Judaica Books of the Prophets

חלק

מקראות גדולות

the Book of the twelve prophets

A NEW ENGLISH TRANSLATION OF THE TEXT, RASHI AND A COMMENTARY DIGEST

THE BOOK OF THE TWELVE PROPHETS

Micah, Nahum, Habakuk, Zephaniah, Haggai, Zechariah, and Malachi

> Translated, compiled, and edited by RABBI A. J. ROSENBERG

This new edition of THE BOOK OF THE TWELVE PROPHETS, Vol. 2, is intended for the beginner, student, and scholar—each of whom, we believe, will find his own reward in reading these illuminating commentaries.

This BOOK OF THE TWELVE PROPHETS, Vol. 2, is unique in that the Hebrew text is surrounded by the standard constellation of classical Hebrew commentaries, including Rashi, universally acclaimed as being the most quoted and authoritative interpreter of the Bible. Accompanying the English translation of all of Rashi's annotations and the major ideas of such great luminaries as Redak, Ibn Ezra, Isaiah da Trani, Rabbi Joseph Kara, Eliezer of Beaugency, Mezudath David, Alshich, and Malbim. Generous use has been made of pertinent Talmudic and Midrashic sources.

THE BOOK OF THE TWELVE PROPHETS Vol. 2, commences with the prophecy of Micah the Morashtite, the last of the four contemporary prophets: Hosea, Isaiah, Amos, and Micah. He is known for his prophecy of the destruction of the Temple and the Holy City, aiready mentioned in Jeremiah 26:18. His prophecy is interspersed with retribution and consolation, including that concerning the Messianic era, the wording of which is almost identical to that of Isaiah. The second prophecy is that of Nahum the Elkoshite, which describes the impending doom of the mighty world capital, Nineveh. The third prophecy is that of Habakkuk, who questions G-d's causing the wicked to prosper and the righteous to suffer. Next is the prophecy of Zephaniah concerning the Day of Judgment. The Book ends with the last three prophets: Haggai, Zechariah, and Malachi, after whom there is no more prophecy. Malachi concludes with the prophecy of the coming of the prophet Elijah, the forerunner of the Messiah son of David, who will return the heart of the fathers to the children and the heart of the children to their fathers.

studied at the Mesivtha Tifereth Jerusalem, where he was ordained by Rabbi Moshe Feinstein. He also studied at the Mirrer Yeshivah Central Institute, where he headed the Sephardic Division. Subsequently, he served on the faculty of the Talmudical School of Brooklyn and at the resident division of Mesivtha Tifereth Jerusalem in Staten Island. He is currently engaged in literary pursuits, playing a major role in the publication of the Judaica Books of the Prophets.

THE JUDAICA PRESS INC. 521 Fifth Avenue New York, N.Y. 10175

THE BOOK OF THE TWELVE PROPHETS, Vols. I and II

are the eleventh and twelfth volumes of a new series of commentaries of the Prophets under the imprint of Judaica Press.

The Books of Joshua, Judges, Samuel I and II, Kings I and II, Isaiah columes One and Two, and Jeremiah volumes One and Two are currently available. All the books in this series contain the Hebrew text with the standard commentaries of Rashi and others in their entirety, together with an English commentary of all of Rashi's comments and the major ideas of other great scholastic luminaries, such as Redak and Abravanel.

Other Judaica Press Publications

MISHNAYOTH/7 Volumes

by Philip Blackman

THE JASTROW DICTIONARY

by DR. Marcus Jastrow

The definitive dictionary on the Babylonian and Jerusalem Taimuds, the Targumm and Midrashic Literature, "the Jastrow" as it is known among students and scholars is an indispensable aid to the study of Torah literature.

Jastrow Dictionary

One Volume Compact edition

5" x 712". 1736 pages .

\$19.95

THE PENTATEUCH AND HAFTORAS by Rabbi Samson R. Hirsch

With commentary by Rabbi Samson Raphael Hirson includes original Hebrew text of Pentateuch and Haftoras vocalized, rendered into English by Dr. Isaac Levy Tivors 5.472°

4213 pages Popular Edition \$75.00

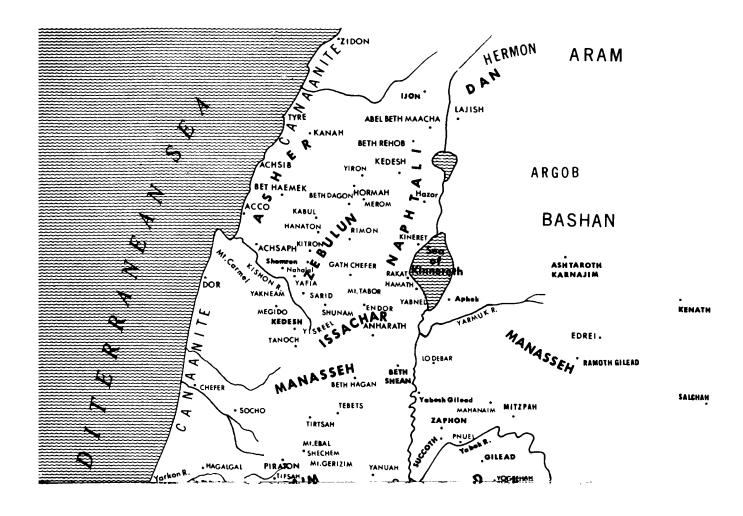
WELLSPRINGS OF TORAH by Alexander Zusia Friedman

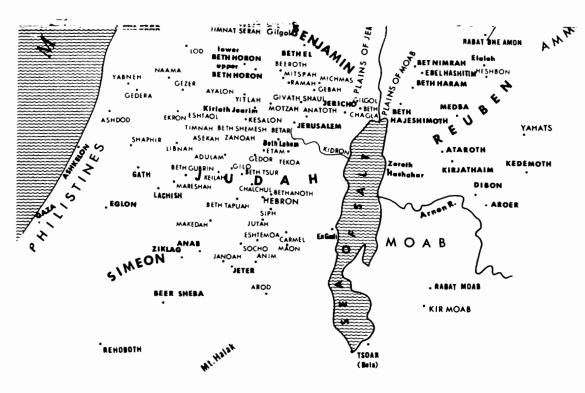
2000 years of Jewish biblical commentary in capsule form A primart and magnative anthology and source book of famous scholars dating from the second century $B \subset B$ to modern times $\frac{6^n \times 9^n.584 \text{ pages}}{\text{Slippased}}$ \$16.95

MAIMONIDES' INTRODUCTION TO THE TALMUD by Zvi Lampel

A clear exposition of the origin laims, methodology, and spirit of the Taimud, Alciassic among basic Jewish texts.

Original Hebrew text with English translation footnotes charts addendal indices 6.99 296 pages 5.195

Tamar

١.

ספר תרי עשר חלק ב

מקראות גדולות TWELVE PROPHETS

VOLUME TWO

מקראות

תרי עשר

חלק ב תורגם מחדש לאנגלית

> מתורגם ומבואר עם כל דבורי רש״י ולקט המפרשים על ידי

> > הרב אברהם י. ראזענברג

נערך בידי הרב אברהם י. ראזענברג

> הוצאת יודאיקא פרעסס ניו יורק · תשמ״ח

גדולות

TWELVE PROPHETS

VOLUME TWO

A NEW ENGLISH TRANSLATION

TRANSLATION OF TEXT, RASHI AND COMMENTARY BY

Rabbi A. J. Rosenberg

EDITED BY Rabbi A. J. Rosenberg

THE JUDAICA PRESS INC. New York • 1988

© Copyright 1988, by THE JUDAICA PRESS, INC.

New York, N. Y.

ALL RIGHTS RESERVED
INCLUDING THE RIGHTS OF REPRODUCTION
IN WHOLE OR IN PART IN ANY FORM
ISBN: 0-910818-78-9

Manufactured in the United States of America-

RABBI MOSES FEINSTEIN 455 F. D. R. DRIVE New York 2, N. Y.

OREGON 7-1222

משת סיינשטיין ר"ם תפארת ירושלים בנוא יארק

בדיה

הנה ידוע ומפורסם טובא בשער בת רבים ספרי הרצאת יודאיקא פרעסס על תנ"ך שכבר יצא לאור על ספרי יהושע ושמואל ועכשיו בחסדי השי"ת סדרו לדפום ג"כ על ספר שופטים והוא כולל הפירושים המקובלים בתנ"ך הנקוב בשם מקראות גדולות ועל זה הוסיפו תרגום אנגלית שהוא השפה המדוברת כמדינה זו על פסוקי תנ"ך וגם תרגום לפרש"י מלה במלה עם הוספות פירושים באנגלית הנצרכים להבנת פשוטו של קרא והכל נערך ע"י תלמידי היקר הרב הגאון ר' אברהם יוסף ראזענבערג שליט"א שהוא אומן גדול במלאכת התרגום, והרבה עמל השקיע בכל פרט ופרט ברקדוק גרול, וסידר את הכל בקצוד כדי להקל על הלומדים שיוכלו לעיין בנקל ואפריון נמטיה למנהל יודאיקא פרעסס מהור"ר יעקב דוד גאלרמאן שליט"א שזכה ומזכה את הרבים כלימוד התג"ך שמעורר לומדיה לאהכה וליראה את שמו הגדול ולהאמין כו ובעבדיו הנכיאים שהוא יסוד ושורש בעבודתו יתברך ואמינא לפעלא טבא יישר ויתברכו כל העוסקים בכל בדכות התורה וחכמינו ז"ל בברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.

רע"ו באתי עה"ח היות ה אים ב ליונ שלא אים ב ליונ שלא

CONTENTS

Foreword	vii
Preface	xi
Outline of the Twelve Prophets	xiii
Text (VOLUME TWO)	196
Appendix	423
Bibliography	479

FOREWORD

This book, volume two of the Twelve Prophets, is the twelfth of the Judaica series of the Prophets, the third of the Latter Prophets. For convenience, we have divided the Book into two volumes, this one containing the last seven Prophets, beginning with Micah. As in the preceding volumes, we have translated the text into idomatic English, except in instances in which accuracy would suffer. In such cases, we have rendered the text more literally. As in our previous volumes, our translation is based mainly on Rashi's commentary, which is of primary interest. As the reader will notice, the difference between Rashi and other commentaries is much more pronounced in the Latter Prophets than in the Early Prophets. This is because the works of the Early Prophets are predominantly historical and consequently, prosaic. The Latter Prophets, however, are mostly prophetic and consequently, poetic, leaving much leeway for various interpretations. Although we have sometimes encountered difficulty in rendering the text according to Rashi's interpretation, we have seldom deviated from this pattern. In addition to basing our translation on Rashi, we have presented Rashi verbatim, following the critical edition of Rashi, entitled Parshandatha, by Rabbi I. Maarsen. We have also included the several addenda, both those which appear in all extant editions of Nach, and those entitled Sod Mesharim, which appear exclusively in Nach Lublin.

After Rashi, we drew from Ibn Ezra, Redak, Rabbi Joseph Kara, and Mezudoth, whose commentaries all appear in Nach Lublin. Among other early commentaries, we have consulted Rabbi Isaiah da Trani, Abarbanel, and Rabbi Eliezer of Beaugency, an unusual gem, found only on Ezekiel and The Twelve Prophets.

Although Mezudath David is usually based on Abarbanel, we have quoted many explanations in the name of Mezudath David since this commentary appears in this edition and is readily accessible to the reader. In addition to the explanations based on Abarbanel, many original ones are found in Mezudath David, making it indispensable to the student of Nach. It is known that Rabbi Chaim of Volozhin, outstanding disciple of Rabbi Elijah of Vilna, encouraged the study of Nach with Rashi and Mezudoth (Kether Rosh, 58).

Of the modern commentaries, we have quoted often from Malbim and Alschich, which bring clarity to the text. We have not neglected contemporary authors and have quoted Daath Soferim by Rabbi Chaim D. Rabinowitz, a famed Bible scholar and educator. We have also used Daath Mikra, composed and published by Mosad HaRav Kook, where we find many recent discoveries that shed light on the meaning of the text.

Last, but of major importance, we have frequently quoted Talmudic and Midrashic literature. We have attempted to trace each passage to its original source, not being satisfied with secondary sources, such as Rashi, Redak, and Yalkut Shimoni. In some instances, however, the original midrashim are no longer extant, except for fragments quoted by medieval authors who were in possession of these prized gems.

A.J.R.

ACKNOWLEDGEMENTS

We wish to thank our friend, Dr. Paul Forchheimer, who, as in earlier volumes, has enlightened us regarding Old French expressions found in Rashi's commentary.

PREFACE

I. AUTHORSHIP

The Talmud (Baba Bathra 15a) ascribes the recording of the prophecies of The Twelve Prophets to the Men of the Great Assembly. Accordingly, this Book was not committed to writing until the return to Zion after the Babylonian exile. Rashi (ad loc.) conjectures that the prophets themselves did not commit their prophecies to writing since these prophecies were short. When Haggai, Zechariah, and Malachi, perceived that the holy spirit was terminating, they recorded their own prophecies and combined the short prophecies with theirs, composing one large Book, lest the short prophecies be lost because of their small size.

II. Position

According to the Talmud (Baba Bathra 14b), the order of the Latter Prophets is as follows: Jeremiah, Ezekiel, Isaiah, and the Twelve. Although many of the prophecies included in this Book precede the prophecies of the other prophets, it was placed at the end of the Prophets along with the prophecies of Haggai, Zechariah, and Malachi, who compiled the Book.

The Talmud, however, does not account for the order of The Twelve Prophets. There are many difficulties in the order of these prophecies. According to the Rabbis, that Obadiah prophesied in the time of Ahab, his prophecy should be recorded first. Also, the three prophets who prophesied during the same period, viz. Hosea, Amos, and Micah, should have been recorded together, without the interruption of Joel between Hosea and Amos, and Obadiah and Jonah between Amos and Micah.

Abarbanel explains that Hosea was placed at the beginning of the Book since he prophesied at the same as Isaiah, whose Book he follows. Joel's prophecy is placed after his, rather than that of Amos, since he preceded Amos chronologically. Amos follows Joel with the same expression with which Joel concludes his prophecy. Joel concludes with: "When the Lord dwells in Zion." On the same note, Amos commences his prophecy with: "The Lord shall roar from Zion." Obadiah follows Amos since Amos con-

PREFACE Xii

cludes his prophecy with the downfall of Edom and the rebuilding of Israel, and Obadiah's prophecy also regards the downfall of Edom and the redemption of Israel. Although Obadiah prophesied before these prophets, his prophecy was recorded after theirs to teach us that their prophecies emanated from his. Since Obadiah prophesied: "(verse 10) Because of the violence of your brother Jacob, shame shall cover you," Joel prophesied: "(4:19) Because of the violence done to the children of Judah etc." From Obadiah's prophecy: "(verse 15) For the day of the Lord over all the nations is close," Joel learned to say: "(2:1) For the day of the Lord has come, for it is near." Also, from Obadiah's prophecy: "(verse 17) And on Mount Zion there shall be a remnant, and it shall be holy," "(verse 19) And [the inhabitants off the southland shall inherit the mountain of Esau," Amos learned to say, "(9:12) In order that they inherit the remnant of Edom and all the nations because My Name is called upon them." Obadiah's prophecy was not placed at the beginning because Hosea prophesied simultaneously with Isaiah as explained above. He then continued the order according to the chronology. He did not wish to place Obadiah before these other prophets since he was proselyte, and the others were of Israelite stock. Next comes the prophecy of Jonah, who prophesied during the reign of Jeroboam son of Joash, as did Amos, After Jonah comes Micah the Morashtite since he prophesied after the death of Jeroboam son of Joash, since Jeroboam died during the reign of Uzziah, and Micah commenced to prophesy during the reign of his son Jotham and prophesied until the reign of Hezekiah. After him are recorded the prophecies of Nahum and Habakkuk since they prophesied during the reign of Manasseh the son of Hezekiah according to the chronology of Seder Olam. They, therefore, follow Micah. The prophecies of these two prophets are similar insofar as Nahum prophesied the destruction of Assyria, the kingdom that destroyed and exiled the kingdom of Israel, and Habakkuk prophesied the destruction of Babylon, the destroyer of the kingdom of Judah. After them comes Zephaniah, who prophesied during the reign of Josiah. All these prophets flourished before the destruction of the First Temple. At the time of the destruction of the Temple, Jeremiah and Ezekiel flourished, as is obvious from their prophecies. Haggai, Zechariah, and Malachi were the three post-exilic prophets. Their prophecies, therefore, end the Book of the Twelve Prophets.

THE TWELVE PROPHETS

6. MICA I

As appears at the beginning of the Book, Micah prophesied during the reigns of Jotham, Ahaz, and Hezekiah, the kings of Judah. Based on this passage, the Rabbis state that Micah was one of the four prophets who prophesied in the same period: Hosea, Amos, and Isaiah. Micah was the last of the four, since he commenced to prophesy during the reign of Jotham, whereas his colleagues commenced their prophetic careers during the reign of Uzziah, Josiah's predecessor.

He was a disciple of Isaiah, having received the Torah from him. According to *Abarbanel*, Micah was the ninth of the prophets to receive the Torah and the twenty-third recipient, counting from Sinai.

He is referred to as the Morashtite, from the town of Mareshah, in the territory of Judah. As Scripture does not specify Micah's tribe, *Abarbanel* assumes that he was of Judah.

OUTLINE OF MICAH

- I. Prophecy of the downfall of Israel and Judah.
- II. Rebuke for robbery and prediction of destruction of the land.
- III. Rebuke of the leaders for injustice to the poor, of the priests for instructing the people for money, and of the false prophets. Again, the destruction of Zion is predicted.
- IV. Prophecy of Messianic era and ingathering of exiles, war of Gog and Magog, and Babylonian exile.
- V. Prophecy of Messianic era.
- VI. Call to express gratitude to God, to keep His commandments, and to refrain from committing injustice.
- VII. Micah laments his lot as prophet to a generation in which there are no righteous people. After castigating the people for their sins, he leads up to the exile and to the ultimate redemption in Messianic times.

7. NAHUM

We know nothing of Nahum's pedigree, nor of his place of origin. According to *Rashi* and *Targum Jonathan*, Elkosh was the name of the city of his origin. Scripture does not tell us of the time of his prophecy, only that he prophesied concerning the downfall of Nineveh. *Jonathan* states that he prophesied after Jonah. Because the Ninevites, after their repentance, reverted to sin, Nineveh was conquered by Nebuchadnezzar in the first year of his reign—as Nahum predicted.

According to Seder Olam (ch. 20), Joel, Nahum, and Habakkuk prophesied during the reign of Manasseh, whose name was omitted because of his wicked deeds. Nahum was the thirteenth of the prophets to receive the Torah. He received it from Joel. Abarbanel considers Nahum a contemporary of Joel, who received the Torah along with him, even though fifty years elapsed between them.

OUTLINE OF NAHUM

- I. Downfall of Assyria.
- II. The joy that will come upon Israel when Assyria crumbles.
- III. Downfall of Nineveh, the capital city.

8. HABAKKUK

Habakkuk's generation and lineage are not mentioned in Scripture. (However, cf. above, from Seder Olam.) According to Zohar (Exod., Beshallach, pp. 88f.), Habakkuk was the son born to the Shunammite woman who was blessed by Elisha (II Kings 4:16). He was called Habakkuk as an expression of הְּבִיקָה, embracing, because the prophet used such an expression when he blessed the woman: "At this time next year, when you will be alive, like now, you will be embracing (חְבֶּיקָה) a son." The double 'kof' of Habakkuk represents the two embraces, that of his mother and that of Elisha.

According to the Zohar, then, we must believe that Habakkuk flourished earlier than the time of Manasseh. However, Yuchasin links the two sources, stating that Habakkuk received the Torah from Nahum, making him its eighteenth recipient.

Midrash Avoth quotes Zohar Lech-Lecha, stating that Habakkuk brought Daniel his supper when Daniel was imprisoned in the lions' den. Abarbanel quotes this Daniel narrative at length, from Jossipon, ch. 3:

And it came to pass on that day, at the time Daniel was lowered into the lions' den, that—behold—the prophet Habakkuk was coming from his harvest toward evening, at sunset. He prepared a repast for the reapers, which he carried to them to serve them. Then behold! The word of the Lord came to Habakkuk, saying: Take this repast to My servant Daniel, in the land of the Chaldeans, in the lions' den where they lowered him. And he said, "Oh! My God! Who will take me there? It is such a long journey!" Thereupon an angel lifted him by the locks of his hair while he was carrying the repast. He deposited him in the lions' den beside Daniel, and he ate and drank with Daniel. Then the angel lifted him up and returned him to the place whence he had taken him.

However, Abarbanel doubts the authenticity of the Daniel account because Seder Olam places Habakkuk in Manasseh's reign, which preceded Nebuchadnezzar by ninety years. Daniel was cast into the lions' den after seventy years of Nebuchadnezzar's reign—one hundred years after Manasseh. Moreover, Daniel does not relate this great miracle in the narrative of his deliverance from the lions' den, even though Habakkuk's appearance in his den was an even greater miracle than those recorded in that episode of the Book of Daniel. Furthermore, such a miracle was unnecessary, because food could have been brought to Daniel in an easier manner. Therefore, Abarbanel adopts the view of Zohar Beshallach mentioned above, that Habakkuk was the son of the Shunammite woman—although she, too, lived quite some time before Manasseh's reign.

It is noteworthy that the narrative quoted by Abarbanel from Jossipon is also found in the Apocryphal book of Bel and the Dragon, where the narrative is about an incident that is separate and distinct from the one in the Book of Daniel. This separate incident took place during the reign of Cyrus, who cast Daniel into the lions' den for seven days, under pressure from his courtiers, for Daniel's having abolished the Babylonian idols. That this incident is not mentioned in Scriptures is not proof that it did not occur, as we know that the imprisonment was not recorded in the Bible in its entirety.

Rokeach (Rimzei Haftaroth, Second Day of Shavuoth) states that Habakkuk was the son of the Shunammite woman and that he lived until Daniel's time. He relates that Habakkuk came to Daniel and recited the Haggadah with him on the night of Passover.

Habakkuk prophesied concerning the harm Nebuchadnezzar would inflict upon Israel and the eventual downfall of Nebuchadnezzar's descendants at the hands of Persia and Media. Habakkuk commences his prophecy by complaining to God about the wicked who harm Israel, who is righteous, and how the wicked prosper in their ways. The prophet speaks as the right-

eous men in or after his generation would speak, or to express a prophecy concerning Nebuchadnezzar. It appears that Nebuchadnezzar's reign commenced during the prophet's generation, as described in 1:5.

OUTLINE OF HABAKKUK

- I. Questions God why the wicked Nebuchadnezzar will prosper.
- II. Prophecy of Babylon's downfall at the hands of Persia and Media.
- III. Habakkuk's prayer.

9. ZEPHANIAH

As Scripture states in the superscription, Zephaniah was the great-grandson of Hezekiah. *Ibn Ezra* believes that this is Hezekiah king of Judah, and that Scripture traces the prophet's lineage until it reaches a notable personality. *Redak* is not convinced of Hezekiah's identity, but, he states, in any case Zephaniah's forebears were important personages. *Redak* points out that three prophets flourished during Josiah's reign: Jeremiah, Zephaniah, and Huldah. The Rabbis (*Pesikta Rabbathi* 27:2) state that Jeremiah prophesied in the streets, Zephaniah in the synagogues, and Huldah to the women.

Zephaniah received the Torah from Habakkuk and was its nineteenth recipient.

OUTLINE OF ZEPHANIAH

- I. Prophecy of destruction of the land.
- Exhortation to repent and avoid destruction, for then the wicked neighbors would be destroyed instead.
- III. Exhortation to repent, prophecy of Gog and Magog and Messianic era.

10. HAGGAI

Haggai flourished after the return from Babylonian exile, in the second year of Darius II. He urged the people to endeavor to rebuild the Temple. According to Seder Hadoroth, Haggai lived for two hundred years. Midrash Avoth adds that he dwelt in the prison yard near Jerusalem on the north-

eastern side. Haggai is buried on the slope of the mountain, in a gigantic cave which holds up to 600,000 people. At one time, many worshippers would come to this cave to pray.

OUTLINE OF HAGGAI

- I. Haggai urges the people to rebuild the Temple.
- II. 1-9. He encourages those who saw the First Temple not to be upset by the differences between the First and Second Temples.
 - 10-19. He examines the priests in the laws of ritual purity.
 - 20-23. Prophecy of the downfall of Persia.

11. ZECHARIAH

Zechariah, too, prophesied in the second year of Darius II. He is described as the son of Berechiah and the grandson of Iddo. Redak identifies his grandfather, Iddo, with Iddo the seer, or Iddo the prophet, mentioned in II Chronicles 12:15, 13:22. In the Book of Ezra (5:1, 6:14), Zechariah is referred to as the son of Iddo. This presents no problem, however, since grandchildren are sometimes referred to as children, especially when, as in this case, the grandfather was more prominent than the father.

Iddo is also mentioned in Nehemiah 12:4, where he is described as one of the leading priests who returned from exile under Zerubbabel and Joshua. In verse 16, he is mentioned together with Zechariah. In that instance, he was a priest as well as a prophet. Like Haggai, he encouraged the rebuilding of the Temple, and both are mentioned in that context in Ezra 5:1.

Since Zechariah was one of the final prophets, and the sun of prophecy was about to set, his prophecies came to him as visions and riddles, forming the most enigmatic of the Prophetic Books.

OUTLINE OF ZECHARIAH

- I. 1-6. Call to repent.
 - 7-17. Vision of the horses, and the man standing among the syrtles.
- II. Vision of the four horns and the plumbline.
- III. Vision of Joshua the High Priest and the cornerstone of the Temple.

- IV. 1-7. Vision of the Menorah.
 - 8-10. Prophecy of Zerubbabel completing the Temple.
 - 11-14. Vision of the olives.
- V. 1-4. Vision of the scroll.
 - 5-11. Vision of the ephah.
- VI. 1-8. Vision of the chariots.
 - 9-15. Command to make crowns.
- VII. 1-7. Question concerning fastdays.
 - 8-14. Admonition to treat the poor fairly and to keep the commandments.
- VIII. 1-8. Prophecy concerning restoration of Jerusalem.
 - 9-17. Encouragement to continue building of the Temple and promise of blessings just as at the time of its founding.
 - 18-19. Prophecy concerning future festive state of present fastdays.
 - 20-23. Messianic prophecy.
- IX. 1-10. Messianic prophecy.
 - 11-17. Prophecy of downfall of Persia, and subsequent downfall of Greece.
- X. Prophecy of victory over the Greeks and of future redemption.
- XI. Prophecy of the shepherds.
- XII. War of Gog and Magog.
- XIII. Abolition of false prophecy and the purge of evil.
- XIV. War of Gog and Magog and subsequent pilgrimages to the Temple.

12. MALACHI

The identity of Malachi and the time of his prophecy are discussed in the Comm. Dig. to 1:1.*

OUTLINE OF MALACHI

- I. Profaming the sacrifices.
- II. 1-9. Admonition of the priests and the description of the ideal priest.
 - 10-16. Reproof for taking foreign wives.
 - 17. Doubts in belief of G-d's Providence.
- III. Prophecy of the future, the coming of Elijah to herald the Messiah and to prepare the people for the day of judgment.

^{*}Asterisk indicates additional material in Appendix.

ספר תרי עשר חלק ב

מקראות גדולות TWELVE PROPHETS

VOLUME TWO

ונהמה רכה . שצורה ם ב

רש"י

היים אחים דות גדולה שמשתיק ומחריב כל הרוחות לפגיו מלח לילה חתד: (וא) אישר לא ידע וגו'. קסניס: תשא את הסוכה והקיקיון משם: (וא) אשר לא ירע בין ימינו לשמאלו. והואיל ואינם יודעים בין סוב לרע. לכך איני פוקד לשמאלו. והואיל ואינם יודעים בין סוב לרע. לכך איני פוקד שליהם המארם ולש שפבו מודרכם דרעה לא ניצא יונה שליהם המארם ולשפבו מודרכם דרעה לא ניצא יונה

פורקנותם וכשיחורו לסורם בא נודם וניבא עליהם פורענות. וכן הוא אופר משא נינוה ספר חוון נחום האלקושי ז

נשלם פירוש ספר יונה. שבח לדר מעונה:

אבן עזרא במאריך חם"ם וחשיין אינח רנושה: ארם. כולל זכרים נס כהמות והנה דרך סכרת כי נהפכת כתהפכת סדום כי

תקבות: אשר לא ידע, שהם קשנים וא זוע בן כבר לשפאלם ואין בהם הדכני היה ידוע כבל העובש. לשפאלם ואין בהם חשה אאין להם עונש אלא בעבור האבות תביק שהאבות שבו תנה הם כלא עינש וכן בהסח רבה שיש בעיר והכחסה אין לה עונש וזכות ועל כל אלה ראוי לחום ולחסול וכל שכן על דבים: תקבות: תשר לא ידע. שהם קשנים ולא ידעו בין ישינם

מצורת דור

מדיב וגו': אשר לא ידע. אשר כלא' מהם לילו יודע להכחין בין אלא נפכור האכוח וכיון בהאכוח שבו הנה הם כלא עוכש וכן כהמה ישרנו לשמאלו והם הקשנים שאין לחשוב להט פון ואין בהם פונש - רבה שיש בה בעיר שאין להם פונש ועל כל אלה ראוי לחום ולחשול.

תרנום

פַּתָנַם נְבוּאָה מִן קּרָם מִיכָה מִכְרַשָּׁה בִּיוּמֵי סַלְכָיָא רָבֵית יהורה ראתנבי על שמרון

רש"ו

: מעיר מריסה אור המורשתי . מעיר מריסה אור אור המיסה

א (א) מיכה הכורשתי . שהיה מברישה קוראהו מורשתי : ביכי יותם . זהו ששנינו בהדר עולם ד' נביאים

גבאו בפרק אחד וכולם קדפו את פיכת שעמים וישעיה והושע ביפי עוזיתו נבאו ופיכת לא ניבא ער ביפי יותם שהיה אחר רד"ק אבן עורא

מ) דבר ה׳ אשר היה אל כיכה הכורשתי ביכי יותם . זה 😮 (א) זה הנכיא היה נוכר בספר ירמיהו ונכואתו על כל הנביא מצאנוהו בספר ירמיהו כיכה המורשתי היה נביא ביסי חוקיהו כלך ותודה. ונקרא כיורשתו על שם עירו כרשה ככו שתרנסיונתן דכן כרשה והיא בערי יהודה והתגבא ביסי שלשה הכלכים האלה יותם אחז וחוקיהו וביסי. כלכי ישראל שתיו ביסים ההם ואם לא זכרם תרי אסר אשר חזה על

מצורת דוד מצודת ציון א (6) על שופרון. ועכ"ו לא וכר לחלוח הנכואה לימי מלכי א (ח) המורשתי. מן מריבה והים מערי יהודה:

יבראל כדרך באמר בהושט ובטמים וזהו לפי שהיה מארן יהודה ולא ניבא בארלות מלכי ישראל כדרך שנבאו הישע ועמום:

did not prophesy there (as did Hosea and Amos), the kings of Israel are omitted. According to Malbim, to Hosea 1:1, Jeroboam son of Joash is mentioned only because Uzziah was subordinate to

him during the first twenty-four years of his kingdom. After Uzziah became completely independent of Jeroboam, the kings of Israel are no longer mentioned.

Micah

1

1. The word of the Lord that came to Micah the Morashtite in the days of Jotham, Ahaz, [and] Hezekiah, the kings of Judah, which he prophesied concerning

1. Micah the Morashtite—From the city Mareshah.—[Rashi, Jonathan, Kara] This city is listed in Joshua 15:44 among the cities of the lowland belonging to the tribe of Judah. Some prefer to think that Micah came from the city of Moresheth. See 1:14, 15.—[Daath Mikra]

Micah the Morashtite is already mentioned in Jeremiah 26:18 as having prophesied during the reign of Hezekiah.—[Ibn Ezra, Redak] The absence of Micah's father's name indicates that his father was not a prophet, according to Leviticus Rabbah 6:6.

in the days of Jotham, etc., the kings of Judah—In Seder Olam (ch. 20), we learn that Micah was a contemporary of Isaiah, Hosea, and Amos. He was the latest of the four, commencing his career during the reign of Jotham. The other three commenced their careers during the reign of Uzziah, Jotham's predeces-

sor.—[Kara] While it mentions the kings of Judah, unlike the books of Hosea and Amos, this book does not mention the kings of Israel who reigned during that period. Redak explains that the phrase "which he prophesied concerning Samaria and Jerusalem" is a substitute for those names. Abarbanel explains that, since Micah is described as coming from Maresha, of the tribe of Judah, he was probably a Judahite, and it is therefore unnecessary to mention the kings of Israel who reigned in his time. Hosea and Amos, however, were from Israel-Hosea from the tribe of Reuben, and Amos from the tribe of Asher (as explained in their books)—so Jeroboam son of Joash. king of Israel, is mentioned for Ordinarily, the prophets refrained from mentioning the kings of Israel, who, in their eyes, were not kings, but enemies of God.

Mezudath David explains that since Micah was not from Israel and

וירושלם: בשקעו עַנֶּמָיָא כוּלָהוֹן אַצִיהַי אַרעא וּמְלָּהָא וִיהֵי סַיכָּרָא דַיִי אָלֹהִים כְּכוֹן יָיָ מַהַיּבְּלָא ַרַקוּרָשֵיה: נאַרי הַאיִי סָהָגְלֵי מֶאֲתַר בֵּיה שכינהיה ויתולי וירסום יַת תּוּקַפּי אַרַעַא: וְוַהְמְסוּן מוּרֵיא החותוהי ומשריא יַתְבּוִענו בְּשָׁעִיתָא מוְ

מהד"י קרא

עוויה : (ב) שכעו עמים כולם ויהי ה' בכם לעד . שבעו שומרון וירושלים שהקרוש ברוך הוא כתרה ומעיר בכם בשביל מעשים רעים שבידכם': (ג) יוצא ססקוסו וידד ודרך על במתי ארק. הם גיאהני ארץ. רשעי ארץ: (ד) כדונג. שעוה: כמים

(ב) ויהי ונו' בכם לעד . שנכחתי לכם כשמו והחריתי נכס: (ג) יצא ממקומו. מכסא הרחמים לכסא הדין: ודודך על במתי ארץ. על הרמים וגפי הרוה: (ד) כרוגג . שעוה : סוגרים כסודד . דאשידין כמדרון . מוגרים לשון זיבת מים . וכן עיני נגרה (איכה ג') נגרות ביום אפי (איוב כ') פרץ נחל מעם גר (שם כ"ח) ויגר מזה

אכן עזרא

שברון וירושלם והרי הוא כאלו וכרם: (כ) שסעו עסים כלם . אמר שמעו לנכח ואמר כלם שלא לנכח כי כן סנחג חכתוב בסקיבות רבים כפו ואולם כלם תשובו ובאו נא לכלם ולסרניכם כי יבושו מאלים אשר חמדתם וכן אמר מיכיהו בן ימלה שפעו עמים כלם וכנגד ישראל אחר ורבוי עמים כנגר השבטים וכן עבים חר יקראו: ארץ וכלואת, ארץ ישראל והעם אשר כה ובאסרו לארץ הקשוני חוא ררך משל שהרי אמר ומלואה: ויחי ה' בכם לעד. כי כבר הוהרתי אתכם בשבו: מהיכל קדשו. מן השנים: (נ) כי חנה ה' יוצא מסקומו. משל לגזירה היוצאת מלפניו באלו הוא יוצא ויורד ורורך על בסותי ארץ וכן אסר כשירת דוד וים שמים וירד וכל זה הוא דרך כשל על חרבן הארץ והצרות העצומות כאלו ההדים גממו והעסקים נתבקעו יכן אמר ותגעש ותרעש תארק זמוסדי הדים ירנוו: (7) ונכסי כרוגג . היא שעוה: כמים מונרים במורד. כן יכסו ההרים ויגרו כמו מים המוגרים במקום

מצודת ציון

(כ) חקשיבי . פנין שמעה : (ג) ודירך . פלשון דריכה ורמינה: במתי . פנין גודה כמו ופל בשוחי ידריכני (חלקיק ג'): (ד) ונספו . פנין הפנה והפסה : יתבקעו . מלשון כקיפה : ברונג .

ישראל: (ב) שבועו . ובת החלה חופלחה בלשונינו כי לפי דעתינו לחתר כלכם וככה כלם חשובו ובוחו כח וגם מיכיהו הנכיה אמר כדבר אחאב שמעי עמים כולם ועל דרך סברא כי מיכה איננו מיכיהו בן ימלא כי דורות רבים ביניהם: הקשיבי. דרך משל כי מלואה הם העומדי׳ עליה: לער . כי הוהרתי אתכם והודעתי אתכם: (ג) בי . יוצא. שהיה בהיכל קדשו והם השמים על כן וירד. ופעם זאת הפרש' להכי' גזירותיי כדרך שירת דוד כאשר פירשתי. זי"ח כי במתי חרן רמן לשליטים וככה ונמסו ההרים וחין לורך רק הטעם כי ככל מושל ויעשה חפלו וימסו ההרים ברלונו: (ד) ונשסו ההרים. כדונג מפני האש. אש השם והוח חרונו ותהבקענה העמקים כמים מוגרים: מצורת דוד

(ב) שמעו תמים כוכם. דוכ כל השכטים כי כל שכט קרוי פם: וסלואה. הכריים הממלחים חוקה: ויהי וגר׳ לער. שנכחתי לכם כשמו והחריחי ככם: מהיכל קרשו , ר"ל מן השמים יכים לרמות להיית לעד : (ג) כי הנה . ר"ל וזהו מתרי דעו משר הנה

ם' יולה מתקומו שכסה הרחמים : וירד , משם ירד ורכנום על כמתי הרן ר"ל ישפיל הכמים וגםי הרום: (ד) תספי החרים . בים שבל מ. השפלת השרים יהמלכים: והעשקים יתבקעו . הוה משל של הכדן התון העם : כדוגג . כמו שהדינג נאם מפני האש כן ימפן

the destruction of the land and all the troubles that will befall it at that time. The destruction is depicted in a similar manner by David in II Samuel 22 and Psalms 18. Ibn Ezra quotes some commentators who say that the high places symbolize the rulers. Ibn Ezra, however, believes that their interpretation is unnecessary; that the intention is that God rules over all and will do what He

wills to the mountains and the high places.

And the mountains shall melt— This symbolizes the humbling of the princes and kings.—[Mezudath David

and the valleys shall split—This symbolizes the destruction of the populace.—[Mezudath David]

like wax-Heb. פדונג. In mishnaic Hebrew, this is שעוה.—[Rashi]*

197 MICAH 1

Samaria and Jerusalem. 2. Hear, all you peoples; hearken, O land and the fullness thereof, and let the Lord God be a witness against you; the Lord from His Holy Temple. 3. For behold, the Lord comes forth from His place, and He shall descend and tread upon the high places of the earth. 4. And the mountains shall melt under Him, and the valleys shall split—as wax before fire,

2. Hear, all you peoples—Lit., "Hear, peoples, all of them." It is not unusual for the prophets to change their expressions from the second person to the third. We find the identical expression in the prophecy of Micaiah son of Imlah in I Kings 22:28, and in II Chronicles 18:27. There Micaiah is addressing the tribes as "nations."—[Redak] Here, too, the prophet is addressing both Judah and Israel, which are composed of the twelve tribes, sometimes referred to as nations.-[Abarbanel, Mezudath David, Malbim] Alshich explains that the prophet is addressing the peoples of the world, whose existence depends on the existence of Israel.*

and let the Lord be a witness against you—that I prophesied to you in His Name and warned you.—[Rashi] Hear, O Samaria and Jerusalem, that the Holy One, blessed be He, warns you and testifies against you because of the evil deeds in your hands.—[Kara]

from his Holy Temple—He will look out from the heavens as a witness.—[Ibn Ezra, Redak, Mezudath David] God warns you while He is

still in His Holy Temple, before he comes forth from His place to judge the earth.—[Malbim] Abarbanel explains "His Holy Temple" literally. Since he is prophesying against the kingdoms of Judah and Israel, he says that God will be a witness against them from His Holy Temple in Jerusalem. The same is meant in the following verse by the expression, "from His place."

3. comes forth from His place—From the throne of mercy to the throne of justice.—[Rashi] The identical expression is found in Isaiah 26:21, which Rashi explains in the same manner. That verse, however, is expounded in Yerushalmi Ta'anith 2:1 in the opposite manner: "From one standard to another"—from the standard of justice to the standard of mercy for Israel.—[Yalkut Shimoni]

and tread upon the high places of the earth—On the high and haughtyhearted.—[Rashi] Kara, too, explains "high" as the haughty and the wicked of the land. Redak explains this verse as symbolic of the decree going forth, as though God were going forth and treading upon the high places. These verses prophesy

^{*}Asterisk indicates additional material in Appendix.

י בפשע יעקב ראשידין במוררון: ה בחובי בית יעקב כל ראוכַחַטָא רְבֵית יִשְׂרָאַל הַיכָא חַבוּ דְבֶּית נַעַקְבַּ הַרָא בשמרון וַהַּרְבָּא חַטוּ דבית יהוָרה: הַלָּא בִּירוּשַׁרַם: וּ וַאֲשׁוַי שׁמָרון לַיַנָרֵי חַקַלָּן בַּית צרות מצכת כרם **וארסי** מהר"י קרא

(תהלים ש"ה): (ו) לעי השרה . לדנורין דחקלא . לשון גלים כמו יגר שהדותה (כרחשית ל"ה): והגרתי לני

מונרים במירד. כמים שנסשכיו בכדרון שהולכים לפי שעה: (ה) בפשת יתקב כל זאת. פשע יתקב הוא עשרת השבטים: ובחסאת בית ישראל. חסאת יהודה: כי פשק יזקב הלוא

ולומשת של היו של היו השתקורות היו בשתי ביותר הלוא ירושלים . שופרון וירושלים היו ספסיקין רפוסי ע"ז לכל שופרון . שכראש מלכותו שהפרון: וכי בסות יהודה הלוא ירושלים . שופרון וירושלים היו ספסיקין רפוסי ע"ז לכל תאופות וכן היא אובר שנתקלקלה שופרון ") נתברכו שכניה שהשכנים היו נופעים בשופרון כרסים . זהו לפי סדרשם אבל לפי משובו אינו לשון קללה כמש שלא נתיישבה עוד והיתה הרבח לכך נוסעים בה כרבים אבל אם סבודים ליישכה ולשבת. בח לא ינוחו לשום אדם לנסוע בה כרסים: (ו) והנרתי לני אבניה. כל בנינה אסחוב לני. לעסק: ויסודית אנלה. שתתא ומוה והלחה קחי של פכוק ו' ושמפי וגו' למטפי כרם . ופיין ילקוט מיכה רמו חקנ'ם . ") יש פה תפרון הנרחה לפינים. רד"ק

אבן עורא מי. מי ניפל על אדם לא על כהמה ושם דכר והפעם מֵי שמך ומי אתה או מי שמך דרך קלרה וככה זה מי גרם ליעקכ פשע זה ורבי מרינום אמר כי מי את בתי חסר עם מי היית וזה מי סשע מי עשה ומי היה שרש סשע יעהב והדכר שוה: הלא שומרון. הטעם יושב שומרון וככה ירושלם: (ו) ושמתי. על ידי אשור: דעי. כמו לעיים חפירות: למשעי ברם. שלה תשב: והגרתי. להרן חבני חומותיה שלח ירחו עוד כי הבנין יהרם: ויסודיה אגלה. עד שלא יהיה ניכר מקום שומרון: (ו) וכל. יכתו.

פירד שילכו מהרה. ויונתן תרגם דאשדין במדרון והכל דרך סשל: (ה) בפשע . כפל הענין במלות שונות ויעקב וישראל אומר על עשרת השכמים כי חם הרוב וכעבור מלכות אפרים בסו שכתכנו: מי פשע יעקב. מי נרם לפשע יעקב שהם תענלים: חלוא שומרון. רוצה לומר מלך שומרון כי מלכי ישראל היה ראש מכלכתם שומרון ממון עמדי ואילך ואם הם היו מונעים עבודת הענלים ישראל לא היו עובדים אותם ב'ש שתם היו מחזיקים בעבודתם וחעם הולך אחרי חמלך: ומי במות יהודה הלוא ירושלם . סי נרם שיעשו בפות בערי יחודת חלא כלבי ירושלים כי ירושלים היתה ראש הממלכה וחוצרכנו לפרש בן כי פלת מי לא תפול אלא כל כעל שבל כפו פי תאיש ולא יאסר כי השור כי החסור: (ו) ושמתי. ומה שאמד

בספר מלכים כי כלך אשור לכד את ארץ ישראל והושיב בה חדם אשר הביא מתוכה לא אמר אלא וישב אותם כקרי שמרון לא אמר בשמרון כי שמרון התריבה מלך אשור והפיל חומותיה וכל כנין אשר בה כמו שגבא זה הנביא ואמר ושמתי שמרון לקי חשרת ושמתי והנרתי ע"י מלך אשור שהוא יעשה זה ברצוני שאני אעורר רותי בזה כמי שאמר ויער ה' אלהי ישראל את רוח פול מלך אשור ונון: לעי השרח, לכלי השרה כתרגום לינרי חקלא וכן תרגום והיתה בכל לכלים לינרים כי חבנין החרב הוא כל אבנים: **לספעי כרם, לפי ששמרון הוא תר והכרמים בתרים מיבים אמר שלא תהיה בנוייה עוד שמרון אלא יפעו כת ברמים: וחגרתי לני** אבניה . כי היחה הר יכשיהרסו בנינה ינידו אבני הבנין כן ההראל הגי : ויסודיה אגלה . שיעורו הכנין עד חיסוד: מ) וכל מצודת ציון

מצורת דוד

סם וכמו המים הנגרים ונוחל" כמקום מדרון שמחקורים חנה וחנם כן יתסורו כחרלות העכו"ם: (ה) בששע , בגמול סשם ימהב יהים כלוחה: ובחמאת בית ישראל. הוח כפל פנין כמ"ם: מי משע יעקב. מי היא הסבה שסשע ישהב הלא שתרון ראש המלכות ושם היה מהור השכו"ם ונביאי הכעל המדיחים את ישראל מאחרי ה' : וםי בסות יהודה. מי הוא הסכה שהעמיד יהודה כמות למכו"ם

פום השעוה וכן היה לכי כדונג (חהלים כ"ב): מוגרים. שנין בולה ושפיכה כמו וכמים הנגרים (ש"ב י"ד): בפורד . במהום מדכון והוא מל' ירידה וכן ויכום כמוכד (יהושע ז'): (ה) במית. מזכחות של עכו"ם: (ו) לעי. ענין תל וגל כמו שמו את ירושלים למיים (מהלים ע"ט): למשעי. מלשון נטיעה: והגרתי. ענין

הלא ירושלים ראש התלכות כי שמה הרכו מוכחות לעכודם וממנו למדו שאר ערי יהודה: (ו) ושבתי שוברון. על כי היא היתם סכה לסשע יפרך לכן חחרב וחהיה שלאה עלי אכנים מהפלח הכחיה כדרך השדם המלאות מיים שאין מי פוסק להשוות הפיים הנפשים בש ולכן הוא מלאה מהם: לפספי ברם. חהיה מקום הוכן לשפת שם כרמים כי שופרון ממדה כהד מקום הנאות אל הכרמים:

Kings 17:24 that the king of Assyria brought many nations to settle in the cities of Samaria. Here we learn that Samaria was to be razed to its very foundations and to be planted with vineyards. Redak reconciles these descriptions by explaining that only the cities of Samaria were reset-

tled by the nations, not Samaria itself, which was razed to its foundations, as Micah prophesied.

7. And all its graven images shall be crushed—The attacking hordes will crush the idols in order to take the silver and gold with which they are plated.—[Mezudath David]*

MICAH 1

198

as water poured down a steep place. 5. All this is because of the transgression of Jacob, and because of the sins of the house of Israel. Who is [the cause of] the transgression of Jacob? Is it not Samaria? And who [is the cause of] the high places of Judah? Is it not Jerusalem? 6. And I will make Samaria into a heap in the field, into a place for planting vineyards; and I will cast its stones down into the valley, and its foundations I will uncover.

7. And all its graven images

as water poured down a steep place—Heb. מְגַרִים. Jonathan renders: poured down a steep place. מַבְּרִים is an expression of the running of water. Cf. (Lam. 3:49) "My eye trickles down (נְגְּרָה)"; (Job 20:28) "Shall flow away (נגרות) on the day of His wrath"; (ibid. 28:4) "He breaks open a watercourse fron the place it flows (גַּר; (Ps. 75:9) "And He pours out (וַיַּבֶּר) of this."—[Rashi] The image is that the water flows away quickly.-[Kara] Just as water flowing down a steep place spreads out on all sides, so will Israel be scattered to all the lands of the nations.—[Mezudath David]

5. Because of the transgression of Jacob, etc.—Both expressions refer to the Ten Tribes, for they were the majority.—[Redak] Kara concurs.*

Is it not Jerusalem?—Is it not the kings of Jerusalem? Jerusalem was the capital of Judah.—[Redak] Ibn Ezra explains that this verse means that the inhabitants of Samaria and the inhabitants of Jerusalem were responsible for the sins of the two respective kingdoms. Both commen-

tators agree that the verse cannot be explained as "What is the transgression of Jacob, since prefers only to an intelligent being, not to a beast or to an inanimate object.

6. And I will make—through Assyria.—[Ibn Ezra]

into a heap in the field—Heb. לְצִידְיּקְיּ לְּדְּגִּיִרִין Jonanthan renders: לְּדְּגִּיִרִין, an expression of heaps. Cf. (Gen. 31:47) "קָּיִי שְׁדְּרִּוּתְא" (Heap of the testimony."—[Rashi] The meaning is that the buildings will be demolished, and only heaps of stones will remain of them.—
[Redak]*

and I will cast its stones down into the valley—Heb. הְהַּבְּהַיִּח, and I will drag, similar to (verse 4) "poured down (סְבָּרִים) a steep place."—[Rashi] Since Samaria was situated on a mountain, when its buildings would be demolished, the stones would fall down the mountain into the valley.—[Redak]

and its foundations I will uncover— The invaders will demolish the buildings down to the very foundations.—[Redak] We learn in II

ָיָהָכוּן:

יָתּוּקרוּן רַחַלָּהָהָא אַשׁנֵי לִּצְרוּ כשולקנא מחוק זוכב , פכו"ם י"ז : מספד כחנים . חולין מד ב ַמְקפָּרָא כִּירוֹדִין וָאַיבִלָּא

אתנן זונת ישובו. מהו אתנן הזונה זהו ששורםין אותו באש: (ח) אלכת שולל וערום. שולל חברו מנחם עם אשהוללו אבירי לב תוא שאדם הולך וגבהל על רעהו ומקרע כסותו

מהר"י קרא חרבת: (ז) מאתנן זונה קבצה . אחנן שקבצה כזניתה: ועד

אכניה. והסהכתי כמו המוגרים כמורד: (ו) בי מאתנן זונה קבצה. כל ההון הוה: ועד אתנן זונה ישובו ולטמיון כשאר אתכני זונה ישובו כל קבוציה ויית ולבית פלחי

אכן עזרא

מפעלי הכפל: אתנניה . שנתנו לעכו"ם לזנות תחת השם.

אמר הנגיד כי הכלה היה ראוי להיות הו"ף בשורה וכמוהו

ופתחו שעריך תמיד ויישם כארון על כשר אדם לא ייס**ר ולפי**

דעתי כי קבלה שומרון ופתחו המפתחים כמו חשר ילדה

אותם ויאמר ליוסף וככה ויישם אותו המשי' וככה לא ייסך

הכהן. וטעם עד חחנן זונה ישובו הזהב והכסף של עלבים

לאלילי אשור: (מ) על .. דברי הנכיא מה שיספדו בימים ההם עוכדי השם: שודל .. כמו אדם ששללו בנדיו ונשאר

ערום או הזכיר שולל כי המשוגע שהוא מטורף מדעתו דרכו

ללכת שולל וערום והות מנזרת שובב וכן טעם מוליך יועלים

שולל: וערום . מכלי לכיש ולא יהרא שרום כלכושת שק כי

אם בהסירו השק כמו שאמר בישעיה ופתחת השה מעל

טעוותא יתמברון.כל הכוליה: (ח) אילבה שולל. משתגע כשוטה בתמהוו לב כמו אשתוללו אכירי לב (תהלים ע"ו) וסר חרט משתולל (ישעיה נ"ח) והתי"ו היא באה לשמש בתיבה בל' מחפעל ונחפעל וכן הילוך תיכה שתחלת יסודה שי"ן או סמ"ך כשבא שליו תי"ו. בל' מחפעל ונתפעל נכנסת חוד החיבה כמו משחולל אומר אני שהוא מלשון שוגג כמו לא חשלה אותי (מלכים כ' ד') על השל (ש"ב ו') די ימר שלו

רר'ק

פסילית יכתו. ישברד מפני הכסף והוהב שעל הפסילים: אתנגית. חבנרים חיפים שהיו בבתי הפכילים שהיו ניתנים לה כפני כבוד הפסילים וחם כמו אתנן הזונה שהם היו זונים אחרי הפסילים ומככרים אותם ככסף וזהכ וכבנדים נאים: ישרפו באש. כי כאשר לכרו העיר שלחוה באש לרוב קצפם על ירשבית שעםדו במצור ג' שנים ולא רצו להשלים: וכל עצביה אשים שממת. רוצה לומר כתי העצבים שהיו נכבדים בעיניהם שממח יהיו וכן תרגם יונתן וכל בחי דחלתהא: כי מאחנן זונת קבצח . יש אומרים כי חירק הקו"ף מקום שורק ככו קובצה כסו ופתחו שעריך תמיר שהוא כמו ופיתחו וכן תרגם יונתן ארי מאגד זניתא אתכנשו והנכון כי פירוש כבצח שמרון כי היו מביאים לשסרון לבתי הפסילים והעצבים משאר ערי ישראל בסף וזהב ומנחות כבואם לעבור הפסילים והנת כל הממון תזה מאתגן זונה קבצה אותם שהם כמו אתגן זונה כמו שפירש: וער אתנן וונת ישובו. כי עוברי עכו"ם יקתו

מם כניסירו ישק כמו פחתר כיסעיה ופתחת השק מעל כם: שבישי אין אונן אומי שני. כי שלית יחד היה יקדא זאת אססרה ואילילה, דר כר הנביא על עצמו שוספור ויליל על הרבן ארץ ישראל ועל גלות ישראל או הוא מרבר על לשון ישראל הנולים ובענון הזה תרבם יונתן על רא יספרון וילילון ונו": אילבה. נכתב בו חידר שא המעל: שיול וערום. שולל תאר בשקל עולל וסי שולל מכנריו שהפשימותו ויהיות הענין כפול במלות שונות או יהיה פירושו שלל מחרעת כארם מפורף מרוב הצרה וכן מפרשים מוליך יועצים שולל: אעשה מספד כתנים. כי התנים ובנות יענה ירמה קולם

סצורת ציון

הולה ושפיכה וחמר כלי שחלה על ההפלה: לני . לעמק: (ו) יכתו . מלפין כחיתה ושכילה : אתגניח . מלשון חתכן: עצביה . העכו"ם חקרת כן על כי מעלכת לב עובדיה קולה וחינו נעוב : (ח) אילילה. מלבון יללה: שולל. מנין שטוח וטריף הדעת וכן מוליך יופלים שולל (איוב "ב): כתגים. מין נחש: בבניח יענה. שם טוף כת כצורת דוד

ותגרחי. אפיל אכניה אל הגי וגם היסודות שכחוך הקרקט אגלה אותם כי יוליאום מתקומי מהשהיו נסתרים כחוך הקרקט: (ו) יבחו. העכו"ם הכאים ישכרו הססילים לקחת לעלמם ליסוי הכסף והוהב העכו"ם הכאים ישכרו הססילים לקחת לעלמם ליסוי הכסף והוהב חשר עליהם : וכל אתנניה, הדורנות שנתנו לעכו"ם מכלים ומלכובים שלח יהיו רחוי להוליך עמהם ישרפו כחש. (ולפי

שהעכו"ם נקרחה נלבין המחרח כשם זונה לכן קרח הרוכנות חמנן שכן נקרח מחן הזונה): וכל עצכיה . ""ל כל כחי העלכים: כי מאחנן זונח קבצה. ר"ל ספושר הומלח ככחי הפסילים הנס נתקבן ממה שהביל להולות אחנן. כ"ל מהדוכנות שהכיאו לעבו"ם: ועד אחנן זונה ישובו. וכמו כן ישיבו להיות אחנן ידורון לוונס כ"ל האויב יחנים לדורון להעבו"ם שלו: (מ) על זאת. עחה תור להתאונן על יהודה וירושלים הגוכר במהרם שלאהריו ואמר על זאת אששה הספד ואילל במר כשש ואלך משחנע כשוטה וערום מכלי לכוש והוא ענין גוומא והפלנה לפי דוב הלער והאבל: בחגים וגרי

ments and naked. He also suggests the interpretation of Rashi and Kara.

I will make a wailing as jackals,

etc.—Jackals and ostriches have voices that sound like wailing and mourning.—[Redak]

shall be crushed, and all its hires shall be burnt with fire, and all its idols I will lay waste; for from the hire of a harlot it gathered, and to the hire of a harlot shall they return. 8. Concerning this I will lament and wail; I will go mad and be naked; I will make a wailing as jackals, and mourning as ostriches.

shall be burnt with fire—When the Assyrians took the city, they set fire to it out of their wrath against the inhabitants, who were besieged for three years and refused to surrender.—[Redak]

for from the hire of a harlot it gathered-all these riches.-[Rashi]* and to the hire of a harlot shall they return—And all its [Samaria's] gatherings will be used up like other harlots' hires. Jonathan renders: And to the house of the idol worshippers shall all its gatherings be delivered. —[Rashi] Parshandatha equates Rashi's first interpretation with that found in Avodah Zara 17a, that a harlot who is hired will eventually hire others [i.e., she will hire men to be intimate with herl. Thus, the proceeds from her hire will be spent in the same way she received them. Rashi's second interpretation coincides with Redak's: Just as Samaria's idol worshippers brought lavish gifts in honor of the idols, so will all these lavish gifts be taken back by idol worshippers.

8. Concerning this I will lament and wail—The prophet is speaking for himself, saying that he will lament and wail over the destruction of Eretz Israel and over the exile of his people. He may also be speaking

for the Israelites who are being led away into captivity. In concurrence with the latter explanation, Jonathan renders the verse: Concerning this they shall lament and wail.—[Redak] Ibn Ezra explains that God's servants will lament and wail this way at the time of the exile.

I will go mad—Heb. שוֹלֵל, becoming mad like a mentally deranged person, with bewilderment. Cf. (Ps. 76:6) "The stout-hearted have become mad (אשתוללוי)"; (Isa. 59:15) "And he who turns away from evil is considered mad (מְשְׁחּוֹלֵל)." The 'tav' comes into the word to serve in the reflexive present and past. This is the normal pattern of a word whose first radical letter is 'shin' or 'sammech' when a 'tav' is added in the reflexive, either present or past, as in מְשַׁחּוֹלֵל. I say that it is an expression of error, as in (II Kings 4:28) "Do not mislead (חשלה) me"; (II Sam. 6:7) "For his error (הַשְּל)"; (Dan. 3:29) "who speaks anything amiss (שֶלּוּ)."— [Rashi]

Kara, quoting Menahem, explains that when a person is bewildered because of a catastrophe that has befallen him, he tears his garments in his pain and goes naked. Redak renders stripped and naked as synonyms; i.e., bereft of his gar-

בְּבְנַת נַעֲמִין: פ אָרַי קסָרָעַא מַחַתְהַא אַרַי ספת עד דבית יהודה קריבת לסיעל בהרעי אסי עד ירושלם: בנת לָא הָחַווּן מְבְכָא לָּא שַבְּכּוּן דָוָתִּכִין בְּכָּכּוּא בָקימִיא חפורישיהון:

(דניחל ג'): (ם) כי אנושה מכותיה. כי הולה היא במכוחיה כמו ויחנש (שמיחל כ' י"ב): (י) בנת אל תגירו. פן ישמחו לנו פלשחים: בבית לעפרה. עפרת הכי העזרי: עפר ההפלשי. לשון נופל על לשין וכן יושכת שפיר עריה בשת וכן לא יצאה יושבת לאנן כולם לפי שם העיר ל' ההינה: התפלשי. התגלגלי פתרונו לפי ענינו התעפרי: (יא) עברי לכם . התחיל כלשון יחידות נהכה כמדכר אל

כנסית העיר כמו שנאמר יושכת שפיר כולם כשם כנסיה אתת ואמר לכם כמדבר אל הרבים שהרי לרבים הוא אומר: יושבה שפיד. שם העיר: עריה בושת. גלויה כית הכושת כאשר נקראת שפיר שהוא שם נפל היולא מרחמה של רדיק

אבן עורא

מחניך ונעלך תחלן ויעש כן הלך ערום ויחף: (ע) בי אנושה. כל אהת ממכותיה וכמוהו אנוש לשכרך מנורת ויאנש אנושה הוא תואר כמו עלומה ברוכה כי כאה המכה עד יהודה כי סנהריב תפש ערי יהודה הבלורות: (ו) בגה. לפלשתים מקוכן הנכיח על ישראל וכוכה על נקמת פלשתים ושמחתם על ישרחל ויש חומרים כי זחת הנכוחה על יום ירושלם כאשר לכדוה כשדים: בבית דעפרה. עיר כארן כנען ופירוש ככית ככל כית: התפלשי. כמו והתפלשי באפר וכחיב התפלשתי דברי הנביא: (יא) עברי. שפיר . שם עיר: עריה בשת. כגלית וכשכי: צאנן. שם עיר:

לפול נהי ומספר: וטו כי אנושה בכותיה. כלומר כל אחת סמכותית היא אנושה החרב והרעב והרכר וענין אנושה כאב דשבר חוק ככו אנוש לשבר ויונתן תרגם ארי מסרעא מחתהא: כי באה ער יהירה. הסכה החלה בשסרון ובאה עד יהודה: נגע עד שער עמי. ווהו עד שכר ירושלם כי כלך אשר שלכד ארץ עשרת השבשים עלה על כל ערי יהודה ויתפשם ובא עד שער עבי כי היא ביוחרת בכל ארץ ישראל לכבור תאל יתברך השוכן בה: ני) בנה אל הגירו. וזהו ע"ר הכינה כי יודעים היו בנת ובערי פלשתים אלא דרך קינה אכר ככו שאמר רור בקיננו על שאול ויהונתן אל תנירו בנת ואל תבשרו בחוצות אשקלון פן תשכחנה בנות פלשתים פן תעלוונה בנות הערלים והלא הם היו שהרגו ישראל בפלחמה ההיא אלא דרך קינה אמר: במי אל תככו, אם יראו אתכם בוכים ישמחו לבכייתכם: בבית לעפרה עפר

פרוב צער והולך ערום: (מ) כי אנישה מכותיה. של שומרון

שםשנלו עשרת השנםים שוב לא חזרו: כי באה ער יהודה

נגע ער שער עכי נישראל) נער ירושלים). שמשחרבה ירושלים

גלו שכם יהורה ובניםן: (י) בגת אל הנירו בכו אל הבכו . פן

ישבחו על שבריכם: בבית לעפרה עפר התפלשי, אפלפ"א בלע"ז: (יא) עברי לכם יושבת שפיר. לכל אכפניא הוא אופר עברי לשון נקבה. ולכל הירשבים בה לשרן רבים. שפה שפיר

שםשפעו לשון יופי וכבור כנגד כך הוא אומר לה עדיה בושה

התפלשתי. לעשרה בפתח הפין ושאר עפרה בכל הכתוב הפין נקראת בקפץ חפף וחיא עפרה אשר לבניבן ווכר אלה הפקיסות ואנים שכל ארץ ישראל חרבת לפי שמצא בהם ל' נופל על הל' הרך צחות וררך השקיסו הפקוננים לדבר בקינותיהם ובשירותיהם וברבריהם דרך צרות לפיבך גראה שקרא לעפרה בפתח חעיין לקרב יותר הקריאה לקריאת עפר ועפר רוצה לוכר עפר כסשמעו או פירוש אפר כי גם היא נקראת עפר כמו מעפר שריפת החפואת וכן אמרובת עמי חנרי שק החפלשי באפר והו דרך אבלית כםו שאכר וישב כתוך האפר ובן תרגם יונתן ככתיא דעפרא כקפסא חשי ית רישיבין ישירוש התפלשי ההגלגלי באפר התתפפף בו וכתיב ההפלשתי והם דברי הגביא כם'ש על ואת אספדה ואילילה ופירוש גבית לעפרה בענור הבתי' שהיו לעפרה שהם היום שוממין וענין הלמ"ד בעבור בתי החצרים שהיו לה הוץ לכיר ובית דרך כלל במקום בתי כסו ולא תשב אשה בבית דוד כי קדש המה: (מ) עברי לכם יושבת שפור. בזה מצא לו לשון אתר בדדך הקינה כי שפיר היא יופי ונוי כמו הנותן אמרי שפר ותרנים יפה האר שפיר בריוא והגה הפכי עריה בשת כי גלו הברוה הוא דבר כעור ואמר עברי לשון נקבה כנגד הכנסה שבעיר ששבה שפיר ואפר לכם כנגד הפרפים ובן דרך הסקרא בסקוסות רבים אסד שילכו ערופים גלוי הערוה בגלות כסו שאבר וחטופי שת זהי עריה בשה כי עריה גלוי כסו ואת ערום ועריה ובשת הוא העריה כבי והתויקה בכנושיו וערית מצודת ציון

מצורת רוד

כיענה: (ע) אנושה. כחוכה כיוחר כעו הנוב חלי (שם (דר):

דרכם ללפוק חמיד בקול מר: (פ) כי אנישה ככותיה . ר"ל כי כ"ם ממכות שומרון היתם כמובה ביותר עד משר המהלכה יכחם עד יסודם כי בלחות נכוכדנלל שפנחריב הרג ומבד וכלה מת מלכות אפרים וכ׳ לא פורם לוה ערב לכו לגשת לכא על יכודה :

שער עמי. שיר עמי וכן כחחד שעריך (דכרים י"ו): (י) התפלשי. פנין הגלנול והלכלוך וכן והתפלשי חדירי כלחן (ירמים כ"ם): (ים) עריה , ענין גנוי כמו וחת ערום ועריה (יחודם לע"ו): בשת .

נגע. הפורשניות והחורכן נגם עד המיחדת של ממי וחור נגע. הפורשניות והחורכן נגם עד שיר המיחדת של עמי יחור ומסכש טד ירושלים (ולפי שמיכה היה משכם יהודה לכן סמר שפר שמי): (י) בנת אל תגידו. גם היח מערי פלשחים וחמר הליחור שמה שנודל החורכן ואל חבכו בכיוחכם שמם כי ישמחו של החורכן ושל בככים נוכם כי בודאי ידעו בנת בלח כם חתר כן נמנילת הקינה וכן אל תגידו כנת (ש"ב א"): בבית לעפרה. ככל כית שכתי שיר שפרה התגלגלי בשפר דרך אכלוח והוא לבון ניסי של לפון מפרה שמה וכספר התגלגלי: (ים) עברי לכם . את הטדה היושכת בפיר שפיר לכם בגולה בגליי בית הכובת כדרך

עברי לבם. He commences with an city, as it is said: "the inhabitant of expression in the feminine singular, as

Shafir"—addressing them all in the used in addressing the people of the name of one people. And then he says,

- For she is mortally ill [from] her wounds, for it has come up to Judah; it has reached the gate of My people up to Jerusalem.
 Do not declare it in Gath, do not weep; in the houses of Aphrah, wallow in the dust. 11. Pass along your way, you inhabitant of Shafir, with your private parts exposed;
- For she is mortally ill [from] her wounds-Heb. אַנוּשָה. For she is ill from her wounds. Cf. (II Sam. 12:15) And it became mortally (ייַאַנְשׁ).''—[Rashi] According to Rashi, the verse is elliptical. He interprets it in this manner since the word אַנושה appears in the singular, is in the מבותיה is in the plural. Others explain: [Each of] her wounds is mortal.—[IbnRedak, Jonathan, Mezudath David The mortal wounds are from the sword, the famine, and the pestilence.—[Redak] The verse refers to Samaria, which, after its exile, did not return.-[Kara]

for it has come up to Judah—I.e., the wounding began in Samaria and went up to Judah.—[Redak]*

10. Do not declare it in Gath-lest the Philistines rejoice about us. This is merely a poetic form, for the inhabitants of Gath and the other Philistine cities surely knew of the downfall of the Northern Kingdom. The same poetic expression is found in King David's lamentation on the deaths of Saul and Jonathan (II Sam. 1:20), in which he states: "Tell it not in Gath. Announce it not in the streets of Ashkelon, lest the daughters of the Philistines rejoice; lest the daughters of the uncircumcised triumph." In that case, the Philistines were surely aware of the deaths of Saul and Jonathan, since it was they who had slain them.—
[Redak]*

in the houses of Aphrah—This is Ophrah of the Abiezrites (Jud. 6:11).—[Rashi] Ibn Ezra renders: in every house of Aphrah. Redak renders: because of the houses of Aphrah, which were then laid waste. The peculiar construction of the word לעפרה, lit. to Aphrah, alludes to the houses in the suburbs of Aphrah, which belonged Aphrah, to although they were not situated within the city.-[Redak] Others consider בית לעפרה a proper noun naming a place.—[Daath Mikra]

wallow in the dust—Heb. שַלְּפְּחָה, a play on words with the name Philistia (תְּשֶׁשִׁ). Similarly, (verse 11) "You inhabitant of Shafir, with your private parts exposed." Similarly, (verse 11) "The inhabitant of Zanaan has not gone forth." In all of these, the language of the lamentation is according to the name of the city.—[Rashi]

wallow—Heb. יהְפְּלֶשׁי, roll.
According to the context, cover yourself with dust.—[Rashi] The Ugaritic
cognate means "to scatter dust on
the head."—[Daath Mikra] Jonathan adds: cover their heads.
According to the kethib, יהָשְּלֶשְׁיִה, the
meaning is "I have wallowed," referring to the prophet.*

11. Pass along your way—Heb.

בָּשְׁפִיר נְיָּן עֶּרְיָא לְּא אַרְמִילָאִין בְּחָהִין לֹא כְּיִ יפקון סשיובין יחבי צאנן עבירו לכון מספר האצל בַּמַרַרעַל קִמִילֵי גִּבְרַיכוֹן 🦰 בית צולאי בהי חַבְּרָכוֹן דְהֲנֵיהוּן אַנְסִין וּמְ קַּרְבִין דֵין לַּסְטַר הֵין בְּכַן יִהְנְהֵיב מְנְכוֹן שְׁפָר אַרְעֵכוֹן: יב אַרֵי דַהַנַת יַהָּבָא עַל

שַׁבָּר אַרְעָא וּכְבַבְּרָא לִשִב וּמִתַבְּרָא לִבִיתב לָאוֹרַיְהָא מַה הַעַבְּרוּן אַרִי נַחַתַת בִּישׁהָא מָן קרם יו לְסֵיעֵל בַהַרָעִי יְרוּשְׁבֵּם: יג טְקִיסוּ רְתִיכָיָא רְכוֹ עַל רְכִיְשָׁא דְיָהַבִּין בְּלָכִישׁ בישׁ מהר"י קרא

שתתערה ככודה ויבא לה כשת: לא יצאה יושבת צאגן. צאגן שמה זהו שלא יצא מסנה שריר ופלים. כתרנומו לא יפקון םשיובין יתכי צאגן: כספד בית האצל. איש ושכנו היישכ אצלו יספרו שניהם: יכח סכם עמדתו. כמו האויב חמו חרבות חמדתו: (יב) כי חלה למוכ יושבת מרות. מה שחלח וכצפת לפוב יושבת סרות היא ירושלים שמה ולכך זהו כי ירד דע מאת ה' לשערי ירושלים: (יג) רתום המרכבה , אמור המרכבה לרכש ולפוסים שימשכוה. רתים . אסור. תרגומו מקימו דתיכיא: יושכת לכיש. לכיש שמה לכד ימשכוה ברכש:

חשה: לא יצאה יושבת צאנן. לה יפקון משוכי יתכי נאמ: מספר בית האצל יקח מכם עמרתו. המספל שנרמח' לונולים שאתם גוולים נחלח' כדי להגיש כית בכית שדה כשדה זה אלל זה הואיקחמכם עמדתו מעמד הבנייני' שכניתם והעמדתם על נחלתם: בית האצלד. (איוטמנ"ט בלע"ו) : (יב) כי חלה לשוב. כי קוותה לטוכה אותה היושכת בשלותה וממרה על פי הנביחים: כי ירד רע. הרי כי זה משמש כלשון אלא היא חלה לטוב אבל מפני

מרותה ירד לה רע: (יג) רתום המרכבה לרכש. אסרו המרככה לרכש שהוא קל לרון ותכרחו. ורתום אמר דונש רד"ק אבן עורא

שם או תאר ובא כה"א כסביכות כמי כאפה שעורים: לא יצאת יושכת צאנן מספר בית האצל . גם זה לשון נופל על הלשין בי יצאה וצאגן קרוכים כלשון יביה האצל גם הוא שם מקום ופירושו אכר כי לא יצאי יושבי צאגן לכספר כית האצל כשגלו כי נראה כי יושכי האצל גלו ראשונה וכשהיו בוכים וסופדים כצאתם כנלות לא יצאו לנחמם יישבי צאנן שהיו שכיניחם כי ידעו כי גם הם ינלו אחריהם ודים בצרתם: יקח מכם עמרתו. פירש אדוני אבי ז"ל האויב שיעכור ויתעכב בסצור עליבם בשוב יקח מכם שכר עמירתו כי יקח כל אשר לכם ויגלת אתכם ועסדה שם כמו עםידת אלא שהוא בשקל חסדה חמלה: (יכ) כי חלה לפוב. חלה ענינו חיל וכאב גם זה בדרך לשון הקינח שהם בהפך מה שהיו רע בהפוך הפיב ואמר כי יושבת ברות כואבת כלכור הסוב שהיה לח: כי ירד רע. לשתרי ירושלם בלוםר עד שערי ירושלם כמו שאמרני למעלה עד שער עמי

לא יצאה . לפפוד: מספד בית האצל. שם עיר והטעם יצא בית האלל לבפוד ולא מעיר לעזור לשכיניה כי במקומו יעמוד ויקח מוסר מכל אלה העיירות ההולכות בשבי: יקח. ילמוד כמו כי לקח טוב שיטמוד במקומו: (יב) בי. מרות. שם עיר וי"ח מנורת תרגום מרישמים חו מגורת מר ואין לפי' זה טעם כי יושבת לאות על שם פיר וטעם המכרות שלא ילאו לספוד שהם במלור ובמלוק כאשר נלכד' שסרה ושפיר וטעם כי חלה מגזרת חיל וטעם לטוב כלמ"ד אמרי לי בעבור שנעדר: כי ירד דע. הפך הטוב שהיה לה: (יג) רתם. היה ראוי על דרך הלבון להיוחו רחמי

שר עבולם כמו שפורשנו ואמר מאת ה' כי הרע הבא עלוהם אינו ררך מקרה אלא שונש שנם: יונו רתום. גם זה לשון נופל על הלשון . רכש ולכיש קרובים בלשון. רתום לפי מקימו שנינו אמור ובן הרגם יונתן מקימו רתיבין דמו על רכשא: לרכש. במו רוכבי הרכש והיא בהמה קלח ההליבה כלומר מהרו לגלות: ראשית חמאת היא לכת ציון. לכיש חיא

סצודת ציון

סצורת רוד כגולים וגם הוא לשון כופל על לשון כי ששיר הוא ענין שליא היולא מרחם כאשה בעוח הלידה: לא יצאה וגו'. בחחלה גלו אנשי כיח באשר בעוח הלידה: לא יצאה וגו'. בחחלה גלו אנשי כיח באלג ועברו דרך לאנן בקול מספד ויושבי לאכן לא ילאו למספד כיח באלג ועברו דרך לאנן בקול מספד ויושבי לאכן לא ילאו למספד כיח כחלל לנחפה כי בטוחים ביושגם כם יגלוחחריהם וגם זכו לי כנופל

של ששון כי ילאה ולאכן קרונים כלשון: יקח סכם עברתו, הנה הם ממדו במקומם ולא ילאו לנחם והאויד יכא ויקח מכם את השמידה של כל א' וא' כי חהיו נטים ללכת גולה: (יב) כי חלה לשיב. אשר הטיר תרות נחמלאה חלחלה של הטוב שהים לה שאו שנפדה מזורה: כי ירד וגר. ד"ל כי הרם הכא לשפר ירושלים הנה ירד מאת כ" ולא כא במקרה ולכן נלקו עמה כל ספקומות: (יג) רתום וגר'. אחה טדת לכיש קשור את המרכנה אל הרכש שהם קלי המרון לרכיבכה לכרות תסני העכ"ם וגם הוא לשון סנוסל על לשון כי רכש ולכיש קרובים כלשון: ראשית חשאת. כי היא ראשית מטאת לכת ליון כ"ל היא למדה תחלה טכודת העבו"ם

for the sins. Ibn Ezra and Mezudath David concur with Redak.

13. Hitch the chariot to the swift steeds—Heb. רְתֹם הַמֶּרְכָּבָה לֶרֶכֶשׁ. Hitch

the chariot to the לכלש, which is swift to run, and you shall escape. The word בבש is explained by Dunash (Teshuvoth Dunash p. 69) as an Arabic

201 MICAH 1

the inhabitants of Zaanan did not go forth; the lamentation caused by drawing the houses one to the other shall take its stand from you. 12. For the one dwelling in disobedience hoped for good, but evil descended from the Lord to the gate of Jerusalem. 13. Hitch the chariot to the swift steeds, you inhabitant of Lachish; it is the beginning of sin

"כְּלֶבְה", along your way" as used in addressing many people, for he was speaking to the public.—[Rashi] Redak, too, notes the change from singular to plural, remarking that it is not unusual in Scripture to commence by addressing the group and then to address all individuals.

the inhabitant of Shafir—Shafir is the name of the city.—[Rashi]

with your private parts exposed— Private parts would be exposed, appropriate to a city called "Shafir," the name of the aborted fetus that comes out of the woman's womb.— [Rashi] The allusion is to the people being led naked into captivity, as in Isaiah 20:4.—[Redak]

the inhabitants of Zaanan did not go forth— The fugitives of the inhabitants of Zaanan shall not go forth.—
[Rashi from Jonathan] According to our version of Targum Jonathan, as well that of Parshandatha and Kara, the reading is: the inhabitants of Zaanan shall not go forth as fugitives. The intention is that they will not escape when their city is attacked by the enemies. As explained above, this is a play on words: the name pay, Zaanan, with the word name out.

the lamentation caused by drawing

the houses one to the other shall take its stand from you—The lamentation you caused those who were robbed, whom you robbed of their inheritance in order to draw one house to the other, one field to the other, will take its stand from you—the stand of the houses that you built and erected on their inheritance. (You will be punished for causing your victims to lament over the houses you have erected on their inherited fields.)—[Rashi] —ajoustement in Old French—adding, joining.—[Rashi]*

12. For the one dwelling in disobedience hoped for good—For the one dwelling in tranquility and disobeying the word of the prophets hoped for good.—[Rashi]

but evil descended—Heb. בי. This instance of יש serves as an expression of "but." She hoped for good, but, because of her disobedience, evil descended to her.—[Rashi] [Rashi alludes to the popular Talmudic maxim (Shevuoth 49b): יש serves as four expressions: if, perhaps, but, and because.] Redak renders: The inhabitant of Maroth felt pain instead of good, for evil descended from the Lord to the gate of Jerusalem. The evil was not coincidental, but directed by God as retribution

ראשית חמאת היא לבת ציין כי בך נפצאו משעי ישראל. שלכיש היתה בארץ פלשתים ושם הלכו ישראל לכתחלה לזנות אחריהם: (יר) לכן תתני שלוחים על מורשת נת. מורשת

כך שמה. שמשמע לשון ירושה. עליח אני אומר שתנתן

לשלוחים. כלומר שתעוב: בתי אכזיב לאכוב. אכזיב שמח זהו שתהיה לאכוב ולהפסק מלכי ישראל: (מו) עתר היורש

פערי יהודת ולמדה היא תחלה עבורת הבעלים מישראל כי אחאב תחל לעבוד הבעלים כי ירבעם לא עבר הבעל אלא

אחאכ החל בעבודת הבעלים ונתפשפה בישראל וזהו שאמר

פשעו ישראל ובארץ יהודת לא היו עוברים הבעלים ויושכי לכיש למדו עבודת תבעלים מישראל וזהו שאמר כי בך

נסצאו פשעי ישראל פירוש כך נסצאו תחלה ונתפשם כארץ יהודה עד ציון ווהו שאמר ראשית חמאת היא לבת ציין:

ניד) לכן תתני שלוחים על מורשת נת. בעבור שעברת עבו"ם

ולמדת האחרים לעבדם את צריכה לתת שלוחים על מורשת

נת שתהיה לך לעזר מפני האויב ומורשת נת שם מקום כארץ פלשתים והיא עיד הנזכרת ככמה מקומות ולכדה דוד כיר

פלשתים ומשך אליה מורשת שפיי ירושה רוצה לימר נת שלכדה

שהוא לשון ערכי: (יד) לכן תתני שלוחים על מורשת גת. על אשר תתני שלוחים על מלכות דוד אשר הוריש אתכם גת כענין שנאמר ויקח (דויד) את גת ובנותיה מיד פלשתים (ד"ה א' ידא) ואתם מואפים בו כמו שנאמר יען כי פלשתים (ד"ה א' ידא) ואתם מואפים בו כמו שנאמר יען כי מלשתים או את מי השלוח ונו' (ישניה ה') לפיכך בתי ומו לבנות אלפינד למלכו ישראל שיברנו חכת בי במלכד

אכזיב שהיחה מארץ יהודה ונמשכה אחר פקח כן רמליהו סופן להיות לאכזב למלכי ישראל שיהרג פקח כן רמליהו ויכזבו הנסמכים עליו ובימי אחז נתנבאת נבואה זו: לכן תתני שלוהים. פי' לכן כמו על אשר כמי על כן תשעי נעשי נעמנים (ישעיה י"ו) על אשר נטעתיך נשעי נעמנים ואת נהפכת לומורת זר: בתי אכזיב לאבזב. לשון נופל על לשון מאגדת חלק למדמי מדרש מקרא זה כך: (פו) עור היורש אביא דך. אויבים שיורישו אותך את היושכת על לשון מאגדת הדרשה מדרש מקרא זה כך: (פו) עור היורש אביא דך.

והטעם קשרי וכן דרך עיברי דרכים לקשר רתם או הפעם אחרי לרותם רתום יש אומר שילכו כשבי וההולך בגלות אינו על מרכבה ולפי דעתי איה דכריך לכיש שהיית אומר' בימי שלוחך רתום המרכבה: כי בך גם יצא. ז'את לכיש שלוחך רתום המרכבה: כי בך גם יצא. ז'את לכיש היתה ליהודה סמוכה לשבטים והיא למדה מדרכיה' וממכה למדה כל ליון: (יד) לבן התני שלוחיים, מנחות כמו שלוחים לכחו והטעם חני עוד מנחות לפלשתים כאשר היה מנהגך אחלי ישרוך: פורשת נת. עיר כארץ פלשתים: בתי אשבויב. אמר יפת עיר לפי דעתי כי האל"ף נוסף והיא אבויב. אמר יפת של להיב לפי דעתי כי האל"ף נוסף והיא אבויב. אמר יפת של להיב לפי דעתי כי האל"ף נוסף והיא לישר לעור לישראל כט תרעתו ואל"ף לאכוב נוסף כמו אקדנו ודרך לחות לדבר כם מדתן חדמי ונוסף כמו אקדנו ודרך לחות לדבר ככה כמו כם מדתן חדמי וערכת התערער וככה רבים: ככה כמו כם מדתן חדמי ושל הלין עום לפרש שהוא מכני (טו) עור היורש, הוא האיינ ואין עום לפרש שהוא מכני

דוד ואחר כך ירשוה פלשתים והיתה להם למורשת בעונותיכם כמו והיה ככויכ חוני הית' ניהודה ולח יכנו לעוזר ל נקרלה לבפשתים והיתה להם למור שהימים בעתר עתו וחל"ף לחכוב נוסף כמו חקדנו ודרך לחות לדכר לכם עתת היא ביר איביכם וצריכים אתם לחבנע להם ככה כמו גם מדמן חדמי וערער תתערער וככה רכים: לכם עתת היא ביר איביכם וצריכים אתם לחבנע להם ככה כמו גם מדמן חדמי וערער תתערער וככה רכים: ולשלוח לחם מנחות שימפנו אתכם מפני האויב הבא עליכם: (מו) עוד היודש, הוח החייב ולחן עעם לפרס בהוח מהוח מכו במור הוח במור לחיים לבח או או אמת שלמה במור הוח במור היא של בערי יודרה ופעילה ואכויב ומדשה והוא פוני בתורה והיה בכויב כלרות אתו ואמר לאכוב לשון נופל על הלשון וזפל על הלשון אתכוב מום לא נאבנו שימם הוח כם החלקה המלכת מלכי יהודה כלכי ישראל הם ביחודה לביד ואותר בעברים היו בשלמה מלכי יהודה כלכי ישראל בום שאם כל אלה בני ידושפם מלך ישראל וכן אבר כי הכנים הוא מה הוא בכלל ישראל וכן נקראו בלכלי והודת כלכי ישראל כם שאםר כל אלה בני ידושפם מלך ישראל וכן אבר כי הכנים הוא שני לך ישפת מרשה נום למור אבי לון פשעי. כן יקרלו המסולים לאכים ולו וכלב על המלאו פסילים מצורת דור מבור אוון בשלמה מלכי יון לשלמה בייות משור מור מבור אוו מלך ישראל : מון עוד היודש אבי לך ישפת מרשה נום בן המנים מוכל שותם פול מוכם עם מסולים פללות מלכי יון בשלם השבטם כל לישראל ונון בשבער אוו מלך ישראל : מון עוד היודש אבי לך ישפת מרשה משרך הכל מכים מון והמשטשותם (למללו פולים שום כן לימל מי): לדי בר בעור המנים ון והמשטשותם (לימל מי): לדי שלחים. כעבור רוע מעוך מתני ודוכוח לל מוכח גם הם למני כי מסבת המנים ווהכם לה מבים וו הוכנו הלימל מוכם עם הם לימל מה שלחים במורם בלים המכורים בל מוכם בל מוכם בל מוכם בל מוכם בל מלבים של מוכם בל מוכם גם הם למני כי מכם למנים בל מוכם גם הם למנים בל מוכם גם הם מלבי כי מכם בל מוכם בל מוכם גם הם מלבי כי מכם בל מוכם גם הם מבים בל מוכם גם הם מבים בל מוכם בל מוכם

לאכשי ליון: כי בך. בלכיש בולאו משלת השבטים: (יד) לכן. בפנור רוע משדי תחני תקוח ידורנות אל מולשת גת הם אנשי פלבת כי נת היא משל כלשקים וביתי דוד לקרו ידואל מידש זכטון ישראל חזרו פלשים לבקחם את להיות להם למולשה וכאו? הכו מאו ידשת ארצו ועום הוד ולקחב ואחר שהיה כנעת לו ומחל? פניו במתכה: בתי אבוב. היא מתכי יהודה ובדרה במלכה

והיחה נמשכת אחר פקח בן רמליהי מלך שראלולכן אמר הנה בכוא האירי בחייב בחיי אכודב וחהיה נעזר נוססק ממלכי ישראל ב חהיה שוד להם (ואמר כן דרך מלילת הקינה כי רעת שנלו פרי יהודה ע"י כ"ל ככר כעלה מלכות ישראל) וגם זהו לשון הנוסל על לשון כי אכויב שמה ולאכוב חהיה: (טו) עלד חיורש. עוד עליך מרשה אכיא היורש את הארן והוא כ"יג גם אוחך יירש וגם הוא

"kings of Israel" since Judah, too, was part of Israel in the broader sense.—[Redak]

15. I will yet bring the possessor to

you—The enemies, who will possess you, you who dwell in Mareshah. The possessor (נְילִישׁ) to Mareshah (תְּבֶשׁה)—another play on words.—

בעיטנה מנכל וכן ויחנה שלוחים לבחי (מ"ח ט") ביל. כמו אל: סורשת . מלשון ירושה: לאכוב. ענין טויבה והססק גמו כי מכוכי (ישטיה כ"ו): (עו) אבי, כמו אכיל באל"ף וכן אל for the daughter of Zion, for in you were found the transgressions of Israel. 14. Since you give expulsions to the dynasty that gave you the possession of Gath, the houses of Achzib shall be a dried up spring for the kings of Israel. 15. I will yet bring the possessor to you, O inhabitant of

word.—[Rashi] The word קָבֶּשׁ occurs again in Esther 8:14, where it also denotes a swift animal. The meaning is that the dwellers of Lachish should hasten into exile.—[Redak]*

14. Since you give expulsions to the dynasty that gave you the possession of Gath—Since you give expulsions to the kingdom of David, which gave you the possession of Gath, as the matter is stated (I Chron. 18:1): "And he took Gath and its cities out of the hands of the Philistines." But you reject it, as it is stated (Isa. 8:6): Since this people has rejected the waters of the Shiloah that flow gently. etc." Therefore, "the houses of Achzib" which was of the land of Judah and was drawn after Pekah the son of Remaliah, shall ultimately be a "dried up spring" to the kings of Israel-for Pekah the son of Remaliah will be assassinated, and all those who relied on him will be disappointed. This prophecy was prophesied during Ahaz's reign.—[Rashi]

since you give expulsions—Heb. גל אָשֶר is אָשֶר is לָכִן. The definition of גָלָן is אַשֶּר is because of. Cf. (Isa. 17:10) "Because of its is a line is a

the houses of Achzib shall be a dried up spring—Heb. לְאַכְּוַב. This

[too] is a play on words [אַבְּוֶב, אַבְּוֹב,].
I learned the midrash of this verse
from the Aggadah of the chapter
"Chelek."—[Rashi from San. 102a]
Redak renders:

Therefore, you shall send gifts to the inheritance of Gath—Since you worshipped idols and taught others to worship them, you will find it necessary to send gifts to Moresheth Gath to gain them as allies against your enemies. Gath was a Philistine city, mentioned in many places in Scripture. David captured it from the Philistines, who later recaptured it, making it their inheritance. All this was because of the sins of prophet, The therefore, states: See what you lost through your sins! Until now, Gath was yours. Now, however, the Philistines have inherited it, and you must send them gifts to gain their support in your battle against your enemies.

the houses of Achzib shall be a dried up spring—Achzib was a city in Judah, as in Joshua 15:44: "And Keilah and Achzib and Mareshah." That is the city of Chezib, mentioned in Genesis 38:5. The prophet states that the houses of Achzib where idolatry was practiced would become like a dried up spring to the kings of Judah—here referred to as

עלַיכון דיַתְבין בְּסְרַשְּה ער ערקם יסקון וועלון

פו הַלּוֹשֵׁי ורְכָא עַלּ בְּנֵי תפנוקור הא פנישרא דנתרו נדפותי בן אסני סרם ברישר על בניך אַרי נְלּוֹ מְנְהֵ: אוַי די סָחַשבין לְמֵינִם לְמָעבר דביש על ערסתיהון מַקרמין בּעפרא ועברין

בתחום אַרעא דישראַל:

רש"י מהר"י קרא

אביא לך יושבת פרשה . כלופר אותו היורש שירש בהחלה מרשה אותו אכיא עתה עליה: עד עדולם יבוא כבוד ישראל. מה שהיה כביד לישראל חוץ לתחום עכשיו יבא בתוך התחום מות שהיה בני היש היה: (פו) קרחי ונחי על בני תעוניך. קרחי פילא בלעיז: ונחי. תלישי שערך על בני תעוניך. קרחי ב (א) היי חושבי און ופיעלי רכ. חושבי און על משככותם

מנח' עוד היורש אכיא לך ראוים היו כני עילם לירש את ארץ ישראל שהוא היה בכור לבני שם ובשביל אהבת אבותיכם הסיבותיה לבני ארפכשד עתה אביא את כשדים ואת בני פילם פליהם: (טו) קרחי. ראשך: וגוזי. שערך כמו וינו את ראשו (איוב א') לשין תלישת שער: בגשר, כתרגו' כפרא דנתרו גדפוהי דרך הנשר למרט רוב כנפיו : ב (א) ופועדי רע עד משבבותם. כל הלילה גומרים אבן עורא

שם שירש החרץ והיח עילם רק הוח החויב שירש החרץ ויתכן

רד"ק בלשון ומרשה שם עירבערי יהידה. אבי חסר אל"ף שהוא לם"ד הפעל כהמכתב וכן שכן ראש אל יני ראשי אמר עוד אביא לך האויב שיירש ארצך ויגלה אותך מפנה: עד ערולם יבא כביד ישראל. ועדולם גם כן עיר פערי יהורה אפר עד ערולם יבא יורש כבוד ישראל יורש שזכר עובד במקום שנים והיורט הוא מלך אשור כבו שאמר עלה מנחריב בלך אשור על כל ערי יהודה ויתפשם: (ש) קרחי ונוי . אמר כנגד מרשה או כדולם או כננד כל הארץ והוא דרך משל לומר אל תארץ קרדי ינווי כי כנגד הארץ ידבר לא כנגר יושבי הארץ שהרי אסר כי גלו ספך הקרחה היא תלישת השער והגזיות היא בסספרים וכן יעשה האדם לאבל כמו שאמר וינז את ראשו ואסר גזי נורך והשליבי על בני תענוגיך על ררך שקינן ירפיהו בגי ציון היקרים ונו': הרחיבי קרחחך כנשר. כי הנשר יעוף למעלה מכל העופית ואחת לעשר שנים יעוף מאר לפעלה עד האויר העליון הכפוך לגלגל האש ופרוב

תוםו יםרםו כנפיו ותפול נוצתו: (6) הוי חושבי און ופועלי רע. פועלים רע בלבבם לומר כך וכך נעשה כחר ואמר על משכבותם כי בעוד שאדם שיכב על מפתו הוא חושב יותר כי אין לו עסק באחד מתושיו : באיר הבקר יעשוה . בהשכמת מצורת דוד

מצורת ציון יני כחשי (מהלים קימ) ומשפעו יניה בהל"ף: (טו) קרחי, שנין מתיטת השטר וכן והקרות עלוך (יחוקאל כיז): ורנוי, מלשן מתיטת השטר וכן והקרות עלוך (יחוקאל כיז): ורנוי, מלשן נונו מסוקה נוויוהותחוף וכן גוי מורך ורמיים היז: תעובריך. מלשון טינג ותסנוק: ב (6) לאל. שנין כח וחותן כמו יש לאל ידי (ברסשיח ל"א):

לשון הנופל על לשון מרשה שמה וחת היורש יכיח: ער ערולם יבוא כבוד ישראל. פלח היוכש משמשת כשתים וכ"ל עד עיכ מדולם יכוח היורש חת ככוד ישרחל כי חת כל החרן יהח עם ככוד

במרשה יורש למרשה לשון נופל של הלשון: עד עדולם

שהוא לפנים מן הגכול יסוג אחור ויכא ככוד ישראל

שיככשו האוכים מגבולם עד עדולם כן ת"י עד עדולם יסקון

ויעלון בתחום ארעא דישראל. ומ"א שמעתי משמו של רכי

שוה הנכיח היה מוחת העיר ועל חתמה בעבור שנוי

התנועות שאמר היורש כנגד מרשה ואין הלשון מדוקדק יפה להיות זה כנגד זה כי לח ישמרו כשמות כחשר ישמרו

בפעלים להיותם על מתכונת אחת כמו השולמית מתיהסת אל שלם שהיא ירושלם והיה לו לומר השלימית: עד עדלם.

פיר בחרץ כנען והיורש ישרת בעבור חח' וככה הוח יורש

כבוד ישראל: (שו) קדחי. כמו מלכי עלינו: וגוזי . לגיו

השער וככה וינו חת רחשו זה דכר הנכיח לכל עיר ועיר:

ב (ה) הוי חושבי און. כלילה כהתכודדם כנפשם : לאד

ידם. כח ולח תוחר וככה מלת טוב וגם רע. כי

פעושה והממשלה: (מו) קרחי ונונוי חלש שער המשך יותו שם כתו בי היותות קשי מון למו ושו לל ידי (בראשים ל"א): ב במשפרים דרך לער וחלל מל בניך המסורקים אשר גלו מתך: במשפרים דרך לער וחלל על בניך המסורקים אשר גלו מתך: הרחיבי קרחתך בנשר. עשי לך קרחה רחבה כשר הום אשר לקחות החבות: כי גלו משך. בני מעוניך: ומרו בי בי מדו מעולים בי או המשף להיותות המשור בי גלו משך. בני מעוניך: מיותות המשור בי או משר בי אותר בי

ב (ה) הוי חושבי און . יש להתחונן על חלו חשר כלילה עודם על משכבותם חושבים לעשות חון וכוה פועלים רש כי חיננם מחשכה לכד כי כחה לידי מששה: באור הכוקר. מיד כשיחיר הכוקר ימהרו לששות מחשבתם כי יש הכח כידם לששות

ty-There is reason to complain about those who, while lying in bed, think of performing iniquity, and by this, they actually perform evil, for it is not merely a thought, but it is later executed .- [Mezudath David] While lying in bed, it is more likely

for a person to think, since he is not occupied with any of his sensations.—[Redak]

and work evil on their beds-A// night they decide in their hearts how they will perform evil in the morning.—[Rashi]*

Mareshah; up to Adullam shall the glory of Israel come.

16. Make [your head] bald and crop [your hair] for the children of your delight; widen your bald spot [to be] like an eagle—for they have been exiled from you.

2

1. Woe to those who plot iniquity and work evil in their beds; when the morning becomes light they perform it, for their hand has the power.

[Rashi] I will again bring upon Mareshah that possessor who once possessed her.—[Kara]

up to Adullam-(which is within the border) will the glory of Israel retreat and come, for the enemies shall conquer from their border up to Adullam. So did Jonathan render: Until Adullam shall they go up and enter the border of the land of Israel. And I heard a Midrash Aggadah in the name of Rabbi Menachem: I will yet bring the heir—The children of Elam were fit to inherit the land of Israel-for he [Elam] was the firstborn of the sons of Shem-but because of love for your forefathers I transferred it to the children of Arphachshad. Now I will bring the Chaldeans and the Elamites upon them.—[Rashi] This Midrashic interpretation of Rabbi Menachem ben Chelbo is alluded to by Ibn Ezra. who rejects it preferring the former interpretation, as does Redak.

up to Adullam—shall the possessor of the glory of Israel come. In this rendering, the verse is elliptical.

—[Ibn Ezra, Redak, Mezudath David]

16. Make bald—Make your head bald.—[Rashi]

and crop—your hair. Cf. (Job 1:20) "And he cropped (יבון) his hair." This is an expression of pulling out the hair.—[Rashi] The prophet addressing each city.—[Ibn Ezra] The prophet, employing the feminine singular verb form, is addressing Mareshah, Adullam, or the entire land, not the inhabitants of the land. since they have already been driven into exile. The prophet pictures the land as tearing out its hair and shearing it. That is the meaning of the two different expressions.—[Redak |*

like an eagle—As the Targum renders: Like an eagle, whose feathers have fallen out. It is customary for an eagle to lose most of its feathers.—[Rashi] For the eagle flies higher than all other birds, and once in ten years, it flies very high into the upper atmosphere, close to the sphere of fire, where it loses its feathers because of the intense heat.—[Redak] Cf. Comm. Digest to Isaiah 40:31.

1. Woe to those who plot iniqui-

וגולו ובתים צַרָי אָית הָילָא בִירַיהוּן: ב וַחַכְּרִין חַקְּלַיָא וְנְזּלִּיוְ וּבָתַנא וַאַנְכּין וְעָשְׁקּין לכר וכיהי נכר וַאַחֶסנָהֵיה: ג לְכן כּדְנַן אֲמֶר וְיָ הָא אַנָא מְחְשֵׁיב על דרא הבין בישא ַדְילָא תַּעָרוּן מְהַּסְן צַורַיכון וַלָּא הַהַכוּן בקומה נקופה אבי עדן ביש הוא: רבעדנא הַהיא ימול עלוב ון מְתַל וָאַלָּיָא ובְעִינִיתַיה היא ופנקו מין מז

בלכם איך יעשו הרעה לכקר: (ב) ובתים ונשאי. מוסב על והמדו הומדים כהים: ונשאו. כמו ולקהו: (ג) ולא הלכו רומה. ולח תהכון בקומה זקופה: (ד) ונהה נהי נהיה. ונהה לשון עתיד כמו וששה ופנה

אכן עורא פעמים שהוא תואר שם הקודש ופעמים שם דבר בהוא כח וככה טוב ורע פטמים שהוא הדם שהוא טוב או רע והוא תואר ופעמים בהוא דבר רע או דבר עוב בהוא שם דבר: (ב) וחמרו. ונולו. בחוקה: ונשאו. ולקחו לנפשם: ועשקו. בדרך פתוי והונחה ומרמה כי העושה חת חבירו ידמה אותו לערב ולהחזיק בממונו אשר הלוהו או בשכרו אשר השכירו: (ג) לכן. רומה. שם דבר כמו טובה לא תלכו בקומה זקופה כי עת רעה היא לא ראיתם כמוה: (ד) ביום . ישא . המושל ונהה כמו וגבה ונהה חשר יהיה

סצורה דוד

מה שרולים כי לא ימלא מי מיהה כידם: (כ) יחברו שרות. וכאשר יחמדו שדות אחדים פומדים פליהם ונוזלים מהם וכאשר יחמדו בתי רמיהם ילקחים לפלמם כי אין משפט ואין מוחם: ר"ק הכחשבה הרעה שהשבו כי יש כח בירם לעשוק יעשו הכחשבה הרעה השניים: כס יהטדו. ההמרה היא בלב והגול הוא בירים כי יחכדו שרות הכיריהם בלבם ויבקשו מהם שימכרום להם ואם לא ירצו למכרם יכולים ויקחים בחוקת וכן יחכדו הבהים ואם לא ירצו לככרם יקחום בחוקה ופירושו ונשאו ולקחו ויונתן תרגם ואנסין: ועשקי גבר וביתו ואיש ונחלתו. כפל הענין החלות שונות ופירוש שאם יעסור בעל הבית כנגרו בגולו

ופועלי רע כאור הבקר: כי יש לאל ידם. כי יש כח

בידם לעשות כרצונם: (ב) והכדו שדות ונולו ובהים ונשאו .

שנושאים לירם הבתים שחמרו: (ג) רומה. בקומה זקופה:

(ר) ונהת נהי נהיה . פתרונו ונהה הנוהה נהי וכספר על

שנהת בעיר: חלק עפי יפיר. שיבא לאויב: איך יפיש לי

מסני ביתו או שרהו יכהו ויאסרהו זהו עשק הנוף והנה יששקן הגוף והפפון: מו לכן. על המשפחה הואת. הם עם ישראל כי נקרא הנוי משפחה כפו ואם משפחת מצרים לא העלה ועל המשפחות אשר בשכך לא קראו וכן אמד גם כן על ישראל עוד על כל המשפחה אשר העליתי מארץ מצרים: אשר לא תבישו משם צוארותוכם. מעול הרקה הבאה עליכם לא תוכלו להסיר מתוכת צוארותוכם כלומר לא תוכלו להנצל ססנח: ולא חלכו רוכה. בשקל קוכת פובה. אמר כיון שיהיו צוארותיכם החת עול הרגה ההיו גכנעים ולא תוכלו ללכת בקוסר רסה וכן תרגם יונהן ולא החכון בקומה זקופה: ודו ביום החוא ישא עליכם משל. פירוש הסקוגן עליכם ישא

מצודת ציון (ב) וגישאו , להחו כמי יבה כרכה (תהלים כ'ד): (ג) תבישו מנין הסרה כשו לא ימיש עמוד הענן (שמות י"נ): רוסה. עלי החלומשום: (ד) ישא. ענין הרמח קול: ונחה נהי נהיח.

ומשקו ברוביהו. מושקים החים מס ביתו ביתו המון: ואיש ונחלתו. הוא כפל ענין בתייב: (נ) על המשפחה הואת. הכל כל ישראל מנדורודהו ומכהו ועובק א"כ את הגוף ואת הממון: ואיש ונחלתו. הוא כפל ענין בת"ב: (נ) על המשפחה הואת. הכל כל ישראל בכם משפחה וכן על כל המשפחה וגו' (עמום ג'): אישר לא תמישו. לא חוכנו לבסיר לוארותיכם מעול כרעה הביא: ולא הלכו ריבה. לא חלכו ברונומום יקומה וקיפה כי העם ההיה עם רעה: (ד) ישא שליכם משל. כ"ל הממביל משלים ישא של על

Israel. A nation is often referred to in Scripture as a family, Cf. Zechariah 14:18, Jeremiah 10:25. Israel, specifically, is referred to as a family in Amos 3:1.-[Redak]*

and you shall not walk erect—You shall not walk with an upright stature.—[Rashi from Jonathan] You shall be subjugated, and you will not be able to walk upright. -- [Redak]*

4. he shall take up a parable—He

who laments over you will express his lamentation in a parable. The one lamenting is a false prophet who laments that his prediction was not realized. Since the lamentation is composed in obscure language, it is called a mashal, a parable.

and he shall lament, "A lamentation has come about . . . "—Heb. ונהה is a future tense, like נְהָה גָהִי נְהָיה , and he shall make, and וצקוה, and 2. And they covet fields, and they rob; and houses, and they take; and they oppress a man and his house, and a man and his heritage. 3. Therefore, so said the Lord: Behold! I plot evil against this family, from which you shall not remove your necks, nor shall you walk erect, for it is a time of evil. 4. On that day he shall take up a parable against you, and he shall lament, "A lamentation has come about"; and he shall say,

2. And they covet fields—Coveting is in the heart, and robbing is with the hands. They covet their neighbors' fields and beg them to sell them. When they refuse, they take them by force.—[Redak]

and houses, and they take—This refers back to "and they covet." They covet houses.—[Rashi]

and they take—Heb. וְלְשָׁאוּ, like ארן, and they take.—[Rashi, Redak, Ibn Ezra]

and they oppress a man and his house, a man and his heritage—The prophet repeats the same words with synonyms. The intention is that if the owner resists attempts to rob his field, the robber strikes and binds the owner. Thus, the robber is oppressing the owner both physically and economically.—[Redak]*

The Rabbis of the Talmud (Gittin 58a) explain this verse to mean that the Israelites would covet each other's wives and each other's property and take them away; hence the wording, יַּאָרָשׁ וְנְחָלָּאָרִ וּבְּיַתוֹּ וְאִישׁ וְנְחָלָּאָר them away; hence the wording, יַּאָרְשׁ וְנְחָלָּאָר refers to his wife. The end of the verse, יַּאָרָשְׁ וְנְחָלָאַר, refers to taking property from its owner. A story is told of a carpenter's apprentice who cast an eye

on his master's wife. Once the master needed money and said, "Lend me." The apprentice replied, "Send me your wife, and I will lend you." The master sent his wife to the apprentice, who detained her three days. The master came to the apprentice and asked, "My wife, whom I sent to you—where is she?" The apprentice replied, "I sent her away forthright, but I heard that some boys were intimate with her on the way." The master asked, "So what shall I do?" "If you take my advice," the apprentice said, "you'll divorce her." "But her marriage settlement is large," the master said. "I will lend it to you," the apprentice replied, "and you give her her marriage settlement." The master divorced his wife, and the apprentice married her. When the loan became due, the apprentice said to the master, "Come and work off your debt." Now, while the apprentice and his wife were dining, the master was standing over them and serving them. His tears fell into their goblets. The verdict [against Israel] was sealed that time.—[Yalkut Machiri]

3. this family—The people of

חולקתהון

יַיַּמֶר אַהָּבְּוָנָא אָהְבְּווּנָא פחולקהון רעסי סערן לָהון פַאַתְּסְנַהָּ הוּן טַרָדין לַהוּן הַאֵּיבִין ה בָּכַן לָא יְהֵי לָך מְהַח חום כשח בעדבא בַּקַהָּלָא רַײַ: וּלָא היא אל השיפו . (כדכום ג שנסדרין לא בצו'ם מא) ב הָהָנָבּוּן נְבוּאַה

מהר"י קרא

לשובב שדינו יחלק: יהו חבל כגורל. כלופר איך יפיש כפנו שדיני. שהישובת פגלה לחפנו ופגלה איתנו: משליך חבל בנודל. כחלק ארץ בהבל: (ו) אל הביפו ישישון. שתרונר יסיפו וידברו ישראל לנביאים ואום' להם לא הסיפו שלא ונהה המקינן ואמר נהי נהיה בעילם ומהו הנהי אשר נהיה: אסר שדור נשרנו. חויבינו בדדונו ולבון נבדנו בכתב כו נו"ן בתחילה ולא כתב שדונו מפני שבא לשמש שהי לשונות לשון נפעלנו ולשון פעלנו אלו כתב נשדנו היה הלשון מוסב על

הנשדדים ולא אל השודדים ואם כתב שדונו היה מוסב על השידדים ולא לנשדדים עכשיו מוסב לשניהם נתננו ביד אשר שדונו (וכלע"ז שומי"ר נ"ר ווש"ו טיר"ח נפי"ט). ד"ח נדנו. חנהנו גרמנו לצלמינו בשדדונו: חלק עמי ימיר. נהלת חלק עמי נחלף לחויכ: איך ימיש די לשובב שדינו יחדק. חיך יסיר אלי עוד להביכ לנו בדיתינו אשר יחלק חותם החויב הוה לו חיך חפבר לשובכם עוד לי כל חלה דברי המקינן ונובח המבל: איך ימיש לי. (קומ"ח שדינורנר"ח חמו"י) כמו סורה חלי וני' ויסר חליה (שופטים ד'): (ה) משליך חבל. הולק נחלה בכן דרך לחלק נהלה בהבל המדה: (ו) אל תביפו ימיפין. חל הנכחו להוכיחם לכם הנכיחים חני חומר חבר תטיפו תמיד: לא יסב אבן עורא

נהיה עניןשבר פן נהייתי ונחליהי ויונתן חרג׳ ואיליא ובעיניהית והים ענין הנבהת הקול בקינה כן וענה איים ובדברי רבותינו ז"ל כשנות אבל לא כספחות: אמר שדוד נשדונו. יאמר בקינתו כן נשרונו מבנין גפעל יבא בשורק בכקים חולם כי הרוב בחולם ונקלותי עוד כואות ינכקרום בקינותים: חלק קטי יביר. הארכה שהוא חלק עני יביונו האל יתכרך בשרון הרוכ יהיה חלק האינ כה שהוא החלק בייני אין יסיו בשרון אחר כי יהיה חלק האינ כה שהיה חיק ביי אין יסיו לי. איך יהיה זה שיכיה כסני כה שהיה לי: לשובב שדיני

בימים ההם ונהיה כמו שכר האדם לא נהיה וככה הוא מי שנהיה בעת ההיא ינהה נהי וי"א כי נהיה כמו הילה מנזרת כהייתי וכחליתי : נשדנו . בנין נפעל מפעלי הכפל והמקוכן יאמר חלק עמי ימיר השם להיותו לנכרי איך ימר מה שהיה לי וכאשר קוינו לשובב שיבוב שדינו אלינו או יהלקנה הנכרי כי מלת יהלה זרה להזכיר נגד השם(והזכיר נגד השם)והוכי שדינו כננד שחמר וחמדו שדוח: (ה) לכן. יחמר לכל חיש מהמשפהה הרעה הנוזלים השדות העעם בעבור שעשית זה החמם לא ישאר לך כן שישליך הכל כנורל: בקהל ה'. בשוב ה' שבות עמו: (ו) אל. יספר הנכיח מה שהיו חומר'

יאלק. כשחשבתי שהאל יתברך רוצה להשיב אליני שדותינו שלקוו האוניים ותנה האיני כשוכ כה שהיה יה ' לשובב שדינו האיני האונים רוצה לוכר שהאיכים יחלקו ביניהם נהלהינו ככו שאפר ירכיהו בקינתי נחלתינו נהפכה לורים: וה: לכן אפר כננד הכקננן והוא נכיא השקר ככו שפירשנו אכר אתה הכקונן על נחלת ישראל שבחלק אותה האיוב ואתה נכרת ות לפובך לא יהיה לך משליך חבל בנורל בקהל ה: כאשר ישובו קהל ה: סהגלות אל נחלתם לא יהיה לך כן או בת שישליך חבל בנולה כי לא ישאר אחריך כמך שהם וכר ופירוש כשליך חבל החבל שכודרין בו האדבה להלקה בנורל בין חיורשים ותרגם יונתן סהח חים כעת בעדבא: וו) אל תפיפו. ענין חולת הדבור כפו ועליכו הפן: כלתי והוא ע"ד התשאלת מצורה ציון מצורה דוד

טניינס קינה ויללה כמו השה ככי ונהי (ירמיה ט'): שרוד נשודנו . מלשין שדידם ועושק: חלק . אחוות נחנה כמי חלקת יוחב (ש"כ י"ד): ימיר. מלשון המורה וחלוף: ימיש. ענין הכרה:

סרטום הקורום: ונהה נהי נהיה. הנהיה כ"ל המקונן יקינן קינה: אפר שדור נשרנו. כ"ל כן יחמר בקינחו הנה נעבינו ברודים ונעסקים: חלק עםי יביר. מחות נהלם עמי ימיר האל בחדון

וענטקים: הרק עמי יפיר , חסוות נכתם עמי ימיר החה כלחון (שיר ידין): יסיר . מנטון ממורה וחנוף : יפיש. ענין הכרה : אתר הוא העני"כ: איך יכיש לי. ארך יסיר אלי להסבר שיוחור אם מדילק אל הענו"כ: להח לו לנהלה וכאימר איך אסבר שיוחור לנו מדבלקתו הענו"כ: (כ) לכן . מוסב למעלה לומר האיאל וכן עסית לעשוק גבר וביחו לכן לא יהיה לך מעליך וגו" ר"ל לא יהים פר מושען שיקח חלק הלהך בחוך קראר ישוקים הם בשנם לארן ואשר מבליך חכל העודל כי הדכך כא לבסולקים קרקם ענורל משליכים הכל נארן נמדוד אה החלקים: (ו) אל השיפו ישיפון , אחם הנכיאים המפוכלים אל מנכאו להם כי כאבר לא יפיסו לאנס

instance of טיף is an expression of prophecy, as in (Amos 7:16) "And do not prophesy (חַשִּיף) concerning the house of Isaac" and (Ezek. 21:2) "And prophesy (חַשֶּר) to the south."—[Rashi] Ibn Ezra, Redak, and others define the word משיפו as

they shall speak or preach. It is derived from the root נטן, to flow, as though the words flow from the mouth of the speaker. These exegetes render: "Do not preach!" they (the people) preach; i.e., the people tell the prophet not to preach: Do

"They have robbed us! He changes the portion of my people! How will He turn to me to return our fields, which he divides?"

5. Therefore, you shall not have anyone who casts a line by lot in the congregation of the Lord. 6. "Preach not, those who preach; they shall not

he shall turn. The lamenting one shall lament and say, "A lamentation has come about in the world. Now what is the lamentation that has come about? . . . "—[Rashi] Others render: "Lamentation," O lamentation!" Still others render: "Lamentation of destruction!"—[Redak, Ibn Ezra]

They have robbed us!-Heb.שדוֹד. נשהנו Our enemies have robbed us, The prophet uses the expression נשונו, in which there is a "nun" in the beginning, and does not use שהרנה, because serves in two voices, the passive voice and the active voice. Had the prophet written גשרנו, in the passive voice, the expression would refer to the robbed and not to the robbers. Had he written שדונה, in the active voice, the expression would refer to the robbers and not to the robbed. This way, it refers to both: we were given into the hand of those who robbed us. In Old French, there is the expression somes degatert nous, we were ravaged. Another explanation: typon our- type means we brought upon ourselves that they robbed us.—[Rashi] Ibn Ezra and Redak explain נשרנו as the passive form which would ordinarily be vowelized גשלנו, and is instead irregularly vowelized.

He changes the portion of my people—The inheritance of the portion of my people has been exchanged

to the enemy.—[Rashi] God will exchange the soil, which is the portion of my people, to another master. What was originally the portion belonging to my people shall be the enemy's portion.—[Redak]

How will He turn to me to return our fields, which he divides—How will He turn again to me, to return our fields to us, which this enemy divides for himself? How is it possible to return them to me anymore? All these are the words of the lamenting one who takes up the parable.—
[Rashi]

How will He turn to me—Kome se déstornera amoi? As in (Jud. 4:18) "Turn to me.... And he turned to her."—[Rashi]

5. who casts a line—Divides a heritage. It is customary to divide a heritage with a measuring line.—
[Rashi, Redak, Jonathan]

in the congregation of the Lord—When God restores the captivity of His people.—[Ibn Ezra]*

6. "Preach not, those who preach"—Do not prophesy to reprove them. To you, the prophets who constantly preach, I say this.—[Rashi]

they shall not take shame—Lest disgraces from them overtake them, as the matter is stated (Prov. 9:8): "Reprove not a scorner." Every

לָא אָתִּכְּנַעוּ: י הַכַדִּיוּ כַּשׁׁר הַיַּהְקַפָּר מַימַר מְזָקָרָם אָם אַלַין עוכְרוּהִי הַלָּא כָל פָּתְנְמֵי הַקְנִיָּא רַאַּטְרֵית לָּאַיִהְאָה רַ אָהַיהִי עַלֹּ בְּלַ רַמְהַלְּבִין בַּקְשׁוֹם : ח מַקְבֵיל חובְיהוֹן עַמִי לְּכְעֵיל רְבָבָא מְסִירִין מָקְבְּלְהוֹן עַמְמַנֵא קַוְמִין

בדימות. פן ישינון אתכם כלימות מאתם כענין שנאמר אל חוכח לן (משלי ט') כל טיף לשון נכוחה כמו ולח חטיף על בית ישהק (עמום ז') והטף אל דרום (יהזקאל כ"א): (ז) האמור בית יעקב. הוחת יחתרו בית יעקב כששותעי׳ את הרעה אשר נכיאי מתנכאים להם: הקצר רוח ה'.

יקוכם. שתרונו ואת הו בר שלבילו שבשבילו עמי אותי לאויב שמח אין יכולת עתה לפניו להטיב ואין רוהו רהבה עליו לטוב כאשר היתה ביתים הראשונים: אם אלה סעלדיו. כלו׳ להרע: הלא דברי יישיבו עם הישר הודך. אני לא קצרה רוחי ולא אלה מעללי זולתי לרשעים אך את הישר הולך היטיב אטיב לו: (ח) ואתמוד עמי לאויב יקומם. המקרא מחובר לכל מעלה הימנו אני טיב ומטיב אני ואת

אבן עזרא המשפהה הרעה לנכיאי השם לא תנכאו לא חטיפו ככה יטיפון היו מטיפין להם אל תטיפון ומלת יםג כפמ"ך כשי"ן ובא על משקל קל תהת ככד לומר ישג במקום ישיג כי מי בלא יטיף למשפחה הואת לא תשיגנו כלימה: (ז) האסור. הדבר הוא זה שיהיה אמור בלשון תמה אתם בית יעקב ורבי ישועה חמר כחילו כת' שמע חתה הקרוח בית יעקב ובעבור האל"ף שהוא מאותיות הגרון תכיא הה"א כפתח קטן כמו החוק הוא הרפה: הקצר רוח ה'. היא הנכואה וטעם הלא לעולם רוח השם חדבר אמת כי למה יעשה השם רע: אם אלה מעלליו. וכי מנהגו לעשות רע לבריותיו על חנם רק ידכר להטיב לכם ויכא טוב עם הולך דרך ישר והטעם דברו העוב יקיים עם מעשיהם אם יהיו עובים: (ה) ואתמול. מלה חחת כמו כי ערוך מחתמול חפתה והטעם כי דברי יטיבו לטוב לא כאבר הוא מאתמול:

ישראל ימיפון לנכיא האל אל תמיפו כלומר אל חוכרו לנו דברי האל כי אין אנו שומעים לכם: לא יםיפו לאלה, לא יםג כליפוי. גביאי האל לא יפיפו לאלה האנשי׳ ולא יכחו כליכון שאם יביפו להם יכלימום: יסג . ענין השנה ואם הוא כתוב בסמ"ך הנה כמהו מן הכבד ארור מסיג גבול דעהו וחבירו: (כ) האכור. הה"א ה"א הידיעה והיא בסגול כמו ויכר הערוב והיא לקריאה כפו הקחל חקה אחת לכם הרור אתם ראו דבר ה' כלופר אתה שאיכרים לך בית יעקב אכר הקצר היח ה' שאתה אומר לנביאי ה' אל תסיפו אם קצרה נבואת ה' לכם לכה אתם קצים בה הלא רחבה היתה לכם להוכיחם ולהפיב לכם כל וכן שרציתם לקבלה לא סגעהי אותה מכם: אם אלה מעלליו. ובי אלה הצרות הבאות עליכם הם מעלליו ומעשיו לא כן כי מעשיכם הם כי רברי ייםיבו ולא ירעו עם אדם שהולך דרך ישר: הקצר. פעל עבר חציו קבץ וחציו פהת: ייטיבו. היו'ר הראשונה מונתת בצרי והשנית שהיא נחה פ"א הפעל והנכון שם ה'א הפעיל יהםיבו כמו כישליו יהילילו: (מ) ואתכול בשורק כפו בחולם וכן בשורק כי ערוך כאחמול תפתה אכך האייב הבא עליכם היום דין ומשפה הוא כי עמי זה אהמול היה הוא לאויב לאחיו החלושים והיה קם לאויב העניים ושולל

מהר"י קרא יסינו אתכם כלכית: (ו) האפור בית יעקב הקצר רוח ה' . וכי

דין הוא שיאמרו בית יעקב לנביאים אל תמיפו. או דין הוא

שהקצר נביאת הקדוש ברוך הוא שלא תיסר. ואם דין הוא

שאלו מעלליו יהיו בירי שאיגן שימעין דבר "ד" ה': הלוא דברי ייפיבו. עם אותו שהולר ביישר: (ח) ואתסול עמי לאויב

אותם ודין הוא שיכא האייב עליהם מדה כנגד מדה: יקומם. פעל עמד וחרבותיה אקימם פעל יוצא: ממול שלמה מצורת דוד מצורת ציון

לא ישיג כלימות כי רגילים הם להכלים את המתוכאים להם: ני) המור בית יעקב. כה"א החימה וכ"ל וכי יוכל ביח יעקכ לומר ואף אם יאמרו וכי אמת כן הוא וכי קלר רלון ה' לכל ייכל למלאותו להיטיב למי שירלה: אם אלה מעלליו. וכי דרכו לעשות רעה עם להיטיב למי שירלה: אם אלה מעלליו. וכי דרכו לעשות רעה עם הכריות: הלא רברי יימיבו. כאתת דכרי מטיכים המה עם הכולך פדרך ישר : (מ) ואתפול כפי . אבל טמי זה יום אממול ר"ל לא טברו עדיין ימים רבים ולא תוכלו א"ב להכחים הדבר אשר הם

סוא מלשון נטיסה והולה והושאל בשנין הדבור של נכואה וכן והטף אל ררום (יחוקאל כ"ל): ישנ . מלשון השנה וקרוב ושם הוא בסת"ך וכן וחשל ולא תפליט (לקתן ו'): (ז) רוח . ללון: בעלליו . מששיו : (ה) ואתשול . טניטי כמו אתמול בחולם וכן כי ערוך

straight. God's good word will be realized with their deeds, if they are good.

8. And the matter for which My people causes [Me] to rise as an enemy—Heb. וָאָחָמוּל. The verse is connected to the one preceding it. I am good and do good, but the matter for which and because of which My today, has the right to do so,

people make me rise as an enemy to them . . . — [Rashi] Rashi explains the word אַתמוּל as two words: אַת מוּל, lit. that for which. Kara, too, explains it in this manner, apparently from Rabbi Menahem ben Chelbo. Others explain אָחָמוֹל as אָחָמוֹל, yesterday. The enemy, who will attack preach to these; [then] they shall not take shame." 7. Is that what is said by the house of Jacob? Has the Lord's patience grown short? Are these His deeds? Do my words not benefit the one who goes straight? 8. And the matter for which My people causes [Me] to rise as an enemy,

not mention the words of God to us, for we do not pay heed to them.

they shall not preach to these; [then] they shall not take shame— Let the prophets of God not preach to these people; then they will not be disgraced by them; for, if the prophets preach to the people, the people will disgrace the prophets.—[Redak, Ibn Ezra, Mezudath David]

7. Is that what is said by the house of Jacob?—Do (the people of) the house of Jacob say this when they hear the evil that my prophets prophesy for them?—[Rashi] Is it proper for the house of Jacob to say to the prophets, "Do not prophesy?"-[Kara] Ibn Ezra explains accordingly that the "ה" is the interrogative "ה." Others (Redak: Rabbi Yeshuah, quoted by Ibn Ezra) explain the π as the definite article: you, who are called the house of Jacob! It is used here as the vocative, as a form of address.

Has the Lord's patience grown short?—Is He now unable to do good, or does He not (now) have the patience that He had in the early days to do good?—[Rashi]

Rashi is explaining this clause in two ways: one referring to God's ability, which the house of Jacob claims to be limited, and one referring to His patience, that He has no more patience for doing good. The first way is quoted anonymously by Abarbanel.

Ibn Ezra explains that הַ , the spirit of the Lord, means the prophecy of the Lord: Is the Lord's prophecy short? Doesn't the spirit of the Lord always speak the truth? Why should God do wrong? Redak renders: Why are you disgusted with the word of the Lord? Was it not acceptable to you when he would reprove you and do good for you? As long as you wished to receive the word of God, I did not withhold it from you. Kara explains: Is it proper for the prophecy of the Holy One, blessed be He, to grow short meaning that it not be told?

Are these His deeds?—I.e., to do evil?—[Rashi]

Do not My words benefit the one who goes straight?—I am not impatient, neither are these My deeds, except to the wicked; but with the one who goes straight, I do good.— [Rashi] Ibn Ezra renders: Do not My words do good with the one who goes straight? He explains: Is it His will to do evil to His creatures for no reason? Rather, He speaks to do good to you, and that good will come with the one who goes

סַחַסְגִין נַהָּ הוֹן כְּסַחְ יַקרָהון סנָהון נסבין ָּעָרָן בָּאַרָעהון לְרוֹחַצָּן בּ סִיבִין בְּהוֹן בִּהְבִירֵי קרבא: ם בנישת עסי הַתָּרָכוּן מְבָּית חֶדְוַתְּהוֹן סנהון בניהון גַּלָּא וָקַרָהוּן דְהַוּוֹ אָסְרִין קום לעלמין: י קומו

ונלו ארי לא דא אַרעַא בַּית נִיחָא לַרְשִיענָא בָּדִיל שַסְיוּחָה אִינוּן סְחַבְּלִין בָּדִיל לְסָאַבוּתָה אַ חּוּן

מהר"י קרא

יקוסם לו: מפול שלכה אדר תפשיפון. זהו מפול הדבר. ששלטה של אדם ואדר לבישו כששיטין מעליו : מעוברים כפח שובי כלחכה , עוברי ררכים שסכורים לעבור בכטח הם שכים לחם מפני הסלחמה שנלחמים זכהם: (מ) נשי עסי תנרשין סבית תענוניה. שחיתה מתעננת על בעלה: מכל עולליה הקחו הדרי לעולם . שנתתי להם: (י) קיפו ולכו כי לא זאת הכנוחת.

הדבר הבר למולו וכעבורו עמי חותי יקומם לחויב לו: כמול שלמה אדר הפשמון. כנגד חשר חתם גוולים השלמה ולכיש הפחרת מפשיטים משל כל הטוכרים עליכם כדרך: מעוברים במח שובי כלחכה. ממה שהיו סבורין להיות עוברין בטח הם נהפכו להיות שובי מלהמה

רשץ

כבני אדם השבים מן המלהמה חסירי בגדים ומזון שלקחו אויכיהם מה שעליהם: שובי. כמו סורי הגפן (ירמיה כ') נוני מפועד (לפניה ג') : (ם) נשי עםי הגרשון מבית תענוניה. שחחם הורנים חת בעליהן והן יושבות חלמנות או לפי שאחם נוטלין את ממון בעליהם והם יושכים ומנירים ואין משמחין את נשותיהן: תקחו הדרי . הדר הוד וטושר שנתתי להם: (י) קובו ולכו כי לא זאת המנוחה. קומו וגלו מן הארץ כי לא כדרך זו נתחיה לכם למנוחה: בעבור

אבן עורא

אדר תמשיפה. ואתם עומרים ככול שלכה פובה שתראו לעני שלובש אותה תעמדו למולו להרע לו ולהפשימו השלכה שהיתה אדר לו: מכול כמו והוא יושב מכולי אדר הוא ככו הדר ואדוני אבי ז"ל פירשכן היו חובלים שלמה מבית העני בעבור המם ואומרים כי אין די במשכון זה והיו מפשימים מעליו אדרתו וזהו תפשיפון שהיו פפשיפים העניים שהיו חושבים שהולכים בכפחה היו באים לבתיהם בפי שוכי מלחמת ערומים בגדיהם ואחר כך היו אומרים אין די במשכונות האלה בשלמה ובאדרת הוציאו אותו מביתו וזהנ נשי עםי תגרשון כבית תענונית.סעל עולליה תקחו הדרי לעולי חדר נחלתי שחנחלתים תקחו מעל עולליהם שהיו נסתרים ומהכסים שם על זה צאו כלכם מנחלתי כומי ולכו כי לא זאת המנוחה: (כ) נשי עםי תגרשון. כל אחת ואחת סנשי עםי ועבי הם העניים ככו אם כסף חלות את עבי אמר אתם גודמים

לאויב יקומם. יקוס עתי כחויב חיש חת רעהו: ממול שלמה. בעבור שלמה וחדר שיפשיטו חדר עוברי בטח זכחשר ימלטו שלה יהרגום שלה נשחר להם רק מה שעליהם יחשכו נפשם כי הם שוכי תלחמה וישמחו בהמלטם מידכם כחשר ישמחו שוכי מלחמה כשלום ככה תעשו מהוץ לעיר לשלול שלל ולכוז כז וכעיר תעשו חמם אחר: (ט) נשי . כל חחת מנשי עמי: תענוניה. שהיתה מתעונת עם בעלה: תקחו הדרי . להפרד האב מהאם: (י) קומו . בעבור זה לא תנוחו בארלכם בעבור שטמאה הארץ במעשיכם כי היא תחבל חחכם כמו והכל חת מעשה ידך וחבל כמו לירים

שיגרש העני את אשתר כביתו שתכנסו בבית העני שלא ברשיתו לתעליל עליו ולגולו וכשבא העני ויסצא אחד מכם בכיתו עם אשח יחשור אשתו וינרשנה פביתו והנח הוא כאלו אתם מנרשים אותה מבית בעלה שתוא בית תענוניה: מעל עולליה תקחו הדרי לעולם. מה שהיא הדרי לעולם והיא חבור האיש עם אשתו לפרות ולרבות שיצירתיה סצלע תארם רצויתים פרו ורבו ואתם הקחו אותו ההדר שהוא הרר וכבוד ככו שאמר יהי כבוד ת' לעולם ישמח ת' במעשיו כי כאשר תברואות על כדר תכונתם ויצירתם הוא כבור האל יתכרך ועליתם ישבחודע בני אדם ייפארוהו: (י) קופו ילכי . לכו בגלות כי לא תנוחו בארצבם כאשר חשבהם אני קראתי ארצכם ואת המנוחת והנחלת ועתה בעונותיכם אינה לכם נחלת סצורת דוד

מצורת ציון

מחתפול חסחה (ישפיה כי): מפול . מונד: שלמה . פלכוש: ארר. מלכוש יקר למו ויטכר לדרחו (יונה ג'): תפשיפון. שנין כסרק המלכוש : (ס) עולליה. כניה הקטנים: הררי. מלשון הדר

קמים לחויב חיש על חחיו : מסול שלפה. ר"ל תם תרפו מי לבוש בלמה הבוכה תנתדו ממול השלמה לתת כו שיניכם ותפשיטון שמנו מה הפנמה ההפוכה: פעוברים בפח . מן המנשים סמוכרים כמח ההפכו לעשוחם שובי מלחמם כי תגולו כל אשר להם כאלו ברחו

ושכו מן המלחתה והניחו הכל לכקל מעליהם המשח: (ם) תגדשון מבית תענוניה. נוולים כתי חמד ומנכשין הנשים כל חחת מכיחם סבר ישכה ומחשונת כה כדרך חשם חשוכם לשכת כית להתפנג כלל כיתה: מעל עולליה ונר. ד"ל כדר כפושר שהשספתי לה נהשם פוללים סכה תסביטו מעליהם לקחת לפלמכם מד פולם מכלי פחורם : (י) פומר ולבר. לכן קומו מחרלי ולכי לכם כגולם: גי לא ואת

tranquility-Arise and go into exile you shall not rest in your land as from the land, for it was not in this manner that I gave it to you for tranquility.-[Rashi] Go into exile, for

you thought. I called your land the tranquility and the heritage, but now, because of your iniquities, it is

because of the garment and the mantle that you strip from those who pass by confidently, who return from the war.

9. The wives of My people you drive away from the house of her delights, from her infants—you take away My glory forever. 10. Arise and go, for this is not

because My people has just yesterday risen up against their weak and poor brethren and robbed them.

because of the garment, and the mantle that you strip—Because you rob the garment, and you strip the glorious raiment from all those who pass you by on the road.—[Rashi] And you stand opposite a goodly garment that you see a poor man wearing to strip the man of the garment that was a glory to him.— [Redak] Rabbi Joseph Kimchi explains this verse to mean that the rich would take a pledge for the taxes on the poor man's house. First they would take a garment for the pledge, and then claim that it was insufficient and strip the poor of their mantles. In that way, the poor, who left on their way with confidence, returned to their homes like vanguished returning from war.—[Redak]

from those who pass by confidently, who return from war—Instead of passing by confidently, as they expected to, they became like men returning from war without clothing or food, for their enemies took everything they had.—[Rashi]

who return—Heb. שוּרְבָי, as in (Jer. 2:21) "A degenerate (סרָרי) wild vine" and (Zeph. 3:18) "Those taken away

(נוגי) from the appointed season."— [Rashi] Rashi's intention is that the construction שובי does not always denote the construct state. Ibn Ezra explains: Because of the garment and the mantle that the wicked strip from those who pass confidently when the victims escape being murdered, with nothing but what they are wearing, they consider themselves as returnees from war, and they are happy that they escaped your hands, as people who return safely from war. This is what you (the rich) do outside the cityrob and plunder—and in the city you commit other injustices.

- 9. The wives of My people you drive away from the house of her delights-For you slay their husbands, and they sit as widows. Alternatively: since you take their husband's money, and they (the husbands) sit and grieve and do not bring joy to their wives.—[Rashi] Following his explanation of verse 8, that the prophet is referring to those who take pledges for taxes, Rabbi Joseph Kimchi explains that these pledgetakers say that the garments do not suffice and take away homes, driving wives from the homes they enjoyed.—[Redak]*
 - 10. Arise and go, for this is not the

ַ מָסְהַוְעִין עַלָּה: יא עַל דַםעוּ בַתַר נָהָייַ שׁקַרָא רָסָתָנבּן לָהוֹן רֹתַ דִי שקר וטלפין להון לחסר וּלְרַוִיוּוִיהֵי בְּמָא רַאַלִּיפוּ לַמְטַעִי בַּתַר נִבְייַ שְׁקַרָא בּן ינלון לָאַרעא שָׁקרָא אָם דְרָא הָרֵין: ינ כְּסוֹפָּא כנשא אַכנישכון בולכון יַעקב דכית קרבא אַקריב נְלּוּהִכוּון שארא דישראל כחדא בַענא כָנוּ אַניינון (סנהדרין ל פכו"ם מא) מהר"י קרא

ממאה תחבל וחבל נבורץ. כי למען שמה חותה היה עובה חבורת חבלי רבעים: תחבר. לשון חגודת כמו חבל גביאים (ש"א י') חבלי רשעים (תהלים הי"ט) וכן ת"י מסתיעין עלה לשון סיעה: וחבל נמרץ. וכעת אגודתם כבר נועלו ביניהם ופירשו למה הם מתחברים: גמרץ. דבר מפירש באר היטיב כמו מה נמרצו אמרי יושר (איוב ו') מה ימרילך (שם ש"ו) קללה נמרלת (מ"ח ב') : (יא) לד איש הולך רוח. לו מולחים חים הולך רוח חים שהר

אבן 'עזרא

וחכלים: נמרץ, גמור חהי חרוכם לכם: (יח) לו איש. הנה אחם חלוו לנביאי השם שלא יטיפו להוכיחכם אולי תשובו אל השם ולא התגרשו מארלכם כאשר תגרשו אתם הנשים והנה אם יבוא איש שיתנכא בדברי כזב ויאמר לכם שתו ובמחו יאמר השם כי תנוחו במקומכם ואשר נדו ונעו ישובו למקימם כמו שכתוב אחריו אפוף אאביף והתקבלו כולכם אז יהיה מעיף העם הזה לכם באמרו ככה פסוק זה: (יכ) אסוף. בצאן בצרה. חולי יש בעיר הוחח: בתוך

ים איש שהולך רית כלוכר שדרכיו דרכי רוח והכל ושקר כוב שמכוב בדברי שקר שאוכר להם שלום יהיה לכם עשו כלבנכם ואמר לעם הוה הנה אמיף לך ליין ולשכר. כלובר אם תשקני **בוס יון או שכר אני אהגבא לך נבואות סובות ירצו כו וישכעו דבריו. והוא יהיה להם לפסיף ולנביא: (יכ) אסף אסף יפלב כלך. יש ספרשים שני אלח הפסיקים פורענות ככו שאסר לפניהם ואחריהם ופירש אסף אאסף שכנסו בכציר כערים** תכצורות כפחד הארב: כצאן בצרה. עיר נדולת כאדום והיא ארץ סקנה וסקנה רב כה אכר שירפו ישראל בברחם אל הערים סצורת ציון מצורת דוד

המנוחה. כ"ל על דרך זה נחתי לכם את הארן לנחלת מנותה: בעבור מכאה. בעכור בעתאתם את הארן לעשות כה מששים כאלה לכן סים תחבל ותשחית התכם ותהיו כלים כה: והבל גמרץ.

"ד): אסיף. הושאל כפנין סדכור של נכואה: (יכ) בצרח. בלשון ההשתחה תהיה תוקה מדד עד של ישה ב להיים: (יא) זו איש.
אם מלאו היש בהול את בכל ישה של ישה ב בל ישה היה מקובל להם לולאו היש בהול את בל ישה בישה של ישה ושכל בל ישה בל לפולם אקלוף כיבלהרית הימים אאסיף כלבית יעקבממקום גלותם: קבץ וגרי. לפל הדכל במ"ב': יחד. את כולם יהד אבים אותם

כי לא תהיה כנוחה בכאן: בעבור פפאה תחבל וחבל נפרק. כעבור שנסמא' בכ"ז תתחכל ותשח' ומשחית") חבל וגורל יהא נסרץ תפסק: נסרץ. נכרת. ככו קללה נסרצת: (יא) לו איש הולך רוח ושקר בוב אסיף לך ליין ולשכר. לגביא האכת תם אוסרי' אל תסיפו אבל לגביאי השקר שחווים להם כההלות

ומסיף לו שלום בשביל יין ושכר שנותנים לו חיה מסיף הגם חזה: (יג) אסוף אאסוף יעקב כלך . בנגר שאכר לכעלה כי באה עד יהודה עד שער עםי נעדן ירושלי׳ חזר יאמר כאן אסיף אאסוף יפקב כולך: קבץ אקבץ שארית ישראל. כצאן בצרה.

מתנכח להם בישתכרו כיון וכשכר הוא יהיה נכיא מקובל לעם הוה: (יב) אשוף אאשוף. עוד ימים כאים ואקבץ הוא להם בישתכרו כיון וכשכר הוא יהיה נכיא משלידוני אבו עזרא אבו עזרא רד"ק ובניחה כומו ולכו ממנה: בעכור ממאה חחבל וחכל נפרץ. זאת הסנותה והנחלה ססאה כסו שאסר ותסמא הארץ ואפקור

עונת עליה ותקיא הארץ את יושביה ובעבור זה שםסאה שאהם מסאתם אותה בעבור זה תחבל ארצכם כמו שאמר ותקיא

תארץ כלומר תחבל אתכם ותקיא אתכם כתיכה תחבל לנין השחתה כפו וחבל את פעשה יריך וכן וחבל נפרץ ענין

חשחתה יהיא שם ומהו החבל שתחכל אתבם חכל נכרץ יהיה

כפו כללה נפרצת כליכר חבל חוק מאר: ניחו לו איש הולך

רוח ושקר כזכ. חוזר לכה שהיו אוכרים לנביאי האל אל

תפיפו אמר לנביאי ה' היו אוכרים להם שלא יתנבאו אבל אם

ויופי ושל העושר יחשר: (י) הסנוחה מקום מנוח ר"ל נהלה: תחבל וחבל . פלשון חכלה והשחתה : נמרץ . פנין חוזק כפו קללה נפרלת (פ"ח כ'): (יח) לו . פנינו כפו אם וכן לו חים רפה ניחוקאל

house of Jacob from the place of their exile.—[Mezudath David]

as sheep in a fold—Like many sheep placed in the fortresses of the sheep folds.—[Rashi]

within its stall—Heb. הַנְבְרוֹ, Jona-

than renders: And as a flock within a stall, the place where they are led; and likewise (Isa. 5:17); "And lambs shall graze as their wont (בְּדָרָרָם)."— [Rashi]

the tranquility; in order to contaminate it, it forms bands, and the band is clarified. 11. If a man walking in wind and false-hood lies, "I will preach to you of wine and strong drink," he shall be a preacher for this people. 12. I will surely assemble, O Jacob, all of you; I will surely gather the remnant of Israel; together I will make them as sheep in a fold, as a flock within its stall

no longer your heritage or your tranquility. Arise and go forth from

it.—[Redak]

in order to contaminate it, it forms bands, and the band is clarified—In order to contaminate it [the land], it [the people] forms a band of groups of wicked men.—[Rashi]

it forms bands—Heb. תְּחַבֶּל This is an expression of companies, as in (I Sam. 10:5) "a band (חָבֶּל) of prophets"; (Ps. 119:61) "Bands of (יְבָּלי) wicked men." And so did Jonathan render: And they band together upon it, an expression of a band.—[Rashi]

and the band is clarified—Heb. רְחַבֶּל נְבְּרָץ. And at the time of their banding together, they already took counsel among themselves and explained for what purpose they were banding together.—[Rashi]

clarified—Heb. דְּהְרָא A thing explained clearly, as in (Job 6:25) "How clear (נְּהְרָצוּ) are right words"; (ibid. 16:3) "What clarifies (יַרְרִצּךְ; to you"; (I Kings 2:8) "A clear (בְּהַרְצַּרְ) curse."—[Rashi]*

and the destruction shall be powerful—Heb. וְחָבֶּל נְמְרֶץ, as in I Kings 2:8.—[Redak] Ibn Ezra renders: complete destruction.

11. If a man walking in wind—If they (the people) would find a man walking in wind, a false man prophesying to them that they become drunk with wine and strong drink, he would be an acceptable prophet to this people.—[Rashi] This refers back to verse 6, in which the people say to the prophets of the Lord, "Do not preach." Concerning this, the prophet reproves the people, saying that they tell the prophets of the Lord that they should not preach, but should a man come along whose ways are those of wind and futility, and who lies, telling them that they will have peace and that they may do as they please, and he says to this people, "I will preach to you for wine and strong drink"; i.e., if you serve me wine and strong drink, I will prophesy for you favorable prophecies-they will accept him and hearken to his words, and he will be to them as a prophet and a preacher.—[Redak]

12. I will surely assemble—Days will yet come when I will assemble you.—[Rashi] I will not be wroth with you forever, but at the end of days, I will assemble the entire

זמרא כעדרא ירא הַכן כִסנֵי אֵנְשָׁא: נ יסגון סְשֵׁיוִבִין כַּד <u>נַקרמַיהָא וִיסַק מְלָּךְ</u> סַרַבָּר בָרַישַׁיהוּן וִיהָבָר דמעיק דככא וַיַכְבֵּישׁ כְּרַכִּין הקיפין הרוי עמסיא יַחְסָנוּנוּן וִיהֵי כַּלְּבֶיהוּן ברישיהון : ימֵימָרָא דַיִי בְּסְעָרְהוֹן א ואכרית שמעו כען ויעכור מלכם , כוכה לם מגלה כא כדה בנ ב עורם וִשְׁלְּטְנֵי יעקב וָרַ חַ כִּין לָּאַבָּאָשָא אַנָסין נַכְסי

רָבִית יִשֹּׂרָאַלֹּ הַלָּא לְכוֹן לְּכָרַע יַת רִינָא: בּ סָנָן לְּאַמֶּ כָא מהר"י קרא

שהיו שם צאן הרבה: כעדר בתוך הדברו. ויהיו כעדר שהרועת המנחינו הולך בתחך ואינם נפוצים: הדברו . לשון סנהג דסתרנסינן כדבר. כסו כן ישראל תהיכנה מרוב הסת ארם: (יג) ללה הפורץ לפניחם. זה סלך המשיח שפורץ כל האומות לפניו:

תהיבנה כארם. תהיינה הערים הומיות מרוב אדם אבר (ב) נוולי עורם מעליהם. ואחר כך בשרם. לוקחים שארם בקרכם: (וג) עלה הפורץ. מושישם הפורץ גדרות ג (ב) גיולי שורם פעליהם. ואחר כך בשרם. לוקחים שארם סירים. ומשוכית חדקים ליישר לפניהם הדרך: ג (ב) גיולי עורם. של בית ישראל שהם ראשים וקלינים

והאספם בהם מפחד האויב לצאן שיכניסו אוהם אל הערים והאספם ספני האויבים כלומר שלא יהיה כהם כח לעמוד לפני האויב כמו הצאן ותהימנה בתוך הערים כמו הצאן בתוך הרברו בתוך סקום מנהגו והוא מכלא הצאן שמכנימים שם הצאן ובאה מלת הרברו בשתי יו יעות כמו בתוך האהלי והדל"ת מעמדת בנעיא ונקראת כקמץ רחב תחת קמץ חפף: תהיסנה מאדם. כרוב ארם שיתקבצו ביחר כו תהיסנה מפני האויב יחמו: (יג) עלה הפורץ. מירש אדוני אכי ז"ל על צדקיהו כשוצא דרך כון החומותים שפרצו לפניו החומה כמו שכתכ בגבואת יחזקאל בקיר יחתרו להוציא בו: ויעבור מלכם לפניהם. זה צדקיהו שכרח לפני חילו וחילו אחריו: ות׳ כראשם. קורם כזה בראשם נסתלקה מהם שכינה ואחר כך

בלוויונתן הרכב אלה הפסוקים נחכה לעהיר וכן תרגם כסופא כנשחא אכנשינו רביה ישקב נוכר תרכם בצרה חומרא כתרנים. גררוה צאן חוסרין דעאן והרגם הדברו רירא כסו הכונס צאן לדיר ברברי רבותינו ז"ל ובררש הפורץ זה אליורסלכם זה צבח בן דור : (6) ואבר "עור להוכחה שהיו פריעים לעניים כפו שאמר לאויב יקופם אמר הגביא לכם ראשים וקצינים איבר בי עליכם ההלונה בי לכם לדעת המשפם ולהציל נוול סיד עושק: (כ) שנאי פוב. רעה כתיכ וקרי רע וחענין אחד מצודת ציוו כצודת דוד

בפרבי כלחן הנתונה בגדרות הלחן שהוח להם למבלר ולמפוו: שחלה חמר על דיר כלחן שהיח להם למבלר: חרברו. מנין סנהגם וכן ורמו כנשים כדכלם (ישמים כי): תהימנה. מלשון כשים ובחון: (יג) הפורק. מלשון פרלה ושכירה:

ב (ח) נא. עהם: וקציני. ענין שררה: (כ) ושארם. כן מהרח

בעדר. כמו הפדה הנתונה במקום מנהגו הוא דיר הלאן כן יהיו כל יבראל נאכסים כארלם: ההיבנה. קול התייה חהיה לשתם בהרנם מרוב בני הדם: (יג) עלה הסורץ . עד נה יעלו הם יעלה

המכם: כצאן בצרה . כלהן רכה הנתונה כמכלרי גדרות

לאן: ברוך הדברו. תרגים יול' וכעדרא בנו דירא מקום

בהוח מתנהג שם וכן ורעו ככשים כדברם (ישעיה ה'):

אבן עורא הרכרו . למקום שנהנו העדר כמו דוברות כים לשון וינהג

את הלאן וככה הקורות היו נוהגות או נהוגות ככה תהימנה

הערים מרוב אדם כמו המון אדם: (יג) עלה. אם תפרץ

אהת הלאז וחלא ראשונה כולם תפרלנה וחלאנה זו אחר זו

וככה יעבו יבראל בדברי הנכיח השקר כמו הלאן שילכו

לרעות: ויעבור מדכם. וככוד השם בתחלה על כן כתיב

כה אמר ה' על הנכיאים המתעים באמרו אסוף אחסוף:

(מ) ואומר. הרחשים והקלינים הם החייבים לישר

המעוות והנה שנחי הדם טוב וגזלי עורם משל

לפניסם מו ביפרון גדרות פורים ומפוכת הדק לייבר את הדרך ועל אליהו הנכיא יאור בסוא יביא הודם בנאילה לייבר לכות יבראל לאכיסם שכשתים להיות מכוא אל הגאולה וכמ"ש הנה אנכי שולת לכם את חנים הוכיא וגו' והשיב לכ אבות וגו' (מנהקי ג') : פרצו . שבי הגולה יפרלו גם הם את הגדרות והמסיכות ויעבורו בפרלה כאלו היה בער ודכך כו ילאו מן הגולה . אבל הם יוסיפו אומן ליישר לכוחם לפתוח בחשוכה וכוכות זה ילאו מן הגולה: ויעבור

מלכם לפני הם . בשוכם יעפור לפניהם פלכם הוא מלך כמשיח וה' ישנו לראש לא כי או יחור גם הוא שנימו ללין:
ב או האבר שבינו גא . אני אומר במפו אהם ראשי ונו': הלוא לבם . עליכם מופל לדפת את המפפע אם נפשחה בארן ועליכם לההיר על הדבר: (כ) שונאי פוב . אנל עוד הם עלמם שינאים את הפוב ואוהבים את הרע: גולי עירם שעליהם . כם

 And I said—The heads and the officers are responsible to straighten out what is crooked, but ...—[Ibn Ezral

Those who hate good—I.e., they hate to do good and to benefit the poor, and not only do they not

benefit them, but they harm them.-[Redak] Ibn Ezra explains: they hate the good, meaning the good man.

and love evil—I.e., they love to do evil, and what is the evil? They rob, etc.—[Redak]

shall they stir with people. 13. The breaker has gone up before them; they broke and passed through a gate and went out through it; and their king passed before them, and the Lord was at their head.

3

1. And I said: Hearken now, you heads of Jacob and officers of the house of Israel! Is it not incumbent upon you to know the judgment? 2. Those who hate good and love evil—who rob

shall stir with people—The cities shall be noisy because of the large number of people in their midst.—
[Rashi]

13. The breaker has gone up-Their savior, who breaks the fences of thorns and the hedges of briers, to straighten the road before them.— [Rashi] Before they go out, someone will go up before them and break the fences of thorns and the hedges of briers to straighten the road. That will be Elijah the prophet, who will come prior to the redemption to straighten out the hearts of the children of Israel toward their Father in heaven, as the prophet Malachi states at the end of his prophecy (3:23f.): "Behold I send you Elijah the prophet before the coming of the great and fearful day of the Lord. And he shall turn the hearts of the fathers to the children and the hearts of the children to their fathers, etc."-[Mezudath David. Redak from unknown Midrashic source]*

Redak quotes other exegetes who explain these verses as a dire proph-

ecy of the siege of Jerusalem and the subsequent exile, as follows:

[12] I will surely assemble— During the siege, Israel will gather in the fortified cities out of fear of the enemy.*

[13] The breaker has gone up—This refers to Zedekiah, who left Jerusalem "by way of the gate between the two walls" when the enemy breached the wall before him, as in II Kings 25:4. This is also mentioned by Ezekiel in 12:12: "They shall dig through the wall to carry out thereby."

and their king passed before them—This refers to Zedekiah, who fled before his army, which followed him.

and the Lord was at their head—The intention is that the Shechinah left them, and then they went into exile.—[Redak] Abarbanel prefers the former interpretation, which is that of Jonathan. It appears that the midrashim also interpret these verses as describing the ultimate redemption.

נקירין מנהון נסבין: ג וָדִי בוֹגּ נכסי עסי וספון וַקירהון סגהון נַסְבִין יָיַה שְׁאַר הוֹן סנסרין הובין וספלגיו יַתְהוֹן כַּמָא דְפַּלְּגִץ איבריא לנו רודא וְחוּלָקוָא לְגוֹ קַדְרָא: בָּכָן יָצְלּוּן ,קַּדָם יִיַּ וָלָא יָקַבַּלּ צְלּוֹהְהוֹן ברכות כה ג מרכות כה

עליהם כתו שחמר רחשי בית יעקב וקליני בית ישראל: (ג) שאר עמי. נשר עמי: ואת עצמותיהם פצחו . פתחו להולים המוח כמו פלהו רכה (ישעיה י"ד) פתחו פה כרנה: ופרשו כאשר בסיד. ומשכרים החיברים כחשר ישכרו הנתחים כסיר לכבל: ופרשי. לשין שבר כמו פרוש לרעב (שם כ"ח) ולא יפרשו להם (ירמיה ס"ו) פרשה ליון (איכה א') : קרחה . (קליידר"א כלפיז): (ר) אז יועקו אל ה'. או ככא אותו העת האתור למעלה אבוף אאפוף יעקב יועקו אל ה' להטיב להם ברלין עתו

אבן עורא

למתונס ויגיעם: (ג) ואשר. שאר עמי. הלדיקים: פצחו. קרחו כמו פלחו רנה וי"ח שברו: ופרשו, כמו פרום לרעב לחתך והשי"ן תחת סת"ך והטעם שנרו: קלחת. כמו כיר או כמו ללחת: (ד) אז. אל ההצינים התנברו על הדל' והנה

חקם המגדל העור והבשר והעצמות: ונו ואשר אכלו. הגדיל כלשה ההשחתה וההרם בעניים. אמר ואת עצכותיהם פצחו ופרשו כאשר כסיר וכבשד בתוך קלחת. ישברו העצכות יחתכי תבשר כם שרוצה לתת העצכות וחבשר בסיר ובקלחת וכל זה לחשלות הרעה שנחשה לעניים ולחלשים. פצחו, ענין שבירה. השרש, ענין חתיה כסו מרשה ציון בידיה פרות לרעב לחקם, סיר. קררה וכן קלחת אלא שעשוה בתכונה אחרת. סיר דור וקלחת שלשתם ענין קררה אלא שכל אחת עשויח בתכונה אחת שלא באחרת: וד) או יועקו. אז כשיבא עליהם האויב יועקו סצורת רוד מצורת ציון

פלמס ביולים אלה מאלה את עורם וכשרם מעל עלמותם והוא ענין נוזמח והפלנה לפי מרכים הגול: (ג) ואשר אכלו . והם חשר מכלו בשר פפי הם הלדיקים: פצרוו. פותחים שלמוחיהם להריק את המוח ונס זם הוא ענין הפלגם : ופרשו . מבכרים אותם פריכות כאשר יששו את הכשר שרושות להשימם כשיר וכתוך הקלחת לכשל אותם: (ד) או יועקו. לכן או ככוא השורעניות יועקו אנ כ' ונה

סבשר כמו חם יכין שחר לממו (חהלים מ"ח): (ג) הפשיפו. פנין הסרה: מצחו . שנין פחיחה כמו פלחו ורננו וומרו (שם ל"ח) : ופרשר. מלשון פרוסה ובנירם ופס היח כשי"ן וכן פורש חין להס (חיכה ד'): בסיר . קדרם כפו שטות הסיר (פ"כ ד'): קלחת . גם הוא כלי בבול כמו מו כקלחת או בסרור (ש"א כי) : (ד) יענח .

מהר"י קרא מעל עצמותם: (נ) ואשר אכלו שאר עמי ועודם מעליהם

הפשיםו . מי שאכלו בשר עכי ועורם הפשיםו : ואת עצכותיהם

פצחו . העצמים שנשארן מן הבשר פותחים אותם להוציא

חמות מהם: פצחו. לשין פהיחה כמו פצוחי עינא וכן

חבפתנים אם בפבצרים. כתרנסינן הנפצחין. לפי שכפרים

פתוחים ואינם כוקפין חומה: ופרשו כאשר בסיר. וכשאינם יכולים להוציא כל המוח מן העצמות משבר' אותם כמו

שמשברים בשר לשום בחוך חסיר: קלחת. קדרה. ופרשו

אמר שהם שתאים לעשות חמוב ולהמיב לעניים ולא די שאינם

ממיבים לחם אבל פריקים לחם וותו האוחבי רק שאותבים

לעשות חרע וכתו הרע שעושים לחם נחלים עורם כעליתם

רשאדם סעל עצמותם וזהו דרך משל כאלו מפשיפים עור חבשר ואוכלים חבשר מעל העצמות ווהו שחיו נוזלים סכונם ולחם

יענה להם: ויםתר פניו . לכל ישניה כלרהם: כאשר חרעו . כמו שהרמו מעשיהם שלה שמעו לועקה הנעשקים והסהירו פנים מהם כן

assemble Jacob," comes, they shall cry out to the Lord to do good for them with the will of His people and with the joy of His nation, but He shall not respond to them.—[Rashi] Redak explains: Then, when the enemy attacks them, they will cry out. He will not respond to them, just as they did not respond to the cries of the poor and oppressed. This

constitutes payment in kind, and is explained at the end of the verse.

and He shall hide His countenance from them at that time-He shall remove His Providence from them and abandon them to circumstances. This is not unjust because . . . [Malbim]

their skin from upon them and their flesh from upon their bones, 3. and who ate the flesh of My people and flayed their skin from upon them, and opened their bones and broke them, as in a pot, and like meat within a cauldron—4. then they shall cry out to the Lord, but He shall not respond to them; and He shall hide His countenance from them at that time.

who rob their skin—[I.e., the skin] of the house of Israel, over whom they are heads and officers, as the prophet says: The heads of the house of Jacob and the officers of the house of Israel. - [Rashi] This is figurative of the robbery of their money and their sustenance, which causes the skin, the flesh, and the bones to grow. The robbery is tantamount to flaying their skin and devouring the flesh off their bones.—[Redak] This figure is used to express the extent of the violence and plunder .- [Mezudath David Ibn Ezra explains: They rob the skin off the good men, [the skin] meaning their money and their property.

3. And who ate—I.e., they are the ones who ate...—[Mezudath David]

the flesh of My people—Heb. שְּמֵּי שָּׁשִי.—[Rashi] I.e, the flesh of the righteous.—[Ibn Ezra]

and opened their bones—Heb.
নামুড়. They opened [them] to take out
the marrow. Cf. (Isa.14:7) "They
opened (মামুড়) in song"—they opened
their mouth in song.—[Rashi]

and broke [them] as in a pot— Heb. וּפְרָשׁוּ. They break the limbs as they break the cuts [of meat] in a pot to cook [them].—[Rashi]

and broke—Heb. אַרְשָּׁר, an expression of breaking. Cf. (Isa. 58:7) "To share (פַּרֹס) with the hungry"; (Jer. 16:7) "And they shall not break [bread] (יפָרסוֹן) for them"; (Lam. 1:17) "Zion broke (בּרַשָּׁרַה)."—[Rashi]

a cauldron—Heb. קלחת, kaldére in O. F.—[Rashi] The rich figuratively break the bones and cut the flesh like one who wishes to put the bones and the flesh into a pot and a cauldron. This description emphasizes the extent of the evil they do to the poor and the weak .- [Redak] Malbim explains that סיר is a small pot, and is a large one. Before putting the meat into a small pot, the bones must be broken in order for it to fit: before putting it into a large pot, it is not necessary to break the bones. The bones open up in the boiling until all the marrow comes out. This is a metaphor for how the rich oppress the poor financially and physically until they veritably crush their souls.

4. Then they shall cry out to the Lord—Then, when that time mentioned above, [that] "I will surely

זיסנק שננפיה סנהון הַלִּיא כַּאֲשֶׁר בֵרְעוּ בַעְלְּבֵּיהְם: הַכָּהְ זְּשִׁרְאִישׁ שִּנְּרִיוּן: שָׁבֶּר יְהֹנָה עַלְּ־בַּרְעוּ בַעְלְּבֵּיה הָהָא זְּשְׁרָאִי שִׁנְּרִין: שָׁבָּר יְהֹנָה עַלְּ־בַּרְאִים הַפַּתְעִים זְשְׁלָּבְּא וְתְּשָׁרָוּן שָׁלְוֹם וְאֲשֶׁר לְאַ־יִתֵּן עַלְּבָּיה ְבָּכֶּם בִּוְחָוֹן זְּבְּפִּר מִתְּנִּן עֲלְיִה עָלְיוֹ בִוְלְחָבְּה לְּאַ־יִתֵּן עַלְּבָּיה לְּכֶם בִּוְחָוֹן זְּרָאִי יִ בְּבַּן מִּבְּהְהוּן עָלְיִוֹ בִלְּחְבָּוֹה יְנְבָּיִ בְּיִבְּיה וְתְבָּיִ בְּיִבְּיה וְתְבָּיִ בְּיִבְּיה וְתְבָּי זִינְבְּהָתוּן וְנְנִי שְּׁהָרִי עַלִּיִ בִּלְּחָבְּר לְּבָבְיאִים וְבְּבְּיִבְּיה וְנְבְיִּבְּי בְּיִבְּיה וְבָּבְּיה וְתְבִּיִּה וְנְיִים וְתְבִּיִּה וְנְיִים וְתְבָּיִה וְנְבְּאָה הַהְּבָּיה וְנְבְיִים וְנְבְיִּבְּיה וְנְהִים וְתְבָּיִב בְּיִבְּיה וְנְיִם וְנְבְיִבְּיה וְנְבִיים וְנְבְיִבְּיה וְּרָה וְנְבִּים וְנְבִיים וְנְבְיִבְּיה וְנְיִם וְנְבְיִבְּיה וְנְיִם וְנְבְיִבְּיה וְנְיִם וְנְבְיִבְּיה וְנְיִם וְנְבְיִבְּיה וְנְיִים וְרָבְיִבְּיה וְנְיִם וְנְבְיִים וְנְיִם בְּבִּיִּה וְנְיִבְּיִבְּיה וְנְיִים וְנְבְיִבְּים וְנְבִייִם וְנְבְיִבְּים וְנְבְיִים וְנְבִיים וְנְבִיים וְנְבִיים וְנְבְיִים וְנְיִים וְנְבִייִם וְנְבְיִבְּים וְנְבִיים וְנְבִיים וּתְנִים וְבְבִּים וְנְבִישְׁרְיוּ וְנְבְּבִּים וְעָבִיים וְנְבְבִּים וְנְבְּבִּים וְנְבְיִים וְּנְבְיִים וְנְבְיִים וְנְנִים וְּנְיִים וְּבְּבִייִם וְּבְּבִייִם וְּבְּבִייִם וְנְבְבִּיִם וְנְבְיִים וְּנְבְּיִם וְּבְּיִים וְּנְיִים וְּנְבְּיִים וְּנְבְּיִים וְּנְיִים וְּנְבְיִים וְּנְיִים וְּבְּיִים וְּנְיִם בְּנִים וְּנְיִם וְנְיִים וְּנְיִים וְּנְיִים וְּנְיִים וְּבְּבְּיִבְּיִים וְּבְּבְּיִים וְּבְּבְּיִים וְּבְּבְּיִים וְּבְּבְיִים וְּבְּבְיִים וְּבְּבְיִים וְּנְיִים וְּבְּבְיִים וְּבְּיִים וְנְיוּם וְּנִים וְנְיִים וְנְיִים וְּבְיִים וְּבְּבְיוּם וְּבְּיִים וְּבְּיִים וְּבְּיִים וְּבְּבְיִים וְּבְּיִים וְבְּבְיִים וְנְבְּיִים וְּבְּיִים וְּבְּבְיוּוּוּיוּוּי וְיִיוּים וְּיוּיוֹם וְּבְּבְיִים וְבְּיִים וְּיִים וְּבְיוּיוּים וְּבְּיִים וְּבְּבְּבְיוּים וְּבְּיִים וְיוּיוֹים וְבְּבְיִים וְּבְּיִים וְּבְּיִים וְיְבְּיִים וְבְּיִים וְיִיוּים וְּב

מהר"י קרא

לשון שבירה כפו הלא פרוש לרכב להמך וכבו לא ופרשו להם על אבל לנחבו על כת: (ה) המחנים את עסי. בשקריהם ובפחזותם: הנושכים בשנחם וקראו שלום. לארם שנוענים ובפחזותם: הנושכים בשנחם וקראו שלום. לארם שנוענים להם לאבול בשניהם קראים לו שלום ושלום יהית לך: ואשר לא יהן על פיהם וקדשו עלוו כלחמה. לאוחם שאנים נותנים להם לאכול אומרים להם שוקדשו האייבים מלחמה עליהם:

יד קמן [ר"ל להם לאכול אומרים להם שיקדשו האייבים כלחמה עליהם:

רד"כ

ונס כלטר היו אל ה' ולא יענה אותם ככו שלא היו הם עונים לועקה העניים

התשוקים כדה כננד כדה וותו שאמר האשר הרעו מעלים.

תכשוקים כדה כננד כדה וותו שאמר האשר הרעו מעליהים בל הבים להם בל העדים. וחי בה אבר.

תנשכים כשניהם יח מרליקים להם לשנים וקרואים לאם
שלום כלוכר שלום יהיה לכם אל תראו מהנביאים המתנבאים
שלום כלוכר שלום יהיה לכם אל תראו מהנביאים המתנבאים
לכם ורענות והם בחלקת שפתיהיהם נושכים איחם בשניהם
שאפר ונערתת נשיקות שנש! ואשר לא יתן על שיהם וקדשי
שאפר ונערתת נשיקות שנש! ואשר לא יתן על שיה אלים כמנו
עליו מלחמה. כלופר כי שלא יתן להם מה שטואלים כמנו
במאכל ובבשתה כמו שבתוב למעלה א"יוף לך ליין ולשכר

זאם לא יהן יופינו עליו מלחמה בלומר יתאספו יחד נכיאי השקר וילחמו עליו בדברים רעים ויש מפרשים הנושמים בשניהם מה שנרתנים להם מלחם ונשר ושאר מאכליםנושמים בשניהם ואומלים ואו יקרא להם שלום ויתנמאו להם דברים מופים וכן תרנם יונתן: מו לכן לילח לכם מחון, מזה החון שאתם מתנמאים לייה ואמלה יהיה לכם משופא האוצי ויתנו דברים מופים מי כי שקר אתכם וכפל הענין במלות שונות ואחר וחשבה לכם מקום כי נבואתם נכואת קסם היותה או מקצים היו קוסמים הקפצתם היו חולמים: מקפום. מקור: ובאה השמש . מיוב תצרה שתרצאם: היום. רוצה לוכר אור השמש כי ביום היאה ולהם יקרר מרוב הצרה ויונתן הרגם היום עדנא : (ו) וכשו. ועפו על שפם. שיהיו מאכלים עומים על שפים

מצורת ציון

מעין השכה : הרעו. מלטון הים: (ה) הלמתנים. מלשון מופה: הגרטבים. מומכים ללמנוֹ נוק ולם ישוך הנה (קהלח"): בשניהם. מלטון שן: וקדשו. עין הזמנה למו קדטו קהל (יואל כ"): (ו) בחוון. עין נכולה: מקשם. מין כשף: והאח. עין שקיפה כמו כי לה השש (כלה): היו קדר. עין חושך ושמרות למו שמש וידת קדנו (יולל ד"): (ו) ורחשר. ענין כלומה למו וחפרה שמש וידת קדנו (יולל ד"): (ו) ורחשר. ענין כלומה כמו וחפרה

וכשתחת גויו ולא יענה אותם: (ה) הגושבים בשניהם.
ואוכלים כשר כהמות פטומות שמאכילים אותם עמי
ואוכלים כשר כהמות פטומות שמאכילים אותם עמי
הטועים אהריהם: וקראו שלום. וכאבר יאכילום יקראו
ייתנכאו להם שלום: וקדשו עליו מלחמה. והומינו עליו
למלהמה: (1) מענה אדהים. מענה נקוד קתן [ר"ל

אכן עזרא

יד השם תגבר עליהם וילשקו אל השם ולא יענם כאשר היו

לופקים הדלים: (ה) בה. שעם הנישכים בשיניהם שדבור
לשונם יתעה ישראל וינשכם: ואשר לא יתן. להם מה
שימלנו ויבקש: (ו) לכן דילה. יכא לכם מזה החונן וחשך
יהיה שלא תוכנו לקסום כלילה: וקדר עליהם היום.
הטעם כי יכא להם יום אידם יום חשך עקוערפל: (ו) ובשו
החווים. שלכם: כי אין מענה אלהים. כפיכם רק

מצורת רוד המתנים למני (ה) על הגביאים. נכילי הפקר: המתעים . המילימים לח שמי כדרך מחשה: הנישים . . למי הפתעים . המישיבים . למי הפתעים . למי כל המו למי למי כדרך מחמים בשיו נכולת בלחם בלום ולמי למה כל . יון מהלכל בל ו מתנימים על ו מתנימים על מתנימים על מתנימים על במקר . מובך ביעלם . במשלחתה מומנת מון הפקר וקרום הפול : בהחוץ . מובך ביעלם . מבקר . מבקר

פד שיסים העולם חשך בעדם וכפל הדכר במ"ש להשלנת הענין: (ו) ובושו החוזים. בעת שיראו שלא נתקיימו אמריהם: ועשו ובר.

visions because of the night, they would experience night because of their visions; instead of their divining in a dark place, it would become dark because of their divination; instead of prophesying by day, the day would become dark for the prophets.

7. And the seers shall be ashamed—when they see that their predictions are not realized.—[Mezudath David]*

211 MICAH 3

as they wrought evil with their works. 5. So said the Lord concerning the prophets who mislead my people, who bite with their teeth and herald peace, but concerning whomever does not give into their mouth, they prepare war. 6. Therefore, it shall be night for you because of the vision, and it shall be dark for you because of the divination, and the sun shall set on the prophets, and the day shall be darkened about them. 7. And the seers shall be ashamed, and the diviners shall be disgraced, and they shall all cover

as they wrought evil with their works—Just as they wrought evil with their works against the poor, so will the enemy wreak evil upon them—a measure for a measure.—
[Redak, Malbim]

5. concerning the prophets—I.e., the false prophets.—[Mezudath David]

who mislead my people—with their lies and their recklessness.—[Kara] who bite with their teeth—and eat the flesh of fattened animals, which my people who stray after them feed them.—[Rashi]

and herald peace—And, when they feed them, they herald and prophesy peace for them.—[Rashi, Kara, Mezudath David, Redak, Jonathan]*

they prepare war—Heb. אַרְּשָּׁה.—[Rashi] Rashi's intention is that the word יְקְרְשׁׁה is not related to hallowing, but to preparing. This is also Menahem's second definition of the word. To those who do not give the false prophets food, these prophets predict that the enemies will prepare war.—[Kara]

Another explanation: If one does not give them the food they demand, the false prophets all gather about him and wage war on him with words; i.e., they speak to him harshly.—[Redak]

6. Therefore, it shall be night for you because of the vision—Because of this vision that you are prophesying, it shall be night and darkness for you when the enemy comes and your words are disproven.—[Ibn Ezra, Redak]*

and the sun shall set on the prophets—(It will seem that way in) the magnitude of the troubles that will befall them.—[Redak]

and the day shall be darkened—I.e., the light of the day shall become dark. This is a metaphor for the troubles that will befall the false prophets.—[Ibn Ezra, Redak, Mezudath David] Malbim explains that the seers would experience visions at night, the diviners would divine in dark places, and the prophets would prophesy by day. Micah therefore states that instead of experiencing

בַּאַבְלָּיוָ כּוּלָהוֹן אַרֵי לֵּית בְהון רוחַ נְבוּאָה בָּן קדם ני: ח ובכם אנא אָהָמָלֵיהִי בָּהָקוּף רוּהַ גכואה פן קרם יי ורין וגבורתא דקשום לַחַואַה לֿיַעקב חובוהי וּלָּיָשֹּׁרָאֵלֹּ חֵטְאוֹהִי: ס שַׁמַעוּ כַען רָא רִישִׁי בית ושלטוני יעקב בית ישראל די מקלקלין אורחת ריגא ווה כל פונהא מעקמין : י דכנו בַּתַּיהון בַצִּיוֹן בַּרַם אַשִּׁיר וִירוּשְׁלֵּם בְּנָכְלִּיוְ: יא בַישָׁהָא בַּשׁוּחַראַ

על־שְּׁפְּם בְּלְּם בִּי אֵין מַענה אֱלֹהִים:
יִּי וְאוֹלְם אָנֹכִי מְלֵּאָתִי כֹחַ אֶת־רְרִוּחַ
יִּי וְאוֹלְם אָנֹכִי מְלֵּאָתִי כֹחַ אֶת־רְרִוּחַ
יִּי וְאוֹלְם אָנֹכִי מְלֵּאָתִי כֹחַ אֶת־רְנִי עִּיְעִרְּנִּ
יִּשְׁעוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל הַמְשְׁרָוּ: י בֹנֶה צִיוֹן בְּיְעִרְּנֵ
יִשְׁבָּח בְּעִוֹלְה: י בֹנֶה צִיוֹן בְּיְתִים יִשְׁבָּח בִּיִים מִשְׁבָּח וְאַרָּאַ הַמְעוֹרְנָא
יִשְׁבֶּח בְּעִוֹלְה: י בֹנֶה צִיוֹן בְּיְתִים הַיִּים בּיִים בּיִים בּיִר בִּיִּים בּיִים בּיִים בּיִים בּיִּים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיִים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בְּיִּבְּים בִּיִּים בּיִּים בִּיְיִים בְּיִבְּים בְּיִּבְּים בִּיִּים בּיִּבְּים בְּיִּבְּים בְּיִבְּים בְּיִּבְּים בְּעִּיְרָב בִּיִּהְ בִּיִּים בְּיִבְּים בְּיִּבְּים בְּעִּבְּים בְּעִּבְּים בְּעִּבְּים בְּעִּבְּים בְּיִבְּים בְּיִבְּים בְּיִבְּים בְּיִבְּים בְּיִבְּים בְּעִּבְּים בְּעִּבְּים בְּעִּבְּים בְּיִבְּים בְּיִבְּים בְּיִבְּים בְּיִּים בְּיִבְּים בּיִּים בּיִּים בּיִּבְּים בְּיִבְּים בּיִּים בּיִים בּיִּים בּיִּבְים בּּנִים בּיּבְּים בְּיִבְּים בּיִּים בְּיִבְּים בּיִבְּים בּיִּבְּים בּיִּבְּים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִּבְּים בּּיִּים בּיִּים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִבְּים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִים בּיִּבְּים בְּיִּבְּים בְּיִּבְּים בְּיִבְּים בְּיִּים בְּיִבְּים בְּיִּים בְּיִּבְּים בְּיִים בּיּים בּיּים בּיִּים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיִּים בּיִים בּיִים בּיִּים בּיִים בּיִּים בּיִים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיּים בּיּים בּיִּים בּיִים בּיוּבּים בּיִּים בּיִים בּיִים בּיִים בּיִים בּיִים בּיִים בּיִים בּיִים בּיִּים בּיִּים בּיבּים בּייבּיים בּיבּים בּיּיבִים בּיבּים בּיבּים בּייִים בּייִים בּיבּים בּייבּיים בּייבּיים בּיבּים בּיּיִים בּיבּיים בּייִים בּייִים בּיבְּיבְים בּיבְּים בּיבְּיבְּים בּיּיִים בּיּים בּיבְּים בּיבּיים בּיבּיים בּיבּיים בּיבּיים בּיבִּים בּיבּיים בּיבִּים בּיבְּים בּיבְּיִים בְּיבְּים בּיבְּיבְים בּיבּיים בּיּיִים בּיבּיים בּיבּיים בּיבּיים בּיבּים בּיבּיים בּיבְּיבִיים בּיבּיים בּ

מהר"י קרא

שיכנה הקרוש ברוך הוא ציון בעור שעולה בירם:(יא) ראשיח בשחר ישפופו. כל הרעות הללו תושין ועל ה' ישענו לאמר אבן עזרא

כובים: (ח) ואולם, טלאתי כח. מן רוח הבם ומשפשי מת כפי וגבורה לדכר ולא אסחד מהקלינים והראשים כי יחמן דכר ולא אסחד מהקלינים והראשים כי יחמן דכרי ולא אכוש: (ש) שמעו המהעבים משפש. שאדכר וכל מלה ישרה שילאה מפי עיקשו או פירושו שישטו עולה לכל: (י) בונה. כל אהד מהכוכרים אחרי כן הוא כוכה ליון כנולו כית עני והכה פירש זה השעם - (יא) ראשיה. הם ראשי ירושלם הם המלכים: בשוחדי ישפושו ובהגיה במחיר. שיההי וככלאיה הם ככיאי

כשיראו שלא תתקיים נכואתם יכושו ויהיו לאבלים העומים על שפם ככו שאמר האל ליחומאל לא תעמה על שפם כי מי אין שפם ככו שאמר האל ליחומאל לא תעמה על שפם : כי אין מסנה אלהים. כי ידעו ויכירו העם כי מה שהיו אוברים להם לא היה רבר אלהים. כי ידעו ויכירו העם היי באת אינני כבוהם שאין את יו מון ואולם אנכי , אמר הנביא באמת אינני כבוהם שאין להם פענת אלהים אכל אנכי מלאתי כת את רוח אינו כלא מרוח הי סכת משפש ונכורה להגיד להם פשעיהם ולא אירא מדום כם אינו שלים ביניא ריים, שפתרים בלא מעשיים בוא אירא להם מעשיהם הידעם ודכריהם שקר אבל דברי אכת ומשפש להם מעשיהם והעום והקצינים אנור להם : שום שמשום והקצינים אנור להם : שמום הראשים והקצינים אנור לאם : שום שמשום ואורים ביניאות בי

(ו) שפם, כסו לא עשה שפמו, כלומר שיעשי על שפם כמו אבל: (י) בונת ציון ברכים, בתמיה, כלומר וכי סכורים הם

כמו שאסר לפגלה יעקשו יעותו הדרך הישרה הם כיניתים אתם כל הרכים מעוד ברכים רוצה לוכר בנול ותספ אתם כל הרכים ומשרים הדרך הישרה הם כיניתים אתם כל הרכים ומשרים הים ביתו ברכים רוצה לוכר בנול ותספ שאתם וכל הרכים ומשרים הים שהרי הוא כאלו שופך שלוקדים בנול הוא דם העושק שהרי הוא כאלו שופך שפושין לעניים ואתם שאין בר מישוב את נפשו וכן אמר שלמה כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח ויונתן הרגם דבנן בתיותן בציון ברים אשר וירושלם בנכלין, נראה כי הבין ברכי כמשמעו ולרקתו יהיה פי שהרי לקחים כופר משופבי רסים בתיותן בציון ברים בשיר וירושלם בנכלין, נראה כי הבין ברכי במשמעו ולרקתו יהיה שהיה להם להורות התורה כבו שכתוב ובאותו כופר היו בינים ביתים להורות התורה כבו שכתוב מצורת דוד

סלנה (ישיה כ"ד): ועבור, טנן טעיםר: שפם, הוא שטר המסתים כמו ועל בסם יעטה (יקכא י"ג): מענה. ענין אמירה וכן ומכן מכיל אמירה מכן מכיל אמירה וכן מכיל אמירה וכן מכיל מכיל מי"א): (ח) את רוח, מן רוח וכן כלאחי את הפניר (ממוח ש): (ט) המתעבים, מלשון חטוב ובקן: יעקשור ענין טקט ומעוקל כמו ועם מקם תחפל ("ד"כ כ"ל): (מ"א) במחיר. עניט דמי ערך השווי וכן יקט מקנה כמחיר (מ"א)

דכר הישר כי של היושר ואמרו שהוא מעוקש: (י) בונה ציון. כ"א כונה ביתו בליון כדמים כי שושכים דם אושים לקרח עשכנו לכנות כית: וירושלים בעולה . כונים כתי ירושלים במתון של טולה מטושק ואונאס: (יא) בשוחד ישפשו. ע"ש השוחד שופחים

money with which to buy food and refresh himself. The same idea is expressed by King Solomon in Proverbs 1:19: "So are the ways of all those greedy of gain; it takes away the life of its owners."

Jonathan renders: Who build their

houses in Zion with spilt blood, and Jerusalem with deceit. He appears to explain "blood" literally, taking it to mean that the judges and the leaders would take ransom from murderers, from which they would build their houses.—[Redak]

their upper lips, for it is not a statement of God. 8. But I am truly full of strength from the spirit of the Lord and justice and might, to tell Jacob his transgression and Israel his sin. 9. Hearken now to this, you heads of the house of Jacob and you rulers of the house of Israel, who condemn justice and pervert all that is straight. 10. Each one builds Zion with blood and Jerusalem with injustice. 11. Its heads judge for bribes,

for it is not a statement of God—The people will realize that what the false prophets were saying was not the statement of God, but the prophets' own fabrication.—[Redak, Mezudath David]

statement of God—Heb. מְצֵנֵה מִעְנֵה is vowelized with a kamatz [meaning a zeirah] since it is attached to God's Name.—[Rashi] The word מְצָנָה is vowelized מִצְנָה rather than מַצָּנָה because it is in the construct state, meaning "the statement of..." (Rashi frequently calls the zeirah by the name kamatz.)

8. But I am truly full of strength, etc.—I am not like them, who have no statement from God. I am full of strength, judgment, and mightfrom the spirit of the Lord—to tell the people their transgressions. I will not fear the people as the false prophets do-the prophets who flatter them and praise their evil deedsbut I will tell them words of truth justice.—[Redak] Mezudath David renders: But I am truly full of the power of the spirit of the Lord; and justice and courage, etc. My words come from the power of the spirit of the Lord, and I am full of true words and courage. I will fear no one; I will tell Jacob his transgression, and Israel, his sin.

9. **Hearken now**—Now he returns to reprove the heads and the rulers mentioned above for their perversion of justice.—[Redak

and pervert all that is straight—Whatever is straight they say is crooked.—[Mezudath David] They pervert the straight path, and all their ways are injustice and robbery.—[Redak] They pervert every word that comes out of my mouth. Or: They commit injustice against all.—[Ibn Ezra]

10. Each one builds Zion with blood—Since the verb is in the singular form, Redak, Ibn Ezra, and Mezudath David explain: Each one of the leaders and the officials builds his house in Zion with blood; i.e., with robbery and violence against the poor and against those who have no power to oppose them. The money that they take through injustice is the blood of the oppressed. It is as though they are spilling the poor man's blood, since he has no

דונין וכהַנָּהָא בְּקְמון מורן ונביהא בכספא טַלָּפִין וְעַלֹּ מֵימָרָא דִייָּ מַכְהַבֶּכִין לִמִיכָר הַלָּא שְׁכַנָהָא דַיִי בִּינָנְא אַמָּרִין לָא הַיהֵי עַלָּנָא בישהא: ינ בַבֶן בְּרִילּ חוביבון ציון חַקּל הָתַרָבִי וִירוּשׁלָּם לַנִגרין הְהַי וְשוּר בֵּית מַקְּרְשָׁא לַחָישָׁת חוּרשׁא: אוַיהַי בָּסוף יופוא וָהֵי שוּר בית מקדשא דיי פְתקן בַרִישׁ טורַיָא וכְנַטַל הוא מַרַכְּהָא וְוַהְפַּוְדֶן יַלוּהוי יַנְילוּהוּי

ת"א שדה תחרב . שם מכום כד:

הלא ה' בקרבנו בעור שהוא שוכן המקדש שבקרבנו לא תבש עלינו הרעה: (יב) עיין תהיה. כפו עיי השרה: ציר"י] לפי שהוא דביק אל השם: (יב) עיין. דגורין: ד (א) ונחרו . ינקבלי בם יהד כנהרות ההוללים אל הים: ר (א) יהיה הר בית ה' נכין כראש ההרים. כסי שאפר לכעלה וחר הבית לבכית יער חזר ואסר כאן יהיה הר בית ה" נכון בראש ההרים ונשא כנבעות ונהרו אליו. בסקת

רד"ק אבן עזרא השקר בעביר כסף ביהנו להם יקסימו ומלת קסם ישמעאל כמו הוחך בככה יהיה וקרוב הליה גיורים והנה קוסם

חרו משפחיך לינקב ונו'. והם יורו בבחיר כי שיחן לו כסף יעשה לו היראה כרצונו: ונכיאיה . הם נביאי השקר: יקסמו. כי נביאתם שקר וקסם כפי שפירש לפעלת: ועל ישענו. כלומר כיון ששכינתו בקרבנו לא תבא עלינו רעה ולש יחריב את ביתו ככו שהיי אומרים היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה: ניכו לכן בנללכם. פירוש בעכור עינותיהם שרבו ולא ישנה אל כבורו ואל ביתו כאשר אברתם וציון שבניתם בדפים שדה תחרש כלופר כשדה תחרש שלא ישאר בה בנין ותהית כמו השדה הנחרש וירושלם שכניתם בעילה עיין חהיה גלי אבנים שיהרם האויבים ויתנו אבן כל אבן ויתו אבני הבנין לגלים וכן אסר שפו את ירושלם לציים וכן תרכם יונהן ליגרין ותרנום והיתה בכל לגלים לגרין ליות ישדה ליגרי חקלא: עין תהיה, בנוץ כפו כסים וכן לקץ היבין והרובים להם: והר הכית לכסות יעד. והר הבית שטם בית הסקדש יהיה לבסות יער כלומר יהיה ליער בעבור היותו חרב יצמחו בו עשבים וקצים וכה שאפר לככות לשון רכים לפי שהיו שני חרים

ססוכים הר הבית והר הזתים או קרא גלי האכנים בסות חונתן תרגם לתישת חורשא: ו6). והיה באחרית היסים, אחר שאסר חרבן ציון וירושלם. אבר נתכה זו עליהם ויהיה זה באחלית היפים והסיפו הפשיח ונחפה זו אברה ישעיהו בות הלשון מעם פלים שונים כיניהם: הר בית ה׳. היא הר הבית שאבר שיהיה לכבות יקר עוד יבא זמן שיהיה נכון בראש החרים וכה שאכר נכין ונשא לא שיהיה ההר ההיא גבוה בניסו מכה שהיה אלא רוצה לוכר שהנים ינשאות ויכברות ויבאו לעבור בו לשם הי ווכר זה לפי שהגוים היי גובדים אלהיהם על ההרים הרבים. ועל הגבעות הנושאות אבר כי אז יעברו את השם מצורת רור

מצורת ציון יי) : יורר . מלשון הודחה ולמוד : ישענר . מלשון השענה וכשחון

לוכוח את הנותן את כשוחד: ובחגיה. על הנהן להירוח כמ"ש כי נוכרת הח הנותן הה השוחד, והחגיה. על הבקן נהירות מע של פי"י: יוידר, מנשון הודהם ונמדר: יישצער. משון השער השם הש שתתי בקן ונוי וחודה ירקשו משות וללחיבי לי: בתחיר יודר. (יג) בגללכם. בעבודכם וכן כגלל יוסף (בראשית פ"ש): שרח. ע"ם המחיד מורים מדם שלה הניתן: ועל הי יישצער. עם היותר שה הלו לשון אבנים וכן לעי השדה (לעיל א): לבחות. מלשון כה ש ס"ם הככף קוממים לכבר שלום הניתן: ועל הי יישצער. עם היותר המלו באחריות. כסף: גבין. מוכן ומתוקן: וגהרו. יששמו סשובים כל המשים הכלו יעיות שנים להשון כה' לאמר הלא ך (א) באחריות. כסף: גבין. מוכן ומתוקן: וגהרו. יששמו שבימו בכה"ך ולכן לא חבל עלנו כעם כי לא יותר כ מים: מבנט: (יב) בגללכם. בעבור עונהיכם: שהה החרש, האויב יחרים להרשת כקרה: עיין תהיה. חהיה עלאה מעלי

קסמים שם כילל למלאבית המכרית אחר כן יטעם הלא השם

בהרבני כמי היכל ה' היכל ה': (יב) לכן. ציון שרה.

חשוב כשדה בתהרש. נו"ן שיין כמו נו"ן קן הימין בהיין

חטין: והר הכית. שבם ככוד הכם יהיה לכמות יער:

ד (א) והיה . אין ספק כי ואת הנכיאה לעתיד על כן אמר

שיצא שמו עד למרחוק ומכל הפאית ישובו אליו במנקות

כאילו יהיה בראש כל ההרים ויהיה נשא מגבעות עד

באחרית הימים והטעם בעביר בהזכיר למעלה כי הר הבית יהיה לבמות יער שב לנהם ישראל כי עוד ישוב כבוד הבית וידוע כי הר הבית איננו גבוה והנה העעם

אבנים מהמשלח הבנינים: לבבות יתר . יהיה דומה לבמות יער כ"ל הרבה גנים ודגורין ימלא שם במספר הכמות השלויות ביער וכם ההפיה האילנות בעל הברבים הנשחרים אחר קלילת המילנות והמה דומות בנכהן לכמות: ד (h) באחרית היפים. כימי המביה: הד בית ה'. ההד ביצמיד עליו כית בהמ"ק: גבון . מסוקן יהיה כהד החשוב והכאש

gods on the high mountains and the lofty hills. He therefore states that "at the end of days" the nations will worship the Lord of one accord, and they will exalt this mountain above all the other mountains and hills that they had previously exalted and honored.—[Redak]

and its priests teach for a price; and its prophets divine for money, and they rely on the Lord, saying, "Is not the Lord in our midst? No evil shall befall us." 12. Therefore, because of you, Zion shall be plowed as a field; Jerusalem shall become heaps, and the Temple Mount, like the high places of a forest.

4

1. And it shall be at the end of the days, that the mountain of the Lord's house shall be firmly established at the top of the mountains, and it shall be raised above the hills.

11. Its heads—They are the kings or the Sanhedrin.—[Redak]

and its priests—who should teach the Torah, as is stated (Deut. 33:10): "They shall teach Jacob Your judgments and Your Torah to Israel." Instead, they teach for a price. They interpret the Torah to suit those who pay them a price.—[Redak]

and its prophets—I.e., the false prophets.—[Ibn Ezra, Redak]*

12. Therefore, because of you—Because of your numerous iniquities, He will not care for His glory and His Temple as you said, but . . . — [Redak]*

Jerusalem shall become heaps— Heb. עיין .—[Rashi] Jerusalem, which you built with injustice, will become heaps of stones, for the enemies shall raze the buildings and pile stone upon stone, and the building stones shall be formed into heaps. The Psalmist, too, states (79:1): "They have made Jerusalem into heaps."—[Redak] and the Temple Mount—The seat of the glory of God shall become the high places of a forest.—[Ibn Ezra]*

1. And it shall be at the end of the days—After Micah prophesies the destruction of Zion and Jerusalem, he prophesies this consolation. The consolation will come at the end of the days, in the Messianic Era. Isaiah (2:1-4) states this identical prophecy with several variations in the wording.—[Redak, Ibn Ezra]

the mountain of the Lord's house— This is the Temple Mount, which, as mentioned in the preceding chapter, will become the high places of a forest. Micah tells us here that a time will yet come when the Temple Mount will be firmly established at the top of the mountains. It does not mean that it will be physically higher than other mountains, but that the nations will exalt it and honor it and come there to worship God. The prophet mentions this because the nations were wont to worship their

צקסין סגיאין וייסרון אָתוֹ וָנַבֶּק לְטוּר בֵית מקרשא בני מתקן וקבית שבינת אַלַהַה וילפיננא מָאוֹרָחָן דְּהָקּנֶן הַרְפוֹהִי ונהה באולפן אורותיה אַרי סְצִיוֹן תְּפּוֹק אוריהא ואולפן פהנסא דיי כירושׁלֵם: ג וִידִין בין עַסְסִין כַגִיאָין וַיוֹכָח למלכיי הקיפין ער עַלָּמָא וַנַעַפָּפוּוּ סופיהָוּ קקביז. קקביז למנלין לא ישלון עם קאפי עם סופין תון וַלָּא יִהאַלְפוּן עור מִבְּכָּן ת"א חולו חורה. כרכות נה בנוי אל כוי, שכם מנ ב קרָבָא: ד ויתובון נכר איש

מהר"י קרא שקברו שם הניים את אלהיהם על התרים יול הנבקות עכשיו (ג) ושפם. משפט זה לשון תוכחה היח (דשריתנ"פ יסאסון איש את אלהיו ואכרו בלבס: (ב) לכו ונעלה אל הר ה ואל בית אלהי יעקב ויירנו כדרכיו ונלכה באורחותיו כי סציון תצא חדרה . תצא לשון היה הוא : (ג) ושפם כין עמים רבים אבן עירא

שיראוהו כל יושכי הארן: ונהרו , ירולו מנזרת נהר כי הַוּחַ רָן לשולם: (כ) והלכו. ואמרו . אוה לאוה: בעלה. לגידל מעלתו: כי מציון תצא תורה. לכל הגוים כאשר הוא כתוב לקרא כילם בשם ה' ולעבדו שכם אחד: (ג) ושפש. השופע הוא המשיח ויפת אמר השם הנככד ודבר ה' ואחרים אתרו אנשי ירושלם כאילי אתר ושפט עמה ועוד היום לא עבר דור שלא היתה בו מלחמה ואם שקם מקום זה לא שקט אחר והכתו' אמר ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה: (ד) וישבו. כל אנשי השלם. כי

שהיו בנשאים וככברים כתחלה: ונהרו עליו עמים. וירוצו ומות נקרא סרוצת הסים הרבים נהר: (כ) והלכו . יאפרו . כל גוי יאפר לחברו לכו ונעלה : ויורנו פדרכיי . כי כציין תצא תורה. זה דברי הנביא לא דברי העפים כלופר לפת יאפרו התפים לכו ונעלה ויורני מדרכיו כי מציון תצא תורה ומציה לכל העמים ותבורה הוא כלך המשוח וכלוו אמר ושפם : כ) ושפם. השופם הוא כלך המשוח וכן ויגד ליפקב הסגיד וואבר ליוסף האובר. אנד כי אם יהוה בין נוי לנוי מלחמה או תביעות ביניהם יכאו למשפש לפני המלך המשיח שיחיה אדון. כל כל העמים והוא יוכים להם ייאמר למי שימצא אתו העול. ישר הבעוות לבעל דינך ומפני זה לא תהיה כלחמה בין עם לקם כי הוא ישלים ביניהם ולא יצמרכו לכלי פלחמה וכתרנו אותם לקשות פהם כלי קבודת האדמה: לאתים. המרא שתיפרין כו נקרא את ודגש תי"ו לארום מקום הנח אשר במלת את מהרשתו ואת אתו: למומרות. הם הכלים שוומרים כחם תנגעים ושאר הקצים ככו וכרמד לא תומוד: (כ) וושכו, ישראל וכל הנוים גם כולא ההוה הלהחה היולם: יושרא העצים כמי וכרפך לא תופוד : כה וישכו . ישראל וכל הגוים גם כן לא ההיה כלהפה בכולם: כיפית"

יתברך שכם אחר וינשאו הר זה מכל ההרים ומכל הגבעות

סצודת דוד

שבכל ההרים: ונשא. ינשה במשלה וחביבות: ינהרו. השכודם ימשכו ללכת אליו כנהר המישך והולך: (ב) והלבר. גוי אל גוי: ואסרו . חלו לחלו : ויורנו . המקום ילמד חיחנו ע"י יודעי בתיכה ז

מצורת ציון כהרו אל פוב הי (ירמיה נ"א): (כ) לכו . הוא שנין לשון זכח: דיורנו. שנין למיד: (נ) והוכיח. שנין כדור דכרים: עצובים. חזקים: וכתהי. שנין כחישה: לאתים. שם כני חשיכה וכן את מרחשתו ואת אחו (שמואל א' כ"ג): לבושרות.

Since there has never been any era in which nations have not waged war with each other, this is definitely a prophecy for the Messianic Era.—[Ibn Ezra, Abarbanel]

4. And they shall dwell—It will

not be necessary to go to war because of lack of food or poverty, for everyone will live under his own vine or fig tree.—[Malbim] This refers to all the people of the world.—[Ibn Ezra, Redak]

and peoples shall stream upon it. 2. And many nations shall go, and they shall say, "Come, let us go up to the Lord's mount and to the house of the God of Jacob, and let Him teach us of His ways, and we will go in His paths," for out of Zion shall the Torah come forth, and the word of the Lord from Jerusalem.

3. And he shall judge between many peoples and reprove mighty nations afar off; and they shall beat their swords into plowshares, and their spears into pruning hooks; nation shall not lift the sword against nation; neither shall they learn war anymore. 4. And they shall dwell

shall stream—Heb. וְנַהֵּרוּ. And they shall gather there together like rivers flowing into the sea.—[Rashi] Rashi bases his interpretation on the root נהר, related to נהר, a river. Ibr Ezra Redak and take the reverse approach deriving גַּהָר, a river, from the verb, נהר to run. Since the water runs constantly, the body of water is called נַהַר. Jonathan paraphrases: And kingdoms shall turn to worship on it [the Temple Mount].

2. And many nations shall go— One nation shall go to another.— [Mezudath David]

and they shall say—to each other.—[Ibn Ezra, Kimchi, Mezudath David]*

Come, let us go up—You come, and we will all go up.—[Malbim to Isaiah 2:3]

to the house of the God of Jacob—From the mountain, let us ascend to the Sanctuary.—[Malbim]

Since he (Jacob) called it (the Temple site) Beth El (the house of

God), therefore, it will be called in his name. Abraham called it a mount, "On God's mount shall He appear" (Gen. 22:14); Isaac called it a field, "to meditate in the field" (ibid. 24:63).—[Rashi to Isa. 2:3, from Pesachim 88a]*

3. And he shall judge—This judgment is an expression of reproof, derajjnement in O.F.—[Rashi] Cf. Rashi to Isaiah 32:7. Redak explains that the intention is that the King Messiah will judge.*

into plowshares—koltres in O.F.—[Rashi to Isa. 2:4] This is not the entire plowshare, but the blade that cuts into the ground, known in English as a colter. Redak identifies it as a shovel.

pruning hooks—Implements with which they prune the vines and trees.—[Redak]

nation shall not lift, etc.—since the King Messiah will judge between them and solve their differences.—
[Mezudath David]

פירי ותחות פיבי תיגוהי רַמָּגִיר ולית צבאות ה <u>אר</u>י כַּדּ נור כן: עַמְמָיָא יַהַכוּן לָּאַבְרוּן על די פַלָּחוּ לְּטְּעוֹהָא נאַנחנא נתרחיץ בְּכֵימָרא דַיִי אָלָהָנָא לָעַלְּכָאוּלְעַלְכֵי עַלְּכִיָאוּ י בַּעַרָנָא הַהִיא אֲמַר יָיֵ אָכָנוֹשׁ מְמֶלְמְלֵוָא וּמְכַרַרָּא אַכְרַיכ וּרַאַבְאַשִׁית לָהון כָּוְ בַּרָם חובי עַמִי: י וַאִשׁוַי יַת מְשַׁלָּטְלַיָא לְשָׁאָרָא וֹמָבֶרְרַיָא לָעַם ה׳א וחֹפר הריפוחי . נרנוח ונ פונס נני

מהר"י קרא

ושפם הקדוש כרוך הוא כין כל חלמים עד מרדיק: (ח) אומפח הצולעה . ארפא הצולעה כמו ואספתי מצרעתו . היא מכת ישראל חצולעת בנלות: והנדהת אקבצה. לפי שתיא נדחת בנלות אקבץ אותה. חשר הרעותי לה כל כך בעונה: (ו) ומלך

צבאות דבר. וכיון שתוא יתברך דבר יקיים דברו: כס כי כל חלפים ילכו איש בשם אלהיו. ער איתו וכן ילכו איש בשם אלהיו כי לאישובו לדרך הפוב' עד שישיכ' חכלך המשיח לדרך הפובה אחר כלחסת נונ וכנונ: ואנחנו. אבל אנחנו בית ישראל נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד כי אף על פי שיחריב תבית ונגלה מארצנו לא נסיך אלהינו כאל אחר אלא נלך בשמו כל היסים כמו שכתוב אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר: מו ביום חהוא . ביום קבוץ נליות כבו שכתוב באחרית הימים: אספה . כבו אאספה וכן זיוסף עוד דוד כפר ויאסוף: הצולעת. בצר"י כפו נופרה את הכרסים בצר"י ופירוש הצולעת ישראל שהם כנלות כחולים יהצולעים וכואבי׳

ששתניה נחו שי כניים. (ו) ושבותי , והנהל אוה. שיחיני שבחי ונאספו וכן פירוש אז הפקחנה עיני עורים אז ידלג כאיל פפת: והגרחת , שחיא רחיק ממקומה ואולי אמר זה על עשרת השבפים שהם לתוקים ומארצם מאד ותרגם יונתן הצולעה מפלפליא והנרחה מברריא: ואשר הרעותי. כפו שהדעותי להם כן איםיב להם והרגם יינתן וראתבאש לחון בן קרם חובי עםי ג'א. ודאבאשית להון: ווו ושמתי. לשארית. שלא יכלו מצורת ציון

(ד) מחריד. מלפון מרדם: (ו) הצילעה. המגרת כפו והוא לולפ מל ירכו (כראשית ליב): (ו) והנהלאה. פנין יניפס כפו כלאם

ללע"ז): (ד) כי פי ה' צכאות דבר. והיכן דבר ונחתי שלים כהרן ונו' (ויהרה כ"ו): (ה) ילבו איש בשם אלהיו . ילכו לחכדון על שעכדו ע"ח כן ח"י : (ו) אוספה הצודעה. אכנים מטלטליא ת"י ולי נראה לשון מרפא כמו ואספתו מלרטתו (מ"כ ה"): ואשר הרעותי. ואוסם אבן עזרא

פי השם דכר זה ואחת הוא כלי ספק: (ה) בי . אלה דברי הנכיא מוכיח ישראל ומנחם אותם אם הכית חרב לא נגיח תורת הלהינו בהבטיחנו והשמיענו כוחת חו העעם לחת ישראל מהגלות על כן מלת ואנחנו נלך והוא העעם כי בהכנות הכית או יכיאו הגוים את ישראל המפוזרים מנחה לה' ובהליכתם ילכי איש כשם אלהיו עד שיורם אנשי כית המקדם על כן מחריו : (ו) ביום . הצודעה. מישראל שלח תיכל ללכת במהרה וככה הנדחה: ואשר הרעותי. להם ששמתיה לחרפה כנוים: (ו) ושמתי . והנהלאה . שהיתה

סצורת רוד יחדידו ממקומו: כי פי ונוי. וכן יהיה: (ה) כי כל העפים ונוי. זפו מאמר הנכיח בסמר כל הטובה הוחח יהיה לנו של כי כל

בפכי"ם כל חקד מהם הילך כבם אלהיו להחמין בספכ"ם של כני שפו ואנהנו לא למדנו שהם לאהוו דרכם כי הולכים אנחנו בשם ה' להחפין בו וכן נאמין בו לפולם ועד ולכן ראויים אני לפובה: (ו) אובתה הצלכה. מחלכות מכין הענ"ם לח עדת של של של ביות לנועם שליות יכולה לון מתקומה זה והנרחת. יכולה לוקחם פארלה להדל ת הענו"ם הנה ארצו הוח בפל שנין בפ"ש: ואשר הרעותי. כ"ל כשופו אשר הרעותי במס: (:) לשארות. להיות לה שארית כין העכו"ם ולם יכע אותה: והנהלאה. העם אשר כתיונעם בנילה כשוכה לחדלה חשוב להיות

as the strongest and fattest of the flock, the one that goes ahead of the others because of his superior strength. Hence, he interprets the verse as follows: The limping ones, who cannot travel, I will strengthen;

and to the healthy ones I will give more strength, and make them into a mighty nation.

David understands M ezudath as "the fatigued one," explaining that the people that was 215 MICAH 4

each man under his vine and under his fig tree, and no one shall make them move, for the mouth of the Lord of Hosts has spoken. 5. For all peoples shall go, each one in the name of his god, but we will go in the name of the Lord, our G-d, forever and ever. 6. On that day, says the Lord: I will heal the limping one, and the lost one I will gather, and those whom I harmed.

7. And I will make the limping one into a remnant, and the scattered one into a mighty nation, and the Lord

and no one shall make them move—There will no longer be any weapons of war to cause a disturbance of their rest.—[Malbim] No one will make them move from their place.—[Mezudath David]*

for the mouth of the Lord of Hosts has spoken—Now where has He spoken? (Lev. 26:6) "And I will place peace in the land, etc."—[Rashi from Mechilta to Exodus 12:25]

- 5. For all peoples shall go, each one in the name of his god—Shall go to destruction because they worshipped idols. So did Jonathan render it.—[Rashi] Redak explains: Until that time they will go, each one in the name of his god, for they will not return to the good way until the King Messiah will bring them to it after the war of Gog and Magog.*
- 6. On that day—On the day of the ingathering of the exiles, as Scripture states: "At the end of the days."—[Redak]
- I will heal the limping one—Heb. הַּשְׁהָּה I will gather in the exiles. So did Jonathan render. To me, however, it appears as an expression

of healing, as in (II Kings 5:6) "And you shall cure him (אַסְּפְּאַן) of his zaraath."—[Rashi]

the limping one—Israel, who is in exile, is sick, limping, and suffering from pain, for one who is in straits is considered like one who limps.—
[Redak] Ibn Ezra explains the expression literally: those of Israel who limp and cannot travel quickly.*

and those whom I harmed—And those whom I harmed because of their iniquity.—[Rashi] Just as I harmed them, so will I benefit them. Jonathan renders: And those whom I harmed because of My people's sins.—[Redak]

- 7. into a remnant—They will not perish in exile, but a remnant of them will remain, and return to their land at that time.—[Redak]
- and the scattered one—Heb. וְהַנְּהֵלְאָה. The reference is to the one mentioned in the preceding verse as "the lost one," the one exiled far away from his land. The word is derived from הָּלְאָה, further.—[Ibn Ezra, Redak] Redak quotes his father, who explains the lost, scattered one

הַקִּיף וְהַהְנְיֵי מַלְּכוּהָא דיי עליהון בטורא דציון ספעו ועד עלסא: ת ואַה סשיחא דישְרָאַל דַשָּׁמִיר סון קַּדָם חובי כָנשָׁהָא דְצִיון לָּרְ עתידא מלכותא לפיתי וִירָנִי שַׁלְּטוֹנָא קַדְּסָאָה לָּמַלָּכוּת כַּנִשְׁהַא דירושלם: פוכען לכה אַתָּ כָּתְחַבָּרָא לְעַכְּכִיָא

א' נחת קסץ בז'ק

שהרעותי להם בעוגם: (ח) ואתה מנדה עדר, ת"י וחת משיחה דיברחל דטמיר מן קדם הובי כנשתה דליון. פירוש מגדל לשין מעוז וחרגם עדר כנ"י וחרגם עופל לשון חופל וים לפרם מגדל עדר בהמ"ק ועופל לבון מגדל שוו וכן עופל וכחן (ישעיה ל"ב): עדיך תאתה. שחרים הצולעה והנהלחה כילם יקבלו חליך: ובאה הממשלה דראשוני. תבא הממשלה שלימה כולה אל בית דוד בירושלים כאשר היתה בתחלה עד שלא נחלקה. ומה היא הממשלה הראשוני הממלכה לכת ירושלים: (ט) עתה. שאת מורדת כי: דמה תריעי רע. שיתי לכך למה את לריכה לכקש רעים

דר עליהם כהר ציק פעתה ועד עולם: (ח) ואתה סגדל עדד צופל בת ציק עדיך חאתה. סגדל הוא כית הסקדש של עדר ישמל הת ציון עדין ויוחודי הטרוחה ביירוסקים של איני ישראל, כופל הוא היבל בת ציון, ורוא בכו ויבא אל העופל: עדיך האתה, עדיין אתה עתיד לבא בכבודך הראשון ובאה תממשלה הראשונה שעד שלא נחלקה מלבות בית יהודה נישראל חיו כולם מפלכה אחת וכולם עילים לרגל בבית הפקדש כמו כן יהיה עדיין כשישובו מן הגליות וכן יחוקאל הוא אומר לא יחיו עוד לשני נוים ולא יחצו עוד לשתי מסלכות: (מ) עתה למה תדיעי רע. אבל עתה כל זמן שאתה בגלות למה אתת מהחברת לאומות למצרים לאשור ולכשדים לעכוד ע'ז שלתם:

אבן עורא

רחוקה מהלאה לארצם אז ימלוך השם לבדו עליהם מגורת הלחה ולח מתלחה כי תלחה שורשו חלה: (ה) ואתה. חמר יפת מגדל דוד והנכון ירושלם שהוא כמנדל לעדר שהם ישראל : עופד כמו עופל ובחן וי"א כי כמוהו ויעפילו עלו לשופל גבוה וככה כתוב לעלות אל ראש ההר הגביהו עלמם לפלות: עדיך תאתה, וזאת המלה דכוקה עם וכאה והטע' הממשלה וכמוהו כלו תפילות דוד כן ישי שאע"פ שמלת תפלות היא באתנה דבוקה היא למלת דוד וככה זה: (ט) עהה למה הריעי דיע . חרימי לעהה וחגביהי הול כתרושה כתו וישמש יהובש אח קול העם ברעה והנה ארע מפל על ענות גבורה ועל הלושה גם זה תריעי ריע נופל על לשון לעקה וככי: המלך אין בך. הטעם למה תלעקי

בנלות אלא תשאר מהם שארית שישוכו לארצם כומן ההוא: והנהלאת. היא הנדחת שוכר ונהלאה נפעל נבנה כן הלאה שהוא ענין רחוק הכקום והזפן ויונתן תרגם תנהלאה כפו הנדחה מבדריא ואדוני אבי ז'ל פירש הנהלאה החוק' ותשמני תהולכת מהלאה לפני הצאן מדוב בריאיתה וכן פי' הצולעה שאינה יכולה ללכת אני אחוקנת והנהלאה אוסיף על כחה ואשימנה לנוי עצום: (ח) ואתה סנרל עדר. הוא סנדל דור וקראו מגדל ע"ר כי ישראל נכשלים לערר הצאן כמו שהמשילה בככה מקומות וציון וירושלם היא מקום כל ישראל שהיו נאספים שם שלש פלכים בשנה והיו בה כעדר בתוך הדברו והיא היתה ראש מסלכת ישראל וכפל הקנין בסלות שונות ואבר תופל בת ציון כי עימל כפו מנדל כפו עמל ובחן: עריך תאתה תאהה ובאה. כפל הענין כפלות שהנת לחוק הענין כי האתה תאהה ובאה. כפל הענין כפלות שהנת לחוק הענין כי האתה כפו נצח: תאהה. האליף נתה: הסמשלה הראשונה. הוא מלכות ביה דוד וכפל הענין בפלות שונות ואמר מסלכת לבת ירושלם לחזק הענין זיונתן תרנם ואת משיחא דישראל דפסיר ונו' תרגם צומל סמיר כסו שתרגם ויבא אל הפועל ועל לאחר כסי: ומן כחה לסה הריעי רע. ענינם ענין הרועה לאבל כפי

ותרועה בעת צהרים ורע שם ומסגו את קול תעם ברעה ואמר זה כנגר ציון וירושלם ואכר לשון נקבה כנגד העיד אי כנגד הכנסה אסר עתה שאת קרובה לגלות מארצך למה זה תתאבלי ותבכי עוד זכרו יום הנהכה והישועה: הסלך אין בך.

סצורת ציון מצורת דוד

גוי חוק: וסלך ה'. מאו לא ימשלו עוד העכו"ם כהם כי ה' ימלוך פליכם ופלכוהו חהיה כהר ליון כי כם ישרה שכונתו מהעת כהית מד פולם ולח תווז עוד מכם: (ת) ואתה בגדל עדר. פל שיר

מוחב (ישמים ס"ו): (ח) עופל . פנין מנדל ומכלר כשו פופל וכחן (שם ל"כ): עדיך, חליך כפו חגע עדיך (חיוכ ד'): תאתה. ענין כיהה כפו חחה כוקר (ישפים כ"ה): (ט) תריעי דע. ענין

ב-ן בשל משם שתף לשם של מן, נען ושיפין עם שנים ולון ימתר שים הפעד לפני ולמן וחותי בבו ל עוד. מפקים המכונים כהרכה מן המקומות כשם פדר ולתוספת כיסור לפר פיסול כת ליון וריל לתה ליון הנה לליך תכוח קבולת הלולטם והנדחה: בשה . ולו תכוח המתשלה הרשונה ותחוב תכם בה כם מכלכה כוח מכוח לעדת ירושלים כ"ל בחו תששיל גם על משקח הבכשים כפו כיתי דוד ושלפה ולא יהלו פוד לשחי מחלפת: (ס) עתה לכה תריפי רע. למה התחבכי לכעים וכיש לכקש שור מחלכי כעכו"ב וכי אין כן מלך ה' וכי נאכד יוטלך ר"ל פלוא לך נכיאים המיפלים אותך לשוב לה' וכאשר כן חטשי הלא הוא יעור לך: כי החויקף.

seize a woman in confinement? Is not the Lord your King and your Counsellor, Who says to you, "You shall not cry, but be in pain and labor to bring forth." Now you will

go into exile to Babylon, and you shall be saved there. There your King and Counsellor, the Lord, will redeem you.—[Ibn Ezra]*

MICAH 4

shall reign over them on Mount Zion from now and forever.

8. And you—tower of the flock, the tower of the daughter of Zion—to you it shall come; yea, the former kingdom shall come to the daughter of Jerusalem. 9. Now, why do you seek friends? Is the King not among you? Has your Counsellor perished, that pangs have seized you like a woman in confinement?

fatigued from the exile will yet become a mighty nation upon its return from exile.

and the lord shall reign, etc.— From then on, the nations will no longer reign over them; only God will reign. God's kingdom will be on Mount Zion, for there He will cause the Shechinah to rest for eternity.— [Mezudath David]

8. And you, tower of the flock-Heb. מגדל ערד. Jonathan renders: And vou, anointed one of Israel, who is hidden because of the sins of the people of Zion. His explanation is: is an expression of a stronghold, and he renders ערר as the people of Israel. He renders עפל as an expression of אפל, darkness. [I.e., אפל is the stronghold of Israel, identified as the Messiah. He is hidden because of the sins of the people of Zion. The word "hidden" is derived from אֹפֵל, darkness.] But it is possible to interpret מְגְדֵּל צֵּדֶר as the Temple, and עֹפֵל as an expression of a mighty tower. Likewise there is (Isa. 32:14) "Rampart (עפל) and tower."-[Rashi]*

to you it shall come—The remnant of the limping ones and the scattered ones shall gather to you.—[Rashi]

and the former kingdom shall come—The complete kingdom, in its

entirety, shall come to the house of David in Jerusalem as it was originally, before it was divided. Now what was the former kingdom? The kingdom of the daughter of Jerusalem.— [Rashi] Despite the pause, indicated by the cantillation signs, Ibn Ezra and Redak render: To you shall come and come the former kingdom. The words and and are synonymous, hence, a repetition.

9. Now—that you rebel against Me.—[Rashi]

why do you seek friends?—Heb. קריעי ביד, lit. befriend a friend. Put to your heart: why do you need to seek friends and beloved ones, the kings of Egypt and the kings of Assyria, for aid?—[Rashi] Others interpret this root as a plaintive cry. Micah addresses the city or the nation—both feminine nouns, hence the feminine verb form. Why do you emit a cry? Now that you are on the verge of going into exile, why do you mourn and weep? Remember yet the day of consolation and salvation.—
[Ibn Ezra, Redak]

Is the King not among you? Has your Counsellor perished . . .?—Why do you cry as though you have no savior or counsellor, [a crisis over] which pangs have seized you as they

וו פוד ה"א מחלי מקריה . (פוכה (ד):

הכלך און כך אם יועצך אבר. בתביה. אם און לך כלך יועץ שימורי לך אתה דולך לכלני האוכות לתורת בשכל כך החוקר חיל כילולה: (י) נותי. כם רתוחה כרשות הרבים! תצאי סקרית. כקרית ירושלים: (יא) האוכרים חחנף. שחם

ושכנת בשדה . תהי שכינתך חרושה כשדה : (יא) האומרים תחנף . עתה תתחייב ניון בחעלתיה רד"ק

הלא סלכך ויועצך האל יתכרך ואף כל פי שיסתיר פניו האל יתכרך עתה ססך עדיין היא סלכך יייעצך ואם יגלה עתת סארצך עוד ינאלך סגלות בכל ויבא זכן שיגאל כל ישראל סארצך עוד ינאלך סגלות בכל ויבא תנפוצים וחנדחים באפסי האדץ ועל זה אכר ותתה נאספר וגו׳: כי חולי ונוחי . חולי שענין חיל כיולרה ונוחי ענין האנחה כי חוא ספנין אתה גוחי סבסן שהיא פנין היצאח האנחה הוא הוצאת הנשיכה אסר אם יש לך לחול ולכאוב ספני עונך יש לך לחול ולנית כי בעונותיה עתה תצאי כקרית בירושלם וציין שנקראת קרית הנח דור אי פי׳ ככל קריח וקריה שבארץ ישראל ועם כל זה זכרי הנחמה יאל תחשבי שאברת חקותך: ושכנת נשרה. כדרך השביים שפוציאים אותם מעריהם ומניחים אותם בשדת ער שיאספו כלם ואתר כך מיליכים כלם בשכי לארץ תכנלים: ובאת עד בכל . כי שם סקום הנלות לאותם שהגלה נבוכדנצר כלך בבל: שם תגצלי. סבואר דוא: יול) ועתה. זה אפר כנגד קבוץ גליות ביבי הכשיח ואפר כי עתה בובפחים תחיו בנחפה זו ואם היא לאורך זפן כפו הדבר

מצורת ציון מכר ואוהכ: החויקך. פנין אחיום: חיל. מלמלה וכתם: (י) חולי. עלשון מלמלה: ננוחי. פנין אותה כי האנתה היא הולאת הכשימה והוא משנין כי אחה נוחי מכםן (חהלים כ"ב) בהוא שנין המבכה וסולחה והרוכ סום חל לפון נניהה המוזכר כדרו ל: מקריח . מעיר : תנצלי. ענין ריקות כמו ויחנלנו כני יבראל את עדים (במום ל"נ): סכף. פיד: (ים) תחנף. מתחייב כמו ולם תחניפו הם

פוכי פוכה אברוארי תַקָּפוּדְ עָקָא וְוִיעַ הַא בָּחָבְלִּין לְלַיִדָהָא: י קרָעִי וְזוּעִי כְּנִשְׁהָא כָען תִּפְקִין וָהַשָּׁרִין בַּחַקּלָא וַהָּהַבִּין עד בַבַל תַמו הַישׁהַיובִיז הסקו ופְרַקונֶך בַעַלֵי רָבְכָרְ: יא וּכְעוּ יהכנשון עלה עסקין

ואהוכים מלכי מצרים ומלכי אשיר לעזור: (י) חולי. לשון חלהלה כמו (כאן) כי החויקך חיל והלשון נופל פל יולדת: ונוחי. כרעי ושהי על נחינך וכן כלשון משנה כיחל הגוחה לרשות הרכים: תצאי מקריה. מירושלים ללכת כגולה:

אבן עורא

כחילו חין לך מושים ויישן ובעבור זה החויקר חיל כיולדה הלח השם מלכך ויועלך החומר לך חל חלעהי כי חם חולי ונוהי מלשון כי הלה וגם ילדה כי אם עתה תלאי והלכת בגלות וכחת עד בכל שם תנללי שם ינחלך מלכך ויועלך הוח השם: (י) חולי. כטבור שהוכיר חיל כיולדה אמר חולי זנוחי הוליה הולד כמו כי חתה גוחי מכטן: מקריה . היח ירושלם וכל הקריות סביבותיה והטעם היישוב: ושכנת בשרה, כלכתר כנולה: וכאת ער כבל, גלות נכוכדנלר שם אנאלר: (יא) וערוה. דעת מפרשים רבים כי זה לפתיד בימי המשיה והעד ואחה כית להם אסרתה ור' משה הכהן אמר כי ידבר על בית שני והמושל הוא זרובבל וטעם קומי ודושי כמו מי אתה הר הנדול כי זרובבל היה מבני

שהיה להסעתה בוכנם: ניים רבים. זהו נוג וסגוג ותפים רכים אשר אתו: האסרים חתנף. יחשבו בלבם עתה תחגף ציון מצורת דור

אשר אתו אותך היל וכתת כיונדה מפחד העכו"ם המפוחד לכוא יסשר ותו מותן כל היה המות ליחים במתו השבת הל הכת בידי עלין ובעמר הם הכך שני המות מעלין ובעמר הל הכת בידי לבל לל בל בל וכיל וכיח ישורו ומתם שדם מחת ישורו ומתם שדם ישורו ומתם שדם ישורו ומתם שדם ישורו ומתם שדם הלכו תו כשיר בשורו בשבת בשדה. כדרך היולים ולא יכניסוך במלון מותם שדם הצלי יעוי . בכבל תתכוקר מכל בסובה ולא ותכושה הלל היה בשדה הלל יעור בל בל תתכוקר מכל בסובה ולא יוטילו לך מלכי העכו"ם ובככל ינאלך הי וגוי כי כעת תכם משלת בכל מלם חסבי ומכלי שור ממלכי העכו"ם: (ים) ותחה. כ"ל כומן שאני פתוכם פליו באחרים הימים יהיה הגאולה יותר שלימה ווס

consolation as if it were something they had now, in their own time, although it is actually a long way off .- [Redak] Ibn Ezra quotes Rabbi

says they should be assured of this

Moshe Hakohen, who interprets this verse as a reference to the Second Temple, and the ruler mentioned below (5:2) as Zerubbabel, of the descendants of Jeconiah, who was

the ruler of Judea.

who say, "Let her be guilty"-Let Zion be guilty of her sins, and let her iniquity be visited upon her.—[Rashi] The nations think that Zion will now be judged guilty, and she will be destroyed for her iniquities, just as she was previously destroyed.— [Redak] The nations mentioned are Gog and Magog and the other nations that will join them.-[Mezudath David]

10. Be in pain and kneel, O daughter of Zion, like a woman in confinement, for now you shall go forth from the city; and you shall dwell in the field, and you shall come up to Babylon; there you shall be saved; there the Lord shall redeem you from the hand of your enemies. 11. And now, many nations shall gather upon you who say, "Let her be guilty,"

10. Be in pain—Heb. חולי, an expression of pain, as in (verse 9) "that pangs (חִיל) have seized you." This expression is appropriate for a woman in confinement.—[Rashi]

and kneel—Heb. גְּלְחִי, kneel and bend down on your belly (נְּבְּחִיךְ). So it is in the language of the Mishnah (Moed Katan 7a): "A wall that bends over (הַנְּבְּחָהַ) into a public domain."—
[Rashi]

Ibn Ezra interprets it as an expression of drawing out or bringing forth, based on (Ps. 22:10), "For You are He Who took me out (חלי) of the womb." Redak, based on the same source, explains it as an expression of sighing, which is a drawing out of the breath. The prophet states: Indeed, you may feel pain and sigh because of your sins. Nevertheless, remember the consolation and do not think that your hope is lost.

you shall go forth from the city— From Jerusalem, to go into exile.— [Rashi] Ibn Ezra takes this expression to include all the cities in the environs of Jerusalem. Redak suggests that it may refer to all the cities in the Holy Land.

and you shall dwell in the field— Your dwelling shall be plowed up like a field.—[Rashi] Redak explains that it was customary for captors to take their captives out of the captured cities, leave them in the field until they were all assembled, and then lead them to the captor's land.*

there you shall be saved—Heb. תְּבְּצֵלִי This translation follows Targum Jonathan. Mezudath David explains: There you shall be emptied out of all the good you possess, and the gentile kings will be of no avail to you. God will redeem you from Babylon without the aid of gentile kings.*

Ibn Ezra explains that verses 9 and 10 refer to the exile of the kingdom of Judah to Babylon. In verse 9, Micah asks why the Judeans are crying out about the exile, and why they are feeling pain: Is God, their King, or Moses, their counsellor, no longer with them? They still have God's Torah, which they will learn Babylon and throughout all generations. In verse 10, Micah asks: If you feel pain and are "bringing forth"—if you feel pain because of your going forth from the Holy Land to Babylon-remember that God will save you there and redeem you from the hand of your enemies.

11. And now—The prophet says this regarding the ingathering of the exiles at the time of the Messiah. He

הַיחוֹב וָהָחָוֵי בְּּמָפְּיָּת ציון עיננא: יבואינון א נדעין בונא ביני ולא? סְסָהַבְּלִין בְּמַלְּכֵיה אֲרֵי קריבינון בַּעַמִירָא רָאִידָרָא: יג קוּסִי וְקַטְּרָי ַלָנְשָׁתָא דָצִיוּן <u>אַר</u>י עַסָא די ביך אשני הַקּיפין ושארהון חַסִינִין כַּנְחָשֶׁא וֹהָקּמְלִּין עַסְסִין סָגִיאִין וּהְגַקְּרִין ת'א כי קנום . כ'ת פ'ע : קומי קדם מהר"י קרא

ויסקד שליה עונה: ותחו בציון עינינו. ותראינה כה עינינו מה שקוינו לראות כה: (יב) כי קבצם כעמיר נורנה. וסופו לקכלם אל עמק יהושפט וסכיכות ירושלים למלחמה כמו שמקבלין עמיר כדי לדושה שם אף הם עכו"ם לרעתם נאספו ויאמר הקכ"ה לכנסת ישראל קומי ודושי כח ליון: (יג) והחרמתי. לשון הקדש: בצעם. מה שכנסו

חנשים ורשקים לפיכך תחזינה עינינו במשלת ציין: (יב) כי קבצם כעמיר נורנה. אשור שהנלה את ישראל שלש גליות והיה לכוד לבוא עליה והוא לא ירע שהקרוש ברוך הוא חשב עליו שכשיקבצו שם כעמיר הנקבץ בנורן לרשן שם כמו שרשין העומר התכמיר: (יג) כי קרנך אשים ברול. לננח בהם האומות:

אבן עורא יכניה וכחוב עלנו ומושל על כסחו: החגף. כמו החרץ החנפה לא חוכל לסבול: (יב) והמה. לא מנאנו ואת המלחמה מתי היתה כי איך זה כתוב על כן הוא לעתיד כמו הנה יום כח לה': (יג) קומי . קרנך אשים ברול . דרך משל כי העמים כעמיר כגרן: בצעם. כמו כלע והטעם

רר'ק תתחייב ובעונותיה תחרב כמו שחרבה מקדם: ותחו בציון פינינו . ותראינת פינינו בציין מה שקוינו וכן ובאויבי ראתה פיני. ותחוכמו ותחות: ניכו והמה לא ידעו מחשבות השם. למה העיר רוחם לבא על ירושלם כי הם חושבים לשלול שללה תלתחריבת עלו עלית ולא הביני עצהי למה העירם לבא עליה כי דעא ית' תעירם כמ'ש כנבואת יחוקאל והעליתיך מירכתי צפון תביאותיך אל הרי ישראל: כי קבצם כעביר נורנה, ככו

שמקביש ארם עמירי השרה אל הגורן לרושם שם כן יקבץ האל ית' חקמים על ירושלם וישראל ירושו אותם שם : וינט קומי הדשי. כי קרנך אשים ברול. לנגח אותם ולהפילם: ופרסותיך אשים נתושה. לרושה. ותו שאמר והריקות עפים רבים כי ישימם בקפר לרוש: והחרכתי. כמ"ש בנבואת זכרית ואסף חיל כל הנוים ואכר יהיה על מצלות חסום קרש לה' ואפשר כי קצת סצורת דוד

כאשר יאספו שליך עכודם רבים והוא גוג ומגוג ועכודם רבים אשר אחנו האוברים . אשר יאמרו עתה תחחייב כארן ללקות כפונס ופינינו הראנה כליין מה שקוינו: (יכ) והביה . אכל המה לא ידפו מחשבות כ' בעכור תה בנתן בלכם להתחסף ולכח על ליון כי המשפחה הכלם כמו במקבלין ממירי הסכוחה אל בגורן לחדסם כמקל ולדושם: (יג) קומי ורושי. למי שהחשילם לעמיר חמר לשון הניפל במשיר ור"ל הנה מחה בכולם נקבלו ובחו מחוד והרוג בהם מס כי נמלש כחך כהיותך כגולה הנה אחוק אותך ואשים קרנך כרול לפת כהם ואת פרשותיך אשים נחשה לרמום אותם: והריקוח.

מצורת ציון פחרן (כמדכר נ"ה) : ותחו . כמו חהום והוח ענין כחים והחתכלות כמו וחתה תחוה (במות י"ח): (יכ) בעמיר. כן יקרח חנודת ספכלים כפו והלכו משמר (חהלים הכ"ט): גורנה. כוח המקום שתכניפין שם ההכיחה: (יג) ודושי. מלשון דישה: ופרסותיך. הם כפין מנטלים בכרגלי הכהמות כמו בסרסית סוסיו (יחוקאל כ"ו) וחתר כדרך בחנה : נחושה . נחישת: והריקות . סנין שחיקה כמו אדיקם ארקעם (ב"כ כ"כ): והחרמתי. פנין הקדש לפו כל חרם בישרהל (כמדכר י"ח): בצעם, חמדת פשרם כמו כלם כסף (שופטים ה'): וחילם . גם הוח פנין עושר כמו ושללו חילך (יחוקחל

plundered from Israel will be devoted to God, since Israel is holy to the Lord. The nations' own possessions, those not acquired by robbing

Israel, will likewise be dedicated to God, because He is the Lord of all the earth and everything belongs to Him.

and our eyes shall gaze on Zion." 12. But they did not know the thoughts of the Lord; neither did they understand His counsel, for He gathered them as sheaves to a threshing floor. 13. Arise and thresh, O daughter of Zion, for I will make your horn iron, and I will make your hooves copper; and you shall crush many nations, and you shall devote their plunder to the Lord, and their wealth

12. But they did not know the thoughts of the Lord—The nations will not know why He inspired them to march on Jerusalem. They will think that they are marching on it to plunder and destroy it. They will not understand His counsel, why He brought them there, as in Ezekiel's prophecy (39:2): "And I will cause you to come up from the far sides of the north and bring you to the mountains of Israel."—[Redak]

for He gathered them as sheaves to a threshing floor—And eventually, He will gather them to the Valley of Jehoshaphat and around Jerusalem to war, as they gather a sheaf in order to thresh it there. The heathens, too, will be gathered there for their detriment, and the Holy One, blessed be He, will say to the people of Israel: "Arise and thresh, O daughter of Zion."—[Rashi]

13. for I will make your horn iron—to gore them and to cause them to fall.—[Redak]

and I will make your hooves copper—to thresh them. Micah, therefore, explains: And you shall crush many nations; i.e., God will make them like earth (for you) to tread.— [Redak] Since the prophet compares the nations to sheaves, he uses an expression appropriate for sheaves—since they have all gathered here, arise and slay them. Although you are weakened from the exile, I will strengthen you, and make your horn iron to gore them, and your hooves copper to trample them.—[Mezudath David]

and you shall crush many nations— Heb. חַבְּּדְקוֹת—you shall crush them to powder.—[Mezudath David]

and I will devote—Heb. מְּחַרְּמְּמִי, an expression of hallowing.—[Rashi] This is repeated in the prophecy of Zechariah (14:20): "On that day shall be inscribed on the bells of the horses, 'Holy to the Lord.' "—[Redak]

their plunder—What they gathered from robbery and violence.—[Rashi]

and their wealth—Their possessions.—[Rashi] Ibn Ezra considers their plunder and their wealth synonymous. Redak conjectures that perhaps a portion of the wealth of the nations would be plunder for Israel, and a portion would be devoted to God. Malbim explains that the wealth that the nations have

ַקָרָם יָיָ גְכְּמֵיהוֹן וּמִמוֹן יַקרהון קדם רבון כל עַלָּמָא: יר כָּעון הַסְהַּוְעִין בַּמַשַׁרָין קַרָהָא דִצְיָרין ַעלָה בּנְיָר דַהָוו מֶחָן בחומרא על ליסהא יה דַנגַי יִשֹּרָאֵל: א וָאָהָּ לָחֶם אֶפְרָהָה בּוָעֵיר הַוַיהַאלְּאָהַסֶּנָאָה בָּאַלְפַוָא דְבַית וְהוּדָה

בהר"י קרא

לפי שתרוק כתם עמים רבים: ופרסותיך אשים נחושה. (יד) עתת תתגודדי בת גרוד . לאשור הוא אומר עתת תתגודדי גדודים כדי לציר את ישראל במצור :

הודה. בסד (א) ואתה בית לחם אפרחה. היא בית לחם יהודה. בסד

מגזילה וחמם: וחילם. ונכסיהן: (יד) עתה תתגודדי בת גדוד. עתה כעת גורתם הרעה על העון כי ככר תתנודדי כת גדוד כת כשדים קבני גדודין כי עתה הוא אשר תלחי כנדוד חשר שם מנור עלינו: בשבש יבו על הלחי.

מי גרם לה להצליח את אשר ישראל מלעיכים על כביאיהם ושופעיהם ומכים אותם על הלחי כך היו עושים וכן מציכו בפסיקתא וכן ישעיה הוא אימר (ישעי' ג) גוי נחתי למכים:

ה(א) ואתה בית לחם אפרתה. שילה דוד משם שנה' כן עכדך ישי כית הלהמי (ש"ה ו"ז) וכית להם קרויה חפרת שנחתר כדרך חפרת היח בית להם (כרחשת מ"ח): צעיר להיות באלפי יהודה. רחוי היית להיות לעיר כתשפחית יהודה מפני פשולת רות המוחכיה שכך: מכך לי יצא. משיח כן דוד וכה"ח חכן מחסו הכונים

חיל הגוים יהיה בזה ליישראל וקצהו יהיח קדש לה': (יד) עתח תתנודרי בת גדיד. שהה כונן ההיא תתנודרי שינא עליך גדודים לפי תקראו בתגדוד רול עדת דבורים: פצור שם עלינה גוג וביניג שם פצור עלינו עם כל גדודיו וחיילותיו : בשבם יבו על הלהי את שופם ישראל . כפי שאפר ויצא חצי העיר בנולח וגר' ואז יבוו השופסים והנדולים אשר בישראל עד שיכו אותם בשבם על הלחי דדך בזיון: (6) ואתה בית לחם אפרתה , אמר אפרתה להודיע איוה בית לחם וכן יאקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם ואפר בית לחם אשר ליהודה נראה כי בית לחם אחר היהואפר כנגד בית להסאתה בית להסצעיר להיות באלפי יתודה את על פי שחיית צעיר באלפי יהודה פנוך לי יצא שופם להיות כושל בישראל ווהו הפלך הפשיח ופין לתיות להיותך גמנה בערי אלפי יהודה צעיר אתה כנגדם ואנפים פפך יצא לי המשיח כי מורע דוד שהיה מבית לחם יהיה וודו שאפר ופוצאתיו מקדם סיפי עולם כי פוצאות המשיח בופנו יאפרו כי סקדם סוכן רב חיו פבית לחם זהו דוד בי יש זמן רב בין דוד וכין כלך חמשים. ווהו אל שהוא מימי קדם מימי עולם יש עליהם תשובת בי הוא לא משל בישראל אכל הם משלו בו ומה שאמר בי מי

חית סימי קרם אלא אל זהו שקד כי האל קידם יכי כולם היה זהם אומרים כי מקדם סימי עולם היי מוצאתיו כלימר כי אז יצא והאל קדמון בלי ראשות ומ"ש כי מעולם עד עולם אתה אל רול ספרם עולם כמיש במרם הרום יוודו וכן כעולם נסכתי בסדם

מצורת ציון כ"ו): (יד) תהנורדי. ענין שרישת הכשר כמו לה תחנודנו (דכרים י"ד) : גרוד . ענין מהנה וכן סשט גדוד (הושט ו') : בצור . כן יקכא הקפח גייסות סכיב העיר ללכדה: בשבש . בשרביע: הלחי כן נקרה המקום שהול העין: ה (ה) צעיד . קטן ונכוה: באלפי. ענין סדרה כמו הל תכטחו

כמו הונם כי הוח כפל המלה: (יד) עתה התגודדי בה נדוד. דרך נחות והטעם ההלת הנדוד ששם המנור על ירושלם והין בארלם מכים שופט ישראל והנכון בעיני כי שופט ישרחל הוח המשיח חו זרוכבל על כן חחריו וחתה בית לחם אפרתה והכחוב דבר כפי מחשבת' כדרך יחלקו בנדי להם וכתב על כלה וילחם בישראל בעבור שאמר אולי אוכל להלח' בו והוא לא נלהם רה כפי מהשבתו דבר הכתוב כדרך שחמר חולי חוכל להלהם כו וככה החנשים רדפו חתריהם עד הירדן ועדיין המרגלים כיריחו:

אכן עורא

ה (א) ואתה. חכר השני שמות חפרת היה כית לחם כתו ולא ששו עם בית ירוכעל גדעון וטעם לעיר

שהית קטנה : ממך. כל זה כעבור דוד שהות רחש המלוכה על כן ומולחותיו מקדם על דוד והנה ידבר עם

מצורת דוד

תשחקם דק דק: והחרבתי. היח מהמר הנכים כבם ישרחל אז אחרים לה' חמדת עשרם: וחילם ונו', כפל הדבר במ"ם: (יד) עתה תתנודרי . כ"ל כזמן ההום מחה כח גדוד ככ חשרטי במכל וכלער ודרך לחות לשון ניפל על לשון אמר תחנודדי כת גדוד: מצור שם עלינו . כ"ל וזהו בנמול שבם עלינו מלור בימי חורכן ביח השני: בשבם ונו . וכימי הגולה היינו נכזים כעיניהם ואסילו את שוסט

ישראל הכו בשבט על הלחי והוא מכת בזיון וכן נאמר יחן למכהו לחי ישבט כתרסה (איכה ג'): ה (6) ואתה בית לחם אברחה. כית לחם שביהודה בקרלת השפה על של בלכך הפרח היא כית לחם (כראבית מית) ולא זהו בית לחם שכוכולון המוזכר כיהובט: צעיר להיות ונוי. כ"ל אחה משסחת כית דוד הכא מנית להם מישי כית הלהמי מהראוי היה שתזיה הלעיר והנכזה ככל שכי יהודה וזהו לפי שכאת מרוח המיאכיה: שטך לי יצא. ומ"מ ילא לי ממך מלך המשיה להיות

males, not to females. This is the source of the stigma.)

from you shall emerge for Me—the Messiah, son of David, and so Scripture says (Ps. 118:22): "The stone the

builders had rejected became a cornerstone."-[Rashi] King David, whose lineage was once rejected, would be the ancestor of the Messiah.

to the Lord of all the earth. 14. Now you shall gather yourself in troops, O daughter of troops; he has laid seige to us. With a rod they strike the judges of Israel on the cheek.

5

 And you, Bethlehem Ephrathah—you should have been the lowest of the clans of Judah—from you [he] shall emerge for Me, to be

14. Now you shall gather yourself in troops, O daughter of troops— Now, at the time of its [Israel's] evil decree concerning the iniquity, which has increased, you shall gather yourself in troops, O daughter of troops; O daughter of the Chaldeans, gather troops, for now you shall succeed with the troop that laid siege upon us.-[Rashi] [In translating this comment, we have followed editions other than Nach Lublin, which appears to have an error. The correct word is גבר, it has increased, not ּכְּבֶר, which means "already." בָּבָר is the reading in all printed editions and manuscripts, according to Parshandatha.]*

he laid siege to us—This is in punishment for laying siege to us before the destruction of the Second Temple.—[Mezudath David]

With a rod, they strike... on the cheek—Who caused them (Babylon) to succeed? The Israelites deride their prophets and their judges and strike them on the cheek. So were they wont to do, and so we find in Pesikta (deRav Kahana, p. 125b), and so does

Isaiah say, (Isa. 50:6) "I gave my back to smiters."—[Rashi]*

1. And you, Bethlehem Ephrathah—whence David emanated, as it is stated (I Sam. 17:58): "The son of your bondsman, Jesse the Bethlehemite." And Bethlehem is called Ephrath, as it is said (Gen. 48:7): "On the road to Ephrath, that is Bethlehem."—[Rashi] The prophet specifies "Bethlehem Ephrathah" to distinguish the town from the town of Bethlehem in the territory of Zebulun, mentioned in Joshua 19:15.—[Mezudath David]

you should have been the lowest of the clans of Judah—You should have been the lowest of the clans of Judah because of the stigma of Ruth the Moabitess in you.—[Rashi] (As is stated in the final verses of the book of Ruth, King David was Ruth's great-grandson. Because Ruth was a Moabitess, it was believed she was unfit to enter the congregation of Israel under the prohibition against Moabites' conversions, in Deuteronomy 23:4. However, Boaz ruled that the prohibition referred only to

ישראל די שביה גלָבָא: בּ בַבֵּן יַתְּסָּקרוּן בַּעדַן וַלַירָהָא לָּשִילַד וּשָׁאַר אָדֵיהון יִסְהַּמְכוּון צליהון כני ישראל: נ ויקום וישלוט בתקוף מן קרם יו ברכות שפא אַלָּהֵיהּ וַיתוּבוּוּן מהר"י קרא

(ההלים קי"ח): ובוצאוהיו סקדם. לפני שמש ינון שמו (בס ע"כ): (כ) לכן יתנם עד עת יולדה ילדה . יתנס כיד אויכיהם עד כא העת אשר חלה וילדה ציון את בניה ליון אשר החזיקה עתה היל כיולדה ועכשיו היא קרייה יולדה ורכוחינו חמרו מכחן (יומח י') חין כן דוד כח עד שחפשוט המלכית הרשעה ט' חדשים על כל העולם כולו אך לפי פשוטו זה הלעה שפרשחי: ויתר אחיר . של מלך יהודה כלומר שאר שבע [יהודה]: ישובון עד בני ישראד. יתחברו עם שחר השבטים ויהיו לממלכה חחת ולח יחלו עוד לשתי ממלכות: (ג) ורעה. יפרנס את ישראל: וישבו. עתה מן הגליות: כי עתה יגרל . מלכס: ער אפסי

אכן עזרא

בית לחם אפרהה כי מבני בניך הראשונים יכא מושים לישראל: (ב) לכן. יחן השם ישראל שיעמדו בלרה בעת יולדה עד שיתחבר זה המישל וקרוכיו עם כני ישרחל ויפת אמר כי יתנם המשיח והטעם יניהם כדרך על כן לא נתחיך: (ג) ועמד ורעה. יהיה רועה ישראל כעוז השם וישכו

יצא משוה ישראל : וכיצאיתוי סקדם פימי עולם . והוא יהוה יוצא ובא ככי שהוה כוציא וסביא בקדם. ככו שאוכר אתה היות הכוציא והככיא. כיכי קדם עולם. הוא שכו של משוח שקדם מיפו עולם וכן הוא אוכר לפני שמש עון שכו: (ב) רכן יהנם עד עת יולדה ילדה. הקדוש ברוך הוא ומכרכ ביד האיצית כהפאתם וישונים צרות כפו חאשה

כשתוא יולדת שציריה אוחוים אותה עד שילדה הוכר , כפו כן יצר להם רושראל עד שיבוא יום נאילהם: ויתר אחיי ישיבון על בני ישראל. שאר יהידה ישיבון כן הנלות עם בני ישראל: (2) ועבד ורעה בעיו ה' . ילא כענין שהיירועים בהבפחת האיכות אלא לכשוו ירעי בעיז היו. בנאון הי ישובו כי לתה

ר**ד**"ק

עילם כמ"ש עד לא עשה ארץ והוצות ויות כן ואת בית לחם אפרת ינר: (כ) לכן יתנם. בעת הישועה יתן האל ית' ישראל בצרה ויביאם עד עת יולדה ילדה כלון יאחוים צירים כצילי יולדה סרים צרתם כסו שאמר בנבואת דניאל והיתה עת צרה אשר לא נהיתן מהיות גוי עד העה ההיאן ויתר אחיו ישובון על בני ישראל . יתר אחיו הם שכם יהודה ובניכן שנותרו כשגלו י׳ השבסים וכנוי אחיי על הפשיח: על . כמו עם והם עשרת

השבפים כלופר אלה ואלה ישובין על אדבתם ות"ו בכן יתססרון בעירן לידתא לסילד ושאר אחיהון יסתככין עליהון בני ישראל ורו"ל דרשו בזה ואברו אין בן דור בא כד שתפשום הכלכות בעולם תשעה חדשים שנאמר לכן יתנם עד עת יולדה ילדה: כ) ועכר ורגה. אהר הצרה יעכור הפלך הכשית וירכה את ישראל כעון ה': בנאון שם ח'. במשפם שיעשה האל בנוים ההם בעווי ובגאונו שהראה להם ויראו כבנו כל אפסי ארץ וירעה את ישראל בהשקם וכבסחה איש תחת נפנו ואיש תחת האנתו ואין בחריד כבו שאבר לבעלה זהו שאבר וישבו שישבו בנפחה ובשלות לעולם: כי עתה ינדל, שם הכשית ינדל עתח

סצורת דוד

כצורת ציון

באלוף (לקשן ד'): (ג) ורכה . ד"ל יכדיג : בגאין . שנין רוממוס: - מושל בישראל : ופוצאותיו בקרם . בוה יפרש אמריי שאין הכוונה לושר שמלך המשיח בעלמו יולד כביח לחם אפל מניאותיים שבים לחם

היא מימים קדמינים מימי שולם מימי דוד המלך אבי המבסחה א"כ מקור מחלבת המשיח הוא מכית לחם ולא הוא כנלשו : לבן יתנם. הואיל והגדלתי המבסחה ההיה איסיף עוד לגדלם כי המושל הזה הוא מלך המשיח הוא יכלה את המון גוג שאמר למשלה קימי ידובי וגיו ווֶשׁ יחנם עד עהוגו' וד"ל היא יתנם בלרה גדולה עד שיהיו כשו בעת אשר היולדה כופעת ללדת שהיא מליקה מאד: ויתר אחיר . ד"ל הכשלרים מהצון עיל שאחיו וכני עמו הם ישוכון על כיח ישלאל להיות לכלעים להם : (נ) ועבר ורעה . שלך השיח כוא ינהיג אותם בעוו ה' ר"ל לת בעולם ידו כי מה' היתה ואת : בנאון . ברוממות שם כ' אלהיו והוא כפל פנין כמ"ש: ויישבר .

ing Targum Jonathan and Mezudath David, we render: will lead. See Aruch Completum under ere, where this root is defined as sustenance either in a material or a spiritual sense.

with the pride of the Lord his God—With the judgment the Lord will execute upon those nations, with His might and His pride that He showed them.—[Redak]

and they shall return—Heb. יַרַשֶּׁבוּ. They shall return now from the exiles.—[Rashi] Other editions read: from the exile. Ibn Ezra and Redak explain: they shall dwell securely and tranquilly forever.*

for then he shall become great-I.e., their king.—[Rashi] The Messiah's name will become great after the judgment of the wicked.— [Redak after Jonathan]

a ruler over Israel; and his origin is from of old, from days of yore. 2. Therefore, He shall deliver them until the time a woman in confinement gives birth. And the rest of his brothers shall return upon the children of Israel. 3. And he shall stand and lead with the might of the Lord, with the pride of the Lord, his God; and they shall return, for now he shall become great

and his origin is from of old—"Before the sun his name is Yinnon" (Ps. 72:17).—[Rashi] Kara explains that Rashi means that the origin of the Messiah's name is from of old; i.e., from before the Creation. This is based on a Rabbinic maxim found in Pirke deRabbi Eliezer, ch. 3: "Seven things were created before the world was created. One of these was the name of the Messiah."

This concept is also found in Nedarim 39b, Pesachim 54a, and other places in the Talmud. The Rabbis base this assertion on the verse Rashi quotes from Psalms, which means that Yinnon—known to be the name of the Messiah (San. 98b)—existed before the creation of the sun. Rashi explains (at the verse in Psalms) that the name Yinnon denotes ruling.*

2. Therefore, He shall deliver them until the time a woman in confinement gives birth—He shall deliver them into the hands of their enemies until the coming of the time that Zion has felt the pangs of labor and borne her children; Zion, which is now seized by the pangs of labor, is now called a woman in confinement. [I.e., now the labor pains will cease and the redemption will come about.]

But our Sages state that from here we deduce that the son of David will not come until the wicked kingdom spreads over the entire world for nine months (Yoma 10b, Sanh. 98b). But, according to its simple meaning, this is the structure as I explained.—[Rashi] Redak, too, explains that prior to the coming of the Messiah, God will bring unprecedented trouble upon Israel, comparable to the pangs of a woman in confinement, as in Daniel 12:1.*

and the rest of his brothers—The brothers of the King Messiah; i.e., the rest of the tribe [of Judah].—[Rashi] Redak believes the phrase refers to the tribes of Judah and Benjamin.

shall return upon the children of Israel—Judah and Benjamin shall join the other tribes and become one kingdom, and they shall no longer be divided into two kingdoms.—[Rashi, Redak]

3. And he shall stand and lead—After the trouble, the King Messiah shall stand and lead Israel with the might of the Lord.—[Redak]

and lead—Heb. רְּנְצֶה And lead (סָּדְאָה) Israel.—[Rashi] This may also be interpreted to mean that he will sustain Israel. However, follow-

אַרִי יַעוּל בְאַרְעָנָא וַאַרִי

וּהָבֶּנִיָּא רַבַּרְבַי אָנָשָׁא:

רָאַתּוּר בְּחַרְבָּא וְיַת אַרָעא נִקרוד בַּתִּקוֹף

כביני נַלוּתְהוּן אֲרֵי כְעַן יַסְגַי שִׁבֵּיה ער סִיפֵּי עַ אַרְעָא: ד וִיהֵי סִבְּכַן שְׁלָּמָא לָּנָא אֲהּיּרָאָה יָדַרוֹךְ בְּבֶרְנְיָהָנָא וּנְסָנֵי עַלָּנָא שַׁבַעָא כּלְּכִין ה וַיִּרְעוּן יַה אַרְעָא

ינדל עד אפסי ארץ. אני אמרתי רכן יתנס ה' עד עת יולדת ילדה שהוא זמן רתק אכל אם ישובו בתשוכה עתה ינדל כח הלנאלם: (ד) ותיה זה שלום . המיד. כרומר בדבר זה יהית הלנאלם: (ד) ותיה זה שלום . המיד. כרומר בדבר זה יהית שלום לנו פאשור: אשור כי יבוא בארצנו, פתרינו אשור שהיה נהוג לבא תפיר ולדרוך בארנינותינו: והקפינו עליו שבעה רועים ושכנה נסיכי אדם . קצינים . ורבותינו פירשו אותם במסכת סוכה מי הם: (ה) ורעו את ארץ אשור כחרב.

(ה) ורעו את ארץ אשור. ויתרוללו כמו תרועם כשבע ברזל (ההלים כ'): ואה ארץ נמרוד. היח ככל: רד"ק

אחר משפט הרשעי וכת"י ויסגא שניה: נדו והיה זה שלים אשור כי יבא.תח' הפחד שאנו מפחידיי כוכן הוה כאשור שיבא בארצנו: וכי יררוך בארכנותינו . זה יהיה שלים לנו ככל פהר שלא נפחר עור ער עולם ופי' זה שלום על הפשיח כי הוא יהיה סבת השלום כבו שאבר ודבר שלום לנוים אופין זה שלום יחות שלא יבא עוד אויב כארצנו כבו שהוא רגיל לבא היום: והקיפונו עליו םי' על האויב אם יבא בופן ההוא כפו שכא בוחיו פלך אשור אם יבא או נקים עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי ארם כלוסר שיעסרו נגד האויב ויכוחו והרועים והנסיכים יהיו שרי הפלך

הסשית שיהיו רועי ישראל בפצותו ונסיכים מסונים עליהם ופת שאמר שבעת שמונה כמו הן חלק לשבעה וגם לשמנה כלומר רועים רבים ונסיבים ורועים ונסיבים עין פשל בכלות ששומר שפונות כי הרועים המיבים עין פשל בכלות ושפונות כי הרועים המיבים עין פשל בכלות שפונות כי הרועים המיבים ויובטי כלנא שבעה כלכין וחמניא הרבי אינא אוני הכיה איך הריבה עליו עלנא ויותבן שליו כמי בי חיל עם כל היש בי היובים לברש עליו כמי בעה רועים להר במצע שת הוניך לפרש בעלות ביינו אברהם ויעקב וכשה משכאלו וכאן נינהו שבונה נסיכי אדם ישי שאול ושביואל עכום וצפניה מוקיה.

מצורת ציון

אפסי . קלום כי כקלום המכך היה הפס וכלה: (ד) ידרוך. מלשון דרילה והילוך: בארבנותינו. מלשון מדמין והיכל: נסיכי. פנין שלה: ארם. ל"ל מכני ישרמל הקרומים מדם: (ה) ורעו .

Babylon.—[Rashi, Ibn Ezra, Redak] As Scripture states regarding Nimrod (Gen. 10:10): "And the beginning of his kingdom was Babylon and Erech and Akkad and Calneh, in the land of Shinar." Micah mentions Assyria and Babylon because they destroyed the land of Israel, and they will be destroyed.—[Redak Abarbanel explains that in the Messianic Era, Assyria and Babylon

בְּרַכָּהָא וִישַׁיוְבִינְנָא ה"א זה שלום , בונה נכ : רשיי

ארץ. והכיאום מנחה אליו כסוסים זכרככ: (ד) והיה זה שלום . גמור וקכוע כאין הפחק עוד ולא ידמו לשאר התשועות שהיו לרות מחריהן: אשור בי יבא . הרי כי משמש כל' אם, אם יכא כארלנו כאשר כא עתה: והקסונו עליו שבעה רועים ושמנה. שכעה ושמנה רכותינו פירשו שמותיהם במסכת סוכה ואיני יודע מהיכן למדו:

אכן עורא

לכטח: (ד) והיה זה שלום. לא יפחד אנום מאשור

אם יבא בארלנו ועוד הקמונו עליו והטעם אם רלה אשור לכוח כחרלנו יהומו שרי זה המושל רכים: שבעה. גם שמנה כדרך תן חלק לשכשה וגם לשמונה והעשם כפול נסיכים כמו רועים והנה חינם המשה עשר: (ה) ורעו. דרך תשל כי יתלכו עליכם בחוקה: וארץ נשרוד. היא ככל: בפתחיה. על החרכ כמו והמה

אליהו וכשית: (ה) דעו . אלה הרועים ירעו את ארק אשור בחרב ופי' ורעו ושכרו כמו ורעו דליותיו ירעיך קרקר: .את ארק נמרוד. דיא בכל כמו שכתיב וההי ראשית ממלכתו בבל וזכר אשור ובבל לפי שהם התריכו את ארק ישראל והם יחריכום: סצורת רוד

ישראל ישכו בארלם בהשקע ובמנן: כי תחה. ר"ל פומן הזם יגדל שתי להתפרסם עד קלוח הארן: (ד) והיה זה שלוש. פרסום שמו יכים סבת קשנים אף אשרך כי יכא בארלנו וגו' לא יהיה נעדר השלום כי לא יכה למנחמה כמו לשמכר כי כהכנמה יכוא: והקשנו עליו .

אתמו מתשול לארלו ונקום שליו לייבים שתתת ידיני: שבעה רופים. כ"ל מנסיגים את השם להורותם הדרך: נסיכי אדם. בני אדם מושלים על השם: (ד) ורשו, הסייהנו את ארן אשור בתרכ. כ"ל ינסגו בתרכ את המשרכ על בנהגותם: ארץ נשרוד. היה בכל בש"ש בנתרוד ותהי ראשית מתלכתו בכל וגוי (כראשית יי): בשתחית. כ"ל ינסיגום בשרטים בשתחי שערי העיר: והציל

will be friendly with Israel and will come and go within her borders in subordination to her king. Edom, the chief enemy, is not mentioned here, for it will be destroyed.

at its gates-Heb. בְּפְתַחֵיה, at the gates of its provinces.—[Rashi] Redak renders: with its swords; i.e., they will slav them with their weapons. Jonathan renders: With the strength of their walled cities.

Assyria come into our land, and should they tread upon our palaces, we will appoint over them seven shepherds and eight princes of men. 5. And they shall break the land of Assyria with the sword, and the land of Nimrod at its gates; and he shall save [us] from Assyria, who comes

until the ends of the earth—And they shall bring tribute to him [the Messiah] with horses and chariots.—
[Rashi]*

4. And this shall be peace—A complete and permanent peace, without interruption, and it will not resemble the other redemptions after which there were troubles.—[Rashi]

should Assyria come—Heb. בִּי יָבוּא. This יֹ serves as "if"—If he comes into our land as he comes now.—
[Rashi] Instead of the fear we experience now when Assyria comes into our land.—[Redak] Assyria, who would constantly enter our land and tread our palaces.—[Kara]

we will appoint over them seven shepherds and eight—Concerning the seven and eight, our Rabbis enumerated their names in Tractate Sukkah, but I do not know whence they derived them.—[Rashi, referring to Sukkah 52b]

The Rabbis list the seven shepherds as David, in the middle; Adam, Seth, and Methuselah, on his right, and Abraham, Jacob, and Moses, on David's left. The eight princes of men are Jesse, Saul, Samuel, Amos, Zephaniah, Hezekiah [or Zedekiah], Elijah, and the Messiah. Yalkut Shimoni lists both

Hezekiah and Zedekiah, making a total of nine. This is undoubtedly an error; either Hezekiah or Zedekiah should be omitted.

While not explaining the choice of the seven shepherds, Rashi, Yalkut and Yalkut Shimoni. Machiri account for Isaac's absence. They explain that Isaac went to save his children from the judgment of Gehinnom, as in Shabbath 89b, Cf. Isaiah 63:16, Comm. Digest Appendix. (This reason is found in Song Rabbah 8:10.) Rashi explains that Adam, Seth, and Methuselah were righteous men from before the generation of the Flood, for people did not sin until the generation of Enosh. Maharsha explains that most of these seven were actually shepherds: David, Joseph, and Moses are mentioned in Scripture as being shepherds. Seth was born to take the place of Abel, who was a shepherd.*

5. And they shall break the land of Assyria—Heb. וְרֵעוּ. And they shall break, similar to (Ps. 2:9) "You shall break them (חַרְעוּם) with an iron rod."—[Rashi, Redak] Ibn Ezra, however, explains: And they shall rule over them forcefully—lit. "they shall pasture them."

and the land of Nimrod-That is

ורכם ביייייני

מהר"י קרא הם ישברו את יושבי אדץ אשור בחרב וגם ישברו את ארץ גברור בפתחיה והם ערים הביושבות שבהם: (ו) והיה שארית יעקכ בקרב עכים ונו אשר לא יקוה לאיש. כמו מל ורביבים

שאינם בידי אדם ואין לקוות ולייחל שירדו על ידם כפו כן ישראל שהם עתה תחת ידי האומית ומקיים לעורתם. סכאן

ואילך יקוו וייחלי לעורת ה': (י) כאריה בבהסית יער. כארית

הכושל בבהבות יער וככפיר שבישל בעדרי צאן כפו כן

בפתחיה. כשערי מדינותיה: (ו) כשל מאת ה'. שאין כא לעולם ע"י אדם ולא יכקשו כני אדם עליו. כך לא יקוה ישראל לעורת איש כ"א לה' (ו) כאריה בבחשות יער. כך יהיה מלכם שליע ככל: ורשם ושרף. רמם היא דריםת הארי כשהוא רעב ואוכלו במקומו. וטרף היא כשנשא את הערף למעונותיו כשכיל גורותיו ולכיאותיו:

החזק ככשלהם על האוכות: אשר אם עבר ורכם. כאותו - כשנושת חת הערף נמעונותיו כשכיל גורותיו ולכית כפיר שעובר במקום בהכות יריסם יחודף בדי גורותיו ואין מציל ספיו כמו כן לא ינצלו האוסות כיד ישראל:

ר'כ

אכן עורא

פחיחות יש אותרים כפתחי הארץ והנה וצילו מאשור:

(1) והידה שארית יעקב. אותם בלא יכלו שהתחברו
עם כית הלחמים כי יהיה מקומם רהוק כי עידם בנלות:

מבאל מאת ה' נהעטם שיכטהו על הבם לבדו וכל עו
מכפר באוים שהם בארכם כמו העל שאינה ברשות אדם
רק ביד השם או ילמד ישרהל העמים לקרוא בשם ה' והייו
בקרבם בדרך אהיה כעל לישראל וכל נוי לא יקיה לאיש:

(1) והידה, כרלותם לכוא ככית המקדם:

כ בכת היה, בהרבותיה כמי והבת פתחתת שפירושו חרבות היל כבל כלחם ביל בלחתים במחתיה בתוקף כרכה ז: והציל הבקד הכשיח צילנו בהחרובו ארץ אשור ובכל עם נסינין ושריו שלא יצא עוד אויב כן הארץ ההיא שיבא בארצנו ישריו בעלא יצא עוד אייב כן הארץ ההיא שיבא בארצנו ישירוף בנבילנו יכלת כי בכקום ש"ן השפיד ככו כי נתן לצבאך לחם כבו שנתן: (1) והיה שארית. אתם שישארו אחר שיצרפו ככו שנתן: בקרב עבים רבים. כאו שיאסם על ליווש"ם עם ענו עובנו ויחוי ישראל ביניתם כפל כאת ה" כי הםל בא כאת ה" כן השבים והפקות לו לא יקוה לאיש שיביאנו לו אלא לה" יקורה כי הוא תפכטיר והכביא לארץ הכל והכםור כן ישראל כישיכה ההיא לא יקון אלא לאל שניון אלא לא יקוף ואל אלא יוון אל אלא אל יוון אלא לא יוון אל אלא או יוון אלא לא יוון אל אלא או יוון אלא לא הייון אלא לא יוון אל אלא יוון אלא לא

יתברן כי הוא הכישיבה זאין ולתריבות כי הם יהי עם כעם והעבים הנאספים עליהם יהיו רבים ומי יוכל להושיעם בלתו יתברן העיתו להם כאשר ירד המי על הארכה ואכר אחר כן כרבים על ישב כי הרביבים הם בספר הרב והעשב גרול מהדישא כן יהיו הם הולכים ונדלים ומובו להם העלך ובלל : יקה לאישייותל לבני הרביבים בל העוב (מלות שונית (1) הזהית כאוריה בהכינה ער. האריה הוא הנדול ויש לו כח ולבורה בחיות היער התוקים כבו הנסר והרוב והואב וועבור עליהם וירכם ביוסרוף כהם ברצונו ואין בציל הכפיר הוא הרבין בכין האריה אכל הוא בדול כנור והכפיר אין לו כח בתיות היער לסרוף אבל יש לו כח בעדר זאן ויסרוף מהם ואין סציל כן יהיו ישראל בקרב העבים התם הצובאים על ירושלם שישסורם

סצורת דוד

מצודת ציון

באשור זגרי, כ"ל במה שיעוד מלף המשיה לששו לנים מנני מהלה לנה ליל של חשה של לנה לל במל ללל כל לנים שהים לימה הצליכים עלישם לל יכוא למלחה כ"ל הכלחות הכעה : (י) בקרב עפים רבים . הול נוג והמלכים לשר עמו : כסל באת ינהינו : בפחחיה, מלשון סחח : (ו) כרביבים . היא המשר החזק כמו וימנטו רכיכים (ימשיה ג') : יוחל , מל חומלת וחקיה : (ו) בבחבות יערוכ"ל כחית יער כן ושן כהמו' (דכרי ל"כ):ככפיר.

ה". ר"ל או לא יחלי בטחינם בעולרי הער"ם אוא יהלו בעחינם כה" כמו בעחון ירידת בעל שהיא מהי לכד וכן בעחון כרביבים אבר המקיה להם לה יקור לאים שהוה יורידם לפי שאין ביר הדם כן או לא יקיו למי רק לה": ולא ייחל וגרי. כפל ענין פמ"ש: (1) והיה שארית יעקב. ר"ל לכן ינכר ידם ויסיו בקרב העכ"ס הרבים ההם באריה בחום היער וככסיר בעדרי הלאן אשר אם מי

like a young lion among the flocks of sheep—The word used is פָּפִיר, a lion younger than the אַרְיָה, but older than the גוּר, a cub. The קפיר does not

have the power to kill the beasts of the forest, but it has the power to tear the flocks of sheep and devour them.—[Redak] into our land, and who treads in our border. 6. And the remnant of Jacob shall be in the midst of many peoples—like dew sent by the Lord, like torrents of rain upon vegatation that does not hope for any man and does not wait for the sons of men.

7. And the remnant of Jacob shall be among the nations, in the midst of many peoples—like a lion among the beasts of the forest, like a young lion among the flocks of sheep, which, if it passes through,

and he shall save—The King Messiah will save us when he destroys the lands of Assyria and Babylon with his shepherds and his princes, so that never again will an enemy venture forth from that land to come into our land or tread in our borders.—[Redak]

6. And the remnant of Jacob—Those who will remain after being refined, as Scripture says (Zech. 13:9): "And I will refine them as silver is refined."—[Redak] This means the wicked will be destroyed, leaving only the righteous.

in the midst of many peoples—who will gather against Jerusalem with Gog and Magog, and Israel will be among them.—[Redak]

like dew sent by the Lord—which does not come to the world through man, and people do not ask for it, so Israel will not hope for the help of man, but for the Lord.—[Rashi]

that does not hope for any man— For dew comes from God, from heaven. Whoever hopes for it does not hope for man to bring it, but for God, since He is the One Who causes the rain and the dew to fall on the earth. Neither will Israel hope for anyone to save them but God Himself, for they will be a small nation, and the nations assembled about them will greatly outnumber them, and who will be able to save them but He? And His salvation shall descend upon them as the dew descends upon the earth.—
[Redak]

like torrents of rain upon vegetation—I.e., torrents of rain upon growing vegetation. So will Israel become greater and greater, and so will God's benefit to Israel constantly increase.—[Redak]

7. like a lion among the beasts of the forest—So will their king rule over all.—[Rashi] The word used for lion is now, the old lion, who has great strength and might over the beasts of the forest, including the tiger, the bear, and the wolf.—[Redak]

וורסום ווַקְטול וְלֵית די סשיויב: ח סגי מבכן תהבוף ודך וקראל על סנאד וכל בעלי רבבד יַשָּׁהַיצוּן : כּ וִיהַי בְעָרָנָא הַהִיא אַמר יִי וָאֶשׁיצִי סוסות עקסוא סבינה ואוביד רַתִּיכִיהוּן: י ואשיצי קדני עקפנא ואפניר כַּרבֵיהון הַקּיפָוָא: יא וַאָשֻיצִי מבינר וּמָענִנִין לָא יַהוּון לָר: יב וַאֲשֵׁיצִי צַלְּמִי עספוא וקסתהון סבינה וַלָּא השָׁהַעַבִיד לעוברי

(a) תוכרתי סוסיך מקרכך. כל הבסתותיך אכרית. וכן ישעית תוא אומר הני היוררים מצרים לעזרה ועל סוסים ירכבו ייבסחר על רכב כי רכ ועל פרשים כי עצמו כאר: (י) והרסתי כל

מבצריך . שנופחים בם :

רד"ק ייהרגום כסו שכתוב בנבואה יחוקאל ובנכוא זכריה:(ח) תרום ידך. מבואר הוא: עט והיה . והכרתי פיפיך . כלומר שלא תצפרד לפופים ולפרבבות כי שלום יהיה לד לצולם אחר כלחפת נוג וסנוג וי'ת ואשצי סוסות עססיא מבינך ואוביד ית רתיכיקון: ני) והכרתי ערי ארצך, שהם פוקפות חומה ולא יצפרכו לחומהכי שלום יהיה להם וריב אדם לא יהיה בהם ואמר התכרתי כלומר במה שארבה אתכם ואתן לכם שלום כאלו אני אכרות את חוכת עריבם עד שלא יכראו ערים אלא פרוות וכן אמר פרזות תשב ירושים וגו' וכן פי והרסתי כל מבצריך יעוד כי ישיבת הפרזות פובה לבריאות הנוף פישיבת הערים הפוקפות

והכרכים וכן אמרו רו"ל אין מוציאין פעיר לברך מפני שישיבת כרכים קשה ואימר סנין שישיבת כרכים קשה שנאפר ויברבו העם לכל האגשים המתנרבים לשבת בירושלם והפעם כי האויר צר בכלכים ובפרוות הוא רחב ומוב לבריאת הגוף. וידת ואשצי קרוי מכמיא מארעך ואפגר כל כרכיתון הקיפיא: יולו והכרתי כשפים מירך. כמו מישורך כמו ויקח את כל ארצו מירו רל שלא יהיה בכל ארעך מכשפים ימעננים כמו שהם היום ופעם והכרתי שימיר לב האבן מבשרכם ופי מעוננים אמרו רו"ל מעתן זה האוחו אה העינים ר' בקיבא איכר זה המהשב עונות ושעות ואומר תיום יפה לצאת למחר יפה ליקח: יוכן והכרתי פסיליך.

מצורת דוד מצורת ציה

חרי כחור: ורכם. מנין דריםה כרגל: (ח) תרום. מלי רוממות! צריך. מלשון לר וחיוב: (י) והרסתי. מנין נחילה ושכירם: סכצריך. פרי המכנר: (ים) וסעיגנים. פנין כשוף כמו מפוק

שהם שכד דרך טליהם הוא רומם וטוכף ואין מי פליל טלפו מידו בַּן הם יהרנו בשבו"ם ההם ואין מי ישמוק נגדם: (ה) תרום ידך . חותדום ידך להחגבר על לריך ויכרחו כולם : (ט) יהברתי סופיך. כ"ל כל תהיה נובע בנכורת הסום וכפרכבות כ"ח בעור חנוה :

(י) הרי ארצך . עיד התיקסת חומה לכקלת כשם שיר לבד וחם הים מכלי חומה נקרחם שיר סרוו ולוה חמר הנה או לם יהים לך עדים מוקסות הומה להשנב כה כי עוד לם יכם פליך מלחמה: והרסתי מני . הום לכסל שנין כמ"ש: (ים) והברתי כשפים . בההוקך השנהתי כך לה הטשוק עוד בכשפים לדעת מה מהפתידות: (יב) והברתי שפיליך. כי או תכיל שאן אלהים מכלפדי: למעשת

polluted in the walled cities, but in the towns the air is fresh and beneficial for health.

11. And I will destroy sorcery from your hand-From your domain. There will no longer be any sorcery or any soothsavers in your land, as there are today. Destroying the sorcery means that God will "remove their stone heart from their flesh."-[Redak]*

to your handiwork—the idols, which are the work of man.-[Mezudath David

(מ) והבדתי סוביך. היא עזרת מלרים שאתם נשענים עליהם להמניחכם סיסים : (י) והכרתי ערי ארצך . ולח תלטרך לערי מכלר:

אָכן עוראַ

(ח) הרם . גבורתם תראה על הכל והאויבים השם יכריתם: (ט) והיה י והכרתי סיסיך . לעשות מלחמה כי אין צורך : (י) והברתי ערי ארצד. מוקפות החומה כי לולי פתד חויב טוב לחדם לשבת בפרוות שהחויר רחב והטעם שיהיה שלום בארן ואין לורך למכלרים: (יא) והכרתי כשפים . מעשה התולדותכי מן התולדות יכאו הכשפים: ומעונגים. מסתכלים בעננים לדעת העתידות: (יב) והברתי treads down and tears in pieces, and no one [can] save anything. 8. Your hand shall be raised above your oppressors, and all your enemies shall be destroyed. 9. And it shall come to pass on that day, says the Lord, that I will cut your horses out of your midst, and I will destroy your chariots. 10. And I will destroy the cities of your land, and I will break down all your fortresses. 11. And I will destroy sorcery from your hand, and you will have no soothsayers. 12. And I will destroy your graven images and your monuments from your midst, and you shall no longer prostrate yourself to your handiwork.

which treads down and tears in pieces—Heb. סמְק. This is the lion's treading down [an animal] when he [the lion] is hungry and eating it in its place. Tearing (מְרַף) is when he carries the prey to his den for his cubs and his lionesses.—[Rashi] Israel will be like a lion among the nations mobilized against Jerusalem; Israel will destroy them and slay them, as depicted by Ezekiel and Zechariah in their prophecies.—[Redak]

and none saves anything—No shepherd is able to save his sheep.—
[Eliezer of Beaugency]

- 8. Your hand shall be raised—Your might will be visible to all, and the Lord will destroy your enemies.—[Ibn Ezra] Then your hand will be raised to overpower your enemies, and they will all be destroyed.—[Mezudath David]
- 9. that I will cut your horses—the Egyptian aid upon which you rely to supply you with horses.—[Rashi] You will no longer require horses and chariots because you will have

peace forever after the war of Gog and Magog.—[Redak]

10. And I will destroy your cities—And you will no longer need fortified cities.-[Rashi] Redak explains that the people of Israel will no longer need walled cities since they will no longer have quarrels or wars with other nations. God says to them: My giving you peace will be tantamount to My destroying the walls of your cities and making them into unwalled towns. This thought is also expressed in the prophecy of Zechariah (2:8): "Jerusalem shall be inhabited like unwalled towns." The meaning of the latter half of the verse is the same. Moreover, living in unwalled towns is healthier than living in cities, as stated in the Talmud (Kethuboth 110b): One cannot coerce his spouse to move from a town to a city because living in a city is trying. The rabbis base this premise on (Neh. 11:2) "And the people blessed all the men who volunteered to dwell in Jerusalem." The air is

שתילי עכסיא סבינד נָאָשֵיצִי בָעַרַי דַבְּבָּךְ: יד ואַעבַיד בַּרָנַז וּבַחַיפָא ות פורענות דין סן עממוא דלא קבילו אוּרְפן אורַיִתָא: אשִׁטְעוּ כָיָן וַת דַייָ אָמַר קוּם דוֹן עם טורוא וושסעו רָמָרָא קּלָּךְ: בּ שְׁמְעוּ טוכוא ות דינוא דעי ועקבנא סיסובי ארעא אַרי דינא קדם יי עם עקיה ועם ישראל עביד תוכחה זג עסי מה טכא אָבֶרִית לְּמָעָבֶּד לָּךְ וְלָא כ"כ יה זוכר משפטים ב מהר"י קרא

(יג) והשבדתי עריך. ואישילי כעלי דככך וכן ומלאן

פני תכל ערים (ישעיה י"ד) וכן ויהי ערך (שמוחל : (מ"כ"ה)

ן (א) את ההרים. את האכות: הגבעות. האמהות: (ג) מה עשיתי לך. 'תן לכך להכיר מה טוכה רד"ק אכן עורא

פסידיך. ען ואכן: (ינ) ונהשתי. והשמדתי. הערים שהיו החשרים בהם שלח יוכרו. ורבי מרינום חמר כי עריך כמו ויהי ערך:

ו (א) שמעו. ידבר עם ישרהל בעד השם יככה אמר לי קום ריב עם ישראל בהרים: (ב) שמעו . העעם כמו האזיכו בעבור היותם עומדים וככה כי היא שמעה : (ג) עמי . מה הרעותי לך: ומה הלאיתיך העעם מה דכר ופעם והכרתי כמו שפי כאשר למעלה מפנו וכן פעם ונתשתי: מינ) ונתשהי . והשמרתי עריך . אויביך כמו ויהי ערך וכן ת'י ואשבי בעלי דבבך . ויש לפרשו כמו שפירשנו והכרתי ערי ארצך: נידו ועשותי. אשר לא שמער. ת"י רלא קכילו אולאן אוריתא: (6) שמער. אמר הנביא כנגד ישראל שמעו מה

ז (א) את ההרים. אלו הגדולים שבהם הם המלכים: והגבעות.

שמקי כי ריב לה' עם עמו: יתוכח. לשין תוכחה: (ג) עםי מה

אלו הפחות והסגנים: (ב) והאתנים מוסרי ארץ. אתם

שאפר לי האל יה' ופה שאפר קום ריב את ההרים כפו אל ההרים יכן ותראה את הכהן כפו אל הכהן ר"ל הראה ריבך אליהם וכן אסר לנבעות שתשטענה קולך ומעם ההרים והנכעות על ררך תאוינו השמים ותשפע הארק שמעו והאויני ארץ כי היא שמעה את כל דברי ה' והריב הוא עם ישראל שיתוכת עמהם האל

יתברך על הסובות שעשה להם והם נכלו לו רעה ויית ההרים אבהתא והנבעות אכהתא כלוכר שישכעו האבות שהם אברהם יצחק'ויתקב והאסתות שהם שרה רבקה רחל ולאה מה שנמלו בניהם לאל ית': כס שמעו הרים. והאיהנים. הם ההרים או תנבעות שהם התוקים אשר כיסוד העפר והם כוכרי ארץ וי"ת שמעו אברתא ית דינא רה׳ ועקריא יפורי ארעא: כס עפי מת מצורת דוד מצודת ציון מקירה כמו (נמוש מדכרים י"ח): (יג) ונהשתי. ענין מקירה כמו (נמוש

יְרֵיךְ , הספילים שהם מעבה ידי אדם: (יג) ונתשתי. כ"ל עוד לא חשתחוה לאשרים: והשבדתי עריך. ואו אשתיד אני את בונחיך: (יד) ועשיתי ינו׳. בחימה בסוכה חעבה נהם עם המכו"ם

לאבר לא שמעו מעולם נקמה מוסננת כוחת: ((d) קום דיב את החרים, אל הנכיא ממר התוכח עם ישראל אל ההרים ר"ל הרם כול להתוכח בפרפום רב וישמעו ההרים והוא ענין נוומא והפלנה: ותשמענה וגו' . כפל הדכר כמ"ם:

(ב) שםעו הרים. כ"ל וכה ממור שמעו הרים חח ויכוח ה" והאתנים סוסדי ארץ. הם ההרים שהם החזקים ופוסדי הארן וכפל הדבר בפ"ש: ועם ישראל יתוכח, כפל הדבר במ"ש: (ג) צמי

ולנחון (ירשים מ'): אשיריך. מנשון משרה והום מילן הנשכד:

ל (מ) נא. מסה: קים. מנין דמ: ריב. מנין ויכוח: את מין (מ'ס'מ''ח): (מין דמ: ריב. מנין ויכוח: את ההרים. מנין מוק כמו מיקן ההאהגים. מנין מוק כמו מיקן מושכר (כמדכר כ"ד): מוסרי. מלשון יסוד: יתוכה. פנין כרול דברים: (ג) בה.המלה ההיא יורהעל הפלגת הרבוי כשו עה רבעובך

the mountains and hills hear your speech.

Hear ye—Since the mountains are standing there, it is as though they hear the prophets words. Cf. Joshua 24:27.—[Ibn Ezra]

and you mighty ones, the foundations of the earth-These are the mountains or the hills, the strongest [facets] of the element of earth.— [Redak] This is the speech Micah is to deliver in the name of God.-[Mezudath David]

3. what have I done for you—Put your heart to recognizing what benefit I have done for you. - [Rashi] What evil have I done to you?—[Ibn Ezra. Redak]

13. And I will uproot your asherim from your midst, and I will destroy your enemies. 14. And in anger and fury I will execute vengeance upon the nations who have paid no heed.

6

1. Hear now what the Lord says: Rise; contend with the mountains, and may the hills hear My voice. 2. Hear ye, O mountains, the controversy of the Lord; and you mighty ones, the foundations of the earth; for the Lord has a controversy with His people, and with Israel He shall contend. 3. O My people, what have I done,

13. And I will uproot your asherim—You will no longer bow to the asherim.—[Mezudath David]

and I will destroy your enemies—Heb. אָרִיךְ. Jonathan renders: And I will destroy your enemies. Similarly, (Isa. 14:21) "And fill the surface of the earth with enemies (עָרִים), and (I Sam. 28:16) "And has become your adversary (עָרָים)."—[Rashi] Then I will destroy your enemies.—[Mezudath David] When all these will be destroyed, and you will trust only in Me, I will destroy your enemies.—[Eliezer of Beaugency] This interpretation is followed by Redak and Ibn Ganah.*

- 14. who paid no heed—Who refused to accept the teaching of the Torah.—[Redak from Jonathan] Mezudath David explains: I will wreak vengeance with fury upon the nations, such vengeance as they have never heard before.
- 1. Hear now—Micah speaks to Israel on God's behalf; so did God say to me: "Rise, etc."—[Ibn Ezra]

with the mountains—with the Patriarchs.—[Rashi from Rosh Hashanah 11a, Ex. Rabbah 15:4; Targum Jonathan according to Redak and Abarbanel]

the hills—the Matriarchs.—[Rashi from these same sources] The prophet exhorts the Patriarchs, Abraham, Isaac, and Jacob, and the Matriarchs, Sarah, Rebecca, Rachel, and Leah, to listen to how their children recompensed the Almighty.—[Redak]

Abarbanel explains the mountains and the hills as symbolic of the kings, the princes, and the officers of the nations of the world. Redak explains that the mountains and the hills, which witnessed God's speaking to Israel, should hear God's case against them; for God benefited Israel, and Israel recompensed God with evil. Mezudath David explains the verse simply as an expression of the extent of the publicity: Rise, contend to the mountains. Present My case in public. It will be as though

מיכה 225 תרגום

אסגיתי אָסיקפּרְ פַאַרָעָא דַסְצְרַיִם וּסְבַּית עלבולא פֿבלטף ושְׁנָחֵית קָּדָמֶך הְּנָתָא נָבִיון משֶה לָאַלָּפָא סִסירַת דינין אַהַרן לכפרא על עמא ומרים לאוראה לנשיא: העמי אָדְבֶּר בָּעָן מָה מַלַּךְ בָּלָּק מַלְבָּא דְמוֹאָב וֹמָא אָהַיב יַחַיה בָלַעָם בַּר בְּעוֹר הַלָּא מהר"י קרא

עשיתי לך. שבי ישראל לכח אין אתת גיכר כמה פובות שעשיתי לך: וכח הלאוניך. ומה הלאתי אותך כעבודתי שהעברוני בשביל שעשיתי לך. עתה אספר לך מה שעשיתי לך: (ר) כי העלתיך מארץ מצרים ומכיה עכרים פריתיך. שחיית׳ לברים לפרעה והוא חיה משעבר עמכם בפרך ובעבורת קשה ואני נאלתיך משם לחרות: ואשלח לפניך את משח אהרן וסרים. כתרנוטו ושלחית קרסך תלתא נגיאן כשה אהרן וסרים. סשת לאלפא ססרת דינין. אהרן לכפרא על עמא.

ששיתי לך: וסה הלאתיך. כעכודתי: ענה ביַ. העד בי: (דַ) כיַ העליתיך. אף על פי שעשיתי לך כָל הטוכה הוחת לח הלחתיך בעבידה גדולה ובקרבנות גדולים: את משה אהרן ומרים. חרגם יונתן משה לחלפה מסורת דינין וההרן לכפרה על עמה ומרים לחורהה לנשיה: (ה) ומה ענה אותו בלעם בן בעור.מה חועוס לח ועס

ומרים לאוראה לנשיא: (ח) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב . שיפץ גם שרי מואב ושלח מלאכים אל בלעם כן בעור ושבר עליך את בלעם בן בעור משתור ארם נהרים לקללך. ומת ענה אותי כלעם כן כשור שאמר לי הנה כאתי אליך עתה היכול אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלהים בפי אותו ארבר: מן השפים עד הנלנל. שינץ לבלק ואמר לו אלחיתם של אלו שונא ומח דיא ותושב את הזונות מן תשפים עד הגלנל ופיד

עשיתי לך. כזה רעה עשיתי לך: ובה הלאיתיך. המיא בסנויל ותאליף בציר"י ופי' מה מצוח צויתי לך שתלאה לעשותה: ענה בי. חער בי אם עשיתי: וד) כי העליתיך. אבל עשיתי לך מובות שהעליתיך מארץ מצרים שחיית שם בעבורה קשה: ומכית עכדים. פי' מארץ מצרים בכו אנכי ה' אלהיך אשר חוצאתיך מארץ מצרים מכית עברים ופי׳ מבית עכרים מסקם שהייתם כו עברים או פי' שחם היו עבדים ואתם הייתם עברים לעבדים וכצרים מבני סם חיו ונאמר עבד עבדים יחית לאחיו: ואשלה לפניך. לפני צאתך שלחתי לך כתבירתך מבשרים שכשרו לך בא הנאלה להניח לך מרנוך. והמבשרים חיו שלשי גביאי׳ משח ואהרן ופרים וי״ת ושלחית לרמך הלתא גביאיא ונרי: נס: עמי זכר גא , ומת ענה אותו. אחר שהוהרתיו שלא יפלל

אכן עורא בקשתי מאתך שתלאה לעשותו: ענה בי. העד כי: (ד) כי רקטוכה רכה עשיתי לך אשר העליתיך והולאתיךעל ידי חדם שתוכל לדבר שמו ולומר לו כל נרכיך ושיודישר דרכי והם משה שבא אל פרעה ואהרו שהתנבא על ישראל לפני כא משה ותרים שהתנכא' לנשים גם התורה נתנה על יד תשה וההרן שהיה לו לפה ושניהם למדו התלות לחנשים ומרים לנשים אשר דבר השם עמו פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו פה אל פה ולא כהלום במראה ולא בחידות והיא טובה גדולה ונפלאה כי הדברים ברורים כאב לכנו ורב לתלמידו: (ה) עמי. הוכיר החסד שעשה השם

עם ישראל על דבר עצח בלעם כשיען להשתיד הכל ופעם וחה ענה אותו שלא הנחתי בלעם לקללכם ולויתיו והתנבא כי נתתי עליו רוהי בעבור. ככודכם וכתוב הוא וכל אשר ענה אותו שבירך אתכם ויהושע אתר בדבר בלפם ואציל אחכם מידו ופעם מן השטים כי לא היה בין השטים שחסאו שם ישראל ובין הגלגל רק מעט דרך ומעבר הירדן והוכיר הגלגל כי הוא תחלת ארץ ישראל והנה הטעם כאשר הייתם קרובים להכנם אל הארץ אז חטאתם חטאה גדולה שהייתם כולכם בני מות וחמלתי עליכם ובאתם אל הארץ ועזרתי אתכם וכל זה עשיתי אולי תכירו הטוב שעשיתי לכם וזהו מצורת ציו

(תהלים ל"ח): הלאתיך. פנין יניפס נפו וכלחו פלכי׳ (שפות ז'): ענת.

מה עשיתי לך. זכור מה מחד כוב סוב עשיתי לך: ומה הלאתיך. ופהו הדכר אשר ינפחיך כו להככיד הפול. ענה בי . הפד כי פנין פדות לפולא חפיה (שם כ'):(כ) לנה. מל פנייה וסשוכה: לופר הנה כזה הונפחני: (ר) כי הפלתיך. מחה יפרש פהו רוכ הטוכה שעשה ואמר כי הפליחין ונו': ומבית עברים. מאקום שהייחם פכדים סדימי אותן וכפל כדכר בפ"ש : ואשלת. שלחמי לפניך מנהינים הגונים והם משה אהרן ומרים: (ה) מח יפץ ונו . כאומר הלא פלחו היה לכלותך מן הפולם מ"י כלפם לקללך כפם

aware of the moment of God's anger and was therefore able to invoke His anger upon Israel. Since God was not angry during the entire period of Israel's wandering, Balaam was unable to harm Israel at that time. Had He been angry, no survivors of Israel would have remained. Israel should thereby recognize God's righteous deeds toward them. Others explain as follows:

and what Balaam the son of Beor answered him—that he could not speak unless God put words into his and how have I wearied you? Testify against Me. 4. For I brought you up out of the land of Egypt and redeemed you from the house of slavery, and I sent before you Moses, Aaron, and Miriam. 5. My people, remember now what Balak king of Moab planned, and what Balaam the son of Beor answered him.

and how have I wearied you—with My worship?—[Rashi] What commandment have I given you that you weary to practice?—[Ibn Ezra, Redak The Rabbis note that God did not prescribe sacrifices from wild beasts, even from those permitted for eating. He prescribed sacrifices only from domestic animals cattle, sheep, and goats-which are in a person's domain, and for which a person need not climb mountains or travel far into the fields and hunt. The Rabbis also note that in contrast to a human king, who requires that his edicts be read with pomp and ceremony, standing erect and baring the head, God does not require such decorum while reading the Sh'ma. One may read the Sh'ma while sitting at home or walking by the way. These instances show that God did not weary His people with the observance of His commandments.-[Num. Rabbah 20:5; Lev. Rabbah 27:4; Yelammedenu, quoted by Yalkut Machiri; Tan. Buber. Emor 131

Testify against Me—Heb. אַנְהְ בִּי [Rashi] If I have done so, testify against Me.—[Redak] Testify in what way I have wearied you.— [Mezudath David] 4. For I brought you up—Although I bestowed all this benefit upon you, I did not weary you with much worship or with large sacrifices.—[Rashi] Parshandatha understands that Rashi is alluding to the aforementioned midrashim. He quotes the same theme from Pesikta deRav Kahana 72b.*

Moses, Aaron, and Miriam—Jonathan paraphrases: Moses to teach the transmission of the laws, Aaron to atone for the people, and Miriam to instruct the women.—[Rashi] Redak writes: Prior to the exodus, I sent you heralds during your labor to inform you that the redemption was at hand. Those heralds were the three prophets, Moses, Aaron, and Miriam.*

5. My people, remember now what Balak, king of Moab, planned—that he took counsel with the princes of Moab, and sent messengers to Balaam the son of Beor and hired him to curse you.—[Kara]

and what Balaam the son of Beor answered him—(Num. 23:8) "How shall I be angry if God is not angry?"—for I did not become angry all those days.—[Rashi from Berachot 4a] Rashi alludes to the Talmudic maxim that Balaam was

תיא נפכ הקדם. פקדם זפר ח: פכ חונ. כוכם פס פספ כ: מהר"ל כרא

רשיי ה' (כתדבר כ"ג) שלה כעסתי כל הוחן הימים: מן השפים . שתפחתם לישם דעו לדקותי שלה תנעתי טובתי ועורתי תכם עד הכחתי החכם לגלל וכנשתי לפניכם שם הת החרן: (1) אבף . ההיה כפוף: (1) נחלי שמן . למנחות: האתן בבורי . קרכן לפשעי: (ח) הגיר. הקדוש ברוך היה לך

אבן עורא

למפן דשת לדקות ה': (ו) במה. ואם כל אהד תכם

יאמר כמה אתרלה אל אלבי שששה עם אבותי זה החסד

יאמר כמה אתרלה אל אלבי שששה עם אבותי זה החסד

חהו הטעם כמה אקדם ומלח אכף תפעלי הכפל כדרך

אמתחור כמנה נהתביא מנחה לאדוניו: (ו) הירצה, אם

אוכל להקריב לו פרים רכים כי ראונו באלפים רבים ושמן

לקרבן רבכות נחלים או אם ארלה אתן לו ככורי כעבור

סשעי שימלח לי והשעם שאקריכנו לפניו שאין לי כמה

אחרלה כי אם ככהמות או בבני. פרי בעני הטעם כפול

חרלה כי אם ככהמות או בבני. פרי בעני הטעם כפול

בכור: בשטי פרי בעני בעבור השאח נששי מו שבד

בכור: בשטי פרי בעני בעבור השאח כששי מו שבד

ישראל באשה: (מ) הגיר. אלה היא תשוכת הבניא ככה

חענין בפלות שונות ואכר פרי בפני הפאתונפשי כלובר אם אתן פרי כפני בעבור הפאת נפשי. ותרגם יותן פרי בפני חביב ספי כלופר האהוב החביב שבבני: מ) חניד לך ארם כה פוב, זהו ספנה פל השאלה אפר אין הפצי בפולות כי אם בפשות מצודת צפי:

סופם: ומה ענה תני. ומס כשיב לו כלפם מכ אומום לם ומס כ' (כמדכר כ"ג): מן השמים. ר"ל ומר כשובם שמשם נכם מן כשנים פר שכניא לחכם לגלגל ומא בקלם פבר כירדן כמפרעי יקלקלו עסהם ותוכל להם. וכל זאת לא עלתה לו: למען דעת
ביקלות ה. למען רבר זה חיית לכם לובר כל צדקות שעשת
לכם תקב"ה: (ו) כמה אקדם חי, וישראל משינין על דברי
תכיה ואומי באיות רורדן נקדם לעבוד לפני הקב"ח: אכף
מאמרי באיות היורדן נשתחיה לי כאדם
שמקריב להיהורן נשתחיה לי כאדם
שמקריב להברו דורק ומשתחיה לי כאדם
מייתי ראוי להקריב לו בנודר בשביל מששי (פרו בפני)(ח) העדר
דייתי ראוי להקריב לו בנודר בשביל מששי (פרו בפני)(ח) העדר

(ו) אקדם. אכיה לפניז וכן לה יקדפנה פגן (ישפים ל"ו) ; אכף. פלי כפיקה והכנפה: (ז) הירצה . פלי ללוי: ברבבות . כככה הוה פשרת

8. He has told—The Holy One, blessed be He, has told you what is good for you to do.—[Rashi] This is the prophet's reply to the people's question of "With what shall I come before the Lord...?" God replies: I

have no desire for burnt offerings, but for your doing good, as the prophet Samuel declared (I Sam. 15:22): "Behold, to obey is better than a peace-offering; to hearken [is better] than the fat of rams."—[Redak]

From Shittim to Gilgal, may you recognize the righteous deeds of the Lord. 6. With what shall I come before the Lord, bow before the Most High God? Shall I come before Him with burnt offerings, with yearling calves? 7. Will the Lord be pleased with thousands of rams, with myriad streams of oil? Shall I give my firstborn for my transgression, the fruit of my body for the sin of my soul? 8. He has told you, O man, what is good, and what

mouth, and so he blessed Israel.—
[Ibn Ezra, Kara, Redak]

from Shittim—where you sinned before Me. You should recognize My righteous deeds, for I did not withhold My kindness and My assistance from you until I brought you to Gilgal, and I conquered the land before you.— [Rashi] In Shittim, the Israelites sinned with the daughters of Moab, whom Balaam encouraged to lure the Israelites into sin and invoke God's anger upon Israel. At that time, Israel deserved destroyed, but God bestowed His kindness upon His people and punished only those who, atoning for the others, fell in the plague.— [Kara, Redak]*

6. With what shall I come before the Lord—Should one of you ask, "With what offerings that He will accept shall I come before the Lord, and with what shall I humble myself before Him?"—[Redak] Should each one of you ask, "With what will I be accepted by My God, Who bestowed that kindness upon my forefathers? With what shall I bow, according to the custom of one who

brings a gift to his master?"—[Ibn Ezra] The prophet now speaks for Israel.—[Mezudath David]

bow—I will be humbled.—[Rashi] with yearling calves—The burnt offerings will be yearling calves, the best of the herd.—[Redak]

7. with thousands of rams—These, too, are the best of their breed. The prophet chooses those animals best for human consumption.—[Redak]

streams of oil—for meal offerings.—[Rashi] Perhaps God will be pleased with huge quantities of meal offerings. The figure of the myriads of streams of oil is hyperbolic.—[Redak]

Shall I give my firstborn?—as a sacrifice for my transgression.—
[Rashi] Perhaps God will not be pleased with sacrifices of animals or with meal offerings. Perhaps He will be pleased only with something more precious than this, with the most precious of my sons, my firstborn, whom I should offer up as a sacrifice.—[Redak]

the fruit of my body—Jonathan renders: the dearest of my body.—
[Redak]

סב ומה יי הכע סנך אַלָּמין לְּפָּעָכֶּד ריו דקשום ולסוחם גסילות הְסָרָא נְהַנִי צניע לַהַלָּכָא בַּרְחַלְּהָא דאלהה: ס קל נכייא דיי על קרהָא סכְּלָּן ומלפיא רחליו לשסא שמע מלפא ושלמונא

םהר"י קרא

לך ארם כח פוב. חקב'ח חגיד לך דבר חכופב לך פכל קרבנות שאתה מקריב. ומת חירוש מכך כי אם נשות משפם ואתה מקריב. ומת חירוש מכך כי אם נשות משפם ואתה מחד הצוע לכל מנו את אתה מקריב. וכן ודא אומר ועתה ישראל מה תחד האתרך שאל מעסך כי אם לידאה את ת' אלחיך ללכת כדרכיז: (פ) קול ח' לעיר יערא . הקב"ח מכריז על עיר יערא . הקב"ח מכריז על עיר יערא . הקב"ח מכריז על עיר יעראי. קול על עתותות . ותושיה קורא הקב"ח מיד תנביאום ירושלי". קול על עתותות . ותושיה קורא הקב"ח מיד תנביאום שתם יראי שמו החשבי שמו: שמעו כפה ומי יעדה. הוא תקורא שתשפעו לפפה כי יערת עליכם וכי מומן אותה לכם בי אם חקב"ח שלא תנצלו כסנה . והאוכית הם מפח זעמו של

חדם מה פוכ לך לפשות: והצגע לכת. תרגם יונתן הוי לנוש למיהך בדחלתה דחלהך. דבר החר זהלנע לכת. לח כמדת הקדום כרוך הוח מדת כשר ודם חדם מכיים חת חבירו וכח לסייםו וחתר לו חיני מתרצה לך עד שיכוח פלוני ופלוני שביותני לפניהם. חבל הקדוש ברוך הוח חין חסן אלח שישוב חליו כינו לכין שלמו: (מ) קוד ה' לעיר יכרא. קל נכייח דה' על קרחח מכריוין להם חשובה: זתושיה יראה שמך. וחושיה קורה להם הנכיה השר

רואה את שתך אשר נותן לב להתכונן ולראות דרביך ותושיה מוסב על מקרא של מעלה הימנו: שמעו ממה ומי אכן עורא

תמוב כמו שאכר שטואל הגביא דנה שמוע מובח מוב: עשות משפם. יכלול בל המצות שבין ארם לחברו ככו נזקי ממון ורברים אחרים גם חעריות בכלל שנאמר את משפסי תעשו וכתיב אחריו ערות אביך וערות אמיך וני': ואהבת חסר. תוא גמילות חסרים ויעשה יותר מן הראוי 'לו: והצגע לפת עם אלחיך. חוא יחוד תאל ית' ואהבתו בכל לבבו ובכל נסשו ואמר והצנע כי תרבר חזת מסיר ללב והוא דבר צניעות וי'ת וחוי צנוע לחלכא בדחלתא רח׳. ורו"ל פי' כי עשות משפם אלו תרינים אהבת חסר זו נסילות חסרים והצנע לכת עם אלהיך זת חוצאת חמת וחכנמת כלה חרי רברים כ׳ו וכח רברים שאין ררכן לעשותם בצנעה אםרה תורה וחצנע לכת רברים שררכן לעשותם בצגעת על אתת כסח ובמח: (ט) קול ח' לעיר יקרא. קול ח' הוא דבר הגביא כי בשם ח' הוא מתגבא: לעיר. כמשמעו כלומר לבני חעיר קורא לחם לשוב בתשובה וחעיר הוא ירושלם או שיפרון.וים לעיר כפו לחעיר כלוכר לחעיר אותם לתשובת:

הניד לך חחה החדם החומר כמה חקדם ה' מה טוב בעיניו שתששה והוא איננו מכקש אילים ולא כנך רק עשות משפע שלא תעשה עול בעמיתך ולא תוננו בדיבור או בהון רק חעשה חסד עמו ככל יכולתך והגנע לכתך עם השם לכדו שחלך כדרכיו כתם לככ הפך קשי עורף: (ע) קוף. כעכור שהוכיר שתעשה תשפע החל להוכיח ישראל על שחינם פושים משפט כמשקל במדה וסעם לעיר שומרון או לירושלם: ותושיה, חסר חים כמו וחני תפלה וירחה כלכ זה השם הקורא וכן הוא ואיש תושיה יראה וידע השם הכוכר ויסת אמר כי ה"א תחת יו"ד והטפס כי תושיה ילמדו יראי השם חהו הכל: שמעו ממח. שיכיא השם לייםר את המעוותים

<u>התישית יראת שמך האיש תושית וכן ואני תפל' ואני איש תפלח אמר תנביא כשאני קירא רבריך בתוך חעיר מי שהוא איש תכמת</u> ביניהם דוא לבדו יראה בתוך לבנו את שסך תנכבד וכי ראוי לחכנע מפניו בשתנביא מזכיר שמו ומוכיר את דברו ושאר האנשים לא יחושו הזוא איש תושיה אוכר להם: שמעו מפה. כלומר מפה הצורעניות ואמר שמעו ככה קשה גורה זו: וכי יערה. מצורת ציון מצורת רוד

אלפים: פרי בפני. כם הכנים: (ח) וחצנע. פלשון לניפות וספחר: (ס) ותושית. כ"ל וחיש חושים כפו וחני תפלם (חהלים ק"ש) יהרחוי חיש תפלם וחושים סוח פנין חכפת החורם וכוח פלי ים כי ישנה לפולם ולם תשוב לחין כיתר הדברים וכן ילפון לישרים תושים (משלי כ'): יראת. מלשון רחים: יערת. פנין כומנה

ארם . כחנו הנכיח משיב חתה כן חדם הנס מחו הגיד נך ה' מס פוב כפיניו ופסו סום הדבר משר סום דורש ושיחל ממך: בי אם . ר"ל אין שום דכר כ"ם לפשות משפפ ולאחוב את הלדק וללכת פם סלסיך בדרכי פלוסיו בלנפה לא בסרסים רב ולהתייהר: (ס) פול ה׳ לעיר יפרא. כנס קול ס׳ קורם לספיר כפיוחדת היה ירובלים פלים יקרם לפורר מנשים לחשונם: ותושיח יראה שבך. ר"ל סקול ה'סום כה מיי הים פופים הרובה הת שמך ומתכונן כך הוה הנכיה המתכונן כשם ס': שמעו במח. וכם יהמר שמעו סמסם

weights and measures. He may be referring either to Samaria or to Jerusalem.—[Ibn Ezra]

and the wisdom of the Torah, the one who sees Your name—The prophet who sees Your name calls out the wisdom of the Torah; i.e., the one who puts his heart to contemplate and to see your ways. The word וְחוּשְיָה refers to the verse above it .- [Rashi]*

hearken to the staff and Who appointed it-Bend your ears, and hearken to the staff of retribution that will punish you, concerning which the prophets warn you; and hearken to who it is Who appointed that retribution, whether He has the ability to fulfill what He decreed. But Jonathan did not render in this manner.-[Rashi]*

the Lord demands of you: but to do justice, to love lovingkindness, and to walk discreetly with your God. 9. The voice of the Lord calls out to the city, and the wisdom of the Torah, the one who sees Your name; hearken to the staff and Who appointed it.

to do justice—Heb. vəwə. This includes all the commandments involving the relationship between man and man and, also, commandments concerning immorality, as in Leviticus 18:5: "You shall perform My judgments (vəəwə) ... The nakedness of your father, etc."—
[Redak]

to love loving-kindness—To perform kind deeds to a greater extent than is required.—[Redak] You shall do no wrong to your neighbor, nor shall you taunt him or cheat him, either with speech or against his property. On the contrary, strive to your utmost to do loving-kindness towards him.—[Ibn Ezra]

and to walk discreetly—Jonathan renders. Walk discreetly in the fear of your God. Another explanation: And walk discreetly. The standard of flesh and blood is not like the standard of the Holy One, blessed be He. The standard of flesh and blood is: If one man embarrasses his fellow and comes to placate him, the fellow says to him. "I will not accept your apology until so-and-so and so-andso, before whom you disgraced me, come." But the Holy One, blessed be He, desires only that the man's return to Him be between the two of them.—[Rashi from Pesikta deRav Kahana 163b)

Redak explains this as a description of man's relationship with God—his belief in God's unity and his love of God with all his heart and with all his soul. Since this relationship is unrecognizable to anyone but the person himself, Micah uses the expression תַּצְנֵצְ לֶּבֶח עִם־אֲלֹהֶד, walk discreetly with your God.

The Rabbis (Sukkah 49b) explain this verse to mean that one must practice the laws, do acts of kindness, and perform the rites of carrying out the deceased and bringing the bride to the nuptial canopy in a discreet manner. If the Torah insists particularly that the two rites, usually performed in public, be performed discreetly, how much more so must one perform discreetly those rites usually performed discreetly!—[Redak]

9. The voice of the Lord calls out in the city—The voice of the prophets of the Lord calling out, calling them [the people] to repentance.—[Rashi from Jonathan] The voice of the Lord is that of the prophet since he prophesies in God's name. Some render: The voice of the Lord calls out to awaken; i.e., to awaken the people to repent.—[Redak] Since Micah mentioned that one must perform justice, he begins to reprove Israel for not acting justly with

י עוד הַאִיה בַּיה רָשׁיעָא אוצרין דרשע וסכיקו הַוֹנִכּוֹן בְּסְוֹנֵוֹן דַרְשַׁע וּבְכִים דְבֵיה כַּהְקְּרִין בברבין ורערקין: יב דעהיראה סקן אוֹצְרֵיהוּן חַשוּף וַיַּהֶבְהָא

רשיי יעדה . הטו אוזן ושמעו מטה הסורענות אשר תרדה אתכם שהנכיאים מתרים ככם. ושמעו מי הוא אשר ייעד אותו הסורענות אם יכולת בידו לקיים מה שנוזר ויונתן שתוא סיא איצרות רשע נכסים שקנת ברשע ובנול ונושם . (א) האוכה במאוני רשע. האוכה ברין בעור שבית רשב יפול לח כן תרגם: (ותושיה יראה שמך. מכחן שכל מי שקלים ובכים שבו אבני סרמה אבן ואבן גדולה וקסנה: שחומר ככל יום מקרח המתהיל ומסיים כמו שמתחיל שקלים ובכים שבו אבני סרמה אבן ואבן גדולה וקסנה:

ומסיים שמו התורה מגילו מניהנם): (י) עוד האש בית רשינ אוצרות רשע. ה"ח החש נקודה פחח לפי שהוח תמוה. וכן סירושי עוד לשון חורך ימים הוח, החש כמו היש וכדכרי הימים (ח' כ') מגינו חשי חבי דוד כמקום ישי תף כחן חש במקום יש וכן (בשמוחל ב' י"ד) חם חש להימין ולהשמחיל. חם יש להימין ולהשמחיל ויונחן תרגם כן האית שיעלה בלבבכם שיתקיים בית רשע לאורך ימים וחולרות רשע: ואיפת רזון זעומה. מדה הענה שעשיריכם ר**ד**"ק אכן עורא

ודעו מי יעדה ולא יאחר ומעה לשין נהכה גם זכר ושמות רכות ככה: (י) עוד האש. הנכבד בעיר עודהו מחזיה ברשעתו אחר ששמע קול הקריאה יש בכיתו ככית רשע איפת אולרות רשע ממין שקכן ברשע וכאיפת רזון חשרה שהיא זעומה לשם ולא יאמר כלבו איננו ירא מלסני השם שיאמר בלבו החוכה כמחוני רשע: (יב) אשר עשיריה. עיר הנוכרת לעיר יהרח:

ושמעו מי יעד ואת הגורה להביא כי כי שיערה יוכל לתביא כפו שיעדה כי היכולת בירו וה'א יעדה כנוי לנור' שהיא כסשל ספה שהיא כפה כפו הכפה המכה ותושיה שם לחכפה ישרשו ישת סענין יש כי אין בעולם השפל רבר עוסר אלא היא לפיכך נקראת הושיה שעוסרת בישוחת לעולם. יערה הוסינה לכא כמו ואם לבנו ייערנה מן הכוער אשר יערון כי עור האש . חסר יו"ר. ופירושו כמו היש עוד ככו שת"י תאית בבית רשיעא ות"א האש פונוחה כי תיא לשאלה ככי האית אשר כסוני יברת וכן אברה הססרה ב' פתחין חר חסר יחד מלא והרעת המתרגם פירוש כן ראו היש עוד כית רשת אוצרות רשע ופי' עוד עריין

חקב"ח שמשלחם בישראל. וכן הוא אומר הוי אשור שכם אפי

ומפת חוא בידם ועםי: (י) עוד האיש בית רשע. חאיש כמו

חים. כתרנומו האית בית רשיעא. כלוכר הינמר בית רשע

שַּתְוֹא מלא אוצרות רשע נכסים שקנה ברשע ובנול וכחמם:

אחר שקרא קול ה׳ כלומר ראו כי לא פנואל קול ה׳ הקורא וראו כי עדיין תסצאו בבית רשע אוצרות רשע ובית רשע חסר ביית תשפוף של ככי בכיתוכן הנפצא בית ה'והרופים לתם ויש לפרש האיש בפשפעו כלופר ראו אם יש כבית רשת איצרות רשת כי לא שבי סרישני כפני קול ה" הקורא: ואיפת רון ומסה. איפת הרון המשבטי מבודי היא אם בבייו יו אחר אחרים כי עסום להקסין איפה ולהגדיל שקל: איפת רון ומסה. איפת הרון המצה בכית הרשע שהיא ומוסת תאל יחברך ככו שאפר מסילן דשקר סייתין לוום: עים האזכה. כלוסר כל אחר ואחד חיח לו להשיב אל לכו ולאסר האזכה בסאוני רשב ובכים אבני מסילן דשקר סייתין לוום: עים האזכה. כלוסר כל אחר ואחד חיח לו להשיב אל לכו ולאסר האזכה בסאוני רשב ובכים אבני <u>החבריק השם לייתוק הוה החברה. כיום ול אות החברים החברים ביום החברים החברים ביום החברים ביום החברים ביום החברים</u> ברום אבני מרמה, הם משקלות החברים הכים שאבר בתורה לא יחיה לך בכיסך אכן ואבן גדולה וקשנה כשיקח דבר ישקלו בנרות הנום: וישביה. אף שאינם לשירים דברו שקר שאין לחם תחבולת לקנות בפון רב להגאת פולפת: רברו שקר. בתיחם חםם: וישביה. אף שאינם לשירים דברו שקר שאין לחם תחבולת לקנות בפון רב להגאת פולפת: רברו שקר. מצורת ציון מצודת דוד והכיפות כמי שם ימדה (ירמיה מ"ו) : (י) תאש. כמו הים וכך

סהוכן לככות רולה לומר הכיני גודל הפירפניות סהוכן פליכם ומי הול המייעד מוחה הלא ה׳ שהיכולת כידו . וכאומר הנה סנכים סום הקורם סנהמן במחמרו והסירעניות המיועדת הים גדונה וחוקה והמייעד הוח בעל היכולם והיה ח"ק מהרחוי שמחד יחדדו וישובו אל ה': (י) עוד חאש. רולה לומר על"ו רחו עוד החם יש בבית רשע הילרות הרשע שחבף בגול ועושק חו

סם 6ם להמין (ש"כ י"ד): כית רשע. כמו ככית: יאימה. שם מדם: רזון, מלשון רזות וכחשית וחמר כדרך שחלם על החסרון: זעומת . מלשין זעם וכעם: (ים) חאוכת. מלשין זכום: בבאזגי כף כתמונים: ובכים. מתחחת ושק ישימו כו מכני כמשקל:

אם החזיר לבפליו וכאומר הלא פכ"ז לא שב ולא החזיר הפושק: וישישת רוון ודנוחה. כ"ל כאו אם שדיין בניתו איסה כחושם ו ומסרה להונוח כה הכריות הפפלית ופם כאפו של הקב"ה: (יא) האוכה. ר"ל אשר היה ראוי להם לומר הנה הואיל וכן הוא שפדיין לא שבנו וכי אשלא זכוח במאוני הרשף אשר פפדי וכרים אבני הפרמה ר"ל איך אוכל להלעדק כמששש אם שדיין השון ששור ללנו (יכ) פשיריה, פשירי ספיר ספור הפוח: ולשוגם רפיח בפיחם. לשונם תדכר רפיה כפיהם כי הלשון היח התדברת בחוך הפם:

and the inhabitants thereof speak lies—Although they are wealthy, they speak lies, as they have no other device with which to acquire much property.—[Redak]

and their tongue is guile in their mouth—Their tongue in their mouth is regarded as guile itself.—[Redak] Mezudath David renders: And their tongue speaks guile in their mouth.

10. Does the house of the wicked last long, [or do] the treasures of wickedness? And an *ephah* of leanness is condemned.

11. Will I merit with scales of wickedness or with a bag of deceitful weights? 12. For the wealthy thereof are full of violence, and the inhabitants thereof speak lies, and their tongue is guile in their mouth.

10. Does the house of the wicked last long, [or do] the treasures of wickedness?—The "he" of אָש is vowelized with a "pattach" [not a kamatz] because it denotes a question. And this is its meaning: עוֹד is an expression of longevity. ଅଧ୍য is like היש, is there. In I Chronicles (2:13) we find: "Ishai the father of David," instead of "Yishai." Here, too, is ซม instead of שיֵי. And so in II Samuel (14:19): "If anyone can (שא) turn to the right or to the left." [This is identical to] "If anyone can (שיש) turn to the right or to the left." So did Jonathan render it: Is there. Will it enter vour mind that the house of the wicked will last long, and the treasures of wickedness?—[Rashi]

Redak understands Jonathan differently: After the voice of the Lord has called out—see that they did not turn to the voice of the Lord that called out, and see that you will still find treasures of wickedness in the house of the wicked. He suggests that the verse be interpreted in the interrogative sense: See whether the treasures of wickedness are still in the house of the wicked, whether he

has taken heed to the voice of God calling out.

And an ephah of leanness is condemned—A small measure with which your wealthy deceive the poor and bring them to leanness—that is condemned by the wrath of the Holy One, blessed be He.—[Rashi] Redak explains it as a weak ephah, i.e., lacking the full measure.

11. Will I merit?—Each one should take the matter to heart and say, "Will I merit in judgment with scales of wickedness or with a bag of deceitful weights?"—[Redak, Kara]

deceitful weights—This refers to the Mosaic prohibition of (Deut. 25:13) "You shall not have in your bag diverse weights, a large one and a small one." When he buys, he would use the large weight; when he sells, he would use the small one.— [Redak]

12. For the wealthy thereof—The wealthy of the aforementioned city, either Samaria or Jerusalem.—
[Redak, Ibn Ezra]

are full of violence—Their houses are full of ill-acquired gain.—
[Redak]

מיכה 229 תרגום

גכליו בפוסהון : יג יאף אַנָא אַוְהֵיהִי עַלָּךְ כְּרַע אַצרינָך דַּחֲמָתָא: יד אָהָ הַּיכוּל וְלָא הִסְבֶע וִיהֵי לָּךְ לַמָרַע בַּמָער וַהַּדְבֵּיק. וַלָּא הָשֵׁינִיב וָדִי הְשִׁינֵיב לָּחַרָבָּא אָמָפֶר: פּי אַהַּ הַּוֹרַע וַלָּא הַחָצוֹד אַהַּ הָכַדַר נַיהִין וְלָא הִשוף תשפו תַקר: פון על די נשרתון גויבת בית עַמָּרִי נַעַבְרָתוּן עובְרַי

שאבוא להכיתך ולהשכם אותך על המאתיך: השכם. לשון

שממה: (יד) ותפג ולא הפלים. כשתרצה להוציא הזרע לא

יהא פולם חוץ: (מו) וישהפר חקות עפרי . כל כך יבא לכם

קסץ בו"ק (יג) וגם אני החליתי הכותך. פתרוני גם אני החליתי אותך

מרמים כה העניים ומכיחין חותן לידי רוין היא ועומה כחפי של הקדוש נרוך הוא: (יג) החליתי הכותך. האנשתי מכותיך חזקות והולות והנובות: השכם. להבמימך על

אבן עורא (יג) וגם . הטעם מדבר אל האים הנוכר עוד האים לכל אחד

מעשירי העיר אם אתה עבית המם יההלית לככ עבוקים גם

אתה. וישחך. אתה הכיתיך והשממתיך: (יד) אתה. וישחך.

שם דכר כמו וישעך תתן לנו והטעם הפך, גאותך: ותםב.

אשתך והסמ"רכשי"ן תשינ אל הריון ולא חלד את כל זה בעבור

ההמס שעשיתם חים לרעהו העשיר לעני: (סו) וישתשר. כל

חסחתיך: (יד) וישחך בקרכך. המחכל שתחכל חכנים כו מחרה בחור המעים ויגרום לך חולי שתהיה חולה והולך שחוח וכן מפרש חוחו בספרי מנין הף בחיך המעים חלמוד לומר וישחך בקרבך בפרשת עקב במדרש חמיד שיני ה' אלהיך בה ואף יונתן חרגם כן ויהי לך למרע ומחא במעיך: והסג. את אויכיכם המוליכים כניך וכנותיך כשבי ולא תפלטם ואם תפלטם סופם לחרב . ומפתו של ר' מנחם שמעתי וחסג לחאות תשמיש ולא תפליט לא יהיה לך כח לפלוט שכבת זרע ואם תפלטם סיפם לחרב אתנם ויונחן תרגם לשון הראשון: (שו) וישתמר חקות עמרי . וידעתי כי לא תשמעו אלי כי ישחמר על ידיכם ובניכם

ולשונם רבית בפיתם. ולשונם בפיתם היא רבית והוא תואר בפלם שביה עניה: (ינ) וגם אני. כבי שאתה החלית הקניים בשלט פר הכית אותר במותר החליתי אותך בהכית אותך מכח קשה: השסם כל חמאתיך . השכותיך על חמאתיך, או שירוש קשה: השסם כל חמאתיך . השכותיך על חמאתיך, או שירוש ענין תסיה כליכר אתמיה בני אדם ברוב הכיתי אותך על תמאתיך. השטם כקור וי"ת ואף אנא אייתי עלך כרע וכחא אצרינך על רחמית: נידו אתה תאכל. פאכליך יהיה לפארה

התמם שעקיתם מיש לרעהו העשיר לעני: (ש) וישתבחר. כל הגייען של וושית: יהי אות תאבל. מאבליך יהיה למדהה מהכם שלא תשבת סבו: וישחף בקרבן. הכנתק התהה בקרבן ויששך מדבו וישחף בקרבן. הכנתק התהה בקרבן ויששך תין לנו וי"ת ויהא עלך מרע במעיה :ותשר מאבלים . תמני האש" להריון ולא תפלים הולר אלא יכית. בסעיה : ואשר תפלם לחרב אתן . ואשר הלד לא ישכחו בו כי ישול בחרב האויב ותפנ במוץ כמו בשיץ וכן אריר ספיע גבול רקהו מום אתח. מכואר הוא: תדרוך . בחולם לקריאת בן אשר ובחפף קפץ לקריאת כן בשתל : ותירוש. על שם סיפי כפי מום אתח. מכואר הוא: תדרוך . בחולם לקריאת בן אשר ובחפף קפץ לקריאת כן בשתל : ותירוש. על שם סיפי כפי מבוא ושתתבר . אעפ"י כן לא תיסרו בכל הרע שאני מביא מבוא יומר היום בל הרע שאני מביא כצורת דוד

מצורת ציון

(יג) החליתי. מלשון חול: הבותיך. מלשון הכלה: השמט. מלשון שממון : (יד) וישחך. מנין ששלות והכנסה כאו וישח לדם מלשון שממון : (יד) וישחך. מנין ששלות הכנסה כאו וישח לדם (ישמיה ל): ותשב. שנין השני הריב יקלה שול בלמות (משל ב"): תשב"ש. מנין הללהכאי כני קלק (חהלים ל"ב): (שותררוך. הדרך נדרוך ברגל על הוחים לכולים הבמן: תפוך . ענין משיחה :

(ת) וגם אני . הואיל וכן עשו לכן גם אני מוכן להחליא אוחך כמה שאכם אוחך מכה חזקה ולהשתם אוחך כמכור משאוחיך: (יד) ולא חשבת. כי חהיה המחרה נשעים : וישחך בקרבך. וקשאר חדכ הכנטחך בקרבך כי כשהחדם שבע רם לכבו אכל כבהוא רעכ הוא שפל ומוכנם : התשב . אף אם חשיב את האויב המוליכים את בניך בשבי שכ"ו לא תוכל להליל אותם בידו ותה אשר תליל בידו אתן

לחרב כי ינבר יד החויב לסכותם נסם וחף חם לח ינבר ידו לקחתם כבכי : (פי) ולא הקצור. כי החויב יקלקוהו לכלמו : ולא חסוך שבן. לא תסוך עם השתן כי העכודם יקחהו: והירוש. חדריך את ענכי היין: (עו) וישתבר. כ"ל עם כל סייפודים הרפים ההם

the statutes of Omri instead of My statutes. The word הַשְּׁחָמֵּר is singular, referring to each and every statute of Omri.—[Redak]

Omri is mentioned since he added evils to those already practiced by

Jeroboam, and the house of Ahab added evils to those practiced by Omri.—[Malbim] The intention is that the kings of Judah adopted the idolatrous practices of the house of Ahab.—[Abarbanel]

- 13. Therefore I, too, will smite you with sore wounds and make [you] desolate because of your sins. 14. You shall eat and not be sated, and it shall bend you over in your innards; and you shall overtake, but you shall not rescue, and those whom you rescue I will deliver to the sword. 15. You shall sow, but you shall not reap; you shall tread the olives, but you shall not anoint yourself with oil; and the must; but you shall not drink wine. 16. And the statutes of Omri shall be observed, and every deed
- 13. Therefore, I, too,—Just as you have smitten the poor and the oppressed with your devices and your guile, so will I smite you with sore wounds.—[Redak, Mezudath David]

I will smite you with sore wounds—I have made your wounds sore—strong and ill and incurable.—
[Rashi]*

and make [you] desolate—Heb. הַשְּׁחַ, to make you desolate because of your sins.—[Rashi]

14. You shall eat—Your food shall be a curse to you, for you shall not be sated from it.—[Redak]

and it shall bend you over in your innards—Heb. אַרְשְּׁחָן. The food that you eat—I will bring a curse into it within your intestines, and it will cause you illness, that you will be ill and walk bent over. So it is explained in Sifre: How do we know that, even within the intestines? Scripture states: "And it shall bend you over in your innards." In the parashah of Ekev, in expounding (Deut. 11:12) "The eyes of the Lord your God are upon it," Jonathan, too, renders [our

verse] in this manner: And it shall be to you for illness and a wound in your intestines.—[Rashi]*

and you shall overtake—your enemies who lead your sons and daughters away, into captivity; but you shall not rescue them, and if you rescue them, their end will be to the sword. In the name of Rabbi Menahem I heard: You shall gain your desire for sexual intercourse, but you shall not ejaculate. You shall not have the strength to ejaculate semen; and, if you do ejaculate them [and beget children], their end will be that I will deliver them to the sword [of the enemy].—[Rashi]*

- 15. but you shall not reap—for the enemy shall reap it.—[Mezudath David]*
- be observed—I know that you will not obey Me, but through you and your children will all the statutes of Omri and Ahab [the evil kings of Israel] be observed.—[Rashi] Nevertheless, you will not learn your lesson from all the evil that I will bring upon you, but you will continue to keep

בניסוסיהון כְּדִיל 'ת באה לאשתספו נחסידי עסי הקבלון: וכיא נילי ארי בעכו האכרו ססיריא אַרעא הא כסיופי בעוללו בחר קטוף בית נכר דכיה

כל חוקות עמרי ואחאכ: וחרפה עמי השאו. אתם תקבלון עון תחרפה שהעכו"ם מחרפין חת עמי שהעידה בהם תורה על כך (דברים כ"ה) לא יהיה לך איפה ואיפה

והם חינם שותרים: ן (א) אדדי לי. הנכיח מקונן על עלמו חוי לי שהועמדתי לנכיח בשת הוחת שחין כני חדם לדיקים כדור : באספי ביץ . נקוד קתן חסף שחינו לשון סועל כתו יושב אותר אלא לשון מפעל כמו אסף החסיל (ישעיה ל"ג) כאסופת קין והם סופי תאנים שהן רעות וכן תרגם חנתן כסופי הייסח: כעודלות בציר. כעוללין כתר הסוף: אין אשכול לאבול. כתרגותו לית גכר דכיה עוכדין

אבן עורא

חתת תחוקות עתרי: וכל מעשה בית אחאב. הם המשתמרים וחוקותי לה ישתמרו וטעם וחרפת עמי מס שהייתם מחרפים עוכדי השם תשאו הגמול או הטעם חרפת

עמי חשחו עליכם כדרך וחרסה לח נשח על קרובו : ז (ח) אללי. דבר הנכיח על לשון המשכיל בעת ההיח והוח עתי הנוכר: באספי קיץ. כתו קדשי תה שיחספר

תקשופים תקבלו עונש אותה התרפה שיתרפו אהכם חנוים: מ) אליו לי , מלעיל חמעם באליף אם רשעתי אללי לי כלרע השנם בלם"ד וענינו כמו אוי ורבי אחי רבי משח פי לשון יללח השליף מקום יו'ר כמו ישי ואשי אמר רגביא אוי לי ברשת ישראל כי הם לא שמעו בתוכחתי והאלגפרע מהם ואוי לי

מהר"י קרא

בשביל שאתם שוסרים חקות עסרי וכל מעשה כית אהאב הרע תבחקותי לא הלכתם: לפקן תתי. לפקן דבר זה אתן אוהך

לשפח ולשרקה:

(א) כאספי קיץ כעוללות בציר. שאחר שאוספים קייצי תאנים (מ) לא נשאר לים כי אם תאנים הרעות והמובות נאספו וכן

בשללות אם כלה בציר שבצרו הפובים ותבאושים נשארו שם:

רד'ק עליכם תדיין חק עםרי משתמר בכטות עובו הקותי ואטר רישתמר לשין יחיד ואמר חקות לשון רבים רוצח לומר כל חק

החק: והרפת לפי תשאו. כח שהייתם פהרפים לפי שהם

ישראל כי הנה א שמט כי הייתה מוספיק יותר של הייתה בדבר פרשתם ואוי לי מצרתם: כי הייתה מספק כין או השארתי כדבר פרשת העשאר אתר שלקפו ואספו פירות חקיק או כעוללות שנשארו בנפן אחר שכלח תבציר: אין אשכול לאפול, איני פרצא בנפן אשכל אתר לאכול כי כבר בכצר כלופר אין חסיד וישר שאלפוד סמעשיו: בכורת אותח נפשי, כלוכר אם תפר תהפירים ותישרים אותה נפשי שיעכוד עתה אחד סבני תדור שילמד דרכי ההסידים והישרים והוא תבכורה במשל: כאספי מצודת ציון

כצידת דוד

ידפתי שלה תשתפו לי ויסים נשפר על ידיכם הקוח פתרי וכל ממשם כית מחחב כנו שהיו מלכי ישרחל והרשימו למשות נמכודת ספסילים וכנס פחס לומדים מכם ושומרים את פחקים וסמעשים ספלו: בסועציתם . של מפרי ופחחכ בכו: לסען תחי. כולם לומר שיסים זם סכם שפתן פוחך ירושלים לשמח סכל יממסו מל תורכנך ויושכי ספיר יהיו לפרקם כי ספכוים יפרקו על גודל ספכדון: הדרפת עמי תשאו. גם חתם תשפר סחרפם שפכל פפי סם כני פשרם סשכמים לסיות נולים כמותם הופיל ופתותם כדרכיהם :

התידוש . מנכי היין ו (פו) כמקצותם . פלבון פלם: לשמח . פנין תמהון: לשרקח. כוח קול הכח בקבון סשפחים וסדרך לפשוחו כשרוחים דכר חשוב שנחרל וכן לשמה ולשרקם (ירמים י"ם) : תשאו, מל מבח וסכל נ

§ (A) אלי. פלאין ילוס וכן אם הספח אליו לי (איוב יי): קיץ. ר"ל פיכופ הקיץ: כעוליו לו מס הספח אליו לי (איוב יי): קיץ. ר"ל פיכופ הקיץ: כעוליות. הם הפנכים הנחשים הלקסים כסיף: בצדי. כן יקרא אלים הפנכים רמו כי תלור כרשך (דרים בצד). א אשכת ל. כן יקרא המקש הספנכים אלים כו כפו ואסכול פנכים (נמדכר י"ג): בכירה. כן יקרא פס שנשר כשולו ואסכול פנכים (נמדכר י"ג): בכירה. כן יקרא פרש שנשר כשולו

a first ripe fig my soul desires—A good fig, which ripens in its time, as the Targum renders: My soul desired the good ones.—[Rashi] If the pious and the upright have perished, my

soul desires that one of the generation should learn the ways of the pious and the upright-that one is symbolized by the first ripe fig.— [Redak]*

of the house of Ahab; and you shall walk in their counsels, in order that I make you an astonishment, and its inhabitants a hissing; and the disgrace of My people you shall bear.

7

1. Woe is to me, for I am as the last of the figs, like the gleanings of the vintage; there is no cluster to eat; the first ripe fig my soul desires.

in order that I make you an astonishment—Your deeds will serve to bring punishment upon you to the extent that everyone will be astonished at your destruction, and they will hiss at the extent of the desolation.—[Mezudath David]

and the disgrace of My people you shall bear—You shall bear the iniquity for the disgrace that the peoples of the world deride My people, for the Torah admonished them concerning (Deut. 25:14): "You shall not have in your house two kinds of ephah," but they do not keep it.-[Rashi] Because you were deriding My people, the poor and the oppressed, you will be punished by being disgraced by the nations.— [Redak] Or you will be punished for deriding My people, those who worship God.—[Ibn Ezra] Or you will bear the reproach of My people, the Ten Tribes, by going into exile like them.—[Mezudath David]

1. Woe is to me—The prophet laments over himself, "Woe is to me that I was appointed a prophet at this time, when there are no righteous people in the generation."—[Rashi]

Redak quotes his brother, who derives אָלְיֵי from the root אָלִי to wail. The prophet bewails Israel's evil deeds and the retribution in store for them.

as the last of the figs—Heb. אַפְּפְבּי. This is vowelized with a "chataf kamatz" because it is not a verb in the present tense, like אַפְר, sits, and אַמְר, says; rather, it is a gerund, as in (Isa. 33:4): "The gathering of (אַפָּר) the locusts"; like the gathering of רְיִב, These are the last figs, which are inferior. And so did Jonathan render: as the late figs of the summer.—[Rashi]*

as the gleanings of the vintage—As the gleanings after the vintage.—
[Rashi from Jonathan] I remain as the gleanings that remain on the vine after the vintage has been finished.—[Redak]

there is no cluster to eat—As the Targum renders: There is no man who has good deeds.—[Rashi] I do not find even one cluster of grapes on the vine to eat, for they have all been picked; i.e., there are no pious or upright men from whom to learn to do good deeds.—[Redak]

עובדיו טכיו לטכיא חַקרת נַפְשׁי: נּ אָבָדוּ חסיביא מן אַרָעא קמשפך ופאי פקנין וכר ית אַחוֹהָי מָסְרִין לַנְסִירָא זּ בידיהון יַרָא סומיבין שַׁלְּשוֹנָא שָׁאַיל וְדַיָנָא אֲכֶר עָכִיד די ראשלם לה ורבא מסכיל החמורי נפשיה ת"א פל הרם. (חפוית נה): סוכם כחדק מצפיך עליהון. שירוביו פא י

דַקַלָּקלוֹתָא: דְּ שָׁבָא דְבָהוֹן קַשֵּׁי לְסָפָּק כון יְדֵיה כָּר סון חָדְקא וְדְקַשִׁים בְּהוֹן סִסְיוֹנַת סְיַג בִּישׁ יוֹם סבוּרָךְ מהר"י קרא רשיו

(ב) אגר חסיר מן חארק. כסו כן בישראל צריקים נאכרו וישר בארם אין וחסרצחים וחרשעים נשארו שם: חרם. הוא רשת כסו הכליתיך בחרמים: (נ) על הרע כפים להימים. המח מרביםבכפיהם, לחיפים,לחרבות, בסו הפיבו מצבות שפירושו חרבו מצבות: חשר שואל והשופם בשילים. כתרגומו תחמודי נפשיח: ויעבתח. הם משלשים חבא גין פשל. כעבותים תנדלה בשלשח: (ד) מוכם כחרק ישר בפסוכה. איש מוב

טכין: בבורה. תאינה טוכה המתכשלת בעתה כתרגומו לטכיח המידת נסטי: (ב) וישר באדם אין, חדם ישר ככני חדם חין: יצודו חרם. ינודו כחרמם וכמלודתם: (נ) על הרע כפים להימיב . על שכר הרעת כפיכם חתם מקוים שיטיב לכם: חשר שואד. שוחד: והשופם. הדן את הדין גם הוא בשילום אומר לשופט חבירו כשהוא

גולן ומחויב כדין שלם לי גמולי כוה ואני אוכה אותך כדין אחר: והגדול דובר הות נפשו. המלך או הנשיא אומר כדין רלון נפשו: הות נפשו, דכר ההוה לרלונו ולנפשו . כמו אין נפשי אל העם הוה (ירמיה ש"ו) וכן תרגם יונחן חחמודי נסשה: דיעבתוה. ששחוה קליפה של חטא בין שלשחן כעכוחות הענלה חטאה שהעבות משולשת היא כך מצאחיה כתרגוסירושלמי עבדוהו כקליפה דחוכין: (ד) שובם כחדק. שכא דאית כהון קשה

רריק שם רבים כן אפף תחסיל: (כ) אבר חסיר. חרם . רשת כמו סשפה הרטים תחיה מצורים והרטים אכר יצודו כל אחד אחיו לתרגו כמו חצייר שצר הלופות ברשת: עו על הרע כפים לחיפוב. חרע כקור וכן הפוב אכר יתנו רכתם על הרע אשר בכפיחם להפיבו ולחוכר וות דרך צחות לוכר לשון על חפכו לענין אחד וכן כי ייפיב אל אבי את הרע כליך וכן ההיסב חרת לך זה חלשון לחוק הפנין ואמר כי בזת יחויקו הרע ככפיהם לקחת שוחר להמות רון: חשר שואל. כי לא ישאל המלך

אבן עורא הדלים מהפרי הנמשך וזה דרך משל כחיו לדיה: (כ) אבד. חרם. כמו רשת משטח מרמים: (ג) על. חמר רכי מרינום וחהי להם הלכנה לאכן חחת אכן וככה על הרע כפים תחת היטיב. מלח ויעכתוה מגזרת עכותים והטעם חם הגדול יחל לדבר הוח מלכו הות כמו הווח כקרכה ישכתוה השומעים והטעם יוסיפו עליהם: (ד) מובם.

שוחר בפיו כי יתביים מות אלא חשר שואל בעבורו: וחשופם בשילום. חשופם ג'כ ירו עמחם ויש לו חלכ כשיחד יותו שלום שחוא נסול כמו באו יםי תשילום וכן במשקל אתר ורורף שלמונים והנח חשופם ממח חדין כמי שינבוללו הבלך מובח בסכון שלוקה בחפיית חדין והגדול גם כן כי שחוא גדול בחצר הפלך וחוא תחת חשר גם חוא דוכר עם כעל הרין לתח שוחר ויפסקי תרין כרצונו וזתו חות נפשי כלופר שברון נפשו ואבדת כן חפולם כמו יכו בהותו וחות רשעים. ויונתן הרגום החבודי ישפקיה: ריעכתות החוקת בין כולם חוקו הפיית בשחדו שלוקחים ויעבתות ענין חזק כפו החבל החוק שנקרא עבות האוז'ל פירשו כי כל עבות פנ' הופים וכן ועבות חענלה שהיא משלש דצועות היא תחוקה וכן פירשו רו"ל עבות נ' כלין בקי אחר וכן אפר ויעבתות לפי שהם שלשת פחווקי העולה וחפיית חדין השר ותשופם והגדול: יו פונם כתדק. חפוכ שבתם אחר וכן אפר ויעבתות לפי שהם שלשת פחווקי העולה וחפיית חדין השר ותשופם והגדול: יו פונם כתדק. חפוכ שבתם מצורת ציון סצורת רוד

כשו כבכוכה בתהנה ברחפית: (הופניםי)! אותה. עלי חחום וחבר: (כ) יארבו. עלפון חורכ: יצודו. עלי לדייה: חרם. כמו בהרם וֹסוֹח סרבת וכן משמת תרמים (יתוקחל כ"ו): (ג) לחישיב . ענין מזק כפו ספיסל חרם לך (יונס ד') ! הית. פנין בכרון נפש וכן פוח לאכיו כן כסיל (מבלי י"ס): ויעבחנה. ר"ל יחוקו כחכל פל:

פמש: (כ) אבר חפיר. עתם יפנש פמשל ויחפר כנה חביד מקי מק פחרן וחין חש ישר בין כני חדם: לרפים יארובו. מחרכים לששוך דם: יצורו חרם. ילוד חומי ברשמו : (ג) פל חרץ כפים לחיפיב . ר"ל יתנו דעתם פל כרם חשר בכפיסם להפיכו ולחוקו ז חשר שואל. רולה לומר כום יחוקו חת כרע כי כשר שוחל ספוחד

כסי מלא למפון ימר המשפת כי וחשומם בשילום. כולה לומר ליון (ד) בחדק. סול פין קין למו כפשונות חדק (שם פ"ו): מסביכת בנות השופס להולית הדין לתתיח לפל לכ פונתו בשניף השלום שלכר: והגדול. אשר היא פידו לכוף פל קיום סמשסם: דובר דות נפשר היא. פוד הוא מכוח ומדכר שכרון נכש אל מול זם שלכו של משפסו לחיים של כדין: ויעבתוח. של קיום השופט והגדול פחוקים אם הרע כתכל פני: (ד) סרבם. הבול ככהם כות כקון

4. The best of them is like a brier—The best among them—it is as hard to extricate oneself from his hand as from a brier (Targum Jona- thorn hedge—The most self from their hand as [it is to extri- hedge.—[Rashi]

cate) the briers that are entangled in wool.—[Rashi]*

the most upright, [worse] than a than). It is as hard to extricate one- among them is worse than a thorn

- 2. The pious have perished from the land, and there is no upright among men; they all lurk for blood; each one hunts his brother with a net. 3. [In return] for the evil of their hands, do they expect that He will benefit them? The prince asks, and the judge is in the payment, and the great man speaks what is in his heart—and they weave the web. 4. The best of them is like a brier, the most upright, [worse] than a thorn hedge. The day
- 2. The pious have perished—This is the interpretation of the allegory.—[Mezudath David] Similarly, the righteous have perished from Israel, and there is no upright among men; but the murderers and the wicked remain.—[Kara]

and there is no upright among men—There is no upright man among men.—[Rashi] There is none to stay God's anger from destroying the people.—[Eliezer of Beaugency]

each one hunts his brother with a net—They hunt with their net and with their trap.—[Rashi] Everyone hunts his brother, to kill him, as the hunter hunts fowl with a net.—[Redak] So do they seek to rob and plunder.—[Isaiah da Trani]

3. [in return] for the evil of their hands, do they expect that He will benefit them?—Do you expect that He will benefit you as the reward for the evil of your hands?—[Rashi]*

the prince asks—for a bribe.—
[Rashi] Since the king is ashamed to ask for a bribe, the prince asks for him.—[Redak]

and the judge—who judges the case is also in the payment. When he is a robber and is liable according to law, he says to his fellow judge, "Do me a favor in this case, and I will vindicate

you in another case."—[Rashi] Cf. Rashi to Isaiah 1:23. The judge, too, is in cahoots with them and has a share in the bribe. The judge perverts the verdict according to the orders of the king, for which he is compensated.—[Redak]

and the great man speaks what is in his heart—The king or the prince states in the case what his heart desires.—[Rashi] Redak interprets this phrase as referring to the greatest courtier of the king, who is subordinate to the prince. He, too, speaks to the litigant, asking him for bribes, so that the verdict be promulgated according to his desire.

what is in his heart—Heb. אַרַּח אַרַּח. He speaks what is (הַנֶּה) to his will and to his desire. Cf. (Jer. 15:1) "I have no desire for this people." And so did Jonathan render: The desires of his heart.—[Rashi] Redak renders: The destruction of his soul; i.e., of the one who was wronged in his judgment.—[Mezudath David]

and they weave the web—They made it into a rope of sin amongst the three of them. As the cart ropes, so is the sin, for a rope is braided of three strands. So have I found in the Jerusalem Talmud (Ta'anith 2:1): We made it like a web of sins.—[Rashi]*

קצפֶּרְ פְּלְדְּתְן. מְבְוֹבְתֶם: יֹּ אֵלְ־־וֹ (178 Al nhain, neite oit agicen men ברפיף . יכי העאסה עקר <u>ע</u>רבי מרר", **ערא** david of deres of they (t) acctific, dies as : CAUT עאר אתר תר רביל אני מנול אני ירביל אני いただ L לשב ענן פעורת כישהף פטח געןורי ענבי להון: חילא הָהַיִּמְנוּן הקבמצון בקריב מאפת י ארי גרא טנבל אבא צומר מר סלי פיקה: ברהא מנציא עם אמה פלהא פְקוּלָא בַּחֲמְהָה סנאודי דנטרא בין אבוע אבוץ לאלהא ביניה: יואָנא בְּנִימָרְאַ נרנים נרנים N. Ş

יישר שנהם הוא בקין הבחבה: יום סצפוך . כשאצמה לישינה מקד עליהם הקבלה או את שנום ורא להם יום מהופה ומבוכה: בנוכהם . לשון שרבור: (ז) ואני בה' אצמה . אסר הגביא אנים שאהם עישים בל אלה הרפות אצמה לישונת ה' למיפק מן ידיה כד מן הדקח קשה לגחת מידם כמו

of my exile. prophet speaks for Israel, as in the following verse. After he has reproved them, prophecy with words of consolation: Although I explains that the his concludes Redak

will be exiled from my land because sins, I will still hope in the Lord, that He will take me out of

to which you look forward—your visitation—shall come; now will be their perplexity. 5. Believe not a friend; trust not a prince; from her who lies in your bosom guard the openings of your mouth. 6. For a son disgraces his father; a daughter rises up against her mother; a daughter-in-law, against her mother-in-law; a man's enemies are the members of his household.

7. But I will hope in the Lord;

than a thorn hedge—Heb. מְּמְּסוֹּכָה Cf. (Isa. 5:5) "Remove its hedge (מְשִׁיבְּחוֹ:—[Rashi]

the day to which you look forward—On the day to which you look forward for good, your visitation shall come.—[Rashi] Redak renders: The day of your prophets. He explains: The day of the false prophets—who are your prophets, for they would assure you falsely—you will see that day, what it is, whether good or bad.

your visitation shall come—The visitation of your iniquity.—[Redak] their perplexity—Heb. בְּבִּנְכְחָם, Cf. (Ex. 14:3) "They are entangled (יְבָּבִים, ''Their confusion.—[Rashi]

5. Believe not a friend—[This is to be understood] according to its apparent meaning. But our Sages explained it as referring to the Most High. Do not sin and say that the Holy One, blessed be He, is our Friend, and He will forgive us.—[Rashi from Hagigah 16a]

from her who lies in your bosom— Your soul will testify against you.— [Rashi from Hagigah 16a]

the openings of your mouth—Heb.

פְּחְחֵי. The words of your mouth, the openings of your mouth.—[Rashi]

According to the simple meaning, Micah is depicting the treachery of the people of his generation. No one can believe his friend or even a prince, who usually keeps a promise. In Micah's time, neither had credibility.—[Mezudath David]*

- 6. For a son disgraces his father—While a son should exalt his father and honor him, in this generation he humiliates him and disgraces him. Likewise, a daughter rises up against her mother. All this is contrary to common custom.—[Redak]
- a man's enemies are the members of his household—Not only can one not trust his relatives, he cannot trust his servants, who have become his enemies.—[Abarbanel] Alshich explains the expression as referring to one's family members; hence the phrase is a summary of the beginning of the verse.
- 7. But I will hope in the Lord—The prophet is saying so.—[Rashi] Although you do all these evils, I will hope for God's salvation, that He will hear our prayers.—[Kara]

מביר פורקר 'קביל קילודן בעיל דבבותי לי ונקנית אקום אני אָנַר עַלְי: פּ אַמְרֵינּה יְרִישְׁלֶם לְוָם מוְ קִנְם יִי עם ניר אני ויחפרע עולבגי ופקונגי לקהור אחוי בובותיה: . ושטה בגינ קובוהי ער נירין ריני תיכית כרקקלא נתהפינה ָרָ: מָיִּ: רְבְנוֹתְי x x L t Ľ ורעסר עישר ראטר ילרלאלוי ישעי ישמעני このなられ、これ、とれ ď

ב"א אנ מבמה. ווכר פקור: לוור (י. (נונום ביומן מ): מהר" קרא

(ח) אל השבחר אויבהר. ככל ועור המייבת רומי: שישמב הפלחני: (a) וקף הי אשא , ומכו של הקנ"ח בקמף עלי והעני ביר האומות אשא ואבכול כי המאחי לו עד אשר ידיב ריני הקביה כן האומיה ועשה כשמםי מהם על אשר חרטי לי ויוציאני מחשך לארר אראה בנהקרו: () שני הראתה בה, אבן עורא

סי ואקים לאלהי ישם ילבל ישמער אלהי בקקאי אליו מלנחי: מקום: אווחילה. מלשן חמלת ומקום כמו יחל שכאל (מכלים (1) אל משבים לכן לו משמעי ליותי על למוש באל מוסיף כ"ל): (1) זקף. כמם ומימה: אשא. 6 בנו: (1) לבריםם. ערך לקים כי מעוים לכים באלוי ואלי! (מין זיקר היאשא. הן מסה אלי מוכל זקף ס'ני משוחי לו וכן אסכול בו אבר קלים ליות מישא. הן מסה אלי מוכל זקף ס'ני ממחי לו וכן אסכול באלון לו אלון אליות אין מימין באלון לון אלא היאשא. הן מסה אלים ועל זקף ס'ני ממחיל לוון לאלה בלוקום באון אלון באלון לון אלון און און נאלול בלולן הוא . נלאל מלאל הליני למדות כי מבות בקלון לון הוא. נלאל מלא מלא מלון הוא . נלאל מלא מלני לוון הידילון הבלון

nacherib, whose hordes threatened When my enemy sees the righteous Jerusalem during Hezekiah's reign. on my my enemy shall God is performing And <u>.</u> deeds

behalf, shame will cover her, for she said during my exile, "Where is the God?"-[Redak, Mezudath David Lord your

I will wait for the God of my salvation; my God shall hearken to me. 8. Rejoice not against me, my enemy; although I have fallen, I will rise; although I will sit in darkness, the Lord is a light to me. 9. I will bear the fury of the Lord—for I have sinned against Him—until He pleads my cause and executes justice for me. He shall take me out into the light; I will see His righteousness. 10. And my enemy shall see, and shame shall cover her who says to me, "Where is the Lord

my God shall hearken to me—for I trusted Him, that He would hearken to me in exile.—[Redak]

8. Rejoice not ... my enemy—Babylon and the wicked city of Rome.—[Rashi] As Redak explains, the prophet alludes to the present exile. The countries of the world in which Jews are held in exile are referred to as Rome, the power that originally exiled Israel and destroyed the Second Temple. Let Rome not think that Israel's hope is lost and rejoice over Israel's misfortune.

although I have fallen, I will rise—Although I have fallen in exile, I will rise again. The verse is written in the prophetic past; whatever God predicts is as though it has already transpired.—[Redak]

although I will sit in darkness—In deep trouble, which is likened to darkness—I trust in the Lord that I will yet have light, and He shall take me out of the darkness into the light.—[Redak]

9. I will bear the fury of the Lord.—I will bear the fury of the Lord, Who was wroth with me and

delivered me into the hands of the nations, for I have sinned against Him, and I will justify His punishment.—[Kara, Redak]

until He pleads my cause—and executes justice for me against the nations that oppressed me.—[Kara] and executes justice for me—He will avenge me against them.—
[Redak]

I will see His righteousness—He will do more righteous deeds for me.—[Redak] Ibn Ezra explains: I will see when my heart is enlightened; then I will understand that God is just in all that has passed over me. Ibn Ezra further suggests that this is an allusion to God's avenging Israel from its enemies.

Mezudath David renders: Now I suffer the fury of the Lord, for I have sinned against Him; and so will I suffer as long as He quarrels with me and executes justice against me. Then He will take me out into the light and I will see the righteous deeds that He performs for me, for He will not always be wroth.

Eliezer of Beaugency interprets this passage as a reference to Sen-

יריז יכחאו ריש

מהר"י קרא בבי שראתה בשברנו כן עתה הראגה עינינו בשברה שתחיה למרטם כמים חוצות: (יא) יום לבנות גרריך יום ההוא ירחק

(יא) יום לבנות גדריך. מוסב על החומרה חלי ועוד היח חומרת חלי יום לבנות נדריך שחת מלפה לו חותו היום: ירחק חק. זמנו יחריך ולח יכא לעולם: (יב) יום הוא ירחק יבא. הכביא אומר אותו היום שאתם מלעינים עליו לחמר בעל והלך לו יום ההוא שמור ונלור ולא בעל עדיך לחמר בעל ודלך לו יום ההוא שמור ונלור ולא בעל עדיך. מרענו: וערי סצור. כלומר ועד ערי מלור, ויומן תרגם

יפא האויב להחריבך: למני אשור. אשור הוא ראש לחרענו: וערי מצור בלוחרועד ערי חלור ויונחן תרנם כן חורמני רבתא: וים מים. והיושבים על ים האחרון אשר הוא במערב: והר ההר. כמו ויושבי ההר. ויונתן לא כן תרנם: יום לבנות גדריך. הגביא מכשרו לישראל שיש יום כמום ומוכן לבנות גדרות הרבותיהן: יום ההוא ידחק. זיכפל מעליכם: דוק. גזירת העכו"ם: יום הוא ועדיך יבא. בעידנא ההוא יתכנשון גלוותא דישראל דמן

אכן עזרא

שתהיה מרמם: (יח) יום. כחשר יכח יום שהשם יכנה גדריך חז ירמה חק המם שהיית נותנת: (יכ) יום ועריך יבא חהה כל גוי שוכן למני חשור ועד נהר פרת. ועריך ישועה חמר וים מים שמערכ חרן ישרחל תחרב ורבי ישועה חמר וים מים שמערכ חרן ישרחל עד תחרב מפחת ים זהר פלוני שהיה כולו יישוב שם כמו הר ולפי דעתי כי מלת ועד נהר מושכת חחרת ועד ים מים והר ועד ההר והנה ים מים כמו הים הקדמוני והים החחרון וכן הר

כמו הראשון אמר אויכתי שתראה שיתניאני האל יתברך לאור
יתית לת בשת ממה שתיתה אומרת לי בנלות איה הי אלהיך:
עני תראונת בת. הערין דנושה שלא בכנהג אלא הוס בן תחיה
נין, היא השנילת אמר עיני תראה באויבתי כתפצי ורצוני בי
ענה בכל לי תנוא מדי לתנות במים בשים הוציה ובן ובאויבי
שהשבת לבנות לריך: אמר בכניה אמר בננד האויבתי יום
שהשבת לבנות נרריך בכית ישראל בשתבוא עם נוג ומנוג
בארץ ישראל יום התרא אומים הראו אייה לך להשך
הרתון תקר שתיתה לך באומות ובישראל והיית משלת עליהם
המפרשים פירשו השמון כנגד ישראל וכן ה"י בערגא תחיא
המפרשים פירשו השמון כנגד ישראל וכן ה"י בערגא תחיא

יתננין כנשתא רישראל ונוי: יוט יום חוא ולריך יבא. אוחו יום תשועת ישראל יום תוא לה' ועדיך יבא האויב להשתיתך: למני אשרי מצור. וכר אשור שנלו שם ישראל תחילת: למני, במו לםן בםו מני אפרים: ערי מצדר. כם ערי מצבר כלומר שלא ימלפו מפני חזקה וכן ותבן צר מצדר לת וחרומים לו רבים: ולמני מצדר. ומן מצדר. כם ערי מצבר כלומר שלא ימלפו מפני חזקה וכן ותבן צר מצדר לת העמים: יום מים. וער שוכר ער שוכר ועד העתר וער האור וער אותר אחר מדר פתר מדער מערב! ותר ההר. ועד הי תחר ותרא חר תחר שמת שם אחרון והוא אחר מנבלי א"י כם שמם כל חדר בתחל לבא חסת וזכרו בתורת בתולם והנה בפתת ואחד הוא ר'ל יתריבו ארץ אחר מנבלי "מי כם שמם כל התחים לפרשים ולמני כצור כם "מצרים שחא מכיבות בל שהים שלא שכני מצור כם "מצרים וכן דללו הרבו יארי מצור כל יאורי כצור כםו מצרים וכן דללו החרבו יאורי מצור כל יאורי כצור כםו מצרים וכן דללו החרבו יאורי מצור כל יאורי כצור כםו מצרים ונית בערגא תחוא בלוותא דכן אתור ונו' תרכם ולמני מצרים וכן דללו החרבו יאורי מצור כל יאורי כצור כםו מצרים וכן דללו החרבו יאורי מצור כל יאורי כצור כםו מצרים וכן דללו החרבו יאורי מצור כל יאורי כצור כםו מצרים וותר של המשוב מצור ביו אורי מצור מותר של מצרים מצרים וכן דללו החרבו יאורי מצור מות מצרים מצרים וכן דללו החרבו יאורי מצור כו היאור מצור מצרים מצרים וכן דללו החרבו ישרים ביו מצרים מצרים הותר מצרים היאור מצור מצור מצרים מצרים וכן דללו החרבו יאורי בצור מצרים היאור מצור מצרים מצרים היאור מצור מצרים היאור מצור מצרים מצרים ווצרים היאור מצור מצרים היאור מצרים היאור מצרים היאור ביו מצרים מצרים היאור מצרים היאור מצרים היאור מצרים היאור מצרים מצרים היאור מצרים ביו מצרים היאור מצרים היא

מצורת דוד

מצורת ציון

עיני תראינה בח ונר. מה שמלשה לרהות מן הנקם כי חו חהים לתרפם סרגל כטים המושלת כמולות: (ימ) אים לבנות. כ"ל יכל יום לכנות גדרי תרכומיך וכיום סרול ירסת ממך חוק הפכודם אשר יום לנות גדרי תרכומיך וכיום סרול ירסת ממך חוק הפכודם

דריסת הרגל: הדצית . שווקים: (יא) ג'רריך. מלשון גדר וכוחל: הק . פנין דכר קבום: (יב) ועריך . אליך כפו חגם פדיך (איוב ד'): לסני . כפו לפן וכיו"ד נוספת וכן פני אפרים (שוססים כ'):

י . ישב י בי מקור מים בי המשרוק בשנה ול מוס מסחומות יכוח לו פליך מחו חיק השם והשבודו: (יכן יום ראה י לל חישה ל לך סופן כחור כיום: ועדיך יבא. כל חומם מסחומות יכוח חיד יידים לידי יושלים לביות סדים לתמשמתך: לפני אשרור. מו חשי הוא חשרי ספכלר שבה כי לא ימחקו במשנה בפבלר: ברפני בצרו. מן סרי הפכלר: ועד ברה כוח לוהר פרת הסומד בנבול א'יו משם ו בלאה הפה ארן המפרים: וים. מלח ופד משפשת בשחים כחלו חתר ופר ים מים ר"ל מקלה התפרכ ופר ים המפרכ ישוא (בנו איי:

walls—The prophet informs Israel that there is a day preserved and prepared [for them] to build the walls of their ruins.

on that day the decree shall distance itself—And the statute of the

decrees of the nations shall be nullified from upon you.

[12] It is a day, and shall come up to you—At that time, the exiles of Israel shall be gathered in from Assyria.—[Rashi]*

your God?" My eyes shall gaze upon her; now she shall become trodden as the mire of the streets. 11. "The day to build your walls—that day—its time is way off." 12. It is a day, and he shall come up to you: those from Assyria and the fortified cities, and from the fortress up to the river and the sea from the west, and the dwellers of the mountain.

My eyes shall gaze upon her—My eyes shall gaze upon my enemy as I wish, for now, when my redeemer comes, she shall be trodden like the mire of the streets.—[Redak]

11. "The day to build your walls"—This refers back to "who says to me": And she further says to me, "The day to build your walls, which you anticipate—that day..."—[Rashi]

"its time is way off" — Heb. יְרְחֵקּך. Its time will be extended, and it will never come. — [Rashi]

Redak understands this verse as the prophet's address to the enemy: The day that you expected to build your walls in Israel, when you would come with Gog and Magog to the land of Israel—on that day will be just the opposite [of what you expected]. Your share among the nations and in Israel, that you were ruling over them, will be far off. Jonathan, however, renders: At that time, the people of Israel shall be built up; at that time, the decrees of the nations shall be nullified.

12. It is a day, and he shall come up to you—The prophet says: That day that you deride, saying that it has been nullified and gone away—that

day is guarded and preserved, and has not become nullified. The enemy shall come up to you to destroy you.—
[Rashi] That day of the salvation of Israel is the day of the Lord, and the enemy shall come up to you [Israel] to destroy you.—[Redak]

from Assyria—which is the first of those who harmed us.—[Rashi] Nach Lublin reads: Assyria was the first of those who harmed us.

and the fortified cities—I.e., and until the fortified cities. And Jonathan renders (as follows): the great dark mountains. [See Rashi to Amos 4:3. As we explained there, other versions of Targum Jonathan appear to be referring to Armenia. Our edition of the Targum has this translation for the word אָנָי See below. הַּנְי is translated as strong cities. Perhaps Rashi's version of Targum Jonathan differed from ours.]

and the sea from the west—And those dwelling near the Mediterranean Sea, which is in the west.—
[Rashi]

and the dwellers of the mountain— Heb. יְיוֹשׁבֵי הָהָר like יְיִּשׁבֵי הָהָר. But Jonathan did not translate in that manner.

[11] The day to build your

מורא: יג והְהֵי אַרְעָא בעלקא וַיִהָפַרָנְםוּן ירשו כבן . פסחים סחום כימי לחתר מיתר

לַצָרוּ עַלֹּ יַתְּבֶּהָא בִּפְּרִי עובדיהון: יד פּרָגַס צס ה בסימרה עסא באַחַפַנּתַּדּ רהוא עַתִּיד לָאִיתְחַרָּתָּא ישרון בַּלָּחוֹרֵיהוּן רַהַוֹּו אָרָיָן בְּחוּרְשָׁא יִהְיַהִכוּן בַּכָרַמָלָא באַרעא פֿתנו וגלער פיוםי עלקין: סי פיומי ספקהון מאַרעא רַטָּצָרָים אַחָנינון פַּרִישִׁן: פו נחוון עספנא וובהתון מכל גבורהרון ישוון

מהר"י קרא

אתור וגו': (יג) והיהה הארץ , ארץ הטכו"ם: יום שהם פצפים יבא לישראל: (יד) שיכני לבדר יער בחת (יר) שוכני לבדר . שיהח שוכן כטה כדד: יער בהוך ברמל . חרנם יונקן דהוו לדו כהורשה יתייתכון ככרמלה אותן שהיו שוממים ביערות ישכנו לבדד בתיך כרמל שהוא מקום מיושב . ויש לפרש שוכני לבדד . ביערים לא אכן עורא

רד"ק הורכני וכן תרגם כני אשכנו כני בירי הורכני: נים והיחה הארץ . ארץ העסים : על יושביה. כמו עם יושביה וכן ויבואו האנשים על הנשים והרוכים להם: מפרי מעלליהם. שהרעו לישראל: (יד) רעה עבך בשבפך . אבר הנביא כנגר האל יתי שייציא ישדאל כהגלות וירעם בשכמו כמו שהרועה ירעה צאנו וינחם לאמם בשבמו: שכני לכרד. ככי שוכן יכן היושבי בשבים ותרומים לו: לכרד. שיהיה לבדג בארצו ואין עם אחר אתו : יער בתוך כרמל . ישכנו ביער כמו בתוך הגרמל בי כרסל הוא מקום ישוב שדות וכרמים ואילנות ואכר כי אז ישכנו לבפת בינר שהיא מקים חיות ולא ישחדו כהם כמו שהאדם שוכן

מעלליהם. שהרעו לישרחל: (יד) דעה. תפלת הנכיח בהיות הארץ שממה שירעה עמו כשבטו וישכנהו לבדד כיער כתוך כרמל וירעו כשן מעבר לירדן מורחה והתשובה אמר השם לנכיא: (טו) ביםי צאתר. והטעם כימי נאת אכותיך מארן מלרים: אראנו נפלאות. הטעם עמי כחשר הזכיר עמך: (טו) יראו. דברי השם חז יהיה כן:

דרומי אל לפוני: (יג) והיהה. ביום ההוא: מפרי

בתוך תכרסל וכן אמר וישכנו בינרים: ירעו בשן וגלעד. שהוא מעבר לירדן והוא ארץ מקנה שמנה ומוב ירעות כימי עולם : נותר המשרום אמר השלו בישור היה כי בפן הכתר היה בנה לירוך הוא הין שקור הבי היה כם מתכני. נותר כיםי צאתך עולה האל התרך לנכיא אבור להם כיםי צאתך מארץ כצרים אראני נפלאות ובעם צאתך שיצאר **אנותרום כאילו יצאו** הם: נפט יראו ניים, הניים שיאספי על ירושלם עם נוג ובנוג יראו הנפלאות ווכישו מכל נכורתם **שבפתו על נ**כורתם לבא על ירושלם: ישימו יר על פה, שלא יהיה להם כענה: אוניהם ההרשנה. שיהיו מבוהלים מכת מצורת ציון כצודת דוד

בצור. ענין מכלר: (יג) על יושביה. עם יושניה: (יד) רעה. שנין הנהנה : שכני. היו"ד יתירה: לברר. ימידי כמו לכדד לכשת חושיבנו (מהלים ד'): ברשל. כן יקרא מקום בדוח וכרמים: (טו) החרשבה. מלשון חדש באינו שומט: וחר חחר , כ"ל מקלה העולם ועד הר ההר העומד בגבול א"י כמ"ם חתלו לכם הר ההר (במדבר ל"ד): (יג) והיתה הארץ . ארן העלו"ם תהפך לשמשה עם יושל כה מנמול מעשיהם מה שהרעו

ולחף שכם מנשה: (שו) ביטי צאקר ונו'. כאל הקב"ה משיבו לאתר שמעמי את תפלהך וכו אטבה וכמו ימי לאתר מלרו שלרים כן אראנו נפלאות: (שו) שכל גבורתם. שלא שמדה להם להתחוק על ישראל: ישיבו יד ונו'. ד"ל לא יובלו נדכר מרוב תמחון : אוניתם תחרשנה. ד"ל לא יאנו לשמע מרבית הללחת ישראל שהיא להם לעומת נשם וכאלו תחרשנה אוניהם לכל יובלו לשתוע:

omv Rabbah. end of parshah 9.—[Sefer Halikutim, 55:3]

Nations shall see—The nations that will gather against Jerusalem with Gog and Magog will see the wonders and be ashamed of all their might and that they relied on their might to attack Jerusalem.— [Redak]

they shall place a hand upon their mouth—They will be unable to speak, out of their great astonishment.-[Mezudath David] They will have no answer.—[Redak]

13. And the land shall become desolate [together] with its inhabitants because of the fruit of their deeds. 14. Lead Your people with Your rod—the flock of Your inheritance who dwell alone, a forest in the midst of a fruitful field—and they shall graze in Bashan and Gilead as in days of yore. 15. As in the days of your exodus from the land of Egypt, I will show him wonders. 16. Nations shall see and be ashamed of all their might—they shall place a hand upon their mouth;

13. And the land shall become— The land of the nations.—[Rashi, Redak]

because of the fruit of their deeds—that they harmed Israel.—
[Ibn Ezra, Redak]

14. Lead Your people—The prophet addresses God, praying to Him to lead His people Israel from their exile and tend them with His rod as the shepherd tends his flock.—
[Redak]

who dwell alone—That they should dwell alone, in security.—[Rashi] Israel shall dwell in its land with no other nation accompanying it.—[Redak]

a forest in the midst of a fruitful field—Jonathan renders: Those who were desolate in a forest shall settle in the "karmel"; those who were desolate in the forests shall dwell alone in the midst of the "karmel," which is a settled place. It is also possible to explain: who dwell alone—In the forests will not fear the wild beasts as [they would not] in the midst of a fruitful field.—[Rashi]*

15. Like the days of your exo-

dus—God replies to the prophet, telling him to say to Israel, "Like the days of your exodus from the land of Egypt, etc." Since their forefathers left Egypt, it is as though they themselves left Egypt.—[Redak] God replies: I have heard your prayer, and so will I perform great wonders with them for My name's sake, as I performed for them when they left Egypt.—[Abarbanel]

I will show them wonders—lit. I will show him, referring to the people collectively.—[Ibn Ezra, Abarbanel] Homiletically, the verse is explained as referring to Abraham, who saw a vision of the exiles to which his descendants would be subjected. God tells the prophet: I will show wonders to Abraham when his descendants will be redeemed from exile.—[Kordeviro, Sefer Gerushin 4, quoting Rabbi Shlomo Alkabetz]

Rabbi Chaim Vital explains that God will show the wonders to Moses, through whom he will lead the Jewish people out of exile. This interpretation is based on Deuteron-

יַהַרַשׁן: ואורגיהון יז ישָהַמְחון על אַפּיהון על אַרָעא כַּחָוְיָא בְוַחַלֵּי עפרא יוועון מַבַרנְיָתִיהוֹן מִּן כָּדָם יִי אַלָהָנָא יִהַּכְרִין וְיִרַחַלֹּון מן קדמך: יח לַית בּר ָבֶּנֶךְ אַתְּ הוּא אֱלָּהָ**א** שַׁבֵּיק לְעוִין וּבַעבר על לשאָרַא חוּכִין דאַחסַנַמַיה לַא סוֹרִיה לַעַלְּמִין רוּנְוֵיה אַרִי רַעִי? לאימכא הוא: ים יהוב מַימָרי לָרָדַטָּא עַלָּנָא

ר'כ יו פגלה כח : ישוב ירחפנו .

ישראל וִיכָבוּשׁ עַל חובנא בְּרְחִכְּהֵיה

מהר"י קרא קסץ בו'ק כרמל. שישבו ישראל לבסח אפילו בתוך יער: (ים) יכנוש ייראו מחיות העדה ככתוך כרמל: (יו) כזוחלי ארץ. הם נחשים הזוהלים על נחינם בעפר הארץ: ירגזו ממסגרותיהם. יחרדו מרוב דוחק אסוריהם ומסגר כלאם: רדים אכן עורא

(יו) ילחבו. להשתהות לישראל: בזוחדי. הרתשים שיפחדו בני אדם מהם כדרך האמים תגזרת וחלתי ואירא: ממסגרותיהם. הם ארמוניהם: (יח) מי. אז יאמרו הגוים או ידבר על לשון אנשי הגלות המבקשים ה' לסלום להם אין אל שיעשה טוב לנחלתו כמוך: (יט) ישוב. מלת הוא משרת אהרת והוא ישוב ירחמנו וטעם יכבוש הפוך דברי עונות גברו מני שלא ימשלו בנו עוד ומ"ם חטאתם שבה אל שארית נחלתו והוא הזכיר עון ופשע וחטאת:

שישפעו מסוב ישראל הרחוקים כארצם: (יו) ילהכו עפר כנחש. פפר רגלי ישראל ילחכו ככו הנחש ההולך על נחונו שלוחך תפר שהוא כאכלו: בווחלי ארץ. כפל הענין במ"ש כי הנחשים זוחלי ארץ הם שהולכים על בפנם או פירוש שאר הכינים שהם זוחלי ארץ כתולעים וכיוצא בהם כן ישתמחו לפני ישראל: ירנזו מכסגרותיהם. אותם שיהנרו בעריהם מפחד ישראל שם ירגזו: אל ה' אלהינו יפחרו. כי ירעו כי אין זולתו: ויראו מסך. כנגד ישראל יראו חסר יו'ד פ'א הפעול ויו"ד האיתן נמשכת בנקיא: נית) מי אל כמוך. דכרי הנביא כנגד האל יתברך: לשאריה נחלתו. לאותם שישארו בנוא הנואל: לא החזים לער אפו. אעם"י שהיו חייבים שלא יצאו כהגלות לרוע

סקשיהם שקשו לא יפנה לכר אל מעשיהם: כי המץ חסד הוא . כס"ש בתורח ורב חסר וחסרו ינכר על חמאיתם כשיניע ורן הגאולה: ינט ישוב . אסר ישוב ירחסט ואסר והשליך כן דרך המקרא במקומות רבים לנכח ושלא לנכח במסוק אחר וכן אסר קונותינו ואסר חמאתם: יכנוש . כארם שכובש רבר התת רגליו שלא יראה חדו שאסר והשליך במצולות ים: נרשא. מצורת ציון מצורת דור

(יו) ילחבר. ענין לקיקה כלבון כמו ועסר רגליך ילחכו (ישעיה (יו) ילחכו עסר בגחש. ר"ל לפים לתן שתחוו לישראל ויהים מ"ש): ביוחדי שנין נגירה יהולה בארן ובדרו"ל כל הימים פשהרים כראה להם כאלו מלהכים ספר רגליהם כנחש הזה שמלהן אח הספר בשוחלין לבת הבא) ויקרא הראש כן לבי אחלין נו רגלים והאלוכו נכאה בי היו לחמו: ביוחדי ארץ. כם המשושים ההולכים על נחון בשוחלים ביוחדים בי בנקם : אל ה' ונו', יפחדו חת ה' ונם ייכחו ממך חתה ישכחל : (יה) מי אל כמוך . חור הנכיח לשכח לה׳ של ייפוד הסובה וחשר מי אל כמוך נושא מון וגו' כאומר הגם משורת הדין אין אנו ראויים לכל העוכה ההיא כי אנו מלאי פון אכל פי היא אל כמוך הפוחל את ספון: ועובר על משע. כ"ל אינו פופד פל הסשם נהשנית כו

מלדה: בכסברהיהם. מלפון כנירהי אל הי. חת ה' : (יח) נושא. ענין מחילה כמו נשאח ענין ממך (חהלים ש"ה) : החזיק. ענין ההיה: (יט) יכביש, ענין חסיטה כהוקה כמו ויככשום לעלדים (ילמיה ל"ד): בפצולית . ענין טומק כמו ואת רודפיהם הבנכם במלונום (במוה ם')

לשלם עליו גמול אלא עובר על הספע והולך להלאה כאלו לא יראנה: לשארית גחלתר לאותם שישארו מחבלי המשיח: לא החויק וגרי אף כשהוא כוטם אינו אותו אפו עד טולם כי הוא חפן מסד ולכן יתרלה פל הכפס: (יש) ישוב ירחפגו. כאשר פאו: יכביש . יספוש בהוקה את טונוחינו לפטן לא יהיו נסרטין פאתני גמול הפינש: וחשליך וגרי, ר"ל לא יוכרו לפנוש טליסם כאלו השלכסס

God like You, Who forgives in- guilty—as they were not released or of the returning exiles.—[Ibn Ezra]

forever—Although they were [Mezudath David]*

iquity?—[Mezudath David] These from exile all these years for their may also be the words of the nations evil deeds—God will not regard their deeds forever.—[Redak]*

19. He shall return and grant us He does not maintain His anger compassion—as in days of yore.—

their ears shall become deaf. 17. They shall lick the dust as a snake, as those who crawl on the earth. They shall quake from their imprisonment; they shall fear the Lord, our God, and they shall fear you. 18. Who is a God like You, Who forgives iniquity and passes over the transgression of the remnant of His heritage? He does not maintain His anger forever, for He desires loving-kindness. 19. He shall return and grant us compassion; He shall hide our iniquities, and You shall cast into the depths of the sea

their ears shall become deaf—They will become astonished when they hear of Israel's good fortune.—
[Redak] They will not wish to hear of Israel's good fortune because it will upset them. It will be as though their ears will become deaf, that they will be unable to hear.—[Mezudath David]

17. They shall lick—to prostrate themselves before Israel.—[Ibn Ezra] It will appear as though they are licking the dust of their feet, like a snake that licks the dust because that is his food.—[Redak, Mezudath David]

as those who crawl on the earth—They are snakes, which crawl on their bellies, on the dust of the earth.—[Rashi] They crawl on the earth and appear to be flowing.—[Mezudath Zion] Ibn Ezra explains: the frightful things of the earth. Redak suggests that this expression may include other species that crawl on the earth, e.g. worms and the like. So will the nations prostrate themselves before Israel.

They shall quake from their imprisonment—They shall quake because of the extreme narrowness of their imprisonment and the confinement of their captivity.—[Rashi] Those who lock themselves up in their cities because of the fear of Israel shall quake in their confinement.—[Redak] These are their palaces.—[Ibn Ezra] Those who imprisoned Israel shall quake in fear of Israel's revenge—[Mezudath David, Abarbanel]

they shall fear the Lord, our God—for they will know that there is none besides Him.—[Redak]

and they shall fear you—they shall fear Israel.—[Redak, Mezudath David]

18. Who is a God like you?—The prophet addresses God.—[Redak] The prophet praises God for His promise of good fortune and asks, "Who is a God like You, Who forgives iniquity, etc.?" According to the strict standard of justice, we do not deserve all this good fortune, for we are full of iniquity—but who is a

חַמאֹתֶם: יּתֹתַן אֶמֶתֹּ לְיַנֵּי

ישלראל: כ התיהיב דיעקב כושטיה לָבְנוֹהָי בְּמָא דְנַקְנַמְהָא 🧖 לַיה בַבֵּיתָאַל טַבְּוָת אַבַרָהָם לּוָרַעיה בַּתַרוּהַי כָּמָא רַקומָהָא לֵּיה בֵּין

בּוּרָנָא הַרְפַּר לָּנָא עַקוּבה יצָחָק דְאָהָעַקּר עַלֹּ נָבִּי מַרְבָּחָא קּרָקְדְּ הַּעָבִיר עָסָנָא טַבְוָן דָקַנַמָּהָא לָּאַבְהָתָנָא מְיוֹמֵי קָדָם:

מהד"י קרא

עונותינו. יעלים עונותינו: (כ) תהן אמת לינקב. שתאמת ותשפור לו את תבריה ואת החסד אשר נשבעת לאכרהם. וכן הוא אוכר כי ירעתיו לכען אשר יצוה את כניו ואת ביתו אהריר ושכרו דרך ה' לעשות צדקה וכשפם למען הכיא ה' על אכרהם את אשר דבר עליו . שפירשו לבען הביא ה׳ על זרעו את אשר רבר עליו:

חסלה כפר כיכה

(כ) תתן אמת ליעקב . תרגה יונתן תתיהכ קושטיה דיעקב לבנוהי כמא דקיימחא ליה בכית אל טבות אברהם לזרעיה בתרוהי כמא דקייתתא ליה בין בתריא תדכר למא שקידת ילחק תתן לנו החמת אשר הכטהת לישקב החמת לנו דברך אשר הכטחת ליעקב כי לא אעזבך (בראביה כ'ח): חםד לאברהם. שכו חבד חשר לחברהם חשר נוה לכניו

אכן עורא

(כ) תתן. יעקב הוא אבינו לכילנו לבדנו כי לא יתערבו

בוים חחרים עמנו על כן כחוב חלהי ישרחל חבינו לכולנו ולח הוכיר ילחק כי גם הוח חבי חדום ובעביר כי חברהם

לשמור דרך ה' לעשות לדקה ומשפט (שם י'ח) ולכך לא נאמר וחבד אלא חבד האמת בתתאמת לנו את הבטחת יעקב היא תהיה תשלום גמול הסדו של אכרהם אישר נשבעת . בעקידתו של ילחק כי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית ונו' (שם כ"כ):

חסלת כפר מיכה

רר"ק

כארם שפסלק רבר פסקופו: בפצולות. בשורק הצריי יהם צלה הוא שומק הים: (3) ההן אמת לינקב. החסר הוא לאכרהם שנתן לו בחסדו הארץ ולנניו אחריו ובניו הם בני יעקב והאבת הוא לועקבכי אחר שנתנה לאכרהם ולבניו האסת הוא לקיים הפתנה לבניו כי הוא אלהי האפתי ולא ישיב רבריו המוב אחור: אשר נשבעת לאביהינו. כלל שלשת האבות אכרהם יצחק ויעקב כי לשלשתם נשכע:

החל לקרא כשם השם הפך אכוחיו הקרוכים אליו והשם כרת שמו ברית בתחלה על כן הזכיר לחברהם ולח הולרך להוכיר ינהק והטעם תחן אמחך ליעקב ומה היא אשר

נשבעת לאבותינו מימי קדם: חסלת ספר מיכה

מצודת דוד

חסלת כפר ביכה

חסר לאברהם . הים תהיה תבנום גמול הסדו בל מברהם וכחשר

דין, justice. Jacob's trait is אָמָה, truth, which is the trait of התקמים, mercy, between חסד and גבורה. The prophet states that when God remembers the merits of the Patriarchs, each of whom demands treatment according to his outstanding trait, He should give truth to Jacob; i.e., God should begin with Jacob, whose offspring are pure, and give him his trait of truth—deal with his children with truth. Then God should give Abraham his trait of loving-kindness—to deal with his children with lovingkindness. But God should not grant Isaac his trait of strict justice, because Isaac commanded Esaui.e., Edom—to impose decrees upon

Israel if they should fail to keep the Torah. Should you ask how it is possible not to grant Isaac his trait, the prophet concludes: "which You swore to our forefathers from days of yore," referring to the oaths that directly God swore Patriarchs. He swore directly to Abraham and to Jacob, but to Isaac He swore indirectly, saying, (Gen. 26:3) "And I will establish the oath that I swore to Abraham your father." God did not swear to Isaac that He would establish his trait of strict justice, rather, that He would establish Abraham's trait of kindness-for God desires kindness.

all their sins. 20. You shall give the truth of Jacob, the lovingkindness of Abraham, which You swore to our forefathers from days of yore.

all their sins—The sins of the remnant of His heritage.—[Ibn Ezra] The sins of the generation living at the time of the redemption.—
[Abarbanel] Unlike [12], iniquity, and [22], transgression, both denoting intentional sins (22] denoting rebellious sins), will denote unintentional sins. In the future, God will forgive the unintentional sins completely, casting them into the sea, so to speak, where they will never be remembered.—[Malbim]

20. You shall give the truth of Jacob—Jonathan paraphrases: You shall give (in printed editions: It shall be given) the truth of Jacob to his sons, as You swore to him in Bethel; the loving-kindness of Abraham to his seed after him, as you swore to him 'between the parts.' You shall remember for us the binding of Isaac, etc. Give us the truth that You promised Jacob. Cause to come true Your word that You promised Jacob (Gen. 28:15): "For I will not forsake you."—[Rashi]

the loving-kindness of Abraham— The reward for the loving-kindness of Abraham, [out of] which he commanded his sons to keep the way of the Lord: to perform righteousness and justice. Therefore, it does not say, "And the loving-kindness," but "the loving-kindness." The truth that you will make come true the promise to Jacob—that will be the payment of the reward for Abraham's loving-kindness.—[Rashi] The reference is to Gen. 18:19: "For I love him since he commands his sons and his household after him to perform righteousness and justice, in order that the Lord bring upon Abraham what He spoke concerning him." This is explained to mean that God will bring upon Abraham's children what He spoke concerning him.—[Kara]

which you swore—at the binding of Isaac, (Gen 22:16) "I swore by Myself, says the Lord, that because you did this thing, etc."—[Rashi] Redak renders: You shall give truth to Jacob, loving-kindness to Abraham. God's giving the land to Abraham is considered loving-kindness. After it was given to Abraham, however, its transmission to Jacob and his children is no longer loving-kindness, but truth, for the Lord is the God of truth, and will not retract His words; He will fulfill them.

which You swore to our forefathers—Here he includes all three of our forefathers: Abraham, Isaac, and Jacob, for He swore to all of them.—[Redak]*

Alshich explains the omission of Isaac's name according to the Kabbalah. It is known that Abraham's outstanding trait is דְּנָהָ, loving-kindness. Isaac's is הְּבֵּרְהָּ, might, or

רָאַשְּׁקָאָה יַת גיונה מַלָּקרמִין אָתְנָבֵּי עלה יונה בר אַמהַי נבוא דמנת חפר והבת מַחוֹבָהָא וֹכְרוֹ רָאוֹסִיפַת רָּסֶחֲמִי תַב וָאַהנָבִי עַלָּה נְחוֹם סְבֵּיה קוֹשִׁי כְּסָא רְבַהִיב בְּסְבָּרָא מהר"י קרא רש"י

א (א) משא גינוה . מטל כם דלווט לאשקאה ית נינוה: ספר חזון נחום. חוון נקוד קמן לפי שאינו דכוק ואינו דומה לחזון ישעיה שהוא נקוד הטף פתה וכן פיר' ספר הזין כבר נכתב עליה והוא נכואת יונה בן חמתי ועתה הור ונתנבח עליה נהום החלקושי חת המשא הוה אלהוש היא שם עירו. וכן תרגם יונתן מלקדמין איהנכי עלה יונה בר אמתי וחבת מהוכהא וכדו דאוסיפת למיהטי תב ואיתנבי עלה נחים דמבית אלהוש: (האלקשי: עיר ההיא היא במדינת באלייניא"ה והיא מנודינת ארן דדהבא וכספא ימלהא קרוב נה משום שים המלה הקרוב לארן ישראל הולך שם מתהת לארן והמדינה זו אין ממליכין

כי אם הזון ינה: גחים האלקישי. נחום דכן אלקיש. על שם המקים אלקיש קורהו אלקישי. כמו שקורא מיכה המורשתי על שם שהיה מפרישה. האלקישי ה"א פתוחה בנ" נקירות. אל אם היה האלקושי שתי תיכות והיא קפוצה בקפץ קפן שהוא צירי כנון אל רחום שהיא לשון אלהות או יהא פשבע שהנג א נמהק קשה מאת הקביה. אל לא עוני אם שם מקום. נינוה הוא ראש בלכות אשור: (ב) אל קנוא ונוקם ה'. לפי ישראל אף על פי שהוא בחין לארן וחדע שים שם עפרא מלך כן מלך והם מורע יהודה. סוד משרים): (ב) אף קנוא ונוקם ה'. על ורעו של שנחריב נתנבא נהום ובימי מנשה כמי שמלינו בסדר עולם: אל קנוא ונוקם ה". מאו שנפרע לישראל מאויביהם וגם עדיין עתה נוקם הוא ובעל הימה ועהיד הוא להיות : נוקם ה"?צריו. שהחריבו את ארלם והגלו את עמו: ונושר. וצופן הוא את איבתו לאייביו ור' שמטון אומר ג' נקמות הללו כנגד שלשה גליות שהגלה סנהריב את ישראל כנוו רר"ק אבן עורא

וא משא נינוה פפר חוון נחים האלקושי. זאת הגבואת 🥱 (א) ספר חזון. כי דכק הוא אף על פי שהוא תכיר: ם שא . נכוחה מה שנשא השם על נינוה . לא ידענו דורו של זה הנביא ויתכן היותו האלקושי מתיחם אל שם העיר או אל שם אחד מאבותיו נכואתו על מפלת נינוה כיד נבוכדנלר: (ב) אל הוכיר אל שיראה כהו וטעם קנא כמו ויקנא ה' לעמוכי מלך אשור השחית ישראל:

נאכרה על נינות ונינוה היתה לפלך אשור כפו שכתוב כן הארץ ההיא יצא אשור ויבן את נינוה וכלך אשור הרע לישראל והגלה אותם כארצם והקב"ה נקם נקכתם ע"י בוכרנצר שהחריב כלכות אשור ואכרו רבותינו ז"ל שנה

(א) משא נינוה. נבואה זו אבר נחום על אשור שחורו

בן אמתי והתנכא עליהם עוד ארבעים יים ינינוה נהפכת והם

חזרו בתשובה וניחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה. והקפץ שהוא כח' של הזון לפידנו על פתרונו זה אבל אם היה נקור חזון נהום בחשף פלח היה משמע של נחום שחזה כגון חזון של ישעיה בן אפוץ אשר חזה. אבל קפץ של

ח' ונגונו משמירו לבד ומפרידו מהנחים לפי שאינו חזון נחום

לחשוא: ספר חזון . (לכך) מספר חזון שכתב יונה

יאשונה שמלך נבוכרנצר ככש את נינות שנייה כבש את הייקים, ונחום זה הנביא לא אסר הכתוב באיזה דור נתנבא קרא אלקושי פתיחם אל עירו או אל אבותיו וכסדר עילם יואל

תום הבקוק נתנכאו ביפי מנשה ולפי שלא היה כשה בנשה לא קנוא. שם התחר כמו קנח ונוקם שיקח נקמה ופירוש כי קראו על שכו וחיית חוון נקודה בשוא ופתח כי דוא ספון נוכר חוון שעהו וויותן הרגם בל כם לום ערי. כנא לקנא וניקם ה'. סקנא הוא בקבור עבו. כפו שאסר ויקנא ה' לעסו נו רואה איהם בצרה נדולה בגליהם: ונוקם, שיקח נקפות כאת סלך אשור ופורעו כי אנסי שברצון האל יתברך חעלה מו שאכר הוי אשור שבט אפי הוא מוסיף להרע יותר כן הראוי כמו שאסר אני קצפתי מעם יותמה עורו לרעה: נוקס ה' מצורת דור מצורת ציון

ל (א) האלקושי . בם עיר אלקום : (כ) קנוא . ענין כעם א (א) משא נינוה . הנכופה ההיא נאמרה על נינוה היא ראם ממלכת אשור : כשר ונו' , זהו כשר נכואה של נחום החלקושי הוח היה המחנבח על נינוה: (ב) אל קנוא וגו' . ה' הוח

כמו כם הנחוני בלה חל (דברים ל"ב):

ול זועם ונוקם וכפל עוד ואמר נוקם ה' וגו': נוקם ה' לצריו. ר"ל כק ללכיו הוא נוקם ונושר היכה לאויביו הם השכו"ם אכל לא

ful God-Nahum prophesied concerning Sennacherib's descendants. and in the time of Manasseh, as we find in Seder Olam (ch. 20) .- [Rashi]

The Lord is a jealous and vengeful God-from the time He avenged

2. The Lord is a jealous and venge- Israel upon their enemies, and now too, He is still vengeful and full of wrath. He is destined to wreak vengeance upon His adversaries, who destroyed their land and exiled His people.—[Rashi]

Nahum

1

1. The harsh prophecy concerning Nineveh. The book of the vision of Nahum the Elkoshite. 2. The Lord is a jealous and vengeful God and is full of wrath; the Lord avenges Himself

1. The harsh prophecy concerning Nineveh—Heb. משא The burden of the cup of the curse [which was] to be given Nineveh to drink.—[Rashi from Jonathan] The prophecy that God lifted up on Nineveh.—[Ibn Ezra] This prophecy was pronounced upon Nineveh, an ancient city belonging to the king of Assyria, as in Genesis 10:11: "From that land, Asshur went forth, and he built Nineveh, etc." The king of Assyria inflicted great harm on the people of Israel by exiling them from their land. God avenged them by delivering the Assyrians to Nebuchadnezzar, who destroyed their kingdom. Our Sages stated (Megillah 10b): In his first year, Nebuchadnezzar vanquished Nineveh; in his second year, he vanquished Jehoiakin.—[Redak]

The book of the vision of Nahum the Elkoshite—This translation follows Ibn Ezra and Redak, whose vowelization of זְיוֹתְ , the vision of, is in agreement with extant editions of the Bible. Rashi, however, states: אווי ייני (אָרְיִנְיִי) since it is not in the construct state, and it is unlike אווי אָרְיִנְיִי יִינְיִי יְשִׁיִיְיִי , the vision of Isaiah, which is vowelized with a "hataf pattah." This is its meaning: A

book of vision has already been written concerning it [Nineveh], the prophecy of Jonah son of Amittai, and now, again, Nahum the Elkoshite prophesied this harsh prophecy over Elkosh is the name of his [Nahum's] city. And so did Jonathan paraphrase: In early times, Jonah son of Amittai prophesied concerning it. and they repented of their sins, and when they continued to sin. Nahum of the house of Elkosh prophesied further concerning them.—[Rashi] Ibn Ezra conjectures that the appellation "Elkoshite" may be a patronymic, derived from the name of one of the prophet's forebears.*

the Elkoshite—That city is in the province of Ballynia, which is in the state of Eretz Israel, although it is outside the Holy Land. Proof of the matter is that there is gold, silver, and salt dust near it because the Dead Sea, which is near Eretz Israel, goes there under the earth. In this state they do not crown a king the son of a king [i.e., the throne is not hereditary]; and they are of the seed of Judah.—[Sod Mesharim] (This is an addendum to Rashi, appearing only in Nach Lublin. Its origin is unknown.)

פָבישׁ הֶרְכּוֹהִי: דֹ דִנְוִף בְּנַכָּא וּמְנַבֵּשׁ דֵּיהּ וְכָלֹ נְהַרְוָהָא מְחֲרֵיב צְְדִי מָהְגָן וְכַרְמַלָּא וְאִילְנֵי רש"י

שחזרו לפורם לעיז לבך אמר הנכיא עליחם הקניח מקנא לרשקים לוברי עיז ופרע מהם ונופר איבה לשונאיו: (נ) תי אדך מפים. ישמאריך אפו עם הרשעים. ושטא תאמר כמו בן אדם כאריך אפו. זהו לפי שאינו יכול להנקם. לבך נאמר ונדל כת ויש בירו להנקם: ונקה.לא ינקה ששעם ולא חשאתם: ה' כסופת ובסערת דרכו. שיבא באש ובטופה מרכבותיו להשיב בחמה אפו: (ר) גידר בים וינשהו. באותה נבורת שנער

מנשמת הליה יהכדו (חיוב ד') כצור נחמר רוה קדים החשיב בחבה אפי ורו גימר בים ויבשהי באוהה נבורת שנער שכרף (יהוקאל כ"): וענן אבק רגליו. גם הוח דרף נקמתו וישקף ה' אל מחנה מנרים בעמוד חש וענן מכן כמות י"ד) היח ענן רסכה (יחוקאל ל'): (ר) גוער בים. כמשמעו ודוגמה הוח כלפי העכו"ם שמשלו ממים כענין שנהמר לחומים כשהון מים כבירים ישחון (ישעיה י"ו): וכל הגהרוה החריב. כחן ניבל שעתיד הקדוש ברוך הוח להמליך חת כנוכדצלר בימי יהייקים ויתן חת חשור וחת כל החריצות וחבל בשן וברשד. אבן עזרא אבן עזרא

ונר: כפל הפנין לחזק ו"מכי בר נ' נקסות כנגד נ' נליות שהגלה מלך אשור את ישראל רצריי ואויביו הם מלבי אשור במקום הוה ובן עשה לכל צרי ישראל כמו שעשה למלך מצרים במקום הוה ובן עשה לכל צרי ישראל כמו שעשה למלך מצרים ולמלך בכל ולשאר המריעים לישראל ואויבי ישראל הם אויבי האל דצריו: מנושר. במו שימר רל אעש"י שאיני לוקת נקסתו מחם האל וצריו: מנושר. הוא הישר להם עד זמן שימר נקסתו מחם משקלים: ננו ה' ארך אפים. כך הוא מרתו שמאריך כעמו מלדשעים: ונגדל כח. גדול כח הוא למבול כעמו שלא יעם מיר נון אפים הרביני ניליו השלום ינוק לא ארו מדי נון אפר משה רביני ניליו השלום יניל או חר הוא וומר אחריי ה' ארך אמים גרול בתיב בחליי ונקה לא אינקה. אנ"ם שמאריך כספני מספני מו שהאריך למלכי אשור ולסוף לקה נקמתו אמו להשעים כמו שהאריך למלכי אשור ולסוף לקה נקמתו

מצורת ציון (
ונופר , ענין שמיכת אינה כפו לא חקום ילא מסור (ויקלא י"ס):
בסומת. כן ייקלא לות החות: ובשלרה . כמו בספרה כספ"ך
ונס הוא רות חות: אבק. שפר דק: (ד) גרער . פנין לפקת נייפס:
החריב, פנין יולב כמו תכנו כפים (בלמשית ח"): אומלל . פנין

ק לישהאל שמו: (נ) הי ארך אחים. ר"ל כן למס שה" מלהיף אף הי ארך אחשים. ר"ל כן למס שה" מלהיף אף האי מר אחשים. ר"ל כן למס שה" מלהיף אף האי מות הכשע מש כי כי הוא גדל כח ופידו להסדש ככל זמן: ונקה הא ינקה. אל כל הוא אינו מקר לווחר של הדשע כל כל: בסחש גד בשערה רבכו. כלוכו הוא כרות סופה הם עם כדם כ"ל כשבא לעוום בעט"ם מעיא כות סופה וסערה להיעים ולכלוחם כ"ל כשבא לעוום בעט"ם מעיא כיות סופה וסערה להיעים ולכלוחם

שמלינו בסדר עולם : (ג) ה' ארך אפים וגדל כח.

בדול כה הוא והיכולת בידו להנקם ואשר לא מיהר נקמתו

לפי שארך אפים הוא ומכל מקים נקה לא ינקה: ה' בסיפה ובסערה דרכן. הם שלוחיו להפרע מאויבין

שנאמר במצרים ברוה קדים עזה (שמות י"ד) וכדור המכול

הוא ניהב לנריו לה לאחרי וטעם נוהם ה' ובעל חמה שיהיה

כודע בעולם: (ג) ה'. הטעם אמת שהוא ארך אפים:

ונדה בח. השעם כפול דרך משל לחדם שיש לו כח גדול

אז ימשול בכעשי וכן הוא כתוב בתורה ועתה יגדל כא כח

ה׳ וכתוב אחריו ה׳ ארך אפים ואף על פי שיאריך לרשעים

לא ינקה אותם. ושעם בסופה משל למהירות ברוח סערה:

ועגן אכק רנדיו . דרך משל למרולת העננים והשעם על

הגזירות הבחות מהשמים במהרה שהם למעלה מהעננים:

(ד) נוער . ויבשהו . הסר יו"ד שלח להתהכרות שנים

יודי"ן והוא מהכנין הככד הדגום חיכם גרם כי כאשר

ר"ל כשל לנעום העצו"ם מכיא כוה סוסה וסערה להעיס ולכלותם שהר: וענן אבק רגליו . ר"ל הנוירות הכאות מסכהו על העכו"ס הם עי לחושך ואפלה כענן והשטילם לאבק הנופל מחחת הכגלים : (ד) גועד ביש יני' . הוא משל על כריחת המלכים והשרים: אושלל כשן וגר' . הם שקומות מרסה השמן והוא עשל על אכדן בפלי

rivers—Here he prophesies that the Holy One, blessed be He, is destined to crown Nebuchadnezzar in the days of Jehoiakim, and He will deliver Assyria and all the lands to the sword.—[Rashi]*

Bashan and Carmel—The good dwelling places.—[Rashi]

upon His adversaries, and He bears a grudge against His enemies. 3. The Lord is slow to anger and great in power, but He will surely not acquit; the Lord— His way is with a tempest and with a storm, and cloud is the dust of His feet. 4. He rebukes the sea and dries it up, and He has dried up all the rivers; Bashan and Carmel are cut off,

and He bears a grudge—Heb. אָנְימִר, lit. watches. He lays up His hatred for His enemies. Rabbi Simon says: These three expressions of vengeance correspond to the three exiles to which Sennacherib exiled Israel, as we find in Seder Olam (ch. 23).—[Rashi]*

3. The Lord is slow to anger and great in power—He is great in power, and He has the ability to wreak vengeance. The reason He did not hasten His revenge is that He is slow to anger, but, in any case, He will not acquit.—[Rashi] Redak explains that God's outstanding trait is that He is slow to anger, and He is great in power to hold back His anger, not vent His rage immediately.

but He will surely not acquit— Although He is slow to vent anger against the wicked, as He was with the kings of Assyria, He finally wrought vengeance upon them.— [Redak]

the Lord—His way is with a tempest and with a storm—They [the tempest and storm] are His messengers for wreaking retribution upon His enemies, as it is stated concerning Egypt (Exod. 14:21): "with a mighty east wind"; and concerning the generation of the Flood (Job 4:9): "From the breath of God they perish." Con-

cerning Tyre, it is stated (Ezek. 27:26): "The east wind has broken you."—[Rashi]

and cloud is the dust of His feet— That, too, is the way of His vengeance. (Exod. 14:24) "And the Lord looked over the camp of the Egyptians with a pillar of fire and cloud"; also, (Ezek. 30:18) "As for her, a cloud shall cover her."—[Rashi]

Rashi interprets the verse literally. Redak, however, interprets it figuratively:

the Lord—His way is with a tempest and with a storm—When He comes upon His enemies to destroy them, He comes swiftly, as a tempest and a storm.

and cloud is the dust of His feet— "Cloud" depicts darkness, as in Exodus 14:20: "And it was a cloud and darkness." "The dust of His feet" symbolizes the decrees upon His enemies that emanate from Him. These decrees are as darkness to His enemies.

4. He rebukes the sea—To be understood [both] according to its apparent meaning, and as a figure describing the nations, who are compared to water, as the matter is stated (Isa. 17:12): "Like the rushing of mighty waters they rush."—[Rashi]

and He has dried up all the

נעו מו קדמוהי ורמהא אָהַפַּרָקא וַחַרוֹכַת אַרעא כן קרמוהי וַהַכַּל וַכַּל ַדְיָתְבִין בָּה: יבַד אָתְגַלֵּי בַּרַתְּבָּתָא לָּמָהָן אוֹרַיִתָא לַגמִיה כַּן וַע עַלְּסָא סָן ָקָרָמוהָי בְּכֵּן כַּד אָתְגְלַי בָּרָנֵוּ לְאָהְפָּרַע מִסְנְאַי עמיה קדם פורענוהיה פון יקום ופן יסובר בַאַכאשׁוּתרוּנוֵיהרוּנוִיה ופרת לבנון .יומא כא לט (יומא תא) ב לפני זפתו . עכו"ם יד ב טוב ה' . זוהר ויבות ב בּאָשׁתָא מַמְסַי וּטִינְרַיָא לַנִשְּׂרָאַלֹּ לָּאִסְתַּסְכָא עַלּוֹהִי בְּעָדַן עָקָא וְגְלֵּי הָדָסוֹהִי אַתְפָּרָקְיַ כָּן קַדְּמוֹהִי:ישָב

בים פוף ויבשהו ככו כן יעשה עתה על האוכית: (ה) ותשא

מושכות העוכים: ופרח לבנון אומלל. הכמי ישראל פירשו כלפי מיני מגדים שנטע שלמה בכית המקדש שהיו של זהב וכיון שנכנסו גוים להיכל יכשו: (ה) הרים רעשו ממגו. המלכים והשרים (מעכו"ם) יפהדו מגזירתו : ותשא הארץ, משחת עשן: (ו) נתכה. הגיע לחרץ כמו ומטר לא נחך ארלה (שמית ט'): נהצו ממנו

מאימתו: (ז) פוב ה' פפעוז. ואף בשעה שהוא נפרע מאויביו לא זזו רחמיו מלהטיב ליראיו ולא כמדת בשר ודם רד"ק אכן עזרא

יאמר מן יאבד ויאבדם ככה היה ראיי שיאמר ויבשהו רק לא תהיה נאה להתחבר שנים יודי"ן ועתה יספר כח השם בים וביבשה שאין מי שיכול לפניו וטעם אמלל בשן בעבור וכל הנהרות ההריב ודבר זה שההריב הנהרות בעבור יכשת הגשם מעל הארץ דבר זה גרם אמלל בשן וכרמל מכל פרי תבואה: (ה) הרים. אמר ר' מרינום ותשא הארץ מפניף אימה במו נשאחי אימיך אפונה והנכון בעיני וחשא משאת שרפה שנשרפה הארץ וככה וישאם דוד ואנשיו והעעם וישרפם והטעם בעכור שאמר בחחילה ובעל חמה שמשרף החרן כחמ' כדרך וחמחו בערה כו והעד: (ו) לפני זעמו מייעטור. וכל זה יספר הרי אף השם על נינוה: (ו) מוב . העעם כל שונאיו ישמיד בהרון אפו כאשר חמתו - נתכה כאשר יתאנף בהם ויביא עליהם לרות וימלעו היריאים

ודשא וכל ירק וכן פרחי עצי הלבנון ייבשו . ואעפ"י שפירוש הפסוק בפשמעו הנה הוא משל על סלכי האומות ועל המון חעמים ויבשהו כן הרגוש משפסו וייבשו בהנעת שני יודי'ן וספני כובד התנועה הפילו יו"ד השרש והפילו תנועתה על יו"ר האית"ן ואאז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל משפמו וייבשהו : (ס) הרים. אפי' ההרים שהם העכורים שביסור העפר רעשו ססטו כשירצה ירעשו ויפלו ווהו כשיחיה דעש הארץ והכל ברצונו: התפוננו . נמסו: יתשא הארץ . וחשרף כסו וישאם דור ואגשיו אלא שוה פכל עמד והתנין חרבן הארץ כמי שאמר נפרית וסלח שרפה כל ארצ' ונו' כאלו היא שרום' שלא יעלה בה כל עשב או שתהיה ממש כסרום ועמורה: (ו) לפני זעמו. מבואר חוא כאשר לפניו: חמתו נתכה כאש. והאש אינה נתכת אבל חיא מתכת אלא פי' חכתו נהכת על אויכיו כרבר הנתך משני האש וכן ת"י ועוד נוכל לפרש נתכה כאש בלא חסרון ור"ל אש הברקים שהיא נתכת ורצה מלמעלה לממה כרנע וכן אמר כברקים ירוצצו ואמר בדרך משל על חמת האל הנתכת על אויביו וישלח חצים ויפיצם ברק ויהמם או פירושו כמו הפיך חסתו כאש נתכה. כלומר חסתו שהיא כאש נתכה על אויביו והצורים נתצו ממנו. כמשמעו או הוא ררך משל כמו. שפורשנו : 6) מוב ה", מעם הפסיק נמשך ער סופו ר"ל ישראל שהם חוסים בו יהיה האל כוב להם ייהיה להם לפעיו כיום. ערת

תארץ מפניו. שמעלה שרפת אש משאת הארץ לשמים. ותשא

לשון שרפה כמו ויישאם דוד ואנשיו. שפתרונו וישרפם דוד

האנשיו: (וי) חמתו נתכה כאש . אפו וחמהו נתכה כאש

שטורפת הכל : והצורים נתצו בפנו. הפלעים נתצים ונעתקים במקיםן מפחדו : (ו) פוב ה' למנוז כיום צרה:

מצורת דוד העושר: ופרח ונו". כ"ל יכלה הללהחם: (ה) הרים דעשו. מסחדו ירעשו ההרים וימסו הגכעות וגם הוא משל על המלכים והשלים וכפל הדמר כמ"ם: ותשא הארץ מפניו. החכן חשכף מסני אם חמתו והוא משל על גודל הרעדה והכליון: ותבל . הוא

מצודת ציון כריפה כפו כי אומלל הני (מהלים ו'): לבנון. פס יער: (ה) התמינגו. מלשון המנה והמסה. ותשא. ענין שרכה כמו שאו משחת (ירמיה יי): (ו) נתבח. טנין החכה ושסיכה כמו וחתך חמתי (שם מ"ד): והצורים. פלשון לור וסלע: נתצו. מלשון

תתיין כש מין. והצורים. פנטון של הנופי. עיין כסחון: החלק שן החלך המישכת מכני הדס: (ו) פי יעבור. מי יוכל כמלה ושבירה: (ו) לבעור. ענין חוק: דופי. עיין כסחון: החלק שן החלך המישכת מכני הדס: (ו) פי יעבור. מי יוכל להתיים לפני ועמו: ופי יקום וני. כסל הדכל כלות שונות בבתבה באש, היא נשפכת לכלות ולאכד כאש ההולך ושוכף: והצורים. השלעים נתלו ונכחתו ממני כיל כעלי הכה יחלש ויחבדו: (ו) פוב ה לפעון ונו". כיל לח כיום לכם כפהול מוחה ברדאת המשמיו ור"י בוא יוב או לבנות למניי ילשוב

means that even while God wages war against His enemies, His Name is still YHVH—the Tetragrammaton—the name denoting God's trait of mercy. In this verse, Nahum is

saying that God is good; a stronghold for those who fear Him, even as He brings trouble upon His enemies. Redak explains: God is good; yea, a stronghold for Israel, and the blossoms of the Lebanon are cut off. 5. Mountains quaked because of Him and the hills melted, and all the land raised up from before Him—and the inhabited earth and all who dwell thereon. 6. Who can stand before His fury, and who can rise amidst His wrath? His wrath has reached [the earth] like fire, and the rocks have been broken up by Him. 7. The Lord is good—yea, a stronghold on a day of trouble—

and the blossoms of the Lebanon are cut off—The Sages of Israel explained this as an allusion to the various types of sweet fruit that Solomon planted in the Temple, which were gold; and as soon as the gentiles entered the Temple, they withered.—[Rashi from Yoma 21b, 39b]*

5. Mountains quaked because of Him—The kings and the princes (of the heathens) shall fear decree. —[Rashi] This is the reading according to Nach Lublin. The Warsaw edition reads: The kings and the princes of the Chaldeans shall fear His decree. The Vilna edition reads: The kings and the princes of the Chaldeans and the Persians shall fear His decree. Manuscripts read merely: The kings and the princes shall fear ... The additions of the ancient nations may have been made to satisfy the censors. The last words of Rashi's explication, "His decree," appear in some manuscripts as "His might," and in others as "His rebuke."*

raised up—Heb. አውጡ; i.e., raised up a pillar of smoke.—[Rashi] Rashi derives this from ነውን በዚህን (Jud. 20:38, 40). Others render, "The earth has burnt," based on Deep,

"and David and his men burned them." (II Sam. 5:21).—[Ibn Ezra, Redak] The intention is that the earth is covered with brimstone and salt, so that no vegetation grows. The Torah defines this as the earth's being burned (Deut. 29:22). Redak also suggests that the phrase may refer to real fire, like that which destroyed Sodom and Gemorah.

6. Who can stand—Who can remain in existence?—[Mezudath David]

has reached—Heb. תְּקְבָּה, has reached the earth, as in (Exod. 9:33)
"And rain did not reach (נְתַּהְ) the earth."—[Rashi]*

have been broken up by Him—by His fear.—[Rashi]

7. The Lord is good—yea, a stronghold—Even when he inflicts retribution upon His enemies, His mercies do not cease to do good to those who fear Him. [This ability is] unlike the trait of [a man of] flesh and blood, who, when he is busy with one thing, is not free to [simultaneously] do another thing, as the matter is stated (Exod. 15:3): "The Lord is a man of war; the Lord is His Name." [This is] as it is stated in Mechilta (ad loc.)—[Rashi] Rashi

רַרַחִיצִין עַל פַיסְרַהֹּ: ת וברנו חַסין וכְחַימָא תקיפא נסידא יעביר עם עססיא דקסו וַאַחַרִיבוּ יַת בְּית סקרשא ביי וכעלי דבבוהי יססר לנהינם: ם עַבְּמֵיָא דְבָוּוּ יַת יִשְׂרָאַל כָא אַתּוּן חָשְׁבִין קַרָם יָיָ נְסִירָא הוּא עתיר לסעבר עסכון שַׁלְּטוֹגֵי עַמְמָנֵא דְבָוּוּ בּרָהִין וְסְנִין רְנַח בָּתַר עַקָא:

אַ הַתְּקַיַם עלַיכון בְּבֵּית. שַׁיצֵיאונון בָּקא רַקשַצִיא אֶשְׁהָא בְחַסְרָא כָּן אַסְעֵיאונון ית בית ישראל וכמא מהר"י קרא

(ח) ובשפף עובר כלה יעשה מקומה . כנחל זה שעיבר ישופף חבל כמו כן חקב"ח עושה כלח לאומה הרשעה במקום יישובת: (ם) לא תקום פעמים צרה. בפעם אחת יעשה כלה בהם: (י) כי עד סירים סבוכים.כשם שמסתיני לקוצים עד שהם סבוכים בסבך ויבשים. כמו כן לכשתתמלא סאתן של רשעים אז יצר להם: וכסכאם טבואים. כשם שחשכירו לאחרים כום פורעניות יהיו

בלה יעשה מקומה. של ארץ ומוסב זה על ותשא הארץ מפניו כמו שאמור למעלה: (ם) בלה הוא עושה . לנינוה ומלכי אשור לא ישנה להם עוד פעם אחרת: (י) כי עד סירים סבובים. כלומר פתאום תכא עליהם מכתם ולא ירדו מכבודם מעט מעט כי בעוד שהסירים והקולים נסככים נשרשים בחוקה: ובסכאם סבואים רד"ק אכן עורא

מלכי אשור כי אעפיי שתחרכ מלכות אשור ישראל שהם בגלרי בארצם יסלפו מחרב נכוכרנצר: ויורע חוםי בו . יודעם וככירם לפובה ומשניח עליה: וכןכי יודע ה' דרך צדיקי'.חוסי בו נססך על אותו השמוש וכן כל חוסי בך הריבגלבוע גמולי מחלב והרוסי להם: (מ) ובשפף עובר. מקוםת.של נינוה שובר ישפוף אותת בפקם אחת בשפף עד שינשת כלה סקוםה שלא יהיה ניכר בקומה שהיא שם ליר מושב : ירדף . פעל יוצא לשלישי האל מרדף והחושך דורף והאויבים רודפים וחשך היא כשל לצרה הגדולת: ום) מה תחשבון. אכר כנגר אויביו שהם אנשי נינוח כח תחשבון אתם על ה' הנוור עליכם רעה זאת תחשכון כי לא יוכל לעשו׳ ואת ככו שאמר מלך אשור כי יצילה׳ את ירושלם פידי: כלת הוא עשת. דעו כי כלת חוא עושה אתכם: לא תקום פעמים צרה, כי בפעם אחת יבלה אתכם: ני) כי עד סירים סבוכים. יבאו להיות משל עד סירים סבוכים כלוסד הקוצים חסבוכים יחד בי לא יוכל ארם לקחתם ממקוםם כמ'ש כי לא ביר יקתו ומה יעשה אדם בהם ישרפם נאש במקובם כמו שרות

חקו למעיז כמו מגדל עוז וחוםי כו דבה למעוז והוםיף מלת ויודע כי הוח לכדן יודע תעלומות לב ומכיר החופים כו: (ח) וכשמף. נחל שוטף: כלה יעשה. לא מעם מעט : ואויביו . החשך ירדף עמהם וחחריהם חו שירדפם חל מקום החשך שלה ירחה ככח כלה עליהם : (ט) בה. אומר לאנשי לינוה לא ידעת' מחשבות השם כי כלה הוא עושה ואין לורך שתקום פעמים לרה עליכם כי באח' חכרחון: (י) בי. משל לקש יכש מלא . כי היכשת כתו גמור אם אנשים שכורים יכוא האש ויכלה הכל רגע אחד והנה סירים קולים סכוכים מגזרת נאחז בסבך ומלת םכוחים תואר כדרך השכוני באהלים גם עלום וארוך: ובסבאם . כחשר הם שותים: אכלו . יחליו נשרפו ישרפו בשבת כן יהיו בני אשור שהיו מכאיבים בני העולם כמו חנונע בקוצים וכבא עת תרבנם יכלו שלא ישאר בתם רבר כמו

שכשהוא עסוק כזו אינו פנוי לזו כענין שנאמר ה' איש

מלחמה ה' שמו (שם ט"ו) כמו שהוא במכילתין: ויודע.

את לרכי חוםי כו: (ח) ובשמף עובר . וכחתה שוטסת:

מצורת ציון (ח) יבשמף. ענין ערולת התים כמו לנחל שוסף (שם פ"ז): (י) פירים. מין קולים כמו כקול הפירים (קכלת ז'): פבוכים. פנין אחיזה וקליפה זכן סכני היפר (ישפיה י'): וכסבאם סביאים. ענין שחיית משקים המשכרים כמו (נסכמה שכר (שם נ"ו): אבלו.

סהוסים כו להזמין להם הללה ועזר לה כמלך כשר ודם שחין שי יםתוד לסניו כפת ופתו ולח יתן חז לכ להיסיכ פס תר: (ת) ובשפף עובר. הנה כשטף מים רכים יפשה כלה כח מקום נינוה שוכר בתחלת הנכוחם רולם לומר החויב הכח והוח נכוכדנלר הוח. יכלם הכל כמו פטף מים העובר כשוסף הכל מכלי ישאר מה

מצורת דור

ואויביו. החושך ירדף את אויכיו הם אנשי אשור: (ס) שה תחשבה יר"ל אתם אנשי נינוה מה החשבון על ה' הגוזר עליכם את הכלים סואם החם תחשבו להנלל עידו דפו כי כלה הוא פושה לכם ולא מקום הלכה סעמים כי בפעם אחת יכלה אתכם : כי עד סירים סבוכים. בפוד

think of the Lord?—Perhaps you [Nineveh] think that because you are a large city, God will spare you as He spared you in the days of Jonah son of Amittai. This is not so; He will make a full end of you so that you will not bring trouble to My people a second time.

and is cognizant of those who trust in Him. 8. But, with an overrunning flood He shall make a full end of its place, and darkness shall pursue His enemies. 9. What do you think of the Lord? He will make a full end; the trouble will not rise twice. 10. For, while the thorns are entangled and the drunkards are drinking, they are consumed

who trusts in Him, on the very day of the trouble of the kings of Assyria. For although the kingdom of Assyria will be destroyed, those Israelites in exile in that land will escape the sword of Nebuchadnezzar.

and is cognizant of—the necessities of those who trust in Him.—[Rashi] He knows them, and recognizes them for good, and looks over them.—[Redak]

8. **But**, with overrunning an flood—with flooding wrath.—[Rashi] He shall make a full end of its place—the place of the land. This refers back to "and the land raised up from before Him." as is stated above. - [Rashi] Redak explains that this phrase means the locale of Nineveh, mentioned above. God's wrath will flood it but once, until a full end has been made of the locale-to the extent that it will not be discernible that it had once been an inhabited region. Ibn Ezra explains that Nineveh will not be destroyed little by little: rather, all at once.

and darkness shall pursue His enemies—This translation follows *lbn Ezra*, who also suggests: and He shall pursue His enemies to a place of darkness. This is similar to Jonathan's rendering: and He shall deliver His enemies to Gehinnom. Redak renders: and He shall cause darkness to pursue His enemies.

9. What do you think of the Lord?—Nahum is addressing the people of Nineveh: Do you not know God's thoughts, that He will make a full end of you and that it is not necessary that trouble should rise upon you twice, for with one catastrophe you shall be cut off?—[Ibn Ezra] What do you think of the Lord? Do you think that He is unable to execute this decree, as the king of Assyria thought when he said to Hezekiah, "... that the Lord should save Jerusalem from my hand?" (II Kings 18:35).—[Redak]

He will make a full end—of Nineveh and the kings of Assyria. He will not repeat this to you again.—[Rashi] You should know that the Lord will make a full end of you, and that He will destroy you with one catastrophe; it will not be necessary to bring a second catastrophe upon you.—[Redak] Eliezer of Beaugency explains: What do you

מניך נינוה נפק אם יהון שליסין בַּעִיצָה וַפַגִּיאין רְמַתְּבֶּנְשׁין כַאַעָבָא לִיך יְרוּשְׁלַם וִינוֹוְוֹן יַת רְנְכַת וְיֶעְבְּרוֹן יַת בְּיָת וְייַתוּן

וכעודם כמשתיהן וכשמהתן ויש פותרין כי עד סירים . לשון הסרק: אבלו בקש יבש מלא. חשר נחמלה וגנמר בשולו ויכש: מלא. (חשוב"ר בלע"ז) וכן מלחתר . (שמות כ"ב) המלחה הזרע (דברים כ"ב): (יא) ממך את נינוה : יצא. סנחריב החושב רעה דימה להחריב דירת מסה ומעלה כתוב אחד אומר ואבא מלין קיצו (מ"ב י"ס) וכתוב חחד חומר וחבח מרום קינו (ישעיה ל"ו) בתחלה אחריב דירה של מטה ולבסיף דירה של מעלה. כדאיתא כחלק (דף ל"ד): (יב) אם שלמים וכן רבים. יפה תרגום של יונתן מיושב על המקרא אם יהון שלמים בעלה

הם עצכם שכורים ככנו. סבואים לי זולל ומובא: (יא) חושב על ה' רעה יועץ בליעל. תוא אשור שהגלה את ישראל-ד (יב) אם שלמים וכן רבים. כתרנומו אם יהון שלימין בעצה ופניאין באתמניותא עממיא דמתכנשין לאעקא ליך ירושלם רינחין ית דגלת ויעברון ית פרת וייתין לעניותך ודשעברתיך לא אשנברינך עוד. אם שלמים. כשיהיו שלמים בעצה אתת לבא כל ירושלים סנחריב וכל חילוהיו: וכן רבים. וכשיהיו רבים יותר בעצתם כפו שאפר ישעיה לוצו עצה ותופר: וכן נגווו ועבר. כשיעבור פרת לבוא על ישראל, ינזח אותם הקב'ה. תכן הוא אומר ביום ההוא יגלה ה' בחער השכירה בעברי גהר במלך אשור את הראש ושלר הרגלים: ולנתיך לא אענך עוד. על ירו. וכן ישעיה הוא אובר כי את עול סובלו ואת מסה

שיהו כולם שנים בהסכמה אהת וכן אם יהיו רבים מאד אנשי נינוה אויביך ירושלים וכן אף אם גזו הדקל ועברו את פרת לליר עליה לא ילליהי שהרי עניתיך לא אטנך עיד . ועוד שמעתי. אם שלמים . אנבי ניניהבגדולתם : ובן. אם יהיו שוד רבים ונכבדים יותר : ובן ננוזו ועבר. וכן אניום ואעבירם הרי זה כמו וכאשר יענו אותו כן ירבה (שמית א'): וענהך לא אענך עוד. חענה חותך כפעם הוחת כלה ונחרלה ולח חוקה ליך עוד, ורכותינו דרשו לשנין רר"ק

באש כשהיו נסבכים יחד זה בזה כמו סירים סבוכים ויהיו סבוכים בשכרותם או יהיו נוחים שישרפו באש יהד כהש יבש גמור מרוב יבושת הסירים והמימות השכרות והנה נתן משל מהמים ומהאש וכל זה בעבור מלך ניניה שהגלה ישראל וחשב להשהיח פליטת יהידה וזהו: (יח) ממך. וידועים הם דברי רבשקה מפי אדוניו כמו שאמור בספר מלכים אשר שלחו מלך אשור להרף שם ה': (יב) בה. אם היו אַנשי נינוה בשלום עד היום וכן היו רבים ואלה דברי השם לכנסת ישראל כך נגוזו מפעלי הכפל כמו נגולו כספר: ועבר . כמו מקרה שעכר ולא ישוב : ועניהיד לא

הסירים או במו הקש היבש שכלא עהו לקצור שישרף בכהרה קל מאר ולא ישאר לא כהסירים ולא כהקש לא פחם ולא רשן בי לא יעשו פחם לדקותם וגם בעם הרשן שיעשו הודך ברוח כל מהרה כן יהיו בני אישור ומה שאמר וכסבאם סבואים ר'ל שיהיו ככו השכורים גופלים בארץ שלא יהיה בהם כח להלחם כנגר אויכיהם תבאים עליהם ואכלום במהרה כמי הסירים או כקש יבש פלא: ניס) מפך יצא. אמר כננד נינוה כל זה הגמול יחיה לך על רכתך שעשית לישראל וככך יצא הפלך שהיה הישב על ה' רעה שעלה על א'י ומשחיתה ומשב ללכר ירושלי ופי' כל ה' על עם ה' גם על הז בהחיל' חשב רעה שאפר שלא יוכל להציל את ירושלם כידו והיה חישב ויוכץ על הז יתברך רעה ורבר בליעל: ניכו כה אכר הַ'. אבר כנגר ירושלם אם שלפים אם כתנה אשור הבאים עליך שלפים ככו שהם בשלים לא יפחרו מאדם כי כל האדצית ככשו: וכן רבים .יכמי כן רבים הם בסספר וכן גניוו ועבר כן יהיו נגווים בסהרה ועבר כל חילם וכחם וכן אמד ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור ונו':

מצודת רוד

שהקולים יהיו פסוככים ונחחוים חלה כחלה. כ"ל כפוד שיביד (יה) בלודל. צלי עול שחים ר"ל רשב: (יר.) שלפים. מלכון לומדיב בחבלים המזוק תקופלים יחד בלגודה אחת ובספסם שלום: וכן נניוו . הו"ז הוא מתקום אעפ"ר וכן הנמלים סב לא סבראים. המשר המשלים ושקים בשכרות היין מחאם היהי שו ויריו בקין לחמם (משלי לי): לגיוו. מלשון גיודם וכריתה: ואכלים כקש יש שנאל ונשלם בשלו שכוא קללבשרף: (יא) מסך ניהת"ק ויוען עלת בליעל לשלוח לחדף כלשי מעלה כמ"ש במ"ב (י"ט. וכישפיה ל"ו): (יב) אם שלפיש. אם ייח אפשיניתה שלפים

מצודת ציון נפבלו ד"ל ושרפו: בלא. ענין ששומה רולה לומר נשלם בשולו: (יא) בליתל. בלי עול שמים ר"ל רשם: (יב) שלפים. מלשון

כרפה החח וכעלה מוסכמת וכן יכיו רכים כמספר שכל זה כום סבה חל הילחון: וכן גגוור. דיל הפס"כ יסיו גוווים ונכרחים כסשר התרהי ועכר סעם מן העולם: וענקך. ד"ל הפנה חותך בהכליח הפיעוי וההכדון פד שלם חופרן לפנות חופף פוד כי בפנים ההיא תכלה מכל וכל הוא דוגמת אמרו לא תקום סעמים לרה:

they [the people of Nineveh] are at peace in their counsel, that they will all be of one accord; and likewise, if the people of Nineveh, your enemies, are many, O Jerusalem; and likewise, even if they have crossed the Tigris and passed over the Euphrates to besiege it, they will not succeed, for I

have afflicted you; I will no longer afflict you.

I have heard further (this rendering):

If they are perfect—the people of Nineveh, in their greatness.

and likewise—if they will be still greater and more honored.

like dry stubble, fully ripe. 11. From you has emanated one who plots evil against the Lord, one who counsels wickedness.

12. So said the Lord: Though they be at peace—and likewise many—and likewise they have crossed

10. For, while the thorns are entangled—I.e., their destruction will come upon them suddenly, and they will not descend from their honor gradually, but while the thorns and the briers are [yet] entangled; i.e., strongly rooted.—[Rashi] Mezudath David explains that the entangled thorns symbolize the Assyrians' power and their strong union. They would be destroyed even while strongly united. Redak explains that the Assyrians are compared to entangled thorns because no one could remove them without sustaining injury. To destroy them, such thorns would be burned in their place. The people of Assyria, who had brought harm upon other nations, would be destroyed completely, leaving no survivors—like the thorns and dry stubble, which burn quickly, leaving no ashes.

and the drunkards are drinking—While they are at their feasts and in their joy. Some interpret קיבים as an expression of הַסְרָה, removal.—[Rashi] Rashi does not state who these sources are or how they explain the verse with the concept of removal. However, it is apparent from several manuscripts that Rashi is referring to the word אין, used in the sense of removal in several instances in Scripture (Cf. Prov. 25:20). Accordingly, we may interpret the verse to mean: For He removes entangled thorns.

they are consumed like dry stubble, fully ripe—Whose ripening has become full and complete, and it has dried out.—[Rashi]

fully ripe—Heb. מֶלֵא; asovir, to be filled, in O.F. And so (Exod. 22:28): "Your ripe fruits (מְלֵאָתְרְ)"; (Deut. 22:9) "The ripe fruit (הַמֶּלֵאָה) of the seed."-[Rashi] Redak explains that the prophet compares the people of Nineveh to dry straw that has become completely dry, ready to cut. Such straw burns very fast, leaving no coals or ashes, for the little ash is carried away by the wind. So will it be with the Assyrians. They will be as helpless as drunkards, having no strength to fight against their enemies who attack them, and their enemies will consume them swiftly, as thorns and fully dried straw are consumed.

11. From you—you, Nineveh.—
[Rashi]

emanated—Sennacherib, who plots evil, who thought to destroy the earthly abode and the heavenly abode. One passage reads (II Kings 19:23): "And I will come to its remotest lodge"; and one passage reads (Isa. 37:24): "Its remotest height." "First I will destroy His earthly abode, and then I will destroy His heavenly abode"—as found in the chapter "Chelek" (Sanh. 94b).—[Rashi]*

12. Though they be at peace—and likewise many—Jonathan's Targum is very appropriate to the verse: If

לא אשעכרנה ת וכען אַהָּכר קצוריכון וחנקיכון אפסיק: יי ויפַקיר עלה יי אַתּ מַלָּבָּא רָאַתּוּר וְלָא יָהֵי דברן משפה עוד פבית צַכָּם טעוהר אשיצי ומהכא הַטָּן אַשני קברה אַרי קַנִּילָא רָא קַּרָסְי: א הַא על פורי אַרְעא דִישָּׁראַל רַנְלֵי טְבַשַּׂר משמע שַנַם חוגי יְהוּרָה

שכמו שבם הנוגש בו החתות כיום מדין: (יד) תנוה עליד. סנחריב: לא יורע משמך עוד. כך הקב"ח גוור שלא יצא מכך זרע מטלא מקום שכך עוד שלא יהא לך שם זכרון: מבית אלהיך אכרית ספל ומסכח אשים קכרך. וכן הוא אומר וידה הוא משתחות בית נסרוך איהיי ואדרסלך ושראצר בגיו הכהד בחרב: בי קלות. כי הקלת את עצפך שהמאת לי:

ב (א) משמיע שלום. על שהכת מלאך בכחנת אשור מאת

מפשה הגדקה במסכת גיפין אך אינו על סדר שאר הנכוחה: (יג) ועתה אשבור מומהו מעליך. שכינה אומרת כן לנכיח שהוח מישרחל חשבור מסהו של חשור מעליך ומעמי: (יד) וצוה עליך ה׳. עחה מוסכ הדכור אל מול מלך אשור: לא יורע משמך עוד לא יעמוד ממך מלך: אשים קברך. חשים את כית חלהיך קכרך שם

אענך עור. על ידו: (יג) ועתה. כחוב כימי חוקיהו

אשר ישאר מאשור וממלרים: (יד) וצוה . עתה ידבר אל

תלד ניניה וטעם ולוה נזר: לא יזרע . שלח יעמד ורעו

הנקרא נשמו: אשים קברך. ננית חלהיך כמו שחומר

בספר מלכים ויהי הוא משתחוה בית נסרוד אלהיו ושם הכהו נחרכ:

ב (א) הנה. חני יחורה. הם שנמלטו מיד סנחריכ:

תברח להמלט ושם תהרג כמו שנהרג אביך בית נסרוך אלהיו: בי קדות. בעיני: ב (א) שלמי נדריך. חשר נדרת להקדוש כרוך הוח חם ינילך תכף סנחריב תלך חשור כי עחה נולת: אבן עורא

ועניתיך. ואם עניתיך על ירו כי כל א"י כבש זולתי ירושלם: לא אענך כור, לא אענך עיד על ירוכי הוא יכל חילו יכלו: (ינ) ועתה אשבור מפתו. המופותעול שהיה מריםעל צוארך עתח אשברתו וכפל חתנין במ"ש ואסר וכוסרותיך אנתק ואמר מוסהו ואסר מיסרותיך כי תכנויים יבאו בשמות עם הפועל ועם חפעול וכן ושכחתים בבית תפלהי שטעתי את תפילתך: נידו וצוח עליך. אטר כננר כלך אשר: לא יורע כשמך עוד. כי לא ישאר כמך זרע נכרא בשם חמלוכח כי סלך אשור חכוחו בניו בחרכ וחמת

ברחו ונכלפו ארק אדרם: סבית אלחיך אכרית פסל וספכח. כי בבית נסרך אלחיו נחרג וכיון שנחרג שם בסלו אותו הבית

מהיות שם עוד פסל ומסכח ואחד שנחרג שם ברצון האלית׳ שהעירוה בניו להרגו שם הרי הוא כאלו האלית׳ הכרית משם פסד וסטכת זכן אשים קברך ופיי שם בבית אלחיך אשים קברך: כי קלות. היית נקלת וגבוה כי בניך יתרניך ועיר בבית אלחיך זה יותר קלק ובויון ותו עונש כי תקילותגי ברבריך ואמרת בי לא אוכללחציל את ירושלם מירך ושכתני כאלהי גויי הארצית: מ) חנת על החרים. בפות סנתריב בשרו בארץ יהורת שישבו בעריתם כבראשונת וילכו לחנג בירושלם ולובות ובחיתם ולשלם סצורת ציון טצורת דוד

ותנתך. מלכון פימי ולפר: (יג) כיפחר. פנינו כדי ספול כמו מוסרות ומוטית (ירמיה כ"ו) : ומוסרותיך. הס קשירי רלופי העול: אנתק. שנין כהפחק ממקומו: (יד) קלות. מושון כל:

(יג) ותחת. כ"ל כושן קרוכ לשכור משכו משליך יכראל כ"ל שוד לפ ילר לך: ובוברותיך. המוספות בסיימם קשרים כהם מנחק שפך כ"ל לה יניה שוד של מעוד במיימם קשרים בהם מנחק שפך כ"ל לה מיה שוד שוד של של יורע ששבר עוד. כ"ל לא ימלוך מי מודטך: שלך אשור ישמר: לא יורע ששבר עוד. כ"ל לא ימלוך מי מודטך:

אכרות פסל ומסכח. כי שממם מהים: אשים קברד. כ"ל אני אשים לך קבר המיוחד לך כי אני אלחם כך: כי קלות. סייח קל בדמר משלה ולכן אקם מחץ בה משלה ולכן אקם מחץ בקם: ב (6) הנה על חתרים. הנס כבר נראה על ההרים ביאת רגני המבשר המשמיש שנום כי יבשר ויאמר שנפלה אשור ועוד לא יבא למלחמם של אכן ישראל: חני יחודה חניך. ר"ל שמרי כהג כשמחת לככ: שלכי נרריך. מס שנדכת לם' אם ילילך מכף

the punishment for blaspheming Me, by saying that I cannot save Jerusalem from your hand, and equating me with the pagan deities of the nations.—[Redak]

1. Behold on the mountains— When Sennacherib died, it was announced in the land of Judah that the people should settle in their cities as before, and that they should go to Jerusalem as before—to keep their festivals, to make their sacrifices, and to pay their vows-for Sennacherib would no longer pass through their land, as he was already dead.—[Redak]

and passed over, I will no longer afflict you. 13. And now I will break off his yoke from you, and I will rend your bonds asunder. 14. And the Lord shall command concerning you: No more [offspring] of your name shall be sown; from the house of your god I will cut off a graven image and a molten image; I will make your grave, for you have become worthless.

2

1. Behold on the mountains the feet of a herald announcing peace. O Judah, keep your feasts, pay

and so they shall be cut down and pass away—And so I will cut them down and take them away. This is like (Exod 1:12) "And the more they would afflict them, the more they would multiply."

and I will no longer afflict you—I will afflict you this time with destruction and annihilation, and I will no longer be involved with you. Our Sages expounded upon this concerning the practice of charity in Tractate Gittin (7a), but it does not fit in with the context.—[Rashi] The prophet is now addressing Nineveh, predicting its absolute annihilation.*

- 13. And now I will break off his yoke from you—The Shechinah says this to the prophet, who is of Israel: I will break off the yoke of Assyria from you and from My people.—[Rashi]
- 14. And the Lord shall command concerning you—Now the king of Assyria is being addressed.—[Rashi, Ibn Ezra, Redak]

No more [offspring] of your name shall be sown—No king shall arise

from you.—[Rashi] None of your offspring shall be a king; indeed, Sennacherib was assassinated by his sons, who fled to the land of Ararat. (Cf. II Kings 19:36f., Commentary Digest.)*

I will make your grave—Since God inspired Sennacherib's sons to assassinate him in his temple, it is as though He made the temple his grave.—[Redak]

I will make the house of your god your grave, for you shall flee there to escape, and there you shall be slain, as your father was slain in the temple of Nisroch, his god.—[Rashi] Unlike Redak, Rashi understands this verse as referring to Esarhaddon, Sennacherib's successor. Rashi's source for the information that he, too, was assassinated in the temple of his god, is unknown.

for you have become worthless—in My eyes.—[Rashi] You were disgraced, for your sons will assassinate you. It is an even bigger disgrace that you will be assassinated in the temple of your god. This is

יוֹסיף עוֹד לע אַשְׁקּצִיאוּ: בּרָהַוּר סלָקין וּמִתְבַּדָרין עַלּ אַרעיך צורין עלה בעיר קַקוֹמִין סְרָנָאִין על אורחתה תקיפי קדל יַסְינֵי חַילּ לָּחַרֵא: אבי אתיב וו הוקפיה

כי לא יוםיף עוד לעכר בך . אותו הכליעל: כלה נברת. הוח וורעו: (כ) עלה מפיץ על פניך נצור מצורה. המפין אשר עלה על פניך על ארן יהודה בימי חזקיהו עכשיו הוא גלור מלורה נכוכדנלר מלך בכל שהוא לר עליו: צפה דרך. הנט אחה איש יהודה על אם הדרכים ותראה את ההולכים לנור עליו וחוקי מתניך ואמן כח מאד: (ג) בנאון ישראד. כמו שהיה כבר:

אכן עורא (ב) עלה . עחה שב לדבר אל נינוה והמפיז הוא נכוכדולר: נצור מצורה. ידבר למלך נינוה וככה לפה דרך שים לופים בדרכים והנגיד אמר כי נלור שם הפועל כמו ויכלת עמוד וככה לפה דרך לכל' הפשע ידע: (ג) בי.

משמנים אלף, ע"ו ישעיה תוא אוכר זכרו ה' כי גאות עשת כירעת ואת ככל הארק צהלי ורוני יושבת ציון: חני יתודה הגיך שלסי נדריך. שנד תכשיו ביפל סנחריב הניך ושלסי נדריך שהיית נודר להקב"ח בשכיל שתפול פלכות אשור: (כ) עלה מפיץ על פניך. מנחריב שהיח נהיג לעלות על פניך ומפיץ איתך שהגלה לשרת השבמם: נצור כצורה. עכשיו הקב"ח מצוה לנכוכדנצר שיצור כצור על אשור: צפה דרך. אתח ישראל צפה שילך אשור דרך צר לפני אויכוחוק מתנים ואפץ כח מאד על מפלהו: (ג) כנאון ישראל. פתרונו

דד"ק נדריתם כי לא יוסיף עוד סנחרים לעבור בארצם כי ככר מת: כלה נכרת . כי גם בניו ברחו ולא יוסיף עוד לבא : וכ) עלת ספיק . הכפיק שגלה על פניך נכרת והוא סנחריב שהפיק בניך בולות: נצור מצורה. הכצורות והערים הבצורות שהפש מלך אשור והחריכם נצרו ישמרו אותם לא הניחום הפקר שוכו ושכו

בתוכם ולא תפחדו עוד מכלך אשור. מצורה ענין חיוק וכן ויכן ערי מצורח ביהודה: צפה דרך. צפה דרך שתיח כא בה כי לא תראותו עוד.נצור. צפה. סקור וכן חזק אכץ: הזק כתנים אבץ כת מאד. חורן מתנים ואמצוכת כי לא תיראי עוד מכניופי אמיק כח אמצובתכם בלב פוב ובנסחון שתנפחו כה' יחיוכן איש דעת כאמץ כח: (נ) כי שב ה' את נאון יעקב. אם כדברי ר' יונה ו'ל יהיה יוצא ככו ושב ה' את שבותך והרומים לר סצירת דוד טצודת ציון

מנד חשור כי הנה נללח ממנו כי נח יוםיף עוד לעבור כך בליעל הוא זכם סנחריב כי נכרח כל הזכע ואין להם באריח: (כ) עלת ספיק, אשור שבולנ אותך והפין איחך כאדיות הכה נסחולת תן השנים: על פניך. ב"ל לפניך ובאון אחה כואה המאקרו: גצור מצורה. כ"ל שלי הפכלר ששונתם מסחד עלך אשור הכה עתם ל): גאון. ענין רוממוח והמששלה: בקקום בוקקים. ענין שחור חותם: צפה דרך. הסחכל כדרך הכח מחשור ולא חרחם שוד מי כא מהם: חוק סהנים. חוק והמששלה: בקקום בוקקים. ענין שחור מחתם בהנים. חוק וחתן כי לא חירא עיד מאשור: (ג) כי שב וגי'. כי מחה יכיח וישקים ה' אח גאון יעקל להיוח כגאון ישראל ר"ל כמו שהיה מאו ומקדם: כי בקקום בוקקים. כי

ב (כ) עלה . טנין סלוק כמו אל תפלני (חהלים ק"כ): פפיץ . מלשון הפלה ופוור: נצור . מנין שמירה כמו נילר תחנה (משלי כ"ו): מצירה. סרי מכלר כמו ויכן ערי מלור' (דה"כ ידן): צפה . סנין הכטה כתו עמדי ולפי (ילמיה מ"ח): אבין . פנין חוזק: (ג) שב. ענין השקט ומרגיע למו בשוכה ונהח (ישעיה

guard the fortifications—Guard the fortified cities that the king of Assyria captured and destroyed: guard them and do not leave them unguarded. Go back and settle them, and fear no longer that the king of Assyria will invade them.

Watch the way—Watch the way in which he used to come, for you shall no longer see him.

strengthen your loins—Now you can strengthen yourselves with joy

and trust in the Lord, for you need have no fear.*

3. has restored the pride of Jacob—Heb. שֶב This translation follows Targum Jonathan and Ibn Ganah, quoted by Redak. He also quotes Rabbi Judah [Hiug], who renders: has calmed the pride of

as the pride of Israel—As it was already. - [Rashi] With the demise of Sennacherib, the pride of your vows—for the wicked one shall no longer continue to pass through you; he has been completely cut off. 2. The scatterer who came up before you is besieged by a siege. Watch the way! Strengthen your loins! Fortify your power mightily. 3. For the Lord has restored the pride of Jacob as the pride of Israel, for

pay your vows—that you vowed to the Holy One, blessed be He, if He would save you from the hand of Sennacherib, king of Assyria—for now you are saved.—[Rashi]

for ... shall no longer continue to pass through you—that wicked one.—[Rashi]

he has been completely cut off—he and his descendants.—[Rashi] [Rashi explains the announcement in this verse as referring to the demise of Sennacherib, which explanation does not coincide with his interpretation of the preceding verse.] Redak explains that Sennacherib's sons had also fled and would no longer continue to come.

Malbim explains this verse in accordance with his commentary on the preceding chapter. He writes that Sardanapalus wished to subject Judah to his rule, bringing fright into the hearts of the Judahites. This verse is the tiding of his downfall.

Those who explain that this destruction took place in the time of Manasseh relate this verse to Manasseh's capture and release. It is mentioned in II Chronicles 33:10-16 that Manasseh was captured by the princes of the king of Assyria. They brought him to Babylon in chains, but when he prayed to God he was

restored to his kingdom. According to this interpretation, the captor was Belisas, the Babylonian general who was under the authority of Sardanapalus, king of Assyria. When Belisas rebelled against Sardanapalus, he restored Manasseh to his kingdom. The Chronicler relates (ibid.) that Manasseh made vows to worship God. Heralds then went forth on the mountains of Judah to announce that there was peace, that there was no longer any fear of the enemy, and that the Judahites should keep their festivals and pay the vows they had made when they were in straits.

2. The scatterer who came up before you is besieged by a siege—The scatterer, who came up upon the land of Judah before you during the time of Hezekiah, is now besieged by the siege of Nebuchadnezzar king of Babylon, who has besieged him.—[Rashi]

Watch the way—You men of Judah, watch the crossroads and see those going to besiege him [Sennacherib] and strengthen your loins and fortify your power mightily.—[Rashi] Redak also identifies "the scatterer" as Sennacherib, who wished to scatter the Jews in exile. However, he interprets the rest of the verse differently:

יייו זפינין ליים משפירון ונפני משר לייני הייל באלום הקלים הקלים בלייה ביינים בליים הקלים הקלים הקלים בליינים בליינים

לְיָצְקֹב רְבוּהֵיהּלִישְּׁרָאל אַרִי בִּזּנּנּן בְּוּוּיִן וְקְרֵנֵּ דָּבְּ הַשְׁבַּחְהָהוֹן הַבִּי לִּנְּיִ הַחְבִי נְבְּרִיהוֹן יָבִּ קַרְכָּא לְבִישִׁן וְוָבֵרִיתָא דָּי בְּאֲשׁהַּא פִּילֵּי וְרָהְיִכְיהוֹן יָבִּ בְּאֲשׁהַּא פִּילֵּי רְתִיכִיהוֹן וָמִי בְּאֲשׁהַא פִּילֵּי רְתִיכִיהוֹן וָמִי

מהר"י קרא כסו שהיה גאוגם נרול מקרם: כי בקקים בוקקים ווטוריתם שהתו. שנחרוקני כאר ע"י האימרת נגפן בוקק שומורותיו נשחתי והוא ריקם מפירות: (ד) מנן נבירהו מארם. הם מגני גנורי אשור שהיו ארומים: אנשי חיל מתולעים, והו מיבן תורי שהול לבושים מלבושים הצכועים מתולעת שני: באש חילם שבולם לבושים מלבושים הצכועים מתולעת שני: באש

בקקום בוקקים. כוזום והריקים לשון כקיקה נופל על בקקום בוקקים. כוזום והריקים לשון כקיקה נופל על בפן: (ר) מגן גבוריהו. של נכוכדנלר הלרים על אשור: משדם. מאידמים הם ואשים יחילם מהולעים לכושי זהורית: באש פלדות הרכב ביום. הכינו. ביום שהוא מוכן ללאת כלכא מלאלם רכב כרול שלו ולא ידעתי מהו פלדות אואתר אני שהוא מין המלאלת כרול יפה ויש פותרין מלותר אני שהוא מין המלאלת כרול יפה ויש פותרין פלדות לשין לפיד אש כדרך ההפך: והברושים הרעלו.

רשייו

פלרות הרכב ביום הכינו. ביום שהיה ככין חילו למלחבה היו הרוכבים והולכי המלחמה מבריקים כאש פלרות: והברושים ת"י ורכני משריתהון מסרכלין כלכעונין: הרעלו, מעוטפת

אבן עורא

ואם כרברי ר' יהורה יהיה ענין לנחה והשקם ואסר כי בפות מנחרים ישראל בי ישראל מי שראל מי שראל מוקר מנחרים מנחרים ישרא הוא יפשראל כי ישראל מי ישראל הי ישראל הי ישראל הוא יקבן ווהו ביסי חוקיהו נאון יקבן היא ירושלם וארץ יהוד מכו את נאון יקבן הוא ביסי חוקיהו נאון יקבן היא ירושלם וארץ מוקר בו אחנה מ"א שנה בשרה ביסי של יוצון מכל כשבנות יקב; בקסים בו מוקר מותה הוא יומר מוחרים מהראו בוקקם של עובר: וומיריהם שחתו. נסיעותיהם זובוריהם שחתו שנה בשנה בנאם בארצם כםו שאבר ישראו את יבול הארץ שנה בשנה בנאם בארצם כםו שאבר וישחיתו את יבול הארץ חבילי: מו מגן נבוריה בי אחב אל חיל נכוכרנצר הבאים על מועות בנוריה ובע של בישר בהללת שני בותר בנוריה בנורים ואות לבוללת בורנים והאחת לפי שהיא צבע מבהיק אנשי חיל כהולעים של ביא של מחובם מכה חכרונים על מבירנים על מבירנים על מבירנים צל מבירנים על מבירנים בל מבירנים על מבירנים בל מביר אש בדרכים על באש פלדות כי גלנלי הרכב המכרול ובכרוצתם בדרכים על באש פלדות ופלרות הרכב, הרכב הוא שה בירכים על בירי אשו בים הכינו. באש פלדות ופלרות הרכב הערמה שהיכב הוא שהוח פלרוצתם בדרכים על בירי אשו בים הכינו. באם שרכן נבוכרנצתם בדרכים על בירי אשו בים הכינו. באש פלדות ופלרוצתם בדרכים על בירי אשו בים הכינו. באש פלדות ופלרוצתם בדרכים על בירי אשו בים הכינו. באש פלדות ופלרוצתם בדרכים על בירי אשו בים הכינו. באש פלדות ופלרוצתם בדרכים על בירי אשו בים הכינו. באש פלדות ופלרות הרכב אל לנינות כן ההייה תכנותו: באש פלדות ופלרוצתם בדרכים בל בירי אשו בים הכינו.

עתה ישיב השם שבות גאון יעקב כנאון ישראל כהיותו בלאלו העם ישיבם לנאונם כמו שהיו ישראל מימי קדם בלאלו הועם ישיבם לנאונם כמו שהיו ישראל מימי קדם בנאלונם ומלו כקקם ישוה כי הפועל יולא והנה יהיה גפן בנקק פועל והפועל הוא הפרי שישה לו או תהיה כמלת שם שתלא עומדת ויולאה ועשם כי בקקום שמום כנפן בוקק המפיץ העולה: (ד) מגן . אמר רכי משה הכהן כי המפיץ העולה: (ד) מגן . אמר רכי משה הכהן כי גגורהו בהושפת ה"א לשון רבים וככה בההפללו כעד רעהו לא לאך דבים ולכה בההפללו כעד רעהו לא התפלל בעבור כל אחד וגבורהו שם המין שכולל ולא דבר נכונה כי פיו כתו פיהו אחי אחיהו שיו שהוו עושם ביום הבכונו. הרכב כל אחל וגבורה שם המין שכולל גבורת הגבורים: בהרלעים . שלדש חולאם מכו לאות פלדות זהר אולי היא הפוכה לפידות: והברושים ומלת פלדות זרה אולי היא הפוכה לפידות: והברושים

יהברושים הרעלו. י"ם החניתות שהם עץ ברישים אפר כי סם הכות בראשם להסית כהר סי שיתקנו. בהם כ^י עושים חניתות סברושים יהם חדים בראשם ותוקנים אוהם כנוף האדם כם"ש ביואב ויקח שלשה שבפים יותקעם בלב אכשלום: הרעלו. כן תרעלה שספרשים סם הכות. האו"ל פי" תרעלה רערה ופי" הרעלו רערו ופי" ברושים שרי ער של נינות ונרוליה כי הנדולים" סצורת דיון

ריקוח כמו נסן נותק (סופצי"): ווביריחם. כן יקרהו שנס: הנסןכמו יוכרת מסט שנויל (ממדכרי"ג): (7) גבוריהר. נכוריו פארם, מלפן חורם: מחולמים. חניסון חונשם שני וכול לפש חוומה: פלדות. מל' לפיי לם בדרך הפקי והוא הען שהסלכנם מחו מני והברושים, ר"ל מקלות מחילני כרום: הרעלי. מנים סם הממיח ודוגמת יין חיכעלה (חסלים ס") הממחכם את הלכ

מרוע חכונתו והוא מלפין ערל כדרך ההסך בהוא ענין איטם וכפד

ההברושים הרעלו . כ"ל המקלות של ברום העשויות כהניתות המחודדות בלחשן ככר הישם שם הסם הממית כי כן הכינו מקלום

Redak explains the cypresses as javelins of cypress wood, daubed with poison, with הָרְעָלוּ originating from רָעָל, poison. His father, rendering as "trembled," sees the cypresses as the officers and the leaders of Nineveh, who quaked and

trembled when they saw Nebuchadnezzar's army. Rabbi Joseph Kara explains that the soldiers would enwrap their spears of cypress wood in cloth until they were ready to battle the enemy. the emptiers have emptied them out and destroyed their branches. 4. The shields of his mighty men are dyed red; the men of the army are in crimson; the chariots are in the fire of torches on the day of his preparation,

Jacob—i.e., Jerusalem and the land of Judah—would be restored.

the emptiers have emptied them out—They have plundered them and emptied them. The expression of בְּקִיקֵה is appropriate for a vine.—[Rashi] Redak renders: The enemies, devoid of all good. He maintains that בְּקִי can be either a transitive or intransitive verb. (Cf. Hos. 10:1.)

and destroyed their branches—They destroyed their saplings and their branches year after year when they came into their land, as in Judges 6:4: "And they destroyed the produce of the earth." Jonathan renders: And their best cities they destroyed. According to him, it is derived from (Gen. 43:11) "From the best of the land (מקסקת)."

4. The shields of his mighty men—The mighty of Nebuchadnezzar, who lay siege to Assyria.—
[Rashi]

are dyed red—They are dyed red, and the men of their army are in crimson, dressed in crimson.—[Rashi] Two reasons are given for the army's being dressed in red: 1) because of the army's honor and prominence, and 2) because of the frightening

effect red has on the enemy.—
[Redak]

Mezudath David explains that the shields of the mighty and the raiment of the warriors will be stained red with the blood of the slain. Malbim explains that the crimson symbolizes murder and blood.

the chariots are in the fire of torches on the day of his preparation—Heb. מְלְדֹּם, On the day that he [Nebuchadnezzar] is prepared to go out in the army, he polishes his iron chariots, but I do not know what מַּלְדֹּם means. I say that it is a material that polishes iron well. And some interpret חַלְבָּם as an expression of a fiery torch (תַבְּלֵּם), by transposing the letters.—[Rashi] Redak explains חַלָּבָם as the sparks that emanate from the friction of the chariot wheels turning on the stones.

on the day of his preparation—On the day Nebuchadnezzar prepares his army to attack Nineveh, this will be his preparation.

and the cypresses are enwrapped—Jonathan renders: And the heads of the [Babylonian] camps are enwrapped in colored garments.— [Rashi]

לתיכיא בל נפוש ויניהון סשתפע בכר**וב**י קרניא חוניהון ככעורין פּרָרָקיו טרידין ג י יסניו רבני סשריההון יתקלון בסהכיהון יוחון יכבשון שורא יכנון סור כיא: י ישבי נהַרוַתָא אַתְּפְּסָקָא

ודומה לו הנטיסות והשרות והרעלות (ישעיה ג') וכלשת משנה שנינו ערכיות רעולות כמסכת שכת (דף סה. ע"ש): (ה) יתהוללו. ינהגו עלמן כשגעון: ישתקשקון. קל נקון ויניהון משתמע והוא מלשון והשיקו היקבים (יואל כ') כמשק גכים (ישעיה ל"ג) לשון השמעת קול: ירוצצו .

אכן עורא

הרעלו . כמו רעדו ברושי היער. ויפת חמר כי הם הניתות: (ה) בחוצות. אמר רכי יונה ישחקשקון יכ**ו** שוק חל שוק: ירוצבו. כפול החות החחרון והפעל כפל ירוללו נסשם מגזרת רן וככה ויתרוללו הכנים: (ו) יובר כחשר יוכר החויב שהוח מלך כשדים בעבור מרולחם יכשלו בהליכן: ישהרו. אל חומת נינוה: והוכן. מגדלי העד הגדולים ויפת אמר כי יזכור מלך נינוה אדיריו יכשלו יכרחו אל החומה ויכינו המגנים לסיכך עליהם וזה לא יועיל להם, כי : (ז) שערי, יורה כי מסחת הנהרות נתפש

נוכל לפרש על מלך נינוח כשיוכור חארירים שלו שילכו אל החומת יכשלו בחליכתם כרוב תבחלת כשיפתרו ללכת אל תחובת והנת הכן חסוכך אל תחובת מבחוץ להתור בקיד התופח ויתכן פרשו ג"כ על פלד בבל שיוכור אריריו שילכו אל החומת לכבשת והנה כרוב פרוצתם כשיבחרו ללכת אל התופת יכשלו בחליכתם וכשיחיו אצל החיפה יכונה הסוכך לפסוד תחתיו ולתתור בוזמם: הופתח. תה"א בפפיק ר"ל הופת נינה: תסוכך. הוא פכסה קרשים ועורות פליחם כאים הגלחסים אל חעיר וגכנסים תחתיו ער תחופת וחותרים תחתית החוסה החוא מגן פליחם מן האבנים שמשליכים מעל תחומה בחליכותם כתיב בוי"ו לשון רבות וקרי כחליכתם לשון יחירה: מו שערי מצורת ציון מצורת דוד

כפלם פל ספלחמס ז (ס) יתחוללו חרכב. פנשי סרכב יפשולב במל כתו מנס ורנה: ישחתשפין ברחבות . השמש הלל מתול מל בתולות לתו מנס ורנה: ישחתשפין ברחבות . השמש הל כל יוין ששימו כרחונות הרים: מראיהן, מלחם מניסם כלפידי לם וקלות מרולותם ככרקים חבר מפס הבינם ברחום לרוכ ספסירום: (ו) יוכור אדיריו . פלך סבור יוכור גכוריו ללכת לקרסת ספלחפס אכל יכשלו כהליכתם ולא ילליתו: יפחרו חופתת . כ"ל ישופ

למסר לפלות פל חוונת הפיר לפנום את הכשדים לכא בפיר; ודעכן הפוכך. יכים דכר הסוכך פליסר ממפל להגן פן החלים ואכלי הקלפ: (ו) שערי הנחרות. כ"ל פכ"ו לא ילכו לפנום את האויב כי נפתחו בפרי ספיר הפולים מול הנהרות כי חיל הכשדים שברום:

build towers. [These are probably towers made to protect the defenders of the wall from the attackers. This reading is similar to the interpretation given by Yefeth, quoted by Ibn Ezra, that the shields are prepared.] We can also explain והכן הַסְבְּך: and the king shall be armed with his weapons, as in (Ezek.28:14) "who shelters over a great distance (הַמְשָׁיִם הַסֹכְּף)," an expression of ruling.— [Rashi] Redak renders: the shelter is prepared. This probably coincides with Targum Jonathan.*

7. The gates of the rivers—The gates of the cities, which are on the sides of the rivers.—[Rashi] Malbim explains that the Tigris changed its

הרעלו.חם הרטחים של עץ ברוש וחיח חברול מעופף בבנרים ער שיבואו לכלחם'. הרעלי לשון עשיפת. ככד סריות רעילות: (ח) ית הוללו. תרגום משתנשנין: ישתקשקון. כפו קיש קיש קריא: (ו) יוכיר אדיריו. שיבואו כולם לבלחסת ויכשלו בחליכתם: והוכן חסוכך. וידית מוכן לסלחמת חסלך תסוכך עליהם: (ז) שערי דעחרות נפתחו. בתרנוסו נשרי נחרותא

ירושעו את השומעים ככרקים הללו הטורדים את הכריות כן תרגם יונתן: (ו) יובור. מלך אשור את אדיריו וגבוריו וידמה כלכו ללאת ולהלחם והם יכשלו כהליכתם: יסהרו חוסתה. לנוס לרון אל חומת העיר כל תיכה הצריכה למ"ד בתחלחה הטיל לה ה"א בסופה: ורוכן הסוכך. יבנון מגדליא. ויש לפרש והוכן הסוכך. והמלך נודיין ככלי זיינו כמו ממשח הסוכך (יחוקאל כ"ח) לשון מושל: (ו) שערי הגהרות. שטרי העיר אשר מצד הנהרות:

נפשלו לארזי׳ ולברושים אמר כשיראו גדולי נינוה החיל תאחום רערה : (כ) בדוצות יתהוללו הרכב . כי לא יוכלו לצאת הוץ לעיר לחלחם עם החיל כי רבים הם מחם וגבורים מהם הזם תולבים תוך חעיר בחוצות כהוללים ומשוגעים: חרכב. רץ דוכבי הרכב ותם חשרשים: ישתקשקין ברחיבות.ילכי בבחלת ברתכות חעיד ופי׳ ישתקשקין יכו שוק בלכתם בבחלה: מראיחן כלפירים. שיש להם כשת כי בא קצם יאין לתם כת לחלתם כנגר אויביחם ישוב סראת פניחם ארום כלפירים וכן אמר בבני בכל כפת מפלהם פני לחבים פניהם כי מי שיש לו בשת יתאדמו פניו: כברקים ירוצצו. כריב בחלח ירצצו ברחובות חעיר מקצת אל קצה כי לא ירען מת לעשות: ווו יוכור אדיריו.

פרלם חונם (ירמים ז'): (ה) יתחוללו . פנין שפות ושנפון כפו ויחסולל כידם (ש"ח כ"ג) שרוב הערולם נרחה למשחנתים: חרכב . כ"ל אנשי הרככ: ישתקשקח, פנין השמפת הול כמו והשיפו סיקכים (יואל כי): ירוצצו. פלשון רילה וכדיפה: (ו) אריריו. נכוריו: וחוכן. מלשון סכנס: חמוכך. מלשון סכך ומכסס: and the cypresses are enwrapped. 5. The chariots shall dash about madly in the streets; they shall clatter in the city squares; their appearance is like torches; like lightning, they shatter.

6. He shall remember his mighty men: They shall stumble in their walk; they shall hasten to its wall, and the protector is armed. 7. The gates of the rivers

are enwrapped—Heb. הְּרְעֵלוּ, enwrapped. Similar is (Isa. 3:19) "The necklaces and the bracelets and the shawls (הְרְעָלוֹת)." In the language of the Mishnah we learned "shawled (תְעִילוֹת) Arabian women" in tractate Shabbath (65a).—[Rashi]

5. shall dash about madly—They shall behave madly.—[Rashi] Since they will not be able to leave Nineveh to confront the invading army, which outnumbered them greatly, they will dash to and fro within the city like madmen.—[Redak]

The chariots—the riders of the chariots.—[Redak]

they shall clatter—Heb. יִשְׁתַּקשְׁקוּן. Jonathan renders: The sound of the clattering of their weapons is heard. And that is from the expression (Joel 2:24) "And the vats shall roar (השיקו)," and (Isa. 33:4) "Like the roaring (כֹּמְשֵׁק) of the cisterns." It is an expression of making a sound Others heard.—[Rashi] ישתקשקון from שוק, a leg. They clash, colliding with legs their another .- [Ibn Ezra, Redak]

their appearance is like torches— They are ashamed, for their end has come, and they have no strength to battle their enemies; consequently, they blush, and their faces become as red as torches.—[Redak]

they shatter—They shatter their listeners like these lightnings, which agitate the creatures. So did Jonathan render it.—[Rashi] Others render: they shall run. Out of panic, they shall run around in the city, not knowing what to do.—[Ibn Ezra, Redak]

6. He shall remember—The king of Assyria shall remember his mighty men and his heroes, and he shall contemplate going forth and waging war, but [he and his men] shall stumble in their walk.—[Rashi]

they shall hasten to its wall—to flee to run to the wall of the city. Any word requiring a "lammed" in its beginning has a "he" at its end.—[Rashi] According to Rashi, the word is appin, with a silent "he," rendered "to the wall." This is also Jonathan's version. Redak, however, states explicitly that the word is to be read appin, with an aspirate "he," rendered "to its wall," referring to the wall of Nineveh. Redak's reading appears in our editions.—[Minchath Shai]*

and the protector is armed—Heb. הַמּכְּהַ. Jonathan renders: They shall

וסלפא בהיקליה זע: ח וסלפהא יהכה ציכא בְּנַלֵּיָא נַפְקָה וְאַטְהָהָהָא פַדְבָּרוֹ אָזְלָוֹ בַּתְּרָהָא סנה סו בקל יונים כפרפן על לביהון: ם וגיעה כבית בנישת מיא מיומי קרם היא

אתפסקא, שהאריבים יעברו לכא עליחם: וחחיכל נפוג. כהדנר

וסלכא בחיכליה זע: (ה) וחוצב גלתה העלתה. הפלכה שחוצכח למלכות עכשו חפתלק מן המלכות מלכח. וכשכעמודין מלך נושל כו לומר הוצב. כמו בנות מלכים ביקרוחך נצנה שגל. ויש מפרשים נילחת עמרת מלכוח. כלום' נתגלה קלונה: ואמהוחיה מנהגות כקול יונים. אמתוחיה של המלכה כיתי הגה תרוננה: מתופפת, מפפדת. כשרם המספה פל לבו מרוב צפר: (פ) ונינה כברכת מים, הדיש כמפקת לכולם כמו כן חכל באים לנינה והיא מספקת פחדרה לכולם ואינה מתפחרת מכל החילות הבאים עליה למלחפה:

וההיכל גסוג . נרעד ונע מכח אבני כליסער' הנורקים ככתליו הנקרא בומ"א : (ח) והוצב . הוא המלכה הנלבת ליחין החלך כד"ח נלכה שנל ליחינך (חהלים ח"ה): גלתה הועלתה. בגלוי הלכה כשכי והעלתה מן העיר: מנהגות כקוד יונים. מנהגות עלמן נקינה כקול יונים המקונים: מנהגות . (שרימינל"ט כלע"ו): מתופפות על רבבהן. מקישות ידיהן על לכן כהיקש כהוסים: (מ) ונינוה כברכת מים מימי היא . מיום שהיא נעשית ישבה בשלוה ואין מניד כבריכת מים מכונסין שאין זוים ממקומם: והמה. עתה מרוב דוחקם למדו לנוס ונסים: אָבן עורא

הנחרות נפתחו. שערי המדינת היוצאים לנחרות נפתחו ששכוד אנשי תחיל הרלתת וכיון שנפתחו השערים תאלה היכל הפלך שתוא ספוך לחםנכוג מכח חמחלומות שחכו כשערי ריתנשיי נחרוותא וני: מ) והצב נלתה העלתה. החיכל שהתב בשלות ימים רבים בנינוה עתח נמוג ונגלתת נינות שחיתת ככומת ער נתח שלא עבר בח זר. וחעלחה כמו נכרתה מן כעלות נריש בעתו: ואכחותיה. אסחות נינוח וחן חשרות הגדולות קראן אפחות שילכו כשפחות בנולח: פנוצות. אשה אחותה: מחופפות . ומכות על לכביהן על חכבוד שפר מחן רילכו בנולה

ארמון המלך וזהו וההיכל נמוג: (מ) והצב . לא מנאתי למלה זו פירוש יותר נכבד מדברי רב שמוחל הנגיד כי הלכ שם החלכה על כן גולתה העלתה על החרכנה להוליכה בשביה ואמהותיה שהיו נוהגות אותה דומות לקול יונים כהמוחן: מתופפות. דרך התוף להכוח כו כיד: (ט) ונינוה כבריכת מים. היתה מליחה מימי קדם פושר ואנשיה נסים ואומרים זה לזה פמדו אל תברחו:

כשפחות כן פרש אאו"ל זה תפסוק. ה"יו הזב ומלכת א ר"ל לפי שהיתה נצבת אצל המלך כמו שאמר נצבה שנל לימינך. והנגיר רב שבהאל פירש כי שם המלכה הצכ: נלתה, שהיתה נפתרת בהדר כפנהנ החלכה הנשים הנכברת כם"ש כל ככורה כת כלך פניםה ותתה נלתה ויצאת מהדרה והפלתה על המרכבת להוליכה כנולה ואמרותיה מנהגות אותה ומנהמות בקול קינה כקול יתה מתופפות כמי שאדם מכה בתוף כן הם מכות על לבביהם כדרך הנשים הנוחות והמקונות: ומו ונינוח ככריכת מים מיםי הוא. ונינוח מימים קרמונים שהיחה היא בניה מלאה פכל פור כמוחבריכה שהיא מלאה מים והבריכה חיא שאספין כה המים אי מי נשמים או מעון ות"י כבית כנישת מים מיומי. פרם היא: וחמה נפימ, ותחה יושביה נפים כהעיר הנמלפים ממנה בעת כבישתה וכשאימרים להם חאייבים עמדי אין פי סצורת דוד

מצודת ציון

(ו) נפת . מלשון סתנס וסתסה וחמר כדרך שחלם: (מ) הקצב . ר"ל דכר כולכ כמקום פחד מכלי רגילות סתנופם וססליכם: גלתת. מלשון גלוי: חעלתת . פלשון פלים: ואמתיתית . שפחופים : מנחגית . מלשון סנסנס וסכחס : מתופשות . מלשון חוף וסומ שם כלי נגון: (פ) כברכת. הוא מקום כנוי כאכנים ולפיד ופס מתכנפים ספים כמו בתעלת סברכם (מ"ב י"ח): מיפי. ר"ל מימים רכים: נפים . כורחים: מפנח . מלשון ספנס ופכוכ: החזיכל נסוג. סיכל סמלך נפוג ונפס כ"ל ינפלו ויכפחו פוחו ו (מ) הדב בלחה הפלחת. כ"ל סמלכם הכלכת פנישם לישף המלך כפוץ שנוסת נוכם שגל לישים (חסלים מ"ס) נחגליה לפין כל וכופלתם של המרככה לסולים בעולם: ואמדוחיות. שפחיתים וכופלתם של המרככה לסולים בעולם: ואמדוחיות. שפחיתים מנסגות אותה בקול קינה כנסימת קול יונים: מרעפפרת. כפו שפלדם מכם בתוף כן הן מכות של לכבסן כדרך כנשים סמקוננות: (פ) וניגרת. וסנס נינוס תימים קדמונים סוח סיתה פלחם כל מוד ככככת מים

ספלחם לם: וחבה נסים . ומחם סמם נפים ומניחים כל סמושר: שבדרו פשודו. פס כי ספלך וסברים ילפקו למס תנוסו פתדו וסלתמו מול ספויכ מכל מין מי סונס אל סקורחים ולא ימכן

ed onto the pile, were moaning and beating their breasts.

9. And Nineveh is like a pool of water-it is since days of yore-Since the day it was founded, it has been sitting tranquilly with no one disturbing it, like a pool of gathered water that does not move from its place.— [Rashi]

and they—Now, out of their stress, they have learned to flee and are fleeing.—[Rashi]

Redak explains the simile as depicting the plenty with which Nineveh had been endowed since days of yore, just as a pool is full of water; but now, at the time of its conquest, its inhabitants are fleeing.

have opened, and the palace has dissolved. 8. And the queen has been exposed and taken away, and her maidens moan, like the voice of doves beating their breasts. 9. And Nineveh is like a pool of water—it is since days of yore—and they flee.

course, its gates were opened, and the city was inundated.

and the palace has dissolved—It has quaked and trembled because of the stones of the catapult hurled against its walls, called bombe.—[Rashi] Redak explains that when the gates were opened, the attackers beat the walls of the palace with battering rams, and the palace was broken into.

Jonathan renders: The bridges of the rivers were broken, and the king quaked in his palace. Malbim explains that when the city was inundated, the king and his courtiers melted with fright because of the dire prediction of the soothsayers that when the river would inundate the city, the king would fall into the hands of his enemies.

8. And the queen—Heb. agn. She is the queen who stands to the right of the king, as is stated (Ps. 45:10): "The queen stands to your right."—
[Rashi]

has been exposed and taken away—In the open, she has gone into captivity and has been taken away from the city.—[Rashi]

moan like the voice of doves—They moan with a lamentation like the voice of lamenting doves.—[Rashi]

moan—Heb. קוְהְגוֹח, gemissant in French.—[Rashi]

beating their breasts—Striking their hand on their heart like the beating of a drum.—[Rashi]

Redak explains that according to Jonathan, the queen, who is usually secluded—as described by "The king's Psalmist (45:14): daughter is all glorious within"-is now exposed. She has left her chamber and is being lifted upon the chariot that will carry her off into captivity. As her maidens lead her, they are moaning like the voice of doves and beating their breasts, as was the practice of professional lamenters. Redak also quotes the explanation of Rabbi Samuel Hanagid, that the queen's name was Huzab. Ibn Ezra considers Redak's the most accurate interpretation.

Rabbi Joseph Kimchi connects this verse to the preceding one: The palace melted, even though it had stood in peace for many years. Nineveh, which had been sealed to exclude foreigners, now became exposed and cut off. The princesses of Nineveh were led off into captivity like slaves, beating their breasts in lamentation for the glory that had left them.

Malbim suggests that the queen was placed in a covered chair and lifted onto the pile to be burned, and her maidens, who were likewise lift-

עסדו עסודו. אומרים להם, ואין מפנה לכו לשמות ולממוד: (י) בוזו כסף. אתם הכאים על נינוה: ואין קצה. אין חשבון: להבונה. לאולרומיהם על שם שהכסף קצה. אין חשבון: להבונה. לאולרומיהם על שם שהכסף הנהב כאוני במוני במוני למת את ההכסף התחובן (מלכים כ' י"ב): בבור מכל כלי חשדה. לשו הכבדה כמו התכבדי כילק (לקמן ג') לשון מכבד הבית (אשקנ"ק בלע") לכבד אותם מכל כלי חמדתם וכן תרנם יונתן ספו מכל מאני חמדתא. כבד כמו זכור ושחור:

(יא) בוקה. ריקנית: וסבוקה. ומרוקנת על ידי נוקקים: וסבולקה. מפורצת כהומותיה (אוטכורטיר"א בלפ"ז): ופיק ברכים. כשלון כרכים כמו לפוקה ולמכשול (שמואל א' כ"ה): קבצו פארור. שחרורית כקדירה: (יב) איה סעון אריות. קינה היא על נינוה שהיתה מדור מלכים קשים ומוקים כאריות: אשר הלך

אבן עורא

ואין מפנה. שישכ פניו על כן כזו כסף דכרי הנכיח
לכשרים: (י) להכונה, להין שהכין: (יח) בוקה
ומבוקה, גורה חחת להם כדרך גחה ונחון ה' עזי
ומעזי: ומבולקה, כתו הנה ה' כוקק החרן וכולקה
ועעם כוקה גם מכולקה כתו שמתה חהיה כינוה: ולב,
ועעם כוקה ופוק ברכים. על דרך ויפק רצון חך
הוא מעט רחוק והככון כי הוא כתו לפוקה ולמכשול:
הוא מעט רחוק והככון כי הוא כתו לפוקה ולמכשול:
והלחלה, חיל וחילה כפול: פארור. ככר פירשחיו:
(יכ) איה. כעבור זה יתמהו השומעים ויאמרו. וכל זה

וסבולקה. כרותה ואסר על נינוה שתחיה ריקס מכל פוב (יכ) איה. כעבור זה יממהו השומעים ויחמרו. וכל זה תכתרת: ולב נכס. וכן יישביה ייחית להם לב נסם: ומיק בברים. חוא כשלון כמו לפוקח ולככשול ופי פיק ברכים כי כשמפחר אים מאר ונבהל א ככותיו נוקשות זו בזו מרערת ברכים. חוא כשלון כמו לפוקח ולככשול ופי פיק ברכים כי כשמפחר אים מאר ונבהל א ככותיו נוקשות זו בזו מרערת ורתת וכתרים יותלון בישור הביים בכלשצר וארכבותיה רא לרא נקשן: קבצו מארור. ענין שהרית פירשור ובנים כאריות יואל: ניכו איה מעון אריות כי מסנה היי יוצאים אנשים כאריות יואל: ניכו איה מעון אריות כי מסנה היי יוצאים אנשים כאריות

מצורת דוד מלחם: (י) בזור כסף, אחם משני כשדים שללו הכסף והזהכ ואין מוף אל הסובר מחקאו מאמר הכינו אנשי כשדים שללו הכסף והזהכ ואין מוף אל הסובר שחקאו מאמר הכינו אנשי ינודה לעלמם: כברר. כ"ל שם משלא וכבוד היקר מכל כלי משדה והוא לעלמיכה: (יל) ביקה דור' ג גרש ומושם שכל כלי משדה והוא לעלמיכה: (יל) ביקה דור'. ד"ל ניעוה שמאר ביקה וכרותה מן השושה: ולב גפם. לכם יהיה מאחה והוא לעלמיה מוץ ודכל מחנים יהיה מאחה וכשר לכל יוכל ולשאוד על משתיהה: קבצו שארור. שיה כקורה הישאות הכלו השלו הכלו הכלו קלו לשאוד על משתיהה: קבצו שארור. שיש בקרירה הישאות השמש שני כקירה הישהתה משמש

סאש: (יב) איה שעון אריות. אמר דרך קינה שים נינוה שהיחה מדור אריום ומקום ערעם אל הכשירים ר"ל 'מקום מלכים אדירים

all the blackness of a pot blackened by the smoke.—[Mezudath David] For a study of this expression, see Joel 2:6, Commentary Digest.

12. Where is the lions' den?—This is a lamentation over Nineveh, which was the dwellings of kings, hard and

תכת נכים. עכשיו הם נסים מנירתים מפני הארבים: מכדו מסורו ואין מפנה. זה יאסר לות עמדו ועשו מלתמה ואין מי שמפנה לתברו לעשות מלחמה שכולם יברחי וינוטי: (י) מוו בסף בווו זהב ואין קצה לתכונה. יראמרו לאויביהם בווו לכם כסף בווו לכם זהב עד אין תעבן וחשבין והרוי אותנו: כבוד מכל כלי חמרה. והם ישיבו לחם ויואמרו בזה יחית לנו כבור בדורנו אתכם מכל כלי חמרה שנקח מכם: (יא) ומיק ברכים. יראה לכם מדוב מדר כמו יחוקום ולא ימיק: קבצי מאררר. אוכמין כקידרא: (יב) איה מעון אריות ומרעה ווא לכפירים

שמפנת פניו לקול קריאתם אלא נסים בכח: ני) בזו כסף בזר זהב. אמר הנביא כננד תכשרים או אומרים איש לאחיי: ואין

קצה לחכונה . אין סיף לתכונת המסון שתמצאו מסה שהכין

מלך גינוה ונדולים ובזו הכסף כי הון רב תמצאו וי"ת ולית סוף

לאוצריא:כבוד ככל כלי חסדה.כלי כביר תמצאי עתר מכל בלי

חסרה שבעול' וי'ת ספו. ככל מאני חסרתא נראה שהיה דעתו לפרש מן התכבדי כילק ובדברי רז"ל מככדין בין הספות כלומר

כבדו העיר ככל כלי חברה כלי בחירק לשון יחיד : נים) בוקח

וסבוקה . ענין ריקות והכפל לחזק כי סבוקה כסו בוקח אלא שנוספה בו המ"ם הנוספת על השכות וכן ה" עוזי וסעתי :

מצורת ציון (י) בזו. מלאן בזה ושל: קצרה פיף: לתכונה . מלאן סכנה: בבור. מלאן כנה ושל: קצרה . פיף: לתכונה . מלאן סכנה: בבור. מלאן ככוד לו הוא פנין שיאט ונכיסם כמו התכנה כילק (לקמן נ"): (יל) בוקה וסבוקה. מעין ריקות כמו נפן כוקק (הושע ") וכפל המלה לחזק סעין: וסבולקת . פנין בריחה כמו (הושע "): פארה בשיטה כ"ל: וופים, בערן בלאן למו ולא פיק (יכמים "): פארור. קרה כמו ובשל נסכור (למדכר "ל): פארור . מו מלא ביק (יכמים "): פארור . מרה כמו ובשל נסכור (למדכר "ל): (יכמים "): פארור . מרה כמו ובשל בסור (למדכר "ל):

strong as lions.—[Rashi] Ibn Ezra and Redak explain that the nations will say this upon the destruction of Nineveh, the home of warriors who, fierce as lions, would prey on the people of the world and bring back their prey to Nineveh, making it a

Halt! Halt! But no one pays attention. 10. Plunder silver! Plunder gold! And there is no end to the treasures—to sweep out [Nineveh] of all precious vessels. 11. Empty, yea, emptied out and breached; and the heart melts, the knees stumble, and there is trembling in all loins; and the faces of all of them have gathered blackness. 12. Where is the lions' den?

Halt! Halt!—They say to them, but no one turns his heart to listen and halt.—[Rashi] Redak explains that when the enemy shouts "Halt! Halt!" no one heeds; they all continue to flee.*

10. Plunder silver! Plunder gold!—You who come upon Nineveh.—[Rashi] The prophet addresses the Chaldeans.—[Ibn Ezra] Redak suggests that each of the Chaldeans says this to his companions.

And there is no end—There is no count.—[Rashi]

to the treasures—Heb. מכרונה betheir treasures. [It is called מכרונה because the silver and gold placed in the treasury is placed there with a count, as you say (II Kings 12:12): "The counted (מַקְחַבָּן) money."—[Rashi, following Jonathan]

There is no end to the counted money that you will find of the riches that the king and dignitaries of Nineveh have stored away.—
[Redak]

to sweep out [Nineveh] of all precious vessels—Heb. קבר, an expression of sweeping, as in (below, 3:15) "You shall be swept out (החְבַּבְּדִי) like the nibbling locust," an expression of sweeping the house; escovant, to sweep them out of all their precious

vessels. And so did Jonathan render it: All precious vessels have ended. קבוֹר slike קבוֹר, to remember, and קבוֹר, to observe.—[Rashi] Redak renders: Glorious vessels, more than all precious vessels in the world.*

11. Empty—Heb. בּוּקָה.—[Rashi, Redak]

yea, emptied out—Heb. הְּמְבּוּקָה, and emptied out through emptiers.—[Rashi] The repetition is for emphasis.—[Redak]

and breached—Heb. אַקרְלְּקָהְ breached in its walls: éspartide in O.F.—[Rashi] Cut off. The prophet states that Nineveh shall be emptied out of all good and cut off.— [Redak] Laid waste.—[Ibn Ezra]*

the knees stumble—Heb. [Feq., the stumbling of the knees, as in (I Sam. 25:31) "As a stumbling block and a remorse."—[Rashi] When one is very frightened, his knees knock together, as Jonathan renders: And the knees knock together; and as we find in regard to Belshazzar (Dan. 5:6), "whose knees knocked together when he saw the hand writing on the wall."—[Redak]

have gathered blackness—Heb. פָּארוּר, blackness like a pot.—[Rashi] The faces of all of them became black, as though they had gathered

בַּנִיהון שְׁכָקִין הָא כאַרָיָה רְשָׁרֵי עַלּ צַירֵיה יָּדוּחָ**וּן** וָלֵית רָפְנִיר: א סַלְבַנָא מֶיהָן חַמוף לָּגַשׁׁיַהוֹן וּבְזַיָא לָבְנֵיהוֹן וּמָמֶלָן אוצָרַיהון חַפוף ובַרְנֵיתֵיהוֹן בְּוָא: יר הָא אַגא שַׁלַּח רוּנְוִי עַלָּהְ אַפר יוָ צְבָאוֹת וְאַרְכֵּיק בָאַשִׁתָּאַ רְהִיבְּךְ וָכַפְּרֶנְךְ הַקַטול חַרָבָא וָאֶשִּיצִי מַאַרָעא סְחוֹרָהִיךְ וַלָּא ישהסע עיר קל אוגדה: ת׳א אריה טורף, כ'ק טו י

אשר הלך אריה לביא שם נור ארית ואין מתריר. אן מהורי סלכא ונית מישרי שלפונא אתר דהוון אולין תמן בנחון שבקו לרוחצן לית דכניד: (ינ) אריה פורף ברי נרותיו ומרעק ללבאיתיו. כאריה זה שתוא פורף וכרעק בהמה בשלי נורתי ונכאיתיו. כך חוא שולל וכווו כל העולם כשכיל שריו ומכלא ונכאיתיו. כך חוא שולל וכווו כל העולם כשכיל שריו ומכלא אוצרותיו ביזה ושלל כארי זה שססלא תוריו ומעונותיו פרפה: (יר) וחבערתי כעשן רככה. ארליק כאשתא רתיכך: ולא ישמע

לבני ביתם: ומחבק, בהמות לצורך לבאותיו כלומר מרבה אולרותיו לבניו: דלבאותיו. כלומר לנשותיו: דיפרא מרך חוריו. וממלן חולריהן חטוף: (יד) רבבה. רוכ רכב שבה (קרטרי"ן בלש"ו) ה"ח יתירה היפך הלשון לרבוי מרכבות וכן סיר אשר חלאתה בה (יהוהאל כ"ד)

רדיק מורשים בני חעולם ומביאי׳ הפרף לנינוה כי היא מעון לאריות ונירעה לכפירים: אשר הלך אריח לכיא שם. אריח ולביא כסו שמש ירח: גיר אריה. כלם חלכו שם כפרפס ואין מחריד

אותם ו"ת דהוו אולין מלכיא תמן בניהון שבקין: מים אריה. מורף בדי נורותיו . כדי להספיק לנירוהיו כמו די חשיב לי נורותיו למשל לבנים . ולבאותיו . משל לנבורות : וסועק לכאיתיו. מחנק החיות בעבור לבאיתיו וכן חענין משל לפלך נינות ושריח ונרולית שהיו מביאים שלל העבים לנינות: ניד) הנני אליך. אכר לנינות הנה אשים פני אליך להשחיתך:

סצורת ציון כן יקרם כחרים כקמן וכן גור חרים יבודם (כרחשים מ"ם): (יג) ברי , כסרכות כמו כדי שופר (חיוב ל"ם) : ימחגם . מלשון מנק : חוריו . מלשון חור ונקב הוא הממרה אשר יפת' שם ספרי! ! ומעונותיו, מלשין מעון ושלור: (יד) וחבערתי, מנין שריפה: רכבת, קנולת סמרכמת; מלאככת, מלי מלחך ושלית:

וםחנק. החיות להיות טרף ללבחותיו ומעונותיו מלח טרפם: (יד) הנני אליך. נינוה: בעשן. מרוב הום החש והעעם על חרון השם: מרפך . הערף שהיית עורפת ותבערתי בעשן רכבה . ר״ל כאש נרולה שנראה עשנה סרחוק וו״ת וארליק באישתא רתיכך. רכבה שחיתה סתגאה. ברוב רכב ופרשים ז וכפיריך. משל לבני דחיל: מרפך. שחיית מורפת בני תארץ! ולא ישמע עוד קול מלאככח. מלאכיך שחיו מרימים מצודת דוד

ושרים טלומים: אשר הלך. כ"ל חשר הים סולך ויולם משכ ספריה וסלביה לכל פחום הפולם לפרוף פרף והנה נשחרו שם גורי סארים הם הכנים הקטנים וישבו בלטחה ולא היה פי מחרידם פ"ל הפלך והגכורים ילאו לשלול שלל ובניהם נשארו במקופם בכפחין רכ: (יג) אריה פורף. המרים ההוח משר הגך הים פורף

אריה לביא שם. אחר דהוו אולין מלכין ושכקין תמן

כניהון הח כחרי דשרי לרוחלן: (ינ) אריה שורף בדי בודותיו. כתרגומו מלכים היו מביאין שלל רב עד שיהיה די

אכן עורא

דרך משל על נינוה שהיו הולכין לערוף ערף לההריב כל

העולם וסעם הלך אל מעון אריות: (יג) אריה פורף.

להספיק נורותין: ברי . מלשון די השיב לו די שה :

בפבור מרכית לודך ספוק גירוחיו הם כניו הקסנים והיה מחלק וסורג מחיים השדה להביח חל לבחותיו הם נקבות החריה: וישלא . וסים משלם החורים שיושב בהן מן הסרף וכפל דבריו וחמר אפטוטתיו סרסה והוא משל פל פלרי נינוס ושרים שסיו פציאים של רב די אורך כניסס ורשומים ופלאו אלצם פן הפושר ששללו: - (יד) חגני אליך. הנה אני אלתם כך: והבערתי . אשרוף רוב הרכב שכם להפלאת ששן השפים לגודל השריסה: וכפיריך. ר"ל

aspirate "he" (known as a "mappik"). The mappik denotes the feminine possessive, or her chariots. It appears from the Massorah on Ezekiel 27:20 that the only place that רְכְבָּה is found with a silent "he" is in that verse-and not in this one.

Redak explains here: I will ignite her chariots with a great fire, the smoke of which is visible from afar, for Nineveh would pride herself on her many chariots and riders. Ibn Ezra explains this as a figure of God's consuming wrath.*

And it is pasture for young lions, where the grown lion and thesold lion went, and the lion's whelp—and none made them afraid. 13. The grown lion tore enough for his whelps and strangled for his lionesses, and he filled his caves with prey and his dens with prey. 14. Behold! I am against you, says the Lord of Hosts, and I will ignite her chariots with smoke; and the sword shall consume your young lions, and I will cut off your prey from the land;

lions' den and a pasture for young lions.

where the grown lion and the old lion went—The place where the kings would go and leave their children there, like a lion that dwelt securely.—[Rashi, Redak, from Jonathan] The king and his warriors would march forth over the world to plunder, leaving their children at home, feeling completely secure and safe. לביא and לביא are translated here as the grown lion and the old lion, respectively, according to Malbim in Yair Ohr, his work on Hebrew synonyms. In his commentary, Malbim defines לָבִיא as a lioness. He is followed by many translators. However, there is no sign of the feminine in this word, and the early commentators do not define it in this manner. Cf. Redak to Judges 14:5, where he defines לביא as a lion older than an אַרֵיָה and stronger than a כְּפִיד.

13. The grown lion tore enough for his whelps—As Jonathan renders it: The kings would bring much plunder, until there was enough for the

members of their households.— [Rashi]

for his whelps—This is a metaphor for the children.—[Redak]

and strangled—beasts, for the necessity of his lionesses; i.e., he would increase his treasures for his children (sic).—[Rashi]

for his lionesses—for his wives.—
[Rashi]*

14. her chariots—The multiplicity of the chariots therein; caraijedic in O.F.—army of chariots. The additional "he" converts the language to mean many chariots. Similarly, there is (Ezek 24:6) "The pot in which there is filth (המאַדה)," much filth.—[Rashi]

Rashi means to say that the word for chariot is בְּדֶב, and the "he" is added to mean "many chariots." He brings an example from Ezekiel, where the word הַּלְּאָתָה is used for filth instead of the usual הַּלְּאָת, thus denoting much filth. Parshandatha points out that Rashi's reading of בָּדֶב in this verse was הִרְבָּב, with a silent "he," so he drew the analogy with the verse in Ezekiel. Our reading, however, is הַּרְבָּב, with an

יי ני בקרהא אַשְׁרַת דַם " פולה בדכין בוא סליא לא פסיק קמול: ב כל נקוש מחא וקל זיוע גַּרְנָדִין וְסוּסְוָן סְפּנְכִין וֹרָתִיכִין מְקַפְּצְן: ג פָּרַשׁ ססיק ולהוב ועלהוב סופין וצחצות מורגין יסגי קטיליו והמיו פּנְרִין כַּית סוף לָקְמִילַיָא מהר"י קרא

זוהם רכ: ולא ישמע עוד קול מדאבכה. קול מלחכיך כמו שעשה ככר רבשקה וחביריו שלוחי אשור (ישעיה ל"ו)

ויקרא בקול גדול יהודית: דחרות אביריו (נ) ואין קצה לנויה. אין קצח לכל חעם שילנו 🛴 (א) פרק. גול שתפרקו תיד כעליו: דא ימיש מרף. מחוכה חמיד: (ב) קול שום. להכות סוסים

ביה נשמע כה תמיד: וקול דעש . אופני מרככות : וסום דוהר . דולג ומקפן וכן מדהרות דהרות אכיריו (שופשים ה'): (ג) ולהב חרב. (רולימל"ח כלע"ו) כי סכין וחרב קרוי להב כמו ויבח גם הנוב חחר הלהב (שם

אכן עורא וה"ח מלחככה תחת יו"ד סימן לשון נקבה כמו שוניכי תחלואיכי והטעם רכשהה וכתוב ביד מלאכיך:

(א) הוי, יש אומרים כמו אוי או הוי מלח הריאה כמו הוי ניון המלטי: כלה. ככל פרק מקום דרכים ברחובותיה היא מליאה כחש ומלת ימיש פועל יונא והוא שב לכחש כל כך מלאה כחש לרמות העולם כל אחד מהם לא ימיש שלמו מן הערף: (ב) והנה יכא אליה קול שום להריץ הסום והנכון בעיני שום להכות מין משמיע קול אשר יעשו הפלשתים כעין טנכו"ר שלנו שהוא רחב וגדל ומתקבלי" אנשי החיל עשרה או יותר להכות כהם בשוטים להשתיע קולם ולהסחיד: רעש אופן. המרככה: וסום דוהד. כמו מדהרות דהרות אכיריו: (ג) פרש. ואין קצה

סצורת רוד בני המלכים וזרפם חחכל החרק: וחכרתי וגו'. ר"ל פוד לח תפרוף כחרן לשלול חת השכו"ם: כול שלאככת. שחיו שרימים הול על הרלות העכו"ם לירחם ולהכהילם וכמו שעשם רהשהה על

ירושלים (כמ"כ י"ח וכישפיה ל"ו): ג. (מ) חרי עיר דמים. אוי לך את נינוח עיר שופכת דעים כלם עדת שקר ומלאם שכר לשכר את הכריות ולא מסור עפים פת השרף כי חחמיד להרג ולחכד חת החומות: (כ) קול שום . היו משמיפים קול שוט להכות הסיסים וקול הרפשת חופני המרככות להכהיל פת כתנשים: וסום רוחר . ככום שמשך תת כמרכבם כים

פוד כול סלאככח. קול סלאך שתיח שולח וכן תוא אוטר ויאטר ערד קול של אכניך ואליך של היו ארוני לרבר אליך את חרברי דבשקת תאל ארניך ואליך שלתני ארוני לרבר אליך את חרברי האלה תלא אל תאנשי תיושבים על התוכח לאכול את תוריתם: ג (ב) סול שום וקול רעש. יבא אליח':[יפוס רוהר].כמו מדחרו׳

של על ארצות העסים ליראם ולבהלם כמו שעשה רבשקה על דישלם שדבר עליהם גבוחות והפחירם גם על האל יתברך רבר ואמר שלא יוכל לחציל ירושלם מיד מלך אשור ורקרוק מלת מלאככת צר"י חכ"ף האחרונה מקום קבץ והה"א למו אשר צייתי אותכת והרומים לו ואף על פי שוכר בפסוק לשון נקבת מולאככת לשון זכר.לשון נקבח הוא כנגד העיר ולשון זכר הוא בנגד חבלך שחוא סנחריב ור' יונה כתב שצר"י סקום חירק הרוא כם סלאכני על משקל נעוריכי תחלואיכי: (h) הוי עיר דםים. חוי לשון קריאת. או חוא כפו אוי וכת'י ווי: כחש שבכחשין ומשכרים איש באחיו וכן מלאה פרק וחיא כשו גול שפורק דבר מיר אחר וכן יפרקת עולו פורק ואין מציל: לא ים של מרף. לא ימיש מתוכם מרף כי בכל יום ויום מרפים: פנו קול שום. ועתח ישמע מחאריבים הכאים עליהם קול שום שכנים תפרשים חסוסים לרוץ: (קול רעש אופן, שמסחרים ללכת לבא חעיר 1 דותר, כמו דחרת אביריו והיא כשככה מסים בארץ בכח ברגליו: מרקרת. מרוב מרוצחת כאלו מרקרת: ג'ט פרש מקלח. פירדש מקלח לחב תרב חידו ולתב כוו"ו וישא אברתם את עיניו וי"ת כהסרון מלח מסיק לחוב

סצודת ציון (ח) דדי. כמו חיי: כחש. שקר: פרק. מנין שדר כמו ופרסיקן יסרק (וכרים י"ח): יסיש. מנין הסרה כמו לח ישיש ממוד פסק (שמוח י"ג): (ל) שום. שכם ושרכים למו שום לסום (משלי פ"ו): אופן. נלגל המרככה: דוחר. כן יקרא דלינת והפילת פסום כפו מדכרות דחרות הכיריו (שיפטים ס'): מרקרה. מנ' לקוד וקפילם: (ג) פרש. כן יקרא כרניל נרכוכ על הסוסים: מותב. כן יקרם כרול סחרכ כי בשהיא מלוטשת מנהקת כלהכ אש וכן ולהכ חניתו (ש"ח י"ו): וברק. כן יקרח כרול החנית כי סוח

פדע וכופן והמרככה ביחם מרקדת לרוב מרולחם לחיים של סרוחים: (ג) פרש מפרח . בפרם בים מפלם פלמו כלפי מפלם

means the metal blade inserted into the end of the spear. However, the expression וּבְרֵק חֲנִית implies that the preceding expression does not refer blade of a sword.

and the burnished spear-A burnished spear, with the light glittering from it. Splendor in O.F., a shine. [The French word is presented here to the blade of the spear, but to the as spelled by Prof. A. Berliner in Rashi, p. 465.]-[Rashi]*

and the voice of your ambassadors shall no longer be heard.

3

1. Woe to the city of blood; it is all lies, full of robbery; the prey departs not. 2. The sound of the scourge . . . and the sound of the noise of the wheels and the galloping horses and the bounding chariots. 3. The horseman raises himself and the blade of the sword and the burnished spear and the many

the voice of your ambassadors-Heb. מְלְאַכְּכָה. The voice of your ambassadors, as Rabshakeh and his colleagues, the ambassadors of Assyria, had already done, "And called in a loud voice in Judean" (Isa. 36:13).-[Rashi] Redak states that the episode of Rabshakeh, who raised his voice on the city of Jerusalem and even on God Himselfsaying that God could not save Jerusalem from the hand of Sennacherib-was representative of Assyrian practice, for the ambassadors would raise their voices over all the nations to frighten them and cause nanic.

1. Woe—Ibn Ezra and Redak suggest that this may be the vocative: Woe, city of blood! Our translation follows Targum Jonathan.*

robbery—Heb. פְּרֶּק, robbery, that one breaks it away from the hand of its owner.—[Rashi, Redak following Jonathan] Ibn Ezra explains that Nineveh is full of lies at every crossroads.

prey departs not—Prey does not depart from the midst of the Ninevites, for they constantly prey upon

each other.—[Redak] Ibn Ezra renders: No one withdraws himself from prey. The city is so full of lies and deceit that no one withdraws himself from preying on others.

2. The sound of the scourge—The sound of striking the horses was always heard therein.—[Rashi]

and the sound of the noise—of the wheels of the chariots.—[Rashi]

and galloping horses—Heb. הַּהַּף, skipping and jumping. And so it is in (Jud. 5:22) "By reason of the prancings, the prancings of their mighty ones."—[Rashi]*

3. The horseman raises himself—This translation is according to Mezudath David. Redak renders: The horseman raises the blade of the sword, etc. He explains that the "vav" of again is superfluous.

and the blade of the sword—Heb. יְלַהַּבּוֹר, lame in French; for a knife and a sword are called בּחַלָּהַ. [Some mss. have: The blade of every sword is called בַּּהַב, as in (Jud. 3:22) "And the haft also went in after the blade (בַּהַבָּ)."—[Rashi] Parshandatha, basing his interpretation on Sanhedrin 82a, explains that "the sword"

בַּקַטִּירֵיהוּן ד מסגיאות אתרגושת קרהָא רְהִיא כְּטַעִיתָא נפקת ברא שפירת ביוו יַרַעא חַרשון דַּסְכָּרָא עקסיא בטעותהא וּמַלְכוּתָא בּחָרָשָׁהָא: ח הָא אַנָא שָׁלַּחָ רוּנְזִי וּמַלְּבַוֹתָא

עלה אַשר יי יכאות נאַנַלֵּי בָּהַהָת חוֹבָךְעַל אַפָּרָ וָאַחַנִי עַסְסָיָא קַנָּנִיהַ: יוָאָרָטִי עַנָּהְ שקוצין נאגק ליגי ה וַאֲשַוִינֵיךְ מְכַעָרָא לְּעִינֵי כָל חָוְר: זוִיהֵי כּל רִי

למלחמה וכולם יכשלו בנויהם: (ד) הפוכרת. המוסרת: (ו) ונכלתיך ושכחיך כראי. פתר כו ר' כנחם כראי לש' גלל כמו רעי. אכל כראי לשון ראית כלומר ושכתיך סגולת שיראו אותך וחברו סוכים עליו, שכן הוא אוסר כסמיך כל רואיך ידוד

נ'): וברק חנית. חנית מריעה ומכרקת חור יולה ממנה (פלנדי"ר כלע"ו): וכובד פנר. היו מרכים פנרים ולח היה חשבון לגויות נכלותם המושלכות כה עד שהיו העוברים ככשלים כנויות הפגרים: (ד) מרוב זנוני זונה. מרוב

להרוגי נינוה : (ד) בירוב . דרך משל שרמחה הכל :

(ה) הנני . מערך. כמער חים והוה כמו ערותך ומער'

כמוֹ מרח׳: (וֹ) והשלבתי, בראי. כענוף וכמוהו הוי מראה . והסיר את מראתו: (ז) והיה . ידוד . כמו יגוף

מכופת עיר שהיו יודעים לפתות לב מלכי הארץ להתהכר עמם וסוף היו כובשים אותם תהתיהם: (ה) שוליך. הם שפולי כנדי אשה: מערך. נילוייך כמו עריה בשת (מיכה ה'): (ו) שקוצים . בנדים לוחים המנוולים חותך לפי הענין שדיתה איתם לוונה דבר הכחוב: ברואי. כובל לשון והסיר את מראחו בנילחה (ויהרא א'): (ז) ירוד אכן עורא

רד"ק

וצלהוכ סיפין וצחצות כירנין: ורוכ חלל. שיעשו הפרשים: וכבד פנר. כמו רב חלל ענין כפל במלות שונות כי כבד חוא ענין רביי בסו עסך הכבוד הזה והרומים לו ופגר כסו חלל כי לא יורא הגוף פגר אלא כשהיא סת: ואין קצח לנויח יכשלו כנויהם: האייכים יכשלו בנוייה החללים אכל לשון גויה יבא ג"כ בגוף החי: וד) מרוב זנוני זינה . כל זה כא לה מרוב חרעות

שעשתה ורבה אותה לוונה כי הוונח עושה כן סוכרת הוונים אחריה בכשפיה ובהתיפותה בפניהם ועושה כהם כרצינה וכן שלשתות היא בנויי ההדצות: כם הנתי שלה כן שופיה והיצים הוה יובטשתי הנישחה בניים הישה בום ברצות הכן **עשתה** היא בנויי ההדצות: (ס) והני אליך. לפי שדמה אתה לובה דמה חורבנה לקלון הועה: מערך. כמו נחרוך, והוא מן כמדר איש: (ח) והשלכתי. שקוצים דברי תיעוב וניבול להשתית ייפיך ולהמאיםך לכל העודם: ושמתיך כראי. כזבל במו והשיר את שודאר: יו"ת ואשיינך מכערא לעיני כל חוך: (α) והיה כל רואיך ירוד מכך. כל אחד כהם ירור וירחק מסך

מצורת ציון

מכריק הבכה כאשר ילטשו וכן נוכק הרכי" (דנכים ל"כ): וכבר. טנין לכוי כמו בעם כבד (במדבם כ"): שנר. כן יקרא גוף ההרוג : לנְוֹיֹה , לנְיָף כמו נוים בחול (ב"ח ל"ה) : (ה) וֹנליתי . מלפון גלוי: שולך. כים חמחה מכנד כמו על שלי המשיל (שמח ל"ח): שעדך. כים חמחה מכנד כמו על שלי המשיל (שמח ל"ח): שעדך. גלויך וכן שניה בושה (ניהב ה"ש): קלותר. עלי קלון וחיון: (ני) שקצים. שלבין בקון וחלום: ונכלתר, מעי לשור ושגונה כמו חגלה לחת בכנתה (קושע ב"): ברואי. שנין שנוף ולכלון וכן מוכחה ונגחלה (לפניה ג'): (ז) ידוד . מלשון נדידה !

מצודת דוד כדליגת הסום ובידו להכ הרב וככק כלית והוא מושה חללים ככים ופגרים הרכה: ואין קצה לנויה . נח היה ביף חל גוים ההרוגים המושלכים בחרן עד שבני חדם נכשלו בנויות ההרוגים כי לח מלאו מקום פנוי ללכת : (ד) כרוב זנוני זונה . כיל כל סהרג הום פשתה בשכור שהיה כה רוב הנהגית זכוני הזונה כשהית עובת הן ובעלת כבסים חשר או מיפרת עכו"ם לעלמה להיות כרוכים אחרים בעבור זנוחה וכובכת תשפחות עכו"ם עם כשפיה כי כן היה דרך אשור לפחית את העכו"ם כדברי הנף להתחבר עמם וגלו להם מסתורם ואח"ן נלחמו בהב ויכלו להם והרבו להרוג ולאבד מבלי

מלוא מנים: (כ) הנג יאליך. הנה אני אלחם כך: רגליתי שליך. לפי שהמבילה לזונה אמר לשון כזיון הזונה שמסשיטין חלוקם ומהסכין מלמשה למעלה דרך בזיון ומגלים שולי המלוק בהגבהה כלפי מעלה על פניה: והראיהי. אראה אל כל העכים"ם את גליי ואח המולכות את קליון דביונין ומגלים שולי המלוק בהגבהה כלפי מעלה על פניה: הוהר ולשים אחקר דרבר מוסוף חליכלך ואח כ"ל האויב הכא יהרוג בן ויוליכך כשבי בבויון דכ: (ו) כל רואיך. הרואים אותך בשפלותך בבויולך ינוד להחכחק ממך כדכן שמחרמקין

7. whoever sees you—Whoever [Rashi] Each one will distance himsees you in your humility and in self from you because of your great your disgrace.—[Mezudath David]

disgrace.—[Redak] All those who shall wander away from you— were with you in the past will now Shall distance himself from you.— stay away from you.—[Kara]

slain—yea, the heaps of corpses. There is no end to the bodies, and they shall stumble over their bodies. 4. Because of the many harlotries of the harlot, charming and enchanting, who delivers nations with her harlotries, and families with her enchantments. 5. Behold! I am against you, says the Lord of Hosts, and I will uncover your skirts upon your face—and I will show the nations your nakedness, and the kingdoms your shame. 6. And I will cast detestable things upon you and make you vile, and I will make you like dung. 7. And it shall come to pass that whoever sees you shall wander away

yea, the heaps of corpses—They would make many corpses, and there was no count of the bodies of the dead cast therein, to the extent that the passersby would stumble on the bodies of the dead.—[Rashi]*

- 4. Because of the many harlotries of the harlot—Because of the extensive flattery of the city, for they knew how to seduce the kings of the earth to join them, and they would eventually subordinate [these kings] to them.—
 [Rashi]*
- 5. Behold! I am against you—
 Jonathan paraphrases: Behold! I send my wrath upon you. Mezudath
 David renders: Behold! I will wage war against you.

your skirts—Heb. שוליף. They are the hems of a woman's garments.—
[Rashi] Since he compares her to a harlot, he compares her destruction to the disgrace of a harlot.—[Redak]

your nakedness—Heb. מְעֵרְהְ, your exposure, as in (Micah 1:11) "With your private parts exposed" (עָרָהָר)."—[Rashi]*

6. detestable things—Filthy garments, which make you detestable. Scripture speaks according to the topic, for he [Nahum] compared her [Nineveh] to a harlot.—[Rashi] The purpose is to destroy your beauty and render you detestable to the whole world.—[Redak] The intention is that the dust of her skirts would fall on her face, making her ugly.—[Abarbanel]

like dung-Heb. בְּלאִי. Like dung, an expression like (Lev. 1:16) "And he shall remove its crop (מָרָאַתוֹ) with its intestines."-[Rashi] Since the crop is the organ containing the dung, it is called מראה. Redak, too, explains the word in this manner. Kara quotes Rabbi Menahem [ben Chelbol, who derives the meaning from רעי, dung, changing the "ayin" to an "alef." Jonathan renders: And I will make you ugly before the eyes of all who see you. He derives the meaning from the root ראה, to see. Kara prefers this definition because it coordinates with the next verse.

בּוֹוֹ בַּאוֹנִרבֵר: , נִּם-נִיא בַּנְבָּׁנִ בְּלָּכֵּר בְּלְבָּר בְּאַנְרָב מוּ פּוּמאי וֹנִינִא בַּוּ אַבְּמָר וִמִּצְרַיִם וִאָּוֹ לֵצְבָּר בְּוֹמִ וְלֵּבְים מִפֹא שִׁינִיא פּנִּא בְּוֹמִ אֲבָּנִים מִפֹא שִׁינִיא פּנִּא בְּוֹעִבְּים מִפֹא שִׁינִיא פּנִּא בְּוֹעִבְּים מִבְּיִּא שִׁינִיא פּנִּא בְּוֹעִבְּים נְבִּיִ שְׁבִּיִּא שִׁינִיא פּנִּא בְּוֹעִבְּיִ בְּבִּיִּא אַכִּוֹן בִּיִּא בְּנִבְּיִם בְּיִבְּיִ בְּנִיִּא בִּיִּא בְּנִינִי שִׁנְּא פֹּנִא בְּנִינִי שִׁנְּא יִפְּנִּא בִּינִי שְׁבְּבְּע בְּנִינִ בְּנִיּא בִּיִּלְים מִבְּיִם מְבִּים וְבִּיִּים בְּבִּיִם בְּבִּים וְבִּיִּים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִיבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּיבְּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים וְּבְּיִם בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִים בְּבִים בְּבִּים בְּבִים בְּבִים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבְּים בְּבְּבְּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִּיבְּים בְּבִּים בְּבִּים בּבּים בְּבִּיבְיבְּים בְּבִּים בְּבִּים בּיוּבּם בּּבּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבּים בּבּים בּבּים בּבּים בְּבּים בּבּים בּבּים בּבּים בּבּים בְּבּים בְּבִּים בְּבִּים בּּבּים בְּיבּים בְּבּים בְּיבְּים בְּבִּים בְּבְּים בְּבְּיבְּם בְּבְּים בְּבְּבְּיבְּבְים בְּבְּבִּים בְּבְּים בְּבְּבְּבְּבִים בְּבְּבִּים בְּבְּבִים בְּבִּים בְּבְּבְ

מסך. יתרחק מקר: (ח) הרישבי פנוא אכון. ומה תכנחי נעשרך וכנכירתך וכי גדולה את מנוא היא אלכסנדריא של מגרים. אמון לשון פדנוג מנוא הגדולה אלכסנדריא של מגרים. אמון לשון פדנוג מנוא הגדולה שהיתה אומנת מלכי מגרים דמרכי כה מלכים: אשר חיד בי אשר היה הים להם למיל ולמומה שורא וכר שורא: (מ) כוש עצמה. כישיים היו לה לחוק: פום ולוכים היו בעזרתך. הפושים והלוכים אשר היו בעזרתך. מם היא לגולה הלכה. אף היא היו במילה: (י) גם היא לגולה הלכה. אף

אבן עזרא
והססס ירחק: מי ינור . כמו לניח לנוד לו: מאין:
אבקש. ככה יחמר כל רוחין: (ח) התימבי. הסונה
תהיה: מגוא אמון. שם שיר מחרץ מלרים שלכדה מלך
כשדים בלכתו חל נינוה: אשר חיד ים. וכח יש לה
מהים כי חין לורך לה לחומה ווה ים מוף חוים ספרד הוח
הנקרח הים הגדול כנגד ימי חרן ישרחל: (מ) בוש.
מגור מלרים נם פום ולוכים שהיו בעורתך ולח הועילו:
(י) גם . שב חל מלרים כי הלכה בנולה כנת חמון:
(י) גם . שב חל מלרים כי הלכה בנולה כנת חמון:

ואסד כים חוכותיה לכ"ו לכדה נבוכרנצר כשכבשארקסצרים: (ש) כיש עצמה . הנ"ן נקרא בקמק חפף ככי עצמח ירבת אמו זכן כיש שהיתה לה עצמה: וסצרים ואין קצה. וכן סצרים שאין קצח לכם אשר כה זכן פום ולובים שבולם היו בעזרתך עתח גפלה ביר נבוכרנצר: (י) בה דיא, גיא אפון וכוש וסצרים כל אחת סהם הלכו בנולה גם את תלכי בנולה כמוהם כי אין את מצורת ציון

מדבר ממום: ואסר. הכוומה בנוינים ואדה כנום פי מדבר מנום בי מדבר מבול מדבר בל הדבר בי הדבר לכל בפכו"ם: מאין. מאיזה מקום אבקם לך מנומנים והוא בפל מענין בפ"ש: (א) אתיופני בנוא אבון. וכי מובה אחה מוא בי מנוך בפ"ש: (א) אתיופני בנוא אבון. וכי מובה אחה מוא בכח לבית מס כמ"ש את המון מא (יחוקה לו): היידובה. אפר יושבת כן ביא מולונים והמים סביכלה והוא לה למותן: אשר חיל ים יושבת כן ביא מולונים לה לאו לנם מומחה הוא מון כה. ר"ל בים לם כל לול וגם מומחה הוא מון כה. ר"ל בים לם לב באים לא בלאר כלו במודתה ואין קלה אל בבאים לי

להוק בתקום חיל וחומה: (ט) כיש עצבות. כוש היה לה לחוק כי ולה ל חיל הים לה לחיל וגם חומתה הוא מן הים. רל הים לם להוק בתקום חיל וחומה: (ט) כיש עצבות. כוש היה לה לחוק כי ולה ל מוהה שם אביו מלרים לא נשודתה ואין קלה אל הכאים בשורתה: פיש ולובים, רדל גם פוטים ולוכים שהיו בשורתך את נינוהגם הם היו בעודתה: (י) גם חיש. שם כל בחוקו הפשור

מהר"י קרא ("א לך מ" ל" לרא לך מסך. ירוד ינוע כסו והרד שהני פציני. כלוכר אותן שהיו מסך. ירוד ינוע כסו והרד שהני פציני. כלוכר אותן שהיו ששורדה מאין אבקש מנחכים לך שאירע להם ככו שאירע ששורדה מאין אבקש מנחכים לך שאירע להם ככו שאירע (ה) התישבי בנא אמטן, הא את פכא מאלכטנרריא רבהא: אשת חיל ים כים חוכתה. אותה חוכה שכבשנים קורא חיל והיא חיל ים כים חותבת היותבת העומרה שבתוץ קורא חובה והיא כסו יאצל חילוחים ה: (ס) כיש עצמה. כיש באים שם בחיל עצום ומצרים דשם לובים כולם באים לשם כפני שהיא עיר סלוכת: (י) כם היא לובים כולה מלפה בשם ביול א עצום ומצרים היא לובים כולה מבחיל באים לשם בחיל בוולה כל כך של כך של היא בוולה כל כך של

לרוב קלוגך ואמר שדדה ניוה ניוה שהיתה מושלת בנוים תתח שדרה והשיץ נקראה בקמין חבף: כי ינור לה. כאין אבקש מנחמים לך כי כלם שמחים לכפלהך מפני הדעות שלשית לחם: (מ) היהפכי כנוא אמין. אם זא לף הייה נומחת בגדולתך ובנאונך ובריותך עיר ציוה נוהרות מביב לך כמו שאםר שערי הנהרות נפתחו וכי מובה את מניא אבון והיא אלכמנדריא של מצרים וכן ח"י האת מבא מאלכמנדריא דכתא: היושבה ביאורים. בין היאורים ישבה שהם מביב לה נם נכנים בעיר מהחת הארץ שלא היתה יראה מסצור לפיכך אכר מים ופי ואמר אשר חיל ים פי חומת ים לה וכפל הענין לחוק מים ופי ואמר אשר חיל ים פי חומת ים לה וכפל הענין לחוק

מצרת ציון משק: ינור. משן נדידה והנעה: מאין. ממיה מקום: (מ) התימבי. משן נדידה והנעה: מאין. ממיה מקום: (מ) התימבי. משן שהים בעוא. היה אלכסידיה כן מ"י: אבון. כמו המון והוא ענין עם כל וכן ואת ימר האמון ("רמיה כ"ל): ביאורים. כן יקלא המסירות המשכות מים: חיל. היה אחותה המוש אלכם מי וחיל. היה אחותה המוש אלכם של ואותה (מיכה כ"): (ש) עצמה. ענין מוזק: שום ולובים. שמוח אומוח:

(Cf. Abarbanel on Gen 10:6 from Jossipon). Others identify Put with Punt, a district on the Red Sea. (Cf. Bieberfeld, Universal Jewish History, vol. 1, p. 88.) Lub is believed to be the present day Libya, a theory which contradicts Abarbanel's identification of Put as Libya. These

countries all came to the aid of No-amon because it was the capital of Egypt.—[Kara]

10. She, too, went into exile—She, too, went into exile. Nevertheless, their greatness did not stand up before Nebuchadnezzar.—[Rashi]*

from you, and he shall say, "Nineveh has been plundered." Who will console her? Whence shall I seek comforters for you?

8. Are you better than No-Amon, which was situated among the rivers, with water around it—whose wall was the sea and of the sea, its wall? 9. Cush was [its] strength, and Egypt, which had no end: Put and the Lubim were your helpers. 10. She, too, went into exile

"Nineveh has been plundered."— Nineveh, the erstwhile ruler of the nations, has been plundered.— [Redak]

Who will console her?—Heb. אינוּד מוּנְיּגּיִר Mezudath David explains בּנְנִּגּּר as shaking the head: Who will shake his head for her, as is the custom of the consolers? Jonathan renders: Who will feel pain for you? [His reading was probably בְנִינְּדְּ לֵיִר לֵיִר לֵיךְ נִינְּרָּי לֵיִר בְּיִר לֵיךְ בַּיִּרְי.]

Whence shall I seek comforters for you?—Everyone rejoices at your downfall because of the harm you did to them.—[Redak]

8. Are you better than Noamon-Why should you rely on your wealth and your might? Are you greater than No-amon? That is, Alexandria of Egypt. Amon is an expression of a pedagogue. [Are you greater) than the great No, which trained the kings of Egypt, for they would anoint the kings there?— [Rashi] Redak and Kara, following Jonathan, also identify No-amon as Alexandria. Ibn Ezra renders: Will you be better than No-amon? He identifies No-amon as an Egyptian city conquered by Nebuchadnezzar on his way to Nineveh.

whose wall was the sea—To whom the sea was their rampart and their wall. This mode of construction is known in Aramaic as אָשָּרָא וּבֶר שִּוּרָא וּבָר שִּוּרָא וּבָר שִּוּרָא וּבָר שִוּרָא וּבָר שוּרָא נעם a wall and the son of a wall, referring to a large wall on the outside, opposite which and inside of it is built a small wall. There was such a wall in the Temple court, which was smaller than the outer wall but was built on a higher place because the Temple was situated on a mountain. (Cf. Kara ad loc, Pesachim 86a, and Lamentations Rabbah 2:12.)*

9. Cush was [its] strength—The Cushites were its strength.—[Rashi] The strength of the city.

and Egypt, which had no end— There was no end to Egypt's population.—[Redak]

Put and the Lubim—The Putim and the Lubim, who were your helpers, were also in her [Assyria's] army.—[Rashi]

Put was the son of Ham, and both Cush and Put were descended from Ham, one of the sons of Noah (Gen. 10:6). Cush is known as Ethiopia. The location of Put is uncertain. Some identify it with Libya, on the north coast of Africa west of Egypt בְשֶּׁבִיגַם עְלָּכֶּיהָ יְרְפְּישׁוּ בְּרָאשׁ כְּלֵּדְ חוּצְוֹת וְעַלִּ־ּנִבְבְּהֶיהָ יַדְּוּ גוֹּלְּלֹּ וְכְלֵּד וְהִצְּוֹת וְעַלִּ־ּנִבְבְּהֶיהָ יַדְּוּ גוֹּלְלֹּ וְכְלֵּד הִשְּׁבְּרִי הְהִי נַעֵּלְּמָה נַּם־אֶּהְ הְבַקְשִׁי מָעוֹז מֵאוֹיִב: יֹּ כָּלִּ־מִבְעָיִהְ הְאַבְּקְשִׁי עם־בִּבּוּרִים אִם־יִנּוֹעוּ וְנְפְּלְוּ עַלִּ־פִּי

לְגְלוֹתְא הְתַּךְ בְּשְׁרְנִא אַף עוניסְהָא וְטִרְפּוּן צֵּלְירָה רְפוֹ עִינְרָה וְהָי צֵּלְירָה רְפוֹ עִינְרְוֹ וְהָל בַּלְיָרְא לְבְּוֹ וְא אַף אִהְּ בְּפְיְלְן וְיִא אַף אִהְּ בְּפְיִלְן וִיא אַף אִהְּ סְעִיד מְבְעִין וְכָל מְעִיד מְבְעִין בְבְּאוּ יִבְּ כְּלְבְּרָקוֹ וְכָל מְיִרְן וְיְשֶׁהְאָרוּן בְּהוּן יִבְּכְּלְּלְרִוֹ וְלָשְׁהָאָרוּן לְבָּוֹי יִבְּלְּלְן וְיִשְׁהְאָרוּן לְהוּן נְהְרוּן וְיִשְׁהְאָרוּן לְהוּן נִהְרוּן וְיִשְׁהְאָרוּן לְהוּן

מהר"י קרא מהקבצים אצלה אלים כן לבסוף ום היא לגולה הלכח בשביו האימות כתקבצים אצלה אלים כן לבסוף ום היא לגולה הלכח בשביו רתקו בזקים. רתקו בזקים. רתקו בזקים. רתקו בזקים. לבצריך האנים עם בכורים . עדים בצורות שלך יהיו דומים לאילני תאגים שהתאנים כהם שאם ינועו האילן ההאנים יפלו על פי אוכל שהתאנים כהם שאם ינועו האילן ההאנים יפלו על פי אוכל שהחום כל כך שסקבלי אותם בפיהם שלא יפלו לארק.

כפו כן כל האומות תומדין לעלות להשחית את אשור והיותר

הלכה בגולה אף על פי כן גדולחם לא עמדה לפני ככוכדנאלר:
דרקו. נכבלו לשון ורתוקות כסף (ישניה מ") עשה הרחיק
(יחוקאל !") ששלת: בוקים. שלשלחות: (יא) גם
את. אף לפי גדולתך תשכרי כמותה ככום התרשלה וותיה
את. אף לפי גדולתך תשכרי כמותה ככום התרשלה וותיה
נעלמה: (יב) כל מבצריך תאנים עם בכורים.
כל ערי מבלריך יהיו נומים לככוש ולבוו מה שבתוכם

כלי עדי מכנויך הגדי לוהים לכנוש וזכוו נהי שביותם כאילני תאנים וכשהן עם ככירות מכושלות שכהן שכשמניעים האילן נופלים הככורים לתוך פי האוכלים: תאנים . אבן עזרא

רתקו, כמו ששה הרתוק, ורוחוקת כסף: (יא) גם . מדכר אל נינוה: ההי, כמו תהיי וטעם נעלמה כאילו לא היתה כדרך ושתו ולעו והיו כלא היו כי השכור סרה דעתו כאילו איננו : (יכ) בל, הטעם מעלמם יפלו

פסף ופירש אחרו כשלשלאות כי זיקים הם שלשלאו׳ והם רהוקי ומאשר אמר רתקי בויקים הוא תוספו ביאור כי די לוברתקות ככוף ופירש אחרו כשלאות כי זיקים הם שלשלאו׳ והם רהוקי ומאשר אמר רתקי בזיקים הוא תוספו ביאור כי די לוברתקות ככור ול מקן בצוע בצע כשקו שקומעלה מעל ויצם רור צום והרוביי להם: יולו גם את תשכרי. גם את כסו נוא ומצרים השהת כנס התרעלה וחשברי מסנו: מהי נעלסה.כלומר באלו לא היית על דרך ושתו ולעו והיו כלא היו התי כמית ההי או היא נסחרת כי דרך המקרא לעבר לא היו התי כמית התקשי מעון מאויכ. מפחד האויב הבקטי כעון ומבצר להשנב בו: יוני כל מבצריך. הוב היו עלי לך מבצריך כי כלם יהיו נוחים להככש כמו התאנים המבושלים כי במכום תונת שינית בו: יוני כל מבצרים ולל, הכועי אותם כן ישלו מכצריך בי עם בכורים. כמו ובכרים וכן אדמני עם האדם את האילן ישלו על פי או אול, הבועי אותם כן ישלו מכצרים יבורים. כמו ובכרים וכן המה להם היותר עם ממצפה אדם להם ומתאוה אדם להם ויותר כשהם בכורים שמצפה אדם להם ומתאוה אדם להם ויותר כשהם בכורים שמצפה אדם להם ומתאוה אדם להם ויותר כשהם בכורים שמצפה אדם להם ומתאוה אדם להם ויותר כשהם בכורים שמצפה אדם להם ומתאוה אדם להם ויותר כשהם בכורים שמצפה אדם להם ומתאוה אדם להם ויותר כשהם בכורים במצרים להצאום בי שתי אדם להם ויותר כשהם בכורים המצול המבצרים להאגים שיתות המצול ביותר בשהם בכורים המצול המצול ביותר בשהם בכורים המצול המצול ביותר ביות

(שעודת ציון עולליה. בניה הקטנים: ירושטו. ענין בקיטה כמו וקשחות נסרים חרטבה (ישטיה "ג): ידו ענין בקיטה כמו ועל סמי מרים חרטבה (ישטיה "ג): ידו. ענין הבנכה כמו ועל סמי ידו גורל (יואל ד'): רחקו. ענין שבלאחת כמו טשה הרחוק (יואף לאו") ור"ל קשרו בשבלאחות: בויקים. נסיא ענין שבלאחת כמו לאסור מלכיהם בויקים (חהלים קצ"ש) ועם כי אחר רחקו אתר בם בויקים לחוספת ביאור נען מטוף מלרה (ישטים "ג): מיו לאובה מו לכורים עניים (ב"א ש") ור"ל וישם (יוא) געלבה. מין מען המרום לאובה מכן מין מין בבורים. ענין נמוך בבול לאו בכורה אומה מכן מין מין מין מין בכורה אומה מכן מין מין מין מין מין בבורים. ענין נמוך בבול לאו בכורה אומה מכן מין מין מין מין מין מין בבורים.

כלכה לגולה בשכי של ידי הכשדים ואחת מולליה נקסו בכאש כל הכשדים ואחת מולליה נקסו בכאש ל ידי הכשדים ואחת מולליה נקסו בכאש ל ידי הכשדים ואחת מולליה נקסו בכאש ל ידי הכשדים ואחת מולליה ניקים וכל גדוליה אחרו בשנשלמות: (יא) גם את יג. גם את יליום לא חהיה סובה מסכור: תדי גבלפה. דמח כמו הסכור: תדי גבלפה. חהיה מוללים בדמח כמו כסכור: תדי גבלפה. חהיה כשלמה מן כשולם כאלו לא הייח: גם את ונוי. כמו בוא בכא בקשה של השול וכגל אן האובי האובי המשלה כשל או לא בייח בשלה מלאה נואר: (יד) בל מכצרין. מריך המגלרים ידי נוסים לכבו שלא מלאה נואר (יד) בל מכצרין. מריך המגלרים ידי נוסים לכבו שלא מלאה נואר (יד) בל מכצרין. מריך המגלרים ידי נוסים לכבו שלא מלאה נואר (יד) בל מכצרין מרים בכשל כשלא בי מעלאם כאל מעלאם כא

text, Rashi makes it clear that the reference is to "fig trees."] Redak renders: figs that are just ripe.

they be shaken—which, if they be shaken hard by a man.—[Rashi] Kara and Redak explain that the fortified cities are compared to ripe

figs insofar as such figs are highly desirable. Out of intense desire, people shake the fig tree so hard that the ripe figs, which fall easily, will fall into their mouths. So do all the nations long to march upon Nineveh and destroy it easily.

in captivity. Her young children, too, were dashed at the head of all the streets. And they cast lots on her dignitaries, and all her great men were bound in chains. 11. You, too, shall become drunk; you shall disappear; you, too, shall seek refuge from the enemy. 12. All your fortresses are like fig trees with first-ripe fruits; if they be shaken, they fall into the mouth of the eater.

And they cast lots on her dignitaries—to take them for slaves according to lot.—[Mezudath David, Malbim]

were bound—Heb. רְתְּקְּרָּ, were fettered; an expression similar to (Isa. 40:19) "And chains (הַרְתְּקְרֹּח) of silver" and (Ezek. 7:23) "Make the chain (הַרָתּוֹק)," meaning a chain.—[Rashi] Rashi defines the unusual term הָרָתּוֹץ with the usual Mishnaic Hebrew word מַּצְלְשֶׁרָת a chain.

in chains—Heb. בּוּקִים, chains.—[Rashi] Rashi also defines the word with the more common word אַלְשֶׁלְאוֹים. Redak notes that the expression רְּתְּקוֹ בַּוֹּקִים, lit. fettered in fetters, is redundant, and is used for the sake of being explicit.

11. You, too—(Even) according to your greatness, [you] shall become drunk like her with the cup of weakness (Cf. Isa. 51:17), and you shall disappear.—[Rashi] You, too, like No and Egypt, shall drink the cup of weakness and become drunk from it.—[Redak] The prophet is addressing Nineveh.—[Ibn Ezra] You shall become confused from the intense trouble that will befall you, just as

the drunken man becomes confused from the alcohol he imbibes.—
[Mezudath David]

you shall disappear—from the world, as though you never existed.—[Ibn Ezra, Mezudath David] Redak suggests that the prophet switches to the third person: she shall disappear. Accordingly, the word אַהָּי is more accurate, although the verse commences in the second person, switches to the third, and then switches back to the second person. This type of switching is not uncommon in Scripture.

you, too, shall seek refuge—Just as No sought aid and refuge to save herself from the enemy, so will you; just as No did not find refuge, neither will you.—[Mezudath David]

12. All your fortresses—It shall be easy to conquer all your fortified cities and to ravage all that is in their midst, like the fig trees when they are with their first ripe fruits; when the tree is shaken, the first ripe fruits fall into the mouth of the eaters.—[Rashi]

fig trees.—Heb. אָאָנִים, fig trees.— [Rashi] [Lest we understand as "figs," which would not fit the conיג הַא עַכָּךְ חֶלָּשִׁין כּנְשׁיָא בּנְוִיךְ לְּ**בְעַלֵּי** רַבְּנוּה אָתַפְּהַחוּ תַּרַעי אַרַעיד אַכּלַת אַשְּהָא תוקפיך: י־מיא בצירא בנושי לנויה חקפי יש.ע ⊊ירי! אַתִקיפי לַהַקוּ וְיָהוּוְ עַלַּרְּ דתקיפיו קאשתא ישיצוניה קטולי חרבא יתכנשוו

אילני תאנים: אם ינועו. אשר אם ינועו כידי אדם בחוקה: (יד) מי מצור שאבי לך. עיר שכחים לזור עליה אוספים להם בני העיר מים רכים לתוכה בתוך חביות לשתות בימי המלור כשחין במוכה כורות: באי בשים ורמפי. אותו לעבות ממנו לכינים כדי להזק כו פם כבר כילק ובארבה כל זאת לא ישות לך ולא יועיל לך: כדקי החומות: החזיקי מלבן. אחוי כידף המלכן העשוי לדפום הלבינים ללכון בחוכה: (פו) התכבר. במטאטי השמד: כילק. הגומר ומכלה כל ירק השדה ויש פותרין

באי בפים ורמכי בחמר החזיקי פלבן. אם היית כחוקת בבצריך להביא פים וחומר לרמום ולעשות ממנו כלכן לפוח החומה להחויקה כל זאת לא יהיה לך שוֹה. כי שם תאכלך אש: (פו) התכנד כילק חתכבדי כארבה. כי אם תרבה לך עם כבר בילק וכארבה כל זאח לא ישות לך ולא יועיל לך:

כְזה: (יג) הנה תמך נשים. חלשים כנשים: (יר) כי סצור שאבי

לך. אם היית שואבה כים לעיר כשביל המצור: חוקי סבצריך

אכן עזרא

וילכדו: (יג) הנה . כעבור היות עמך כנשים על כן נפתחי שערי חרלך: (יד) מי. יהתל בה הנכיח שחבי מים טרם כה הכשדים שתמלחי חות' בהיותך במלור וטעם לכנה או מלכן מקום מעשה הלכנים: (עו) שם. התכבר. שם הפיעל התכבדי . שתחברי אליך עם כבר בלי מספר:

פצפה האויב לפבצדיך לכבש וי'ת כל כרכך יגו': נינ) הנה עבר נשים בקרכך. כמו הנשים שאין בהם כח להלחם: פתוח נפתחי. כלובר נראה כאלו נפתחי מאליהם כי קלמהרת ישברון יפתתום האויבים וכאלו אש אכלה כריהיך: נידו כי בצור שאבי לד. כלופר עשי לד כל פה שתוכלי לעשות כי לא יועילד: באי בסים. לרכסי לעשות כמנו הלבנים וכפר הענין בכ"ש ואמר

דכסי בחובר: החזיקי מלכן, כמי כבשן הלבנים ששורפים איתם בו: מום שם. סבצריך: תאכלך אש. האויב:תאכלך כילק. כבו הילק שאוכל התבוא עד כלה: התכבד כילק. חתכבד איתם בו: מום שם. סבצריך: תאכלך אש. האויב:תאכלך כילק. כבו הילק שאוכל התבוא עד כלה: התכבד כילק. חתכבד סקור: ההכבדי. צווי כננר נינוה והם ענין רבוי כלומר כה יועילך אם התרבית בעם בבד כי לא יועילו ולא יצילו. ויים התכבד התכבדי בדברי רו"ל ככבדין בין המפות ככברות של תכרה כי הילק והארבה בכבדין השדה כן התבואה ות"י יחפוניך כקיפדי מצורת רוד מצורת ציון

פי הרולה לחכלה כן כנהל יככוש כ"נ הח שרי שכלריך י (יג) גשים בקרבך. כאלו היה נשים בקרבך. כ"ל לא יוכלו נמנום ביאם האויב כחלו היו נבים ונח גכורים בעלי המלחמה : לאויביך. אל אויביך כחלו מעלמם נפחחו שערי ארלך וכהלו ההש שרפה כריחי השערים ר"ל בקלות רב יככום חותה החויב: (יד) מי פצור שאבי לך. באבי לך מים נהיות מוכן לך נפחות ביתי המנור כי לא חוכל לבת א: מחון לעיר לבאוב מים כי האויב יהרוג אותך: חוקי

ין בריחיך . מלשון הנעה והנדה: (יג) בריחיך . כעין מטה לנטול השערים ע"י: (יד) מצור. כן הקרא העיר בעת שהגייסות לרים עליה: שאבי. כן יקרא הלקיתת המים כמו ותבאב לכל גמליו ל לכלסית כ"ד): ורבסי . תלטון למיסה ודריכה: בחבר. הוא הטיע וכפל הדכר כמ"ש: החזיקי . ענין אחוזה: מלכן . מלשון לכינה סעומדת לכנין החומס: (טו) כילק . מין ארכה: התכבד .

מבצרוך. למטן חשנב בהן מסני החויב: בואי בשיש ונו". לטוח כנין ההיוה: החויקי שלבן. חהוי מלחכת הלבנים לחקן שפסם בדקי החומה: '(פו) שם וגו' . ר"ל אבל לא חועיל כזה כ" כה למכלרך המכלך האשוהחרב מכרינק ומאכלך כילק הא<mark>וכל נשפרי</mark> השדה ולא ישאיכ מה : התכבר כילק. ההיה מטואט במטאטיה כילה העכלה כל הירץ : היובבדי כארבה, ככל הדבר כמ"ש

Rashi's second interpretation appears to coincide with Kara, Ibn Ezra, and Redak's-For if you acquire a mighty army like the locust, it will be of no avail to you. If this is indeed Rashi's meaning, the reference to Isaiah 1:4 in Nach Lublin, "A people heavy with iniquity," is inappropriate. If Rashi is referring to a Scriptural verse, he more likely

means to refer to Numbers 20:20: "With a mighty army (בַּעָם כָּבֶד)," quoted in Machbereth Menahem. On the other hand, should Rashi mean that Nineveh would be weighed down by the invading army, the reference to Isaiah 1:4 is possible, for there the people are weighed down by iniquity.

- 13. Behold! Your people are [like] women in your midst. For your enemies, the gates of your land shall be opened; a fire shall consume your bars. 14. Draw siege water for yourself; strengthen your fortifications; come into the clay and tread the mortar; grasp the brickmold. 15. There a fire shall consume you; a sword shall cut you off, it shall consume you as the nibbling locust [does]. You shall be swept away by the nibbling locust; you shall be swept away like the increasing locust.
- 13. Behold your people are [like] women, etc.—Because your people are like women in your midst, the gates of your land shall be opened.—[Ibn Ezra] Because your people are as weak as women, who have no strength to wage war, it appears as though the gates of your land have opened themselves; the enemy shall very easily break them open. It will be as though fire has consumed your bars.—[Redak]
- 14. Draw siege water for your-self—When a city is about to be besieged, the people of the city gather much water into its midst in barrels, [so that they will have water] to drink during the days of the siege, when there are no cisterns within it [the city].—[Rashi] Do whatever you can to help yourself during the siege, for nothing will avail you.—[Redak]

come into the clay and tread—it, to make bricks therefrom, in order to strengthen the cracks in the wall.—
[Rashi]

grasp the brickmold—Hold the brickmold, which is made for a mold

of the bricks in your hand, to make bricks in it.—[Rashi] Redak identifies the brickmold as the kiln in which bricks are baked.

- 15. **There**—in your fortified cities.—[Redak]
- a fire shall consume you—The fire of the enemy.—[Redak]

it shall consume you as the nibbling locust—As the locust destroys the vegetation until it is completely devoured.—[Redak] All your efforts will not avail you, for the fire and the sword of the enemy will destroy you as the locust destroys the vegetation of the field and leaves nothing.—[Mezudath David]

You shall be swept away—Heb. הְּתְּכְּבֵּר, with a broom of destruction.—[Rashi, using the expression from Isa. 14:23]

like the nibbling locust—which finishes and destroys completely all the vegetation of the field. Some interpret: פַּלְבֶּק בַּיְלַקן You shall be covered heavily with troops like the nibbling locust, wherein הַּתְבָּבֶּד is an expression of a heavy people (בַּעָּדְּבָּיִ,).—[Rashi]

במגיאיופוסלאיםפוציר המגיאיופוסלאיםפוציר מו הרְבַית רְבַלַיהַ מִבְּרב, הַשְּׁמְיִם יֶלֵּק בָּקְּסְצָּא נַהָּ כְּלוֹנֵיוֹהְ בְּשַׁעֻׁט**ַ וַיְּעְרְּבּ**: בְּנוֹבָא: פּוּ אַסְנֵית בְּשׁעַט וַיְּעָרְבּ: מֹנְרִיךְ מִפּוּבְגִּי שְׂמִיא בְּנָוֹב גּוֹבְיֻ הַחוֹנְיִם בַּנְּוַ הַאִּפְּוֹחֵיִאִרִשְׁיִחִיפְּרָח: יי הָא מָבֶּךְ מְצַּרְהַבִּין בָּגובָא וְשָפַסְרֵיִךְ בִּוְחֵיל נובאי די שרן בכהליא ביום כביר רבר שמשא

דָנְחָא עַלֵּיהוֹן כִּהְבַּדְרִין וְלָּא אָהְיָרַע אָהְריהוֹן לָּאוֹ עַרְקִין: יח אָהְבָרוּ נִבְּרָךְ מַלְּכָּא רְאַהּוּרנְלּוֹ מהר"י קרא

ישכלם יהיו כילק פשם ויעיף. שמעופף והילך לו: (יו) מזריך כארבת, עם רב שהיה לך שהיו הפורין לכאן ולכאן לכניש ארצות: יושפטייך כנוב גובי. ושלוחיך שיהיו רביש כקביצת נכני, רוא כפר לקושש קש לכבן: והתרגמין לגבלא גילי: החונים כנדרות ביום קרה שבש זרחת ונודר, כד האלותיך יהיו רומין לאדבה שחונים בחיבית מפני הקור. ונישחשפש זירחת נורדים והילכים להם ולא נידע מקוכם אים. כמו כן ינורו חילותיך: (יח) גפו רועיך. גמו לשון תניפת שיהיו כישנים

ומפסריך". הממינים שלך: "כגוב גובי". כמיילות גובאים גובאי (שנמ"ל, נגושטר"ן כלש"ז): החוגים בגדרות ביום קרה. כן דרך הארכה והוביב והחשיל, והילק בעת הקור כדבקים בכתלים וכביבה הום הם נודדים משם והולכים להם כך יגלו כל עמך: וגורד ומטלטל: ודא גורע מקומו אים. איפה הם ואנה הלכו: (יח) גמו רועיך. לשון הנומה: ישכנו. אין יכולין להום: נפשו. כמו

יחסלוניך כנובא: (UD הרבית , אכר כה יועילוך סותריך שהרבית בחיכך ככוכבי השפים כי כמו הילק שפשם בארץ ואח'כ עף כל סהרה כן עפי הם ואכדו ולא הועילם עישרם: מוזרים לך"ל נוחד ק"ש בעוד ברו ורניש הנו"ל ל־בארת.
 מנודין מדור רבים: ופספוריך. ככו שרוך או נגיריך וכן ובקריא הנו"ל מספריך.
 בקריאה וכפודר רבים: ופספריך.
 ככו שריך אי נגיריק הפיה והא בסירית הביל הוה בקריאה והיה האחרה שחתנו וירבקו בכותלים ביום קרה ובחום היום ילכו ולא ישאר אחר ולא גודע בכותלים מקופו אים ולא גיכר בנדרות אנה חני ולא נודע נוכל את החת כלום די החת הלבו על התה האת הלבו על נודע נוכל את התם כלום די התה לבו על התה התה אתם בקוסו על כל או כתם ואבר אים על כלם וכן שרו נינוה וגדוליה שהיו חונים בהשקם וכשיבא האויב עליהם לא תועילם עשרם יגדולהם כי שברח ברח מי שנהרג נהרג לא נודע כי הוא הגדול והשר: השתש נודדים והולכין להד מהם לא נותר ולא נודע איה לענב עבי במובר בהתבי שההר בהרב כא נדת בי הוא הגדול והשר:
מקומס כאילו לא היו: (יח) נכור. (מו ל נודע איה
מקומס כאילו לא היו: (יח) נכור. (מו ל נודע איה
הגדיל שבביני הארבה כבו כלך כלכים: בנדרת. הם כוחלי
הגנים הכרסים והוא קביץ כן יושבי נפעים ונדרה: יגודר. בשלל הכל מבוץ הוא לבידים בנדרת בי מנה מר במי איה
שלל לי אבל נודר פועל עופד כן כתבו רבי יונה. יאאו"ל כתב שהיא לא גובר שם פעלו פנחי העי"ן כמו באין תרופות חיללתי
שלל לי אבל נודר פועל עופד כן כתבו רבי יונה. יאאו"ל כתב שהיא לא גובר שם פעלו פנחי העי"ן כמו באין תרופות חיללתי
ודענינו ענין הניעה פפי נידו כבני וידר שניני ידור בפך: ניחו נסו רעיך כהוני הבלך ויוצעיו מהה לא ייריו להם יד
מצורת ציין
ממון העין: (טו) הרבית. מלה הכים כוכליף יוחר מכוכני
שמים ועחרה הם כילק הפשם לכיין וישף ד"ל כה כו והלכן שבי כלים) וכן כבד מכל כלי המדה (ניול כ): הרבית. מלשון
שמים ועחרה הם כילק הפשם כיניו וישף ד"ל כה כו והלכן שבי בדני הרלים תומיב ובידר ברובר ביות ביות הבואלי בי מלבון

ניה) וכן ככד מכל כלי המדה (נשיל כי): (מו) הרבית. מלשון ברצו: רבלין. סותיו יו בשני רוכלים שמו (יחוקלי "): מששם ענין סרישה: וייבף. מלשון סשיפה וסריהה: (יו) כנוריך. מלשון נד ועודה כמו לח סהל (מ"כ "ל): וששפריך. שנין שלה מתי סקו עליה טסבר (יתיה כל): כניג גובי. הוא מזמן חלהם יוכן יולד עוכי (עמום):) ורץל מין הגדול שלהלהם ודוגשתו בעדי עדים (יחוקלל פ"י): ור"ל בשטול והישם שבעדים: בגדרות. פלי היליהם: (יח) נבו. מלשון חנושה ושיה: רעיך. מנהיגין: היליהם: (יח) נבו. מלשון חנושה ושיה: רעיך. מנהיגין:

known, neither is it known where all of them went. The intention is that when the enemy comes, the Ninevites' riches will not avail them. Whoever flees, flees, and whoever is slain is slain; it will not be known

קלים לנחת בסחירה כילה הפושט ועף: (יו) מנזריך שריך והמ"ם יסוד ובירש בחיבה כמ"ם של משמרחך ושל משמעתך ובל מנעליך ופעמים שהיא נופלת ממנה כמו נזיר אהיו (בראשית מ"ט) וכן לנזירים (עמום כ') שרים: אבן עזרא (טו) הרבית שד עתה הרבית רוכליד . כמו סוחריך וקרוכ

התכבד כילק תחכסי בכובד גייסות כילק. והתכבדי לשון

עם ככד (יבעיה ה') : (מז) ילק פשם ויעוף . יהיו

ממנו ולא תלך רכיל וכולם יהיו כילק שפשט על הארץ: ויעף ולח נרחה : (יו) מנוריך, דגשות הנו"ן לח ידענו טעם לה והיא מגזרת נזר בעלי הנזר שלך היו רבים כארבה: ובפסריך כמו שריך והמלה רביעית בלי מכר: כגוב גובי, כמו יולר גובי כמו קדש קדשים: שמש זרחה. כהום היום: ונורד. פמו כחין חהומות חוללהי מהכפילים כאחרונה: מקומו, מקום אהד מהן כי כן דרך הארבה ביום קרה מקבלים לרוב מאד ומקיפים העיר והוגים בנדר' שהם חומות העיר ובחום עליהם

שמים ועתה הם לילק הפיבט כנפיו ויעוף כ"ל הכם לכו והלכו שבי : (יו) בנזרוך. השכים בעלי העשכות היו כהרבה ועתסריך היו למין הגדול בכארכה אבר ביום קרה יחט בגדרות וכאשר חורה סשמש וחם נהם או כ"א מהם נודד לנכח ונא ניכר מהומו היכן תנם וחיה הם אנה הלכו וכן יהיו ברי נינוה כי לא יהיה ניכר אם היו שם מעולם ולא יהיי נודע איה הם כי מהם נהרגו מהם הלכו שבי : (יה) נכו רועיך , מנהיגי המלחמה כאלו נקומומו בשינה זעוכו כנהגת המלחמה : ישכנו אדיריך . הגבורים בוכנים במקומם ופינם הולכים למלחמה מול הפויב: נפשו עבך. המון העם מלחו

who was a great man and who was the prince. [Riches will not determine who can escape.]

18. Your, leaders slumber—Heb. an expression of slumber (תנומה)—[Rashi] The king's leaders

16. You have increased your traffickers more than the stars of the heavens; the nibbling locust spreads out and flies away. 17. Your princes are like the increasing locust, and your marshals like armies of locusts which alight on the walls on a cold day; the sun shines, and it flies away, and its place is not known—where they are. 18. Your leaders slumber, O King of Assyria; your mighty men are at rest;

16. You have increased your traffickers—Of what avail is it that you have increased your traffickers more than the stars of the heavens? For just like the locust that spreads out over the earth and then flies swiftly away, so have they flown away, and they are lost, their wealth being of no avail to you. - [Redak] Mezudath David explains that the locust spread out their wings and fly away, and that this is a metaphor for the Ninevite merchants who will be led away in captivity.

the nibbling locust spreads out and flies away—They will swiftly go out for commerce like the locust that spreads out [its wings] and flies.— [Rashi] Rashi explains the verse as Redak does, that the foreign merchants will leave Nineveh, and their wealth will not avail the city.*

17. Your princes—Heb. מְנוֹכֵיךָ, your princes. The "mem" is a radical and a root of the word, like the "mem" of מְשְׁמֵרְתִּךְ, your watch (Num. 18:3); of משמעהך, your service (I Sam. 22:14); and of מְנְעֵלֶּך, your lock (Deut. 33:25). But sometimes the "mem" is defective; e.g., נְזִיר אָחַיו, the prince of his brothers (Gen. 49:26); and, simi-(Amos larly, לָנוֹרָם, princes 2:11).—[Rashi]*

and your marshals—Heb. יָטֶפְּסְרֵיךָה. appointees.—[Rashi] princes.—[Ibn Ezra] The same word appears in Jeremiah 51:27, where Jonathan renders "warriors," and Kara, "every mighty man."*

like armies of locust—Heb. כגוב גובי, like armies of locusts. comme langouste in French, like locusts. - [Rashi] The word גּוֹבֶי is interpreted as the Aramaic לגבבא, to gather-a gathering, a company, an army.-[Kara] Redak renders: like the locust of locusts, the greatest species of locusts.

which alight on the walls on a cold day-So is the habit of the numerous locust, the fly, the finishing locust, and the nibbling locust; during the cold times they adhere to the walls, and when warmth comes they fly away from there and go away. So will all your people be exiled.—[Rashi]

and it flies away-Heb. וְנוֹתָד, and it moves.—[Rashi]

and its place is not known where they are-Where they are and where they went.-[Rashi] Redak explains that their place on the wall is not known, and it is not known where they flew. The verse switches from singular to plural, meaning that the place of each individual is not

1°E

נפולו וכל האותיות היולאת ממולא אחד מההלפית זו כזו זי"ן שי"ן שמ"ך לד"י כולן יולאין משוף הלשון ושולי השיניים: (יוש) אין כהה לשברך. אין נילר על שכרך כי הכל שמהים: בהה . לשון דכר עמום: תקעו בף, לשמוח:

חסלת ספר נחום

אבן עורא

כתו ישקטו ולא יתנועטי: צפרשו. נפורו וכמוהו ופשר פרשיו והטעס כתו נפשטו וכמוהו וילאתם ופשחם. (יש) אין כהה. מגזרת ותכהין עיניו שלא יתפשטו הפך השה הנגע אז יתל להרפא ויש אומרים כתו חשכה וחלת משה מגנע לשל מגזרת חלי והפועל עבר או הוא תואר ותחסר תלת היא כי הזקן מתוך שהעור נקמע סביב העין ונס ככה כת עין לא תתפשט כאמור אז ותכהין עיניו וככה הנגע כאשר היא כהה שעור הנגע נקמע ולא פשה אז הנגע נקמע ולא פשה אז הנגע נקמע ולא פשה אז

יחל להרפה : חשלת ספר נחוש

<u>למשלת אל החלאים ההם כלומר מלאה מהם זכן כי כלה ונחרצה</u> כי כלח אך נבחלת על זה הדרך: תקעו כף, עליה לשמחה כמו ויכו כף ויאמרו יחי המלך וכל עצי השדה ימחאו כף 1 חסלת מפד נחום

מצורת ציון

ארריך. נכורך: נששי. חלשון נוסש וחכנום כמו שכח וינסש (ספות לים): (יכי) כהה. שנין סכירות וחשך כמו כהה הנופ (שיקה "ו"): נהדה. מלוש וולי: ממלו המין הקבי כה שנין ההכות כף 6ל כף לששתה וכן כל המשים תקעו כף (מהלים מ"):

נוסם ומרגוטעל ההריסואין מי מקכלם לכדה אל המלחמה: (יע) אין בדה. אין מי מילל על שבקר להיוח ווהר פינו יכה וסשוכה ופם בדה. אין מי מילל על שבקר להיוח ווהר פינו יכה וסשוכה ופם כי מכן מלה ובא להב בשנת מפלחן: חקבו בקה עליך. כ"ל פוד ישמחו על מסלמן ויכו כפס זה לוה דרך שמתם: כי כל פי. ר"ל מי כוא שמיל כל עלכה עליו תמיד רעהן כי לכלם הבי בל שמתם ביו הפלח ספר בחם

מצודוג רור

ברעות ולכן הכל ישמהו במפלהך:

שלא יוכלו לקשות מלחמה: ישלנו אריריך. פתרוני ישננו לארץ אריריך. נמשו עסך על ההרים ואין מכנץ,אותם לקיברם. יש מחדוין נמשו עסך על ההרים ואין מכנץ,אותם לקיברם. יש מחדוין נמושו ככו נמוצו כתרגומו ויתברין עכך: (ימ) אין בנהו לשברך. ועל כנהו לשברך: תקי אין אדם שיהיה רותו נהה על שברך. ועל שברל מכר, מכן הכר, מכן על מי, אין עברה דעתך המיר. וע"כ יהיו שמחים כל העולם על שברך. וחו ששנינו שנה ראשונה כבש גינוח שניה כבש יהויקים: חור ששנינו שנה ראשונה כבש גינוח שניה כבש יהויקים:

מהר״י

רר'ק

מתצילך מכף האווב והדי הם כאלו הם ישנים: ישכנו אויריך. כאל שכנו בקבר ומתו כי לא יועילו ולא יצילו וכן שכנה דוכה נפשי: נפשו עםך. כמי נפוצו על דית יונתן שתרכם יתכדרו יותכן היותו ענין רבוי כמו ופשו מדשיוכי חמושו כענלה דשה חםי דבו עכך שה מושים על הרהיים ואון מכקב על ולם שקראו המנהינים ודעים אמר על העם שהם נפיצים על ההרים כלוכי בצאן אשד אין להם רוצה ואין כקבץ אתרם: ויען אין כהה לשבדך. כהת ענין רפואה כמו כהת הנגע והוא ענין הקבום בצותי לשברך אם הנגר של האשבר קרוב לרפואה יתקכם העור סביבותי לשברך אם הנגר של האשר שור בורה בותה מהתי שמותר על הככת נפעל און שהוא פיעלה כי האדם היא המביא אותה אשלים מחוני הדאשים אשר במכה הראשונה המביא אותה אשלים מחוני הדאשים אשר במכה הריא היא המביא אותה אשלים מחונים היא היא א your people are scattered on the mountains, and no one gathers them in. 19. No one is pained over your destruction; your wound is grievous; all who hear your report clap hands over you, for upon whom did your harm not pass constantly?

and counselors will not have the power to save you from the hands of the enemy. It is as though they are asleep.—[Redak]

are at rest—They cannot stand up.—[Rashi] They are still and will not move.—[Ibn Ezra] The mighty men rest in their places and do not go to war against the enemy.—
[Mezudath David]

are scattered—Heb. אשט, like איט, as all letters emanating from one source are interchangeable. "Zayin," "shin," "sammech," and "tzaddi" all emanate from the tip of the tongue and the bottom of the teeth.—[Rashi, following Jonathan, so Ibn Ezra] Redak, suggesting that שיט is an expression of increase, renders: Your people, who are spread upon the mountains, have increased. Mezudath Zion defines שיט as an expression of rest. Mezudath David renders: Your people will rest on the mountains.

and no one gathers them in—They are like sheep which have no shepherd, and no one will gather them in.—[Redak] No one will gather them to go to battle.—[Mezudath David]

19. No one is pained over your destruction—No one is troubled over your destruction, for everyone rejoices. is an expression of a darkened thing.—[Rashi]

To account for the feminine form of nna, Kara explains: There is no one whose spirit—nan, which is feminine—is troubled over your destruction and over the fact that your wound is grievous. Redak renders: There is no cure for your destruction.

clap hands—to rejoice.—[Rashi]

for upon whom—Who is there, over whom your hand did not constantly pass? For you harmed everyone, and everyone will rejoice at your downfall.—[Mezudath David]

ראתנבי

הַבְקוֹק נְבָיָא: בּ עַר אַיסָהַי יִיָּ אָנָא סְצָּלֵי הַלָּא נְכַּי קַרְכְּךְ קַבַּילְנָא ַקרַמָּהָ עַלּ חַטוּפִין הַלָּא יוכלָא קָרָסְךְ לְּטִבְּרַק: נ לַּמָא אָנָא חַוֵי אָנוֹסִין

א (א) הבקוק הגביא . שנינו בסרר עולם נחום וחבקוק נחוב וחבקוק נחנבאז ביםי מנשה ומפני שמנשה לא היה כשר לא נקראו לל שמו שנאפר וירבר ה' אל מנשה ואל עמו: (ב) ער אנה ה' שועחי ולא תשמע. עד כתי אני משיוע ווועק על חסם שנבוכדנצר עושה לישראל ואינך מושיע אותם: (ג) למה הראני און . שנבוכדנצר הקים צלם וצוה כל מי שלא ישתחוה לפניו ישליכו אותו באש וכן בדניאל הוא אומר

העשוי לי וחינך מושיע : (ג) און . ביזה וחמם: ועסל הבים. שמל זה חתה מבים וחינך עוזר: ויהי ריב רד"ק

(6) המשא אשר חזה חבקיק הנכיא. הנביא הזה לא ירענו דרו ולא משפחהו ובסדר עולם יראל מוים חבקיק נתנבאו ביפי מנשה ולפי שלא היה מכשה כשר לא נקראו על שמיונבואחו על נבוכדנצר על הרע שעשה לישראל מכל העבים והתנכא על הרע שיעשו פרס וסדי לורעו באחרונה והחל להתרעם כנגר האל ית' על מעשה הרשעים שבריעים לישראל הצדיקים וסצליחים בדרכיהם זכר בלשון הצריקים שבדורו או אחר דורו בדרך נבואה על נבוכדנצר שעתיר לצלוך ולהרע לישראל ונראה כי בדודו ההלה כלכות גבוכדנצר כפו שאסר כנגר אנשי דירו כי פעל פעל ביכיכם ואמר : (כ) עד . חפם, פי' בקבור ההכם הנעשה לישראל אועק אליך ולא תוציע: מ) למה . אנשי און שעושים לי און ואראה לפני ואהה כבראה אוהה שלא מצודת ציון

א (כ) שועתי. פנין לעקה: חבם. פנין עושה: (ג) את ועםל. ענין מעשים רעים שחינם לודקים:

that Nebuchadnezzar's reign commenced during the prophet's generation.—[*Redak*]

2. O Lord! How long—He foresaw with the Holy Spirit that Nebuchadnezzar was destined to be the ruler of the world and to cause trouble for Israel, as the matter is stated in his prophecy (1:6): "For behold, I raise up the Chaldeans, etc." He was complaining for this.—[Rashi]

I cry out to You of violence—I mention before You the violence committed against me, and You do not save me. - [Rashi] I cry out to You because of the violence committed against Israel, but You do not save them.—[Redak]

3. Why do You show me iniqui-

א (א) המשא אשר חוה. מטל נכולתל מה שנשל וקיכל כרוח הקדם: (ב) עד אנה

ה'. לופה היה כרוח הקדש שנכוכדולר עחיד למלוך בכיפה ולהיות מילר לישראל כענין שנאמר בנבואתו כי הנני מקים את הכשדים וגו' (לקמן פ' ו') ועל ואת היה מתהינן ומהפלל: אועק אליך המם . חוכיר לפניך חמם

אבן עורא בם זה הנכיח לח ידענו דורו ולח משפחתו וניבא על מפלח הכשדים והחל לדבר זה הנביא על לשון חסידי ישראל שהיו לועהים אל השם מחמם נכוכדנלר: (ב) עד אנה. מלת אנה תמלא על זמן ועל מהום וככה מלת הלום כמו אנה אנחנו עולים שהעעם לאי זה מקום אנו עולים: אזעק אליך. כועקת אים שנעבה לו חמם: (ג) למה. וה החון שיעשה חים חון. חון ועמל

מצורת דור א (מ) המשא . כ"ל זו הים הנכומה משר חום ונו' : (כ) עד

אנה. הנכים היה מחלוכן על שלוח ככל וגודל משבוחה והתר עד מתי הלעק הליך והיק שותם: אופק רגו'. סומק של ההמם השר שושה נ"נ ולה חושים: (ג) לפה חדאני ונו'. במרחה סנכוהה רחה שונות נסחרות של ישרחל כדרך שרחה יחוקסל

> ty—Why do You show me the evil people before me? Since You do not do away with the evil, it is as though You are showing it to me. You, too, look upon the evil and do not evildoers.—[Redak] punish the Abarbanel and Mezudath David explain that God showed Habakkuk Israel's sins and the punishment due Israel, and the prophet complains at being shown these. The beginning of the verse refers to the sins of Israel: the end of the verse to the punishment in store for them.

> iniquity—Heb. אָרֵן, plunder and violence.—[Rashi]

> and look upon mischief—You look upon this mischief, but You do not help.—[Rashi]

Habakkuk

1

 The prophecy that Habakkuk the prophet prophesied: 2. O Lord! How long will I cry and You will not hear! I cry out to You of violence, and You will not save! 3. Why do You show me iniquity and look upon mischief;

1. The prophecy—Heb. אְמְּמֶּח, lit. the burden. The burden of prophecy—what he bore and received by the Holy Spirit.—[Rashi after Jonathan]

Habakkuk—Habakkuk's generation and lineage are not mentioned in Scripture. However, Seder Olam (ch. 20) states: Joel, Nahum, and Habakkuk prophesied during the reign of Manasseh, but since Manasseh was not a righteous king, the prophets were not mentioned in connection with his name.—[Redak]

According to Zohar (Exod., Beshallach, pp. 88f), Habakkuk was the son born to the Shunammite woman who was blessed by Elisha (II Kings 4:16). He was called Habakkuk as an expression of חביקה, embracing, because the prophet used such an expression when he blessed the woman: "At this time next year, when you will be alive, like now, you will be embracing (חוֹבֶקַת) a son." The double "kof" of Habakkuk represents the two embraces, that of his mother and that of Elisha.

According to the Zohar, then, we might believe that Habakkuk flour-

ished earlier than the time of Manasseh. However, Yuchasin links the two sources, stating that Habakkuk received the Torah from Nahum, making him its eighteenth recipient.

Midrash Avot quotes Zohar Lech-Lecha, stating that Habakkuk brought Daniel his supper when Daniel was imprisoned in the lions' den. Rokeach (Rimzei Haftaroth, Second Day of Shavuoth) states that Habakkuk was the son of the Shunammite woman and that he lived until Daniel's time. He relates that Habakkuk came to Daniel and recited the Haggadah with him on the night of Passover.

Habakkuk prophesied concerning the harm Nebuchadnezzar would inflict upon Israel and the eventual downfall of Nebuchadnezzar's descendants at the hands of Persia and Media. Habakkuk commences his prophecy by complaining to God about the wicked who harm Israel, who is righteous, and how the wicked prosper in their ways. The prophet speaks as the righteous men in or after his generation would speak, or to express a prophecy concerning Nebuchadnezzar. It appears

וּמְסָהַבֶּיל בָּעֶבָרֵי לֿיֵאוּת שָׁקַר כִּזּוֹנִין נַחֲמוּפִין רַבַתַחַרוּתָא ?הַבְּלִי ובורונאאינון סתגברין: ר על כן פנת אוריהא וַלָּא נפִיק לַאָפַרָשׁ דִינָא אַרֵי רַשׁיעַיָּא מֶסְלְּעַמִין לַצַדיַקיַא עַל כַּן לַא נפיק דינא כיון: ר חוו בַּעַמְמָיָא וִאְסְתַּכָּלוּ

מהר"י קרא

וםרון ישא. ווה הרשע הנושה ריב ומדון הוה ומחקיים ומללים: ויהי . ויתקיים חותו חשר ריב ומדון ישח כן תרגם יונקן: (ד) על בן תפוג הורה. על זה שישרחל רואין הצלחתו שלו תפיג ותעכור תורה מהם וישמעו לו וישתחוו לנלם ככקעת דירא: ולא יצא לנצח משפם.

שית אוקמיה בבקקת דורא כסרינת בכל. ואושר וכל זני זמרא תפלון ותפנרון לצלפא די כברת והן לאו בה שעתא תתרפין לנו אתון נורא ופןאלהא דיי שוכינכון סן ידי והיאיל והן אנוסין בכך לכה אתה כענישן בכך אם הם לובדים לצלכא: ועסל תבים, עםל וינע שהוא עושה לישראל אתה מבים ואין אתה פורע סבנו: ושיר וחכם לנגרי. שאני רואה תסיד שור וחסם פודת מהנו: ושור ותמם לנגדי. שאני רואה תפיד שור וחסס שהיא קושה לנשה לישראל: ויהי ריב ומרון ישא. הוא נבוכרנבד הדת לחמיתו: מברתיר. סיככ כמו חכירי כשן כתרוני שהוא קם להיות ריב ומדון לישראל: (ד) על כן תפונ תורה. על כן שעושה לישראל שור וחסם לפיכך נתחלפה התירה בוכשמם כישראל שאינן נילון לעשות כראוי: כי רשש סכתיר את הצדיק. נבוכרנצד הרשע סיבב את ישראל ככתר הסיבב את הראש שהוא גכלה את ישראל שלש גליות. גלות יהייקים כלתי כל לון צאו משפם סטוקל. כיכישראל צישוב בשפש כעוות שהם לא יכולים להפיב: (ה) כי פעל פעל בנכיכם. פעל שם דכר היא לפי משפם סטוקל. כיכישראל צישוב בשפש כעוות שהם לא יכולים להפיב: (ה) כי פעל פעל בנכיכם. פעל שם דכר היא לפי רדיק

נבוכדנצר סלכא עבר צלם רדהב רוסיה אסין שתין פרתיה אסין

אכן עורא הם שם דבר שכולל לכל דבר עין ולכל הטחח חשר יפחל האדם כי הוא און ועמל ויניעת ריק ומלת למה תברת בעבור אהרת ולמה עמל הביט והטעם איך יוכל איש לעשות און ועמל במקום ממשלתך. ועעם ישא ינבה או ישא ראש, ויפת אמר ויהי איש ריב כמו ואני תפלה : (ד) על. תפוג. כמו ויפג לכו כל זמן שחדם חי דופק לבו בקרבו וכשעה שאמרו לו יוסף הי וידם לכו ולא דפק כי נכהל כמו אל תתני פונת והעד וחחי רוח יעקב אביהם וטעם תפוג תורה תדם כאילו אין דין תורה בעולם: מכתיר סובב מנזרת כתר שהוא ענול ויפת אמר כי רשע מכתיר עם

תבערם כן הארץ גם אתה הבים העכל שעושים ואין אתה סשלם גסולם וכן אפר דוד עפל וככס תבים וכל זה להוריע כי ה' ית' סשגים בכעשה בני הארם אם לפוכ אם לרע יאחר שכן הוא איך מאריד להם: ויהי, לנגרי כי שישא אלי ריב ומדון ויש כפרשים דיב וסדון האויב ישא ויסבול ישראל : כדו על כן. לפי שאין אתה עושה דין ברשעים תרפה התורה ותחלש כי רבים כרפים יריהם בכנה לפי שרואים הצלחת הרשעים ורעת הצריקים: תפונ. ענין רפיות וחלישות וכן כל אשר בשרשו: ולא יצא. לפי שהם רואים שלא יצא לנצת משפם הרשעים: כי רשע מכתיר את הצדיק. פקיף אותו לחרע לו תמיד כענין כתרו את בניפין: על כן יצא משפט בעוקל. על כן אומר כי המשפט בניפין: מעוקל ופעוות וכת"י על כן אסר לא נפיק דינא כיון : (ה) ראו.

הלדיק וזה שדבר הנכיא על דבר נכוכדנלר שהרג הסידים ועתה החל נכואתו: (ה) ראו בגוים והבימו. אם מצודת ציון סצורת דור

וגם כמה גמול חשלושיהן ומריכת מתשלת המויב הנסרע מהם ולכן אתר למה תראה לי האון והעמל של ישראל מה שאתה מביע הנסתרות מבני אדם ולמה שמח לנגד עיני לרחות השוד והחמם המעוחד לבא עליהם והתקיימו׳ הנהרע מהם הנושא עליהם ריב ומדון וכאו׳ מה לי כלער הגדול הזה להודיעני כל אלה: (ד) על כן תשוג תורח. סומיל שיצלים נ"כ חחלש החורה וחסול ולא יעשה משפע לכלת ר"ל

תבים. ענין הסתכנות: זשר והבם. גול ושושק: ויהי, ל"ל מחקיים ודוגמחו להי מלכך לפוח (הושט "ג): סדין. מלי דין זמריכה: (ד) תפוג, שנין דפיון וחלשוח כמו נפוגוחי ונדכיחי (חהלים ל"ה): כבתיד. מסכב כלחר המסבב אח הראש וכן אבירי בשן כתרוני (שם כ"ב) : סעוקל, ענין עקום כמו חרחות עקלקלות

זמן רב כל ימי ממשלחו כי יאמרו הכל לפי השקרה ואין משגיח: כי רשת , על כי נ"נ מכסיר את הלדיק להלר לו ככל עבריו כי אף כי מצאו ישראל נמשבים המה ללדיקים למולו: **על כן. בטבור זה ש**קטים את המשפט ולא ישטוה על לדהיושר כי מושבים שאין דין ואין (ואף כי תטאו וכט"כ נפרט מהם התלוכן שהיה להם לכפול כיד ה' ולא כידו): (ה) ראו בניים. ראו המתשלה והנלחין

and the conquest among the nations that overpower each other, and look upon His rule and His victory, and you shall be very amazed—for there is no comparison between His victory and theirs.—[Abarbanel, Mezudath David]*

for He is performing a deed-For the deed of God's victory shall be in your days. You shall see His victory, and then you shall be amazed. I know that you will not believe it if it is merely told to you, because it is unnatural and, hence, difficult to believe. It is unnatural for a commoner to seize the throne and to exercise, unhindered, sovereignty over the entire world.—[Abarbanel, Mezudath David]

Redak explains that the prophet

and plunder and violence are before me; and the one who bears quarrel and strife endures. 4. Therefore Torah is slackened, and justice does not go out forever, for a wicked man surrounds the righteous; therefore, justice emerges perverted.

5. See among the nations, and look, and wonder with amazement, for He is performing a deed

and the one who bears quarrel and strife endures—And this wicked man, who bears quarrel and strife, will live, remain in existence, and prosper.—
[Rashi]

endures—He who bears quarrel and strife will endure. So did Jonathan render.—[Rashi] Redak suggests two other interpretations:

1) He who bears quarrel and strife against me was before me; 2) Israel will bear the quarrel and strife of the enemy.

Therefore Torah is slackened— Because of this, that Israel sees his [the wicked man's] success, the Torah will slacken and leave them: and they [Israel] will obey him [the wicked man] and prostrate themselves before the idol in the valley of Dura. - [Rashi] Rashi's allusion is to the golden idol erected by Nebuchadnezzar in the Valley of Dura, as related in Scripture in Daniel 3. Nebuchadnezzar decreed whoever did not prostrate himself before the idol would be cast into a fiery furnace.*

and justice does not go out forever—I.e., the true decision of the Law.—[Rashi] They see that the verdict against the wicked is not publicized.—[Redak] Kara explains

that because of the plunder and the violence inflicted upon Israel, Israel can no longer perform justice, and Torah and justice are perverted.

surrounds—Heb. מֶּכְחֵיר, surrounds, as in (Ps. 22:13): "Strong bulls of Bashan have surrounded (נְּמְרוּנְי)."—[Rashi] He surrounds him to harm him constantly.-[Redak] The word originates from בתר, a crown, which is round,—[Ibn Ezra It surrounds the head.— [Mezudath Zion] Kara explains that Nebuchadnezzar surrounded Israel as a crown surrounds the head. He exiled them with three exiles: the exile of Jehoiakim, the exile of Jehoiachin, and the exile of Zedekiah, which included the destruction of the Temple.

therefore, justice emerges perverted—Because of this, they pervert justice and do not behave with honesty and uprightness; for they believe that there is no Judge and no justice. Although they sinned, the prophet complains, they should have fallen into God's hands, not into the hands of the heathens.—
[Mezudath David]

5. See among the nations and look—if you ever heard of such a thing.—[Ibn Ezra] See the ruling

אָתַרָפוֹ שָׁוָהוּ אֲרֵי עוֹבְרָא אָהֶעַבֶּיד בְּיוֹמֵיכוֹן לָא תַהַּיִּמְנוּן אֲרֵי יִשְּׁהָעוּן קַבון: יאַרַי הָא אַנָא. מקים ית כסדאי עמא מותָיָא וְקַלְּילָא רָאָוֵיל רָפָּהָאָי אַרָעָא לְאַחְסְנָא 🤻 בַּרְוִין רְּלָא רִילֵיה: ז אַיבְתָנין וּדְחִיכִּין אִינוּן סניה דיניה וגורתיה וְּפָקִיו: ח וְקַלִּילִין סַנְמָרָיָא סִנּסְוַהֵיה

מהר"י ק־א

שהגיגין בם"ה והוא לשון עושה שופר אומר אוכל: לא תאמינו כי יסופר. אם יסופר לכם דבר שאספר לכם לא תאמינו שיבא אם לא הראו בעיניכם: (ו) כי הנני מקים את הכשדים. כשרים שהם שפלים ונבזים ככל האוכות וכן הוא אופר הן ארץ כשרים זה הכם לא היה אשור יסדה לציים: הנוי הסר והנכהר. שיהא מר לישראל ונמהר לבא על ישראל: לרשת משכנות לא לו. לרשת כשכנות ארץ ישראל שאינו שלו: (ז) מכני נישפסי ושאהו יצא. נבוכרנצר מלכו שנשה משפבי לישראל: (ח) וחדו מואבי ערב. שיהיו מחורדים למלחמת יותר מואבי ערב שואבי בוקר מצפים לפרוף פרף בבהמה ואינם פורפים אדם לפי שמוראו ואימהו מופלת ואם לא פרף כל היום ובערב היא דעב ופורף אפילו אדם אם הוא מוצאו: ופשו פרשיו. יעופפו ויפהרו לכא כנשר שבעיפף וככהר לאכיל: רדיק

אכר כנגד ישראל ראו בנוים והבישוכי כה' יצא להם הפשתית: והתמחו תכחו . הכפל לחזק התיכח לרוב פגשה הרע שינשה גבוכרנצר והתמהי מבנין התפעל ריני והתתמהו ות' התפעל נבלעת כרגשת' השרש: כי פעל פעל ביכיכם.זה לעד כי בדורי מלך נבוכדנצר והפועל הוא השם יתכרך ופעל שם: כי וספר .

לכם הפעל הרע והקשת ולא האבינו : לו כי הנני. דבר הגביא בלשון השם יה' : והנמחר . נמחר במעשיו לא ישכיל מה יעש' וכן ולבב נמהרים יבין לדעת: G איים וגירא. האר פענין איפה: פפני משפטי. כי לא יצפרך לעזרת עם אחר כי מפני יצא כישפטו שיעשה בעכים וכן שאתו שיהנשא על הגוים:

סצורת ציון

(שופטים ה'): (ה) כי 'שופר. אם ישובר: (ו) מקום. ענין רוממות: הסר. מר נפש ור"ל אכורי: והגבהר. מלשון מהירות: משכנות . מקומות שבוכנים בס כני לדם : (ו) איום . מל' חימה וסהד: ושאהו . מלשון התכבחות ורוממות: (מ) מנמרים. כם היה קלם המרון: וחדו . שנין שנון והריסוח למי בהרב הדה (ישעים מ"ע): ופשר, ענין הבוי כמו כי חסישו (ירמיה ג'): פרשיו . הם הרגילים לדכוכ על הסוסים: יעפו . מלבון עקיפה

(תהלים כ"כ): (ה) לא האמינו כי יסופר. זחת לכם. חבר חני מהים חת הכשדים העם חשר לח היה כדי להכראות כמו שכהוב (ישעיה כ"ג) זה העם לא היה הם **אתת מג' דכרי' שהקדוש ברוך הוא מתחרט על בריאת' ועתה** יקום ויהיה מר ונמהר לרוץ וללכת למרחבי ארצות כל הנוים: (ו) ממנו משפפו ושאתו יצא. ממנו שיפטים תמנו מלכים המטילים מבא ואימה על הכל: בישפשו (יושטילי"א כלע"ו): (ח) ופשו פרשיו . רכו פרשיו:

אכן עזרא

שמעתם כוחת: והתבודו . מכנין התפעל והשלם והתחמהו כי תמה שרשו: בי פועל פעל. השם נימיכם וחהר שידוט הוא שהוא פועל הכל לא הוכירו : (ו) בי . והנמהר. שחין לו מהשכת כהוגן רק יעשה דכרו במהירות וכמוהו ולכל נמהרים: (ז) איום. ושאתו. מנורת כשיחות: (**ח) וקלו. סואכי ערב**. כתחילת הערב ילא לשרף : ופשו , התפשטו, ויפת חמר מגזרת תרגום חרמית וחין לו

(מ) וקלו. וחרו. ענין חדוד וחריפות: מואבי עדב. כי ואבים לעת ערב יצאו לפרוף: ופשו פרשוו. ירבו פרשוו כמו שפירשתי סצודת רוד

הנשםה בעכו"ם אלו על אלו והריטו ממשלמו והנלחון שלו וחחתהו מאד מאד כי אין להעריך ללחון כל העכו"ם לנלחון שלו : כי פועל פועל . כי דבר ללחון שלו חהיה בימיכש וחראו אותה וחחמהו או כי **כן** ידעתי לא האמינו אם יסופר כי הוא דבר היולא מהיקש העבעי שקשה להאמין: (ו) כי הגני שקים . כ"ל משפלותה איןה את סכשדים שהוה גוי מר נפש וחכורי ונמהר במששיו מכלי ישוכ הדעת: לפרחבי ארק. בכל מרחב העולם ילך לרשת מקומות בהינה שלו: (ו) איום ונורא הוא . סוה עם מחויים ומפחיד הת הכדיות : ביבנר

סשפסורנוי. המשפט שינשה בעכי"ם וכשאת המתשלה שיחיה בו יצא מתנו ומעלתו כי לא ילשרך לעודה עם אחד ו(ה) יקאי. למחד לריך בשלחמה: וחרו. הכשרים עלמם יחדו שניהם לעורוף טרף במחידות רכ יותר מן הואבים. העורסים. בערב הממחרים. לעדוף בעביד סרשבון שלח הכלו כל היום: ופשו פרשיו. פרשיו מתרכים ככל יום והיכם מתמעשים כי חין מי מהם נושל במלחמה: ופרשיו מיחיק

than the wolves, who, after being hungry from not eating all day, attack their prey very swiftly.— [Mezudath David]

and their riders shall increase— Heb. ופשוי. —[Rashi] This translation

is found in Targum Jonathan, and is accepted by Redak and Yefeth, and is quoted by Ibn Ezra. Ibn Ezra renders: shall spread. Eliezer of Beaugency renders: shall prance.

in your days. You shall not believe when it is told 6. that behold, I am setting up the Chaldeans, the bitter and impetuous nation who shall march through the breadth of the land, to inherit dwellings that are not theirs. 7. They are terrible and dreadful; from themselves their judgment and their burden shall emanate. 8. And their steeds are swifter than leopards, and they are more fierce than the wolves of the evening; and their riders shall increase

addresses Israel: See among the nations and look, for the destroyer has emanated from God.

in your days—This is proof that Nebuchadnezzar was a contemporary of Habakkuk.—[Redak]

You shall not believe when it is told—When this is told to you, that I am setting up the Chaldeans, the people that did not deserve to be created, as it is written (Isa. 23:13): "This people has never been." They are one of three things whose creation God regrets, and now [they] will rise, and [they] will be bitter, and [they will be] impetuous to run and to march to the breadth of the lands of all the nations.—[Rashi from Yerushalmi Ta'anith]

6. that behold, I am setting up—The prophet is speaking in the name of God.—[Redak] I will raise them up from their low state, for the Chaldeans are a nation of embittered spirit; they are cruel and hasty in their actions; they act without thinking.—[Ibn Ezra, Redak, Mezudath David]

Kara explains that the Chaldeans are bitter against Israel and im-

petuous to conquer Israel's land in order to inherit the dwellings, which are not theirs.

through the breadth of the land— They will march throughout the breadth of the world to inherit places that are not theirs.—[Mezudath David]*

7. They are terrible and dreadful—They frighten the people.— [Mezudath David]

their burden shall emanate—From them are judges; from them are kings, who cast a burden and a fear upon all.—[Rashi] They alone will execute judgment upon the nations; they will need no assistance, and they will raise themselves over the nations.—
[Redak]

their judgment—Heb. ነወቅψው, joustice in O.F.—[Rashi] For the various facets of judgment, see Rashi on Isaiah 32:7.

8. And their steeds are swifter— They shall run swiftly in battle.— [Mezudath David]

than the wolves of the evening— For wolves come out to prey in the evening.—[Redak] They are swifter

וַיָּרָבוּן פָּרָשוֹהִיוּפַרַשוּהִי מַרָחִיק דיַיהוּן משׁחָדְן בּגשרא דמאים למיכל: ם כּוּלָהוֹן לַהַטוֹף אָתָן סקביל אַבּיהון דַסָן והוא על מלכיא מתלעב ועל שלמוניא

(מ) כלה להכם יבא לישראל: סגמת פגיהם קרימה,שיכת פניה' לבא על ישראל (כפו) רוח קרים.ויש בפרשיי בגבת פניה'.דוגכת פניהם . כלוםר שיבואו בפנים וועפים שיהיו פניהם דומות לרוח קרים חרישית: ויאסוף כחול שבי.של ישראל: (י) והוא בסלכים יתקלם . בדבר זה יהיה משיבח שכל הסמלכות החת ירו וכן הוא אומר בירמיה והיה הנוי והממלכה אשר לא יעבדו אותו את נבובדנצר סלך בבל ואת אשר לא יתן צוארו בעול סלך

כבל בחרב וברעב וברבר אפקור על הנוי ההוא נאום ה' ער הימו אותם בירו: ורוונים כשחק לו. שאיפתו בופלת על כלם.

הוא לכל מבצר ישחק. לפי שיצבור עפר ויעשה תל גבוה כן

בלפניו ואף כאן מגמת פניהם גמיאת באיפת פניהם דומה לרוק הקדים שוה שברוחות . כן תרגם יונתן: (י) והוא במלבים יתקלם. מתלונן כהם וכל לשין הלסה לשון דעור הנדברים כו יש לטוב יש לרע (פלדרי"ן כלע"ו) : משחק. כמו שחיק כמו משמר מסחר: לכל מבצר ישחק. אם אויבו במבלר חזק ישחוק לו: ויצבור עפר.

(ט) לחמם יבוא. לשלול ולכוו: מנמת פניהם. לשון

הגמיאיני כא (ברחשית כ"ד) יגמא ארן (איוב ל"ט) רץ

במרונה לשעה קלה כברת ארץ כאלו גמא ושחה הארץ

עליה ברוב היילותיו כל אחד נושא משא עפר והרי היא לפני ההומה תל גבוה ונלחמים בה על העיר והיא שפיכת סוללה כי כולן מתורגמות וילבור עלה מליחא ואף היא לשון פילוא שהיה בעיר דוד תל גבוה וכלהמים כה שעל ראשה

אבן עורא

טשם: (ט) כלה, לעשות חמם יכא ומלת מנמת זרה ויחכן היות כמו ינמא ארן והנה הוא כמו נגד ונכח ומלת קדימה קבה כי מפאת מזרמה כא עלכן הילרך יפת להוסיף כ"ף כקדימה כרוח קדים שהיא עוה ואין טענה מן הה"א כי הנה ישובו רשעים לשחולה ורבים חהרים: (י) והוא יתהלם . מנזרת לעג והלם וכמיהו להלם אתנן: ויצבר עפד. כחילו הוח לכר כל עפר החרץ חו הוח דרך משל

רד"ק נפרשו קסך. ייונתן הרנה יירבין פרשוהי: חש לאכול. כמהר לעוף על החלל שיראה ברחוק והנשר עוף גבוה משאר העופות ומלחר לעוף לפוכך זכר הנשר. וידת כנשר המאים ימיכל פיי ידוף: ישו כלה לחכם. לעשות חמם יבא: מנמת פניהם קריםה . פי׳ אאו"ל כן הנכיאיני נא אפר יבא כעזות פנים כאלו רוח הקרים שהיא עזה הקשתה פניהם.והמפרש פי׳ נכח פנים וכן ת"י בקבל אפיהין והנ' לא היה נכח פניהם מורח אלא בערב כי הם בכאם אל ארץ ישראל פניהם למערב כי בכל פירה לא"י אלאאם יתשרש קריכת בדרך הרכיון כאלו אסר כקריטה כלובר גבח פניהם יהיה בעוית פנים כבו רוח קרום שהיא עוה: (י) הוא יתכלם לעג להם וכן יתקלפו כך ולפי שיתביר הלעג עלשהם הנה הוא בתפעל בלעג להם: ויצבר, עפר , אסף עם רב

> ופריחה: חש. פנין מהירות גמו השתי ולה התמהמההי (תהלים קי"ט): (ט) לחסם. ענין טובק: בנסח . פנין המחבכה וההפק

ואין לו דומה ייחכן שהיא מנבון הנמיאני נא (.'כאביה כ"ד) וכמו

שמלה שיף משותף לכליעה כמ"ש כי באפני אנוש (ההלים כ"ו) ולחשק כנו"ש ישאף לל (איוב זי) כן תחיה עלת גמא משותף לשניהם: (י) יהקלם. ענין לעג והתול כמו לקלם אתנן (יחוקאנ

ט"ו) : ורוונים. שרים : כשחק . מלשון שחיק ולפג : ויצבר . פנין

בקפר וילכדה וכנוי הה"א לעיר בצורה שהרי זכר מבצר והיא עיר בצורה . או פיריש ויצבר עפר לכלאות החפירות אשר סביב סצרה ציון

סצורת דוד

יבחר . רל עם היות בפרשיו בהו מתקום רחוק לה יינעו ולה ייעסד בדרך הבל יטופו כמו הנשר הממהר לעוף להשיג החוכל: (ט) כלח לחצים יבא . הגוי הזה כלו כח בעבור החמם לשלול שלל ולכוז כן והינם נלחמים בעכיר כביד הגלחון ולזה אינם משאירים שארים: הרים ממנה כשפי לפר המנה לה של מחשורים שמורים שמנה בבמת פניתם קריםה . כ"ל כל מחשבותם לשלול שלל ולשוב שיד להרלש שהוא ללד קדימה במורהיה לשונים ועל ידי זה שורסים ומהריבים את הערים שכנשו והינם מניהים שארית ולא כן יעשו הלו במחשבותם להשחר בהערים שנכשו כי מניחים שהריח מס

לתועלתם: ויאסוף. מאבף שכי הרכה כחול הים ולא ישאיר מאומה: (י) והוא בכלכים יתקלם. הוא מהחל יחלטינ כמלכים לכאתם כניתן נסלא וראנים המה לו למשחק כי יחלולן כהם כדכרי גדוף: לכל פבצר ישחק. מלפיג היא על כל ערי מכלר כאמרו

[the Chaldeans] battle from upon it. This is called שְׁפִיכָת סוֹלְלָה, pouring a siege mound (cf. Isa, 37:33), for all of them are translated into Aramaic: ויצבר עלה מליתא, and he piled upon it a filling. This is an expression of Milo, for in the city of David there was a high mound, and they would battle upon it. Atop the mound was built a

tower whose slant was inclined to the sides, and around its base was a low wall to prevent the earth from falling.—[Rashi]

Redak interprets the verse as a metaphor meaning that Nebuchadnezzar gathers an army as numerous as grains of earth, and he conquers the fortified city.

and their riders shall come from afar; they shall fly like an eagle that hastens to devour. 9. They shall all come to commit violence—the eagerness of their faces is like the east wind, and they have gathered captives like the sand. 10. And they shall mock the kings, and princes are a laughingstock for them. He shall scoff at every fortress; he piles up earth and captures it.

like an eagle that hastens to devour—Heb. נָשֶׁר. They shall hasten to fly just as the eagle hastens to swoop down on the dead body it sees from afar. Since the eagle flies higher than other birds and flies very swiftly, Scripture mentions the eagle.—[Redak] Modern scholars identify the שָּׁיֵג with the griffon vulture.

9. come to commit violence—Heb. לְּחָכּי, to plunder and to spoil.—
[Rashi]

the eagerness of their faces—Heb. הְּבָּוֹהָ, an expression like (Gen. 24:17) "Give me to swallow, (הַנְּהִיאִינִי) I pray you" and (Job 39:24) "He swallows (אָבָּיִי) the earth." He runs swiftly—in a short time a distance of a day's plowing—as though he had swallowed and drunk the earth that is before him. Here, too, the swallowing of their faces; the swallowing, the longing of their faces resembles the east wind, the fiercest of the winds. So did Jonathan render this.—[Rashi]

Abarbanel and Mezudath David explain that the Chaldeans yearned only for plunder, not for the honor or glory of the victory. They come only to commit violence. The yearning of their faces is to the east; they

think only of plundering their enemies and returning to their land, which is east of Eretz Israel.

and they have gathered captives like the sand—They will leave none over, they will take everyone captive.—[Mezudath David]

10. And they shall mock the kings—Heb. יְּחְשְלֵּפֶׁר, shall mock them. Every expression of מְּבֶּפֶּר is an expression for the speech of those speaking about another; some [of these speeches] are for good, and some for bad—parledic in O.F.—[Rashi] [Rashi means that this root is sometimes used in the sense of praise, as in Ezekiel 16:31.]

a laughingstock—Heb. מְשְּחָה, like אַחָּיִה, laughter; like מְשְׁהָה, a watch, and מְּסְהָּ, a hiding place.—[Rashi] [Rashi means that the "mem" is prefixed to the root to form a noun.]

He shall scoff at every fortress—If his enemy is in a strong fortress, he scoffs at him.—[Rashi] He scoffs at all the fortified cities, saying that he will easily conquer them.—[Mezudath David]

he piles up earth—upon it with his many armies, each one carrying a load of earth. It [the pile] is before the wall as a high mound, and they

סחיר הוא לכל ככך חקיף פעיק ועכר סַרָּיָהָא וְכַּבְשָׁה: יא בְּבֵּן על דרטה רוחיה עלוהי ערא מסלכותיה וחב על דאסגי יקרא קַּמַעוֹהַיה: יבּ הַלָּא אַהָּ עלָקא ַםְּרָאשִׁיה אַהְ אֶלֶ הָא דַיָן קשום עַל כָּל בּרִיָהְדְ קריש בעוכדי הַיכְנוֹהָא

רָאָתְפָּרָעָא אַתִקּינְהֵיה: יג בְּרִיר לְּסָעָבֶּר דִינָא בְרֵיהֵיה וְהַקִּיף מימרה קום לעלמין יי מימרה מלמחון בעוברי ביש ומלאס הכלא בעבדי ביאות שָׁקַר הַנָּא נְדֵי קָרָמֶך וּלְמָא

מהר"י קרא המבצר וישפוך עליו סוללה וילבדה: (יא) אז חלף רוח ויעבור ואשם. סרוב כבוד שיהיה לו יעבור עליו ויאשם עצמו ויאסר זו כחו לאלוהו . שמאת ע"ו שלו יש לו כל כח זה ולא מאת הקרוש ב"ה: (יב) ה׳ אלחי קרושי לא נסות. אתה קדושנו רחם עלינו ולא נפות בידו: וצור להוכיח יסדתו. אחה שמתו ויסרתו עלינו לשפום ילהובית אותנו ולא להשפיד ולהכרית פכל וכל: (יג) מהור עינים פראות רעוהבים אל עשל לא תוכל . לראות רשע רע: למה תבים בונדים. אותם שבונדים ומשקרים בך

מגדל בנוי ושיפועו משפע לנדדין וסכיבות מרגלותיו הומה גמוכה להחזיק העפר מליפול: (יא) או חלף רוח. חז בראותו דרכו לנחה חולפת ועוכרת עליו רוח אשמה ומהו הרוח זו כחו לאלוהו . הכח ההיא היה נותן לאלוהו ואומר אלהי עשה לי כל החיל הוק . אמר הנכיא ואתה למה תחרים לכל זחת: (יב) הלוא אתה מקדם ה' אלהי קרושי. אשר לא תמות וזה שכתוב לא נמות אחד מתהוני

אכן עזרא

עפר יצבר ויקח כל מכלר : (יח) אז חלף. כמו רוח בכל

מהום ועוד יעשה אשמה גדולה שיאמר זה כחו לאלהו ולא

סופרים שבמקרא הוא שכינה הכתוב וכן והפחתם אותו (מלאכי א') וכן הרכה המפורשים בספרים ולפי תיקון הסופרים זה פירושו הלא אתה אלהי מקדם קדושי אל תחנינו למות בידו: ה' למשפש ששתו. ידעתי כי לא העמדתו לזה אלאלשפוט את המורדים כך ומכל מקום כל זה למה יתקיים . הלא: (יג) מהור עינים. אתה מראות רם:

רר"ק הומה העיר. ותרגום יונתן וצבד מליתא והוא חל עפר ובדברי רו"ל פוליא בנצא: ניחו או חלף. אז בראותו הצלחתו חלף ויעבר דוחו יותר מן המרה ומתגאה ברוחי מאוד: ואשם , ועוד אשם בדבר אחר שאבר זו כחו לאלהי שאכר כי אלהו שהוא פכלו נתן לו זה הכח שמנצח כל העמים ואמר הנביא אלהו לשון יחיד דרך קלון כן דעת קצת הפפרשים ואין צריך שדרי בצאנו אלות לשון יחיד כי פי אלית כבלעדי ה' הלא אלות גבה שפים ווולתי. ויונתן תרגם בכן על דרפת רוחיה עלוהי עדא פפלכותיה וחכ על דאמני יקרא למעיתיה: ניכו הלוא. ואיך הוא נותן כחד לאלהו אשר הוא לשהו הלא יבין כי אתה מקדם ה׳ אלהי קדשי כי אני הסכיר בך וכן עמך ישראל מכירים בך וידענו כי אתה אלהינו וקרושני כמו שאמר הנניא אני ה' מקדש קרושכם ואפר גואל ישראל קדושו הפך דעת נכוכרנצר שנותן הכח לאלוהו וכופר בך: לא נמות . יהי רצון מלפניך שלא נמות על

לשם והוכיר לאלהו לשון יהיד דרך קלין או הוא מנהג הלשון לומר כל איש כרלינו אלוהו או אלהיו כי נהוג הוא : (יב) הלוא. אלה דברי הנכיא מדבר על לשון ישראל שהם בדור נכוכדנצר בעבור שהזכיר זו כהו לאלוהו אמר הלא אחת מקדם מיום היות ישראל אחה היית אלהיו ואחה הדושי לא אלוה אחר אנו מבקשים שלא נמיח מיד זה האכור כי ידענו כי אתה השלטתו לעשות משפט באנשי רשע ואתה אר להוכיח יסדתו העעם כפול: (יג) מהור. הלא אתה

ידו כי אתה נתה לו הכח הוה ואם נחת לו כח להחריב ארצנו ולהגלותנו לא תחן לו כח להכיתנו ולכלותנו להכחירנו מנוי: ה׳ למשפם שמתו. כי אהה שפהו לשפום על ידו המורדים בך וכפל הענין כמ׳ש ואמר: וצור להוכיח יסדתו . ואתה שאתח ציר פל כל העולם יסדתי להוכיח כו נויי הארצית יסדתו הפסדתי חוק כיסיד הבנין. לא גמות היא אחר משמונה כשר שהם היסק סופרים כי לא תבות חיה כהוב ועל דרך זה תרגם יונתן סיכדך קיים לעלמין: ניגו שהור צינים. אחה שאתה בהור צינים שלא מצורת דור

מצודת ציון עשיים חל כמו שני לכורים (מיכ י'): (יח) חלף. ענין חמורה: רוח. טנין דעה ומחשכה: ואשם. ענין רבע': (יב) וצור. על כאל יחמר שהוח לור שילמים כ"ל קיוק השילמות: להוביח . שנק גמול יסידים כמו ניוכח עליהם מלכים (תהלים ה"ה): יסרתו

שבקלות רב יככשם וכן הוח החמת כי ילכור עשר הרכה לעשות תל בכוה מול המכלר ומשם ילהום עליה וילכדה: (ימ) או חלף רוח. בראות עלמו בכ"כ ממשלה מהליף דעתו ויעבור מן האמת ויהשם בחמרו זה הכח הנתין בו הוח מיוחם לחלהיו כי העכו"ם שלו השליטו ולא הי סעל כל זאת כי יודע הוא בעלמו שלא ישרו מעשיו

בשיני ה׳: (יב) הלא אתה בקדם. הן ידעתי שחתה מעולם אלהי קדושי המכחם עלינו וכודאי לא כמוח כיך כ"כ להיוח כלים בידו כי מתה החל במת חותו לעבות כני משפט וחתה לור עולמים ייבדתו לייבר חותנו על ידו וחין זה ענין על הכליין כחוי חין חני מתרעש במשכי שנהיה כלים כידו כי כודמי לא כן יהיה: (יג) שהור עינים . כ"ל אולם תלומתי היא על כי הלא אחה שהור עינים לכל לראות

intention is that God should not how do You gaze upon traitors, allow the existence of anything contrary to His wisdom and His goodness. If this is so, asks the prophet,

upon the Chaldeans who inflict harm upon Israel?—[Redak]

11. Then a spirit goes further and passes, and they become guilty; this strength they attribute to their god. 12. Are You not from everlasting, O Lord, my God, my Holy One? We shall not die. O Lord, You have ordained them for judgment, and, O Mighty God, You have established them for correction.

13. [You are] of eyes too pure to behold evil, and You cannot gaze upon

11. Then a spirit goes further— Then, when they see their way prospering, a spirit of guilt goes further and passes over them. Now what is the spirit?—[Rashi]

this strength they attribute to their god—This strength they attribute to their god, and they say, "My god acquired all this wealth for me." Says the prophet, "Now, You, why should You remain silent to all this?"—
[Rashi]*

Are You not from everlasting. O Lord, my God, my Holy One?-Who shall not die. [The verse should read: לא חמנח, that You shall not die.] Now, the reason it is written לא נמוח, we shall not die, is that it is one of the emendations of the scribes in Scripture, by which Scripture euphemizes. Likewise, (Mal. 1:13) "And you sadden it." [It should read: "And you sadden Me."] And so are many of them [these euphemisms] explained in Sifre (Num. 10:35). According to the emendation of the scribes, this is its explanation: Are you not my God from everlasting, my Holy One? Do not deliver us into their hands to die. - [Rashi]*

Rashi also explains the verse as it

appears in the text. Redak, following Rashi, elaborates, interpreting the verse as follows: Now how does he attribute his strength to his god, which he made? Does he not realize that You are from everlasting, the Lord, my God, my Holy One, Whom I recognize? And so do Your people Israel recognize You, in contrast to Nebuchadnezzar, who denies You.*

- O Lord, You have ordained them for judgment—I know that You have set this one [Nebuchadnezzar] up only to judge those who rebel against You. In any case, why should all this come about? Is it not so that . . .
- 13. [You are] of eyes too pure—to behold evil?—[Rashi]

[I have followed Rashi into verse 13 so as not to break the continuity of his thoughts.]

gaze—Heb. וְּהְבֵּיִם, like אָרְהַבְּּים, and to gaze upon iniquity.—[Rashi] You, Who are of eyes too pure to see evil, for You are good and choose the good and reject the evil, to the extent that it does not fit for You to see evil and to gaze upon iniquity; for You to bear evildoers and to allow them to commit evil. The

וַאַתְּיָהַיב אַרְכָּא לַרַשִּׁיעִי**א** ?רְסְבִין מְנָהוּן: יר ועברהא אַנשא פנוני יַמָא כריחַשָא רַלִּית שוּלְטֵוּ עַלּוהי: סי כּוּלָהוֹן רָסָן לָצִירִין רְאָחַיר נוּנָא כְּחַכְּתָא לֵיה בְּחָרְמֵיה וַרְבֶּי לֵּיָה כְּסְצַרְתַּיה עַלּ

והבים . כמו ולהכיט אל עמל: צדיק מבנו . שהוא מסמח חת עיני לדקיהו: (יד) ותעשה אדם. לפני הרשע הזה הפקר כדגי הים שכל הרולה ללוד לודה מהם: (מו) כלה בחכה העלה. כל האדם זה הרשע העלה

בהכה שלו: יצורהו . לשון אנרה בקליר (משלי ו') נהרסו

אכן עציא טהור עינים שלא תראה כרע והכי"ת חסר והוא כמו ואל אראה כרעתי: והבים . שם הפועל: אל עמד לא הוכף. מדרך חכמתך ואמונתך כי לא תוכל לסכול מרוב קדושתך והסידותיך דכר שהוא הפך לננדך וזה באמר תכיט אחרי כן שאמר והכיט אל עמל לא תוכל כסי מחשבת בני אדם שיתמהו איך תהריש על זה כי אין כדרך החתת לבלע רשע לדיק ממני וחם לח יהיה לדיק גמור על כן כתב על משמרתי אעמודה ואלפה לנקמתך ולישועתך חקוה: (יד) ותעשה . הנה הזדם בשבירו ברחת זה העולם השפל נחשב כדני הים שהם מוחרין לאכול וכל אחד באלע קטן ממנו והנכון שאין להם טעם: (טו) בלה בחבה.

כמו מכמורת: יגורהו. יקבלהו כמו יתגוררו יסורו כי.

והרמו כמו רשתו משטח חרמים: על כן ישבח. שיקח

גםוכרנצר בחכתו ולפי שהסשול בני אדם לדני הים ונבוכדנצר לצייר אמד בהכה ובחרסי וכסכמרתו ופלת העלה סשונה בניקוד מהמנהג כי הה'א נקורה בצר"י והעין בשו'א ופתח וככיהו למה העברת העבר: ינורהו. יאפפרנ כפו ינירו סלחפות: בתרפו . כפו ברשתו וכן יצוריחרם משפח חרמים: ויאספהו במכברתו . הענין כפיל כפ"ש: על כן ישמה ויגיל . על כן כשהוא

כצורת רוד דבר דע ולא חוכל להביש הל דבר עמל ולמה אם כן חבים וחשנים כבוגדו' נחת להם ממשלה מרוכה ולמה תקרוש בעת שהרשע משחית את הלדיה ממנו וכהומר אם אמנם מטא יבראל למה מסרחו בידו הנה עכ"ם היה טוב ממנו והיה לך חם כן לפרוע מישרחל בחוסן מחד לח של ידוב (יד) והעשה אדם. למה הסקרת לו כל בני פצרם כדני הים שהתה מוסקרים לכל וכרמש האדמה שאין מי מושל כו למנטו מיד הכם לקחתי: (שי) כלה. כל הנשי האדן מעלה בתכה. ולפי בהמשינם לדגי הים המר נשון הנוסל בדגי הים במשלים חוחם

שן הים ע"י החקהן יגירחו. מאסף את הכל בהרמון ויאסשהו. כסל הדכר במיםן על כן. הואיל ובעתו מללחת לי ישמח ועיל

םהר"י קרא

שמחריבין את ביתך ומגלין את עבר: תחריש ככלע רשע צריק םסנו . אתה שותק וכחריש על שפשחית נבוכרנצר הרשע את ישראל שהוא צריק סכנו: (יר) ותעשת אדם כדני הים. שכל הגדול מחברו בולע את חברו. כסו כן בולעים כשרים את ישראל שנקראו אדם שנאכר ואתנה צאני צאן כרעיתי אדם אתם: כרמש לא מושל בו. שלפי שאין מושל פליהם לפיכך כל אחד ואחד אוכל את חברו: (מו) כלה בחכת העלה. כמו שמעלים רגים בחבה: ינורהי בחרסו. שמושך את הרגים ליכנס בתוך חרמו: ויאספהו בסכסרתי. כסו כן חם שכחים

תוכל לראית דעכי אתה שוכ ובוחר בשובים ומיאם ברעים ולא יאות לך שתראה רע ותכים אל עפל כלומר שתפבול עושי רע ותניחם לעשות הרע ומעם לא תוכל למכול דבר שהוא הפך הכסתך וסובתך וכן אפר דוד לא יגורך רע א"כ אני תפת למה תבים בוגדים והם הכשרים הסריעים לישראל: תחריש, כי ישראל אעם"י שהם רשעים צדיקים הם מנבוכרנצר ועמו ואיך תחריש שהם יבלעום וישהיתום. ואו"ל צדיק כמנו כולע צדי נסוד אין עולע : בבלע, בבי"ת כברע את תקודש בכןף, מראות רע, כלא כ' ורוא שהזכירו בבי"ת ופי' כרע במי ואל ארעה ברעתי ספרו השנהו כי נודע לנו פפי הססורות כי זה סראות רע וכל ישעיה פראות בדע יכן היא המסרה קרמאה דישעיהו בראות ברע תניינה דתרי עשר פראות דע והר פסוק סימן לא יחליפנו ולא ימיר אותו מוב כרע או רע כמיב : ניקו ותעשה . עשית כני אדם לפני נכוכנצר ככו הדנים אשר בים שיצור אדם אותם לרוב אין כונע אפין הנערים יצודי אותם כחכה או כמו רמש האדמת והם השרצים הקשנים שיתפוש אדב כהם כמה שירצה כי אין פושל בו שיפנעיהו כן עשית בני אדם הפקר לפני זה הרשע: 'נטוס כלה בחבה העלה'. כל העודם העלה

מנשין יפיד: (יג) עכל. דכר שחינו הגון: תחריש. תבחוק: בבדע. ענין השתחה כמו כלע הי (חיכה כ'י) : (יד) ברכיש. הב בריות קטמית קלרי הרגל כמו למש החדמה (ברחשית '') : (טו) בחבה. שם כלי לדיים כמו תמשך לויתן בחבה (חיוב מ') : העלה. מלשון עליה: יגורהו. ענין אסיסה כמו אגרה בקליר (חבלי וי): בחרפו . כפכפרתו . עניני סח ורשה כמו מבטה הרשים

סצורת ציון

(יחוה של כ"ו) וכמו וסוכשי מכמוכח (ישמיה י"ב):

smaller kingdoms that are scattered nations captive like one who traps conquering the great kingdoms. Finally, he would take all the

over the earth; this is easier than all the fish in a net spread over the water.

iniquity. Why should You gaze upon traitors, be silent when a wicked man swallows up one more righteous than he? 14. And You have made man like the fish of the sea, like the creeping things of the earth over which there is no ruler. 15. He takes all of them up with the fishhook, he catches them in his net and gathers them in his trawl. Therefore

be silent—For Israel, although they are wicked, are nevertheless more righteous than Nebuchadnezzar and his people. Now, how do You allow the Chaldeans to swallow up Israel and destroy them?— [Redak]

one more righteous than he—that he will blind the eyes of Zedekiah (II Kings 25:7).—[Rashi]*

14. And You have made man—before this wicked man—free as the fish of the sea, which anyone who wishes may catch.—[Rashi] In the face of Nebuchadnezzar, You have made man like the fish of the sea, which anyone may catch in quantity without hindrance; even youths catch fish with a fishhook. Or—[men] are like the creeping things on the earth that anyone may catch unhindered, for they have no ruler to stop anyone from taking them. So have You made everyone free in the face of Nebuchadnezzar.—[Redak]

Kara explains that the people have become like the fish of the sea, which swallow up those smaller than they. Ibn Ezra emphasizes that the world was created for the benefit of man; yet, man was made free for anyone mightier than he to swallow him up.

15. He takes all of them up with the fishhook—This wicked man takes up all people with his fishhook.— [Rashi] Since [Habakkuk] compares the people of the earth to fish, he compares Nebuchadnezzar to a fisherman, who takes up the fish with his fishhook and his trawl.— [Redak]

catches them—Heb. יְגֹרָהָהְּיּ, an expression of (Prov. 6:8) "Gathers (אָגָרָה) her food in the harvest", and (Joel 1:17) "Granaries (מְּבֶּרָה) are demolished."—[Rashi]

in his net ... in his trawl—These are synonyms.—[Redak]

Malbim explains that the prophet is describing three types of fishing tackle, with which the fisherman catches three sizes of fish: The fishhook is used to catch the largest fish: the nets are used to catch the middle-sized fish, for which many nets are spread; the trawl is spread over the surface of the water to catch all those fish that enter it. These symbolize the three methods Nebuchadnezzar would use to conquer countries of different sizes. He would conquer the great kingdoms one by one, with great effort, as a fisherman pulls up the fish with a fishhook. Then he would gather the

מהר"י קרא

שהמשיך כל הממלכות להכיא צוא"ם בעולו: (ai) על כן יובח לחרמו. כסבור שעזו שלו היא חרסו שבה יאסוף את כל האוסות אליו וסובח ונח וקמרת לחרמי וומככרתו: כי בהמה שסן חלקו ומאכלו בריאה. כסבור שמאתם הוא ימאלו בריאה ושסן: (יו) העל כן יריק חרסו. כלומר תעל כן שהיא אומר זו כתו לאלהי דין הוא שיסלא חרסו יתמיד ולמנט אותם ולא ירמו?

ב (א) על משמרתי אעמדה . אמר הנביא רביני של עולם איני וו בכאן עד שתוריעני קץ גלות זה : ואתיצבה על מצור

ממגורות (יואל א): (שו) יובה לחרפו. לע"א שלו שהוא אומר שהיא כוכשת הכל לפניו: בהמה. כמו כהם בשהוא אומר שהיא כוכשת הכל לפניו: בהמה. כמו כהם בשבילם: בריאה, שמינה: (יו) העל בן יריק חרמו. יש ממיהות הרכה המתקיימות כמו הנגלה נגליתי דעלי (פואל א' כ') הרואה אחה (שם כ' ע"י ימוקאל מ') (הרואה בעיניך של כן כו' נמפ"ג ור"ל כניחותא בעיניך כו' ואפשר שגם ה' של הנראה ש"ם ול"ל נראה בעיניו גי' ולא ניתא ל פרש שהוא לשון חמיה האם נראה בעיניו גי' ולא ניתא לי לפרש שהוא לשון חמיה האם

לחרפו. מזלו או חילו אנשי כחו: ופאבלו. שה בריאה

או אכילה: (יו) העל. הטעם איך יריק חרמו והוא יתן

לו כל משמן הטעם כי לא תעלה הרשת שלו והפח שלו מן

: הארץ ריקנית

ב (א) עד. הטעם כשומר חלקו באשמורת לילה שהוא

הלילה לחליו או לשליש ולרכיע: ואתיצבה על מצור.

נטור ויפתח עיניו לראות כי השומרים בעיר חולהי'

מחמת זה שמובח לע"ח היח מצליח דודחי ידע חבקוק שחין הצלחתו מהמת זה ח"ו מהר"ז) אף כאן הנחאה בעיניך שעל כן מצליה כל שעה שיריק הרמו על הכל ולציד ציד: יריק. כמי וירק את חניכיו (ברחשית י"ד) הרק חנית (תהלים ל"ה) מזריין בחרמו:

ב (א) על משמרתי אעמודה . עונה עג חפקוק ועמד כתוכה ואמר לא אוח מכאן עד פאסמע אבן עורא הכל כלי יניעה או הרמו כינוי אלילו: (טו) על כן יובה קצליח במעשיו וכובש הכד כרצוני הוא שבת 1960 על כן וזבת

מצלות במעשו ונובש הכל כרצוני הוא שבת לנצבו ולחילו כי הלחם לתכו , אנו כודה הכח הזה לאל לית אדא לצצבו ולחילו כי אמר בכר ידי עשיתי או פי לחיכו לאלהה: כי תישב כי היא אמר בכת ידי עשיתי או פי לחיכו לאלהה: כי תישב כי היא תנות לו כה לצוד ולאסוף ידנת הוא הרכיו ובככותו ולו יובח יוקםר בשיבו אל עיד: בשל ובשכי עציו כי כרסה שםן חלקו . רחם בחרם! ובככותו אי פירושוביא חסרון כי חלקו ברד הקציבות העום הקציבות אי פירושוביא חסרון כי אביל השיבנו לו וארכב עליה בריאה שבעה וכן איש בריא כאד תשיבנו לו וארכב עליה בריאה שבעה וכן איש בריא כאד תשיבנו לו וארכב עליה בריאה שבעה וכן איש בריא כאד בריאה של ווידי בדיא מול בריאה או נוך לובר בלובר כי אכל הרבו או בל שהוא נותן בריאה בתול לכו שהוא ניהן כחל לאלוח ידין תרבו כלכום כיון שהוא ניהן כה לאלוח ואדים בריא לכוך לאלוח ידין תרבו כלכום כיון שהוא ניהן כה לאלוח אדין בריא בתול לבות לבות לבות לבות לאלוח ואדים בריא באד

תאריך לו ותצלוח דרכו שפריק יום יום חדמו שבא בשלל רב כמו הציור שבא בושהו מנה מין שהוא ביון כהתארוה איך. לו אל השדה לצוד עוד ציר לחביא כן הוא מביא שלל לעירו ואח"כ שכ לשלול עוד ולהביא ואיך התן כו כחיתצלחה וחנה הוא כופר כך . ונוהן כח לאלוחי וחודנ גוים רבים בלי חסלה . ידיק כסו הם פריקים שקיהם : ל) על משמרתי אעסירה . אטר מצורת דור דיון

מצורת ציון
(מו) בחמה. כהם כ"ל על ידם: בריאה. כ"ל שמנה וכן ועולון
איש בכיא (משחים ד"): (יו) יריק. מלשן פיקות ו
(מ) מששרהי. דבר המוטל עו סרהה כי אדם לששות כ"א
כומו קרי כלטן משחלח וב שמלו קרי ו

ואינו דוהנ נגמול המעבה וחומו דרכו : (טו) על כן יובח לחרפו . ר'ל אינו חולה הללחו כה' להידות פו ילובח ולקסר לפניו כי חולה הללחיי בהדמו . ר'ל בכחו ובתהכו לוחיו וכאילו יינח ויקטר אל סעות אל בוחו ותהכולחיו והוא ענין מלילה אל ר"ל להפט"ם יופח בתשכו שהיה הנותנת כו כח ללוד הכל ולפי שנאשה בעבו"ה שקן בתשכו שהיה הנותנת כו כח ללוד הכל ולפי שנאשה בעבו"ה שקן

בחשבו בהיה הזוהנת כו כת ללוד הכל ולפי שנחתר כעכו"ה שקן זנו כי מכה היה (דכרים ד) לכן אחו לשון מכם ללחות המלילה: כי בחמה . כי חושב שכחדתו וכעוממוהו ד"ל בעכוד רוב כוחו והחבילותיו או בעבור כה אליליו יש לו חלק שמן ומאכלו מאכל בריאה ושחנה: (יו) העל כן. וכי כהיות כן ריקן את מרמו לבלח את הנלדרים כה כהמיה ד"ל וכי בקרואה הללחו ימרם על מעשיו למניש חדבו מדם כאל במתח לא כן הוא. חדכב זי מהו דרכו ויממי לסרוג הענו"ם ולא ימתי עלים:

ב (6) על משמרתי אעמודה . עמדתי על ששמרתי ונלכתי על החלור כ"ל כפו השוער כומן משמרתו לינו זו ממקומו ורפו

3:8, explains that the prophet drew a circle and stood within it. He was symbolizing his spiritual imprisonment from the taunts and jibes of the disbelievers, who argued that Divine Providence was unjust. Habakkuk

declared that he would remain in his "prison" until God answered him. The prison image is implied in the phrase by the word מְשְׁמֶרְהִי, my watch, used elsewhere in Scripture to mean prison.*

he rejoices and is glad. 16. Therefore he sacrifices to his net, and he burns incense to his trawl, for through them his portion is fat and his food is a fatling. 17. Is it because of this that he empties his net and continually [does] not spare to slay nations?

2

1. On my watch I will stand, and I will set myself upon

Therefore he rejoices and is glad—When he prospers with his deeds and conquers all nations as he desires, he rejoices and is glad.—
[Redak]

16. he sacrifices to his net—To his god, for he says that it conquers everyone before him.—[Rashi] He believes that his god is his net, with which he gathers all the nations under his rule, and, therefore, [he] sacrifices to it.—[Kara] When he returns to his city laden with spoils and accompanied by many captives, he offers up sacrifices as a token of thanks to his god.—[Redak]*

a fatling—Heb. בְּרָאָה, fat.— [Rashi] A fat lamb.—[Redak]

17. Is it because of this that he empties his net?—Is it because he attributes his power to his god that he succeeds in emptying his net daily when he returns home laden with spoils, like the fisherman who comes home with his net full of his catch and empties it in his house? The prophet complains to God: Since he attributes his power to his god, how do You permit him to prosper? How do You grant him power and success when he denies Your existence, attri-

butes his power to his god, and slays nations without pity? Accordingly, the word יָרִיק means empties.—
[Redak]*

Because of this does he arm himself with his net—There are many interrogative forms that are affirmative, e.g. (I Sam. 2:27) "Did I appear (הַּנְּגְלֵה נְגַלֵּה (I Sam. 15:27) "Do you see (הַנְּגָלָה נְגַלָּה (I Sam. 15:27) "Do you see (הַרְּנָאָה)?" Here, too: Does it appear in Your eyes that because of this he prospers every time, in that he arms himself with his net over everyone and to hunt game?

arms himself—As in (Gen. 14:14)
"And he armed (פְּרֶק) his trained
men" and (Ps. 35:3) "Arm yourself
(פְּרָק) with a spear." He arms himself
with his net.*

1. On my watch I will stand—Habakkuk dug a circular hole, stood within it, and said, "I will not budge from here until I hear what He will say to me concerning this, my question—why He looks and sees the prosperity of a wicked man."—[Rashi] This translation follows Rashi on Ein Yakov, Ta'anith 19a. Rashi to the Gemara ibid. 23a, followed by Rav to the Mishnah, ibid.

פצורתי ומסקינא לַּמְחַנֵי סָה יָתְמֶלַיִלּ עִמִי ומהאתותב על בעותי: ב וַאָתּוֹתְבִית סוְקַדָם יְיַ נאַבר פַהִיבָא נְבוּאַתָא וּמָפַרָשָׁא עַל סְפָּרָא רְאוֹרַיְהָא בָּדִיל דִיוֹחִי לַמֶּחַבָּם מַן דַקָּרִי בֶּיה: ג אַרַי עַהָידַא נְבוּאַתָא

מה ידבר בי של שאלתי זאת למה הוא מביט ורואה בהגלחתו של רבע: ומה אשיב . אל הכאים להחוכח־לפני:

על תוכחתי . שהם מוכיהים אותי בפני שיש להרהר על מדח הדין: תוכחתי. (מונאיפרוכא"נט כלע"ו): (ב) ויענני ה' ויאמר כתב . לך חוון הנגלה לך וכחרהו על הלוחות היסב אשר ירון הקורא כו לקרותו מהר שלא יכשל ווהו החזון אשר תכתוכ: (ג) בי עור חזון

מהר"י פרא ואצפה לראות מה ידברבי. כצופה זה שעומד על מצור ושומר שם לראות שמא חרב בא לעיר ומזהיר את העם. ככו כן אעמוד כאן ואצפה לראו' מה ידבר בי תקב"חומת אשיב על תוכחתי. לישראל כי מתונחים עםי לאמר מתי יצא קל לגאלנו מענוי בכר שמענין בנלית בל נכן ישמיה הוא אומר לך הכמד תמצפה אשר יראה יניד וראת רכב צמר מרשים ונו'. ויקרא אריה על מצפה ה' אנכי עוםר תמיד יוכם ועל משפרתי אנכי ארית על כבשה היה את המוקד החברי הובט יכם שפה ההוכי תבקוק: (ב) ויענוי ה' ויאסר כתוב חזון ובאר על תלוחות. על דברי יענה לי הקב"ה ואסר אם אתה תסיה לקק נלותכם כתוב דברי יענה לי הקב"ה ואסר אם אתה תסיה לקק נלותכם כתוב

לך אותה נבואה שגבא ירסיה לחורבות ירושלים שבעים שנה אפקיד אתכם: למען ירוץ קורא כו. שכל אדם שיקרא בו לא יתא לו תמיה מכאן ואילך על הקץ שיראנו בתוב לפציו: (ג) כי עור תוון למועד. כי עוד זמן לאותו מותר: ויפיח לקץ ולא יכוב.

אכן עורא השפם כפול לבקש דרך נכוחה למה יחרים השם: ומה אשיב על תוכחתי . למי שיוכיהני והיו"ד סימן הפעול וכמוהי ותוכחתי לבקרים שהו' שם ויכוח שאחרים מוכיחים לו אבל ותוכחתי לא אביתם אינו על זה הדרך כיו"ד סיתן הפועל שהוא מוכיה לאחרים: (ב) ויצגני. זאת הנכואה: עד הלוחות. שהנערים הירחים כהם: (ג) בי עוד יקום זה ההזון למועד שנזר השם: ויפח. ואשר ידבר על

הנביא על זאת המבוכה שאני בה אני שומר ומצפה מה יענגי האל יתברך בהצלחת הרשע: מח ידבר בי.ברוח הנכואה כמו רוח ח' דבר בי ומה שאמר ומה אשיב ר'ל מה אשיב לשואלים אותי כי לא אני לבדי נבוך על זה הענין ומה שאמר ואתיצבה על מצור ר"ל מצור כארם שצרים עליו ואין לו מנוס כן אני אין לי כנום פואת המכוכה פרוע דרך רשעים צלחה . ות"י עתיר משמש על מצודהי ומסכינא ורבותינו פירשו מה שאפר על מצור שענ עוגה ועמד בתוכה ואמר איני זו פכאן עד שתאמר לי מפני םה הארבת לרשעים: נכו ויענני. כתב הוון ובאר כל הלוחות. חנח ענה לו האל יתברך כי שלות זה הרשע שהיה תכה עליו לא

תעמוד וגם בכלותו שהיה כתנאה על האליתברך גיכ לא תעמוד אמר לו זה ברמו ואמר. לו כי זה יהיה אחר זמן לא מיר ווח ראינו כתוב בספר דניאל כי עשה לי האל ית' דברים להכחיש דעתו החסרה שהיה נותן כחו לעצפו או לאלוהו תחילה החלום שתראת לו ולא סצא לו פותר לא על ידי חכפיו ולא ע"י כופריו העכו"ם אלא ע"י דניאל שנלה לו האל יתברך החלום הפתום חדשא ודניאל אסר לו החלים והפתרון בשם האל יתברך ובוה חור לו מרעתי החסרה ונתן הכח והיכולת לאל יתברך וכן ברברי תנניה סישאל ועוריה הודה לאל הכח והיכולת ועוד בדברי עצמו שהיה מתנאה בהיבלו ופתאום הלכה רעתי ממנו ושב כחיות השדה ודר עמהם שנים עשר חדש וגמול רעותיו אשר עשה לישראל לא השיב לו לעצמו כי כבר גתן המלוכה לו ולבנו ולבן בנו ומבלשצר כן בנו נפרע על ידי מעשה שתיה מתנאה על האל ושתה בכלי בית המקדש הוא וכל ביתו גדולים וקמנים וכתיב ביה בליליא אתקמיל בלשצר מלכא כשראה ונהרנו הכשרים וחרבה בבל על ידי כורש ודריוש והצדיקים מהם שהם ישראל נצולו בתוכם והכריו עליהם כורש שישיפו לארצם והנה ענה לו האל יתברך על הצלחת זה הרשע והמתבונן יהכונן על תשאר ויראה כי משפי האל יתברך רישרים ומה שענה לו האל על וכן נקמת הרשע שיקה האל יתברך נקמחו מסגו מהי יחית תוא ברמו אלא שהביא הביקר החוון מסיר יהיה מבודו וקצו ואפר לו האל יתברך כתוב חון לפוער וני' ר'ל שיכתרב החזון הזה בספר ברמו כמו שהוא: כי עור האן למוער. ר"ל שלא נתנלה המוער ואמר לו עוד ובאר על הלוחות שיבאר תחוון בניאור על הלוחות. לא על הספר: למען ירוץ קורא בי. בעבור מי שיקרא בו סאנשי דות שירוץ בו לקראו ולתבינו למען לא יחיו גבוכים בהצלחת זה הרשע אבל בסתר יכתבהו ברסו כי מה שיכתב בספר יעסוד ימים רכים ובבא החזק יבינוהו אנשי הדור הרוא שיבינו נקסת אותו רשע הרכוז בספר וכן אסר לישעיהו הנכיא אסר בא כתבה על לוח אהם ועל פפר חקה ותהי ליום אתרון וגו': a) כי עוד חזון לפועד, זהו הפענה שענתי האל יתברך התוון הזה לא יחים בעתה אלא עוד יהיח לפוער אשר מצורת ציון

מצורת דור

סלרים על עיר מכלה לככשה חינם זוים ממנה כן לח זוחי חני לספוק מן החלונה: ואצפה, הםחכלתי לרחות מה ידכר כי ה': וכח אשיב אני על הויכיח שלי אם מי יכא ויתוכח עמדי לשאיל שאלחי: (כ) כתוב חזון. כתוב הנכוחה משר חני דוכר חליך וכחר חיום על הנוחות מפולש ולח בחידות: למען ירוץ קורא בו. כ"ל שיוכל

מצור. כן יקרא עיר מכלר על כי אין נכנשה כוולם המלור: ואצפה . ענין הכסה למו לסה דרך (נחום כ'): תוכחתי. מלפון ויכוח: (כ) וכאר . תפרש: הלוחות. כעין נסרים ומשויים המה לכחוכ עליהם: ידוץ. מל' כילה וכדיפה ואמר כדרך שאלה: (ג) לפועד .

סקולא לקרות כו כמסירות כמעם התכוננות: (ג) כי עור חוק לפוער. כי מלכד החזון של מפלח ככל והכרחת זרעו יש פוד חזון

3. For there shall be another vision for the appointed time—A prophet shall yet arise at the end of the years, to whom a vision shall be revealed

concerning when the appointed time shall be for the downfall of Babylon and the redemption of Israel.— [Rashi]

a fortress, and I will look out to see what He will speak to me and what I will reply when I am reproved. 2. And the Lord answered me and said: Write the vision and explain it upon the tablets, so that one may read it swiftly. 3. For there shall be another vision

a fortress—Heb. קצוֹר, lit. a siege, since such a [fortified] city cannot be conquered except by siege.—[Mezudath Zion] Just as those who besiege a fortified city do not leave their post until it is conquered, so will I stand and not cease to complain until God answers me.—[Mezudath David] Redak explains that the prophet compares himself to a person trapped in a siege with no avenue of escape. So is he trapped by his perplexing question, why the wicked prosper.

what He will speak to me—with the spirit of prophecy.—[Redak]

and what I will reply—to those who come to contend with me.—[Rashi] when I am reproved—Heb. 'y

יחחיזה, mon aprobement in O.F.; the reproach one addresses to me.—
[Rashi]

when I am reproved—For they reprove me to my face that one should criticize the Divine standard of justice.—[Rashi]

2. And the Lord answered me and said: Write—for yourself the vision that will be revealed to you, and explain it well on the tablets so that one may read it swiftly. And this is the vision that you shall write.—[Rashi]

And the Lord answered me—[with] this prophecy.—[Ibn Ezra]

upon the tablets—that the children read.—[Ibn Ezra]

God replied to Habakkuk that the tranquility of the wicked man, about which he was bewildered, would not last. Also, at his end, since he was haughty toward the Lord, it shall not last. God informed the prophet of this by intimation, stating that this justice would come sometime later, not immediately.*

and explain it upon the tablet—but not in the book.—[Redak]

so that one may read it swiftly-So that whoever of that generation reads it should be able to read it swiftly and understand it. They should not be perplexed concerning the [ultimate] success of this wicked man. In the book, however, the prophet should merely allude to the time [of the retribution], for whatever is written in the book is meant to be permanent. When the prophecv is fulfilled, the people of the generation of the fulfillment will understand that this is the revenge against the wicked man alluded to in the book. A similar instruction was given to Isaiah (30:8): "Now, come write it on a tablet with them, and engrave it on a book, and it shall be for the last day, forever to eternity."—[Redak]

לוסו וסתהן קנא ולא כמועד ויפת לפלה לאינשרה בפשר למינים אחרה בפשר היא ולא יכוב אחרה בפינים או ביי בא יבו אחרה בפינים ביי או ביי אורה בפשר לא יכוב אחרה ביי אחרה ביי או ביי בא יבו או ביי אור ביי או ביי ולא יכוב אחרה ביי אורה ביי אחרה ביי אורה ביי אורה

למועד. עוד עתיד לקום נכיא לקן שנים שיתגלה לו חזון לתחי היה מועד תפלת ככל ונאולת ישראל: ויבה לקץ. ולתחי היה מועד תפלת ככל ונאולת ישראל: ויבה לקץ. ודכור שיאמר לו של הקן של ככל לירמיה כ"ש) לפי מלאת שלכל שבעים שנה: ולא יכוב אם יתמהמה. לכא שאריך לכם אותו מועד: חבה לו בי וגו' לא יאחר. אחר השבעים כלום. ועוד יש לפרש אם יתמהמה. הנכיא אחר השבעים כלום. ועוד יש לפרש אם יתמהמה הנכיא כל מו ומרה איה ירמיה. ויונתן תרג' כתידא נכואת אומפרשא על ספרא דאורייהא תרנם כתוב כתו כתו כתיב ככר כרמו של ספרא דאורייהא תרנם כתוב כמו כתיב כבר כרמו בתורה אי תרנם הארץ את בבתומיה (ויקרא ל") שבשים שתטות קלקלו ישראל ולא שמטו וכנגדן גלו ממנה שבעים

שנה וכן הוא אומר (בדכרי הימים כ'ל") עד רצהה הארן את שבחותיה כל ימי השמה שבתה למלאוח שבעים שנה זכן אתה מוצא (ביהואאל ד') ואני נתחי לך את שני עונס וגו' שלש מאות וחשעים וגו' ואימר ושכבת על לדך הימני וגו' ארבעים יום יום לשנה וגו' נתחיו לך וגו' ממלאח אחה אימר הפעיםו ישראל ש"ן שנה עד שלו שברת השבעים וגו' מרכזו לך וגו' ממלאח אחה אימר הפעיםו ישראל ש"ן שנה עד שלו שברת השבעים ושבים יום יום לשלו ארבעים וחשבלו עשרת השבעים עד הרבות ירושלים הם עשרים ומתי של אחאל והוא מלך שטוחי של אחאל והוא מלך שטוחי של מדי המוא של אומר בלי הייקים ואהת עשרה של יהויקים ואהת עשרה את יהוא מלך הוא מלך וגו לאחרה ליחוקאל בשנה הממישית ללדקיהו מכל מקום נמלאו ימי קלקולם ארבע מאוח ושלשים וששה שנה שלמהר בכילה זו שהו שם ששה שני שום ה" יובלות וכל שנע שמיטות הרי נ"א שמיטות וח' שנים התקדשת ככילה זו שהו שם שהים חמש שמיטות הרי מ"ע שנים מקודשת ושנת יוכל זה האחרון נחשב אף הוא כמנין שבעים לא נגמר וכאן כרת אחר לוני קלהון להבקוק ככר כתוב חזון בתורה הבל סחים הוא כתוב אחר במני אל מועד הבי של השבה שלי יועל שם שהדבור מאון למועד זה: יופח לשון דבור הוא והרבה יש שלי ועל שם שהדבור אונו אלו אות הפה קורהו פיח וקורהו רוח כגון וברוח פיו כל לבאם (ההלים ל"ג): (ר) הנה עופרה עליו לא חוח וחשב בתוחוה שואף לכלוע ולא שרה בפשו בו. אין רוחו מתקררת עליו לשו לה שתוח בתורה הוא בתוחה בששו בו. אין רוחו מתקררת על יו

יד אן ידר לופך לא התחון הזה ידבר לקץ כלופר לא דבר לופן ידרתיו: ויפת לקץ, ותחון הזה ידבר לקץ כלופר לא דבר לופן הזה אלא לאותו הקק התהיד להיות והוא לשבעים שנה מחרבות ידימש בו לא בל פנים ידימש בי אם יתחבת חוק אות המה לו הידר חקץ הזה חבה לידר אותם שולא פירושלםות ארכני פריעד שוצאו כולות

אבן עורא קן לא יכוכ כמו יפיה כה טועם זה הקן קן מפלת כשדים: (ד) הנה עפלה. נפשו נכהה כמו עופל ונחן: לא ישרה בו. ואף כי לדיק ממנו ומלת לא תשרת כעכור

בכלה: לא יאחר, פ"ל א יאחר מחמועד הקצוב לוכי על כל פנים "היח" ביום" וכן ה"י בוסניה כי לא יתקכב. וא'א ויל פ".
ב"ל א יאחר כמו לא ימוף מלופר לא ימוף שלא יהית כפי לא ימוף תרכן אותר פי סף: כו הנה עפלה לא ישרה בפשיבו.
אסר מי שלא ישרה נפשו בעצפו ואין לא אכינה באלית". נבהה נפשו והתנשאה ולא המהד שיבא הרעוכוה היא נפש בנוכרנצר
תמש בלשצר בן בנו שנתנאו כננר האל יתכרך: וצדיק. אבל הצדיק אינו כן כינפשו שלה ומפחר תפור מהאל יתל לפיכך
ימיה באכינתו באל יתברך וינצל מהרעה שתבא לרשע ואלו הם ישראל שנלו לבכל עם צרקיהו שנכנעו בנלות ולא עבול
ימיה באכינתו באל ית' יכשבש כורש בכל ונהרנו הכשרים ישראל שחיו צריקים היו באכינתם באל יהברך ונצלו מחרב
הפרסיים ויצאו כנלות בכל: עפלה. בעון נברות הלב וורון וכן ויעפילו לעלות אל ראש ההר. ורבי אחי רבי סשה ולל פירש
הבל ישלה כן נישל ובהן שהיא מכצר בנה אכר מי שלא ישרת נפשו בו עפלה כלובר תשים עצמה בעופל ובתן לחשב שם
מצורת ציון

לותן קרוט כתו הטביר החינור (יותיה מ"ו): ייחח. פנין דכול כמו יטיח חמוכה (משלי "כ): יחבהבה. שנין החסכבות כפו החסר ולה התתהתתו (חהלים ק"ס): יחבה. שנין הקוה כפו ותכיתי לה' (ישטים מ"): יאחר. מלשון איתור והפתנה: (ד) עומלת. פנין התחוקות וכן יושפילו (פלות (כפדבר "ד):

של זמן הזונו והחזון הזה ידבר על הן הנאולה שלא יהיה אחריה שפנדו ולא יהוב החזון ההוא אף לה יחמרמה זמן רב על"ו אתם "שכאל הדה לו ולא חחייאם ממור כי בודאי יכוא בומן הקדוע לא יאחר שוד לעבור את הזמן הקדוע ובאותר נואא ליחיד לכאר הכוואה של ממות דבל למען ידעי בנואה שפהי נשבוע על המחון המנואה בעתידה: (ד) הנה עושלה. עתה בל לכאר החזון

ימות מ בכמום שבתי לו) זכרו משלה. בכם כל המתחוק ומחנלה אין ישרות בכסשו אשר כו ואפי' לדיק יחיה הוא בתה שמאיין

wroth and full of desire, longing to swallow and never satisfied. নাট্ৰয় is an expression of insolence, as in (Num. 14:44) "And they acted insolently (וַיְעְפִּילוּ)''; and (Isa. 32:14) "Rampart (נַפְל) and tower."—[Rashi]

his soul is not upright within him—His spirit is not satisfied within

for the appointed time; and He shall speak of the end, and it shall not fail; though it tarry, wait for it, for it shall surely come; it shall not delay. 4. Behold, it is puffed up—his soul is not upright

and He shall speak of the end—The speech that He shall say to him concerning the end of Babylon, (Jer. 29:10) "For at the completion of seventy years of Babylon." [In Nach Lublin the following appears at the end of Rashi's commentary on this verse.] ינְפָח is an expression of speech; and there are many uses of this root with similar meaning in the Book of Proverbs. Since speech is only the wind emanating from the mouth, he [the writer of the Scriptures] calls it פְיחַ, blowing, and he calls it wind, e.g., (Ps. 33:6) "And with the wind of His mouth all their host."—[Rashi]

and it shall not fail; though it tarry—it shall not fail to come, though that appointed time may take long to come.—[Rashi]

wait for it for ...; it shall not delay—at all after the seventy years. This clause can also be explained to mean: though he tarry, meaning the prophet Jeremiah. Jonathan renders: the prophecy is written and explained in the Book of the Torah. He translated בחב as בחוב. It has already been alluded to in the Torah (Lev. 26:34): "Then shall the land placate [God concerning) its Sabbaths." Israel sinned by violating seventy Sabbatical Years, in which they did not release the land, and, corresponding to them, they were exiled therefrom for seventy years. And so it is stated in II Chronicles (36:21): "Until the land placated its Sabbaths; all the days it lay waste, it rested to complete seventy years." And so you find in Ezekiel (4:5): "And I have given you the years of their iniquity according to the number of days, three hundred and ninety days . . . (verse 6) I gave you a day for a year."

And Scripture says (verse 4): "And vou lie on your left side, etc." You are found saying that Israel provoked God for three hundred and ninety years until the Ten Tribes were exiled, and the tribe of Judah sinned for forty years, and from the time the Ten Tribes were exiled until the destruction of Jerusalem are the twenty-two years of Manasseh. The rest of Manasseh's years were spent in repentance, for it is stated concerning him (II Kings 21:2f.) "And he did what was evil, etc., . . . as Ahab . . . had made." Therefore we count Manasseh's evil years according to the number of Ahab's years, and he reigned for twenty-two years. With two years of his son Amon's reign, and eleven of Jehoiakim's, and eleven of Zedekiah's, the evil years total forty-six, and this prophecy was said to Ezekiel in the fifth year of Zedekiah. [Therefore, we subtract six years, leaving forty.

4. Behold, it is puffed up—The soul of the wicked man is always

וַהָקוֹמוּן: ח וַאַף הַא בְּטְעִי בַּחֲכֵר נִבֶּר יָהִיר ברשע ולא יהקום דאפהי בשאול נפשית וָהוּא כְּמוֹתָא וְלָא שְׁבַע וכנש לותיה כל עקמיא וַקריב לָנְהֵיהּ כָּל

מלכותא

אולבים כחמונתו - מנום כב

קמץ כו"ק לומר די במה שקניתי כבר לכן יבא עליו הפורענות: וצדים באמונתו יחיה. יכניה המלך שעתיד רשע זה להנלותו יעתוד לו לדקו וכיום שיושלך זה מקברו ישה חויל מרודך את ראש יהויכין וישם את כפאו מעל לכפא המלכים עופלה . לשון עזות כמו ויעפילו (במדבר י"ד) וכן עופל וכחן (ישעיה ל"כ): (ה) ואף בי היין בונד. וחף כשיכח בלבלר כן בלו של זה שיבנוד בו יינו דלהביל חלפח חמרת שתי (דניחל ה'): נבר יהיר (הות) ולא ינוה. לא יחקיים מדורו ונוהו בנתנאה ואמר בעעם חמרא להכיא כלי בית המקדש ושתה בהם והיא תגרום לו שיהרג ויכלה זרעו של נכוכדנלר כי נכר יהיר לץ לא ינוה לא יתהיים הוא ונוהו: אשר הרחיב, נכוכדנור: בשאול נפשו .

להשינ כל תאוותו ברחב לב: והוא במות. כמלאך המות

מהר"י קרא בלשצר לא ישרה נסטו כאשר כא עליו כודש ודריוש והרגותו כמי שנאכר כיה בליליא קפיל בלשצר. הוא התנהג בקקשות ואכזריה חסה סלומר די כצרתם של ישראל כאשר סדר דעסרד מן השסים שנפל בירי ארם אשר לא חסלו ולא רחסו עליד. עופלה לשון רשת ככו ויעפילו שהרגיכו וארשיעו: וצדיק באסונתו יחיה . הוא גלות יכניה שחזרו מגלות בכל . וכן הוא אוסר בירכיה כה אמר ה' אלהי ישראל כתאנים המובות האלה כן אכיר את גלות יהורה אשר שלחתי מן הפקום הזה ארץ כשרים לפובה ושכתי עיני עליהם לפובה והשיבותים על הארץ הזאת ובניתים ולא אהרום ונפתחים ולא אחים.וגם שם שהיה בגלות נאמר עליו וירבר אתי שובות ויתן את כסאו מעל לכסא אמלכים אשר אתו בבבל: (ה) ואף כי היין בוגר גבר יהיר ולא ינדה. בישצר כנח ופעה שהוא כנה לפי מלאות לבבל שבעים שנה ופעה שעריין היה לעבור י"ח שנה למלאות לחורבוה ירושלים שבעים שנה ואמר השתא דהכי לא לפרוק תו לא ביפרקי . באותו לילה ששלטו שבעים שנה לבכל הביא כלי בית חסקדש ושתה יין בהם ובכך בגר בהקב"ה וכן הוא אומר בארין התיו סנא דרחבא די הנפיקו מן היכלא דבית אלהא

דירושלם ואשתיו בהון חסרא כלכא ורברבנוהי שגלתיה ולחינתיה. גבר יהיר. שנאה בעצבו לעשות כך: לא ינוה. לא ירור בנותו ובסלכותו שנסלה ככנו ונתנה לררייש וכן הוא אוכד פרם פריסת כלכותך ייהיבת לבדי ופרס: אשר הרתיב

אכן עזרא

אחרת וכן הוא לדיק באמונתו לא יהיה מידו והטעם לא ישרה נפשו בו והוא רואה כי לדיה ממנו לא היה מידו ואף הוא שיהיה וימלט יהטעם דרך חימה הנה הוא רואה כי לדיק בעבור חמונחו לח ימלט מידו וחיך לח יחבב על עלמו שנפשי עפלה ולח ישרה והוח חיש היין בוגד וגבר יהיר חשר כל אלה הנזרות והרעות הוא עשאם ואיך לא יחשוב בעלמו כי עליו ישהו משל ויחודו חידות הנסתרות ממנו בדרך מליצה וכאר היטב כמו שכתוב הוי התרכה וכל הכתוב אחריו: (ה) ואף. יחסר איש כתו ואני תפלה אל תהי מרי חים היין שהוח כונד יהיר עושה זדון : ולא יצוח. לא ינוס בנוה כי כל חפצו ללכת להשחית: ויאסף אדיו . כאשר יעשה המות שלא ימלט איש מידו:

מצורת **דוד** בהחל לחשוב שהכל כה ממנו בחסלו ולה יחלה הדבר בוכוח פלפו וכה זכושו: (ה) ואף כי חיין בוגד. ומכ"ש חיש היין הכוגד בשכרוחו והוא גבר יהיר וגם רוח ואינו יושכ במדורו להחזיק כבלו

כי ילך לרשח עוד משכנות כח לו : אשר הרחיב וגו'. כ"ל מתחום לככום כל העולם החתיו כמו שחול הקכר הכולע כל הכריות ודומה

מפני האויב ילא תשוב לאל ולא תבקש מכני להצילה אבל חצריק לא יצפרך להשנב במבצר כי באמונתו יחיה: (ה) ואף כי היין בוגד . שותח היין וכן לק היין ר"ל שותה היין ישכח לבם כבו אם שתי יין כלומר כל רשע ישיב לו האל גטולו אם בקרוב אם ברחוק כל שכן זה הרשע שותה היין והוא נבוכרנצר שהוא שוחה יין מאר וכשתכר לפיכך היה כהיר בכעשיו ולא יתבונן כה יעשה והוא היה הורג בלי חכלה והוא היה בוגר באותם שהיי עבו בשלום והיח גבד יהיר כלוסר גם רוח: ולא ינות. לפיכך לא יעסור בנות מלכותו לאורך ימים אלא עד שבעים שנה תכלה מלכותו או אמר ולא ינוה על גבוכרנצר עצפו שיצא מנויהו ומהיכלו כשנפרד מבני אדם והיה עם חיות חשרה: אשר הרחיב כשאול נפשו. כפ"ש הרחיבה שאול

מצורת ציון

ישרה . מלשון יושר: (ה) ואף בי. ענינו כמו כל שכן וק"ו וכן ואף כי אם הכנסהו (יחוקהל ע"ו): היין. אים היין וכן כן היין (משלי כ'): בונד. ענין כשנ: גבר. אים: יהיד. גם כוח כמו זד יסיר (שם כ"ח): ינוח . מלשון נוה ומדור . וכן נוה משולח (ישעיה

פות אל המות הכת על בעל חי ולה ישבע כמוהו: ויאסיף יגוי. להיות כלם נכנעים לו ותחת ממשלתו וכחותר כלה כל המתחות,

seventy years. The phrase may also be interpreted literally, to mean that he will leave his dwelling to live among the beasts.—[Redak]

who widened—Nebuchadnezzar —[Rashi]

his desire like the nether-world-

to attain all his desire with a full heart.—[Rashi]

and he is like death—Like the angel of death, who is not sated with slaying. So is this one not sated with all his possessions.—[Rashi]

within him, but the righteous shall live by his faith. 5. And surely he, whom wine betrays, a haughty man whose dwelling shall not remain, who widened his desire like the netherworld—and he is like death and shall never be sated, and he gathered all the nations to himself and collected

him, and he does not say, "What I have already acquired is enough." Therefore, retribution shall come upon him.—[Rashi]

but the righteous shall live by his faith—Jeconiah the king, whom this wicked man is destined to exile—his righteousness shall stand for him, and on the day this one is cast out of his grave, Evil-merodach shall raise Jehoiachin's head and place his throne above the thrones of the kings.—[Rashi, alluding to II Kings 25:27f., Jer. 52:31f.]*

but the righteous—The righteous man, however, is different, for his soul is humble, and he always fears the Lord. Therefore, he will live by his faith in God and avoid the evil that befalls the wicked. These [righteous] are the Israelites who were exiled with Zedekiah, who were humbled in exile and did not worship idols, but believed in God. When Cyrus conquered Babylon and the Chaldeans were slain, the Israelites, who were righteous, lived because of their faith in God; they were saved from the sword of the Persians, who released them and allowed them to return to their own land.—[Redak]

Redak defines עפלה as haughti-

ness, bringing the same references that Rashi brings. He quotes his brother Moses, who explains this phrase to mean that the wicked takes refuge in a tower and a rampart, but does not return to God and does not beseech Him to save him. The righteous, however, needs no rampart, since he lives by his faith in God.

- 5. And surely he, whom wine betrays—And surely, when Belshazzar, this one's grandson, comes; the one whose wine shall betray him—for he drank as much wine as a thousand (Dan. 5:1).—[Rashi]*
- a haughty man whose dwelling shall not remain—[Belshazzar's] dwelling and his residence shall not remain in existence, for he was haughty and said, with the counsel of the wine, to bring the vessels of the Temple; and he drank with them. That shall cause him to be slain, and the seed of Nebuchadnezzar to be destroyed, for a haughty man is a scorner; he shall not have a dwelling. Neither he nor his dwelling shall remain in existence.—[Rashi]

and he shall have no dwelling— Therefore, he shall not remain in his royal palace for any length of time, for his dynasty shall last only

סַלַּבְּנָהָא: י הַלָּא אָלֵין פולהון עלוהי סתקן ימלון ושועי חודין יַיִּמְרוֹן לַיָה וְיוַמַר רַסָּסנֵי נִכְסִין דְלָא רִילַיה ער איכתי אה מהקף עלָרָ הָּקוֹף חוֹבִין: ז הַלָּא בְּהַבֶּיף יָקוּמוּן אַנסר ויַתְנְלּוּן מְוַעִוּעָרְ

כשאול נפשו. כשאול שפערה פיה לקבל הבריות לבלי חק כמו בן הוא אוסף אומות אליו בלא מספר: (ו) ומליצה חידות בסור בן ההה הוכוף האחרות הלין בעם בסור. וין הכילנד היותר לו . הם הנוים שהסף אליו . הם ילעינו עליו וימשלו משלים וחירות בשבילי: ויאכר היו הכרבה. קנין שאינו שלו כוח. נבוכרנצר שלל נכסי כל האומית וְלקח כלי בית הבקדש:ומכביד עליו. עושר כבד שיפות היום או לכחר ויהיה עב פים: (ז) הלוא פתע יקימו נשכיך ויקצי מזעזעיך. שרלשצר בא הוא ואלף נבוריו למלחכה על כורש ודרייש ונצחם ונפוצו חילם מעליהם ולא נשהייר מהם כי אם מעם ינו בלילה עשה בלשפר משתת לאלף גבוריו וכן הוא אובר בלשצר כלכא עבד לחם רב לרברבנוהי אלף ולקבל אלפא חסרא שהי באדין החיו מניא דרהכא דאנפיקן מן היכלא די בית אלהא די בירושלם ואשתיו כהון חברא כלכא ורברכנותי שנלתיה ולחנתיה כה שעתא נפקא אצבען די יד אנש וכתבו לקבל נברשתא על נירא די כתל

היכלא די פלכא יפלכא חוח פס ידא די כתבא ודניאל פהר ליה דכתים דנה פשר פלהא כנא פנה אלהא פלכותך והשלפה הקל תקולתא במאזניא והשתבחת חסיר פרס פדיסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס. וכשפירש דניאל שחשוב מלכ!תו לדריוש

נפשה והוא כמו השאול והמות שיקכלו המתים לקוב ואינם שבעים כב"ש שלש הנה לא תשבענה: וו) הלוא אלה כולם. אלה הגוים שיאסיף איתם אליו כשיכא שברו ישמחו במפלתו וישאו כלם עליו משל ומליצה חידות לו וי׳א עליו מליצה ומשל הכליצה וחירותיה הם בעבורו ואפר זה הפשל והמליצה שיאפר כל אחר כתם כליו היי הכרכה לא לו הוי לו לוה שהיה מרבת גכסים רבים כאשר לא לו שהיה שולל גוים רבים: עד סתי . וכי היח סבור שלעולם תהיה עומה בירו וביד ורעו: ומכביד עליו לבמים. היה מכביד עליו מכון דב שהוא עליו כמו מים עב שהיה מכביד על נופו כי הוא מים ועפר וממינו גם כן יהית סים עכ. עבסים כלה אחת ישירושה כשתי כלות עבסים כסו

שכון שם יישה התורט וישכון. בועועיך. נמו ונח ום מיב לבוכן כל רבים לכים עלים רבים בירקרק חרוץ לכו בחרוץ בירק ורבי ייקרק ורבים כבוהם. והגניד פירש ופכביד לליו לב מים שיוסף לבנות משכן ולא צילנו. וא'א ז'ל פירש הלא יחשוב וה כי ספו לקבר יהיה זהו עד כתי ופכביד עליותב שים על קברו וכבידו שים עב וי"ת דרך משל עד איפתי את פתקוף עלך תקוף חיכין: קבר יהיה זה עד כיוי זכבים על קבר של קברי לכידי מים עם יו רדך משל עד איפה, את מתקף על קקף חיכון: מ) הלוא מת. ה מ) הלוא מת. הלא חשבת בהתנאותך כי חדה בקבר ויקום! מתע נושביך והם התילעים: יוקצו מזעועיך. כאלו ישנו ובבואך יקוצו לשלום בך ולוצוז ולהניצ בשרך חתיכות תחיכות: והיית למשטות למו . שישטו בשרך כן מידש אאויל ויש לפרשו כן כי גושכיך ומועועיך אפר ביכור בלשצר בן בנו שבא על בבל פתאום חיל מלך פרס ונהרג בלשצר והתרכיכ כל ויש לפרשו עד כי נאמר רבר זה על כהיישלך בקברו כמיש בישעיה ואתה השלכת בקכרך זנו': ויקצו. בייד אית"ן לבר והיא בעכדת מצורת דון

נ"ו): (ו) ישאר, טגין הרמה: ומדיצה. כן יקראו הערים לחים: חידות, לכר סתום וקשה ההכנה: הוי. למו חוי: עבסים. למו עב טיע ר"ל משח עבה של טים: (ו) פתע. הוח למן פחחים: נושכיך. מלשון נשיכה וחיתוך עם השנים: ויקצו. מלשון הקלה

והערה מן השילה: מועועיך. שנין כחת ורעדה כמו לועוה ולכז פהר חלך ממנו זהום רק מכניד על עלמו סשע רכ כמשם עכה של סיס: (ז) הלא פתפ. הלא סתאום יקומו הכושבים אוחך והמוטוטים אוחך יטיכו משנתם לכא טליך כש מלכי סדם וחדי : וחייה . ואתם

(the worms) will awaken to rule over you, to startle you, and to cut your flesh into many pieces.—[Redak]

awaken—Heb. ניקיצוי, like ויקצו.— [Rashi]

And you shall become plunder for

שאינו שבע מלהמית כך זה אִינו שבע בכל קלינו: (ו) הדוא ארה . אשר אסף אליו לעוכדו : כולם עליו משל ישאו ומליצה. ישחו כפיהם כלשון חידות כשכילו: לו. כמו עליו : ויאבד . האומר את מלילת החידה: הוי המרכה לא לו . זו היא המלילה חכל על המרכה הון ומלכות ולא לו כי יבאו מלכי מדי ויטלו את הכל: ער בותי. יהיה הולך ומרכה ואינו. אלא: ומבביד עליו . משא עון כעב של סיט: עב. הוא לשין קורה כבידה כמו שמלינו כמשכנה דיחוקהל (מ"ה) ועב עץ. וללעות הבית והעבים (פס): (ז) ויקצו. כמו ויקילו:

אכן עורא (ו) הדוא . וכדרך מלילה כמו המלין ילילו לו החידות בהם נסתרו':הוי המרבה לא לו. זהו לרשת משכנות לא לו. אמר יפת כי טעם ומכביד עליו כמשוגע שישליך על עלמו הטיט. והנגיד אמר שיוביף לכנות משכן ולא יצילנו וכא מלת עכטיט כדרך כל רבים עמים: (ז) הדוא. בעכור שאמר הרהיב כשאול אתר כי המתים שהרגת יעורו והטעם בני ההרוגים על כן מלת יקומו ויקלו חסר יו"ד כי הוא כמו וייקן יקן שרשו אמר רב ישועה אילו היית מכביד עליך עבטיט על קכרך שם ייקלו המתים וישכוך: מזעועיך. כמו ולא זע

ותתנחה עם שהוח לדיה עכ"ו אין ישרות בנסשו וכמ"ם חשל כל אלה יששה איך יכקה מן הגשול הראוי: (ו) הליא אלה . ד"ל באמת יכא יומו וכל אלם השכו"ם במסף ישאו עליו קול משל ואמרי שלילם אשר החידות שכה יהיה בעטובו וכם יאמר כ"א אוי אל הערכה מלכיות ומתשלות ולא יהיה נו ילורעי וכי עד מתי חשאר כידו הלא

them-The worms shall plunder your flesh. - [Redak] This may also refer to Belshazzar, Nebuchadnezzar's grandson, who was suddenly attacked by the Persian army, which slew him and destroyed Babylon.—

to himself all peoples. 6. Shall not all these take up a parable against him and a figure of a riddle against him? And he shall say, "Woe to him who increases what is not his! How long? And who loads himself with a beam of mud!" 7. Will not those who bite you arise suddenly, and those who startle you awaken? And you shall become

6. Shall not all these—whom he [Belshazzar] collected for himself to pay himself tribute?—[Rashi]

take up a parable against him and a figure—they shall take up in their mouth an expression of a riddle concerning him.—[Rashi]

against him—Lit. to him, like עָלִיי, upon him.—[Rashi]*

And he shall say—The one who says the figure of the riddle.—[Rashi] Everyone of them shall say.—
[Redak, Mezudath David]

Woe to him who increases what is not his!—This is the figure: Woe to him who increases wealth and kingdom, and it is not his, for the kings of Media shall come and take everything.—[Rashi] Others explain that "he" increased his wealth from possessions that were not his; e.g., Nebuchadnezzar, who increased his wealth from the vessels of the Temple.—[Kara] Or from the plunder of the nations.—[Redak]

How long?—will he continue to increase when he is only loading upon himself a burden of iniquity like a beam of mud?—[Rashi]

y is an expression of a heavy beam, as we find concerning the Tabernacle of Ezekiel (Ezek. 41:25): "And a wooden beam (חָעָב)," and (ibid. 26) "The casings of the House and the beams (חַיָּצְבִּים)."—[Rashi]

Redak and Ibn Ezra also explain עְּבְּטִיט as two words, but they explain the words in reverse order: אָיט עָב, thick mud. Redak explains: How long does he expect his wealth to remain in his hands and in the hands of his descendants, that he loads himself with wealth like thick mud?

Both Ibn Ezra and Redak quote Rabbenu Shmuel HaNagid, who explains שְּבְּטִים as a dwelling made of thick clay. Despite the fact that Nebuchadnezzar will continue to build himself a dwelling, it will not save him. Rabbi Joseph Kimchi defines שַבְּטִים as the grave. Does he not know that he is destined for the grave and that he is merely loading thick clay upon his grave?

7. Will not those who bite you arise suddenly—Did you not realize when you were haughty that you would [ultimately] be in your grave, and that the ones who bite you, namely the worms, would arise to bite you?—[Redak]

and those who startle you awaken?—It is as though they were asleep, and when you arrive, they

אָה בּוֹהָא עַמִּמִין סְנִיאָן יבוונך כל שאר שכטיא בה:ם ני דאנים ממון רַרְשׁעַ לָּבִיהֵיה לְשׁוַאָה בָמָרוּמָא : אָשָׁהָיוָבא מִיךַ בּישׁ? י קַלַבָּהָא בָהַהָא לְבַיָּתְדְּ

(ח)שלות גוים רבים. הכלכהם ונשלתם ממקומם: ישליך בד יהר. פליטת העמים : מדמי אדם, כנקמת דמי יברחל הקרוים אדם שנא' אדם אתם (יהוקאל ל"ד): וחמם ארץ . חרן ישרחל: קריה, היח ירושלים: (ט) הוי בוצע בצע רע. אונם ממון שהוא רע לו: לביתו. לכנות לו כית: לשום במרום קנו. כדכתיב בספר (דניאל ד') הלא דא היא בכל רבתא די אנא בניתה לבית מלכו בתקוף חסני וגי' וכשעה שילא דכר זה תפיו נטרד מן הכריות שנאמר (שם) עוד מלחת כפום מלכה בענין זה: (י) יעצת כשת לביתר.

שכת אחד מתבדיו ההגיד לדריוש כך וכך ניבא אחד סישראל על דבר כלי בית הסקדט ששתה בתם ויאמר ברוך ה' אלהי הכלים אם אכלוך כמו שאמרת אבנה לו בית הראוי לו. ומיד קבק כל הילו הנשארים שנפוצו בעליו ובא על בלשצר והרנו באותו לילה יהוא כלך תחתיו כדי שלא תכנס אומה כאוכה וכלכות בכלכות כחום השערה ואין כלכות גינעת בחכרתה ככלא ניפא: והיית לכשפית לכו. שבוזו ושפו כל אשד לו: (ח) כי אתה שלות ניים רבים . כמו שנרשת מפניך נוים רכים כן יגרשוך עהה כל יתר עמים: כדמי אדם וחכם ארץ קריה וכל יושבי בה . וכל כך לכה לפי שניפכת דכן של ישראל ככו שנאסר וישהם כלך בכל את בני צדקיהו לעיניי וגם את כל שדי יהידה שתם כדבלתה והכם ארץ ישראל שהתריבה וקרית ירושלים וכל יושבי בה: (ש) הוי כוצע בצע רע לביתו. כך

יאסרו האופות איי לנביכדנצר שאסף בצע כפון שנול שהא רע לביתו אחריו: לשום בכרום קנו לחנצל ככף רץ, שבנה יאסרו האופות איי לנביכדנצר שאסף בצע כפון שנול שהא רע לביתו אחריו: לשום בכרום קנו להאביר את ישראל בדבר ישרים בצורות כסכון שנול כדי לשכון במרום להנצל פאויביו: (י) יעצת בשת לביתך, כה יעצה להאביר את ישראל בדבר רר"ק

אכן עזרא

ממני: (ח) בי . שלות מפעלי הכפל שלל כמו סכות לרחשי סכך וכמוהו ישלוך כל יתר עמים וכל זה הרע יכא לך מדמי אדם ששפכת והחמם שעשית כחרץ: (ט) הוי . רע לכיתו החריו הוי כלשלר וככה יעלח כשת לכיתר זחת לכיתר זחת דעת רבי משה הכהן ואיננו רק על מדינת בכל כאשר אמר בכל רכתא די אנא בניתה: (י) קצות. כמו וקצותה את

בנעיא ויו"ד השרש נקלכת מהמכתב: למשמות. כמו מי נהן למשסה יעקב ענין בוה וכת"י ותחי לעדי להון: (מ) בי אתה שלות. בגורת שלל ובתנינו , וכן ישלוך בשקל סבות יסבוך : יתר עסים . כה שנותר כן העכים שלא שלות אותם והם כדי ופדם: מדמי אדם וחפם ארץ. זה הרע יבא לו מרוב דמים ששפך ומחכם שעשה כארץ: 'קריה וכל יושבי בה. והיה הורס הקריות והורג היושבים בהם ניזה וחמם ארץ וחשוף ארעא דישראל ונו' קרחא דישראל ר'ל ירושלים: וטו הוי כוצע בצע רע לכיתו. אוי לנביכדנצר שהיה בוצע בצע רע ונוזל את העםים

בעבור ביתו כלוכר לכנות כיתו כנין נאה וחוק: לשום בכרום קנו. כי בנה טנדל חוק ונבות להנצל בו אם יקוסו הנוים עליי שהיו כבקשים -תו והוא היה הורם עדי העמים ומביאים העצים והאבנים לככל לבנות העיר וביתו וכן הכתנאה החא בלכתו כתוך היכלו ככ"ש בספר דניאל לקצת ירהין הרי עשר על היכל מלכותו די בבל מחלך היה ענה נבוכרנצר ואשר הלא דא היא ככל רבתי די אנא בניתא לבית מלבי בחקוף חסני וליקר הדרי: (י) יעצת בשה לביתך. בזה חענין שבנית הגולת מצורת דוד

ההיה להם למשיבה כי ירמבו רוחך כרגל הם: (מ) בי אחה שלות . כשכור שחתה שללת שכו"ם רכים נכן ישללו חוחך יחר העכו"ם אבר נשחרו ולח כליתם: כדכי אדם . כל זה כח מסכת דמי חדם

מצודת ציון (יחוקאל כ'ג): לפשיסות. ענין נמיסה כמו והיו שוסיך למשיסה (ירשיה לי): לבר . להם: (ח) שלות . ישלוך . מלי פלל וכזה: יחסם. עושק: קדית. עיר: (ט) כצע. ענין גול וכן כעון כלעו (ישעיה נ"ו): בסרום. כשמים הרמים: קנו. מדורו וכן כין

אשר שפך דם ישראל הקרואים אדם: וחסם ארץ. מסבח החמם בעשה כא"י ובקריה היא ירושלים ובכל אנשיה היושכים כה: (ט) חרי ברצע. הוי על הכולע ועובק כלע שהוא רע לכיחו כי בעכור הכלע יוכרת כיחו וזכעו : לשום בסרום קנו . כ"ל אשר העושק הים לכנות לו מכלרים להיות לו למבנב כאלו שם מדורו כשמי מרום להללי שם מכף האויב הכא להרע לו: (י) יוצרת בושת לביתך . מה ביעלת לעביק הון לבנות מכנרים זה יהיה לבובת לכיתך כי טי"ז יכלה זרעו מן העולם והנה סכרת עכו"ם רבים וחשאת נסשך ל"ל

to Babylon to build the city and his advised to cut off many peoples, and palace.

10. With this matter, you advised shame for your house—For you

you caused a loss for yourself.-[Rashi] Some manuscripts read: With this building, which you have plunder for them. 8. Since you have cast away many nations, all remaining peoples shall cast you away, because of the blood of man and the violence done to the land, the city, and all its inhabitants. 9. Woe to him who gains evil gains for his house to place his nest on high, to be saved from the hand of an evil one. 10. You have advised shame

[Rabbi Joseph Kimchi] Redak suggests that the prophet is alluding to Nebuchadnezzar, who was cast out of his grave, as in Isaiah 14:19. (Cf. Commentary Digest ad loc.)

8. Since you have cast away many nations—Heb. מְּחֹשׁל. You have cast them and thrown them from their place.—[Rashi] Rashi explains מָשׁל as a derivative of the root שׁב, to cast, the "nun" being defective. Kara, too, renders: As you have driven away many nations, so will all remaining peoples drive you away. Others derive nɨbff from the root שׁל, to plunder, rendering: Since you have plundered many nations, all remaining peoples shall plunder you.—[Ibn Ezra, Redak, Jonathan, Mezudoth]

all remaining peoples shall cast you away—The nations that escaped.—
[Rashi] The nations that you did not plunder, viz. Persia and Media.—
[Redak]

because of the blood of man—As revenge for the blood of Israel, called 'man,' as it is said (Ezek. 34:31): "You are man."—[Rashi]

and the violence done to the land—The land of Israel.—[Rashi] the city—Jerusalem.—[Rashi] Kara explains this verse as a refer-

ence to the slaying of the sons of Zedekiah before his very eyes, the slaying of the princes of Judah in Riblah (Jer. 52:10), and the destruction of the land and the city of Jerusalem.

9. Woe to him who gains evil gains—Who robs money which is harmful to him.—[Rashi]

for his house—To build a house for himself.—[Rashi] Woe to Nebuchadnezzar, who would rob the nations in order to build his house, a beautiful and strong edifice.—[Redak] This is what the nations will say.—[Kara]

to place his nest on high—As it is written in the Book of Daniel (4:27): "Is this not the great Babylon, which I built up as a royal residence with the might of my power, etc.?" At the time this statement emanated from his mouth, [Nebuchadnezzat] was driven away from men, as it is said (ibid. 28): "When this word was still in the king's mouth, etc."—[Rashi]

Redak explains that Nebuchadnezzar built a strong and lofty tower with which to protect himself, should the nations have risen up against him, for they sought to harm him. He would demolish conquered cities and bring the wood and stones

בוהא עקקין פגיאין יַעל נפשר חַמִיתא: יא אַרִי אַכְנָא כּכְּרְלָּא צוחא על ראנים ניה בבי ושפא כנו כריינא עני ליה: יב וי דבני קרהא כָרָם אַשִּׁיד וּכְשַּׁכְּלֵיל קַרָיָא בְּנָכְלְין: יג הָא מְחָן הַ קּיפְן נַחַסִינְן אָהָיוָן מָן הָדָם יִיָּ צְבָאוֹת 📆 אנן מקודי, חענים יא חגיגה פוף וַלַּיאות עַכְּכִיא הַקּיבִּין

מהר"י קרא

זה יבא בשת לביתך: קצות עסים רבים וחומא נששך כה שקצת לעכים רבים ברבר זה חייבת את עצכך לקצת לפיתה: (יא) כי אבן בקיר תזעק. אם לא נשאר בבית הכקדש שהחרבת אלא אבן אחת היא הזעק בקיר עליך להזכיה: וכפיס ספק יעננה . אפילו בפיס אחד שבעצי ברושים של בית הכקרש יענה לאבן שחזעק אף היא להקב"ה על הבית שנחרב. יענה אינו לשון עדות כי אם לשון ענייה וועקה. כפו וענר הלוים. וסיבנך בכל כקום שתכצא ב' אחר ענייה הוא לשון ערות ככו פיך ענה בך. וענהה בי צדקהי. לא תענה ברקך עד שקר. וה׳ ענה בי . הנגי ענו בי . הכרת שניהם ענתה בם. לענות בו סרה. כן פהר דונש: ניבו הוי בונה עיר בדמים. הוי לנבוכדנצר שבנה עיר בבל בנכסים שנול ברצחנות: וכונו. קרית בכל בעולה . בנכסים שקנה בעולה : נינו הלוא הנה כאת ה' צבאות . פירו תחיה זאת לכם לכעצבה ישבבו בניהנם:

יעצת בשת כי כשיבאו האויבים ויהרסו הבנין יהיה בשת לך ולורעד שיהיה באותו הומן: קצית עמים רבים וחומא נפשך. שאתה היית קוצה וכורת עכים רבים לבנות בניינך יהיית חופא בנפשך וכן וסתעבדו חיפא נפשו חובא בנפשו. קצית כקור פן הקל וסענינו מן הדנוש פקצה רגלים: מיל) כי אבן כקיר הועה. אסר על דרך פשל כלומ' כל כך ירוע' וגגלה לכל כיבני גך מנול' קד שהאבן תותק כחקיר שהיא בנוייה שם אני כנולה : וכפים מעץ יעננה. והכפים כחעץ יענהו לאכן גם אני מגולה: יעננה. ר"ל יענה אותה וכפים הוא סרהים קרוי הבהים ינקרא הרהים גם כן כפים ופי׳ כעץ כם"ש בקיר כי כבו שהועק האבן בחקיר שהוא בגין האבנים כן יזנק הכפים מהקרוי שהוא בגין העצים וי"ת ושיפא מגו מרישא עני לה ר'ל חהיכה מהקורא שיפא כמו עכו"ם ששיפא כו"ם היא ושאפיה אסורים סריש היא קורה כמו

על הכריש שבנאו בבירה: ניכו הני בונה . הענין סבואר לפעלה כהוי הראשין: [נינו הלוא חנח מאת ה' צבאות . הם' הזה והבא אחריו אם לפרשם על ענין הפרשה ושהוא וכענין נכוכרנצר יהיה פירישו כן הלא הנה יבא מאת ה' צבאות ויגעו עמים ברי אש יכירו הלמים אשר היו עם נבוכדנצר ועם זרעו והם הכשרים והנספכים אליהם כי יניעתם סופה לאש ולבליון כשיבאי עליחם חיל סדי ופרס ויחריבום ויהרסו הבנינים אשר ינעו בהם והבשו שלל הנסים לבכל ידעו או ויכינו כי יניעתם היתת לאש ולכלית ולריק ככיש ירכיה חומת ככל הרחבה ערער התערער ושעריה הגבוהים באש יצתו וכפל הענין בכיש ואכר ולאכים בדי רים

מצורת ציון כ ככים שים קנך (פובדים ח'): (י) קצות . שנין חחוך וכריחה כמו והלותה לח כלה (דכרים כ"ה): והופא. פנין מכרון כמו והייחי למי ובני שלמה תפאים (פדא א): (יא) בפור. פנוהל: ובפים. כניקרא חחיבת פני שו התורם ואין לו דותה ובדרים לנייל ביו בפיסים (ב"ב ב") אולם שם יאמר פל הלבנים ויחקן שהיה דכנים להשים נם עלים בבנין כזה וקרחום רו"ל ש"ש העלים: ידגנה. מלשון עניה ותשובם: (יב) ברבים. דשפיבת דמים: ובוגן, שלשון הכנה: (יג) ברי אש. כהרכה אם וכן כדי ריק וכמו כדי שופר

השר יעלת להלות עמים רבים והפסדת עלמך: קצות . לשון שליפה וקלוף כמו הקלות את הבית (ויקרא י"ד): וחומא נפשך . כמו מהעבר וחוטה נפבו (משלי כ') חוטא לאבד נפשו (אופרפיי"ט שירמ"א בלע"ו) : (יא) בי אבן. כי האבנים אבר גולת תועקנה מן הקיר: ובפים. מן העץ יעננה אל האבן בקול לנגדה שניהם לועקים: וכפים מעץ יעננה. תרגם יונהן ושיפח מנו מרישח שיפת לשון קיםם בפחים בלבון הכמים (דלדור"ם בלע"ו) מריש הוח הקורה: (יג) הדוא הגה כאת ה'. נשתלם סורענות לעושי רשעה: ויינעו עמים בדי אש. כחשר תכוחם חמתי כחש עד שיהה דיים: בדי אש. (חיישי"ז

אבן עזרא כפה רק הוא מהבנין הקל מבעלי הה"א כמו מהלה רגלים פ"ח ונכון הוח להיותו דבק חל בשת מכל קלות העמים: וחומא נפשך. היית כנפסך: (יח) כי אבן. בהרם מדינות וקריות וכנה בכל כי האבן תעיד כי מחמם היתה בנויה: וכפים . המקום הקשה בעלי הקירות והוא הקרוי קשר בלשון לעו על כן אחריו הוי בונה עיר: (יב) הוי . ובוגן. פועל עבר כמו הכין ואילו היה פועל עומד היה מכוכן כמשפט: (ינ) הדיא. ויבער. כמו ויקלו ינעו לבנות עירך כי סופה לאש ומלת כדי כמו יספיק כי הוא

סצורת דוד בכחבת לכל השכו"ם וגם נפשך ההברת: (יח) בי אכן. כל חבן תועק לומר גוולה הני ביד הבינה והכפים מן הען יעלה אל האבן ויהמל גם חני מנזילה והוח ענין מלילה: (יב) הוי בונה ונו' . עחה כה נומר החזון החמור על הן היהולה ומהלח עכו"ם המהריב הבים סשני והמר חוי על הכונה עיר כדמים כי רלח נסב וירב הון וכנה כרך גדול ונו": וכוגן ונו". כפל הדבר במ"ם: (ינ) מאת ה". יכח לו הנמול וכח במקרה: ויינעו עבים. העכו"ם יגעו בהרבה חם ר"ל מה שיגעו להתחוק יהיה הכליתם למהכולה ההש: ולאובים.

consumed by fire and shall be built through their toil of bringing Median hosts. All their buildings, be destroyed by the invaders.

by the Persian and plunder from all the nations, shall

for your house, to cut off many peoples, and you have sinned against your life. 11. For a stone shall cry from the wall, and a chip shall answer it from a beam. 12. Woe to him who builds a city with blood and establishes a city with injustice. 13. Behold, is it not from the Lord of Hosts? And peoples shall toil until they are sated with fire,

advised, etc.—[Rashi according to Parshandatha and the Etz Chaim edition]

to cut off—Heb. הְצְּוֹח, an expression of stripping and peeling, as in (Lev. 14:43) "Scraping (הַקְצוֹח) the house."—[Rashi] When the enemies come and demolish the building, it will bring shame upon you and upon your descendants who will be alive at that time; for you were wont to cut off many peoples to build your building, and you sinned against your life.—[Redak]

and you have sinned against your life—As in (Prov. 20:2) "He who provokes him sins against his life." He sins to lose his life; forsfait sa arme in O.F.—he forfeits his soul.—[Rashi]

11. For a stone—For the stones that you stole shall cry from the wall.—[Rashi] He [Nebuchadnezzar] destroyed provinces and cities and built Babylon; the stone will testify that it was built from theft.—[Ibn Ezra] The prophet speaks figuratively. It was so well known that Babylon was built from theft that it was as though the stone would cry from the wall into which it was built, "I am stolen."—[Redak]

and a chip—of the wood shall answer it [the stone]. It shall answer

aloud the stone that is opposite it; hence both of them cry. Jonathan renders: שְׁפָּא מָגּוֹ מְרִישָׁא is an expression of a chip; אָיִם in the language of the Sages; doldours in O.F.—chips. מְרֵיש is a beam.— [Rashi]*

12. Woe to him who builds a city with blood—Redak explains this phrase as a repetition of verse 9. Abarbanel and Mezudath David, however, explain it as a reference to the downfall of the gentile nations in the Messianic era. They suggest the prophet is referring to the Romans, the kingdom of Edom, which destroyed the Second Temple and built a great city out of murder and plunder.

13. Behold, is it not from the Lord—that the retribution has been requited to the perpetrators of wickedness?—[Rashi]

And peoples shall toil until they are sated with fire—When My wrath, which is like fire, shall come upon them until they are sated.—[Rashi]
—Asec in O.F.; enough; assez in modern French.—[Rashi]

Redak understands this verse as referring to Nebuchadnezzar and his descendants, the Chaldeans, and all their allies, for their toil shall be יינטן עבים בדואם, "שבר נילום מום נעים אינם נעים אוא בשבול אש ניתם, ולאכים בדי ורק עפון וידי וכם על ים . כנס רנים שפכם כדי להס בניו כן הם נואו עבים בל נים . לניות להקב"ה בכנון שיולק לאלי הישעים כן העלם: (פו) די בשקה רכה "בספה נום הבת" אף שבר. ה" מושבת מנסוף בת הקב"ה עליו שבשקת בקרן . יינו ורחין הנים בישבת וברי , לפון הברוח שבנה לקין . **טימ** המקדש וכהם נספהי ישחכרו בחממי של הקדום. בריך יא כלנ"ו): (מו) הוי מישקה רעות. יין יפורף הזקאה יי, הוא מספר ואוסף את החיר עלוי הא מספרה בהמני יי וכל זה הוא שמה: למוכן הבנט על מעורהם. על יי נלוייסם ולראים את וחוסכרם וסוכנ עום מסכני ברה יי לאייהם ולראים אין וחוסכרם וסוכנ עום מסכני לבה יי כלאמינון ממספת בנה. דכר לחר. הוי משקה רעור. בסדר עולם דורםו כלפי בלשנו מסקף את הברים בלי רך הוא וני בלולה נהרו. על מעוריהם.

אבן עורא

ירון של הגם ינעו עלוגם ויעשי: (ד) בני, הטעם או

ירון של הגם ינעו עלוגם ויעשי: (ד) בני, הטעם או

ירון של הגם ינעו על הצינה בעילה (לא ומע בה במא

ירון האל בסדוף הגיים ינים התיעלה יושפת הנוהף

במיה גדו האל בסדוף הגיים ינים התיעלה ויישפת הנוהף

במיה גדו הצינם בלאהה יושה הלנים להקודים הווהף

במי מיות יושה יוף הצכנה לווען יוא לוונים מעוריוה:

במי מיות היושה אים וההשב איות על שבחה בלבלי רוהי דבר

ביר המצינו בסדים יכן לא יאחר בנגד הסבי (שו) שבעת.

יבשן יים בי מבוא האין קיבש את בבוד ה', ושר פי יבוד ה', ושר היבוד ה', ושר פי יבוד ה', ושר היבוד ה', ושר פי יבוד ה', ושר היבוד ה'

from honor.—[Redak] You shall be have inflicted upon the kings than

and nations shall weary themselves only for vanity. 14. For the earth shall be filled with the knowledge of the glory of the Lord—as the water covers the seabed. 15. Woe to him who gives his friend to drink, who adds Your venom and also makes him drunk in order to gaze upon their nakedness. 16. You have become sated more from disgrace than from honor.

and nations shall weary themselves only for vanity—All the nations' striving and wearying themselves to defend themselves shall be in vain, for there is neither wisdom nor might against the Lord.—[Abarbanel and Mezudath David] [These commentators explain this verse as referring to the heathen nations that will war against Israel prior to the Messianic Era.] Redak explains the verse as a repetition of the preceding clause, which refers to the allies of Babylon.

14. For the earth shall be filled with the knowledge of the glory of the Lord—Everyone will recognize that this vengeance has emanated from God—the vengeance of His people and the vengeance of His Templefor Nebuchadnezzar was miraculously driven from human company at the very moment that he was speaking haughtily concerning his kingdom (Dan. 4:28). Also, God showed Nebuchadnezzar's grand-Belshazzar, the miraculous phenomenon of a hand writing on the palace wall on the very night he was assassinated and the kingdom fell to the Persians and the Medes (ibid. 5, 6:1).*

15. Woe to him who gives his

friend to drink—wine; and into that drink he adds and gathers his venom upon him, and also makes him [his friend] drunk with his venom. All this he does...—[Rashi]

in order to gaze upon their nakedness—Upon their exposure, to see their nakedness. This is the wicked Nebuchadnezzar, who would give the kings wine to drink, intoxicate them, and practice pederasty upon them, as we state in Tractate Shabbath (149b). Another explanation:

Woe to him who gives his friend to drink—In Seder Olam, it [this verse] is expounded regarding Belshazzar, who gave the princes to drink with the vessels of the Temple, because of which they were smitten with zaraath and intoxicated by the wrath of the Holy One, blessed be He. On that night he [Belshazzar] was slain.—[Rashi]

upon their nakedness—So that their disgrace be revealed, and their enemies see their disgrace.—[Rashi from Seder Olam. This comment is not found here in extant editions; it is found in Mechilta, Beshallach parshah 6.]*

16. You have become sated more from disgrace—You have become satisfied more from the disgrace you

אָנָשָׁא זִנְּמִוּף אָרָאָא מִוּבְּמֵי אָבָרם וְהַבְּכֵּי אָבָרוֹ וְכַבְּיִי וְבָּלִּי וְבָּלִי וְבְּלִי וְבְּלִי מִי אָבִר הַמִּינִּ הִּנְּהִ הַבְּכִּי אָבְּרוֹן יְכַפֶּׁךְ וְאַר בְּבִּכִּוֹת יְחִיתֻׁן מִּמִּי מְּלָּנְא אֵלִי וֹלְנִהְ נִּמִּת הַבְּכִּי לְּבָנוֹן יְכַפֶּׁךְ וְאַר בְּבִּכְּוֹת יְחִיתֻׁן מִי אָנִי הַמִּינִ הְּנָּהְ נִּנָּתְ מִי אָנִי הַמִּינִ הְּנָּהְ נִּנָתְ מִי אָנִי הַמִּינִ הְּנָּתְ מִי אָנִי הַמִּינִ הְּנָּתְ מִי אָנִי הְּנָּתְ מִי אָנִי הְּמָּהְ שִׁרְנִי, בְּוֹם יְבָּרְוֹן יְכַבְּּוֹלְ מִי אָנְאָא יַחְמִּינִי הְּנָּהְ מִי אָנְאָא יַחְמִּינִי בְּרְנִי, בְּוֹם יְבָּיוֹ וְדְּלָּרְ וְבְּלְּיִי מִי אָנְיִי הְשָׁהְיּי שְׁתָּר יִבְּירְ מִי הְבָּיי בְּבְּנִי מִוֹ הָּנִייְ שְׁתָּר בְּבְּנִי מְּנְיִי בְּבְּיבוֹי וְבְּלָּיךְ מִי אָנְיִי הְּמָּיִי בְּבְּבוֹי מְּיִבְיִי בְּבְּיוֹ בְּבְּיוֹ מְנִי בְּבְּבוֹי מְּנְיִי בְּבְּבוֹי מְבְּיִבְייִ בְּבְּיבְּיוֹ

על דבר זה שבעת חרפה יותר סכנור: שתה גם אתה והפרל,
והפרל כפו והאסם. סכפוס לב. כפו הנה ערלה אונם לא
והפרל כפו והאסם. סכפוס לב. כפו הנה ערלה אונם לא
אתה יכול לפתחנו עד מסט שצריך ליכת כפו הקלח, שאם
כן כל החרשים יכרתו אוניהם וירפאו מהרשותם וישספו סיד.
כן כל החרשים יכרתו אוניהם וירפאו מהרשותם וישספו סיד.
יכין ה". כום הפורענות שהיות טפקה את האומה עד לתח
איתו כום תסוב עליך והשתה גם אתה ובן הוא אומר בירסיה
איתו כום תסוב עליך והשתה גם אתה ובן הוא אומר בירסיה
ששך ישתה אחריהם. והרינוסו ומלכא רבבל ישתח בתריהון
(יו) כי חסם לבנון יכסך. חבס שעשית בבית המקדים שנקרא

יסכרס: בהרמי אום: תחומם לתי ישרתי. הושם ישן שהייהה בחיבה שלשיה בבית המקדש שנקרא (יו) כי חםם לננון יכסך. חבם שלשיה בבית המקדש שנקרא לכנון שנא ההר המוב הזח והלכנון באותו חסס יכסך בושה: ושור בהמות יחיתן. שור תילותיך ששדרו את ישראל יותו גם אבן עזרא

רצון נששך להקל נככדי ארץ. ואהבת הקלח יחתר כן הכבור: שחת כם אתת. תשלה לעני שחת כם אתת תשלה לעני שחת כם אתת הכם אתה ככו הם שתחת נפלה לעני כל כלוסר באותו כוס קלון שהשקיחם תשתחת נפל הדובן היח נכורנדנצר נקלה בחיי בשומר כבני ארם ודר בין החיות וכן בכיותו שהישלך כקבי ווהי והעל הראם הראם כום שהיית שכתכנו יחיד והעלכי לבעי כם התעלה בכרים שכת בכני ויחיד והעיל כפי כיים תראה הכביע על כל הנוים שכתכנו יחיד והעיל בכור על כל הנוים במוש על ידך אחרי שתחם תטוב עליך הכום להשקותו כמ"ש בספר יוחידות הם ביותו בל בליך הכום להשקותו על כבורך קיקלון מלה מירבבת כן קיא וקלון מלה מירבבת כן קיא וקלון מלה מירבבת כן קיא וקלון מלה ביותר השכתר, והשכנור מקיא וקלון היום לקיא וקלון וכר קיא ולא שובר השכתר, והשכנור מקיא ולאור היום לקיא של קלון ווכר קיא לפי שובר השכתר, והשכנור מקיא ולאור

וכן אחר כהתעות שכור כקיאו וה"י והערל ואתערסל פ" ענין עום וכן תרנם עדים ערסילאה: (יז) כי חבס לבנון יכסך. פ" החמס שכשיה ללבנון והיא ארץ ישראל כמ"ש הנה רמשיב הזה והיה ולבנון החסם הרוא יכסך ויאברך עד שלא הראה ער: ושר ברמה יה"ה! בכן השיר שעשה לשיכנים בה להיינסך. ואחר שהמשלי הארץ ללבנון הסשיל השניבים בה להיות שדרכם לשכון בלבנון שהיא יער עצים כמ"ש ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה וחפס הארץ היא הריסה הגרים והכהים והשחתת עצי הבאל יוולהם ישרור הבהמיה שהוא כשל לשכון בליום בה היא רמם ששפך וכן מ" אחר כן מדמי ארם וחפס ארץ ביה וכל יוולה מ"ר והבים שניים ללבנון שהיא ארץ ישראל יכסה ארץ בלומר ישוב בראשך אחר שעשיה כמה רעות לפוף ישוב ויחולו על ראשך כי כן שור בהמות ארץ לישר שליום הבה ארץ ישראל יכסה ארץ בלומר שהיא הבא ביו ויחולו על ראשך כי כן שור בהמות יחיהן כי השוד שישיש הבחפות בס"פם סדף רב ימים רבים ללמוף פעם אתר המאון בית מקרשא וכן היא ההר הפוב אתר אות בל ורכם ויו לנגון בית מקרשא וכן היא ההר הפוב אתום ללנון בית מקרשא וכן אים שרשו התו וועין אחר: אות הלבנון ובית מקרשא וכה ארשו התו ווהיו שני שרשו העו והיור המורה לבנון ובית מקרשא וכן שרשו הות והיור הפורת כשל או יחיה שרשו הית וויחי שני שרשו המו וענין אחר:

מצורת ציון שנין קלון ובזיון: (טו) החברת ציון הוכם (רמיה זי): רקיקדן. כמו קיה קלון וקיח הוח מלי הקחה הוכם מחסלב החור דרך כסה: (יו) לבנון. כן בקרח ח"י בפיע ההר הטוב הוה והלכנון (דכרים ב'): וישור. מלשון שדיה וטושק: יחידן. מלשון חמת ושכר וכן ומחו בבורך חימן (טובדיה ח"): מצורת רוד
הקון הכא לו ממה בהית נהו מן הכפוד בל להון האלחתה:
שתה, לכן שהה גם אהה כים ההלשות יההים עדל להיוה הלכ
שתה, לכן שה גם אהה כים ההלשות יההים עדל להיות הלכ
מכלום הדמה: תהוב דני", מימין הי תסובב עליך כים ההכעלה כיל
מסקים ילהם כך: וקיקלון על כבורך. על הכבוד באחה כו יכא
קוא וקלין כ"ל חהיה עמחם כקוא ומכוסה בקולו ולשי מסחבול
מחושניות לבחית בייו להת לשי היה כי דלה בפכור לכמוא?

שונאיהם בניוולם: (מו) והערד. ה"א משמשת בחיבה

זו בלשון התפעל כמו והאסף אל עמך (דברים ל"ב) אף כאן

הערל החטם בשממון ובחמהון לב בל ערלה לשון חוטם

הוא כמו ערלה אונם (ירמיה ו') ערל לב וערל בשר (יחוקאל

מ"ד) ויונתן תרגם ואיתערטל לשון ערום ועריה (שם ט"ז):

(יו) חמם לבנון. כית מקדשה: ושור בהמות יחיתן.

שוד בהמותיך והוכלוסיך חשר שדדו חת עמי ישרחל הוח

ישכרס: מרמי אדם . מחמם דמי ישרהל: וחמם

יותר קלון תבבע מהככול ששבעת כי בא יום אידך וזהו שתה גם אתה והערל מבנין נפעל כמו והאסף אל עמך

זהטעם תרחה ערלתך כאילו לתוב ותערל כמו ומות בהר:

תסוב עדיך כים ימין ה' וקיקדון. מלה אחת והפ"א כפיל בהיא תחלת כל מלה כמו ככת עינו ואולי הם שתי

מלות והחשר אל"ף ככלב שב על קיאו: (יז) בי. העעם

שכרתה עלי הלבנון לכנייך: ושוד בהמות . ושודך

שהיית מפחיד הכחמית והגה יהיתן כמו יקימן ישיכן רכות נהכות: מרמי ארם ... והגה על הכל עכרה רעתו:

and the plunder of cattle—The plunder of your cattle, and your hordes that plundered My people Israel, shall break you.—[Rashi]*

because of the blood of man-

Because of the violence done to the blood of Israel.—[Rashi]

and the violence of the land—The land of Israel.—[Rashi]
a city—Jerusalem.—[Rashi]

You, too, drink and become clogged up. The cup of the right hand of the Lord shall be turned upon you, and disgrace upon your glory. 17. For the violence of the Lebanon shall cover you, and the plunder of cattle shall break them, because of the blood of man and the violence of the land, a city, and all its inhabitants.

filled with disgrace more than you have heretofore been filled with honor.—[Ibn Ezra]

You, too, drink—from the cup of weakness.—[Mezudath David] (Cf. Isa. 51:17, Commentary Digest)

and become clogged up-Heb. וְהַעְרֵל. The "he" serves in this word as an expression of the reflexive, as in (Deut. 32:50) "And you shall be gathered (וָהַאַמֶף) to your people." Here, too, הַּעָרֵל —you shall become clogged up with bewilderment and with astonishment of heart. Every expression of ערלה is an expression of clogging, like (Jer. 6:10) "Their ear is clogged (ערֵלָה)" and (Ezek 44:7) "Of clogged heart (ערלי־לֶב) and of uncircumcised flesh (וְצַרְלֵי בָּשָׁר). Jonathan rendered: And become naked, an expression of (ibid. 16:7) "Naked (ערם) and bare."—[Rashi]

Jonathan's derivation is explained by Menahem (Machbereth Menahem p. 51). According to Menahem, יַּבְּיֶל, a foreskin, and the verse should be rendered: You, too, drink, and expose your foreskin. In Nebuchadnezzar's drunken state his disgrace will be revealed, as well as the nakedness of his foreskin. Parshandatha notes that Menahem's

interpretation on p. 138 coincides with Rashi's.

Redak explains הַּצְרֵלָה as related to הַּרֶּעְלָה , weakness, by a transposition of the letters of the radical. He renders: You, too, drink as they do. You, too, shall drink with the same cup of disgrace that you gave them to drink. And so it was that Nebuchadnezzar was disgraced during his lifetime when he was driven out of his palace to dwell among the wild beasts; and so was he disgraced after his death, when he was cast out of his grave (Isa. 14:19). Redak also suggests Menahem's interpretation that coincides with Jonathan's.

and disgrace—Heb. וְקִיקֵלוּן, a combination of אָקי, vomit, and אָקלוּן, disgrace. The prophet mentions vomit because it is usual for a person to vomit when he is drunk.—[Redak] Ibn Ezra suggests that the word is actually , and the first letter of the radical is repeated.

17. the violence of the Lebanon—Heb. לְבְנִין, the Temple.—[Rashi from Jonathan] The Temple is called לְבָנוֹן from the root לְבָנוֹן, white, because it whitens the sins of Israel through the atonement of the sacrifices.—[Sifre to Deut. 3:25]*

יי מֶבידוֹעֵיִל שָׁטֵל

להב וכחף וכל רוה פית במעולי: כני אקועי לאשראה שבינהיה בהיכלא וקוןשיה ויסופון סן ÚÚ. ענר ت ب וְבְּלְ דְיַהְנְיוֹ בְּהּ: יוּ מָא אַהְנֵי צְלְמָא אֲרֵי אַהְנֵיה בישראל כרהא ירושנם שבר אבי אהרהיש לבא פענן רְבֵית בְּרוֹ צְרוֹךְ: אַעא קום ולבחלת אַבְנָא אַהַעֵרֵי וְהִיאַ רעבריה עלוהי למענד שְהְקְא וְדְמְיִא הוּא מְחֲפֵּי מְבְלֵי הָא היִא מְחֵפֵּי מהלא ונחלח Ľ.

מהר"י קרא
הם: יחו מה העיל סמיל כי פלי יצרו, על נמומנער היא אומר ארץ. לרך יברלל: קריה. ירוכלים: (יון) מה הועיק שהקים צים על קרהאואיפרן בה ייניל לכם אחת סמל שסמי שהקים צים על קרהאואיפרן בה ייניל לכם אחת סמל שסמי עשים סמל הסמה שפר אותי הנפר ומותי שקר יכם: כי יה: עליי, על יצירתו ולת הול נועם שיעור לו לסד כל עשיני הציר ציי, על היירי בציר הייר שלרי כם: כי יה: עליים לגיים לגיים ולמים: (יום) הוא יורה, נתמיה: (כ) וה' עסחיני יצרי עיי, על היירי ביציר הייר שלי עמים יהא לעני כך היא אומר נייר לאין הייב - הם אומרים לעיו עורי שהא נסתקת כאבן נותה אין בקרני - בימיה אין יורה אתכם אוהי סמל שהוא ככוניש בנסף ונותנ ואין בקרני - בימיה אין יורה אתכם אוהי סמל שהוא ככוניש בנסף ונותנ ואין בקרני - הייר היה אותר מות שהוא להלונים היירים ליידים איהי סמל שהוא ככוניש בנסף ונותני אין בקרני - הייר היה אותר סמים ההיירים ליידים אוהי סמל שהוא ככוניש בנסף ונותני אין בירים אירים אירים מל שהוא ככוניש בנסף ונותני אין ביריה הייר היה אותר

כי כסף וווב הוא לשיכן וכל רוח אין בקרבו ושי וכל שים יוח ואין וודע ואין מירן כי כללם בניכם כתלה השם כעלה אשי רוח הכהשה וכן כל פלאכה לא העשורכל הלב וכל דם לא האבל והדושים להם: נסיורי בהיכל קרשו. ואין כן זה לירוא והעעם כמו ידמו כאבן ועל דעים רבי יהודה ידמו מעעלי הכעל וככה דומס והוא שם החאר: דוא יורה. כי הוא הכל שהוא תעום כוהב וככבף העשם על איבריו כי אונס באיברי האדם שהחיים מהברם על כן וכל רוח אין בקרנו. ווהפך אלה: (כ) וה". כאבר יחן קולו במיוס שם היכל (יה) שה הועיד. ישרת לעצור אהר וככה הוא אומר למלך כשדים כאשר חסב עליך כוס ימין ה' מה הועיל פשל: יוצרו. הוא הפועל התליירו ומה היעילה מסבה: ובורה שקר. היא כהן לעבו"ם כל אלה מה הועילו אך. הטעם צורת אדם פה להם ולא ידברו: (יט) הוי אוטר . הקידה, מהפטלים הטומדים כי לישן יאמר הקילה משנתך וככה עורי כמו עורה למה חיםן על כן עעו האומרים המעורר ישינים כי המעור ישינים ראוי שיאמר והמקין רדומים אינו נכון כי המקין הוא הישן וישר כי אין רואה מצודת רוד

אלא סה העצל מסל. סה העצה לי מסלי לטלך בכל שהיה (מהנלל ברוניתן הכח הלאלהה בההציל להבים שבריוכן אמר בנניאת ישינה כרו בל קרס נכו : כי מסלי נער האומן משניר מסלי הה הה בר: בסבה מחרה שלך. הכל שמניר מסלי הבסבה שלפן בה המסל מה העצל הרם המטל השניה שקר לעבד: בי נמח צרי צריצליי ש" - ה הומל משמיר אחר ליציה: בי נמח צרי צריצליי ש" - כה הומל משמיר לא הבישה הלוא ציבים - מיאר כללי עור כלומר אל משמיר לא הבין: אילים איבים - שלא יעני איב הקרא לים: לישיר לא הבין: אילים איבים - שלא יעני איב הקרא לים: הרקם וכן שני ורם: לא ישיבי: הנה הוא הקרא ליאן הושני שויה ליא - הימה הנים בישירות שקבל דיח הושני שויה לא שבין וכל האיבי לא המשונל הלבל הלא איך כי כסף ווה ביות למקן בל מלאבה לא משיר הליבל היות התאלל היות הנים המקבל היות התאלל היות הנים המשונים להם : ני ות 'בדיכל קרשי. ואין בן ה" כי הוא אמרי ווה דביםה להם : ני ווה בהיכל קרשי. ואין בן ה" כי הוא תאבלו והדומים להם : ני ווה בהיכל קרשי. ואין בן ה" כי הוא

סצורת ציון

phet is addressing Belshazzar, who worshipped gods of wood and stone and ultimately became as dumb as o the night of the Persian invasion. He pictures Belshazzar's corpse as lying they, when he was assassinated

still, a mute body with no spirit of life, attired in raiment of gold and silver—just like his idol, also a mute body attired in gold and silver with-out a spirit of life. He depicts Belshazzar as though the god which he 18. What did a graven image avail that its maker has graven it? A molten image and a teacher of lies, that the maker of his work trusted in it to make dumb idols? 19. Woe to him who says to the wood, "Awaken!"; to the dumb stone, "Arise!" Shall it teach? Behold it is overlaid with gold and silver, and no spirit is within it.

18. What did a graven image avail—Babylon?—[Rashi]

that its maker has graven it—The prophet alludes to Nebuchadnezzar, who erected an image (Dan. 3:1). What does the graven image that the maker has graven avail you, that you prostrate yourselves before it?—[Kara] What did the graven image avail the king of Babylon that he boasted about it and ascribed godly powers to it? What did it avail him on the day it was broken?—[Redak]

A molten image and a teacher of lies—And what did the molten image that the smith formed avail them, since it teaches lies to its servant?—[Redak] Ibn Ezra and Mezudath David identify the teacher of lies as the priest who officiates to the idol: What does the teacher of lies avail them?

that the maker of his work trusted—The man who formed it, who is the maker of this god of his.—[Rashi]

in it—He trusts in this creation of his, that it assists him, so he comes to make dumb idols.—[Rashi]

dumb idols—that do not respond to those who appeal to them.—[Redak] They have a mouth, yet they do not speak.—[Ibn Ezra]

idols-Heb. אַלילים, derived from

אל, not—nonentities.—[Mezudath Zion]

19. **to the wood**—To the wooden image.—[Jonathan]

"Awaken!"—and answer us.—
[Kara]

to ... stone—To a stone deity.—
[Jonathan]

Shall it teach?—This is a question.—[Rashi] You who appeal to it, how do you think it will teach you what to do?—[Redak]

Behold it is overlaid with gold and silver, etc.—How can such an image teach you what to do when it is overlaid with gold and silver and has no spirit of life within it?—[Kara] It is not flesh and blood that it should receive a spirit, for it is silver and gold.—[Redak]

and no spirit is within it—Not even the spirit of life found in a beast.—
[Redak, Mezudath David]

Seforno renders:

Shall he teach?—Shall the priest who teaches lies, and says the opposite of this, teach?

Behold he is held by gold and silver—as is the custom of the idolatrous priests.

and no spirit is within him—to understand that his molten image is false.

Malbim explains that the pro-

אָרָאי: * צְּלִוֹהָארְצָלָי, בְּרֵיכַלָּ קְרָיְאֵוֹ הַם מִפְּנָיו בְּלִּיהָאְרֶ

חבקוק נבנא כד ארגבי ב א ביה על ארפא דיהב רשיעיא ראם יתובון ב רך לאוריהא בלבב שלים יָשָׁהָבֶיק לָהון וִיהון כַּל

חוביהון דחבו קרמוהי הא כשלוהא: ג ין שמעית שמע גבורתר דחבית ין בברבין עובבר די את יהיב ארבא לרשיעיא דאם ירובון לאוריתה ולא תבו ואינון סר ביין קד סה בנו שניא

מהר"י קרא קרשו. כשיגלה הקב'ה את כבודו בהיכל קרשו: הם מפניו כל הארץ. או יסורו כפניו כל רשעי ארץ כשיבא ליפרע מהם: (א) הפלח לחבקוק הנביא על שניונות. על שחפיח דברים

כלפי מעלה שאכר על משכרתי אעכורה שרב את יוצרו יאסר איני זו מכאן ער שתרחם על בניך ותודיעני קץ גלותם. וענה לו הקכ'ה כי בא יבא ולא יאחר. עהה חזר והתפלל לפניו שיכפר לו על שננתו ששנג. ואמר: (ב) ה' שמעתי שמעך יראתי. רבשיע שמעתי את שמעך שהיית נוהג לעשות מעולם שכשחמאו לפניך רור חמבול מיד נפרעת מהם וכן בדור אנוש זכן בדור הפלגה וכן בסדום ועמורה וכן במצרים . וכשראיתי

עכשיו שות נבוכדנצר מאריך ברעתו. ששלמה מלך ישראל שבנח בית המקדש לא מלך כי אם ארבעים שנח ווה שחחריבו סלך כ"ה שנה. ע"כ הייתי מהירא כסכור לומר שמא נשהנו הרברים שאין יכולת להפרע מן חרשעים עד אמרת לי וימה

רדיק תנותן רוח בכל בשר ואלים שהיא בהיכל קרשו והוא השמים: הס מפניו כל הארץ. יראו מפניו כליושבי הארץ כי תוא המשנית בהם ורואה כל כעשיהם כם'ש כשכים הבים ה' ראת את כל בני הארם: (6) תפלה לחבקים הנביא. זאת התפלה נעשית על דרך שיר משירי תהלים. על כן אמר על שניונות כמו שניק דרך שיר משירי תהלים. על כן אמר על שניונות כמו שניק לדור ואמר לפנצח בננינותי וכן אכר בו מלת פלה ואינת כתובה זאת הכלה בכל המקרא כי אם בזאת התפלה ובספר ההלים וענין התפלח על צרת ישראל בגלות הזה וספר בה נסים ונבורות שעשה חאל לישראל סיום אשר נאלם מסצרים ותתפלל ואמר בררך נבואה כי כן יעשה עמהם בנלות חזח וכצאתם מהגלות ובמלחמת נוג ומגיג . והחכם רבי אברחנ א"ע ז'ל פי' כי תפלח זו על רעב שיהיה עתיר לחיות וראייתו

סצורת ציון

Israel since the Exodus, and he is praying and prophesying that God will do likewise in this exile; when

miracles God had performed for

Israel emerges from this exile, and during the war of Gog and Magog. Jonathan explains that the prophet is praying that Israel's sins will be counted as errors or inadvertent

sins. - [Redak]

2. I heard a report of You—that from days of yore You always inflictבהיכל קדשו. מוכן ליפרע: הם ספניו (את) כל הארץ. הם לשון שיתוק ודמימת חורכן:

ג (א) על שניונות. יש לפותרו כתרנומו ולפי משתע בקש רחתים על עלמו שהפיח דברים כמו (לפיל א') על כן חפוג חורה וחעשה אדם כדני הים הנחר אחר מדה הדין: (ב) שמעהי שמעך. חשר מעולם שנפרעת תמיד ממכעיםיך ואת הרשע הזה אתה סובל: יראתי .

אבן עזרא

קדשו הם מפניו כל אנשי הארץ: ג (ח) תפלה . זחת כרות נכוחה נחמרה והוח מתנכח

על רעב שיהיה כאשר יחבאר בסיף החפלה ולא יהיה כח לישראל לעמוד מסני האויב וואת החפלה על דרך סדר התפילות על כן כחב על שניונות למנלח גם מלח סלה ושם פירשתי אלה המלוח בססר תהילות: (כ) ה'. סעם שמעתי שמעך שהודיעו השם דכר הרעב . ועעם פעלך שתחיה ישראל בקרב אלה השנים ור' יהודה אמר שמשתי גבורותיך ועתה חיה פעלך כחילו הוח מת וזה רחוק:

בקרב שנים חייהו. ד'ל כקרב שני הרעב וכן הבנהרים חרה ה' ד'ל על עצירת הבסר. תעור קשקר, על קבשת שניהות בעל בעל ביו בענן ביום הנשם וכן כי תרכב על סוסיך ד'ל על הענים וכן אמר כי תאנה לאתפת. ורעה רוב חספרשים על הענין שוברנו וכן דעה יותון הואת ארנם שניונות ענין שננה תחפלל שהיה יועותי ישראל מחשבים לפני כשנה: וכ) ה' שפעתי שמעך יראתי. שסעתי קול העבואה אוםר אלי הנלות הארוך שיהיה לישראל לעהיד ויראתי אוך יוכל לעסוד כפח שנים בקרב

מצורת דוד קדשו כשמים ממפל מכ"ז כל יושכי החרן שוחקים מפני חימתו כי "נ): וכל רוח . שום רוח וכן כל מלחכה לא חמשו (שם כ"נ) :

ידו ככל משלה וחין מי ידכר למילו: הם. מנישחיקה כמו ויהם כלכ (כמדכרי"ן): ב (6) על שניונות, ר"ל חסלתו היחה כמבור ששנג והחרמם מול ((6) שניונות. מלשון שניחה וכן שניון לדוד (חהלים ?): סי ולכן חור להחפלל לפניו ולספר שכפו: (כ) שמעתי שבר מלו בל חור להחפלל לפניו ולספר שכפו: (כ) שמעתי שמער, שמפה מה שהמער לאוני מגלות השני וחרכו הנה ירחתי מד מחד: ה' פעלך. לכן חנקש מתן חתה כ' אשר

> ed retribution upon those who provoked You, yet You tolerate this wicked man.—[Rashi]

> I feared—I said, "How has the Divine standard of justice changed because of Israel's iniquity?"— [Rashi] When I heard the voice of prophecy telling me of the long exile Israel would suffer, I feared that they would not be able to endure it, and I prayed . . . — [Redak]

20. But the Lord is in His Holy Temple. Silence the whole earth before Him.

3

- 1. A prayer of Habakkuk the prophet concerning the errors.
 - 2. O Lord, I heard a report of You; I feared, O Lord,

worshipped had made him like itself; that Belshazzar, too, should be lying lifeless, attired in gold and silver. Accordingly, Habakkuk declares:

[19] Woe to him who says to the wood, "Awaken!"—Belshazzar, who worshipped an image of wood and stone and who called to it to awaken from its sleep and hearken to his prayer.

he shall teach—Belshazzar shall teach that my words are true, that the creator of the idol achieves from the idol what the idol achieved from him, as he himself became like the idol, a lifeless form bedecked with silver and gold, without the spirit of life

[20] But the Lord is in His Holy Temple—and He executed justice upon those who desecrated the vessels of His Temple.

silence the whole earth before Him—For therewith they will recognize God's glory and fear Him.

20. But the Lord is in His Holy Temple—ready to exact retribution.—[Rashi]

Silence the whole earth before Him—Heb. D.D. D.D. is an expression of silencing and the silence of destruction.—[Rashi] Not so the Lord, for He gives spirit in all flesh, and although He is in His Holy Temple, the heavens . . . —[Redak]

Silence the whole earth before Him—All the inhabitants of the earth fear Him, for He oversees them and witnesses all their deeds, as it is written (Ps. 33:13): "The Lord looks down from heaven and beholds all the children of men."—
[Redak]

1. concerning the errors—This may be interpreted according to the Targum, as follows: A prayer that Habakkuk the prophet prayed when it was revealed to him concerning the reprieve given to the wickedthat if they return wholeheartedly to the Torah, they will be forgiven, and all the sins they sinned before Him will be counted as inadvertent ones. However, according to the apparent meaning, Habakkuk is begging for mercy for himself because he spoke rebelliously: (1:4) "Therefore Torah is slackened," and (verse 14) "You have made man like the fish of the sea." He criticized the Divine standard of justice.—[Rashi]

Redak explains that this prayer was composed in the manner of the Psalms, using such words as שְּנִּיוֹן לְנָחִי in Psalms 7:1; לְנִהְי הַנְנִינֹתְי in Psalms 7:1; לְנִהְי at the end of this chapter, and סְלָה which is found in Scripture only in Psalms and in Habakkuk's prayer. The prayer is about Israel's trials and tribulations in this exile. The prophet relates the

נים חייהו בכרב עַתִיד לַהוּדַ**ע** נבורה בנו שנא לָאִתְפָּרָעָ**א** עלכוא מַרַשִּׁיענָא רַעברוּ על מיסרה וצריקוא עבדי רעותה בַּרַחָסין תַּדְבָּר: הארץ נ בָּמָהַן אוַרַוִּהָא לָעַמֵּיה פחימן יכה , פכו"ם

אָלָהָא סדָרוֹמָא אָהְגַלֵּי וָקָדִישָׁא סִפוּרָ**א דְפָּארָן בּגְבוּרַת עַ לְּסִין א**ַהְחַפִּיאוּ שְׁמַיָּא זִיו יָקָרֵיה וָאָמָרֵי מהר"י קרא

אתרתי איך משתנית מדת הדין בעון ישראל: פעלך בקרב שנים. פעלך הרחשון שהיית נפרע לנו מחויכינו בקרב שני הלרה שאנו שרויים בה : חייהו . כלומר עוררהו והשיכהו: בקרב שנים. וכקרכ שנים הללו חודיעהו: ברוגו. וכרונו שתקלוף על הרשעים רחם חזכור: רחם. כמו לרחם: (ג) אלוה. עכשיו הוח מזכיר לפניו

פעלו הראשון שהוא מבקש לפניו לעוררהו פועל חבתן של ישראל ופורענות דורות הראשונים כשבאת ליתן את התורה חזרת על עשו ועל ישמעאל ולא הכלוה: מתימן. כשו: פארן. ישמעאל כדאמר וישב במדבר פארן (בראשית כ"א): אבן עורא

בקרב שנים תודיע. פעלך מה יעשה והם ישראל הם הפועל שלך: ברונו. כעת הרונו שחנו כפחד: רחם תובור. רחמיך ומלת רחם לשון יהיד כי רחמים לשון רבים ורבי משה אמר כרוגז רחם וזכור העת שכאתה אחה החלוה מתימן וזה ארוך ואינו נכון ויש אומרים כי רחם שם דבר כמו חהבה חרחמך ה' לדקי: (ג) אלוה, עחה יספר כמה גבורות עשה לישראל העעם הלא אחה הוא מתיתן כמו אלוף תיתן כמו ה' כנאתך משעיר: וקדוש שהר פארן . וכבר פירשתי זה הטעם בפרשת וזחת הברכה כי כחשר עבר הכבוד על הר שעיר שהוח סמוך לסארן כמו שנאמר ואת החורי בהררם שעיר עד איל פארן **או זרח משעיר ככוד השם ונראת' גבורתו במלחמת מדין** וסיחון ועוג: כסה שמים הודו . ששנחוהו הכל ופחדו

סצורת דוד

בקרב השנים האלה לא יכלו והעתד בחיים את ישראל הנקרא פופל ידן כפ"ש פל כני ועל פועל ידי (ישעיה מ"ה): בקרב שנים תודית. בקרב השנים החלה תודיע שברונ: רחם חוכור ר"ל שחף

לקק ולא יכוב: ה' פעלך בקרב שנים חיידה . אבל תפוש לך סנתנך מראשון וחייהי וחדשהו לפועל גבורתך בתוך שני צרתם של ישראל תוריעהו להם: כרונו רחם תוכור, אפילו ברגוך עליהם לתתם ביד אויכ תוכור לרחם עליהם ותושיעם ספעיתם וסכאן ואילך אל יפיל לב אדם פליו שהרי יראה. תבכורת ידך: (נ) אלות סתיכן יבוא. בדין הוא שתוכור לרחם על ישראל הלא כשבאת סתיכן לאדום לקבל תורתך: וקרוש

איניו לפיכך אני מתפלל לפניך ראומר: פעלך בכרב שנים חיירו. ישראל שהם פעלך שאתה פעלתם כם ש על בניועל פרע ירי תצוני ואמר הוא עשך רכוננך: חייהו. חייה אותו בתיך השנים הארוכים האלה שיהיה בנלות שלא יכלת כסרב ארכיו: בקרב שנים תוריע. בקרב אלה השנים תודיע דברך שיערת לחם ואף גם ואת בהיותם בארץ אויביהם לא מאמתים

ולא נעלתים לכלותם ונו": ברונו רחם תוכוד. כופן חדונו ותאם שהוא זמן הגלות תזכור להמאהבת אבותם כם"ש וזכרתי להם בדית ראשונים או יהיח רחם אחד מן רחמים כלומר זכור לחם רחמיך כם'ש זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם חמה הדדך הדרש רחים בניכשריא אברהם חשכון זה כות כלומר זכור להם ברית אברהם: ע) אלוה סתיםן יבא, עתח ספר תנהלת והנוראות שהראה האל לישראל בסדבר שיעשה להם כן כצאתם מהגלות תחלה כשנתן להם התורה יוח אלה מתימן יבא כם"ש בתורה מרח משעיר למו כי תימן הוא שעיר וכן מהר פאדן כמי שנאמר בתורה הופיע מהר פארן: כמה שמים הרדו. זהו הלפידים שראו ביום פתן תורה שהיו פותירים השפים והארץ: הודו. פי' הודו והררו: ותחלתו, זהרו פן בחלו גדו עלי דאשי. וזכר שעיר ופארן בי הם ספוכים לחר

> (נ) פתיפן. כים חרן חדום שהים בדרומה של ח"י: פלה. לפולם: הודו . פנין הדר ופחר: ותהלתו. פנין כחרה חוהר

הודים . בקקבים החלים מניהם וכמ"ש ואף גם זאת כטיותם באקרן אויכיםם אל משתיים שלהו כל לכותם וניו והכתי לכם במקבים ברית ראשונים (ויקרא כ"ו): (נ) אלוה תחיםן יבא. הנה כשבא אלום לפני ישראל כשפכרו את רימן והיא ארן אדום כי או התחיל לכלותם כחיותן ועוג: וקרוש סהר שארן פלה. הוא כמו הפוך וקדום שלה שכר שארן וה"ל בשלה הקדום שמעום בשפכרו הר שארן שהוא משוך אלום למ"ש בהרכם שניי כד איל שארן (נראשייר") והר שעיר הוא ארן אדום והוא חימן וככל הדכר פמ"ש: בסה שבים הודו. או כשככשו ישראל ארן סיחון ופוג כסם שמים הודו ר"ל או מלאה הודו על השמים משעל ווהרו מלאה בארן

deeds that God showed Israel in the desert, [and prays] that He perform them when Israel leaves this exile. This verse parallels Deuteronomy 33:2.-[Redak]

His glory covered the heavens-These are the torches which lit up the heaven and the earth, that they saw on the day of the giving of the Torah.—[Redak]

and His splendor-Heb. ותהלתו , derived from (Job 29:3) "When His candle shone (בהלוי)."—[Redak]

Your deed. In the midst of the years, revive it; in the midst of the years, let it be known. In anger You shall remember to have mercy. 3. God came from Teman; yea, the Holy One from Mt. Paran, with everlasting might. His glory covered the heavens, and His splendor filled the earth.

Your deed. In the midst of the years—Your original deed, that You would wreak vengeance for us upon our enemies in the midst of the years of trouble in which we are found.—[Rashi]

revive it—Awaken it and restore it.—[Rashi]

in the midst of the years—And in the midst of these years let it be known.—[Rashi]

In anger—In the anger that You will vent upon the wicked, You will remember to have mercy.—[Rashi]

to have mercy—Heb. סְהַה, like מְּהָה, to have mercy.—[Rashi]

You shall remember—You shall remember to have mercy on Israel.—
[Rashi]

[2] Your work—in the midst of the years—I therefore pray that Israel, the nation that You made...—
[Redak]*

in the midst of the years let it be known—In the midst of these years, make known what You promised them, (Lev. 26:44) "And yet for all that, when they are in the land of their enemies, I will neither reject them nor cast them off to destroy them, etc."—[Redak]

In anger, remember to have mercy—At the time of anger, which is the time of the exile, remember the love of their forefathers, as the

Torah states (ibid. 26:45): "And I will remember for them the covenant of their ancestors." It is also possible that מַחָם is the singular of cְּחָמִים, mercies. It is homiletically interpreted as the numerical value of מַּקְרָמָּא, Abraham, as follows:

$$= 1$$
 $= 200$ $= 8$ $= 200$ $= 8$ $= 200$ $= 40$ $= 5$ $= 40$ $= 248$

The intention is: Remember the covenant of Abraham for their sake.—[Redak]

3. God—The prophet now mentions before God His original deed, which he begs Him to revive—the deed of the love of Israel and the retribution of the first generations: When You came to give the Torah, You went around to Esau and Ishmael, and they did not accept it.—[Rashi from Avodah Zarah 2b]

Teman—Esau.—[Rashi from Obadiah 9] Jonathan renders: South.

Paran—Ishmael, as Scripture states (Gen. 21:21): "And he dwelt in the desert of Paran."—[Rashi]

His glory covered the heavens—at Sinai for Israel.— [Rashi]

[3] God came from Teman—Now he tells of the great and awesome

דניא ונוגה כחור, פסחים ח בקרים מ"ב פכ"ט ז

תושבחהיה כליא אַרָעָא: ר ווָהוֹר יַקְרֵיה כּוָהור בַרָאשִית אָהַנְיַיּי תקוקין ספרבבת יהריה נַפְּקִין הַּמְן נְלָּא יַת שָׁבָנהַיה דַהַוֹת מַטְמִרָא סבני אָנשא בתקוף

רוּמָא: הֹ כָּן הַרְמוֹהִי מִשְּׁהַלַּח מַלְּאָךְ מוֹהָא וְנָפַּיק בְּשׁלְהוֹבִית אֲשְׁהָא מֵימְרֵיה: יאָהְנָלַי וְאֵזִיעַ אַרְעָא

מהר פארן סלה . וכן כשבאת בקרושתך מישמעאל גם חוא לא קיבל עליו עול הורתך. ותהלתו מלאה הארץ. כשקיבלו ישראל את התורה: (ד) ונוגה כאור תהיה. אור נונה היתה נרולת על הר סיני ביום מתן תורה כאותו אור של שבעת ימי בראשית: קרנים מידו לו. אותו נוגח מידו של הקב"ה היתה. מפסלת ומנסדת ברקיע ויוצא בשתי קדנים המפוצלות ומאידה על תר סיני: ושם חכיון עזו. ושם בסיני נתן לישראל (עוד) [עיו] תורת שהיתה חבויה אצלו כצלו אלפים שנה: (ה) לפניו ילך רבר. שויתו היכול הבני השם שלאכי חבל לחבל את העולם אם לא לפגו היו חולל את התורת . ובדין הוא שברוגו שיחיח לך עליהם שתוכור לרחם אותם : (ו) עסד וימורר ארץ . עתח חור לופר מה שאפר לפעלה שמעהי שמעך שברורות הראשונים

כסה שמים הורו. נסיני לישראל: (ר) ונונה. אותו היום : כאור תהיה . כחור המיוחד של שבעת ימי ברחשית היה וכן תרגם יונתן: קרנים . לשון מחור כשהות נקוב וזורה דרך הנקב נראה כמין קרנים כולטים וכן (שמות ל"ד) כי קרן עור פניו: סירו. מידו של הקדוש כרוך הוא באו להם: ושם חביון עזו. כחרגומו שם נגלה עזו שהי' חכוי למפרע כסתר עליון:(ה) לפניו ילך דבר.מלחתי במדרש חנדה כשעה שנתן הקדוש כרוך הוא תורה לישראל פורדו למלחך המות להפלינו לדברים אחרים שלא יעמוד להנחר ולומר חומה שעתידה לכפור כך לסיף חרבעים יום

וחתה נותן להם את התורה: ויצא רשף לרגליו. מלכי רשף כחו עמו לסיני: (ו) עמר וישודר ארץ. המתין רד"ק

אכן עורא מתנו: (ד) וננה . שהיה יולה מלפניו כהור היה זה הוח כמו עמוד האם. וקרנים כמו כי קרן עור פני משה: ושם חביון עוו . היא הארון כמו אתה וארון עוד וכהיכ כי עכן הַ' על המשכן יומש ואש חהיה לילה כו ויו"ד הכיון

סיני ודרך חדרש ירוע וי"ת כתיכן מררוכא ודעתו כדעת אנקלום בפי' הפסוק ותהלתו הרגוכו כמשמעו ופימר תושבחתיה: (ד) ונוגה כאור תהיה . זהו מה שאפר בתורה ופראה כבור ח' באש אוכלת בראש ההר: קרנים כירו לו. זהו כי קרן עור פני משה כלומר הזיו ההוא היה מיר האל לו למשח ואמר קרנים כל' שנים כי הפנים שני צררין וי"ם קרנים על הלוחות שנתן לכשה שהיו שנים והיו מזהירות בנראה וכנסתר: ושם חביין עוו., שם בסיני נגלת מח שהיה נחבא מעוון ער חיום ההוא כי לא היח כיום ההוא לפניי ולאחריו שנגלה לו תחל ית' בכבודו הגדול על הר סיני לעיני כל ישראל וי"ם חביון עון על הארון כם"ש עליו אתה וארון עווד ושם היו נסהרות הלוחות: (ה) לפניו ילך דבר. פי׳ אאו"ל במחי. מדבר והחכם ר' אברהם א'ת פי' על העמים כשנכנסו ישראל לארץ ככ"ש

תחת אלף וטעם הכיון עזו הארון שהיה חכוי וטמון ומכוסה כשנושחים חותו חו הוח מבעלי הה"ח כמו חבי כמעט רגע עד יעכר זעם: (ה) לפניו. לפני הככוד או הארון ששם הככוד : דבר. להרג העמים כדרך וגם הלרעה: ויצא רשף. כמו דבר ולחומי רשף כמו חכולי דבר: (ו) עמד. 'נמדדה ארן כנען ונתחלקה לשבטים את אימתי אשלח לפניך והכותי אה כל העם ונו": רשף. ככו דבר והענין כפול בפלות שונות וכן ולחוםי רשף והוא חולי הקרחת שהיא חמה השורפת וכפיהה סהרה: לרגליו. לסבתו כפו ויברך ה' אותך לרגלי: (ו) עבר ויםודר ארץ. עסר הארון

מצורת ציון כמו כהלו נרו (איוב כים) : (ד) וגונה. מנין הארה וזריחה כמו מנוגה נגדו (מהלים י"ח) : קרנים . הושאל של השמשלה והתחוקות ע"ש שבע"ה בעלי הקרן יחחות בהם: חביון. מלטון חביו וגנון כמו חבי כמעט רגם (ישטיה ל"ו): עווו. פנין חווק ועל הפרון יחתר שהוח חוקו של ישרחל: (ה) דבר. מנסה: רשף. גחלת 6ש כמו כשפיה כשפי חם (ש"ה מ'): לרגליו. ר"ל עם ביחתו וכו

כי או נחסרסם נכורת ה' : (ד) וגונה באור תחיה. המונה של פשוד האש שהוליך לפני ישראל היחה מלירה לאוד היום: קרגים ידני, מיד ה' אל ישראל לרקן ממשלה והסעברות: יושם וגי'. במחנה ישראל הלך חביון עוו בם הלוחות שהיו מאו חבויים וננווים במחנה ישראל הלך חביון עוו בם הלוחות שהיו מאו חבויים וננווים בפרום הנחינים בלרון הנקרה טוו כמ"ש אחה ולרון עווך (חהלים קל"כ): (ה) לפניו . לפני הארון הלך הדבר להרוג את העבו"ם ופס ביאחו ילאו קשפי אש לשרוף אותם ר"ל ע"י הארון ההולך עמהם

סצורת רור

לפלחמה כבשו את העכו"ם: (ו) עבד ויבידר ארץ. כאשר עמד הארון בארן כבשו אותם וחלקוה לשבעים כמדם בחבל: ראח.

proceeded before the Ark to slay the heathens.

and sparks went out at His feet— Heb. לשֵׁך. Fiery angels came with Him to Sinai.—[Rashi] Destructive angels went before God to destroy the world should Israel not accept the Torah. It is proper that with the anger that You had against them. You should remember to have mercy upon them .- [Kara]*

at His feet—Caused by Him.— [Redak] Through the Ark that accompanied them to war, they were able to vanquish the heathens.— [Mezudath David]

4. And there was a brightness like the light; they had rays from His hand, and there was His strength hidden. 5. A pestilence went before Him, and sparks went out at His feet.

4. And there was a brightness—on that day.—[Rashi]

like the light—Like the special light of the seven days of Creation. So did Jonathan render it.—[Rashi] The brightness on the day of the giving of the Torah was as great as the light of the seven days of Creation.—[Kara] As the Torah states (Ex. 24:17): "And the appearance of the glory of the Lord was like a consuming fire atop the mountain—to the eyes of the children of Israel."—[Redak]

rays—Heb. קרְנִים. The expression of a light, which, when piercing and shining through a hole, appears like protruding horns. Similarly, (Ex. 34:29) "For the skin of his face shone (מבן)."—[Rashi]

from His hand—From the hand of the Holy One, blessed be He, they came to them.—[Rashi] Redak explains that the rays of light that emanated from Moses's face came from God's hand. The dual form is used since both cheeks shone. Others identify the rays with the two tablets of the Decalogue.

and there was His strength hidden—As the Targum renders: There His strength, which had previously been hidden, was revealed in the secret place of the Most High.—[Rashi] There, on Mt. Sinai, He gave them His Torah (known as His strength) which had been hidden

with Him, in His shadow, for two thousand years.—[Kara]

There on Mt. Sinai was revealed what had been hidden of His strength until that day, for there was no such day before it or after it—when God was revealed in all His glory, on Mt. Sinai, before all Israel. Others explain that this phrase refers to the Ark, where the tablets were hidden. The Ark is referred to as "the Ark of Your strength" in Psalms 132:8.—[Redak]

5. A pestilence went before Him—I found in a Midrash Aggadah: At the time the Holy One, blessed be He, gave the Torah to Israel, He drove away the Angel of Death to divert him to other things, lest he stand to accuse and say, "You are giving the Torah to a nation that is destined to deny you at the end of forty days?"—[Rashi from unknown Midrashic source, quoted also by Tos. Shabbath 89a]

Rabbi Joseph Kimchi explains this phrase as an allusion to the Israelites who died in the desert during the forty years of their wanderings. Ibn Ezra explains it as an allusion to the peoples of Canaan who were slain when Israel conquered the land, and also to the zir ah, or wasp, that attacked them at the time of Israel's invasion.—[Redak]

Mezudath David renders: Before it, referring to the Ark. A pestilence

ץ ראָה וַיַּתַר גוּיִם וַיִּתְפּצְצוּ ואותי סבולא על עם דרא בעברו על מיקריה וַאַף בְּתִנְיָתָא כָּד חַבּוּ קרכותי בחוביהוו פן. בַּלְבְּלִינוּן לָעִמְמֵיָא וָאָהְפְרָקוּ דַּסְלָּקָדְמִין מָכָא דַּמָתָא גכורת עלָּמָא דִילֵיה: ז פר

פָּלָחוּ בִּיח יִשְׁרָאֵל לְּמֶעוָהָא מְפַרְהִינוּן בְיַר בּוּשֶׁן חַיָבָא וְכֵר הָכוּ לְמֶעְבָר אורַיָהָא עַכְרַיִּת להון נסין ונבורן ופרקהינון מיד מדונאי על יד נדעון בר יואש: הא

לדקדק בדין דור המבול למדוד להם מדה כנגד מדה ומדד עומד כדחמר נלב לריב ה' ועומד לדין עמים (ישעיה ג') ממתין ומדקדק כדינס: ויכודד ארץ. כרותחים קלקלו וכרותחים נדונו: ראה. כדור הפלנה שעל ידי שהיו שפה אחת כאו כולם בעלה כדכתיב ויהיו כל הארץ שפה אהת ודכרים אחדים (כראשית י"א): ויהר גוים. הפילם לשבעים לשון כדחמר לנחר בהן על החרץ (ויקרא י"ח) יחרד לכי ויתר ממקומו (חיוכ ל"ו): הררי עד, שרי החומות: הדיבות עורם דו. הרחה להם שכל מהלכו של עולם שלו הוח: (ו) תחת און. שנמלח כישרחל: ראיתי

אהדי בושן . שעומדים כגלוי ומחכלים חח ישרחל. וכהתכנעם לפניך: ירגזון יריעות ונו' . הכל כתרנומו: ") עיין גמ' ב'ק דף ל'ח וכילקוט רמו חקס'ג. אכן עזרא

וטעם כ"מ ששם עינו עליו מיד נמם וזהו ויתר גוים ז ויתפצצו . הטעם שכל מקום שעכר עליו הכבוד היה מתפולן או הוא דרך משל שעבר על המלכים שאחותם אימה : שחו . הגבעות לפניהם והיו מישור והליכות עולם: (ו) תחת . הטעם כי אהלי כושן נפלו כאילו היו תהועים כמקומות און שלא יעמד גם נכון הוא להיות זה רמז לדבר כושן רשעתים וארן מדין על דבר גדעון בדברי החלום:

המחנה וגו' וינוסו זבח וצלכונע וירדוף אחריהם וילכור את שני ר**ד**״ק בגלגל י"ד שנה ער שכבשו הארץ וחלקוה בפדה וחבל: ראה ייתר ניים . משח ראה והכים לנתר הגוים כן הארץ ויתר פיי ויקפץ ככו לנהר בהם על הארץ כלומר כבורו היה בגלגלוהיה כנצח נויי הארץ וספילם לפני ישראל כאלו בראייה לבד היה מפיתם: ויתפוצצו הרדי ער. משל לכלכי כנען וכן גבעות עולם וותפוצצו ענין שבירה עם הפיוור ככר וכפריש יפיצץ סלת: שהו, כפעלי הכפל והוא חסר הכפל כון חחתיו שחתו: חליכות עולם לו. כהלכל העולם בלם לאל יתברך לפינך יקשה בהם כרצינו להגביה זה ולהשפיל זה לגרש זה

עבד הקב'ה ומדד לכל עם ועם לפי פעולהם אל חיקם: ראה רתר גוים ראה מעשיהם רעים והתיר להם") של גוים: ויתפוצצו

הררי ער שחו גבעות עולם. המלכים והשרים שהיו גרולים

כהרים וכגבעות ברורות הראשנים כפרעה פלך מצרים וכפלך סרום שהפיצם הקב"ה והשח קופתם: הליכות עולם לו. כענין הזה היה כהלך הקב"ה לפרור לעולם כפי פעלם: (ו) תחה און

ראיתי אהלי כושן. וגם תחת חפאות ישראל שחפאו להקב"ה

פרע מהם ומסרם ביר כושן רשתהים ינפו עליהם אהליהם:

ירנון יריעות ארץ מרין. כשחורו ולא חמאו עור שעשו תשובה

הישועם הקב"ה ביר גרעון מיר כלכי מדין ונסלק וכן הוא אומר ייכל גרעון דרך השכוני בארלים מקדם לנובח ויגבהה ויך את

ולהנחיל זה ואכר הליכית עולם כי העולם כהנהג על התנחיד הי הצבר הריכות שלם כי העופם ביותר מל דור המבול ועל רור הפלגה רוצה לומר אלה חדורות שלא היו מחלכי הנלגלים והכובנים ויותרן תרכם מפון הי על דור המבול ועל רור הפלגה רוצה לומר אלה חדורות שלא היו מכירים בו והיו מדפים שאין אלות בעילם עבד והראה להם כי הוא אדון הכל ומשניה בכל וריל במלת ויפודד שמרד להם מדה בננד מדה במבול במים המבול במותרו בי במים המבול ובמים המבול במבול במ רשעתים ע"י שתניאל בן קנו ובפלחמת גדעון עם כרין ואפר בפקום און ראיתי אותם אחלים תקועים כלופר בפקום שלא חיה להם העפרה וקיום כי הדים היאת עהניאל והפיל אותם אחלים: ירגוון ירועות ארץ פרין. רגוו אותן ירועות היל אחלי מצודה דוד

כחשר הארון שם שינו כחרן היה מעתיק את העכו"ם ענשם מחרלם: ויתפוצצו. הסרים הקבועים מעולם היו מחפוללים ומשחברים והושפלו הגבעות הקבועות מיתות העולם כ"ל מלכי העכוים ושריכם של משלה כרשו ונפלו: הליבות עולם לו. ר"ל ווהו היה לפי שלל מוליכי ומנהיגי העולם שרי מעלה ושרי מפה

מצודרת ציון ויכרך ה' אותך לרגלי (כלאסים ל'): ויותר . טלין דלוג והטחק כמו ניחד מפקומי (איוכ ל"ז): ויהפוצצי . טלין השור עם הסכל והראון וכן כללי יולר תנפלם (חהלים כי) : עד . ענינו כמו עולם : שחו . ענין השפלה כמו וישח אדם (ישעיה כי): הליכות . ענין הנהגה: (וֹ) תחת . בעכור: און . ענין שקר ודבר שחיני הגון:

המה הכל של המקום כ"ה לעשות כהם כדלינו: (ו) החת אין. בעבור האון דאיתי אהלי כושן רשעתים טומדים כארלות ישראל למשול כהם כאומר לא מקולר יד לא הושיע למו כי אם בנחול השון הניחם כידו: ירנזין יריעות ארין ברין. כ"ל כי הלא בקראם אליו ירנוון יריעות ארן מדין וזהו בימי נדעון שבא ביניהם חלדה

[Redak]

7. Because of iniquity—that was you...—[Rashi] found in Israel.—[Rashi]

standing in the open and inflicting Targum.—[Rashi]*

Canaan to mountains and hills.— injury upon Israel, and when they humbled themselves before

the curtains . . . quaked—All is to I saw the tents of Cushan— be understood according to the

6. He stood and meted out to the earth; He saw and caused nations to wander. And the everlasting mountains were shattered; the everlasting hills were humbled. The procedures of the world are His. 7. Because of iniquity I saw the tents of Cushan; the curtains of the land of Midian quaked.

6. He stood and meted out to the earth—He waited to examine minutely the case of the generation of the Flood, to mete out to them a measure for a measure, and He meted it out. "He stood" is to be understood in the sense of (Isa. 3:13) "The Lord stands to plead, and He stands to judge the peoples." He waits and examines their case minutely.—[Rashi]

and meted out to the earth—They sinned with heat, and they were judged with boiling water.—[Rashi from Sanh. 108b] They aroused themselves and excited themselves to sin, and were consequently punished in kind, through the boiling water of the Flood.

He saw—the generation of separation, who, since they were of one language, all came upon the plan, as it is written (Gen. 11:1): "And all the earth was of one language."—[Rashi from Targum Jonathan]

and caused nations to wander—Heb. אַרַּח. He caused them to jump into seventy languages—by confusing their language He caused them to wander away from each other—as it is said (Lev. 11:21): "To jump (אַתַּר) with them on the earth," and (Job 37:1) "My heart trembles and jumps (אַתַּר) from its place."—[Rashi, derivation from Machbereth Menahem, p. 186]

Nach Lublin reads: He scattered them into seventy languages. [Although this rendering appears to make more sense, the derivation does not fit the definition. Cf. Bava Kamma 38a.]

the everlasting mountains—The heavenly princes of the nations.—[Rashi]*

the procedures of the world are His—He demonstrated to them that all the procedures of the world are His.—[Rashi]

[6] It stood and measured the land—The Ark stood in Gilgal for fourteen years, until the Israelites conquered the land and divided it with a measure and a rope.—
[Redak]

saw and caused the nations to tremble—From there, the glory of God that was in Gilgal saw the nations and defeated them before Israel. It was as though He defeated them by merely looking at them.—
[Redak]

the procedures of the world are His—All the procedures of the world belong to the Almighty. He does to the nations as He desires: to raise one nation and to humble another; to drive one out and to give its land to another.—[Redak]

and the everlasting mountains were shattered—He compares the kings of

בְּמִי נְהְרָא הַנְהְרְנִיּטְן הוקה ייִ על סְלְבִיָּא הוה רוּנְוְךְ יִבְּיֵסְא הורעהא בחון פּוּרֵענית וכשר יהידיו כירתר אבי אתנכיהא מלכידון. דו רטג'אין יון יי רבנררים דרר ירוְר אַם־בּנְּרִיםׁ אַ אַפֶּּרְ אִם־בּיָם עָבְרְתֵּרְ כֵּי תִּרְבַּנֹעֵלְ-יי אַפֶּרְ אִם־בּיָם עָבְרְתֵּרְ כִּי תִרְבַּנֹעֵלָ-יי סוֹטָירְ טַרְבַּנְתְּיְרְיִשִׁיעֲרִי ישְּׁרְעוֹרְ יי סוֹטָירְ שָׁבְעוֹר טַטִּוֹר אַטָּר תֵלְר

צום לעלמין נהני

במי

(ד) הבנדרים. ים מתיכות שהן קיימות הראינו שכל אלה ששה ופירוש המקרא כתרנותו: מרבבותיך, לנו ישישה: (ש) עריה העוד קשהך, ינגלה נגלית גבורתך: שביעות משוה. שנינות שנשלט אותי להנשים: אומר מלה, מאתר התקייים לשלם אותי נקוד פתח (ר"ל בנול) מוך "א קרא מריו את זכח את צלכונע וכל המתנה החדיר הה"ר לני ירנון ורישיה איק פריו; (ח) הנגורים חריה האם נגרים לנו אפך בחביה כלומד האששו ליבר דבר וח שהיריון נחרב לפני די ישראל מפי שחרה אששי להקב"ה הבי אבל אנג אל פפני די ישראל מפי לישרא, וכי הרכב כל פוסף וכרבניתיך לישינת ישראל כי הניצאם מצירים: (ع) שניית חצוי קבריך. כווה שמריל הי הקשוי שיריה הציו במלומה בפי כן ירב "בקריח מבויק את קשוי שירי וכל כך למה שחקים מלה כאמוי

פציו על כצרים וכן הוא אופר וישלה הציו ויפיצם ברק ויהָם:

מצורה ציון

וסבנו וה אח זה כמ"ם (בוסטיס וי); (ח) הבנדרים חרה ה', ירגוון, מנין מברה: ירינות, כ"נינישוֹח כאוהל.; (ה) עברחף ב בקרני במקוט אה פרוך למי בגלא ולי מה אל או של הצירה מלפון מבנה וומס: (ש) ערוה הגיר. מנין גלוי כמו ואח מלוס מילוי במחבי: אם בנדרים, כיא מכל מנין לחוב: אם בנם עברחף, כביקיט אח הים יני נחצלא עליו שנהה להמריב מנמי: בי הרבב. אלא מהיה הסכה למי מרכב מעל בוסיך במרכבוחץ על יחסי להישי עליון ולכן בקוס ללמה דרן הבקרקים והא שני של הלי למים הזה בסקה במים במבר במום הבאל. (ש) יירי הער קשרך, הגלה עלימה קבון ללחום מגל הצולי המרכ"ו היה ובי כי הבניות הברכות למני מלח לחוב הארן למנוח מדגל מום כאות ה מצורה רור

"mem"] is vowelized with a "pattah, archer grasping a bow to fight against the heathens.—[Redak]

the oaths to the tribes-The oaths to the tribes.-Swore You [Rashi] that

ment that is to last forever. אקר (the a perpetual statement—A state-

is on the first syllable, making it a noun.—[Rashi] The word is אֹבֶר a verb (for which the form would be אינב" - אינב". אינב" (אוקר").* [meaning a "seggol"] and the accent segolate noun, like wy and wyn, not

8. Was the Lord angry with the rivers? Is His wrath against the rivers, or His fury against the sea? Only that You rode on Your steeds with Your chariots of salvation. 9. Your bow revealed itself: The oaths to the tribes were a perpetual statement;

In the place of vanity, I saw the tents of Cushan—They had no permanence, but were destroyed by Othniel son of Kenaz.—[Redak]

the curtains of the land of Midian quaked—The tents of the land of Midian were overthrown Gideon, as was depicted in the dream of the barley cake (Jud. 7:13f.). Jonathan renders: When the house of Israel worshipped idols, You delivered them into the hands of the wicked Cushan; and when they returned to keep the commandments of the Torah, You performed miracles and mighty deeds for them. You rescued them from the hands of the Midianites through Gideon son of Joash.—[Redak]

8. Was... with the rivers?—Some questions are in the affirmative. Have we seen that He performed all these? The explanation of the verse is according to the Targum.—[Rashi] Rashi means that the questions should get an affirmative answer. This is not as expected, and other commentators explain that the answer is negative. Rashi's explanation is according to Jonathan's, who paraphrases the verse figuratively, as follows: Indeed, the Lord was angry with their [the nations'] kings and their camps, which were as numerous as the waters of a river; Your wrath was against the kings. On the sea You let them know the retribution of Your might, for You revealed Yourself on the chariots of Your glory. Yea, Your Divine presence [You revealed]; to Your people [it meant] might and salvation.

Your chariots—were salvation for us.—[Rashi]

[8] Was the Lord angry with the rivers?—When the Lord split the Jordan, was He angry with the rivers?—[Redak]

Is His wrath against the rivers— This is a repetition of the above.— [Redak]

or His fury against the sea?—When He split the Red Sea, was He angry with the sea?—[Redak, Kara, Mezudath David]

Only that You rode on Your steeds, etc.—Only that You rode on Your steeds with Your chariots in order to perform salvation for Israel. Habakkuk figuratively depicts God's saving Israel with God riding steeds and chariots against those of Pharaoh, because these were the implements of war by which people expected to defeat their foes.—
[Redak, Kara, Mezudath David]

9. Your bow revealed itself—Your might was revealed.— [Rashi] Just as Habakkuk describes God as a charioteer when saving Israel [from Pharaoh], he now depicts Him as an

ציםו : אול במולברך נסין ליהושע במישר גלעון שמשא וסיהרא קמו להון קונעקא סלכין שְּקְפְין נְּקְקּוֹ נְהֲרֵוּ יקאָפְיִן אָרְעֵא: ביני חוו יקרך זעו פוריא ענני ספרא ערל בְּמְרוֹרִירוּן אֵמְן הרוסא הרוסא מרוטא הקרו

מברשית שנשבעת לאבוהני וכן הוא אופר וישפע אלהים את ו שבושת שנשבעת לאבוהני וכן הוא אופר וישפע אלהים את ו נאקס גרי: גרורות הנקע ארץ. ויבק נים עבר מעברו יהלו הייבן יופן הוא אופר נצאו וני: זרם פים עבר. כשעברו את הייבן יום סים שירה בפרק עבר לל-3 שעה ליש ישופים היים כחופה וכן הוא אופר ויעפוד הפים היורים מלפגלה אירורים כלפעלה נהנו קלם: זרם יידידו בים היורים מלפגלה היורים ברופה וכן הוא אופר ויעפוד היורים מלפגלה על ים העובה לא הבין הביבניל שלו. וכן הוא אופר על ים העובה לא הריבניל שלו. וכן הוא אופר הועמת למעלה שהיא שם דבר: נהרוה הבקע ארץ.

במרנומו: (י) ראוך יהילו הרים. הרי נמלי ארץ הרים מתנומו: (י) ראוך יהילו הרים. הרי נמלי ארץ מנו מתנקו וה עם יה ורם בים עבר. בעברם בירק מנו בתרהו המים עבר ועמר המים לשלו של נהר בהיים מלמעלה קת ועמדו: בהן ההוים קולו. שבחיה וה והפיים התועה ביוהי נמאי. בה השנים החולו והיה נמאי במה באיים החולו והיה נמאי במים בורבה על מלמות וה נמתלה בשיל לה ה"א במים ושרבוה על מלמות

אבן עורא ממתר מלה: בהרוה הבקע ארץ. לגינת הם החרן

ממתר מלה: בהרוה הבקע ארץ. לגינת הם החרן

בהי הכקשב היו בפשלה עד בתמבה כמו נהרות
בי לא הבקשב היו בקע הרים: ורם מים נהרות
בי (י) ראוך יוילי. מיזל הרים: ורם מים ינו ההרה

מעיהם על ההרים: נרן ההום כןלו. בזון הים והנהר

מבמבמלאלי הון מבעברונו בל עלם זו פירום החרם

מרים ביו לאלי היו בנילו הבים ביו ולא ליות הכלה פירי

בונולו והמעם זון זירך למת בני ולל ליות הללה כיי

בונולו המעם מין זירך למת היי זלנה. העעם כמול:

Ę

(Josh 10:13), the sun and the moon the The lighted arrows are a metaphor for the hailstones that God hailed down on the Joshua 10:11. stood still in the heavens.—[Redak] to the light of Your arrows they Although Scripture does not men-Canaanites in the war with go-Israel. - [Rashi] as in Gibeonites,

unless there is lightning. Also, the ning. Since Joshua prayed that the brightness of the hailstones illuminates the night and resembles lightmoon stand still, it is evident that the battle took place at night. Israel waged war, marching to the light of Mezudath lightning.-Abarbanel, and hailstones Redak, the tion that there was lightning, it is

David

understood that hail does not fall

You split the earth into rivers. 10. Mountains saw You and quaked. A stream of water passed. The deep gave forth its voice. The heaven raised up its thanks. 11. The sun and the moon stood in their dwellings; to the light of Your arrows they go, to the brightness of the lightning of Your spear.

You split the earth into rivers—According to the Targum.—[Rashi] You split the dry land for Israel to give them many waters, in the words of the Psalmist (78:16): "He brought streams out of the rock, and He brought down water like rivers." Jonathan rendered it in this manner: You split mighty rocks; rivers came forth, inundating the land.—[Redak]

10. Mountains saw You and quaked—The mountains of the streams of Arnon that cleft to one another.-[Rashi] Rashi is alluding to the account given by Midrash Tanhuma, Chukkath 20, which he also quotes in his commentary on the Pentateuch, Numbers 21:15: While the Israelites prepared to pass through the valley of Arnon, the Amorites lay in wait for them in the caves of one of the two mountains overlooking the valley, ready to slay the Israelites with arrows and slingshots. On the opposite side of the narrow valley, closer to the Holy Land, was another mountain, studded with protuberances opposite the caves in the first mountain. Miraculously, the mountain closer to the Holy Land moved toward the mountain closer to Moab, crushing all the Amorites lying in wait for Israel. Habakkuk describes this as

"mountains saw You and quaked." (Cf. Num. Rabbah 19:25, Soncino translation.)*

A stream of water passed—When they crossed the Jordan, the water was "completely cut off," and the flow of the stream of water passed downstream; the water "which came down from above stood and rose up."— [Rashi, alluding to Josh. 3:16]

The deep gave forth its voice—The inhabitants of the land praised Him.—[Rashi] Redak explains: When the water of the Jordan split, it emitted a loud noise.

The heaven raised up its thanks—The host of the heaven thanked Him.—[Rashi] Rashi explains as "its thanks," thus rendering: The heaven raised up its thanks. (Heidenheim concurs.) Redak renders: It—the deep—raised its hand on high. When the waters of the Jordan split, they "rose up in one column," as if raising a hand high.*

11. stood in their dwellings.—Heb. וְבְּלָה, in their dwellings. In every word that requires a "lammed" at the beginning—Scripture placed a "he" at the end [meaning "to"]. They explained the phrase as referring to the war of Gibeon, as the Targum paraphrases it.—[Rashi] In the war waged by Joshua against the kings

אָהְנַבֶּרוּ קפיסנר 7 בּיַקוּף גֹּצְחַן נְבוּרְהָּהְ: יב בָּאַיְהָיוּהָךְ לוֹמ עַל קָנָאַי עַמֶּךְ בְּאָתְנַלְיוּתְּךְּ ָּכְהְּכֶר רַשְּׁיֵעִי אַרְעָא ? הַקְמור ברונוה בְּעַכְּמֵיָא: יג אָהְנְלֵיהָא לְבִּבְּרַק וַה עַסְדְ לִמְבְּרַק יַת סִשִּיחָר שֵׁיצִירָא מָן בַבְּמִיהוּוּ מבהיהון

הָרֵיכָהְ חַיָּבָא וֹהְכַרְהָא חַילִיהון רְגָיַי עַסְךְ על צורי הְנָאֵיהון מִימְרָךְ כַּוְם לְעַלְמִין: יי בַּוֹשָׁהַא נָסָא בָּחוּ רַבִיה רַסשָה וִגָּבָרַיה רַישׁי סַשׁרָיָת פּרָעה רַחַשִּׁיבוּ סַחְשָבְן עַל עַסְךְ רַבַּרְהִינון בַּרוּתַ מהר"י קרא

וידום חשמש וירח עמד: (יכ) כועם הצעד ארץ. מכאן ואילך אין לחלות חדבר מפני שחרה אפך בנהרים ועברתך בים אלא ספני שכעסת על אומות העולם שהית זעם אפו עליהם וינעד ורש עליהם: (יג) יצאת לישע עמך. במו דבתיב כחצות חלילת אני יוצא כתוך מצרים: לישל את משיחך. אלו ישראל: בתצת ראש סבית רשע. סבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השבי: ערות יסוד עד צואר פלה . כפו ערו ערו עד חיפוד בח: (יר) נקבת במפיי ראש פרויו . נקבת במפה של משח ראש פרעח שחיה ראש סלכיתיו כמו שהכה במסה בים וחלך בו פרעה ונפבע: יסערו להפיצני. ברוח סערה שספיץ הכל לפניון

ותברקים חם חצי תש"י וחניתו והאויבים נגפו כהם וישראל הלכו לאור האנים שלא הוכיר בפסוק ברקים כיון שחזכיר אכני הברד חרי דוא כאלו חזכיר ברקים כי לא יפלו אבני הברד בלא בדקים גם אבני חברד לבנים מכחיקים ונותנים אורח כלילה וביום ובלילח חיתה הסלחסה שהרי חתפלל יחושע על תירח שיעםר ניכ עד יקום נוי אויכיו והנה חיה גם כתוך גם שחאיד חירה בלילה עם הברד: (יכ) בועם. בועסר על ז' נוים צערת עליחם בארצך וכפל הענין במ'ש ואמר באף חדוש נוים: (ינ) יצאת לישע עמך לישע את משיחך.כמו שיצאת לישע עמד

בהכנסם לארץ ז' גוים כן תצא לעתיד לישע את עסך כסו שיצאת לישעם בתכנסם לארץ ז' נוים כן תצא ותושיעם ותוציאם סתגלות ושובם לארצם ומה שאמר יצאת מחצת עכת עבר במקום עתיד ורבים כמותו ובדברי הנכואת יבא זה כתב כי הרגונה שיב בלאר תנבואה אע"ם שהיא עתידה חרי היא כאלו נתקייםה לפיכך יוכרו כח בלשון עבר: משיחך. הוא משיח בן דוד: מחצת ראש מכית רשע. אז תמחץ ראש מחיל חרשל גונ: ערות. מקור כלומר הגלה עד צוארם כלומר תמחץ ראשם והוא מלך סגוג וכן תגלה יסודם עד. צוארם. ותם שרי החיל ותפלכים אשר אתו. ערות ענין גלוי וכן ערו ערו עד חיסוד כה ותצואר הוא סרוב לדאש ויסור הנא עיקר הבנין וקיומו לפי' חוא כשל על גדולי חסרנה; נידו נקבת בססיו ראש פרויו. כלומד בספות נוג עצפר תנקב ראש פרויו כלוכר חיילותיו וקראם פרויו לפי שיכאו לתב והסיושנים פבינות ירושלים בפרוים יושבי הפרוות שסתפשפים בכל מקום שאין להם חובה שתפגירם וכן אסר הוא אעלה אל ארץ פרזות. תאסר ג"ב פרזות. תשב ירושלים סרוב אדם ואסר שחקב"ת ישלח בהובה. בהם שינקכו ויפתצו איש בספת שבירו את ראש רעדו וכן אפר תהיה מהופת ת' רבת בחם ונו' חופר

מצודתציון ככרק וכן כרק חרכי (דכרים ל"כ): (יכ) תצקד . פנין דריכם הרגל כמו ויסי כי לפדו (ש"בו"): תדרש. מלפון דישם: (יג) מחדת. מנין כנחם ורצילה כפו פחן רחש (חהלים ק"י): ערות. פנין גלוי כפו פרים כושם (שיכה ח"): (יד) נקבת. מלפון נקר וחור: פרויר. פיר שחינם פוקסה חופה נקרמת סרוו כפו פלוום סשב ירושלים (;כרים כי): יסערו. פלשון רוח סטרם: לחפיצני. פלי

מצורת דוד לנינח ינו' . כוח כפל ענין כמ"ם : (יכ) תצעד ארץ . כפסח יושכי כחרן: (יג) יצאת. מעולם ינחת להושים חת עמך ולהושים חת משיחך ופל חוקיה פלך יהודה יחמר פל כחשומה מסנחריב פלך סשור: מחצת ראש. 10 מחלת וכללת כל כסש מכיח כשע כ"ל סרנת כל חושי סנחרים ע"י המלחך המכה כהם: ערות יסוד . גלית חת היסוד להוליחו משקומו ועד הלוחר גליתו כ"ל עד שיקר החוזק בהוא הליאר שהחיות חלוי כו כלומר האכדת כל המחנה ועד

נכעון כחרנומו: לאור חציך יהלכו. ישרחל: (יב) בזעם

תצעד ארץ, לנרש שכעה חומות: (ינ) לישע את

משיחך, שחול ודוד: ערות יסוד. חומות חויכיהם:

עד צואר. הוא נוכה החימות והמגדלים (יד) נקבת

בממיו ראש. סנחריב וסיעתו: יסערו. שהיו סוערים

ברוח סערה להפילני והוא היה מסה שהיית רודה כו את

האומות וכשבא וסער להפילני נקבת ראשי גייסותיו

במסיו שהיה כח לרדותו כהם: ראש פרזיו. רחשי אכן עורא

(יב) בועם . הטעם כחשר חועם על הים ועל הנהרים

ככה כאשר תלעד בזעם אל הארז מיד תדום גוים: (יג) יצאת. כטכור ישועות עמך: לישע את משיחך.

מלך יהודה: מחצת. כל רחם: ערות. לגלות יפודם

סד נוחרם: (יד) נקבת. הרשע מלך הנוים הפך ישועת

משיחך: במשיו . על הרשע לכדו נהכת רחשו שהוח

טולם כלה כי עוד לח יופיפו לקום : (יד) נקבת במפיו. כמסה של פנחריב שכם לרדוח כו נקנח כל כחש חושיו סיושכים כפרי

because they will settle around Jerusalem in open terrain—they will spread in an area not encompassed by a wall. God will send confusion among them so that each one will

the war club he is holding. This parallels Zechariah's (14:13): "The Lord's confusion shall be great among them"; and also Ezekiel's (38:21): "Each one's sword pierce the head of his fellows with shall be upon his brother."*

12. With fury You tread the earth; with wrath You trample nations. 13. You went forth to rescue Your people, to rescue Your anointed. You have crushed the head of the house of the wicked, uncovering it from the foundation to the neck—forever. 14. You pierced the heads of his villages with his war clubs. They storm to scatter me.

12. With fury You tread the earth—to drive out the seven nations [the heathens of Canaan].—[Rashi]*

13. to rescue Your anointed—Saul and David.—[Rashi] Redak interprets "Your anointed" as a reference to the Messiah, son of David. Just as You went forth to save Your people when they entered the land of the seven nations [the Holy Land], so will You go forth to save Your anointed one when Your people return to their land after the exile.*

uncovering it from the foundation—The walls of their enemies.— [Rashi]

to the neck—The height of the walls and the towers.— [Rashi]

Redak explains this segment of the verse as an allusion to the armies of Gog and Magog: Just as You will crush the head [of their armies], the king of Magog, so will You uncover their foundation up to their neck—the officers of their armies and the kings allied with them. The foundation symbolizes the officers, the mainstay of the camp and its greatest. The neck, which is close to the head, symbolizes the allied kings.*

14. You pierced the heads ... with war clubs—Sennacherib and his company.—[Rashi]

the heads of his villages—Heb. קְּתָּוֹ, The heads of his towns and his castles, as in (Deut. 3:5) "The open towns (תַּפְרָוֹי)" and (Zech. 2:8) "Jerusalem shall be inhabited without walls (תַּבָּיִן)."—[Rashi]

they storm—Who were storming with a tempest to scatter me. [Sennacherib] was the staff with which you chastised the nations. When he came and stormed to scatter me, You pierced the heads of his troops with his staffs, with which he had come to chastise me.—[Rashi]

their joy—was when they could ... —[Rashi]

devour a poor one in secret— Israel, known as a poor people.— [Rashi] Israel was poor and humbled under Sennacherib and his army.—[Kara]

As mentioned, Rashi is explaining the verse as referring to Sennacherib and his hordes. Redak, who explains it as an allusion to Gog and Magog, renders:

[14] You pierced the heads of his villagers with his war clubs—With the staffs of Gog himself You shall pierce the heads of his villagers; i.e., the heads of his armies. The prophet calls the army heads villagers because they are very numerous and

קימא דסוף על דרחיקו ושַעבידו נת עסה ויהכו עצה בסתרא לאובדהון: פו אָתְנְלַיִתְא עַל יַמָא בְּכֶרְבָּכָת יַקְרָךְ בַּדְגוּר סון סגיאין: מו צַסְרַת שָׁסְעֵית ווַעוּ סוָבוא מון קדם דינא די אַתְדָנוּ מָצְרַיִם לְּקָלֹ מְלָּיָא אָלַין צַלָּא סְפְּוַהִי אַחַד לְּחַבִּיכִיָּא וּבְאָתַר דְשְׁרַיָּיא זְעֵית מהר"י קרא

עריו וטירותיו כמו ערי הפרוי (דברים ג') פרוות חשכ ירושלים (זכריה ב'): עליצותם. היו כשהיו יכולים: לאבוד עני בססתר . ישראל הקרואים עם עני : (מו) דרכת בים. נחיילותיו הככדים כחול הים. חומר. ת"י בדנור לשון חתרים התרים (שמות ה'): (מו) שמעתי והרגז בשני . תרנס יונתן אתרת ככל שתעית וזעו מלכיה מן קדם דינה די היתדנו מנרחי: לקול צללו שפתי

עליצותם כמו לאכול עני במסתר. כל שמחתם היה כרי לאכול תת ישראל שהיו עניים ונכנעים תחתם: (פו) הופר פים רבים. וסים רבים עשית חומר: (מז) שמעתי ותרגו בפני. שכעתי שנם עתה תעשה להם תשועה בכפלת בכל. ותרגו בשני. חקב"ה הרגיש בעצמות הנביא להיות הופים על האוכה שהוא מהנבא עליה שכמו שהוא עושה יעשו גם הם וכן הוא אומר ביחוקאל אומר אני מופתכם כאשר כשיתי כן יעשה להם וכן ישעיה הוא איםר לבי לפואב יועק בכנור יהסה שיהיה דוסה למואב שלבם יועק ויהמה ככנור וכן כשהוא אומר כאן ותרגז בסני זהו כופת לבבל שכסו כן תרנו בסנם: לקול צללו שפתי. זהו למופת להם אשר כל שומעו תצלנה שהי אוניו אשר יבא להם: יבא רקב בעצמי. זהי מופת להם שיבא רקב בעצמותיהם

אכן עורא

רחש ומלך על פרזיו והנה עתה יסערו יתנועעו כמן ואסערם ועעם להפילני להפין את ישראל: עליצוהם כמו עלן לבי וכחשר יהיה מפוזר יחכלום העמים ור' משה אתר ישמחו בעבור שחרעב ארץ ישראל כי העני יאכל להמו כסתר שלח יהטף ממנו: (סו) דרבת . הנה החויב מוכן לכוח לנור עלינו וחתה דרכת בים סוסיך העעם כי עביך תוליכם לים עד ששבו מימיו כמו חומר ולא תשהה ארן ישראל ובעביר זה הנביא אומר על לשון ישראל זאת הנכוחה: (סו) שמעתי ותרגז במני . כעבור הסרון המחכל, ועשם לקול בעבור זה הקול: צללו שפתי שתכה וחת חת וחת מגזרת מללתים והוכיר שפתי כי הפה שער המחכל: יבוא רקב בעצמי. כי כהפסק המחכל

רדיק חרב איש באחיו תהיה: יסערו להפיצני . אותם שהיו סיערים להפיצני כלוכר שיבאו ברוח פערה עלי להפיץ אותם בגוים: עליצותם כבו לאכול עני בספתר. עליצותם ושפחתם תהיה להפיצני ככו שהיהה כים שחשבו לאכול עני והיא ישראל כשיצאו מסצרים וררף אחריו פרעה וחילו וחשבו לאכול בססתר כלומר כיחשב כי אין ה' רואהואין כחוכים כמו שהיה במצרים וחשבו לאכלו בשכחת כמ"ש אמר אייב אררוף אשיג ונו' ער שדרכת אתה בים סוסיך ויסר את אופן מרכבותיי ואז הכירו כי ה׳ נלחם להם בעבורם כפיש אנוסה פפני ישראל כי ה׳ נלחם להם בכצרים כלוכר ה' כפו שחיה גלחם בעבורם בפצרים כן נלחם להם עתת בזבורם כי ראו כי בקל להם הים ותקבירם ביבשה והם לא יכלו לעבור כמיש ויהם את מתנה סצרים: כפון ררכת בים סוסיך. ופי׳ דרכת בים סוסיך והעכרת את ישראל בי והשלכת סצרים בתהומית ומבעתו. ומעם סיסיך פיי למעלה בפ' כי הרכב על סוסיך : חומר סים דבים. כס"ש נצכו ככו נד נוזלים חומר גד וצבור מן חמרים חמרים :

(פו) שסעתי, אמר הגביא שסעתי כנבואה הצרה שיהיו בה ישראל בעת ההוא ביום בא נוג: ותרגו בפני, לאותה שבועה וכפני רכז ללב ככו הכו מעי לו כי ללב יכון לשון הרנז וההמיה והשטחת והתשקם לא לבמן יומים אלא לפי שהלב בכללם פילו לשון הלב עליהם: לקול צילו שפתי . לקול השמועה הואת צללו שפתי וצלילת השפתים היא השקת השפתים זו בוו מצורת ציון מצודת דוד

הסרזי כי לגודל רבויים כאלו לא יכילם מקום מוקף חומה ור"ל כפי מה שחשב לנשות לישראל נפשה בו וביאתו לירושליי לאכד את אנשים היתה לרשתו כי שם נפל וכחלו נקב כחשם במשהו: יסערו להשיצני. חשר כחו כרוח ספרה להפילני כחרלות חחרות כי כן היה חפלו להוליחם מחרלם ולזרותם כחרלות חחרות כמ"ש (במלכים כ' ל"ו

הסלה וסוור: עליצותם . ענין שמחה כמו עלן לכי (ש"ח כ'): עני. ר"ל מעונה: (טו) דרכת . ענין רמיפה והילוך: חופר . סנין חל ולכו׳ כמו המרים חמרים (שמוח'ח') : ותרגו . שנין הרדם : צללו . פנין חנועת הרעש כמו חללנה סוניו (ירפיה י"פ): ותחתי.

וכישעיה י"ם): עליצותם. סוף שמחת הללחם היה כמי אלו שחשבו לאכול אח ישראל שהיו פפונים בידם אשר רלו לכלוחם כמסחר הוא המדבר. וכ"ל כמו מלרים שבדם לכלום את ישראל והיה לכעהם כי שם נטבטו כן ביאת אשור על ירושלים היה לרפתם כי שם נסלו: (סו) דרכת - כי או כשכא מלרים כים דרכת שם כסוסיך הם העננים עליהם דרכת כים וכלכור מים רכים להלחם עמהם ולאכרם והיה אם כן הדדיקה לרעתם וכן הים כיחת חשור לרשתם: (טו) ששעתי. הנם שמעתי דכר ובעבורה תחרד בשני ד"ל כלב הנחון כבטן: לקול. כעביר קול השמועה שסחי מקישות זו כוו בעביר נחדרם: יבא רקב. מרוב הלער כח הקבון בפלמותי:

trouble—a day destined for Israel's return to the land.

Redak renders:

[16] I heard—I heard the prophecy of the trouble that shall befall Israel in those days—on the day that God comes upon the Holy Land.

and my inward parts trembled— When I heard this report, my heart trembled. The heart is the seat of emotions; therefore, the expression בְּטְנִי, my inward parts, means the heart.

decay enters my bones—Even my

Their joy was when they could devour a poor one in secret.

15. You trampled in the sea with Your steeds, a heap of many waters.

16. I heard, and my inward parts trembled; my lips quivered at the sound. Decay entered my bones, and I quaked in my place,

their joy will be like devouring a poor one in secret—Their joy will be to scatter me, just as the joy of Pharaoh and his hosts was at the prospect of devouring Israel in secret. When the Egyptians pursued Israel in its flight from Egypt, they expected to devour them without God's knowledge, for they thought that God did not see and that He didn't have the same power over the sea that He had in Egypt. The Egyptians, therefore, rejoiced in their pursuit, as Scripture states (Exod. 15:9): "The foe said, 'I will pursue, I will overtake, I will share the spoils . . . ' "-[Redak]

15. You trampled in the sea—You trampled upon [Sennacherib's] hordes, which were as heavy as the sand by the sea.—[Rashi]

a heap of many waters—Heb. הקר. Jonathan renders: upon a heap, an expression of (Exod. 8:10) "many heaps (מַקרים)."—[Rashi]

Redak continues to interpret the verse as a reference to Pharaoh and his hordes:

[15] You trampled in the sea with Your steeds—You trampled in the sea with Your steeds, allowing Israel to cross and drowning the Egyptians. The symbol of the steeds is explained above, in verse 8.

a heap of many waters—This parallels (Exod. 15:8) "The floods stood upright like a heap."

16. I heard, and my inward parts trembled—Jonathan rendered: Said Babylon, "I heard, and the kings trembled before the judgment meted out upon the Egyptians."—[Rashi]

my lips quivered at the sound—At the sound of the report, trembling took hold of me until my lips knocked one against the other and their sound was heard.—[Rashi]

quivered—Heb. אֶללוּ, lit. rang. An expression of (Zech. 14:20) "The bells (מְצְלוֹה) of the horses." Tentir in O.F., to tinkle.—[Rashi]

and I quaked in my place—In my place, I quake.—[Rashi]

that [the time] I would rest is destined for a day of trouble— That this tranquility of mine is destined for a day of trouble.—[Rashi]

to bring up a people that will troop back—For the day that He said to bring up from there the people that He will cause to troop back, to return with its troops to its land.—[Rashi] Babylon expected to remain in its tranquil state, but on reflecting about the fate that Egypt met for persecuting Israel, the Babylonians realized that the day they expected to rest would become a day of

יְצְלְחוּן ישְׁהַיצוּן רוֹמָאֵי קסק גרניק

לקול הבמועה להוצי רעד עד שבפחי נוקשים זו לזו וקולן שלא יובלי לפנות לכאן ולכאן: והחי ארנו. והמישנותם לקול הבמועה להוצי רעד עד שבפתי נוקשים זו לזו וקולן שלא יובלי לפנות לכאן ולכאן: החהי ארנו. יובסיפנותם לקול הבמועה להאי רעד עד שבפתי היובאי היובל למי צדה לבלא וליום צדה לבלי נודתי "מנות דיום ליום לוכרוקיי לאי ולדפועה. אשרה "ביהל בל יותי ביא אוסר ביה בלילא קם לנימדי מלמים מנותי "משרה" בשפים תבאי אנות "ליום צדה. לשק מותיה ולחלו ליום צדה. לשך מותיה לאים להכלוליום לווה לאים ביה מכל מפו זה אלדי פרי יותי ליות מותיה לאים להובל להול להול זין כי ביה האה לאים להצמים את האים להצמים את היותי באים להצמים את האים להצמים את לא האים להצמים את האים להצמים את האים להצמים את האים להצמים את לא לא האים להצמים את האים להצמים להצמים להצמים את האים להצמים להצמים להצמים להצמים להצמים להצמים להצמים להצמים להצמים את האים להצמים להצמים

that [the time] I would rest is destined for a day of trouble—to bring up a people that will troop back. 17. For a fig tree shall not blossom; neither is there produce on the vines. The labor of the olive tree shall fail, and the grain field shall not produce food. The flock shall be cut off from the fold, and there shall be no

bones, which are the hardest part of the body, will decay upon my hearing this report.

that when I would rest etc.,—I thought that I would rest in my land after returning from exile, but it [the day of Israel's return] was turned into a day of trouble.

to go up to the people to attack it with troops.—The day of trouble will be the day that Gog plans to attack the people of Jerusalem and Israel with troops. This is the day spoken of in Daniel 12:1: "And there shall be a time of trouble the likes of which there never had been since the inception of the nation, until that time, etc." Isaiah, too, declares in God's name (26:20): "Go, My people; come into your chambers and close your door about you. Hide for but a moment, until the wrath passes."

17. For a fig tree shall not blossom—As the Targum renders: For the kingdom of Babylon shall not endure, and it shall not rule over Israel. The kings of Media shall be slain, and the mighty of the heathens shall not prosper. The Romans shall be destroyed, and they shall not gather rakings from Jerusalem.

However, the phrase may be interpreted according to its simple meaning: From now on, none of Babylon's deeds shall succeed.—[Rashi]

the grain field—Heb. אַדְמּה, a white field.—[Rashi] This is the common Mishnaic expression for a grain field. (Cf. Moed Katan 1:4.) According to Aruch, it is called a white field because it has no natural shade. According to Rashi, Peah 3:1, it is called a white field because the grains turns white when it ripens.

from the fold—Heb. מְּמְּרֶלֶה, a stall for sheep.— [Rashi]

[17] For a fig tree shall not blossom—This verse is an allegory for the nations gathered around Jerusalem with Gog and Magog, which will not prosper, but will perish there; and those who will not perish will be smitten with plagues, as in Zechariah 14:12: "And this shall be the plague with which the Lord shall plague all the peoples that have gathered against Jerusalem: their flesh shall be consumed while they stand on their feet, and their eyes shall be consumed in their sockets, and their tongues shall be in their mouths."consumed [Redak]

וָלָא יָנְבּוּן הַסוּסָא מירושׁלַם: יח בְּכַן עַל נסא ופורקנא רתעביד ַלְּמִשִּׁיחָרְוִלְּשָׁאָרָא <u>דַעַמְּ</u>ךְ די וִשְּׁהָאַרוּן יורוּן לְּמֵי**ּחָר** אַסַר נְבְיָא נַאָנא במיכרא דיי אַכוּיַע אַרוץ לָאַלֶּהָא עביר פורקני: ים אַלהִים יֵי

דַבעיד לִי בְּחֵילָא כְשׁנִי בַנְלֵי כְּלֵּילִין בְּאַיָּלָהָא וְעֵלֹּ בֵּית תּוּקְבִּי יְקִיסִינְנִי לְּרִילֵיה גְצָחָנִין וּנְבוּרַן נקרסנהי אַנא סנגן בתושבחהי:

רשיי

ממכלה . דיר הַנחן: (יח) ואני . כנסת ישרחל כה׳ חעלווה: (ים) למנצח בנגינותי. לכן לוי המנלח כשיר בהמ"ק אנשים לו בנגינותי והלוי יתן קול כנגדו בכלי השיר: לבוצדת. כמה דחת חמר ויעמדו חת הלוים מכן עשרים שנה ומעלה לנלח (עורא ג') מאלה לנלח על מלאכת

אוםר ירכיבהו על בטתי ארץ: למנצח בנגינותי. שיר זה אשיר לאותו זמן שאבוא לבית המקרש למנצה בנגינותי בשיר: ונו' (דברי הימים א' כ"ג): בנגינותי. היא לשון נעימות קול להרים ולהשפיל (אורדניוגר"ש בלע"ו):

חסלת ספר חבקוק

אכן עזרא (יח) ואני. אמר הנכיא בנכואתו כי על כן זה הוא לא ידחג לכו רק לכו שמח כי בטחונו כשם שיושיענו : (יע) ה' חילי . כחי יוליאני לאור: ידריבני. שלא אכשל: למנצח. פירשתיו כספר תהלות:

נית) ואני בה' אעלווה. אפר הנכיא בל' ישראל כשיכלו פחנה גיג אני אעלוו בישועת ישראל וכשל הענין בם"ש ואפר אגילה באלהי ישעי וכן ח'י בכן על ניסא ופורקנא דתעביר למשיחך ונו': ניסא ה' אלהים חילי וישם רגלי כאילות. קלית כאילות לרדות אויבי: ועל במותי ידריכני . עזרני שאדרוך על נבס וארססם בארצי וזהו בסותי ואסר כן לפי שירושלם נבוְהה סכל

מהר"י כרא

פן: (ית) ואני בת׳ אעלווה. ואנילה באלהי ישעי. לפי שחקב"ה הוא חילי וחלקי: (ים) וישם רנלי כאילות. שקלות

בסרוצתם: ועל בכותי ידריכני. על בכתי א"י הדריכני וכן הוא

חסלת ספר חבקוק הארצות יאשורר על הנס שיעשת לי. ואמר למנצח בנגינותי:

מצורת רוד משטו ולם יש בקר ברפתים ור"ל הנה ישראל בהיותם בגולם

נחמטטו וחיך יעתדו מול המון הרב הוה: (יח) ואני בה' אעלוות. אבל עם כל זה אני אשמה כמשעות ה': באלהי ישעי. כנכורת אלהי ישעי: (יע) ה׳ וגו׳. כ"ל עם כי אנחנו המעט הנה כ׳ יהים לי פמקום חיל עם רב: כאילות. קלוח כחילות לרדוף אחר האויב: ועל בבותי ידריבני. ר"ל עם כי לא נסיח: לדרוך כהרים לרדוף אחר באויב הגה במקום כ'ה ידריך אותי לרדוף על נכהי ההרים

מצורת ציון סכתר וכדרו"ל מלחה כרפת (כ"מ ליכ) : (יח) אעלווח. שנין שמסה כמו ועלוו לפניו (חהלים ם"ח) : (יח) חילי . מלשין חיל פם: כאילות , שם חיה כממהכת לכון : בכותי . ענין גובה כמו כמפי חכן (שמום ד'): ידריכני. מלשון דכך והלוך: לפנצח , כשלי סשיר יקרחו מניחים כי הדרך לנלח זה 'חח זה כהרמח קול ובהכרשת הנשימה: נגינותי . מלשון ניגון:

ששר שביבות ירושלים: לשנצח בנגנותי . כ"ל החפלה הוחת נמסרה לכן לוי התנלח בשיר לנגנה בנגנות חשר ישרתי לה ז חסלת ספר חכקיק

cattle in the stalls. 18. Yet, I will rejoice in the Lord; I will jubilate in the God of my salvation. 19. God the Lord is my strength. He made my feet [as swift] as the hind's, and he guides me on my high places. To the conductor [to play] with my melodies!

18. Yet I—the nation of Israel, will rejoice in the Lord.—[Rashi] According to Rashi's commentary on the preceding verses, this is in contrast to Babylon, for whom the prophet predicts doom. Redak, following his commentary on the preceding verses, states: The prophet says in the words of Israel: When the camp of Gog is destroyed, I will rejoice in the salvation of the Lord. Mezudath David explains: Despite all my troubles in exile, I will rejoice in God's support.

19. my strength—Heb. חֵילִי...[Ibn Ezra] Mezudath Zion defines מֵילִי as an army, explaining that Israel says: Although we are few, God will be with us as a huge army.—[Mezudath David]

He made my feet [swift] as the hind's—to pursue my enemies.—[Redak] The hinds are noted for the

swiftness in their running.— [Kara] and He guides me on my high places—He helps me to trample upon them [my enemies] in my land. The reference is to "my high places" because Jerusalem is higher than all lands.—[Redak]

To the conductor [to play] with my melodies—To the Levite who conducts the music in the Temple. I will compose for him [the Levites' conductor] with my melodies, and the Levite[s] will accompany him with musical instruments.—[Rashi]

To the conductor—Heb. กุฎกุว. As it is stated (Ezra 3:8) "... appointed the Levites from twenty years old and upward to superintend (กุฬาว) the work of the house of the Lord."—[Rashi]

with my melodies—Heb. בְּנְנִוֹתְי This is an expression of a vocal melody to raise and lower, orgenedors in O.F.—[Rashi] א פרוגם נביאה דהוה קרם יי עם צפניה כר כושי בר גרליה בר אַמַריָה בר חַוָּקוָה בִּיוֹמֵי יאשׁיַהוּ בר אָמון מְלַּדְ שְׁבִּטְא דַבֶּית יָהוּרָה: בּ שֵּׁיצָאָה אַשִּיצִי בּוֹלָא מַעַל אַפְי אַרעא אַמריי: ג אָקיף אנשא ובעירא אַסיף עופא דשמיא ונוני יַמָא על רסגיאה הקלת ת"א כן כושי מנלה מו " hap.

א (א) ביםי יאשיתו בן אמון . אעים שהיה צריק נמור שנאי וכמוה ולא היה לפניו מלך אשר שב אל ה'בכל לבני ובכ' נפשו ובכל מאודו ככל תורת משה ואחריו לא קם

כמוהו אעם כ לא במלה נזרת נלותם של ישראל אבל לא גלו ביםיו שכן כתוב בספוך אך לא שב ח' מחרון אפו הגדול אשר חרה ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיםו מנשה ויאפר ת' גם יהודה אסיר מעל פני כאשר הסירותי ונו': (ב) אסף אסף כל כבו אסף אאסוף כולו: (נ) אכף אדם ובחכה אסף עוף השטים . הה"ד כעוף השסים וער בחסה נדרו הלכו: והמכשלות את

רריק (ל) דבר ה' אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה בן אפריח

בן חזקיה. י"א כי חזקיה זה חזקיה מלך יהורת ואפשר אלא שאין בזה ראיה אבל באכת נרולים היו אבותיו לפיכך נוכרו . ושלשה נביאים נתנבאו ביפי יאשיהו ירסיתו צפניה חולדת וארו"ל כי ירסיה היה מתנבא בשוסים וצפנית בכתי כנסיות וחילדה אצל הנשים ונבואתו היתה קודם ששכו יאשיהו ויהודה מרעתם: (כ) אסיף אסף. אסף מקור מן אסף והוא ענין כליון ככו ואספת את נפשך ונפש ביתך אסף איתן סכנין הפעל כנתי העי"ן מענין ספי תמו והקל הוא פועל עוסר והככר יוצא וכן אסף אסיפסאפר שיכלה כל חי מעל פני הארמה ר'ל מעל ארץ ישראל ואמר כלל ואתר כך פירש: ננ) אסף ארם ובהמה אסף עוף השכים ורני הים . וכה שאמר עוף השכים ורני הים הוא על דרך הפלנה כמ"ש כירסיה מעוף השסים ועד בהסה נדרו הלכו וכן אסר בהושע כחית השדה וכעוף חשפים ודגי הים יאספוויתכן כמשכעו כי רוב העופות לא ישכנו בסדבר ילכו ליישוב אתר וכן פירשנו בירמית

סצורת ציון א (כ) אסוף אסף . מנין כליון כמו ומססת מח נסשך (שופסים י"ה) וכיה כאוי לומר אסף אאפוף ותחפל כאל"ף:

(ב) אמות אסף . לשון כליון כמו (שופטים י"ח) ואספת את נפשך למיכה ואל"ף חסרה

בחיכה שנייה שהרי היה לו לכחוב אחסף אכל יש כאלה הרכה כמו לא יהל שם ערכי (ישעיה י"ג) שהוא כמו לא יאהל: (נ) והמכשלות את הרשעים. הס העכו"ם:

אכן עורא

(א) הזכיר הכתוב שמות האכות עד שהגיע לוככד והוא חזקיהו המלך והנה על דרך הסכרא אַמריה היה אחי מנשה ואל תתמה בעבור כי יאשיהו שלישי לחזקיהו כי יותר ממאה שנים יש מיום שגדל חזקיהו להוליד פד מלך יחשיהו: (כ) אסוף. חל"ף חסוף סימן העתיד מהכנין הנוסף מגזרת ספו תמו פי' הכנין העהיד: אסף. כל פעל ראוי להיות משלש אותיות וכישבוא הפעל בלשון הפעיל הכביד האביד השמיד הוא קרוי בנין הנוסף ויש חותרים כי חל"ף חסוף נוסף כמו חלף חדוש ידושנו: (ג) אסף. עתה פי' מלח כל חדם וכהמה ועוף השמים יתני הים . וטעם פני החדמה חרן ישראל: והמבשלות.

כי אם במקום הישוכ שימצאו ורעים ופירות ופרתי אילנוה וכשיחדב יישוב אחר סצורת דוד

א (6) דבר ה' , כ"ל זהן דכר ה' משל היה וגו': (כ) אסוף. אכנה כל מעל אדמת ישכאל: (ג) אסף אדם . עתה

geration. It may also be interpreted literally, for the fowl do not tend to frequent wastelands, only settled regions, where they can find seeds, fruits, and blossoms of trees. When one region becomes desolate, they leave it in favor of another settled region. (Cf. Jer. 9:9, Hos. 4:3.) The fish, too, usually frequent the waters near settled regions.—[Redak]

and the stumbling blocks with the wicked—They are the pagan deities.—[Rashi] The devices through which the wicked bring people to sin will be destroyed along with the wicked.—[Mezudath David] Redak explains: and stumbling blocks will befall the wicked; i.e., they will find troubles, upon which they will stumble and die.

1. The word of the Lord that came to Zephaniah son of Cushi, son of Gedaliah, son of Amariah, son of Hezekiah, in the days of Josiah son of Amon, king of Judah. 2. I will totally destroy everything from off the face of the earth, says the Lord. 3. I will totally destroy man and beast; I will totally destroy the fowl of the heavens, and the fish of the sea, and the stumbling blocks with the wicked;

1. Zephaniah ... son of Hezekiah—Ibn Ezra explains that Scripture traces the prophet's lineage four generations back, until there is a noteworthy ancestor, Hezekiah, king of Judah. Although Josiah was the third generation from Hezekiah, that Zephaniah was the fourth fits the time frame, as there were more than one hundred years from the time Hezekiah reached his maturity and was able to beget children until Josiah's occupation of the throne.

Amariah is Manasseh's brother. Hezekiah was twenty-five when he assumed the throne, and he reigned twenty-nine years; making him fifty-four at his death (II Kings 18:2). Since we know Manasseh was twelve at Hezekiah's death (II Kings) 21:1), we deduce that Hezekiah was forty-two when Manasseh born. Manasseh was probably Hezekiah's oldest son, as he assumed the throne uncontested. Since there were sixty-nine years from Manasseh's birth until Josiah's ascent to the throne, and Amariah was younger, there could have been no longer than sixty-eight years for the four generations from Amariah to Zephaniah, making each of Zephaniah's ancestors very young when he became a father, and Zephaniah very young when he became a prophet.*

2. I will totally destroy—Heb. אָסֶף אָסֶף. An expression of destruction, as in (Jud. 18:25) "and you will lose (הַאָסְף) your life," mentioned regarding Micah. The "aleph" is defective in the second word, for it should have been written אָאָסָף. There are many [defective alephs] like these, as in (Isa. 13:20) "no Arab shall pitch his tent (הַרָּי) there," which is like אַדְּיָר בּרַרּיִר Rashi]

from off the face of the earth—Off the face of the Holy Land.—
[Redak]

3. I will totally destroy the fowl of the heavens—This may be an exag-

אָנשָא מַעַל אַפָּי אַרַעַא גבורהי על אַגשׁ יַהורָה ועל כל יהבי ירושלם ואשיצי מו אחרא הכין יַת שַׁאַד בַעַלָּא וִיתַ שום פלחיהון עם פוסָרֵיהוֹן: מּ וַיַּת רַסַגָּרִין לַאָגורַיָא לַּחָילֵי שְׁמָיָא וות הסגדין די מקומין בשבא דני הובין ונוסין בשים פת כַּרִיהוֹן: י וְיַת רָאָכָהַחַרוּ לַּאַתוּרָא מָבָתַר פּוּלָּהָנָא דַיָּי ידְלָא תַבֶעוּ יַת דחַלְּהָא

(ד) את שאר הבעל . שלא תהיה שחרית לזכרונו: הכמרים עם הכהנים . פלחיהון עם כומריהם : (ה) הנשבעים לה'. והוורים ונבכעים במלכם לעכו"ם עושים אותה עיקר לומר אם אין אתה מאמין בשבועת ה'

חרשעים . יכן בירסיה הוא אוניר לכן כח אמר ה' הנגי נותן אל העם הזה מכשולים וכשלי בם אבות ובנים יחדיו שכן ורעו ואכדו: (ד) ונמיתי ידי על יהודה. כמו דאמר ויאמר ה' גם יהוד' אסיר מעל פני כאשר הסירותי את ישראל: את שאר הבעל ואת שם הכברים עם הכהנים. לפי שנאטר ביאשיהו והשבית

את הכפרים אשר נהן כלך יהודה ואת הכקפרים לבעל ויובח את כלכהני הבמוח אשר שם על הכזברות וגוי וגם את האיבות ואת הידעונים ואת התרפים ואת הגלולים ואת כל השקוצים את כלכהני הבמוח אשר שם על הכזברות וגוי וגם את האיבות ואת הידעונים ואת התרפים ואת הגלולים ואת כל השקוצים אשר נראו כארץ יהודה ובירושלים כיער יאשיהו ונו". על אותם שנשאר הוא איםר והכרתי את שאר הבעל: (ה) ואת חםשהחוים על הננות. שניסארו שלא ביערם יאשיהו. וכן היא איםר ואת הכובחות אשר על גג עליית אחו: הנשבעים לה' מתנשבעים במלכם. כשהם נשבעים לשקר הם נשבעים בה' וכן ירסיה הוא אומר אם הי ה' יאמרו אכן לשקר ישבעו וכשהם נשבעים באמת הם נשבעים בכלך שלהם וכן עמום היא אימר תי אלהיך דן וחי דרך באר שכע: (י) ואת הנסוגים כאחרי ::'. רד"ק אכן עזרא

ובהושת וכן דגי הים לא ישרצו ברוב כי אם כימים שהם קרובים לרשעים לכדם חהיינה המכשלות על כן והכרתי את האדם שהם רשעים וכן אומר לעניים אולי תסתרו: (ד) ונשיתי שאר הבעל. ניף הכעל ור' משה הכהן חמר כמו שחר יעקב: עם הכהגים. הם המשרחים כי ככה מלח כל כהן והעד וכהנו לי: (ה) ואת המשחחוים. כחשר הם נשבעים לשם ולמלכם המרחים כי הם עבדי השם: (ו) ואת.

ליישוב: והככשלות את הרשעים, ימצאו המכשלות את הרשעים שובשלו בהם כלומר יודמנו להם כלומר יצאו לקראתם צרות שיכשלי בהם שימותו וי"ח דסגיאת תקלח רשיעין ואחיכ אמר והכרתי את האדם וכן אכר בתחילה אסף ארם ואם כן ימה פרם את הרשעים לפי שהמשילם לעיפות שהרשעים לא ימלפו מן הככשולות שהם החרב והרעב והרבר והשאר שאינם רשעים גמודים וכן הצריקים יגלו והארץ השאר שממה מאין אדם זכהמה: כז ונמיתי ירי. את שאר הבעל. מה שנשאר עדיין

בעבורת הבעל כי בני יהירה לא ההזיקו כל כך בעבורת הבעל כסו בני ישראל כי אחאב החזיק בעבורה הבעל ואחריו שאר שלכי ישראל ואפשר כי מה שאסר והכרתי הוא על ידי יאשיהו המיך שבער הכלכמ"ש או אמר על חרבן הארץ כי כלכי יהודת אחר ויאשיהו עשו הרע בעיני השם ואמר שהאלילים יכלו עם עובדיהם כם"ש בתוכחות התורה ונתהי את פנריכם על פנרי נלוליכם: את שם הכסרים עם הכהגים. הכסרים הם לוכשי שתורים לשם עכו"ם והבהנים הם הכשרתים לפני עכו"ם ויאבד שםם יוכרם מן העולם: (ה) ואת המשתחוים הנשבעים לה' והנשבעים במלכם. פעם משתחיים לה' ופעם למלכם שהיא העכי"ם שהמליכות עליהם והנה הם משתתפים עם האל ית". דבר אחר לעברו והכתוב אומר לא העשון ואתי ואלהי כסף ואלתי זהם לא תעשולכם ווית דמקיימין בשמא דה' תייבין וייפין בשום פת כומריתן ג"א פת כריהין: ווא הנסוגים . כמו לא נסוג מצורת ציון

סצורת רור (ד) שאר. שיור: הכפרים. כן יקרחו כהני עכו"ם וכן וכמריו יסכש אח מי יכלה: והפכשמית. כ"ל התחשולות מה שהרשעים

מכשילים כהם את הכריות יחבדו הם עם הרשעים : והברתי. כפל

פניו יגינו (הושע י'):הכהגים. הם מין ההר מחהנסים בנבושיהם :

(ו) הנסוגים. שנין החזרה לחזור כמוולה נסוג מתך (חהלים פי): הדרך להפלגת הפנין: (ד) ומפיהי ירי וגרי. להיוח ההה: את שאר הבעל. דיל אף שלהים: (15 השתים) במה לללה השתים: ואת הפשחים: שאר הבעל. דיל אף שלהים אה לאיהיה: (ה) על הגנית. דרכם פיה לעלות של הגנית להשתיית שתה לללה השתים: ואת הפשחחים וגרי. דיל גם הדיקים: ירקיו והנשפשים בכלים. בה החנשים שאינם משתחוים לא להי ולא לללה השמים שאין להם לחיור כלל וכאשר ישבשו נשכעו למלכם כי לגד ממנו ייראו ויסחדו גם המה יאספו: (ו) ואת תנסוגים וגו'. כ"ל אותם שכההלה האמינו כה' ולאח"ו פרבו ממנו : ואשר לא בקשו, הם האנשים

who swear by the Lord-and go back and swear by their king, their pagan deity. They make the pagan deity the main one, saying, "If you do

not believe the oath by God, I swear to you by the pagan deity."-[Rashi according to Parshandatha]*

and I will cut off man from the face of the earth, says the Lord.

4. And I will stretch out My hand over Judah and over all the inhabitants of Jerusalem. And I will cut off from this place the remnant of Baal, the name of the idolatrous priests with the ancillary priests, 5. and those who prostrate themselves on the roofs to the host of the heavens, and those who prostrate themselves who swear by the Lord and swear by their king, 6. and those who turn away

and I will cut off man from the face of the earth—First Zephaniah mentions the wicked who will perish by the stumbling blocks that will befall them-the sword, the famine, and the pestilence. The others, those who are not completely wicked, will meet the fate of the beasts and the fowl-they will be exiled from the land.—[Redak] Ibn Ezra interprets this clause as an explanation of the previous one; that the man mentioned here refers to the wicked mentioned above. Since these wicked will fall on the treacherous stumbling blocks, they will be cut off from the face of the earth.

4. And I will stretch forth My hand—to strike them.—[Mezudath David] This verse parallels (II Kings 23:27), "And the Lord said, 'I will also remove Judah from before Me, as I have removed Israel.'"—[Kara]

the remnant of Baal—that there shall be no remnant of its remembrance.—[Rashi] Redak explains that the remnant of the Baal worship will be eradicated from the land of Judah. As we find throughout the

Bible, the people of Judah did not worship Baal as intensely as did the people of Israel. Ahab, king of Israel, clung tenaciously to Baal worship and was followed by his successors. Perhaps the prophet is alluding to Josiah's abolition of idolatry in the land, or perhaps to the destruction of the land, for the kings who succeeded Josiah reverted to evil. Concerning those kings, Zephaniah states that God will destroy the idols along with their worshippers. This is reminiscent of (Lev. 26:30), "And I will place your corpses upon the corpses of your idols."*

the name of the idolatrous priests [Heb. הַּכְּמְרֵים with the ancillary priests [Heb. הַלְּהָנִים — Their worshippers with their priests.—[Rashi from Jonathan]*

5. and those who prostrate themselves on the roofs—It was customary for the pagans to ascend to the rooftops to prostrate themselves to the sun, the moon, and the stars.—[Mezudath David] (Kara equates this with II Kings 23:12.)

דיי וַלַא בַעוּ מוַ קַדַמוּהִי: ו ספו כל רשיעיא מן קדם יו אַלהים אַרי קריב יומא דעקיד לָמֵיהֵי מָן ,קָרָם יְיָ אֲרַי אַהָקין יִי קטול ערע מַנַכְנוֹהָי: הּ וִיהֵי בִּיוֹם קטלא בעהיד לפיהי כן קרם ני וַאַסְעַר עַלּ דמתרנשי על בנימוםי

מהר"י קרא על פיהם של אוהם בהנים של בעל הכתעים אוהם: (ז) כי קרוב יום ה' . שביםי יהויקים בן יאשיהו גלו: זבח . יוד הרגה: הקריש קרואיו. לאותי ובח קירא הקכיה נבוכרנצר וחילו שיאכלו שם כלובר שיגלו אותם: (n) ופקרתי על השרים ועל בני הסלך. אלו יהויקים ויכניהו וצרקיהו שהיו כלכי יהורה: מלכוש נכרי. כלבושים שהכומרים לובשים כשהם עוברים

לכיז: (ם) ופקרתי כל כל הרולג . יותר סכל כל האומיה. שהרי פלשתים לפי שראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות על הספתן רד"ק אבן עזרא

אהור לבנו כליסר שלא הלכו בררכיו ולא שברו תורתו: ואשר לא בקשו את ה' . ואעפ"י שלא עברו עכו"ם א'א שאומרים כלבבם לא יימיב ה' ולא ירע וכה תועלת לדרוש אוה: ולבקש מלפניו כל אלה שוכר הם בכלל העונש שיבצאים המכשולות ויכלו ואליהם הוא אומר: מו הם מפני ה' אלהים. ר"ל רום והשתותק מפניו שהייהם סבורים שלא יבים אל סעשיכם חסי מפניי כי קרוכ יוםו שביא עליכם: זבח , חללי הרשעים: הקריש קראין. זימן לאותו זבח קראיו והם עוף השפים יחית השרה לאכול החללים כמיש בהובחות ההורה והיתה נבלתך לפאכל לעיף השמים ולבהמת הארץ: וחו והיה כיום ובח".

על השרים ועל בני הסלך . כי הם העושקים רלים כי יש לאל ידם הם יפלו בחרב כיום ובת יהוא יום החרבן וכן כתיב וישחם פלך בכל את בני צרקיהן לעיניי וגם את כל שרי יהורה שחם כרבלתה ; ועל כל הלובשים כלביש נכרי. פי אאו"ל כשהיו רואים לשום אדם שהיה להם כת עליו כלבוש נאה היו נוולים איתוסכנו ולובשים אותו . והחכם דבי אכרתם איע וולפין מלבוש נכרי כננר כל העם דרך נאות שלא ילבש אדם בסלבושיהם. ו"ם מלבוש עכו"ם ויות ועל כל דסתרגשון לכפלח למעותא ויום אנשים שפראים עצכם פרושים וחסירים ולובשים כלבוש נכרי שלא כשאר העם כרי שיכירום בפלבישיהם שהם פרושים ודרכיהם רעים: (a) יפקרתי על כל הרולג על המפתן, פי' אאו"ל על עברי השרים או על גערי המלך כשהיו רואים בבית העני חפץ שיחסרוה שהוא נאה יכנפו בנית העני בכרוצה זהו שירלנו על מפתן ביה העני סרוב חפום לקחהו ויביאו אותו אל אדוניהם זהו הספלאים בית ארוניהם חפס ופרפה.ודחכם רבי אברהם א"עו"ל פו" על פפתן הבית ביתארוניהם פרוב שבחתם אה נכוס ואו המפאה כית אדוניה מדופט וכופהה הנכנים: אברות אירול בשני על פסון הביו ביתוא ההפהם כודב פפותים. שכאים לפלא בית אדוניהם תפסופים: הייתו על כל הפהלבים: עניפוס מלשמאי ו"ל שלא היו דורכים על המפתן של בית עכודם כפו הפלשתים שנאפר בהם על בן לא יררכו כהני רגון על פפתן דגון. ובררש רני ירסיה בשם רני שמואל בר רב יצחק מצינו שהחסירו ישראל בעכודם ייתר כאוסות העולם באוסות כתיב על כן לא ידרכו. כהני דגון אבל בישראל כתיב הרולג על

סצורת ציון

(ו) הם. ענין בתיקה כמו ויהם כלכ (כמדכר י"נ): הקריש. פנין הומנה כמו קדשו קהל (יומל ב׳) : קרואיו. המומני לשעודה וכן כראש הקרומים (ש"א פ"): (ח) ופקרתי. ענין השנחה: גברי. ענין ורום: (ש) הרולג. ענין קסילה: השפהן. אסקופה

דרך התשובים היה ללפוש מלכוש שהוא זר ומשונה ממלכושי יחד העם: (פ) על ונוי. הם עבדי המושלים אשר ידלגו במהירוח רכ על

would see a person under their jurisdiction wearing a fine garment, they would confiscate it.—[Rabbi Joseph Kimchi]

The expression may also mean a strange garment worn by the elite out of haughtiness and overbearing; one different from the garment of the common people.—[Ibn Ezra]*

who leaps over the threshold— Jonathan renders: who follows the customs of the Philistines, who would

הריני נבבע לד בעכו"ם: (ז) הקדיש קרואיו.זימן היילותיו ליום מועד: (ח) כלכוש נכרי. חכשישיעכו"ם: (מ) הדולג עד המתהן.ח"י דמהלכין בנמוסי פלשתאי שלא היו דורכים על מפתן דגון של' ע"כ לא ידרכו כהני דגון וגו' (ש"א ה'):

בפרהסיה: (ו) הם . חמר הנכיח למשכיל: הקדיש.

הכין וזימן: (ח) והיה. דרך משל על מות הרשעים:

בתבוש ברי. כנגד כל עם החרן דרך גחות: (ט) ופקרתי. הרולג מרוב במהתם חותם הכחים למלחת בית אדוניהם מהמם ומרמה יראו בהכנסם לבית המלך להביא אותו החמם בעברה על מפתן הבית כאלו הם דולגים מרוב במחתם מפתן בית המושלים הם הפקידים

אָשר שעולם לא בקשו את כ׳: (ו) הם שפני ה׳. שחקו שסני כ׳ לכל מחמרו יחרכו היפים כי לח כן הוח כי קרוב יום הנמול הכח מה' כי ככר סכין ה' לכם את הוכיחה והומין את הקרואים לפעודם הם חיות היפר ועוף הבמים ביהכנו כשר נכנת ההרונים: (ה) ושקרתי. השניה להכיה גמיל על השרים ונו': מלבוש גברי.

מצורת דוד

from following the Lord, and those who did not seek the Lord nor inquire after Him. 7. Be silent before the Lord God, for the day of the Lord is near. For the Lord has prepared a slaughter; He has invited His guests. 8. And it shall be on the day of the Lord's slaughter, that I will visit upon the princes, and upon the king's sons, and upon all those who wear gentile garb. 9. And I will visit upon everyone who leaps over

6. who turn away from following the Lord—Those who do not follow His ways and do not keep His Torah.—[Redak]

and those who did not seek the Lord—Although they did not worship idols, because these people believed that there was no use in seeking God (for, they believed, He would do neither good nor evil), they are included among those who will fall on the stumbling blocks and perish.—[Redak]*

7. Be silent before the Lord God—You think that He does not see your deeds, but, in reality, He will bring judgment upon you. Be silent before Him for that day [of His judgment] is near.—[Redak]

for the day of the Lord is near— This refers to the exile in the days of Jehoiakim son of Josiah.—[Kara]

a slaughter—of the corpses of the wicked.—[Redak] This is an allegorical description of the death of the wicked.—[Ibn Ezra]

He has invited His guests—He prepared His armies for the appointed day.—[Rashi] The Holy One, blessed be He, invited Nebuchadnezzar and his army to partake of the feast—to exile the people of Judah.—[Kara] Redak explains that it is the fowl of the heavens who will be the guests who come to devour the corpses, as predicted in the Torah in Deuteronomy 28:26: "And your corpse shall be food for all the fowl of the heavens and the beasts of the earth."

8. upon the princes and upon the king's sons—for they oppress the poor when they have the power to do so. They will fall on the day of the slaughter, the day of the destruction. This verse refers to the slaughter of the princes of Judah and the sons of Zedekiah before his very eyes in Riblah, as mentioned in II Kings 25:7, 21.—[Redak] Kara explains the phrase as a reference to Jehoiakim, Jeconiah, and Zedekiah, kings of Judah.

gentile garb—Heb. קּרְבּוּשׁ נְּרָרִי Ornaments of the idols.—[Rashi] Garments worn by the idolatrous priests when performing their sacrificial service.—[Kara] This expression may also be rendered: a garment of a stranger. When they בית רבוניהה חַטוף וגכליו: י ויהי בַערנא הַהָיא אַפר ייַ קל צַנַחָהָא סְהַרַענוּנִיָא וַיַּלָּאַ מָן עוֹפָא וּהָבִירָא בלא מן גלאטא: יא אַילִילוּ כַל דְיָתְבִין בְנַחַלָּא רְקַרְרוּן אֲרֵי אָהַבֶּר בָּל עַמָא רָדְמָן עובריהון לעובדי עמא אָשָׁהַיצִיאוּ כַּלּ עַהִירי נכסיא: יב ויהי כערנא

(י) משער הרגים. חרגם יונחן מחרע נוני ושער היה כירושלים וכן שמו: מן המשנה. משער העופות שהות שני לו: (יא) יישכי המכתש. נחלא דקדרון העמוק כמכתש'.זה חרגם יונתן, ומדרש חגדה משער הדנים זו שכו הנחונה בחיקו של הים ששם נלודים דגים הרבה. מן המשנה . לוד שהוח משנה לירושלים . מהגבעות . זו לפורי שיושכת ברחשי ההרים כלפור . יושכי המכחש . זו טברית שעמוקה מכל ארן ישראל: כי נרמה כל עם כנען. תרגם יונהן ארי איתכר כל עמא דדמן עובדיהון לעובדי עמח דחרעת דכנען: כד גמידי כסף. כל עתירי נכסית טעוני משת כסף יוהב כמו (משלי כ"ו) כובד החבן ונסל ההול לשון משח: (יב) אחפש את ירושלים בנרות . אבן עזרא

שיקחו יגיע האדם בחוקה או במרמה להתרצות לאדוניהם : (י) והיה. שער הדנים היה כירושלים: מן, הארמון משנה למלך שהוח כחוך העיר: ושבר גדול. מחוץ לירושלם כי הרים סכיב לה: (יח) הילילו יישבי המכתש. מסילה היתה בירושלים לסוחרים ולמחליפים והיא הרויה מכתש כי כל רחובות העיר יש להם שם הגודע לכל בני העיר: עם כנען. כל סוחר כמו כנען כידו מחזני מרמה: נרמה . נכרח: נמילי כשף. כמו משח: (יב) והיה.

רק דגין נשאר עליו על כן לא יררכו כהני רגין וכל הבאים בית דגון על כפתן דגון. לא היו דורכין על הכפתן: (י) כול צעקה םשער הרנים. פירשי רבותינו משער הדנים זה עכו שנתונה בחיקם של רגים ששפת הנחל היה שם נכוה והיי נוכות תחת המים בארץ ושם צורין הציידין הרגים: ויללה מן המשנה . וה לור שהיתה כן המערב של ארץ שראל והיתה משנה לח שהיה ארץ הכיסבת לירישלים: ישכר נדול מהגבעות, זו ציפורי שיושבת על ההר כצפור: (יא) יושכי הכבתש. זו פבריא היושבת בעכק. זהו לפי מדרשו. אבל לפי פשומו משער הדנים. שער אחד בירושלים שבוכרין שם דנים. ויללה םן הכשנה . ובשער השני פוכרין העופית . ושבר גרול ליושבי גבעות.יושבי המכתש אותם שיושבים בעסק: כי נדכה כל עם כנען. כל ישראל שיושבים בארץ כנען: כל נפילי בסף. שהיו מתיכין כסף הרבה ביהר: (יב) אחפש את ירושלים בגרות. אחפש בנרות ירושלים קפנים וגדולים. כוה שמחפש בנרית

תמפתן: כי והיה.כשער הדגים. שער שהיה בירושלים שהיה נקרא שער הרגים כם"ש בעזרא ועל שער הרגים וסגדל תננאל ואולי היו מוברין שם דגים: ויללה פן המשנה. הוא בית חמררש כמו שנאכר בספר כלכים והיא יושבת בירושלם במשנה ות"י בבית אולפנא: ושבר גדול מהגבלית.מק בית הם בירושלי או סמוך לה כמו בבעת גרב הנזכר בספר ירסיה וי"ת קל צוחחא כתרע נוניא ויללה מן עשלא ותברא רבא מן גובשתא נ"א כן נבעתא. וכמדרש אגדה שער הדנים זה עכו שנתונה בחיקם של דנים.ויללה כן הכשנה זה לוו שהוא שכן לירושלים ושבר גדול מהגבעות זה צפורי שיושבת בראשי ההרים: (מ) הילילו יושבי הככתש. מקום עבוק בירושלים. וי"ת יתבי

בנחלא דקדרון ובסדרש אגדה יושבי הטכתש זו סבריא שהיא עפוקה סבל א"י: כי נדסה כל עם כנען. פוחר כפו כנען בידו פאוני פרמה כנלניה נכבדי ארץ. נדמה נכרה כסו נדמה נדמה מלך ישראל נדמו עמי וי"ת כנען כמשטעו ארי אתבר כל עסי דעובריתון דסן לעובדי עמא דארעא דכנין: נסילי כסף. נושאי הכסף והם הסוחרים כמ"ש עובר למוחר ויות כל עתירי נכסיא: ניכן הזה מצודת ציון סצורת דוד

מסתן סתחי העם לעשוק ולגזול חמם ומרמה כ"ל עושר הכח כחפם וכתלתה: (י) משעד הדגים. יהיה נשתת משער הדגים כן הים שם השער: "ויללה. קול יללה יהיה נשתע מן המשנה ושכר גדול ישמע מו הגבעות אשר הם שכיבות ירושלים: (יא) בי גדשח. כי נכרת כל עדת התנכים וכל נושחי משח הכסף הם עשירי ספם: (יב) אחשש וגר'. לכל יסתיר תי תפני והוח ענין מלילה לומר לם חבחיר מי מהם: ושקרתי . השנים להכים נעיל על החנשים היושכים

בשו מחחת מסתן הכית (יחוקאל מ"ו): הכם . עושק : (י) הכישנה . מלשון פנים ול"ל בין פתי החומות שהית משנה לעיר וכן והית יובכת בירושלים כמשנה (מ"ב כ"ב) : (יח) הילילו . מלפון יללה : תמכתש. שם מקום כירושלים עמוק ככלי המכתשם שדוכין כה כשמים : גדבה, 'מנין כריחה כמו על מוחב נדמה (ישעיה ע"ו): עם כנסן. כ"ל עדת התנרים כמו כנען כידו מחוני מרמה (הושע יינ): נפילי. ענין משח כמו ונעל ההול (משלי כ"ו): (יכ) אחפש.

burden of silver and gold; as in (Prov. a burden. - [Rashi]

נְטִילֵי כְּסֵף. Jonathan renders: All those 27:3) "The weight of stone, the burwealthy with property, laden with a den (נָטָל) of sand"—an expression of the threshold on that day, those who fill their master's house with violence and deceit. 10. And it shall come to pass on that day, says the Lord: A sound of a cry from the fish gate, and a wail from the second gate, and great destruction from the hills. 11. Wail, O you inhabitants of Maktesh, for the entire people of Canaan is cut off; all those laden with silver have been cut off. 12. And it shall come to pass on that day, that I will search

not step on the threshold of Dagon, as it is stated (I Sam. 5:5): "Therefore, the priests of Dagon . . . do not tread, etc."-[Rashi] They would not tread there because Dagon's severed head and hands were lying on the threshold of the temple dedicated to his worship, as related in I Samuel. The presence of the severed parts was said to sanctify the threshold. The Rabbis (Midrash Shemuel 11:5) take Israel to task for showing greater respect for idols even than the gentiles did. While the Philistines did not tread upon the threshold of Dagon for fear of defiling it, they performed no positive act of adoration. The Israelites. however. jumped over the threshold in a ritual of adoration to the idols.—[Redak]*

10. from the fish gate—Heb. הַּלְּנִים. Jonathan renders: from the gate of the fish; there was a gate in Jerusalem called by that name.—[Rashi]*

from the second gate—Heb. הַּמְשְׁנָה, from the gate of the fowl, which was second to it [the fish gate].—[Rashi after Jonathan]*

11. you inhabitants of Maktesh— The Kidron Valley, which is as deep as a mortar. This is according to Targum Jonathan.

The Midrash Aggadah (Pesikta Rabbathi, ed. Rubin, p. 74; ed. Meir Ayin, p. 29b) [offers this interpretation]:

from the fish gate—This is Acre, situated in the bosom of the sea, where many fish are caught.

from the Mishneh—This is Lod, which is second to Jerusalem. [Redak states: A neighbor of Jerusalem.]

from the hills—This is Sepphoris, which is situated at the tops of the mountains like a bird.

[11] inhabitants of Maktesh—This is Tiberias, which is deeper than all of [the rest of] the land of Israel.—
[Rashi]

for the entire people of Canaan is cut off—Jonathan renders: For the entire nation, whose deeds resemble the deeds of the people of the land of Canaan, has been broken.—[Rashi] Redak renders: The entire merchant people has been cut off.

all those laden with silver—Heb.

רַהִיא אַפַקיר בְּלוּשִׁין וַיִבְלָשׁוּן רבישיו בּגבָרַשָּׁהָא וָאַסער עַל גַּבַרַיָא רְשָׁלָּן שְׁלֵיוָא עַלּ גכסיהון דאָמָרין בַּלְבַּהוּן לָא רַעַנָא ,קָרָם 🧦 לַאַנִיקנא וַאַרּיבָנא וָאַף יָא לָאַבָאָשָא לַרַ שִׁיעֵיָא: יג וירון נכסיהון לַערי לָבָוָא וִיבְנוּוְ זכתיהון בָּהִין וַלָּא יַהַבוּן וַיִּצְבוּן בַּרְסִין וַלָּא יִשְׁתּוּן יַת חַקריב יומא בעתיר לְפִיהֵי מְן ֶקְרָם

יָיָ דַבָּא קָרִיב וֹמוֹחִי לַחֲרָא קַל יוסא בַעַהִיד לְּטֶיתִי סן ,קָרָם וְיָ דִי בִיהּ סְרִיר וְצְנַח הַּסְן

מהר"י קרא בחורן ונסדקין: הקופאים על שכויהם. שלא יגלו מארצם. כאותו יון הקופא על שכויים לש אינלו מארצם כאותו יון הקופא על שכוים לא הורק מכלי אל כלי! (יג) חילם למשטה. נכסיהם ששמו כסלם בם אותם נכסים יהיו למשטה: (יר) פר צורת שם גכור. אותו שומא גכור עכשיו שם בארץ ישראל אותו היום יצרח מספר מר: ה"ק

בעת חהיא אחפש את ירושלם בגרוה. כמו שמחפש את הרב בגד שהא הופש את ירושלים לבער בגד בל הדרב בגד שהא הופש הם כן אחפש את ירושלים לבער כל הפושעים שבה וכן אמר גד אלהים נשכת את חופש כל הרבישעים שבה וכן אמר גד אלהים נשכת את המשכלשין בגברשתא: הקופאים על שכריהם. שהם שקפים בבתיחם על מסונם כמו היין שהוא שקם על שמריי הרבר השעכן ומקובק מחוא שהר כמי המים הקיפאים והחכב הקיפא נקרא קפאען שחוא עוםר האינו ענותי די שלון שליא על בעל האדם מאתו כי לא ישניה עד. אין הפוב והרע הבא על האדם מאתו כי לא ישניה ואף לא כתהתונים ו"ת לא רעוא קרם ה"לאופנא לבו צרקיו אוף לבו : ובנו לאבאשא לרשיעיא; ינו או היה הילם. נכסיחם יהיו לבו : ובנו

בתים. הבתים שבנו לא ישבו בהם זמן רב כי מהרה יצאי מהם וכן הכרמים שנפתו לא ישתו יונם כי אם כעם זמן: ילה קרוג. יום ה'. וכהר מאר. ככו כהירות והוא תאר בשקל ושבת אני את המתים: פר צורח. כרים קל וקרא מר וכן ויבאי אל צריח מקום נברה אבר כאלו יובה: קורא טובניה קולו וקורא מר ואמר שם גבור שם יבאי גבורים להרנם אי ושם יתיו תגבורים נחתים מצורת דוד

פנין כקור ודרישה כמו חמנו חסש מחסש (חהלים מ"ד): הקומאים. הלוים מתפל כי וילף הכרול (מ"ב") מרנומו וקפא להולפ: שםריהם. הוא מבילה המשקה בוטל בלולי הכלי כיוו מוקם הוא אל שמריו (ירמיה מ"ח): ירל. מלשון רפה: (יג) חילם. משרם כמו ישא חיל דמשק (ישמיה ח"): למשיחת. סנין רמיסה כמו אבן עורא

שם אמש בנרות כי נכר יוכל אדם לראות מה שיש בהדרי
חדרים כי אור השמש לא יכנש שם וככה כר אלהים נשמת
חדרים כי אור השמש לא יכנש שם וככה כר אלהים נשמת
אדם הוכש בנרות כאילו בנרות אהפשם: הקופאים.
שהם שאננים ושקטים ומלת קופאים כמו קפאו תהומות דבר
השכנים ומקובן ביחד נקרא קפאון וככה זה קופאים
השכנים בטח על מקומם: (יג) והיה הידם. כחם ואונם:
השכנים נש עבר הבחים שבנו לא ישבו שם עוד: (יץ קרוב
יום. נקמת ה' וכיום ההוא קול מר צורת שם גבור שם כל

אדקדק בעונותיהם: הקופאים. הלופים על שתריהם זילף הכרול (מלכים כ' ו') מתרגמינן וקפא פרולא: האומרים בלבבם לא יימיב ה'. לעושי רלוגו: ולא

ירש, לעוכרי רלוכו: (יד) מר צורח שם גבור. הגכור

שפט ושאק כיין הלף על במריו שמינו משני משם כלותר לח כא להם שקם ושאק כיין הלף על במריו שמינו משינ עשם כלותר לח כא להם שום מחסי ויירוב כל מצעשים כמקום ואותרים בלכבם לא ייפב הי לגדקים ולא יעשה רע להדפשים הכל לם התחרה: (יצ) הדות חילם למשישה. לכן יהיה עשרם למדכה רגלי האויב ונחיםם יסיו שמחם כי יצול משה: ובנו ברמים. הם יעירות בניקו כי יצו כמים

אכל לא ישכו בהם כי יגלו מארלם וכן ונפטו כרשים ולו' : (יד) קרוב יום ה' הגרול. יום בגמול בגדול בכא שם' קרוב הוא ושאד מהר יבא: כול יום ה'. כ"ל הקול של יום ה' יהים גדול כ"כ עד שאפי Jerusalem with candles, and I will visit upon the men who are settled on their lees, who say in their heart, "The Lord shall do neither good nor harm." 13. And their wealth shall become a booty, and their houses a desolation, and they shall build houses and not dwell in them, and plant vineyards and not drink their wine. 14. The great day of the Lord is near; it is near and hastens greatly, the sound of

12. I will search Jerusalem with candles—I will judge their iniquities strictly.—[Rashi] Just as one who searches with a candle searches thoroughly, so will I search Jerusalem to put away all the sinners therein.—[Redak] Ibn Ezra points out that one can search the inner recesses with a candle.

who are settled—Heb. הַלְּפָאִים, who float on their lees. [As in] (II Kings 6:6) "And the axe blade floated (יוַצְאַ)," rendered in Aramaic: וּקָפָא פרולא.- [Rashi] They live tranquilly on their wealth in their houses, like wine that rests on its lees. Anything that rests and is gathered together—like water, that freezes, or milk, that curdles—is called קָּפָאוֹק, something that stands and does not move. Jonathan renders: who rest tranquilly upon their wealth.— [Redak, Ibn Ezra]

who say in their heart, "The Lord shall do neither good . . ."—to those

who obey His will.—[Rashi from Jonathan]

nor harm—to those who transgress His will.—[Rashi from Jonathan] Those who transgress His will believe that good and evil do not emanate from God, for He does not have any control over the earthly beings.— [Redak]

- 13. and they shall build houses— They shall not occupy the houses they build for any length of time; neither shall they benefit from their vineyards for any length of time.— [Redak]
- 14. The great day of the Lord is near—The great day of the Lord's judgment is very near, and it hastens to come.—[Mezudath David]

the sound of the day of the Lord— The sound of the day of the Lord will be so great that even the mighty will be dismayed and will cry out in battle with a bitter cry.—[Mezudath David]

פי יומא הַעַכור יומָא ההוא יום עקא ועיוק יום רגוש ואהרגושא יום חשור וקבלא יום ענגא ואַמְשַתא: ביי יום שופָרָא וַנְבָּבָא עַלֹּ קַרְוַיָּא כָּרִיבָהָא וָעַלֹּ רַמַהַא מנפלתא: יי וַאָעיק לָבְנֵי ויהכון בַּקקון אָרֵי קדָם יִי חָבּוּ וושהפה המהון לעפרא וּנְכַלְּתָּהוֹן כּםחָיתַא: אָף כַּסַפַּיהון אַף רְהַבָּהוֹן לָא יוכל לְשִׁיוְבוּתְהון בְיום רוּנְוָא ַדַיָי וּבְאָשָׁא דְפּוּרֶענוּתֵי**ה** . :-:: ar X'.7 ב'בי קצו קמל :

מהר"י קרא

ילרח בקול מר: (פו) יום שואה. לשון שממון: ומשואה. שממין יותר: (יו) והצרותי לאדם. לישראל הקרוים אדם: ולחופם. בשרם ולשון ערכי בשר קורין אל לחם: כגדלים. רעי:

(יו) והצרותי לאדם והלכן כעורים. שלא יכצאו להם עצה לחנצל מאותה צרה: כי לה׳ חמאו. ולכך לא ינצלו מנורתו:

תת"י תמן גבריא מתקמלין . והחכם רבי אברהם פי' שם יהיה תנבור צורח פר: (טו) יום עברה . מבואר הוא יהם׳ כולוכפול

בענין במ'ש לחוק הענין: (פז) יום שיפר ותרועה. שיריעו

המנדלים: (יו) והצרותי לאדם. הצרותי מלרע לאדם הלמ"ר סמוצת פי' והצרותי אל האדם שיהיו תוך הערים במצור שיחיו

תאויבים עליהם כשיכבשו הערים הכצורות: הפנות

אכן עזרא

גבור לורה מר בקולו ילעק לעקה מרה: (טי) יום שואת ומשואה. כמו כוקה ומכוקה: יום חשך. כדרך וקדר עליהם היום: (טו) יום שופר. והרועת החויב: הפנות. כמו נכעות: (יו) והצרותי לאדם. שהם בערים הכלורות: ושפך דמם. לרוב כעפר: ולחומם כגללים. בשרם בלשון ישמעחל וכמוהו וימטר עלימו כלהומו: בגללים. כמו בגללי לאת האדם : (יה) גם . הטעם נפשם

בה בלחם צר ומים לחץ: כעפר , שהוא נשפך לרוב שאין אדם חושש על שפיכותו כן ישפך דכם בלי חכלה לרוב: ולחומם בגלים , כשרם יהיה נשפך באשפות כבו הזבל וכן וימפר בגלים , **עלימו** כלחומו ככשרו: מיחוגם כספם. אך נבהלה. אותה

נס כספס: סצורת דוד

הגבור ימס לככו ויבאג במלחמה קול מד: (טו) יום עברה. זם סיום יהיה יום עברה כי התקום ישלה כהם עברה וועם: (טו) יום שופר וחרועה. מ: יהיה נשמע קול שופר מן הכשדים הלרים על הפרים הכלורות ונו": (יז) והצרותי לאדם. 'חבים לרה על ישרחל ההרואים אדם וילכו כעורים מכלי דעת הנה ימנהו הלנה: כנסר. כמו השפר הנשפך ככל הארץ וכשרם יושלך ככל הארומות כגללי הנואה: (יח) גם כספם וגו'. לא די שלא יוכלו להגיל עלמ' כנכורתם כי גם ככשמם וזהכם לא ילילו את עלמם כתה בוהד אל הכשדים כי

מצורת ציון משחה וחין הומר הבכ (שם מ"ב) : (יד) צרח. ענין שחנת הול גדול כשו ירים חף ילרים (שס): (שי) פברה . פנין כעם: ופצוקה. פנינו כמו לרה וכן כחרן לרה ולוקה (בם לי) וכשל המלה כשמות נרדשים לכסלנת הטנין: שואה ומשואה. ענין חושך ושתמון כפו חמש שוחם ומשוחה (חיוב ל'): וערשל. הוח שב המן: (סו) השנות. כם סמגדלים שדרכם לפמוד בפנוח וויוה המכלר: (יז) והצרותי. תלשון לרה: ולחומש , כן יקרא גם הכשר כמו כי לחתם לנששם (הושט ט'): כגלליש , כלואה כמו כגללו לגלח יאכד (איוב כ'):

112, and Teshuvoth Dunash, p. 68.) Jonathan renders: corpses. Abarbanel. however, differs, rendering: And their food [during the siege] shall be unclean, like dung.

like dung--Heb. גָּלְלִים, dung.--[Rashi] Their flesh shall be cast into the dung heaps like dung.—[Redak]

18. Neither their silver nor their gold, etc.—Not only will they fail to save themselves with their might. but they will even be unable to save themselves by bribing the Chaldeans. The Chaldeans will not accept bribes to spare them or to give them food.—[Abarbanel, Mezudath David

the day of the Lord, wherein the mighty man cries bitterly. 15. That day is a day of wrath; a day of trouble and distress; a day of ruin and desolation; a day of darkness and gloom; a day of clouds and thick darkness; 16. a day of shofar and alarm against the fortified cities and against the high towers. 17. And I will bring distress upon men, and they shall walk like the blind, for they have sinned against the Lord. And their blood shall be shed like dust, and their flesh like dung. 18. Neither their silver nor their gold will be able to save them on the day of

wherein the mighty man cries bitterly—Heb. מר צוֹח שָם גְּבּוֹר. The mighty man will cry out with a bitter voice.— [Rashi]

Redak renders: The voice of the day of the Lord cries bitterly. [It is as though the day itself is crying out.] There are the mighty men. This can be interpreted to mean that the mighty men will come there to slay them, or that the mighty men will be slain.

- 15. That day is a day of wrath—
 On that day, the Lord will vent His wrath upon them.—[Mezudath David]
- a day of ruin—Heb. שְּשֶׁה, an expression of desolation.—[Rashi] and desolation.—A greater degree of desolation.—[Rashi]
- a day of darkness—This is metaphorical. it will be as though the day has darkened for them. (Cf. Micah 3:6.)—[Ibn Ezra]
- 16. a day of shofar and alarm— The Chaldeans will sound the shofar as an alarm when they besiege all the

fortified cities and conquer them.—
[Ibn Ezra, Redak, Mezudath David]
against the high towers—Heb.
nisp, corners. This refers to the
towers, which are usually situated at
the corners of the fortresses.—
[Redak, Mezudath David] Ibn Ezra
interprets nisp as hills.

17. And I will bring distress upon men—Upon Israel, who is called "man."—[Rashi]*

and they shall walk like the blind—They will not know how to extricate themselves from their straits.—[Kara, Mezudath David]

like dust—which is indiscriminately strewn in the streets, for no one cares to keep it. So will their blood be shed mercilessly.—[Redak, Ibn Ezra]

and their flesh—Heb. מְּחְלָּחָה , their flesh. In Arabic, flesh is called al laham.—[Rashi] This view is shared by Ibn Ezra and Redak, although the latter does not mention the Arabic cognate, which appears in Exod. Rabbah 42:4. (Cf. Machbereth Me-

יַםוּפוּן כַּלּ רַשִּׁיעֵי אַרַעא אַרַי נָסָירָא בָּרָם שַׁיצאָה יַעַבַּיר עם כַּלּ יַתְבֵי אַרעא : א אַהכּנשׁוּ אַ רַעא לַאוֹרַיִתַא: כּ עַר לַא תפוק עַלַיכון בַית דִינָא וּקְהוּן דָּמְן לכמוצא רגשבא ביה רותא וכמולא רעדי מן קַבַם יוסא ער רכַא יִיהֵי עליכון הקוף רוגזא ריי ער לָא יַיהַי עַלַיכון יום רוגוא דיי: ג תַּבְעוּיַת

מהר"י קרא

ולחמם כגללים . בשרם יושלך כגללי צואת אדם: ב (א) התקוששו וקושו. הואיל וכן נגזר עליכם מוב לכם שתקשמו קצמכם ואחר כך קשמי אחרים: הגוי לא נכסף. שלא יש לכט חמור להקב׳ה: (ב) במרם לרת חק. בשרם שתבא נורת חקב"ת. לדת. לשון מאורע. ככו כי לא תדע מת ילד יום: כמוץ עבר יום. שתורו בארצוה כמרץ כפוץ עבר . הרי זה מקרא קלר כמון העובר מלפני

חכלה תהיה נבהלה בלוסר תהיה בבהלה פתאום וי"ת ארי נבירא ברם שיצאה : (ח) חתקוששו וקושו. ענין חפוש הרברים ולקיםתם כפו לקושש קש בקושש עצים וכן פירש התקוששו התחששו מוכיכם וחפשו כימים אחרי אחר כך ובערו אותם וכן ארז"ל מזה הפ" קשם עצמך ואח"כ קשם אחרי ועוד אמרו נקשם גרפיק עד לא נקשם אחרנין. וקושו השיין דנושה לחסרון חכפל כסו סבו את חעיד: הגוי לא נבסף. לא נכסף ולא התאיה אל זה לחתקושש ולקושש כסו נכספת לבית אביך ות"י דלא חסיר

לפיתב לאוריתא ואאו"ל כתב זה הנוי שאינו נכלם ולא יבוש פספשיו מלי רול אינסוף באכסיפי אפין: כנ) בפרם לרת הק. בפרם שיולד חק היום הבא כליפר הנורת התקוששו זת"י עד לא תפוק עליכון נוירת כית דינא: כסוק עבר יום, המאוחר בשם שארון היים החברה כיים: הנחוד התקששה היים להיים להיים להיים שהחיו כבון עובר מפני רוח או במרם יים ביקדים בן ביקדים וכן חיא הכונת הפי במרם לדת תקיים כקין עבר כלומר במרם לרת תק היום שהחיו כבון עובר מפני רוח או כי תולד וכמפר אל יודעי נהי ויורעי נהי אל מספר והדומים להם רבים וי"ת בחסרון מלים ותחון דמן לכמוצא דנשבא ביה רוחא וכמולא סצודת ציון

(יח) קנאתר. פנין כשם וחמה כמו כם קנאוני כלא אל (דכרים (יב): תאכל. פנין השחתה: נבחלה. מלי בסלה: ב (ח) התקוששו וקושו. מנין החימוש והלקיטה היסכ כמו לקושש קם (שמות ה'): נכסף. שנין חשק וחמוד כמו נכביף נכספת (ברפשית ל"ה): (נ) חק. נוירת התקום: בפוץ. הים ספולת החבופה כמו כמון יפוער מגורן (הושם י"ג): (נ) בקשו.

ב (א) דתקוששו. החלקטו ואספו יחד כמו לקושם קש (שמות ה'): וקושו. מעשיכם השוו מעשיכם לדעת קונכם. ורכוחינו ז"ל דרשו קשוע עלתך ואחר כך

קשוע אחרים עשו שניהם לשין היקש אדם המשוה עלמו ומישר דרכו : הנוי לא נכסף. דלח המד למיתכ לאורייתא: (ב) בטרם פרת חוק . לפני כא הגזרה רוח וכעשן העובר מלפני השמש וזהו חרגומו של עבר יום כן חרגם יונחן ותהון דמן כמולא דנשכא ביה רוחא כתננא אבן עזרא

(ח) התקוששו וקושו. העעם התווכהו והוכיחו ור׳ משה אמר התקבלו וקבלו מגורת לקושם קש שהוא

לאסוף הקש ואחרים אמרו כמו תרגום זקנתי ושבתי: דא נבשף . אינו אהוב ונחמד לנוים מנזרת נכספה וגם כלתה: (כ) במרם לרת הק. נערם כא יכא העתיד שישימכם כמון עוכר חשר תדפנו רוח: (ג) בקשו. חם פעלתם

דלדי כן קדם יוםא כלומר מפני השמש נוסחא אחרת וכתננא דעדי מן קדם יום: (ג) בקשו את ה' . אפר כנגד ענוי הארץ סצורת דוד לא יהחו פדיון נפש: ביום עברת ה'. כיום כוא עכרת ה': כל

חארץ. כל יושני פסרן: כי כלה אך גבהלה יפשה. כ"ל פכהלה יפשה סך כליון לח כל יושני הסרן ילם יפלח סדיון כשוחר ממון: ב (6) התקוששו וקישו. חסשו פלמיכם חחר המכיקוח שכידכם לשוב מחם וגם חסשו עבירות זולחכם להשיב פותם: הגוי

לא נכסף. אתם הנוי שאינכם עתה חשוקים לה': (כ) בפרם לרת חוק. פד לא יולד חוק הנוירה: כבוץ עכר יום. הוא כמו ספוך יום למין עבר ומוסב על בערם לועד כערם יבם יום שתהיי בו נסורים לבין העבו"ם כמוד העובד ברוח: בפרם וגו' חרון אף ח'י

shadow that passes, etc.; this is an of the day is born, when you shall be expression of a shadow.—[Rashi]

synonymous with the be, etc." Hebrew גל. Redak suggests renderings that avoid the ellipsis but invert of the earth—He is addressing the the verse, such as: Before the decree humble of Israel. Although most of

as passing chaff; or: "Before the day Rashi explains the Aramaic word of the birth of the decree, you shall

3. Seek the Lord, all you humble

the Lord's wrath. And with the fire of His passion the entire land shall be consumed; for an end, yea, a sudden end, He shall make of all the inhabitants of the land.

2

1. Gather yourselves together! Yea, gather together, O nation that has no desire, 2. before the decree is born, as chaff that passes . . . the sun; before the fierce anger of the Lord comes upon you; before the day of the Lord's anger comes upon you.

3. Seek

on the day of the Lord's wrath— On the day the Lord's wrath will come.—[Mezudath David]

for an end, yea, a sudden end—An end brought about suddenly, amidst confusion and chaos.—[Redak] Jonathan renders: For an end, yea, destruction He shall make. Mezudath David renders: For confusion shall make but destruction of all the inhabitants of the land.

1. Gather yourselves together—Heb. הַהְּקוֹשְשׁהּ נְקִשׁה. Gather and assemble together, as in (Exod. 5:12) "To gather a gathering (לְקשׁשׁשׁ)."—[Rashi

gather together—your deeds. Conform your deeds to the will of Your Maker.—[Rashi] Printed editions and several mss. add the following: And our Sages of blessed memory expounded: Correct yourself, and afterward correct others. They made both of them an expression for the straightening of a man who balances himself and straightens his way.—[Rashi from Sanh. 18a] Redak explains this as an expression of

searching and gathering: Search yourselves for blemishes, and then search others and rid yourselves and others of these blemishes. He attributes the interpretation of the Sages to this rendering.

- O nation that has no desire—That has no desire to return to the Torah.—
 [Rashi from Jonathan] That is not desirable to the nations.—[Ibn Ezra] That is not ashamed.—[Redak]
- 2. before the decree is born—
 Before the arrival of the decree.—
 [Rashi] Rid yourselves of your
 blemishes before the decree is executed. Jonathan renders: Before the
 verdict of the [heavenly] tribunal is
 delivered upon you.—[Redak]

as chaff that passes ... the sun— This is an ellipsis for, "As chaff that passes from before the wind, and as smoke that passes from before the sun." This is the translation of אָבָר יִם that passes the sun. In this manner, Jonathan renders: And you shall be like the chaff that the wind blows, like smoke that passes from before the sun. Another version: and like the

דַתַלָּהָא דייַ כַּל עַנְוַחַנִי עלַיכון ביום 'הַרְבוּנָה וַעָקרון הַּהָעַקר: הַ נַיַּ דְיַהְבְּיוֹ יָתְבִין בִּכְנָעֵן אַרַעַא" דפלשהאי מח (תניגה מו מוכדריו

מהר"י קרא

(ר) כי עוה עוובה ההיה. כי אם תעשו כן אפהוד על

היא חהיה עוובה ואשקלון לשממה. ומה ענין שממה אצל (ר) כי עזה עזובה ההיה. כי אם חעשוכן אפקוד על אשקלון אלא אשקלון משמע שקולו לשון לקיחה שיקחו איהה שכניכם הרעים פלשת ועמון ומואב כמו שהכניא מסדכן האוסות ויוליכוה בנולה והיתה ארצם שססת: אשדור בצהרים והולך: בצוהרים ינודשוה. חסדוד שמה ובלהרים חשר האומות ייתיבוד במירה ול התוכנות מעקר. גם חיא: (ח) תבל ישוד כה קטב יגרשוה ותהי שדודה. דבר חחר כלהרים

וכן הוא אומר איכה תרבין כלהרים (ש"ה אי): (ה) חבל הים. ספר ימא ולשון חבל מדח הקרקע היא שמידדין כחבל כלומר הסמוכים לים: גוי ברתים. שמח דחייבין לחישחלחה ומי הן יושבי חבל הים כנען חרץ פלשתים כי פלשתים יושבים על שפת הים האחרון במערכה של ארץ ישראל בהוך מלרי תחומיה ואף שדרשו יהונחן לכליה גוי כרתי מדינה היא בפלשתים ושמה כרתי וכן הוא אומר בלקלג (שתואל א' ל') אנחנו פשטנו נגב הכרתי ונו' ות"י ") חולי נ"ל מקסב ישוד אבן עזרא

היום בקשו אל תבקשו עזר מפלשהים: (ד) בי עזה עזובה תהיה. דרך לחות וככה ועקרון תעקר: יגרשוה ינרשו החויבים חנשים ממנה: (ה)הוי . חבד. כמו חבל נחלחכם וזה הים הוא ים פלשתים וכחוב פלשתים לבנעני

משר בישראל בי אל"ם שחסאו רוב ישראל נשתיירו בחם רבים משפט עד עתה בקשותו והוסיפו ענוה כטרס כוח חותו מוביםויראי אלהים כם"ש האל לאליתו והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא ברעו לבעל ובל תפת אשר לא נשכ לו ונאסר על חרב; הארץ נתנו נבלת עבדיך כאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ ואע"ם שהיו עברי האל ית' וחסיריו נפלו בחרב עם הרעים כם"ש כי עד צדק ישוב משפם: בקשו צרק. בקשו הצדק והענוה עם האחרים כלוסר השתרלו בכתכם

להשובם אל דרך פובה: אולי תפתרו, תפתרו שלא תפותו בחרב גם הכלל אבל מן הגלות לא הבפיחם כי בבר נגורה נזירה בים כנשה כם"ש ונאסר ליאשיהו הסלך ונאספת אל אכותיך בשלום ולא תראנה עיניך בכל הרעה אשר אני כניא על הכקום חזה: אף ת'. ואל'ם שיריה יום אף ה' עליכם אעם"כ אל ישסתו שכיניכם הרעים לכם: מז כי עוה עוובה תהיה. שה עוובת דרך צחות לשון נופל על הל' ואע"ם שאינו דומת בכל האותיות; בצהרים, זכר צהרים לפי שהקפב ישור בצהרים ואשרור לשון שד והרי הוא כאלו הוא ל' נופל על הל': ינרשות, ינרשו האינים ערת אשרוד ממקומה פתאום ככו הקסב שישור בצהרים: ועקרון תעקר. לשון נופל על ל' דרך צרות ולא זכר נת כי ביר מלכי יהורה היתה: (ה) הוי יושבי חבל הים. חלק כמו חבל נחלתו והוא ארץ פלשתים שהיא סמוכה לים כמיש עד ים פלשתים וקראו הני עליהם כי תחרב ארצם: גוי כרתים בלשתים יקראו כרתים למ"ש אל נגב הכרתי ונאמר הכרתי את כרהים וי"ת עמא רחייבין לאישתיצאה: כנקן ארץ פלשתים. כמ"ט מצורת ציון מצורת דוד

מנין דרישה : (ה) חבל. כן יקרא המחוז כמו חבלי מנשה (יהושת - הוא הוק הגזירה וכפל הדבר לחוספת אוהרה: יום אף הד. הוא יום הכם מהפורעניות: (ג) אשר משפחו פעלו. הכר עפו תשפט

ה': בקשו צרק. כ"ל ואחכ יחר המם לקשו ממחה לדק ומנום אולי פל ידי זם חסיו נסחרים ליום אף ה' ולא יששה טמכם כליה כגולה ולאחר: ה חשובו לארלכם: (ד) בי עזה עובה חחיה. כ"ל כאשר כן חמשו לא חהיו כלים בגולה וחשובו סה וחתלאו או אח שה כשהיא סקוכה מיושכיה ואשקלון חהיה או לשתמה : בצהרים יגרשות. כאו' ואם תרשוה כפח הלפרים לא יוכל תי מהם להסחיר טלמי ואח הכל ינרש ולה ישאר מי לארן להחזיק כה: תעקר , כ"ל לא ישאר מי כדכר הנמקר ככח: (כ) היי יושבי חבל חים. איי על היושנים במחוז בשת הים שהיא גוי כרחים הם מסלשתים כמ"ש משמנו נגב הכרהי (ש"א ל") ולמשה בענין נאמר את השלל הגדול אשר להחו פארן פובחים (שם) : רבר ת' . כום כאפור כפוף המקרא והאנדתין וגו': בנען ארץ פלשתים . פובחים תחשל והרן כופן

of the Cherethites is a province of the upon the south of the Cherethites, Philistines; its name is Cherethi. So etc." Jonathan translates: on the Scripture states (I Sam. 30:14) resouth of Cherethi. Below (ibid., garding Ziklag: "We made a raid 30:16) it is written: "Because of all the Lord, all you humble of the earth who executed His judgment: Seek righteousness, seek humility! Perhaps you will be concealed on the day of the Lord's wrath. 4. For Gaza shall be deserted, and Ashkelon shall become wasteland. Ashdod—At noon they shall drive her out, and Ekron shall be uprooted.

5. Woe to the inhabitants of the seacoast, the nation of Cherethites! The word of the Lord is against you, Canaan land of the Philistines.

Israel had sinned, there remained many who were good and Godfearing, as God said to Elijah (I Kings 19:18), "And I will leave over in Israel seven thousand, all the knees that did not kneel to the Baal, and every mouth that did not kiss him."*

Perhaps you will be concealed—You will be concealed so that you will not die with the rest of the people. The prophet did not promise them, however, that they would avoid exile, for the exile had already been decreed during the days of Manasseh (II Kings 21:12-14). The exile had also been proclaimed to Josiah (II Kings 22:20): "And you shall be gathered into your forefathers (sic) in peace, and your eyes shall not see any of the calamity that I am bringing upon this place."—
[Redak]*

4. For Gaza shall be deserted—
For, if you will do so, [as in verse 1,] I will visit retribution upon your evil neighbors, Philistia, Ammon, and Moab. The prophet proceeds to mention them [the neighbors] in [geographical] order.—[Rashi] This is a play on words:

though not all the letters coincide.—
[Redak]

Ashdod—at noon they shall drive her out—Her name is Ashdod, and, at noon, when the destruction wastes (אַשְּלֵי), they shall drive her out, and she shall be plundered. Another explanation: At noon they shall drive her out. [Ashdod] was a place to pasture sheep, and it is hard for the sheep to go out at noontime; so Scripture says (Song 1:7): "How do you make them lie down at noon?"—[Rashi]*

5. the seacoast—Heb. חַבֶּל חַיָּה, the border of the sea. The expression הָבֶּל is a measure of land that they measured with a rope, i.e. those close to the sea.—[Rashi] [In this case, the people living close to the sea would measure their territory with a rope, having a standard length.]

the nation of Cherethites—Heb. אַרְּחַיִּם, the people liable to destruction. Who are the inhabitants of the seacoast of Canaan, the land of the Philistines? The Philistines, who dwell on the coast of the western sea, in the west of Eretz Israel, within its boundaries. Although Jonathan explains this phrase homiletically as [the nation of] destruction, the nation

סְבַּלִּי וַחַיב: י וּהְהַי ספר נסא דרות בית בעון וחומרי רָעו: זויהי עַרְכָא לשאָרא רָבֵית יְהוּרָה עלַיהון והפרנסון כבתי אַשְקלון כַּר בָּרַמִשָּא יביתון אבי דַּכָרָנְהוֹן אָרָם יוַ אַלַּהָהוֹן ויתיב נלותהון: ח שמיע קָרָפִי חָסוּדֵי כּוֹאָב ואתרקרבות בני עמון בַּקְסִירוּ יַה עמי

פלשתים שארץ פלשתים לכנעני תחשב: (ו) נות כרות רועים. שתחרב ויהיה מרעת עדרים ויהיה מדור לרועים שיכרו שם כרות לחם: (ח) שמעתי הרפת כואב ונדופי בני עבון אשר חרפו את עםי. כשהגלה נבוכרנצר שיושב בארץ כטרים על נהר פרת את ישראל מעבר הנהר והיו הילכין שולל וערום לפני האויב יהיו עבין ומואב כונין להם ואיברים למה אתם בוכים בשאתם הולבים מעכר לנהר פרת הלוא לכית אביכם אתם הולכים , לבית אביכם שהיה יושב כעבר הנהר דכתיב בעבר

של דרום כרתי ולמסה כתוב (שם) בכל השלל הגדול אשר לקחו מארן פלשתים ומארן יהידה: (ו) נות כדות דועים. נוה ערחי שיכרו בה הרועים לחם בכוקר. כרות לשון ויכרה להם כרה גדולה (מלכים כ' ו'): (ו) והיה חבל לשארית בית יהורה, והיה אותו הנכול גורל לשארית כני יהידה הכל זה לשון גורל הוא וכן תרגם יונתן זיהי שדכח לשחרית דכית יהודה: (ח) אשר חרפי את

עשי. כשהיו מוליכין ישראל בנולה לצד ארך כשדים והיו עוברים דרך עמון ומואב ורואים ישראל ביכים וגונחים ולועקין היו מונין אותן ואומרים מה לכם להיות שנופים מה תככו הלא לבית אביכם אתם הולכים בעבר הנהר ישבו אכן עורא

לכנקני תחשב חבשה פרני פלשתים ונוי: (י) והיתה . ל' נקבה על הארץ שהיא חבל הים: נית כרות רועים. משכן הרועים יקראותו נות כמ'ש אני לקחתיך כן הנות ותקביץ נות כרות רועים מקום שיכרו שם הרועים לחיות שם מקניהם נכלאים מן כייכרת איש בור: a) והיה חבל לשארית בית יהירה . זה החבי יהיה קדיין לשארית בית יהודה שישובו כנלות בכל וי"ת חבל

תחשב: (י) והיתה. אמר יפת הכל הים שם העיר היא על כן והיתה נות כרות רועים שכרתו לעלמם: (ו) והיה חבל. כמו חלק וזה יהיה כשיכם מככל: (ח) שמעתי. דברי השם והם על גבולם כחשר היו ישרחל בחרלם ערם

תשנים הראשונים ספר ימא זוה תרגם ערבא כלומר לגורל בית יהירה ולחלקם יהיה: עליהם ירשן, על המקימות בכידי תרבש שחיתו זוה רמז ופסוק והיתה לעתיד פשישובו יהורה מגלות בכל תהיה אדץ פלשתים להם לסרעה צאן ופיז ירשן ידער צאגם וכן ידבצון אחר על רצאן שיכלאום בלילה ככץ אשקלון החרבים להרביצם שם או יהיה פ' זוה יהיה על זום ותרבן ארץ פלשתים אחר שישכנו שם הרועים עם צאגם מפני חרבן הארץ שלא יהית מה ישוב ולא תהיה הארץ אלא לכרעה צאן ויחית פ" זה והיה על זמן שיבת בני יהודה לארץ פלשתים גם כן להם למישב ויבנו שם בתים לצרכם ופי" ירעון וירצון ודרך משל לפי שהם נסשלים לצאי וכן תדי עלית' ידעון ועליהין יתחינסון: בערב ירבצון. תרגם ברכישא יביתון: תח שבעתי חיפת סואב תדופי בני עמון. שהיו שכנים לבני ישראל ובנליתם כארצם והיו עוברים דרך עליהם והיו כתרפים אותם: ויגרית על גבולם. היו סגדילים פיהם בשתוק או לשוגם לרבר בעברם על נבולם איפי היו מנדילים פיתם על גבול ישראל שחיו

טצורת צי

מצורת ציון
י"ו): (ו) גות. מלפון מה ומדור: כרוה. שנין חסירה כמי ביר
כרָה (חהלים ז'): וגדרות. בנין גדר למרכן לאן: (ו) ירשון. מלשין מרשה : ירבצון . פנין השכיכה לנית : 'ושב' . פנין ההשקם ומרגוע כפו כשוכה וכחת (יששיה ל') : שביתש . מל' שכי הגולה : ות) וגדופי. שנין חרסה כמו וישראל לנדופים (שם מ"נ)"

מצורת רור כפ"ם מן השיחור ונו' לכנעני תחשב חמשת סרני פישחים (יהושע י"נ) וכ"ל גם הם יחשבו לכנעני: מאין יושב. מכלי ימלא מי יושכ שם: (ו) נות כרת. מקום מדור חפירת הר עים לשכת כהן ושם יפשו נדרות לחן: (ו) והיה חבל. המשון ההיה תחיה לשחרים בים יסודה ומוסב לחחלת הענין שאתר אם חבקםי לדק וענוה לא פהיו כלים בגולה וחשובו פה וחמלאו ערי סלבתים שיממין או

פילשו אחם את השפים הסם: עליהם ירעין, כ"ל יהשננו כשוכה: בערב ירבצון, כ"ל שם יניתו בהשקט: כייפקדם. כי ה' יוכרם לסובה ואת כני שני הגולה יניתם ההשקט ותרגוע: (ה) אשר חרפו את עבי. כאשר גלה דרך ארלם הרסואותם בדברים: ויגרילו של גברלם. כ"ל לקחו מאדמת ישראל להגדיל ולהושיף על גכולם כמ"ש לבני עמון וגוי מדוש ירש מלכם אח גד (ירמיה מ"ש) או כ"ל

8. I heard—These are the words of God.—[Ibn Ezra]

who taunted My people-When [the people of] Israel were being led into exile toward the land of the Chaldeans, and they were passing through Ammon and Moab, and they [the Ammonites and the Moabites] would see Israel weeping, sighing, and crying out, they would taunt them and say, "Why are you suffering? Aren't you going to your father's house? Your fathers dwelt on the other side of the river from earliest times." (Josh.

and I will destroy you so that there shall not be an inhabitant.

6. And the seacoast shall be breakfast nooks for shepherds and sheepfolds. 7. And it shall be a lot for the remnant of the house of Judah, whereupon they shall pasture. In the houses of Ashkelon they shall lie down in the evening, for the Lord their God shall visit upon them and return their captivity. 8. I heard the taunts of Moab and the jeers of the children of Ammon, who taunted My people, and they aggrandized themselves

the great spoil which they had taken from the land of the Philistines and from the land of Judah."—[Rashi]*

6. And the seacoast shall be—Heb. אָרָיִה, feminine verb form. This grammatical irregularity, the use of the feminine rather than the masculine verb form as the predicate for אַרֶּלְ הַּיִּים (the seacoast), which is grammatically masculine, puzzled the commentators. Ibn Ezra quotes Yefeth, who conjectures that אָרֶלְ הַיִּם is a placename, thus making it grammatically feminine. (All placenames are feminine, after the pattern of אָרֶל הַיָּם.) Redak explains that אַרֵּל הַיָּם the land of the seacoast," and אָרֵל, land, is feminine.

breakfast nooks for shepherds— Heb. אָנְהוֹ בְּלוֹת לְעִים, a temporary dwelling where the shepherds eat (קלח) bread in the morning. איז is an expression related to (II Kings 6:23) "He prepared (תַּרְהָה) for them a lavish feast (תַּרָה)."—[Rashi]*

7. And it shall be a lot for the remnant of the house of Judah— And that border shall be a lot for the remnant. This קבל is an expression of a lot. In this manner, Jonathan rendered: And

it shall be a lot for the remnant of the house of Judah.—[Rashi]*

whereupon they shall pasture-Upon these places. Redak suggests two interpretations of this verse and the preceding one. The first interpretation is that both verses refer to the return of Judah from Babylonian exile, when the Judeans will occupy the land of the Philistines and use it as pastureland for their flocks. They will make the sheep lie down in the ruins of the houses of Ashkelon. Redak's second interpretation is that verse 6 refers to the destruction of the land of the Philistines, when that land will be laid waste and serve as dwellings for shepherds and their flocks. Verse 7 is about the return of the Judeans to Eretz Israel, when they will rebuild the land of the Philistines. They will rebuild the houses of Ashkelon, where they will dwell. The expressions referring to pasturing the flocks, suggests Redak, are metaphorical for the people who will return to Eretz Israel to live. Redak's second interpretation coincides with Jonathan's translation.

לַכֵּן חַר־אַני נאם הַחוּמָהוֹן: פּ בַּכָּן קוֹם אַנא אַמֶר יַי צָבָאוֹת אַלָהָא דִיִשְׂרָאַל אַרַי מואב ובני עשון כעם ורה סשמש כלוחיו ומחפוריו דמַלַה וַצָרוּ עַר עַלְּכָא שָׁאָרַא דְעַמִי יִבְזוּנוּנוּוּן ושאַר שבטיאיחסנונון: רַא לָהוּוְ חֶלֶּף אַרֵי אָתַרַבְּרָבוּתְהוֹן

מהר"י קרא הנהר ישכו אבותיכם מקולם תרח אבי אברהם ואבי נחור

אכותיכם מעולם: ויגדידו עד גבודם . ויתנאו על גכולם: (מ) כי מואב כסרום תהיה . גם אתם לקדמתכם חשוכו לוט אכיכם הלא מסדום היה: ממשק חרוד. השמעת קול כמו משק גבים (ישעיה ל"ג) ואף מי הרחשונה יסוד היח בתיבה כמו ממשח הסוכך (יחוקחל כ"ה) ממשק חרול . השמעת הול הרולים הגדילים שם מחין עוכר והן נוקשין זו על זו ומשמיעות קול: ושכרה

אכן עורא

יגלו: (ט) לכן. ממשק. כמו וכן משק כיתי שהינו זו מן הבית וככה 'ממשק מקום ממשק שלא יווו החרול משם והוא מין ממיני ההולים כמו כבו פניו חרולים: ומברה מדח. כמו כי יכרה איש, ויפת אמר כי כמיהו כרות רועים

כמו ויכרו שם עכדי ילחק: יבזום. מפעלי הכפל כי קמץ חסוף כמו שורק: ויהר גוי ינחלום. גוי שלי: (י) ואת. למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הוה ד"ל תל מלח: שארית עמי יבוום . כפל הענין כמ"ש ואמר יתר גוי ינחלום וזה אפשר

[כראיתא באלה הדברים רנה]: (ם) כי סואנ כסרים תחיה ובני עמון כעמורה. והקב'ה משיב כנגדם חייכם שגם אתם תחורו לבית אביכם שלום ישב בערי הככר ויאהל עד סדום וגם אתם כפרום תהיו וכעכורה: ממשק. כמו ועל פיך ישק כל עםי: חרול, כי הרולים במדבר הם גדלים: ובכרה כלח. שיכרו שם סלת , שבסקום שחופרים שם הכלח לא יזרע ולא יצכיח עוד ולא יעלה בה עשכ: שארית עכי. יבוזו אותם שישובו כן הגלות ובזוו אותי: ויתר גוי ינחלום. ויתר גוי רד"ק

ר: אים איתו חרב : (ט) לכן חי אני. כסדום. שתהיה חרבה חרבן עולם: ככשק חרול . לפי סקוכו עניינו כסו כיצא שיצאו ויעלו שם חרולים כמו במקום החרב. וי"ם הכלה מענין ובן משק ביתי כענין שוק כלומר שיתקשקשון החרולים זה בוה מרובם ב: שיב בהם הרוחוישםיעו כול ואאו לכי ענין כזיב כלומר שההיי הארץ נעובה לחרולים וכת"י משמם מלוחין כמי מלוח עלי שיח והוא החרול: וסכרה פלח. כן כי יכרה איש בור כתרנוסו וכחשירין רסלח ויתכן לפרשי מקנין כרי בדכרי בו"ל התחיל שהיה בבית שגי כששבו מנלות ככל ואפשר לפרשו עתירה ביבי המשיח ופ' כי דוה את כל אלהי הארץ עוזר לוה הפי' :

מצורת ציוו

סצורת דוד כשפברו ישראל פל גבולה דברו שם למולם דברים גדולים וקשים לכותם: (ט) לכן חי אגי. לכן הריני נשבע כמו שאני חי כן חה ה מואב נהפנת כשדום וגו': מסשק חרול, תהיה מואם מהשמעת קיל מרולים כי שם יגדלו הרכה ממין עובר ומנשיכת כרות

(ב) סמשק. פנין השמעת קול כמו כמשק גכים (שם ל"ג): חרול. פין קולים למו תחת חרול יספחו (איוכ לי): ושכרה. מלי כריה וחפירה: יבוום , מלשון כיוה : (י) נאונם . מל' נחוה:

מקישים זה כזה ומשמיעים קול: ומכרה מלח, חהיה מלחה מכריית מלח ככל הפנוח שיחפרו ימלחו מלח: שארית עמי. הנשחר מעמי יכווו נחלתם כאשר ישובו להרלש מגלות בכל: ויתר וגוי. כעל הדבר במיש: (י) זאת להש. זאת יכא להם בעבור גאונם אשר

יכזום. יוכזו אותם. גיי כיוור אחד לכרו והיא יווד השרש ויווד הכנוי נפלח מהסכתב ונשארה בכבפה: (י) זאת, וינדילו.

translation follows Rashi through verse 8; however, Ibn Ezra renders: opened their mouth wide, increased their taunts.*

Abarbanel continues:

and opened their mouths wide

against the people of the Lord of Hosts— They opened their mouths to taunt the people who worshipped the Lord of Hosts, claiming that they [the people of Israel] worshipped idols.

on their border. 9. Therefore, as I live—says the Lord of Hosts, the God of Israel—for Moab shall be like Sodom, and the children of Ammon like Gemorrah: a rattling of nettles, and a salt mine, and desolation forever. The remnant of My people shall plunder them, and the remnant of My nation shall inherit them.

10. They shall have this instead of their haughtiness, for they taunted

24:2)—[Rashi from unknown Midrashic source]

and they aggrandized themselves on their border—And they acted haughtily on their border.—[Rashi] They [the Ammonites and Moabites] would open their mouths wide with derision when the Jews passed their border. This phrase may also mean that they opened their mouths wide to jeer at the border of Israel, which was in ruins.—[Redak]

9. for Moab shall be like Sodom—You, too, shall return to your previous dwelling. Was not your father, Lot, from Sodom?—[Rashi and Kara] They [Ammon and Moab] shall be a wasteland like Sodom.—[Redak]

a rattling of nettles—Heb. קינְיְטְיְק. The sound made by the nettles growing there because there are no passersby, and they knock against each other and make sounds.—[Rashi] Redak suggests, "a breeding place of nettles." His father suggests, "a place abandoned to nettles." Ibn Ezra renders, "a permanent home of nettles." Kara points out that nettles grow in the desert.

and a salt mine—Heb. מְּכְרֵה־מְּלֶח, a place for digging (בְּרָה־מְלָח salt.—[Rashi] The expression may also be defined as "a mound of salt," from כְּרִי found in the Talmud.—[Redak] Where salt is mined, nothing grows, as in Deuteronomy 29:22.—[Kara]

The remnant of My people shall plunder them—This may have taken place during the Second Commonwealth, when the Judeans returned to Eretz Israel. It may also refer to Messianic times.—[Redak]

and the remnant of My nation shall inherit them—Heb. ser. The remnant of My nation.—[Ibn Ezra, Redak] The nation of Israel.— [Kara] Jonathan renders: and the rest of the tribes

10. They shall have this—This shall come to them because of their haughtiness, for taunting and jeering at Israel.—[Mezudath David] Although they are guilty of idolatry, immorality, and murder, this punishment will be visited upon them for taunting Israel, as was explained in Amos 1:13 through 2:3.—[Malbim]

and aggrandized themselves—This

にけら XULLY אמיוי יאן הילאן ניי לספרקהון אַבי אַסְעַיךְ יַה פֿל בחַכַּת אַרְעָא וִיבְעוּן כּוֹ K. בְּנְנְהְּ אֶרְרֵין רְכְלְּחֵינִה קנכוני נכר מאַהְנִיה בְּלְ נְגְוַה יֵנְטְמְיָא: ינ אַף אהוראה נישני נה גינוה ניניניא : אַל לוניל נאַף ואררכרכו בושאי ביי צקאות : נטרהיה על ניאַנירנה אשהטטר ינ נירים ן ישררו ָ בְּיִם ְ בְּמְּבֵּי: "נְיֵמֵּי דְּרָׁ מְשֶׁרְ נְיָשֵׁם אָרִי יג גים־אַהַם כּוּשִׁינ CONT XUZIC: 'z Z 'n

מהר"י קרא מישראל שתם ני שלי הם ינהלום: (י) וינוילו. מיחם על ממר: (יא) כי רוה , כי החליש כחם: (יך) כל דיהוניי. כמוכל הית ני' אסיפה חיות. כמו כי ני עלה על ארצי שהוא אספת ניים:

בלח. מקום כריית מלח: (יא) כי רוה. המים כחם: ישראל שהם ניי שלי הם נהלום: (י) ויגרילו מהם על נסה: משתחוו לו. כשראל ושהקלקה יראתן: (יב) כם אהם (יא) כי רוה. כי יהליש בהם (יר) כל היתוניו. כמוכל הית נישים. כשלים להשל מעבר לנקרי רוש: (ינ) על צפון. ניי. אשים חיות. כמו כי נוי עלה על ארצי שהיא אסימתניים: משים. כמנל יוברל מעבר לנקרי כום: (ינ) על צפון.

ra r

אנו נזרא

וינרילו . לשונם או הרפתם : (יא) נורא . או תראה : יראת השם וגבורתו עליהם: בירוה . שועל עבר תגורת . דוי לי כוו תמתן גשר ירוה אתר שוה השם והברית כל . אלהי הארן וישתחו לשם כל אים ואם מתקועו מתחו לו . הקלי הרבי הבתו לו . הקלי הרבי הבתו לו . כילום מניון : (יג) גם . הקלי הרבי הבתו . כילום תציון : (יג) גם . הליי שיאתר כולכם ככה היה .

ראוי שיאמר מללי הרבי אהסיויפת אמר כהמ' בהשרון כ"ף והמעם על המוחבים והעמונים הנזכרים: (יג) ויש. על צפון . והוכיר אשור והנה לאות כי לפונית מארך ישראל ואס נינוה היה אמרויי"ה הנה רחבה מהקו השוה ארבטים ושתים מעלות ורחב ירושלים שלשים ושלם מעלות שהוא הלי היישוג נפלת לפון גרליות נמורות: (יד) ורבצו . קפור . ויאבר אה אשור . שנלו שם משרת השבפום: ניך) ורבצו.

כצורת רוד

that this bird is a desert bird, not identified with the kik mentioned in Shabbath. Modern scholars regard both species mentioned as species of frequent which places. owls,

14:23). owl—Heb. 197, a bird that flies at

Ezra (ibid.) identify the 기타 with the French herisson, hedgehog, as does Rashi on Isaiah 14:23. Redak iden-[Rashi on Isa. 34:11] Kara and Ibn tifies it with tortuga, turtle. (Cf. Isa. night (chouette in French), an owl.-

and aggrandized themselves over the people of the Lord of Hosts. 11. The Lord shall be feared by them, for He weakened all the gods of the earth. And every man shall prostrate himself to Him from his place, all the isles of the nations. 12. You, too, Cushites—they are the slain of My sword. 13. And He shall incline His hand on the north, and destroy Assyria and make Nineveh desolate wasteland like the desert. 14. And flocks shall lie down in its midst, all the beasts of the nations. Also, both the pelican and the owl

11. The Lord shall be feared by them—A time will come when the Lord will be feared by the nations, and they will be afraid to harm His people. The phrase may also be explained as a reference to Israel: God's fear will be upon the people of the Lord of Hosts mentioned in the preceding verse.—[Redak]*

for He weakened—He weakened their strength.—[Rashi] He emaciated all the gods of the peoples so that all recognize that the Lord alone is God. He will nullify them [the gods] and abolish their faiths.—[Redak] Mezudath David explains that God will weaken all the geniuses of the nations so that they will be bereft of their power to bestow benefits upon their respective nations.

- and ... shall prostrate himself to Him—when they see that their deity has deteriorated.—[Rashi, in printed editions only]
- 12. You, too, Cushites—When Israel was exiled there to the other side of the rivers of Cush.—[Rashi, in printed editions only]*

13. on the north—Assyria is on the north, neighboring on Babylon.—
[Rashi] Redak understands this as an allusion to Babylon, which treated Israel harshly.

Nineveh—That is the capital of Assyria.—[Rashi]

and destroy Assyria—where the Ten Tribes were exiled.—[Redak]

14. all the beasts of the nations— Heb. בְּלְ־חִיְחִרֹּגִּיִי, all the cattle of the nations.—[Rashi] [The prophet is not referring to wild beasts, but to cattle and sheep.]

the pelican and the owl—birds.—
[Rashi]

pelican—This translation follows Redak on this verse and in Shorashim. He identifies this bird with the ka'ath mentioned in Leviticus 11:18, which is identified as the kik in Hullin 63a. The kik, in turn, is identified in Shabbath 21a as a marine fowl. Redak deduces that the bird in this verse is a desert bird also found on the seacoast.

This rendering was already questioned by *Ibn Janah*, who concludes

ביתון קל עופא דמנצף בְּכוֹא חַרְכוּ תַרְעָא וּמְלַלָה סהַרוּ: פו רַאַ קַרָהָא תַּקּפָהָא דְיַתַבָּא קרוחגן דאטרה בּלּבָּהּ אַנָא וְלַית בַּר מִני עוד אַיבִדין הַוֹת לְצָדוּ בֵּית מישָרַי חַיָּהָא כָּל דִי עבר עלה יכלי ויניד ציה: א ני דסותנא ביא ישורר. פוסה פח :

הה' רפה ב' פונסים בכפתוריה. פימג"ש בכרחש הגנ: קוד ישורר בחדון.

מהר"י קרא בכפתוריה ילינו . בסיפי הרלח "ילינו : חרב בסף כי ארזה ערה. שסף הבית חרב. לפי שארז הנג לפעלה ערה ונכתלק משם:

יהי' ניכר כסיפי הכית: בי ארוה ערה. כי ארויה עקר ב (א) הני פוראה ונגאלה. על ישראל חוא אופר שפוראה היתח

ושרש כמו ערו ערו (חהלים קל"ו) ויונתן חרגם ועללה םתרו הוא גג הכית הספון כארו שאפילו כתי אכנים מסככין כנסרים של ען: (מו) ואפסי. ואפס זולתי : ב (א) הוי פוראה וננאלה. עד עכשיו דבר בנינוה ועכשיו חוזר על ירושלים הוי שתהא לכו ולפקי כרואי ותהח מנואל' בלהן טונה: סוראה. כמו מורחתה (ויקרח ח') ושמהיך כרוחי (נחום ג'): העיר היונה

אכן עזרא כלשון ישמעאל קפיד: בכפהוריה . כלל כפתוריה כמו הר הכפתור: כול. העופות כחלון הקירות וטעם חורכ בסף כמו ואקרא חורב על הארץ ועל ההרים הכפחור הוא החוה והקשה שבדלת ואם תרקב הדלת או תשכ' בחווק מוד ישחר הכפתור שהוא הקשה ובארן ישמעאל נודע הכפתור כי לא ימלא כינינו: בי ארזה ערה. הם הסיפון כי החורב גילה הכיפון כמו וקיר ערה מגן:

הול העופות מלפלפים כחלונות: חורב בסף , החורכן

ב (ח) הוי טוראה. חמר יפת כמו נורחה ורבי ישופה אמר מנזרת סורר ומורה והאל"ף תחת ה"א השרש כעוטיה שהיו"ד תהת ה"ל ויש אומרים שהוא כמו ושמתיך

סצודת רוד

יתמידו לבכת של המשקוםים היפוח: קיל ישורר כחלון . קול סעוסות יסים מחרוכן ככל חלון: חורב בסף . הורכן יהים כסף כל שעל: כי ארזה ערח. כי קורות סכחים שהמה מחרו יסים מגולה למשר השמים ולרות הנושב כי הנגות נפלו ולכן יהיו הכתים חרכות והעוסות יקננו שמה: (פו) זאת העיר וגו'. כיח נימכ שהיחה פיר פליוה ובמחה כהללחתה: אני ואשםי פיר. כ"ל מני היא לכדה פיר שליזה ואין כלתי שוד פיר להדפית אלי : איך וברי סיך שתה היתה לבתתין וכל הפוכר דרך שליה ישרוק כקול וימים ידו וכדרך הרומה דכר חשוב בנחרכ:

נ (מ) הני פוראה ונגאלח. יש לכתחונן פל ירושלים כמשונפת

רד"ק ירשן וידבצו בה: גם קאת, היא הקוק: גם קפור. היא המנפא"ד בערבי ובלע"ו פרפונא"ה: בכפתוריה . הוא הכפתור הספוך על שני הספים שהם הכיווית וקראו כפתור לפי שעושין בי ציורים של פרהים וכפתורים שהם כפין תפוהים וכן כפתוריהם: וקנותם וכן ת"י בכשתורות בשתוח תרציא: קיל ישורר. כת"י כל כופא רמצפצף בכוא ואבר ישורר כי הקול שיתנו העיפות הוא כסו שיר וזמיר וכן אמר כבין עפאים יהנו קול ואמר עת מזכיר הגיע וכול: הורב בסף. חרבו יהיה בסף השער: כי ארות ערה . הה'א נהה ורינה בפסיק וארוה ר'ל על קרוי תבתים הספונים בארו ולפי שערה ונלה האויב הכא על ניניה כרוי הבתים לפיכך יחרב ספה שנשאר כנולה למפר ולרוח ריפול מעם מעם ותיי ופללה סתרו: (פו) זאת העיר. היא נינות: אני ואפסי עוד . אפס זולתי עור יבן ת"י ולית עוד בר םיני: (מ) היי פוראה ונגאלה . חזר לרבר על ירושלים. פוראה מתכבד והתולם בקום קבץ חשף או שורק וענינו מן ושמתיך כראי ענין שנוף ולכלוך וכן ונגאלה בות הענין כמווכל מלבושר

מצורת ציון בחרכות: בכשתורוה.כן יקרה המשקף לפי שטושין כי ליוכי כסחיכיי וכן הך הכסחור (עמום ש): ילינר. שנין החמדה וכן לדק ילין בה (יבטיה 6): ישורר. מלשון שיר וכן: חרב. מלשון הרכן: בסם, מווה כתו וסף השבר (יחיהאל מ'): ארוה. חקרת הארו: ערה. סנין גלוי כתו וקיר ערה מגן (ישטיה כ"כ): (עוז העליזה. מכין שמחה כמו ישלוו חשידים (חהלים קת"ב) : ואששי . כמו וחין : ישרק. פנין סשמפת הול הכח בקבון הבשתים כמו שרקו וינופו רפשם (איכה כ'): ינים . מלי הנשה והנדה :

ג (6) מראה תנאלה . ענין שניהם תלוכלוך ומשינף כמו ושמהי כרומי (נחום ג'): וכמו נגוחנו כדם (ישעיה כ"פ) וכפל

sullied like dung. It will be polluted 1:16) "its crop (מראַחַה)"; with the filth of its iniquity.— (Nahum 3:6) "And I will make you [Redak]

filthy—Heb. מוראה, as in (Lev.

like dung (בֶּרֹאִי) '--[Rashi]

the dove-like city—Like a silly

shall lodge in its lintels. Their voice shall sing in the window; desolation, in the doorpost—for the cedarwork has been destroyed. 15. This is the joyful city, dwelling securely, saying to herself, "I am, and there is none besides me." How did it become desolate, a resting place for the beasts? Yea, everyone who passes by her shall hiss and wave his hand.

3

1. Woe to her who is filthy

in its lintels—Heb. בְּבְּמְּתְרֶיהָ, rounded knobs on the top of the roof; pomels in French.—[Rashi, in printed editions] (Cf. Rashi on Amos 9:1.) Redak and Ibn Ezra define בְּמְּתִרֶיהָ as lintels, called בְּמָּתֹרְיהָ because of their engraved knobs and flowers. The intention is that birds lodge in the shadow of the lintels.—[Ibn Ezra]

Their voice shall sing in the window—The voice of the birds chirping in the windows.—[Rashi]

desolation, in the doorpost—The desolation shall be discernible in the doorposts of the house.—[Rashi]

for the cedarwork has been destroyed—Heb. אָרָה. For he has uprooted its cedars, as in (Ps. 137:7) "Raze it, raze it (אָרוּ עָרוּ)." Jonathan rendered: And they demolished its roof. That is the roof of the house that is ceiled with cedar; even stone houses are ceiled with boards of wood.—[Rashi] Redak renders: for its cedarwork has been exposed. The enemy

shall come upon Nineveh and remove the roofs of the houses that were made of cedar, thus exposing the doorposts to the elements.

15. This is the joyful city—The city of Nineveh.—[Redak] Nineveh, at one time, was joyful and happy with its prosperity.—[Mezudath David]

and there is none besides me—Heb. אָפְסִי .—[Rashi] I am the only joyful city, and there is no other city that can compare to me.—[Mezudath David]

How did it become desolate, etc.?—How has it become desolate now, so that whoever passes by Nineveh hisses and waves his hand, in the manner of one who witnesses a precious thing that was destroyed?—[Mezudath David]

1. Woe to her that is filthy and polluted—Until now, Zephaniah was speaking of Nineveh, but now he refers to Jerusalem: Woe to her who is destined to be plundered and

בְאוֹרְיְהָא: הְיֵיִ וֹכְאָרִי נ בלבלים לנוה פאבינו די בגוה באשין גברין שקרין כהגהא מפסיו נגניא נכא אילפן במיקרא ריי לא אְהְרְחִיצֵה וּלְפוּלְחֵן ראלהא לא אהקבכה: גוהםין בנגהא בינו צפרא: ר נביי שקרא במסלנא לאבלנא: כלא שקעה בקל לא סוריבין קל אַנְרוּהִי קנייוָת ים פים ו קסק בו"ק וויישניר いないない עולה ā

לשם מופלת על האוכות זונגאלה, ועחת חם נגאלו ברם: הפיר היונה. שכולם פלאים אונאה: (ג) אריות שאונים. שנואנים על מופל שנולי, ככו כן שריה שכקרות המכנות: נגולנים: לא נרטי לבקר, ישלא סשירון לבקר אכלו המצנות: (ד) כחניה הללי קרש. כהנים שנצמו שיורי את שכי בון קרש פהר"י קרא

ניונה פוחה אין לנ: (ג) ואבי ערב. המחהרים לאכול טרפס כלילה: לא גרסו לבקר. לא השאירו אף העצמות לגרס לבקר: (ר) חססו הורה. לא הורו אותה לשאליהם: (ך) דו' צדיק. השרה שניניו בקרכם

אנו עורא

בהא והסור מלאוני (נגאלה, מנורת לחם מנואל ורני אנאלהי נגיאלי בום והענון מחשב משבי השני הענה. סענין ההיות מלאונאלה אף על פי שמרהה נאלה השסוסיטעם אחוניולן באשלת הלבו והענון של חבר היותה השרבי היותה מיותה אחרים ביותה אחרים לו הביותה החבר היות היותה השרבים היותה אחרים ביותה אחרים ביותה אחרים לו לבח יווי ביותא הביותא להבות הביותה אחרים ביותה אחרים להיות אורים בשנים מלילה לה מנית השרבים להלה. לא נוכח לא שבים במנאי בקל. כמו יותר מנורת הביותה לה הקלה מוכח יווי בלא של הנות המחידה אחרים ביותה אחרים ביותה הביותה בלילה להיו בלא לביות בלא הניות למסול היות של לבקר והנה המשבים החבר היותי השמים האולים מהר לה הביותה בליות למסול בעו בלא הביות מלח להיות של כן מתבלו ומלח ביותן מעל מכים הביות המיותה שאים הביותה המיותה של להיות בלא הביות וללה נוכח להשל להיות מלח בליות מלח מכיות המיותה של היותר המיותה אחרים הביותה המיותה של להיות בלא הביות הביותה להיות של היותר ההיותר הביותר הביותר הביותר המיותר הביותר הביות

שכינה בקול ---מוחר

injustice, for His Shechinah is in the

in her midst-In the midst of the aforementioned city, Jerusalem.-commits no injustice-God, [Redak] Ë

Who is just in her midst, commits no

city. He is just in whatever evil He tants. He commits no injustice, for inhabithe inhabitants deserve all that brings upon Jerusalem's

and polluted—the dove-like city. 2. She did not obey, she did not accept reproof. She did not trust in the Lord. She did not draw near to her God. 3. Her princes in her midst are roaring lions; her judges, wolves of the evening. They did not leave over the bones for morning. 4. Her prophets are unstable, treacherous people. Her priests have profaned the sanctuary; they have removed the Torah. 5. The Lord is just in her midst; He commits no

dove, without a heart.—[Rashi] Just as Hosea (7:11) compared Ephraim to a silly dove, without a heartwithout the intelligence to know what was good for them and what was not-so Zephaniah compares Jerusalem to a silly dove. Ibn Ezra suggests that the prophet is comparing Jerusalem to the beauty of a dove. Others render: the oppressing city.—[Ibn Ezra, Redak]

Ibn Ezra also quotes Rabbi Moshe, who renders: Woe to her that is rebellious, yet redeemed.

2. She did not obey-She did not obey those who reproved her.—[Ibn Ezra She did not obey those who instructed her.—[Redak] She did obey God's servants. not the prophets.—[Jonathan]*

3. Her princes—who seize the property of the people and rob them, like lions that tear.—[Redak]*

wolves of the evening—who hasten to devour their prey at night.-[Rashi] Who tear their prey at night—[Redak]

They did not leave over the bones for morning—They did not leave over even the bones to gnaw in the morning.—[Rashi] They do not leave over even the bones until morning, but they devour everything very quickly; so do the judges seize the bribes and devour them quickly.— [Redak]

4. Her prophets—The false prophets.—[Jonathan, Redak]

unstable—Heb. פוֹחָיִם, empty.— [Rashi] They have no bread; therefore they prophesy.—[Ibn Ezra] Lightheaded, as in Judges 9:4.— [Redak]

they removed the Torah—Heb. חַסְסוּ, lit. they robbed. They did not teach it to those who inquired of them.—[Rashi] They did not teach Torah to the people, as the law requires in Deuteronomy 33:10: "They shall teach Your judgments to Jacob, and Your Law to Israel." Moreover, they transgressed the Torah's precepts. This is how they robbed or removed the Torah.-[Redak]

5. The Lord is just—He caused His Shechinah to rest in their midst; therefore. He cannot look upon their evil deeds. He is just, and there is no injustice before Him.—[Rashi]

C'A ccraf Life . "Eaid act סן קרמי הקבלין אילפון לאי פסיק סרובירון מארצא בית שכנהי כל סקין באמנית להון איתי היראי אורי ָרְבְּבְּרֶר. משפט יהולאוי Ö טעני אַסְרְ לְאַשְׁרְאָה שְׁכְנְחֵיה בְּנְהְהְ לֵית , בְּןךְ סִינְהִי לְטְעֲבֶר שְּקֵר הָא בֹּנְתִיר צְפְּרָא הְאָנֵל וָהַאוֹן פוֹ שונורון ריניה נפיק לאפרשלא ברייתרון אָריאָה קרֵניהון מְּכְיִי אנש מלני י אַמְרַית פְרֵם הּרְחֲלֵין סהעבר ולא נרעי עיליא בהקא: ישיציה מססיא אצריאר מבלי אַבוריניר יָהְיָּע : יָהְיָה ŗ

האין שלה לפניי : בשפבו יהן לאור , דן דין אמת לממו : רא יודע עול ברשה. יהל וה לא יומנים לממו : רא יודע עול ברשה. יהל וה לא יומנים למסו : ולא יודע עול ברשה. יהל והיק הזכן בוסטי של פנסוכה את לכס להתנים מן הלדיק הזכן מוסטי של פוחנית של האומית ינייהם: (ו) הכרהי ניים. הכלי מיים והילך אמרמי אך הי כדי פתלא יחיראו כמי פהוא מטים והילך אמרמי אך מירחו: (ו) ולא יברה בעונה . ולה יחירון מהוחים:

בל עלילוהם. אבל חם לא למחו מומר אלא השנימו השחירו

אבו עורא

בבוקר. בכל יום יראה הבם להם תסממו בגוים שלא
יעבדיהו: ולא יודע עול בשה. נענור בהיביר לא
ישה שלה והמעם על יבראל: (ו) הבדחי. היה להם
גלאת: נצדו. תרגום היהה ההו: (ו) אסדרי, ולא

מהר"י (ח) בבקר משמטו ייק לאי. שהיה שילה ביר העניאים יום השכם ושלות והם לא שמשו: ולא יויד על ברשת. אף על פי כן שקרנים לא היבישי על הענות שעשו: (ח) הבחי ליים הנר. בדיל-מיקו ציה והיא באום שאיה אה בעוימיה ליו לא היה ויצה להלקות אלא הלקה את עברו כרי שריאה בנו ייקו פוסר. בסוב וב"מחפאי שרהאל לא דצה הקב"ה להמיחם טיד אלא היה טברית את האופוד. שטכינהלי : להמיחם טיד אלא היה טברית את האופוד. שטכינהלי : להמיחם מיד אלא היה טברית אחד האופוד. שמכינהלי : הלמיחם טיד אלא היה טברית אחד המים אלה: כל אשר (ו) אמרהי אך הייאי אחד הקר שפים אה מינו שלה: כל אשר והי ביה המקדש. במו שנורתי עליה: אכן השכיפו השחיתו בל

the preceding verse, in which God mentions the destruction of the gentile nations. God continues: I said, "Surely you will fear Me . . . and her dwellings shall not be cut off," in dwellings of the 2 contrast

plains this verse as a reference to Jerusalem, the city mentioned at the Jerusalem's nations that I cut off. Redak chapter. 2 of the refers large houses. dwellings" beginning

injustice. Every morning He brings His judgment to light. It does not fail. But the one who commits injustice knows no shame. 6. I have cut off nations; their towers have become desolate. I have destroyed their streets so that no one passes by. Their cities have become waste so that there is no man—so that there is no inhabitant. 7. I said, "Surely you will fear Me, you will accept reproof, and her dwelling shall not be cut off,

brings upon them. We find in the Torah (Deut. 32:4): "He is the Rock; His work is perfect, for all His ways are justice. A faithful God, and there is no injustice; He is just and right."—[Redak]

He brings His judgment to light— He judges a true judgment to its absolute truth.—[Rashi]

It does not fail—His judgment never fails to be true.—[Mezudath David]

But the one who commits injustice knows no shame—But the unjust judges do not take it to heart, to be ashamed because of the Righteous One Who dwells among them.—
[Rashi]

Ibn Ezra explains the verse as follows:

The Lord is just in her midst; he should commit no injustice—Since the Lord, Who is just, is in their midst, they should commit no injustice.

every morning—Every day God shows them His judgment upon the nations that do not serve Him.

but the one who commits injustice knows no shame—Despite their wit-

nessing God's judgment, Israel, who commits injustice, is not ashamed.

Rabbi Joseph Kimchi explains:

every morning He gives the light His right—Since He created light, He gives it His right: He shows His faith with the light, bringing it out every morning.

it does not fail—Although man provokes Him, the light does not fail to shine.

knows no shame—The one who commits injustice does not have the shame to say, "Just as God keeps His faith with us, let us keep our faith with Him."—[Redak]

6. I have cut off nations—I brought retribution upon the nations so that you should see and fear—as He concludes, "I said, Surely you will fear Me."—[Rashi]

so that there is no inhabitant—Since there are no inhabitants, there are no passersby.—[Mezudath David]

7. I said, "Surely you will fear Me... and her dwelling shall not be cut off—Her dwellings shall not be destroyed.—[Rashi] Ibn Ezra explains this verse as a continuation of

קדון בָּבַן אָקריםוּ הַבִּילוּ כַּל עוֹכְרֵיהוֹן: ח בכן בברו לפיפר אַמָר יַיַ לִּיוֹם אַתְגַלַּיוּתִי סַרָּכוּתַא עלַיהון חַיכְהִי כַּלּ הִקוּף רונזי אַרי בְּאִשָּׁת יסופון כל פורענותי רשָעי אַרְעַא: פּ אַרַי בָּכַן אָשׁנִי עַל עַמְמֵיא סַמַלַל חָר בַּהִיר לְּצַלָּאָה פולהון בשקא דיי למפלח קרמוהי בחף חָר: י מַעַבֶּר יתובון הורו בְּרַחֲמִין בַּלַנַת עַסִי רַאָּתַנְלִּיאַה

עלילותם וכל מעשיחם. אמן בלשון המקרא הוא כמו(אכן)ואבלז בלי תחלפור וכמו אכן יש חי במקר הזה: (ח) כי משפטי לאסוף גוים . זאת ההא שאאמוף ואבקב ורים לשפוך עליותם ועמי על שחמאר לי ואו תחכו ותקון אתם לישועתי: (פ) שפה ברורח. שידברו כלות לשון הקרש שהוא לשון בובחר: שכם אחד, חבורת אחת שיתגיירו כולם לשם ח': (י) מיבר לנחרי כוש

רד"ק

לחשחית כל כעשיהם שהם רעים. ואכר כל כלומר לא הגיחו דבר סן הרעות שלא עשו כם"ש לאהפילו מעלליהם. מעונה דרך כלל כלוסר פעוניה ובתיה הגדילים: (מ) לכן חכו . כלומר חכו לי עד תיום התוא שאצרף אתכם בילא תקחו מוסר עד אותו חיום ותוא יום כוסי לכד יהוא יום בא נוג וסגוג שאכום לעד כלוםר לשלול כמו בבקר יאכל עד: כי משפמי לאסיף נוים . משפם זה נתתי לעתיד שאאפוף גוים וספלכות על ירושלם ות"י לעד לפירן : כל הארץ. ר"ל רוב אנשי הארץ כם'ש וכל הארץ באו מצרימה: לקבצי. הקוף נקרא בקמץ חפף: (נו) כי או אהפוך אל עמים שפה ברורח. פי' העמים שישארו אחר מלחמת נוג שפחם

ראשונה אהפוך אתה עליתם בשפח ברורה שלא יוציאו בשפחם אלחים אחרים אלא כלם יקראו בשם ה' זהו שפה ברורה במ"ש בנבואת זכריה ביום חרוא יהיה ח' אחר ושכו אתה.ותחכם דבי אברהם אבן מודא ז"ל פירשית הפכו לפבור חי לכדו בשפת ברורת חיאל ח"ק שבת לברה נקרא חשם הנכבר: לעברו שכם אחת. דלק אחר ר"ל בלב אחר וברעח אחת: ני מעבר לגררי בוש. אותם שהם בעבר לנחרי כוש: יוניליון מנחתי. כלוםר יובילין את בעצרת ביינין יכרם פפנה כל הטוכה לשכר סקדתי טליה: אבן. בלפת לא כן עשי לך טלמי וכשרי אחה, וכלשית כ"ט: בעונה . מדורה כפו ה

ממון פתם כיים (חפלים ל'): מקדתי. לויתי כפו והוא מקד פלי (שוכה ה'): עלילותם . עמציהם : (ח) חכו. מנין התתנה וחיתו כמו ונסחה ולה חחכה (פ"כ ט'): לעד. טנין ביוה ובלל כמו ככוקר יחכל פד (ככחשית פ"ם) : (פ) שפת . כן יקרה לי פס ופס וכן שפת רפהו (פס י"ה) : ברורת . כלפי שקורה נפון הפכו"ס ממקי בסה כת"ם פס ממקי שזה (יצטיה ל"ג) קורא למולם לשון הקדם בסם כרורם ונקים: שכם. ר'ל לד אחד ודעה אחת כמו זכך יכלמו שכמה (הושע וי) : (י) עחרי . שם חומה: בת פוצי .

כי מוד כשכיפו בזריוות רב ומוד השחיחו כל מסלליהם יותר מפה במשו מחו: (ח) לכן חכו לי. הוחיל ולה שנחם חלי לם חמהה בנחולם מלח המחינו לי על פיום המוגבל שהקום לשניל חת העכו"ם ומל יום מפלח גוג יחמר: כי משפפי . חשר חו חלם משפפי לחפוף פכו"ס וגוי לפטון עליכם ועמי וכל חרון לפי: כל חארץ. כל יושכי כפרן: (מ) כי או אהפיך. חשר חו ההפוך על פטכו"ם שידכרו שפה ברולה חשורת עפקי השפה חשר מפהם כ"ל שידברו בלשון בקודש כמקום הנשון במדכרים עכשיו: לקרא כלם. כ"ל חחדות פלשון יהיה סכה שימאחדו בממונה לקרא ללם בשם כילעכדו שכם פתד וכדעה אתח: (י) מעבר לנהרי כוש. מסעכר כאחד של נכרי כוש האעםה עתרי ועדת סולי יכיאון הענקה. הראויים לי והוא

כד אשר פקדתי עליה. ולא יכרת ממנה כל הטוב אשר צויחי להכיח עליה: (ח) כומי לער. שחקום להחוועד פליכם: (י) מעבר לנהרי כוש. יוכילון לי מנחה:

אכן עורא

אכן השכיםו . חנשיך השחיתו : (ח) לכן . ליום קומי.

קומה לעד חהיה ורכי משה חמר לשלול העולם כמו בכקר

יאכל עד ואמר כי לעד הפועל כמו לרד לפניו נוים:

משפשי . משפט הוא שאעשה כן וטעם הנאחי בעבור

שיעכדו אלהים אחרים כדרך אל קנא כי זה לעתיד ועל דעת

רכי משה על כית שני יחהפכו לעכוד השם לכדו כשפה

ברורה הוא לשון הקודש שכה לכדה נקרא השם הנככד : (ע) שכם אחד. כמו תשיתמו שכם: (י) מעבר. עתרי.

10. From the other side of the rivers of Cush—They will bring Me

an offering.—[Rashi] Rashi's intention is to explain the word מחתי at the end of the verse, lit. "My offering." Redak renders: Those who are on the other side of the rivers of Cush.

My supplicants—Heb. צַּחָרָי, those who pray to me.-[Rashi]

all that I ordained upon her." But they arose early and corrupted all their deeds. 8. Therefore, wait for Me, says the Lord, for the day that I will rise up to meet [with you]. For it is My judgment to assemble nations, to gather kingdoms, to pour out My fury upon them; yea, all the kindling of My wrath, for with the fire of My jealousy all the earth shall be consumed. 9. For then I will convert the peoples to a pure language that all of them call in the name of the Lord, to worship Him of one accord. 10. From the other side of the rivers of Cush, My supplicants, the community

all that I ordained upon her—And all the good that I ordained to bring upon her shall not be cut off from her.—[Rashi] Redak renders: all that I visited upon her. I thought that they would learn a lesson from the fate of the heathen nations, so that their houses would not be destroyed, and all that I visited upon them would not come about.

But they arose early and corrupted all their deeds.—Instead of learning a lesson, they hastened to corrupt all their deeds, leaving no evil deed undone.—[Redak] [They did more evil than they had done previously.]

- 8. Therefore, wait for Me—Since you did not return to Me, I will not hasten the redemption. Wait for Me for the designated day.—[Mezudath David]
- that I will rise up to meet—Heb. לְעֵּד When I will rise to meet with you (דְּהַחְתָּא).—[Rashi] Others explain: when I rise up to plunder the nations, the day Gog comes upon

the land of Israel. According to the others, לְעִר is as expression of plunder, as in Genesis 49:27.—[Redak, Ibn Ezra, Mezudath Zion, Mezudath David]

For it is My judgment—This [is the] judgment I have proclaimed for the future, when I will gather nations and kingdoms against Jerusalem.—[Redak]

all the earth—Most of the inhabitants of the earth.—[Redak]

- 9. For then I will convert the peoples to a pure language—They will all convert to worship God alone with a pure tongue, the Hebrew language, with which the true name of God is expressed.—[Ibn Ezra] I will convert their speech into a pure language, meaning that they will not speak of other gods.—[Redak]
- of one accord—Heb. אָבֶּם אָתָּד, lit. one portion. They will all worship God with one heart and with one thought.—[Redak]

ויהון פותן לכון הא בַּקוּרבָנין: יא בְּעַרַנָא הַהִּיא לָא הִבָּהַתוּן מְבָּלֹ עוכביר כישיא די קרַדָהַ בְּפִיפִרי אַרֵי בְּכָּן אַנַי סְנֵיה תַּקּיפִי תישְבָּחְהֵךְ וְלָא תוֹםיפוּוּ לָאָתְרַבָּרַבָא עוד בְּטוּרָא רַקוּרָשִׁי: יבּ וָאֲשְׁאַר בּנְוֵיךְ עַם עַנְוֹתָן וּסְקַבְּלֹ עולבן וותרחצון בשפא ריי: יג שאָרא דישראַר לא יעברון שבר ולא יַסְלַלוּן בָּרְבִין וַלָּא יִשְׁתַכַח בְפוּמִיהוֹן לִּישָׁן מהר"י כרא

עתרי . את המתפללין אלי: בת גוצי. כנסיות נפולותי אשר הפילותי: (יא) לא תבושי מכל עלילותיך. כי ככר לקית וכלל עוק: (יב) עם עני ודל. עם פנוותן

שסתנאים בעולם הם נסי הרוח ואין חושבים שום אלם לכלום: (יב) והשארתי בקרבך עם עני ורל. כשאסיר תנאותנים מן הארץ אשאיר שם עם עני ושפל. נכנע. בסוער מהי מאנת רד"ק

שם גוי וככה כת פולי ויהסר וי"ו כמו שמש ירה על כן חתר יובילון מנחתי בתיהם ויש אומרים כי עתרי יובילון שהם עוחרים לש וים והם נפולי בגוים יובילון מנחה לשם: עוחרים לשם והם נפולי בגוים יובילון מנחה לשם: (יא) ביום. עליזי נאוהך. שהיו מתגאים בעבור היותם יובכים בכר קדש: (יג) והשארתי. וחמו בשם. ואל יתגלו או ישובו לכטה: (יג) שאריה. סעם שארית כי יתגלו או ישובו לכטה: (יג) שאריה.

ישראל לירושלים למנחת כם"ש בלבואת ישעיה הוי ארץ צלצל כנסים אשר מעבר לנהרי כוש הטרב בעת ההיא יובל שי להי צבאת עם מסושך וספורם: עתרי בת פוצי. שם אויבה או משפחת שהיא מעבר לנחרי כוש. ויונתן פי עתרי שקרא האל יחברך שם לישראל עחרי שיעתר להם ה' וקרא שמם בה פוצי כלוסר עתר תבפוצים בגלות וכת"י מעבר לנהרי הורו ברחםין יחנבון נלות עסי דאיתנלאת ויהון סייתין לחון הא כקרבנין : יונו בון נלות עסי דאיתנלאת ויהון סייתין לא עד אר ברחבין יונו בון נלות בי באמונה ולא לא נרוש בכל עלילותיך. לא תצמרכי ליבוש הלתבלם ככל מעשיך שתעשי כי כלם יחיו ביושר ובאמונה ולא

פתרי כת פוצי. אותה חבורה שהפיצותי מעבר לנחרי כוש שנותרים ומתפללים לי כנלותם: יובילון מנחתי. האומות

יהבילון אותם לי לפנחת וכן ישעית חוא אוכר והביאו את כל

אחדכם מכל הגרם מנחח לה' ונו': (יא) עליזי נאותך. אותם

כם כוכן הזה שצליכה את ליבוש ולהכלם מכעשיך הרעים אשר תעשיו"ש אשר משצת כי פ"י אשר פשתת כי פתה אכל בוסן התוא לא תבושי : כי או אסיר מקרבך קילינ ואותך. כלוכר הנאים והקליזים והשבחים לרבר נאזה ונבהות אסיר או מקרבך כס"ם בנבואת וכריה תרחתים כצדף את הכסף ובהנתים כבחן את הוהב: לנבהה. בקור : יניט והשארתי בקרבך עם פני ודל. קסף עליזי נאותך שוכר ופני עני כסו עניו רל שפל רוח ירל ר"ל שנפשו דלה ונסוכה וכה"י פניתן ושקבל עולכן וכן עני ארובב על החסור כסו ענו: יני ששרית ישראל. ככואר הוא : הרמית. כסו כרסם והוא בשקל תרבית: כי הכח ירעו. לפני סצורת רור

לשים מכני יבראל כמ"ש היי ארן נור זאבר מעכר לנהרי מש נני (יבשיה ייה) וכשוף בענין נאמר ביום ההוה יובלשי להי לבאות מס ממוך נוני (בס): (יא) לא תכישי. לא חבול בפנר כל כל רום הפלילוי והמעשי לשבר סשעת בי מאו: אשיר בקרבר, כ"ל טוד

ידת פולי והוח שם חומה: יובילין. מנין הכחה כמו יוכל בי בי בשפיה י"ח): (יכ) עני ודל. ר"ל מוכנע לשני ודל: וחסו. ענין בסחון: (יג) תרכית. מלשון מנים ומרסה: ירכו. מלשון מרסה בסחון: (יג) תרכית. מלשון מרסה

לח ימלח מי כך שישמחומסחר בנחותו ולכן לח מכוש מוד כי בעביר זה סלך הטון ולין לו: לכברת עוד. להתוחות שוד ברה קרשי כ"ל סיושבת בהר קדשי היא ירושלים: (יב) עם עני ודל. כ"ל הנשחרים יהיו לכנעים כטני ודל ויחסו כשם ה": (יג) שארית ישראל. סנשחרים מהם לח יטשו עוד פולם: לשון הרבית. אמרי מכמה. כי או המה ילטו וירבלו וחין עי יחרידם בין בעת שירטו

haughty ones, who rejoice at committing haughty acts. This parallels Zechariah's prophecy (13:9): "And I will refine them as silver is refined; and I will test them as gold is tested."—[Redak]

on My holy mount—Those who dwell on My holy mount, in Jerusalem.—[Mezudath David]

12. a humble and poor people—A humble people that submits to humiliation.—[Rashi from Jonathan] This is in contrast to "those who rejoice in your pride."—[Redak]

13. The remnant of Israel, etc.— Those who remain at that time will no longer commit injustice.— [Mezudath David] of My scattered ones—they shall bring Me an offering. 11. On that day you shall not be ashamed of all your deeds [with] which you rebelled against Me, for then I will remove from your midst those who rejoice in your pride, and you shall no longer continue to be haughty on My holy mount. 12. And I will leave over in your midst a humble and poor people, and they shall take shelter in the name of the Lord. 13. The remnant of Israel shall neither commit injustice nor speak lies; neither shall deceitful speech be found in their mouth, for they

the community of My scattered ones—Heb. בת־פוּצוֹים. The gatherings of My scattered ones, whom I scattered.—[Rashi] The nations shall bring Me an offering of the children of Israel, whom I scattered on the other side of the rivers of Cush, who pray to Me in their exile, as in Isaiah 66:20: "And they shall bring all your brethren from all the nations, a tribute to the Lord, etc."—[Kara]

as an appellation for Israel, rendering: "those exiled ones whose prayers I have accepted." He paraphrases the entire verse: From the other side of the rivers of Cush the exile of My people who were exiled shall return with mercy, and they [the nations] shall bring them to you like sacrifices.

Redak suggests that אַחָר בַּחִיפּנּיְי is the name of a nation or a tribe dwelling on the other side of the rivers of Cush. He draws a parallel between this verse and Isaiah 18:1

and 7: "Woe to the land shaded by wings which is on the other side of the rivers of Cush... At that time, there shall be brought a gift to the Lord of Hosts: a people pulled and torn from an awesome people from its beginning and onward; a nation punished in kind and trampled, whose land the rivers have plundered, to the place of the name of the Lord of Hosts, Mount Zion."

11. you shall not be ashamed of all your deeds—Because you have already suffered, and your iniquity has been expiated.—[Rashi] Redak explains: Then [in the final redemption] you will no longer have to be ashamed of your deeds, for you will commit all of them with propriety and faith. This is unlike at the present time, when you have to be ashamed of your deeds because you are rebelling against Me. At that time you will need not be ashamed.

for then I will remove from your midst—Then I will remove the

יָתַפַּרנָסון וְישִׁרוֹן וַלַית דסניר: יי שבחי בנשתא רציון ובועו יַשׂרָאַל חַרוּ וּבוּעוּ בְּכַל לבא כנשתא דירושלם: פו אַנְלֵי יִיָּ דִינִי שׁקְרָא סנויה פכי בעלי רבביה סַלְבִיה דְיִשְּׂרָאֵל יְיָ אֲכֵּר אַשׁרָאָה שְׁכָנְהֵיה? בָּנָנִיהְ לָּא תַּרְחַלִּיוּ מָן קרם בישא עור: פו בערנא ההיא יהאסר לַירוּשׁלֵם לָא תְרָחַלוּוּ ציון לָא יִהְרשְׁלָּן יִדְּהְּ: יי יו אַלְהַרְ אָטִר לאשראה שכנהיה בָּנַיַה גָבָר פָּרִיק יָחֲדֵי ַעלָר בְּחָרָוָא יִכְבּוֹשׁ עַל חובר ברחמהיה ידוץ נ"א תיראי רניא הפיר ה' , שכת קלט סוהדרין לח :

מדר" קרא לקנות מפני . תרנופי לאתכנקא ! (פוי) הסיר ה' משפפיך.

ומקכל עולכן: (מו) בשפטיך. יסוריך (יושעילי"ח בלע"ו): (יוֹ) גבור יושיע. גבור הוא יושיע מן האויב:

אכן עורא

יאנדון הגחים: תרטית. כמו תרכית. (יד) רני.

הריעו ישראל. הם השבטים: ועלוי . כמו מלכי עלינו :

(סי) הסיד . משפמיך . האויכים יאמרו פנה ממך אויכים והם הוא מלכך לא תירא עוד מהאויכ: (טו) ביום.

החויבים יאתרו לה ככה ויודו כי אין כח לאויב לפני השם : (יו) ה'. כי השם גכור יושיע: יחריש. שלא יוכור לך

יתריש באהבתו. יכסה על פשעיך באהכתו וכן תרגם יונתן יכבוש על חיביך ברהימתיה:

שנכשלו ישראל לצאן אפר ירעו ורבצו ור׳ל כי בשכר זה שלא יעשו עולה ולא ידברו כזכ ירעו וירבצו: נידו רני בת ציון הריער ישראל. עשרת השבסים: שמחי ועלוי. כפל הקנין במיש לחוק השפחה: בת ציון. בת ירושלים כפל הענין בפ"ש: ינוזי השמחה: בה ציין, בי היושלים כפל הענין בפישב: ינוזי הסיר ה' כישפין", משפטי הנים שהיו ניתנים עליך בגלות ות'י ארי אגליה דייני שקרא סגירך: פנה אויבך, פנה מרך המראבך שלא יהיו שם עוד. פנה כסר ואוכני פנית הבית: מ מלך ישראל ה' בקרבך, אחר שהיא שוכן בקרבך לא תראי רע עוד: (ש) ביום ההוא יאסר, אכר הנכיאים יאכרו לה או

פתרונו יסור הקב׳ה יסורין שנשפחת בם: (יו) יתריש באהבתו.

יאמרו אחר לחברו ו"מחאובים יאמרו לה ויודו כי אין הכח בירם לפני האל יה": אל ירכו ידיך. כטו יתנו יקר גם ימצא יר ל" זכר ודגת בו כגילת ספר: מ) ה" אלהיך בקרבך. אחר שהוא בקרבך אל ירצו יריך כי הוא גבור שיושיע אוהך בגבורי הגוים: יהריש באהבתו. ישתוק על פשעיך שעשית כבר באהבתו אוהך:

מצורת ציון ורבצון, פנין השכיכה לנום: (טו) פנה. ענין הסרה וכיער כמו פנית לפניה (חהלים ס'): (עוֹ) ירפו יריך . כן נקרה המתפחד ומחייםם וכן וכפה ידים (ש"ב י"ו) : (יו) יהריש . ענין שחיקה כמו

טצורת רוד בין כמת שירכלו : (יד) רגי . חו כני עדם ליון וישראל הריעו חרועת שמחה: (פו) הפיר ת׳ משפטיך. כרחיק מנוך משפט היפורים שהיה כך מחו: פנה אריביך. כיעל חת חויכין מו העולם: ה' בקרבך. השרה שכינתו בקרבן ולה תיכחי עוד מרעה כי לה תכם

פלך: (מו) יאמר לירושלים. יהיה נחשל לה כדכל כ׳ חל חסחדי משחה ולניון יהיה נחשל לו יהיה לך עוד רסיון ידים להחבחד מדכר לע: (יו) בבור יושיע. כ"ל הוא הגבור שעשה הנכירות האלה והוא יושיע לך: יחריש באהבתי. בעבור אהבהו לך ישתות

a Mighty One, Who will save you from the mighty ones of the nations.—[Redak]

He will be silent in His love—He

will conceal your transgressions with His love. So did Jonathan render: He will cover your sins with His love .--(Rashi)

shall graze and lie down, with no one to cause them to shudder. 14. Sing, O daughter of Zion! Shout, O Israel! Rejoice and jubilate wholeheartedly, O daughter of Jerusalem! 15. The Lord has removed your afflictions; He has cast out your enemy. The King of Israel, the Lord, is in your midst—you shall no longer fear evil. 16. On that day it shall be said to Jerusalem, "Have no fear! O Zion, let your hands not be slack. 17. The Lord your God is in your midst—a Mighty One Who will save. He will rejoice over you with joy. He will be silent in His love.

He will jubilate

they shall graze and lie down-Here Israel is likened to flocks, which graze and then lie down. As a reward for not committing injustice, they will be allowed to graze and lie down with no one disturbing them.—[Redak] Neither by day nor at night will any nation disturb them; they will not require the alliances of any nations and will consequently not learn from the other nations' beliefs and deeds .-[Malbim]

14. Sing, O daughter of Zion-Then the community of Zion and Israel will shout for joy .- [Mezudath David Redak identifies Israel as the Ten Tribes and the daughter of Zion as synonymous with the daughter of Jerusalem.

15. your afflictions—Heb. משפטיף; justice in French.—[Rashi] The justice dealt upon you by God, the afflictions. God will distance your afflictions from you. - [Mezudath

David Redak renders: your laws. God will abolish the laws of the gentiles, which they have imposed upon you in your exile. Jonathan renders: The Lord has exiled the false judges from your midst.

He has cast out your enemy-He has cast them out of the world .-[Mezudath David] He has cast them out of your land.—[Redak]

it shall be said to Jerusalem— This may mean that the prophets will say this to her, or it may mean that they will say it to each other. Ibn Ezra explains that the enemies will say this to Jerusalem, and they will acknowledge that they have no power before God.—[Redak]

let your hands not be slack-Do not lose courage.—[Mezudath Zion]

17. A Mighty One will save—He is a Mighty One, Who will save [Israel] from the enemy.—[Rashi] The Lord God is in your midst, so let your hands not slacken, for He is

עלָרְ בְּרִיץ: יח די הַוּוּ סעקבין ביר וסני סועביה אַרְחִיקִיה פִּנִיה עלַיהון על בהַווּ גַּסְלָּין וְיָנֵיהוֹן לְּקַבְּלֵּיךְ וּמָתַסְרָיוָ לִירְ: ישּ הָא אנא עביד נסירא עם כל סשעבריך בערנא הַהָּיא וָאָפְרוֹק יַת אַקרַיב לָתוּשְׁבַּחָא וּלָשום בַּכַּלָּ אַרַעא בַּקּתַתּוו: כ בערנא ההיא גכניש מני ממוטד. ברכוח כו: יַתְכוֹן וּבָעדָנָא הַהִיא

מהר"י קרא על כל ששעים תכמה אהבה: (יח) נוני מסועד אספתי מכך היו. אותם שהם נוגים ואבלים סבלי באי מועד מפני שאספתי את היו משמרים שכתות וימים טוכים: אספתי. כליתי: שלוםי כהם שנהרגי ונחרב בית המקדש ואמפתי אותם שהיו ממך היו. מעמך היו: משאת עליה חרפה. על באים ממך לירושלים: משאת עליה חרפה, לא ישאו עוד חרפה בגוים שאקבץ אותם כן הגליות וביתי אבנה נאום ה': (ים) הנני עושה את כל בעניך. והוא כבי ועסותם רשעים כי יהיו אפר חותה חשמה היה לך משחת הרפה: נוני. לשון הולחה החת כפות רגליכם. ולשון בסיסה ברגלים הוא: ושסתים

(שמואל כ' כ') ואין שורש בחיבה אלא הגימ"ל לבדה: **(ים)** הגני עושה. תרגם יונתן הא אנא עביד גמירא ויש לפותרו לשון עישוי כמו ועסותם רשעים (מלאכי ג'): בכל הארץ בשתם. ככל מקום חשר היו שם לנשתם שם חתום לשם ולחהנה:

רד"ק נים נוני ססועד. סלנין ינון הבנין נפעל כסו בתולותיה נוגות אמר כנגד ציון וירושלים בנים שהיונוגים מסועד הנאילה שארך כל כך הנה אספתי אותם אליך כי כסך היו ויצאו בנלות ועתח אספתי אותם אליך והפעם על בניהם חש לוכד גם הם עצמם ורמז בזה לתחיית המתים: כשאת עליה חרפה. כי כבר נשאו חרפה נדולה ימים דבים. עליה ר"ל על ירושלים ומה שרבר לנכח ושלא לנוכח בם׳ יש רבים כמירו במקרא . משאת שם: (יפ) הנני עושה . כמו בעשות מצרים דריך ענין הסחיפה והכתישה וי'ת ככשמעו עם חסרון ה"א אנא עכיד נסירא עם כל משעבדיך: בכל הארץ בשתם. 'פי' מכל ארץ הגלות שלקחו שם בשתם שם יהיו לשם ולתהלה: נכ) בעת ההיא. ובעת קכצי אתכם. ובעת ההיא יהיה קבצי אתכם יהיה חסר וכלת ההיא שזכר עוסדת בסקום שהים וכן ת"י ובעדנא חהיא:

מצודת ציון

והחריש לה (כמדכר ל'): (יח) גוגי. מלשון יגון וחונה: מפועד. פנין זמן ועת כמו למועד אשוב אליך (בראשית ""ה): אספתי. פנין הכנסה כמו וחין חים מהסף אותם (שופטים י"ט): סשאת. מלא ממא ופכל: (יע) עושה. פנין כמים ופיטון כמו נטשות מלרים דדיך (יחוקאל כ"נ): פעניך. מלשון טינוי: הצולשת. פתורת כמו והוא לולע של יריכו (בראשית ל"ב): והגרחה. מל" דמים: לתחלה . מלפון כלול ושכמ: ולשם . כ"ל לפרפום שם

אבן עזרא

(יח) נוני ממועד. אספתי את התולאים מתועדי שלא

כמו הנו סינים (משלי כ"ה) כחשר הונה מן המסילה

רעתך: (יח) נוגי. בנין נפעל מגזרת יגון ופירום ממועד מקום התחברות ישראל במועדים כמו שרפו כל מועדי אל בחרץ והנה חבפתי חותם חליך כי ממך היו והטעם על אכותם: משאת . שנשאו חרפה על ירושלים על כן עליה: (יט) הנני עושה . כלה ורכי משה חמר כמו ושם פשו דדי בחוליהן והם שני בנינים קל וכבד. וטפם בכל הארץ בשחם יתכיישו הגוים בראותם הצולעה שהיתה לתהלה. ורבי משה אמר כמו ונשלמה פרים שפתינו האתן בכורי פשעי וכן בכל החרן חחת כשתם: (כ) בעת ההיא. תשרת כעכור אחר'ובעת ההיא כקכלי אתכ' ותחסר אות כי"ת וכי"ת כפת

סצידת דור

על העונות בעשית מחז ולח חככם לך להכלימך: יגיל תר . כפל סדכר להפלנת הענין: (יח) נוגי ספועד. אל עול ירושלים יחתר בניך שהיו מלאי יגון בעכור איחיר זמן הגאולה הנם הכנספים אליך כי ממן היו והושכחים למקומם: משאת עליח חרפח. כ"ל ככל נשאו על חרבן ירושלים חדפה ערוכה בהיותם כארן אויכיסם: (ים) הגני עושה, אני אכסש וממעך את כל הפכרה שפינו אותך: בעת חחיא, כופן הגאולה אכתש אותם: וחושעתי, ואו אושים אם עדם ישראלשהיא כלילעה שאינה יכולה לווז פעקומה: יחנדחח .

ישראל הנדרה מחרלה לחרלות העכו"ם הנה חקבן חותה והיח לפל ענין בע"ש: ושבחים. השים חותם לחהלה ולפרסום שם פוב בכל החרן שלקחו כשחם ר"ל במקימות שהיו לכושת שם יהיו לתהלה: (כ) בעת חהיא ונו". זה אמר על עשרת השבעים כא מר עם כי בכנין בית בשני לא חזרתם לארלכם אבל כטק הנאולה ההיא אביא אתכם לארליכה : ובעת קבצי אתכם.זה אמר פל יהודה כאומר אם כי בכנין כית השני לם חזרתם כולכם פכל כעת הנחולה ההים חתין חת כלכם חל חרלכם: כי אתן אתכם ונו". ולכן לם ישחר מי מכם

of you will return to your land.— [Abarbanel, Mezudath David]

for I will make you a name and a praise—None of the

over you with song." 18. Those who are removed from the appointed season I have destroyed. They were of you—it was a burden of shame upon her. 19. Behold, I wreak destruction upon all those who afflict you at that time. And I will save the one who limps, and I will gather the stray one, and I will make them a praise and a name throughout all the land where they suffered shame. 20. At that time I will bring them, and at [that] time I will gather you, for I will make

18. Those who are removed from the appointed season—I destroyed those removed from My appointed seasons, those who did not keep the Sabbaths and the festivals.—[Rashi]

I have destroyed—Heb. אָסְפְּחָי, lit. I gathered in.—[Rashi]

they were of you—They were of your people.—[Rashi]

it was a burden of shame upon her—That guilt was a burden of shame to you.—[Rashi]

Those who are removed—Heb. גוּגִי, an expression of taking out, as in (Prov. 25:4) "Take away (הָגוֹ) the dross from the silver"; and (II Sam. 20:13) "When he was removed (הֹנָה) from the highway." The only radical letter is the "gimel."—[Rashi]*

it was a burden of shame upon her—For they bore great shame for many days. The word גֵּלְיהָ, upon her, refers to Jerusalem. The switch from second person to third is not uncommon in Scripture.—[Ibn Ezra, Redak]

19. **Behold, I wreak destruction**— Heb. אַשָּה Jonathan rendered: Behold I wreak destruction. It may also be interpreted as an expression of crushing, as in (Mal. 3:21): "And you shall crush (מְשָׁחָשׁ) the wicked."—[Rashi] Redak and Rabbi Moshe, quoted by Ibn Ezra, follow Rashi's second interpretation.

throughout all the land where they suffered shame—Every place where they were for their shame, there I will make them to be a praise and a name.—[Rashi] Redak follows Rashi. Ibn Ezra quotes Rabbi Moshe, who explains this passage elliptically, rendering: throughout all the land, in lieu of their shame.

20. At that time, etc.—This is addressed to the Ten Tribes. God says to them: Although you did not return to your land when the Second Temple was built—at that time, the time of the Messiah, I will bring you to your land.—[Abarbanel, Mezudath David]

and at [that] time I will gather you—This is addressed to Judah. God says to them: Although not all of you returned to your land when the Second Temple was built, at the time of the ultimate redemption, all

אַכריב נלותכון אַרי לשום אַסוּ יַתְכוֹוְ וקתישבחא בכל עכפי אַרָעָא כָּד אָהַיב יַת גלותכון לַעֵינִיכוּן אמר יי

מהר"י כרא

לתהלה ולשם בכל הארץ כשתם. מהר' בכל הגליות שנשארתם תרפה ובושת אשיםם עכשיו לתהלה ולשם ולתפארת בשובי את שבותיכם לכיניכם אמר ת':

אכן עזרא

רר"ק תשרת כעכור אחרת כקכלי ואת דעת רכי משה ואין נורך: שבותיכש. ל' רבים יכן ושבות שביתך כהוב הנח ל' רבים ושבותכם בוי"ו שור"ק ושכיתך ביו'ר ובחירק: את שבותיכם . כמו ושכות שכיחיד כחוכהנה :

דעיניבם . בעיניכם תראו זה שאמר השם וקדמונינו ז"ל חברו אלה השנים עשר ספרים ושמום ספר אחד בחשבון כ"ד ספרים בעבור היות הספרים הטנים והם מטעם אחד כי כולם נכואות עתידות ואין ככה החמש מגילות כי איכה הפך שיר השירים ובעבור היות לפניה ביתי יאשיהו שמוהו חשיעי כי האחרים היו אהר גלות בכל: מצורת ציון מצורת דוד

בגולה כי כפכו שיהיו למהלה ככל העכודם יכיחום למנהה לירושלים עוב: (כ) בשובי . ענין השקני ומרגוע כמו בשוכה ונחת (ישפים פת מי משר ימלאו בקלום הארן: בשובי . בפת משקים וארגים אמ' בני בשכי לשכת שאנן או חהיו לחהלה : לעיניכם . כזה ירמוז על לי): שבותיכם. מלשון שכי הגולה.

מהיים ספתים לומר לכני דורו הנה חשמדו כחחיה ואת זה חראו כפיניכם כן אמר ה':

תרנום **אבשנת** הַּרְהַין לְּדְרְוָוֶשׁ טלכא בירחא שָּׁתִיתָאָה בִּיוֹמָא חַר קַיַרַתָא הַוַה פַּתְנָם

אנא) בשנת שתים לדריוש. הוא דריום מלך פרס שהיה א (א) בשנת שחים לדריוש. הוא בורש הוא דריוש ובן

רדיק רדיק (מ) בשנת . זה דריוש בק אחשירוש בן אחשירוש בן אחשירוש בן אחשירוש (מ) בשנת . זה דריוש בן אחשירוש (מ) בשנת . זה דריוש בן אחשירוש (מ) יאסרו כי בן אסתר היה והוא צוה לבנות חברת ואחשורים כי כשעלו כן חנולה לא שוכו להרכות ירושלים שכעים שנה אלא אחשורים כי כשעלו כן חנולה לא שוכו להרכות ירושלים שכעים שנה אלא מצורת ציון

א (6) בשנת שחים לדריוש. פום דריום כן החסורום שנחן א (6) פחת. שלים ומושל כשו סהום וסגנים (יחוקאל כינ) ב

Holy One, blessed be He, would grant them success.—[Rashi from Seder Olam, ch. 291

Redak, quoting the same chapter of Seder Olam, explains that Jeremiah's prophecy (29:10): "For so said the Lord: For at the completion of seventy years of Babylon I will remember you," was not fulfilled until the second year of Darius.

Contrary to the simple reading of this prophecy of Jeremiah's, it is to be reckoned from the destruction of the Temple rather than from the beginning of Babylonian rule. Nebuchadnezzar reigned forty-five years, and the destruction took place in the nineteenth year of his reign—leaving twenty-six years to count toward the seventy. Adding the next twentyyou a name and a praise among all the peoples of the earth when I restore your captivities before your eyes, said the Lord.

will remain in exile, as they will be praised by the nations, who will bring them all to Jerusalem [from] wherever they find them—even at the ends of the earth.—[Abarbanel, Mezudath David] Malbim explains that they will be praised for their heroism in the war of Gog and Magog.

your captivities—Both that of the Ten Tribes and that of Judah and Benjamin.—[Abarbanel]

before your eyes-You will see

with your own eyes what God promised.—[Ibn Ezra] Abarbanel sees this expression as an allusion to those who die in the Diaspora, that God will restore their captivity as well, when they will be resurrected. Mezudath David explains that Zephaniah is saying to the people of his generation, "You will rise up from the grave and witness the ingathering of the exiles." Hence the expression, "before your eyes."

Haggai

1

1. In the second year of King Darius, in the sixth month, on the

1. In the second year of King Darius—This was Darius king of Persia, who succeeded Ahasuerus. We find in Midrash Leviticus Rabbah (13:4) that he was Esther's son. Now, in the days of Cyrus I, Zerubbabel and Joshua the Priest went up from Babylon to Jerusalem with the sanction of Cyrus, as it is said (Ezra 1:3): "Whoever is among you of all His people, etc." The adversaries of Judah and Benjamin rose up and sent their letters to Cyrus to [have him] ordain that they [Judah and Benjamin] stop the construction of the Temple, which

they had commenced; and he gave the order and stopped it. From that day they stopped, as is explained in Ezra (4:24): "Then the work of the house of God was stopped etc." It was stopped for the three years that Cyrus reigned, the fourteen years of Ahasuerus, and the first year of Darius his son. In the second year [of Darius] this prophecy was proclaimed to Haggai: to urge them [i.e., Judah and Benjamin] to resume the building, and that they should not fear, for the heathens (the enemies—[Parshandatha]) would not stop them—for the

חַנֵי נְבָיָא לְּוָת זְיַבְּבֶל אָסְרִין עַר כְּעַן לָא סְמָא

אהר אהשירוש ומצינו במדרש ויהרא רכה שכנה של אסתר היה ובימי כורש הראשון עלו זרוככל ויהושע הכהן מבכל לירובלים ברשיון כורש בחמר (עורח ח') מי בכל עמו וגו' ועמדו לרי יהודה ובנימין ושלחו חגרותיהם לכירש לצוות לבטל מלאכת בית המקדש שהתחילו (וצוה ובעלוה) מיום ההוח בעלו כמפורש (בעורת ד') בחדין בטילה עבידת ביח אלהא ונו׳ וכטלה ג׳ שנים שחלר כורש וי"ד שנים של אחשורוש ושנה הראשונה של דריוש בנו ובשנת ב' נאמרה נכואה זו להגי לורום לחזור ולבנות

רשיי

במלהכ' ולא ייראו כי לא יבטלום העכו"ם שהקדוש ברוך הוא יצליהם: (ב) העם הזה אברו. לפי שבטלו אויביהם על ידיהם בראשונה סבורים הם שלא אקיים את דברי

אבן עזרא שהוא בן אסתר המלכה אמר רבי משה כי בחדש תהלת ההדם ככל מהים ואם כן למה כתכ כיום אחד להדש והוא זריבבל בן רפיה אחי שאלחיאל מבני יכניה ובעבור בגדלו דודו שאלתיאל קראו על שמו בנו כמו ויהי לה לכן וככה ואלה בני מיכל בת שאול כי לא היה לה ולד רה גדלה אותם ויהולדק אבי יהושע היה כהן גדול כבית ראבין כאשר נשרף כי כן כתוב על כן ירש בנו מעלתו בלאת ישראל מגלות בכל על כן לא שמש עורא דודו בכהונה נדולה בימי יהושע גם כימי בנו ונכדו ככתוב כספר עזרא: (כ) בה. עה בא עה . כדרך ואני אנה אני כא:

מהר"י קרא אסתר. וכשנה שנייה לכלכו בהרש הששי הוא חדש אלול בראש החדש היה דבר הן ביד חגי הנכיא אל זרובבל כן שאלתיאל פחת יהודה ואל יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול לאסר. ואכר להם עלו החר והבאתם עץ ובנו הבית. שכשנת שהים לדריוש בן אסתר שלכו שבעים שנה לחרבית ירושלים ואז כא עת להכנות בית ה׳: (ב) כה אמר ה׳ צבאוה לאמר העם הזה אכרו לא עת בא עת בית הי להבנית . שאם בשביל העת אתה אומר שנבנה אותו.כבר בא העת בימי דריוש הראשון שבשנהרג בלשצר וכלך דריוש אחריו באותו הפרק ובאותו הוכן שלכו השכעים שנה. ככו שנכא ירכיה לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם . ותרע שכן שהרי נבוכרנצר מלך מ"ה שנה ואויל ברודך כ"ג וכלשצר ב' ובשנה שלישית

לכילכות נביכרנצר וו"ש לפי כילאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם והם לא עברו בגולה אלא נוב שנה כי בשנת יום לסלך גבוכרנצר גלו ואותה פקידה שעשה כותש לא היתה שליכה כי כורש לא כלך אלא ג׳ שנים מקוםעות ובתחלת כלכית אחשורוש בתבי שמנה ובסל הבנין עד שנת שתים לדריוש כלך פרס ואז שלכו לחרבת ירושלים שבעים שנה כי אותם י״ם שנה שחסרו אז שלמו לכורש וי"ר לאחשורוש וכ׳ לדריוש הם שבעים שנה וכששלפו לחרבת ירושלים שבעים שנה הגיע זכן בנין הבית וא: באה הגבואה אל חגי שהיה בירושלים לעורר זרובבל לבנות הבית כי היו בתעצלים כפני תשונאים שהיו כשביתים כלאכתם אלה השנים ולא עוררה אותם רוה"ק עד עתה לפי שלא נשלם הזמן כי לא פלאו לחרבת ירושלים שבעים שנה עד עתה וכן אמר בעורא והתנכי חני נכיאה ווכריה בר עדוא נכיאיא על יהודאי די ביהודה ובירושלם בשים אלהי ישראל עליהון: אל

זרוכבל בן שאלתיאל . בהנעת האלף וורוכבל לא היה בן שאלתיאל אלא בן פריה ופריה בן שאלתיאל בפ"ש בדברי היפים בנים חרי הם כבנים ווכר שאלתיאל אולי היה נכבד ספריה וכן אסר וכריה בן עדוא והוא היה בן ברכיה בן עדוא: פחת ירודה. כלרע והוא סבוך מן פהה ופי שלים או מושל כי לא נקראו מושלי בית שנו כלכים למי שהיו ברשות אהדע. רובם ונית השבינאי והורדום שבשלו לא היה כשבם יהודה: ואל יהושע בן ידוצדק הבה: הגדול. יהוצדק זה גלה עם העולה ככ"ש ברברי היכים ויהיצרק הלך בהגלות ה' את יהודה וירושלם כיד גביברנצר והיה אחי עורא ושניהם היו בני שריה דרושע בני עלה עם ורוכבל ועורא לא עלה עד כלאת להדכת ירושלים שכעים שנה אחר שבנו הכית: לאבר. זה הדבר שהיי אופרים העם אל זרוצבל ואל יהושל : כ) כה אמר ה' . לאפר . שיאפרו הם לעם ולפי שבפלו צרי יהודה פהם בנין חבית כל מצורת דוד

רפוח לכנות הכיח אחר שבטלו מהכנין כיותי כורב כמ"ם כשורא: (מ' ג') וכני כנים הם ככנים: (כ) לא עת בא. כ"ל הם בן שאלתיאל. כן סדיה כן בהנחיאל היה כמ"ש כדברי הימים - אומרים שדיין לא כא העת לכנות הכיח הנה לא כן סוא כי עתה

were the sons of Seraiah. Jehozadak's son Joshua ascended to the Holy Land with Zerubbabel, but Ezra waited to return until the completion of seventy years from the Temple was rebuilt.—[Redak]

2. This people has said—Since their enemies stopped them the first time, they think that I will not fulfill My words that I said, (Dan. 9:2) "According to the completion of destruction of Jerusalem, after the seventy years from the destruction of Jerusalem"; and that the time for the

first day of the month, the word of the Lord came to Haggai, the prophet to Zerubbabel son of Shealtiel, governor of Judah, and to Joshua son of Jehozadak the High Priest, saying: 2. So said the Lord of Hosts, saying: This people has said, "The time

three years, of Evil-merodach, and the following three years, of Belshazzar, the total is fifty-two years of the seventy. After Belshazzar came Cyrus, whose premature permission to return to Eretz Israel did not constitute a complete remembrance, only a partial one. Cyrus reigned for three (incomplete) years, Ahasuerus for fourteen years, and Darius II for two, totalling the nineteen years that completed the seventy years from the destruction of the Temple until the return. Haggai received his prophecy to urge the people to resume the rebuilding of the Temple in the seventieth year. Until then, the Jews were slack in their work because of the threat of the enemies, who had hindered them during all this time. The Holy One had not inspired them because the timing of the work was premature. Ezra too, mentions (5:1): "And Haggai the prophet and Zechariah son of Iddo, the prophets over the Jews who were in Judah and in Jerusalem, prophesied in the Name of the God of Israel concerning them" i.e., concerning the Jews, that they resume the building of the Temple without the sanction of the king.

Zerubbabel son of Shealtiel—In fact, Zerubbabel was the grandson

of Shealtiel, and the son of Pedaiah, son of Shealtiel, as mentioned in I Chronicles 3:17ff. Redak explains that grandchildren are sometimes referred to as children, and perhaps Shealtiel was regarded with higher esteem than was Pedaiah. Zechariah son of Iddo, mentioned in Ezra, was also actually the son of Berachiah, son of Iddo.

Ibn Ezra conjectures that Zerubbabel was raised by Shealtiel, whom he considers Zerubbabel's uncle (Zerubbabel being the son of Pedaiah, the brother of Shealtiel). As an example, Ibn Ezra cites II Samuel 21:8, where sons of Michal are mentioned even though Michal had no children. They, too, are referred to as her sons because she raised them.

the governor of Judah—Since the Jews were ruled by other nations, they did not use the title "king." Neither were the Hasmonean rulers nor Herod considered kings, because they were not from the tribe of Judah.—[Redak]

and to Joshua son of Jehozadak the High Priest—Jehozadak went into exile, as is stated in I Chronicles 5:41: "And Jehozadak went when God exiled Judah and Jerusalem by the hand of Nebuchadnezzar." He was the brother of Ezra; he and Ezra

לַאָּתָבָּנָאָה: ג וַהֲוָה פַהָנֶם נְבוֹאָה טְן קָרָם יָיָ בַּיָר חַנַּי נְבִיָא לְּכִימָר: אַרוַיָא וביה מקדשא

למלכו נהרג. הרי שבעים שנה לבכל מיום שמלך נבוכרנצר והרי שנעים שנת חסר אחת לביום שנבש את יהויקים ועוד שנה אחת לבבל כירש עמד ודריום השליםת לאותה שגה שנהרג כה בלטצר שהוא מלך שלש שצים מקומעות ואז עלו מנלות בבל ובשנה אחת לכורש מלך פרם לכלות דבר ת' כפי ירפיה העיר ה' את רוח כורם סלך פרס ויעכר קול בכל בלכותו וגם בסכתב לאמר מד בכם מכל עמו יהי ת' אלהיו עמו ויעל לירושלים אשר ביהודה ויבן את בית ה' אלהי ישראל ונו'. וכשבנו היסד היו עם הארץ מרפים ירי יהודה ויעצים להפר עצתם כל יםי בורש מלך פרם ועד מלכות דרחש כלך פרם . ובמלכות אחשרוש בתחלת כלכותו כהבו שמנה על יהודה הרושלים כען יריע ליהוי לכלכא די הן קרתא דך תתבנא ושורא ישהכללין סנרא בלו יחלך לא ינתנון וגבפלת מלאכת בית

המקדש באותה מלשינית ולכך אמרו עכשיו לתני לא עת בא עת בית ה' להבנות. שככר כא עתו להבנות ביפי דריוש הראשון ובנינו יסודו ובסלונו עם הארץ לבנותו והם תטו באלו שתי פקודות שבשני כתובים. בתוב אחד אובר לפי מלאות לבכל שבעים שנה אפקוד אתכם. חו הפקידה לא היתה כי אם להעלותם מנלות בכל אבל עת להבנו׳ בית ה' לא כא עד שעברן י"ח שנה שבא דרווש בן אסתר ובנה בית המקדש. לכך

כשהתחילו ליפרי בתחלה הצליחת המלשינות ולא בנאוהו לפי שלא היה עתו לבנות באותו זמן כשתעו. ואותה פקירה שאומר לפי מלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה אפקוד אתכם. פקידה זו שיכנו תרבות ירושלים, ואלו הן שבעים שנה לחרבות ירושלים. מ'ה שנה מלך נכוכרנצר. מול מהמי"ח שנה שמלך בשני חורבן הבית נשארו כ"ו שמלך אחר חורבן. ואד'ל מרודך כלך כ"נ הרי תמשים שנה. בלשצר ב' ורריוש אחריו נ' אחשורוש יד הרי שבעים שנה חמר אחת. ודריוש בנו חשלים שנה אחת שהיי שבקים מלאים. ובשנה שניה למלכותו בנה בית המקדש ואז היה עת בית ה' להכנית: (ר) הזת לכם אתם לשבת בבתיכם ספונים. אתם אוכרים אין עוד עת לבנות ביתי שאשב בו.. אבל לכם הוא עת לשבת בבתיכם ספונים:

השנים שתברו נואשו העם מכנין הבית והיו אומרים עדיין לא הניע עת הבנין את כל פי שהיו יודעים ששלסו שבעים שנת לחרבת ירושלים בשנת שתים לדריוש והיה להם לדעת כי לא לתנם העלם האל מהנולה ואעפ"י שלא אמר להם תנביא עדיין היה להם להחל מעצמם ולהתעורר על הרבר כי היו רואים בי מעשיחם לא היו באים להם על הנכונה במ'ש זרעתם הרבה ונו' והיה להם לרעת כי זה ענשם על שהיו נואשים בבנין הכית

וכשראה האל יהברך שלא היו מתעודרים מעצמם שלח להם ביר הני הנכיא: ונו ויהי דבר ה', רבר ה' היה לגם ביר הגי בי הנבואה הראשונה אמר לו לאמרה אל זרבבל ואל יהושע והנבואה הואת חשנית אמר לו לאמרם לעם: (ד) העת לכם. הה'א פהוחה והוא לשאלה אסר אתם שאומרים שלא הגיע עת להבנות בית ה' אמר אם הוא עת שתשבו כבתיכם ספתים זהבית הזה חרב המוב הוא זה הלא תבושו מזה: ספונים. מקורים ובן חלקת מחיקק ספון וספון בארו: (כ) ועתה. על מצורת ציון מצורה דוד

כה עת בית ה' להיותו נכנה כי ככר נשלמו מ' שנה שתמ' ילמיה (ד) מפונים. פנין תקרת הכפוי כשו ופפון כתרו (ילמיה כפ"ם בסוף מלכים כ' כחשבון בנית הדורות: (ד) העת לכם. כי רק לכד לכם כח המת בחתם חבבו בכתיכם בספונים ומכופים בפקרום וסבים כום ישחר חרב כשבים בתמים: (כ) שיפו לבבכם .

boards of cedar, as in (I Kings 6:9): "And he covered (רְּסְפּוֹן) the house"; and (ibid. 7:3) "And it was covered (וְסְפּוּן) with cedar." And so did Jona-

שאמרהי לפי מלאת להרבות ירושלים שבעים שנה ולא יכא פוד פה ביתי להכנות אמור להם שכאה עתה העת אכל עת הראשונה לא היתה אלא לפקידה למלאות לתחילת מלכות כבל שבעים שנה וכן היתה לסוף שכעים נפקדו לעלות על פי כורש אכל בנין הכית נתלה כחורבות ירושלים שכימי צדקיהו שהיה מחוחר י"ח שנה למלכות ככל כדחמר מר גלו כשמונה עשר גלו כתשעה עשר ועתה מלחו הבמונה עשרה: (ד) העת לכם. לשון תיתא לכך נקוד הה"א נפת"ח: סבונים. מכוסים כנסרי ארזים כמו (מלכים א' ו') ויספון את הבית וספון בארו (שם ז') וכן תרגם יונהן הכדין כשר לכון דהתון יתכין בכתיה די מטללין בנשרה דהרוה

אכן עורא (ג) וידי. לאמר, כמקום הזה לחמר לעם הזה מה שאין כן כחירה כי וידכר השם אל משה לאמר פירושו דבר לתשה לחתר לו הענין על כן חחריו דבר חל בני ישרחל זחמרת להם : (ד) העת. לכנות ולשכת ככתים ספונים כמו יספון כארו: (ה) ועתה. דרביבם. כלרכי העולם:

ceiled—Heb. ספונים, covered with than render: Is such a way proper for you, that you sit in the houses that are covered with boards of cedar, and this Temple is destroyed?"—[Rashi]

has not come—the time for the house of the Lord to be built."

3. And the word of the Lord came through Haggai the prophet, saying: 4. Is it [an appropriate] time for you yourselves to sit in your ceiled houses, when this house is in ruins? 5. And now, so said

House to be rebuilt will never come. Say to them that now the time has come, but the first time was only a remembrance at the completion of the seventy years from the inception of the kingdom of Babylon. And so it was that at the end of seventy years they were remembered for going up by the sanction of Cyrus; but the [time for the] building of the House depended upon [counting from] the destruction of Jerusalem, which took place eighteen years later than [the inception of the kingdom of Babylon, as the master said (Meg. 11b): "They were exiled in the eighteenth year; they were exiled in the nineteenth year." Now, the eighteen years are complete - [Rashi] The Jews were exiled with Zedekiah in the eighteenth year of the exile of Jehoiakim, which was the nineteenth year counting from the inception of the kingdom of Babylon and Nebuchadnezzar's reign.

Redak explains that since the Jews' adversaries had stopped the construction of the Temple for all the years that had elapsed, the people despaired of ever rebuilding it. They would say that the time had not yet arrived, even though they knew that it had indeed arrived in the second year of Darius II. They should have known that God had

not taken them out of exile for nought. Although the prophet had said nothing to them, they should have taken the initiative and resumed the construction when they saw that their works were failing (as related in the following verses): they should have known that their misfortunes were a punishment for their neglecting to rebuild the Temple. God sent Haggai the prophet to admonish them because they did not take the initiative in rebuilding the Temple.—[Redak]

- 3. And the word of the Lord came—to the people through Haggai the prophet. The first prophecy was given to him for Zerubbabel and Joshua, and this second prophecy was to be told to the people.—
 [Redak]
- 4. Is it [an appropriate] time for you?—Heb. nyn. This is an interrogative expression; therefore the "he" is vowelized with a "pattah."—[Rashi] [Rashi is accounting for the "pattah" under the "he." Ordinarily, the word nyn would be vowelized with a "kamatz" representing the definite article.]

You, who say that it is not time to rebuild the Temple—I ask you whether it is time for you to sit sheltered in your houses while My house is destroyed.—[Kara, Redak]

שוו אורַחַהָכוֹן: יוַ רְעִין אַהּוּן פגיאָין וּפַעַלִּין וַעֵיר אָכְלִּין וְלָא סְכְּעִין שָׁתָן וַלָּא רָוֹן לֶּבְשִׁין וַלָּא שָׁחִין לָהוֹן וּרְמִהַנֶּר מָתַגָר לָּמָאֶרתָא: י כָּדְנָן אַמר ייַ צַכאות שווּ

וכית מקדשה הדין חרב: (ה) על דרביבב. על עסקיכם שאתם רואים שאין במעשה ידיכם ברכה כמו שהוא אומר זרעתם הרבה והבא מעט כ"ז בשביל הירבן ביתי הוא . (ו) והכא מעם. כעון כיכורים שכטלו: אכול ואין

(ו) זרעתם הרבה וחכא לכם מעם. לכך אתם יכולים לירע שלא היח עת לכנות חבית ביםי רריוש שלא היה ברכח בסעשת יריכם שחייתם זורעים הרכה ותכאתם לבית ככם: והמשתכר משתכר אל צרור נקוב . שאפילו אותו שכיר שמשתכר בסעות לא הית לו ברכה שהיה לו שכיו ותו כזה לשבעה. בעון ביסול מנחות: שתו ואין לשברה. שניטל טעם היין לפי שבעלו הנסכים: לבוש ואין לחום **דו.** בעון בנדי כהונה שכטלו: והמשתבר משתבר אל צרור נהוב. כל ריוח שאחם עישים הולך וכלה כנוחן

אבן עורא (ו) זרעתם. והבא. דנן חל הכית מעט: אכול. חתם חוכלים: לשכרה. כמו לשבעה כדרך וחכלתם ולח תשבעו כי יש זמן שבני אדם אוכלים הרבה ואינם שביעים וככה שחה הרבה ואיו שכרות לא שיעביר החוה להשתכר ודע כי מלח חם קשה כי הנה כחוב חם לכי בקרבי והוא החמת וחם להם לריך להיות החויר מחמם וככה וחין להום לו וחום במשקל הור מפעלי הכפל וזה פרושי מפיו וחם הוח מן המם והפחח יוכיח כי כל פעלי הכפל נפחחין כשנחסר אות הכפל כמו אם תם הכבף שהוא תמם ולא כוכל לומר שהוא כמו שב שפעמים שהוא פועל עומד שהוא שב בעלמו ופעמים שהוח פועל יוצח כמו ושב את שבותך כי ושב הוח פמון וחם הוא פתוח: צרוד. כמו לרור הכסף ואם היה נקוב לא ימלא כו מאומה: (ו) כה. שיבו. אחר שתעשו

רדיק דרכיכם. על לסקיכם ומעשיכם כמווכברתו מעשית דרכיך ואחר כך ספרש ואוכר זרעתם: מו זרעתם חרבה. הפך דרך העולם כי אדם זורע מעם וקוצר חרבה ומכיא אל הכית יוחר ויותר מסה שורע ועניניכם באו בהסך איך לא תחשבו כי זה למונש הכית שתניתותו חרב ועור כי אפי' מה שתביאו לביה יש בי מארת שאם תאכלו לא השבעו ואפי׳ תאכלו כדי שבעה כמנהג העולם: ואין לשכרת. כמו לשבעה כי השכרות הוא שבעת היין ויש שיעבור החק וישתכר ער שתשתכש רעתו: ואין לחום לו. ואין הלבוש כרי להחם לו ואל"ם שהוא כרי להחם כררך חעולם אבל המארה נמצאת ככל: והמשחכר משתכר. ומי שתוא משתכר במכח וממכר או שמשכיר עצטו או בהמתו יהיה לטארת ככו אם ישימנו בצרור כנד שתוא נכוב מתחתיו כי כמו שיכנס כן יצא: מ) כה אמר ה', מבואר הוא:

התכונו על עבקיכם ותרחו שלח כן הוח: (ו) זרעתם הרבה. הכה הרכה זרעתם ומעם הכחתם חל הכית פרית ממה שורעתם כי לח למחה השדה: אבול. חחם חוכנים מחכל וחין לו נשכשה כי המחרה כשתלחה במעים: ואין לשברה. הינו כדהי לשכר כי חלף טעם היין: לברש . ר"ל הנה לכשתם לכוש וחינו כדחי להתם לו וחע"ם שמדרך העולם היה ראוי לחמם: והכשחכר. ומי שהוא משחכר

מצורת דוד

מצורת ציון כ"כ): דרב . מלשון חורכן: (ה) דרכיכם . כ"ל מסקיכם וק פעשות דרכיך (ישעיה כ"ח): (וֹ) לשברה. מלשון שכרות: לחום. מלשון חעימות: והסשתכר משתכר. מלשון שכר וריות: צרוד. פנין קבר כמו לרור הכסף (משלי ז'): נקוב. מלשון נקב וחור:

במקח וממכר וכדופם הנה אין כו כרכה וכאילו שפו כלרור כנד הנקוב מחחת וכמו שיכום כן ילא: (ו) שיכו לבככם וגו'. ר"ל

will be as though he put into a bundle with holes; just as it goes in, it goes out.—[Redak, Kara]

According to Tanhuma Buber (Lev. Rabbah, Kedoshim 7), this curse was due to the cessation of giving charity. According to the printed editions of Tanhuma, end of Tetzavveh, it was due to the cessation

of bringing the daily burnt-offerings. The latter explanation is also found in Yalkut Machiri's reading of that midrash. According to Midrash Proverbs 23:5, this curse was due to the cessation of the practice of giving shekalim for the communal sacrifices.

the Lord of Hosts: Consider your ways. 6. You have sown much and you bring in little. You eat without being satiated. You drink without getting your fill. You dress, and it has no warmth. And he who profits, profits into a bundle with holes.

- 7. So said the Lord of Hosts: Consider
- 5. your ways—Your affairs, for you see that there is no blessing in the work of your hands, as he [Haggai] states: You have sown much and you bring in little. All this is because of the desolation of My house.—[Rashi]
- 6. You have sown much, etc.— This is the opposite of the way of the world. As a rule, a person sows little and reaps much, and brings into the house much more than he sowed. But your affairs are just the opposite. How can you fail to see that this is a punishment for your neglect of the Temple, for your failure to rebuild it, for letting it lie in ruins? Moreover, even what you bring into the house does not satisfy you, but it is cursed in that even if you eat enough to be satisfied, you are still hungry.—[Redak]

and you bring in little—because of the iniquity of the cessation of [the offerings of] the first fruits.—[Rashi from Tanhuma Buber, Kedoshim 7] Or, the omer.—[Mid. Prov. 23:5]

You eat without being satiated—because of the iniquity of the cessation of the meal-offerings.—[Rashi, ibid.] In our editions of the Midrash, however, the reading is: Because of the iniquity of the cessation of the showbread. The same reading is found in Yalkut Shimoni and Yalkut

Machiri. Abarbanel quotes Rashi: Because of the iniquity of the cessation of the meal-offerings and the showbread.

You drink without getting your fill—for the taste of wine was taken away because the libations ceased.—[Rashi from Tanhuma Buber, Kedoshim 7] Redak points out that the word קשְּכְרָה does not necessarily imply drunkenness, but satiety with drinking. It is the parallel of the word קְשְׁבְעָּה, satiety in connection with food. קְשְׁבְעָה is used to mean drunkenness because some drink their fill until they become confused.

You dress, and it has no warmth—because of the iniquity of the cessation of wearing the priestly garments.—[Rashi, ibid., and Tanhuma, end of Tetzavveh] The garments are insufficient to provide warmth. Although by nature they should warm those who wear them, God sends a curse into the garments so that they do not.—[Redak]

And he who profits, profits into a bundle with holes—Any profit that you make becomes less and less, like one who puts his money into a cloth bundle with holes.—[Rashi] One who earns money through commerce or by hiring out himself or his animal will find that his money is cursed. It

ח סקו לשוריא ואיתו אַעין וכנו בוַהַא שָׁבָנָהִי בֵּיה בִּיכָר אַטְר וו: ם סתפגן אַהּוּן **ל**סגי והוי לועיר מעלין אַתון כֵּיה לָבֶיתָא וַאָּנָא שַׁלַח בִּיה כְאַרָהַא חַלַּף סָה אָסֶר יְיָ צְבָאוֹת תַּיַּף בַּית מַקּרָשׁי רָהוּא חַרוּכ וַאַתּוּן רָהַטִּין נְבַר לַבַיהַיה: יעל כּן בּרִיל חוביכון פקקו שטיא בְּלָאָחָהָא סְמַרָא וְאַרָעָא פָּקָהָת מַלְּמָעָבָר פֵּירִין: יא וּקְרַית חוּרְבָא עַל

מהר"י קרא והסתות נופלין ממנו: שצורר סעותיו בצרור שכו נקב (ח) ואכבדה אפר ה'. רכ ושפואל פליני בה חד אפר בשנים. שהבית שבנה שלמה לא עמר כ"א ת"י שנה ווה כמר ת"כ

ואכבדה קרי

שנה. וחד אמר כאמה מרקמין שוה היה נוכהו מ' אמה ואותו שבנת שלמה לא היה כ'א ל' אמה: (מ) ונפחתי בי. כך היה בתחלה שלא היה עתו עדיין להכנית שהייתי נופח בכל יניעיכם ולא היח כו כרכה: (י) כלאו שכים כמל. נעצרו השמים מלהוריד מל: (יא) ואקרא חורב על הארץ. נורתי שיהיה חורב על הארץ מפגי שנעצרו הנשפים. ואקרא כפו כי קרא ה׳ לרעב.

רד'ק

ום) עלו חהר. ואכבר. בתיב ואכבדה כן והענין אחד ורו"ל דרשר חסרון הה'א כן הכתוב כי חסשה דברים חסרו כבית שני ארון ואורים ותופים ואש עליונה ושכינה ורוה ק: (מ) פנה. אם תעלו ההר ותביאו עץ לבנות הבית תפור המארח מכם אבל עתה פנה אל הרבה והנה למעם פו' והנה פנותיכם הוא לפעם הפך סה שחשבתם שתפנו אל חרכה: ונפחתי בו. כסו הדגר שיכלה כנפידות הפה וי"ת חונא אשלח ביה מארתא: (י) על כן עליכם . כי בארצות הנוים ירד הנשם והפל ועליכם בארצכם בלאו שכים אפי׳ מפל שאינו נתצר וכן אבר בקללות ונתתי את שטיכם כברול והוא כמו עליכם שאמר הנה: (יח) ואקרא הרב.

מצורת ציון

(מ) וארצה. מלשון ללוי: (ט) ונפחתי. מלי הסהה ונשיכת רוח הסה: יען. כפכור: (י) כלאי. פנין מניסה כמו ויכלה העם מהכיח (שמות ל"ו): יבולה. סריה כמו וחין יכול בנסנים (מכקוק ני): (יא) חרב . יובש כמו חרכו הפים

C'M thete , ried ch: מעותיו כקשר בנד נקיב: (ח) ואכברה. חסר ה"ח כננד ה' דכרי' שהיו כמקדש ראשון ולא היו כמקדש שני ארון אורים ותומים ואש ושכינה ורוח הקדש כדאיתא במשכת יומא: (מ) פנה אל הרבה. עד הנה הייתם סכורים להכיא מן השדה הרכה והכאתם מעט: ונפחתי בו . אכיא עליי מכת רקכון ותולעת: ונפחתי. לשון נופח כחש פחם (ישעיה נ"ד): (י) עליכם בלאו שמים. על

אכן עזרא מה שאלוה אליכם עלו: (ט) פנה. עד עתה פניחם אל הרבה והבחתם חותו אל בתיכם: ונפחתי בו. כחותו המעט ואין בו כרכה ועתה דעו יען מה והטעם למה היה כן בעבור ביתי שהוח חרב: ואתם רצים. כל חהד מהם הולך ואין אים שם על לב חרבן ביתי לבניתו: (י) על כן. טעם עליכם בעבור השמים כדרך והיו שמיך אשר על רחשך נחשת או עליכם לבדכם לא על יושבי הארץ: בלאו . מלתת הטל: (יא) ואקרא חורב. דרך לחות כדרך יען

מצורת רוד התבוננו של שפקיכם לתקנם: (מ) עדו ההר. ד"ל ואת ששו שלו אל ההרוהניאו שבם שלים ובנו הבית: הארצה בו. ר"ל עם כי יכיה קטן מהיה מרולה כו ואחככד על ידו : (ט) פנה אל חרבה.כ"ל מס לא חשמעו לי הנה כאשר חפנו אל הרכה להכיא הכית אשלח כו מחרה והנה היה הסניה למסרע חל מטם וכחשר חביחו הממם

כזה מל הכית מנשם בו ותהיה כנה בנשיבת הוח פי והואפנין פליני: יען פון. כמופר ואם משמלו בפבור עה יהיה כן הנה מחבר כי לצהום והביד נכם שוהו בשבור ביתו חבר הוח תרכ וחתם לל ח' שכם רן לביתו לתסוח כלל הורתו: (י) עליבם בלאי שבים סשל. עם כי חין השל נשלר ששחר המהקושות הנה שליכם שנשו הבתים שלהוריד השל: כלאת יבולה. שנשה לתת סריה: (יח) ואקרא.

in your country, the heavens hold back even the dew-which normally is not held back. The same [idea] is found in the curses in Leviticus: "And I will make your heavens like iron" (26:19).

11. And I called for a drought—I

decreed drought upon the land; that the air should be dry, with no moisture ascending from the waters of the deep. [This is] the opposite of Moses's blessing in Deuteronomy 33:13: "And from the deep that lies below."—[Redak]

your ways. 8. Ascend the mountain, bring wood, and build the house—and I will accept it, and I will be honored, said the Lord. 9. You looked for much, and behold, it became little. And you brought it home, and I will blow into it. Because of what? says the Lord of Hosts, Because of My house that is lying in ruins. Yet you run, each to his house. 10. Therefore because of you the heavens have kept back, so that there is no dew, and the earth has kept back its produce. 11. And I called for a drought upon

7. Consider your ways—to rectify them.—[Mezudath David]

8. Ascend the mountain—This is what you shall do: Ascend the mountain.—[Mezudath David]

and I will be honored—Heb. קאָפֶּרָן. The "he" [whose numerical value is five missing from the Masoretic text corresponds to the five items in the First Temple that were not in the Second Temple: 1) the Holy Ark, 2) the Urim and Tummim, 3) the fire that descended from heaven, 4) the Shechinah, and 5) the Holy Spirit, as Tractate Yoma stated in (21b).—[Rashi] The Sages note that absence of the final "he" of the word ואַכְּבְדָה. As Rashi explains, they take this as an allusion to five holy items that were missing from the Second Temple.*

9. You looked for much—Until now, you expected to bring much from the field, but you brought little.—[Rashi] Until now, you looked

for much and brought it to your houses, but now you bring little.—[Ibn Ezra] If you ascend the mountain and bring wood to build the Temple, the curse will leave you; but now, you look for much and it becomes little.—[Redak]

and I will blow into it—I will bring upon it a plague of decay and worms.—[Rashi] This follows Jonathan, who renders: I will send a curse into it. The prophet depicts the produce as something that disappears by one's merely blowing on it.—
[Redak]

and I will blow—Heb. וְנְמֶּחְתִּי, an expression like (Isa. 54:16) "Who blows (מָּבוֹ) on a charcoal fire."—
[Rashi]

10. because of you the heavens have kept back—Heb. מַלִּיכֶם, lit. upon you. Because of your sins.—[Rashi from Jonathan] Redak explains this literally: In all countries rain and dew will fall, but upon you

עבורא ועל הסרא ועל ועל כל די משתא כפקא אַרעא ועל אַנשא בעירא ועל כל פהנא רבא וכל שארא למיסרא דעמא אַלָּהָהוֹן וּלָּפַתַנְמֵי חַנֵי סן קדם יו: יג נאַפר חגי נְבָיָא דַיִי בִּשְׁלּוּחַית כִּן

> מהר"י קרא שפתרונו כי גזר ה' להיות רעב בארץ: ועל חדגן. משכמלו הבנחות הבאים כן החסים היתה קללח כשתלחת בדגן.

המנורה נשתלחה קללה ביצהר. ומשבמלו בכורים נשתלחה סללה על כל אשר הוציא האדמה: ועל כל יגיע כפים. ואפילו אסתורת בפרקספיא: (יב) וייראו העם פפני ה'. שידעו כי יע:

אכן עורא

כיתי אשר הוא חרב וטעם וחקרה והגזור על הארץ עד היותה כנחושה: ועד ההרים. מגד ההרים כמו ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם: ועד כל יגיע כפים. כי לא יצלים ויגעו לריק המשקים ממי באר לא יועילו: (יב) וישמע. בקול שהם חייבים לבנות בית השם אפילו לא התוכא על כן: ועל דברי . ועוד על דכרי: (יג) ויאסר . כלאך ה' . שליח : במלאכות . בשליחות ה' ומלחד מלה רביעית או המ"ם נוסף ומגורתו מלחכה :

ורבבל בן שאלתיאל . כקול ח' אלהיהם . ואע"ם שלא התנבא חני להם הרין היה עסהם לבנות הכית כיון שהיו רואים שלא היו מעשיהם באים להם על חנכונה אלא הפך העולם חית לחם לפשפש בסעשיהם ווהו בקול ה' אלהיהם כי האל צוח בתורה ולא תלכו עםי בקרי כי בבא עליהם הרעה יברקו בסעשיהם ולא יאסרו כי סקרה הוא ועוד התעוררו בבנין, הבית על דברי הני הנביא ששלתו האל להם ז"ש ועל דברי הני הגביא: וינו ויאבר. כלאך ה' בסלאכות ה'. שליח ה' וכן כל פלאך פי' ברוכ שליח וכן וישלת כלאך ויוציאנו ספצרים אסר

מצורת דוד

(בראפים מ'): התירוש, שנכי היין: הייצחר . זימי השפן - אכיא בנזיכה יוכש על האכן ונו' למען יכמש ויחקלקל יכול האכן: (יכ) ועל דברי, ואל דכרי: (יג) מלאך, שליח וכן אשר שלאך - ועל אישר תוציא הארמה. מיחר המילים: ועל האדם וכל הבחמה. כי התורב יהיובש מוליד חלאים כאדם וכבהמה: ועל כל יגיעי

סצורת ציון

וסשבפלו נסוכי יין 'נשתלחה קללה בתירוש, וכשבפל שמן

נזרתי יוכש על הארק שיח'ה יכשה שיהיה אויר׳ יבש ולא יהיה

לת לחות כההת פיפי התהום הפך כה שאפר ופתחום רובצת

תחת: ועל החרים. כי ישר החים צומחים כחם עצים פובים

נושאים פרי ותשבים פובים כפ"ש ופראש הררי קדם וכמגד נבעות עולם: ועל הרגן. כי אלה השלשה הם עיקר חיי הארם

ואת"כ כלל ואפר ועל אשר תוציא הארכה ואפר על הארם ועל הבהמה כי יבשות האויר תוליד חלאים רעים כאדם ובבהמת:

ועל כל יניע כפים . ככו שפיי החבם רבי אברחם א"ע ז"ל בי לא

יצליחו וינעו לריק המשקים ממימי הבאר כי לא יועילו ר'ל כי

תאויר היבש שהיה בארצם ייבש כל סה שישקו: (יכ) וישמע

בשים. על כל השפקים שחתם יגעים כהם לשלח חורב ויובש כ"ל התחרה תכם כהם ולח חלליחו: (יב) ועל דכרי חגי הגביא. וחל זכבי חני הכבים שניכם להם כחשר שלמו כ' : ויידאו העם. מחופרת כ' ויעודי העוכש: (יג) מלאך ח'. כ"ל שלים ס'.

and the words of Haggai the prophet—Moreover. they were inspired by the words of Haggai the prophet.—[Redak]*

13. the messenger of the Lord— Heb. מלאף. The identical term is used for "angel" because an angel is God's messenger. We find the term

מלאָך used to describe Moses, in Numbers 20:16: "And he sent a messenger (מֶלאַד) and took us out of Egypt."—[Redak] The however, explain the term literally, stating that the prophets were called angels (Lev. Rabbah 1:1). (Cf. Judges 2:1, Commentary Digest.)

the land, and upon the mountains, and upon the grain, and upon the wine, and upon the oil, and upon everything that the ground will bring forth—and upon man, and upon beast, and upon all the labor of their hands. 12. And Zerubbabel the son of Shaltiel, and Joshua the son of Jehozadak the High Priest, and all the remnant of the people heeded the command of the Lord their God and the words of Haggai the prophet, as the Lord their God had sent him, and the people feared the Lord.

13. And Haggai, the messenger of the Lord, said

and upon the mountains—Upon the sweet fruits of the mountains, the opposite of Moses's blessing in Deuteronomy 33:15: "And from the top of the ancient mountains, and from the sweet fruits of the everlasting hills."—[Ibn Ezra] For some mountains produce goodly trees that bear fruit and good vegetation.—[Redak]

and upon the grain, etc.—These three are the basics of a person's diet.—[Redak]

and upon everything that the ground will **bring** forth—This includes all vegetation.—[Redak] Kara explains that the drought will come upon the Jews for their failure to rebuild the Temple; the curse upon the grain for the cessation of the meal-offerings; the curse upon the wine for the cessation of the libations; the curse upon the oil for the cessation of the use of the menorah, and the curse upon all that the ground brings forth because of the cessation of the first fruits [offerings].

and upon man, and upon beast— The dry air will bring illness upon man and beast.—[Redak]

and upon all the labor of their hands—I will bring a curse upon all their undertakings, and they will not succeed.—[Mezudath David] Ibn Ezra explains that all those who water their fields from the wells will fail because the well water will dry up.

12. And Zerubbabel ... heeded the command of the Lord their God-Even if Haggai had not prophesied to them, it would have been proper to rebuild the Temple. Since the Jews saw that all their works were failing in an unnatural way, they were obligated to examine their deeds and find their faults, as the Torah states (Lev. 26:21): "And if you go with Me as a happening, etc." When one finds that he is befallen by misfortune, he must not regard it as a coincidence, but as a punishment for his shortcomings, and he must search for those shortcomings.—[Redak]

סיסרי בסערכון אַכּי ייר ואָער ייַ יַת רוּחַ ייַני רוּחַ ורבבל בד שאלהיאל כבא רבית יהודה ונת רום יהושע בריהוצרק כָּהַנָא רַבָּא וַיַת רוחַ בַּל שָׁאָרַא רַעַמָא וַאַתּוּ נעברו עבידהא בבית מַקָּרָשָׁא דֵיַי צָבָאוֹת אַלַהָא: פו ביום עסרין לנרסא וַאַרְבָּעָה בשהיתאה בשנת הַרְהֵין לָרַרְיָנֵשׁ מַלְבָּא: א בשביעאה בעסרין וַחַר לַיַרַחָא הָוָה פָּהנָם גבואה סן קדם יו קיו לָמֵימֶר אָטר כְּעוֹ לִוְרַכְּבֶּל שאַלְתִיאֵל רָבָא רבית ת"א ניום פפרים. ר'ה ג 1

מהר"י קרא הבית שהוא חרב ע'כ נשתלחה קללה בכל מעשה יריחם: (יג) במלאכות ה'. בשליחות הקב"ה: אני אתכם נאום ח'. בתחלה כשבניתם כתכו שפנה עליבם שלא לבנותו עוד לפי שמאתי היתה שִּגריין לא היתה פקירה חורבות ירושלים לבנות: (יר) ויער. העיר:

על פרע"ח: נידו ויער. מפני הצרים החושכים להשבית חכלאכח

היו צריכים לתערת רוח לחוק את לבם: (עו) ביום עשרים וארבעה. מעםו למעלה ואעים שהוא תחלת פרשה כי ביום הזח החלו הסלאכה כס"ש ויעשו סלאכה ולא שהחלו בבנין אלא שתכונו הכלאכה כי לא החלו עד יום כיר לתשיעי: (6) בשביעי. בכלם אמר ביר חני הנביא לפי שנבואתו היתה שליחות להם בירו לעשות פעתה סה שיצוה : (כ) אסר נא . מבואר:

707 חוכיכון: כלאו. מנעו: (יג) במלאכות ה'. נשליחות המקום: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו מסתחין באבנים ומנסרים עלים כששי בכ"ד לחודש וכשביעי בכ"א היה דבר ה' אל חגי:

אבן עורא (יד) ויער . היה ראוי שיאמר ויער כמו ויקח וישב רק גפתח מפני העי"ן: פחת. כמו הקריבהו נא לפחתך זכמוהו להיות פהם וכלשון פרס פחת נקרת התרשתה (פו) ביום עשרים. דכק עם ויעשו מלחכה חף על

: פי שיש הפסק ב (ה) בשביעי. נהדם השניעי: (כ) אמר נא , לעולם

חולקים ככוד למלכית על הכחונה ועל הנכוחה כמו יהושע לפני כלב רק בדברי השם הדבור הפיך כלב קודם מצורת ציון מצורת דור

בבלאכות הי , כשליחות ה' : אני אתכם . כי עדיין פחדו לכנות - שלות פליהם (יחוקאל כ"כ) : (יד) ויער. מלשין החשיכרות: רוח. רלון כמו חל חשר יהיה שמה הרוח ללכח (שם חי): סכית כלה רשות המכך ולכן פמר להם חני עמכם וחל תסחדו : (יד) ויער ה', ה' סעיר את רלון זרוככל וגו' וכאו ועשו מלאכ' כדכר

לוכך כית כי: (פו) ביום ונוי . מוסב למקרם שלמעלה לוי ההתחלה היה כיום משרים והרבעה לחדש השם כי חז התחילו להכין חת פתוברך אל הכנין אכל כננץ התחילו ככ"ד לחדם התשיעי כת"ם כשוף השפר: בששי. כ"ל נחדם הששי: כ" (כ) בשביעי.

mentioned before Joshua. Zerubbabel was a descendant of Jeconiah.

king of Judah, and hence an heir to the throne.—[Ibn Ezra]

in [fulfilling] the Lord's mission to the people, saying: I am with you, says the Lord. 14. And the Lord inspired the spirit of Zerubbabel the son of Shaltiel, the governor of Judah, and the spirit of Joshua the son of Jehozadak the High Priest, and the spirit of all the remnant of the people, and they came and performed labor in the house of the Lord of Hosts, their God 15. on the twenty-fourth day of the month, in the sixth [month], in the second year of King Darius.

2

- 1. In the seventh [month], on the twenty-first of the month, the word of the Lord came through Haggai the prophet, saying:
- 2. Say now to Zerubbabel the son of Shaltiel, the governor of Judah, and to

in [fulfilling] the Lord's mission— In the messengership of the Omnipresent.—[Rashi, Ibn Ezra]

I am with you, says the Lord—Since they were still afraid to commence the construction without the king's sanction, God said to them, "I am with you": Do not wait for the king's sanction, but commence the construction immediately. I am with you to save you; no harm will befall you from the king.—[Abarbanel. Mezudath David. Malbim]

14. inspired the spirit, etc.—Because of the adversaries who plotted to stop the work, they required inspiration to encourage them.—
[Redak]

and they came and performed labor—They commenced cutting

stones and sawing trees in the sixth month, on the twenty-fourth of the month; and in the seventh month, on the twenty-first day, the word of the Lord came to Haggai.—[Rashi] They actually commenced the work on the twenty-fourth day of the ninth month, as mentioned in 2:18.—[Redak]

15. on the twenty-fourth day of the month—Although this verse starts a paragraph in the Hebrew text, this phrase is part of the preceding sentence; and performed labor ... on the twenty-fourth day, etc.—[Ibn Ezra, Redak]

2. to Zerubbabel the son of Shaltiel, etc.—Scripture always honors the kingdom before the priesthood and the prophecy, so Zerubbabel is בּבְּבָר אֲמֶּר בַּרַנִי, אִנִיכִם בַּצְאנִיכֵם בְּפֹאנִים בְּנִאנִילֵם בְּפֹאנִים בְּצָאנִיכֵם בְּפֹאנִים בְּנִאנִילִם בְּנִאנִים בְּנִינִים בְּעִינִים בְּעִּינִים בְּעִינִים בְּעִינִים בְּעִינִים בְּעִינִים בְּעִינִים בְּעִּינִים בְּענִים בְּיִּינִישְׁעִּים בְּעִינִים בְּעִינִים בְּעִּינִים בְּעִינִים בְּעִּינִים בְּעִינִים בְּעִּיִּים בְּעִּים בְּיִּים בְּעִיים בְּעִינִים בְּעִינִים בְּעִּיִּים בְּעִינִים בְּבְּעִיתְּים בְּעִּיִּים בְּעִינִים בְּבְּעִים בְּיִּבְּעִים בְּבְּיִי בְּיִּים בְּיִּים בְּעִיבְּים בְּבְּיִּים בְּיִּים בְּיִים בְּיִּבְּים בְּבְּיִּים בְּבְּים בְּבְּעִים בְּבְּים בְּיִּבְּים בְּבְּיִּים בְּיִּבְּים בְּיִּים בְּיִּבְּים בְּבְּעִים בְּבְּבְּים בְּבְּים בְּיִּבְּים בְּבְּבְּיתְם בְּבְּיבְּים בְּבְּיתְּים בְּיבְּים בְּבְּים בְּיבְּים בְּיבְּים בְּיבְּים בְּיבְּים בְּיבְּים בְּים בְּיבְּים בְּיבְיבְּים בְּיבְּים בְּים בְּיבְּים בְּיבְּים בְּיבְּים בְּים בְּיבְּים בְּיבְּים בְּב

ב (ג) מי ככם הנשאר. בהיה מן הנולים ועודנו הי: אשר ראה ונו . את הראשן אין זה השוכ נעינו: הלא במוהו כאין. יודע אני כי מי שראה נעינו: הלא במוהו כאין. יודע אני כי מי שראה הראשון אין זה בעיניו אלא כאין במיה לאן היא אין ביי

הן כתו (הושע ד') והיה כעם ככהן אף כאן כתוהו כאין נורתי אתם שותרים ורותי שורה על נכיאכם אל תיראו : אבן עורא ואף על פי שהיה יהושע גדול מכלב כשנים הקדיתו השם ואף על פי שהיה יהושע גדול מכלב כשנים הקדיתו השם

ואף על פי שהיה יהושע גדול מכלב כשנים הקדימו הכש בדברו בו בעטר ויהם כלב ולא ויהם יהושע וכחוב אהרי הוא ולאחרי שמואל המה יסב דוד ושמואל וככה זרובכל לפני יהושע שהוא מבני יהויבין: (ג) סי בכם. אתם הזקנים: (ד) ועתה. ועשו.דבק עם תחלת הפסיק הכא אחריו והוא את הדבר והטעם דברי החורה לשחור

אביתיכם והרי הוא כאלו כדתי אתכם כמ"ש בתורה לא את אביתיני כרת ה" את הברית הזאת כי אתנו וי'ת ורוחי עומרת. משודת דוד

ההמדר: (ד) ועתה חוק. ר"ב הוחיל וכן הוח עכ"ז לה יכם: מינים מדכין בעשוד זה והתחופן ושבו לה הכיח כר לה יחהים חלכם להבשיע לכם טובר מל ידי הביח הזה שם בחין לו שדך עם הכיח הרחשון ש"מ חבה לכם הככבה כל ידו ומותה החם שכנים "כ (ב) את הדבר. אומכ על מלח ועשי הנוכר נמקדה שכנים ו"כ" עשי החודה ור שלה חשר כרתו עלים עמכם כדית כלחקבים שמלים: (ג) פי ככם הנשאר אשר ראח את הבית הזה בכבודו חראשון. שהבית לא היה חרב כי אם שבעים שנה והיו

בהם רבים אשר היו זקנים יותר משבעים שנה וראוהו בכבורו: הלוא משכשין בעיניכם. בשהוא רוצה לוסר כפות זה כן מת זה משכשין בר תכי? כנון כנן ה' כארץ מצרים. כעבר כארוניו. כשמחה כנברתה. וכך כשהוא אומר כאן הלוא כמוהו

הוא ואין שניהם שוים: (ה) את הדבר אשר ברתי. תורתי אתם שומרים ורומי שורה על נכיאכם אל תיראו:

ענטי בכם. הזקנים שנשארו כן הללות: כמהו כאין בקיניכם. אם המישר אות שהיה זה כמהו הלא זה כאין בקיניכם כנגר הכית הראשון ז' ז' זוכתה , אל א התיציה ידיסב סבכור הני כיור יהית הראשון ז' ז' זוכתה , אל התיציה ידיסב קבכו הוב כיור יהית את בכנור הבית הזה גדול ז' ועשו . מעם דבק עם הפסוק האחר את הרבר הזה אם העשור וחוק: ז' זו את הדבר . אם רעשור את הרבר אשר והלב אחר זה אכם ז' זרחי עוסרת בתעכם . רוח הקדש אבל אחר שהשאו ולא עשור היותרה והפצות נפסקה רוח הקדש ונפסקה שול הקשי ננפסקה או הקדש ונפסקה לוח הקדש ונפסקה הוב הקדש ונפסקה הוב הקדש ונפסקה הוב הקדש ונפסקה את בלאחר התכנות הביש ונפסקה הוח הקדש ונפסקה את הכנואה בימי זכרה מלאכי ואסר אשר כרהי אתכם כלובר את הנכואה בימי זכרה מלאכי ואסר אשר כרהי אתכם כלובר את

Malachi, prophecy did terminate [as in Yoma 21b, per Rashi].

with you—Since God set up a covenant with their ancestors, it was as though He had set up a covenant with the Jews of Haggai's day, as the

Torah states (Deut. 5:3): "Not with your forefathers did the Lord set up this covenant, but with us; those of us who are here today, all alive."—
[Redak]

Joshua the son of Jehozadak the High Priest, and to the remnant of the people, saying: 3. Who among you is left, who saw this house in its former glory? And as you see it now, is it not as nothing in your eyes? 4. And now, be strong, Zerubbabel, says the Lord; and be strong, Joshua the son of Jehozadak the High Priest; and be strong, all the people of the land, says the Lord. And (for I am with you, says the Lord of Hosts) do 5. the thing that I set up with you when you left

3. Who among you is left—who was of the exiles and is still alive?—
[Rashi] The elders who remained from the exile.—[Redak] Since the Temple was in ruins only seventy years, there were many who were older than seventy who had seen the First Temple.—[Kara]

who saw, etc.—Who saw the first one—this [one] is of no esteem in his eyes.—[Rashi] [The eyes of those elders.]

is it not as nothing—I know that to one who saw the first one, this one is but nothing in his eyes.

is יֹנ ... as nothing—It and nothing are equal, as in (Hos. 4:9) "And it shall be like people like priest (מַנְּבָּחַ Here, too, רְבָּבַּחַ it [the Second Temple] and nothing are equal.—[Rashi] [Rashi is pointing out that the use of the double "kaf" indicates that the items being compared are equal. Kara cites other examples of this double "kaf" construction.] In comparison to the First Temple, this one will be thought of as nothing.—[Redak]

4. And now—let not your hands slacken, for the glory of this house will yet be great.—[Redak]

be strong—Although the Second Temple will be inferior to the first, let not your hands slacken. Build it regardless, because I will grant you a blessing through this Temple.—
[Mezudath David]

and ... do—This is connected to the following verse; and do the thing that I set up with you. I will be with you, and you will grow progressively stronger.—[Redak] Malbim and other classical exegetes connect this to the following verse. Malbim explains the clause, "for I am with you, says the Lord of Hosts," as parenthetical.

5. the thing that I set up—You keep My Torah, and My spirit rests on your prophets; do not fear.— [Rashi] If you keep the thing that I set up with you when you left Egypt, My spirit will rest on your prophets. If, however, you do not keep the Torah, prophecy will be terminated. Indeed, in the days of Zechariah and

מאלא כיוע וה שכיא ווה אונטא ווה נקא ווה ובשפא: י ואיוע וה כל עקסנא ווהון הקדה כל עקסנא 5 È an data occurry in order our of נקרא אַסר הרחלון: י ארי הרא ועירא היא הולבות אחון ŭ י וי צְנְאוֹרִי: ריפי ני צְבְאוֹת ממְצְרְיִם וְרְוּדָיִ עִמְּדֶרְ הִירְאוּ: יבָּי כָּוּ אָמַרְ השמים ו וְנְאֵי דְמְּדְרְ עְלֵּ־רְנֵּיִים וְּמִלְּאֵתִי אָתִּי-דְנְיֵּתְ רַזֶּרְ עְּנֵוֹרְ אָמֵר יְרְוָּרְ אִבְאִיתִּ : Z. ניאנאני טרעישארי ארורים:ארו אריטלירינים <u>u</u>. ירור אטאור תְינְינֶם אֵלָּ

ひにし"、いしお

לו, עוד אחת מקום להבול הלכוח פרם והמובלת. מאבר שהוני אלי הייל לבוך אלי שבינה בראשון והאחת מעלכם עוד לחת מקום להבול מלכו מלכום מו הלנות מאבר שהוני שניהם שיין האון. דבר שהוא אין שאי וכל מעלכם עוד לחת מקום להבול מגיל (כם מו מלכות מאבר שהוני שניהם שיין האון. דבר שהוא אין שאי וכל מולכם מון ומעם יהל זמן ממבלמה: ואני ברעיש. בניסים אים היו היום עישים אים וא מייאו. ברי שהוא אין מהיום המעום לכני המתול אין היבל בל האיום ברי וה"ם יוסים אין האון. דבר שהוא אין ברי שהוא אין ברי שהוא אין ברי שהוא אין ברי שהוא וכל המעום בלני המתול לא ודכלים וגוי. ווכני עישיה ההוש הים לל הני אחת פבס היא אין ברי המאון אחת שאתם מון ומעם יהל הניים יווי ולהלו משורת והכן למקור הרישיל את בל הניים היווי הבי המאון הביות המשון מסביר היווי בל בל האיוים בל הוויים בלן האיוים בלן האיוים בא איוי בלא והווי לליום היווי להמון מל להווי אין בו המאון איווים בא איוי בלא והווי בעלים לכם האון ברוח בשבת ביווי בא הברי באיון אוד בכי הקוש ברוח הוקים אה אין פלים בשאיה ויור בן הכי בהיווי אין ביווי באיווי בא הברי באיון אוד ברי הקוש ברוח הביר אין באיווי באיווי באיווי באיווי ביווי הליווים באיווי ביווי הליווים בעוד אין ביי באיווי בליווי אין ביווי באיווי ביווי הליווים בעוד אין ביי האין פלי בהיווי אולוים בענה ואין ביי ביי אולוים אל הווי ללאלה במשם הוהפט יוונים לחתות מלו בהיווי הליווים אים היווי שליים משחות שהום מליו בניים האומות אין ביי האין היווים ביי היווי היווים לאים האיווים ביי היווים להיווים לאים האיווים ביי הוווים להיווים לאים האיווים להיווים לה

בתוככם ונכיאי מלמין בענקן: (י), כי כה אמר הי, צירו אחת מעם הרא, וכרשנים ירך משל מדוב כנור המשבה שינים אות לישיראל בוכן בית, מני ייא שות הדוב כנים המשנינאים וייא כל לישיראל בוכן בית הניוה היה כמיש בימם יימף בן ניירון מי עדו מולה אחת אלשה לכם מלכד ואת שאני נעשה לכם דיוה כי ימחה הוא בעם הנקל היא בעני ללשחתם משבה את הדיה כי ימחה

מעםה: מעמהיא. בעיני לעסיחס או למעעימים חדיה. פעס להרעים דרך משל או כמשמעו ביסמע רעם נרעם וירנוו כל החדם בהם ביבמה גם בשמיית הים ויבוחו

ורידי. כוה הגדולה מברי נותד עמה במוכבם ולכן ללחיכלו כי בנו () החדבה. היצה וכן לל המרכה (יהיבע די): () בבחי. מללה והנלה הצרבה כל ידו. (): כי בה. לבדי כי למר כי שוד מללה והנלה הצרבה כל ידו. (): כי בה. לבדי כי למר כי שוד מלהם והנה הצרם הצרבו הצרבו

and place an image of himself in the femple as a memorial. The priest him to take the gold he would use to make this image and among the poor = distribute begged

from exile. The priest pledged that, as a memorial, all Jewish boys born Alexorphaned who had just returned named þ that year would ander.* Egypt. And My spirit stands in your midst: fear not. 6. For so said the Lord of Hosts: [There will rise] another one, and I will shake up the heaven and the earth and the sea and the dry land [for] a little while. 7. And I will shake up all the nations, and they shall come [with] the precious things of all the nations. And I will fill this House with glory, said the Lord of Hosts.

fear not—Fear not the nations under whose rule you have been until now.—[Kara]

6. another one ... [for] a little while—When this kingdom of Persia, which rules over you, terminates, yet another one will rise up to rule over you, to oppress you; this is the kingdom of Greece, and the time of its rule will be a little while.—[Rashi]

and I will shake up—with the miracles performed for the Hasmoneans.—[Rashi]

the heaven, etc.—And they will understand that My Shechinah rests in this House, and they will bring gifts of silver and gold, as is written in the book of Joseph ben Gurion.—[Rashi] [This appears to be the explanation of verse 7, rather than verse 6. Cf. Comm. Dig. on verse 7.]*

7. And I will shake up all the nations—I will inspire them to hasten from their place to come to witness the glory of this House and to bring silver and gold.—[Redak]

and they shall come [with] the precious things of all the nations—All the nations that I will shake from their place will come with the precious things of all the nations; i.e., they will bring all the precious things found in their land, such as silver, gold, raiment, and precious stones.—[Redak]

Kara, quoting Josippon (chap. 5), takes this verse as an allusion to Alexander's march on Jerusalem. He explains the verse as follows:

And I will shake up all the nations—This alludes to Alexander the Great, who conquered the Persians and the Medes and all the nations under them.

and they shall come upon the coveted of all the nations—Alexander and his troops would march on Eretz Israel, the land coveted by all the nations, to destroy the Temple. However, when he got to the Temple, Alexander fell asleep. In his dream he saw an angel who struck him and commanded him that on the next day, when he would see an old man coming out of the Temple who resembled him (the angel), Alexander should obey whatever the old man would command him. He met this old man, who was Joshua the High Priest. [In extant editions: Hananiah: according to Yoma 69b: Simon the Just. The priest descended from his chariot and prostrated himself before Alexander, begging him to spare the Temple. Alexander agreed, requesting, however, to

יוראין איר אַצלינאַ אַרי רונא אטר יי אלאורי: لارة الراكية الـ الراكية STATE OF NEI ACCN **** בשנת הרפין לדרווש E קרם יי גיר למימר: יא פרנו ş אָראור 'n. פהנם נבואה ס מאיר אַניר ינאקרא דיין ž Z COOX F אורינא -להשיעאר למיטר K. 11.1 עריאר 5.7. ğ קאַטרין Š

口文 (cob chast ac E destri et acto chera it tro a 3 cert sera it's a apro due a (acio ut) : Ę

נתנרובם: (ח) לי הכסף ולי החוב נאום ה' צבאות. ופה כתוכ נספר ייסף כן נוריון: (ה) לי הכסף ולי הוהב. כשאתם פעבים שלא נכה ביה וה כאותו כתהתלה אבר בלא קיצותא שאבר ופה חשק ובני תרוין ורכרון ואפרין לעליון לארהא שביא הבסין בלח והסר בישה כמיפר כהניא בירישלם ולמוולל. מד לחלר כגנין ומד לתור כמינים בני נית לחלם! לרוא פריהב לרוס לא שלי. הרואה (כלא) ניצותא. יבר כקף ה"לחלות ועסר ונית בניית"ך:(יא) שאל נא את הכהנים בכרין פאה ומלה רלא כתיב. תנכיטי אמר לדים הקביה לי

נפירוט ועתה סם לחבר כתב כמפר יוסף בן נוייון ורכי משה אתר כי זה היה על תמלו אלו היו לדיקים נמורים כאשר אתר וכריה והיה אם שמעו הא להחלה אלכות דרים ואתר ד' ישועה כי זה ו השיעי הוא להחלה אלכות דרים ולא דענו מתי היה המילת חדש מלכותו ולא דכר כניה כי הנה כתוכ נכנות זכרה לחדש התשיעי בכפליו והנה החשבון מנימן וככה י הריה לחדש התשיעי בכפליו והנה החשבון מנימן וככה שלמה רק לחלוך דנק עם כשנה הרנישית כי אין מנגג ישראל למנות לחדשים כי אם לשנים וכנה הוא כשנה הרנישית למלוך שלמה על ישראל נסודש זיו הוא החודש השני שהוא אייר: (יא) בה, הבהנים הם מודי החודה וצימי חני היו מקרינים העולות על המונח תשם משרה אבן עורא מנהות לכיתי: (ח) לי. בכל מקום שלי הוא ואני אמשה פלח לשום בלב הכל להציא הוהב אל ניתי: (ט) גדול . אמר יפת כי הבית הראשון שמד ארבע מאות שנה ועשר שנים והבית השני שמד ארבע מאות וכ' היה ביתי הורדום Ę בכלל הכהנים יהישע שהיח הכהן גדול

הים: מן הראשון, מן הנים מנכם שלמה: ובמקום הוה , נירושלים אסו או שלומולאישמת נגנילס מאם ושור: (י) לחשיני, לחדם החשיני: (יה) שאל נא. שלל מהה את הכהנים דיני בפורם

בסף ווהב ובגדים ואבנות יקורת לחברת חבר ב' השברש כבר ומיאה ולאביה ורת הבמצא כמר ה' התרשם לו: (מו) להבקה . ביר בי שדוא שלי הרא וברשתיה ירא כבלו בה ולחתי לוה ואני אתן בלב הגוים להביא אל הבית הות כסף ווהב לרוב : נון היה ביה כי בתראשיו עבר ח" שנה ובית שני ח"ך שנה וכן ויה ביה כי בתראשיו עבר ח" שנה נוסף בן נוייון כי הבנין שבנה הררים בברילה ברא הרא משלם בנין בים בנו הוא בביה ביה שלים בארץ : יט בעשרים . הם החל להכין בלן בבירו בהים שלים אלל לברוש התשעי שהוא כללי בבירו בהים בליל בנית אלל לברוש התשעי שהוא כללי אבר לבהנים ולשאל אחם צ' הלכות פומאה ומהרה ואעם" לאבר לבהנים ולשאל אחם צ' הלכות פומאה ומהרה ואעם" שכנה הקיבו קיבנית סרס זה כסה שנים כי ביים שעלי האשונים העלים פתנלה כשנתינו בעימים כני הסים הקיבו עלי הדגל הי לא סר ויים שנה גנה המזכה סנים בנין הני, ולכהלא שאלםכל השנים האלה סמת שהחלל להקיב קיבנית לפי שלא היה רבר הקצבות קבוע ער הרום שחלה בנין הנית: יולה כח אבר הי, שאמר לכונים ביני בשמח הי צנאות היא שיאל להם שאםר לי שאל נא את הכהנים חורה ֡ ֡֡֡

מומד ולכן קבלו הביות הוה וכמ"ם לתמלה לובר כלה הביות הוה נככידו הכלטון: (מ) לי הבסף. ובידי לה כן להבילה הנה: (ש) הביות הזה האחרון. כ"ל הביח המחידה שמעמד נמקוס מצודת רור

שנה ערם נכנה הביח ובספר דניאל נחכאר זה

ready to offer sacrifices on a per-So said the Lord-that Haggai should tell the priests that he was -[Redak] manent basis.—

testing them by order of God, Who said to him: Now ask the priests the

Torah.

8. The silver is Mine, and the gold is Mine, says the Lord of Hosts. 9. The glory of this last House shall be greater than the first one, said the Lord of Hosts. And in this place I will grant peace, says the Lord of Hosts. 10. On the twenty-fourth [day] of the ninth [month], in the second year of Darius, the word of the Lord came to Haggai the prophet, saying: 11. So said the Lord of Hosts: Now ask

- 8. The silver is Mine, and the gold is Mine—and it is in My power to bring it to whomever I desire.—
 [Rashi] No matter who has it, it is Mine, and I have the right to take it away from one and give it to another. Therefore, I will inspire all the nations to bring lavish gifts of gold and silver to the Temple.—
 [Redak]
- 9. shall be greater—There was a controversy bet ween Ravand Samuel. One said: In the building: and one said: In the years, that the years of the First Temple were four hundred and ten, and those of the Second Temple were four hundred and twenty.-[Rashi from Baba Bathra 3a] Rashi explains (in Baba Bathra) that the height of the First Temple was thirty cubits up to the second story, and the height of the Second Temple was forty cubits. (Cf. glosses of Bach ad loc.)

Redak explains this verse as a reference to the Temple as rebuilt by Herod, which was famed for its beauty, as in Josippon (chap. 55) and in Baba Bathra 4a: "Whoever did not see Herod's building never saw a beautiful edifice."

I will grant peace—Although there were many wars during the existence of the Second Temple, there was a long period of peace.— [Redak]

Abarbanel, followed by Mezudath David, interprets verses 6 through 9 as referring to the building of the Third Temple, which will take place after the war of Gog and Magog.*

10. On the twenty-fourth—They began to prepare the construction of the Temple in the sixth month, which is Elul. In the ninth month, which is Kislev, they commenced the construction itself.

On that day (the twenty-fourth), the word of the Lord came to Haggai, ordering him to test the priests on the laws of ritual purity. In fact, the priests had already offered sacrifices for many years prior to this date, for as soon as the first returnees from the exile had arrived in their cities, they built the altar, even though the foundation of the Temple had not yet been laid. There were nineteen years that the priests officiated before the building of the Temple. Nonetheless, the prophet did not test them until they were

ַבְנִים תּוֹרָה לֵאמִר:ייּ הָווֹ ישָּׁא־אִישׁ וּלְחַמֶרָא

לָּמֶימֶר: יבּ הָא יִמּוּל נבר בפר קודשא בכנף וַיַּקְרֵיב לבושיה ללחקא בכסוקיה וּלָתַבְשׁילָא זּלְםשָׁחָא וְכַלּ דִמְתְאָכֵילּ הַיִּסְהָּאָב וְאָהִיבוּ כַהַנִיא מישה מו ישח, שכחים מו (כוסה כ):

ואכברה: (יב) חן ישא איש בשר קדש. דבר פוסאה. כמולת יהיה קדש סבני ישראל. כהדין דשאיל לעילא לכתחלה שואל בקרושה ואח"כ ברבר פוסאת. שמס ישאל לכתחלה בדבר סוסאה יבינו כדבר: בשר קודש. בשר שרץ ישא בכנף בגדר ונגע בכנפו אל הלחם. ונגע בכנפו של שרץ אל חלחם. חשרע אב תפוכאת והלחם הראשון לפוסאת ונויד שיקרב אל הלחם חרי שני לפיכאה . ושכא חאכר אין אוכל מפכא אוכל כענין הוח כמסא ויהיו מסאים חיין שהוא לה שחית בין שניהם בין הלחם ובין הנזיר שחם יכשים וחלחם כפסא היין וחיין ספכא

רנויד שהמשקה מסמא תאוכל וחשמן היה בין הנויד ובין המאכל אחר. וחשמן נסמא מחמת תנויד השמן וסתמת מאכל") האסר להם הים מא ויאסרו לא שהחבישי אינו פסא. שרביעי בקרש פסא ורביעי אינו עושה חסישי. חיקרש. היפכא. כסי ") אוני ליל הפוך ,ופחפח השפן פאכל" אכן עורא

כלוכר תודת פומאה ופהרת: פינו הן ישא. שאלם תורת הפוסאות אולי שכתום בנלות ושאלה אם ישא איש בשר קרש בכנף בנדו שנגע כשרץ ונשא כשר קדש ככנף בגדו ודעת חכנף הראשון לסוסאה ובשר קדש שני: וננע בכנפו אל חלחם. פיי במה שבכנפו והוא הבשר נגע בו אל חלחם או אל הנזיד או אל היין או אל השסן ונגע אל כל מאכל מאלו: חיקדש. פירדש היפטא הטאכל הוה שהוא רביעי לפוטאה כי השרץ היא אב הפופאה וחכנף ראשון ובשר קרש שני והלחם ורנויד והפשקים הללו שנגעו בכשר הם שלישי והמאכל שנגע באלו רביעי ועל זה שאלם על המאכל שהוא רביעי אם ימסא ויענו תכחגים ויאמרו לא והראית כי על המאכל לברו שאלם שאמר היכרש ולא אמר היכרשוויש מרו"ל שאמרו כי פעו חכרנים בזו התשוב" כי חרביעי ממא הוא בקרש אכל השאלה האחרת ששאלם אם יגע ממא נפש בכל אלה השיבו כראוי פי׳ אם תהיה הכנף ממא׳ מומאת נפש שנמצא שהבנף אב הפוכאה והבשר ולד הפומא' וחלחם ותנזיד והמשקים שני והמאכל שלישי ויפנו תכתנים ויאטרו ישכא ושלישי בקדש היו יודעים שהיא שמא אבל רביעי בקדש לא היו יורעים שהיא ממאובזה מעו למיכך השיב׳ הגביא ואשר יהריבו שם מפא הוא ויש פרו'ל שאפר כי לא פעי באחת מהם יש מהם כי שאבר כי חסישי בקדש שאל כראשונה מהם וכראוי השיבוהו שאינו פמא ויש מחם כי שאמר כי קודם שנזרו רבילי בקדש שאלם וכראוי השיכותו ומה שאמר ואשר יקריבו שם שכא הוא פי' אז"פ שחם יודעים הלכות מומאה יפהרה כל אשר יקריבו לפני כאלו הוא ממא הואיל והם מתעצלים בכנין הבית וענין חפרשה פוכיה זה הפזב שלא פעו שלא תוכיתם

מצורת ציון

על הטושר יחתר: (יכ) ישא תלשון משח ומכל: מרש ר"ל מוכרל תפני הסומחה כי לשון הדש יחשר על דכר הסוכרל בין למהרם בין למומחה כין למיסור כמ"ש פן תקדש הפלחה (דכרים כ"כ): בכנת בגדו. כשולי כגדו: חנזיד. התכשיל כמו ינויד

תורה . שמא שכחו כגלותם הלכות קודש ופומאה ופהרה : (יב) בשר קורש. כשר עומחת לכילה חו שרן: ונגע בכנפו. לא נגע בשרץ עלמו אלא ככנד שהוא ראשון : ואל הנזיד , תכשיל : לא . יטמח , נחלקו כה רב ושמוחל

חד אמר אישתכוש כהני דבעי מינייהו רביעי בקודש ואמרו לו טהור וחד אמר לא אישתכוש כהני חמישי בקודש בעי

ותורה יכקשו מסיהו ולח יטעה להשיב ורחינו על דרך הפשע כי חגי לא אמר לכהנים שלא הורו תורת אמת רק אמר כן העם הזה: (יב) הן. בשר קדש. נמשמעו קודש ממש והפך יקדש יטמא ואם יקדש יטמא למה ישנה כי זה הכחוב אהר זה וכחוב ולא תטמאו והייתם קדושים והיא מחקדבת מטומחתה ומלת פן תַקדש חת המלחה קדש ממש כי יתער' הכל וישיב קדש אם לא יוליאו הקדש בומנו כאשר באר זה מנהם כן כרוק הספרדי כאר היעב ומלת ללש מתקדשת ומומנת ענמה לכל הפץ ואין פירום המלה עמאה גם מלת קדב כמעבה המלרים כדברי הבחולות. כי תולדת המלרים היא רפה מפני היאור המרבה להה שלהם על כן אין בהם כח כשהם הרוב לארכעים או יותר לכעול הכתולה עד ביכיאו נער וישכב עמה מעט עד ביהיה הסתח פתוח והוא נקרא קדם דרך זנות אומנותו ככך ועל כן לוה הכתוב כמעשה ארץ מלרים וגו' והנה השאלה על בשר קדש שכתוב וכל אשר יגע בבשרה יהדש אם נגע הכלי הוא הכנף ששם הכשר הוא ההדש אל הלהם או לאחד המכרים היהדש אז ענו הכהנים ואמרו לא ונכונה דברו אחרי שלא נגע בכל אלה לכד הכנף ולא כשר הקדש ממש נגע כהם והוא הדין

אלא על ענין הבית בכל חפרשה : היקרש . פי' היפמא כלומר שאפור ספני מומאתו בקרש שהיא אסוד וכת"י היתאסר ובסקצת חתבשיל כפו ונזיר עדשים: נסחאות היסתאב : הנויר .

סצודת רוד

60 לח שכחו בגנות: לאבר. מוכב למקדם שלחתרו לחמר כן ישם חים וגו'ר"ל חמור להם בשלה הן ישא חים וגו': (יב) הן ישא. פנה חם יבה חים ככנף כנדו כשר מוכדל מפני הפומחה כשרן ונכנה: ינגע בכנפו . עם כנפו שהוה רחבון לפומחה נגם פל הלחם ונספה ה"כ שני: ואל דעויד . ר"ל הלחם נגע כנויד ונעשה ה"כ

שלישי: ואל היין. כ"ל הנויד וגע כיין ונמשה ח"ב רביעין ואל שמן. כ"ל חו הנויד נגע כשמן סבל יק היח משקה וסימ מחתם חתרים מכ"ח חף חם כיה רחשון למושחה: ואל כל מאכל. ר"ל חו סנויד נגם במחכל חתר: תיקרש. בשחלה חמר לכם חם כרכים.

tamination.) Ray is holding that the priests erred by declaring the wine, the oil, or the food not contaminated by the pottage.

Redak explains the verse more literally, that the man was carrying hallowed flesh—i.e., the flesh of a sacrifice—in the skirt of his garthe priests the Torah, saying: 12. "Should a man carry contaminated flesh in the skirt of his garment, if it touches in his skirt the bread and the pottage and the wine and the oil, or any food, will it [the food] become contaminated?" And the priests

12. contaminated flesh—Heb. קקר, flesh of contamination of a carcass or a creeping thing.—[Rashi from Pesachim 16b, 17a]

if it touches in his skirt—It did not touch the creeping thing itself but the garment, which is the first degree of contamination.—[Rashi]

and the pottage—Heb. קּנְיִד, a cooked food.—[Rashi]

will it become contaminated?— Heb. wyg.z...—[Rashi quoting Jonathan] [The phrases explained below are explained in the order of the Warsaw and Vilna editions, v.hich follows the sequence of the verse itself, rather than in the order of the Lublin edition, which deviates from that sequence.]

"No."—It [the food] will [not] become contaminated. Ray and Shmuel disagree over this matter. One [Rav] says that the priests erred, for he [Haggai] asked them concerning a fourth degree contamination in reference to hallowed things, and they replied that it [the food] is ritually pure. One [Shmuel] says that the priests did not err, that he [Haggai] asked them concerning a fifth degree contamination in reference to hallowed things.—[Rashi from Pes. 16a]

The carcass (Lev. 11:26-29, 39f.) and the dead reptile or rodent (ibid 29-38) constitute an אַב הַטְקאָה, father of contamination, meaning the source of the contamination. That

which comes in direct contact with the av is known as a קאשון לְשְׁלָשָה, the first degree of contamination. With ordinary objects, this count goes only as far as a קּיִנְי לְשְׁלָשָה, a second degree of contamination. With terumah (the priests' due from the produce), contamination goes as far as a מּלִישִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשִׁלְשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשִׁלְשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשִׁרְשִׁי לִּשְׁלְשִׁי לְשְׁלִשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשְׁלְשִׁי לְשְׁרִשִּׁי לְשְׁלִשִּׁי לְשְׁלְשִׁי לְשְׁלִשִׁי לְשְׁלִשִּׁי לְשְׁלִשִׁי לְשְׁלִשִׁי לְשְׁלִשִׁי לְשִׁר לִשְׁתִּשִׁי לִשְׁלִשִּׁי לְשְׁלִשִּׁי לְשְׁלִשִּׁי לְשְׁלִשִּׁי לְשִׁלִּשִׁי לְשִׁלְשִׁי לִּשְׁר לִשְׁלִים לִּשְׁלִישִׁי לִּשְׁלִים לִּשְׁלִים לִּשְׁלִישִׁי לִּשְׁלִים לִּשְׁלִים לִּשְׁלִּשִׁי לִּשְׁלִים לִּשְׁלִים לִּשְׁלִּשִׁי לִּשְׁלִים לִּשְׁלִּים לִּשְׁלִּים לִּשְׁלִּים לִּשְׁלִים לִּשְׁלִּים לִּשְׁלִּים לִּשְׁלִים לִּשְׁלִים לִישְׁלִים לִים לִּשְׁלִים לְּשִׁלִּים לִּשְׁלִּים לִּים בּיִים לְּשִׁלִּים לְּשִׁים לִישְׁלִים לְשִׁים בְּשִׁים לְּשִׁלִים לְּעִים לְּשְׁלִים בּישְׁלִים בּישְׁלִים בְּישִׁים בְּשִׁים בְּעִּים לְּשִׁים בְּעִּים בְּשִׁים בְּעִּים בְּשִׁים בְּשִׁים בְּשִׁים בְּשִׁים בְּעִּים בְּשִׁים בְּשִׁים בְּשִׁים בְּעִּים בְּשִׁים בְּשִּׁים בְּשִּׁים בְּשִׁים בְּשִׁים בְּשְׁיִים בְּעִים בְּעִּים בְּעִּים בְּשְׁבְּעִים בְּעִּים בְּעִים בְּעִּים בְּעִים בְּעִים בְּעִּים בְּים בְּעִים בְּעִּים בְּעִּים בְּעִׁים בְּעִים בְּעִים בְּעִים בְ

According to Rav, the contaminated flesh in the verse touched the bread, the bread touched the pottage, the pottage touched the wine, and the wine touched the oil (or any food), making the oil (or the food) a fourth degree contamination. Rav therefore asserts that the priests being tested erred, because they said that the fourth degree is not contaminated—when it is contaminated.*

Mezudath David explains that the carcass touched the garment, making the garment a first degree contamination; the garment touched the bread, making the bread a second degree; the bread touched the pottage, making the pottage a third degree, and the pottage touched either the wine, the oil, or the food, making one of those a fourth degree. (Wine does not convey ritual contamination because it is a liquid, even if the wine is itself a first degree con-

נְאַסְרוּ (ָא: יג נְאָסִר יִתְּי אִם יִקְּרֵיב מְּסָא נְּפְּשָׁא בְּלֵלְ אִלְּין נְאָסְרָאַב וְאָתִיבוּכְהָנְאָ יר נַאָּתִיבוּ כְהַנְאָ יר נַאָּתִיבוּ חַגִּי יִאָּסְר כֵּן עָסְא הָרִין יְכּן כְּנִשְׁהָא יר נַאָּתִיבוּן הַסִּן יְסָאר כֵּן הָרָא, קּרְבוּן הַסון יִיסָא הָרַין הוא: פי וּכְעוֹ שׁוּוּ כְעוֹ הוּא: מי וּכְעוֹ שׁוּוּ כְעוֹ הַּבְּרוֹן סִן יִיסָא הְרַין וּלְעִילָּא עַר לָּא יִהְשֶּׁם נִדבר

הַבְּהֲנִים וַיְאֹמְרָוּ לְּא: יּנִיִּאֹמֶר חַנֵּי אִם־ יִנְּע מְמֵא־נֶפֶשׁ בְּכְלּ־אֵכֶּה הֻיִּמְקֹא וַיַּענְיּ הַבְּהֲנִים וַיְּאִמְרוּ יִמְמֵא: יְנִיַּעֵן חַנִּי וַיֹּאמֶר בִּן הָעָם־הַזָּה וְבֵן־הַנּיִיהַוּהְלְּפְנִי יִלְרִיבוּ שָׁם מְׁמֵא הְוֹא: יִּיוְעַהְּהֹשִׁימוּ נָאַלְבַבְּבָבֶׁםמִן־הַיִּוֹם הַזֶּהוֹבְוֹנְמְלְּהִמִּשְׁרֵם נָאַלְבַבְבָבֶׁםמִן־הַיִּוֹם הַזֶּהוֹבְוֹנְמְעִלְּהִמִּשְׁרֶם

רשץ

מנייהו: היקרש. היסתאכ: (יג) אם ינע ממא נפש. מת עלמו: יוממא. שהמת אכי אכות הטימאה והחמיםי למו עלמו: יוממא. שהת אל לוומאת מת: (יד) כן העם הזה. כמו שאתם טועים כזו כן אתם טועים ככמה הלכית: ואשר יקריבו שם. אסלא ימני לכטלמוד: (מו) ומעלה. שנים שעכרו: מטרם חורתם שנים שכן אל אבן. מערכם חורתם

אל תנע בי כי קרשתיך. שפתרונו נספאתי ככיף: (יג) או יגע פסא נכס המא כת. היא הכת בעצמו. הלחם שנוע בו הוא אב הפוסאה והנויד הוא ראשון והיון שני והעבון שלישי אב הפוסאה והנויד הוא ראשון והיון שני והעבון שלישי והמאבל רביעי. ולכך אפרו יכסא. וכיד כשאפרו יספא תמשם. ואם לבל רביעי. ולכך אפרו יכסא. וכוד כשהו לפני נאום ה' וכן ואם לבל משה ידיהם ואשר יקריבו שם ספא הוא. היכן היו ספריבים והלוא הבית היה חרב אלא אותו יסוד שעשו כנית המקדש שם היו ספריבין והיו חושבין ככו שיהא כל הבית בנוי והה ששנינו בסכת שבועות שכפתי שכקריבין אע"ש שאין ההי שמעור בסכת שבועות שכפתי שכקריבין אע"ש שאין

היוה שפינו בטכנות שבינות שבינות שמקריבין אנים שאן בית. שסקריבין קרשי קרשים אנים שאין תומה. שאוכלין מעשרות אנים שאין קלעים אלא בשביל שקלקלו מעשיתם מעלה עליהם הכתוב כאלו בקריבין בסוסאה: (פו) ספרם שום אכן אל אבן כהיכל הי. כלומר שיכו לבבכם לחזור בתשובת רד"ק

כי לא נגעו ככשר הדש: (יג) היאשר. טעם ככל אלה כאחד מאלה כמו כן אתונות ורכים כמוהי ויקבר כערי גלעד: (יד) ויען. הטעם ישראל העכיאים קרבן חטאת גלעד: (יד) ויען. הטעם ישראל העכיאים קרבן חטאת על שנגחם מוידים אשמים כדכרים קשים שהם חמורים ולא היו נוכרים מהם ויביאו קרבן על דכר שעלם והם עושים שלא כהינו בדעתם כודון גם הכהנים דכר כטורה והשומא? על כן אמר הני כן העם הוה הם הכהנים וכן הנוי הזה הם עט ויאפר חני . מבואר הוא : עד ויען חני וואפר כן העם הזה וכן הנה יו הוה הענין כפול בס"ש או פני בן העם הזוה על הכהנים וכן הניי הזה הענין כפול בס"ש או פני בן העם הזוה על הכהנים וכן הניי הזה ל שמשהם את הכתנים היה להם להוהיר העם לבנות וכמו שאפרתם שימם את ככתנים היה להם להוהיר העם לבנות וכמו שהעריבו הכהנים ממא לפני בי הם מקריבים במובח כלא בית ואינם חששים הוא לפני בי הם מקריבים במובח כלא בית ואינם חששים לכבודי : עום) ועתה . ומעלה . מן היום שהתחילו בבנין ומעלי ושימו לבבכם מפרם שום אבן אל אבן כלומר שימו לבככם

ישר' זה וכן כל מעשה ידיהם: ואשר יכריבו, כמוכח לפני וזהו שם טמח הוח הנה התכרר כי חין כח בקודם לקדם מה שלח היה קדש על ידי מגע חמלעי ככח טמח נפש לטמח וזה היה דרך משל דרך נתן חל דוד שתפסו כדכריו וחמר לו חתה החיש ויען גם ככון הוח להיות המשל בעבור שהם בונים בחים לשכתם ובית השם הרב על כן חחריו : (טו) ועתה שיםו נא לבבבם, וטעם ומעלה היום הכח חחר זה כמו מכן עשרים שנה ומעלה וחחשר מלת פי : מאורת דור

שלונים יודמים את החורה: וכן הגוי הזה . כשל הדכר כמ"ב:
שלונים יודמים את החורה: וכן הגוי הזה . כשל הדכר כמ"ב:
כמני, ריל בדכר: החורה הנחונה תאחי: רוכן כל ספשי יוירים.
כמני ניציו בזה כן טופים הם ככל מעבה יויהם: ואשר יקרים!
שם. ומעחה אשר יקרים! שם כמצרת מרשב לא לא יתנו לכ
למוד ולדעה: (עו) 'ועתה . ריל שם כי שדיין אין קרכנס לגאן
הואלו ואינם יודעים תשפשי טומלה ושהרה ואיל כין הכית סוש
הככה לכד להקריע כה כשילתדו כי או חפיה ללון: שישר גא .

פטשה מוכדל וטמח: היאפרו לא. כחמת טעו כי בקדש גם הרביעו בס מכל: (יג) יואסר חגי. הוסיף לנסותם אם יודעים הם עלים סמל: (יג) יואסר חגי. הוסיף לנסותם אם יודעים הם עלים שסטלים: טמה וחמת הם עודע ככל אולה ד"ל אם סמר בגיעות האלה יהיה ע"י נוחמת מת הסום אבי לימה הפועמה במנים הכך אה בעיעות היה ע"י נותחת מת מחלה כבלים: "לו כן הכך לכם דוה. ונשש הכקף אב השיעות או שלחם כלים לו בלים: "לו כן הכם דוה. על סכהים אמר כמורכים הנות כן העם הזה כמו שלחם כוחים

food are, indeed, contaminated. The priests made no error in either reply.

14. So is this people—Just as you err in this, so do you err in many hala-chot.—[Rashi]

and whatever they will sacrifice

there—if they do not put their hearts to learning.—[Rashi]*

15. from this day—From the day they started to build the Temple.—
[Redak]

and before-Heb. וְמַעֵּלָה, lit. and

replied and said, "No." 13. And Haggai said, "If the contamination of a dead body touches all these, will it become contaminated?" And the priests replied and said, "It will become contaminated." 14. And Haggai replied and said, "So is this people, and so is this nation before Me, says the Lord; and so is all the work of their hands, and whatever they sacrifice there is contaminated. 15. And now, consider from this day and before—before

ment, which became contaminated by a reptile or a rodent. The garment is a first degree contamination, and the hallowed flesh is a second degree. The hallowed flesh, in turn, touched the bread, the pottage, the wine, or the oil, making any of them a third degree. One of these contaminated liquids, in turn, touched a food, making it a fourth degree contamination. It is based on this reasoning that some of our Sages assert that the priests erred because they were unaware of the principle of ritual contamination in a fourth degree in the case of hallowed foods.

13. If the contamination of a dead body—The dead body itself.—[Rashi] He proceeded to ask them other questions to ascertain whether or not they knew that there is a third degree of contamination pertaining to hallowed foods.—[Mezudath David from Pes. 17a]

It will become contaminated—For the dead body is the father of the father of contamination. The fifth degree of the contamination of the reptile or rodent is a fourth degree in the contamination of a dead body.—

[Rashi from Pes. 17a] Rashi follows Shmuel in this comment. explained above, according to Shmuel the original question posed by Haggai to the priests involved a dead reptile or rodent, an av hatumah, which touched a garment. making the garment a first degree: which touched bread, making the bread a second degree; which, in turn, touched pottage, making the pottage a third degree; which touched wine, making the wine a fourth degree; which touched oil or other food, making the oil or food a fifth degree contamination. The priests replied that the fifth degree is not contaminated. In the case of Haggai's question about the dead human body, however, the dead body is a level higher in tumah than the carcass of a reptile or a rodent. Accordingly, that which the dead human body touches is a higher level of tumah, too, making the garment an av hatumah, the bread a first degree, the pottage a second degree, the wine a third degree, and the oil or food a fourth degree contamination. With this reckoning, the oil or

גרבה על גרבה בהיקלא עלין אַהוּן וַהַנָיָא וּבְיַרַקוּנָא

מהר"י קרא

כודם שתשיבו אבן על אבן יפוד שנגנה בתחלת כבר י'ת שנת. כך פתר רבי שלכת ברבי יצחק וצ"ל: (פו) מהיותם בא אל ערכת עשרים והיתת עשרה, בואת הדעו כשבניתם חיפוד בתחלה לא הית עדיין עת לבנוהו שכל מי שבא אל ערמת נשרים קבין חפים וחיא מסעמת שאינו לוקח כ"א עשרה קבין: בא אל היקב לחשוף חסשים פורה והיתה עשרים. ואותו שבא לבור שלפני חגת לסחום כפורה להוציא יין סן הענבים לחשוף ולשאוב חמשים חין יין לא היה לוכח כי אם עשרים תוד ממעמים שלשים. רבי פנחם ברבי חלבו פתר שלפי כך ממעם ביין ייתר כבתבואה. לפי שאין אוכלין כן התבואה שחיא יבשח אבל סן חתירוש שותין היסני ונם נבלל מכנו בכלים וכארק. ובאבות של ר' נתן ספרש שליין מדה יתרה לעולם ואינו אלם כרי לשפת בני ארם ולפי שהוא מבפל שכחתם משאיר לתם כלם חיםנו: (יו) הכיתי אתכם בשרפון ובירקון. דר עכשיו

דיי: פו סדהניתון עלין עביפה עסרין והווא 2 למעצרהא דבה חמשיו גובין דמפר אַסְרִין: יוּ כְּחִיתִי יַחָכוֹן בשידפונא וּכְבַרָרָא יַת כָּל עוּכְרֵי

לשוב ולהוסיף על היסוד שיסדחם בימי כורש ובפל עחה בימו לכככם לעסוק בכנין וכלימוד לרכי כהונה: (מו) מהיוהם בא אל ערמה עשדים. מהיות לכס מחרה משולחת במעשיכם כחשר עד הנה שהיו מעמידים כרי הראוי למוד מתוכו כ' סאין ולא היה מולא אלא פשרה: בא אל היקב. הוח כור שלפני הגת והיין יורד לתוכו: לחשוף חמשים פורה . לשחוב ממנו חמשים מדות שמודדין כהם יין מניתות ושמם פורה: לחשוף. למלחות כמו לחשוף מים מגכא (ישעיה ל') וכן חשפי שוכל (שם ש"ו): והיתה עשרים. לא שנשתלחה כיין מארה יוהר מן הדגן אלא שאדם טועה כאומד מדת היקב לפי שהוא עמוק אבל הכרי עומד נפניו. ובמסכת אבות דרבי נתן שנינו שעם

אכן עזרא

מטרם שום אכן. וטרם ישרת כעכור ההר וכן הוח

מטרם היותם ההכנים יסוד ההיכל כל כח חל ערמת דגן

ויחשכו המחשכים שיהיו כה כ' מדה והנה הליה כי המחרה

היתה בה . מלת לחשוף מים מגבא כמו לדלות והנה

המארה שימלאו בה פחות מהחלי שיחשבו: (יו) הביתי .

כבר הזכרתי בספר עמום כי מכת השדפון בקמה כמו

שדופות קדים וירקון שמוריק והעד כי כן הוא שהוכיר

הברד ושעם את כל מעשה ידיכם כי מאירת ה' כללה הכל

למה לא אמר כיין מדה מועם. כמ"ם כדגן כגין לחשוף עשרים והמש סורה והיתה עשר' למדך שהיין מדה יתירה

בכעשיכם כה שהיה פרם הכנין וכה יחיח אחר הכנין: אכן אל אבן. כסו על אבן כטו אל ההרים לא אכל והדוסים לו כי כבר עשו יסוד הכנין כשבנו המובח אלא שחצרים השב תים מלבנות ככ"ש בספר לורא והרגם יונתן עד לא יהשם נדבך על נדבך: נם» מהייתם. פרם היותם בענין זה יוכלי להכיר בי באתי היה הרבר כי מי שיבא אל ערמת עשרים כלומר אל ערימת של חסים שהיה ראוי לצאת מכנה עשרים סאה והיתת קשרה כפני הכארה שמשתלחת כה: לחשוף חכשים פורח. לחשוף כפו לחשוף כים מנבא ענינו לקחת או לשאוכ.פורה כמו פור׳ ררכתי לברי והיא דריכת הענבים ביקב. יחמשים ר"ל חמשים בתים כפורה וי"ת המשין גרבין דחמר ומת שאמר עשרה ועשרים

אינו דוקא כי פקסים לא יסצא אלא מחצית או פחות מעם או יותר בעם סכל מקום המארה נכרה בחם: כים הביתי אתכם.

מצורת ציון

כן יכרם כרי מכוחה כפו מדשים (כראשים כ"ה): (טו) ערכית בקלה סערשם (רות ג'): היקב . כוח הכור שפיין יורד שם מן סג'ת: לחשוף. פנין שחיכם כמו ילחשוף מים מנכח (ישפים ל') מורח. כן יקרא הנח וכן סורה דרכתי לכדי (שכ ס"ג) : (יו) בשרפון. מנין לקות כורם מד לם נומר הכשול: ובירקון.

מצודת דוד ר"ל על"ו הביט ההפרש שבין אחר התחלת הבנין ובין קודם הכתחלה ושימו נא ונו": מן היום הוח ומעלה . ל"ל עלפניה: במרם שום. עד לה הושם חבן הכנין על חבן יפוד ההיכל לכנות סכותל כי היסוד כנו בימי כורש כמ"ש (בטורה ו'): (טו) סחיותם. כ"ל הכינו מה שהייחם כה כ"ה חל מרמה החם בחשבו שימלחו כם

פשרים מדות ולה שלה כה כ"ה משרה כי השתלחה כה הפחרה: לחשוף. כ"ל בחשבו שימלה לשחוב חמשים מדות מן היין היירד מן הפורם ולה מלה כה כ"ה משרים: (ח) הכיתי אתכם ונר. וחוצר

was ten. This teaches us that wine is an extra measure for the world, and when the wine suffers, it is a symptom of a curse for the world. Since the

wine must be plentiful, [the prophet] counts a larger number concerning it.—[Rashi]

placing a stone upon a stone in the Temple of the Lord—16. so that they should not come to a heap of twenty measures, and there would be ten; [similarly,] when one would come to the winevat to draw off fifty press-measures, and there would be twenty. 17. I smote you with blast and with yellowing and with hail in

above. The years that passed.— [Rashi] Ibn Ezra explains: from this day on.

before placing a stone upon a stone-Before you return to resume the building and to add to the foundation that you laid in the days of Cyrus—when it [the building] was stopped-now put your hearts to engage in the building and in studying the necessities of the priesthood.— [Rashi] Kara quotes Rashi as follows: Put your heart to repentance before you place a stone upon a stone of the foundation that was built eighteen years ago. Redak explains: Put your heart to the deeds that you did prior to the building and to what will be after the building.

a stone upon a stone—Heb. 'אֶּבֶן אֶּלָּ אֶבֶן אָלָּ, lit. a stone to a stone. Jonathan 47:2) "Draw off (קֹשְׁבִּי) the path."— [Rashi]

16. so that they should not come to a heap of twenty measures—So that you should not have a curse sent into your works as [there has been] until now; for they would set up a heap from which twenty seahs should be measured, and would find only ten.—[Rashi] Redak explains: From your being in this situation—that you

would come to the heap of wheat that was fit to contain twenty seahs and it contained only ten—you could easily recognize that this [situation] was caused by a curse sent by God.

when one would come to the winevat—That is the pit before the winepress, into which the wine flows.— [Rashi]

to draw off fifty press-measures— To draw out from [the winevat] fifty measures with which they would measure wine from the winepresses, and the name [of those fifty measures] is purah.—[Rashi]

to draw off—Heb. קשחל, to draw, as in (Isa. 30:14) "To scoop (קשחל) water from a cistern"; and so (ibid. 47:2) "Draw off (ישְּשְהַ) the path."—[Rashi]

and there would be twenty—Not that more of a curse is sent into the wine than is sent into the grain, but a person [may] err in estimating the measure of the winevat because it is deep, while the heap [of grain] stands before him. In tractate Avoth d'Rabbi Nathan (4:4) we learned a reason why a small measure is not mentioned with regard to wine, while it is mentioned with regard to grain, e.g. to draw off twenty-five press-measures and it

יָפוּיָחָנִי אַמַר יִי: יח שוו כען לַבְּכוּן מָן יוסא הַרַין וּלָעֵילָא מיום צסרין וַאַרָכָעא לָסָן יוֹסָא ַרָּתְשִׁיעאַה. הַרָּשִׁיעאָה לאשה: לאשה: בּיכְרָא דַיַי שׁווּ לִבְּכוּן: ים הַעוֹר כְּעֵן עַכּוּרָא באירכא וער פען נופנוא והינוא וריסונוא וְאִילָּנֵי וַיִּהָא לָּא מְעֵנוּ יוםא הָרון אַבָּרַהְ: י <u>וה</u>וה פהגם נכואה סן קרם יו תניגות עם חני

לשולם וכשהיין לוקה סימן רע לעולם ולפי שהיין זריך להיות הרכה מנה כו מנין יתר: (יח) אשר יוסר היכל. שהתחילו עתה בשנייה להוסיף על יסוד הראשון שכנו ביתי כורב: (ים) העור הזרע במנורה. עדיין לא זרעתם

בשנה זו והאילנות עדיין לא חנטו פירוחיהן ותעתה תזרעו בזמן ברכה כי בנין הבית יבוא ברכה במעשה ידיכם : רד"ק אבן עורא

את כל מעשה יריכם. כבו בכל מעשה ידיכם, וכן ואתנו אל תפרודו כסו ובנו: ואין אתכם אלי . ואין עצמכם כלומר עם כל וה אינכם אלי וכן יבא אתו וירעו הרועים אותם עצמם או פי׳ ואין אני רואת אתכם שבים אלי: (יח) שימו. אשר יסד היכל

(ים) העוד חזרע בסגורה

מהר"י קרא

לפי שאין אתם אלי אכל מכאן ואילך שימו לבככם לדעת אותי

ועד הנפן ונו' . בואת תדעו שעתה הוא עת לבנות בית ח'

שתתבואה עדיין בנורן ולא זרעתם אותת משתורעו אותה יהיה

ה'. אשר בנו על יסורו כי היסור בבר נבנח סוסן בנין הסובח: (ים) העוד הזרע במנורה . ראו אם עור זרע במנורה כי הרוב

תרצאתם לזריעה ומגמ הוא הנשאר לכם במגורה לאכול ומן

היום חוה אברך כה שבמנורה ומה שורעהם כיון שחתחלתם

לבנות: : ועד הגפן . וכן עדיין הנפן וההאנה והרסון ועץ הזית לא נשא כי עדיין לא תניק וסנם לשאת עלין או פרי בי בכסליו

חיה זה שהיא החדש התשיעי וכן היום הזה אכרך אותם וישאו

פרי לרוב ולפוב.חכר אלת העצים שהם רבים בא"י כמ"ש ארץ

חפת ושעורה וגפן ותאנה ורכון ארקוית שמן ורבש וכן התים

מ"ש על עץ הוית לא גשא כי עץ הוית זמנו במרחשון ובכסליו לשאת פריו ואולי מפני המארה שחיהה בהם מתחלת חית

פתאחר לשאת פריו: (כ) ויחי רבר ה' שנית, שנית בו ביום

ואשלה ברכה בכל מעשה ידיכם: "

הפך וכרכך ה' חלהיך ככל מעשה ידיך חשר תעשה: ואין אתכם אלי. העעם לא שנתם אלי והנה התכרר כי הל יסרם אולי ישובו מדרכם הרעה ולא שבו על כן נתן להם המשל הנוכר: (יח) שימו. הנה הוכיר למעלה יעשו מלחכה בששי וזה היה להכיח החבנים ולהיותם מגוררות ומתוקנות ובחשיעי החל לשום חבן חל חבן ליסד הבית ולמ"ד למן היום נוכף כלמ"ד השלישי לאכשלום : (יע) העוד . הה"א לתיתה ובעבור חות הגרון נפתח כתשפט ווה כמו העוד אביכם חי והנה היה הזרע זרוע בארץ והטעם אין לכם חחר במגורה מקומות שישימו שם הדגן בכתים כמו נהרסו ממנורות כי בעבור שהכם כברד לא היה להם רק מעם והנה הטעם אם אכה אחכם זאת השנה תמותו והנה החלותם ליסד הכית אז תחל הכרכה ככל: סז היום .

אשר יסד ההיכל חברך ווהן מן היום הוה ומעלה החמור למעלה והוכיר מפרי העץ הנוכרים הגפן והחחנה והרמון והזית וטעם לא נשא ליך ולא עלה ואף כי פרי עד פתה לא נשא: (כ) ויהי. שנית. כי ביום אחד התנבא פעמים: מצירת ציון

מצורת רוד ומפרש חת כל מעשה ידיכם התכוחות שורעתם חותם הכיתי כשדפון וכיכקון: ואין אתכם אלי. כ"ל וחין חני כוחה חתכם שכים חלי

סים הכשמת שני התכופה ונהפך לירהון: (ים) במגורת. כן יקרם פולר התכופה וכן נהרסו ממנוכות (יופל ה'): ועד, פנינו כמו (ית) ומעלה . כ"ל ולהלחה: למן היים . כ"ל שכיח מו חיום פשר פפי׳ וכן ועד כפר הפכור (ש"ח ו'): נשא. פנין נדול והלמחה: בנו על סיסוד של ההיכל משם והלחה שימו לכככם עה נטשה נימים

כאלה: (ים) חעוד חורע במנורח. וכי ים פוד מה מן הורם כמגורה הלא הכל הולאתם לוריעה כי מעט סיה: ועד חגפן ונרי. וספי' הנפן ונו' : לא נשא. פרי: מן חיום. הכל מיום החחלת הכנין אשלת כרכה : (כ) שנית. כאותו יום עלפו ככ"ד להדש

mentions the olive tree, whose season to bear fruit is in Marcheshvan and Kislev. Perhaps the fruit was delayed because of the curse.— [Redak]

a second time—A second time on that very day, on the twentyfourth day of the ninth month, for he prophesied twice on that day.— [Redak, Ibn Ezra, Mezudath David]

all the work of your hands, and you are not [returning] to Me, says the Lord. 18. Pay attention now, from this day and before—from the twenty-fourth [day] of the ninth [month]—from the day that the Temple of the Lord was founded, pay attention. 19. The seed is still in the granary, and the grapevines, the fig trees, the pomegranate trees, and the olive trees have not yet borne [fruit]—from this day I will bless." 20. And the word of the Lord came to Haggai a second time

17. in all the work of your hands—Heb. בְּל-מִעְשָה דְיִיכָּם, lit. all the work of your hands. This rendering follows Redak. Mezudath David explains the phrase as a repetition of the preceding: I smote you with blast and with yellowing and with hail; yea, all the work of your hands.

and you are not [returning] to Me—This is an ellipsis. Redak explains: And I do not see you returning to Me.

18. and before—This follows Rashi on verse 15. Mezudath David renders: from this day on.

that the Temple of the Lord was founded—That now for the second time they began to add to the first foundation that they had built in the days of Cyrus.—[Rashi]

19. The seed is still in the granary—You have not yet sown this year, and the trees have not yet ripened their fruits. From now on you shall sow at a time of blessing, for the building of the Temple will bring blessing into the work of your hands.—[Rashi] With the following you shall know that now is the time

to build the Temple, for the grain is still in the granary, and you have not sown it. When you sow it, however, there will be a blessing in it. You will also find a blessing in the trees that have not yet borne fruit. Although the grain that is now in the field has no blessing, I will bless it from this day on, for now is the time to build the Temple.—[Kara]

Redak renders: Is there still seed in the granary? See whether there is still seed left in the granary, for you took most of it out to sow it, and but a little is left for you to eat. From this, day I will bless what is in the granary and what is in the field, because you have begun to build the Temple.

and the grapevines, etc., have not yet borne [fruit]—Also, the trees have not yet borne fruit because it is not yet their season—for it was Kislev. Haggai specified these trees since they are plentiful in the Holy Land, as the Torah states (Deut. 8:8): "A land of wheat and barley, grapevines, fig trees, and pomegranates; a land of oil-yielding olives and honey." Surprisingly, Scripture

תני בעפרין וארבעא לָיַרָחָא לָּמֵיבָר : כּא אָמַר יָהוּרָה לְּסֵיםֶר צְּנָא יַת שָׁבֶּיָא וְיַת פורסי פלכוהא ואתבר תוכף סוכנת עסכיא וַיִּתְקַטְלוּן סוקון ורכביהון גבר בַאַחוּהִי: כג בַּעָרָנָא הַהִּיא אַפַּוּ אַקרָבִינְדְ שאַלהיאַל עכרי

מהר"י קרא

בה ברכה. וגם האילנות שעדיין לא נשאו פרים תמבאו כהם ברכה איתה תכואה שעתה בשרה אין בה ברכה כן היום חות אברך בשביל כך שעחה יש עת לבנות בית הפקרש: (כא) אני פרעיש את השכים ואת הארץ. שאפיל את האוסוה לפני ישראל שבני חשכינאים קכו על היונים והרגים והיו להם שלום מכל רד"ק

שהוא כיר לחרש תתשיעי ושחי פעמים דבר עמו באותו היום: נכח) אמר. אני מרעיש. דרך משל על מלחמות שהיו בומן מלכות שרם ואמר שיאמר זה אל זרבבל לכשרו כי כצבור המלחמות ההם לא תשפל מעלתו אכל תנדל מאד ז"ש ואקחך ושכתיר נחותם והמלחמות האלה היו בימי דריוש זה או בימי ארתחשפתא הכולך אחריו או נאפרהנבואה זו על בפול פלכות פרס והתחדש כלכות יון ז"ש והפכתי כסא סכלכות חה הית לשלשים וארבע שנה לבנין חבית כי או שלם' מלכות פרסיקם' סלכות יון וכן סצאנו בדברי רוזל שאמרו תניא רבי יוםי אומר מלכות שרם כשני הבית ל'דשנה מלכות יון בפני הבית ק'ם שנה כלכות בית חשכונאי ק"ג שנה מלכות בית הורדום ק"ג שנות הרי ה"ך שנים שתבד בית שני : וכט וחפכתי, מבואר הוא : (כנ) ביום ההוא. אקחך להעלותך בפעלה יותר כפה שהיית עד

החלה בחרץ ישמעחל בבוח שמועות רעות ממלהמות נהפך השולם: (כֹב) והפכתי. כי מלחמות רבות היו עתידות בימי הנביח בהנבחו להיותה וידענו כי כן היה רק לח מנאנו ספרים הקדמונים לדעת המלחמות שהיו ביתי דריוש זה הפרסי וכימי ארתחשסתא המולך אחריו וכימיהם זרובכל הנשיא ליהודה כי הוא ששכלר בראיות נתורות מן התקרח: (כג) ביום . אקחך . כדרך ישלח תתרום יקחני: ושפתיך. שמור כחילו היית חותם על יד ימיני וזה

רשיי

(ככ) והשפרתי חווק מפלכות הנוים. מלכות פרם

שהיא מושלה עכשיו על כל העולם יפלו ביד מלכות אחרת

אכן עורא

(כח) אבור. ברעיש. דרך משל כחשר חומרים כימים

דרד משל :

יכנים במה היחים במה אם במה במה מה במה מה היום ההיא היחים היחים המה מהיום במאח הם במה שיידו עד. בת הכתבים נקרא חתם וכן אסר שיטני כתותם והסבעת חהיא לא תסור סיר הארם "לא ביום ולא בלילה רזל שתהיח השנחת האל תסירת עליו ואסרו רזל גדולה תשובה שסקרעת נזר דין שנאכר בתבו האיש הוה ערידי וביון שעשה תשובה נחסך לו מצורת ציון טצורת רוד

(ככ) והשפדתי. ענין כליון:

פפ': (כח) אני מרעיש. ר"ל הכית הוה לח תהום לפד כי חני פרפים חת השמים כהלו כוככי השמים ממסילותם ילחמו כהם ומלכי

מעשים מהשפט למפירני בשפים מפטיחה לתוח ושלם ושל. פסרן יחספם לפלפים: (כל) וההפתי, ר"ל סלל לפיף אקח מהם לקם לוחות מהיה ליחל הפתידה ליא אהפך לפא לל המעלכות ואשרים מחק לפשלם וירו. בשמך: השאול: איש בחרב אחיו. מהומח ה'יחלא לההם ויהיו נהלנים היש בחלב אחיו עש"ש וקלאסי וגו' מלל איש לאחיו (יחוקאל ל"ח): (כנ) אקחר ודובבל. ר"ל אקח שיש פורפן ועל המשיח יאשר: ושפתיך לתוחם. לפו

on the twenty-fourth of the month, saying: 21. Say to Zerubbabel, the governor of Judah, saying: I am shaking up the heaven and the earth. 22. And I will overthrow the throne of the kingdoms, and I will destroy the power of the kingdoms of the nations. And I will overthrow the chariots and their riders; and the horses and their riders shall come down, each one by the sword of his brother. 23. On that day, says the Lord of Hosts, I will take you, O Zerubbabel the son of Shealtiel, My servant;

21. Say to Zerubbabel, etc.: I am shaking, etc.—This is figurative for the wars that took place during Persian reign. God instructs the prophet to convey this message to Zerubbabel, to inform him that his esteem would not fall because of those wars. On the contrary, his esteem would be raised, as the prophecy concludes: "I will take you, etc., and I will make you as a signet." Either these wars took place during the reign of Darius or of his successor. Artahshasta, or this prophecy was meant to foretell the fall of the Persian empire, as is the following verse.—[Redak]

Kara explains this verse as an allusion to the Hasmonean wars, when the Greeks were humbled before Israel, and Israel had peace from attack by other nations.

22. And I will overthrow the throne of the kingdoms—This verse refers to the downfall of the Persian empire and the rise of the Greek

empire, which took place in the thirty-fourth year from the building of the Temple; the Rabbis tell us that Persia reigned over Israel until the thirty-fourth year after the building of the Temple. The Greeks reigned for one hundred eighty years, the Hasmoneans for one hundred three years, and the Herodean dynasty for one hundred three years, totaling the four hundred twenty years of the entire existence of the Second Temple.—[Redak from Avodah Zara 9a]

and I will destroy the power of the kingdoms of the nations—The kingdom of Persia, which now rules over the entire world, will fall into the hands of another kingdom at the end of thirty-four years from the building of the Temple, as we learned in tractate Avodah Zara (9a).—[Rashi]

23. On that day, etc., I will take you—to raise you in higher esteem than you are in today.—[Redak]

מהר"י קרא מהר"י קרא לפוף ל"ל שנה לכנין הבית כתו שאנו שונים במסכת עכו"ם: המות כתו שאנו שונים במסכת עכו"ם: האומות: (כג) ישכתיך כחותם . כאותו חותם שאדם רואה כל

שתח ואינו שוכהו כי בך בחרהי גאום ה' צבאות: (בג) ושמתיך כחותם. כלפי שנגור על יכניה חביו חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו וגו' הוחם על יד ימיני משם אחקנך (ירמיה כ"כ) ואומר שם כתבו את האיש הדה ערירי למדנו שהיעולה לו תשוכתו ונולד לו זרוככל והושם כחותם:

רד"ק

נהפך לו לפוכה ואמר לזרבבל בן כנו ושכהיך כחותם חפך מח שאמר לו אם יהיה כניהו חותם ונו':

גזר רין לפיכה וגולד לו כן בנית האסורים.ואכר חי אני נאם ה׳ אס יהיה כניהו חותם על יר יכיני וגו' וכיון שעשה תשובה מצחרה ציון

מצורת דוד

שאין חותם הסכפת זו פיד האדם כן לא תסור אהכתי פתנו: כי בך בחרתי . היולא מפך בחדתי להיות הוא פלך הפשיח: (כג) כחותם . טכעת העשוי נחתוה כו הגרת : חשלת ספר חגי

תרעם

א א בַּהְנִינִשׁ הַשְּׁמִינִי בִשְׁנַת שְׁתַיִם * בִּינִינִשׁ בִּיּשְׁמִינִי בִשְׁנַת שְׁתַיִם * בִּינִינִשׁ בִּיּי פּהְנִם קְּרְרָיִנִשׁ הְיָרָה רְבַר־יְהֹנְה כְּשְׁנִת שְׁתַּיִים * בִּינִינִשׁ בִּיּי פּהְנִם קְּרָרְיִנִשׁ הְיָּה בְּשְׁנַת שְׁתַּיִים * בִּינִינִשׁ בְּיִּה פּוְ,קּרִם יִי אֵם

מהר"י קרא
א (א) בחדש השםיני. זהו סרחשון. היה רבר ה' אל וכריה א נבואת זכריה סחומה היא מאד כי יש כה מראות.
א (א) בחדש השםיני. זהו סרחשון. היה רבר ה' אל וכריה א נבואת זכריה סחומה היא מאד כי יש כה מראות
דימות להלום הניתן לפתרון ואין אנו יכולים לעמוד על אמיתת פתרונו עד יכא מורה לדק ולפי היכולת
אחן לכלישב המקראות אהד אחד מן הפתרונות הדומים לו ואחר פתרונו של יונתן: (א) בחודש השםיני. קודם

אבן עזרא אכועלורו הנכוא' רבים ואין דרך לספרם כי כח הנשמו' ההגוטח המקבלות כח רוח הקדש להנכיא אינט

(A) בחדש השמוני בשנת שהים לדריוש היה דבר ה' אל זכריה בן ברכיה בן עדוא הגביא לאמר.הגביא שב אל זכריה ואפשר כי גם עדוא היה גביא ואברו כי הוא עדוא

comes. Nonetheless, I will put my heart to reconciling the verses, one by one, according to the interpretations that resemble it and following the interpretation of Jonathan.—[Rashi] (For an explanation of the expression "teacher of righteousness," cf. Hosea 10:12, Commentary Digest.)

1. In the eighth month—Before they commenced resuming the work of the construction, for they commenced it on the twenty-fourth day of the [ninth] month.—[Rashi, based on Haggai 1:14f.] This was in the second year of the reign of Darius II.

says the Lord, and I will make you as a signet; for I have chosen you, says the Lord of Hosts.

and I will make you as a signet—In contrast to what was decreed upon his father Jeconiah (Jer. 22:24): "As I live, says the Lord, though Coniah the son of Jehoiakim, king of Judah, be a signet on My right hand, from there I will remove you." [Jeremiah further] states there (ibid. 22:30): "Inscribe this man childless." We learn that his repentance availed [Jeconiah], and Zerubbabel was born to him, and he was made as a signet.—[Rashi from Pesikta d'Rav Kahana, p. 163a]

Although Zerubbabel was not actually Jeconiah's son, but the son of Pedaiah, who was the son of Shealtiel, who was the son of Jeconiah (I Chron. 3:17ff.), he is considered Jeconiah's son. Descendants are considered as children until four generations because a person may see these generations during his lifetime.—[Ibn Nachmiash to Jer. 22:24] A signet is a ring with which one signs documents. It is never removed, not by day or at night.

This is a figurative description of God's providence over Zerubbabel.—[Redak]

Abarbanel (sollowed by Mezudath David) explains this prophecy as a reference to the war of Gog and Magog, which will be followed by the coming of the Messiah. According to Abarbanel, verse 21 refers to the destruction of the Second Temple, which will be like the stars of the heavens waging war from their orbits, and the nations of the world will unite to attack Israel. Verse 22 refers to the war of Gog and Magog, when the kingdoms will be overthrown, and their power will be broken. The nations will descend to the grave, each one falling by the sword of the others because they will be so confused. Verse 23 refers to the King Messiah, a descendant of Zerubbabel son of Shealtiel. Just as one does not remove a signet, neither will God remove His love from the Messiah.*

Zechariah

1

1. In the eighth month in the second year of Darius, the word of the Lord came

The prophecy of Zechariah is extremely enigmatic, because it contains visions resembling a dream that requires an interpretation. We cannot ascertain the truth of its interpretation until the teacher of righteousness

זכריה בר ברכיה בר אַרוֹ נביָא לּכֵיכָר: בּ הַנָה רָנֵו כִּן הַרָם יִיָּ עַלּ אַבְהָתְכוּן עַלּ דַאַרְגִיזוּ וָהֵיכַר אכיר צבאות תובו לפולהגי אַמר יִי צבאות ואָתְפּנֵי בְּכֵיכָרִי לָאַיִטְבָא לְכוּוֹ אַטָר יָיָ עָבָאוֹת: דּרָּא כַּאֵבְהָתִכוּון כַּדְנַן קדמאי למיפר יַי צָבָאות תּוֹבוּ **כְעו**ְמָאוֹרְרָהְנְכוֹוְבִּישְׁהָא מַקַלְּקְלַיָא וסעובדיכון וָלָא קַבְּילוּ וַלָּא אֲצִיתוּ אַכֶּר ה אַבָּהָתְכוּן אָן אינוּן וְאָם הַּימָרוּן נְבְיַיָא לָּא רנ"א בוכו הלי . מנהדרין לי ב והגניחים . שם קה

מהר"י קרא ברכיה: (ב) קצף ה" פלאבריכם אבותיכם הם דורות בן ברכיה: (ב) קצף ה" פלאבריכם אבותיכם הם דורות המאוראינם: (נ) שונו אלי נאום ה" ואשוב אדיכם. אבל אהם שקבתם אחריהם אקב"ה כווחיר לכם שתשיבו אליו גום הוא ישוב אינים: (ד) אבותיכם איה הם הדביאים הלכולם הוא שוב אינים: (ד) אבותיכם איה הם הדביאים הלכולם

רש"י

שהתחילו לחזור ולכנית במלחבה בהרי ככ"ד להדש
המחילו כה: (ב) על אבוריכם. בכדיר חירכן הכית:
(ה) אבותיכם איה הם. ראו בלקו מכה רעה ברעכ
במרכ וכדכר: והגביאים הלעורם יהיו. ואם ההמר
אף הנכיאים איה הם הרי מחו אני מציב לכסוכי הנכיאים

חף הנכיחים חיה הם הרי מתו חני מביב לכם וכי הנכיחים היו להם לעולם לחיות אך בסיפן מוכיה כי אמת היו דבריהם שכל דברי וחוקי גזירות פירעכותי אשר צויתי את עבדי אבץ עזרא

תחווה גם מצאנו בסררש קרוא הנ"ביא: לאצור. לישראל כמ"ש דרו בן ואסרות אליהם אבור להם שיוכרו הקצף שקצף ה" על האבות והם דרו שחבר בו הביה יותכרו כי בקבור מששחם קצף הי עליהם לפיכך ישובו הם אל ה" ולא יהיו כאבותיהם הב חיי כתצלים בכנין חביה כי לא ההלו לבנות עד ההדש הרשיעי ועוד היו ביידיהם בעשים רעים כמ"ש בספר עדרא: (כ) ואברת. בכואה הוא: יהו אל תהיר. כבואה דרא! יה) אבותיכם אית הם. הלוא הראו כיום בחרב וברצו בדרב כם שתביאים הם. הלוא הראו כיום בחרב וברצו בדרב כם שתביאים

(כ) קצף. כי הנכיא כנגד כל ישראל וידבר השם אליי כאילו מדבר לכל ישראל כמו מה חלעה אלי כי ישראל היו ליעקים כמו שכחוב למעלה וילעקו בני ישראל אלה על כן: (ג) ואשרת. כה אשר. הוכיר השם שלפה שעמים בזה הפשוק והטעם שובו ויבשם יוכיהכם יוהירכם שעמים רבות: (ד) אל. תעבו אתם עמי כאשר עשו אבוחיכם שקראו עליהם נכיאים רבים ולה שמעו:

(ה) **אבור**וכם. הנה מתו המוכחים והמיכיחים ואתם חדעו כי דברי ונכואתי השיגו אבוחיכה והעעם שכאו מצודת רוד

כיתי החרכן: הראשונים, שהיו כיתיהם: (ה) איה הם. כחותה הלח לכך נחרב כרעב נפדבר: והגביאים הלשילם יחיי. כחיתה ואם חשיבו לוי הנכיחים אים הם הלח גם הם תחו עם שלא של הכדע על זה לשיב לכם וכי הכניחים יחיו עד עולם כי הלח מחג

 (2) קצף ה׳. כ"ל חורבן הביח שהיה ביחי לבוחיכם לל בשקרה היה בי לם ה׳ קלף פעיהם בעבור העון ובא בנחול: (ג) ואברת. עכ"ז האמר אליהם ונו' שובו אלי יאו אבר אליכם להשכות שבינתי בחוכם: (ד) באבוחיכם. בהיו

forever?—And if you ask, "the prophets, too—where are they? Have they not died?" I [God] will answer you, "Should the prophets have lived forever?" But their end proves that their words were true; for all My

words, and the declarations of the decrees of My retribution that I commanded My servants, the prophets, concerning you—did they not overtake your fathers?—[Rashi after Jonathan]

to Zechariah son of Berechiah, son of Iddo the prophet, saying:

2. The Lord was wroth with your fathers, for they provoked Him. 3. And you shall say to them: So said the Lord of Hosts: Return to Me, said the Lord of Hosts, and I will return to you, said the Lord of Hosts. 4. Be not like your fathers, to whom the early prophets called, saying: So said the Lord of Hosts: Return now from your evil ways and your evil deeds. But they neither obeyed nor hearkened to Me, said the Lord. 5. [As for] your fathers—where are they? But the prophets—do they live forever?

Zechariah son of Berechiah, son of Iddo the prophet—The title belongs to Zechariah. It is also possible that Iddo was a prophet. In II Chronicles, reference is made twice to the writing of Iddo, the seer (12:15) and the prophet (13:22).—[Redak] Abarbanel suggests that Zechariah's prophecies were extensive because he was descended from a line of prophets. Moreover, the Hebrew cantillation indicates that the title belongs to Iddo.*

2. with your fathers—who were in the generation of the destruction of the Temple.—[Rashi] Admonish Israel to remember how God was wroth with their fathers, the generation that lived during the destruction of the Temple, and let them remember that this catastrophic destruction was because of their fathers' deeds. So admonished, they should have returned to God and abandoned the ways of their fathers. Nevertheless, they neglected the building of the Temple and contin-

ued to commit evil deeds, as is related in the Book of Ezra.—[Redak]

for they provoked Him—This follows Jonathan. Malbim explains: And this wrath still exists.

- 3. And you shall say to them—Because of this, you shall admonish them to return to Me, and I will return to them.—[Mezudath David] God's name is mentioned three times in this verse. The prophet says to Israel: Return to God, and He will admonish you and warn you many times.—[Ibn Ezra]
- 4. **like your fathers**—who lived at the time of the destruction.—[Mezudath David]

the early prophets—who lived in your fathers' time.—[Mezudath David]

5. [As for] your fathers—where are they?—See that they suffered an evil blow, with famine, with the sword, and with pestilence.—[Rashi] This is just what the prophets had predicted for them.—[Redak]

But the prophets-do they live

פַהָנְבֵי וּקוֹפִי דִי פַּקּדָת ית עברי נבייא הלא אַרְבִּיקוּ אַבְהַתְכוֹן וַתְבוּ וַאַבְרוּ כָּכָא דַחֲשִׁיב יִיַ צַבאות כאורההנא וכעובדנא כַי עַכֶּר עַמָנָא: וּ בִּיום עַשְׂרִין וְאַרְבְּעָה לְחַר פַרָהָיוּ נְכוֹאָה מְן ַקָּרָם יְיָ עַם וָכַרְיָה בַּר בֶּרֶכְיָהוּ בַּר ערוא נְכִיא לְמֵיסֵר: ח הזיהי בליליא והא מוא כיום עברים ולרבעה, כ'ה וב

ראיתי כלילה . סוכדרין לגב

יהיו , אביתינו הסאו ואינס . ואס תאסרו כמי כן הנביאים אינס

הנכיאים עליכם הלא השינו אכותיכם: (ח) ראיתי

תיים לעולם שאדם שלא חסאו אינם: (ו) אך דברי וחקן החלילה וגו'. רכותינו פירסו מה ספירה ונחתיכם . (וד) אידודי אידודי אידודי האידודי אידודי האידודי האידודי האידודי האידודי האידודי האידודי האידודיה עשה ה' כאשר ומם: (ח) ראיתי חלילה והנה איש רוכב על סום אדום והוא עופר בין ההדסים אשר בסצולה. אני הייתי רר"ק אכן עזרא

להם והם הודו וטעם כחשר ומם שידע מעשיה' לפני עשותם. ויפת אמר כי העעם דעו כי תפסק הנכואה וזה עעם הלעולם יחיו רק דברי התורה וחקים הלא השינום אבותיכם כי בתורה כהוב אם חשוב אל השם ישיב שבותך על כן וישוכו ויודו: (ו) ביום. עתה יחלו מרחות הנכוחה: (ה) ראיתי. כחוב בחורה הוא ישלח מלאכו לפניך זילכו

היו אומרים להם: והנכיאים הלעולם יחיו. והנביאים שחיו מוכיחים אותם יוכלו לחיות לעולם ולהוכיחם כבר הוכיחם ולא שמעו אך תראו שהכל הגיע אליהם כמיש להם זהו שאמר אך דברי וחקי.ורו"ל פי' כי והנביאים תשובת העם שאפרו תשובה נצחת השיכם כנסת ישראל לנביא אחר להם חזרו בתשוב׳ אבותיכם שחםאו איה הם אפרו לו והנכיאים שלא חפאו איה הם היכן הם וחזרו והודי לו: (ו) אך דברי וחקי. וחקי ר"ל גזרותי שגזרתי עליהם שיכותו בחרב וברעב וברבר ויגלו

הנשארים הלוא תראו שהשינו את אבותיכם ובאו להם הכל כפו שצויתי את עבדי הנביאים שיאפרו להם והם עצמם שבו ותהורו בעת ההרכן ז'ש וישובי ויאמרו : (1) כיום עשרים וארבעה לעשתי עשר חדש היא הדש שבם, שסית החדשים כמ'ש במגלת אסהר וכזה הספר לא ידענו אם הם ל' ארמי כ' לא מצאנו אותם בשאר ספרי הקדש: היה דבר ה' אל זכרית. בא לו כלאך ודבר עםו והראה לו זאת הפראה שהוא מספר והולך: כם ראיתי הלילה. פראית זכרי פתופות נאד כפראות סצורת דוד

מצורת ציון (ו) וסם. ענין מהשכט כמו וממואל חפק (חהלים ק"מ) : - כמלאית בנוסיהם: (ו) אך דברי וחקי. אך דברי חוק סגוירה

אשר לזיתי את הנכיחים לנכחית הלח התה השינו חת מכוחיכם לכד ולא את הנכיאים: וישובו. אכוחיכם עלמם פכו לו כעת התרכן הנה כמו שחשב הי לעשות לנו כסי מששינו כן עשה לכד אתנו והנכיאים לא נלקן כשונו: (ז) לאסר. כ"ל שיאתר לישראל את המראה אשר ראה: (ת) הלילה. ר"ל בלילה: איש. כ"ל שלאך 6. But My words and My decrees that I commanded My servants, the prophets—did they not overtake your fathers? And they returned and said: "As the Lord of Hosts planned to do to us, according to our ways and according to our deeds, so He did to us." 7. On the twenty-fourth day of the eleventh month—that is, the month of Shevat—in the second year of Darius, the word of the Lord came to Zechariah the son of Berechiah, the son of Iddo the prophet, saying:

The Sages explain that the people answered the prophet with a cogent retort. When the prophet said, "As for your fathers—where are they?" they retorted, "And the prophets, who did not sin-do they live forever?" He replied, "Your fathers returned and admitted to Him" [that the prophets' words endured], as it is said: "But My words and My decrees that I commanded My servants, the prophets—did they not overtake your fathers? And they returned and said, 'As the Lord of Hosts planned to do to us; according to our ways and according to our deeds, so He did to us."-[Redak from Sanh. 105a]

6. But My words and My decrees—The decrees that I decreed upon them, that they would die by the sword, by famine, and by pestilence, and that survivors would be carried off into captivity. Do you not see that [these prophecies] overtook your fathers and befell them exactly as I commanded My servants, the prophets, to tell them

[they would]? And they themselves returned and admitted [to this] at the time of the destruction, as the prophet continues, "And they returned and said, etc."—[Redak]

And they returned and said, etc.—At first, when they were still living in their land, they did not repent, but when they were exiled, they repented and admitted in their exile, "As the Lord of Hosts planned, etc."—[Kara]

7. that is, the month of Shevat—The names of the months, as they appear in the Book of Esther and in this book, may be Aramaic, since we do not find them in any other books of the Bible.—[Redak] Indeed, the Rabbis state (Yerushalmi Rosh Hashanah 1:2, Gen. Rabbah 48:9) that the names of the angels and the names of the months were brought from Babylon.

the word of the Lord came to Zechariah—An angel came to him and showed him this vision, which he proceeds to relate.—[Redak]

לַה וָהְנָה־אִישׁ רכב עַלּ־סוס אַרם גבר רכיב על סוסי סמוק והוא קאים בין בְּבָבֶּל וּבָתְרוֹהִי סוֹסְוָן פ נאַכְרֵית מון אַלַיון רבוני נאַכר לי סלאָכא די מלֵיל עמי אַנא אַקוּינה כָה אִינוּן אַבַּין:

מהר"י קרא רואה במראות הלילה איש רוכב על סום אדום כדי ליפרע בדם מככל והיה אותו האיש עומר כין הצריקים שככצולה זו ככל . כמו האומר לצולה חרכי ולכן עמר שם כדי לדכר עבי ואחרי אותו האיש היו רוכבים אנשי' בסוסים אדומים שרוקים ולבנים. ותוא ענין שררה שלא היו כל הסוכים דומים שוה אדום וזה לכן

אני הולף על העכו"ם: ואחריו סוסים ארומים וגו'. ווה שרוק והוא היה שר על כולם: (ם) ויאסר אלי הפלאך. מוכנים לשליחותו של מקום ויש בהם מיני לבעים הרבה ושלח הוא לו: שדוקים . לא ידעתי מה לכע הוא ויונתן תרנם קוחין: בין ההרכים אשר במצולה .

כין אילני הדסיא דככל: (מ) ואופר. למלאך אחד אשר היה מראה אותי כל זאת: מה אלה אדני. והוא הרוכב אבן עזרא

דניאל ולא כן מראות שאר חנביאים כי כת הנכואה היהה הולכת ודלה פיפי הנולה לפיכך לא בארן את דבריהם ולא הבינו המראות כאשר הם ואמר ראיתי הלילה במראות הלילה דאיתי ואת הכראה שראיתי: איש רוכב על סום אדום . יםצאנו בדברי רז"ל פיי הפסוק כך ראיתי הלילה בקש הקב"ה להפך את כל העולם כולו ללילה והנה איש רוכב ואין איש אלא הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה על סום ארום בקש הקב"ח להפוך את כל העולם לדם כיון שנסתכל ברעניה מישאל ועורית מיד נתקררה דעהו שנאמר והוא עומד כין ההדסים אשר במצולה ואין הדסים אלא צדיקים וכן הוא אוכר ויהי אוכן את הדסה ואין מצולה אלא ככל שנאטר האומר לצולה חרכי מיד שחזרין נעשו שרוקים ואדובים לכנים שנאכר ואחריו סוסים אדומים שרוקים ולכנים ואחרי זה נפרש בכראה כה שנוכל לפרש: איש. הוא מלאך ה' כמו והאיש גבריאל יכן אמר במוף הענין כלאך ה' עומר בין ההרסים וראה אוהו רוכב על מומ כור' למהירו' שליחתו ופעם אדום ושאר הגוונים אפשר שנאטרו לפעם וכתב אאז"ל כי סום אדום רכז לנכוכדנצ' הנקרא רישא דרהכא והזהב הוא אדום כי נכואתו הית' בארבע סלכיות כמו חלום נבוכדנצר וכראות דניאל ואע'ת שהסומים הם היו במשל המלאכים שלוחי האל כם"ש כ"מ רכז הוא לארבע מלכיות ופיי איש רובכ בי הכלאכים סושלים בהחתונים וכל. סקשה האל כארץ על ידם ובאמצכיתם ושליחתו היתה לעקור סלכות בבל ואע"ם שבוכן הפראה הזאת כבר נעקרה סלכות בכל נראה לו המראה שלימה כמו שהיתו בפני המלכיות השלש העתידות ובזמן כלכות פרס הית׳ מראה ואת ככו שאמר בשנת שתים לדריוש: והוא עומר בין ההדסים אשר כפצולה. הם ישראל והכשילם להדסים ר'ל לעצי הדס לפי שיש להם ריח

פוב כן ישראל שבבבל יש להם רית מצות ר"ל עומד כיניהם לעזרם ולרוציאם מהגלות: במצולה, היא בבל: ואחריו סומים ארומים שרוקים ורבנים. שרוקים מין צבע שלא נתברר אצלינו מה הוא וויא שהיו שרוקים בפסרק ואין לו מזם והנת שרוקים בסראה הואה בפקום שתורים הנוכר בסראה האחרת שהיא ארכע מרכבות ווית שרוקים בסראה הואת שהתין נוסחא אחרת קיוחין. ואלה הסוסים כן הדוכה לא היה עליהם רוכב וזה שהיי רוכב היה שר לכלאכים אחרים לפיכך ראה אוהי רוכב ואחריו סוסים אדוכים אם נפרש סום אדום על נכוכדנצר נפרש סוסים אדומים על בנו ועל בן בנו והנה הם כנגד המרככה חראשונת שרוקים ולבנים כאלו אמר ואחריהם שרוקים ואחריהם לבנים והנה לא זכר כננד המרכבת חרביעית כי לא ראה אות׳ בואת הסראה בעבור שהיתה רחוקה אף על פי שראה אותה בסראות האחרות: (ט) ואסר. הדובר. בי, הוא שאסר עליו היה דבר הי אל זכריה: אני אראך. היה לו לומר אני אשמיעך בי לא הרא׳ לו עוד אלא מראת הסומים שהראה מתחילה לו אפשר כי אראך.

סצורת ציון (ח) ההדסים. שם חילן כמריח : בפצילה. ענינו מקום רכוי המים כמו וחשליכני מלולה (יונה ה'): שרוהים . מלויירים כלכעים מחולפים ודוגמתו כדרו"ל חשה לח חעכור שרק

סצודת דוד וכן והחים בשניחל (דניחל ע'): והוא. החים ברוכב על הסום שתר בין בילני הדם העומדים במלולה: ואחריו. מחרי החים סרוכב עמדו כוסים חדומים ונו' : (ע) ואומר. שחלחי מת המלהך

אך אין סדר הפרבה והלשון מתיישב בון והנה איש.

מלאך: על סום אדום. רמז הוא ליפרע מכשדים

ממדי ופרם בהרב ובדם כמו שהוא אומר כאן וקלף גדול

שני המלאכים סדומה וכתוב המלאך הגואל אותי וישלח

מלאך הנה אנכי שולח מלאך ומלאך פניו הושיעם ובספר

דניחל מפורש שר יון ושר מלכות פרם ושר השרים הוח

מיכאל והנה הכלל כל מעשה השם הנכבד על ידי המלאכים

הם שהם עשי דברו. והנה המשל שיבינו בני החדם למלך

יושב על כסאו וישלה שלוחיו מהם רוגלים ומהם רוכבים על

סוסים שיכואו מהרה ויודיעוהו הדכרים שהם בממלכתו

וככה זה: והנה איש. מלחך כמו והחים נכריחל: על

סוב אדום . ככה רחה וחין נורך לבקש טעם למה חדום

וככה לא נבקש טעם למה לליל שעורים ולא הטים והמפרש

כי שעורים מדרך סערה ואדום כמו הדם לשפוך דמי'ואלה כדברי דרש הם וזה החיש הרוכב הוח שר ופירוש במצולה

קשָה. ויפת אמר כי הוא שם מקום ונפתח הכי"ת כמו וזכח

ולמנע בקרקר אף על פי שאין דרך להפתח על שם מקום כי

לא יאמר כליון בשמרון כי אם בשבא או בהירק ורבי משה

הכהן אמר כי במלולה בריכת מים וסביבותיה הדסים:

ואחריו כיכים. ואין איש רוכב עליהם ואלה כדברי

יחוקחל ופני שור מהשמחל ומלת שרוקים מגזרת שורקה

במראה שורה ואלה השובים הם רבים על ג' עינים פירוש

נוונים: (ט) ואובר. אל המלאך הדובר כי. ואינט

the one through whom the vision appeared to Zechariah.—[Redak]

"I will show you what these are."—Either the intention is, "I

- 8. I saw tonight, and behold! A man was riding on a red horse, and he was standing among the myrtles that were in the pool, and after him were red, black, and white horses. 9. And I said, "What are these, my lord?" and the angel who was speaking to me said to me, "I will show you what
- 8. I saw tonight—Our Sages explained [this phrase as] they explained [it] in the Aggadah of the chapter entitled "Helek" (Sanh. 93a), but the sequence of the chapter and the language do not fit it.—[Rashi] [This explanation will be discussed below, where it is quoted in its entirety by Redak.]*

and behold! A man—an angel.—
[Rashi, Ibn Ezra, Redak] Ibn Ezra
and Redak refer to Daniel 9:21,
where the angel Gabriel is called
"the man, Gabriel." Moreover, in
verse 11 (below) we read, "the angel
of the Lord, who was standing
among the myrtles."

on a red horse—This is an allusion that He would exact retribution upon the Chaldeans, Media, and Persia with the sword and with blood, as He says (verse 15 below): "And I was very wroth with the nations."—
[Rashi]

and after him were red, etc., horses—prepared for the mission of the Omnipresent. That there were among them [horses of] many sorts of colors was a [means of] praise for him.—[Rashi]*

black—Heb. שְרֶקִים I do not know what color this is. Jonathan rendered [Rashi]*

among the myrtles that were in the pool—Among the myrtle trees of

Babylon.—[Rashi from Jonathan] [That Rashi explains the verse in inverted order is puzzling.]

As Rashi mentioned above, the Sages explain this verse in the Aggadah of Helek (Sanh. 93a), as follows:

I saw tonight—The Holy One, blessed be He, wished to turn the entire world into darkness (literally night).

and behold! A man was riding—"A man" refers only to the Holy One, blessed be He, as it is said (Exod. 15:3): "The Lord is a man of war; the Lord is His Name."

on a red horse—The Holy One, blessed be He, wished to turn the entire world into blood; but when He focused on Hananiah, Mishael, and Azariah, He was satisfied, as it is said:

and He was standing among the myrtles that were in the pool—Myrtles are nothing but righteous men ... and the pool refers to Babylon.... Immediately, those full of wrath turned to sorrel, and the red turned to white.*

9. And I said—to one angel who showed me all this.—[Rashi]

"What are these, my lord?"—He was the one riding on the red horse.—[Rashi] What do they symbolize?—[Mezudath David]

who was speaking to me—He was

ינאַתִיב נְבָרָא דְקַאַים' באַרָעא: יא ואַתִיבוּ יַת פַלָּאַכָא דַנִי דַקַאָים בּיוּ אַילָנֵי הַדֶּסָיָא נאַמרוּ הַבַּבְנָא באַרָעא והַא כל

על סום חדום: (י) להתהלך בארץ. לרחות חת

תאיש: (י) ויען חאיש. ייאסר אל תנכיא: להתהלך כארץ. אלו תאנשים שרוכנים אחרי שלחם הקכ"ה עםי שילכו להתהלך לשום בארץ לראות שלות האומת ורכותעו פירשותנה איש שלוות העכו"ם: (יב) ויען בלאך ה'. היא הדוכר כי: תרבות האומת ורכותעו פירשותנה איש ת שמום במהדק להאות שתור האומות ובתונו שי שהומות אם במה במה שהומר ויכן האים העוכה כין התהמים הרכבים התבמים במה הקב"מ שהומר היכב זה הקב"מ שאומר ויכן האים העוכה כין התהמים הרכביה הקב"מ הוה הקב"מ היה לכך אלה אשר אני שולה אלא הרברי הלה אשר אני שולה אלא הרברי הלה אשר אני שולה אלא הוא כמו שפתרנו למעלה האיש הוא חמלאך: (יא) והנה כל הארץ יושבת ושוקמת. התהלכנו בכל הארץ וראינו שכל רד"ק אכן עזרא

כמו אשביקך כי חוש הראות נשאל לשאר חחושים לפי שהוא העומד בין ההדסים כפי פי' יפת ולפי דעתי כי המלחך הדובר כי הוא הרוכב על פום אדום כי הוא השר ד (י) ניען. עתה פירש כי הוא העומד כין ההדבים אלה הביסים שלוהי השם לשוט בחרן כמו שטן חיוב שנם הוא מלאך: (יא) ויענו את מלאך ה'. הוא האיש הנוכר שהוא אחד השרים ואלה הסוסים שלוחיו במלות השם: (יב) ויען . כמי וענית

החוק שבכלם כבו שאפר וכל העם רואים את הקולית ראה דיח בני ויתכן פי׳ אראך כמשמעו ואמר לו על זה הכראה תאחרת שתראה לו ארכע קרנות שהיא מבוארת כזאת ואע"ם שהוא לא הרינ׳ עד שפירש׳ לו: ני) ויען האיש, הוא רוככ חסום ושפע הנביא שהפלאך הרוככ ענה אע"ם שהוא לא היה שואל אותו ואמר לו כי אלה תסוסים הם שלוחי האל ששלחם לחתחלך בארץ על דרך שאפר השפן משום כארץ וכתחלך בה תוששר כי הכלאך הרוכב לא ענה אל הגביא אלא פיי ויתן כפר

מהר"י כרא

רענית ואסרת ויען איוב הראשון ותנת שבע הנכיא שרוככ הסום היה אוסר ושואל לאל' הסוסים איפר שלח ה' להתהלך. בארץ סה ענין הארץ והם ענו ואסרו לו התחלכנו בארץ ורצינו אותה יושבת ושוקסת ואלה כבו ולאלה וכן ודור הגיד לאבר שדיתופל בפישרים כפר ולדוד ושני אנשים שרי גדודים היו בן שאול כבו לבן שאיל והדומים להם: ניה) ויענו. מבואר הוא: 🕶 בת ושוקפת, ראינו שלות העכו"ם וישראל בעער לפיכך ענה הכלאך ואפר עד פתי אתה לא הרחם את ירושלים: פים ויען מצורת דוד

הדוכר כי מה אלה ד"ל על מה מרמו: אני אראך. כמראה נכואה מראה לך של מה מרמו ווהו כמה שהשמיע לאוניו דברי האים

מצודת ציון פלפניה (שנת ל"ב): (יה) יישבת . כ"נ יושנת כשלוה: ושקפת . פלבון השקם ותרגום.: (יב) ויען. ענין הרתת קול כפו ופנית

הפופד כין ההדפים החתור במקרם שלחחריו: (י) ויען האיש תר. שם כי הוא שמל אל המלחך הדוכר כו שנהו האיש וגו': אלח . הפופים האלם הם אשר שלח ה' להההלך כארן לארכה ולרחבה הרשט של המשל לא להם כל אחד כומנו : (א) ויעורוני. כי המלאך העומד כין ההדסים שאל א אינו בדרך כ"א בומנו עם כי לא מכר כי מהתשובה יוכן ששאלם על זה: התהדלבנו כארץ. ר"ל ילשנו את כל הארץ זהנה כלה יושבת בשלוה והבקט ואין אי שערב לבו לשת למלחתה לקחת שה עידינו וסחרון המכאה היא הסוסים הבשלוחי המקוש ירתון על המלביות המולרים בכיסה והראה לו בדפות סוסים לרמו של המהירות וקלות התנושה והיה הרכה מכל פין לרפו של מלכית המהירות וכדרך שראה במרחה אחרות כת"ש השכם לרצע מרכנות וגר למתככה הראשונה שוסים ארוצים וגר (נק' וי) והאדומים ככלנם ידמון של ככל כין כו אות הוא רישה די דבהל (דישל ב') ופראה הוהב את הה ראו הנולש שרכב על אחד וההאדומים כא נרון שלו מתקה הנאה בכל אל הל כי שלח בין מלסכו ופוא רכב שליה וכבשה תתחיו והסמידה בין ההדסים אשר במאלה לרמו שמסלת בכל היחה כאדלה שעמדה במאולה כמ"ש ספותר לצילה חרכי (ישעיה מ"ד) וכה גדלו ההדסים תרובים והשרורים ירמוו על מדי וסרם לפי שהיו שתי מלכיות ב6 הרמז **בפוסים כפלי מראה מדילפי הגוונים ולא כפלי גוון א' והלכנים ירמוו על יורויחרן שוהו לפי במנהגם היה ללכוש מלכישי לבנים וכל שוכש איסיים שהיו לכנים בהפלגה (ולא הראם לו בפראם, ההיא מלכות הרכיסית לפי שממשלתה היתה אחר.** חרבן כית השני ועדיין לא דבר בו פספרפן סוף ולחרר שדכר בו מוף הראה לו כחשת רמוים גם על מלכות הרכיעית): (יב) מלאך ה' . העומד כין ההדכים: ה'

ruled over the earth without opposi-

12. And the angel of the Lord replied—The angel that was speaking to me.—[Rashi] Redak also prefers

this interpretation. He does, however, suggest that it was the angel standing among the myrtles who came to Israel's aid.

these are." 10. And the man standing among the myrtles replied and said, "These are the ones whom the Lord has sent to walk to and fro on the earth." 11. And they answered the angel of the lord who was standing among the myrtles, and they said, "We have walked to and fro on the earth, and behold! All the earth sits still and is at rest." 12. And the angel of the Lord replied

will tell you what these are," or the angel was referring to the vision of the four horns in chapter 2, through which he understood the initial vision of the horses.—[Redak]

As mentioned above, Rashi identifies the angel who was speaking to Zechariah as the one riding the horse. Ibn Ezra also identifies him with that angel, who was a prince. Abarbanel and Mezudath David, however, distinguish them from each other. The angel shows Zechariah the meaning of the vision by showing him the man riding the horse, standing among the myrtles and by allowing Zechariah to hear what the other angel was saying.

10. And the man standing among the myrtles replied—He was the one riding the horse. The prophet heard the angel riding the horse reply, although he had not asked him [anything]. He told him that these horses were God's messengers, whom He had sent to walk to and fro on the earth—similarly to Satan, as mentioned in the Book of Job. This may also be rendered: And the man standing among the myrtles raised his voice and said [to] these whom

the Lord had sent to walk to and fro on the earth.—[Redak]

to walk to and fro on the earth—To see the tranquility of the nations.— [Rashi]

11. All the earth sits still and is at rest—We saw that the nations of the world were all sitting still and were at rest while Israel was suffering. Therefore, the angel raised his voice and said, "O Lord of Hosts! How long will You not have mercy upon Jerusalem and the cities of Judah upon whom You are wroth for seventy years already?"—[Redak]

Similarly to Redak's father, Mezudath David explains that the horses represent the three kingdoms of Babylon, Persia, and Greece. The angel riding on the red horse means that Babylon did not fall by chance, but by Divine Providence. The שרקם, understood as "of various colors," represent Persia and Media, one kingdom composed of two components. The white horses represent Greece, a country in which white garments were very popular. Babylon's downfall was in its own land, a swampy land, where myrtles grow. The kingdoms reported that they

רגן שבעין שנין: יי נאַהיב וייה מלאָרָא די מניר עמי פרנטון יליני ליניטר אַרָאַיר. מל קרניא רבית יהידה ראינהיתא עליהון קום פקנין פּרְגָּמִין רָנִיחִיסִין: ב נאכר לי מלאכא די פור ענות ירושלם ולציוו אָלאוה ער כא הרחם על ירושכם מט, אטורה. כרנו אַכוּר מהפרע אנא אימטי אף 3 ניאמר ביאמר 5 , ריםטוגיםו ただ さけぶに רור אלאונ רים נדמים: יויאטר רבי קראלאטרטר になべる יון שרעים שנר: כן ארי לירושלם ער טרי ארור LEGIC SC SC

מהר"י קרא

מ. האומי יושני ושקטים!(ונ) שד מהיאחתלאתהו את יהשלי ואת פני ושקטים!(ונ) שד מהיאחתלאתהו את יהשלי והאומי והשלי והא פני והוא של יהוא של יהוא של יהוא מי הוא של יהוא מי הוא את הוא את הוא של האומי והשלי מינים היו משנים והוא מינים לאי של להם נבנל והם מנים ווי ושקטים נאידה מינים מליום לאין לא להם נבנל והם מנים של יולי אותם ולכה אין אחת מרוח מליום לאין פלאת להרבות ירישלים את ישראל; (יו' קגאת' לירושלים ולציון קנאת גדולה, מתרונו את ישראל; (יו' קגאת' לירושלים ולציון קנאת גדולה.

נינ) ויען ה' את הסלאך הרובר בי רברים טובים . לא ששמע הנכיא מה ענהו אך ממה שמת המלאך לו קרא לאמר קנאתי נגו' אני יודע שדכרים טובים ענהו :

È

שנעים שנה אפקור אחכם: (יג) דנרים נהוכים. לנחם את

אבן עורא

המתרת וימן אווב הראשון או הטעם שיענה לשם ששלחו ו
והוא הנכון ההוה השעם בהמעור מלחמת אויננה ניתן
השבעי ז והובל לאשר המנגא מני ושמתין במחשום: ודה
שבעים שנה בארמני נאר היננ בספר דניאל :
(נג) ויען. עחה הזכר הה שענה השם בדרך כלל כאשר השמים וה הנניא והמאל :

מצורה דוד

מצודה ציון (נכרים כ"ו): וזפהה. מלפון זפה וכמם: (יו) נחפים. מלפון זפה וכמם: (יו) נחפים. מלפון זפה וכמם: (יו) לנאהי. פנין כמם כמו הם קנלוני כלה 66

אנאות ער בחיאחת ותר. לאומר לאףם המשלק השלכיים ההסב"ל האמנים (דכלים כ"ו): ואבית. עלשן ושב וכמם: (יו) נוחטים. במשני מלכי לאי מספ הכאומיי הלחשבי המלכי של בל מלךשבים. במשני מלכ לכל אחסים: על לכלים עולכי ושמשיוניל כיידן ימדוע לא מרחם אסבים ייבוליטוני בלל אחכים: המלל ואחכים! כלני אשר ועמרות. אשר מספר עליפים וכיום: שניים בוכי ממי הרכן ביניו תלומר כול מניין: הם כנלל הוסם אם הם נכניים לעליפוני ומכם: (וו) אחר השלאך והיונר בי. לממן יאונים הוא לאני ברבים מורבים. הם הדליים ציוה לו הצולון לקרא לאומים למכימתי בכלים: (דו) קנארי ליידושלים. כעליו מה מסבו מסמים

and said, "O Lord of Hosts! How long will You not have mercy on Jerusalem and upon the cities of Judah, upon whom You are wroth for seventy years already?" 13. And the Lord answered the angel who was speaking to me, good words—yea, consoling words. 14. And the angel who was speaking to me said to me, "Proclaim, saying: 'So said the Lord of Hosts, I am jealous for Jerusalem,

How long will You not have mercy on Jerusalem-Because, as long as the nations are afforded tranquility, Israel will not leave the Babylonian exile. Although Israel had already returned from exile, the prophet was shown that the tranquility and the downfall of Babylon were accomplished by God through the angels delegated to guide the nations. So it will be with the remaining three kingdoms who will be afforded rule over Israel and will then destroyed; it will be just like this, the downfall of Babylon, that has already passed.—[Redak]

upon whom You are wroth for seventy years already?—Either the intention is that Israel was in exile for seventy years counted from the inception of Nebuchadnezzar's kingdom, or the intention is that God was wroth with Israel until the seventieth year after the destruction of the Temple (the second year of Darius), when the vision was revealed to the prophet. Although this vision appeared to him in the

month of Shevat and the construction of the Second Temple had commenced in the month of Kislev, Israel was not at rest, but was at war with its adversaries during the entire period of the construction.— [Redak]

13. And the Lord answered the angel who was speaking to me, good words—Not that the prophet heard what He answered [the angel], but from what the angel said to him, "Proclaim, saying, 'I am jealous etc.,' I know that He answered him good words.—[Rashi]

Ibn Ezra says that the prophet did hear God's reply to the angel. Scripture, however, first mentions the general statement and only later how the angel proceeded to elaborate upon it to him.

consoling words—Heb. רְּבָרִים הַחְמִים—[Redak] Jonathan renders: words of consolation.

14. I am jealous for Jerusalem—I am exacting the retribution [for] the cause of Jerusalem from those who oppress her.—[Rashi from Jonathan]

כָנְאָה רַבָּא: פו וּרְנוֹ רַב אַנא רְנֵיז עַל עַסְסְיָא רשרן שַׁרֵּיוָא דִי אַנָא רַגְּוֵית על עסי זְעִיר ואינון מסיעין לָאַבָאָשָׁא: יוּי בְּכֵן כַּדְנַן אַמר יִי אַתוֹב לִירוּשְׁרֶּם בַּרַחַמִין בַּית מַקַּרָשְׁי יָתָבָּנִי כָּהּאֱמֶריִי צָּבְאוֹת וחום דמשחהא יהגגד על בּנְיַן בַתְבֵּי יְרוּשְׁלָם: יו עוד אָהָנְבְּי לְּמֵימָר פרנן אַסר יוַ צבאות עוד יהפלון קרוי עסי שוּבָא וִינַחֵם יָן עור ית

מן המליקים לה: (מו) השאננים. אבר אלו אומרים עליהם שהם יושכים ושקטים: אשר אני קצפתי. על שמי מעט: והמה עורו. על הקלף לרעה: (מו) וקו ינמה. למוד חומתה ארכה ורחבה:

אכן עורא

כל הנחה קשורה עם למ"ד איננה כמו קשורה כבי"ת והנה זה כמו המקנח חתה לי והעעם בעבור כמו ויקנה השם לחרנו בעבור חרלו והיח קנחה לטוב לחותו הנוכר וכשהיח השרה כבי"ת כמו ויהנאו בו פלשתים היא להפך: (עו) והצף. זה לחות של מלחמות רבות ולרות קשות על הגוים בימים ההם: קצפתי מעם . על ישראל והם הוסיפו : (עו) לְבֹן. וקו. משקולת הכונים: (יו) עור תפוצינה. ככל לד מרוב הטוכה ינדל היישוב:

מצורת דוד

לירושלים ולליון כועם אני חרבה: (עו) וקצף. עחה יפרש בהקלף הוא של האומות היושבים שאק והשקע על אשר אני קלתתי על ישראל והשה עורו אל הקלף לעבות רעה עוד יותר מתם ישראל וכפה עורו אל הקלף לעשות רעה עיד יותר מתם שקלשתי: (טו) לכן. סואיל ומאד כרעולישראל לכן ככר שכתי את ישרמל לירושלים מפחת הרחמים עם כי לח זהו ועוד יבנה כה ביחי

מהר"י קרא קנאתי לאומות בשביל ירושלים שהתריבות חשאננים:(פו) אשר ני קצפתי מעם. על ישראל שמסרתים ביריהם והם עורו אחרי להשחותם. על שאמר למעלה המלאך עד פתי לא תרחם חור ואמר כאן ושבתי לירושלים כרחמים שארחם את ישראל: (יז) עוד תפוצנה ערי מסוכ. שיהיו סלאים מכל פוב:

רד"ק שאקרא אותם באוני ישראל לנחבם: (פו) וקצף. חשאננים, ר"ל כמו שאסר יושבת ושוקמת: אני קצפתי מעם. אני קצפתי על ישראל סעם להגלותם מארצם ומפם הוא כנגר מה שהרפו הם לישראל אחר גלותם: עורו לרעה, להרע להם יותר מדאי וכן אםר בישעיה קצפתי על עמי חללתי את נחלתי ואתנם בידך לא שבת להם רחמים על וקן הכבדת עולך מאר: (מ) לכן כת אבר ה'. וקוה. כתיב בה'א במשקל נוה וקרי כלא ה'א ותוא קו תבנין החום שנושין על העדבך: (י) עוד קרא. תפוצנה ערי מפוב. מרוב פובה ושלוה שיהיה להם תפוצנה הנה והנת כלומר שירבה היישוב: ונחם . פתח והוא מכנין הרנוש :

(שם נ"כ): (טו) השאננים. פלשון שחכן והשקם: (סו) וקו. פנינו הוט המשקולת של הכנחי וכן קו להו (ישפיה כ"ח): ינשה. מלפון הטיה : (יוֹ) חפוצנה . שנין סוור כמו ומטלה נפלה כל הפרן (כרחשים ע׳):

ולא יכשל המלך את הבנין כדרך שבשל כורש: וכי ינשה. הכונה ינשה הו המשקולת לבנין הומת העיר ולא ימחה המלך כירש: (יו) עוד קרא לאשר. גם זה מדברי המלאך שאשר להנביא מוד קרא לאמר את ואח: עוד תפוצגה. ה"ל עוד יכא הרכן וגלוח של הבית השני וישולו יושבי ערי יהודה מכל עוב וישמו שן הארן הפוצה: ונחם ה". ואק"ו בגאולה העתידה ינהם כי עוד את ליון

and the Lord shall yet console Zion, etc.—Afterwards, with the future redemption, God will again console Zion and choose Jerusalem.

Then there will be a complete and perpetual redemption, and then Israel will rule over nations.—[Mezudath David]

and for Zion—great jealousy. 15. And I am very angry with the nations that are at ease, for I was wroth a little, and they helped to do harm.' 16. Therefore, so said the Lord: 'I have returned to Jerusalem with mercy; My house shall be built there,' says the Lord of Hosts. 'And a plumb line shall be stretched out over Jerusalem.' 17. Further, proclaim, saying: So said the Lord of Hosts, 'My cities shall yet spread out with prosperity, and the Lord shall yet console

15. And I am very angry—This is a sign of the many wars and troubles that befell the nations in those times.—[Ibn Ezra]

that are at ease—Concerning whom these [messengers] say that they sit still and are at rest.—[Rashi]

for I was wroth—with My people, a little.—[Rashi, Ibn Ezra]

and they helped to do harm—In addition to the wrath, [they helped] to do harm.—[Rashi] I was wroth with My people a little, just (enough) to exile them from their land. This was little compared to the harm the nations inflicted upon Israel after their exile, when they inflicted much harm upon them. This idea is found also in the Book of Isaiah (47:6): "I became wroth with My people, I violated My heritage, and I delivered them into your hand; you did not show them mercy; on the aged you made your yoke very heavy."—[Redak]

16. **Therefore**—Since they did much harm to Israel.—[Mezudath David]

I have returned to Jerusalem with mercy—With mercy, I have returned My people to Jerusalem, for they do not deserve it.—[Mezudath David] Since the angel asked God until when He would not have mercy on Jerusalem, He replies here that now He will have mercy upon the people and return them to Jerusalem.—[Kara]

and a plumb line shall be stretched out—to measure its wall, its length and breadth.—[Rashi] This indicates that Jerusalem will be rebuilt without any objection from the king.—[Mezudath David]

17. Further, proclaim, saying—This too is part of the command of the angel to the prophet. First, he commanded him to make the aforementioned proclamation, and now he continues to command him to make the following proclamation.—[Mezudath David]

shall yet spread out—on all sides because of the great prosperity. The settled area shall be greatly enlarged.—[Ibn Ezra]

יַח ציון ויִהְרָעי עור בַּירוּשְׁלָם: × וּוַקְפַית יַת עיני נחנית והא אַרְבָּע נואַסְרַית לָמֶלָּאָכָא רַמְלַיל עָמִי סו אָלֵיו נאַמר די אַלַיו רַבָּרָנא יָת אַנשׁ יַהוּרָה וַיַת יַשְׂרַאַל וותני יַי אַרְבָּעָא ַנְאַחֲוַיַנָי אוּמְנִין: ר וַאַבְּרִית כָּה אַנַין אַהַן לִּמעבָּד וַאַמֶּר לָפַיפר אָלֵין פַלְּכְּוָתָא רְבָּרָרָא יַת אָנָשׁ יְהוּרָה להלכא בקומה וקופה ואחו לַאַוּעָאייַהְ הוּן חלונעה חושים , סונה ובו

ב (א) ארבת קרנות. אלו ד׳ מלכיות כשרים ופרם ובבל ומרי: (ג) ארבעה חרשים . אלו איהן שכאו לנדע ולידות אלה

ב (ב) אלה הקרנות. אלה העכו"ם אשר כארכע רוחות השמים אשר ננחו בקרניהם את יהודה ר' קרנות: (ר) אשר זרו את יהורה כפי איש לא נשא ראשו. וירושלים עד אשר זירום: (ג) ארבעה חרשים. נגרים

היודעים לנסר את הקרנות ורכותינו פירשו במסכת סוכה מי הם: (ד) ויאפר לאפר אלה הקרנות . אשר ראית ברחשונה: אשר זרו את יהודה. והשפילום עד כפי חיש לח נחח רחשו ולח נחנו לחחד מבני עמי להרים רחש: רר"ק אכן עזרא

(מ)ואשא.כמראה הואת שב לראות מרא׳ אחרת שהיא מביארה םן הראשונה כי הבין ממנה כי הקרנית הם לנגח כמו וקרני ראם קרניו בהם עסים ינגח יחריו אבל לא הכין כי היו אלה הקרנות: ד' קרנות הם ד' סלכיות והם סלכות ככל סלכות פרס ובדי ומלכות יון וכן ת"י ארכע מלכיון וארבעתם הרעו לישראל כמו שבי הפלאך אשר זרו את יהירה את ישראל וירושלים: (ל) ואמר . אשר זרו. ננחו עוד אותם עד שורו אותם מנח והנח כל אחת מהקרנות בזמנ' הרעו להם כי מלכות פרם אף על פי שהעלם בתחלת סלכותם אחרי כן הרעו להם בימי ארתחששתא הראשון וביםי אחשרוש עד שנת שתים לרריוש: עו ויראני ח' ארבעת חרשים. אוכנים כפו חרש עצים כליפר לנדע

ב (א) ואשא. נס וה כמראה: ארבע קרנות. מארכע פאות ירושלם: (ב) ואומר. והנה טעם הרנות כאויכים שהיו סביבות ירושלים הכאים לזרותה כדרך וקרני ראם הרניו בהם עמים ינגח יחדיו: (ג) ויראני . הזכיר השם כי זה פוד המראה הראשונה וחרשים חרשי משחית: (ד) ואוסר. אל המלאך הדוכר כי אף על פי שלא הוכירו כי תפש דרך הצרה וטעם כפי איש על כני יהודה כל חחד כפי מעלתו: לא נשא ראשו. חחד מהם

הסרנות כלומר כל מלכות תחיה חרש לח לגדע המלכות הקודמת לח כי מלכות בכל נפלח כיר פרם ומלבות פרם נפלח ביר יון ויק כיד רוסי ורוסי תיפול כיד ישראל או יהיה החרשים משל על המלכים שרי סעלי הכסונים על המלכיות ורו"ל פירשר דתפוק ליכות המשיח ואפרו פאן נינהו ארבל חרשים אפר רבי שפעון חסידא פשיח כן דור ומשיח כן יופף ואליהו וכהן צדק: (ד) ואכד. כפי איש לא נשא ראשו . ננחו חרו אותם כשיעור שלא נשא איש מבני ישראל ראשו כפניתם כפי פי׳ כשיעור וכן סצורת ציון מצורה דוד

ויכתר שוד כירושלים וכאימד סנה אז חהיה גאולה שלימה גאולה ב (א) קרנית. מלשוקרן : (ג)ורו. שורו כמו ואחכם אורה שנים שולם ואז ימשלו הם על כל האומות: (ויקדא כ"ח: (ג) חרשים. אומנים כמו חרש שלים (ישמיה מ"ד): (ד) בפי . כשמור כמו חים כפי חכלו (שמות י"כ):

ב (6) וארא , כמרחה הנכוחה : ארבע קרניה . הם רמו לחרכע

ב (מ) וארא, כמרסה הכוחם: ארבש קירות. בם לימו מהכע (יספיה מדץ: (ד) בפיי. בסטור מוז חים פט חננו (שטום ייכן: מלפיום הסגנתים את ייכל כל ליכל קרנים סם הקרן: כנם וכנם: את ישראל. כמו ואת של בלידו: (ג) חדשים. אומנים היוניים לנדנו ולהפיל את הקרנות: (ד) ויאסר לאחר כיל הי את ישראל. כמו ואת של בלידו: (ג) חדשים. אומנים היוניים לנדנו ולהפיל את הקרנות (ד) ויאסר לאחר. כיל הי את ישראל כמולת בייאת הלינית. כ"ל של כי אלה הקרנות ונהפיל אותם על אחר שהיו מרומים קרן של ארן יסידה לורומה ולפורם כאשו מסניהם ולכן כאו אלה החדשים להחריד את הקרנות ולהפיל אותם על אשר שהיו מרומים קרן של ארן יסידה לורומה ולפורם

Babylon, Greece overthrowing Persia, Rome overthrowing Greece, and Israel eventually overthrowing Rome.

the horns"—that you first saw.— [Rashi]

that scattered Judah—and humbled them to the extent that no man 4. And he said, saying, "These are lifted his head, and they did not allow

Zion and shall yet choose Jerusalem."

2

- 1. And I lifted my eyes, and I saw—and behold!—four horns.
- 2. And I said to the angel who was speaking to me, "What are these?" And he said to me, "These are the horns that scattered Judah and Israel and Jerusalem." 3. And the Lord showed me four craftsmen. 4. And I said, "What are these coming to do?" And he said, saying "These are the horns that scattered Judah to the extent that no man
- 1. And I lifted my eyes—In this same vision, the prophet saw another vision, more explanatory than the first, for he understood that the horns were meant to gore, but he did not understand whom they represented. The four horns represent the four kingdoms-Babylon, Persia [and Media (cf. comment below)], Greece, and Edom-all of whom harmed Israel, as the angel explained, "These are the horns that scattered Judah and Israel and Jerusalem." Jonathan also says that they are the four kingdoms.-[Redak]*
- 2. These are the horns—These are the nations in the four corners of the heavens that gored Judah and Jerusalem with their horns until they scattered them.—[Rashi] Although the Persians benefited Israel at the beginning of their rule, they later harmed Israel in the days of Artahshasta I and in the days of Ahasuerus, until the second year of Darius II.—[Redak]
- 3. four craftsmen—Carpenters who know how to saw the horns. And our Rabbis explained in tractate Sukkah (52b) who they are.—[Rashi] Rashi alludes to the Rabbinic account of the four craftsmen: Messiah the son of David. Messiah the son of Joseph, Elijah, and Kohenzedek. Rashi (ad loc.) explains that the two messiahs are called craftsmen because they will rebuild the Temple. Elijah was a stoneworker, having built an altar on Mt. Carmel. Kohen-zedek is referred to in the Torah as Malchizedek or Shem, the son of Noah. He is known as a craftsman in Isaiah 41:7 because he helped build the ark. (Cf. Commentary Digest ad loc., quotation from Gen. Rabbah 44:7.)

According to the Rabbis, this verse refers to Messianic times.—
[Redak] Redak, himself, explains that the four craftsmen represent the four nations that will overthrow the four horns, each one overthrowing its predecessor: Persia overthrowing

ַעַכְּסֵיַא דַנְשַׁרָּא וַיַּוֹ עַלּ לָאַנְלִיוֹתָה: ח וּוְקַפִּית עיני וחזית והא נברא י <u>ואַמְרֵית לאן אַתּ אַו</u>ִיל וכמה אורכה: פותיה ו וָהָא מַלָּאַכָּא דִמְלֵּיל עכי לַקַרְמוּתֵיה: חוַאַסר וכידו חכל, פירוכין לה: ואומר אנה, כ'ב עה: יולא לקראתו שם כה

ויבאו אלה. החרשים להחריד איתן ההרנות ולידות: מותן: דירות . להשליך: (ה) חבל מדה . הוט המדה למדוד את ירושלים כמה יהיה ארכה ורחבה: (ז) והנה

המלאך הרובר בי יוצא . הוא אשר כידו חכל המדה :

(ח) דוש דבר אד הגער. אל תנא עוד למוד כי נמלך ההדוש ברוד הוא בפמליא שלי שלא יהא לה הלב ושיעור רד"ק. אבן עזרא

כנגד אלה הקרנות: ויבואו אלה . האנשים: לירות את קרנות . להשליכם ממקומם כמו ידו גורל והנה הטעם שיסורו כל השטנים ויכנו הכית: (ה) ואשא. גם זחת במרחות הלילה: (ו) ואוסר . דסוד. מפעלי הכפל כמו לחוב לרום לבוז והנה ראה כי השם לוה וגזר שחהיה בנויה ככה בחורך וברוחב לפנים מהחומות: (1) והנה, יוצא, מבין ההדסים והנה מלאך אחר יולא והנה שליח אחר מהשם אל המלאך הדוכר כי: (ח) ויאמר. הדו. כמו הלוה

פיש כפי אכלו וכן ת"י ולא שביק אינש להלכא בקוכה וקופה: לירות . להשליך כמו וירו אבן בי: יה) ואשא . בפראה הואת שב לראו׳ מראה אחרת ויתכן שההי׳ מראה זאת עתירה ליכות הסשיח כמו מראות יחוקאל שמרד המלאך ירושלים ארכה החבה: חבל מרח, חבל שמורדין בה וזה האיש היה מלאך אחר לא הדובר בו: ני) ואסר . למד מקור מן מדד כמו לרום את תסלת כן רסס רב לכם סוב כן סביב: O והנה . ויאמר אליו רדק דבר אל הנער הלו והוא לא אמר לו לפי שהמלאך הזה היה דובר בו מתחלה אמר לו שירבר אליו זה כי אע"ם שרא' המלאך **פורד ארק ירושלם ורחב': פרוות השב. כלומר כחוק לכיר** ישכו רבים כי לא הכיל אותם העיר אע"ם -שהארך והרחב מאד

שלא זקפו ראשם עד עתה: (ה) חבל מדה. לפור את

ירושלים: (ח) רוק דבר אל הנער הלז לאפר פרוות תשב

ירושלים. אכר שהמלאך אמר לפני הקביה רבשית ארצם של

שומות העול׳ רחבה בלי מרה ואהה שולח למדור את ירושלי׳

פסה שהיתה ישבו הוצה. לה רבים, ערי פרזות כאין חום׳ דלתים. ובריח כי בבפת׳ ישבו שלא יפחדו מאדסכי אני אהיי לה חופת**.** אש: (מ) וואכר. הנער. אפשר כי נער היה כשנים בהנבאו כמו שמואל וורכיהו או היה משרת נביא אחר גדול ממנו לפיכך סצודת דוד מצודת ניון

וכחרשים ההם מרמוים על כל מלך בומנו שהחריד וככש את העלך שמשל לפניו והחרש החחרון הוא מלך המביח אשר יחרד ויככם אח המלכות הרביעית (ותף שכבר נפלה בכל הרחה לו המקום כפר הנורה וכחנו ממד לפני מפנת ככל): (ה) והנה איש , שכח חים

לידות. פנין הפלה והבלכה כמו ידו אליה (יכמיה נ') : הנושאים. פנין סרמס: לורותה. לפורה: (ה) חבל מרה. קו המדה: (ו) אנה. להיכן כמו אנס אנחנו פונים (דכרים א'): (ה) רוק.

וכידו היה חבל מדה שרגילין למדוד כו את החומות: (ו) ואושר . שאלתי את האיש להיכן אתה הולך עם חבל המדה: לראות כשת רחבה. ד"ל כמכ יש מחה כרחבה וכלרכם וכאלו מראה כזה דקפנה הוא סבשיו מול בעודל שחהיה לפתיד: (ז) הפלאך הרובר בי. אין זם שהיה כידו חבל השדה: יצא . אל המלאך הכא לקראתו לשאול ממט שהו פנין המדידה כי השב סן המדידה היא להודיש שכן יכים למחיד שבלי מוספת : יצא לקראתו. להגיד לי טנין השדידה: (ח) ויאבר אליו. הסלאך הכא אמר אל הסלאך הדובר

[Jerusalem] will not have a limit or a measure. And now, run and speak to Zechariah: It shall be inhabited like

venly household [and decreed] that unwalled towns, without a wall, so that all who come there shall settle therein, and it shall grow from day to day.—[Rashi]

raised his head. And these came to cause them to quake, to cast away the horns of the nations that bear a horn against the land of Judah, to scatter it." 5. And I lifted my eyes, and I saw—and behold!—a man with a measuring line in his hand. 6. And I said, "Where are you going?" And he said to me, "To measure Jerusalem, to see how much is its breadth and how much [is] its length." 7. And behold, the angel who was speaking with me was coming forth, and another angel was coming forth toward

him. 8. And he said to him, "Run, speak to

anyone of My people to raise his head.—[Rashi]

that no man raised his head— Jonathan renders: They did not allow them to walk upright.

And these came—These craftsmen came to cause those horns to quake and to cast them away.—[Rashi]

- to cast away—Heb. רְלִדְּהֹוֹת [Rashi] To cast them away from their place.—[Ibn Ezra] Jonathan paraphrases: to break the kingdoms of the peoples that bore arms against the land of the house of Judah, to drive it into exile.
- 5. And I lifted my eyes—Again the scene of the vision changes. Perhaps this scene depicts Messianic times, as in the Book of Ezekiel, in which the angel measures Jerusalem, its length and its breadth.—[Redak]
- a measuring line—A measuring line to measure Jerusalem, how much its length and its breadth shall be.— [Rashi] This was not the angel who spoke to him.—[Redak] (Cf. Rashi to verse 7.)

- 6. And I said—I asked the man, "Where are you going with the measuring line?"—[Mezudath David]
- to see how much is its breadth, etc.—To see how wide and how long it is now, showing by this measure that it is small now in comparison to its size in the future.—[Mezudath David] (Cf. Rashi to verse 8.)
- 7. And behold, the angel who was speaking with me was coming forth—He is the one with the measuring line in his hand.—[Rashi] He was coming from among the myrtles, when another angel was going toward him; i.e., another messenger from God approached the angel who was talking to me.—[Ibn Ezra] [This follows Ibn Ezra's view that the angel standing among the myrtles was the angel who spoke to Zechariah.]
- 8. Run, speak to this young man—You shall no longer go forth to measure, for the Holy One, blessed be He, has taken counsel with His hea-

בצחון הוהיב ירושבם סָבְנֵי אָנָשָא וּבְעִירָא בנוה: פ וסיסרי יהי רָיִ כְשׁוֹר דְאָשְׁא כַקַף לָהַ סְחוֹר סְחוֹר וביבר אָשְׁרֵי שִׁכנַתִּי בַּנוָה: יאַבַלּוֹ לַמְבָּדַרִיא וַאַכרו לָהון אָהַבּנשׁוּ כאַרעא צפונא ייַ אַרַי בַּאַרָבֶע רוּחַי בַּדְרֵית יַהְכוּוְ אַכר יֵי: יא אַכְלוּוּ לָכָנְשָהָא דְצִיוֹן וַאֲּמְרוּ

היא חומת חז : כ'נ ם (כרכות ח פפנית כה) : כארבם רוחום חפנים ג, הוי ליון , כחוכות קיתב םהר"י קרא

ע"כ אמר אחר זה פרזות השב ירושלים מרוב אדם ובהמח בתוכה שלא יהא כרה לכושבותם: (ם) חופת אש סביב. ושפא תאבר הואיל והם יושבים פרזות שאיגם מוספים חומה להיות להם חיוק ולכך יבואו אליהם האופות לכך נאפר ואני אהיה לה נאום ה' חיפת אש סביב כלופר אש אהיה לה ולכבוד אהיה בתוכה שלא יהא כרה לפושבותם:(י) הוי הוי ונוסו.ישראל מארץ צפון. כרוז שמכריז לישראל שיניסו מגלות בכל: (יא) הני

רד"ק

קראו נפר כפו ויהושע בן נון נער: '(פ) ואני אהיה . תופה אש, שרא יגע ארם בהם לרעה כמו שלא יגע באש שלא יכוה אותו: ולכבור אהיה בתוכה. ענין הככור החופף עליהם כב"ש בנבואת ישעי׳ וברא ה׳ על מכון הר ציון וגר׳: יו הוי הוי . ל׳ קריאת והכפל לחוק וכן היו ציון המלפי: ונוסו מארץ צפון. אמר כנכר הנשארים בבבל שלא עלו בראשונה שימהרי לצאת ולשוב ירושלים ולבנות הבית כי הגיע זמנו זהו וניסו כוי"ו נרדם ורכב וסום וסורה על פלה חפרה כלומר צאו ונוסו: כי כארבל רוחות השבים. ר'ל כי זה שאכרתי שיצאו מהגלות לא אכרתי אלא אותם שגלו לבבלכבו שאכר יושבת בת כבלכי השאר רתוקים

סצורת ציון

שנין מהירות ההליכה : הלו . הזה יכן מה כליון הלו (מ"ב כ"ג): פרזית . ד"ל מבלי חומה סביב וכן כמש הרזיו (חברות ג'): (י) היי. הוא ענין קרימה וכן הוי כל למה (ישניה נ"ה): וגשו . פנין ברוחה ומסירות הכליכה: רוחית. פחה ושבר: (יח) הברבי. ענין הללה:

ופתה רון דבר אל זכריה פרזות תשב מאין חומה כדי שיתישכו כה כל הכח ותנדל מיום חל יום: (מ) ואני אהיה דה . למנן כאילו חומת אש סביב לה . גם בחוכה תשכון שכינתי לכבודכם: (י) הוי הוי . אין הוי אלא לשון הכרוה זהועהה היבוץ וכן תרגם יונתן הכלו למבדריא הכריזו כמו לבמיחל כ' כ"ב) ירעם מן השמים תרגם יונתן חכלו מן שמיא: ונסו בארץ. לאו גליות עמי מתוך ככל ואשור: (יא) הוי ציון הפדפי. אף זה לשין הכרזה האספו עם אכן עזרא

אותו העומד והנה שלשה נתנכאו והם נערים זכריה שמואל זירמיה: פרזות. מהוץ לחומה: (ט) ואני. חומה אש. לשמור ירושלים והפרוות סביב להשחית כל הקרב אליהם לָהרע להם: (יִ) דורי, לשון קריאה ליוני השם על יד הנכיא לנשחרי' בככל לכוח חל ירובלים לעזור לבנות הבית ולעשות המנית שהם תלויות כחרץ: מארץ צפון, הית בכל ועילם ומלכית פרם ומדי וטעם כי בהרבע רוהות כחשר לח יתהבר רוח אל רוח ככה הייחם עד עתה: (יא) הוי.

מצורת דור

בי רון חים מהר ודכר הל הנער הזה בות זכריה כי סים עודנו נפר : "פרוות. ה"ל חל יהפום גם הוא כמוך בכן יהיה גם מדת ספיר לפחיד כי לא כן הוא אכל המדירה כה להראות שקשל היא מכביו מול הגודל בחהיה לעתיד כי או חהיה יריפלים מיופכת כשיר שרוז חבר חין הומה פכיב לה כהנו חין לה קלבה ומדה וזהו

שמה ברח בחוכה "הרבה בני אדם ובהמה רבה וכחלו לא יכילם מהום לנדר: (ט) ואני אחיה לה וגו'. כ"ל וטכ"ו לא "ואנו מסחד האויב כי סן יכא בה הואיל והיא מכלי חומה כי אני אנן שליה מסני האויב כאלו יהים סגיבם חומת אם שאין לקרוב אליה: ולבבוד. רביל אל יהשכו שיהיה להם העדר ככוד לשנת בעיר סרוז כי אני אברה בכינתי בחוכה להיות לה נככוד מבר אין ערוך אליה כבוד הקסח ההומר ססיבי (י) חדי היי. ילמר על הנאלום העחידה וללני יקרא אליהם אחם כני עברת הבכנים בגנו להכן אשור סטימדת כלפון לאו משם כמרולם לשוכ אל ארלכם : כי כארבע רוהות הישטים. כמו בארכם רוהות הבשים כמה רחוקים זו פזו כן סרבתי החכם לאכן מרחק ולכן מהרו ולכו לפי רוב המרחק : (יא) הני ציון תשלפי . כאלו יקרא ליסודה ויאפר אחה עדה יסודם

as the four corners of the heavens. In this verse, He exhorts the tribe of Judah, which was originally exiled to Babylon, to flee from exile and to return to Zion. Redak interprets both verses as referring to the Babylonian exile. In verse 10, God exhorts those exiled to the land of

the north to return to Zion, but not the other exiles-who are spread on all sides like the four corners of the heavens. In verse 11, God explains that He means only those exiled to Babylon. For those exiled to the four corners of the heaven, the redemption has not yet arrived.

this young man, saying: 'Jerusalem shall be inhabited like unwalled towns, because of the multitude of men and cattle therein.' "9. But I will be for it—says the Lord—a wall of fire around, and for glory I will be in its midst. 10. Ho, ho! Flee from the land of the north, says the Lord; for I have spread you as the four corners of the heavens, says the Lord. 11. Ho, Zion!

Flee, she who sits among the nation of Babylon.

this young man—Perhaps Zechariah was young at the time of this prophecy, like Samuel and Jeremiah, or perhaps he was the minister of another prophet, one greater than he, like Joshua, who was given that appellation.—[Redak]*

9. But I will be for it—as a shield, as though a wall of fire surrounds it. Also, My Shechinah shall dwell in its midst for your glory.—[Rashi] I will be like a wall of fire: to guard Jerusalem and its unwalled towns, to destroy anyone who approaches to harm them.—[Ibn Ezra] So that no one should touch them to do them harm, just as no one touches fire for fear of burning himself.—[Redak]

and for glory I will be in its midst—(Cf. Isa. 4:5.) Redak (ad loc.) explains: Whereas the cloud of glory hovered over the Tabernacle in its time, and the Temple, in its time, when the Jewish people return from exile, the clouds of glory will hover over the dwellings of the sages and the pious.

10. Ho, Ho!—"Ho" is only an expression of proclamation and an announcement of assembly. And so did Jonathan render it: Announce אַכְלוּ, to the scattered ones. אַכְלוּ means announce, as in (II Sam.

22:14): "The Lord thundered (יְרַעֵּם) from heaven," which Jonathan renders. אַכְלוּ הָן שְׁמָיַא.—[Rashi]

Flee from the land of the north-The exiles of My people, [flee] from within Babylon and Assyria.-[Rashi] The prophet exhorts those remaining in Babylon to hasten to leave that country and return to Jerusalem to participate in the building of the Temple, for the time has come.—[Redak] M ezudath David explains that this refers to the Ten Tribes, who were exiled to Assyria: they will return from there in the future. The prophet exhorts them to hasten to return when the time comes.

for I have spread you as the four corners, etc.—Just as the four corners of the heaven cannot be joined, so were you [scattered] until this day.—[lbn Ezra]

11. Ho, Zion! Flee—This too is an expression of announcement: Assemble, O exile of Zion, and flee from the midst of Babylon.—[Rashi] As explained above, Mezudath David interprets these verses as referring to the future redemption. In verse 10, He exhorts the exiles of the Ten Tribes to hasten to return from Assyria, where they are as scattered

דוַהָּכָא בַּסְדִינָה בַּבַּלִּ: יב אַרי כּדָגון אַבּר יִי צבאות בהר יקרא רַאַמִיר לָאַיָהָאָה עַלַיכוּן שַּלַּחַנִי עַל עַסְסֵוּא רַבְּווִין יהַכּוֹן אֲרֵי דִּמְנָעִיק בכון כַּד כושים יַדִיה לָּסָקָרָב בַּנַלְנַלַי עִינוֹהִי : יג אָרֵי הַא אַנָא מְרִים יַת מָחַת נָבוּרָהִי עַלֵּיהוֹן ני הון עדי לפַלְחֵיהוֹן וֹהֵידִעוּן אַרֵי יִי צְבָאוֹת שַלְּחַנִי: יר בּוּעִי וַחַרִי פּנִשָּׁהָא דְצִיוֹן אֲרֵי הָא אָנָא כָּתְנְלֵי וְאַשְׁרֵי שָׁכָנָתִּי בָנַוִיךְ אֲכָר יִיָ: לָעַם ואַשְׁרֵי כְּגָדָנָא הַהָּיא וִיהון קַּדְּמִי וַיִתוֹ סְפוּון עַכְּמִין סְנִיאִין עַלּ מהר"י קרא ת"ע תחת עיני

גלות ליון והמלטי מחוד ככל: (יב) אחר כבוד. חחר כבודכם אני שלוח להגדיל לכם כבוד. ומדרש אגדה אחר כבוד אחר שהשלם לעשי כבוד שכיבד את אכיו: (ג) והיר שלל לעובדיהם . לישראל שהם עהה עכדים להם: (מו) ונלוו. ונההכרו:

ציון. כרוז שהוא מכריז לציון המלמי מבכל מהיות יושכת שם: (יב) אחר כבוד. מתר בי מנחם אחר שאמר לי הקרוש ברוך הוא ולכבור אהיה בתוכה אחר כך שלחני אל הנוים השוללים אתכם. ועור פתר אחר כבור שלחני כארם שאמר לחברו אנה תלך והוא משיבי בשביל כבידך אני פתעפק כפו כן הנביא אומר לישראל בשביל כבודכם שלהגי הקב'ה אל הנוים השוללים אתכם כי הנינע בכם נונע בבבת עינו שילח

אני להתנבאות להם ואמר כי כי שנגע והויק לישרא" חשוב לו כמו שנגע בבבת עינו והקב"ה מניף ידו עליהם: (יג) והיר שלל לשבריהם. האוכות יהו שלל לישראל להזכירו בהם: (יד) רני לשסחי בת ציון כי תני בא. תני תיור לשכון בתוך ידושלים: (פו) וגלוו נוים דבים אל ה' ונו' והיו לי לזם. שרבים כיכי הארץ מתיחדים להיות לים ביים ההוא שינגה ורובבל רר"ק

אכן עזרא

יושבת עם בת בכל והטעם שיבי אל ארוך ואל תשכני עם זרים: (יב) בי . אחר שילות כבודו אלי בלחני והפעם לומר ליושבי בכבל כי אין להם פחד כל אויב בדרך לשוב אל ליון: (יג) בי. אני מניף ידי להכוח כל מבקש לשלול אחכם: (יד) רגי . ושבנתי . על הנסי אם ההחברו ישראל מכל הגוים והנה לא עשו כן כאשר פירשתי במגילת שור השירים וככה מראות האיפה כאשר אגרש: (טו) ונלוו. הם פחם כי אני פרשתי אותם בנלות כפו ארבע רוחות שהם רחוקות זו מוו ארבע פאות העולם מזרת בחוק מכערב וצפין רחוק מדרום כן רחוקים ישראל זה מזה בגלותם ולא הגיע זמנם לצאת עריין אלא נלית יהודה הגיע זמנו לצאת לפיכך אמד הוי ציון הכלפי והוא שגם יהירה ובניכין כי הם היו יושבים בציון ל ררשו כאדבע רוחות כבו שאי אפשר לעולם בלא ארבע רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל: ניכו כי כה אמר אחר ככוד שלחני. אחר הכבור שהכפית אתכם כם"ש בנבוא" למעלה שהכלית ולכבוד אהיה בתוכח אחר זה שלחני אל הנח' השוללים אתכם כי אין די לאל יתברך בפובה שישלם לכם

תפורת הרעה שהנוע לכם בגלות עד שיקה נקבה מאויביכם אשר שללו אהכם: כי הנוגע בכם הנוגע בכם לא ינקה כאדם שנוגע. בכבת עינו והיא אישון העין שינקר אותו אם ינע בו בחוקה כן הנוגע בכם להרע ינע בנפשר ז ינו כי הנני , והיו שלל לעבריהם. ד"ל האוכות יהיו שלר לישראל שהיו עבדיהם בגלות: וירעתם.או כתגיע ואת הגבואהתדעו כי ה' צבאות שלחני חה יהיה לעתיר ביכות הפשיח: נידורני ושכהי. יהכן לפרש נכואה זו עד מכעון קרשו עהידה לימות הכשיח בעבור שאמר ונלוו נוים רבים, הם כל בשר. ולא ראינו זה בכית שני אלא ששאר כל הפרשה ענינה בבית שני שדבר ער יהושע ועל זרבבל: יכוז ונלוו מצודת ציון

מצורה דור

שנלים מחחלם לככל לשכת כיניהם המלטי ממקום שאחה עתם לכם לנין: (יכ) אחר כבוד. כ"ל אחר שאמר לי שיהיה כחוף ירושנים לה נכבוד כמ"ם למעלה חק"ו שנתני להנכחות על העמים הם ללים החכם להודיעם ביבלם להם נמול כי כל הנוגע ככם נרעה הרי בוח

בת בבל . עדת לכל: (יכ) חשולכים . ענין בוה: בבבת תיגו . הוא נלגל סטין וכן כאישון כת עין (קהלים י"ז) : (יג) סגיף . פנין ברמה כמו והניף הכהן (ויקרם כ"ב): (עו) וגלוו. ענין

כאלו נוגח בככח עינו של השקום כ"ה או ר"ל שיק לעלמו כי יקבל גמול והרי היא כאלי נוגע נכבח שיני שמיק לעלמו בידים: (יג) כי הגני בניה. כי כעבור זה אליף ידי עליהם להכוח כהם והם יהיו לכלל ישראל שיהיו עכדים להם זוידעתם, ככוא הדכר חדעו אשר כ' בלחל ומאחו היה דברי: (יד) כי הגני בא . אבוא אל ירושליה ואבכון בתוכך: (פו) וגלוו . או יתחברו גוים רבים אל כ' ויסיו

beginning of chapter 3, however, the poraries during the time of the prophet speaks of Zerubbabel and Second Temple.—[Reak] Joshua the High Priest, his contem-

15. And many nations shall join—

12. For so said the Lord of Hosts; After glory, He sent me to the nations that plunder you, for whoever touches you touches the apple of his eye. 13. For, behold! I raise My hand over them, and they shall be prey for those who serve them. And you shall know that the Lord of Hosts sent me. 14. Sing and rejoice, O daughter of Zion, for, behold! I will come and dwell in your midst, says the Lord. 15. And many nations shall join the Lord on that day,

12. After glory—After your glory I am sent, to magnify your glory.—
[Rashi] Rashi follows the second interpretation of Menahem ben Helbo, quoted by Kara. The word nng, after, is interpreted as "for the sake of." For the sake of your glory, the Holy One, blessed be He, sent me to the nations that plunder you, for whoever touches you, touches the apple of his eye. I am, therefore, sent to prophesy to them and to tell them that the Almighty will raise His hand over whoever harms Israel, and He will punish them.

Rashi continues: And the Midrash Aggadah (Addendum to Tan. Buber, Devarim 4) states: After the honor—After I pay Esau for the honor that he bestowed upon his father. The intention is that Israel will not be freed from the exile of Edom, and the children of Esau will not be punished until they receive the entire reward due them for Esau's exemplary conduct in honoring his father Isaac. Others explain this verse in conjunction with verse 9, "And for glory, I will be in its midst": After God promised you glory, He sent me to

prophesy against the nations that plundered you, since He is not satisfied with the plenty that He will bestow upon you. He must also mete out retribution upon the nations that preyed upon you.—
[Redak, Kara quoting Menahem]

for whoever touches you touches the apple of his eye—If one touches the apple of his eye with any force, he will surely injure his eye. So it is if one injures Israel. [Such a nation] will bring harm upon itself.— [Redak] The Sages interpret this as a euphemism, as though it were written: touches the apple of My eye, meaning that (so to speak) when one harms Israel, it is as though he inflicts harm upon the Almighty himself.-[Mechilta to Ex. 15:7 and other sources]

- 13. and they shall be prey, etc.,—
 to Israel, who are now slaves to
 them.—[Rashi, Redak]*
- 14. Sing and rejoice—The rest of this chapter should be interpreted as referring to Messianic times, since we do not find that many nations joined God when the Second Temple was built (cf. verse 15). From the

שְּכַנְהִּי בְּגַוִיךְ וְהַיִּרְעוּן אַרַי יִי צְבָאוֹת שֶּׁלְּחַנִי אָתְנַבְּאָה עלְהַיּ לַדְבֶּית חולַקהון אַרָעָא דַקוּדְשָׁא וְיָהַרְעֵי עוד בירושבם: יו ספו כָל רַשִּׁיעַיָא מָן ,קרָם יִיַ קורשיה: א ואַחְוַיַנִי יַת כהנא רבא קָאֵים הַקְּדָם מַלָּאַכָא דַיִי וַחְטָּאָה קאֵים עַלּ יִסִינִיה לאַקטנא לַיה: ב נאַמר ת"א הח יכושע , סופדרין לג זופר

ויכח שלת בלק ב

את בית תניקדש מפני שיראו הנפלאות שאני עושה לכם: (מו) ונחל. כמו והנחיל את יחודה חלקי שהיה לו מתחלת בארץ ישראל שהדא אדמת קדש: (יו) כי נעור מסעון קדשו.

שינור מן חשטים ליפרע מן האומות: ב (א) וחשמן עומר על ימינו לשמני, מקפרנ אחר מקפרג עליו

מבחוד הוא ותוא לשת חבור: (מו) ונחל. יהירה, שהוא חלק האל יתברך או ינחל איתו האל יתברך שיהיה נחלתו על אדמת חקדש שיצא מנלות ויהיה נחלת האל על ארמת הקדש החם׳ הזה ככו כי חלק ה׳ עבו יעקב חבל נחלתו חבר יהודה לפי שהוא ראש ממלכות ישראל ואמ בבית שני יהודה היא ששב מהנלות: ניזו הם. שתוק כמו שפירשמו: כי נעור מסעון קדשו. דעא השמים ואמר נעור ע'ר משל כאיש אשר יפוד משנחו כ"ד שאמר ויקץ כישן ה' ונעור מבנין נפעל מנחי הפיץ על משקל נבון נכון אף על פי שהם בקסץ הנוץ ווח בצר"י: ולו) ויראני . השמן משל לסנכלם וחבריו שהיו שופנים אותם ומשביתים מסלאכתם וי'ת וחמאה קאים על ימינית לאסמנת לית: (כ) ראסר ה' . הוא תמלאך ונקרא כשם רבו

(מז) ונחל ה' את יהודה. לנהלתו ולחלקו: (יז) הם בל בשר. כל שחר החומות: כי נעור, לשון הערה והקלה: ב (א) לשמנו. להשעינו על שהיו בניו נשוחות נשים עכו"ם כמו בכתוב בספר עזרא וימלא מבני

אכן עורא אם ישראל יבואו : (טו) ו' דול . יקהני לחלקו כמו ונחלתינו או הפועל יולא כמו אשר ינחלו לכם: (יו) הש, על דרך ידמו כחבן ומלת נעור מבנין נפעל כמו נכון ווה הבנין יבוח בלשון הווה פועל גם בלשון עבר כמו נכונו ללנים שפסים והממלכה נכונה גם זה נעור לשון עבר והפתיד אשר יעור משנתו וכא קמן קטן תחת גדול אולי היה כן בעבור אות הגרון והמפרט כי הוא כמו נערו כגורי אריות

סברא נכונה חשב בעבור מלת הם: (א) ויראני . השם . כדרך מראית הלילה : והשפן . חויב כמו שעשה סנבלע וכחשר עשו לרי יהודה ושם

כתוב כתבו שענה והם היו שען ליהושע כי לא ירצו שהבית יבנה ויהיה יהושע כהן גדול: (ב) ויאםר. שהשם יסיר

מצהרת דוד

פצודת ציון סתחברות כמו ונלום כגר (ישניה י"ד): (יו) חם. פנין שתיקם כמו ויהם כלכ (כמדכרי"ג): כל בשר. אדם: נעור. מלי כפלם וסקילס כפו סשר יפור משנתו (לק' ד'): ממפין פנין פרור כמר ס' פפון חפס סיות לנו (חהלים ל'):

(כ) וחשפן. פלחך מקטרנ: לשפנו. מנין קמרונ וכן כחכו

לו נעם לפחמין כו ושכי: חבכון כתוכך ילח כתוך הגוים הרכים: וידכת . חו בהשכינו חת שכינמו לכד בתוכך תדם חשר כ' שלחני אליך . ר"ל עיקור ייעוד סעוכם נפתר פליך ולה על כחומות פס כי נם כם יחמינו כה' מ"מ לח ישוו ממך כדכר הטוכה; (פו) תרול ח׳ . המק ש ינחל חת יהודה כמחו להיות חלקו לפולם פל חדמת הקודש ולח ינלו טוד ממנה: ובחר עוד בירושלים . לסשכין שם שכינתו כתחו : (יו) חם כל בשר . שחקו כל כחומות מפחד ה' ולה תוסיפו פוד לפרחיב פה פל ישכחל: כי נעור . כי חו יפור

ממטיון קרשו הבמים לרדת לפשות נקם כלומות כי פד הנה הרריש לכלומות כלל היה ישן לכל לו כללו ישיר ששנתו: (ל) ויראני . בערלה הנכולה: פל ישינו . פל ישין יהשם: לשמנו . לקסרג פליו פל מה של מיתה בכניו שנבלו נשים נכריום כמ"ם ויתלה מכני הכהנים השר הושיכו נשים נכליות מכני ישוע ען יולדה (פולה י') כן הכו"ל : (כ) ויאמר ח' . כ"ל מלהך ס':

and they shall be My people; and I will dwell in your midst and you shall know that the Lord of Hosts sent me to you. 16. And the Lord shall inherit Judah as His share on the Holy Land, and He shall again choose Jerusalem. 17. Silence all flesh from before the Lord, for He is aroused out of His holy habitation.

3

1. And He showed me Joshua, the High Priest, standing before the angel of the Lord. And Satan was standing on his right, to accuse him.

Heb. אַלְאָי, shall join.—[Rashi] Kara claims that many of the peoples of the land converted to Judaism when Zerubbabel built the Second Temple.

and I will dwell in your midst—Although many nations will join God on that day, I will dwell in your midst, not in the midst of those nations.—[Mezudath David]

- 16. And the Lord shall inherit Judah—as His inheritance and His share.—[Rashi] Judah shall be God's inheritance in the return to the Holy Land. Judah is mentioned because it was the ruling tribe. If the Second Commonwealth is meant, Judah was almost the only tribe to return to the Holy Land.—[Redak] Kara renders: And the Lord shall cause Judah to inherit its share on the Holy Land.
- 17. Silence all flesh—All the rest of the nations.—[Rashi]

for He is aroused out of His holy

habitation—out of the heavens, as though He was aroused from His sleep, so to speak.—[Redak]

- 1. And He showed me—in the prophetic vision.—[Mezudath David]
- to accuse him-To accuse him because his sons were married to gentile women, as it is written in the Book of Ezra (10:18): "And it was found of the sons of the priests who had taken foreign wives, of the sons of Jeshua the son of Jozadak, etc."-[Rashi from Sanh. 93a] Jonathan's interpretation is similar to this one. He renders: And the sin was standing on his right to accuse him. Others understand this phrase to mean: And the hinderer stood on his right to hinder him. The hinderer was Sanbalat the Horonite and his colleagues, the adversaries of Judah who hindered the Jews from rebuilding the Temple and the walls of Jerusalem.—[Redak]

328

קלָאָכָא: דוַאַתִּיב וַאַכֶּר

לאשראה רָאָתְרָעֵי בירושלַם שכנהיה הַרָּא רֵין אוּד מְשֵׁייַיב סיקירא: ג ויהושע הוו כיה כנין דנסכין להון לָּכָהוּנְתָּא וָקאַים קָּדָם

נרכות נא סנהדרון לג 🕻 אצר פולל .. (מפנים פס) 🕯 מהר"י קרא

הכהנים אשר הושיבו נשים נכריות מבני ישוע כן יהולדה (עורא י'): (ב) יגער ה' בך השפן. יגער הקדום נרוך הוח בך חתה השטן (וחור וחתר ינער ה' כך הכוחר וגו'

תהר"ו) והגוער כך הוח הכוחר כירושלים שלח תכנש לפניו להסרג של הנדיק הוה הלח רחוי הוח וזכה לכך שהוצל מחש השריפה: הלוא זה אוד מוצל מאש. מפורש כחנדת הלק שהושלך עם אחאב כן קוליה וחכירו לאור: (ג) דבוש

בנדים צואים. כתרגומו הוו ליה בנין דנסכק להון נשין דלח כשרק לכהונתח והיה נפנש הוח על שלח מיחה בידם: אכן עורא

כל שפן שיטן שלח יכנה הכית ותכנה עכודת כית התקדש שליתה. ושפם הלא דרך תשל די לאלה נערם שנחלפו מהגלות או איך תוכל לשפנו והאש לא הויקו דרך משל איך תוכל לשמנו חחר שהוח תול תהגלות: (ג) ויהושע. יש אותרים כי הבגדים הלואים אחד מכני בניו היה חתן לסנכלם וזה העון אינו על יהושע כי לא היה זה ביתיו והנכון כי לא היה לו בגדי כפוד ותפארת כי לא היה להם רק מוכח להקריב העולות ואין להם בית ולא פרוכת וכפורת ומוכח הזהב וכגדי זהב והנה הכגדים משל שאין לו ככוד והדר : (ד) ויען. זה המלחך חל העומדים לפני זה המלחד והוח שר שליהם כי יפשו מה שילום ויש חומרים כי לפניו שב חל יהושע וזה רחוק כי למה יעמדו אנשים לפניו ומה מעלה

סצורת דוד ינער תר וינער . כ"ל יגער ויחזיר ויגער: הכוחר בירושלים. מוסב על כי לופר כי הכוחר כירושנים יגפר כך: הלא זה. רל איך תקסרג פליו הלא הוא לאוד השולל פאש כי הושלך לאש"י כיל עם אחאר ולדקיהו נכיאי השקר ונילל פן השריפה כפ"ש חו"ל כמו שמפרש לממה ויהרשע היה לברש בגדים צואים: (ב) ינקר ה' בך השפן. פתרונו נוער אני בך שלא תקפדנ עליו עור. זכן כשהוא אומר קרו עמכם את עבדי אדוניכם. שפתרה קהו עמכם את כברי: הלוא זה אוד מוצל מאש. כלומר לא נשתייר מישראל כי אם מעם כארד שניצל משרפה ואתה בא לקסרג עליהם שאשחיתם :(ג)ויתושע היה לבוש בגדים צואים. דרך נקיה הפס המקרא. בנדים צואים אלו הנשים נכריות שלקתו בניו וכן עזרא הוא אומר הרשיבו נשים חראיות להם

רדיק

וכן בדבר גדעון ובמקופות אחרים: וינער ת'. היא תאל יחב': הבוחר בירושלם . לבנותה ולא תוכל לשפנו: הלוא זה אחד בוצל כאש. ככו אוד הדולק שיטורו אותו מהאש שלא ירלק לוד וכן זה מוצל מאש הגלות לכא לירושלם ולבנות הבית ולכהן בי. ורז'ל דרשו בו כמשמעו שהית עם צדקיח ואחאב אשר כלם מלך בכל באש והם נשרפו היא נצול כפ"ש בדרש ההוא וכת"י: (נ) ויהושע היה לבוש בנדים צואים, פי' כי זה כשל על בניו שנשאו נשים נכריות וכת"י ויהושת הוו ליה בנין דנסבין להון נשין דלא כשרן לכהונתא וכך אמרו רבותינו זיל כי על עון שהיו בניו נו שאין נשים שאינם הגונות ולא סיחה בידם אמר זה שנאפר ויהושת הית לבוש בגדים ציאים וכי ברכו של יהושע היה ללבוש בנדים צואים אלא שהיי בניו נרשאים נשים שאינם הנונות לכהונה ולא סיחה בירם יכ"כ בעזרא וימצא כבני הכהגים אשר הרשיבו גשים נכריות כבני ישוע בן יהוצדק ואחיו וגוי: כדו דיען . הםלאך אבוד אל ים לו כי הוא לכוש בגדים נואים ודע כי לכוש סושל יולא וכאומרו לוכש הוא לוכש עלמו ולכוש אחר שם עליו אלה

> םצודת ציון שמנה (פורת ד') : (כ) ינער . פנין למקת כויסה : ארד . כום כמן במודנדים בו מת כתם כתו כחוד מולל משרימה (פתום ד') : וג) ציאים . ר"ל פלוכלכים ולפי שהלוחה הוח לכלוך הורח לבנדים פלוכלכים בנדים לוחים: (ד) ויען . פנין הרפח קול כמו

בים בשמד לפני המלאך היה פדיין לכוש אנדים פליכלים. ר"ל פדין היה פלובם בוה הפון כי מוד יבו הכבים הכליות מחת החל כיל כשפה שעמד לפני המלאך היה פדיין לכוש אנדים פליכלכים. ר"ל פדין היה פלובם בוה הפון כי עוד ישבו הכבים הכליות חחת צניו ולא גלשו אותן והוא לא מיחה בהם: (ד) ויען ויאסר, המלאך שעאד הובש לפניו אמר אל המלאלים הפופדים לפניו הפירו שיכושפ

symbolize the lack of accourtements for the Temple service at that time, for they had only a plain altar upon which to offer up burnt-offerings; no actual temple, no curtains, no ark-cover, not a golden altar. Neither did they have the golden raiments of the High Priest. The filthy garments represent the lack of glory and beauty.

And he raised his voice and said. etc.—This angel raised his voice and said (this) to the angels standing before him, over whom he ruled. [This is] as Jonathan renders: to those who ministered before him.— [Ibn Ezra, Redak] Ibn Ezra also quotes others who explain that the angels were standing before Joshua. He rejects their interpretation on the

2. And the Lord said to Satan: The Lord shall rebuke you, O Satan; and the Lord shall rebuke you, He who chose Jerusalem. Is this one not a brand plucked from fire? 3. Now Joshua was wearing filthy garments and standing before the angel. 4. And he [the angel] raised his voice and said to those standing

2. And the Lord said to Satan— The angel of the Lord said to Satan.—[Redak, Mezudath David]

The Lord shall rebuke you, O Satan—The Holy One, blessed be He, shall rebuke you, O you Satan (and then he repeated and said: The Lord shall rebuke you, He who chose Jerusalem—Moharaz Margolioth); and He Who rebukes you is the One Who chose Jerusalem, that you shall not enter before Him to accuse this righteous man. Is he not fit, and has he not merited this? For he was saved from the consuming fire.—[Rashi]

Is this one not a brand plucked from fire?—It is related in the Aggadah of [chapter] Helek (Sanh. 93a) that he [Joshua] was cast into the fire with Ahab son of Kolaiah and his colleague.—[Rashi]

Rashi is alluding to Ahab the son of Kolaiah and Zedekiah the son of Maaseiah, mentioned in Jeremiah 29:21-23 as false prophets and adulterers. They, too, are mentioned as being burnt in fire by the king of Babylon. The Talmud relates that they went to Nebuchadnezzar's daughter. Ahab said to her, "So said the Lord, 'Surrender to Zedekiah." Zedekiah said to her, "So said the Lord, 'Surrender to Ahab." She went and told her father. He said, "The God of these people hates

lewdness. When they come to you, send them to me." When they came to her, she sent them to her father. He said to them, "Who told you?" They replied, "The Holy One, blessed be He." "But I asked Hananiah, Mishael, and Azariah. and they told me that it is forbidden." They replied, "We are prophets just as they are. He did not tell them, but He told us." He said to them, "I wish to test you [with fire] as I tested Hananiah, Mishael, and Azariah." They replied, "They are three, but we are only two." He said to them, "Choose whom you wish to accompany you." They replied, "Joshua the High Priest." They thought, let Joshua come, for his merit is great and he will protect us. They were . . . cast into the fire. The two were burnt, but as for Joshua the High Priest-only his clothes singed.... (For a more were detailed account, cf. Commentary Digest to Jeremiah 29:23)*

3. was wearing filthy garments— This is to be explained according to the Targum: He had sons who had married women who were unfit [to marry into] the priesthood, and he was punished because he did not interfere with the [sons' marriages].— [Rashi from Sanh. 93a] Ibn Ezra explains that the filthy garments לְּסִפְּיִשִּׁין הָּנְּפִיּקְ וְנִּיְּעֵרְ מַלְּאַרָּ יְהוְּה בִּיְרוּשְׁעַ הַאָּבִיר לְסִיּרְנִאָּפִרּנְצִיּהְוֹנִפִּיּקְ הַשְּׁבְּיִּרְ וְוַיְּאָמֵרְ אֲלָיוֹ רְאֵה הַעְּבַרְרִים הַצִּאָיִם לְּפִּיּן וְיִאָּמָרִ הִּיִּיִּהְ מִנְּיִּשְׁרִוּ וְיָאָמֶרְ אֵלֶיוֹ רְאֵבְּרְרִי עַלִּ־רְאִשְׁרְ מוּ מִצְנִיפְּא דְּכִּיִּא מִּ בְּיִּחִיהְ הִוְּאָבֶּירְ וְעִיְּכִוּ צְּנִיךְ מְּדְרִוֹרְ עַלִּ־רִאשׁׁרְ נְמִּיְּ וְשִׁיִּהְ וְשִׁיְּהְ וְיְשְׁיִבְוֹּ הַבְּנְיִיְ וְנִיְשְׁיִבוּ בְּנְיִיְרִ הַבְּיִּבְיִי וְנִישְׁיִבוּ נִישְׁיה וְשִׁיִּהְ מִּנְּנְאִ דְיִי נְמִיּה וְשִׁיִּה מִּנְּמָא דִייִ נְּיִּבְיִי וְנִיְעָרְ הַבְּנְיִיְרְ הְבְּבְּיִרְ הְבְּיְבְּרְ הַבְּנְרְרְ עַלִּי־רִאשׁׁר מְלְּאָרְא דִיִּי בִּיְהוּשְׁעַ הַאָּבְיִי וְנִיְּבְיִי הַנְּבְּיִי וְנִיְשְׁיִבוֹ וְנִיְעָבְרְיִבְּיוֹ בְּבְּבְיִים וְבִּצְּבְּיִים וּבְּצְאָרִי מְלְּאָלְא דִיִי בִּיְרוֹשְׁעַ הַאָּבְייִי וְנִיְּעָרְ בִּבְּיִבְּיִי וְנִיְּבְּיִים הַצְּצִּיְיִרְ בְּבְּיִים וְבִּבְּעְּבְּיִים וְבִיבְּיִים הְצִּבְּיִים הְצִּבְּיִים וְנִישְׁיִם בְּיִּים וְּבְּבְּיִבְּיִי וְנִינְיְרְ בְּבְּיִבְּיִים וְבִּיְבְּיִים הְצִּבְייִים הְנִּיִּים בְּבְּיִים וְנִינְיְּבְּיִים בְּבְּיִים וְנְבְּבְּיִּים וְבִּבְּיִבְּיִים וְבְּיִּיְיִים הְנִיּיִים הְנִיּיִים הְנִיבְּיִים הְנִיּיִיהְ וְנְיִיְרְבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִיְבְייִים בְּעְּבְּיִים בְּבְּיִיִּיהְ וְנְיִּבְּבְּיִי וְנְיִּבְּיִים בְּיִיבְּיִי וְנְיְבְּיִים הְצְּבִייִם הְנְבְּיוֹבְייִי בְּיִבְייִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּיִּבְּיִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּיִבְּיִים בְּבְּיִּבְּיִי בְּיִבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּבְיוֹים בְּבְּבְייִים בְּבְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִבְּיִים בְּיִּים בְּיִיוּבְּיִים בְּעִבְּיִים בְּעְבְּבְּיִים בְּבְּבְּיִבְּיִים בְּבְּבְּבְיוֹיוְ בְּבְּבְּיִים בְּיִיוּבְיבְּיִים בְּיִיוּבְיבְּיִיוּ בְּיִבְּיִים בְּיִּבְיִיוּ בְיִבְּבְּיִים בְּבְּבְּיִּים בְּבְּבְיוּבְיִיוּ בְּבְּבְּבְיִיוּ בְּבְּבְּבְּיִים בְּבְּבְיוּבְיבְייוּ בְּיִיוּבְּבְּיִים בְּבְּבְּיוּתְ בְּיִיםְיבְּיבְּיבְּיבְּיבְּבְּיִים בְּבְּבְּיוּבְיבְיבְיבְיבְּבְּיִים בְּבְי

> . מהר"י קרא שים נכריות ברבר זת עני מעבי

ויסורו הנשים נכריות ברבר זה עני מעביר מעליהם עום: (ה) צניף מהור. לאשת חיל קורא צניף מהור. וכן שלמה הוא אומר אשת חיל עסרת בעלח: (ו) ויער. העיר עליו ואמר לו:

כלומר וכיות אכל לפי שדימה העון לכנדים צואים דימה אישו אשרות לשורוב עורי () ויער - ועיר עיו ואסר לו: הזכות למחלצות כנדים נאים ולכנים: (ה) ואומר. אני זכריה: ישימו צניף מהור וגר. כקשתי רחמים עליו: (ו) ויעד. ארז זורא

המלאכים האחרים העוסדים לפניו כי הוא היה גדול סהם הדוא היה שולחם ותחרים העוסדים ולהם שיחים יהיה שולחם ותרכם יונתן להמשמשין קרמוה: הפירו. רמז שיברילו בתנשים הנכריות: פערך פירוש כי הרוב שכי הניהים הציאים הם כשל לעון: כחלצות. הם חליפות בנרים נקיים ווה כשל על הוכיות כלובר ליון שיחסר העון יראו בך הוכיות וכן ת'א המלאך ישימו צניף סהור על ראשי אחר יוצוית להסיר הבניה בדואים בעליו והלכש אוהו בחלצות צניף סהור על ראשו אהו בחלצות צוה גם כן ששישיבו צניף סהור על ראשו להנכו להווחו כה, נדול שהתת מצופת על ראשו: זילביםוהו כנדים. וכבר הלבישהו בנרים כי הנה אבר והלבש אותך כחלצות קורם שוכר זכריה הנביא ביו כן וירם דצ'לים יוצא וכל בין אחת עצמת נותם או הדוכם להם יוכן וירם דצ'לים יוצא וכל בל דבר יבאש קודם שירם תולים וכן בירם הביים להם וכן בירם תוכלים ולם ואחת עצמת הנותם או הדוכם להם וכלאך ה' עוסד. כן ראה בכראת הנבואה כי עד שישים מלאך ה' תוסד. כן הרבר כמו העירותי בכם הדרתי בנו ההרבר כמו העירותי בכם הדרתי בנו הרבר כמו העירותי בכם הדרתי בנו מלאך ה', תוסד בו זה הרבר כמו העירותי בכם הדרתי בנו מלאך ה', תוסד בו זה הרבר כמו העירותי בכם הדרתי בכם הרבר ביו האם מלאך ה', תוסד בו זה הרבר כמו העירותי בכם הדרתי בכם הלאם הלאך ה', תוסד בו זה הרבר כמו העירותי בכם הדרתי בנו מלאך ה', תוסד בו זה הרבר כמו העירותי בכם הדרתי בנו הרבר כמו העירותי בכם היו ביו ביו הרבר כמו העירותי בכם הביו העורה בלו ביו בתרבר כמו העירותי בכם היום בתוכם בלים הביותים בלו בבר היום בתוכם בלו הביותים בתוכם בת

מצודת ציון ופניחואמרת (דכריסכ"ו): מחלצות. כן יקראו תין מלכוטים נאים וכן המהללות והממטפות (ישניה ג'): (ה) צניף. מלכון מלנסת המסוי לסכב את הכלש: פדרר. כ"ל כרור וכך: (ו) ויצר. מנין הזכות למחללות כגדים נאים ולכנים: (ה) ואופר, אני זכרי
אבן עזרא
הבגדים הלואים ומלח עורך כדרך גדול עוני מנשוא גדול
עונשי ולערי על כן אמר אחריי הן גרשת אותי וגם זה עונך
ככה, העברתי מעליך עונשך ולערך וחרפתך כדרך
ונקה האיש מעון וכן והאשה חשא את עונה: מחלצות,
כמו את חלילתו חליפתו דבר שהוא נהלן ממנו ומחללות
שחלן אחרים תחתיהן: (ה) ואופר. אמר רבי מרינום
שחלן אחרים תחתיהן: (ה) ואופר. אמר רבי מרינום

(ד) הסירו הבנדים הצואים מעליו . יכדילו כניו את

לשותיהם וימחול לו : מחלצות . הליפות בגדים נאים

כמו את חלילחו חליפחו דבר שהוא נהלך ממנו ומחללות
שחלן אחרים תחתיהן: (ה) ואומר. אחר רכי מרינום
שחלן אחרים תחתיהן: (ה) ואומר. אחר רכי מרינום
כי הוא החת ויאמר וכזה לא ימלא בלשון הקדש והככון
שהכניא אחר אחר שהסירו הבנדים וילבשוהו כנדי תפארת
כמה היה נאה אילו היה לניף טהור על ראשו או מלח
ואומר זה כלכי ככה חשבתי כלכי וראיתו שתקיימה מחשבתי
והנה הושם הלניף העהור על ראשו וככר הלבישוהו בנדים
במו וירם תולעים ויכאש וככר כאש כי כל דבר ינאש
מחלה ואחר כן ירום הולעים: (ו) ויעד. נפתח העי"ן
מחלה ואחר כן ירום הולעים: (ו) ויעד. נפתח העי"ן

ספגדים המלוכלנים כ"ל הפרישו את כניו מנשוחיםם הנכריות למטן יוסר כטון מיהושב: ויאבר אליי. המלח אמר ליהושב ודאה הדברתי. כשה שלוית לספים בניך מהנכיות השברתי מעניך הטין שכיה כך מה של מחית צהם: והלבש. לויתי לכלביש אותך מהללות

פ"ל כשיחם רטון יגולה הזכוח: (ה) ואובר . זה מאמל זכרים של הספללתי שליו ששימו של ראשו ליק סהוד ר"ל שיסים מח להכנ גדולה לידושה לגדטו לחדיו הדליל וסכשו מן הכדיות: רשישו וגר' . כ"ל נתקבלה חסלתי ושיד נתנו לו לדשה כחר כהוכה גדולה: אילבשהו בגדים. כ"ל היה נגלה זכיותיו: ובלאך ה"עושה. בכל עשך הזמן שנששה כל זה: (ו) ויעד. אחר כל הנעשים החרה

"Let them put, etc."—It would be fitting that they should put a pure miter on his head.

and they put a pure miter, etc.—I saw that my thought came true, for, indeed, they put a pure miter on his head.

6. warned—Heb. מְצֵרְה, an expression of warning, as in (Deut. 31:28):
"And I will warn (הְאַנִּיקה) them before the heaven and the earth."—[Rashi]
After the above procedure, the angel warned Joshua [as follows].—
[Mezudath David]

before him, saying, "Take the filthy garments off him." And he said to him, "See, I have removed your iniquity from you, and I have clad you with clean garments." 5. And I said, "Let them put a pure miter on his head," and they put the pure miter on his head. And they had clothed him with garments while the angel of the Lord was standing. 6. And the angel of the Lord warned Joshua, saying,

grounds that Joshua, dressed in filthy garments, could have no office over the angels.

"Take the filthy garments off him."—Let his sons separate from their wives, and he will be forgiven.—
[Rashi, Redak, after Jonathan]

your iniquity—I have removed your punishment, your pain, and your shame. This expression is found in conjunction with the sotah, the woman accused of adultery (Num. 5:31).—[Ibn Ezra] The filthy garments represent the iniquity.—
[Redak]

and I have clad you—Heb. חַהְלְבָּשׁ. This translation follows Jonathan. Mezudath David renders: And I commanded that you be dressed (cf. verse 5).

clean garments—Heb. מַזְלְצֵוֹח A change of beautiful garments; i.e., merits. Since he compared the iniquity to filthy garments, he compares the merit to clean garments; beautiful, white garments.—[Rashi] Since the sins will be forgiven, the merits will be apparent.—[Redak]

5. And I said—I, Zechariah.—
[Rashi]

"Let them put a pure miter, etc."—I begged mercy for him.—
[Rashi] Since you ordained that he be clad in clean garments, ordain that a pure miter be placed on his head to initiate him into the High Priesthood, for the High Priest wore a miter on his head.—[Redak] Kara explains that the sons of Joshua the High Priest should take women of valor instead of the foreign wives that they had previously married. In the words of Kings Solomon (Prov. 12:4): "A woman of valor is the crown of her husband."

and they had clothed him—This translation, which employs the past perfect tense of the verb, follows Ibn Ezra and Redak. Mezudath David, however, explains the phrase in the simple past—and they clothed him—because in verse 4 the angel merely commanded that Joshua be dressed in clean garments, and it was not until this verse that he was actually clothed; i.e., his merits became manifest.

Ibn Ezra explains the verse as follows:

And I said—to myself,

דתקנו קדמי הקד ואם יַת פַטַרָת סִיסָרִי הַטר הַּדָין אַת לַרְסִשְׁסִשִּיוַ בּבֶית מַקַרָשׁי וַאַף הַטַּר יַת עוַרָהִי וּבָאַחִיוּה מֵיהַוָא אַסִינֶרָ נַאָּמָן כַּדְ רַגְּכִין הָאַלֵין: ח שָׁמַע כַּגַּוּ יָהושָע כַהַנָא רַבָא אַתְּ תיא הבידו הכנדים . זוהר שלח : אם בדרכי .

לשון התרחה כמו (דברים ל"ה) והעידה בם חת השמים ונו' : (ז) אם בדרכי תלך. וגם אני ואת אעשה לך: ונם אתה תדין את ביתי. תשפוע ותהיה פקיד על כית מקדשי: ונתתי קד מהקבים. בהרגומו ובחחיות מיתיח חחייכך וחתן לך ריגלין דמהלכין כין

שרפיא האיליו ולפי פשוטו מבשרו על בניו שיוכו לעתיד: **העומרים**. שרפים ומלחכי הברת שחין להם יביבה : (ח) אתה ורעיך. חנניה מיפחל ועוריה היו: אנשי

אכן עורא

בעבור היותו מהגרון כמו וישב את כל הרכוש: (ז) כה. טעם וגם אם היית טוב כאביך יהולדק שהיה כהן נדול בכית רחשון. וי"ו ונחתי כפ"ה רפה בלשון ישמעחל וכמוהו והאבן הואת אשר שמתי מלבה וככה וההרתתי את עריהם והנה שכרו שיהלך כין העומדים שהם המלחכים: (ח) שמע נא. אתה. רחיתי מפרש כי הכהן הגדול שב אל יהולדק לא אל יהושע כי אמר ששמש בטנוף ולא פירש נכון כי או הראיתי לו דברי המלאך ליהושע הפסוק הזה שקראו לעלמו הכהן הגדול: ורעיך הם שאר הכהנים שהם ראוים לשבת לפניו כי הוא הכהן

מהר"י קרא (ו) אם כררכי תלך ואם את משכרתי תשבור.שתשטור כצותי: ינם אתה תדין את ביתי. פתרונו וגם אני עושה לך דבר זה שתהיה פקיד בבית הסקדש: וגם תשמור את חצרי, אף זה כן התנאי שכך רינם של כהנים לרון ולהורות לישראל וכן הוא איבר תגשו הכהנים בני לוי כי בם בחר ה׳ אלהיך לשרתו ולברך בשם ה' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל גנת. וגם דיגם לשכור תצרות בית הפקרש: ונתתי לך מהלכים. זה שכרם שהקב"ה נותן להם חלף עבורתם: (ח) אתה ורעיך היושבים לפניד כי אנשי מופת הכה . פירשו רבותינו אנשי מופת אלי חנניה סישאל ועוריה שנצולו מכבשן האש כסי שנצלת אתה. ופשופו של פקרא אנשי בופת זו הנולה שחזרו בכבל שעשה

להם הקב"ה גם שהחזירם בגלות בכל ולכך נתנבא שהקב"ה מביא זרובבל שהוא צכח כמלכות. בית דוד לבנות את בית רר'ק

האיש תפתחו הקין מפני שהיא נרונית כי היה משפפו ויער כפו וישב את כל הרכוש: מ) כה אפר. תדין את ביתי. לפי שהיה כהן גדול ועל פיו יכשי שאר הכהנים: ונתתי. אתן לך והוי"ד כוי"ו ויהי כיום השלישי וישא אברהם את עיניו": מהלכים בין העוברים האלה. הם הסלאכים שהם עוברים וקייבים לעולם ר"ל הלך ביניהם ווה רבו לנשמתו בהפרדו מהנוף ויונהן תרגם ובאחית כתיא וגו' : (מ) שמע נא . ורעיך. שאר הכהנים: כי אנשי סופת חמה. ראויים הם להעשות להם מופת על ידם ורבותינו ז"ל דרשו מאן נינהו אנשי מופת אנשים שנעשה להם כופת זהו תנניה פישאל ועזריה: כי הגני מביא את עבדי צמח . פי' בו זה זרבבל ומעם מביא וכבר בא ר"ל להגדיל עוד פעלהו ותצפח נרולתו כצפח האדפה שהולך ונדל וכן אמר עור לכסה חנה איש צמה שמו וכתחתיו יצמח ובנה את היכל ה' וכן אמר חגי הנביא אַקחך זרכבל ונו'

כםו שפירשנו ויש מפרשים כיצמת זה המלך המשיח אמר אף על פי שואת הישועה אני מביא לכם עור אביא לכם ישועת גדולה סבנה בזמן שאביא את עברי צמח ועור דרשו בו כי המשיח מנחם שמו ומנחם בניכמריא צמח וכן תדנם יונתן ית סצורת ציון מצורת דוד

המלחך כיהושע: (ו) אם בדרכי תלך. כ"ל חם וכפך ילכו כדככי ואמר כמדבר עליו כי זרע האדם יחשב כמוהו וכן אקחך זרוככל (הני כ׳) : ואם את משמרתי תשמור . כ"ל חם ישמלו הדכלים

בחרמה כי רוב המתרים מחרים בעדים למען לא יכחש לאחר זמן: (ז) תדין. מלשון דין וכום ענין היישרם הדכר: פהלכים. מני

שלויתי לשמרם וכפל הדבר כמ"ב: וגם אתה חדין . כ"ל גם זכשך כמוך יהיו כ"ג ופקידים עד שילם לדון לח ביחי וע"ש ישבה כל ביבי הביה: וגה חשמור . כ"ל בידם יהיו שמירות הלרי ורפל הדבר כמ"ש: ונחחי לך מהלבים . כ"ל ומלבד ואח לא יקופת שברם בשולם הגשמוח כי אחן להם מהלכים ועיולים כין המלארים האלה העומדים פה כמ"ש לשפלה ויאמד אל העומדים לפניו : אתח ורעיך. גם אחה במע גם רעיך יבמטו והם חנניה מישאל וטוריה כי גם המה אנשי מוסח כי נללו מככבן האם כמוך ומהכאוי

feet and hearken to his teaching. Ibn Ezra and Redak suggest the companions so mentioned are the ordin-

ary priests who were subordinate to Joshua.

7. So said the Lord of Hosts: If you walk in My ways, and if you keep My charge, you, too, shall judge My house, and you, too, shall guard My courtyards, and I will give you free access among these who stand by. 8. Hearken, now, O Joshua the High Priest—you and your companions who sit before you,

7. If you walk in My ways, etc.— Then I, too, will do this for you.— [Rashi]

you, too, shall judge My house— You shall judge and be the officer over My Temple.—[Rashi]

and I will give you free access-Lit. and I will give you walkers. According to the Targum: and when the dead will be resurrected. I will resurrect you; and I will give you walkers who walk among these seraphim. According to its simple meaning, he brings him tidings that his sons will be meritorious in the future.— [Rashi] Rashi says the Targum may also mean: and I will give you feet that walk among these seraphim. In that case, although Jonathan renders מגלין as feet that walk, referring to Joshua, Rashi says the simple meaning is "walkers," and that the expression refers to Joshua's sons, who will merit immortality among the angels in the future.

who stand by—Seraphim and ministering angels, who never sit.—
[Rashi after Jonathan] According to Rashi and Mezudath David, the apodosis (main clause) begins with "you, too, shall judge My house, etc.," meaning that God is promising Joshua and his descendants the office of the High Priesthood, whose

function it is to judge the people and to guard the courtyards. However, according to Redak and Ibn Ezra. the apodosis commences with "I will give you free access, etc., (according to them, we render:) and you, too, shall judge My house." If Joshua judges the people faithfully as a High Priest, and the other priests follow suit after his death, he will gain a position among the angels, who exist forever. This alludes to the belief in immortality of the soul, which separates from the body upon death.—[Redak] Ibn Ezra renders: And you, too, like your father Jehozadak, shall judge My house, etc.; behold, I will give you, etc.

8. you and your companions—They were Hananiah, Mishael, and Azariah.—[Rashi and Redak from Sanh. 93a, Gen. Rabbah 56:11] The Sages tell us that after Hananiah, Mishael, and Azariah were saved from death in the fiery furnace, they migrated to Eretz Israel, where they raised families. According to the Midrash, they migrated there in order to study the Torah under the tutelage of Joshua the son of Jehozadak. The description of companions "who sit before you" suggests disciples who sit at their master's

לַפַעכר לַהון נְסִין אָינון אָרַי הָא אַנָא פוָהַי יָת עַבְדִי סְשׁיחָא וַוָהָגָלַי : פּ אַרַי הָא אָבָנָא דִיהָבֶית הַקְּדָם יָהוֹשָׁע על אַבְנָא חַרָא שבעא עוניו חוואן לה הָא אָנָא נָכַי תַוְיָהָהָא אַבָּר יִיָּ עָכָאות וּאַעִרִי

מהר"י קרא המקדש: (מ) כי הנה האמן אשר נתחי לפני יהושע על אבן אחת שבעה עינים. לפי שמתהלה כשבנו הימור של בית המקדש ובכלו הפלאכה לפיכך חור הקב"ה ואכר להם שירהיבו עכשיו את החומה שבעה פעבים יותר ממה שהיתה ההלה: הנני כפחת פתוחה. פתרונו אותה תיבח שכתבו שכנה על יהידה וידושלים הנני כוהק אותה וכשתי את עון הארץ ההיא כיום אחד ואסיר את עונה מן הארץ. כפתח כשכש לשון

סופת. גברין כפרין למעכד להון ניסין שאף להס נעשה נס: כי הנני מביא אה עבדי צמח. כי עתה זרוככל פחת יהודה קטן בחצר המלך וחני מלמים לו גדולה וגם נתתיו לחן בעיני המלך שימלח שחלתו בבנין הבית והעיר כתו שמפורש בנחמיה (ח') דברי נחמיה כן חכליה והוח ירוככל כדחמרינן כסנהדרין: (ט) בי הנה האבן.

יסוד הבית אשר יסדתם בימי כורש ובטלו על ידיכם ואותו הישוד ועובי החימה היה מעט בעיניכם כמו שמפורש בעורה (ג') ובנכוחת חני (ב') : עד אבן אחת שבעה עינים. סיפו להרחיב על חחד שבעה וכן חרגם יונתן על הבנה חדה שבעה עיינין חויין לה ולשון עינים לשון מראות ולי נרחה שבעה עיניםעל שם עיני הקדיש ברוך היא שבעיניו ולכו להוסיף עליו על אחד שכעה לפי שדוגמתו בנכיאה זו וראו את האכן הכדיל. כיד זרוככל שכעה אלה עיני ה' המה משוטסים (לקמן ד') אלא למד שנחן שיניו להרכיח כבוד הביח בכניינו : הגני מפתח פתוחה. מתיר

רד'ק עברי משיחא: (ט) כי תנה האבן. הוא אבן הבדיל שסיישרין בו הבנין או פי האבן שישוסו החלה ישיכנת זרובבל לפני יהושע כסיש לכסה והוציא האבן הראשה: על אכן אחת שכע" עינים. לל כל אכן ואכן יהיו שבעה עינים ר"ל שפירות רבות מאת האל יתכרך ספני הצרים החושבים להשבית מלאכתם ואלה הם שבעה עיני ה' שאבר לספה: ושבעה. היא סך חשבק על הרוב איני שבע דוקא וכן שבע כחמאתיכם שבע יפול צריק וקם ותדומים לחם וא'א ז"ל פי" שבעה דוקא והם יהושע עזרא זרובכל נחמיה וני נכיאים חגי זכריה וכלאכי ות"י שבע עיינין חזן ליה: הנני מפתח פתוחה. כאלו היתה האבן קשורח כל היפים שבפלו חפלאכה ועהה יפתח אותה וישם אותה בבנין ויתכן לשרשו מענין ופתחת עליהם פתוחי חותם ולפי שהשלמת תכונת האבן היפה הציורים והפרחים והכפתורים שיציירו כה בפתוח אפר כן ער"ם כלום' הנני משליםם לבנין בכל חבינת' : ומשתי . פעל יוצא לא כשו פעל עמד וזה יהיה כוםן שהבסיחו הנביאים את זרובבל להגדיל פעלתו כפ׳ש חני אקחך זרובבל האמר זכרית הנני מביא את עברי צמח ואז יהיו ישראל כשלום בבית שני לפיכך אכר תקראו איש לרעהו: עון הארץ. אפשר מצורת ציון

אכן עורא הגדול: בי אנשי מופת'. ראוים הם שיעשה להם מופת: צבח. הוא זרוככל כאשר יאמר למה שמו וסוף הפרשה מוכים לפני זרובבל ומפרשים רבים חמרו כי זה למח הוא המשיח ונקרא זרוככל כי הוא מזרעו כמו ודוד עבדי נשיח להם לעולם גם חני עשיתי דרך דרש כי למח בנימטריח מנחם והוח כן עמיחל: (ע) בי. זחת החבן היח חכן המשקולת כחשר יפרש עוד שתהיה ביד זרובבל בהחלו ליסד הבית וזה יהיה לפני יהושע וכן פירוש הפסוק החבן חשר נתחי כיד ורוככל לפני יהושע: ומשתי, הנה וחת המלה מהפעלים היונחים כמלת שב שתמנח על שנים דרכים שב הוא בעלמו גם ושב אחר כמו והשיב וככה לא משו מקרב המחנה: ומשתי את עון הארץ. וסעם

סלוך ושיול: (ח) סופת. ענין נס יאוה: (ע) שבעה עינים. כ"ל הככה וכן שבע יסול לדיק (משלי כ"ד): ספחה פתוחה. ענין מקיקת הליוכ כמו ויודע לפחם פחוחים (דה"ב הי): ומשתי סנין הסרה כמו לא ימים עמוד הפנן (במות י"ג) :

מצורת דוד לייחד הדכור גם להם: כי הגני מביא. כדל והדכור כוח חבר

המות מכני מכיח את מכדי למת ווסו מלך העציח כמ"ש והקימותי לדוד למח לדיק (ירתים כ"ג): (ס) כי הנה האבן ונוי. מוכן הוא בסתן כהשם כיסוד בנין כיח השתיד על ידי כ"ג מורט יהושע אבר יכהן או ר"ל ככר הנזירה ההים נזורה: על אכן אחת. ועל כל חכן פסבני הבנין יהים ז' עינים כ"ל במירות רכות יהיה מסק המקום כ"ה על הבנין ההוא: הנגי מפתח פתוחה ונו' . הקב"ה בעלמו יחקוק לוכות של האכנים ליפותה ר"ל הוא יתן כת ועזר של המלאכה: והשתי וגו' ביום אחר . ר"ל כפעם אחת אפיר עון האכן ההיא

Redak associates Jonathan with the second definition, for he interprets the words "seven eyes" to mean that God will watch the stone very closely, to protect it. The number seven is not meant to be taken literally, but to mean many. (It means many in other places in Scripture as well).

Behold! I untie its knots—Heb. מְּפְחָחָ פְּחָחָם, I untie its knots—I thwart the plot of the enemies who wrote an accusation to stop the work.—[Rashi alluding to Ezra 4:6]*

and I will remove—Heb. ומשתי.— [Rashi]

for they are men worthy of a miracle—for, behold! I bring My servant, the Shoot. 9. For, behold the stone that I have placed before Joshua. Seven eyes are directed to one stone. Behold! I untie its knots, says the Lord of Hosts, and I will remove the iniquity of

for they are men worthy of a miracle—Lit. men of a miracle. [Jonathan renders:] Men worthy to have miracles performed for them, for a miracle was performed for them, too.—[Rashi from Sanh. 93a]*

for, behold! I bring My servant, the Shoot—For now Zerubbabel, the governor of Judah, is insignificant in the king's court, but I will make his greatness burgeon. I will also give him favor in the eyes of the king, so that he will grant [Zerubbabel's] request for the building of the Temple and the city, as explained in Nehemiah (1:1): "The words of Nehemiah, the son of Hachaliah." Nehemiah was identical with Zerubbabel, as we say in Sanhedrin (38a).—[Rashi]*

9. For, behold the stone—The foundation of the house that you laid in the days of Cyrus—they stopped you, and that foundation and the thickness of the wall appeared little in your sight, as explained in Ezra (3:12f.) and in the prophecy of Haggai (2:2f.).—[Rashi] Ibn Ezra and Redak suggest that this stone is the plumb line that Zerubbabel holds, as is related below (4:10). Hence, we explain: the stone which I gave into the hand of Zerubbabel before Joshua.

Seven eyes are directed to one

stone—It will eventually be widened seven times as much. And so did Jonathan render: On one stone, seven eves see it. The expression of גינים is an expression of appearances. It appears to me that the seven eyes are because of the eyes of the Holy One, blessed be He—in Whose eves and heart it is [planned] to add seven times as much-because of the prophecy similar to this one (4:10): "And they shall see the plummet in the hand of Zerubbabel these seven times; the eves of the Lord—they are roving to and fro throughout the land." [Now, what did Zechariah see to have him say here, "The eyes of the Lord are roving to and fro throughout the land"?-Parshandatha | This is but to say that He directed His eves to increase the glory of the Temple in its building.-[Rashi]

Rashi's commentary gives two definitions of the word nyy. The first is appearances or facets; the original wall and foundation would be widened to seven times their original width. The second definition is eyes; God would direct His eyes, so to speak, toward the foundation of the Temple to increase its glory. Targum Jonathan seems to follow the second definition, but Rashi associates Jonathan with the first definition.

מהר"י קרא בצ'ל ואסר קרי פיקר: (י) הקרוא ויים אל רמבי, שרוא לכם שלום מן הצר (רמשנה ויים החת בער והחת הצתון: (*) יינירני באיש אשר יצור משנהו. מסניאנים באיש אשר יצור משנהו. מסניקבשלו ביחרי-SUS. יא עיים אַרְבְּי. עיִּם רְרָיָּאַ זייל בצ"ל ואכר קר 「スススカー」 ונייטרים על ושניעא נו ב ה ביוסא הר: י בערנא ההיא אמר יי צבאות הערעון רמהער ב ציי נענה הריא אכר א וְהַבּ מּלְאַרָא דְמְהַבֵּיל נאמריה כוריא מרויא להות פרי ולהחוה פני ţ T'N ama ice . afrec aut at: נאמירני מלמא נמלמא הַנְיהִי ְנְבֶּרְ לְחֲבְרֵיהִ פְּרֵי נוֹפֵּנוֹהִי לי כה אַהָּ הַנֵּי ברנה אל ברנים אל X משנתיה: COLUM כואינהא קנורא L. 34 ج. ال ال

לי המלאכה: ומשורי. והסירותי: ביום אחד. לא ידשני המלאכה: ומשורי. והסירותי: ביום אחד. לא ידשני המלאכה: ומשורי. לא ידשני לא ידשני לא הידשני לא ידשני לא הידשני היום:

ד (ב) ונולה על ראשהי. כמו (היסע מ"י) גוית ד (ב) מיות לאן מעין פעין ספל גדול ענול: וישבעה היות לאן מעין המקון המקון המחלה בחיכה: אבן עורא אביעה ושבעה מוצקוח. לכל נר ונר באין סכעה

מבלאכת בית הבקרש כאו נתיאשני לשי ששבורים היט שלא נבות מרכון אחרול היל אית הירו אל הרו מו פלאן והני אינט כשנה פלא נראש כיר ואבר פו אנה הרהנול לפני ורוננל לפני ורוננא את האכן רוצאת השאת הין ון לה: (ג) ויאבר אלי בה אחר ויאר ואפר השאת הין ון לה: (ג) ויאבר אלי בה אחר ויאר ואפר

שון השונם והרש והגלוח: (י) ביום. שיוםד ההיכל או חשכנו לבשחיהנה דברי ובריה כדברי חני הנביא:

לבינלה מהם נהראה לניואת המראה להיריתו כי האליתנרך יאיר לישראל חמך מת שהיו נחשבת: שכנה ושנקה מוצקה ל (1) וישב. בעבור באתר וישירני והיא יזן ומעם ישור ולא יומר על ידי אחר רק מעלת: בלט באינו מינות מער על יומר על ידי אחר רק מעלת: בלט באינו מעלמי נשר: (2) ויאסח. ונפה. כמי גלוי מליות ועתיה אומר לך בדרך קליה דבר אח המעודים יהינות אחר כן כל דבריה היו שנים אינוים אינוים מימיו יה בגניא אחר כן כל דבריה היו שנים אינוים מימיו מגלי מהחלה ושבלה ושבלי הוזים נופלים מהאילנים על החלר החילונה אל העם והחלאך פירם עעם ואת התראה. שני לנתכות זהב ותאליהם נשלו ונדרכי ונששה שמן וך כזהב והם מריקי' אל הגלה וכגלה היו שבעה מולקת שבשה נרוח ושבעה מונקות והנה שבעה פעה אחרת כמו אל

מצורת דה

מצורה ציון
(ב) וייביני, מנכון מבין הקוד: (כ) וילה, מפל מנל
(בין הנויח הכבים (מ"מ"ו); בריביה, כפון הוכין על
הבקון הנויח הכבים (מ"מ"ו); בריביה, כפון הוכין על

darkness.—[Redak] God candelabrum; this vision to above. the showed the prophet was thereon-On the oil-bowl

inform him that He would shed light on Israel, in contrast to their present that land in one day. 10. On that day, says the Lord of Hosts, you shall call—each man to his neighbor—to come under his vine and under his fig tree.

4

1. And the angel who spoke with me returned, and he awakened me as a man who wakes up from his sleep. 2. And he said to me, "What do you see?" And I said, "I saw, and behold [there was] a candelabrum all of gold, with its oil-bowl on top of it, and its seven lamps thereon; seven

the iniquity of that land—This may be taken literally, and it may mean the punishment for the iniquity of the land.—[Redak] Ibn Ezra expresses it as the punishment, the evil, and the exile.

in one day—I do not know what day.—[Rashi] Redak explains that this prophecy would be realized at the time that the prophets promised God would magnify the glory of Zerubbabel.

10. On that day—when the Temple is founded, you will live in peace. This prophecy coincides with that of Haggai (2:9).—[Ibn Ezra]

to come under his vine and under his fig tree—Because of the peace you will enjoy.—[Redak] Each one will invite his neighbor to enjoy the shade of his tree and partake of its fruit, of which there will be plenty.—[Mezudath David]

1. And the angel, etc., returned— Since the angel did not speak to Zechariah in the preceding scene, Scripture tells us that he now returned to speak to him.—
[Mezudath David]

and he awakened me as a man who wakes up from his sleep—This is an ellipsis. He awakened me, and I awoke as does a man who wakes up from his sleep.—[Redak, Mezudath David]

2. "What do you see?"—in the prophetic vision.—[Mezudath David]

with its oil-bowl on top of it—Heb. הְּלֵּהְ, as in (Josh. 15:19): "The upper springs (מְּלֵּהְ). "This is an expression for a spring: [hence] a sort of large round bowl.—[Rashi]

This translation follows Targum Jonathan; however, Redak prefers an oil-bowl, even though the word ends with a "mappiq he," which usually denotes the feminine third person possessive.

and its seven lamps—A type of vessel into which oil and wicks are inserted.—[Rashi]

דקריקין כנהון כשחא : בוצינוא דעל בישה ג ותרהין זיתין בעלה חַר כִּיכִין נוּלָתָא וְחַר על סְבֶּלָתָה: רְוַאֶּתִיבֵּית לכיר אַכָא דקליל עטי לפיפר כה אָלַין רבּוני: מּ נַאַּמִיב <u>נאַ</u>סֶר לִּי הַלַּא יַרְעָהַא סן אִינוּן אָלֵין וַאַסְרֵית לָא רָבּוֹנִי: י וַאֲתִיב לָּא לָמַימָר פַּהָנָמָא דַיָי אַם יִרָבָּבֶלּ ופנים ויחים, סנהדרין כד : מה הפה . פקידם שפר מד

רש״י

מהר"י קרא הימנה: שבעה ושבעה מוצקות לנרות. לכל נר ונר הם שבעת: (ג) ושנים זיתים עליה, אלו זיתים שנים היו עומרים אחד מיפין הגולה ואחר על שמאלה. ובאותם אילנות היו שני צנחרות כפין שני עריבות אחד לאילן זה ואחד לאילן זה והין הויתים נושרים מהם לתוך העריבות ונכתשין כאליהן וכיציאין שבנם והיו לאותם שני צנתרות פי הקילות שמקלהין את השמן לנולת וםן הנילה אל המוצקום ומן המוצקות לנרות האעים ששבתה מוצקות כביאין שמן לנר אחר אעם"ב לא שם לרוכ ולא לכעם אלא כרה שוה כמו שיתן אדם שמן לתוכן: (ה) הלא ידעת מה המה אלה. שלא הייתי יודע להבין אל מה ירמון

צורות קטנים שהשמן זכ מן הגולה דרך אורן מולקות לכל נר ונר: (ג) ושנים זיתים עליה. אולה שני אילנות שהזיחים גדילים בהם אחד מימין הגולה ואחד על שמאלה ונו' וכאן לא פירש על שני לנחרות זהב האמורות למטה בפרשה והם כמין עריבות ועדשים של בית הכד שהם עומדי" אלל הזיתים והזיתים נחבטים מאליהם לתוך הלנתרות ומתחממים שם כבמעטן ונעלרים שם כבית הכד והשמן נופל לתוך הלנתרות ומהלנתרות לתוך הגולה ומהגולה אל המולקות ומהמולקות אל הנרות והמולקות והנרות מ"ט היו

רמז לחור שלעתיד לבוח חור החמה יהיה שכפתים כחור של שכעת ימים מ"ע על חור של יום ברחשית: (ד) פה אלה אדני. מה זה שהזיתים נמסקים מחליהם והשמן כח חל הנרות מחליו: (ו) זה דבר ה' אל זרובבל, זה פימן לך להכטיח חת זרובכל כשם שהזיתים והשמן הזה נגמר מחליו לכל דכריו כך לח כחיל ולח ככח שלכם תעשו

אבן עזרא

רדיק לנרות . שבע פוצקות היו לה לכל גר כצוקה אחד. ורשיי זיל פי שביה ושבעה כינקות לכל גד שבעה מוצקות מתצקות שם האר בסקום פעל שהיו מתציקות שמן מגר לנד: (ג) ושנים ויתים. ועוד דאיתי שנים זיתים על המגירה או על הגלת ויתים. ועוד דאיתי שנים זיתים על המגירה או על ואחר הוא: אחר סימין הנלה ואחר על שטאלת. כמו משמאלת אבל אמר כי על הגלח היו ולמפת אמר על ימין חמנורה ועל שמאלה והענין אחד: (ד) ואען. מבואר תוא? (ה) ויען. מבואר הוא: (ו) ויען. לא בחיל ולא בכת. כמו שראית מעשה תמנורת עשה מאליו בלא אדם עורך את הנרות ומציק בהם את חשמן

לח בחיל ולח בכח. כחשר רחית השמן נעשה מחיליו ודולם ככה יבנה הבית לא בכח גדול שיש לזרובבל ולא ברוכ חילו כי אם כרוח השם וסיועו: (ג) ושגים. עוד ידען . ידע (ד) ואען . ידע מה טעם הוחים שהיו שנים : הנכיח כי זה כמרחה הנכוחה על כן שחל: (ה) ויען. שאלו אם יש כו עעם חכמה להכין טעם המראה : (ו) ויען. הנה דבר ה' יכנה הבית וכן ת"י נביא דה' מסעדין להון:

מצורת ציון

יליקה והם לינורוה ודרך כם נילק ונמשך השמן: (ד) ואען. פנין

סצודת דוד במרחה הנכוחה: כלה . כל המנוכה היחה זהכ: וגולה כל ראשה .

ממעל פל כחבה היה כשין ספל וכה היה השמן: ושבעה גרוהיה עליה . משמל כרחשי קני המכוכה היו שכעה נכוחיה הם כעין כזיכין להשים כהם השמן והפתילות: שבעת ושבשת מתבכות . ריל לכל כר זכר היה שבטה לינורות שהשפן נילק כהם מעלמו מן הגולה להמשך כל הגרות שהמה פל ראש הפנורה: (ג) ושנים זחום עלית. שני אילני זית עמדו אלל המנורה: (ד) ואפן ואומר. הרימוחי קול ואמרמי אל הפלאך פל מה כאו אלה לרמו: (ה) חלא ידעת. הלא מעלמך תשכיל לדעת על מה פרמו: לא אדני. לא השכלתי לדעת: (ו) זה דבר ה". כ"ל בום ירמו כאלו אפר ה" פל tubes each to the lamps that were on top of it. 3. And [there were] two olive trees near it; one on the right of the bowl, and one on its left. 4. So I answered and spoke to the angel who talked with me, saying, "What are these, my lord?" 5. And the angel who spoke with me answered, and he said to me, "Do you not know what these are?" And I said, "No, my lord." 6. And he answered and spoke to me, saying, "This is the word of the Lord to

seven tubes each—Seven small tubes come to every lamp, for the oil flows from the bowl through those tubes into each lamp.—[Rashi] Redak renders "seven and seven tubes," meaning that there were seven tubes, one attached to each lamp.

3. And [there were] two olive trees near it—Beside it were two trees upon which olives were growing, one on the right of the bowl and one on its left, etc. Here [the prophet] does not explain about the two golden vats mentioned below in the chapter, which are the sorts of bowls or vats of the oilpress. [In the prophecy these vats] stand beside the olive trees. The olives beat themselves into the vats and are

heated there as [if] in a vat or pit where olives are generally packed. There they are pressed in the oilpress, and the oil falls [by itself] into the vats, and from the vats into the bowl, and from the bowl into the tubes, and from the tubes into the lamps. The tubes and the lamps number forty-nine, an allusion to the light, for in the future the light of the sun will be sevenfold the light of the seven days—forty-nine times the light of a day of Creation.—[Rashi]

4. "What are these, my lord?"—What is this, that the olive trees are picked by themselves, and the oil comes into the lamps by itself?—[Rashi]

רְבְרֵלְ לְאֵמָּוֹרְ מְבְינֵלְ לְאֵמָּוֹרְ אָמָּ בולביינינירני וְרְ לְּאַ בְּחַיִלְ וְלָאַ בְּכֹחַ בֵּי יֵ אַמַרְ יְרְוְּרִ אְבְאִוֹתִ: יִמִי־ זְּ זְּרִוֹל לְפַנִי וְרְבֵּבל לְמִייִּיוֹוֹרִ יִּ פְנֵי זְרְבְבֶלְ לְמִישׁוֹר メット にっぷに לְמֵימָר לָא בְחַילָא וְלָא בּגְבוּרָא אֲלָהַין בְּשָׁימָרִי אכור יי צלאוה: י סה אַנְּגְּ חַשְּׁינְאַ טַלְנוֹנְאָ טפְשָּׁהָא לֵּלְנִם שְׁמֵיה מְלְּקְרְמִין וִישְׁלוֹם בְּבֶל מְלְבְּוְהָא: חְ וְהַנְה פרנם לכואה כן קלם בילא כמשרא משיחיר וְיִנְלְּיָרְ וְיִנְּלְיִי LNOL

הארץ נהוץ לה אלה השפים בינם ככל שם היה אלהיו שנו ותכנל לרישים אשר בייהה: ()) אית היה היילהיו לפני ותכנל לכישור הציא א האכן הראשה מציאין וונותכון שנשלס. מולאכט עד כה משה ההיו לפני הולם. האכן הדובה שניי השאית וקיבות הרולים מציאין וונוכל מישר לון לכם ברה ננדלה עוד עליו: והוציא איה לבנון. הובני יוציא אוחה אין הברולה כנין ביה את האבן הראשה. הלדרינל מנין הפי נני הלל מל כן כר על הבקדש היא בעצבי יוציא אוחה אין השחין לליו באון היין להיות לדרינל נהלה בנונים והם ינני הכל כן ה הבקדש היא בעצבי יוציא אוחה אין משחין לליו האין להייל לא לאפה הלבן בהכל יולתו מה ללה כל ליי את בטן ביתי: בי אם ברוחי. אני אתן את כותי על דריום יילוה לכם לבטח ולעשות כל לרכי יניאת הבטן משלי ייעויך, לתכם בקטן ייין ושתן ועלים כמו שכחוב בעורם (ו') ולא מלטרכו לעזרת אדם : (ז) שי אהה הר הגדול . פרי עכר הנהך מתני פהה עצד נהרא ופתר ביוני

קיישה בגין הציה בלא בה אדם א'א בריח האל יהבי ובדצינ () קיישה בגין הציה בלא הה אדם א'א בריח האל יהבי ובדצינ (טי ינור יפרש לי הרבי השפים אם ההה בהר הנול החיה לפני בנגר פונלים החירי השפים אם ההה בהר הנול החיה הכלאבה : (טר יהוציא אך האבן הראשה . כנו שהציא איה האבן הראשה הדול אי איה האבן הראשה הדול היה אישים חורבל האון ההלאבה : (חק השואיה הן זן לה. כאשים חורבל האם חון זן לה לחן להיבון כני האבור והכפל לחון הצגין כני האבור והכפל לחון הצגין כני האבור הלה השואה הדול האבן האבור הלה השל החום החול היבון כני האבור הלה השל החום המון לה לחום הצגין כני השהיה הבין הכפל לחום הצגין כני השהיה ההלה לחום הצגין כני השהיה הלהים החולה היבון כני השהיה הלהים החולה היבון כני השהיה הלהים החולה היבון כני השהיה הלהים להום הצגין כני השהיה הלהים החולה היבון כני השהיה הלהים החולה הלהים הלהים החולה הלהים הלהים החולה הלהים אבן עורא

(ו) מי . הנכיא ידבר אל כל שר ומלך אש אהה נהשנ

נעריך בעיר בלני הגדול למשור השנ למני ורוכנל

נעריל הביניא את האבן הראשה האבן הביניל מחוק ביר

ורוכנל היא האנורה למינה את האבן הביניל מחוק ביר

ורושואות. שלון רכ יהיה לה שחון מון לה שהכל ישמו

"רושואות, שלה : (ה) יידי, עתה ימרש דכני המנורה; כמו שלום שלום לרחוק : נח יוהי דבר ה'

בעודה ציון

בממק קלני (ו) בדיל - ניין לבלות עם: ברוחי. מיין ללני:

(ו) למישרו, מלי - ניין לבלות עם: ברוחי. מיין ללני:

וללבים במנים ימסח (מזום :): השיאות. כ"ל מוכם הכונה זכן

במניה במניה במני הלני היום ו"): השיאות. ניין המייח קול כזו ימבל כם מכלי טירה מלחה כי לם כלוני כי לחק נכנ כאימית

במניה במניה במני מכל לכל נעבה מעלמי ברן הלנינות מל בכוני מעלמים ומעלמי משקן הבחוק אל הנולה כלבי יאתר

במניה במיי בכלי מיכה לכל ככל נעבה מעלמי ברן הלנינות מל כביותי מלחים ולניון ימו לי מילות והיול את מי לחסי בון הלנינות מל בכונים ולן מיום יום ללניון מל היום ביותי מלחים ברן הלוינות מלל בכונים לון מיום יום למיותי בלל המניה הלוים ולון מיום יום למיותי מלך מניותי הלוים יום היום ללניות מלחים ברן הלוינות מל בלונים ללניות לון הוום לי למיות היה ללון מיום וכן למיותי הלוים יום היום לוום היה ללון מיותי נהלף מיותי הלוים הלוים הלוים לוום היה ללון מיות בלוים המכיח היום למוות היה ללון המיות בלוים המכיח היום לוותים לוום היום להלוים לוום היום לוותים להלוים לוום היום להלוים לוותים להלוים לוותים להלוים לוותים להלוים ל

אלו נמלאות: () לא נחיל ולא בכח. כשם שראות אותם יותם שאינם נושרים נכרסים בפכחש ולא עדי אחרים ולא ע" דיל נדול בבו כן לא ע" חל גדול (לא בת אושר אות ישראל בנלות בכל כי אם ברוזי יהדר העיר הי אור ות פניים ילן האין נתן לי האלדי השפים כי כבם ככל עסו יוה יה אלדי עםי ויונבל לכישר והרציא אי. האכן הראשה תשיאי חן עםי ויונבל לכישר והרציא אי. האכן הראשה תשיאי חן אינה לבנין. ויובל ינציא אותה אבן הבולה לבנין בוה אינה לבנין. ויובל ינציא אותה אבן הבולה לבנין בוה

כנורי, כרא

Zerubbabel, saying: 'Not by military force and not by physical strength, but by My spirit,' says the Lord of Hosts. 7. Who are you, O great mountain? Before Zerubbabel you sink to a plain! He will bring out the stone of the main architect, with shouts of grace, grace to it." 8. And the word of the Lord came to me, saying:

6. "This is the word of the Lord to Zerubbabel"—This is a sign for you to promise Zerubbabel that just as the olives and this oil are finished by themselves in all respects, so will you not build My house with your [own] power or with your [own] strength.—[Rashi]

but by My spirit—I will place My spirit upon Darius, and he will command you to build and to pay all the building expenses from his [treasury]; and [he will] help you with wheat, wine, oil, and wood, as is explained in Ezra (6, 7): They required no aid from any man.—[Rashi]

7. Who are you, O great mountain?—You, the princes of the other side of the river—Tattenai, the governor of the other side of the river; Shethar Bozenai, and their companions (Ezra 6:6), who have stopped the work until now—from now on you shall be before Zerubbabel as a plain; you have no more ruling power or superiority over him.—[Rashi]

He will bring out the stone of the main architect—The main architect will take the plummet in his hand to be the main architect at the head of the builders, and they will build everything according to his words; [everything] that he will order concerning a beautiful and glorious building.—[Rashi] Redak renders: "As he brought out the initial stone," meaning that just as he brought out the initial stone on the twenty-fourth of the ninth month [to] shouts of "Grace, Grace to it," so will he complete the building.

with shouts of grace, grace to it—To that stone, for everyone will say. "How beautiful is this building that was made with this plummet." [The expression] "shouts (חשאהו) of grace" is as (Job 39:7) "the shouts (חשאהו) of a driver," and (Isa. 66:6) "a sound of stirring (שאון)," both of which are expressions of making a voice heard.—[Rashi]

ממום קל המייה לבר לכל ינטו ולחבר הכה להלק הוה ים לה קן משלחה נגב (ליוב ליו): (נו) הבצעות, שרין המוס כמו כי בני הר הל שבה השריל עד מהדה (נו) ידי ודובבל ישדורה הינוכנל מלטו הרכז הינה והדמי הינה בן ידי ובעיות הני עו המי הינה הלי החיב הקן המשק למה כל הינון. האבן הבריל בלים לה מים ידי המביז הכה חוברים הינה בן הלובר מהיר הלום הינו הינה לשומים ממלון למה כלהן בכדול ול לקר שומים ונחלות ירובלים ידיו על ידי החובר הכלה חוברים רבון הלובר הינה הלום לבר ידי על ידי החובר הלום בלים הלובר הבריל הכלה מוכח למים במים הלמים ממים המשום מבק המסר הכה וכם חום מבים הוכם ממים למים למים להינון הלובר הינה הלום הינון הלובר הינה למים הלום הלובר הלום הלובר הלובר הלובר הלובר הלובר הלובר הינה למים הינון הניה הלובר הלובר הלובר הלובר הלום למים להינון הלובר הלום להינון המה להלובר הלובר הלום להובר הלובר הלו

המחאר כמו וידבר אחם שלוח קשוח לאבר יראו אכן המשקלת שהיא אבן הבדיל גיד זרובכל לבנוח הציח הנה שבעה עינים ישמריה שלא יקרב איש להפילה יותכן שבעה עינים הרבה שומרים ופירש אחר כמו שפירש המלאך שבעה אלה עיני הבם ופירם המלאך כי השכעה הם עיני השם סצורה דוד ון נס) ירי והנבל הבצנה. ד"ל השליפנה וכן היח כי לוב כבנות. כי בשהתחלו לבני. השלים: יה כי לסי בו לוב כבנות. כי בשהתחלו לבני. השבינו. צירובם צנחם יובה חיוס הרא ים השאור במנות היה היה ובה נשיש האכן לאור יום כל השנים ששבחה הכלאה ובה און המשקלה אשר בי הבני? שפרה: האבון הבי והו און המשקלה אשר בי הבני! לשלות: המשקלה ששין אותה כברי א המשרת ובני! אותה המשקלה ששין אותה כברי א המשרת בקיא אשבר לשלים כל הארץ ורא האה הבצירים אלה. פ" השנה לשלים לב להארץ היא האה הבצירים לישראל וישוטם טודם שלי אלשלם ובה: ילו אותן יעין ליבורה הבין כי להראות אוה, השחלה הראה לו הבלאך פי ליבורה הבנורה שהיא נששה באליה לבציאתו כי לא בחיל סל לדבר הבנורה שהיא נששה באליה לבראתו כי לא בחיל מצודה ציון

אבן עורא

(a) ירי. יכדו. פועל עבר: הבצענה. תשלמנה כמו

ני יכלא הל מעבקי: ירינה. לוינגכל ידנר שיח

נמקום כל יבראל: שליחני אדיכם. לו ולכל בחיח

(י י , קשנה. הולה יהמחיל הסר כמו ידנר החס

קשות חלת כו מן עלומי הע"ן כמיל להיוו גנגנ הנה

הח פי מי בו ליום נמחת הי ישושת קשנית והי מסרון (י) ביסי בו פיום. ביוסר הכיח חבר הוקטן במעיקם כמו ביי ורובגל הוא קו פשקילה שהבנאי פודר ברחיבה: הבש מלחור (נעורה ג') ורכים מהכהנים וגו' חבר רחו וגו' אלה. שבנה מעפים ידיה רחב בנהחלה: עיני הי הפח ניסדו זה הכיח נעיניהם כיכים נקול גדול וכנכוחת הני (ג') הלוח כתוהו כחין נעיניכם. ימתנו מתה כפירהו חת החבן הבדיל התלייה בחיש התבקולת חבר ניד חדריכל רחם הכונים מתכויון בה רחם הפניב וזו תהיה ניד זרובנל : שבעה אלה. על חוד שבעה ביסוק הרחבון שבימי כורם וכן תרגם יונתן שבעה נדבכין כחילון: עיני ד' ר. בחה רדיק ה דיל משליפנה וכן

שאין (שם ש"י) כולם לשון השמעת קול הם: (ש) ירי זרובבל ישרי רבות הזהר. מהחלה ומד טוף נימי כורם הרלשן: ירייו הבצענה. חוחי עתה. תנלענה לשו נקר היה כמי (שם ") כי יכלע ה" את כל מששהי: להד"י קרא

הבקום: (a) ויידי חנוצעה. לכלית לנוות נית רסקיש.

הצעות לשון טוס בסו וייהבי ונצמ הית למפשת:

(י) כים ינו ליום קפונית. לכך קרא אל יום קטות. לשי שנית

ו הכקיש היה הרב ולא היה בי יא היסיר ואפר העניא כל

ו הכקיש היה הרב ולא היה בי ניי אה היסיר ואפר העניא כל

ני דר ורובל הוא קרשקליל שהנגאי פורד בי החיפה: הבית

ו צרו ורובל הוא קרשקליל שהנגאי פורד נו החיבה: הבית

ו אלה, שנמה שנטים ידיה רחב בנהחלה; תיני ה' הםח

ייי קלן אנשא הכל , (2) X L'N et et orne ent ett et et eterit fut ż נאָהיבית (אַקבית כיה פא קבין ניהנא הַאַכֿין על יִמִּן

וציר הלא ונאב ונחבר פר נחזי ה אבן משקולהא בירא דורבל שבנא ניבכין ٠. د Ette ארי יי צראוה שלחני לאָרונראָר לְכוּן :. אַרִּי מן הוא דַכי רָבָסר יוּכְא , C שהללוניה על בניגא دِينهٰد: ٥ ייריאר לכבני F וְתַּירְעִּוּ נירוני L L משומטים בְּבְלּ־רָאֵנֵ וי וְרְעָנֵינְ ין אליבם: בימי בזליום קטנות זו וראו אתרדהאבן הבביל ביר ת' שבעהאלה עיני יהור המה にいて רבור נדר האנואור

9. Zerubbabel's hands founded this house, and his hands shall complete [it], and you shall know that the Lord of Hosts sent me to you. 10. For, whoever despised the day of small things shall rejoice and see the plummet in Zerubbabel's hand; these, sevenfold; the eyes of the Lord are roving to and fro throughout all the earth. 11. And I raised my voice and said

9. Zerubbabel's hands founded this house—from beginning to end, in the days of Cyrus I.—[Rashi]

and his hands shall complete—it now. The word מְּבְצְּעָהְה is an expression of completion, as in (Isa. 10:12) "when the Lord completes (יְבָצָע all His work."—[Rashi, Kara, Redak, Ibn Ezra]

10. For, whoever despised the day—when the Temple was founded—which was small in their eyes, as is stated in Ezra (3:12): "But many of priests, etc., who had seen, etc., upon its foundation, wept aloud when they beheld this temple;" and in Haggai (2:3): "Is it not as nothing in your eyes?"—will rejoice now when they see the plummet suspended from the plumb line in the hand of the architect, the head of the builders, with which he directs a line to the corner, and this will be in the hand of Zerubbabel.—[Rashi]

these, sevenfold—Seven times the first foundation in the days of Cyrus. So did Jonathan render: Seven rows of stones like these.— [Rashi]

the eyes of the Lord are roving to and fro—And it appeals to Him to do so; and He saw this Zerubbabel suited for the matter.—[Rashi] Redak says that the angel is now explaining to Zechariah the meaning of the seven eyes on one stone: that God's eyes are roving to and fro over all the earth, and He will see the adversaries of the Jews who wish to prevent them from completing the building of the Temple, and He will guard the Jews so that their adversaries will have no power over them.

Abarbanel and Mezudath David explain this entire vision as a prophecy of the Messianic era, when the people will be governed by a descendant of Joshua the High Priest and a descendant of Zerubbabel the governor of Judah: the Messiah, the son of David. The building being predicted is of the Third Temple, which will be much greater than the first two. The great mountain that will sink before Zerubbabel is Gog, who will fall before the Messiah—who is descended from Zerubbabel. The Messiah will then bring out the first stone, the very foundation stone used by King Solomon in building the First Temple.

Z רוירים ראלר עלימי 子だ ייריאטר האטר 后 Ä מניהא יין אַתּינית חניניה נאַקנית ניה פא הְנִין ait. קנין אַפְקְרִיטְיָן רְדְהַכּ כן אַלַין נאַקרֵיה לָא רבוני: יר נאַמר אַנַין הבין בני רבְרָבְיָא רפריקין פנהין פשמא לְכוֹעְינֵי רְהַבְּא: יי נַאֲטָר לי למימר הַלָּא נִדעִהְ ואל קקלא: וני: **א** Ľ.

בשומפות בכל הארק, וניחר אונם שראוים לבנית הנית: ((א) פת שני הויום האלק לל יפון הפנית: כה ציולי לשנים ויחים וילי באחד: (צי) שבני הויחים, צינוית היו בשינות שבון שכן הויחים פקלח אל הנילה: הפריקים פעליהם הוהב. שראילנות הריקים השכן מצליהם לעודית של והב. כך מהר סדיי, ורונש פתר זהב והי שפן צח: (ויד) אלה שני נייתים אלי שנים המים יורנש פתר זהב והי שפן צח: (ויד) אלה שני יותים אלי שנים (אי) מה שני היותים האלה של מון המנורה. בה צורך למנים חתים וניף נצחדו: (ני) שבלי הוחים: צינוריה הדי לפריבה הרב. שביא שנון שכן הויתים מקלו אל הנילה: הפריקים מכליהם הוחב. שרא ינורום מלי השכן מציני בלפני האל זהב. כך מהי במקן מכולה: (נו) אשר ברך שני צנהרות. כלומה לולמי לידי) הלו הלקת יולה לול ידי. מדי. ווונים מהי היבים נאזיק. מה שראית שני ויתים אלי שנים המחירות כתו (מולול כי "די) הלו הלול ומול להליר המפרים כלון הוכל ("ד) שלבי בני היצדר. קרן כהונה ומלכיה הנתחים כמקן המחסה במקן המחסה במקן המחסה ב םשוםםים. ולו נרחה לעשות כן והוח רחה חת זרובנל אנן עורא

מהריי

Ç.

כלא ואר ה'ס' רפה הנ' נחסף פתה

ותים וענון שני צוברות ההכנ אש לא נובר בבראה בשאלות בקצרה הירים אותם וענה לי הפלאך על שתי השאלות בקצרה ובני האחר אותם וענה לי הפלאך על שתי השאלות בקצרה בקצרה בקצרה היריב האחר היריב האחר הוצרה אלה אלה הצרה הוצרה לא בכה ושבה שגל לו מרבין שני וחים ובנן שמי שבלי האתם ובנון שני צנהרות הוהברואם לא נוכר במראה משלות גלפד שיאה אותם וננה לו המלאך על שתי השאלות בקצרה ובנים ואחר לו שאלה שני בני הדורה והנכא הבין משכמה! מכי ואוק! שהי שגלי הוורם ביו שתי צנהות הוהב והיו נמלים שני מצליהם מי צר בתיך והנה החים היו נדרבי ביון דגרטיות מאליהם מי צר בתיך והנה החום היו נדרבי ביון בדנטיות מהסוצקה לניות ורכה הנונסי לשלים לי שני מלאים בנני והורים במר השביים שהם כלאים נרבי והים". צנהרות הם כלים נפון צמחת וח" אסקיישון דרדה גרן הרים אנקלים בצמחת ברבש אסקיישון ברבשה והתיקים מלאים הורבי והם ללים נפון צמחת וח" אסקיישון ברבבי היותים מפון במה בכן כני הורים בכל בני ה", היין הון הנבין : והשם ודוך שני בני ניוד ודהר. תוד הוא השפן כטי דנן שהם משועטים בכל הארך ועלם שבעה כדרך ויקרא אותה

מצידה ציון

מצוורת רוד

tion, which he can convert to good Torah Ξ himself Soferim] study.-[Daath immersing

who stand before the Lord of all the -to supplicate Him to return their greatness.—[Rashi] Zerubbabel earthto him, "What are these two olive trees on the right of the candelabrum and on its left?" 12. And I raised my voice a second time and said to him, "What are the two olive branches beside the two golden vats that empty out the gold[en oil] from themselves?" 13. And he spoke to me, saying, "Do you not know what these are?" And I said, "No, my lord." 14. And he said, "These are the two

- 11. What are these two olive trees?—What do they symbolize, and what do the two olive branches (troches in Old French) symbolize? [They are] a cluster of olives on a branch, as if a type of ear of grain.—[Rashi]
- 12. beside the two golden vats— Heb. דְבְּדְ, i.e., beside the two golden vats, as in (II Sam. 14:30): "See, Joab's field is near mine (עֵל־יָדִי)."— [Rashi]

that empty out the gold[en oil] from themselves—This oil that is clear and good to illuminate [and to shine—Parshandatha] like gold, as in (Job 37:22): "From the north comes gold."—[Rashi]

Redak explains that the two olive branches had fallen into the vats, where they were pressed out by themselves. Then the oil flowed through to the tubes, and from the tubes into the lamps. He compares the branches to ears of grain because they are full of the seeds of the olives, much as the ears of grain are full of the kernels of wheat. Ibn Ezra also explains that the branches were cut off and were in the vats. They both agree with Rashi that the gold is actually golden colored oil.

14. two anointed ones—Lit. sons of oil. The horns of the priesthood and the kingdom who are anointed with the anointing oil.— [Rashi] The angel is referring to Joshua the High Priest and Zerubbabel the governor of Judah, who, although not anointed with the anointing oil because it had been hidden by Josiah, were, nevertheless, called "anointed ones" because of their lineage from the anointed Aaron and David.—[Malbim to Sifra, Lev. 7:35]

Redak states that Zerubbabel and Joshua actually were anointed with the anointing oil. This interpretation does not coincide with the tradition that the anointing oil had been hidden by Josiah. The Talmud states in many places that the high priests who served in the Second Temple were not anointed. As their initiation into office they donned the eight garments of the High Priest.

(the two anointed ones—The good inclination and the evil inclination, which is converted to good in the merit of the Torah.)— [Rashi in printed editions] The word יצָּדֶר, inclination. A great man must be the product of his good inclination as well as his evil inclina-

דקיסין קרם רבון כל אַרעא: א וָהָבֵיה וּוָקְפֵּית עיני נחוית והא סגלה פרחא: ב וַאַמר כִּי מָה אָהָ חָזֵי נַאַסְרֵית אַנָא חָוַי מְנָלָה פָּרָחָא איַרְכָּה עשַרון אַטון ופּוּחָנָה עשר אַמין: ג וַאַמַר לִי רַא מּוֹמָהָא רַעַהְירָא יַּ למפק

ת'א בני הילהר. שם כד (מפשר שני ני): מנלה פפה. שירובין כח:

מהר"י קרא

זרובכל ויהושת הכהן הנרול לפי שתומדים לפני הסבדה. זרובבל פכקש לימשח בשמן המשחה לפי שהוא מלך ויהושע לבי שהוא כהן גדול:

ת (א) והנה מנלה לפה . שלטה ראו את התורה . איוב יחוקאל ווכריה . יחוקאל ואיוב לא פתרו כמה ארכה ורחבה . איוב אבר ארוכה כארץ פדה ופני ים רחבה. ככו כן יחוקאל תוא אומר ראיתי מגלת ספר כתוכה פנים ואחור אלא זכרית פתר כפה ארכה ורחבה: (ב) ואופר אני רואה בגרה עשח ארכה עשרים באפה ורחבה לשר באפה. כי קלפת לה כפח תויא עשרים וכי קלשת לה כמה הויא ארבעים. כשתעשת סהם ם' רצועות שכל אחת ואחת מ' אכית ארכה וזרת רחבה וכתוכ אליה קינה והנה והי: (ג) זאת האדה. זאת שכתוכ שושם י במחד שכי אורוזאות שם אבית ארבה וזרת רחבה השנית כמו כן פ' זרתות הרי ק"ם זרתות ולשתי רצועות כמו כן ק"ם ורתות הרי ש"כ זרתות. זהיציעות חפישית פ' זרתות הרי ת' זרתות וכן לה' רצועות זרתות. הרי ח' מאת וכן לי' רצועות ח' מאות זרתות הרי ש"כ זרתות לכ' רצועות וכן הרי ת' זרתות וכן לה' רצועות זרתות. הרי ח' מאת וכן לי' רצועות ח' מאות זרתות הרי ש"ו מאות זרתות לכ' רצועות וכן לכ׳ רצוקות פ"ו כאות ורתות הרי ל׳כ סאות ורתות לם׳ רצושת וכל כך ארכה של תורה וכל הפולם כולו אינו כי אם זרת אחת

וכן הוא איםר ושמים בורת תכן. והרוחכ כי קלשתן היה כ' אמות רוחב שבהן מ' ורהות. הרי זרת רוחב לכל אחר ואחר ככ׳ רצותות כך שנינו בססכת עירובין. וששופו של סקרא בתרגיפו מנלה פרחה והיינו כנלה שכתוב בה עונות של ישראל ליפרל כהם. עד שתה היהה גנווה שלא נשתלמה ליחירים כי אם לרכים אבל סכאן ואילך היא פורחת העון ויוצאת כל פני

שלו כם חבל שלהן וחלן זה איד חותו העון הוצאת כל פני הירוש ויצהר לפיכך קרא איתם ויתים ותם דרובכל ויהושע וקראם בני היצהר לפי שנסשחו בשמן המשחה זה לפלובה וות יקר אם בני ידי ביני בשנטחו בשפן ומשחדות במודבות וה לברונה: הכומרים על אדון כל הארץ. שמוזמנים לעשות רצינו ות"י אילון תרין כני רברבין דקייםין קדם רבון כל ארעא וענין שתי הוהים רשתי שבלים ושהי צנהרות לא נתשרש לאיזת ענין היו כשל יהני הותים כשל לורוכבל ויחושת ושני השבלים היוצאין כהן כשל לפתשיהם שההלו ביריהם בבנין הבית ושני צנתרות כשל לנחביה ותזרא הבאים אחריהם ועל ירי ארכעתם "צאה אורה ופוכה לישראל: (מ) יאשוב. כנלה עפה. ראה בסראה סגילה אחת שתעיף באייר וכן ת"י מגילה פרתא: כ) ויאפר . ארכה עשרים אפה ורחבה עשר באפה . לא נתברה על איזה זמן נאסרת ואת העכואת ונראה כי על זמן הנביא נאסר

סצירת ציון מזוקק ונקיכוהב וכן מלפון זהב יחתה (חיוב ל"ו) : (יד) היצחר. הוא השמן כשו חירוש וילהר (דברים כ"ה) : על אדון . אנל.חדון : ה (ח) כנלה. פנכת על פם שנולנין הוחה: עשה. מלי עביפה וסריחה: (נ) האלה. מנין קולה: נקה. מלשון נקי:

העובדים על ארון כל הארץ. לנקש מלפניו להחזיר את נדולתם: (שני בני היצהר. ילר טוכ וילר הרע מתהפך לעוב כוכות התורה):

ה (א) בנלה עפה . רכיחינו פירשו כפולה וחמרו בהתורה כתובה כה ולמדו מכאן שהעולם אחד

משלשת אלפים ומאתים בתורה כדאיתא בעירובין (דף כ"א) זיונתן תרגם מגילתא פרחא פורחת באויר ולפי פשוטו של פרשה מגילת פירענות היתה והוא שראה יחוקאל (ג') וכתוב אליה הינה והנה והי: (ג) זאת האלה. זאת שכתוב

אכן עורא על כבח ישראל כחשר הוח כתוב ומשל על כסחו ויהישע משוח כי הוא כהן נדול וכחיב ועלת שלום תהיה כין שניהם

ולא יקנאו זה כזה: ה (ח) ואשוב . עפה . כחלו תעוף על כן כחוב היולחת על פני כל החרץ ויש מפרש שחמר כפילה מגזרת

ארמית ואין טעם לפירובו. ויפת אמר פריבה כמו ועפו בכתף פלשתים: (ב) ויאמר. רחה כחילו זחת התגלה יוצאה מבית השם שכנה שלמה על האולם על כן מדת הארך והרהב כמו החולם: (ג) ויאמר. זאת האלה. המחרה

כי ראינו בספר עורא הרבה עבירות שהיו בידם וכל הננכה ועל שבועות שקר יצאו זאת האלח כי הננבה אף על פי שאינת יר את נכש מיות היא השקר מבנה יבא לידי שבועות שקר ומה שראה פדת אדכה וכדת רחבה פי הפחרשים כי ראת אוהה יצאת כאולם הבית שהיה ארכו פשרם ורחבו עשר כבנין שבנה שלסה ואף על פי שהיה חרב או והכנילה הואת אוהה יצאת כאולם הבית שהיה ארכו עשרים ורחבו עשר כבנין שבנה שלסה ואף על פי שהיה חרב או והכנילה הואת יצאה כשם שהיתה שם פרושה כסרת האורך והרוחב וו"ש היוצאות והוצאהים: (ג) ויאסר. ואת האלה, הקללה: על מצורת דוד

> העיבדים על אדון כל הארץ. נכקם כחמים להחזיר המשלה לכים ישראל וכמטשה דריכה הזיחים והמשכת השמן מעלמו ירשוז שימור הממשלה לא כהיל ולא ככח כי אם ברוחו :

> ה (מ) ואשוב . הזרחי והרימותי שיני כלפי מעלה יחרחה והנה

מעלה סירתת כחור הבתים והיא מעילת סירתניות כעין מעלה סירתת כחור הבתים והיא מעלת ספר (יחוקאל כ'): ארכה עשרים ונרי . כבדת כיח קה"ק לימו בכסת הפורפניות ההרכ: (ג) ואת האלה . כתולה ההיא חקוק וכחוב הקללה היולאת בעורה על סני כל א"י באלו ילא שכק דין מכ"ד של

punishment upon those guilty of false oaths, may lead to and false oaths. Theft. although not as severe a crime as

latter.—[Redak]

3. This is the curse—This is [the

anointed ones who stand before the Lord of all the earth."

5

1. And I returned, and I lifted my eyes and saw—and behold!—there was a flying scroll. 2. And he said to me, "What do you see?" and I said, "I see a flying scroll, twenty cubits long and ten cubits wide." 3. And he said to me: This is the curse

begs to be anointed with the anointing oil because he is a king, and Joshua so begs because he is a high priest.—[Kara] Redak explains that these two are standing before God, ready to perform His will. He proceeds to explain that the two olive trees symbolize Zerubbabel and Joshua. The two branches extending from each of them symbolize their deeds, for they began to rebuild the Temple with their own hands. The two vats symbolize Nehemiah and Ezra, who came after them; and light and goodness spread over Israel through all four of them.

1. a flying scroll—Heb. http://our. Sages explained [it] as "double," and they said that the Torah was written on it. They deduced from here that the world is 1/3,200 of the Torah, as stated in Eruvin (21a). It is explained there that since the heavens are measured with a span (as in Isa. 40:12), and a span equals 1/2 cubit, the area of the heavens would be 1/4 of a sq. cubit. The double scroll measured twenty cubits by ten cubits. When it was unfolded, it measured twenty by twenty. Since it was inscribed on both sides, if it was split, it would measure forty cubits by twenty cubits, or 800 sq. cubits. In order to compare the area of the scroll with the area of the heavens, we divide 800 by 1/4, which is the area of the heavens. The answer is 3,200. Hence, the world is 1/3,200 of the Torah.

And Jonathan rendered: a flying scroll; i.e., flying in the air. According to the simple meaning of the chapter, it was a scroll of retribution; that was what Ezekiel (2:10) envisioned: "And in it was written lamentations and mourning and woe."—[Rashi]

2. twenty cubits long, etc.—It is depicted as emerging from the porch of the Temple, the measurements of which were twenty cubits in length and ten cubits in width, as in I Kings 6:3.—[Ibn Ezra, Redak] [Cf. Rashi on verse 3.]

This prophecy was probably intended for the generation of the prophet, for we find in the Book of Ezra that the people of that time were guilty of many sins, and this curse was sent forth to mete out

הכי היא יוצאת ליפרע על

444

כה פורענות נקמת שכועה שקר היולאת עתה מכית קדשי הקדשים מלפני השכינה להתהלך על פני כל הארץ וזכן ארכה עשרים ורחבה עשר למדת פתח העזרה וההיכל אשר תלא דרך שם: כי כד הגוגב. עד עכשי: סוה

כסוה נקה. מזה הפורענות כמו שהיא מפורש כה נקה ולא נשתלם פורענות יחידים העוכרים על החורה אלא המתין עד שנתמלאת שאה כולם ולקו כולם כאחת בחורכן ובגולה וכן כל הנשבע לשקר עד הנה מזה הפורענות כמו שהמגילה הואת מגדת נקה ולא נשתלם אבל מכאן ואילך: (ר) הוצאתיה. לשוע כארץ ולנקות מן הגנכים והנשבעים שהמגילה הואת מגדת נקה ולא נשתלם אבל מכאן ואילך: (ר) הוצאתיה. לשוע בארץ עורא

וטעם היולאת על פני כל הארץ כי היא כוללת היהודים שהיו בירושלים ואשר נשארו כבכל וכארץ פרם וטעם מזה כמוה כי היה כתוב כמגלה מזה הלד הגונכ נקה מלד שני הנשבע נקה או מזה ומזה כי הגנב והכשבע נקה והוא נכון שעם נקה שיחשוב כל אחד הגונב והנשבע כי השם נקהו: (ד) הוצאתיה. ולגה. לשון נקבה כמו ולנה והיא מלה זרה והנה המעם שיובית הנכיא אלה העושים אלה השתים פני כל הארץ. ארץ ישראל ות"י דא מומתא דמתידא למיפק חו כענין מנילה שראה יחוקאל שהיהה כתובה פנים ואחזר חו כענין מנילה שראה יחוקאל שהיהה כתובה מנים ואחזר הכגלה היהה כתובה מזר וכן ואת הכגלה היהה כתובה מזר אחד כל הגישבע נקה ופי כמוה כמו העד בל הכי הכעלה היחה כהובה צאלת העללה מצד זה ככו מצד זה וה כצד זה וה בל דו הכמו בצד זה ולי נקה לה עד עתה כצתה יקבלו מרענותם כי הניע ומנם לפיכך לאם אד עתה כצתה יקבלו מרענותם כי הניע ומנם לפיכך לאם או או הצה הצלה והנביא אדה הכללה ולא דאה הכתוב בה כמו יחוקאל עד שאפר לו תפלאך כי כת הנבואה היתה הולכת

הנונב נגבה ועבר על מה שכתוב במנלה זו כמו שמפרש בת

וער ככשיו נקה הגנב שלא נפרע ממנו: (ד) הוצאתיה. המגלה:

אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר. כדי ליפרע פהם:

כל הארק: (ג) פוה כפות נקה.`

ורלה לפיבך היו מראות וכריה סתומים ובחני וכריה ומלאכי פסקה הנכואה: מז הוצאהיה, האלה הואת הוצאת" להעניש מעתה הגונב והנשבע ולא אאריך להם עור: ולנה בתוך ביתו. תשכין האלה כתוך ביתו ער שתכלה אותו. ואת עצי ביתו מצודת ציון

(ד) ולנה . פנין החמדה כמו לדק ילין לה (ישטיה 6'): וכלתו . משלה ככתכ: כי כל הנוגב מוה. כי המגלה היחה כתוכה פנים ואחור כטין שראה יחואאל כמ"ש והיא כתוכה פנים ואחור (שם)

נכך אמל כי כל כגונד הון רשום הוא משכר שום: כבוד ונקה. כ"ל למו הפודעות השלח בים כי היה מוקה ו משלח שן כשלם לכיות נכרת ממה: וכל הנשבת בזה. וכל הנשע לסקל רשום היא מהטער מום וכמו הפורמניות הלאמר כה כן יהיה מוקה מן כשלם כשולם: (ד) הוצאהיה. ר"ל טם כי שעד סנה שלא משלאה הסאה הארכתי אפי אכל כאשר נממלאה הואארי המגלה באשר בים בים ובי משוך: ובאה. כשורעניות הואמר כה חבל אל דית כגנד נגוי ומתשיר לשכת בכית כ"א חותלה אותו ועלי כנין ביתו ואכנה ולא

his visions and the fact that the cessation of prophecy altogether came with Haggai, Zechariah, and Malachi.

And it shall lodge in the midst of his

house—This curse shall lodge in his house until it destroys him as well as the timber and stones of his house.—[Redak]

that comes forth upon the face of the entire land; for, whoever stole was cleared from such as this, and whoever swore was cleared from such as this. 4. I have brought it forth, says the Lord of Hosts, and it shall come into the house of the thief and into the house of him that swears in My Name falsely. And it shall lodge in the midst of his house and destroy him, and his wood, and his stones.

scroll] in which is written the retribution, the revenge for a false oath. [The scroll] is now coming forth from the Holy of Holies, from before the Shechinah, to walk to and fro upon the face of the entire land; this is the meaning of "its length is twenty, and its width is ten"—as the measure of the entrance to the Temple court and the Temple, through which it shall emerge.—[Rashi]

upon the face of the entire land— The land of Israel.— [Redak]

for whoever stole—until now.—
[Rashi]

was cleared from such as this—He was cleared from this retribution, as it delineated on it [i.e., the scroll]. The retribution of individuals who transgressed the Torah was not meted out, but He waited until the measure of all of them was filled, and they all suffered at once with the destruction and the exile. Similarly, everyone who heretofore swore falsely, was cleared of the retribution as delineated in this scroll and was not requited, but from now on . . .—[Rashi]

4. I have brought it forth—to walk to and fro in the land and to wreak

vengeance upon the thieves and the swearers of falsehoods from now on; and it shall come into the house of the thief, etc.—[Rashi]

Redak explains that this scroll resembled Ezekiel's, which was inscribed inside and outside. On one side was inscribed that whoever steals shall be destroyed, and on the other side was inscribed that whoever swears falsely shall be destroyed. He renders: For whoever steals, from this side—just like it—shall be destroyed; and whoever swears falsely, from this side—just like it—shall be destroyed.

From this side just like the other side means just like the retribution inscribed on the other side. I will no longer give them respite as I have done until now; now they will receive their punishment, for the time has come. This is the reason the scroll has come forth. Unlike Ezekiel, Zechariah saw only the scroll and was not able to see what was written on it. This was because the power of prophecy was waning in Zechariah's time, as is also evidenced by the enigmatic nature of

הונפק הלאַבְאִ דְּמְתְּלֵילְ אָסִי וַאַמִּר לִּי וְקוֹף בְּעוֹ נאַמר אַכֿין עַקאַ דְהָווּ נסבין ונהבין בקבילהא אַרְעָא: יוְרָא עַמְמָיָא ק ל' ל'ון כּנְלָן וַהְּדוֹן צייר יחיי כן דילן אלין: ללן צום כל שקרא נאטר הא אינון ואכרית כן Ä X הרצא רמלאר שא נא איניר Ē スプログ בארא: בערטער אפרר נשאר にたるに נו, נואטר אלי ראטר זאר 艺 にたなどし

סהר" קרא

124

אנו ניורא

הקרשה לתלאת תנות הבם כי כיו תכלת המנולות הקרנות בנין ירובלים גם אמר התראות כבוד הםם בצוה לעבות לבלי מהגולה המתבדבים והכה במרלה התלפונה רלה מגילה ושיחה לא ידיע מה היא כיב מלה גראות לאבר המלאה בידו הגינה או ליידע מהיא מפנע לחקר וואת היולת היא נמחרי וגעלות בלב: (ו) ואומר . זאת האיפה. ושעם אישה כי הםם ימוד לאבה הרשת עד מחביהם: ויאמר ואת עינם. הם יגלה הנסתר עד פבירות : (ה) ויצא. ממערכת מלאכים אהרים ובנה יולאת אהרת אחרי היולאת בראשונהוהיא האלה טחה שב להוכיה השונידים בכבל ולא באי לבנית הבית ולדור בארן דר"ק אה. כי אחר שהראהי מראה זו

יפאר בכירך: (א) ייצא . ניהה כי בעודה הנכיאה כאלו החלאך של בליון והבמוה : (מ) ייצא . ניהה כי אינה מחסד האישת . שם הדיבר מו אף הלך לי נוכא לכיש במשבק בליום המחלק הכנילה: הצבר אילא חל המשים : (ט) בה היא . כיל שה היא הדיב מאלם לומר לילוחים הכיום וואח היאש היצאת ביולא האם את היצה איל אחזי חני מעלון ומצר מליום שניין וכלה מה מים מחלה לינות מודר ולינותים בכיום : ייאבר הוב החלאן והכיים קל היצה לי לאח ולהחצין בעם ירובים בכל הציון ללחת מלות המשבה למון יומרוו (ל) כבר הדימית בעירות היצאת ביולא והכיים קל

ביראים ואבר נאדר עינם . השם ינלה הנסתר עד ביראים הכל: (ו) וחנה . עיפרה . שהיא כנידה ומלת מצורת רור

מצורת ציין

- 5. And the angel who was speaking to me came forth, and he said to me, "Now lift up your eyes and see what this is that is coming forth." 6. And I said, "What is it?" And he said, "This is the ephah that is going forth." And he said, "This is [the punishment of those] whose eye [gazes] over the entire land."
 - 7. And behold! A talent of lead was being lifted,
- 5. came forth—After the angel showed the prophet the vision of the flying scroll, he vanished from the prophet's sight. Then he reappeared, spoke to the prophet, and showed him the vision of the ephah.—[Redak] Ibn Ezra explains that he came forth from the ranks of the angels.
- 6. And I said, "What is it?"—that is coming forth, that you tell me to see?—[Rashi]

And he said, "This is the ephah"—For you will see a sort of ephah with which they measure coming forth.—[Rashi]

And he said, "This is [the punishment of those] whose eye [gazes] over the entire land"—And, after I saw it, he said, "This is the measure by which punishment was meted out to those whose eyes were over the entire land, to rob and to oppress, to make the ephah smaller and to make the shekel larger; and punishment was meted out to them, a measure for a measure.—[Rashi] The expression "to make the ephah smaller and to make the shekel larger," originates in Amos 8:5 (Cf. Commentary Digest ad loc.).

Jonathan renders: "... and see who these exiles are." And I said,

"Who are they?" And he said, "These are the people who take and give with a false measure." And he said, "Behold, they are being exiled before all the inhabitants of the earth." According to the Targum, "coming forth" denotes being exiled from the land.—[Redak]

Redak himself explains the passage as referring to the Ten Tribes, who were not released from exile when the tribes of Judah and Benjamin returned to their land. They are depicted by the ephah, the measure, since they were requited with a long exile, corresponding to the measure of their evil deeds, that none of their kings had brought them back to God's worship since the rift in the kingdom. The angel concludes, "This symbolizes that the Eye gazing upon them is upon the entire earth": God sees all their deeds (as in 4:10).

7. And behold! A talent of lead was being lifted—I saw that a weight [made] of a talent of lead was being lifted off the earth into the air, and I saw further that this one woman was sitting in the midst of the ephah.—[Rashi] The lead weight symbolizes that they will be weighed down in their exile.—[Redak]

אוחַרָנין וִיתִיכוּ בַּאַרְרֵיהוּן עַלּ נסבין ווהבין במכילתא רשקרא: חואַכר על רַא אַתחַיבוּ ונַלּו עַל רהוו נסבין ווהבין בַּמַכִילָּהָא רַשַּׁקרָא וַאָּהוּ עַסָּסִין אוחַרְנִין וִיהִיכוּ בַּאַהַרֵיהון: פּ וּוָקּפֵּית עיני נחטת והא תרהיו מָדִינָן נַלִּיָן לְבֵינֵי מַלְּכְּוַת עקפי אַרְעָא וְעַכְּמִין מ'א וחם ברשעה יומה כם מוהדריו כד ב קַלִּילִין כְּנָלָן וַתְהוֹן בְקַלִּילוּ בָּכָא רְסִשְׁהָרֵי נְשָׁרָא וְאַנְלִּיאוּ וַתְעַפָא רְהַווֹ נְסַבִין

ונשלים בארצם: וואה אשה אחת יושבה בתוך האיפה. זאת - ראיתי שנטחת מעל החרן לחויר משקל ככר עופרת וראיתי עוד ווחת חשה חחת יושכת בתוך החיפה: (ח) ו אמר זאת הרשעה. החשה וחת שחתה רוחה בתוך החיפה היא מדת דרך הרשעה אשר ינהגו כה הרשעים והנה עתה נתונים בתוכה ללקות כתוך הסחה עלמה שמדדו בה מדה במדה: ונשלך אוהה. עד עתה היתה יושכת והוא

אכן עורא נשחת תוחר מבנין נפעל והשלם ננשח' כמו רוח נשברה

והעופרת היתה נשוחה בחיפה: וזאת אשה. משפחה מישרחל: (ח) ויאמר זאת הרשעה.מחשכת רשע שיש כלכ

מצורת דור וה:ה הככל העוסרת הכשלת הנוכרת לתעלה וכל לרמן על מס שחשחו להגדיל שקל ויהיה הנמול מדה כמדה כדבר שחספו. ופס כי היה טופרת חתר חבן העופרת כי פל פי רוב טושים הפשקל מחבן וכן החבן הבדיל (למיל ד'): (מ) שתים נשים. הן מרמוום על ככל יכשרים: ייצאות. מן השמים: ורוח ינו׳. כחלו הכום

קשור בכנפיהם להוליכן מהר וכנפיהן היו לחבות וחרוכות ככנפי

החסידה והן נשאו את האיפה עם האשה אשר בחוכה והיו מוליכות

כנסת ישראל שיושבת בגלות על שהיי נותנים כאיפה מעוולת: כנמה ישרא שייטבת בנהות עד שהיי נותנים צאימה בעודתה: (ח) ואת הרשעת. ואת הרשעת שבידם, וייטלך אותה אל תוך האימה. השליך אותה אל ארץ אחרת בשביל עוות שקלים שבתוך האימה: וייטלך את אבן העומרי אל פייה, שלקהה בשביל עות שקלים: (מ) שתים נשים יוצאות, אל עטרת השבמים, ושכם יהידה ובנימין: ורוח ככנפיהם, שנושאים

השליכה וחבטה לחיכה רמו ליסורים ולשונשים: וישלך את אבן העופרת אד פיה. לשקעה למשן לא ינדלו שוד ולא ישמע קולן לשדד עניים ואכיונים: (ם) שתים נשים יוצאות. מן הכיח: החסירה. דיה לכנה

עופרת נשאת. היתה נשאת: בתוך האיפה. ככר לשון נקבה כפו ככר לחם אחת עשרה ככרי כסף וככר העופרת כורה להככיד אותם ולהשקיע' כגלות: וזאת אשה אחת יושבת בתוך האיפה. הזאת, לכי היתה זאת האשה והיא עשרת השבפים שהיו במלכות אחת והלכו רק אחת לרעה לפיכך קראה אשה שתיו במלכות אחת והלכו רק אחת לרעה לפיכך קראה אשה שתיו והיא יושבת כתוך האישה שהיא מקבלת הכרה שבדרה: מ) ויאמר זאת הרשעה. אבר המלאך לגביא זאת האשה שהיא

נת) ויאמר זאת הרשעה. אבר הפלאך לנביא זאת האשה שהיא הרשעה שהיהת נישראל והיא עשרת השכשים שעשו העלים והחלו בעכודת הבעל: וישלך אותה אל תוך האימח. לפיכך השליך אוהה האל יהברך אל היאמה שכדר לה כסדתה. וישלך את אכן חשפתת אל פיה. להשקיעה בגלות יכים רבים. במי של ביה של פי השימה ורשפה הוא שם דבר או שם ההאר: (ש) ואשא עיני. והנה שתים נשים. לענין שפו? באשה אתת ים התפשות השופשים לפרש בשתו נשנים שהמשברוני הו פטרותות העברה להיה להכל בשנים לענין של המשבר לענין של המשברות פראח של שהיא עשרת השופשים לפרש בשתו נשנים שהם היהרה ובניסין שכלו לככל אף על פי שכבר עלו מהגלות כשהיתה מראה שתי נשים אלו יוצאות בגלות: ורות בגנפיהם, כלר שבלו כל מהר: לבכל: ולהנה כנפים יכנפי התסידה. כלו: כנפים ארוכות ורחבות כסף

> פֿת עלמה מן כָּתרן: וואת אשה אחת. כ״ל כְּפֿבה הוחק שהקפינה את החיפה היתה יושכם בתוך החישה לקבל שם הגמול בשקום הרשע שם המשפט והחשה ההיא מרשות של כללות האושה וכן כרוב המהומות כינו הנכיחים כלנות החימה כבם חבה: (ה) ויאמר . כמלחך חתר וחת הים הרשעה שהקטינה חת החיפה : וישלך אותה . כי כתחנה ישכה כה ועושה המשפט הרוד׳ כשליכה ותכעה של חוך האיפה והשליך אל פיה את אכן העופרת לחנקי

the stork—Heb. קקסקה, the white dayyah (Hullin 63a), voltur in Old French, vautour in modern French. vulture.—[*Rashi*] Parshandatha notes that Rashi (to Lev. 11:19)

translates חַסִידָה as cygoyne, a stork, which is the usual translation. Redak describes the חַסְידָה as having long, wide wings.

and this one woman was sitting in the midst of the ephah.

8. And he said, "This is Wickedness." And he cast her into the midst of the ephah, and he cast the lead weight into her mouth.

9. And I lifted my eyes, and I saw—and behold!—two women were coming forth with wind in their wings, and they had wings like the wings of

8. And he said, "This is Wickedness."—This woman that you see in the midst of the ephah is the character of the way of wickedness, [the way] in which the wicked deport themselves. And behold, now they are placed in its midst to be punished in the midst of that very measure that they meted out, a measure for a measure.—[Rashi] According to Redak, the woman personifies the wickedness of the Ten Tribes, who erected the golden calves and introduced the Baal worship in Israel.

And he cast her—Heretofore she had heren sitting, but he cast her and knocked her into its midst, symbolizing torments and punishments.—[Rashi] God cast them into the ephah because of their idolatry, meaning that He meted out punishment to them according to their measure.—[Redak]

and he cast the lead weight into her mouth—to weigh her down so that they achieve no more greatness and their voice is no longer heard robbing the poor and needy.—[Rashi] The weight was cast into her mouth because of the dishonest weights of which they were guilty.—[Kara] This follows Mezudath David, who renders into her mouth, which he explains to mean that it was done in order to choke her. Redak renders into its mouth—the mouth of the ephah, into which the weight was cast in order to keep them in exile.

9. two women weге coming forth—from the house.—[Rashi] The house is probably the Temple, as in the two previous prophecies. Redak explains that the two women represent the two tribes of Judah and Benjamin, who were exiled to Baby-Although they had since returned, many of them remained in Babylon, too lazy to migrate to Jerusalem even after the building of the Temple had commenced. The prophet is therefore stating that he saw these two women going forth into exile.

with wind in their wings—They were swiftly exiled to Babylon.—
[Redak]

במכילתא דשקקה לביני סלכנת עססיא 7⊋ דאַרעא רתחות יוַאָּסְרֵית שמיא: לְמַלָּאֵכָא דָמַמְלֵיל עָמִי רָאָן אִינוּן מִנְלַן יָת עַמְא יו ואָמָר לִי לָאַרְקּנְאָה להון אהר בסרינת בכל

אותם בנלות: (יא) לבנות לה בית בארץ שנער. שגלד יהורה ובניכין לבכל והניחוה שם על מכונתה. ויניחו אותה שם בכבל עד שיבא הקץ המוכן לה:

(וולטוי"ר כלע"ו): (יא) והובן והגיחה שם. והוכן הבית והונחה החיפה עם הרשעים שכתיכה: שם. בחותו הכית: על מכונתה. על קכיעותה ועל כסיסה כחן

רמז לו שבעינם של ישראל שמדדו בסאח עבירות ורשע להן באותה מדה ובאו שתי אומות שמלכו כאחד הו בבל יכשדים היל נכוכדנלר והגלום לבבל ושם עמדו הכועים על מכון כסים ההוהבע להם והוא לפי מלאות שבעים שנה עד עתה שחזרו. וכוטה פירוש זה אחר יונתן במקלת וכמה דרכים פותרים בה ולא נתיישבו לי. ורבותינו פירשו ולמדו מכחן שנמסר להם יצר הרע לאנשי כנסת הגדולה ושדיוה לדודה דחברה וחפיהו בחברה משום דשחיב הליה כדחיתה בסנהדרין ובמסכת יומא ושפתרתי מלכות נבוכדנלר בכפל שתי האומות ראיתי במדרש חהלים שארבע מלכיות הללו

רד"ק תחסירה: ותשאנה את האיפת. היו נושאית אותם על כנפיחם להראות: כי נלותם ביושר וכמד: שסרד להמהאל תחת מקשית: הרעים ומה שאמר בין הארץ ובין תשמים הרבר ידוע בי תמעופת הוא מעופף בין הארץ והשמים ברקיע השמים להראות בי אלה אינם כאשר הראשונים שאות' השליך כבר עופרת אל פית להשקים בארץ בסקום גלות' אלא אלה לא אסר להשקיע' בארץ אלא תלויות באויר ערומן ששבו לארצם לשבעים שנה וסת שראח יהורה ובניםן כסראה שתים נשים ועשרת השבפים אשת אחת לפי ששבם יהורה היה כיוחד לכרו כפני המלוכה וצרף קמו שבם בניסין משאר השבמים לפי שהית חלקם כאחר ישניהם גלו כאחד לפיכך אמר שתי נשים. וחתכם הגרול חרב רבי משה בר מיימון ז'ל פי שתי נשים מלאכים ראה אותם כדםות נשים כמו שראה אותם כרבות סומים ג"כ מפני שתשש כח הנבואה בומנו: (י) ואסר. אנת חמה מוליכות את האיפת.

אבן עזרא ארתחשסחא שהיה מלך ככל שיעשה חמס למשפחית ישראל העומדים בככל שנשארו ולא שמעו אל מצוח ה' ביד כביתו לבות לכית שני והנה חלה לח יניתו החשה שהית משפחת ישראל היושבת כתוך האיפה שתכרח משם, ושעם אנה המה מוליכות את האיפה המדה שגזר השם לגמול פליהם : (יא) ויאמר . לבגות . לאשה שהיא נהוך החיפה: בית בארץ שנער. כי שם עכנוה בעל כרחה בעבור העון שלא רלחה לביא לבנין הבית ומלת והניחה תורכבת מן והינחה והניחה כמו יושכת כלבנון מקוננת בארזים למתוחוני ורכים ככה:

זלא שאל כן בסראה הראשונה לפי שראת שתיו מוליכות אות' במהרת ומ"ש כי תנשים היו מוליכות את האיפת ר"ל כי תם גרמו ששלם האל יתברך כמדתם וכאלו אמר הן כגלות עצמן: (ול) ויאמר. לכנות לה בית בארץ שנער. לת רפא חה"א ותר ש שלח להם ירסיה הנביא ארוכה היא בנו בתים ושבון והוכן והניחה שם על מכונתה. וחוכן סושבם שם כלומר שבנו שם בתים וקבנו ישיבתם שם ועריין הניחם שם על מכונתם כלומר תכנה שעשתה לה מבנין בתים ונפיעת כרסים נתעצלו לעלות מבכל אשר נשארו אחר שעלה קורא ולא רצו לעלות אף אחר שהחלו לבנות הבית והנית' כלה פורכבת כן הנית' כנות מחבר הפעול והינוד סבנין הפצ" :סכם ההרבב' כי פתחיל' כשנלתח שם הונח' שם שלא ברצונ' ואה'כ הניח' שם היא עצם' כלומר מצודת ציון

(ט) חחסידה . בס עוף : ותשנה . כמו יחשלנה כח' : (י) אנה. לסיכן: (יה) שנער. היה ככל: והוכן יגו׳ מכנחת. מלי הכנה וקכימות:

סצורת דוד שנתה באויר בין הארן ובין השמים כ"ל הם כגלו את יהודם שא: זכוונת הרמו היה על הלו שנשהרו כככל ולה עלו לח"י וכחשר יחמר

למטה: (י) אנה הסה וגו'. להיכן מוליכית את האיסה ולא שאל פל ההשה כי ידע מעלמו שהיה מרמו על הנלות שככר עכר חכל של היה על החיסה חשר היה על היהום כל למדוד להם מדה במדה ולח ידם היחן היח: (יח) לבנית לה בית. ד"ל לבנוח לם בית קרום בשנער לחלו שגלו שתה ולח עלו; והוכן. היח הכינה שתה לעלמה מקום לשכח ולח עלחה לח"י וכן חהיה מונחת שתה פל מקום מכונתה ולח פיסיף פוד לפלות הוחיל ותחרב גם הביות השני וכחופר לכן מוליכות שמה החיפה למדוד לה מדה בפדה כיח לח רלחה לעלות לכן תשחר שעם :

the completion of the seventy years until now, when they returned. This interpretation leans partially toward that of Jonathan. This [phrase] is interpreted in many [other] ways, but they are not satisfactory to me. Our Sages. however, explained and learned from here that the evil inclination was given into the hands of the men of the Great Assembly, and they cast it into a leaden cauldron and covered it with lead, because lead absorbs the sound, as is stated in tractate Sanhedrin (24a) and in tractate the stork. And they lifted up the ephah between the earth and the heaven. 10. And I said to the angel who spoke to me, "Where are they taking the ephah?" 11. And he said to me, "To build a house for it in the land of Shinar, and it will be prepared, and they shall place it there on its base."

And they lifted up the ephah— They bore it on their wings to show that their exile was decreed by God, with justice and according to the measure of their evil deeds [probably represented by the wings]. They were suspended in the air to show that they were not like the first exiles, who were sunk in exile, but they were suspended in Babylon [only] until the termination of their brief seventy-year exile. The tribes of Judah and Benjamin are represented by two women, while all of the Ten Tribes are represented by only one, because of the superior status of Judah, the royal tribe [which was deserving of one woman on its own]. Because the tribes were exiled together, the two women were shown to the prophet together. Maimonides asserts that the two women were, in fact, two angels, which Zechariah perceived in the form of women just as he perceived other angels in the form of horses. Again, this imprecise perception was due to the dwindling power of prophecy.—[Redak]

10. "Where are they taking the ephah?"—He did not ask this question concerning the previous prophecies, but only concerning this one

since they were carrying the ephah very swiftly. Since the women themselves were at fault for their exile, it was as though they were leading themselves into exile.—[Redak]

11. To build a house for it—This alludes to Jeremiah's prophecy that the exile would be long, and his instructions to the exiled tribes to build houses and dwell in them. Mezudath David explains that those who did not emigrate from Babylon would remain there permanently.

and it will be prepared, and they shall place it there—And the house shall be prepared, and the ephah shall be placed there with the wicked that are within it.—[Rashi]

there-In that house.-[Rashi]

on its base—Heb. אַל־מְּקְנְחָה. On its permanence and on its base. Here He hinted [to Zechariah] that, because of the iniquity of Israel, who measured out [so to speak] with the measure of sins and wickedness, they were punished with the same measure. And there came two nations that ruled together; they were Babylon and the Chaldeans—the army of Nebuchadnezzar—and exiled [Israel] to Babylon where [Israel] stayed fixed on a base (מְּכֵּין), a base that was established for them. That is according to

רשנית סימים השלשיח a Ö סיסים ארמים o S S XX 22 ٠, d יברהיבא רביעהא סיקון פאיחין קשמנין: ויהעקבין וְיְהְאַבְּבוּן וְיְתְאַחֲרִאַ הקן ער רְיִקטוּ יִקנִיהוֹן: א וְהְבִּית וְוָקְפָּית עֵינֵי ניםו, עוליא ארבע וברהיקא הניהא כום: הליהאה סיפון חורין רהיביצ נפקן מכין הכין מיניא ומיניא מיני דנחשא : נ ברתיביא קרמיהא סיפין סיפקי נ וּבְרְהִיכָא לאהינית

ששעברו בישראל כפולות היו בכל וכשדים מדי ופרם יון ומוקדון אדום וישמשל (מהר"ו עכי"ם מוקדון וישמשל) ומ"כ ישד הקלירי רכיעית הוא שמינית (על אדום): į

להר"י קרא

מגלי נשרה השבשם שבשה, נחשת, מנון שני נליות משלי נשרה השבשם שבש הרהובנים; (ג)בפרבנה השמה, מנון שני נליות משנים החומבשה, מנון שני נליות משנים יוה מלכה בגל שאבר כומ והב בג להאשרה משבש הרשם. והמלכה בגל שאבר כו מלכה בני אפור הי: נבכיבנר השנית מיום שניר יות ומלכה הדשור להרוג ולאבר את כל ההרים מגיר תלר ולן מון לחשטיר להרוג ולאבר את כל ההרים מגיר תלר ולן מלכה בויום בלינה בויום בלינה בויום בלימה ביוים בן אחרה שהלכון מחיים של ישראל ובנה להם בליח המקדש, ובמרבנה הרכישה, מטים בורים אמוצים. מכלות פרי שפור (א) וההרים הרי נחושה. סימן על הזוק מלכיות פגשני תר וקן פף הללו הכת להם מנין שני הרים שהול קבה ולמין הסיש לגנים. והו שללו ד' מרכנות שלורי הקדום כרוך הול לתה מתשלה לי שראל ובת יוה בל' מלכיות בכל ומדי ויון ולדום: (ב) סוסים ארומים. ברורים אסיצים. לד' מלכיות בכל ומדי ויון ולדום: (ב) סוסים ארומים. לה שהכיכנו לח בכל בהיל לדומה כמו שכחול המה היל

באשה די דהנא (דניאל כ'): שחורים. להרכיב אח סרם שבנה אח הכיח : ברורים. המה מנוחרים להרכיב את יון שעינו את ישראל נחיני ניירוח חשונות זו

גרצוני כבר: שם ונתעצלו לפלות אל ירושלם: (ל) ואשוב. כלסבר (מלומה ולה המרלה: ודבוב אבב (עוד א מרכנ שם ונתעצלו לפלות אל ירושלם: (ל) ואשוב. כלסבר (מלומה ולה המרלה: ודבוב אבעל מסבים עוד אביות והרים והרוש הירוש הירו

מצורת ציון סצורת רור

ף (6) סרבבות. ענלות שבמסיס מושלים לומס: (ג) ברורים, ן (6) ואשוב, חוכתי והכיומיתי שני: ארבע סרבבות. סס בעלי כמני כמנים לכנים כעין הכדר וכן נקורים ובכורים (בכלשית מברכנות פרי חוקות והלכו בין הכרי נתושת ולל נשברו וינשו על חוק מעלכיות מססים, (ג) טוסים ארובים. כה פרי קשורים סוסים משבכנות פרי חוקות והלכו בין הכרי נתושת ולל משברו וינשו על חוק מעלכיות מסס: (ג) טוסים ארובים. כה פרי קשורים חוש מאורים. מינות מינות הירמים על בכל בלמל בכר הלת הלל לכי"ד י ודבל (נילל ב') ועללה מחד בי אל חוונה: טוסים שאורים. נימות על נוכל מרומים ביותי ולניים בכקלה: ברורים אישצים, יכמוו על ישמתלו ורומל שבמה לננין ומובלים עם יהי. אל

They are the Great, the first king of Greece. spotted. [Their function is] to cause Greece] opspotted—Heb. छाम्. Greece to mount, [as

various colors].—[Rashi] Because of the relationship of the word pressed Israel with various kinds of spots decrees [likened to the

6

1. And I returned and lifted my eyes and saw—and behold!—four chariots were coming forth from between the two mountains, and the mountains were mountains of copper. 2. In the first chariot were red horses, and in the second chariot were black horses. 3. And in the third chariot were white horses, and in the fourth chariot were spotted,

Yoma (69b). My interpretation of the kingdom of Nebuchadnezzar as doubled—composed of two nations— I saw in Midrash Psalms (6:2, 18:10), that the following four kingdoms that subjugated Israel were double: Babylon and the Chaldeans, Media and Persia, Greece and Macedon, Edom and Ishmael; and for this reason the Kalir composed (in Piyutim for Shemini Azereth), "It is the fourth; it is the eighth," concerning Edom.— [Rashi] [The Midrash has the order of Edom and Ishmael reversed, actually making Edom the eighth kingdom listed. According to Rashi, Edom would be the seventh. This emendation in Rashi's note, attributed to Rabbi Ephraim Zalman Margolioth, is erroneous and was probably inserted for the censors.

1. and the mountains were mountains of copper—A sign of the strength of these kingdoms, which came to them from between the two mountains, which are hard and strong, as these four chariots are messengers of the Holy one, blessed be He, to give ruling power to the four

kingdoms of Babylon, Media, Greece, and Edom.—[Rashi]

2. red horses—They were the ones that caused Babylon to mount, for [Babylon] is red, as it is written (Dan. 2:38): "You are the head of gold" [gold having a red tinge].—
[Rashi]

black—[Horses,] to cause Media to mount, for they blackened the faces of Israel in the days of Haman.—[Rashi] Redak suggests that these black horses are synonymous with the משרקים, night-black horses mentioned above (1:8). They are called by two different names because they represent the two different sister nations of Persia and Media. Redak adds that these colors were chosen for the horses because they were the apparel colors of the four kingdoms, respectively.

3. white—To cause Persia to mount, and Persia built the Temple.—[Rashi] Redak, who counts Persia with Media under the black horses, interprets the white horses as representing Greece because of the purity of the wisdom of Alexander

קי אלון אַרבע סלפון. שָׁפֵיָא נָלָיַן מְלָאָתְעַהַּרָא ָקרַם רַבּוּן כָּלּ אַרָעָא: י די בה סוסנן אוכסין צפונא וְחַנָרִין נְפָקוּ בַּתַרֵיהוּו ופציחין נפקו לארעא דרומא

מהר"י קרא

זי סלכות יון שאמצו נזרות קשות על ישראל כמו שמפורש בהלכות חנוכת: (מ) יוצאות מחתיצב על ארון כל הארץ. ער עכשיו חיו אלו חרוחות נדבים לפני הקב"ח ועכשיו שלחם בשליחות על ישראל: (ו) אשר בת הסומים השתורים יוצאים אל ארץ צפון. זו סלכות אחשורוש סלך סרי שהיו בצפון ארץ ישראל ששלבדו בישראל וסוסים ארומים אינו אימר כאן לפי שהיא סלכות כבל שעשו כבר שליתותם בישראל: והלבנים

מזו: אבוצים. להרכיב חדום וישמעחל ולח ידעתי מה לשון אמולים. וי"ת קעמנין: (ה) אלה ארבע רוחות השמים. שרי החומות תלכיות המושלות כחרכע רוחות השמים: יוצאית מהתיצב ונו'. כאו לפניו ונתן להם רשות מפיו למשול: (ו) אשר בה הפופים השחורים יוצאות אל ארץ צפון. להרכיב חת מדי ועל החדומים

לא כתכ יולאים שכבר כלחה לה ממשלת בכל: והלבנים יצאו אל אחריהם. להרכיב את פרם שתיהן בלפון ומשלו רדיק

אכן. עורא

שיש לו כתמים לבנים כדמות חברה ותם בתוך נוון אתר ופח שהראה לו זה הניון בסלכות ישמעאל לפי שהם חושכים להחזים בתורת משח שהיא לבנה בברר אכל מערבים אותה באמונות רבות כמו שחברר מעורב במראה שבהם אם מראח שתוד ש םראת אתר. אמוצים אפר כו התרגום קפסגין ר"ל שסראית כמראה חדשן והמרכנה הואת רמו למלכות רומי שחשפיל" סלכית יון וסלכה היא בעולם וראת כח שני נוונים לפי שיש סלכות אחר עסה שפולכת בעולם והוא פלכות ישפעאל וכן אמר במלכות נבוכרנצר כפו שפתר אותם דגיאל ומלכות פלינת תחוי: (ד) ואען, לפי שראה ככר שתי סראות בענין זה בשני"

מזה חדום שחור ולכן רק ברכיעית הוכיר שני נוונים כרודים גם חמולים מגורת חמין והוח נוון התקיף ונרחה לתרחוק יותר תכל הגוונים: (ד) ואען. גם זחת המרחה קיחה בעוד המלחך שומד : (ה) ויען. חלה הגורות היולחו" לארבע קלות הארץ ומהתילב כמו להתילב על ה': (ו) אישר. הוכיר המרחה השנית כי הית עיקר המרחה על היהודים חשר נשחרו חל חרך לפון ככל ופרם: והלבנים יצאו אל

שתוא ד' קרנות נתבאר לו יותר כסת שנתבאר לו בראשונת בסו שביאר לו תמלאך ועתת בראותו גם כן ד' מ"כבות וידע כי לחדש רבר הראת אותם לו שאל את תסלאך מה אלה אדוני בלומר מה באו לחדש כי כבר דאיתי מסראות שהם רמו לדי סלביות אם כן סה אלה לאיזה ענין הראיתי בהם: נס) דיען. אלהארבע רודות. כמו לר' רוחות וכן ויבאירושלם כמו ליררשלם בן שאול כמו לבן שאול וחדומים לו ד'ל אלח חר' מרכבות יוצאות לד' רוחות חשמים כלומר לתת רשות לר' מלכיות למשול בר' רחדות כל אתת בופנ' כלומר בכל תעולם שדנא ד' פאות; מתתיצב על ארון כל הארץ. כלומר כשליתות האל ששלתם על זה כס'ש ויבאו בני האלתים לתתיצב על ח'; (II) אשר כת. ולא זכר הארומים כי כבר עבר' מלכות בכל

סצורת רוד

מצורת ציון ל"ח): אסרצים. בפלי מרחה דשן כן ת"י הטמנים וסוח דשן כלי מרמין (כ) ארבע. כמו למרכם יתחמר כלש"ד וכן כיו כן שמול (שיכ ד) וברחוי לכן שמול : רוחות . פסס ופכר : מחתיצב . פנין

כמ"ב (כדניחל י"ה) והכרודים ידמזו על ישמפחל כי יש כהם מכולבן ובהירות כי מקור מחלכתם מחברים וחוחים מם בפוחו כי פולים הם והחמולי ירפוו על רופה על כי שרפו ספקדש ופשוםו דסן: (ה) אלה ארבע רוחות חשפים. הלה כולכים לחרכע רוחות

סממים למשול בכילם כ"ל כומנס ייצאית, וכמס יולאות ממקום שמעדו למני אדון כל הארן לשאול של הממשלה אסיא ונחן לסס והנס סולכים למשול: (ו) אשרבת. הערכבה לשר בכ הפוסים השהורי הערשוים על פרס יולאים אל בכל הפומדם בלפון למשול בס ולסחריכה (ולם זכר כלום מהסופים החדומים סמרמיים על ככל כי ככר כלחה לה ממשלת ככל): וחלבנים . המרכ ה משר כם ash-colored horses. 4. And I raised my voice and said to the angel who spoke to me, "What are these, my lord?" 5. And the angel replied and said to me, "These are the four corners of the heavens coming forth from standing beside the Lord of the entire earth." 6. The one [chariot] the black horses were in was going forth to the northland, and the white ones went forth after them. And the spotted ones

to the word אָבֶּר, hail, Redak says the spotted horses have white spots like hailstones. He says these horses represent the kingdom of Ishmael (the Arabs), which pretends to adopt the Torah of God—which is white as hail—but mingles it with other beliefs and superstitions.

ash-colored—Heb. אָקְאָים, to cause Edom and Ishmael to mount, but I do not know the expression אָקָאָים, Jonathan rendered: ash-colored.—[Rashi]

This chariot represents Rome, which vanquished Greece and then ruled the world. In this chariot there were horses of two colors, for Rome and Ishmael, which ruled together.—[Redak]

5. These are the four corners of the heavens—The heavenly princes of the nations that rule over the four corners of the heavens.— [Rashi]

coming forth from standing, etc.— They came before Him, and He gave them permission from His mouth to rule.—[Rashi]

Redak explains that upon seeing another vision of the four kingdoms

of the world, but unaware there was information he had not been given in the previous visions, Zechariah asked the angel, "What are these, my lord?" Thereupon, the angel replied: These four chariots are going to the four corners of the heavens to give permission to the four kingdoms to rule over the four corners of the earth, each one in its time.

from standing beside the Lord of the entire earth—Standing in the messengership of God, Who sent them on this mission (as in Job 1:6).— [Redak]

6. The one [chariot] the black horses were in was going to the northland—to cause Media to ride. Concerning the red ones, he does not write that they were going forth because the kingdom of Babylon had already been destroyed.—[Rashi]

and the white ones went forth after them—to cause Persia to mount both of them, in the north, and they ruled over Babylon.—[Rashi]

and the spotted ones went forth to

דרוקא: י וַקּמְמְנִיוּ נפקו ובעו לכיול לַהַלָּכָא בָּאַרָעָא וַאַּמָר אַנילוּ וָהַלִּיכוּ בְּאַרְעָא וָהַלִּיכוּ בְּאַרְעַא: ואַכרו עלי ומלֵיל עסי לַמֵיסָר חַנֵי דְנַפְּקִין לאַרעא צפונא אַטר? לְהוֹן עַבִּירוּ יַת רַעוָתִי בארעא

על ככל: והברודים יצאו אל ארץ התימן. להרכיכ את יון ויטלו המלוכה מיד פרם ובפתרונו לרב סעדיה בדניחל רחיתי המלך הנגב הוח מלך יון: (ז) והאמוצים יצאו ויבקשו . מלפניו שיהה חורך נדול למתשלתם ללכת ככל החרץ: ויאמר לכו התהלכו בארץ. נתן להם רשות למשול ממשל רב והוא מלכות אדום: (ח) ראה היוצאים אל ארץ צפון. להרכיב מדי ופרם: הניחו

את רוחי, שככו את חמתי בבכל שהשחיתו את בלשאלר וזרעו של נבוכדנלר הוא שאמר (ישעיה מ"ח) ה' אהבו יעשה אכן עורא

אחריהם. ולח חשם לדעת חת החרן חשר ילחו שם ז והברורים. הס המרכנה הרביעית: יצאו. חל דרום הפך המרכב' השנית שילחת אל ארץ לפין: (ז) והאמוצים. הם החדומים לבדה שהיה במרכבה הרחשונה: ויבקשו ללכת להתהלך בארץ. למורח ולמשרב במצוח חדון כל החרן של כן ויקמר לכו : (ח) ויועק. וירבר: המלחך הדובר בו על פי השם כי השחורים היוצחים חל ארן נפון פשו נקמת השם בלפון ווה פעם הניחן את רוחי כמו ומשל כרוחו ופעם וחת המרחה שהודים הנביח ליבראל כי כל היושב מהם בארן לפון וירושלם תשמ וםלכות מדי ופרם יצאי החל׳ אל ארץ צפון שהיא ככל לחשתית׳ ואח׳כ משלו בכל ממלכות הארץ והלבני שחיא מלכות יון יצאן אל אחריהם שכלכות׳ גברה שהרי אלכסנדרום כקדון המלך הראשון ליון הרג דריוש בבבל ולקח המלוכ' כמני ומלך אח"ל הוא והבאים אחריו בכל העולם: והבררים יצאו אל ארק התימן. שהוא ארץ הררום בעבור כי רומי היא צפוני׳ ולוליאנים קיפר שכלך על רופי החל להלחם כסלכות יון ותחיל' מלחפותיו יצאו אל ארץ סצרים שהיא דרוכית ובכל הארצו' היו סילכים בגי יון אז ווה לוליאגוס כיסר התנבר עליהם ורוא העביר תבלוכה מבני יון ותחויר לרומיים: (ו) והאכיצים, הם רסו לפלכות ישסקאל שהתאמצו מקצמם לכקש מלוכה לאיו' מקום שיהית לפיכך לא תאר להם רות יו"ש ויבקשו ללכת להתהלך בארץ: ויאבר. בלופר נתן לחם רשות להתהלך ולכבוש ארצות: נת ויועק . כלוכוי קרא עלי בקיל נרול ואסר לי ראה היוצאים

יצאו אחריחם. זו כלכית דריוש בן אחשורוש שבאו אחריהם.

והברורים יצאו אל ארץ תיסן . זו מלכות יון שיושבין בדרומה

של ארץ ישראל. כך פ" רבינו ספריה: (ו) האפוצים יצאו ויבקשו ללכת להההלך בארץ. וו כלכות ארום הרשעה שבקשו מכשלה כאת הקכ"ה לכבוש ממלכות כל השלם והקב"ה נהן

להם רשית מיד ותחהלכנה בארץ: (ת) הנידו את רוחי כארץ צפון. אלו בורש ודריוש שיצונו אתריהם לארץ צפון והנידו את

רוחי על ישראל והעלו אתכם משם. וכן הוא אומר העיר ה'

מל ארץ צפון רניתו את רוחי בארץ צפון כלוםר אלה השתרום שיצאו אל בכל להשתיתת עשו לי נחת רוח כשהשחיתו אתות הצידו את רוחי את כנסי שהי' לי עליהם שתרעו לישראל יותר מראי כס"ש אשר אני כצפתי סעם וחבת עורו לרפה:

בסוסים הלכנים הערמוים על ין ילפו אל אחרי בסוסים הצחורים למשול של פרם ולהשחיתה: והברודים . הם הפרמוים של ישפשאל

מצורת ציון מפידה: פל ארון . לפני אדון וסמון לו: (ח) איתי . כ"ל אלי: דצירו . כ"ל פלי הוחה והשקפה: רוחי . ענין כפס כפו יוסל רום

הניחו. בי נעני המה והשקשה: רוחי. שנין נעם נשי יולה ולל ארך החיםן להעציל את ישמאל היושר בפאח הדרום ולם נאשר בהם ילאו אל לחריהם כי הם לל השתיחו את יון כי רופל השתיחה את יון והיא גם הים שבני יון במיש (בדניםל "ל) ומשלם מתפר בסם מימול מל החידם כי טם נם ובסומים מם יוך כי ועם שמורים אי של בסיב בי בי עם בי לכולכני. כן מתפר בס לפחק ה להון למשול כם גם כם שלם יכי ומדים פל רופל יללו מלפים מדים בסך בסך מדים לפר לכם ללו התחקם מלור מקר ב בה גם לחם: יותרהלבנה. כיל וכן הים כי משלים הם כלתן שמשלבו (מ) ויופק אחרי. כ"ל קדא לאלי בקול גדול: ראה. בספבל לשב ביולאים אל לפרן לפון וכול פרס שילם לפדן בכל להשתיחה: הניתו את רחיי. כם כינות אם כשם שבים לי בלק

My anger to subside in Babylon when they destroyed Belshazzar and Nebuchadnezzar's descendants. This is what Isaiah (48:14) said: "The Lord loves him who shall do His will in Babylon, etc."—[Rashi] These black

horses that went forth to the northland assuaged My anger when they destroyed Babylon, as I was wroth with Babylon for inflicting undue hardships on My people (as in 1:15).—[Redak]

went forth to the southland. 7. And the ash-colored ones went forth and begged to go to walk to and fro on the earth. And He said, "Go, walk to and fro on the earth." And they walked to and fro on the earth. 8. And he cried out to me, saying, "Look, those going forth to the northland have eased

the southland—to cause Greece to mount so that Greece should take the kingdom from Persia. In Rav Sa-adiah's interpretation of Daniel, the king of the south (11:5) is identified with the king of Greece.—[Rashi] Parshandatha notes that this idea is not found in the commentary attributed to Rav Saadiah Gaon. He theorizes that either Rav Saadiah wrote two editions of his commentary, or that the extant commentary that stated this idea was erroneously attributed to him.

Redak explains that the black horses represent Persia and Media, who went north to conquer Babylon, and that the white horses, representing Greece, went after them. Greece ultimately overpowered Persia and Media when Alexander of Macedon, Greece's first monarch, slew the Persian Darius in Babylon and took the kingdom from him. Alexander then ruled the entire

known world, until the spotted horses, or Rome, in turn went to the southland, or Greece, and conquered it. It was Lulianus Caesar, emperor of Rome, who commenced the war against Greece, in Egypt, which is south of Rome. Rome ruled after vanquishing the Greeks.

7. And the ash-colored ones went forth and begged—of Him that they have a very long rule, to go throughout all the earth.— [Rashi]

And He said, "Go, walk to and fro on the earth"—He gave them permission to rule a great ruling, and that is the kingdom of Edom.— [Rashi]

Redak says the ash-colored horses are Ishmael, which strove to acquire a kingdom wherever it could. That is why no specific direction is mentioned for the ash-colored horses, who were given permission to walk to and fro to conquer lands.

8. eased My spirit—They caused

באָרָעָא צפּונָא: מּ וַהֲנָה פּתָנם נבואָה מן קרם יי אָסִי לָּסִיפַר: י סַב מן בָּנֵי נַלּוּתָא מַחֵלָּדֵי וּמְן **פו**ביה וסן ידעיה והיתי אַהָּ בִּיוֹסָא הַהוּא וְתַיעול לְכַיה יאשׁיָה בַּר מְבָבֶל: עפניה דאתי יי ותסב בסף ודהב וַתַעָבַיד כְּיָּיל רַב וּתִשְׁנֵי בְרֵישׁ יְהוּשָׁעַ בָּר יָהוצָרָק בָהַנָא רַבָּא: יג והיפר ליה לפיפר ּבָרָנון אָפַר יִיָּ צְבָאוֹת משיחא

מהר"י קרא

ספלו כככל וגו': (י) לקוה מאת הנולה מחדרי ונו'.

את רוח כורש מלך פרם: (יא) ועשית עפרות. אלו חלונות של בית המקרש שהיו ענולות כמין עמרת כראיתא בחלם: ושמת בראש יחושת. פתר רבי מנחם ושמת כראש המקשה יהושע. ורבינו פתר קפרות ממש ושכח בראש ירושל שיתית אכן עזרא רד

(פוריתי: מלקית סקור במקו' צווי כמו הלוך וקרא': מאת העולי. מאת תבאים מתנול' והם חלרי ופוביה וידעית ויאשיתו ותביאו כסף וזהב לנרבה לבנין חבית ובא רכר חשם לגביא ותורישו זה ואמר לו שיקח הכסף והוחב ויעש׳ כחם עמרות: וכאת אתה ביום החוא. ביום שתבא שם כי לא אמר לו שילך שם ביום הנבוא': ובאת בית יאשיה בן צפניה. כי בניתו חיו האחרי' וז'ש אשר כאו מבבל יאשיהי עם העוכרי'ניא) ולקחת. תכח מהם כסף ווהכ שהכיאו בירם לנרבה: ועשית עםרות. תלש' סמנו שתים עמרות ותשים האחת בראש יהושע למנוחו כהן גדול חת כמו חצניף הפתור שהיו משימין על ראשו בנכוא' כמ'ש למעל' והעמר' האחת לא תיח צריך להוכיר מת יעש' בה כי ידוע כי בראש זרובבל תחיב כי הוא חיה בסקום מלך ואין מלך כלא עפרה ואפשר כי קורם ששפו העפר כראשו נקרא פחת כס'ש פחת ירורת ואחר ששמו חומרי בראשו קראורני מלך ואף על פי שלא נכתב מוח דבריתכן -מדרך חסברא לאמר כן: ועשית. לבן נפתלי מלרע השום׳ בתי"ו ולכן אשר מלעיל השופר בשיץ וככודע אנו קוראים:

בית השם וזה הנכיח התנכח לפני כוחם כחשר חפרש: (י) לכוח. שם הפועל תחת ליווי כמו זכור את יום השכת : ובאת אתה. כעלתך כיום ההול: בית יאשיהו בן צפניה. שהיה כירושלם: אשר כאו מבבל. שכ אל מלדי ופוכיה וידעיה כחג על שפת הים שב אל ישראל: (יא) ולקחת כסף חהב . שיכיהו נדכה לכיח השם ועשה תהם עשרות ושים חותם ברחש יהושע כחשר הושם העטרה פל ראש החלך וככה אומר והיה כהן על כסאו גם זאת יתכן היותו כדרך נכוחה גם כהקין על יד התלחך: (יכ) ואמרת אליו. חל יהושע: צמח שמו. הוח

לבסח: (ס) ויהי. זאת נכתכה לסאר כל הכית לפאר

נים) ואמרת. הנה איש צפח שמו. כלומר הנח איש עמך שיהי' ראש ישראל והנא זרובבל ויקרא צמח כי מעלתו תהית כמד צכח הארמה שינדל מנס מעם כן מעלתו תעלה מעם פעם עד שתגרל מאד כמו שהתגבא עליו" הני ביום ההוא נאם ה' עבאות מצורת ציון מצורת דוד

ככל כי בכנקם שפטי בה נח כטסי: (י) לקחת. כוח נדבת כמף (משלי ""ם): (ים) עפרות. כחלום: (יב) איש. ר"ל נדול וחשוב: נוכב החפור במקרם שלחמריו: מאת חגולה. מפת בכחים מהגולב

מככל וחוזר ומסרם שמי ולמר מהלדי ומלח סיכים ונו' : ביום הרוא. מוסב פל כוף פתרכם לומר שיכל כיום כסום לשר יכלם מככל ומל שלמר וכלת חתה כולרך למרש ברחשונה להיכן יכל ולמר וכלת לכים ילשיה ונו' כי שם יכלו הכלים מכנולם : (יל) ולקחת בכך ווהב . מה שהפילו הנאים מהגולה לנדגת ככמ"ק: ועשית עפרות. אחד מהכסף ולחד מהוהב: ושמת בראש יהרשע. לרמן שכתר בהוכה גדולה שהוא בו מכשיו חהיה שמורה לזרמו אחריו מד פולם וכמ"ש למעלה וישימו הלניף הסהור מל ראשו (למיל ג') ויחכן אשר של הכסף אמר להשים כו כי אין מעלח כהונם כגדולה שווח' למעלח העלכות והשפרה השנים של הופכ פיסס שמורה לרמו שמוד יוחור העלוכה בנאולה העתידה לעלכות כים דוד ולא לום להשיעה כראש זרובכל עם כי העשיח יסים עורעי לש שכוף פומו לה מלך מחם וחין להשים כרחשו כתר מלכות: (יב) ואפרת אליו. מל יכושם כ"ג חחשר הסמם מדום לה ישיפו

both crowns were to be placed on Joshua's head to symbolize the crown of the Priesthood. He was to be crowned just as the king is crowned.*

12. And you shall speak to him-To Joshua.—[Ibn Ezra]

Behold a man whose name is the Shoot—Behold! There is a man with you who will rule over Israel: ZerubMy spirit in the northland." 9. And the word of the Lord came to me, saying: 10. Take from the exiles—from Heldai and from Tobijah and from Jedaiah—and you, yourself, shall come on that day, and you shall come to the house of Josiah the son of Zephaniah, who have come from Babylon. 11. And you shall take silver and gold, and you shall make crowns, and place [them] upon the head of Joshua the son of Jehozadak, the High Priest. 12. And you shall speak to him, saying, "So said the Lord of Hosts, saying: Behold

10. Take from the exiles—from Heldai, etc., who have come from Babylon—All these people.—[Rashi] The intention of Rashi's abbreviated explanation is that the verse is to be understood as though it read: Take from the exiles—from Heldai and from Tobijah and from Jedaiah—who have come from Babylon. The ultimate clause modifies the names of all these people. The rest of the verse is parenthetical, instructing the prophet where to find these people. (Compare Redak, below.)

God commands Zechariah to take silver and gold from those who have returned from the exile, specifically Heldai, Tobijah, Jedaiah, and Josiah, who had brought silver and gold with them for the buildijng of the Temple. The word of the Lord came to the prophet and instructed him to take that silver and gold to make into crowns.—[Redak]*

on that day—On the day of their arrival.—[Abarbanel, Mezudath David]

and you shall come to the house of Josiah, etc.—Ibn Ezra explains that

Josiah was already a resident of Jerusalem, and that the newcomers would sojourn in his house. However, *Redak* says that Josiah was one of the immigrants, and that the verse's ultimate clause, "who have come fom Babylon," includes Josiah.

11. And you shall take, etc.—You shall take the silver and gold that they brought as a donation.—
[Redak]

and you shall make crowns—Heb. nings. Rabbi Joseph Kara explains that these were the windows of the Temple, which were round, as crowns are. Quoting Rabbi Menahem, Kara therefore renders: And you shall place Joshua, the son of Jehozadak the High Priest, at the head [of this work].

Rashi defines the אַטְרוֹת as the crowns that later hung in the windows of the Temple. Tosafoth (Gitten 7a) assert that the מַטְרוֹת were domes built above the windows of the Temple on the outside.

and place [them] upon the head of Joshua, etc.—Ibn Ezra explains that

ש צמח שמו ומתחתיו דותגלי וותכבי וובניות הַיכְלָא דִיי: יג והוא יָבְגִי יַת הַיכְכָּא דֵייַ וְהוּא ישול זון ונתיב וישלום אל פורסוהי ויהי כהו רב על בורסוהי וסלכא דש?סא תַּהַי בַּין הַרָנִיהוֹן: יי וְהַשְׁבַּחתַא תַּהַי לָּהַלָּם וּלְּמוּבוּה וַלִיבעיה וּלְחַן בר צפניה ת"א והעטרות. פרום (ו:

מעופר בכחונה נדולה: (יכ) ומתחתיו יצפח, זהו זרוכבל

אשר באו מככל כל האנשים האלה: (יב) צפח שמו. הוא זרוכבל החמור למעלה הנני מכיח חת עבדי למח ועל שם שלמחה גדולתו מעט מעט. ויש פותרים אותו כמלך המשיח אכל כל הענין הזה מדכר ככית שני: ומתחתיו יצמח. מזרע המלוכה: (יג) והוא ישא הוד. הוד נשיחות:

חשב . כהן גדול על כסא הכהונה: ועצת שלום ונו'. הנשיא והכהן יאהכן זה את זה: (יר) והעמרות תהיה לחדם וגו'. מקרא מסורם היא והעטרות חהיינה בהיכל ה' לזכרון טוב לחלם ולעוביה אשר התנדבו הכסף והוהב אבן עורא

ורוככל: ומתחתיו. ממקומו כמו מחליו: (ינ) והוא. וכחשר יכנה הכית חו ישח הוד תלכות והכהן הגדול יהושם גם הוא ישב על כסאו ולא תהיה ביניהם קנאה בעבור שני כסחות: (יד) והעשרות. לחלם. הוא חלדי כתו

אקחך זרוכנל וגו' וכתחתיו יצכח מבקומו כלומר מהמקום שהוא שם והוא ירושלם משם הבאלו הכעל: (ינ) והוא יבנה. כפל הענין לחוק: והוא ישא הוד. הור והרר מלכו' ישא: על כסאו. כמי המלך חיושב על כסאו ומושל בארץ: והיח כהן על כסאו . כלומר לפני כסאי כמו מהתיצב על אדון כל הארץ יכן

שיצמח כבית רור: (יג) יהוא ישא הור, עפרת פלכות על

דאשו לפי שהוא פלך: וחית כהן על כפאו. זה יהושע שיתא

לו עמרת כהונה גרולה: ועצת שלום תהיה כין שניהם. שלא יתוה קנאה ביניהם: (יד) לוכרון בחיכל ה'. רבר זה יהיה לחם

לוכרון בהיכל ה׳ . ולפי שאפר כאן לוכרון כהיכל ה׳ לכך שנינו

בשהו בכם השכואל התהלך לפני משיחי כל הימים כי הכהן לחימות הוא כחת כדברי הימים ולחן הוא יאשיהו כמו איה בא לפני המלך להורותו ולרבר עםו ולא חיה המלך בא איה בא לפני הכהן א"א כשיהית שואל באורים והומים כמ"ש ולפני אלעור הכחן יעבר ושאל לו במשפם תאורים לפני ה": ועצת שלום תהיה בין שניהם. כי לא יקנא זה את זה ושניה' יסכיםו כאחר כאשר יעשי: נידו וחעפרות תהיח. כל אחת פחעפרות אחי" להם לוכרון בהיבלה" כפ"ש בתורה לוכרון לפני ח' בלופר גרבתם תעלה לפני ה' לפוב לחם בות ובבא וי"ם לוברון שיחיד מכרים בפי הדורות הבאים כי היו שסות' כתובים וספותחים בהם: לחלם. הוא חלרי שובר לסעלח ושתי שסות חיו לו: להן, הוא יאשית שוכר ורו"ל דרשו בהיכל ה' כישם תושמו תעסרות אחר שנתנו בראש זרובבל וכראש יתושע וכן אמר במשני מדות ושרשרות של זחב היו כבועות בתקרת האולם שבהם פרחי כחוני עולים ורואים את העפרות שבחלונות מצודת ציון סצודת דוד

הפתחתיו . ממקומו ר"ל שוכעו: (יי) חור . פנק הדר ויופי: הפסרה השניה צראש זרוככל הואיל והפלוכה ירושה לו ולורפה בתן על כסאר . ר"ל לפני כסטו וכן לכלים הלפנים פליו (ש"א כ"ב): "אחריו כמ"ש ביום ההוא וני אקחר זרוככל ושאמיר כמוחם (חני מחריו כמ"ש כיום ההוא וגו' אקחך זכוככל ושמחיך כחותם (חגי כ') וחף לפרש לו הטעם מדוע העטרה ההושם כו היח מכסף : חנח

איש צכח שפר. כ"ל הנה ממך איש גדול וחשוב אשל לבי יפרא כשל בשל מות שפטים המושם בו היים מכל ו היים מים איש צכח שפר. ל"ל הנה ממך איש גדול וחשוב אשל לבי יפרא לבשל מות משם המשיח היים בי הכני מפרא אחת מברי לני לני לני לי בי בל יבר בשל מברים להת מברי למח מברי בי לני שברים בי בל בי ב אם בי בל טינת והגשו משבר משבר בעקרם שמנותר. המושב השדים והיכבר יקר וז כבי כשם עשו בשם משבין הכם חודש בכל בן לם ישימו שפר בלכן לם ישימו שפרה בלכן לם ישימו שפרה בללבן לם ישימו שפרה בללבן לם ישימו שפרה בללבן לם ישימו שפרה בללבן לם ישימו הכם משבין הכלב משבר בללבן להים בללבן להים בללבן להים בללבן להים בללבן השבים הכלבו שפים בללבן להים בללבן להים ללבן יהים לשני בללב משבים בללבו שפים שפים בללבן להים בללבן שפים בללבן שפים בללבן שפים בללבן להים בללבן להים בללבן שפים בללבן בל פכם כי לא חשום מפלח כהונה בגדולה לשעלת הפלכות כי הכ"ג יכנט לפלך וסר למשפעתו ויכא לפניו: ועצת שלום. ר"ל פכ"ו לא יתקנא בכחר המלוכה לעשות פלית ותחבולות להלחם עם המשיח אכל טוד ייעלו להחמיד השלום ולאמלו: (יד) חועשרות תחיח. בשפקות פהם חפים כל אהם מכן למנדכי בכסף והוהב לוכרון פוכ כביכל כ' כי שמה היו חלויות כמי ששנינו במסכת מדוח והבם שפיכל ורואם את המסרות יוכיר שמם את שמם לסובה: לחלם. הוא חלדי וסים נקבא כשתי השמות וכן חן כוא יאשים ולפי

height of the Temple, as we learned in tractate Middoth. (36a. 3:8).—[Rashi] The Mishnah states that golden chains were fastened to the ceiling over the porch of the Temple. When the young priests would climb on the porch, they would see the crowns in the windows.—[Redak]

for Helem—That is Heldai.— [Rashi] Ibn Ezra and Redak note also that the names mentioned

a man whose name is the Shoot, who will spring up out of his place and build the Temple of the Lord. 13. And he shall build the Temple of the Lord, and he shall bear glory. And he shall sit and rule on his throne, and the priest shall be on his throne. And a counsel of peace shall be between them [both]. 14. And the crowns shall be for Helem, and for Tobijah, and for Jedaiah, and for Hen the son of Zephaniah, as a memorial in the Temple of the Lord.

babel. He will be called the Shoot because his greatness will burgeon as a shoot grows in the ground: little by little until it reaches its maximum growth. Haggai had already prophesied [this] about Zerubbabel in the last verse of his prophecy.—[Redak]

Rashi writes: whose name is the Shoot—He is Zerubbabel, mentioned above (3:8): "Behold, I bring My servant, the Shoot," since his greatness burgeoned little by little. Some interpret this as referring to the King Messiah, but the entire context deals with the [time of the] Second Temple.—[Rashi]*

13. And he shall build—The Messiah shall build the future Temple.—[Abarbanel, Mezudath David]

and he shall bear glory—The glory of the kingship.— [Rashi, Redak]

And he shall sit—The High Priest [shall sit] on the throne of the priest-hood.—[Rashi] Just as the king sits on his throne and rules over the land.—[Redak]

Since the Priest is not mentioned until further on in the verse, it is more likely that this phrase refers to the abovementioned king, Zerubbabel, rather than to the High Priest. Parshandatha's reading is preferable: And the High Priest, too, shall be on the throne of the Priesthood.— [Rashi] Accordingly, Rashi explains the second segment of the verse: The king will rule from his throne, and the High Priest will occupy his own throne.

Redak also renders alternatively: And the Priest shall be before his throne, meaning that the High Priest will come before the throne of the king to instruct him and to inquire of the Urim and Thummim for him.

And a council of peace, etc.—The king and the Priest shall love one another.—[Rashi] Neither one will envy the other, and they will concur on what they should do.

14. And the crowns shall be for Helem, etc.—This is a transposed verse. It should be understood as: And the crowns shall be in the Temple of the Lord as a good memorial for Helem and for Tobijah, who donated the silver and the gold. Those crowns were hanging in the windows in the

פו וּסַאַרָעָא רַחִיקאייַתוּון מון שַׁלֶּחָנִי לָּאָתַנַבָּאָה לְכוּוְ וְיהֵי אָם קַבָּלָּא תְקַבְּלֹּוּן : פַּיסָרָא דַיַי אֵלָּהָכוּן: בשנת ארבע פַּהְגַם נְבוּאָה מְן קַּרָם ני עם וכריה באַרבעא יָרָתָא הַשְּׁעָאָה בְּבְּסְכֵּוֹ: בושלַת לְבֵית אַלּ וַנָברוהִי לְצֵלָאָה קָּרָם מיש לחדם כחשיפי. ר'ה ו:

כציל

בחלק. שתפרות אלו חלונות של בית המקרש: (פו) ורחוקים יבאו ובנו בהיכל ה'. אלו הגליות שיחורו סארץ רחוקה סבכל: והיה אם שכוע תשפעון בקיל ה' אלהיכם . הרבר הוה יתקיים אם שםול תשמעו בקולי:

ז (ב) וישלח בית אל שראצר ורגם סלך ואנשיו. שהיו בבית

שנאמר והעשרות תהיה לחלם ולפוכים ולירעיה ולחן כן צפנים לוכרון בהיכל ה:: נטוז ורחוקים. סנויי הארצות יבאו מארץ רחוק' לבנות כהיכל ה' כלו' להתנרכ לבנין הבית ואפשר שהי זה ביכי הורדום בכנין הגדול שבנה כבית הסקדש וים ורחוקיי על ישראל הכפוורים בנלות בארץ רחוקה: והיה אם שפוע תשמעון. כל זה שאני כנפית אתכם יהיה אם שפוע תשמעון בקול ה' אלחיכם: (ה) ויהי בשנת : (כ) וישלח . פי' אחר ששלת וכן הן אתה קצפת ונחפא , וירר פעשות החפאת והרופים להם ופי׳ אחר ששלח היה רבר ה׳ אל זכרי׳ ולא זכר כי היח חשולה וים כי בית אל שם ארם והוא שלח כן הנול׳ שראצר ורגם מלך

ואנשיו לירושלם והנכון כי בית אל כמשמעו . וכת"י ושלח לבית אל ואלו השולחים היו בני הגולה ואמר וישלח לי יחיף דרך כלל וכן האבכת כאסר עשיתי והשלוחים היו שראצר ורגם כלך ואנשיו .ורגם מלך אדם ששמוכך והביא אנשים עמו וו'ש ואנשיו ונאר ליררשלם לחלות את פני ה' ושלתו בירם בני הנול' לשאול ולאם' אל הכהגים ואל הנביאים האבכ': (נו לאמר

מצודת דוד שתחרמו ככיתו יוזכר ממהם לטוכה: (טו) ודחיקים יבאו. על ז (כ) שראצר. שם חים וכן כגם מלך: לחלות. פנין תפלה כפו מתחקים וכיחון יוזכר מסהם לעורה: (מו) הדחיקים יבאה . פני זך (כ) שראצד. אם חים וכן בנם מכך: החירות, פנין חפוס ממנה בית העחיד אחל היקול מישה ידי מלו ומולותי הידה בית העחיד אחר מישה בית העחיד אחר מלו היקול מישה ידי מלו ומולותי הידה בית העור אשר בית העחיד אחר מולות בל הידי הידי הידי הידי שה שביע ונוי. כ"ל ולם משמים ובקול ה" ללת כדכרים ולו זיהיה הדכרים ולא בית נימיסם כי עלם טונות גלולות בכל הידי למעור בל בית משמים בקול ה" ללת כדכרים ולו זיהיה הדכרים ונמים בית מעור של משמים בל הוא מישה בל התחוב משמים בל הוא מותר בל הידי משמים בל הוא מישה בל הוא מותר בל הידי הידי הדבר הידי היא הדבר משמים ומותר של היא היא הידי בית מותר משמים משמים ומותר מותר בל היא מותר

להם על שאלחם: (ג) לאסר ונו׳. ד"ל פהוא יאמר על הכהנים המשמשים ככית ה׳ ואל הנכיאים והם חגי זכריה ועלאכי לשען

bestow His spirit upon the priests and the prophets so that the priests and prophets would find a reply to

the Temple, to pray that God would the word of the Lord came to Zechariah after the delegation was sent from Babylon.

3. to say, etc.—That He should their question. Redak explains that say [this] to the priests who were

ואותן עטרות היו תלוים בחלונות בגובה ההיכל כמו ששנינו במסכת מדות: דחלם. הוא חלדי: (מו) והיה אם שמוע. והיה לכם הדכר הזה אם שמוע תשמעו ונו' : ז (כ) וישלח בית אל שראצר ורגם מלך ואגשיו.

רש"י

אכן עזרא עמינדב הוא ילהר ורכים ככה: (עו) ורחוקים. הם מישראל:

(א) ויהי בשנת ארבע. כהכנות הכית: (כ) וישלח בות אל - שם שר הוא משרי ישראל שהיו כככל וככה שראלר ורגם מלך שמות שרים והעד ואנשיו אנשי

רגם מלך.ויפת אמר שהוא כמו שרי יהודה רגמתם הגדולי': (ג) לאבר בחדש החמישי. הזכיר זה הלום נעכור

15. And distant ones shall come and build in the Temple of the Lord, and you shall know that the Lord of Hosts sent me to you. And it shall come to pass if you hearken to the voice of the Lord your God.

7

1. And it came to pass in the fourth year of King Darius: The word of the Lord came to Zechariah on the fourth of the ninth month, in Kislev. 2. And Sharezer and Regem Melech and his men sent to Bethel to pray before the Lord, 3. to say to the Priests

herein do not coincide with those mentioned above. They identify Helem with Heldai, and Hen with Josiah.

15. And distant ones shall come, etc.—These are the exiles who will return from a distant land, from Babylon.—[Kara] Redak conjectures that this refers to Herod's rebuilding of the Temple, when many of the nations of the world will come to donate to the building. He quotes others who believe that the reference is to Jews scattered in exile in distant countries.

And it shall come to pass if you hearken—And this thing shall come to pass for you if you hearken, etc.—
[Rashi, Kara, Redak]

1. And it came to pass in the fourth year—while the Temple was being built.—[Ibn Ezra]

The word of the Lord—mentioned below.—[Mezudath David]

2. And Sharezer and Regem

Melech and his men sent to Bethel—They were righteous men, and they sent [word] to their kinsmen in Bethel to come to pray before the Lord in Jerusalem for them, and to ask the priests to let them know if they should [still] weep in the month of Av, since the Temple had been rebuilt.—[Rashi]

Ibn Ezra explains that Bethel was the name of the dignitary who sent these people to Eretz Israel. He renders: And Bethel sent Sharezer and Regem Melech and his men.

Redak prefers: And they [the exiles] sent Sharezer and Regem Melech and his men to Bethel, and they came to Jerusalem to pray before God. The community remaining in Babylon had sent them to ask the priests and the prophets whether or not to continue fasting and mourning on the Fast of Av. Mezudath David explains that they sent these men to the house of God,

רש"י להנים לדיקים היו ושלחו מככל להרוביהם שככיה אל לכא להלות את פני ה' כירושלים כערם ולשאול מאה הכהנים להודיעם אם יככו כחדש אכ אחרי אשר היר הבית להכנית: (ג) הבור. לפרוש מן ההעניג כאשר עשיתי זה שכעים שנה. אין נזירת ככל מקום אלא פרישות: ה) ובשביעי. הוא לום גדליה: הצום צמהוני אני. (ה) ובשביעי. הוא לום גדליה: הצום צמהוני אני.

אבן עזרא
כי הכית נשרף כעשור לחדש החמישי ואל יהיה ספק כלכך
כעכור שחמאל כי כשכעה לחדש נשרף כי הטעם נשרף
קלהו וירושלם חרכה פעם שנית כימי טישום כט' כאכ ועל
אותו חרכן שני אנו מתענין: הגזר, שינזרו מכל מעדנים
אותו חרכן שני אנו מתענין: הגזר, שינזרו מכל מעדנים
ומאכל רק יככו והנה הכהנים לא ידעו להשיב כי אין זה
האום כחוב התורה רק הם קבלו עליהם בראותם הרבן
כית ראשון והנה העביא החנכא ומשיב בפיף הפרשה:
(ד) וירה: זה היה אחר ששאלו: (ב) אביר אר בל
עם הארץ. הם אנשי ככל גם אנשי ירושלם כי הנכואה

כוללת הכל גם אל הכהנים של השוחה לביו את לביו ביו כוללת הכל גם אל הכהנים שלא ידעו להשיכ: וספוד.
שם הפועל וככה הוא וספדהם ספוד והנה אחז דרך קלרה: ברומישי . הוא הנוכר יהוסיף גם בשכיעי הכא אחריו
מצורת דיון
מצורת ציון
ויתל משה (שמות ל"ב) : (ג) לבית ה". בכיח ה' וכאה יאמנו הם חשונה של שמנחם: האבבה כ"ל יהבאלה היא האם

יאמרו הם חשיבה על שמנחם: האבכה. כ"ל והבאלה היא האם יאמרו הכר מחד של שמנחם: הוא משטה באל וה"ם כל ד"ל ומות ואחוו התחור שכניון: רגור. האם אהיה מישבה ציום המא מאכילם ושתיה ושתסנוג כאשר עביתי זה הרכם בנים מותן קחורכן מאכילם ושתיה ושתסנוג כאשר עביתי זה הרכם בנים מותן קחורכן

ו כאומר הואיל ווכנה המקדש אם יש מקום להחאבל כי בנין המקדש ההוא היה קטן בשיניהם של כי ביו שר של בטביל שמותק (ב) יוהר וגרי, כ"ל ושל זה היה אלי דבר הי: לה) אבור אל בל שם הארץ. לא לוה להסב הדבר כלפי השלוהים כי היו כטוסים לפניו של שלא שלו לשכח כא"י והיסב הדבו אל של יושבי ירושלים שלא יסחסקו גם הם כזה הדבר: כי צברתם. אשר למתה וספדחם בתחשים זה השפר אלב ובשניש זה ל"צ זה שבעים שנה שובתום כן ונו' (ואר גם ליצ לאומר הנה לא לרקן מה שוכו לבד סשפח

שלשיו . כל ומן שבית המקרש היה חרב: הגור כאשר עשיתי זה כמה צעים . שהייתי נפרש מתפנוקים ומהכנינים לפי שהיה חרב דבר זה שואלים אם יבכו בחדש החמישי כלומר בהששה כאב יוצורי מתנגינים עכשיו כשהוא בנוי: (ה) כי צמחם וספוד בחמישי וכשביעי . בשביני זה צום נכליהו שצמחם בתשרי: הצום צבהיני אני, וכי תאכלו וכי השתו . ד"ק לבית ה'. בסו בכית ה' וכח'' דכשמשין כנית מקדשא דה' : ואל הנביאים . תני זכרי' ומלאכי וו"ח ולמפריא: האככה . כי בחייו לא היו מאמיות ברנוי בהים חרשה שהשרוחו

אל . לשאול לכתגים שבבית ה' צבאות: (ג) לאמר האבכה

בחדש החכישי (הוא תשעח כאכ) כמו שהיינו בוכים עד

לבית ה. בסו בנית ה'וכחי דכשמשין בנית מקדשא דה': אל הנכיאים. חני זכר'י ומלאכי וי'ת ולמפריא: האככה. כי עריין לא היו באמינים בנגין הנית מפגי האויבים שהשביתו את הכלאב' כמה שנים ועתה אף על פי ששבינ כי היו כונים היו עוקני מאסנה ולא היו רוצים לפלות כבכל כי לא היו היו העום לפלות כבל כי לא היו במים לפלות כבל כי לא היו במים לפלות כבל כי לא היו במים צומי בחשל בגים בשנים שנה: הגור. כקור אם צומי באב כמו שקשו שבעים שנה: הגור. כקור צומי באור כמאכל ומסשהה ומתקונו וידה האכנע נששי מתפנוקין; וה) אמר, אמרו בחמים ומשלי ובשבילי ואף על פי שהם מתפניקן; וה) אמר, אמרו באמר בלו וחבר המפושי שברג בו בושארו לה ארק לא מהרבן וחבר השביעי האם במארו בנוארו לת הארק לא הארץ לא התר אם נשארו בנורארן לבורמים תיתת חרבה אם נשארו לבורמים

סנפ"ד כמקום כי"ת וכן ישכת לכפה (חהלים פ'): הנור. ענין

ספרשם כמו יתי כורו (כפדכר ו'): במה, פנינו סרכה:

lem, not the people of Babylon, who had failed to return to the Holy Land. He was to address the people of Jerusalem, lest they fall into the same doubts.

and in the seventh [month]—That is the fast of Gedaliah.— [Rashi] Although there were, in fact, four fasts—including the tenth of Teveth and the seventeenth of Tammuz—

the prophet mentions only the fast of the fifth month, which commemorates the destruction of the Temple and the land, and the fast of the seventh month. The latter fast commemorates the assassination of Gedaliah son of Ahikam, under whose governorship the poor people remained in the land. Gedaliah's assassination and the subsequent

of the house of the Lord of Hosts and to the prophets, saying, "Shall I weep in the fifth month, abstaining as I have done these many years?" 4. And the word of the Lord of Hosts came to me, saying: 5. Say to all the people of the land and to the priests, saying: When you fasted and mourned in the fifth [month]

serving in the house of God and to the prophets Haggai, Zechariah, and Malachi, so that they would have a reply to their question.— [Mezudath David]

of the house of the Lord— Equivalent to 'in the house of the Lord.' Jonathan renders: who serve in the house of the Lord.—[Redak]

the prophets—Redak also interprets this as a reference to Haggai, Zechariah, and Malachi. Jonathan, however, renders: to the scribes.

in the fifth month—The Temple was destroyed on the tenth of the month of Av, the fifth month when counting from Nissan. The fire commenced on the seventh and burned until the tenth. The Second Temple was destroyed on the ninth of Av, for which reason we fast [on that day] today.—[Ibn Ezra] [According to the Talmud (Taanith 29a), the First Temple was also destoyed on the ninth.]

abstaining—Heb. הְּנֵּיִר, To abstain from pleasure, as I have done these seventy years. The word קורָה always means separation.—[Rashi]

Redak explains that the Jewish community in Babylon did not

believe the Temple had been rebuilt, because adversaries had caused the cessation of the work for many years. Although they had heard that the construction had been resumed, they did not believe that the adversaries would permit the completion of the Temple. Having this weakened faith, they hesitated to migrate to the Holy Land, and they asked if it was still necessary to fast and mourn on the ninth of Av.

Mezudath David explains that the rebuilding of the Second Temple was insignificant to the Babylonian Jews because the Jews in the Holy Land [were not an independent nation, but] were still subjected to Persian rule. This is why they asked whether the fast, commemorating the destruction of the First Temple [and the concomitant loss of independence], was still relevant.

5. Say to all the people of the land, etc.—Both to the people of Babylon and to the people of Jerusalem; also to the priests, since they were at a loss to reply to the question.—[Ibn Ezra] Mezudath David writes that the prophet was commanded to address only the people of Jerusa-

בַּחַסְשָּאוּכִשְּכִיעָאָה דְנָן שַבְעִין שָנִין הַצום הַעַנִי אַהון סהָעוין קרָכִי: וודאַתון אָכְלָין וּדְאַתּוּן שתו הַלָּא לאַישְבָא לְּכוֹון אַתּוּן שְׁתַן: י הַיָּא יַת פּהָנְכָא דּשְׁלַּח יָיָ בְּיַר **גבווא קרטאי פר הור**ה יַרושָׁלַם יַהָּכָא ושָּׁלַיוַא וַדַרוֹמָא וּשְׁפַילָּתָא

מהר"י קרא

לא לצים ולא לאכול צויתי אתכם: (ז) הלוא את חרברים אשר קרא ת' ביד הנכיאים הראשוני'.כהיות ירושלים יושבת כשלום. ין אתם צפים בשכיל שצויתי אתכם לצום אלא בשביל שקראו לכם הנכיאים לאפר שוכו פדרכיכם הרעים כעוד שחייתם בשלוה עד שלא גליתם מארצכם ולא שבתם אלי כשנתקייםר

הַ"ח נקידה הט"ף פח"ח לפי שהיף משמשת לשון חמיה שמא לכבודי למחם שתהיו לריכים ללום גם עתה: (ו) ובי תאבלו וכי תשתו. ואם לא תלומו מה לי גם כוה הלא מחם להנחתכם הוח התחכל והמשתה: (ז) הלוא את **הדברים .** מי גרם לכם הלום והמספד הלא דכרי תוכהות אכן עורא

דבריהם שאסרו ציון שדח תחרש יירושלים לעיים תהיה ואתם רר"ק

וליתבים וגדליה נהרג בראש חדש השביתי ולפי שהוא יו'ם קבעו התענית לפחרתו : הצום צפהני אני . צפתני צפתם אותי כלומר אם צמתם כעבורי בעביר עינותיכם חרבה הבית וגליתם בעכור זה צפתם אם תעשו פשפם תנרכה אין אתם יצריכם לצבור ווו במנוכה הם הכית ועלו בקן העולה וחשפו בארץ צריכים לצום כי בנת נבנה הבית ועלו בן העולה וחשפו בארץ כל הימים אם תעשו הפוכ בעיני לא תגלו כמנה לעולם ומ'ש אני אחר שאמר צסתני ר"ל האני צויתי אתכם לצום וי"ת הצום תעני אתון מתענן קדמי: וו) וכי תאבלי. בלומר מה לי לצופכם ולסאכלכם הצום תצופו כעכור עונותיכם וחסאכל והכשתה תאכלו ותשתו להנאהכם הכל הוא לכם כה לי ככל זה כי הצום והאבילה אין בהם דכר לככודי: מ) הלוא. מי נרם

והוא נום נדליה והוכיר זה שבעים שנה לא חשש להוכיר שתים שנים נוספות או אחת כי כשנת שתים לדריוש המלך שלמו לחרכות ירושלם שבעים שנה וזו הנכוחה היתה בשנת **ארב**ע ומקלת מן השלישית נכנסה כאשר שלמו השבעים ובנבואה הואת כבר נכנסה קלת מן הרביעית על כן לא דקדק כל כך בחשבון ע' כי קרוב הוח ומלת לום מהפעלים הפוחדין על כן למתוני למתם בעבורי או לכבודי כי אני לח לויתי אחכם ללום: (ו) ובי. הטעם אתם האוכלים ואתם הלמים מה תתנו לי או מה תפעלו בי והנה אני לא לויתי אתכם את הדבר הזה : (1) הלא . רק לויתי הדברים ביד הנביאים ומה הוא שהתנבא על פי להתענות:

מצורת ציה

(י) והננב. עלי העלב: והשפלה, העמה:

סצורת רור במב שהום החתור בעיניהט כי גם ל"ג כתוהו כי שקולה תיחח לדיקים כשריפת כית כ' כת"ש כו"(): הצום צפחיני. וכי לפתם סותי ולתוספת ביחוד לשר מני וכ"ל וכי הרמבתם חותי בום לחשום על לומכם . (ו) וכי תאבלו. וכן כחשר תחכלו וכחשר חשתו הלם ספס החוכנים והשוחים ולכם יש כוחם כוה אכל אני לא כחה הנחה שוה וכחומר מם זה האאלם פל החפנית מה ני כזה אם יחפעו אד יסכלו : (ו) הלוא את הדברים . כחומר מי כקש מהם סלום שלא כזה חפלמי את סדב. ים ונו': יושבת . כ"ל יושכת כשאקם ושאק:

the Lord proclaimed, etc.? They brought about your destruction, and therefore you fasted. And these are the words that He proclaimed: Execute true judgment.—[Rashi] What caused you to fast but your iniquities? Now, when Jerusalem was settled tranquilly, I called [to youl through My servants, the prophets, [to tell you] that you should repent for your iniquities so land would not be destroyed—but you refused to listen.—[Redak]

and the Negev and the lowland were settled—The Negev is the southern part of Eretz Israel, as Jonathan renders. The entire land was settled, with everyone dwelling in security and tranquility even in the Negev and the lowland; surely also in the mountains and the hills, which are naturally more secure than the exposed lowland and desert.—[Redak]

Since the land was destroyed because of your failure to obey the prophets and perform true judgment even these seventy years, did you fast for Me, even for Me?

6. And when you eat and when you drink—are you not the ones who eat and you the ones who drink? 7. Was it not the words that the Lord proclaimed through the former prophets, when Jerusalem was settled and tranquil, and its cities were around it, and the Negev

flight of the poor people to Egypt is tantamount to a second destruction because had Gedaliah lived and had the poor people remained in the land, as vinedressers and as farmers, the land would not have been destroyed. Gedaliah was assassinated on Rosh Hashanah; the fast proclaimed in commemoration of this catastrophe was postponed to the following day.—[Redak] Although the people did not mention the fast of the seventh month, which seemed unimportant to them, the prophet included it to impress upon them that the death of the righteous is equal to the destruction of the Temple, as in [the Talmud,] Rosh Hashanah 18b.—[Mezudath David]

these seventy years—This is a round number, for the seventy years from the destruction of Jerusalem ended in the second year of Darius, and this prophecy came in the fourth year.—[Ibn Ezra]

did you fast for Me, even for Me—Heb. בְּבְּמֵּחַ. The 'he' is vowelized with a 'hataf pattah' because it is used as the interrogative: Did you fast in My honor that you should be required to fast now, too?—[Rashi] Did you fast for My sake? Because of your

sins, the Temple was destroyed and you were exiled. For this reason, you fasted. If you do justice and righteousness you will not have to fast, because the Temple has been rebuilt, and they have returned from exile; and you shall dwell in the land for all times. If you do what is good in My eyes, you will never be exiled again.—[Redak]

even for me—Did I command you to fast?—[Redak]

- 6. And when you eat and when you drink—And, if you do not fast, that, too, means nothing to Me. Are not the food and the drink for your own pleasure?—[Rashi] What do I care about your fasts or about your eating? You fast for your sins, and you eat for your pleasure. All this concerns you. What concern do I have in it? Neither the fasting nor the eating is related to My honor.— [Redak] Mezudath David explains: When you fast, do you make Me hungry, that I should care about your fast? When you eat and drink, do I derive benefit therefrom, that I should care whether you fast or eat?
- 7. Was it not the words—Who caused you the fast and the mourning? Was it not the words of reproof that

נהיב: ח נהוה פתנם נְבוּאָה מִן הַדָם יִי עם וַכַרְיָה לָמֵימָר: ם כַּרְגַּוּ אַסָר יִי צָבָאות לְמִימר דין דקשום דינו וחסדא וַרַחַמִּי עָבִידוּ גָבָר עַם אַחוּהָי : י נאַרַמָלַא נִיהָם וְגִיוֹר וּמָסְבָּן לָא הַינְסוּן וּכִישַת נָכָר עם אַחוּהִי : אַ תַּחְשָׁבוּן בַּלְבבוּן; יא וסריבו לקבלא ויהבו כַתְפֵיהון יַקירוּ ואורניהון סְלָּמִשִׁסְע: יבּ וַלְּבָּהוּוּ שַׁוִיאוּ הַקִּיף כּשְׁמִירָא מלקבלא

הלבו בנולה על כן אהם צמים ובוכים עכשיו ולא מאתי: אשר קרא ה' ונו' הם החריבו אחכם ועל כן למחם וחלה

(ם) משפם אכת שפפו. איני כוחר בצימוהיכם לפי שאחם הדברים חשר קרת משפט חמת שפטו: (יב) שפיר. פוציאים כל חשצכם וכל עצכיכה תננושו אבל בזה הייתי בוחר שתאכלו וחשתו ותעשו כשמם וצדקה: (יא) וימאנו להקשוב. כל זה אמרתי להם שינשו זהם מאנו להקשוב: ויתנו בתוף סוררת. כאדם שאינו רוצה לשמוע דברי חברו ופונה שכםו והולך לי: (יב) ולכם שבו שמיר משמוע.

אכן עזרא (ה) ויהי . גם הנכיחה הוחת דבקה רק היתה נכוחה אחרת יפרש הדברים אשר קרא השם ביד נביאיו הראשונים ואלה הם כה אלמנה וגר ויתים: (יא) וימאגו . אבותיכם: בתף סורדת. כמו קשה עורף ואפילו לשמוע לא אכו: (יכ) ולבם. השמיר אין כח ברול לעשות בו פחוחים:

לכם הצום אלא עונותיכם ובהיות ירושלם שלוה קראתי ביד עבדי הנביאים שתשובו בעונותיכם ולא תחרב הארץ ולא אביתם לשפת : והנגב והשפלה יושב . כלוסר כל הארץ היתה יושבת לכפת ווכר הנגב והשפלה וכל שכן ההרים והגבעות שהיו יושבים לבפח יושב כלומר היה בהם יישוב בפח: (ח) ויהי דבר ה'. אחר שהפסיק הרבור בדבר והשפלה יושב עור שב לרבר עמו תכלית הרברים הראשונים שיאסד עוד אל כל עם

תארץ ומר שהיו קוראים להם הנביאים הראשונים שהיו אומרים להם: (ע) כה אמר ה' צבאות. משפם אמת שפפו, כשהשפפו בין איש לרעהו יהיו משפפוס משפם אמת ופי שיהיה צריך געשות עמו חסד ורהמים שהם יותר על המשפם עשו: (י) ואלמנה, אלו שהם חלשים הזהרו בהם מאד שלא העשקו אותם לא במחון ולא בדכרים: ורעת איש אחיו. ר"ל אל תחשבו איש רעת. אחיו בלבבכם אפין המחשכה אסורה כל שכן המעשה . ועור שהבחשבה כביא לידי מעשה ואפין לא יעשח **מעש**ה אסור שנאמר לא חשנא את אחיך בלבבך: מh ויסאנו . סורדת . ענין עוות כמו כפרה סוררה ומי שאינו רוצה להקשיב לקורא אליו יעוות כתיפו כננדו ואינו רוצה לפנות אליו : ניט ולבם שמו שמיר. שמיר היא אכן חוקה שלא יובל הברול מצודת, ציון

ועריה וכן ערים שכסכיכוחים היו יושכות כהשקט ושלוה: יושב . פ"ל מיושכח עבני אדם: (ה) ויהי דבר ה'. חזר המקום ואמר לוכריה להזכיל הדברים שקרא ה' מאז ביד הנביאים ולאתר להם:

לקורא אליו ישוח כודפי כננית מצורת ציון (ים) ויסאנו. לם רלו: להקשיב. ענין שמיעם: סוררת. מלסון הסרם: (יכ) שביר. הום סכרול החק וכן כשמיר הזק מלור

(ה) כת אפר. ר"ל כן אמר ה' להנכיאים הראשונים לאמר להם משפע אמת שפועו וגו' : "ני) ואלפנה וגו'. זכר אלי לפי שהם תשושי כה וכוה לעשקם ולגולם: ורעת וני". אל תחשבו זה על זם להדע: (יא) רישאנו. אנשי אותו הדור מאנו להקשיב ונתנו כחף סורלת כדרך האדם הממחן להקביב דברי חבירו במסיר כחפי ממנו והולך לו: משסוע . מלבמוע: (יב) שבו שביר . עבו לכם חזק

than flint. They would show it to the stone, which would split.—[Rashi] Rashi is referring to a worm known in ancient times to split stone. The Talmud (Gittin 68) relates that Moses used this worm to engrave the stones of the ephod and that Solomon obtained it for cutting the stones of the Temple.

Ibn Ezra and Redak say that the is a very hard stone, which iron cannot cut. So hard were the people's hearts that the words of the Torah could not penetrate them. However, Mezudath Zion defines as very hard iron. שַּמִיר is also mentioned in Ezekiel 3:9.

and the lowland were settled? 8. And the word of the Lord came to Zechariah, saying: 9. So said the Lord of Hosts, saying: Execute true judgment and perform loving-kindness and mercy, each one [of you] to his brother. 10. Do not oppress the widow, the orphan, the stranger, or the poor man. Neither shall any of you think evil against his brother in your heart. 11. But they refused to listen; and they turned a rebellious shoulder; and they made their ears heavy, not to hear. 12. And they made their heart [as hard] as a shamir, [in order]

and show loving-kindness and mercy, surely those sins will prevent the land from being rebuilt; for anything that can bring about a change can surely preserve that change after it has taken place. For instance, just as fire can heat water, it can surely keep it hot after it has been heated. Similarly, just as your sins have caused the land to be destroyed, so can they surely prevent it from being rebuilt.—[Malbim]

- 8. And the word of the Lord came—After the termination of the prophecy with the words, 'And the Negev and the lowland were settled,' God begins again to speak to Zechariah, explaining the aim of the earlier prophecy that he should relate to the people, and [explaining] what the early prophets proclaimed.—[Redak]
- 9. So said the Lord of Hosts—to the earlier prophets to say to you.—
 [Mezudath David]

Execute true judgment, etc.— When you judge a case between two litigants, your verdict must be the true judgment, and whoever needs loving-kindness and mercy above the execution of justice, give him what he needs.—[Redak]*

10. Do not oppress the widow, the orphan, etc.—Be very careful not to oppress the weak and helpless in any way, either by cheating them of their money or by oppressing them with harsh words.—[Redak]

Neither shall any of you think evil, etc.—Even the thought is forbidden, surely the deed. Moreover, the thought leads to performing the deed, and even if one does not perform the deed, it is forbidden [for him] to hate his brother in his heart, as in Leviticus 19:17.—[Redak] Malbim explains that we may not even think of withholding loving-kindness or mercy from our brothers.

- 11. But they refused—Your fore-fathers refused.—[Ibn Ezra]
- a rebellious shoulder—One who does not listen to his friend, shrugs his shoulder, and turns away from him.—[Redak]
 - 12. shamir—A worm stronger

שלנטא די שני אָלָר שָׁלָר לְאַ־יְרָט מֵעבֵר וּמִשָּׁב וַיָּשְׁימוּ שֶּׁרָרִיבְׁ פּיִנְטּא דִי שְּׁנָח הָּ בּ מוֹ צֹנִם וֹ צָּבָאוֹת בְּלָרִים וְלָּא שְׁמָעוּ כֵּן יִלְרָאוֹן וְלָא שָׁשְׁלָר יי דאַ כָּרְ יִנִוּן צָּנִיּ יִי דֹאַ כָּרְ יִנִוּן פִּנִּי אַפְנִי צְּפִרְנִיוּ בְּנִרְ שָׁלֵר יְבְּלָּר שְׁכֵעוּ כֵּן יִלְרְאוֹנְ לָא שָׁשְׁלֵּר יי דאַ כָּרְ יִנִוּן פִּנִי יִי דֹאַ כָּרְ יִנִוּן פִּנִי אַפְנִי בְּּנְרִינִוּן פִּנֵי יִי בֹאַ בְּרִינִוּן פִּנֵי יִי בְאַ בְּרִינִוּן פִּנֵי יִי בְאַ בְּרִינִוּן פִּנֵי יִי בְאַ בְּרִינִוּן פִּנֵי יִי בְאַבְיִינִין בְּעִינִוּן יִי בְּבְּאוֹת בְּנִינִין בְּעִינִוּן יִי בְּבָּא וְהָאִרְהָיִים בְּעְבִירִוּן בְּעָרְיִין בְּעִּינִין יִי בְּבָּא וְהִינִּין בְּנִינִוּן בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִּינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּיִבְיּיִין בְּבְּאוֹיִים בְּעְבָּיִין וְבְּיִיִּיְ בְּעִייִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּיִנְיִין בְּעִינִין בְּיִינִין בְּינִיוּן בְּעִינִין בְּעִינִין בְּבְּעִייִי בְּבְּעִייִין בְּיִינִין בְּיִינִין בְּעִינִין בְּינִינִין בְּעִייִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּעִינִין בְּיִינְיִין בְּעִינִין בְּיִינִין בְּיִינִין בְּיִינְיִין בְּיִיּעִייִין בְּיִייִין בְּיִיִייִין בְּיִייִין בְּיִינִייִין בְּיִייִין בְּיִינִין בְּיִייִין בְּיִייִין בְּיִייִין בְּיִייִין בְּיִייִין בְּיִייִין בְּיִינִין בְּיִינִין בְּיִייִין בְּיִינִין בְּעִינִין בְּעִייִין בְּעִינִין בְּעִייִין בְּעִייִין בְּעִייִין בְּעִייִין בְּעִייִין בְּיוּבְייִין בְּייִיין בְּינִיוּ בְּינִייְ בְּינִייְ בְּיִייִין בְּעִייִין בְּיוֹיוּ בְּיוּבְעִייִייִּין בְּעִייִין בְּעִייִין בְּעִייִייִין בְּעִייִין בְּינִין בְּיִייִּיוּ בְּיִייִין בְּייִייִין בְּיִייִייִּיוְ בְּיִייִייִּיְייִייִיוּ בְּייִייִין בְּייִייִייִין בְּיוּינִייִייִין בְּיוּיוּיוּיוּ בְיוּייִיין בְּיִייי

מהר"י הרא

והם שכו לבם חזק כשביר לבלתי שכות את התורת ולכך קצף ינג) וינת מקדש ברוך הוא: (ינג) ויותי כאשר בראו ולא שמעו לך יקראו ולא אשבע: כשם שהם לא שמעו כשקראתי אליהם כשישבו כארצם ואמרתי אליהם שכשהם יקראו אלי בגלות ככי בכל כו לא אשמע אליהם וכן וירוה הוא אורבר כי אוננ שומע בעת קוראם אלי בעת רעתם: (יר) ואסערם לל כל הנוים.

והפיצותים בנוים אשר לא ידעים משיפו ארץ תמרה לשפה שהתריבו האומות ארץ ישראל שתיא ארץ חסדה:: אבן עזרא

לפוסלה: ואת הדברים. דברי תוכחה שהיו אומרים להם קדף להינים: ביות ברוז כמה אבריאים: יותי מקדף ברוז לם העביאים: יותי קדף גדול לא אברינים: יוני ויוי ביושר קדף גדול שקרא להם קדף גדול לא אברינים: יוני ויוי ביושר קדף אברים על כל חגוים כשם יולא שפכץ: יודי ואסכרם על כל חגוים אשר של איד ליום ואם ברוז לא איד לפשלה לא יודלפו לא איז ליכתבי כי קלו מהקלואילים שהדא מורכי משפל הקלושלים שהא שושים ברבר וצי ה שפירוש ישרשי עם והזמר ואסערם ולא אוצערם כמשפם כרי להרחיב על עם והזמר ואסערם ולא שהוא מצרין ולהעל מעליה וגערו האלף בצרי ותמפך בקשל התאריך העין ולהעל מעליה וגערו האלף בצרי ותמפך בקשל התאריך

ותין ולהקר של היובק לדי וענין הפסוק אני סצמער עסם בגלות פענין בכל צרתם לו צר ודברה תורה כליבני אדם ויותן לשרש שיתיה ואסגרם פועל יוצא כי כצאנו כי כפעל אחר עוסר ויוצא כי כצאנו הלפו עקבי סוס שהוא זכד הלכוני בל ידעה יוצא. התחכם רבי אברהם א"ע ו"ל פירש ואסער עליהם בסערת רוחי והוא הפיץ אותס על פני כל הנוים: והארץ נשסה אתריהם.

מארת ציון (ישנים: (יחות ביון מחוקל נ'): כרותר. במנמנו וכן לומים שלמני ורותו (ישנים מ"ה): (יד) ואמערם. מלשן משלכו והוא כרות החוקה: נשפת. מלשן שמעון: וישיטר. ומבו:

מצודת דוד בשמיר מלשמים את התורה: ברוהי. בפלחכו של ידי הכניאים: ידיר קצף, ישכוכו זה היה קלף גדול שליהם מאת הי: (ינ) ידית תו" אסר ה" צבאות. כ"ל ה" לאתר או להם שגמולם יהיה מדה במדה כאשר הרא הוא להם ע"י, הכיאים ולא שפטי כן יקראו הם

תולעת חזק מצור מראין אותו על האכן והיא מתבקעת:

(ינ) ויהי כאשר קרא ולא שמעו. אמר ה' לכאות

עליהם כאותן הימים לן יקראו ולא אשמע: (יד) ואםערם.

בגלות וכן עשיתי: וישיםו . בעונם: ארץ חמרה

את התורה. תורת משה ואת הדכרים כיד הנכיאים

להוכיהם: ויהי קצף גדול. על הכותיכם: (יג) ויהי.

נמולם השיב ברחשונה: (יד) ואסערם. מלה קשה בדקדוק

כי תראה שהיא מהפעלים היולאים והיה נכון שיאמר ואסרם או ואסערם קניין הככד ורכי מרינום אמר ואסער זזה אינו נכון בעבור על כל הגוים והנכון בעיני ואסער

אלי מתוך הדה'ת ולא השמע קול לעקחם: (יד) האפשרם. אפילם ברוח סערה על כל ארלום הגוים אשר לא ידעו איחם מאז יההידן תהיה שמתה אחרי לאחם ממנה שכלי ימלא לה עווכר ושכ בי ושיפו, ר"ל והנה כה עלמם טעו ארך תמדה לשמעה כי עם כל הדברים כאלה אחזו בדרכים וגלו שמחה בעווכים ונשארה שממה ומושב למעלה לומר הנה כל מפלי במעשים טובים ועל זה הזהרתי אח הדמיכם וכעבור זה הגליחים על שלא שמעו אלי בדרכ זה אבל עשולם לל בקשר מעי דברי הלומות:

they made a precious land a desolation. This is the conclusion to the prophecy of the earlier prophets, as if to say: I will scatter them among the nations since they were guilty of causing the land to become desolate. The prophecy of the land becoming desolate is in contrast to the tranquil conditions described in verse 7.—[Ibn Ezra]

desolation—And that brought about the fast (and the mourning), but now [I am jealous for Zion etc.]—[Rashi]

not to listen to the Torah and to the words that the Lord of Hosts sent, through His spirit by the earlier prophets. And there was great anger from the Lord of Hosts. 13. And it came about; as He called and they did not hearken, so shall they call and I will not hearken, said the Lord of Hosts. 14. And with a whirlwind I will scatter them among all the nations whom they did not know. And the land shall be waste after them with no one passing through or returning. They made a precious land a desolation.

and to the words—The words of reproof that the prophets said to the people.—[Redak]

through His spirit—Through the spirit of prophecy that would come to the prophets.—[Redak] Mezudath David identifies the spirit as God's angel, through which He would speak to the prophets.

and there was great anger—since they did not hearken to the Torah.—[Kara]

- 13. And it came about; as He called and they did not hearken—the Lord said concerning them in those days: So shall they call and I will not hearken.—[Rashi] Rashi reads only the final clause as the quotation; this accounts for the change from third to first person.*
- 14. And with a whirlwind I will scatter them—Heb. סער, The root is סער, to storm, meaning: I will scatter them as with a storm wind.—
 [Kara]

Because of the unusual vowelization of this word, *Ibn Ezra* explains it as a combination of the transitive and intransitive: And I will storm upon them with the storm wind of My spirit, and it will scatter them with a whirlwind among the nations. Rabbi Joseph Kimchi explains: And I will be scattered with them, meaning that God feels, so to speak, the pain of the exile with Israel. Rashi explains this clause as part of the prophecy of the earlier prophets. He states: I will scatter them—in exile. And so I did.

And the land shall be waste—According to Mezudath David, this is the conclusion of the prophecy of the earlier prophets. According to Jonathan, the prophecy continues to the end of the verse, as will be explained below.

they made—with their iniquity.—
[Rashi] The Jews themselves made the land a desolation, for they persisted in all their evil ways until they were exiled from the land, leaving it a desolation.—[Mezudath David]

The nations destroyed Eretz Israel, which is a precious land.—
[Kara] Jonathan renders: because

קצרו: א נהוה פתנם נכואהכן קדם יי צכאות עסי למיכר: ב כדנו אָמָר יִי צָּכְאוֹת מַתּפְרַע אַנָא פּוּרַענות ציון קנאַה רבא ורנו בב סן קדסי על עקמיא ראַקניאוה: ג כָּדְנָן אֲמָר ייָ אַתוּב לציון ואַשבי שכנהי כנו ירושלם יָרוּשָׁכָּם דקושםא ומור כית מַקַרְשָא דִייַ צַבְאוֹת טורא קרישא: ד כרנו אַסָר וָיַ צְּכָאוֹת עוֹד נהבון סכין וככן כשנקי ירושלם וגבר עוברוהי הַקְנֵיָא יִננוּן עַלּוֹהִי כסני משענתו רצא ישנו וקנים , פסחים כח מכות כד מהר"י קרא

ת (ב) קנאתי לציון קנאה גדולה והכח גדולה קנאתי לשמה. והיא גרם להם הלום (והמספד) אכל עתה קנאתי לליון בשביל ליון אהנא את הגוים:

לה. הקרוש ברוך חוא יוקף ויקנא לאופות העולם ת (ב) סנאתי לה. בשבילה ולא חוקקו לנוס ולספוד וכן סוף הענין נוס החמישי וגו': (ד) שרוב ישים . אכן עורא

להם בפערת רוחי והית תפיץ אותם על כל הגוים והזכיר והארן נבמה הפך והנגב והשפלה ישב:

בעכור שהזכיר שממות הארן נהם חותם: (כ) כה. קנאהי לציון, כמו ויקנא ה' לארנו: (ג) בה. שבהי אל ציון. על חנאי כאשר הוכרתי:

(ד) בה. העעם שתהיה העיר מליחה ושם זקנים רבים וילדים והנה הטעם שיאריכו ימים כל השוכנים בירושלים: מצורת דוד

על כל נהמה אמר כה אמר לחוק הנחמה כי על כל פגים ההיח מצורה ציון ח (כ) קנאתי. סנין כמס: (ד) בשתנתו. מספו שנשפן פליה: ח (כ) קנאתי לציון. כוב ישיב על מה שהיה קשן בעיניהם בנין

תפך ודענב והשפלה יושב: (מ) ויתי רבר ה' צבאות לאכר.

כםו אלי לאפר ובפסרה לית כותיה : נכ) כה אפר . זאת הפרשת

נחסה לעהיר ליכות הפשיח בסלחכת נוג וכנוג שיבואי על

ידושלים ואו אכנא בעבורת וחמת גדולה אשפור על כל הנוים תבאים עליה: ענו כה אפר, ינקראה ירושלם עיר האפת. כפו שתבפית שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כוב הית

לכל ארץ ישראל ווכר ירושלם שהיא ראש הממלכה ועור כפני תר ת' חר הקרש שלא יחללוהו עור זרים : (ד) כת אמר ה' .

המקדש הוה וכמבור מה שמשו לם החומות כופס פני פליהם קנחם גדולה ובחימה גדול קנחתי פל החומה בעבורה: (ג) שבתי אל ציק. ל **פסד וככול מה בשלו היה** שכב ככר השבתי כי הגולה אל ליון וגם אי שלשכן נחוך יוכדים והו לשלם איל היש היה בשלה א. (ג) שבור אה צייק. במקום מתקודש מקום מוכן לעוד את את היה להתקול לבניו של הגלולה כלנית לכיות דישיהם כש"ש והיה אם שמש חבתשון לשיל די) וכיל בלנית ה בכללית חהים בישיכה אם חשמשון בקול היי ונקראת יא וא חקלה יושלים שיר האתם כי או ישבו אשם באחר ה חדר הצבאות. הוא מקום הכיח יקרא או כל כקדש לשי שתשקון שם השכינה: (ד) עוד ישבו וקנים ונוי. שוד ילא ואן כגאולה ספתידם וישבו זהנים וזהנים ולהנות כרחולות כ"ל לא ישינם סחולשה לשבת כית כ"ל ברחובות ישבו כדרך הבחורים: ואיש. וכל אחד יהית

their neighbors justly and do not pervert justice. That the mount of the Lord of Hosts shall be called the holy mountain means that the priests shall be holy to God.

4. Old men and women shall yet sit—The city shall be well populated, with many old people and many children, for the people of Jerusalem will attain longevity.— [Ibn Ezra] A time will come when old people will not be feeble and confined to their houses, but will sit in the streets of Jerusalem like the young folk. This will take place in the Messianic era.—[Mezudath David]*

- 1. And the word of the Lord of Hosts came [to me], saying:
- 2. So said the Lord of Hosts: I am jealous for Zion with great jealousy, and with great fury I am jealous for her. 3. So said the Lord: I will return to Zion, and I will dwell in the midst of Jerusalem; and Jerusalem shall be called the city of truth, and the moun. of the Lord of Hosts [shall be called] the holy mountain.
- 4. So said the Lord of Hosts: Old men and women shall yet sit in the streets of Jerusalem, each man
 - 1. And the word of the Lord—Because Zechariah mentioned the desolation of the land, he now consoles them.—[Ibn Ezra]

came [to me]—The word אלי, to me, is missing from the text. This is the only instance of such an ellipsis.—[Redak]

2. I am jealous for Zion—Because of Zion, I will avenge Myself upon the nations.—[Rashi as divided by Parshandatha]

I am jealous for her—For [not 'to'] her. And you will not need to fast and to mourn. And so is the end of the chapter: "The fast of the fifth month, etc."—[Rashi]*

3. So said, etc., and Jerusalem shall be called the city of truth—As He promised: "The remnant of Israel shall neither commit injustice nor speak lies" (Zephaniah 3:13). Hence, this promise includes all of Eretz Israel. He mentions Jerusalem because it is the capital of the land and because of the mention of the holy mountain, which will no longer

be desecrated by strangers.—
[Redak] Mezudath David renders: I
have returned to Zion—I have
already returned the exiles to Zion.

and I will dwell in the midst of Jerusalem—I will also dwell in the midst of Jerusalem if they hearken to the voice of the Lord, for that redemption was brought about in order that they would hearken, as above (6:15). The general redemption will come about if you hearken to the voice of the Lord.—[Mezudath David]

and Jerusalem shall be called, etc.—Then Jerusalem shall be called the city of truth, for then they will be truthful people.

and the mount of the Lord of Hosts—The Temple site shall be called the holy mountain because the Shechinah will rest there.—
[Mezudath David] Malbim explains that the Shechinah will return to Israel only on the condition that Jerusalem will be called the city of truth; i.e., only if the people judge

מסני יוםיא: ח ורחובי קַרָהָא יִרוּשְׁלֵם יִתִּסְלּוּן עובסין ועוליסן סשקחין בַּפְתָהָא: יכּרָנוְ אַפר צבאות כד תיקר בעיני שארא רַעקא הָרֵין קאָינוּן אַף קַרָּמֵי יַיַקְרוּוּ אַסר ייִ צְּבָאוֹת : ז כּּדְנַןְ אַסָר יִי צְבָאוֹת הָא אַנְא פריק ית עקי משרעא סָרִינְחָא וּסֵאַרְעָא סְעַלּנֵי שקשא: חואַעיל יההון וְיִשְׁרוּן בַּנוֹ יְרוּשְׁיֵבֶם וִיהוּן קַרָסִי לָעם וַאַנָא אַהַנִי להון

13 rain care . eres ec:

להם •

יהיו לריכים למשענת כידם : (ו) כי יפלא . בעיניהם שכתי מן החרון הגדול . ורבותינו דרשוהו על שחיטת ילר

החסד הגדול אשר אששה להם: גם בעיני יפלא. איך הרש במסכת סוכה: בעיני יפלא. איך יוכלו הלדיקים

רר"ק

המוכה: ואיש משתנתי בידו, כמשמעו במיש מרוב ימים: (ה) ורחובות . כבואר הוא : (ו) כה אמר ה'. גם בעיני יפלא . יקו מפרשים בחמיה כאלו אמר הנם בעיני יפלא וכן אהה זה בני עשו והדומים לו והחכם רבי אברהם אכן עזרא ז"ל פו' כמשמעו כלומר אני עושה פלא ביכים ההם שלא עשיהי כבודו: מו כת אכר . מארץ מזרח וכארץ מבוא השמש, הוא היטוב השלם מן מזרח עד כערכ ישראל נפוצים בכ"ם מהיישוב: נח) והכאתי זכר ירושלם כבו שפי׳ לפי שהיא עיר חסטלכה ובפני בית הכקדש שהיה בה שהיו כל ישראל באים שם: באסת. כבור (ה) ורחבות העיר . הפך וישימו ארן חמדה לשמה : (וֹ) כה. אמר רבי יהודה הלוי מ"כ כי ה"א התימה חסר כחילו כתוב הגם בעיני יפלא כמו אתה תעשה מלוכה על ישראל שהיא חשר ה"א התימה כאילו הוא האתה ולפי דשתי איז לורך כי הכתוב איננו שיפלא ממנו כי אז יראה

אכן עורא

תמה כמו הממני יפלא רק כאן כתוב גם בשיני יפלא וכאשר יפלא הדבר הוה שאני עישה בעיני העם הוה גם בשיש הוא עשיתי פלא גדול רק בעינייפלא כמו היא נפלאת

בעינינו והסעם שאטשה פלא לא עשיתי כמוהו. וראיתי דרך משל: (1) כה. שורח. בכל ופרס ומכא השמש מלרים וחשור: (ח) והבאתי. גם זחת הנכוחה דכהה היח:

סצורת ציון

כצורת דוד

(ס) משחקים . מלשון כהוק וכמהה : (ו) מבא השמש . בידו מבענתו להשמן כה מכוכ הימים שיהיו וכדרך הזקנים ופכ"ז לפ ישינם החולשם לשכת כית: (ה) ישלאו, כי יפרו ויכבו וישלחו דמובות העיר: משחקים . מרוב כל יהיו משחקים ושמחים: (ו) כי יפלא , רוב הטובה ביהיה או אבד יפלא בשיני שארית העם סנם באמת גם בעיני יפלא ר"ל עם שאני פושה בפלאות גדולות אשר אינם ידומים לבני אדם עד שהנפלאות הידומות במוהם כאין למולם פכ"ז הכלל שחששה לעחד יהיה וחשב גם כפיני לכלל כי גדול יהיה מכל הנפלחים הירופים והכסתרים: (ו) סארץ סורח. לפולחם מחדץ מולח פסקים נלוחם: סביא השמש. הוא סאת מפערכו (מ) בחוך ירישלים. לא כל לומר שכולם ישכו שמה כי סלא תקבן ההכן מהכיל את כולם אכל כלא למת שהפיר ירישלים חהיה לירושה לכולם כי יהיה יד כולש שום כה וכפ"ש בסוף, ככולח יחוקאל: והיו לי לשם. לם ישול לככם הסכל וכולם ידשו את כי ויאפינו כו: ואני אהיה להם לאלהים. להיות להם לעור ולפשום: באסת ובצדקה. בפבור האפת והלדקה ביספו אז ומוסב למטלה לומר סנה כל הטוכה הואת מוכנת להם ואם יפתטו בקולי ויחסללו

from the land of the west-This includes the entire populated world, for Israel is scattered all over the world .- [Redak] Ibn Ezra says that the east represents Babylon and Persia, and the west represents Egypt and Assyria.

8. in the midst of Jerusalem—the

capital, the site of the Holy Temple. where all Israel would come on pilgrimages.—[*Redak*]*

and they shall be My people—as their hearts "will be circumcised." and all will know God and believe in Him.—[Mezudath David]

and I will be their God-to be their

with his staff in his hand because of old age. 5. And the streets of the city shall be filled, with boys and girls playing in its streets. 6. So said the Lord of Hosts: As it will be wonderful in the eyes of the remnant of this people in those days, it will also be wonderful in My eyes, says the Lord of Hosts. 7. So said the Lord of Hosts: Behold I will save My people from the land of the east and from the land of the west. 8. And I will bring them, and they shall dwell in the midst of Jerusalem; and they shall be My people, and I shall be

because of old age—lit. because of many days. Because of old age, they will require the staff in their hand.—[Rashi] Although they will need their staffs for support, they will not be confined to the house, but will sit in the streets.—[Mezudath David]

5. And the streets of the city—in contrast to the desolation described above (7:14).—[Ibn Ezra]

shall be filled—They will multiply until the streets are full of children.—[Mezudath David]

playing—Because of great plenty, they will play and rejoice.—[Mezudath David]

6. As it will be wonderful—in their eyes, the great loving-kindness that I will do for them.—[Rashi]

it will also be wonderful in My eyes—how I returned from the great wrath. And our Sages expounded on [this phrase], concerning the slaughter of the evil inclination, in tractate Sukkah (52a).—[Rashi]

it will also be wonderful in My eyes—how the righteous will be able to stand up against [the evil inclina-

tion] during their lifetime.—[Rashi]

Rashi is referring to the following Talmudic maxim: In the future, the Holy One, blessed be He, will take the evil inclination and slaughter it before the righteous and before the wicked. To the righteous it will look like a lofty mountain, and to the wicked it will look like a thread as thin as a hair. Both groups will weep. The righteous will weep and say, "How were we able to conquer such a lofty mountain?" The wicked will weep and say, "How were we unable to conquer such a thread, as thin as a hair?" The Holy One, blessed be He, will wonder with them, as it is said: As it will be wonderful in the eyes of the remnant of this people in those days, it will also be wonderful in My eyes.

Rabbi Judah HaLevi explains this clause as an interrogative: Will it also be wonderful in My eyes? Ibn Ezra, however, disagrees, explaining that the intention is: I have never wrought a miracle the likes of this.

7. from the land of the east and

לעמוד כנגדו כחייהם: (ט) תחוקנה יריכם. לכנות ולהשלים ואל חיראו מעם הארך המרפים ידיכם ומכהילים אתכם לכנותו כמו שמפורש בספר עזרא (ד'): השוטעים ביסים האדה. בשנת ארכע לדריוש: את הרברים האדה. של נחומים מפי הנכיאים שאם הכלא להתחיל יוסד בית ה' כשנת שתים לדריוש את הדברים להתחיל כלאכה כי נכהנו אותם הנכיאים בעיניהם כדבריהם שהם נכיאי אמת ולפיכך כדאי הם לסמוך עליהם אף כדברי נחומים של עכשיו ובמה נכחנו: (י) בי לשבני היסים ההם

שבר הארם וגו'. והם נכלו לכם שמשהתחילו כמלחכה תכלו כרכה כמעשה ידיכם ונתקיימו דכריהם רד"ק *) חילי ציל חינו כי השלה מנים. אבן עזרא אבן עזרא (יי השלה מנים. אבן עזרא המוקד לי באסונה: נס כה. תחקנה ידיכם. כשאתם (ט) ספר הגביאים. הם הני וזכריה בית ה'.

(9) ספי הגביאים. הם הגי וזכריה בית ה'. היא ההיכל: (י) כי לפני הימיט ההם. טרם שיננהלא ימלא השכיר מה יעשהומלת איננה על השכר כי מלות רבות תמלאנה על לשון זכרים גם נקבות ור' משה אמר כי איננה שהחריבו את ציון . וחסה גרולה קנאתי בשבילת:
(a) תחוקנה ידיכם השופעים ביטים האלה את הדברים
תאלה . מה נשתנה מכל הנביאים שנתנבאו לישראל לא אמרו
תאלה . מה נשתנה מכל הנביאים שנתנבאו לישראל לא אמרו
תחזקנת ידיכם השומעים את רבריני. אלא הם לא נתנו את
לדבריתם כי אם זכריה נת אות לרבריז. שאסר עתה לא
תהם מדאשונים אני לשארית הצם הוה: (י) כי לפני הימים
משתנה במוברו שדמה . וכן שכר האדם לא נהית . שאינו
משתנה במוברו אודמה . וכן שכר הצהדם שתרושת באדמה
לא היה לה לפי שאו צדמה . וכן שכר הנהדם שתרושת באדמה
הצר. אותו שיצא בסחורה לא היה לו שלום כפני האויכ
לפי שלא היה נו ברכת אבל עתה אינו") ברכה במעשה ידיהם:

אלא הלך למארה: איננה. כאלו הבהמה איננה כיון ששכרה הלך למארה: ואשלח. ענין החרת הדבר להרע כמו ושלחתי מצודת ציון

בבית הום על סגמולה הכללים הנה אכיאם בימיהם והואיל וכן אין להקפין בנין פסקדש הוה כי טוכה מרוכה אלויה בו: (ב) החזובנת ידיבם השומשים וגי'. (פי ששאלת הכאים מהגולם היאי מהלשת ידי שושי כין הבית בששמם המשמח ככוד הבית והסקידה לכן אשר

מצורת ציון שקיעת השתם כמו ממזרת משם עד מכלו (מהלים קי"ג): (י)שכר. פנין לוות: ושכר הבחמה. שכל עכודת הכסמה: הצר. כשולה: ואשלת. פנין גלוי והשסה וכן ושן כהמות לשלת כם (וכלים

להם הנה אתם השוממים בימים כאלה את הדברים האלי מהייפודים הסובים חתוקלה ידיכם בבנין הבית ולא ישיג אחכם הרשיון להניק את הבנין: כפי ונוי. ביד' עמה ששמם יישוד שובה שרובה יותר ממה ששמעהם מסי הבניאים אשה נכאו בידם היו להבנות הסיבל והאומר וכמו שנתקיישו דבריהם כן התיישו דברי אלה: (י) כי לפגר חיבים. מסף יסש במה נחקיים ואתר כי לפני הייש ההם סד לא החריל לבנות הלוא לא כים שכר האים כי לא נולא כמה להרויח ושכר כבשה לא נתקיימה כי הלבה לעולהה ומן היוד סעבר לא סיה שלום בין ליולא מן ספיר בין לכא אלים: ואשלח. אני הייתי מגרה את כל כלי האדם איש במטהו להיות מדיבה ביניהם

you knew that there was no hire for man; i.e., there was no blessing, for the hire [work on the Temple] was cursed.—[Redak]

neither was there any hire for beast—It was as though the beast

did not exist, for his hire was also cursed.—[Redak]

and I would incite—I would incite one man against his neighbor, that there should be quarrels and strife between them.—[Mezudath David]

their God, in truth and in righteousness. 9. So said the Lord of Hosts: Let your hands be strong, you who hear in these days these words from the mouth of the prophets that were [prophesying] in the day that the foundation of the house of the Lord of Hosts was laid, even the Temple, that it might be built. 10. For before those days, there was no hire for man; neither was there any hire for beast. And for him that went out or came in, there was no peace because of the adversary, and I would incite

Helper and Savior.—[Mezudath David]

in truth and in righteousness—All this good is prepared for them because of the true and righteous deeds that they will then perform. If they obey Me and pray to Me in this Temple concerning the general redemption, I will bring it in their time. It is therefore improper to belittle the Second Temple, as it may be the key to the fulfillment of all these prophecies.—[Mezudath David]

9. Let your hands be strong—to build and to complete [the Temple]; and do not fear the people of the land, who are weakening your hands and frightening you from building it, as is related in the Book of Ezra (4:4).—[Rashi] When you hear all these consolations for the future, may your hands become strengthened now to fulfill the commandment of the Lord and to build His house as you have begun to do, for you see that, on the day the foundation was laid, the blessing of the

Lord began to come upon you.— [Redak]

you who hear in these days—In the fourth year of Darius.—[Rashi]

these words—of consolations from the mouths of the prophets who prophesied for [the people]—on the day the foundation of the house of the Lord was laid, in the second year of Darius—to begin the work. Those prophets were proven with their words to be true prophets in your eyes; therefore, it is also worthy to rely on them for the words of consolation concerning the present time. And in what way were they proven?—[Rashi]

10. For before those days, there was no hire for man, etc.—They prophesied for you that when you would begin the work, a blessing would come into the work of your hands; and their words were fulfilled, for now it is not like the early days.—[Rashi]

Before laying the foundation of the Temple, which took place on the twenty-fourth day of the ninth month in the second year of Darius,

אַגשא נָכר בַּחַכְרַיה: כיומיא לשארא אנא קדסאי דעסא הבין אסר יי עקאות זיב אַרַי בְעַרָנָא ההיא זרעא יהי שלם גופנא הפן אבה ואַרָעא תתן ית עללהה ושמיא שקשינונון בְּטַלָּהון יש רעקא רעקא! הַבין יַת כַּל בַּרָכָהָא הַאָּלֵין: יג וִיהַי כַּפָא דהניתון לְנִקא בְעַמְסִיא בית יהודה ובית ישראל בו אפרוק יַתְכוּן וּהְהוֹן סברבין לא תדםלון יַהְקַפָּן יַדִיכוֹן: יר אַבִי כְּרָנוֹ אֲמַר יִי צְבָּאוֹת

בכם את חית השרה כתרנות גרי: (יל) וקתת, סבואר תוא:
(ינ) כי זרץ השלום. כלומר זרקכם היא לשלום ולברכה עד
שקוראים לוזרע השלום ויינתן תרנםזרעא יהא שלם: והנתלותי.
אמשר שלל בית שני אסר כן אם יסבור מצות הי. או היא עתידה
לימות המשית והפסוק הבא אחריו יוכית ששה בית ידודה
ברית ישראל ובכית שני לא שבו בית ישראל: ינט חייה. קללות,
שהגוים מקללים אתכם גם בבוא רעב או מקרה רע בארצם
יאמרו כי בעון שראל היא ששוכנים ביניהם: הייהם ברכת.
שהגוים יהברים בכן כמו היה ברכה: תחזקנה יריכם, בומן
שהגוים יהברים בכן כמו היה ברכה: תחזקנה יריכם, בומן
די כי כי הר אמרי. ולי שתיים שוממין עד

הוח ספני תנחמות תמוכות שתשפעו שתתידות לבא לישראל: ניד) כי כה אפר . ולא נחכתי. כי עשתי פה שוספתי עד מצודת דור

ל"כ): (יכ) יבולת, תכוחתה כמו חרן נתנה יכולה (תחלים ס"ו): סלם. מלשון סל: (יד) זסמתי. סנין מחשכה כמו כחשר ושם ולפשות רפ זם לום: (יא) ועתה. אחר שהתחילו בהבנין אין אני פול שארית כפס הום כיפים הראשונים להלר להם ולשלח איש כרפה: (יב) כי זרת השלום. כ"ל כי הללחת הורפ מביא השלום

אבן עורא

שכאל הבהמה אין שכר הבהמה כי איננה מן הלר הלורר:

ואשלח. לעשות מריבה: (יה) ועתה, לה השלח היש ברעהו רק יהיה שלום: (יב) בי. העעם יזרעו ויקלרו

איש כשלום: (יג) והיה כאשר הייתם כללה. אומר מרפת רעב הפעם אם תכא כללה יהיו אומ' כי בעבורכם

היתה : (יד) כה . גם זאת הנכואה דכהה וזממו השם הם

לי בהפדר המכואה פין כריה לרה בתרכתה והוא שכה אל השנאה והמכיכה ולא כן כשהברכה מלויי': פריח. בחאוים לתח: את בידרת, המכואה ברלה לה לה מנותר היה בידרת, המכואה ברלה את בידרת, המכואה ברלה לה לה בתרכתה בידרת, המכואה ברלה את בידרתה בידרת בידרתה בידרת בי

so will I save you—To the extent of the distress, so will be the extent of the salvation; for you shall become honored and prosperous to the extent that you will be a blessing among the nations. They will bless others that they become like the prosperous Jews.—[Mezudath David]

and you shall be a blessing —The nations will bless themselves that they should be like you, as God blessed Abraham (Gen. 12:2).—
[Redak]*

may your hands be strengthened—by the words of consolation that you will hear, or by what is destined to come upon Israel.—[Redak]

all men, each one against his neighbor. 11. But now I am not [the same] to the remnant of this people as in the early days, said the Lord of Hosts. 12. For the sowing is for peace. The vine shall give forth its fruit, and the earth shall give forth its produce, and the heavens shall give forth their dew—and I will cause the remnant of this people to inherit all these. 13. And it shall come to pass that [just] as you were a curse among the nations, O house of Judah and house of Israel, so will I save you—and you shall be a blessing. Fear not; may your hands be strengthened! 14. For so said

- 11. But now—after they have begun to build the Temple, I am not [the same] to the remnant of this people as [I was] in the early days, when I brought troubles upon them and caused strife among them.—
 [Mezudath David, Ibn Ezra]
- 12. For the sowing is for peace—Your sowing shall be for peace and for blessing, to the extent that your sowing will be called the seed of peace.—[Redak] Mezudath David explains that the success of the sowing will bring peace, for when there is a shortage of food, people are jealous of one another. Jealousy brings about hatred; there is neither jealousy nor hatred when there is plenty.*

its fruit—that it should give forth.—[Mezudath David]

its produce—The grain the earth should give forth according to the quality of the soil.—[Mezudath David]

and I will cause ... to inherit all these—All this plenty did not come

as a coincidence, but I caused the people to inherit all these; and just as the prophecy of Haggai (2:19) concerning the blessing of all sorts of produce was fulfilled with the building of the Temple, so will My words be fulfilled.—[Mezudath David]

Redak mentions that this prophecy may refer to the time of the Second Temple, when the prophecy will be fulfilled if Israel obeys God, or it may refer to the Messianic era, as suggested by the following verse, which mentions the house of Judah and the house of Israel. The latter did not return during the period of the Second Temple.

13. And it shall come to pass, etc.—That the gentiles would curse you. If there was a famine or any other calamity in their land, they would blame the sins of the Jews for their misfortune.—[Redak] They would curse others, that they be like the unfortunate Jews.—[Mezudath David]

356

Z STACK. ロスシ Z SZ にだった。 L L פְּטָא בְרַהֲשׁיִבֵּירִ לְאַרְאִשְׁא יְכְנוֹ פַּר אַרְגִיוּ צַּבְּהְהָנוֹן קִדְּטָי ישְׁבוּעְהָא רְשְׁקְּרָא לָאּ הְרַחַטֵּרוְ אֲבֵי יָה מָל אַכֿין די רְחִיכֵּוִה אֲבָּדּ לא הדוולין: סי אַלַין פרינט'א רי קביה ססיסרי: מי כ הְּנְיהְ הֵשְׁינֵית בְיוֹכְיָא באכין כאימלא ירושלם ולדביה יהודה כלילו קישמא גנו בשלמא דונו בקרניכון: יי ונְבֶּרְיַהְבִּישָׁה חַבְּרֵיה לא החשבון בלקבון (dava en aute : eserti a) פְתַּלְרִיה קוּשְׁנְא וְרִלָּא יי אלאורי רבהשינית ובור פינים העברו , (F. Ž.

בהרי מחה לא כימים הראשונים: (יד) ולא נחשרי. על אחנתם על הטוכה אשר וממחי לכש: (פו) ומשפט שלום. אשר ומוחי להניא עליכה לחזור צי אלא הניאומיה כן לא היא המשרה: (יוּ) ואיש אה רעה. רעהו. הוהירם 7

שהחרבתי ארצם והעליתי אותם : מהחרבה ארצם העליה אותם: (מו) כן שבחי. אל הראו. המשפנים אתכם מככל ותביה החשבים להצבות בכשכם הזה: (מו) אלה. רברו אחר. שלא הרברו אחר במהואחר לכ: (משפם שלום. כי אם השפו צרק יהיה שלום בין בעי הינון כמו שאביר וביהנו זיל בכשל גל אובר ושקל לניטה ביק דונא ביר ואיל באירוא והם. הכיאו מ' על זה הששל בל הכם הוה על סקסן יבוא בשלום. כל הגם אמילי הביהייב אבן עורא
הנוירות: (טו) בן . הוכיר את כית יהודה כי הם רנים
גם כעביר המלכות: (טו) אלה . דברו אסה . נסתר
ימסטו כגליי: (יו) ואיש . הנה הסור לתסוכ רע כלכ גם
כסה להבנע במקר: (יו) וידי . עתה ימיב תמוכה של

הדינין כטו שאברו רבוהינו זיל בכשל סבית דינא ופיר ואויל באורחא והם ה נם כל הכם הוה על סקוסר יבא בשלום שקר אל האהבו. אםר אל האהבו לו ניש אה רעת רעדי ושבונת שקר ו שפם שיש בו שלום ה השנרה אל הוכנים אםר אל האהנו לפי שאםר אוכר וה נציז, ונישפט פווה כי הוא פבון: נשקרנם. כי שם פרסב הוכנים כמי שבנת: ייוז האיש את רכה יכהי ולפעלה הית איש את אחיואל החשבו פי לפעלה: ישנספת יבו לפי שאפר אחר כן פנאהי כלפר כה שפנאהי אני אל האהבו אתם: כי את כל אלה: ציון מר יבה שהא הפך הראשונים שהא האכת הישלום לפנך אפר את כל אלה: יים ויהי דבר ברי שהיא הפך הראשונים שהא האכת הישלום לפנך אפר את כל אלה: יים ויהי דבר ברין ירביהינו ויל פירשי ובשמם שלים פל המשרה שאמר

Since I hate these sins, you shall not love them.—[Redak]

for all these—This includes thinkof one's neighbors, false evil ing

of the truth and peace mentioned oaths, and whatever is the opposite -[Redak] above.-

the Lord of Hosts: As I planned to do evil to you when your forefathers provoked Me—said the Lord of Hosts—and I did not repent, 15. so have I turned about. I have planned in these days to do good to Jerusalem and to the house of Judah: Do not fear. 16. These are the things that you shall do: Speak the truth each one with his neighbor; truth, and judgment of peace you shall judge in your cities. 17. And let no one think evil of his neighbors in your heart, nor shall you love a false oath—for all these are what I hate, says the Lord.

- 14. and I did not repent—of what I had planned to bring upon you, [or] retract it; but I brought it. Neither will I repent of the good that I have planned for you.—[Rashi]
- 15. so have I turned about—To the same extent, I have turned about in these days to do good to Jerusalem, and I will not repent of the good. Therefore, do not fear the emissaries of the gentiles.—[Mezudath David] Do not fear your adversaries, Sanballat and his cohorts, who are conspiring to stop the construction of the Temple.—[Redak, alluding to Ezra 5]
- 16. speak the truth—Speak with sincerity, not saying one thing while thinking another.—[Redak] Ibn Ezra explains: speak the truth in secret and judge in public.

and judgment of peace—I.e., compromise.—[Rashi from Sanh. 6b] The Rabbis base this explanation on the premise that an unfavorable legal verdict usually results in strife, but if both litigants agree upon compromise, the result is peace.

Redak states that when judges promulgate a just verdict, the result is peace between the litigants. He quotes a Rabbinic maxim (Sanh. 7a): "Whose cloak is taken by the court, should go his way and sing with sport," which is based on Exodus 18:23: "And also all this people shall go to its place in peace." "All this people" includes the one found guilty as well as the one found innocent.

The Chofetz Chaim explains that the judge who exacts payment for a debt saves the guilty party the ordeal of gilgul, reincarnation, thus granting peace to his soul.

in your cities—This follows Targum Jonathan. Redak renders: in your gates, the place where the elders convened.

17. And let no one think evil of his neighbors—He warned them concerning hatred without cause, which brought about the destruction of the Second Temple.—[Rashi from Yoma 9b] See above, 7:10.

nor shall you love a false oath-

צבאות עסי

חַסישאָה

לום הרניפי

גבואה מן קדם

יי עבאות

: כמימר ים פּרְנוֹ אָפַר יִי צְבָאוֹת צוקא רָביעאָה וצומא שכיעאה וצוסא יהורה לַבִּיעַ וּלְחַרְנָא וּלַמוֹעַדִין מָבִין וַקוּשְׁמָא ושַׁלָּמָא רָחִימא: כּ בַּדְנּוּן עור ר'ה ית פגידה בפר סג והפנית כחיכמות a) I reñan rezira , reatn it I

(ים) צום חרביעי ועום חחסישי וצום השביעי וצום חעשיר. חרי זו תשובת שחקרוש ברוך רוא משיב לאותם ששחאלים מאתו האבכה בחדש החמישי התנור כאשר עשיתי זה ככח שנים . צום חרביעי, זה שנעה עשר בתמוו. צום חחסישי . זה תשעה כאב. צום השביקי זה צום גדליתו. צום העשירי זהנ

ח׳. ואם תעשו אלה הדברים אשר צויתי אתכם אפר השם צבאית כי הצומית אשר שאלתם אם תצומו באותן חימים לא תצומו אכל תשמחו בהם מרוב המובח שתחיה לכם: נים) צום חרביעי . זהו תמוז שחיו צמים כגלות כשבעת עשר לחדש יום שנבקעה בו העיר: וצום החפישי, זה אב שחיו צבים כם' בו: וצום חשביעי . זה צום נדליה כפו שפירשנו לסתלה: וצום חעשירי. זה עשרה בסבת שבו ססך סלך בכל על ירושלם: יהיה . כל אחר סהם לבית יהודה בבית שני כי עשרת השבטים לא שבו: והאסת והשלום אהכו. ובתנאי שתאהבו האמת והשלום ככו שצויתי אתכם: (כ) כת אפד. ער אשר יבואו עםים. עריין יחיח זמן שיבאו עפים חת יחית ביסות הכשיח וכן עוד חיום גדול פירוש עדיין ככו עוד אושיבר פל שנחת תנם והיח שהחריכה כנת מקדש שני: (ים) צום הרביעי. לום של חמוז שהוא רביעי לחדשים: וצום החםישי . של חב: וצום השביעי . ג' נחשרי שכו נהרג גדליה: וצום העשירי. של סכת:

אכן עורא שחילת הלום והוכיר לום הרביעי והוח היה בתשפה לחדש כי או נכקעה העיר ולום החמישי כאשר הוכרתי בטשור לחדש ולום השכיעי אין כתוב מספר ימי החדש והחולקים אמרו כי הוא יום שהתענו כסוף חג הסוכות בעורא והם תועים כי אז התשנו בשבור מעל הגולה ואין שם כתוב כי רע כא על ישראל כחדש השכיעי רה דכר גדליה וכחוב ויהי בחדש השכיעי וכעבור שלא הזכיר ימי החדש יחכן להיותו בתחלת החדש בחדש הלכנה כמו חדש ושכת כחדש השלישי ללאת בני ישראל וכאימרו הכתוב כאחד לחדש כאמר כן להזוה שלא יעלה על לב השומע כי איננו היום

הראשון כי הכתוב הוא הדשיכם ומועדיכם ואין פענה ממלת ובראשי חדשיכם כי הם חדשי ניםן וכתוב שם עולת חדש בהדשו ומדברי קבלה נקבל וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם אם כן נהרג גדליה בראש השנה על כן קבעותו ביום השלישי או קיבלו ככה מפי האבות הקדושים». ולום העשירי כתוב ביהוקאל כתוב לך את שם היום והנה חכמינו ז"ל הניחו לום השביעי ועשירי כאשר היו לפנים ובעבור כי בשבעה עשר בתמוז נהרש הכהנים בבית השם וחמשה דכרים קרנו כו קבעוהו בתענית ולא הטריחו על הציבור להתענות בתשיעי וביום תשעה כאב נלכדה ירושלם גם בפעם השנית גם נשרף כו הכית הראשין קבעוהו ולא הזכיר הכתוב תשנית אסתר וכבר עבר זמן אחשורוש כי את כתוב במגלה קביעת יום התענית כי כל ישראל התענו שלשה ימים בניסן ובדברי הכתוב דברי הלומות וועקתם אין פירושו כחשר חשבו רבים וככה פירושו שקיימו וקבלו על נפשם ימי הפורים לשמוח בהם אף על פי שלא לוום הנביחים רק הבנים הם הייבים לעשות מה שקבלו - אבותם כאשר קבלו על נפשם דברי הצומות אלה הארבעה הנוברים ולא היו מפי נביא. זהנה התשובה שישימו אלה הימים שהיו בוכים וסיפדים בהם ימי ששון ושתחה וישמרו מלות השם על פי הנכיאים חהו זהאמת והשלום אהכו כחשר כתוב אמת ומשפט שלום וואת התשוכה שהשיב הנכיא היא כנגד השואלים האבכה בחדש החמישי שלא היו שומרים התורה שלום השם והיו שואלים אם ישמרו מה שקבלו אבות על עלמם והנה השיב הנביא יותר פוב הייחם עושים אם הייתם שומעים דברי השם ותניחו דברי האבות מאשר תשמרו דברי האבות ותניחו **דברי** השם הם הלדיקים הנתורים: (כ) עוד. גם זאת הנכואה דבקה:

כצורת דור בימים כאלם בזמן הגולה ולכן אמר לכים יחודם כי להם ארשי מארשות רשות בחלה סיפים והלשמרו בהם בכל שנה ושנה אכל בכי משרת השכפים הלמפרו כימים שחירע לכם מקרות רמות והם יחהפכו להם לשמחה: והאםת וחשלום אחבר. וכלכד שמפת מוהכים כחמת יהשלום: (כ) עוד אשר יבאו. ל"ל פול יכם ומן

רפהו ונו'. אל תחשבו זה על זה להרע: אשר שנאתי. כ"ל המה כדכקים שפנחתי חני ולכן חל תחרכו גם חתם : (ים) צום תרביעי . זה יון כחמוו: וצום החבישי. זה תשעה כחכ: וצום השביעי. זה לים נדליה: וצום העשירי. זה י' כטכק: יהיח ונו'. הנאולה העתידה יהיה הימים האלה לששון וגו' כלפי שהיו מלספרים

Mezudath David explains that this prophesy is for the future, when the above fast days observed by the house of Judah will be joyous

occasions for Judah. The house of Israel, however, will have its own festivals commemorating the days Israel fasted and mourned.

18. And the word of the Lord of Hosts came to me, saying: 19. So said the Lord of Hosts: The fast of the fourth [month], the fast of the fifth [month], the fast of the seventh [month], and the fast of the tenth [month] shall be for the house of Judah for joy and happiness and for happy holidays—but love truth and peace. 20. So said the Lord of Hosts: [There will] yet [be a time]

18. And the word of the Lord of Hosts came—Now God replies to the question regarding the fasts.— [Ibn Ezra] If you comply with everything I commanded you, I will answer your question concerning the fasts by telling you that you will not fast, but you will rejoice with the abundance I will rain upon you.— [Redak]

19. the fast of the fourth [month]—The fast of Tammuz, which is the fourth of the months.—[Rashi from Rosh Hashanah 18b] This is the fast of the seventeenth of Tammuz, which commemorates the breaching of the wall of Jerusalem by the Babylonians prior to the destruction of the First Temple.—[Redak]

According to the Babylonian Talmud (Ta'anith 28b), the wall was breached on the ninth of Tammuz, as described in Jeremiah 52:6. The present-day fast of the seventeenth is in commemoration of the breaching of the wall by the Romans prior to the destruction of the Second Temple. According to the Palestinian Talmud (Ta'anith 4:5), however, the wall was breached on the seventeenth of Tammuz at both times. Jeremiah states that the first

breach took place on the ninth of Tammuz because this was the time the people believed it had taken place; those in exile were confused and erred in their computations. See Tosafoth Rosh Hashanah 18b.

the fast of the fifth [month]—of Av.—[Rashi] This is the ninth of Av, when the Temple was burnt.—[Rosh Hashanah 18b]

the fast of the seventh [month]—
The third of Tishri, when Gedaliah
was assassinated.—[Rashi from Rosh
Hashanah 18b] The Fast of Gedaliah
is listed among the fasts that
commemorate the destruction of the
Temple to teach us that the death of
the righteous is as tragic as the burning of the Temple.—[ibid.]

and the fast of the tenth [month]—
Of Teveth.—[Rashi from same source] This commemorates the beginning of the siege of Jerusalem by the king of Babylon, as in Ezekiel 24:2.—[Redak from same source]

shall be.—Heb. הְּדֶּהְ, each one shall be.—[Redak] This accounts for the singular form.

for the house of Judah—In the time of the Second Temple, when the house of Israel had not yet returned from exile.—[Redak]

דייתון עססיו ויחבי קרוין סגיאן: כא וַיַהַכּוּן יַתָּבֶי תַרָא עִם ? סיסר ניניל סיול קרַם ?וּיַּאָה ולַמָּהַבָּע אוּלְפון כון קָרָם וָנָ צְבָאוֹת בֵין לְבֵין יַיִּסְר אַיזַיל אָף צַנא: כבּ ויַירען עַכְּסִין סַגִּיאָין וּסַלְּכָין רברבין לסתבע אולפן כן קדם ייצבאות בירושַׁרַם קרם ני: ע ברנן אַפר יָ צָבָאוֹת בְּיוֹמֵיָא האינון די יתקפין עשרין נָבָרָא מְכַּל לַישׁנֵי עססיא ויתקפון בכנף גַבר יָהוּדִי לָּמִימֵר נֵיוַיַּל עקכון אַרַי שִׁ סַענא תיא חבר יחיקו , שנת לכ ב

רש"

(כג) עשרה אנשים. משכעים משפחות הרי שכע מחות לכל כנף וכנף הרי לחרכע כנפות הפלית חלפים ושמונה משפח הרי לחרכע ביפות הפלית הלפים ושמונה

מהר"י קרא צשרה כמבת כולם יהיו לששון ולשמחה ולמוערים מדבים לבית ישראל: (כא) אלכה גם אני. תאכרו ולו גם אני אלך לחלות את פניהם: (כג) ביבים הדבה אשר יחיוק עשרה אושים מכל לשונה הנוים, שבעים אובות הם ובכל אומה האומה פול

ששרה הב עשר פעבים שהם שבע סאות שיחויקו בכנף יהודי אחד וארבע כנפים לפלית לכל כנף ז' באות דרי כ'ח באות לר' כנפים. כי שחענו אלחים עסכם ?

אכן עורא

(כא) והדכו יושבי. עיר אחת יאמר כל אחד אלכה גם אני: (ככ) ובאו. להתפלל אל הניח: (כנ) בה. עשרה. סך חשנין והטעם רכים כמו מעשרה בנים אמר יפת כי ואת לפתיד והנכון כי הנכואה דבקה:

באהלים והרוכים להם: (למ) אככה גם אני. כתרנוםו דין לדין ייבר איויל אף אנא: (ככ) ובאו פכים. תנים עצוכים. עצומים בכספר וכן עצמו אלכנותיו כחול ימים כענין הבמות הדענין כפיל בסלות שונות ו"ח וכלכתון רברבן: (כנ) כה אמר. בימים התכה אשר יתויקו.זה שאכרתי לכם יהיה באותם הימים בימים התכה אשר יתויקו.זה שאכרתי לכם יהיה באותם הימים

אשר יחויקו ואחר כך אבר והחויקו לאריכות הדברים ביניהם כפו ואם כאכת ובתבים דיותם: עשרה אנשים. אינו דוקא אלא שחיא סך חשכין ככו יאפו עשר נשים לחבכם והדומים לו. מצורת ציון

משר יכחו ונו: (כמ) יושבי אחת. יושכי שיר מחת מל יושכי שיר מחת זל לאפר ז כל מות לפני מיך מתר ז לאפר ז כל ומני מול מלומ לפני פיל לממול מפני פיל לממול מתר ז לאפר ז כל לממול מפני פיל לממול מתר ז כל המלומ מתר מתר ז בתר מתר מתר ז בתר מתר מתר ז בתר ז בת

(כל) לחלוח. פנק חפלה לפו ויחל שבה (שמופ ליב): ולבקש. מלמון נקשה ושלה: (כד) עדומים. פנין לכוי כפו פלשו לי למלמחי (יפנים פ"ו): (כד) יחויש. פנין לפיום כפו ויחוק לכלף מפילו (ש"ל פ"ו): לשונות הגיים. כ"ל לופות בפלי לשונות נפרדות: בכנף. כול שולי ככנד: ירודי. כל ישרלל

מבר יחוקו וגדי ולפי שהספיק והסריך בדכרים חור לומר ובחיקו וגדי ולפי שהספיק והסריך בדכרים חור לומר וכחיקו וגדי וכן דרך המקרם: מכל לשונות הגרים. הרי מבכמים לאון ברה ממום: בכנף. ככל לכף כרי למרכם כנסום מלפים ומי מאום: כלכה הרכם. מל מרך יונוסנם

and they will learn the true faith they will honor every Jew and make from the Jews. they will honor every Jew and make him a dignitary; in so doing they will

Abarbanel says not only will they come to Jerusalem to seek God, but

they will honor every Jew and make him a dignitary; in so doing they will be acknowledging that God is with Israel. that peoples and the inhabitants of many cities shall come. 21. And the inhabitants of one shall go to another, saying, "Let us go to pray before the Lord and to entreat the Lord of Hosts. I, too, will go." 22. And many peoples and powerful nations shall come to entreat the Lord of Hosts in Jerusalem, and to pray before the Lord. 23. So said the Lord of Hosts: In those days, when ten men of all the languages of the nations shall take hold of the skirt of a Jewish man, saying, "Let us go with you,

for we have heard that God is with you."

but love truth and peace—As long as you love truth and peace.—[Mezudath David

- 20. [There will] yet [be a time]— This refers to the Messianic era.-[Redak]
- 21. And the inhabitants of one-The inhabitants of one city shall say to the inhabitants of another city.— [Mezudath David]

saying—And they will say to each other, "Let us go to pray before the Lord to beg forgiveness and to entreat Him to bestow His lovingkindness upon us; for I, too, wish to go in your company."-[Mezudath David]

Malbim explains that the second inhabitant will reply, "I, too, will go." He understands that the people will come to Jerusalem to learn the fundamental beliefs about God.

22. And many peoples—This movement will grow until many peoples will come to pray to God in Jerusalem and to seek the truth of His existence. This will take place

before the redemption, when Israel will still be despised by the gentiles; but Jerusalem will be exalted in their eyes, and they will go there in multitudes to pray.—[Malbim]

23. So said the Lord of Hosts. etc., when ten men, etc.—This will take place in those days when ten men of all the languages of the nations will take hold of the skirt of a Jewish man, etc.—[Redak]

ten men—from the seventy nations. This equals seven hundred for each corner. For the four corners of the tallith there will be two thousand and eight hundred.—[Rashi from Shabbath 32b1

The Gemara interprets this literary expression to mean that these ten men will become the slaves of one who is scrupulous in his observance of the precept of tzitzith.

Malbim explains that during the Messianic era the non-Jews will no longer go to Jerusalem to discover the true faith, but they will recognize that only Israel has the true faith,

פתוכ

ם משל פּתְנְסָא דֵיֵי בַּאַרְעָא דָרוֹמָא וַרְמֶשֹׁק לְּקְהַנֵי מַאָּרַע בית שכנהיה אבי קדם יי גַלַן עוכרי בני אַנְשָא אתרעי בכל שבסיא רושראב: ב ואף הכת תָּתוּב לְּטָהַנֵי סָאָרַע בית שכינ פיה צור רשי

מהר"י קרא

משא רבר ח' בארק חדרף ורמשק מניחתו. איתא בפניקתא אמר רבי יחודת חורנו על כל המקרא ולא סצינו סקים ששפנו הדרך אלא זוני משית שתוא חר לאיכות ירך לישראל . עסד דבי יוםי בן דורססקית על רגליו ואסר תעבודת אני חייתי ברסשק ויש שם כקום ששטו חדרך אלא פת תלפוד לופר משא רבר ת' בארץ חדרך. מלפר שתתא ארק ישראל מנכת כד חררך. ודמשק מנוחתי. זהו בית תמקרש ששכינהו תחא מנעת ער רמשק . מנוחה זו שכינח וכן היא אומר בי לא באתם עד עתה אל חמניחת ואל חנחלת: כי לח' פון ארם. כי אם בשונם עו שונו הארוניות הארוניות ה כי לח' פון ארם. שיצפו כל האומו להקרוש כרוך הוא: תכל שכפי ישראל, ובל שכן ישראל שכשמסם לעשות : (ב) וגם הסת תגבל בה. בל הארצות שסביבות ארץ ישראל כולם יחיו פונבלים פרוב ישראל שישבו בה: צור וצירון כי

מ (א) בארץ חדרך. לרש רכי יהולה כר חלעחי זה משיח שהוח חד לחומות ורך לישרחל חמר לו

ר' יוםי כן דורמסקית יהודה כריכי עד מתי חתה מעוות שלינו את הכתוכים תעיד אני שלי שתים וארץ שארי תדתשה וים מקום ששמו חדרך ומה אני מקיים ודמשק מנוחחו שפחידה ירושלים להיות מגפת פד דמשה ואין מנוחחו אלא ירושלים שנחתר זחת תנוחתי עדי עד (תהלים הל"ב) ח"ל ומה חני מקיים ונכנתה עיר על חלה (ירתיה ל') חמר ליה שחין עתידה לווז תתקומה כך כרייתה שנויה כספרי: כי דה' ונו'. כי ביום ההוא ישעה האדם אל עושהו ועיניו אל הקדוש כרוך הוא תראינה כמו שאתר למעלה נלכה

פמכם. ונספחו הם ועריהם על ערי ישרחל: וכל שבמי ישראל. חשוכים לה' יותר כיונה כו ושלמה חהב נשים ככריות רבות ואת בת פרעה (מלכים א' י"א) והלא בת פרעה בכלל היתה אלא שהיתה בת פרעה חביבה לו כנגד כולם אף כחן כל החומות יהיו להקדוש ברוך הוח וישרחל כנגד כולם: (ב) וגם חפת תגבל בה. חשיג גבול' בגבול ירושלים: צוך וצידון. גם התה בנותיה אף שלפי שחכתה תחוד שנתחכתה תחד וסכורה להיות לשולם

וכדרש עשרת אנשים מכל לשונות הנוים הרי שבע מאות לכל כנף זכנף מארכל כנפות: (מ) משא דבר ה' בארץ חדרך. נבואה זו חיא בארץ חדרך ודמשק ששם תודית מנוחתו או פירוש נבואת ח' תחית עדיין בארץ חדרך בכו בארץ ישראל כי סארץ ישראל תחית וכן דכשק תהיה מניחתו כלומר שכינת כבידו ונבאתו. מצאו ברברי דו'ל חדרך רבי בנית אומר זת כשית שהוא חד לעכו"ם ורך לישראל אמר לו רבי יוםי בן רורמסקית עד מתי אתה מעוות עלינו את הבתונים מעיר אני עלי שמים וארץ שועני מדמשק ויש שם מקום ששמי חורך אכרלו ובת אני בקיים ורכשק בנוחתי שעתירה יהשלם שתחיח בנעת עד דמשק שנאמר מנוחתו ואין מנוחה אלא ירושלם וכן תוא אוסר ואת מנוחתי ערי ער אמר לוופת אני מקיים תבנתח תפיר על תלת אפר לו שאינה עתירה לוח ממקוכה אפר לו וכת אני מקיים ורחבה תוסבת למעלה שנתירת ירושלם שתתא

אכן עורא מל (ח) משא. חררך. שם תלכות חדם חו שם מלך ותנוחת התשח תהיה בדמשק כי שם תתקיים גם זחת הנבוחה דביקה ככית שני וספס כי לה' פין חדם שישוכו לפכוד ה' רכים מחנשי דמשה ולפור חל משמפת ישראל שהיו בירושלים והם יהודה ובניתן ואשר שבו תאשור ככתוב בעורה כי שתחם ה' והסב לב תלך חשור ולמ"ד לה' חשרת בעבור אחרת כמ"ם מאל אכיך שהוא תשרת כעבור ת"ם אחרת ואת שדי ותאת שדי וככם הוא וכל שבסי ישראל . עיניהם לשם לעכדו ולאשר יורום ישראל : (כ) וגם. היא כעלמה חמת תשים גבול כה לישראל וככה

שני סקיים ורחבת תכול מדרית כתאנת זו שצרת לפפת ורחבת מלסכלת ושפרי יודשלם נתודים להיות מציקן עד החתא הוא אומר אפך כמגדל תלבנון צופת שני רפשק תליזת באות והוגות בתוכה שנאסר ורסשק כנותוו: כי לת' עין אדם. כי באותן הימים יותר עין כל אדם לה' לא מאלילים ולא לצבנים לפיי החיה ארץ הדרך ורסשק ושאר המקוסות הקרובות לארץ ישראל כסו צד הצירון וערי מלשתים נכללת בער יותרה ויחוי באסגת השיאל: וכל שבמי ישראל. כל שכן שבשי ישראל ישראל כלם במי ישראל לישרים נכללת בער יותרה ויחוי באסגת השיאל: וכל שבמי ישראל לכת ברוביהם כמי שאסר ישראל עם ולבם לה'. או פ"י וכל שבמי ישראל כלומר עין אדם יתיה להי ולכל שבמי ישראל לכת ברוביהם כמי שאסר לפעלת גלכת עמכם: (כ) תם מפת. אמר וגם הפת שתיא עיר גרולה כמו שאמר תפת רבת וחיא חוץ לגבול ארץ ישראל כי

מצודת ציון

סצורת דוד □ (6) משא דבר ה' בארץ חדרך. נמספ ס' פסים סוגם כסרן המלוכה ביחס בשנים לפי מהמלוכה כיחס בשכם יסודם וכן מהיה לפתיד:
מדרך רמו צלפיי כ' גם סיס מתחם ו"ל שנית בכווו ב' גם סיס מתחם ו"ל ב' גם משא. פנין נכוסס ולחוד מצרת בכווו ב' גם סיס מתחם ו"ל ב' גם "ל בין אדם תוי. ב' גלפי שלה פין גל הים סיס מתריז ב' גלפי שלה פין גל הים משה בין גם ב' גם און גבול:
מפני אור ב' גלפי ב' אדם תוי. ב' גלפי שלה פין גל הים ב' גם ב'

ספוכס ססים: (כ) וגם חבת תגבל. תסים מנכול פיי ופנים מחשבונה או סים חבת ספוכרת כתורם בנכולי כיי פכל סים פחרם נחלם ממד כמ"ש ולכו משם חמת רכה (ממום ו"): ציר וצדק. גם ליר ולדון הנספלת לם יכנסו כנכול מ"י: בי חכמה מאד.

thought herself wise in ancient times, in the time of the Messiah she shall not rely on her wisdom, but

shall subject herself to Israel.— [Redak]

9

1. The prophecy of the word of the Lord in the land of Hadrach. And Damascus is His resting place, for man's eye shall be to the Lord and all the tribes of Israel. 2. And also Hamath shall border thereon; [also] Tyre and Sidon, for it has become exceedingly wise.

1. In the land of Hadrach—R' Judah the son of Ilai expounded: This is the Messiah, who is sharp (תח) against the nations and soft (תח) to Israel.

R' Yose the son of a Damascene mother said to him [to Judah the son of Ilai]: "Judah, our master, how long will you pervert the verses for us? I call heaven and earth to testify for me, that I am from Damascus, and there is a place named Hadrach. [Rabbi Yose continued:] Now how do I explain: 'And Damascus is His resting place?'" That Jerusalem is destined to reach as far as Damascus. 'His resting place' means only Jerusalem, as it is said: (Psalms 132:14) "This is My resting place to eternity."

He said to him [i.e. R' Judah to R' Yose]: "Now how do I explain (Jer. 30:18) 'And the city shall be built on its mound?" He replied: "That it is not destined to move from its place." So was the baraitha taught in Sifre (Deut. 1:1).—[Rashi]*

for man's eye shall be to the Lord—For on that day man will turn to his Maker, and his eyes will see the Holy One, blessed be He, as [the prophet] states above: Let us go with

you. And they and their cities will join the cities of Israel.—[Rashi]

and all the tribes of Israel—They are regarded by God above all the nations. Similarly, Scripture states (I Kings 11:1): "King Solomon loved many foreign women and the daughter of Pharaoh." Now, was the daughter of Pharaoh not included in the generalization? But the daughter of Pharaoh was as dear to him as all of them. Here, too, all the nations shall belong to the Holy One, blessed be He, and Israel is equal to all of them.—[Rashi] (Cf. Sifre, Num. 31:6)

Redak suggests: Surely all the tribes of Israel. Alternatively, for a man's eye shall be to the Lord and to all the tribes of Israel, to go in their ways, as above (8:23).

2. And also Hamath shall border thereon—Its border shall reach the border of Jerusalem [Rashi], or it shall be within the border of Eretz Israel.—[Redak]

Tyre and Sidon—They, too, shall be its [Jerusalem's] villages, although it has become exceedingly wise. She [Tyre] became exceedingly wise and thought to be forever a mistress with her wisdom.—[Rashi] Although Tyre

S S S S S S S S לְבְּי וְהִצְּבְּר にとうとう נגידון אַני הְקּיפּה לְחֲרְא: נינְבְנָתְי צוֹר הוקפא לְהּוֹכִנְשָׁת , ערירי בירול בינו שוקון: ריהאינו פתביר לה וירטי בימא טיינצור: יי פֿיטוּיי אּשְׁכּוֹרַעוּ לַטְרְא וְעְקְרוּן אָרֵי יינקר שלפא פְּטְפָּא בְּעָפָּיא בהיהת סבית רוחצניה ומור ירוים É LCX **E**

נכרת כחכמתה: (ג) וחבן צור פצור לה מי יורידני לחרן: והצבר בסף כעפר ו į ולומרם

אף על פי שבנהה סציר מי יורדעי לחרן : והנצבר כסף בעפר ומתהללמ יורבה בים חלה : והרץ . מין מרלים והב: (ד) הבה ה' שאמה הבל יבא אימר יב שהלה שלים על כל: יורשבה. לשון מונים ומשפר נה) הרא אימר יבי (שמלה ליל): הבה בים חילה. יהבלים מחן ימים וה יונים יו אבל ביש לכך (ממלה ליל): הבה בים חילה. יחקלה הר יונים מוה. שהיחה בבשה ממונה יונה מלה ששקלין .לח מעלה לה יורלה "היולה" הר יביש מבשה. שהיחה בשה (כ"י): (ד) הרא אשקלין .לח מעלה לה יורלה לה

הכסה מאד. אף על מישויא הלבה מאד לא הנגל בהכסה. נ מישראל: (נ) והכן צור מצור לה. אף על מי שנהה מצור להנצל מפני ישראל אף על מי כן נההד כנס חילה: וחויץ כטים חציוו...סף האבנים מוניו שאמה הכל צנה כור ישראל ל שהקדיש ברוך היא יורישנה להם וכן ישניה הוא אוסר כי מ שהקדיש לפני "יהיה מחרה: (ה) הוא אוסקלו הוא אי כשורחת צור שהיחת ער בצורה ונכשו האצל מאש לכן היודה מאד: כי הוניש סבפה נני מצוה. שהיחה בכמה מהריי קרא

ועקרון. אף היא חירא: כי

(ג) ההבן. מלשן בען: סצרר. מין מכלי והזוק: הדצבר. מין פעל והזוק: הדצבר. מין פעל והזוק: הדצבר. מין פען בעי וגל מש של להיכים (נ"ד "): והריץ. מין הכל שוכ כש יביקה מין מפלי "ס": (") " יורשה". בילי של של הילה: מבוויקה 6 מניקה (") היסמ כ"): ההבה: כילי של שי והלה: מלחן מיל ולכלות מים: (") והחיל. מלשן מיל ומלחק: הוביש.

אשקלון מנאה מפלח אוכן וחידא לנסשה שלא יקדה לה כמקבה וגם שוה מנאה ומחיל מאד : ומקדון . וגם שקדון מחיל כי ינתכיש פכשה כיל אוכ שהיחה מכשח אליה למוכה יהביישה גב' היא כי יחוכשה מאכלה: ראבד וגרי, כיל ומנורחם ינא להם כי יהיה יאד מוסב על חד ששם בעיקר ודיל, אבד היא חכשה מאד נכאות בוא השול במשמה בעלה הנכם בנגול אידו () ויהון ציר. — בה יל א בירה נפלוסה מעלי חוק להיות לה לשבינ לאסת לביר כבף כמצי ווהם נשיע הפועלי בהלות ווהו עוד לביר מהחון שנו לאיר : (ד) ווישגור, יובים מתלים יודי לבירו מתי לה כי לה יכר עלינוס בעי סיכן ווראו השני מלונה מביף נלהו: (ה) הרא איר . שני מכלים בעי סיכן ווראו השני מלונה מביף נלהו: (ה) הרא איר . מהי מנילה נותחיל מתו: יוסקרון, וובי מקרון הכיל בי למרים

3. And Tyre built a fortification for herself, and she gathered silver like dust and gold like the mire of the streets. 4. Behold, the Lord shall impoverish her, and He shall smite her wealth in the sea, and she shall be consumed by fire. 5. Ashkelon shall see and fear, and Gaza—and she shall quake violently—and Ekron, for the one to whom she looked was ashamed. And a king was lost from Gaza, and Ashkelon shall not be inhabited.

3. And Tyre built a fortification for herself—and [Tyre] says, "Who will bring me down to earth?"—[Rashi]

and she gathered silver like dust—and boasts of her wealth.—[Rashi] None of this availed her in ancient times.—[Redak]

and gold—Heb. הְחָרוּץ, a certain appearance of gold.—[Rashi] A certain type of gold of high quality.—
[Mezudath Zion]

4. **Behold, the Lord**—Who is the ruler over all.—[Rashi] Rashi explains the phrase based on the way the name of God is written: אָלְּדָר, denoting lordship, rather than יהדרה, denoting eternity as well.

shall impoverish her—Heb. יורשָנָה, an expression similar to (I Sam. 2:7)
"impoverishes (מוֹרִיש) and makes rich."—[Rashi] Jonathan renders: will drive her away. Ibn Ezra interprets: will cause Israel to inherit her.

He shall smite her wealth in the sea—And shall cause her wealth to be swallowed in the midst of the seas. He shall cause the sea to rise over it and sink it, as Ezekiel said (27).—[Rashi]

When Tyre remembers this, she will subject herself to Israel in Messianic times. Although the inhabitants of Tyre in Messianic times will not be the ancient inhabitants, they will remember the incident because it is recorded in the Prophets.—
[Redak] Redak suggests further that although Hamath will become part of Eretz Israel, Tyre and Sidon will attempt to withstand the conquest and rely upon their wealth and power, only to be inundated by the sea. The city and its towers will be burnt.

5. Ashkelon shall see—the downfall of Tyre and fear.—[Rashi]

and Ekron—too, shall fear.—
[Rashi]

for the one to whom she looked was ashamed—For [Ashkelon] relied on Tyre, which was the head of the sons of Esau; and Ekron, too, belonged to Edom, as our Sages said in tractate Megillah (6a): "Ekron shall be uprooted (Zeph. 2:4)." This is Caesarea, which belongs to Edom, and it originally belonged to the Philistines.—[Rashi]

וָאַשׁקַלון לָא הַתְיָתַיב: י ויתובון בית ישראל באַשְרוֹר דְהַוּוֹ בָּה קנוכראין נאכטיל רבות פַּלָשָהַאַי: יוַאַשְצִי אַכְיַי דְטָה ָםבּיניהון וִיסוף חֵילֵיהון (גיירין די ישקערון בָּהוֹן יִתּוֹסְפּין אַף אִינוּן עַל עַקא רָאַֻלָּהָנְא וִיהוּוְ ר"א וישנ פפור. קידובין פנ (קידושין פא) ב והפרוחי כַּכַבְּרָבִין דְבֵּית יְהוּדָה

וֹעקרון הַּתְסְצֵי בָּית יִשְׂרָאֵל בִּירוּשְׁבַם: ח וְאַשְׁרֵי בְבֵית מְקְרְשִׁי שְׁכִינֵת יְקְרִי +תְקוף

לעזרה של צור: (ו) וישכ כמזר כאשרוד. כתרנומו ויתנון בית ישראל דרוו בה כנוכראין באשרוד : (ז) והסירות דמיו מפיו. אלו דמי ישראל ששפכו: ושקוציו מכין שניו. אלו ע"ו: והיח כאלוף כיהודת ועקרון כיביםי . והיה כנחלת אחד אשר ליהורה וזקרון החשב כירושלים שנקראת יבוסי : (ח) וחניתי לביתי מצבה מעיבר ומשב. אשכון בביתי ושכרו

וים פותרים שפיכה דמים בהיה שופך דמי יברחל: ונשאר גם הוא לאלהינו. חלו כתי כנסיות ובתי מדרשות שבנלותינו: והיה באלוף ביהורה. אלו טרטיאות וקרקסיאות שלהם שעתידים שרי יהודה ללמד בהם חורה ברכים: והיה כאלוף . לשון חלוף ולמוד : ועקרון . חהיה לישרחל : כיבוםי . ירושלים : (ח) וחניתי רריק אכן עורא

בה כאותו הום; יאבר הוא והמלכות שלו כי לישראל תהיה; לא תשב . באנשים שיהיו שם באותו הוכן כי ישראל יהיו מיישבין אותה: (ו) וישב ככזר באשרור. יש מפרשים שם אוכה וי׳ם ככזר כתריות ישראל שישבו לבדם בערי פלשתים ויבדלו מהקהל והנה ארו"ל כי אליהו יפהר המסורים ויושיבם בקהל ח' ויש לרשו בחסרון כ"ף הדמיון ומסור ככו זר וכן לא יבא מכור ושף הבכיץ נוספות כסו שני הכסיץ אשר ככילת נהרסו ממנורותים" היושב באשדור מפלשתים ישב בה כמו איש זר ונכרי כי תחת יד ישראל יהיו ווהו בה שאמר אחריו והכרתי גאון פלשתים: (מ) והסרותי דביו בפיו. דרך משל כלופר פה שאכל ישראל וכלהו הוא רפיו ושקיציו ר'ל אבעד רשעי לב שביניהם ונשאר גם הוא לאלהיו וכה שישארו מהם שיהיה לכם נכון לה׳ אשאיר אותו ויהיה כאלוף ביהידה ופי׳ גם הוא בכו שאר בני הנבר הנלוים אל ה׳ שנאכר עליהם והכיאותים אל הר קדשי ושפחתים בכית תפלתי הנה הם כאלוף וכנדול שביתורה: ועקרון כיבוכי. תהיה עקרון ככו היבוסי יושב ירושלים שהיה יושב בתוך כני ישראל והיה לכם עובר לה; כן יהיה ביסות הפשיח ווכר יהודה לפי ששם הר הקדש ובית התפילה ואאו"ל פיי רפיו ושכוצי ו בכל הפה שרנילין כו הקבין בהתפילה ואאו"ל פיי רפיו ושכוציו נבול הפה שרנילין כו הקבים: קם: יחניתי לביתי מצבח. אהיה בפו סחנה לבית ישראל "שהוא ביתי יהיה שכי להם בפו אם היה עכהם כהנה נרול "שלא יפחרו

מצורת ציון מלשון כושה: פבפה. מלשון הכטה והכתכלית: (ו) גאון. מנין

רופתית וממשלם: (ו) ושקרציר. מלשין שקן ושרן: באלוף. ענין למוד כמו סן חחלף חרחותיו (משלי כ"כ): כיביםי. כיח ירושליי: (ה) כצבה . כמו מלכם כפליף: נובש. דוחק ולוחן:

לחדום כמו שחמרו רכותינו כמסכת מגילה (דף ו' ע"ש) שקרון תעקר זו קסרי כת אדום. וחהלה היתה משל פלשתים: (ו) וישב מכור באשרור. וישנ עם נכרי נחבדוד. הם ישראל שהיו כה נכרים: (ז) והברותי דמיו ספיו . של עשו אלו כית כימה שלהם שהיו זורקים שם דמי זכחיהם.

אליו להושיעה ואלה המקומות הם סביבות ירושלם על כן הזכירם הכתוב והטעם כי ירושלם תשב לכטח: (ו) וישב. חמר ר' יהודה כן כלעם כי הוח שם לנוי ולפי דעתי שהוא ממזר מהעריות יהיו לבדד סמוכים לירושלם והטעם השפלים והנכוים שכישראל הם ישכו כדד בערי פלשתים שלא יתחשבו בין הכשרים והפלשתים יכרת גאונם מעליהם כי מעם ישראל הם : (ו) והסירותי דמיו . שהיה אוכל דם הרוגים ישוב לעבודת השם : ושקוציו . העומחה שהיה עם פלפתים אוכל או רמז לעכו"ם: ונשאר גם הוא. הטעם לא ישאר מפלשתים רק מי שיעכוד השם יתכרך כפרהסית: כאלוף ביהודה. כמוכחר שכיהודה לעכודת השם: ועקרון ביבוםי. חתן מם כיכוסי שהיה כירושלם כימי דוֹד ואחריו שנתנו מס למלכי יהודה : (ח) וחניתי. מצבה. נה"ח תחת חל"ף והעעם חחנה

טצורת דוד

מלך מעוה ולשקלון כל חהים מיושבת כאנשים : (ו) וישב וגו' . בומן סנחולה לח ישנו קבינת הממורים בחוך בני ישרהל חבל ישכו לברם בחברוד כי יש מלו"ל בחמרו חין ממורים טהורים לעחיד לכח ודכשו ממקרח הוה. חו ממור הוח מלשון זרות ור"ל ישרחל שהמה זכים ממנה הם ישכו כה : והכרתי ונוי. עוד לא ימשלו הם

בארלם: (ז) והפרותי וגוי. כ"ל אתן בלכו שלא ישחה עוד דם ושלא יאכל עוד בשר שקלים מה שבורגל בהם כי ישוב להאעין בה" ובחורתו: 'ונשאר ונו'. גם הוח שחר בחמונת חלהינו כשחר הגרים: יהיה' כל סלשחים בכנלם חהיה כחים לותד החורה חשר כיכודה עי גם כמה ילמדו החורה : ועקרון כיבוסי . עקרון חשוב להיוח כמו יכום היא יר בלים כ"ל אוביה יהיו נקיי הדעת כאובי ירושלם: (ח) וחניתי לביתי. אשכון סכיב לכיחי להגן מלכח חיל עם מן העוכר ושל דרך פליו ולח יעבור עוד על ישלחל פי בנוגש

is used in (Isa. 29:7) "and all those stationed around her (צוביה), and those who trap her." It is also possible to interpret מְצֶּבֶא as מָצֶבֶא, with an "alef" [meaning against a host].— [Rashi]*

- 6. And the strangers shall dwell in Ashdod, and I will cut off the pride of the Philistines. 7. And I will remove his blood from his mouth, and his detestable things from between his teeth. And it, too, shall remain to our God; and it shall be like a studyhall in Judah; and Ekron, like Jebusi. 8. And I will encamp beside My house against a garrison of those passing by
- 6. And the strangers shall dwell in Ashdod-Heb. ממור And a strange people shall dwell in Ashdod. Those are the Israelites, who were strange in it. - [Rashi after Jonathan] Some interpret ממור as the name of a nation. Others interpret it according to its usual definition, one born of incest or of any union punishable by kares, spiritual excision. They will be segregated from the rest of the people, in the cities of the Philistines, so that they are not counted among the Jews of proper lineage. The pride of the Philistines will be cut off, however, because the inhabitants of their cities will be Israelites, even if of questionable lineage.— [Ibn Ezra]*
- 7. And I will remove his blood from his mouth—From the mouth of Esau. This is their house of Bamia [one of Edom's principal deities (Rashi to Megillah 6a)], where they would sprinkle the blood of their sacrifices. Others interpret this to mean the bloodshed, that the [Edomites] would shed the blood of Israel.—[Rashi]*

and his detestable things—Either the detestable things that the Philistines ate, or the idolatry.—[Ibn Ezra] The Talmud (Meg. 6a) identi-

fies this place of Edomite idolatry as the house of Galia, another Edomite deity. This is also figurative of the murderers.—[Redak, following Rashi's second interpretation above.]

and it, too, shall remain to our God—These are the synagogues and the studyhalls in our exile.—[Rashi from Meg. 6a] There the reading is: in Edom.

and it shall be like a studyhall in Judah—These are their theaters and circuses, where the princes of Judah are destined to teach Torah in public.—[Rashi from Meg. 6a]

and it shall be like a studyhall— Heb. אָפָאלי, an expression of study and learning.—[Rashi] Tosefoth explain that these places were assembly halls where the pagans would gather.

and Ekron—shall be to Israel.—
[Rashi]

like Jebusi—Jerusalem.—[Rashi] Ekron will have a Torah academy like [one in] Jerusalem.—[Rashi to Megillah]*

8. And I will encamp beside My house against a garrison—Heb. אַבְּבָּר I will encamp beside My house to protect it from those who set up a garrison and raiders, that they should not set these up against it. A similar word

דַרַע נְבוּרָהִי כּשוּר רָאַשָא מּוּקַף כָּה סְחוּר סחור מִדְעָרֵי וּמִדְהָאַיב וַלָּא וַעַבַּר עַלַיהון עוד שוּלָטָן אַרִי כְעַן נְכַּית גבורהי לאומנא להון: ם בועי לַחַרָא כְּנִשְׁהָא דציון ובועי כנשתא דירושלם הא מַלְּכַּהְ אָהֶי לֹנְיֵיך וַכָּאי וֹפְרִיק בילי מחד , סופדרין לח : פוף מלכך , ברכות כ"ו ב עני ורוכב , סופררין ל"ח זוהר זיחי חחרי : הוא עוותן ורכיב על

לביתי מצבה . אחנה אלל כיתי להגין עליה מן המעמידים מלכ ומשחית שלא יליכו עליה . ודוגמחו וכל לוכיה ותנודת' (ישעיה כ"ט) ויש עוד לפחור תלבה כמו מלכח כחל"ף: בי עתה ראיתי. לרתם כעיני חף בית שני: צדיק ונושע. בה': עני . ענותן: ורוכב על חמור. מדת ענוה היא: ועל עיר, כמו ועירים

אכן עזרא

ואנות מלכא שיכוא ומעובר והטעם אין איש שיכוא להרע לירוש' כי כל סכיכותיה עובדי השם ועובדי ישראל וטעם כי עתה הוא דברי הנכיא שראה זה עתה במראות בעיני הנכוחה: (ע) נילי, וחת תחלת הפרשה והמפרשים התחלקו כה יש אומרים כי זה המלך הוא משיח כן דוד ויש אומרים משיח בן יוסף ורכי משה הכהן אומר כי הוא נחמיה התרשתה וכתיב בעזרה עליו מלךכיהודה של כן חמר עני ורוכב על חמור כי אם הבהמה . לא הזכיר סים מכלי יכולת כי עני הוח ולח דבר נכונה כי פחה היה ולח בקש לחם הפחה מישראל ובכל יום יאכלו רבים על שולחנו ואיך לא היה לו סום ועוד מה טעם על בניך יון ובומן נחמיה לא משלו יונים על ירושלם ולפי דעתי כי זה המלך יהודה כן חשמונאי שהיה גכור ככתוכ ושמתיך כחרב נכור וידו נכרה של היונים ובתחלתו לא היה לו לא עושר ולא סוסים וכתוב בדברי הדמונינו דבר המנור' כי בעוני נעשה עד שהעשירו:

כצורת **דוד**

לפכודה כחבר היה מחז כי מחה רחיחי בעיני להפניח פליסם כפין חמלה עם כי פד בנה הפחרתי פני מהם: (ע) הריעו. תרועם של שתחם: חגה מלכך. זהו מלך המשיח בריק. כמסשיו יהים לדיק וכמלתמוחיו יהיה נושם ומוללה: עני. יהיה מוכנע וירכל על חמור או על עיר כן מאחם האחונות והוא מדת שנוה:

struct a golden menorah for the Temple until later. when they achieved wealth.

and a foal of she-donkeys—Heb. עיר בון־אַתנות, as in (Gen. 32:16) "and ten foals (וְעָיָרִים)."—[Rashi] A foal of one of the she-donkeys.—[Redak]

The Talmud (Sanh. 98a) notes the difference between the account given here of the coming of the Messiah and that given in Daniel 7:13. In מהר"י קרא

שלא יצורו עור עליו לחשים עליו מצב שעומר לפני העיר לבלחי תת יוצא ובא לאנשים שבת: ראיתי בעיני . ברות הקרש: (מ) צריק ונושע הוא. מלא ישועות הוא: עני ורוכב על חמור וכל עיר בן אתונות. יש אומרים גילי מאד בת ציון על שמלכך בא ורוא עני ורוכב על תמור.איזה שמחה תהא לכם פל כך. אלא כך פתרונו הנה מלכך יבא צדיק ונושע הוא על פי שעד הנה הסתרתי פני מהס: (מ) הנה מלכך יבוא דך. אי אפשר לפותרו אלא על מלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים. ולא מזינו מושל לישראל כזה בימי

רד'ק

עוד מצבא שיחנה עליחם ולא כעובר ושב שירע לחם. מצבח כתוב בה' במקום אל'ף: כי עתה ראיתי בעיני . עתח בזה חומן שתחים כל זאת ההכסחה ראיתי בעיני ענים וסלסולם כגלות בין חשמות ואושיעם ואביא עליהם כל זאת הפובה.ראיתי כמו וירא אלחים את בני ישראל,ותחכם רבי אברהם א'ע ז"ל פי' כי הם רברי הנכיא אמר עתח ראיתי בעיני במראות הלילה בנבואת כל זה: יטו גילי מאד בת ציון . גילי מלרע זכר ציון וירושלם כי היא ראש המלכות: צריק ונושע הוא . צריק יהיה ובצרקתו יחיה נושע מחרב גוג ומנוג ג'ישע פתח שהוא עבר מוסב לעתיד ספני הוי"ו: עני. כפו עניו וכן ת'י ענוהן וכן אפר בנבואת ישעיה לא יצעק ולא ישא קנח רצון לא ישבור ונו': ורוכב על חבור. לא כחסרון שהרי כל העולם יחיה ברשותו אלא מענוה ירכב על חמור ולחד להורות כי לא יצפרכו ישראל לפופים ולדכב לפיכך אמר אחריו והכרתי רכב כאפרים וסום מירושלם: ועל עיר כן אתונות. כפל חענין בם'ש יעוד זכר עיד שהיא קפן בשנים כי הוא הנכחר לרכוב וכן אסר על כני אכצן רוככים על

סצודת ציון

(ם) חריעי. פלשון חרועה; עני. ר"ל מיכום ועניו וכן פה טני חושים (מהלים י"ח): עיר. כן יכרה החמור כפודו הפן כמו ועירים עברה

Daniel it is written, "And behold, with the clouds of heaven, one like a son of man came"; while Zechariah prophesies here that the Messiah will appear as a humble person, riding a donkey. The Talmud explains that if Israel is worthy, the Messiah will come on the clouds of heaven, but Israel is unworthy, the Messiah will come as the humble person.

and of those returning. And no oppressor shall pass by them, for now I have seen with My eyes. 9. Be exceedingly happy, O daughter of Zion; Shout, O daughter of Jerusalem. Behold! Your king shall come to you. He is just and victorious; humble, and riding a donkey and a foal, the offspring of [one of] shedonkeys.

for now I have seen with My eyes.—Now I have seen their distress with My eyes, although until now I have hidden My countenance from them.—[Rashi] Now, at the time of the fulfillment of this prophecy, when Israel will be scattered among the nations, I will see their affliction and their wanderings among the nations in exile, and I will save them and bring upon them all this good.—[Redak]

Ibn Ezra explains that it is the prophet who says: for now I have seen this prophecy in the visions of the night with my eyes. Accordingly, the expression עִיני my eyes, denotes the divine power of perception bestowed upon him.—[Kara] Jonathan paraphrases: For now I have revealed My might to do good for them.

9. daughter of Zion... daughter of Jerusalem—Jonathan renders: community of Zion, community of Jerusalem. The prophet addresses Zion and Jerusalem because it is the capital city.—[Redak]

Behold! Your king shall come to you—It is impossible to interpret this except as referring to the King Messiah, as it is stated: "and his rule shall be from sea to sea." We do not find

that Israel had such a ruler during the days of the Second Temple.—[Rashi] Ibn Ezra quotes others who interpret this verse as referring to the Messiah, the son of Joseph; to Nehemiah, or to Judah Maccabbee. Traditionally, this is a reference to the Messiah, the son of David, as stated by Rashi. (Cf. Sanh. 98a.)

just and victorious—Lit. saved; i.e., saved by the Lord.—[Rashi] Because of his righteousness, he will be saved from the sword of Gog and Magog.—[Redak]

humble—Heb. עָּנְיּי.—[Rashi, following Jonathan] The word עָנָי should not be rendered poor in this verse, but rather, humble.

and riding a donkey—This is a symbol of humility.—[Rashi] He will ride a donkey not because he has no other steed to ride upon, for the whole world will be under his rule; but to demonstrate humility, and to show that Israel will no longer require horses and chariots, as in verse 10.—[Redak]

According to *Ibn Ezra*, who explains this verse as referring to Judah Maccabbee, who built the Second Temple, the sovereign was truly *poor*. The Talmud relates that the Jews could not afford to con-

חַסרָא וַעַל עור כּר אָהָן: רָהיכִין מָאָפְרַיִם וְסוּסְוַן סירושבם ואַתְבר הַקוף עברי קרב משירות וירין שַׁלַּמָא עממיא וְיִשְׁלום לסלכותא מערכא סיַקא עַר וּמָפָּרַת עַד סְיָפֵּי אַרָעַא: יא אַף אַתּון די עַלּ דָּמָא

אָהְגוַר יָּכוֹ קָנָם פָּרַקִּית יַהְבוֹן משְעַבּוּר מִצְרָאֵי סַפָּקִיה צָרְבַיכוֹן בְּמַדְבַּר צָדֵ

שיושיע אתכם.עני ורוכב על חמור אותו שרוכב על חמור ואות**ו** שרוכב על עיר כן אתונות כולם יושעו ביביו: (י) ורבר שלום לניים . שיעשה שלום לישראל כן האומות : ומשלו מים ער ים . ממשלתי יהיה מכוף העולם וער מופו: (יא) גם את ברם בריתך . שנשפך רכם על ששפרו בריתי שלא רצו לסור פאחרי שלחתי אסיריך מכור אין סים בו . בוכותם שלח ישראל

בתוכה: בדם בריתך, כוכות דם הברית שנזרק עליכם כסיני כמו שכתיב הנה דם הברית אשר כרת (שמות כ"ד):

שלשים עירים: בן אתונות. ר'ל בן אהת האתונות וכן ויקבר בערי גלער באחה מערי גלער: ניוֹהכרתי. וכן אמר בנכיאת סיכה והכרהי סיפי פקרבך והאברתי פרכבותיך. ווכר מאפרי׳ ומירושלם לפי שהיתה נחלקת המלכות בימים הראשונים אבל ביפי המשיח יהיו אהרים: ורבר שלום לנוים. ישלים בין גוי לנוי אם יהיה ביניהם פלחמה כי כל הנ ים יהיו נשפעים אליו: ומשלו מים ער ים. פי' החכם רבי אברה' א'ע ז"ל מהים הדרומי הנקר' ים הארום עד הים הצפוני שהוא ים אוקינום: ומנהר עד אפסי ארץ. מנהר היוצא מעדן שהוא בתחלת המזרחי עד אפסי ארץ שהוא סוף המערב והנה ימשול בכל חעולם : ני6) גם את. אמר כנגד כנסת ישראל כמו שאמר על המלך המשיח שיהיה נושע בצדקתו אסר גם את תהי נישעת ברם בדיתך והוא דם חסילת שהחויקו בו ישראל בגלות יותר מכל המצות: מבור אין מים כר. זהו הגלות ו"ם בדם בריתך דם הברית אשר כרת ה" עם ישראל במיני. יאא:"ל פירש מים גבואת בדרך משל שנפתמה הגבואה כגלות ולא היה נביא אהר תני זכריה מלאכי וכן מצאנו

מצורת ציון (בראשים ל"כ): אחונות. כן מקרא לקבם החמור וכן ואחת האחונות (מ"כ ד'): (י) אששי, קלוח כי בקלה האכן היא אפש וכלה: (יא) שלחתי, כמו חתלה עבר כתקום עמיד כדרך הנכואה וכלה: (יא) שלחתי, כמו חתלה עבר כתקום עמיד כדרך הנכואה

עשרה (בראשית ל"ב): (יו והברתי רכב. שלא יהיו לריכין לה: ומשלו . וממשל שלו: מים ועד ים . מימה ועד מערכה לסוף העילם: ומנהר. פרת: (יא) גם את. תושעי עמו כמו שהוא לדיק ונושע כי כדם כריתך הרי נבחתי לכם לעתיד. וגם עתה מגלות בכל שחתם עכשיו

אבן עזרא (י) והברתי. שלא היה להם סים בהיות' תחת מלכות יון וטעם מאפרים הם הבאים מאשיר כאשר פירשתי ואמר על זה המלך שיהיה באחרונה דוכר שלום לגוים: ומשלו . ממשלתו על ים פוף ועד ים פלשתים: ומגהר. פרת: עד אפסי ארץ . הוא המדכר שלים לנוים ווה נכול ארן ישראל גם אמר בתחלה על זה המלך כי הוא לדיק ועל כן הוא נושע . ושב ואמר לישראל: (יא) גם . בעבור דם הברית אשר כרת השם עם יולאי מלרים ויש אומרים בעבור מלות המילה והטעם שילאו האשורים מכל מקום להתחבר

(י) ההכרהי . או אבעל רכב וסים וקשם מלחמה כי לא חהיה או מלחמה וחין לוכך לח לקבת ולח לרכל וסום: ודבר שלום לגוים. סמלך המשיח לח יכניע את החומות על ידי מלחמה כ"ח כדכרי

מצודת דוד

שנים המות ספרס לממשתו זוה יהיה העיקר והתלחתה פפלה לו: ופשלו . מתשלחו תהיה מים הדרושי בנקרא ים האדוכ פד ים הלפוני הוא ים אוקיינים: ופנהר. היולא תן העדן שהוא משלה לו: ופשלו . מתשלחו תהיה מים הדרושי בנקרא ים האדוכ פד ים הלפוני הוא ים אוקיינים: ופנהר . היולא תן העדן שהוא סתלה המורת: עד אפשי ארץ. עד סוף המערכ: (ים) גם את. כ"ל כמו המשים משר בעבור לדתחו יהיה נושע ומוללת בשלחתותיו פן גם אתה" שראל בכלל בשביר זכות דם בריתך היא שלות מילה שהחוקת כה בהיותך בגולם כוכות זה אשלח אסיריך מגור אשר אין בל מים ר"ל אוליאך מטומק גלות והששיל הגלות לכזר שאין בו מים לפי שכבור כזה. מלויים נתשים ושקרכים המויקים וכן היו

years of the exile because the Jews clung tenaciously to God's covenant.—[Kara]

I have freed your prisoners—from the exile.—[Rashi]

in which there was no water-The exile is referred to as a pit in which there is no water because there was no more prophecy after Haggai.

Zechariah, and Malachi. The prophet refers to prophecy as water for which the people thirsted.—[Redak, quoting his father] Moreover, a pit without water is usually a home of snakes and scorpions; much like the exile, when Israel was at the mercy of the nations that caused her great harm.—[Mezudath David]

10. And I will cut off the chariots from Ephraim, and the horses from Jerusalem; and the bow of war shall be cut off. And he shall speak peace to the nations, and his rule shall be from the sea to the west and from the river to the ends of the earth.
11. You, too—with the blood of your covenant I have freed your prisoners from a pit in which there was no water.

10. And I will cut off the chariots—for they will not need them.—[Rashi] There is similar prophecy in Micah 5:9. Ephraim is mentioned separately from Judah because it was separated from Judah in early times. In Messianic times, however, all Israel will be united.—[Redak] Ibn Ezra understands that the name Ephraim represents the Ten Tribes returning from Assyria.

and the bow of war shall be broken—Jonathan paraphrases: And the strength of those who wage war will be broken.

And he shall speak peace to the nations—He will speak to the nations [asking them] to grant peace to Israel.—[Kara] He will make peace among the nations so that they won't wage war against one another. Since all nations obey him, his orders will be executed.—
[Redak]

and his rule—Heb. וּקְשֵּלוֹ. —[Rashi] from the sea to the west—From its sea to the west, to the end of the world.—[Rashi from Jonathan] Ibn Ezra renders: from sea to sea; from the Red Sea to the Mediterranean. Redak quotes Ibn Ezra as explaining: from the southern sea, known

as the Red Sea, to the northern sea, known as the Atlantic Ocean.

and from the river—The Euphrates.—[Rashi, Ibn Ezra] From the river that flows from Eden, which is at the extreme east, to the end of the earth to the west; hence, he will rule over the entire earth.—[Redak]

11. You, too—shall be saved with him, as he is just and victorious. For with the blood of your covenant, I prophesied for you for the future; and for now, too, from the Babylonian exile in which you are now found.—[Rashi] He now addresses the Jewish people: Just as the Messiah will be saved with his righteousness, so will you be saved with the blood of your covenant.—[Redak]

with the blood of your covenant—With the merit of the blood of the covenant that was sprinkled upon you at Sinai, as it is written (Exod. 24:8): "Behold the blood of the covenant that the Lord has made."—[Rashi]

Others explain this as the blood of the circumcision, a commandment to which Israel adhered throughout all generations during the exile.—
[Redak, Ibn Ezra] Still others explain this as a reference to the Jewish blood that was shed throughout the

סיו ביה: יב תובו <u>לְּמָהַנִי כַרְבְּיוֹ הַקּיפִין</u> אַסירַיָא לפורקנא אַר יוסא דין אַשָּׁלַּח לָּתַנָאַה לְּכוּוְ דִּי אַל חַר הָּרֵין בַּמְּבְּוּן דִי אַפָּרֵית לָבון אַן גַי לָבון: יג אַרֵי תַקְבֶּית קַרְמִי בית ושראל נאנבר בנך ציון אויגין סבית נבורא בָּכַית נילרון , מוסד' כני, פנים פסף (פנוס כ'ח): א"רן מהר"י קרא

שלחתי אסיריך . מן הגלות: (יב) שובו ל צרון. לכהכם ולכבודכ׳ אף על פי שחחם עתה ברשית מלכי פרם .

כגלותם שהם אסורים (בח: (יב) שובי לבצרון אסירי התכות . שישיבו ישראל לכחם הראשון שהם אסורים לתקות שפקיים למשידי גם חיום כניד כשנה אשיב לך. מתרינו ישונת שנית שתבא לכם עכשיו ביכי חשבינים אני מניד לכם: התם: אסירי התקוה. אכר קויתם לי עד הנה למלאות (ינ) כי דרכהי לי יהודה קשת. אלו החשבתים שררכוום או דכרי לקן שכעים שנה: גם היום מגיד משנה אשיב

דך. עוד היום אני מגיד לך בשורה שנייה לכד זו של בנין. ומה היא הנדה השנייה שאני שב לשנות לכם : (יג) כי דרבתי די יהודה. סוף בכני יון יעלו המלוכה מיד מלכי פרס וירעו לכס. ואני אדרוך יהידה להיות לי כקבת מלחמה

אכן עורא

אל ההשמינים בהתנברם על יון: (יב) שובו. אימר הנכיא שובו לירושלם שהוא בלרון כי שם התשמינים: גם היים . מַניד חחר מניד זהו משנה חשיב לך והטעם כשלים כח

רדיק המנין הנבואה הוי כל צמא לכילמים: נים שובו לבצרון . המפרשים פירשו ענין פרשה זו כבית שני ואאז"לפירש הפרשה ג'כ בבית שני אלא שחצי פסוק זה פי בעתידה הכתובה למללה ופי שוכו לבצרון שיבו לאל יתברך שהוא כבצר ומגדל קוז :

תפוי שום לבצרון שיבו למא יהברך של בצבר ופנית להיו? "ב" אחת את היו או משפי אם כך ישם לבטים לם מחות המעם מחות המ אסרי התקות בשרבי שחות בלוי והיו אסורי ופקיים לגאיל זה (לראות מה ינד המוניד: (נו)כן דרכתו ליו. קשת, הטעם מסח שנים להיום מרוב בשרי מסח שנים לביום היום מלך הנביא הפניד שניה לראשונה שהניד שהיותה עהידה ודוא מה שהושיע האל יתברך לישראל מידי יון בנית שני עון מהיוה בן יותנן פהקנרול ובניו ולפי רשת כן כד הפרשה כחירה ואסרש אותה תחלה על דכת הכפרשים ין בבית שני זינו כי הרכתי. שכם יהורה יהיה קשתי ואדרוך אותו כל יון כליכר ביהיה אלחם כם יון כלאתי אחים. כבר בכית שני זינו כי הרכתי. שכם יהורה יהיה קשתי ואדרוך אותו כל יון כליכר ביהיה אלחם כם יון כלאתי אחים. כבר מלאידר בקשת והוא כתיחת הקשת בכל כחו לירות החק.חכר אפרים אף על כי שבכית שני לא היה שכם אפרים ולא שאר השבפים הנה נשארון בארץ אחר גלות. השבפים ביטי הישע כן אלה כיעסים כאשר כצאנו ברכרי ואשיהו פיר כעשה ואפרים ומכל שארית ישראל והם לולו עם שכם יהודה ובניפן לבבל ושבו עסהם בשובם: ועוררתי בניך ציון על כניך יון. אפורד מצודת ציון מצורת ציון

בין החומות השריעים להם: (יב) שובו לבצרון. וכה חומר להם שובו לירושלים עיר מכלרכם התם החסורים כתקוה כ"ל המקוים לה׳ ככל זמן כחלו קבורים בהקום ולח חחפרד מהם יהיא מנין מלילה: גם היום. כ"ל כמו בנקולת מלרים הבטחתי לן הגיולה טקטר צמונה בשל לחיות הקשת בכח כמו ויהוא מלא ידו בקשת ובנקמר כהם כן גם היום למנה ואשיב לך הנדה כסילה לך הגאולה זה הלשין יאמר על אחיות הקשת בכח כמו ויהוא מלא ידו בקשת והנקמר כהם כן גם היום אמנה ואשיב לך הנדה כסילה לך הגאולה כ"ל הוא יחשב לי לכני זיין להרוג האויב על ידו: בלאתי אשרים . עשרת השבטים הקרואים בשם אשרים כי אשים כל ידי כמואה

בהרכה מן המקומות: אסירוך. שנין קשירה: (יכ) לבצרון. מלשין מכלר: משנה. שנין כשל כמו וכסף משנה וכראשית מינ): אשיב. מנשון השנה ומענה: וינו דרבתי. הדרך נדרוך כרגל על סקשת למוסחו הישב לירות למרחיק: קשת. כקשת: בלאתי.

כמלו היה קשת ליכוח כו ככח רכ והוא שנין מלילה: ועודרתי בגיך ציון. אתה ליון אני אשיר את בניך להלהם של בניך אתה יון ושל

and I will arouse your children, O Zion—The children of Zion on the children of Javan.—[Rashi] I will arouse them and give them strength to wage war against them, as in the end of the verse.—[Redak] Mezudath David explains the expression Javan as a reference to the war of Gog and Magog, because Javan was a brother of Magog. Both were sons of Japheth.

12. Return to the stronghold, you prisoners of hope. Also today, I will restore to you a double promise. 13. For I bend Judah for Me like a bow; I filled [the hand of] Ephraim, and I will arouse your children, O Zion, upon your children, O Javan;

12. Return to the stronghold—To your strength and to your glory, even though you are now under the rule of the kings of Persia.—[Rashi] Return to God, Who is your stronghold and the tower of your strength.—[Redak, quoting his father]

you prisoners of hope—who hoped for Me until now that My words [would] be fulfilled at the end of seventy years.—[Rashi]

Also today, I will restore to you a double promise—Today I will yet tell you second tidings, besides those of the building. And what is the second narrative that I am returning to repeat to you?—[Rashi] Redak explains: Since you were in exile for a long time and have continuously hoped for the redemption already for many years, today, too, I will bring you second tidings; i.e., second to the first tidings which were for the future. These tidings, however, are for the time of the Second Temple.

13. For I bend Judah for Me—Eventually, the Greeks will wrest the kingdom from the Persian kings and inflict harm upon you, and I will bend Judah to be a war bow for me; and Judah will wage war against the Greeks in the days of the Hasmoneans.—[Rashi]

a bow; I filled [the hand of] Ephraim—This is an elliptical verse: Like a bow, I filled the hand of Ephraim; as (II Kings 9:24), "And Jehu put all his strength (יְרָאָ אָדִי) into his bow." Ephraim shall be as a quiver full of arrows to Me.—[Rashi]

Filling the hand means putting all of one's strength into bending the bow to shoot the arrows. Scripture mentions Ephraim, even though the tribe of Ephraim was not intact nor present during the time of the Second Temple, because some Ephraimites remained in the land after the exile of the Ten Tribes during the reign of Hoshea son of Elah. The Chronicler (II Chron. 34:9), in his account of the reign of Josiah, states: "And they came to Hilkiah the High Priest, and they gave the money that was brought to the house of God, which the Levites, the keepers of the vessels from the hands of Manasseh and Ephraim and from the entire remnant of Israel...." This remnant was exiled with Judah and Benjamin and returned with them.—[Redak]

Others interpret this phrase as a reference to the war of Gog and Magog, when the Ten Tribes will return.—[Abarbanel, Mezudath David, Malbim.]

ויהון נפקין

בַּחַרְבָּא בְיַר נְכָּרָא: יר וַיִּיָּ עַלֵּיהוֹן יִהְנְּלֵיִי כברקון

פַהָנָמוהִי ומָן קַרָם יָיָ אַלהִים בְשׁוּפְרָא וַהַקּע וירַבֶּר בְעַלְּעוֹל רוּחַ מדרומא: פו יו צבאות יַרַחֶם עַלֶּיהין וושְׁלָּשוּן. וָיַקְמָלוּנוּנוּוּן וְנַמָרוּן כִּמָא רַשָּרָן אַכָּנָא בְּקּלְּעָא

תיא בפופר יחקע, ד'ה לכ (חפנים כה): ומלחו כמודק, פסחים פו זכחיה נד:

וַיבִּוּוּ וַת נַכְּקִיהוּן וְיִסָבְעוּן מִנְהוֹן בִּשְהֵי חֲפר ותְהֵי נִפְשׁהון מַלְּיָא הַפְּנוּקון בְּמוֹרָק דִמְצֵי סוּלְתָא ומְשׁח וִיהון מָוַהֵּרִין בּרְמִא מהר"י קרא רש״י

קשתם על היונים ונצחום: (יר) וה' עליתם יראה ויצא כברק חצו. שהקדוש ברוך הוא בכבורו נראה אליהם וישלח הצים ויפיצם ברק ויהום: וה' אלהים בשופר יחקע. כרי להנצל כל כל הילם: והלך בסערות תימן. שילך לסער היונים שיושכים בררום ארץ ישראל: (פו) ה' צבאית יגן עליהם. שהקריש בררום ארץ ישראל: (פו) ה' צבאית יגן עליהם. שהקריש ברוך הוא פנין על הדשמונים מן היוונים ויכלו את היונים: וכבשו אבני קלע. לקלעם בסלחסה: הסור כפו יין. כנכור מתרונן טיין : ופלאו כפורק כוויות מובח . יפלאו החוצות מרם

וילחמו כיונים כימי חשמונאים: קשת סלאתי אפרים . מקרא קנר הוא כמו קשת מלאתי יד אפרים. כמו ויהוא מלא ידו בהשת (מלכים ב' ט') (מר"ז). אפרים יהיה לי כאשפה מלאה חלים: ועוררתי בניך ציון. כני ליון על כנ יון: (יר) וה' עליהם יראה. בככל יוסיפין מנינו כעת ההיא נראה מופת להנשי ירושלים: בשופר יתקע. ירעם : בסערות תימן. לסער את אנשי תימן הם כני

יין, וֹים מרכוחינו בפתרוהו על חדום לעתיד לכח : (שו) ואכלו. פלל חויביהם: וכבשו. תחתיהם: אבני קלע. הם היונים שהם מלומדי קשת ולקלע כהכן: הכו כפו יין. המיון בקול ששון ושמחה כמו שהומים שחויי יין: ומלאו. נפשיחם כל טוב: במזרק. שמלח דם לפני המובח: בזויות בזבח. שמנסכין שם יין והיין לף עליו רד"ק אבן עזרא

אותם עליהם ואתן בהם כח יגבורה זוהו שאמר ושמתיך כחרב גבור: נידו וה' עליהם יראה . כלופר ה' ילחם להם: בשופר יתקע . כאלו בשופר יתקע כדרך הנלהמים : והלך בסערות הימן. ילך על בני יון בכו רוח סערה כמו שכתוב ה' במובה ובסערה דרכו ווכר תיםן שהיא פאת דרום כי משם תבא רוח סערה כסו שכתוב כן התדר תבא סופה והוא רוח דרום כסו שכתוב והדרי תיכן וכן ת'י וידבר בעלעול רוח ררומא: מנו ה' צכאות יגן עליהם. על יהודה ואפרים שוכר: ואכלו וככשו אבני קלע. ולא די שינן עליהם שלא יכבשו אויביהם אלא הם יאכלו אויביהם ויכבשו אותם הנותרים לעברים ולשפחות וכנה בני

כפיל, ועוררתי בניך ליון על בניך יון ובמתיך את שעוררתיך כהרב גביר: (יד) וה'. וכביד הפס יראה על יהודה ואפרים וטעם כברק הלו בעבור שהוכיר קשת מלאתי אפרים וטעם כשופר שיבמע זה שיקבץ ישראל אל החשמינים: בסערות תיבן . רוח דרומית: (טו) וה׳. עליהם. על ההשמוני': ובבשו . מכנרים ולא יועילו להם לאויכים אכני הלע במבלריה' ועעם אבני הלע שרייון ועע' ושתושישפכו דמי

יון אבני קלע שהם אבני חצית שקולעים בהם תקלעים לפי שנת הבריכבים והחום שבני הגינות באבנינור שהם אבנים סובות וברגליהי שכשיפין איתם בעפרה: ושתו הבו כמו יון. ח'ל ושתו דפי האויבים ייהמו עליהם כפו אם ישתו יון ובא על ררך וכעסים דכם ישכרין וההפית על היון כמי שאסר שכרו לא יון המו ולא שכר: ופלאו כעזרק כוויות סובח. והיו פלאים סדם האויבים. מצורת רוד

מצורת ציון (מ"כ ט): ועוררתי. מלשון החטוררות: (טו) וכבישו. טנין החחיוה כחוקה כמו ויככשום לעכדים (ירמיה ל"ד): אבני קלק. החכנים הנורקים ככף הקלם וסוח הכלי התיוחד לוה: חבר. מלבון

תלהתוח נונ ומנוג ולתר כי שמו וכא כי אחים הם כמ"ם בני וסח גומד ומניג ומדי ויון (כרהבית יי): ישפתיך. הני חבים חותך ישרחל להיות בחרב של גבור ההולנת ונובכלת כי חהרוג כהם הרג לב: (יד) והי פליחם יראה. כ' יגלה עליהם בכינתו להלחם

רבי (די) היו צרחם ואתר. כי עלה שנים בלימו למנוס בפנדם והו יל של לחוב חים לילו מנכדון כלקן בשופר יחקר, כנפור החוקש במלחמה והוא שנין משל: וחלך. ילך בקוח ספרה ושטף הף של חימן להחריכה ושל ארום וחמר שמקול עמלכט בשעיל היושבת, כדרום א"ו: (שי) ינן עליהם. או יען של יבראל שלא היח לכלךם שתהם ישוד הם יאכנו ורכוחתו ויכבותו ויפבות להוא של של החומות יאמר וכלפו שהחשיל למטה שנין לא שלי יהודם וישהאל לאכני מר שהם אפני יקר שמשונים בלהר ממשיל שדי האומות לאכנים ממקלשים אחתם הכנים השומות לוחוש היח וים האל הפר. יכתו דמם זיתו בקול העייה למו שותי יין למ"שלן היין הימי שכל (משלי כ"): ופלאו כפורק. יהיו מלאים מדם הרונים

and they shall become full—Their souls shall become full of all good.—

like the basin—that is full of blood before the altar.—[Rashi]

like the corners of the altar—where

wine is libated. The wine would flow upon it, as we learned in tractate Sukkah (49b). This is an expression of satiety, an expression of drunkenness.—[Rashi]*

and I will make you as the sword of a mighty man. 14. And the Lord shall appear over them, and his arrows shall go forth like lightning. And the Lord God shall sound the shofar, and He shall go with the whirlwinds of the south. 15. The Lord of Hosts shall protect them, and they shall devour. And they shall tread the sling-stones, and they shall drink. They shall make a noise like [those who drink] wine, and they shall become full like the basin, like the corners of the altar.

and I will make you—I will make you, Israel, like the sword of a mighty man, which slays and destroys, for you will slay many of them.—[Mezudath David]

14. And the Lord shall appear over them—In the book of Josippon (chap. 18), we find that at that time a sign appeared to the people of Jerusalem. - [Rashi] Rashi refers to the following quotation: Then a sign from God appeared in Jerusalem, the Holy City, that for forty days the people saw a likeness of fiery horses whose riders bore arms; some of gold, some of silver, some of iron, and some of copper. The horses stood in battle array, one group against the other, for forty days. The Sages of Israel interpreted this vision as a sign that the enemies of Judah and Israel would be cut off and that war would be waged against the enemies from heaven. We may therefore remain silent. The wicked Antiochus will fall by the sword, for our people will slay him, and they will avenge Israel against him (Josippon ed. Hominer, p. 71).* shall sound the shofar—He shall thunder.—[Rashi] It will be as though he is sounding a shofar, as is the practice of the warriors.—
[Redak]

and He shall go with the whirlwinds of the south—To storm the people of the south; they are the Greeks [who live south of Eretz Israel—(Kara)]. And some of our Sages interpreted [the phrase] as referring to Edom in the future.—[Rashi from Lev. Rabbah 56:9]*

15. The Lord of Hosts shall protect them—He shall protect the Hasmoneans.—[Ibn Ezra] He shall protect Judah and Ephraim, mentioned above.—[Redak]

and they shall devour—the spoils of their enemies.—[Rashi]

and they shall tread—under them.—[Rashi] This means holding down forcibly.—[Mezudath Zion]

sling-stones—They are the Greeks, who are trained to use the bow and to sling stones.—[Rashi]*

They shall make a noise like [those who drink] wine—They shall make noise with a voice of joy and happiness, as those who have drunk much wine make noise.—[Rashi]

TOUR Y

たみなり にに などに にロ りもしにごる מְבָיהׁ (ָ מַ מַ עוסטות על-֓֞֝֝֞֝֞֝֝֓֞֝֝֟֝֝֟֝֓֓֓֟֝ רסרקהא: פי וופרקונין וואלטהון בערנא ההיא על דאקבדרי קענא ₽¥+7, אולפן אוניקא לננודיא しないに אם, אר, ובחרינון יי ארי סה טב וכה יאי ויקרבינין לארעריון : בכנשהא: אישאילו מ רקשום × X, 01.0 X <u>כרכל</u>

믅 C'N Ace ne . aufo "e; vice equin , viah ai e'e ve abit ac', auva oi s יי מפרא בעבן לקיש יי עביר ריקא יקהית

במו ששניני כמם, סוכה לישכישה לשון שברות: (מו) בצאו עסו . כלאו ששטיע ממליהם להיות לי לעם: כר אבני נור כי הכהנים בני משמולאים המתפארים כאבני נור בטורי מישומאים יהיו מקנוסשי' בניסים על אדמתן: (יו) בי סה. א ט ני 547 אלאא למכו לבי

Ę ភ្ជ חס תלערכו: הויוים. יין משוכח: עננים תכיחים מקר: לאיש עשב בשרה. כשניל חש אבן עורא לכמורים: ותירוש. אשר ינובב במולות בניב שר ושמחה ויש שותרון אשר ינובב וילמת בקרקע בתולה והוא

רכ טוכו הלפון של אותו הדור: דנן כחורים. הנותן כת לכתורים: ותירוש. אבר ינוככ כתולות בניכ שיר

ומפלרה: בהגנוסטות. שהם ניחות כם על אדמת השם גם ככון היא להיות אבני רמו להיותם כהנים גדולים:

י (י) בי, או שמחי הבחורים והבחלות לגנן ולשחת יון
או אחרים וחירים והירוש נעבב בחילוה. מגורת
ול למשלה: דגן בחורים וחירוש נעבב בחילוה. מגורת הקלטים כמורק שנו יורק הלם על המוצח נחויות והשמם כשל: (פו) והושיעם . כצאן עסו , כיר משה נעמדו על הים שלחר נחיח כלאן עמך ביר משה וני' ונענור שהיביר חבני קלש אחר בי אלה ההשמונים הם אנני נור

(ח) שאלו. עושה חויוים. כמו לחיו קולות המעם סקרה : וספר נשם . במסיכות אדמת עמר מפים היון ריל רבוי שוככ יקומם:

you require rain at the end of the season, He will give it to you, and the vegetation will grow quickly.-

[Redak]which falls during Nissan. Even if at the time of the latter rain-

make lightning; He will immediately hearken to your prayer and make lightning and give rain.—[Redak]

່ວ

הינים בסורק ונויית מונח שפלאים רם: (מו) נצאן עסי.

שנבור דיני למשת לעני שובה בנאן: כי אנינ נור מתופחת על
שובניר הקריש ברוך הוא על הינים. הוא נים התנים המים שובניר. אלישה קליי בימור ומטרים בלא בת סברני בלוכה רי אלשוב קליי בימור ומטרים בלא בת סברני בלוכה כחירים ועסב בתילות. כמה יהיה נויל מים של אותם בחורים מחנים דון התיים שלה יון בתילות מחירים דון משלום היו שלה בי מסר שניני מול שקל מהי מסר בנה להיו ששאל מהי מסר שניני לו היו ששאל מהי מסר שניני לו היו אחים. מהריי קרא

TAU

16. And the Lord their God shall save them on that day like the flocks of His people, for crown stones are exalted on His land. 17. For how [great] is their goodness and how [great] is their beauty! Corn [will give strength to] young men, and new wine will cause maids to speak.

10

1. Request rain from the Lord at the time of the latter rain:

16. like the flocks of His people— Like the flocks that He caused to travel from Egypt to become His people.—[Rashi] Redak also suggests that just as a person exerts himself to save his flocks, so will the Lord save His people.

for crown stones are exalted on His land—For the priests, the sons of the Hasmoneans, who boast of the crown stones in the rows of the breast-plate and the ephod, will be exalted with miracles on their land.—[Rashi]

Rashi explains הַאַּדְּמָח, his land, as referring to the land of the people. Jonathan also renders: and He will bring them near to their land. However, Redak renders: For Judah and Ephraim shall be exalted on His land, which is the Holy Land.

Abarbanel explains that the land will be so esteemed at the time of the war of Gog and Magog that it will be as if crown stones were lifted up on the land. He also makes the hyperbolic suggestion that so many kings will be slain in the war of Gog and Magog and lie in the Holy Land attired in their crowns, that it will

look as if their crown stones are lifted up on the land—for the entire land will glitter with the jewels.

17. For how—How great is the goodness laid out for that generation.—[Rashi] How great will be the produce of your land!—[Redak] Kara explains: How great will be the goodness and the beauty of those young men and maidens because of their corn and new wine.

Corn... young men—Which gives strength to young men.—[Rashi]

and new wine—Which causes maids to speak in song and joy. Others interpret ינוֹבֶר [as that] which will be fruitful and grow in virgin soil, which is superior wine.—[Rashi] Redak explains: How good will the produce of your land be! How good will the corn and the wine be, that it will cause handsome young men to grow and be fruitful, and will result in the beautiful maids who will live at that time.

1. Request rain from the Lord—if you need it.—[Rashi] At that [future] time, if you request rain from God at the time of the latter rain, He will

ברנם

שלוא <u>ال</u> אַרְעָּרֶרְרְּ בְּעָרְבֵּר נעל טלביא הוה רוני ועל של טוניא אָנָא אבירא למיכל ואקבא להעירא בחקלא: כאבי אונם וקוסכנא סהנק TATE OF THE PERSON מרגם מנחמין צל ž עליהין חוביהון אלמוא ממלכין אַר שְקְרֵיהוֹן קימרְליוֹן לָא ולרו מצונא ליה קלך: Ä 4 NA NA NA זויוֶם וּמְטֵר־נֶּשֶׁם וְתֵּוְלֻּהָם ָ נְטָמָים P

XOCI

(T'M arma , (aura a) ; taliana , ercia ce .

נשם יחן להם לאיש ששב בשרה. 'הקריש ברוך הא ישמב י להם יחן להם מסר לכל אש ואיש שש לי שהי. (ב) ני התישום רביר און ימנשי יהיו שואין משש לי שהי. (ב) ני וי שור שאו שקי. ימל כן שהאטינ ובקליהם וברולטות וי שה שאי שקי. ימל כן שהאטינ ובקליהם וברולטות הנגמה כטי דר סהי סאנה לעניה מפני. יוהנים: לאחננאי (נ) קל הריעים חרה אשי. מל סלני אטות השנים ששהי מהם פרבים על ימני; ועל התרובה אלי השורים שהי ישראל מהר"י קרא

אתד ונשבל עשב אתד הצרך למער: (ב) בי ההרשים ונדי הקסמים מוי שקר ומלומות. אשר המעואת אפותיכי למכר לממי ויהי ממויקים ידיה ם למרוד בהקדו. ברוך הול דברו און והבל דברו לאמר שלום און אוטים על כו נשנו אנל לפי נביא לישם כאמת: יענו. יתנגשו כמו למנות מפי (שמיח י') לפין מניי: (על הדרועים חדה אפי.

אבן עדא

נהתנכר יד החשמנים יהיה להם שבעגדול :(נ) כי.
האמרים אה יבוא מיבית להרול הכל ינמיו לריה
ישראל על כן נשני קראל ונרחו מירושלם לפני מהחוח
החשמנים יישני להאלים למה תברוח כי יאן רושה למרחל
מישראל : (ג) על . המרשה דביקה היא והרושים הם בהתככר יד התמתנים יוייה לכם שבמגדול :(ג) כי. המפר יוון לאיוה שהיו בומן הלאי לאיש ששב בשדה. לכל הלותרים לה יכול תוקע ליבולל קבל ינחתו לרי אוד מפייות לישבים יוויים להיבון שישראל שישו בשרה בשור להיבון הישראל שישו לישבים להיבון הישראל שישו לישבים להמותים לה יכול מוקע ליבולל קבל ינחתו לרי אוד משר איש הדינים האם יצפרך איש אחד לישב בשדה איש בעל איש איש לאשב הממיון להיבון מים להל לכן למלול להיבון הביון הישר להיבון החידים האיש השיה בהיבון הישר אוד מולך איש אחד ליבון מים הישר להיבון המיבון הבירון הישר להיבון הישר להיבון הישר להיבון הישר להיבון הישר אוד מון ליבון לביבון הישר איבון לששבי אוד יון לא נכי יהרשים יא יבירון איש הישר להיבון הישר להישר לא ישני השליב לא הרעים. מלכי הישר להיבון להיבון הישר להיבון להיבון להיבון הישר להיבון להיבון הישר להיבון להיבון להיבון להיבון הישר להיבון להיבון להיבון להיבון להיבון להיבון להיבון להיבון להיב

kings -Against the The shepherds-(miyy) before Me." An expression of Exodus 10:3: "to humble yourself humility.—[Rashi]

for there is no shepherd-They had no good leader to lead them in the proper path; they therefore clung to which they were -[Mezudath humbled by the enemy.their way, for

6 ŏ 3. My wrath is kindled against the Israel to sheep, he likened the kings who reigned over Israel to shepherds oppressed Israel before the Hasmoneans rose up against those kings. As he likened or to the goats that go before kings Greece. —[Rashi] Antiochus who

the Lord makes rain-clouds, and He shall give them rain; for each person, grass in the field. 2. For the teraphim spoke futility, and the soothsayers envisioned lies, and dreamers speak lies; they console with vanity. Therefore, they traveled like sheep; they were humbled, for there is no shepherd. 3. My wrath is kindled against the shepherds, and I will visit upon the goats,

rain-clouds—Clouds that bring rain.—[Rashi] As mentioned above, Redak defines pring as lightning.

rain—Heb. מְּטֵר בְּשֶׁם. Mezudath Zion says this word is repetitious. Redak explains: showers of rain.

for each person, grass in the field—For one man and for one grass that requires rain.—[Rashi]

When Israel complies with God's will, He will comply with Israel's will. Should one person require rain, he alone would be given rain. Should one person require rain for one herb, that one herb alone would receive rain. One pious man would say, "This plain requires rain, and that plain does not require rain."—
[Redak from Ta'anith 9b] The simple meaning is that God will give everyone rain in his field.—[Redak]

This prophecy will take place during the time of the Hasmoneans; when they are victorious, there will be plenty.—[Ibn Ezra]

2. the teraphim—They are made in the form of a man, and they are able to speak through sorcery.—
[Mezudath Zion]

For the teraphim, etc., and the soothsavers envisioned lies, and

dreamers—who misled your forefathers, saying, "I dreamt." They would encourage [your forefathers] to rebel against the Holy One, blessed be He. They spoke futility, and they spoke vanity, saying "peace"—but there was no peace. Therefore, they traveled. I, however, am a true prophet for them.—[Rashi]

Redak explains that in that future time they will realize that the teraphim spoke futility, for they will see that the prophecies of the true prophets will have been realized. The dire prophecies will have been realized with the destruction of the land, and the consolations will have been realized at that future time. They will then recognize that those who had the teraphim, the soothsavers, and the false prophets with their dreams, misled them before the by promising them destruction peace, and offered futile consolations.

therefore, they traveled—They traveled and went into exile from their land as sheep that have no shepherd.—[Redak]

they were humbled—Heb. בְּעָנוּ They will humble themselves, as in

ירוָר שמם ורגישוּ רְעָנֵי בְמֵיט הוצוֹה בִּמְלְּן メルダに ダにー Z אַבי קביר װַ אָבְאוֹת וַת אַפיה וַת קבית וְהוְדָה וִישָׁוִי וַהְהוֹן בְּפוּפִי ונלוף נבר ביה ישראל רישי קטילי . עקטיא בסי ר סניר מלכיה קרביה מניה יתרבין כל פרנסורי עהרא: יירוק הְסְעְרְרוּין וְיְבְּהְרִיּוּן דְרְבְּבֵּי משיחיה מניה קרנ אני מיקרא די けんけん בוננו כצלבא: Ď. הלוף

מהר"י קרא

החת יום עליהם יחו אף ה' נשיפקר את צאנו: עדוו. אלו " שנשים : אה ביה ינדוה. אלו שנם ייתורה ונגוים! בטים וידו במלימה. וה היווי של שם שמונבר במלומה כאום ורונלחם. כן ילומו ינוי שראל באיטות: (ד) מפנו פנה ממנו יחד. בחדונים ביוה בליבה ומניה שמיות. כלימר על נקשיוריה האוסוה מלכיהם אנל כנשיו ניושל מקרנו יצא! (ד) בניום. רומוסם האימוה תחידהם. ייש כמרשים כל וה יונחן יעל מלכים הוה בונזי ועל בלענים הנה מסער ייונים

אנו עורא

לחשים או לשחורים ההולכים לפני הצאן ותצאן אחריהם: מלכי ון שביו מושלים על יבולל: בשום. נודק שוקר או האינים עליום: ניסקר ובר ענים אויצים אויבר להשישם: הולר: (ד) ששורי ברי ברי מוצים אויבר שושרי היודו: (ד) ששורים ברי ברי מינים ברי או היודו הולד הולד הולד הולד הוקם הושם בי לא הודל ור כהס: (ה) והון אפר נהים ברי או מינים בי היודו היודו ברי מינים ברי או מינים בי מינים בי מינים ברי או מינים ברי או מינים ברי או מינים ברי או היודו היודו

מצורה רור

סמידה צינו

בס בוברים מן המזים ויחמר על הבריס בדרך בחלוב: אשקרה. הבחלוב הכה לפי על ברי המים הם עלכי החוחת בהנים להם: ועל -מרץ זכרון: הירו. מיין הדר הלגולה הלב: (1) בנהרם שיות : היתורים. על ברי הלומות לחבר נוקים כובול: בי מקד ירו. מסמר: נותם - ווחק לוסן: (1) בנחים. מיין מנים: ביום הידור ביום למים היות הלומו כחומה ביו להחים ביות המים להיות לחבר מלחם הבת היה הלחם להיות המים היה ילחם להיות המים היה ילחם להיות המים היה ילחם להיות המים היה הלוח המום בכת הית המים המהלה בהיות אולה לקרום בבון. (1) הבנו מנרו. במים נכת המים להיות להיות למים היה הלוח ההום בכת הית בחלום המום המהלה ביות המים היה הלוח בהיות המים הלהיות הלוח המום בכת הית ביות המים המים היה הלוח בהיות המים היה הלוח בהיות הלוח המים היה הלוח בהיות המים המים ולה להיות במים המים היות המים יות ברוך לחבן (חציים היים מות למים היה לחום ברול המים המים היה לחום ברול היות למום ברול המים מים להיות המים היה למום ברול היות למום המים לביות הלוח היות למים היות למום ברול הלוח למום ברול הלוח למום ברול המים להיות הלוח היות למום ברול הלוח למום ברול המים למום ברול המים להיות הלוח ברול למום ברול המים להיות הלוח למום ברול המים להיות המים להיות המים להיות המים להיות המים להיות המים להיות הלוח ברול המים להיות המים למים המים להיות המים למים היות למום ברול למים המים להיות המים להיות המים להיות המים להיות המים להיות המים להיות המים למים המים להיות המים למים המים להיות המים

rendering: And the riders of horses shall be shamed. [Even] the enemies come upon on horses who riding

them will be shamed, for Israel will defeat them battling [only] on foot. for the Lord of Hosts has remembered His flock, the house of Judah, and He has made it as His majestic horse in battle.

4. Out of them shall come the cornerstone; out of them, the stake; out of them, the bow of war. Out of them shall come every oppressor together. 5. And they shall be like mighty men, treading the mire of the streets in battle. And they shall wage war, for the Lord is with them. And they shall shame the riders of horses.

flock, and the flock follows them.—
[Redak]

upon the goats—Against their princes, and so did Jonathan render it: My wrath was against the kings and upon the rulers I visit. The Greeks were likened to goats in (Dan. 8:21), "And the rough he-goat is the king of Greece." Whoever wishes to explain the matter [otherwise] (not as referring to the kings of Greece) will say that הַּאָחַרִים is an expression of princes, as in (Isa. 14:9), "It aroused the giants for you, all the chiefs (יַחַאַדְּאַיַ) of the earth."—[Rashi]

as His majestic horse in battle—As the horse whose majesty is recognized in battle.—[Rashi]

4. Out of them shall come the cornerstone—Out of them shall come their kings; out of them shall come their princes, and out of them shall come those who wage their wars.—[Rashi] The cornerstone is figurative for the head of the people. The stake is figurative for the officer, and the bow is figurative for the warrior.

They will not need the assistance of any other nation; they will be able to wage their own battles.—[Redak]

every oppressor—They will oppress their enemies.—[Redak]

5. And they shall be like mighty men, treading the mire of the streets in battle—This verse is inverted. It should be understood: And they shall be in battle, walking and treading people as mighty men tread the mire of the streets.—[Rashi]

treading—Heb. דְּיִסִים, as in (Ps. 60:14), "And He shall tread down (סְבָּיב) our enemies," and (Jer. 12:10) "They have trampled (סְבִּיב) My field."—[Rashi] Israel shall be as the mighty men of Greece were originally, and they shall tread down their enemies in the mire of the streets.—[Redak]

and they shall shame the riders of horses—The house of Judah shall shame the riders of horses who come to wage war with them.—[Rashi]

Redak understands the verb in the phrase, וְהֹבְישׁוּ, to be intransitive,

סוקון: וואַיבר ית דבית יהודה וית דבית יוסף אָפָרוק וְאָבְנוֹשׁ גָלּוֹתָהוֹן וָאָרְחַם עַלֵּיהוֹן וִיהוֹן פַרַלָּא מַלּמֵלָּהִינוּן <u>אַר</u>י אַנא יִי אַלְהָהון וַאַכְבִּיל צלות הון: יויהון כגברין דכית אפרים וַיָּחָרַי לִבְּהוֹן בְּשְּתֵי הַבַּר וּכְנֵיהוֹן יֶהָזוֹן וַוָחֶרוֹן יִבוּעַ כַּבְּּהוֹן בָּמֵימָרָא דָיַי: חּ אַכְלֵּי נלותהון אַרַ ואַקרבינון רניא חשרקה . חולין ס'נ : פרקהינון ויסגון ככא

> רש" (ו) וגברתי את בית יהודה. כמלחמת היוונים: ואת בית יוסף אושיע. כמקום שגלו שם כחלח

> וכחכור כימי סלחריב: והושבותים. כמו והושכתים

לשון ישיכה: והיו כאשר לא זנחתים. כאלו לא זנחתים מעילם: (ח) אשרקה להם. כדרך השירקים

לביתן וחות לכוח חליו הטועים כדרך: ואקבצם.

סים כאשר הזכיר כי יכרת השוש מירושלם: (ו) **וגברתי.**

יהידה ויוסף הם הכאים מאשור אל ביתשני: **והושבותים.** מלה מורככת מן והשיבותים והושבתים כמו שבועות ימים

תן שבעת ושבוע ורבות ככה: (ז) והיו. בני אפרים יהיו

כניכיר : יין . כמו ביין והבי"ת חסרה כמו כי שפת ימים:

(ח) אשרקה. לנשחרים כחשור וכמלרים: ודבו.

בגלותם בחרץ נכריה: כמו רבו. בימים קדמונים בחרלם

והנה זה כמו כנאון ישראל ומלח כמו רבו זרה כי המשפט

: כאשר רכו

אבן עזרא

מהר"י קרא

על היונים וחשבונים: (ו) ואת בית יוסף. אלו יי שכמים: הדושבותים. על ארבתם: ותיו כאשר לא זנתתים. ויחי ישראל כמי שלא זנחם הקרדש ברוך הוא מעולם: (ו) כמו יין. כמו ארם שישתה יין שורא משמחו כמו כן יהוי ישראל שמחים: (ח) אשרקה לחם. כדי לקבצם מן הגליות:

לעת הקן לעתיד: כי פדיתים . כשאפדם: ורבו . רדיק

רגליים: (I) ונברתי. אתן לכם נכורה על אוביהם: וחישבותים.
הלה מורבכת מן הושבתים כן ישיבס וקו הישיבותים מן שוב ושני
הענינים נכינים מאן וילי כי ישיבם אל אוצם יושיבם שם
הענינים נכינים מאן וילי כי ישיבם אל אוצם יושיבם שם
בחשקם ובכחה : והיו כאשר לא זנחתים. יהיו בככור
צרותיהם שבברו: (I) היו נכבור אחרים. אחרים יחיד כלם
בכלחמה כפי נכור ככו שאבר לכלה והיו כנכורים: ושמת
בכלחמה כפי נכור ככו שאבר לכלה והיו כנכורים: ושמת
בין וכן תרנם יונהן כשחי חבר. זכן כי חפורות אתת, איש
יין וכן תרנם יונהן כשחי חבר. זכן כי חפורות אתת, איש
הטרות. לץ היין. שותה היין והרומים להם רבים: ובניחם
יראו ושמהו. הקמנים והנקרים שאין דרבם לתלחם יראו
ככלחבת אברהם שינצחו אייביהם בכלחםה ושמחו: (מ) אשרכה

להם. דנין חנקת השפתים בקיל רם והיא סיפן הקריאה וכן ושרק לו בקצה האדץ ופנין אקבצם "ס כי מפני חצרות שחיו שישים להם מלכי קבו"ם היי מפוזרים בין האומות ובים וחשמונאי שבו אל ארץ ישראל. חים זה הפסוק לפהיד: ורבו כבו רבו. מצודת דוד

(ו) והושבוחים. מלה שורכלת כן הובלה ומן ישיכת ההשקש מלי בשוכה ונהה (ישטיה לי): ונחחים. מנין שולה כשו למה מחמם (חהלים מ"ג): ואשנם. מלשן שניה וחשובה: (ח) אשרקה. מנין לפלוף קול הכלה בקבין השמחים וכן ושכק לו מקלה הלון (ששיח רגלי יביישו את האיד כוכבי הסוסים כי יתנכרו עליהם: (ו) חאת ביה יוסף, המה כני עשרת השכמים: יהושבותים, אשיכם לארלי וישבו כה כהשקש ושאלן כי אדמם שליהם ויהיו כאלו לא זותחים משולם כי לשי רוב השוכה לא יוכרו יתי הגולה: כי אני וגו'. אשר הרת בידי לברשות שובה: וחאום, זכו אממה להם בכל עת

משונט כי היי להיכות טובה: ואמנם היכן מענם לכה ככל מח היכת כילו לר: (ו) זהיו כנבור אפרים. אף בחינם גבורים יהרגו בפמים רנבור ולאבר יראו כללהתם ישמת לכם כמו היין אשר ישמת כלב וכניהם יראו כללתת הבותם וישמתו ויגל לבם בתשופת ה': (ת) אשרקה לחם. אלשלף לבני הגולם לרפו שיבואו וכוה הקכלם

nations. They returned to Eretz Israel during the reign of the Hasmoneans.

for I have redeemed them—When I will redeem them.—[Rashi] [This is the prophetic past.]

And they shall multiply-in exile

as they multiplied in Egypt.—[Rashi] As they multiplied in Egypt, so will they multiply at that time in the distant future.—[Redak] And they shall multiply in exile in a foreign country as they multiplied in ancient times in their land.—[Ibn Ezra]

6. And I will strengthen the house of Judah, and the house of Joseph I will save. And I will cause them to settle, for I have bestowed mercy upon them. And they shall be as though I had not forsaken them, for I am the Lord their God, and I will answer them. 7. And Ephraim shall be like a mighty man, and their heart shall rejoice as if [with] wine. And their children shall see and rejoice; their heart shall be joyful with the Lord. 8. I will whistle to them, and I will gather them, for I have redeemed them. And they shall multiply as they multiplied.

6. And I will strengthen the house of Judah—in the war against the Greeks.—[Rashi] I will give them might to defeat their enemies—[Redak]

and the house of Joseph I will save—in the place where they were exiled—in Halah and in Habor—in the days of Sennacherib.—[Rashi] The house of Joseph represents the Ten Tribes.—[Kara] Judah and Joseph are those returning from Assyria to the Second Temple.—[Ibn Ezra] [There is no known return of exiles from Assyria during the days of the Second Temple. Perhaps the meaning is that if Israel would be so deserving, all the exiles would return then.]

And I will cause them to settle—Heb. הושְׁבְּחִים, Like הְּהֹשְׁבְחִים, an expression of settling.—[Rashi] Ibn Ezra and Redak explain this word as a combination of הְּהַשְׁיבּוֹחִים, and I will return them, and הַשְּׁיבּחִים, and I will cause them to settle. I will return them to their land and cause them to settle there in tranquility and security.—[Redak]

And they shall be as though I had not forsaken them—As though I had never forsaken them.—[Rashi] They shall live in great honor and peace as though I had never forsaken them, for all the good I shall bestow upon them will cause them to forget their past troubles.—[Redak]*

7. And Ephraim shall be like a mighty man—The sons of Ephraim shall all be mighty men in war, as in verse 5.—[Redak, Ibn Ezra] Although they are not mighty warriors, they will slay among the nations as mighty men.—[Mezudath David]

and their heart shall rejoice—Their heart shall rejoice when they are victorious in battle.—[Redak]*

8. I will whistle to them—in the manner of those who whistle as a sign and a signal for those straying on their way to him.—[Rashi]

and I will gather them—at the time of the end in the future.—[Rashi] Redak suggests in addition that because of the troubles the Jews suffered at the hands of pagan kings, many Jews scattered among the

ם וּכְכָא דָבֶדַרְהֵינוּן בֵּינֵי עספיא וקצרעא דחיקא הַווֹ דְבִּירִיןְ לְּדָחַלְּהִי ווורכון שני חיין עם בְּנֵיהוֹן וִיתובוּן :י וּכְבָא דאַפַּקהינון רַכְּצָרֵים כָּן מאַתוּר אַקָרֶב נְלּוּתָהוֹן וּלַאַרָעא גַּלְעַר וּמָקַרְשָׁא אָעֵילִינוּוּ וַלָּא וַסְפִּיק לָּהוּן: יא וַיַּהַעַבְרוּן לַהוּן נְכִין וֹנְבוֹרָן כְּכָא דָאָהַעָבירוּ לַאַכְהָהָהון בְיַטָא וַיַחֵוּוּן ת'א וענר נים . םנכלרין כג י סנאירוי בפורענות כָּסָא דָאִימָרָפוּ גָּבָרַיָּא כְּגַלֵּי יַסְא וְיִבְּדָּתוּוֹן כָּלֹ מַלְּבֵי עַסְמַיָּא וְיִבְּמֵיל הּוֹ קפּא כאתיראה

כגולה כמו שרכו כמלרים: (מ) ואזרעם. חהלה כעמים כאדם הזורע סאה להכנים כמה כירין: וחיו את בניהם. עם כניהם: (י) ולבנון. זה כית המקדם: ולא ימצא להם. ולא יסופק להון: (יא) ועבר בים צרת. והעפיר לרה כלור היוסה כתוך הים והיא ראש לאדום: והבה. הקדוש כרוך הוא אשר היא המכה: בים גלים. להשקיע את לור: כל מצולות יאור. הוא מלים:

לי ראש הלבנון: ולא יכצא להם. לא יסליק להם גלעד ולבנון ברוב כוור היוסכת כתוך היס והיא ראם לאזוס: והכה. ברב עם שהיו שם כד שיבכשו כל הארצות אשר ברוב עם ברישות אות אותר ברוב עם צרה. בשהוא אומר ועבר ביש האיא ראש העובה איא ושבת על הים באוסוכיא. וכן כשתוא אימר ונתתי ההיים הוא היאור לכך הוא אומר ונתתי יאורים הרבה השוב כאלו אומר ונתתו כצדים חרבה. ולפי שכל כהייתם של כצרים הוא היאור לכך הוא אומר ונתתי

מהר"י קרא (מ) ואורגם כעמים . אמר הקרוש ברוך הוא אני זדעתי

לישראל בעטים עד לפרחוק: ובפרחקים יוכרוני. וכשיוכדוני

בבית תפלתם בגלותם שגלו שם לפרחיק: והיו את בניהם

ושבי . כיד אקבלם ויהיו האבות עם הבנים וישיבו לארץ ישראל: (י) ואל ארץ גלער, זהו בית הכקדש, ככו גלער אתה

אבן עזרא

(ע) ואזרעם . ארכה זרעם : את בניהם . עס

כניהם ישכו אל ארלם: (י) והשבותים . ולא ימצא

להם . לא יספיק להם הישוב כי רכים יהיו: (יא) ועבר .

רומ: צרה. הטעם כי יכם הים גם יאור מלרים להיות

דרך לעבור גאולים מאשור כי כים יכואו אל היאור אל

מלרים ומשם אל ארך ישראל וככה אמר ישעיהו וההרכים ה'

את לשון ים מלרים והניף ידו אל הנהר זהו יאור מלאורים ושם מלרים והניף ידו אל הנהר זהו יאור מלשור : והורד כחוב והיפיה משלה עשלה עם ושר ישלה מלשור: והורד

רד"ק כמי שרבו בפצרים כן ירבו בוכן הרוא: (ט) ואורעם בצמים. "מ שאכר זה על שהיו זרתים בנוים כשבתזרו באומות מפני צרום כלכי עלכי ושל היו זוכרים האל וכצוהיו: וחיו את צבויה ושכו ליכו ושכי היו יום ביחי עם בניים כשם האל וכצוהיו: וחיו את בניהם ושבו לארצם בימי השפונאי לכל במהירה או לביול בין העפיסיותיו מכוברים בעיהם על התשונה לכל משל להי או לביול בין העפיסיותיו מכוברים בעיהם על התשונה לכל בארץ ביים וכלכו גרום ביותו באות ביותו לא ארץ בארץ מצרום ואשור. שיצאו כשם ספני הצדות: ואל ארץ ביצרו באותן, כלער מעבר הירדן מורחה ולבנין כלל כל ארץ ביער לכו העבר ככן שאכר ההר המיב הזה והלבנין: ולא שישראל מזה העבר ככן שאכר ההר המיב הזה והלבנין: ולא

יפצא להם. לא יספוק להם פרובם. זוית ולבנון ופקרשא כפו שתרנם אונקלום: ניל) וכבר בים צרה. האומות שהם רבים פכידרים תנכור בהם צרה אחבר נעבר לפון נכר רול דבר הצרהג והכה בים גלים. האל יתברך יכה בים ובגליו וייבש אותם מצורת ציון מצורת ציון

ר"ל העיר לכם לבוד להרלם כי או הסדם מהגולה ויחרכן רכנים ודכנית כמו ברכו מאו במלירים: (פ) ואורעם בגוים. אף כי סירתים כי וה שמים כמסול לוכיעה אשמ"ל במתחקים כמקום בתסורו יוכרו כי ולכן יחיו עם בניהם וישובו להרלם: י) והשיבותים. השיבם להרלם מארן תלירים וחקבום מאבור מקום בנו שם עשרת הבכנים: ארץ גלעד. הוא עבל הידן: ולבגון, זה א"י בעבל הידן המערכי: ולא יפצא. לא וססוק לההויק (9) אורים, מלכון זרשה יחול שנין פורה והפלה:
 ולבנין, בס יעד הח"י לפנון עו"ב זה נקדה לכ ח"ד בס לפנון כ"ב הכב לפנון עו"ב זה נקדה לכ ח"ד בס לפנון כ"ב הכבון לכי הכוב לולנון (דפרים ל): יכצא. ענין די הכבון כמו על מעלה לני ההד (יהוש ע"ד): (יל) והובישי. מ" איבו בייצ'יה. שנוק המום כמו ירוב מעלולת (במות מ"): איבו בעלולת (במות מ"): איבו, כן יקדת נהל מללים: והורד, מל יכידה והבפלה: גאון.

את כלב: (יא) ועבר ביש צרה. או תטפור לרה על האומות הרפים כמי הים והלרה ההיא 'חכה את הגלים אשר פים ד"ל השרים הרפים הרשהים: הריבישו וגו'. כל המקומית העמוקות שפיאור יהייבשו ד"ל כל המגן מלכים יאפדו ולפי שכל שבת מלרים היא בהיאור

and He shall strike—The Holy One, blessed be He, Who is the One Who strikes.—[Rashi]

the waves of the sea—to sink Tyre.—[Rashi]

all the depths of the river—That is, Egypt.—[Rashi] These particular nations are mentioned because they did more harm to Israel than other nations.—[Redak]

9. And I will sow them among the peoples, and in the distant places they shall remember Me. And they shall live with their children and return. 10. And I will return them from the land of Egypt, and from Assyria I will gather them. And to the land of Gilead and Lebanon I will bring them, and it shall not suffice for them. 11. And trouble shall pass through the sea, and He shall strike the waves of the sea and dry all the depths of the river. And the pride of Assyria shall be brought down, and the rod of Egypt shall turn away.

9. And I will sow them—first among the peoples, as a person sows a seah to bring in many korim.—[Rashi] Seah and kor are dry measures. A kor contains thirty seahs. Ibn Ezra also explains the sowing in the sense of multiplying, while Kara, Redak, and Jonathan explain it in the sense of scattering. They refer to the time the Jews were scattered among the nations because of their troubles with the pagan kings. These scattered Jews nevertheless remembered God and His commandments.

And they shall live with their children—Heb. אַח־בְּנֵיהָם.—[Rashi] They will return with their children to their land.—[Ibn Ezra] There they will live with their children, and they will return to their land in the days of the Hasmoneans.

Others explain: And I will sow them among the peoples after they are saved in the days of the Hasmoneans. They will go out for commerce or for pleasure trips among the nations, and they will be highly respected among them because of the salvation performed for them by God. They will return with much wealth, with which they and their children shall live.—[Redak]*

10. And I will return them from the land of Egypt, and from Assyria, etc.,—where they went because of their troubles.—[Redak]*

and the Lebanon—This is the Temple.—[Rashi from Jonathan] In several places the Temple is called the Lebanon, from the root אלינה, white. The sacrifices were offered at the Temple to whiten the sins of Israel (Sifre, Deut. 3:25; Yoma 39b).

Redak explains the Lebanon as the entire land of Israel west of the Jordan.

and it shall not suffice for them— Heb. יְלֹא יְּמְגֵא לְנֶהֶם.—[Rashi, Targum Jonathan] Since they will be so numerous, the land will not suffice for them.—[Redak]

11. And trouble shall pass through the sea—And the trouble shall pass through Tyre, which is situated in the midst of the sea; it is the head of Edom.—[Rashi]

יכ וַאַנְבְּרִינוּן בְּטֵימָרַא בּ יהכון ובשמיה פַריקין אַפר ייִ: × פּתחוּ עספיא הַרעיכון והשיצי אָשְׁתָּא תּוֹקְפַיכוֹן: שלפוניא רַעַהִּירֵי נּכְסַיָא מִהְבַּוּוִין אַוְלָּילוּ פוּרָנִי מְדִינָהָא אַרָר אַתְבְּוֹיו מְחַוּוֹ תוקפבון: ג קל צוחת הכציר ק ת'א פתחלכנון. (ליב לק יופה מג): מַלָּכָיָא אֲרֵי אָתְבְּוִיזוּ

כצ"ל מהר"ו קרא יאורים חרבה : ושבם מצרים יסור. מלכות מצרים יסור: (יב) ונברתים בה' . ולא ע'י האוכות שהם כפו לבנון שפעולם לא יאכל באש:

א) פתח לבנין דלתיך. הוא מתנבא לעתיד על האומות שהם ככו לבנון ואוכר לפתוח דלתות בריח שלהם: ותאכל אש בארויך. אלו הכלכים הגרולים: (ב) הילל ברוש כי נפל ארו. ברוש הוא תחת הארו שהוא קפן פמנו והארו

שתוכנו ותווף כרכית: (ג) הרועים. המככים: אדרתם. נהול מסנו. כמו גן הפחתים והסגנים שהם תחת המככים כלם ילילו כשילבו מלכיהם שהיו סגינים כליהם: אשר אדירים שידרו הילילו אלוני בשן. אלוגים גם הם תחת הברושים שהברושים גדולים כהם. ככו כן השרים ועבדי המלך ייליגו לפי כשהמלכים יורדים גם אלו יורדים וככו והיה לארו אדיר: כי ירד יעד הבציר . כי ירד כבוד היעד שהוא בצוד וחוק'. כלו' מלכי אומות: (ג) קול יללה הרוכים. אלו המלכים הרוצים את רד"ק אכן עורא

ד'ל המון העמים ווהו והובישו כל כצלות יאור כמי שפי׳ והורר נאון אשוד וזכר אשור וסצרים שהם הרעו לישראל יותר משאר האומות: (יכ) וגברתים בה׳. כפו ואל כשה אמר עלה אל ח׳ הנה פירשנו פרשה זו על דעת הניפרשים בבית שני והנכון בעיני כי היא כלה עתידה כפו שלפניה ויבא זכר יהודה ואפרים על נכון כי ביםי המשיח ישיבו כל ישראל לארצם יהודה ואפרים סה שלא שכו בבי׳ שני אלא גלות בבל שהיה יהודה ובניםן ובזכרו יהידה בכל מקום כאלו זכר בניםן עצי כי בנימן נופל ליהידה ופה שוכר יון הוא כאלו זכר נוג ומנוג כי אחים היו מבני יפת וכלם יבאו ביבי המשיח וכת"י על בניך יון על בני עמסיא כסר שכתבנו וכל הפרשה בכואר לוה הפירוש ומה שאמר ואורעם

בעמים פידושו כרעת התרגום כמו שכתבנו ופי' וכבר בים צרה כמי שפירשנו או יהיה פירושו ככשבקו כמו שאמר בנבואת בעם עם יו של היו היו את לשון מם כם מצרים ונוי: מ) כתח לבנין, פי רשו הכפריםים זה על בפול נילכות בית חשםונאיו או על עת חרבן בית שני ויתכן לפרש סטוך לענין איםר לפעלה ממנו על אברון האיכות ובוד. הוא דעה יונתן שתרגם פתחו עכםיא ונוִי: (כ) הילל ברוש. ה'י אלילו מלכיא ונו': הבציר. ככו ערים בצורות. ובתיב הבצור וקרי ביו'ד הבציר מצורת ציון

בשן. שם מקום מרעה: ירד. מלשון ירידה והשפלה:

יא (א) פתח לבנון דלתיך. תרגם יונתן פתחו עממית איא (א) פתח לבנון דלתיך. תרגם יונפל ארז. שהות תרעכון: (ב) הילל ברוש בי נפל ארז.

גדול מן הברוש הילילו השלטונים כי נפלו המלכים מעכו"ם: אלוני בשן. (קישנ"ש כלע"ו): בי ירד. כי נפבר ודומה לו וכרד ברדת היער (ישעיה ל"ב): יער הבציר. יער המכלר תקוף כרכיא: (ג) הרועים. המלכים: אדרתם.

באון אשור . שלח ימשלו בישרחל כי יפיל פחד ההשמונים שליהם וככה מלרים: (יכ) וגברתית . יתן גבורה לאלה הבחים ויתברכו בשמו בלי פחד. זחת תהלת פרשת מקונן של החשמונים שתחבד מלכותם והטעם כי ההשמונים כם הארנים:

יא (ג) הילד כרוש . שרי ישראל: כי נפף ארז . מלכי החשמונים: אלוני בשן. הניתנים פרין: בי ירד יער הבציר. שהוח נככד מהם: (ג) קול.

תתנין אחד ויש לפרשו הבציר כענין והשיג לכה ריש את בציר והמשולם לכצי היער ומככם לבציד לפי שהיו עושים פירות כלומר שהיו עשירים וגדולים כעלי נכפים וכקנה וקנין: מ) קול יללת . אדדתם . חוקם והקפם ותפארתם ופי" הפסוק כתרגומו כצורת דוד

ששולם ועשקם השדות לכן מדמם הכדן הנשית מי היאור: | פנין רוממות והתנבהית: ושבם. פנין מישלה כמו לא יסור שכם הזורד. יושפל רומפות השור ויסור ממשלת טלרים: (יב) וגברתים | מיהידה (בראשית מ"מ): בדר, מנכר את ישרהל כתשופת כי ואף שהי היא התדבר וגברתים "א (כ) הילל, מלשון יללה: אדירים, חוקיש: שדרו. נטבקו: סמר כם' כחחר המדכר ודוגמתו וחל משה המר שלה חל ה' (שמות כ"ד) ולף שכי הים המדכר וכן דרך המהרה: ובשבו. במשעת הבציר. מכלר וחווק וכן ערים כלורות (מ"ב י"ט): (ג) אררתם. שמו יחהלכו בפת להלתם מול ההויכ:

Kara explains that the glory of the forest has gone down. Mezudath David explains that the forest has been humbled.

the fortified forest—The fortified

forest, the strong walled cities.— [Rashi, apparently from his version of Targum]

the shepherds—The kings.— [Rashi from Jonathan]

12. And I will strengthen them by the Lord, and by His Name they shall walk, says the Lord.

11

- 1. Open your doors, O Lebanon, and let the fire consume your cedars. 2. Wail, O cypress, for the cedar has fallen, for the mighty ones have been spoiled. Wail, O oaks of the Bashan, for the fortified forest has gone down. 3. Hearken [to] the wailing of the shepherds, for their glory has been spoiled.
- 12. And I will strengthen them by the Lord—Redak points out that the entire chapter is explained by most commentators as referring to the time of the Second Temple. However, Redak explains it as referring to Messianic times, when the entire Jewish nation—Judah, Benjamin, and the Ten Tribes—will return.
- 1. Open your doors, O Lebanon—Jonathan renders: O peoples, open your gates.—[Rashi] Accordingly, this refers to the destruction of the nations in the future. Others explain this phrase as referring to the downfall of the Hasmonean dynasty (Ibn Ezra), and still others as referring to the destruction of the Second Temple.—[Redak]

and let the fire consume your cedars—These are the great kings.—[Kara, following Jonathan]

2. Wail, O cypress, for the cedar has fallen—[The cedar,] which is bigger than the cypress, [has fallen]. Howl, O rulers, for the kings of the nations have fallen.—[Rashi from Targum Jonathan] These are the

governors and the subordinate rulers.—[Kara]

for the mighty ones have been spoiled—I.e., the wealthy ones have been spoiled.—[Jonathan]

Wail, O oaks of the Bashan— Kèsnes or chesnes in Old French, chênes in Modern French.—[Rashi] The oaks are subordinate to the cypresses, for the cypresses are taller. Similarly, the princes and the servants of the king shall wail, for when the kings fall, they, too, shall fall.—[Kara]

for ... has gone down—Heb. To:, For it has been broken. Similar to [this expression] is (Isa. 32:19), "And He shall hail down the breaking (Party) of the forest."—[Rashi]

Rashi finds the concept of the forest going down difficult. He therefore interprets the verse to mean that the forest has been broken, basing this interpretation on a similar construction in Isaiah. At the quoted verse in Isaiah, however, Rashi interprets nash, however, Rashi interprets nash; the hailing down," with the "beth" part of the radical Tla, hailing.

בפירים Ĺ להין אַמְרין כָא עלָנָא אריני. אריני כבני אריון קחונירון קל עליהון רום ר פְּרָנוֹ אֲמָר רארוכניאו מלא נאינרן קרין קענא לַנכְסְהָא: קניהון קמלין 7, יבמקרע. נר יניש ירונא. לפרנאא פרנסיא שליםו Ž,

הוכא וקנקניקן אָמָרין בְּרִיךְ יָי מניר"י קרא אַמְפּרנְא וָרְעִיקּוְלָא חִיִּטִיןְעֵלֵיהָן :

קכץ בו'ק האי נחה

העם! אררום, סלכותם: קול שאנת כפורים. שישוני רקפורים כנקים שבור נגיון יודרן שויי שם כלוכר כלכות ארבום, משמש עד הירון. עלשיו יודרן שידי שם כלוכר כלכות החובר, וה' אשם יביר ביודר, אשמטי בשור גיון יודרן שהיי שם כלוכר הוה אשםי יביר אשטי יביר אין בשידי הרוכר, אלי ישראל שירים אלא להרנה. (ה) אשר קניהן היות אישטי יביר אין או איבה בנולם שכרותם עליהם לוניהן היותם ואיבה יבינים איותם והיות מיי שהיו היותם יודר היותם ואיביר בל אום שהוא כיכר אאני ומכריון יא המכינים את יותרינים אלי היותרינים אלי היותרינים אלי היותרינים אל יותרינים אלי היותרינים אלי היותרינים לא יותרינים לליהי, שינאי מכלי אפרי הלליה אחום היותרים אלי המליליה אחום היותרים אלא המחל עליה. ביר האופות בעונותיהם וכעם יושבי הארץ ישראל ולא אצילם הורג ואין נותן ללנו שיהי לו אםמה כדבר . ומוכרם מתהלל: ברוך ה' . שמסרם כידי והריני עשר: ואעשיר . והרי בי מפלרמם: שאנה כפירים, וככו הברים: כי שורר נאין
הירדן. שהוא מקום הכפירים ואייות ורנוחני פירשי אין פתם לכנין דלמיך שנל מרכן כיח שני מתכל הנכיא
אי וארכשים שנה קדס חורבן היו דלמים ההיכל נפחמות
אי וארכשים שנה קדס יותכן כן זכאי אמר לו היכל היכל
ש מאלייקו נשר כרן ייחנן כן זכאי אמר לו היכל היכל
ש מלייקו נשר לח מנשים את עלמך יודע אףי שסופך לימרכי וכבר נתובא עליו זכריה בן עדוא פתה לבנון דלתיך וגוי (ד) רעה את צאן ההרנה. הכן להם רועים. כלומר הנכל על פרנטיהם העתידים לרעותם מעתה: צאן הדרנה. ישראל שהרגום רועיהם ואכלום: (ה) ולא יאשםו. מלכי הגוים שאלם למוכם זה מוכרם והקונה ָה ה

רד"ל פי' הפרשה על הורבן כית שני ולבנון הוא בית המקרש ו וחבירגים "שנהקוים חבון הנית היו להנתח ההיכל נפחות ה שאלהן גער בהן ירבן וייתן בן וכאי אבר לו היכל תיכל ער כיו אחת מכעית עצפך ירבן אני שסופך ליחרב וכבר תוכא עליך היו הרובה. מרשה וו רוב המפרשים פרשוה לשער אםר לעביא שיתננא על ענין ישראל מה יהיה עד גלוחם וייב איתה הרועים. שאנה כפירים. כי הכפיר הוא מלך ההיות ותלת כפירים תשרת בענור אחרת כמו כפאך אלהים שהוא כפאך כפא אלהיסוככה והיבי שרד.כפיר שהירדן היה מתואה כו שלא יוכל אדם לעכור את הירדן מפחדו ואם פירשנוהו כי יבש הם המלכים וחדרתם הם החשמונים: אכן עורא

מהקט ומשווס וכוום מבליון ולדיכ: במירים. כן יקכלו הסכיות - ססס יילינו כי נחברו קבל שהוח המקי ומשווס וכוום מבלוון ולדיכ: במירים. כן יקכלו הסבותן - במירים. כ"ל הכה המתקל באות המין בקלי שהוח בשון היבן הכין מביר המיות וכין נכבר המשנה הסתון - במירים. כ"ל הכה המתקל באות בש"ם להילים המיות יכין בהרי מים המיות יכין בהרי מים באיות המיות יכין בהרי מים באיות המיות ולחים וכין מלהיות היבות המיות ולחין בהיות המיות המיות המיות המיות המיות המיות המיות ולחין בהיות המיות מיות המיות המיות

tunnel does the thief call out to the Merciful Chief (Ber. 63a). thank God for any gain or profit, much as the Talmud states: "In the

Hearken [to] the roar of the young lions, for the pride of the Jordan has been spoiled. 4. So said the Lord, my God: Tend the flock of slaughter, 5. whose buyers shall slay them and not be guilty; and whose sellers shall say, "Blessed be the Lord, for I have become wealthy"; and whose shepherds shall not have pity on them.

for their glory—Heb. בּאַרָהָם.— [Rashi] Their kingdom.—[Kara] Their strength, their might, and their glory.—[Redak]

the roar of the young lions—The princes shall weep.—[Rashi]

for the pride of the Jordan has been spoiled—The pride of the Jordan, which is the place of the young lions and the old lions. Our Sages (Yoma 39b) explained "Open your doors, O Lebanon," as the prophet prophesying about the destruction of the Second Temple: that forty years prior to the destruction, the doors of the Temple proper would open by themselves. Rabban Yochanan ben Zakkai rebuked them. He said, "Temple, how long will you terrify yourself? I know that you will eventually be destroyed. Zechariah the son of Iddo has already prophesied concerning you: 'Open vour doors. O Lebanon, etc.'"-[Rashi]

The doors opening by themselves was a sign of the enemies' approaching and entering. Zechariah's prophecy of the doors opening was a sign of the destruction.—[Rashi to Yoma 39b]

4. Tend the flock of slaughter— Prepare shepherds for them; i.e., prophesy concerning their leaders who are destined to lead them from now on.—[Rashi]

the flock of slaughter—Israel, whose shepherds slew them and devoured them.—[Rashi]

Ibn Ezra explains this prophecy as an allusion to the Hasmonean rulers. Redak also states that this idea pertains to the time of the Second Temple. Israel is referred to as "the flock of slaughter" because when it transgresses the commandments of the Almighty it is constantly delivered into the hands of its enemies to be slaughtered.

5. and not be guilty—The kings of the nations among whom I will exile them; this one sells them, and the buyer slays them, without feeling (lit., "and he does not put to his heart") that there should be guilt in the matter. The seller boasts.—[Rashi]

Blessed be the Lord—Who delivered them into my hand, and behold! I am wealthy.—[Rashi]

for I have become wealthy—And behold! I am wealthy.—[Rashi] Redak notes that the buyers feel that it is God's will that they slay the Jews, much the way Sennacherib felt when he conquered the land of Judah and destroyed it. Redak also suggests that people customarily

ו אַרי לָא אָחום עוד על יַהְבֵּי אַרְעָא אֲכֶר יִי הָא אַנא סָנָרַי יַת אָנְשְא גָבֶר בְּיָד חַבְרֵיה וּבְיָר סלכיה וובזון ות אַרעא וָלָא אַשַׁיוַיב מָיָרהוּן: ז וכניתי פרנסיא על עַכָּא וְאִינוּן שְׁלָּטוּ בְהוֹן פַּעָנָא לָנַכְכָּחָא מַסְכֵּינוּ וטלטילו ות עסי קרמי. וַאָתְפַּלִּינוּ לָתַרְהַין פַּלְּנָוָן אִהְפְּלִיגוּ בית ישָרָאַל על דבית יהודה וקצו בכלכותא ת'א בני מקלום. רָבֶית דוָד דִי כַהוֹוְרַעוִא

מהר"י קרא

בירם: (ז) וארעה את צאן ההרגה. וא"ת לפה איני רופת אוהם . אפר הקב"ה כבר הייתי רועה אותם לאלו עניי הארץ: ואקח לי שני כקלות,כדרך הרועים שכנהנים הצאן בשבפים: לאחד קראתי נועם,אלוהי׳ שבפים: ולאחד קראתי תובלים, שבפ

ואקח לי שני מקלות. לפוף ימים חלקתים לשתי ממלכית בשוונס: לאחד קראתי נועם. ירבעם אמר לנהלם לחט: ולאחד קראתי חובלים. רחבעם אמר להם אבן עזרא

ישראל בעושיו איה אלוה עושי: נו) כי לא אחמול עוד. אם לא ייפינו מעשיהם: על יושבי הארץ. על יושבי ארץ ישראל: ביר רעהו וביד כלכו. ישחיהו הם בהם וכלכם גם כן ישחית בהם הן כלך ישראל והן כלך האוכות השולם עליהם: פמציא. מומין . כבו ואת העולה הבציאו אליו לנתחיה: וכתתו את הארץ. בין זה ובין זה יכריתו וישחיתו את ארץ ישראל: ולא אציל מידם. לפי שחפאו לי: ווארעה. לכן עניי הצאן. באכת עניי הצאן בצאתים כשלקחתים לרכות החלה אפרש פרשה זו על דעת המפרשים אותה לעבר אעפ"י שלא מצאתי

לאחד כהם פירוש שלם בפרשה זו אפרש אני מה שאפצא בדעתי בע"ה ית׳ : ואקח כי שני מקלות . דרך הרועה לנהוג צאנו במקל שבידו ואמר כי לרעות את ישראל לקח שני מקלות רמו בזה כן הנהגתו אותם לא היה בענין אחד רק לפי מעשיה׳ היה מנהינ׳ לפיבד זכר שני מקלות ואמר לאחד קראתי גועם ולאחר קראתי חבלים ולאחד שניה' פתחין שלא בספיכות ואין זה בכנהג ברוב אלא שנשצאו כך פנשים ואסר כי לאחר סן הכקלות קרא נועם דיל כי בנעימות נהג אוהם על דרך שאפר דוד הכלך ה' רועי לא אחסר בנאות דשא ירביצני על סי פנוחות ינהלני וזה היה בוסן שהיו ישראל שיכרים דרך ה' שהיו כלכיהם ושופסיהם סובים ומדריכים אותם בדרך ישרה ואוהיה האל כנהיג אותם בנעימות שבעים כל פוב אין שפן ואין פגע רע: ולאחד. מן המקלות קרא חובלים. והוא לשון השחתה כפו פחבלים כרפים ריל שהם

כני ההרן (ויהרא ש'): ובחחו. שנין שבירה ונחילה: (ז) לכן. בשבור: עניי. שנין שפליח והכנשה: מקרוח. מטוח: נועם.

סצורת דיון סצורת דור פספור (ו) במציא. מלכון מליסה והים ליכדן : (ו) במציא. מלכון מליסה והום כענין הומנה כמו וימלים: לרמו על ישרהל שהמה להן מרעיתו יחבי ומעוחדים הם להריגה בחרבן הכית הבני וגא אחמול עוד עליהם מעתה: מכציא את

אני עשיר: (ו) ואָרעה זית צאן ההרגה. כל אלה דכרי

הקדוש ברוך הוא לנביא ואני רעיתי אותם בימים הקדמיני':

לבן עניי הצאן, חמת עניי הנחן היו כבהתהלתי לרעוחם :

הוא הבם הנכבד וזה הנבין והעד כי לא אחמול עוד ואל

תחמה על רועיהם לשון רבים כי כמוהו ישמח ישרחל בעושיו אם בעליו עמו: (ו) בוכציא. כמו וימליאו: וכתתו את

הארץ. לכדוה ולח חציל מידם חו וכתתו החויבים חת

יושבי החרן: (ו) וארעה. הנה הטעם כי השם ירעה

חותם שתה לפני בח עת שמידת ההשמונים ועתה יספר

דרך משל גם נבון הוא שקראן לאן ההרגה כי כן היו בגלותם

ילתות לי היכו היכו להתחול היה להיכה מתקה. בכל היא היה בשפת, יוצרי הים היה היה היה מלבון חבלה והשחתה: היהוב, את היה מלכו ההמן להשתידו וכן היה בפוף בית היבו הקב עליו וביד מלכו ההמן להשתידו וכן היה בפוף בית הבני שמנכיה' השתידום והפרילים נלממו זה בזה כמוובר ביוביפון: ובחתר, מלכיהם וסרילי העם יכחתו את עם החרץ ולא אליל אם מי מיד הוכניו וכאומה הואיל ומעוחדים להריגה הביני שקייבות להקן : (ו) וארעה. משם הכיאה מוש הלא הנו מי מיד הכיני ורשה אה הלאן העומדת להגינה בכית המעבחים. לכן עניי חצאן. ר"ל המלחי עליהם להשוחם בעבור כי היו הנכנעים והירודים שככל הצאן: ואקח לי. לקההי לי לגורך הנהגהה שתי מקלוח: גיעה. כי היה נעים ולא הכאיב בהכאחו: דובלים. כי היה מחבל ומשחים

its deeds. He did not protect the people from their enemies. However, at no time did He remove His Shechinah and His watchful eye from them-until the exile. All along there were good kings and bad

kings. When the kings and the people behaved badly, God ruled over them with the staff called Destroyers; when they behaved well, He ruled over them with the staff called Pleasantness.*

For I will no longer have pity on the inhabitants of the land, says the Lord. And behold! I will deliver the men, each one into his neighbor's hand and into his king's hand. And they shall crush the land, and I will not save [them] from their hand[s].
 And I tended the flock of slaughter; indeed, the poor of the flock. And I took for Myself two staffs; one I called Pleasantness, and one I called Destroyers;

and whose shepherds—Ibn Ezra and Redak explain this phrase in the singular: and their Shepherd. God, Who is their Shepherd, will have no pity on them and will deliver them into the hands of their enemies.

6. For I will no longer have pity—unless they improve their ways.—
[Redak]

on the inhabitants of the land—On the inhabitants of Eretz Israel.—
[Redak]

into his neighbor's hand, etc.— One will destroy another, and their king, too, will destroy them; both the Israelite kings and the gentile kings who rule over them.—[Redak]

And they shall crush the land—Between the two of them, they will destroy the Holy Land.—[Redak]*

7. And I tended the flock of slaughter—All these are the words of the Holy One, blessed be He, to the prophet: And I tended them in the early days.—[Rashi]

indeed, the poor of the flock— Indeed, they were the poor of the flock when I began to tend them.— [Rashi]

and I took for Myself two staffs—

At the end of a period of time, I divided them into two kingdoms because of their iniquity.—[Rashi]

one I called Pleasantness—Jeroboam promised to lead them gently.—[Rashi]

and one I called Destoyers—Rehoboam told [his kingdom] that he would flog them with scorpions (I Kings 12:11). [Zechariah] calls their rulers staffs because it is customary to lead flocks with staffs.—[Rashi]

Redak understands the two staffs as figurative for God's rule over Israel. Sometimes He ruled with pleasantness, as depicted by the Psalmist (23): "The Lord is my Shepherd, I shall not want. He makes me lie down in green pastures; He leads me by the still waters." God led Israel with pleasantness when Israel kept the way of God; when its kings and judges were good and led Israel on the straight path. God lavished Israel with plenty and let the people live without adversaries or evil occurrences.

Sometimes, God's rule was with destruction. He ruled in this manner when Israel corrupted its ways and

374

על עסי: ח ושיציתי תַּלָתָא פּרַנְסֵיַא יתהון על דנקשתהון צת בפולחני: תשנית פ: כחלה כי

ליסרם בעקרבים לפי שדרך נאן לנהלם בתקלות קרא למושליהם מקלות: (ח) ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד. והם השחיתו דרכיהם עדשמחםתים והרנתים בחדם אחד כל שלשת הרועים שהרג יהוא את כל בית אחאב

ואת ביח אחזיה מלך יהודה ואת אחיו ואת כל זרש מלכות דוד ועתליה איבדה את השאר זולתי יואש שנטמן (מלכים כ' עי): ותקצר נפשי בהם, מחסתים. וכל לשון קולר נפש הוח דבר לרה או דבר מחוש שחין הדפת סוכלחו והגר הלכ והמעים מלהכיל כמו שאליהוא אמר הניקחני רוח בשני (איוב ל"כ): וגם פשב בהלה בי

אכן עורא אל בבל על כן יספר הרעות שעברו עליהם ועתה בשובם לירושלם ירעם וטעם לכן עניי הלחן בעבור שים כלחן עניים הולרכתי לקחת שני מקלות וחלה הם ורובבל פחת יהודה ונחמיה התרשתא וכתוב על נחמיה אחרי מות זרובבל גם אותי לוה להיות פחה בחרץ יהודה והרחו נועם מגזרת נעים וחובלים מגזרת תחבולת ונקראו מקלות ולא רועים כי לא היו מלכים והנה ארעה את הצאן בראשונה כי ישראל שם ורוכבל כחו ועעם וחרעה חת הלהן עד זמן ידוע שמתו שלשה רועים: (ח) ואכחיר. מנהג הרועה להיות חחת ידו רועים הענים ואלה השלשה שמחו בירח אחד אולי רמז לכהן גדול שהוא יהושע והכהן משיח מלחמה וכהן משנה אר שמחו חני זכריה ומלחכי ונפסקה הנכוחה כי הנכיח כמו רועה: והקצר נפשי. כלחן להושיעם וחלת כחלה כי חיון הארץ ביםי צדקיהו וכאמרו וגם נפשם בחלה בי כלומר לא קצרה נפשי בהם בתחלה כי גם נפשם מאסה בי מתחלה לפיכך

מצורת רוד ושכפים הרכה: וארעה. כחנו שתי המקנות דעיתי חת הלחן ספם

במקל נועם ופעם במקל חוכנים הכל לפי הלורך וכח לרמ: של הכהכר כני החשמונהי שמשנו בכיח השני שהיו בשתי בנהגות מחהלה משנו פלפל כני מחתיכו כן יוחק ל"ג יהודה ויהונתן ופתמון ומפפיחם

bigger. They brought this verse as proof of their words.—[Rashi]

Rashi explains this description in Niddahí. He says that the young girl who has no signs of puberty, neither in breasts nor in the growth of pubic hairs, is compared to an unripe fig. She is considered a minor. When her breasts are partially developed, indicating the coincident growth of pubic hairs, she is considered a גערה, a maiden. When her breasts are com-

מהר"ו קרא יתור ובניכן ולכך קרא להם חובלי לפי שרחבעם מלך יתידה אמר אבי יסר אתכם בשומים ואני איסר אתכם כעקרבים: (ח) ואכחיד את שלשת הרוכים בירח אחד ותקצר נפשי בהם'. שרחקתי מהם בעונותיחם: וגם נששם בחלת בי. בלעיו יונקרוית:

רד"ק השחיתו ררכם ועלילותם יהוא נהנ אותם על הענין הזח שלא חשש לשמור אותם כן האויבים אך היה נוהג אותם עדיין שלא סלק שכינתו ושכירתו מעליהם עד גלותם כי היו מלכים מובים ופלכים רעים אחריהם ובומן שהיו רעים הית בא להם הרע הית שם המקל חובלים ובומן שהיו עושים פוב הית בא להם המיב והיה שם המקל נועם: וארעה את הצאן. בין פיב ובין רע רעיתים: (מ) ואכחיר את שלשת הרועים בירח אחד. הם בני יאשיהו יהואחו ויהויקים וצרקיהו אלו השלשה כתו ביד אויביהם ויהויכין בן יהויקים אפש"י שנלה לא נכחד כי מסגו נשתלשלה הפלכות פלכות ביח דוד אבל אלו השלשה נפחדי כי יהואחו וצדקיהו לא היה כורעם פלך ויהויקים פת בבזיון סחוב והשָלך ואלה השלשה היו בסוף חרבן הארץ ונלות הארי כי בין שלשתם לא כלכו אלא כ'ב שנה וארבע חדשים וכלם היו בצרה ומה שאם׳ בירח אחד ר"ל בופן מועם וכמוהו יאכלם הדש את חלקיהם: ותקצר נפשי. על דרך כישל כמו ותקצר נפשו בעסל ישראל ובא על ענין שאכר יחזקאל ותקע נפשי מעליה כאשר נקעה נפשי מעל יהודה ושני הפסוקים כירים על חורבן

סצודתציון (מ) ואכחיד. ענין מניעה יהברה כמו ולח כהדו מחבוחם (חיוב ס"ו): בירח. כהדש: ותקצר נפשי. כן יאמר על דכר הקשה לשכול וכן ותקלר נסשו למות (שוסטים ס"ו): בחלה. פנין פיחום

והנהגוחם הים לנופם כירחת ה' וכשרון מפשים וחחריהם קמו בניהם וזרשם הם הרשימו לפשות והיו מחבלים ומשחיתים חת השם הסכתותם היה כנסם כירתם הי העדרון מששים ותמניהם קשו הניסט והעם כם העביעה (משות זכיו מתנים ומעודיתים מת סשם כמוכר כיוסיפן: (מ) ואכחר את שלשת הרוצים: דרך הכוסה הגדול להים מחתי הנוסים לבי מנים בשם שלשת הרוצים בולם הגדול מחתים מחתים מחתים וכל למו של שלשת הרוצים סכם מחתים מחתים מחתים וכל למו של שלשת הרוצים סכם מדם כני מתוך ביו בשמשו לי שנה ונכתדו מן השולם כי יהודה שתש של שכים ויהונתן שב ושמשון "ה כי שלשים שנם ולפי שכה וכל הוא המוח של שלשים מים (ולא שלשים שלשים מחתים במוח שלשים שלשים ישים (ולא ולפי בשם בהוא שלשים היום לשלשים ביום באות ביום באות ביום ביום שלשים ישים (ולא ביום באות ביום באות ביום בחלת ביו כל נסי וכלו מחתים ביום שלשים ביו כי לא שמשו לקול שלעתי כדרך בלאך כתכם שליו שלשם ביו כי לא שמשו לקול שלעתי כדרך בלאך כתכם שליו בתכור מורם באלון ומאם בהם: ונכנשים בחלת ביו. כ"ל גם נסשות הלאן מאסם כי כי לא שמשו לקול שלעתי כדרך בלאך

> pletely developed, she is considered חוצרם, a mature woman.

> as an expression of rejection, rendering: and also their soul rejected Me. I did not reject them from the start, but their soul rejected Me from the start; therefore, I rejected them. These verses refer to the destruction of the land during the reign of Zedekiah.

and I tended the flock. 8. I cut off the three shepherds in one month, I could not tolerate them; moreover, they were too much for Me.

and I tended the flock—Whether good or bad, I tended them.—
[Redak]

8. I cut off the three shepherds in one month—They corrupted their ways until I rejected them, and I slew all three shepherds in one month. Jehu slew the entire house of Ahab, and the house of Ahaziah the king of Judah, and his brothers, and all the seed of the kingdom of David; and Athaliah slew the rest, save Joash, who hid (II Kings 10, 11).—[Rashi]

Ibn Ezra explains that the staffs represent Zerubbabel and Nehemiah, governors of Judah. Since they were not kings, but governors, they were referred to as staffs, not as shepherds. Under the governors were three subordinate "shepherds." These may have been Joshua the High Priest, the priest anointed for war, and the assistant High Priest, or they may have been the three prophets, Haggai, Zechariah, and Malachi-for prophecy terminated with them. The prophet is frequently referred to metaphorically as a shepherd.

Redak interprets the three shepherds as the sons of Josiah: Jehoahaz, Jehoiakim, and Zedekiah, who died at the hands of their enemies. Jehoiachin the son of Jehoiakim, although also exiled, was not cut off, as the heirs of the kingdom of David were descended from him. From Jehoahaz and Zedekiah, however, no king was descended. Jehoiakim

died in disgrace, being dragged about, as described by Jeremiah (22:19) (Cf. Commentary Digest to II Kings 24:6 and to Jeremiah ad loc.).

These three kings lived at the end of the destruction of the land and the exile of the people, for amongst the three of them they reigned only twenty-two years and four months. All of them endured trials and tribulations. Although they did not all three actually die within a short period of time, referred to by the prophet as one month.*

I could not tolerate them—Heb. וְתִּקְצֵּר נְפְּשִׁי בְּהֶם; lit. "My soul was short with them"— I rejected them. And every expression of shortness of soul denotes a distressful or disgusting matter, that a person's thoughts cannot tolerate. His heart and his reigns are too short to contain it, as Elihu said (Job 32:18), "The spirit of my innards constrains me,"—[Rashi]

moreover, they were too much for Me—Heb. הַּחָלָּם. Their memory was too big for My innards, and it filled My spirit and constrained My reins. The word בַּחַלָּה was explained by our Sages in tractate Niddah (47a) as an expression of largeness. The Sages depicted the development of a woman with a metaphor: מַּבֶּל completely ripe figs. She is compared to unripe figs when she is still a child; she is compared to larger figs in the days of her youth, when she is already

פ וַאַסרֵית דָלָא לְסָנָאָה מַּ עליכון פרנס דכיתין יםותון ודסשתיצן ישהיצון ודישהארון יָבְוּוּן נְבֶר יַת נְכְםי קריביה: יושיתיהי נת סנהריב סלכא דאתור על סלכא דישראל ואגליהי יתיה על די ששניאו קיסא דגיריה

מהר"י קרא (ם) ואומר לא ארעה אתכם. כיון שחמאו לפני אמרתילא ארקת אתכ' אניתם ביד האומות: (י) ואקת את מקלי את נועם ואגרע אותו לחפר את בריתי אשר כרתי את כל העםי׳. מי שכרתי להם ברית מן האימות שישבו לבפת עכשיו כאו עליהם והפרו את

כזכרונם היה רב במעי וממלא את רוחי ומליק את כפני . כחלה פירשו רכותינו לשון גודל כמסכת נדה משל משלו הכמים כאשה פנה כוחל ולמל פנה עודה חינוקת בוחל אלו יתי הנעורים שכבר היא גדולה

והכיאו מהרא זה ראיה לדבריהם: (מ) ואומר לא ארעה אתכם. אמרתי באותן הימים אשליכם מעל פני ויהיו הפקר ולכו: (י) ואקח את מקלי את נועם. שכרתי חת כח מלכי ישרחל כימי יהוחחו כן יהוח עד כי חבדם מלך חרם וישימם כפפר לדוש (מלכים כ' י"ג) וכימי הושע כן חלה שמסרתיו כיד סנחריב והנלהו (שם י"ו): דהפיר את בריתי אשר ברתי את כל העמים . להרחוחם שכשכיל שכנדו כי הפרחי את בריתי אשר כרתי עם כל העמים עליהם שלא יזיקום . שעל מנת כן נתתי להם את התורה שאם ישמרוה אבן עורא לה חבר ופי׳ כמו קלרה נפל מלת ותקלר והעד מלת וגם:

קצרת נפשי בחם ויונתן לא תרגם כן כסיק ותקצר נפשו בעםל שראל והרגם ותקצר נפשי בהם ורחיק כיסרי יתהון ותרנם תם נפש' בחלה בי על רנפשחון קצת כפולהני ובשלש' הרועים לא פר יתתן רבר אלא תרגפו כפשופו ושיציתי הלת' פרנסיא בירתא חד. (ט) ואשר לא ארעה אתכם . וקורם שחרב חבית ביםי נ' חרועים תאלה כשראיתי כי מעשיה׳ רעים ולא היה עתיר לעבוד אחרית׳

(ע) ואומר. כלכי לה ארעה אתכם חחרי מות הנכיחים או הכהנים ההפידים: (י) ואקח. או מת ורוכבל שהוא נועם שהיה לו ברית את כל הגוים סביבות ירושלם ברית שלום וזהו ואנדע אותו וסעם כריתי כעכור שהארץ שנשכעו

טלום זוהו הזכן של הותו זששם כו יתני כשכוו שיאותן שמשפשו מלך פוב אמרתי לא ארשה כור אותם ברבר: והנכחדת תכחד. בחרב: והנשארות תאכלנה אשת את בשר רעותה. ברעב: (י) ואקה. הדית לאכל: המתה תמות. ברבר: והנכחדת תכחד. בחרב: והנשארות תאכלנה אשת את בשר רעותה. ברעב: (י) ואקה. וכבר לקחתי את כקלי: את נופם. זת יאשיהו כילא תיה אחריו מלך פוב: ואנדע אותו. פ"י פרעה נכה הסירותיו: לחפיר. בצר'י וביו"ד המשך אחר כיון שראיתי שלא יקום אתריו מלך פוב הסירותי אותו כרי שישלפו, העסים בישראל כי לא תיו שומרים ררך ת' אלא בחכרה המלך כפו שלתוב לפיכך אמר לחפראת בריתי אשר כרתי את כל העפים כאלו ברת האל ברית מצודת ציון סצורת דוד

הפכיר הול הרופה ונשפעין חליו והרמו כום שחתרי פיחם ג' כני וחפור וחין לו דומה: (מ) והנכחרת. הסרה מן הפדר: אשח. מהחירו מאש כ' כפס ישכאל פל כי הפס פאסו כו וסשמיתו דרכם: כ"ל אחת וכן אשה חל החותה (שפות כ"ו): רפותת. חכרסם: (פ) האופר. מפרחי לכפלי כלמן לא ארפס פוד לאן מרפיחנם: (י) האגרע. פנין כריחס כפו שקפים גדפו (ישפים ס'): לחפיר. הבחת תכות. כאופר יסים עה שיהים פי שחפות פסן תפות ופי

שהיים פוסרת מן ספרר ללכת תופה תכים פוסרת וחלך תופס והכשלרות במקופן האכללה א' כשר חכרתה ולא אהשוש כדכר וכא לרפו שכן אפר הפקום כ"ה שימיר השנחתו פסם: (י) ואכח . אח"ו לקחתי מקלי הלופם וכרתי אותו כ" מאסתי בהן ולא רליתי פור להנהיגם בנפימות כ"א ביד חוקה במקל תובלים וסרמו הוא לותר אחר שמתו ג' בני מחתיהו כן יומנן כ"ג נחכשל הנהגת הנפימות: לחפיר. להיות סכה להפר ונו' כי נפוד משלו נ' פאחים פל כי הלכו בדרך סישר נתן המקום הכח בידם עד שהעתים כרתו פמהם ברים

covenant with the peoples, as though God had made a covenant with all the peoples that they not harm Israel, for they did not harm Israel in the days of Josiah. Even Pharaoh-neco forewarned Josiah not to wage war against him.— [Redak]

9. And I said, "I will not tend you. That which dies—let it die; and that which is cut off—let it be cut off. And the survivors shall eat, each one her neighbor's flesh. 10. And I took My [first] staff, [called] *Pleasantness*, and I cut it off to nullify My convenant that I [had] formed

9. And I said, "I will not tend you..."—I said in those days, "I will cast them from before Me," and they shall be free and subject to spoil.—[Rashi]

Before the Temple was destroyed, in the days of the three shepherds, when I saw that their deeds were evil and that no righteous king was destined to arise, I declared that I would no longer tend them. This is reminiscent of (Deut. 31:17), "And I will hide My countenance from them, and they shall be given to be devoured."—[Redak]

That which dies—let it die—by pestilence.—[Redak]

and that which is cut off—let it be cut off—by the sword.—[Redak]

each one her neighbor's flesh—in the famine.—[Redak]

10. And I took My [first] staff, [called] Pleasantness—I broke the power of the kings of Israel in the days of Jehoahaz the son of Jehu—to the extent that the king of Aram destroyed them and made them like dust to trample (II Kings 13:7)—and in the days of Hoshea the son of Elah, when I delivered them into the hands of Sennacherib and he exiled them (ibid. 17:6).—[Rashi]

Redak interprets this verse as referring to Josiah, for no good king arose after him.

and I cut it off—I removed him through Pharaoh-neco.—[Redak]

to nullify My covenant that I [had] formed with all the peoples—To show them that because they betrayed Me, I nullified My convenant that I formed with all the peoples concerning them, that the [peoples] not harm them. For, on that condition I gave them the Torah, that if they keep it, they will be free from the kingdoms; that no nation or tongue shall rule over them. And do not be surprised if Scripture speaks of their salvation from the hands of the enemy as forming a covenant with the enemy, for we find a similar verse (Hosea 2:20): 'And I will make a covenant for them on that day with the beasts of the field, etc."—[Rashi]

God says: Since I saw that no righteous king would rise after him, I removed him in order that the nations should rule over Israel, because they did not keep the tenets of the Torah unless they were coerced by their king. Therefore God states that he cut off His staff Pleasantness in order to nullify His

לַטַעוָהָא בְּכוֹ נְלוֹ בִינֵי עַם כּוָא: רָאָשָׁנִיאוּ קוָטָא נְכַּן בְּעַרָנָא הַהִּיא וְנַרְעוּן כַּן ענותניא חשיבי עסא עכדו רעותי ארי פתגמא דיי הוא: יב נאמרית להון אם תַקּיוָ בָעֵינֵיכוֹן עַבִּירוּ רעותי ואם לָא אָתְסְנֶעוּ

שיהיו חירות מן המלכיות שלא תהא אומה ולשון שולטות בהם ואל תחמה אם דבר המקרא תשועתם מיד שונא בלשון כריתות כרית את השונא . שהרי מלינו מקרא דוגמתו וכרתי להם ברית ביום ההוא עם הית הפדה וגו '(הושעב'): (יא) וירעו כן. הכינו הלדיקים שבהם השומרים את חוקי: בי דבר ה' הוא. נזירה זו כבר דיבר לנו הקדום ברוך הוא על ידי מבה יוליך ה' אותך ואת מלכך (דברים כ"ח): (יב) ואוסר. אל מלכי יהודה הנותרים: אם סוב בעיניכם הכו שכרי. קיימו מלותי והוא יהיה שכרי על כל הטובה חשר נחתי לכם כמו שנוחנין שכר לרועה נחן

ואשוב וארעה אתכם: ואם דא חרלו. וגם אני לא אשיב לכם וכן מצינו שאמר הקדום ברוך הוא ליהוקאל (ג) השומע ישמע והחדל יחדל: וישקדו את שברי שלשים כסף. חרגם יונתן ועכדו רעותי גברין מקלח חנשים טובים אבן עורא

הגוים לזרובבל היא ארן הבם: (יא) ותופר . הכרית צמות זרוכבל אז ידעו עניי הלאן אלה דברי הנביא: השומרים אותי. והטעם אם יקום דכרו: (יכ) ואומר. הנה ראיט בעלות נחמיה לירושלם היהה בחרפה על דרך המתה תמות ועתה יכקש שכר וירעה חותה על יד המקל השני וחלה השלשים כסף אולי היו שלשים לדיקים שבאו עמו או ששמשו ביתי נחמיה שלשים כהנים בין גדולים ותשיחי מלחמה עם כל העמים שלא יריעו לישראלכי לא הרעו להם כימי יאשיהו בי גם פרעה נכה שלח לו שלא ילחם עםו:נים) ותופר ביום ההוא . אותה הברי׳ הופרה ביום שבת יאשיהו כיג' הרועים שלפו כהם העסים ובזזו ושללו והרנו והגלו אותם: וידעו כן עניי הצאן השפרים אותי. אותם הצריקים שהיו בהם שהיו שופרים אותי כלומר אשר דברתי להם על ידי הנביאים ולא שפעו כי לא היי מאסינים להם אך המובים שהיו בהם היי שומרים איהי כלומר דברי כפו ואביו שפר את הדבר ובכא חפירענות ידעו כי דבר ה' הוא: (יכ) ואמר אליהם . רבד ה' הוא שאמר אליהם עץ

פנין כטול ומניעה: (יח) כן. עניינו חשיתת הדבר כמו שהיח וכן

כן כנוח ללפחד דוכרות (כמדבר כ"ו): עניי, ענוים ומיכנעים:

בריחם בדית שלום והגלו לעשרת השבפים: (יא) ותופר ביים ההוא, את ברית אשר בינס לבין האימות שהגלו אותם מארצם:

וידעו כן עניי הצאן השומרים אותי כי דבר ה' הוא. ואו

תבינו אותם צדיקים שבהם שהיו מצפים להקב"ה כי נהקיים דבר ה' שדבר עליהם שילכו בנולה: (יב) הבו שכרי. אלו

שכם יהודה ובניפין שנשארו אחריהם ששלח להם הקב"ה את

יחוקאל כדי להחזירם לפופב . הבו שברי. פתרו' שפעו בקולי.

אלא לפי שרבר בענין הצאן לכך הוא אומר הבו שכרי שהרועה. מקבלןשבר לפי ששופר את הצאן : ואם לא חדלו אם אין ואהם:

רוצים לשפוע בקולי חדלי לכם, יכן יחזקאל דוא אומר השופע

ישמע והחדל יחדל: יישקלו את שכרי שלשים כסף. כתרגוכו

ועברו דעותי גברין בסקצת. אלו גלוה יכניה וחכריו שהיו

תנביאים: הבו שכרי. כיון שאני רועה אתכ' הכו שכדי והשכר חוא התשובה ומעשים מובים: ואם לא חדלו , כמו שאמר יחוקאי אם ישמעו ואם יחדלו : וישקלו את שברי שלשים כסף. שלשים צדיקים היו בחם ביכי אלה שלשת הרועים ומצאנו כהם. דניאל חננית מישאל ועזריה וירסיה יוחוקאל וצפניה. ואי אפשר שלא היו בהם אחרים ואם לא נוכרו שהרי כתוב נתנו את נכלת עבדיך כאכל לעוף השפים בשר חפידיך לחיתו ארץ וי"ת סצורה ציון סצורת דור

להיות עמהם כשלום אכל אחרי מותם סרו מה' ונתכטל כנהגת הנעימות בממשלת בניהם וזרעם החיש המקום כחם לממן יפרו העמים את הבריח ללכת להלהם כם: (יא) והפר, כ"ל וכן הים כי הופר הכדית ביום שמחו נ' כחחים וחזרו העמים לכוח עליכם

אותי. ל"ל את דכרי: (יכ) הבו. חנו כמו סכו מקניכם (כראשים למלחמה: וידעו כן. ד"ל ברפותי את כלאן ובפצותי את כל אלם כנה עניי כלאן וחוזר ומסרש: השוברים אותי . ד"ל בענוים והמוכנמים שבישראל השומרים את דברי כם ידעו אפיחה כדבר אשר דבר כ' כום ולרמו עשיחי מה שעשיחי ולא היה דבר של מה בכך: (יכ) ואוםר אליהם. מפרהי לבעלי הלמן מס פוב נפיניכם שמרעם עוד מח הלמן ככו שכרי כדרך בנותנים לרועה ומם לם מחנו להח שנרי הדלו ממני אח הלאן לכל אטרח עוד עמסם : וישקלו. בעלי הלאן שקלו שכרי לי שקל לסף ויחכן שנן היה השרך

3:2), "a חֹמֶר of barley and a לתף of barley"—fifteen righteous in Babylon and thirty in Eretz Israel. It is said: "And I took the thirty pieces of silver, and I cast them into the house of the Lord in Eretz Israel." The number thirty is explained by the Midrash Aggadah (Cf. Gen. Rabbah 49:3,

Pesikta d'Rav Kahana 88a), that our father Abraham was promised that no generation would have fewer than thirty righteous in men, the number of (Gen. 15:8): "So shall your seed be (יָהְיָה). The word יהיה has the numerical value of thirty.—[Rashi]*

with all the peoples. 11. And it was nullified on that day. And the poor of the flock that kept My word knew this, that it was the word of the Lord. 12. And I said to them: "If it pleases you, give [Me] My hire, and if not, forbear." And they weighed out My hire: thirty pieces of silver.

11. And it was nullified on that day—That covenant was nullified on that day; i.e., on the day that Josiah died. The nations ruled over the three shepherds who succeeded him, and they plundered, spoiled, slew, and exiled them.—[Redak]

Kara understands this day as the day the Ten Tribes were exiled. Ibn Ezra interprets it as the day of Zerubbabel's death.

knew this—The righteous among them who kept My statute understood.—[Rashi]

that kept My word—lit. that kept Me. This translation follows Rashi. Others render: who awaited Me; meaning that they waited for the realization of God's word that they would be sent into exile.—[Kara, Ibn Ezra, Redak]

that it was the word of the Lord—This decree the Holy One, blessed be He, already spoke to us through Moses (Deut. 28:36): "The Lord shall drive you and your king."—[Rashi] When the exile comes about, they will know that it is the word of God as predicted by the prophets.—[Redak]

12. And I said—to the remaining kings of Judah.—[Rashi] The word of the Lord is what He says to the people through His prophets.—
[Redak]

"If it pleases you, give [Me] My hire ..."—Fulfill My commandments, and that will be My payment for all the good that I have given you; as they give hire to a shepherd, I will return and tend you.—[Rashi] Since I tend you, give Me My payment; that payment is repentance and good deeds.—[Redak]

and if not, forbear—And I, too, will not do good for you. We find that the Holy One, blessed be He, said similarly to Ezekiel (3:27): "He that hears, let him hear, and he that forbears, let him forbear."—[Rashi]

And they weighed out My hire, thirty pieces of silver—Jonathan paraphrases: And they performed My will with a few men. There were a few good men among them, such as the crastsmen and the sentries, Daniel, Hananiah, Mishael, Azariah, and Ezekiel. But I do not know how to explain the expression here of thirty pieces of silver exactly, except that is an expression of desire. Our Sages, too, explained it this way in Chullin (92a). They brought proof from (Prov. 7:20), "The bundle of the desirable ones (חַבּסף) He took in His hand."

The thirty they explained in the following manner: There are forty-five righteous men in every generation. They brought proof from (Hosea

סקצת: יג וַאָטר ייָ לִי בראב דקרן עובריהון לבית מקרשא לַתחות יד וּכְתָּבִית דְכְרָן עוּבְרֵיהוּן בְּחַילֵשׁ בְּהָבָא וּרְמִיהִי יָהֵיה לָבֵית טַקְרְשָׁא דַיִי לַהְחוֹת יָד אֲטָרְכְּלָא רַבָּא: יר וָאַיְתַיתִי וְבוּכַדְגָאצַר מַלְכַּא דְבַבֶּל עַל צְרָקוּ

צדיקים ועשו דצוני של מקום: (ינ) ויאמר ה׳ אלי חשליכחו אל היוצר. אל האוצר כתרנוסו לאמרכלא. ווה האוצר גלות

אל ויוצד היקר, אל נולחי בניה וחבריו שהיו צדיקים ויקרים בבל! אדר היקר, אל נולחי יבניה וחבריו שהיו צדיקים ויקרים לפני הקב׳ה. ועליהם ירביה הוא אומר כתאנים הפובות האלח כן אכיר את גלות יכניה אשר שלחתי בן הבקום הות ארץ כשרים לפובה: אשר יקרה: כעליהם. שהנליתים לבכל יא היה כרדם לות צרקיה: יקרהי כשמש בלשך פיקרי שהיהיה ימהם מל צרקיה: ואשליך אותו בית אל איתר. שהכיונג השלכתי אותו לנלות בבל לפי שהיה זכותם שמד לכית שיכנה על ירם: עד) ואגדע את סקלי השני את החובלים.

מעע היו כהם שעשו רלוני כגון החרש והמסגר דניאל חנניה מישאל ועוריה ויחוקאל ולשון שלשים כסף לא ידעתי לכוון כאן אלא כסף לשון המדה ואף רבותינו פירשו כן בחולין והביאו ראיה לרור הכסף להח בידו (משלי ז'). ואת השלשים סירשו שמ"ה לדיקים יש בכל דור ודור והכיחו רחיה מחומר שעורים ולתך שעורים חמשה עשר כככל ושלשים כחרץ ישראל . שנאמר ואקהה שלשים הכסף ואשליך אוחו כית ה'. בחרץ ישראל. ומנין השלשים מדרש אגדה שהובטח אברהם

אכינו בכך שלא יהא דור פחות משלשים לדיקים מנק כה יהיה זרעך (בראשית ש"ו) יהיה בגימטריא שלשים : (יג) ויאסר ה' אלי השליכהו אל היוצר. כמו אל האולר. שומר האולר. אמר הקדוש ברוך הוא לנכיא כחוב והנח את אלו הם ולדקתם להיות שמור לפוף שבעים שנה של גלות כבל ויבנה בית המקדש על ידיהם . ומהו החולר: אדר היקר. בית מקדשי אדר תפארחי: אשר יקרתי מעליהם. אשר הפשטחי מעליהם מהיות להם ליקר ולשון יקרתי הוא הסרת כבוד והמ"ם של מעליהם יוכיח. והוא כמו ושרשך מארן חיים (חהלים נ"ב) וכמו מסעף פוארה (ישעיה י') זדוגמת הפירוש שפירשתי מעין תרגום של יונתן הוח. וראיתי לשונות הרבה לפי' נכוחה זו ואיני יכול לכווכן : (יד) ואגרע את מקלי השני . הגליתי את לדקיהו: את החובלים. את רשעי דורו כי הוא לדיק ודורו רשעים:

ואטרית לדון אם תקין בעיגיכון עכדי רעותי ואם לא אתמנעו ועבדו ית רעותי נוברין מקצ'כלומר קצת אנשים שבו בתשוב׳: (ינ) ויאמר ה' אלי השליכהו אל היוצר . אמר דעביא שאמר לו האל יתברך שישליך זה הכסף אל היוצר ופי' הספרשים כמו האוצר כי אוחיות אהו"י חם כתחלפות ופי' שופר הארצר וכן ת"י אסרכלא רוצה לומר בדרך משל שיתיחדו בבית ח' ייחיו גבדלים מן העם העושים הרע בעיני ה' ואמד אל היוצר על דרך משל כענין היוצר יחד לכם ומכין וגו' והוא יודע הפובים ותרעים חוקר לב וכוחן כליות כי יש מראים עצמם מובים ואינם

אבן עזרא דמשנים על כן כתוב השליכהו הכסף אל יולר וכתוב כי שם בית ה' הוא אדר היקר יקר הוא תואר כמו חכם גבון יקר הוא שם דכר וששון ויקר ומלת אל תשרח בעבור אחרת אל אדר היקר וטעם אשר יקרתי הבית היקר ששכן שם ככודי בתחילה וזהו אשר יהרתי מעליהם שפר הכבוד מעליהם ככית שני: (יד) ואגדע את מקלי. הוא נחמיה והנה

פובים: ואקחת. כך היה נראח לו במראה הגבואת כי היא היח ליקח תכסף ומשליכו בית ה' אל היוצר אבל ענין וח כבר עבר שנים רבות כי בימינ' הרועים הניה והיל הביהור המשל כי התיחרו הפובים וגברלו מן חום ולא היונראים עמהם ברחובות עבר שנים רבות כי בימינ' שומפו בחוצות ירושלם ובקשו ברחבותיה אם יש איש מבקש אמונה ואסלת לח כבו שפורש אותי בספר ירמית הנביא שומפו אדר היקר הוא בית ה"ר'ל כמו שאמר ואשליך אותו בית ה"ר'ל אל אדר היקר ואל שאמר עומר בסקום שנים ופירש אשר יקרהי מעליהם נכבדהי בעצמי ומרתי מעליהם לרוע מעשיהם. וכת'י: יוז ואגדע. והאמר על מצודת ציון מצודת דוד

whether there is one who performs justice, who seeks faith—and I will forgive her." - [Commentary Digest to Jeremiah

14. And I cut off My second staff—I exiled Zedekiah.—[Rashi]

Redak explains that this refers to the destruction, when God cut off Zedekiah. This was the end of the Destroyers. when the Temple was destroyed and the people were exiled.

13. And the Lord said to me: Cast it to the keeper of the treasury, to the stronghold of glory—of which I stripped them. And I took the thirty pieces of silver, and I cast it into the house of the Lord, to the keeper of the treasury. 14. And I cut off my second staff, the *Destroyers*,

13. And the Lord said to me: Cast it to the keeper of the treasury—Heb. הֵיוֹצֶר, like הַיִּוֹצֶר, like heloy One, blessed be He, to the prophet: Write, and leave over these and their righteousness to be preserved for the end of the seventy years of the Babylonian exile. The Temple shall be built by them. Now what is the treasury? [Cf. below]—[Rashi]

the stronghold of glory—My Temple, the stronghold of My glory.—
[Rashi]

of which I stripped them—Heb. יְצֵרְחִי מְעֵלִיהָּטְ of which I stripped them so that they should no longer have glory. The expression יְבֶּרְחִי means the removal of glory; the "mem" in and He shall uproot you (יְשִּרְשֶׁרְ from the land of the living"; and like (Isa. 10:33), "lops off (יִבְּיִם) the branches." My explanation is similar to Jonathan's translation. I have seen many variant versions of the explanation of this prophecy, but I cannot reconcile those with the text.—
[Rashi]

Rashi explains יְקְרְתִּי as being derived from קר, glory. He explains the phrase as meaning the removal of glory. To prove that a root may be transformed to this reverse sense,

he quotes two verses, one from Psalms: לְשֶׁרֶשׁׁרְ, and He shall uproot you, from the root שׁרֶשׁ, a root; and one from Isaiah: סְּמֶעֶר, and He shall lop off (or remove), from the root מָעֶר, a branch.

Redak explains that the righteous are to be secluded in the Temple in order to be separated from the evil populace. Scripture uses the word הַיּוֹצֶר, which also means: the One Who Forms, as in Psalms 32:15: "He Who forms their hearts together, Who understands all their deeds." Here, too, it is God Who discerns who is good and who is evil, for many who appear to be good are evil.

and I took-So did it appear to Zechariah in his prophetic vision, that he was taking the money and casting it into the house of the Lord, to the keeper of the treasury. However, this had occurred many years before, during the time of the three shepherds. In keeping with the allegory, the commentators understand that the good people were secluded from the others and were not seen with them in the streets, as described in Jeremiah 5:1: "Stroll in the streets of Jerusalem, and see now and know. And seek in its squares whether you will find a man;

יְהַנְּדָה וּבֵין וַאַנְלַיתִי יַתִּיה עַל רָאַשְנִיאוּ קוַכָא אַף אינון דביה יהודה

באַחַיהוֹן בִּית יִשְׂרָאֵל: פוּ וַאֲפֶר יָיָ לִי עוד אַיזַיל אָהְנְבֵּי עַל פַּרְ נְסָא מפשא

להפר את האחוה. בנתחחוו כני יהודה וכנימין ונדכקו כתועכות מלכי ישראל: (מו) עוד קח לך ונו'. ווהו

אכן עורא נשחתו ישראל ושכו להריב זה עם זה ולהרע כי אין להם פחה וזהו להפר את האחוה בין יהודה ואחיה שם מגזרת אח כמו שלוה: (טו) ויאמר . תחלת פרשה כי מלך ירושלם הוא ארתחשפתא של נחמיה הוא הנקרא בלשון פרם דריום הוא שהרגו אלכםנדרום ועתה החל מלכות יון שהיא מחשכת עד היום כחשר פירשתי בספר דניחל כי יון הגלה ירושלם אל אדום וזהו כלי רועה אוילי אוילי כמו אכזרי. ובעבור זה שנפסקה מלכות ובאה על מלכות יון על כן כתוב בחרץ על חרץ ישראל והנזכה שלא חוכל ללכת לרעות והנה

שלו גלות יהודה שנשארו אחריו ולא פהרו יהפרו האופות ברית שביניחם לישראל והגלו גם אותם. לגלות צדקיה: (פוי) עוד כח לך כלי רועת אוילי, זתו מופת לישראל שירעו

רדיק תרבן שנדע צרקיוע שחיה תכלית חחובלים וחמשחיתים וחרב תבית וגלו ישראל: לתפר את האהוה בין יהודה ובין ישראל. תאתוה שהיתה בין יהודה ובין ישראל בלבוד' עכו'ם הופרה או ביון שגלתה יהודה לא נשאר בישראל עוכדי עכו'ם כי ישראל עד שנלו לא הניתו כלעבור עכו'ם בכל חצרות שחיו כאות עליה' וכיון שגלו וראו כי רברי הגביאים אכת בחרבן הארץ לא עבדו אח"כ עכו'ם ויתודה נ"כ עברו עכו'ם עד שגלו וביון שנלו בפלח העכו"ם סהם רנה כי הופרה אז האחוה שהיתה ביניהם בעכו"ם וכת"י . הנה פירשנו פרשה זו לשעבר ופרשת הבאה אחריה על כל שנים היתה נבואה לעתיד בומן בית שני ונפרשנה אחרי אשר נפרש פרשה זו בזכן בית שני פי׳ אאו"ל כן אפר הש"י החלותי לרעותם ולקהתי לי שני מקלות בחורים לרעותם נועם החובלים נועם כהן גדול וחובלים מקך על כהן נאמר כי שפתי

כהן ישסרו דעת ואכר ודעת לנפשך ינעם וחובלים טלך בלבור שהוא כבו רב החובל באניח ואלה חצאן אעפיי שרעיתים אני בשני אלה המקלות והסירותי מעליהם רוקים אחרים והם בלכי הבבליים לא חורו למומב. ושלחתי להם שלשת הנביאים לרעותם במקומי והם הגי וכריה ומלאכי ולא הועילו להם הנכחתם תבחדתים כמ'ש ואכחיר את שלשת הרועים בירח אחר מות גלפוד כי בירת אחר פתו ואחריהם לא היתה. גבואה בישראל וכן ארוזל משפתו. תני וכריה ופלאכי נפתלקה נבואה מישראל וכן נפצא כי תחלת נכואתם בומן אחר היה בשנת שתים לרריוש אחר כאשר הכחרתי שלשת אלה הרועים ותקצר נפשי בהם וכם נפשם בחלה כי מאסה כי ורול אב' פנה בוחל וצמל ואברו פנה אלו יכי הנעורים בוחל שהבת גרולה והאב כק בה ופירש צמל יצאת כלאה שהיא בוגרת ונואש אכיה מלהשיאה מרוב שכחה בכית ואמר לא ארעה ונו' ואקח את כקלי את נועם ואגרע אותו זה בקרוב לנלותם אברה מהם כהדנתם. הכו שכרי שונו בתשובה ושבו בתשובה ולא היתה השובתם שלמה כי אם שלשים יום מאבלות שהתאבלו על כ"ג שמת זהו שלשים כסף. השליכוהו אל היוצר כמו אל האוצר כמו שפי" אל בית ה' אל ביה היוצר וקנינו כתיב נבואה זו ושים אותה בכית ה' ויש פפרשים אל היוצר אל הקהל כפו יוצר גובי. אדר היקר אשר יקרתי מעליהם תרר הכבור שמלקתי מעליהם בעבור כי בבית שני לא שרתה שכינה. אשר יקרתי . אשר ה..... יקר היא קרות של היה ותר הובה שטקעו בשליה בעלה בכי בבית שני לא שרתה שכינה. אשר קרתי האשר מנעהי כן הוקר רגליך . ואגדע את מקלי השני את התובלים , חוא המלך והוא היה אגריפם כי ביכיו הגלם מיפוס . והתכב הי אברהם הלוי מפוללפולה שחבר מפר הקבלה פירש פרשה זו כן רעה את צאן ההריג' זה בנין בית שני ח"ש ואוקח לי שני מקלרי לאחר קראתי נועם ולאחר קראתי חובלים נועם זו נשיאות זרובכל נחמיה התרשהא שחם מבני דור ולהם נתן ח' מלכית ישראל ברית מלח . חובלים זה מלכות חכתנים כי הם כתחילה בנו כיח המקדש אחד בהר גריוים ונתחתנו אל הכותיים ומהם יצאת האפיקורס:ת לעולם ולבסוף הגירקנים כ"ג שמש בכהינה נדולה ארבעים שנה ולבסוף נעשה צדוקי ויהרג את הכהגים הוא ואלכסנדרום בנו וכן הית דעת אריספובולס כן בנו נום". ואכתיר את שלשת הרעים בירת אחר, שלשה גדולות אלו רסז נשיאות כני דוד ומלכות בני חשמונאי ומלכות עבריהם וקרא לכל ימי בית שני ירח אחר לפי שהיו בעיניו כימים אחרים *ח"ש* ואקח את פקלי את גועם ואגדע אותו להפר את ברית' וגו' זו פפירת ודובל *ונחסיה כי נכרתה האהבה והיפר הברי*ת אשר תיתה ביניהם ובין סלכי פרס וויש אם סוב בעיניכם תני ז"ש להם כשהיה רתה אתם כסקלי השני החובלים וכאלו אמר אם מוב בעיניכם ללכת בדרכי ה' וישקלו את שברי שלשי' כסף רכו לשלשים שנה שסלכו מלכים של חסד ואלו הם סהתיחו **הנקרא השמונאי שנה אחת יהידה. בנו שש שנים יונהן בנו שש שנים ושכינון בנו יות שנה הרי לוא שנה ואם היה בחם חרשיו** חתרים נעשו שלשים שנה שבלכו מלכי אבונחוז"ש ויאסר ה׳ אלי השליכה: אל היוצר אדד היקר אשר יקרתי מעליחם כלוםר אדר תוא ויכר זה השכר וראוי להיותו בקרבנות ובכופר נפשות הקהל וקראם יוצר ופי' יוצר כם"ש והנח יוצר גובי וו'ש השפליך אותו בית ה' אל היוצר כענין הראשון הוא. ואגרע את כקלי השני את החובלים. זו עקירת פלכות בית השפונאי ביםי תתובלים שחיו בהם הורכנום ואריפפובולום ובניו להפר האחוה בין יחודה כלופר אשר חית עופד לחפר תאחות כפ"ש דצבי ערץ לנארן שבחנו ופירש אשר לנארן שבחרו ובין החובלים הנא שחלקו ישראל שתי בכלכות. כאשר עשה ירבעם כן נבם שנחלקת כיביו כלכות בית דוד הופרת האתות בין יהודת ובין ישראל: ויאכר ה' אלי עוד קת לך כלי רוצה אוילי. אלו תעכדים. הוי רועת האליל עובי תצאן חרב על זרועו ועל עין יפינו ורועו יבש תיבש ועין יפינו כהה תכהת זה אגרישם חפלך תשר העלה את אספיאנוס ואת פיפים על ארץ ישראל ושרי הפריצים אשר עשו את כל הרעות: נטו) ויאסר ה' אלי עור קח לך' כלי רועת ארלי. אסר הש"י לוכריה שיקח לו כלי רועה שופת כסראת הנכואה ותוא סימן לכלך שיקום בישראל בזמן בית שני שיעשת מעשיו בשנעון וכלי הרועה השופת סשונה מכלי רועת אחר כי כלי הרועה הוא ככו של שישים שם תרועה לחם שיאכל וכום שישתה בו ורברים אחרים שצריך אליהם כסדבר ברעותו הצאן. הרועה השומה כליי סחות וגרוע ונופל ממנד פוונו ובשוחמר מוונו מתקצף על הצאן ומכת אתם ולא יהום עליהן: אוילי. מיו'ר ליחס כיו'ד אכורי וות המלך הוא חורדום שהיח עבד מבני חשכונאי וקם עליהם וםלך חוא ולקח אשה מהם והנחיג מלכותו כשמות וחרג אשתו ובניי ועשח רעות מצורת דוד

מקלי סשני מקל החובלים ולא רליתי פוד להנהיגם כלל וסרמו הוא - היו נקראי׳ אחים אלו לאלו ולא עבר זר בחוכם ולא סיה ראוי למלוך שניםם כירופלם כ"ח מהם כמ"ש מקרב חמיך חשים שליך שלך ונו" (דכרים י"ו) וכהחבעל ממשלת הכהנים כני השמולהי כסל בסל

לוי אח"ו נתכפל גם הנהגת החוכלים כי נלקחה הפעשלם מהכהנים כני חשמונחי: לחפר. כ"ל נדימת ממשלת ככהנים כני חשמונחי יכיה סכם לכפל בסמום שבים בין יבודם ובין ישראל כי כם לבדם . גם באחום פישראל ופיסודה כי פכר זר בחוכם כי בורדום פלך

the death of Agrippa, the last king of for still another interpretation of the Hasmonean dynasty. (Cf. Redak this passage.)

to nullify the brotherhood between Judah and Israel. 15. And the Lord said to me: Take

to nullify the brotherhood—that the Judahites and the Benjamites were joined in brotherhood, and that they adhered to the abominations of the kings of Israel.—[Rashi] They were joined in brotherhood with the kingdom of Israel and adhered to their abominations.

Redak also explains that the brotherhood was based on their common idolatrous practices. When Judah was exiled, there were no longer any idolators in Israel. As long as the Ten Tribes were in their land, despite their troubles, they did not give up their idolatrous practices. When they were exiled, however, they realized that the prophets had been telling them the truth, and they abandoned their worship of idols. Judah also worshipped idols until it was exiled, when it, too, abandoned idol worship, nullifying the brotherhood of idolatry between the two kingdoms.

Jonathan, renders: And I brought Nebuchadnezzar, king of Babylon, upon Zedekiah, king of the tribe of the house of Judah, and I exiled him because [the Judahites] had nullified the covenant; they, too, of the house of Judah, like their brethren, the house of Israel.—[Redak]

Redak explains the passages from verse 7 to verse 14 as pertaining to the time of the Second Temple. He first quotes his father, who explained the verses as follows:

[7] And I tended—God says: I began to tend the flock.

and I took for Myself two staffs—I chose two staffs to govern the people.

Pleasantness—This represents the High Priest, who would teach the people the pleasant knowledge of the Torah.

Captains—This word, ,חבלים resembles the word רב החבל, the captain, used in the Book of Jonah: it is a metaphor for the kings. Although I removed all other shepherds, such as the kings of the Babylonians, these flocks [of Israelites] did not repent. Therefore, I sent three prophets to guide them in My stead: Haggai, Zechariah. Malachi. Since their reproof did not avail, I took them away in one month. This was the end of prophecy in Israel.

[10] And I took My staff, Pleasantness—Shortly before the exile, the office of the High Priest terminated.

[12] Give My hire—Repent of your sins.

and they weighed out My hire, thirty pieces of silver—They observed the thirty days of mourning for the High Priest, but they did not sincerely repent of their sins.

[13] Cast it into the treasury—Write this prophecy and place it in the Temple.

of which I stripped them—I removed My Shechinah from the Temple, for the Shechinah did not rest in the Second Temple.

[14] And I cut off My second staff, the Captains—This verse refers to

מפשא: פו אַרַי הָא אַנא מַקּים פּרָנְסא בָּאַרָעָא דְשְׁנְן לָא יִכְעִי רָאִימֶלְמָלוּ לָא יִהְבָּע דהבירין לָא יַפַי דַקּיְכִין ?א יַסובר וַנָבְסֵי עַתִירָיָא יִבוּוּ וּשְׁיִרְהוֹן ינפר: יו וַי על פּרַנסא ספשא דאָהפקיד לֵיה עַכָּא רָפַרְנָכָא דִי הוּא דָבֶי לָּבֶבָּהָא דִי סְבִּינֵיה ביביה ועיני על

מהר"י קרא

אותם האוכית שהם רועים רשעים: (פז) מקים רועה בארץ. והו עכשיו בגלות ארום: הנכחרות לא יפקוד . שאינם פוקדים לישראל לראות אם נכחרי ונחברו כהם כבי שיפקור הרועה את צאנו שלא יחסר מהם: הנער לא יבקש. כמו רועה שמבקש ילרים הפנים שלא יחפרו בעדרים: הנצבה לא יכלכל, איתת שהיא עופרת בכקום אהר ואינה יכולה לילך לכאן ולכאן לא יכלכל איתה שיביא לה לאכול. וי"ם הנצבה נפוחה. כפו וצכתה בשנת: ובשר הבריאה יאכל. כרועה זה שבחר לי כבשה אחת בריאה שביניהם ואוכל. כפו כן האופות אוכלין נכפי ישראל שיש להם עושר: ופרסיהן יפרק. כזה שמפרק פרסות הרגלים. כך הם פפרקים ומשהיתים את ישראל: (יו) הוי רעי האליל עוובי הצאן. עליהם הוא אימר הוי יהיה להם לאותם רועים רשעים כשאפרע מהם . שעוובים את הצאן ואינם רועים הצאן: חרב על זרועו ועל עין יסינו . זהו כן הסקראות סתוסין

רופתי חליל (חיוב י"ג): רועי האליד. יו"ד יחירה במהים ה"ח כמו עיובי הלחן שכני סנה (דברים ל"ג).

רבות בישראל ויית אתנבי על פרנסא ספשא: (מס כי הנה . הנער. פי' השלה: הנצבה. העופרה בסקימה שלא הוכל ללכת לרעות לא יכלכל אותה במקומה: ופרסיהן יפרק. לא די שלא

מלכות יון עד כה קילה: חרב על זרועו ועד עין יבינו . ייפב להן אלא ריע מהן שכפקלו ישבר פיסותן ולא יוכלו ללכת ויית ושארהין ינפר: לי) הוי רועי האליל עובי הצאן . רועי. כסו ריעה וכן באהל רועי כפו רועה עוובי כפו עווב חיו"ר נוספת וכן אסרי לנפן עירה חצבי פרום קברו והדופים להם. האליל כמו רופאי אליל דבר שאינו מועיל וזה הרועה הוא הורדים או אגריפס: הרכ על זרועו, אחר שאמר יבש תיבש כההתכהה ר'ל לא חרב ממים אלא ר'ל כליון כמו שחרב מכלה ואמר זרועו ר'ל שיכלה כחו ואמרעין ימינו רוצה לומר שתכלח כצידת ציון מצורת דוד

(סו) כלי. כ"ל מקל: אוילי. פוטה מכני דטת:(טו) לא יפקיד, לא יוכור: הנער. כ"ל הקלה הרך: הנצבה, טנין טמידה: יכלכל. טנין סטיק בליך כמו ויכלכל יוסף (ברחמית מ"ו): הבריאה. הפתמים סטיק בליך כמו ויכלכל יוסף (ברחמית מ"ו): הבריאה. הפתמים כמו וענלון חים בריח (פוסטים נ"): יפרסיהן. הם כעין מנעלים בדכלל הבהמות כמו פרסו שוסיו ונשטי ה": פרק. ענין פכרים כמו סרק מלחה (נחום נ"): (יו) רני. כמו חוי: רני. כמו לוי: רועי. כמו לוים בר"ח: האליר. ענין דכר באין בו חוטלת כמו רופאי חלול (חובי. היו"ד יסיכה: ורועי. ענין חואך כי סול (חובי. היו"ד יסיכה: ורועי. ענין חואך כי סול

דילכל כברה : ושרפיהן ישרק. במהלו ישבר פרסיהן ולא יוכלו ללכת. כ"ל לא יחוק הנכשלים וחשושי הכח ואת הטשירים ישהית זירדה בהם בסרך : (יו) הני רובי האליל. אוי לך אתה רופי מכלי מוטיל המוזב את הלאן והולך לו וטל אנריסם המלך יאתר האתרון **מטלכות** בית הודדום שסוב הת סמו והתחבר עם הרומים כמ"ש ביוסיסון: חרב על זרופי. מרב יכא טל זרוטו ד"ל כתו ישבר

33:16) who dwells (שלכני) in the bramble"; and (Micha 7:14) "who dwells (שׁכְנִי) alone.''

who abandons the flock-Who leaves them free for anyone who spoil.—[Rashi]

שאמר לו למעלה רעה לאן ההריגה סיתן הוא שאני עתיד למסור דור הורכן כיח שני זה כיד עשו : (מז) הנכחדות . האוכדות לא יפקוד הרועה לבקשם: הנער לאיבקש. תרגם יונתן דחטלטלו לח יתבע. והנער השוטות שחינן יודעות לכח חל הדיר: הנצבה. שיש לה כח קלת לעמוד על רגליה וצריכה שיוע לנהלה לאט . ומנחם פירש ונפוח' לשין ללכות כטן (במדבר ה'): לא יבלבל. הרגם יונהן לח יסוכר ודרך הרועה בהיקו ישח: וכשד הבריאה יאכל. חת העשירים ינמור ממוכן: ופרסיהן יפרק עד כלה ודונמת זו אמר דניאל (ז') אכלה ומדקה ושארא ברגלה רפסה: (יו) הוי. יש ללעוק על זה: רועי האדיד. רועישל אין: אליל. לשון אל אינו רועה יכן

אכן עורא כל זה ימי הגלות עד היום: (עו) הגער. שה אוכד הקטן לא יכקש: (יו) הוי . הגלות תארך ותעמוד עד כרות זו תלכות יון עד בא קינה: חרב על ורועו ועד עין יבינו .

שליכם ולא ביה שורש ישראל וכחנו בשל באחוה וכל הדולה להכנם יבה ויכנם: (פו) כלי רועה אוילי . כ"ל מקל מה שרופה חויל מנהיג ש אם כלאן שהוא מבחיח ומהכד כו את הלאן: (פו) כי הנה אגבי בקים. דיל זה יהיה לדפו שאעפיד מלך רשע כארן ועל עלכות כים הורדום יחתר: דעכחדות וגו'. המוסרות מן הפדר ללכם דרך חועה לח יוכור בהם להשיכם חל העדר: הנער. בעלה הרך בימים ספולכת לחם ונשחרת כחת כי העדר לח יבקש אותה חנה נשחרה: הנצבה. המולה השומדת בשקומה ולח תאו ממקומה לכקש מרשה לח יכלכל חותם בשקומה: ובשר הבריאה, חת השמלה יהרוג

A sword is on his arm and his right eye-And that shepherd carries a slaughtering knife in his hand to slaughter the fat and the healthy, upon which he cast his right eve to comes to beat, to slay, and to know who are the wealthy, to spoil and finish their property.—[Rashi]*

for yourself still another thing, the instrument of a foolish shepherd. 16. For, behold! I am setting up a shepherd in the land. Those that are cut off he shall not remember; the foolish ones he shall not seek. The lame he shall not heal; the one that can stand he shall not bear. And the flesh of the fat one he shall eat, and their hoofs he shall break. 17. Ho, worthless shepherd, who abandons the flock! A sword is on his arm and his right eye;

- 15. Take for yourself, etc.—This is what He said to him above: Tend the flock of slaughter (verse 4). This is a sign that I am destined to deliver the generation of the destruction of this Second Temple into the hands of Esau.—[Rashi]*
- 16. For behold! I am setting up a shepherd in the land—This refers to the present exile of Edom.—[Kara]

According to *Mezudath David*, this phrase refers to the kingdom of the house of Herod.

Those that are cut off—The shepherd will not remember to seek the lost ones.—[Rashi] They will not remember Israel, to see if some of them are lost and are missing—as the shepherd would remember his flock, to see if any sheep are missing.—[Kara]

the foolish ones he shall not seek—Jonathan renders: Those that wandered off he shall not seek. The word הַּנְּעֵר means the foolish ones that do not know to enter the fold.—
[Rashi]*

the one that can stand—The one that has a little strength to stand on its feet and requires help, [the one that needs] to be led slowly. Menahem (Machbereth p. 148) explained: and the swollen one, as in (Num. 5:22), "to cause the belly to swell (מְצְבֵּוֹת),"—[Rashi]*

he shall not bear—Heb לא יְבְּלְבֵּל Jonathan renders: he shall not bear. It is the custom of the shepherd to carry the lambs in his bosom.— [Rashi]

And the flesh of the fat one he shall eat—He will finish the money of the wealthy.—[Rashi from Jonathan]*

and their hoofs he shall break—until they are finished. Daniel (7:7) stated a figure similar to this: "It devoured and broke in pieces, and the residue it trampled with its foot."—[Rashi]*

17. **Ho**—There is reason to cry out concerning this.—[Rashi]

worthless shepherd—Heb. רְצִי קּאָלִיל, a shepherd of nought; הָאָלִיל, is an expression of אַ, nought; he is not a shepherd. [There is also] (in Job 13:4) "worthless physicians (רְפָאֵי הַלְּאַיִי) [Rashi]

רצי . The "yud" is superfluous; it is instead of a "he," (רוֹעָה) as "who abandons (עוֹבָר) the flock"; (Deut.

דַיָּכִינא טָכַהַא הַכַּהַי: א מטל פהנטא דיי על ישראַל אַמר ייַ דַתַלָּא וכָרָא רוּחָא דַאָנשׁא משוי ית ירושלם סו מַלֵּי כַרוַי לָכָל עַמְסֵיא סחור סחור ואף דבית יהודה ייתונון עספיא ה'א זכר כ' , אבר מכן : במצור בצירא אָנִיסְיוְ מהר"י קרא

שכני לכדָד (מיכה ז'): עוובי הצאן . ניתנן הפקר ליד כל הכח להכוח ולהרוג ולכוז: חרב על ירועו ועל עין

יסינו. והוא הרועה סכין של שחיטה נושא בידו לשחום חת השתינה וחת הבריחה. שנתן עין ימינו בהם לדעת מי העשירים לכוז ולנמור נכסיהם: זרועו יבוש היבש. לעתיד לכא ונחתי את נקמתי ונו' (יהוקאל כ"ה) והפוחרים פותרים חיתו כלדקיהו על שם יחת עיני לדקיהו עור

בתחלתן ופתרונן בצדן: זרועו יכוש תיבש. לפי שחיה מכת בזרוע נדולה את הצאן. וכשהוא אומר על עין יפינו הרי פתרד בצדו. ועין יכינו כהה תכהה. לפי שחיה רואה ובתזר לו את העשירים ואוכל נכסיהן:

יב (ב) סף רער. ספהן של שבר כמיזה שרוצה לדלג על ספתן גבוה ונוגף רגליו ונופל. כן ההיה ירוטלים סף רעל לכל העבים שיבואו כליה לסלחמה שם יתונפו רגליהם ייפולו: וגם על יהורה יהיה בכצור על ירושלים,שכשיבואו האוכות על

(מלכים ב' כ"ה) ואי אפשר לכוון הנני מקים רועה בארץ בלדקיהו שלבר עבר לו שבעים שנה : יב (א) משא דבר ה'. הוא נמר זה הדבר שהתחיל לדבר בפורענותן של אוכלי ישראל, על בכל וכיילא בו: (ב) סף רעל , כלי תרעלה כמו כדם חשר בסף (שמות י"ב) : רעל . לשין שממון חוטם הלב והחברים

שאין להם כח כאדם המעוטף בשמלה . כמו והכרושים הרעלו (נחום ב') והשרות והרעלות ישעיה ג' כלשון משנה מצינו ערביות רעולות (אוכלופמנט"א בלע"ו): וגם עד יהורה. יטילו הגוים אשר יהיו במצור על ירושלים שיהיו אכן עורא

וטעם זרוע הכחשיםור והעין עין חכתה יהעלה והנה יחבדו נכוריו וחכמיו:

לב (ח) משא. זחת הפרשה דבקה היח בעבור שהזכיר חרב על זרועו הוכיר מתי יהיה זה ואנה יהיה

ועתה יפרש כי זה יהיה כשיב ישראל עם משיח כן יוסף אל ירושלם ועתה זחת הנכוחה על ישראל ועעם להזכיר עתה מעה שמים וייםד חרץ כי לולי ישראל לא נבראו ועפם ויוצר רוח אדם בקרבו שהוא שולם קשן כנגד שמים וארן ווה הדבר לריך פי' ארוך: (כ) הנה . בהתחבר ישראל יעלו יונים להלחם עליה: סף. כתו מן הדם אשר בסף. משכב וספות: וגם על יהורה. שהגוים יכריחו ישרחל

חשנחתו ועצתו בכעשיוור׳ל עין ימינועין הלכ וכן כתב החכם ד"א א"ע ו"ל אבל היא לא פירש ענין הפרשה כלנין שפירשנו אנחנו: (6) משא דבר ה', אחר שוכר פורענות ישראל וחרבן הארץ פעפים התנכא על פוכ ישראל ופורענות האופות ואמר נאם ה' נוסה שמים ויסד ארץ כלומר כי הוא ברא שמים וארץ ובידו הכל ינתוץ ולהרום לבנות ולנסיע ווכר אדם כמ'ש ישעי ואדם עליי בראתי כלוברואני הנליתי את ישראל ובירי להעלות׳ סרנלות ולהנקם מאויביהם. זכתב החכם ר׳ אברהם בן עורא ז"ל כי סכך ויוצר רוח אדם בקרבו לנופה שסים ויומד ארץ לפי שהאדם עולם קפן כנגר שכים וארץ שהוא חולם גרול וסה שאסר ויוצר רוח אדם בקרבוול' יצירת לא מצאנו אלא על דבר שיש בו כמש שהוא מיחש בחושים ולא כן הרוח יאמר כי מח שאסר ויוצר אסר על יצורת כלי חנוף המקבלים כח חרוח וחם הסוח והלב: וכו הנה אנכי. סף רעל. כמו כום התרעלה שהשותה אותו ימות כן כל הצובאים על ירושלם יסופו ויכלו :

נתון כזרוע: יביש חיבש. מלכון יכשות: כהה תכהה. ענין

עכירות ושחרות כמי כהה הנגע (ויקרת י"ג) :

ים (א) משא. נכיחה ולהוספת כיאור אמר דבר ה': (כ) סף.

וגם על יהודה יהיה במצור . ר"ל כי יהודה יצורו כם האייבים על ירושלם ומעם על יהודה כי גם עליהם תהיה פף חרעל מצודת דוד מצורת ציון

ניוכרם: ועל עין יבינו. ר"ל מה שהיה מסתכל ימכים וחלפה לשוב לשלכושו הנה החרב יבח על החוחלת ההיא כי חכרת ואין לה: זרועו יבש תיבש . כ"ל כחו חחלם: כהח תכהה . כ"ל לח יכחם

הדכר שהוה מנסה לה והיה כסל שנין כמ"ם: יב (ח) נומה שמים. הנוסע חח השמים לפרבה והמייםד חם

ספל וכן כדם חשר כסף (שמות י"ב): רעל. עלינו סם הממית והור מלשון יין תרעלה (תהלים מי) המטמסם חת הלכ בלו וכידו לעשות ככל דכר כרלונו: (כ) סף דעל וגר'. אל מול העמים הלוכץ ויולר רוח האדש בקדב נוסו וכא מר הואיל וכן הכל
בלו וכידו לעשות ככל דכר כרלונו: (כ) סף דעל וגר'. אל מול העמים הלוכאים עליה סביב חהים כספל ממשקה המאיח שכל

בשתה ממנו ימוח כן יכלו ויחמו כל הלובחים של ירושלים: וגם של יהודה. הסף הרעל הוה יכיה גם על יהודה חשר יהיה במשב

that will be in the siege against Jerusalem will impose upon Judah, for the house of David will be inside and the gentiles will besiege them. And also,

the children of Judah will come, against their will, to besiege Jerusalem. So did Jonathan render it -[Rashi]*

his arm shall wither, and his right eye shall dim.

12

1. The prophecy of the word of the Lord concerning Israel: Says the Lord, Who stretches out the heavens and founds the earth and forms the spirit of man within him: 2. Behold! I am making Jerusalem a cup of weakness for all the peoples around, and also on Judah, [that he] shall be

his arm shall wither—In the future (as in Ezek. 25:14), "I will wreak My vengeance, etc."

The commentators, however, interpret this as a reference to Zedekiah, an allusion to (II Kings 25:7), "and they blinded Zedekiah's eyes." But it is impossible to reconcile "Behold! I am setting up a shepherd in the land" as referring to Zedekiah, for seventy years had already passed after him.—[Rashi]

Redak identifies this shepherd as either Agrippa or Herod.

1. The prophecy of the word of the Lord—This is the completion of the word that he began to speak about the retribution of those who devour Israel—Esau and his ilk.—[Rashi] This reading appears in mss.; in printed editions, however, we read: concerning Babylon and the like (an obvious accommodation to censorship).

Who stretches out the heavens, etc.—After the prophet mentions the retribution wrought upon Israel and the destruction of the land twice, he speaks of the retribution wrought upon the nations. Since

God created the heavens and the earth, He has the power to uproot and to destroy, to plant and to build. The prophet mentions man to indicate that God has exiled Israel and has the power to redeem them from exile.—[Redak]

2. a cup of weakness—Heb. קף אָר, a vessel of weakness, as in (Exod. 12:22), "in the blood that is in the cup (קפּם)."—[Rashi]

weakness—Heb. רֵעל, an expression of bewilderment, [it means] the clogging of the heart and the limbs, for, like man enwrapped in a garment, they have no strength, as in (Nahum 2:4), "And the cypress trees were enwrapped (הַהְעָלוֹי)"; and (Isa. 3:19) "And the bracelets and the veils (חַבְּעָלוֹין)." In the language of the Mishnah (Shabbath 6:6) we find, "Arabian women may go out veiled (חַבְּעַלוֹין)." It is involopiment in Old French.—[Rashi]; i.e., enveloped in a wrap.

Redak defines the expression as the cup of poison, for all those who besiege Jerusalem will be doomed to die.

and also on Judah—The nations

בהחלה שנואס לניר על יריטלס הנה להה מלה נחולתם בהחלה שנוא כל ברחם בנור על ירשלם הנה בהוה בליהם לבים לניר על יריטלס הנה להה מצור עליהם האולה ידה ניימים ונית כלה תעלה עליהם בהחלה שנוא כל ברחם צורו על ירשלם הנה הביה אוני נכנוצע לירשלם אחרי הלכתם: (ג) ודירה. המלירוע בעל הכב לבנים יקח לכן הגילה יעל ארץ היה כי מנסח פניהם לבא על יושים מנתסם בעל בהיה בהדה. בהלכן מנהם העותה בל בל בורים בנוצא מנה ביה בהיה בל בל מניים מחלה בל הרוב במוח אחרי יוהים להור בל בל בל בל הורים היוה בנים הורה בל היושלם החלה על יושלם מקח עני לבותם ולהילם וסוס היהורים בל המשלה להוב בעום ה. הם שלה התיה למפסו הלום על יושלם בל בני ההיא לניםם היהור לבל היושים הלקום על הרוב מוסח. המשלה החלה על יושלם בל היושים הלחם על יושלם ברוב ובעים הרל כל הרובים הלחם על יושלם בבר ובער בתובים אותה כן ואסו על להדיבה על כחפו יובן של היושים הלחם על יושלם בל ניושים על הושים הלחם על יושלם בל ניושים על הרובים הוה כום אנשים רבים יושים על המשלה להוב מניה בה בהם אנשים רבים אותה של היוה בסים על החברות על משור בעותם הלחם על יושלה בל היוה הנסים בל הרובים האותה על מיושלם היוה בנים אותה על בל מיו בעות הבעות אחר שבור בעותם הלחם על יושלה בעותן אחר שבנו ממסח בכר הביות הלה ביותה הלחם על יושלם הלחם על יושלם הלחם על יושלם הלחם על יושלם היוה ברים מעלה על היושלם הלחם על יושלם על יושלם בל ניום אותה של היושלם היוה ברים אותה את בנות המחם בתובה אותה של היושלם היום על היושלם היום הכיום אותם על המחם הכיום בעותם הלום על יושלם כל לויום אותם בעות הלום מותם בל היושלם היום בעותה הלום מותם בל היושלם הלחם על היושלם הלחם להיום בלחם בל הרוב מותם בל היושלם הלחם להיום בל היושלם הלחם בל היושלם הלחם על היושלם הלחם ללחם על היושלם הלחם על היושלם הלחם על היושלם הלחם על היושלם הלחם לוושם על היושלם הלחם על היושלם הלחם על היושלם הלחם להיושלם הלחם להלחם להי

נית דוד מבפנים ובטב". כילורו עליהם ויצחו נסבני יהודה של כרהם לגיר על ירובלים. כן הנגם יונחן: (1) אבן של כרהם לגיר מל ובמי יהוצלה על נצי אדם מים במובל של בהפים היחל ביקה מחד מד חבר למחם למחה ולשיבה על כרפיהם ויחי בערה כל שו בא הבר כל מוכן. כל שומטיה ברוט יבעוו: (1) אבה כל מוס. בלונהם לק שומטיה ברוט יבעוו: (1) אבה כל מון. מהר"ו. הלל מיל בית יהודה בהם ע"כ מן הלונהחים חפקת עיני להגן Ĺ

ה ירושלים לכלתכה ירוקי לאיש והודה כבהובם בגלות שילבו נכמר: () אגן בעבמה: ברום שנוכם אגן נודול על המו נמצור: () אגן בעבמה: ברום שנוכם אגן נודול על המו שבשרםה ליא הנהצי ברוב כנבר שלה. כן ההידה ורישלי לכל הניד הנאסים בליה לפחרה: () אם בהברו, לכב היבול וכה הקב"ה עושה להם אנה כל סים בהברו, לכב היבול במגון שלא עביה לאולה בשנון לכך נאבר ועל ברו הקב"ה את ירולה שנוא שלא ארש להם לשי שבאו בעל ברום לצור מהר"י כרא

בייא אַכר קל טוסור ְרְהְּנֶרְ אֲנְכֵי יְהְ נְבִוּרְהִּ かんない לירושכם: נ בכל נגנינוא פר או סהא אְתְבְּוְוֹא 'תְבְּוְזִרּ וְיִתְבְּנְשׁׁרְּצְלְהִבְּלִ מסכי אַרְנָא : רַ בְּעָרָנָא בים שיניא בְשְׁעֶכְּפוּהָא וְיֵלְ רְבֵּיה אָנְנְא הַהִיא אַשְּוִי יָה עכניא ţ. ון אָקטַי עַ טַ טַּ'אַ וְרוֹכְבֵּירוֹן XU. <u>ر</u> עירו ירודר אַטְּעָר אַריעִינִי £.

in the siege against Jerusalem. 3. And it shall come to pass on that day that I will make Jerusalem a stone of burden for all peoples: all who bear it shall be gashed, and all the nations of the earth shall gather about it. 4. On that day, says the Lord, I will smite every horse with bewilderment, and its rider with madness. And upon the house of Judah I will open My eyes, and all the horses of

3. a stone of burden—A stone of burden placed upon men by order of the ruler, to carry it and to load it on their shoulders. It is very heavy, to the extent that all who bear it become gashed.—[Rashi] All the toil involved in besieging Jerusalem will be of no avail. On the contrary, those participating therein will suffer from it. It will be like a heavy stone that causes gashes on the hands of those who lift it upon their shoulders to carry it.—[Redak]

and all the nations of the earth shall gather about it—Heb. וְנֻאָּסְפוּ. This follows Jonathan. Redak renders: So will all the nations of the earth be destroyed through it. Mezudath David also explains the verse in this manner.

4. I will smite every horse—of

those gathered there with bewilderment and blindness, and their riders with madness (Shem Ephraim). [Earlier editions read: of those gathered there with madness, and their riders with blindness, but this is inconsistent with the text.] But upon the [members of the] house of Judah, who are among those gathered against their will, I will open My eyes to protect them from this plague.— [Rashi]

Although the Judeans will be among the nations gathered against Jerusalem, I will open My eyes to protect them from this plague. The nations, however, will suffer from madness, and their steeds will suffer from bewilderment, which is a mental ailment, and from blindness, which is physical.—[Redak]

いいから ואמים ואמים קטמיוקא: ה בקרבי יהורה נה רְבְרְבֵּי וְ כְּלְבוּשׁ דִינוּר ירושלם **ECAIC** אישהכה פורכן וְכְבִיעָוּר וְאֵשְׁא עור בְאַהְרָה וְהִעְּלֵח יְרוּשְׁנֵם: זּ וְיִפְּרוֹק יֵי בנמירא ניבורן ברוטא וכן צפונא כְּלְ נְכְּמֵי צֵמְמָמָא סְחוּר קחור וההכ יה קרניא דכיה יהודה בערנא הריא אַשני בְּמִימְרָא רֵיִּי r. , הירו קללרו ירו שַׁלַם באעיא

٤

L'X icione

(cice (t) :

בראשונה. במרס ינאו בני יריבלים לנאת מן העיר האי עליהם מן המכה הזחת: (ה) ואמרו אלופי והורה את בלבם. כמולה מחר הזיב"ה נוסים כמנפה זי והם נען בלבם. במצה לי יושבי ירושלים וגוי, יובני ירובלים אים ביונים מגל כרהינו הני בלים עליהם מצול לעורמי ביוני ולחמו עם מוחם הביולהם מס: בביור דרה. הם ביוני ולחמו עם מוחם הביולה מס: בביור מנהם: ורה במדונים לם גדולה. וביור לחן כיוה וכך הגדי מנהם: ורים החדוה. מהץישה: (ז) והושיע ה' את אהלי יהורה. אנו עורא

הוא בלב השנוק היא בפנים: ה) אפרו אלופי הודה. יאפרו (ה) ואמרו אלופי יהודה. בלום ספס נשהור כן אוכרהם כי יישב הישלים יהו אפצה ווזיק לה מצות ליה מפלת הוכלם כי הס הזפלנ נעבורנו מכלם שני אב היאפר הודה באום (אוכרה ביישב היישב היישב היישב היישב היישב היישב היידים היישב ה

. ا

fright of the nations surrounding the -[Redak] city.the the saved, saved from Judahites shall be

of Jerusalem are tants

the peoples I will smite with blindness. 5. And the princes of Judah shall say to themselves, "The inhabitants of Jerusalem were my strength through the Lord of Hosts, their God." 6. On that day I will make the princes of Judah as a fiery stove among wood, and as a brand of fire among sheaves. And they shall consume on the right and on the left all the nations round about, and Jerusalem shall still stay in its place in Jerusalem.

7. And the Lord shall first save the tents of

with blindness—so that they shall not see to attack Jerusalem.—[Kara]

5. And the princes of Judah shall say to themselves—when they see that the others who were gathered are plagued with this plague, and they are saved.—[Rashi]

The inhabitants of Jerusalem were my strength etc.—The inhabitants of Jerusalem, who know that we came upon them against our will, strengthened my help with their prayer by the Lord, their God.—[Rashi]

6. I will make the princes of Judah—They will return and wage war with those who brought them there.—[Rashi]

as a fiery stove—Heb. בְּרְיּוֹר. Like a great bonfire. The word יֹג בּיוֹר is an expression of בְּיָרָה, a stove. So did Menahem (Machbereth, p. 109) classify it.—[Rashi]

Redak renders: a fiery coal. He explains that the prominent members of Judah, who will be outside the city, will be like a glowing coal, which ignites wood, and like a fire brand, which ignites sheaves. Just as the wood and the sheaves are prepared to be burnt, so will the nations

be prepared for destruction through the bewilderment and the madness that God will send upon them; and the princes of Judah shall be like the fire that will destroy them.

in its place—Heb. מְחָהֶיה, lit. under it.—[Rashi from Jonathan]

in Jerusalem—For the heathens will conspire to destroy it so that it will never again be a city. Instead, it will be rebuilt on its original site, the place called Jerusalem today.—
[Redak]*

7. And the Lord shall first save the tents of Judah—Before the inhabitants of Jerusalem come out of the city, they shall have a salvation—to return to their tents and to their homes—and afterwards the salvation shall come to the inhabitants of the city. That is the salvation concerning which it is stated (14:3): "And the Lord shall go forth and wage war."—[Rashi] The mention of tents alludes to the tents pitched outside the city in the siege, also to the tents of the Rechabites who lived within the tribe of Judah.

Jonathan renders: the cities of the house of Judah. Before the inhabi-

בקרמיתא בריל דלא הַסְגֵּי אָהְרַבְּרָבוּה בֵּית דויד ואיתרכרבות ותכי ירושלם על דבית יָהוּרָה: חַ בַּעָרָנָא הַהִּיא 77 ירחים כַּבַּבָּרְבִין יַצְלַחוּוּ בְּסַלְּאֲבָא דַיִי קָרָמֵיהוֹן : וִיהַי בַּעָרַנָא הַהַּיא אָתְבַּע לָשַיצִאָה יַת כַּלֹ מהכנשין ת"א יהיה הנושל מקידה שער גב מכו"ם ד הכקם להפמיד .

שיושיע אותם שהם בפנים לירושלים לפי שלא הנדל תפארתם של יושבי ירושלים על יהודה כי הם מבחוץ לירושלים הושיגם לכך ויאמצו זרועם:(ח) והיה הנכשל כהם.אותי שהוא חלש בהם תנייהיה ביום חתוא גרול כרור: ובית דור בהם כאלהים שילך תבוא תבושה לכני העיר היא התשועה שנאמר בה ויצא ה' ונלחם (לקמן י"ד): למען דא הגדד. להתפחר עליהם ולימר לא נצלתם אלא בשבינו: (ח) הגבשל בהם. החלש שנהס: כאלהים. כרנרנין. כמלחכים: כבלאר ה'

לפניהם . יללהון כמלחכח דה' הדמיהון : (ם) אבקש להשמיר. חבקש נהשמדתם וחדקדק בעונם. ורבוחינו אכן עורא

אהלי יהודת כרוי דבית יהודה בראשונה כודם שיושכו יושבי ירושלים יהיו נישעים כני יהודה שהם ככחוץ כפחד אויביהם שבאו לפהם כמציר: לפקן לא הגדל הפארה בית דור. כי בית דוד יהיו מכפנים בעיר עם יושכי ירושלם ואם יושלו תם בתחלה יתפארו על בני יהורה שהם כבחוץ ויאברו שגל ידם הם נושעים: (ח) ביום ההרא, הנכשל בהם, החלק שבהם יהיה כדוד שהיה גבור תיל ואיש כלחבה: ובית רוד. ר"ל המלך המשיח כמו שמעו נא בית דוד שאמר על אחז המלך ויצא חמלך לפניהם להלחם בנוים ההם כאלהים ופי' כמלאך ה': (פ) והיה ביום תהוא אבקש להשמיד. אבקש ואעשה כלומר אשים כל רצוני להשמירם: (י) ושפכהי.רוח חן והחנונים.

כי כן דרך המחגו' שוכנים באהלים סכיב העיר: בית דוד. שוד היים בעיר בגרח"ד עיר מלכות ישמעחל והם רחשי הגלות משפחה רבה וגדולה ולה ספר היהם משנים הדמוניות וככה פירושו כי בראשונה קודם ישועת ירושלם יושיע השם אהלי יהודה שהם מהוץ לעיר עם מהנות האויב כדרך שאמר למעלה ועל בית יהודה אפקה את עיני וכל סים העמים אכה בעירון ולמה בראבונה אושיע את אהלי יהודה למען לא תגדל בעבור שלא יוכלו להתפאר בית דוד ויושב ירושלם שהם בחוך העיר עם המשיח ולא תגדל הפארחם על בני

יהודה ידינו הישיעה אחכם : (ה) ביום . הנכשל בהם . גבור כדוד : כאדהים . מלאכים וככה פירושו כמלאך ה' לפניהם נמלהמה: (ט) והיה ביום ההוא. כהשר הבקש להשמיד את כל הגוים: (י) ושפכתי. השפוך רוח חן

מצורת ציו כצורת דור

(ז) הפארת. מלשון פחר והדר: (ח) הגכשל. פנין נפילם אהלים במהנה אותם יוביע הי בראבונה להכות בעמים הבאים עשהם עד לח ילחו הנשי ירובלים להלהם כהם ולהכותם: לבען לא תנדל וגוי. כיא לא ישהיתו ככם עד אשר ילאו מירושנים זרע כית דוד ושאל היושבים שמה תנדל א"כ ממארתם על הפארת בית יסודה סכלים עם השתים הואיל והם היו ממהם ולא השחיתו ככם עד אשר כאו בית דוד ושאר יושבי ירושלים : (ח) יגן ה'. מפני חיל נוג הלרום טליהם: הנכשל בחם. ההלש שבהם יחנכר עו החויב כדרך שנכר דוד על אנשי מלחשתו: כארדים. יכיו לאלה" וחויר ושפרש כמלאך ה" ולפניהם ישכרו כמלחמה כראש העם: (ט) אבקש להשטיד . אבקש ואששם כעמר אשים כל רצור להשמיד : (י) ושפבתי. כ"ל לתן כשפש של ביח דוד ונו" רלון המשרח הן של פלמס ורלון השלרח תחנונים לפני : והביפו אלי. לשחול משפש

the will to bring grace upon them-

lavish upon the house of David, etc., selves and the will to offer supplication before Me.—[Mezudath David] Judah, so that the boasting of the house of David and the boasting of the inhabitants of Jerusalem shall not increase over Judah. 8. On that day the Lord shall protect the inhabitants of Jerusalem, and the weakest of them shall be, on that day, like David. And the house of David shall be like angels, like the angel of the Lord before them. 9. And it shall come to pass on that day, that I will seek to destroy all the nations that come upon Jerusalem. 10. And I will pour out upon the house of David and upon the inhabitants of

so that the boasting of, etc., shall not increase—to boast over them and to say, "You were saved only because of us."—[Rashi] For the house of David will be within the city with the inhabitants of Jerusalem, and if the house of David and the inhabitants of Jerusalem are saved first, they will say that the Judahites were saved through them.—[Redak]

8. shall protect—from the armies of Gog and Magog that are besieging them.—[Mezudath David]

and the weakest among them— Heb. בּוּבְּלְשֶׁל.—[Rashi from Jonathan] shall be like David—who was a mighty warrior.—[Redak, Ibn Ezra] and the house of David—the King Messiah.—[Redak]

like angels—Jonathan renders: like great ones, like angels.—[Rashi] like the angel of the Lord before them—They will prosper like the angel of the Lord before them.—

[Rashi from Jonathan] They will march at the head of the people in war.—[Mezudath David]

9. I will seek to destroy—I will seek their destruction, and I will be exact in judging their iniquity. And our Sages (Avodah Zarah 4a) explained this verse as concerning merit: I will search in the books of their deeds; if they have merit, I will spare them; otherwise, I will destroy them.—[Rashi] I will visit their iniquities upon them with the full measure of Divine justice; not with compassion, but with exactitude.—[Rashi to Avodah Zarah]

The expression "I will seek" is explained by *Redak* as "I will seek and I will do"; i.e., I will place all My desire on destroying them. *Ibn Ezra* explains: *When* I will seek to destroy all the nations, I will pour out upon the house of David, etc.

10. And I will pour out—I will

רות הסכא נכתקין ויבעון סן קרסי על די איטלָּמְלוּ וִיְסַפְּרוּן עלוהי כסא רספריו עַל יָחַירָא וִייַסְרוּן עלוהי כָּמָא רְכַּסְרִין על בוכרא: יא בעדנא הַהִיא יִסְנֵי סְסְפְּרָא בִּירוּ שְׁיַכַּם בַּמְסָפְּרָא רַאַחָאַכ בַּר עַכְּרִי דְי קטל והיה הבדרסון בר כוכה וכ: ינדל המספד, פגלה ג פ"

די קַפַל יָתַיה פַּרְעה חֲנִירָא בְּבָקְעַת סִגְּרוֹן: אכון בר יאשיה שבריטון וקספר

פירשו לזכות אכקש בנוגני שלהם אם יש להם זכות אניח**ם** וחם לחו חשמידם: (י) רוח חן ותחנונים. שיעלה על רוהם להתחנן לפני והם יהיו להן בעיני: דוח. (עלנ"ם כלע"ו): והביפו אלי את אשר דקרו. תרגם יונתן ויבעון מן קדמי על די חיטלעלו . והביטו להחחוכן על חשר

די קפל יתית הדדריכון בן סבריסון וכסספר יאשית בר אמון דקרו כהם החומות והרגו מהם כגלותם: וספרו עליו. על חותו הרג: כמספר על היחיד. כחשר יספוד חיש על כן יחידו, ורכוחינו דרשוהו על משיח כן יוסף שנהרג,כמסכת סוכה מהר"ו: (יא) במספר הדדרמון בבקעת מגרון. אין שנין הדדרימון כבקעת מגידון אלא שני תספדות הן כמספדא דאחאב בר שמרי דקטל יתיה הדדרימון בר עברימין ברמות גלעד שנאמר ותעכור הרנה במחנה (מלכים א' כ"ב) והוא הספד וכמספדא דיאשיהו בר אמון דקטל יתיה פרעה תגירא בבקעת מגידון שנאמר ויקוכן ירמיהו וגו' ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם וגו' (דברי הימים כ' ל"ה)

אכן עורא

ותחנונים על יושבי ירובלם טרם זה תעבור עליהם בתחלה לרה כי משיח כן יוסף יהרג או יכעם השם וישמיד את כל הגוים הכחים על ירושלם וזהו והכיטו חלי חז יכיטו כל הנוים אלי לראות מה אעשה לאלה אשר דקרו משיח בן יוסף: וספרו עליו. אנשיו: (יא) כמספר הדדרימון. מספד חדם גדול היה כימים קדמונים: בבקעת מגדון. ואנחנו לא ידענו כל הקורות ולהיותו רמז לאחאב ויאשיה

כלומר שימצאו חן בעיני ואושילם כן הגוים הבאים עליתם וכפל חענין כם ש לחוק הענין וי'ת רוח חכד ורחמים ופי' אאז'ל רוח שיהית חן כעיני כל ארם ושיהיו החנוניהם מקובלים לפני ורנה אמר שינן עליהם הנה זכר המדרגות המנשאות אותם אתר כך אמר שאם יורמן שידקרו אחר מהם בסלחמה יאפילו חדיום שבתם תימח גדולה יהיה להם היאך יהיה דבר זה ויחשבו אותו שהוא תחלת ירידה והכנעה נגד ארביהם כמו שעשה יהושע כאשר הכו אנשי העי מישראל שלשים וששה איש אמר אהה ה' ואכר מה איכר אתרי אשר הפך ישראל

לפניחם כמלאך ח': (י) יהביפו אלי את אשר דקרו. כלו' יביפו לאותו הרג שנדקרו ונהרנו ימים רבים ע"י האומות: וספרו

פליו . על אותו הרג כמספד שאדם סופד על בנו היחיר חהו

מספד מד במספד הדדרימון בן מברימין בנקעת כנרו . כתרנה בעירנא החיא יסני רספדא בירושלים כהספרא ראחאב בר עכרי

עורף לפני אויביו כן יהיה ענינם עתה אם יראו שיהרנ מהם אחד יתכהו והביםו אלי את אשר דקר: בעבור שדקרו וספרו עליו כאדם שאין לי אלא בן אחר ויכות או כאדם שיכות בכורד וה"ל פי׳ על משיח בן יוסף שיהדג במלחמה ותמח אני לפי פירושם איך סתמו ולא זכרו כלל: והמר, ענין מרירות לב 1 כים ביום ההוא , כמספר . כפתח מפני הסמיכות : הרדרימון כבקעת מנרון . ירוע היה אצלמולא ראינו זכר מית במקרא :

מצורת רוד פסתגכרות וחשות הכת: (י) דוח , כלון: רקרו . פנין נפילת מרכ - להשיב גמול את משר דקרו ושל תשית כן יוסף ואמר שמת במלחמם כן הרו"ל: ככספר על היחיד. כמו המספד שהדם עובה של מיחת בן יחיד: והמר. יככי עליו במרירות לכ כמו שממררין בככי של

בנוף כחו כל הנתלא ידקר (ישעיה י"ג): והבר בחבר. מל' מרירות:

פיחת הככור: (יh) כמספר הרדרמון וגו' . מספד נדול מסורסם היה כימים הקדמונים להדדרימון בכקעת מנידון וכן יהיה המססד

the Valley of Megiddon. These are, rather, two cases of mourning. [The first is] like the mourning of Ahab the son of Omri, who was slain by Hadadrimmon the son of Tabrimmon in Ramoth Gilead, as it is stated (1 Kings 22:36): "A cry passed through the camp." That is the mourning [of Ahab. The second case is] like the

mourning of Josiah the son of Amon, who was slain by Pharoah the lame in the Valley of Megiddon, as it is stated (II Chron. 35:25): "And Jeremiah lamented for Josiah, and all the singing men and singing women spoke in their laments, etc."-[Rashi from Moed Katan 28b, and Meg. 3a from Targum Jonathan | *

Jerusalem a spirit of grace and supplications. And they shall look to me because of those who have been thrust through [with swords], and they shall mourn over it as one mourns over an only son and shall be in bitterness, therefore, as one is embittered over a firstborn son. 11. On that day there shall be great mourning in Jerusalem, like the mourning of Hadadrimmon in the Valley of Megiddon.

a spirit of grace and supplications—That it should come into their mind to supplicate Me, and they will be in My good graces.—[Rashi]

a spirit—Talant in Old French, a desire.—[Rashi] They will have a desire to pray to God. (Cf. Isa. 4:4, Commentary Digest.)

Redak explains: They will find favor in My eyes, and I will save them from the nations that come upon them. Jonathan renders: a spirit of loving-kindness and compassion.

Rabbi Joseph Kimchi explains that they will find favor in the eyes of all men, and their supplications will be acceptable before Me.—[Redak]

they shall look to Me because of those who have been thrust through —Jonathan renders: And they shall supplicate Me because of their wanderings. And they shall look to Me to complain about those of them whom the nations thrust through and slew during their exile.—[Rashi]

and they shall mourn over it—Over that slaughter.—[Rashi]

as one mourns over an only son— As a man mourns over his only son. And our Sages expounded this in tractate Sukkah (52a) as referring to the Messiah, son of Joseph, who was slain.-[Rashi] The origin of the messiah son of Joseph is related in Zohar Hadash, Balak (Israeli ed. 69a, earlier ed. 56a), where it is stated: On that day, when Abijah the son of Jeroboam died, a son was born to Abijah. That son was taken from the house of Jeroboam to the desert; and there they took one hundred and seventy men, all righteous, from the tribe of Ephraim, who were not guilty of the sin of Jeroboam. That messiah is descended from that son of Abijah. Concerning [that messiah] it is written (I Kings 14:13): "And all of Israel shall eulogize him and bury him." The meaning of this prophecy is concealed, in that it applies to its own time as well as the future. "For he alone of Jeroboam shall come to a grave, for there is found in that messiah a good thing toward the Lord, the God of Israel, in the house of Jeroboam." This is that messiah, for he is a good thing toward the Lord.*

11. like the mourning of Hadadrimmon in the Valley of Megiddon— Hadadrimmon has no connection to

יב וַיִּסְבְּרוּן רַיְרֵי אָרְעָא נרעין זראין גקביהון ונשיהון לחור זַרְאָית בַּית דַוָּד לָחור **נ**בַרַיהון לחור ונשיהון לחור זרעית בית נהן נַבְרֵיהוֹן לָחוֹר וּנִשׁיהוֹן לָחור: יג וַרְעִית בַּית לָנִי לַחור נֶבְרֵיהוּן לַחור וּנְשַׁיהוֹן לָחור וַרְעִית נבביהון שָׁכָּעֵי לחוד ונשיהון לחור: יר כַּל זַרְעיָהָא דִי אַשְׁהַאַרָא זַרְעוּן וַרְעוּן נֶבְרַיהוֹן לָחוֹר וּנְשֵׁיהוֹן לַחור:אַ כַּעַרַנָאַ הַהִּיאַ יָהַי אוּלָפַן אוֹרַיָהָא נְלֵי קפבוע דפיין לכית דוד

יומת עם (פרלים ג) ב

די כפל יתיה פרעה חגירא בבקעת פגדון: (יב) משפחת בית דור לבד. יכפדו על שפסקה כלכותם זה כפה שנים : ונשיהם לבר . שהוא דרך צניעות. ומשפחת נהן לבר: ינ (א) יהיה מקור גפתח לבית דור וליושבי ירושלים . שימהר

אהת ואחת: (יד) כל המשפחות הנשארות. לכית דוד: וגשיהם לבד. מסום לניטית. ולמה מססחות הכהונה והמלכות כדי להחזיר להם כתריהם כמו שנאמר בראש הספר אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארן:

רד**"**ק

ייכ) וספרה הארץ, אנשי הארץ יספרו כל זה הדיקור: כשפחות משפחות. כל אחת בפקום' ואלה הפשפחות הנוכרות כפו נתן ושפעי יהיו נרולות וירועות באותי הזכן והנביא וכרם דרך נבואה ופה שאפר ונשיהם לבד הוא דרך צניעות או פי׳ לפי שהנשים מקוננות ופופדות יותר כן האנשים אפר שתתיחרנת לברן לספיד כמנהגן: מו ביום ההוא יהיה פקור נפתח לבית דור . אפשר לפרשו ככשמעו וכן רו"ל הדביקורו לפסיק יצאו מים חיים מירושלם ואפרו יכול שיתערבו בהן מעינות אחרות

אכן עורא

דרך דרש הוא זה : (יכ) וספדה . הזכיר משפחת כית דוד הנכבדת ומשפחת כית נתן בדרך נכוחה ידע כי גם וחת בימים ההם תהיה ידועה ולהיות בית נתן אחי שלמה אין לורך כי בית דוד שם כולל לשניהם וככה בית השמעי אינו מהלוים או הוא הלחם מבית לוי בפנים ומקלחם בהיץ כמו כית דוד ויהודה שהם כפנים וכחון:

(יב) בית נתן. הנכיח וים מומרים נתן כן דוד כמו

בנחמר שמוע ובוכב ונתן ישלמה (שמיחל ח' ה'): (יג) בית

דוי. הכהנים והלוים: משפחת השמעי. שמוע כן דוד בתהלה כלל הכתוב משפחות בית דוד ואחר כך פרט כל

יב (ה) ביום. גם זה הכתוב לחות כי הנכיחה לעתיד

ויהיה מהור נפתח כמשמעו ורבי משה הכהן אחר כי הוא דרך משל כמו וורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מצורת ציון מצורת רוד

יג (6) סקיר. מעין הנובע: לחפאת. מי הפר פרה קרוי מי משחם של כי הוא משהר השומאה וכמ"ב הוא יתהשא כו

פל משיח כן יוכף . וכו"ל התכו כמססד מהאב בהרנו הדדרימון וכמספד יאשיהו בהרגו פרעה ככקעת מגידון: (יכ) כשפחת וגו'. כל משפחה כפ"ע לפרסם הח ההספר: תשיחם לבד. הוח דרך

לנישות שלח יהיו מעורכבים עם הגכנים: משפחת בית נתן. כן יהיה משפחה יקרה בוה הומן וכן כולם שחושב והולך ווכרם הכנים כנכופס: (יד) כל הבשפחות הנשארות. מלכד פותן המפפחות מיקרום הלקובות כפמותן: בשפחת. גם כל ישפדו כל משפחה כפיע ונשיהם לכד:

ינ (6) יהוה בקור נפתח, יהיה מבע מים מחחת מבהן הבית והיה הנחל החמור בנכוחת יחוקחל (מ"ו) והוח המעיין

spring will open in Jerusalem. This is not the present day, when there are no springs in the Holy City.

The Rabbis (Shekalim 6:2) connect this verse with 14:8. They state that this is the stream that commences at the threshold of the Temple, and that no other streams will be mingled with it. When it reaches the entrance to the house of David—i.e., Zion, outside of Jerusalem (Rashi to Yoma 78a)—it will become a swift stream.—[Redak]

12. And the land shall mourn, every family apart: The family of the house of David apart, and their wives apart; the family of the house of Nathan apart, and their wives apart. 13. The family of the house of Levi apart, and their wives apart; the family of the Shimeites apart, and their wives apart. 14. All the remaining families—every family apart, and their wives apart.

13

1. On that day, a spring shall be opened for the house of David

12. And the land shall mourn— The people of the land shall mourn for the one who was thrust through.—[Redak]

every family apart—Each one in its place.—[Redak] Each one by itself, in order to publicize the mourning.—[Mezudath David]

The family of the house of David apart—They will mourn for their kingdom, which had been curtailed for many years.—[Kara]

the house of Nathan—the prophet. Some say that it refers to Nathan the son of David, as it is said (II Sam. 5:14): "Shammua and Shobab, and Nathan and Solomon."—[Rashi]

13. the house of Levi—The priests and the Levites.—[Rashi]

the family of the Shimeites— Shammua the son of David. Scripture first makes a generality about the house of David, and then it specifies each one.—[Rashi]

Ibn Ezra postulates that the house of Nathan here mentioned is not the house of Nathan the son of David, because the house of David is pre-

viously mentioned. Also, the family of Shimei is not the family of the Levites, because the house of Levi is previously mentioned. He suggests that a portion of the house of David will be within the city, and a portion outside the city. Similarly, a portion of the Levites will be within the city, and a portion outside.

14. All the remaining families—of the house of David.—[Rashi]

and their wives apart—because of decency. Now why were the families of the priesthood and the kingdom [mentioned]? In order to restore their crowns to them, as it is stated in the beginning of the Book (4:14): "These are the two anointed ones who stand before the Lord of all the earth."—[Rashi] (Cf. Rashi ad loc.)

Both *Ibn Ezra* and *Redak* explain that the prophet mentions these families because they will be prominent at the time of the redemption.

 On that day, a spring shall be opened for the house of David—This will take place in the future, when a רשיי יג (א) לחמאת ולנדה, לאדיותא יכן תרגם יונתן אשכוק לחוכיהון כמא דמדכן כמי אדיותא וכקטם חורתא

לחסלתל כלפר חסלת: (ב) וגם את הנביאים. נכילי אבן עזרא

על כן אחריו ורוח הטומאה הפך לרוח הקודש: (כ) והית. העעם כל ככה יהיו אוהכי השם כי על אהכתו ידקרו האכוח

אתם חקב"ה מכל עונותם: לחמאת. במו שמחמיאין לשמא בת במי רגדת למהרו: (ב) וגם את תנביאים. שמתנגאין ברוח המומאה: (ג) ודדת כי יגבא איש. נבראית שקר יקומו

ת'ל יהיה מקור נפתח לבית דור מקור אחר הואלחפאת ולנרה. ואסרו עור כיון שהניעו המים לפתח בית דוד נעשת נחל גרול שנאמר ביום החוא יהיה מקור נפתח לבית דוד ולמה שפירש

תפסוק במשמעו יהית פו" לתפאת ולגרת כי עד היום התוא לא יצאו מים בירושלם בתוך העיר ואו יצאו מים חיים בעיר מקסוק במשמעו יהית פו" לער למי חמאת מצרוך שיחון תיים כמ"ש וכן לגדה שהיא זכה שצריכה מים חיים: כו החיה. אמרית את שמנה תעצבים. שהיו שפרך שיחו תיים כמ"ש בו כן לגדה שהיא זכה שצריכה מים היביאים. בניאי השק שחיו שם במקד בירושה שהו שם מדם לגדה התיק בירושה איש עור. אני אקביר הבניאים אבל אם יחיה שחיו שם במקד בירושה במקד התיק בירושה לגדה שהיו היה במי דעה והשל שהיו היה בה דעה והשל של שהיו המשמעה אחד שינצה ברח שקר ומני ואסר בירושה לגדה שהיו היה בה דעה השל שבה ה", ויולדיו המתובא ההיא אם יחיו דברי אמת רבה של היו אם בירושה בירושה בירושה במקדת צייות מוכם המתובא המיו לימרו, או פוי ורקווה יהרנות כ"ש לא תחיה: היו את מוכם ביאר בירושה מציות מוכם ב"א תחיה: מצורת צייות מצורת צייות

מצורת דון (כמדכר י"ט): (כ) המצבים. כן יקרפו פמכו"ם כי מפליבין לכ - כְּפֹמוֹר בּנִכוֹפֹח יופֹל (ד') והוח מים ההיים החמור בסוף כספר:

sies falsely and claims to be speaking for God, the Israelites at the time will be endowed with the understanding to discern whether he is speaking the truth or a lie, and his parents will castigate him for prophesying falsely.—[Redak]

You shall not live—You do not deserve to remain alive, for what you have spoken in the name of God is false. They can accuse him because they will be able to discern false prophecy.—[Mezudath David]

and for the inhabitants of Jerusalem, for purification and for sprinkling. 2. And it shall come to pass on that day, says the Lord of Hosts: I will cut off the names of the idols from the earth, and they shall no longer be mentioned. And also the prophets and the spirit of contamination I will remove from the earth. 3. And it shall come to pass, if a man still prophesies, that his father and his mother—his parents—shall say to him, "You shall not live, for you have spoken falsely

for purification—They will no longer be compelled to leave the city to obtain the spring water needed to purify someone from the contamination of a human corpse. The water will be found in Jerusalem itself.—
[Redak]

for purification and for sprinkling—Heb. וּלְבָּדָה, and for sprinkling. So did Jonathan paraphrase: I will forgive their sins as they become purified with sprinkling water and with the ashes of the cow of purification; i.e., with the ashes of purification.—[Rashi]

Unlike Redak, who explains this verse literally, Rashi, following Jonathan, explains it figuratively. The Talmud (Yoma 78a), however, states that men and women who have had a flux, menstruating women, and women who have given birth will bathe in this water to purify themselves. Apparently, the Sages interpret as for the menstruant.

In fact, a menstruant need not immerse herself in spring water to purify herself; rain water is acceptable. Redak states that when a woman has experienced a flux other than during the days expected, when she is known as a nage (one who experiences a flux) then spring water is required. The halachah, however, is that even in the case of a nage, spring water is not required. Our mikvaoth, as a rule, contain rain water. (Cf. Shulchan Aruch Yoreh Deah 201:1, Shach subpar. 1, Beur HaGra subpar. 4.)

2. I will cut off the names of the idols—The idols that were there before, or the idols that they worship there today.—[Redak]

And also the prophets—The false prophets.—[Rashi from Jonathan] Redak points out that these are the false prophets who were there during the time of the First Temple.

and the spirit of contamination—
The evil inclination.—[Rashi, Redak]

3. And it shall come to pass, if a man still prophesies—Indeed, I will remove the false prophets, but if there be a single sinner who prophe-

יַלַדוהִי לָא הַהְקַיָם אַרַי שָקרָאאָהָנְבֵיהָא בַּשְּׁמָא דַיַר וְיַתְּרוּן בִּיה אַבּוּהִי ילרוהי ואסיה בַּאָתַנְבָּיוּהַיה: ד וִיהַי בַּעַרָנָא הַהָּיא יִכְהַתּיּוּ שַקרא נכר **סובואַהַהּבְּאַהַנְבְיוּהֵיה**ּ ולָא יַתְנָבּוּן עוד שָׁבַּר בריל לאַלפא בריבין: ה וְיַּטָר לָא נִבְיָא אֲנָא גבר כלח בארעא אגא אַרי אָנשא אַ קניני

עליו אביו יאכי . יולדיו ודקרוהו: (ד) ולא ילבשו עוד אדרת שנד לכקן כחש. שלובש בלית ככו שהיה צדיק נכור שתיו שיאלין כבנו דבר תורה והיה פורה להם שקר וכחש: (ה) כי אדם הקנני מנעורי. אדם לקחני לרעות כדרו מנעירי ואיני

שקרת: רוח המומאה. ילר הרע: (ד) אדרה שער. כן דרך מסיחים ומדיהים מתעטפים בעליתה כאלו הם תנשים לדיקים למען יקיבלו כחביהם : (ה) בי ארם הכנני . פחר כו מנחם לשון מקנה לאן ומקנה בקר (ברחשית כ"ו) . כי אני כשאר כל האדם שאינו עוסק בנבואות. הפקדני מנעורי לשמור את מקנהו: (ו) בין

אבן עורא

הכנים: (ד) והיה. אדרת שער. להרפוק הפקם

שהות שובד השם ומהאבל על עומי והיגר שק לתען לח יכירוהו: (ה) ואמר. לשוחלו מה מלחכתך: כי אדם

כדו והיה כיום ההוא יבושי. כשיראו שלא יתקייכו נביאתם יבושובהנכאיתו.מקור בתיספת תי"ו וכן במשנה ותלא במאמר אהר יכול להבראית: ולא ילבשו עיד אדרת שער למקן כחש. כי

כן היה מנהג נביאי השקר ללבוש שקים ואדרת שכר למכן כהש לפען שיוכלו לכחש ויאפינו בהם בני אדם כי הם כראים

פצבס בפני בני אדם שהם פרושים ואנשים צדיקים יישרים ולא ירברו כוכ וכשיראו שלא יתקיימו נבואתם יהיה להם בשת חניהו ממעשיתם ומחויונם וממלכושיתם ויכחשו בנביאהם ויאמרו שאינם נביאים ולא נבאו מעולם אלא עובדי אדמה תם ולא יתעסקו בדברים הללו אלא בעבודה האדמה ובסקנה ובקנין: (ה) ואסר . יאסר לשואל איתו איה נבואתו יכתש ויאבר לא נביא אנכי: הקנני . לפרני היות רוכה בקנת ובתעסק בעבורת האדמת: מו ואכר אליי כה הפכות האלה בין ידיך . מצורת דוד

סצודת ציון פוכדיהן לומקים חליהן וחינם נענין: (ג) ודקרוהו. ענין נעילת חרכ בגוף: (ד) מחויינו. מלשון חוון ונכוחה: אדרת. מלשון . סדיר ר"ל מלכום חשוב עבוי משער! כחש. ענין שקר: (ה) הקנגי

יכירו השקר ולכן ידקרו חותו בחרב בעביר הנכחו בשקר ולח יהוסו מליו: (ד) יבושי הגביאים ונו'. כ"ל כהבר נכיחי הפקר ישוכו מחשמם ותחול פליהם רוח הנכימה מו הנכימים ההם יבושו כ"ם מחזיוני הבקר שנכל מלו בהנכלו עהה נכולת למת כי ירחה

מחוריות ביני שלכם של מינים של לבציו ובין דרך הכניחים היה ללכוש אדרת שפר וכן כאמר באליכו וילם סניו באדרתו (ש"ם "שו ולכן אחר הנכיאים ההם לא ילבשו בין דרך הכניחים היה ללכוש בין להת באליכו ולות באים וולות באינו נכיא כי יכוש להוכיר עליו שם כניא לבל יזכרו עליו מעבו הכאשונים בהיה מתוכה בשקר: (ה) ואבר ונוי. ומוכב על הקרא של מעלה לער לפטן יכהש ויפשר לל בציל הנכי: איש עיבר וגר', כלומר והם קשלו ה"כ מדוע הלי מתכודר כשדה כדרך כנכיחים כנה חין זה בפכור הנכוחה חבל זו ה'ה' כי מלחבהי כשדה כי חיש עיבד הדמה הנכי להכשה ולוכעה: כי אדם ונר'. כ"ל ומה שנכחתי מנטורי גם מו לם דבר בי ה' פלא מדם במיני משיח הקנה כי קנין הנבופה לנבמות בשקר פחני ומשת: (ו) ואשר אליו. על כי כל נביא מנבימי

Redak explains: He taught me to be a shepherd and to occupy myself with agriculture. Ibn Ezra renders: A man left me an inheritance of land, which I till since my youth.

Mezudath David explains: If you

ask me why I claimed to be a prophet during my youth, I will tell you that a man enticed me and initiated me into the occupation of a prophet. but God never spoke to me.

6. And one will say to him, "What

in the name of the Lord." And his father and his mother—his parents—shall thrust him through because of his prophesying.

4. And it shall come to pass on that day that the prophets shall be ashamed, each one of his vision when he prophesies; and they will not wear a hairy mantle in order to lie. 5. And he shall say, "I am not a prophet! I am a tiller of the soil, for a man entrusted me with his cattle from my youth." 6. And one will say to him, "What are these wounds between

shall thrust him through—Redak suggests that they may beat him and wound him to castigate him. It may also mean that they will slay him, as they said, "You shall not live."—[Redak] The parents will be so imbued with the love of God that they will slay even their own sons.—[Ibn Ezra]

- 4. And it shall come to pass on that day that the prophets shall be ashamed—When they see that their prophecy is not realized, they will be ashamed.—[Redak]
- a hairy mantle—So is the custom of those who entice or draw away [the people], to enwrap themselves with mantles as though they are righteous men in order that their lies be accepted.—[Rashi] Ibn Ezra explains that they would don hairy mantles to show that they worshipped God and were remorseful for their sins. They would gird themselves with sackcloth lest they be recognized.

Redak explains the verse in two ways: 1) The false prophets will no longer wear hairy mantles, as they did prior to that time to lie and gain credibility through their penitents' garb. 2) They will no longer wear prophets' hairy mantles so that they can deny that they ever claimed to be prophets or that they ever prophesied falsely. They will claim they are tillers of the soil, as in the following verse.

5. And he shall say—to the one who asks him, "What is your occupation?"—[Ibn Ezra] He will say to the one who asks him, "Where is your prophecy?"—[Redak]

I am a tiller of the soil—If you ask me why I seclude myself in the fields, as the prophets customarily do, I will tell you that I do not seclude myself because of prophecy, but because I till the soil, and I must go far into the fields to plow and sow.—[Mezudath David]

for a man entrusted me with his cattle—Heb. הְּקְרֵנִי Menahem (Machbereth p. 156, second definition.) interpreted [הְקַנֵין] as an expression of "livestock of flocks and livestock of cattle" (Gen. 26:14). He entrusted me from my youth to watch his livestock.—[Rashi]

אַשֵׁר הָכֵּיתִי בֵּית מְאַהַוּ קה קחַתא הַאָּלַין רַאַהָאָה רַעלָנא הֲלָא בְּעוֹבְנֵי וְרָךְ וְיַפֶּר יָאוּה לָּקַינְא בְחובין רַרַחַמָּנָא: יחַרַבּא אָתְגָלא על מלפא רְבָבֶל וְעַל שְׁלְטוֹנָא תַבְנֵיה רְבְוֹנֵיה רְדָפִיה צָבָאוֹת קַמול נַת סַלְבָּא דְבָבָל וְנִתְבַּדְרוּן שׁ לְּםוֹנֵיָא וַאֲתִיב יָת כְּחַת נְבוּרַתִּי מהר"י קרא

נביא: (ו) אשר הכיתי בית מאהבי. אבי ואבי הכוני על ידיך. בין כתפיך כם מלחין עוכרי עכירה: בית מאהבי. אשר אהבוני והוכיחוני לדרך הישרה: (ז) הרב עורי על רועי. על חותו שהפקדתיו על נחן גלותי: ועל גבר עביהי. שהברתין חלי לשמור נחני כמוני: הך את

שנכאתי נבואת שקר. לכן איני מתנבא לכם עוד: ווו חרב שורי על רועי ועל גבר עביתי. פתרונו חרב עורי ליפרע כן האוכות שהיה להם לרעות את עכי שהועכדו והושכו לרעית האוכות החול הרוצה. אלו פלכן אוכיה העולם: עכירהי. שהכרתיו אלי לשמור לאני כמוני: הך את את עםי כרוצה: הך את הרוצה. אלו פלכן אוכיה העולם: אלו הרועה. את מלך, גכול רשעה: ותפוצין הצאן.. ותפוצין הצאן. אלו ישראל: והשבותי ידי על הצוערים. אלו הרועה. את מלך, גכול רשעה: ותפוצין הצאן..

שככושה תהת ידו : והשבותי ידי . ואשנה מכותי שנית : על הצוערים . על השלטונים הגעורים מן המלכים . ויונתן תרגם. והפוצין הצאן . ויתבדרון שנטוניה , ותרגם על הלוערים ממינים שלהם השניים להם. וכן ת"י המקרה הוה באומות - חרבא איתגליא על מלכא דבכל ועל שלטונא הבריה דכוותיה דדמי ליה אמר ה' לבאות קטול ית מלכא דבכל ויתבדרון שלטוניה וחין לשון החרגום הוה נופל על ישראל שלה תלינו בתרגום ובמקרה שלטונין בישראל הלה מלך ושרים

אבן עורא הקנגי מנעורי . הנחילני חדמה ומנעורי חני עיכד חותה ואם ישאלוהו תה המכית שדקרוהו אבין ואמו אז יאמר בית מאהכי שחקתי והוכיתי שם על דרך שחוק: (ו) חרב . והנכח עוד על מלחמות רכות תהיינה ככל הארן כמות משיה כן יוסף וטעם רועי כל מלך מהגוים בהמשילו השם על החרץ והוח חושב על עלמו שהוח כחלהים על כן ועל גבר עמיתי הך את הרועה . השם יכרית כל מלך ותפולינה לאנו על כן כתוב בפרשה החהרת הדבקה בואת והיה ה' למלך על כל החרץ. אמר יפת כי הלוערים הפך הרועים והם לעירי הלאן והנה לוערים תואר כמו אוכדים

אם כן שאין אתה גביא כה המכות האלה שבין ידיך כי הפכות הם סיפן שהייה כהנכא ואביך ואכך הכיך ויסרוך שלא תתנבא: ואסר אשר הכהי בית מאהבי. יאסר אין הסכות בעבור העבואה אלא אוהכי הכוני ויסרוני לפי שהייתי כשילח ולא הייתי מתעסק בעבורת האָרכה בנערותי והיו ככים אותי כשילוח הנערים ואתעסק בבלאכה ושעם המכות בין הידים שהיו אוםרים יריו ורנליו כדי שלא יצא להוץ . ופעם הענין הזה לכתיד לפי שהאל יתברך יכרנו לעתיר ואכר והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל כשר ונבאו בניכם ובנותיכם ואותם שלא יתנבאו יקנאו לאחרים שיתנבאו ויעשו עצפט נביאים כפו האהרים ויכירו אביתם השופעים ננואתם שהיא שכר ויאברו להם אכותם לא תחיה בי שקר דברת כשם ה' ואאו'ל פי' הענין הוה לעהיר לכא בוכן תחייה הכתים ואמר כי כשיחיו הכתים

כמים ברניאל ורגים כישיני אדבת עפר יקיצו אלה לחיי עולם הצדיקים ואלה לתרבים כישיני אדבת עפר יקיצו אלה לחיי עולם הצדיקים ואלה לתרבות ילדראן עולם אותם שפפרו בעיקר וכפרו בהחיית הכתים ואתם בנוגים שלא כפרו בעיקר אך היו דועלים הלוכות שקר ואפרו גבואית כלכם אך לא פכרו עכ"ם כשיחיו יחיו ביריהם ככית כסו ככנה שחין או צרכחת יחיה שכר לפעולתו ועושו על שהתגבא בשקר ברי שיכירותו בני אדם ויהיה לו כשת ככיש יבשו תגבאים אישו מחזיאנו בתנבאותו בעבור נבואה השקר ביבים הקדפונים ולא ילכשו עוד אדרת שער כמו שעשו בתחלה שהיי לובשים שקים ובנדי פרושים וטוברי האל בעבור שיאמינו בני ארם שקריהם ובומן העתיר כשיראום בני ארם ויכירום יכחש כל אחד פהפויאפר לא תיי רברים מעולם כי תובר ארמה אנכי כי אדם הקנני בנעורי אדם עם הארץ הקנני שם אותי רועה מקנה ועובר ארכה ובאפרם לו מה המכות האלה בין יריך יאמר הוא הם אשר המתיבית מאהבי גבית המררש הכוני מאהבי על המתיבה שהיינו כותבים והינו לוכרים או על דבר אחר שיאכר: מ) חרב עורי על רוכי. פי׳ רש"י ז"ל על עשו שהפקרתי על צאן כלותי ועל גבר קורנו החירות אלי לשכור את צאני ככוני הדראת הדולה מלכות הרשתה. והחכם הבי אבוקרי לי צול להחבר החות הואת על מלחנו מלחכות רבות תחיינה בכל הארק ביפי בשית בן ייבף ושעם רוכי על מלך מעברים שהמשילי השם על הארץ והיא תושב עצמו שהוא כאלהים על כן אמר ועל גבר עכיתי שהיא חושב על עצמו שהוא גבר עמיתי: הך את הרותה. השם יתברך יברית כל רועה מהעכו"ם והפוצנה צאנו והצערים הם השלפונים והשרים שהם צעירים מהכלכים ות"י חרבא אתנלי על פלכא

מצודת ציון מצורת דור מלי קנין: (ו) עורי. מלי החצורכום: גבר. מיש: עסיתי. שנין הכר כמו וכחש פסמיםו (ויקרה הי): והשוצין. שנין סווכ:

מני קנין: (ו) עורי. מני המערכות: גבר. איש: עסיתי. שנין השקר כשיטוב דרכיו יוכה בכ"ד לכסר אבמוחיו לכן יאשר ואם מי הבר כמו וכחש בסמיתו (ויקדה ה'): והפוצין. ענין שור: יאמד אליו מב המנית האלה על הגוף בין כספות ידיף מקום שלוקין שם מקרות בכ"ד ביקדה המערכה בללילים היי להכות עלמם על סניהם ולההגודד כשרם כפ"ש ויהנידדו כמשסטים (מ"א"ח) יכאלו יאמר לו מן המכות האלה כואה א"ב שפרין אתה מחזיק במעשיך הראבונים : ואשר . והיא ישיב לו המכוח האלה הם אבר הכו אותי בכיח מאהכי ר"ל הכיח דין המאהכים אותי לה" פס כל ניעל אשפיהי לבוב נה' להחאהב אליו: (ז) חרב עורי. אחה ההדב טורי על כל מלך ממלבי החומות אשר העמדתיו להיום רועה לאן שמו : ועל גבר תביהי. ר"ל שהיא שמיתי בדבר זה שהוא רועה לאן עמו כמו שאני רועה ישראל לאן שמי ובדבר זה הוא לילני להכר ודונמחו בלמה הריה בעוטיה על עדרי חביכיך (ש"ה א) היא כבל ערין במ"ב: הך. אחה ההדב הך אח המוך ישולו לאן שמו ויהטו בדרך וילכו להגדון כי כבמה המלך הוא שר השלפתה יאבדו כל אפן המלפתה הבאים כלבא: והשבוחי. ואני אשיב ידי על הקטנים הנשחרים בכיחם להכוחם נפש לכל ישחר שחרים מה:

Parshandatha prefers the gum, not on that of the text.

Ephraim. In mss., Rashi's wording latter, probably because Rashi bases is: "in the Targum of the Scrip- his proof on the language of the Taryour hands?" And he shall say, "That I was smitten in the house of my friends." 7. O sword, awaken against My shepherd and against the man who is associated with Me! says the Lord of Hosts. Smite the shepherd, and the flock shall scatter, and I will return My hand upon the little ones.

are these wounds between your hands?"—Between your shoulders.
There they flog the sinners.—[Rashi] in the house of my friends—who loved me and reproved me to the straight path.—[Rashi]*

7. O sword, awaken against My shepherd—Against the one whom I appointed over the flock of My exile.—[Rashi]

and against the man who is associated with Me—whom I associated with Me to watch My flocks as I do.—[Rashi]

Smite the shepherd—The king of the border of wickedness.—[Rashi, in the Lublin and Karlsruh editions] As quoted by Redak, Rashi reads: The king of the kingdom of wickedness. The Warsaw edition has The king of Babylon. Mss. read: The king of wicked Rome.

and the flock shall scatter—The flock subjected to his rule; lit. pressed down under his hand.—[Rashi]

and I will return My hand—And I will repeat My blows a second time.—[Rashi]

upon the little ones—Upon the rulers who are smaller than the kings. And Jonathan renders:

and the flock shall scatter—And the rulers shall scatter, and he renders: upon the little ones—Their officers, who are second to them. And so did Jonathan render this verse as referring to the nations: O sword, reveal yourself against the king and against the ruler, his colleague who is like him, who resembles him, said the Lord of Hosts. Slay the king, and the rulers shall scatter. This wording of the Targum does not apply to Israel, for we do not find in the Targum or in the Scriptures [any words] but "a king and princes" [when referring to Israel], and the Aramaic translation thereof is נְבְּבְבְּבִין, great ones.—[Rashi]

We have omitted the words "of Babylon," appearing twice in the Targum, and the words "the king of Babylon." Although reference to Babylon appears in the Targum Jonathan in Nach Lublin and in the Warsaw edition, and is quoted by Rashi and Redak, it was probably introduced by those publishers only out of fear of censors. Since Zechariah was a post-exilic prophet, he would not have been predicting the downfall of the king of Babylon, who already was non-existent. Moreover, there is no reference to Babylon in the Vilna edition of 1843 or in the Malbim edition of Rashi.

Also, the wording "in the Targum or in the Scriptures" follows Shem

שַל הַנִינִיא : ח וִיהַי בְּכָל אַרָעַא אַכַר וְיַ הְּרַין חולקין דבה ישהיצון (וֹהָלֵּיהָאָה) יסופון יַשְׁתַאַר בָּה: פּוְאָעֵיל יַת הַלָּהָא בָעָקא בְּבוּר ראַשא ואַצרופינון כּפָא דְצְרָפִין יַת כָּכְפָא וָאֶבחֵרינוּן כַּמָא רְבָחַרִין יַת רַהַכָּה הוּא יָעַיַּי בשׁמִי וַאֲנָא אַקַבֵּיל צלותיה אַכְּבֵית עַסִי הוא וָהוּא יֵיסֶר יִיָּ אֶלֶהִי: א הָא יוֹסָא רַצַּהְיר לָּבֶיהַי כִּן בָּרָבּ יְיָ וְיפּלְנוּן בֵּית יִשְׂרַאַל נקסי עססיא בנייך ירושבם: ב ואַקנישיה

> היא פי שנים. סנהדרין קית: תח השנישית, ד'כ י'ון יוש כת , פנלה ל'ת אהר פלורע: מהר"י כרא

עבדי אומות שתחת המלך: (ח) פי שנים בה יכרתו ינופו והשלישית יותר בה . אלו הצדיקים : (מ) והבאתי את השלישית באש. וגם אותם אצרוף ואבחין כמו שבוחנים את הוהב עד שיצא כלו מהור והם יקראו כשמי ואני אזנה אותם: יד (א) הנה יום בא לה׳ וחלק שללך בקרבך: (ב) ואספתי ונו׳.

באותו היום מאסף הקב'ה את כל הניים אל ירושלים זמניג עם ישרחל ימשם יבחנו כי גרי אמת הם . ואו הרכה מן המתייהדים תחלה יביבי לפירם ויתחברו עם גוג. כמו שחלינו באגדה: והוא יאפר ה". כשיתפלל יחפלל לה" ולא לאלהיו הראשון: יד (א) הגה יום בא לה', חכיכ להקדוש נרוך הוא: וחלק שללך בקרבך, שלל שהשללו מאויכים

רבבל וגו' ר'ל הסשנים של העכו"ם והשלפונים: (ח) והיה בכל הארץ. פין בכל ארץ ישראל ויש כפרשים בכל העולם כי גם מאומות העולם לא ישארי אלא הפובים שיהיו עוברי האל יתי: פי שנים. שני חלקים כהם: יכרתי יניעי. מקצחם יכרתו בחרב ובקצתם ינועו בדברניהשלישית יותר כה.ישארו בארק חיים: כל הנוים לההרי מות הנדקה הנוכר: וחלק, עם ירושלים ישו הבאתי. באש פי בצרות קשות היבות לאש ואמר אש כל הנוים לההרי מות הנדקה הנוכר: וחלק, עם ירושלים כן היו מצורשים ובחינים בסבלם הצרות הקשות כלב מוב באותי הוםן שיסבלו אותם וכן ת"י ואכיל ית הליתאה בקקא

בכיר ראשא: ה) הנה יום כא לה. לה' יהיה אותו היום שכבורו ונברתו באותו הומן יראה והוא זכן שיבא נוג ומגוג של ארמה ישראל ככי שובא יחוקאל הנביא וחלק שללך בקרבך זה אמר כנגד ירושלים כי יחוקו הגוים שול הקיר בקרבה כפ"ט ונשטו הבתים ויות היא יוכא דעתיד לפיתי מן קדם הי ויפוצון בית ישראל ית נכפי עכוים בגו ירושלם: וכו ואספתי. סצודה רור

מצורת ציון הצערים. הקטנים כמו לעיר אנכי (חהלים קי"ט) : (ח) פי שנים. בני הלקים כמו לחח לו פי בנים (דכרים כ"א) : יגועו. ענין מיחם כמו כי גוט אהרן (כמדכר כ'): וצרפחים. ענין זהוק להסיר הסיג: ובחנתים, מלי בהינה ווסיון: אענה. אביכ: יד (6) שללך. טנין כיוה: (כ) תשבו. פנין למיסה למו והיו

(מ) והיה, הדכר הזה יהיה ככל החרן: מי שנים בה. כי כל החימים כלולים בחרום וישמעחל: והשלישית. הוח יברחל: (ט) והבאהי יגי'. אף השלישים אכיא כאב ואלרסם להסיר מהם כבינ כתו שמלרסין חת הכשף כ"ל חביח עליהם לדות לכנות מהם כפישעים והמוכדים: ובחנתים. כ"ל בהלכות הכהות הכקון חת הנשחרים חם יעמדו בחמונהם כמו שבוהנין חת הוהב בכיר הלורף

ותרגום שלהן רברבין. מהר"ו : (ח) והשלישית יותר בה. יתגיירו ויהיו: (מ) והבאתי את השלישית

באש. ואעיל ית חליתאי כעקא ככור דאפא. שיסכלו

וישאו מקנת הגרים כלרת חכלו של משיח וכמלחמות גוג

אכן עורא

יצערו כניו ולח ידע: (ח) ו יה. שהי שלישיות העולם

יוכלי גם השלישית יכחן והנמלט הוא יהיה עובד השם הוא שיכיא מדי שנה בשנה ועתה יפרש איך יכרתו פי שנים

ככל הארץ: יד (א) הנה . בכא היום שיתקכלו אל ירושלים

לדעת אם הוא נקי מסיג : הוא יכרא, כ"א מהכשארים כאשר יהרא כשמי או אני אענה אותו למלאות באלחו: אשרהי . הני אושר שהוא לבד עשי ולא אבחר בשי שעשי האנאות והוא יאשר כי הוא אלהי ולא אבהר בוולחו : יד (א) להי . ד"ל פיוחד לו ושחר אלנו: וחולק שלד בקרך, ד"ל כל הכלנו שלנו הלונות ביון פיוחים פולם השיב לן יחחולק בקרבן ולתת לכל אחד הלקו: (כ) ואספתי. שחם יוסיש איך חשיב להם שלנם ואמר הנה מעיד לכות כל הגוים הם חיל גוג

will share the plunder of Jerusalem in its midst, as in verse 2.

And I will gather—God will inspire them to come upon Jerusalem to wage war against it, as the prophet Ezekiel (39:2) states: "I will lead you up from the uppermost parts of the north and bring you upon the mountains of Israel."-[Redak]

8. And it shall come to pass throughout all the land, says the Lord, two parts of it shall be cut off. They shall perish, and the third shall remain therein. 9. And I will bring the third in fire; and I will refine them as one refines silver, and I will test them as one tests gold. He shall call in My name, and I will respond to him. I said, "He is My people"; and he shall say, "The Lord is my God."

14

- 1. Behold! A day of the Lord is coming, and your plunder shall be shared within you. 2. And I will gather all the nations to
- 8. And it shall come to pass throughout all the land—Throughout all of Eretz Israel. Others explain that this refers to the entire earth, for even among the nations of the world, only the righteous, who serve God, will survive.—[Redak]

shall be cut off. They shall perish—Some shall be cut off by the sword, and some shall perish by pestilence.—[Redak]

and the third shall remain therein—They shall proselytize and live. —[Rashi] Mezudath David explains that the two parts represent Edom and Ishmael, who head all the nations of the world, and the remaining third represents Israel.

9. And I will bring the third in fire—And I will bring the third in straits in the smelting-pot of fire (Jonathan), so that some of the proselytes should bear the birth pang of the Messiah and the war of Gog and Magog with Israel. From there they shall be tested [as to] whether [or not] they are true proselytes. Then,

many of those who previously converted to Judaism shall return to their pre-conversion customs and join Gog. We find [this idea] in the Aggadah (Avodah Zarah 3b; Midrash Psalms 2:5, footnote 29).—[Rashi]

and he shall say, "The Lord..."—When he prays, he will pray to the Lord and not to his previous deity.—[Rashi]

1. Behold! A day of the Lord is coming—A day dear to the Lord.—
[Rashi] That day shall be the Lord's, for His glory and His might will be manifest at that time, when Gog and Magog march on the land of Israel, as Ezekiel prophesied (38:18-39:16).—[Redak]

and your plunder shall be shared within you—Those dwelling within you shall share the plunder that you shall plunder [from] the enemies. And so does Jonathan render: And the house of Israel shall share the wealth of the peoples in your midst, O Jerusalem.—[Rashi]

Redak explains that the nations

יִאָר עִישָּׁטַרְּ יְאָר עִישָּׁטַרְּ T. 6 1 קצניהאקרבאוריקבניש לאניהאקרבאוריקבניש נינים קרבא בעקפא האינון ביום אנחוקיה קרב על יכא רסוף: פלא רבורהא בגליהא ישאר עקא לא יפטוק מן בורהא: ג ויחנלי יו Z. קרהא ניניא ראל אפי ירושנם סכו להא ויהבנע פור רן י הְגְבֵי בּנְבּוּרְהַּיִהּ בְעָרָנְא הַהִּא עֵל פוּר י שהיהן ו'תבווין ויפוק ž

היווקאל והבלידון בעירה צמן הביאוריך כל הרי "מאאל :

כנוםר שישים כלכם לבא אל יוישלם לסלומה בס"ם בננמאת הוקאל והבלידון בעיר צמן הביאוריך כל הרי "מאאל :

תוקאל הבלידון בעיר צמן הביאוריך כל הרי "מאאל :

תוקאל הבלידון בעיר צמן הביאוריך כל הרי "מאאל :

תוקאל הבלידון בעיר צמן הביאוריך כל הרי "מאאל :

תוקאל הבלידון בעיר צמן הביאוריך כל הרי "מאאל :

האיר בננאאת רציאל היחת מיציה אידם היין בער הביות היות היות היות היות היות מיציה היות מיציה בעל המונים המי הבלי המל המונים המלים לכן בל להלים לכן הכל למהל למהל בעור הוא מונים המלים היות במי אך בני בל הביות במי היות בלי היות לא מונים בלים בי "בי בלי בבי בלי בב הורים כי הורים ליות האל מונין בל א רסיב בני לב הורים לי הורים להי יותל להרב ניים מחבת היות האל מונין בל יות אידם היות בלי בני בל הביות במי הביות בל היות האל מונים היות בל בל היותן מונים לולים לולי מונים לולים לולים לולי

סצורת רור

מצורה ציון
(ג) קוב , עין וממים (ירמים ינין מיניתה, מלי מבגל ומכים ;
(ג) קוב , עין מלחבה כינין ביותר ינין קרכ (חילים קצ'ד) ;
(י) הבקי, מלי לינים יניהן ; גייא , עמק ; וביש , עין הסכי

באסיך נמסיס (ירמיס לי): השנגלה, מלי מבנל ומכנל : ומנוג להמאסוף ולכל אל להוצים מתנומה: ונשטו הברוט , כיל (קרב. ערין מלהוב למי בינות ירי לקרב (הפליס קרד): ימלי בכחים ושל מניסים ירמים וכוליסים וימיםי לות הברוס (ג) הבקים . מלי הבחים וימים והיי ימיקי במים היי ימים ולמים ימים מומים למניסים במים בלות מים להוד מלים נוסים לות מומים להוד מלים נוסים לות מומים להוד מלים בינות בלות מים להוד מלים בינות בלות מים להוד מלים מים להוד מלים בינות בלות מים להיים בינות בלות מים להוד מלים מקום בלות מלים להוד מלים מים להוד מלים של הבר המלים בינות בלות בינות בלות מים להוד מלי מתקים בינות מלות בינות הלוד מלים מים להוד מלים להוד מלים להוד מלים מים להוד מלים להוד מלים מים להוד מלים להוד

also ent that God is the cause of the wonders that will come about at that Uzziel pen Jonathan

renders: And He shall be revealed in His might at that time. - - [Redak] Jerusalem to wage war; and the city shall be captured, and the houses shall be plundered, and the women shall be ravished, and half the city shall go forth into exile—and the rest of the people shall not be cut off from the city. 3. And the Lord shall go forth and wage war with those nations, like the day he waged war on the day of the battle. 4. And on that day His feet shall stand on the Mount of Olives, which is before Jerusalem from the east. And the Mount of Olives shall split

and the city shall be captured—This trouble will come about to refine the remaining third, concerning which Isaiah (26:20) prophesies: "Hide for but a moment until the wrath passes." Concerning this time, Daniel (12:1) prophesies: "There shall be a time of trouble, such as never was since there was a nation, until that time, etc."—[Redak]

and half the city shall go forth into exile—They will exile them from the city to their tents outside the city as captives. So far will God leave them in the hands of their enemies in order to refine them. And all those written in the book, who accept their tribulations with a good heart, will be spared.—[Redak]

and the rest of the people—Not all of them will be exiled. Now, why will He permit them [i.e. the gentile nations] to exile half of them and to plunder the houses? So that they should not have an excuse, saying, "We have not come for war, but we have come to prostrate ourselves."—

[Rashi] Israel will overpower their enemies with the help of God.—[Redak]

3. and wage war with those nations—Their victory will signal their defeat, for the Lord will go forth and wage war with them.—
[Kara]

like the day he waged war on the day of battle—Like the day He waged war on the Red Sea.—[Rashi, Kara, from Jonathan] Just as when Israel was encamped by the Red Sea, and the people were in grave trouble because the Egyptians were pursuing them, and Moses said to them, "The Lord will wage war for you, and you remain silent"—so will God wage war against those nations.—[Redak]

4. His feet shall stand, etc.—This is figurative for the manifestation of a wonder and a miracle on the Mount of Olives. Maimonides (Guide to the Perplexed, vol. 1, chaps. 13, 28) explains that the feet represent the cause. It will be appar-

דהיא ספלניה לפרנחא ולְכַעַרְכָא חַילָא רַבָּא לחרא ויחלש פלניה ךםירָא לְצְפּוּנָא יִפְּלְנוֹהִי -לַרָרוֹסָא: הּ וְיִקהְתִּים דְ חַילָא רְפוּרַיָא אַרי יִטְפוּי חַילָא רְשוּרֵיָא לְאָעֵל וַהַעַרַקּיו כָּכָא בַערַקּתּון סן קרם ויעא רבוה ביפי עויה סלה שבפא

למורה וחציו למערכ כרי שיהיה שם עסק גרול שכשיצאו מים חדים סירושלי שיעברו באותו ניא רשמא תאמר עדיין חצי ההר שבסורה פוסק ונם אם יניע לחצי החר שבסערב פוסק התר גם סם. לכך נאמר וסק הצי תחר צפתח וחציו נגבה. הצי הרר שבמורה ימרש למשך לצפק יכן הצי תחר האחר שבמערב ימשוך כלפי דרום ויחית כולו עסק ויעברו שם פים חיים מירושלים שיחיושם פים עכשיו לשם חרבת: (ה) ונסתם נים חרי. מחלוקת הוא בין הספרים שבכבל ובין הספרים שבא"י.

בספרים שבבבל נקוד תפתם. ובספרים שבא"י נקיד תפתם. אלו ניתנים מעם "" לדבריהם ואלו ניתנים """ פעם לדבריחם . שפתרוני בשתראו חהרים חולכים זח-אצל זה ותנופו כפו שנפתם כפני הרעש ביכי עוזיהו כד"א כשנת פחת מורחה וימה. מן המורח למערכ כמו שמסיים והולך: וםש חצי ההר צפונה ונו'. חליו הלפוני יחום מתקומו וימשך ללד לפון . וכן . וחציו נגבה . ללד דרום ויהיה הגי ביניהם רחשו לחורת וסופו למערכ: (ה) ונסתם גיא הרי . יונתן תרגם ויסתתים ניא הרי . לפי שירושלים הרים סכיב לה ויש ניא כין הר שכלפון וכין הר הדיתי' וכן כדרום וכביתשור חלי ההר הזיתים אלל הר שכלפוני יפתחם הניא שכיניהם וכן כדרום: בי יגיע. גוכה גיא שיהיה כין ההרים: אל אצל . אל נוכה ראשי ההרים שתכאן ותכאן וכן חברו מנחם ומחלילות קרחתיך (ישעיה ת"ח) וסירושו

לשון גוכה: ונסתם כראותכם המופת הגדול הזה: באשר נסתם ספני הרעש. (שם י') וינועו אמות הספים (שם

אכן עזרא וחהיה כיניהם גיא כמו ונשל כניא: (ה) ונסתם. אל אצף. שם מקום ויונתן כן פזיאל תירגם ונסחם גיא הרי ויסהתים וכל אנשי תזרח קוראים ונפתם כתו נפתם ארן והנה רעש נדול יהיה ופעם וכח חז תכח השכינה הקדושים שהם

דוא על פני ירושלים כלוכר ככיך לירושלם בכורחה מחציו מזרחה וימת סמזרת למערב יכקע' ההר כלו חציו לצפין וחציו לדרום רחיה ביניהם ניא נרול מאר: ומש. יפור כלוכר שיפיר וישתק חצי התר בסקובו לצר בפון וחציו לצד ררום והנים כתיהם וכן ת" וסש ויתלש ומשל האות חוח שיבפעו הנוים תבאים על יררשלים ויפנו תנה והנה: וכו ונסתם ג'א הרי

כשובקע ההר ינוסו פשני קול הרעם וינוסו אל גיא חרי. כי יניע ניא חרים אל אצל כי הניא שיעשה בבקתה החיא יאריך וינים אל אצל והוא שם מכום כלומר חיך לחרים תחיות הבקישת התיא עד אצל וינומ שם שיחשבו להצל חוץ להרים וימצא שם ניא כמו כן הרי כמו הרים וכן אצילי ירי כפי ירים וקרע לו הלתיכמו חלנים והשיםי שת כמו חשופים וחרומים להם כמיש בכפר מכלל: כאשר נמתם . ר"ל נפי אבותיכם יכן ואיתנו חוציא משם יחנדשים לחם: מפני הרעש. אמרו כי מה שאמר בישתית וינועו אמות הספים או היה הרעש חה הוא שאמר בתחלת עמום שנתים לפגי הרגש: וכא ת׳ אלהי. אויבא השם אלתי כבו שאמר ויצא ה' כבו שפירש כל קרישים עסך כפו וכל קרישים וכן שמש יחד ראוכן שמשון סלך שרים והרומים להם ר'ל קרושים מלאכים ע' דרך כי כלאכיו יצוח לך שמח הנחת ח' נמדיך. ופעם עתר השנים כביש בתחלת הפרשה בקרכך וי'ה עכך עביה כמו עםו והתכם הנדול הרמב"ם דל פירש הענין על התבמחה המצבה אשר הבשיח את ישראל על ידי נביאיו חקדושים שיי ובא הי אלחים ע"י כל חקדושים עסך חמדברים לישראל. חית ונסתם תחלת תפפוק ואפתהם רופת שהיה קורא ונסהם בשקל כי נכתם שנך וכן נמצא במקצח תמצרים ואמר כי כן קוראים אנשי מורח תפתם ואם הקריאת כן יהיה פי' כן כי אחרי שיבקק הר הזתים יפתם אחר שפת אי שפתח אי יום או יומים תה יהיה יותר אות. גרול שיפתם אחרי שיבקע כי הרעש הנפצא בעולם שתבקל הארץ ממנו לא תפתם אתר כן וכן דית בקיפת תארץ לקרח ולעדתו שנפתמה השרץ אחר שנבקנת כפ"ש והכם עליהם הארץ תה חייח אות נדול ופי כי יניע ניא תרים אל אצל תעמק שנעשה בין שני חציי תחר בשימתם יוע מתוכו אל המקום הענות שבחר שלא תאמר שיפתם חדייו או שבי ואלקיו אלא כלו יפתם ער המקום העברת שברר ואצל ענינו גבוה במו ואל אצילי בני ישראל שיענינו גדולי ישראל ומת שאמר הרים התר הותים היא תר אחד לפי סצורה דוד

סצורת ציון

הכקוע יהיה מחשלמית ההר כעכר המורח וכעלר המערכ כי כמו לא ישושו משיך (ישמי ל"ס): (ק) נישה של ניסה וכריסכן הכקוע יהיה מפורח לשערכ ולכן לשר ככל אוכך ססר ממורם למשרכ יהיה הכקוע למשלמים: ניא גדולות מאר. כי הכללים למשרכ יהיה הכקוע למשלמים: ניא גדולות מאר. כי הכללים

יהיה נית ידולה בלל דמפין המושק וחש חדי הדר. מני הלחד ישור מבקופו כלפי כלפון וחליו כשני כלפי כדרום: (כ) תפחם. או מעום שד בבלוים דרך נים ההרים ששום ושם כי לחר בבקופה ופשו שני הדים: כי יניע ותר. כי כנים שבין ההרים יהיה לחר וינים בל מקום כלל ולשמה תנופון בתפחון כנ: כאשר נפתם. כ"ל כמו שנש לסופינה כיפים כללה מפני רפש הלדן שביה בימי פחים נו' כבוכנם בסיכל להקשיר וכן נחבר כימי פרים ונו' שנחים לפני הרפש (פחום מ'): ובא דו'. ומו יכס פ' וכל הפלחרים החדושים

as you fled because of the earthquake—[Isa. 6:4] "And the doorposts quaked" on the day that Uzziah was stricken with zaraath.—[Rashi] This earthquake is referred to at the beginning of the Book of Amos, who prophesied two years prior to earthquake.—[Redak] Comm. Dig. to Hosea 1:1, Amos 1:1.)

in the midst thereof—toward the east and toward the west—a very great valley. And half the mountain shall move to the north, and half of it to the south. 5. And you shall flee to the valley of the mountains, for the valley of the mountains shall reach Azal. And you shall flee as you fled because of the earthquake, in the days of Uzziah the King of Judah. And the Lord, my God, shall come;

in the midst thereof—Heb. מֶּהֶצִיּוֹ, lit. from its half—[Rashi]

toward the east and toward the west—From east to west, as he goes on and concludes.—[Rashi]

and half the mountain shall move to the north, etc.—The northern half shall move from its place and draw toward the north, and so...— [Rashi]

and half of it to the south—Toward the south; and the valley between them will have its beginning to the east and its end to the west.—[Rashi]

5. And you shall flee to the valley of the mountains—This translation is made according to the reading of Nach Lublin, which, according to Kara, coincides with that of "the people of the west," whom he identifies as those living in the Holy Land. We read Doon, and you shall flee. Rashi and Jonathan, however, follow the reading of "the people of the east," identified by Kara as those from Babylon, who read Doon, and it shall be stopped up. Rashi's commentary follows.

Jonathan renders: And the valley of the mountains shall be stopped up. Since Jerusalem is surrounded by mountains, and there is a valley between the mountains in the north and the Mount of Olives, and [this is also] so in the south, when half of the Mount of Olives draws toward the mountain in the north, the valley between them will be stopped up. [This will also be] so in the south.— [Rashi]

shall reach—The height of the valley that will be between the mountains.—[Rashi]

to Azal—Heb. אָצָל. [According to Rashi, this is not a placename; the meaning is] To the height of the mountaintops that are from either side. So did Menahem classify this (Machbereth p. 32), with (Isa. 41:9) "and from its nobles (יְּמָאָנִילֶייִם) I called you." Its meaning is an expression of height.—[Rashi]*

for the valley of the mountains shall reach Azal—For the valley formed by the crevice in the mountain shall reach further than the Mount of Olives, to the place named Azal. Therefore, the nations will hope to escape there to be saved from the crevice in the mountain.—[Redak]

and you shall flee—when you see this great wonder.—[Rashi]

בּיִים מִירְנִּשְׁלֵם הַאַיִּם אָלַרִבִּיִם מִירִּנִּשְׁלֵם הַאַיִּם אָלַרַבִּיִם מִירִּשְׁכֵּם פּנְּיִיוּוּלִיפָּשׁ אָרִ: חְּנְבְּיָרִוּ בַּיִּנִם בַּרְנִּא בֹּאַרַ בְּיִּבִּי בַּיִּאָם בַּיִּא מִים וֹבִּי בְּעָרִ יְנְבְּיָרֵב יְנְבִּי לְּצִרְ בְּיִבְּי וְבָיְרָב לְּצִרְ בְּעָרִ בְּעָבְי בְּיִּבְי בְּיִּבְי וְיִבִּי בְּעִרְא יִנְם וְלְאַ־לָּלְלָב וְנְבִּי וְבָּיְרָב לְּצִרְ בְּיִבְּי בְּיִּבְי בְּיִבְּי בְּיִּבְי וְבִּי וְנִבְּי וִנְּיִ בְּעָרְ בְּעָּבְי בְּעָּיִם בְּעִרְ בְּעְרְ בְּעָרְ בְּעָרְ בְּעָרְ בְּעָרְ בְּעָרְ בְּעָרְ בְּעִירְ בְּעִים בְּעִים בְּעִייִי בְּעָרְ בְּעִייִם בְּעִיעְם עַבְּיִי בְּעְיִים בְּעִייִים בְּעִיעְם בְּעִייִים בְּעִייִים בְּעִרְ בְּעִיבְייִים בְּעִייִם בְּעִיבְּיִים בְּעִים בְּעִייִים בְּעִייִים בְּעִייִים בְּעִיבְייִים בְּעִייִים בְּעִיבְּיִים בְּבְיִים בְּיִיִים בְּעִייִים בְּעִייִם בְּיִים בְּיִבְייִים בְּעִייִים בְּבִייִים בְּיִבְייִים בְּבְייִבְייִים בְּבְייִים בְּבְייִים בְּבְייִבְיים בְּבְייִים בְּבְייִבְיים בְּיוּבְייִים בְּבְייִים בְּבְייים בְּבְייִים בְּבְייִיים בְּבְיי בְיוּבְיוּבְיים בְּבְייִים בְּבְייִים בְּבְייִים בְּבְייִים בְּבְייִים בְּבְיי בְּיוּבְייִים בְּבְייִים בְּבְייים בְּבְיי בְּייִים בְּבְיי בְּיוּבְיי בְייִים בְּבְייי בְיבְיי בְּיִייִייְייִים בְי

ת'א יסיד אור . פכחים לינלא יום, ווסר בוא כאדדא: פים חיים בים בראבים שלת (שקלים נ): ... בדר "לי פרא

ו') כיום שנחנגע פוזיה: כל קדושים. מלחכים: (ז' דא יהיה אור יקרות וכפאון. יונחן חנבם לח יהיה נהורת אור יקרות וכפאון. יונחן חנבם לח יהיה נהורת אלהין עדו וגליד יהי להורת לח יהיה אור נוגה כי יקרות ופאון ויהיה: יקרות. לשון כיקר כרים (תהלים ל"י) היא כמין אור הנרתה שחרית על ההרים וצלה והולך: וקפאון. כמין אור הנרתה שחרית על ההרים וצלה והולך: וקפאון. (איוב "'): (ז) והיה יום אחר. והיה הדבר הזה יום אחר מיום יודע שהוא לחד מיומו של הקדוש כרוף הוא הוא היום יודע שהוא לה מות מולם הכת שלמר ואור המתהתהיה שכפתים בכתרים של מולם הכת שלמר של עולם הכת שלמר ואור המתהתהיה שכפתים

להכנת ישעו של הקדוש כרוך הוא: לא יום. לא אור נונה כאור של עולם הכא שנאתר ואור החמהתהיה שכפתים כאור זנו' (ישעיה ל'): ודא דידה, ולא פת לרה כלרת שיפנוד המלכיות שתקדם ימות תשימני יהי ואין כהם שישטר: והיה דעת ערב. קודם שינמרו אלף שנה יה' אור הנונה ולל הטוב האמור על ישראל וכן תרנם יונתן שישטר: והיה דעת ערב. קודם שינמרו אלף שנה יה' אור הנונה ול הטוב האמור לפתרב: יצאו מים חדים לא כנהור יומא ולא כקבל לילץ: (ח) והיה ביום ההוא. כשיכקע הר הזיתים מן המורח לפתרב: יצאו מים חדים מירושלים. וילכו למוחה דרך אותה בקיעה, עד: הים הקדמוני. שהיא למורחו של עולם קדמה וחציו יפנה הרד"ם אבן עורא

התלחכים ותשכן כירושלם וזהו פי' עתך עם ירושלים כי עתה ידבר תחלת הפרשה: (ו) והיה. לא יהיה. ישרת כעבור לחרת ומלח יקרות תוחר והתחוחר הם עבות וככה לו יהיה אור ולח יהיה עבות יקרות וקחוו דכר עב כדרך לא יהיה אור ולא ילה: (ו) והיה. לא ידעו כני החדם ככואו יום הבש אם יום היא או לעלה ומתוך לערב יחברר זה והמפרשים אותו דרך תשל על הגלות הישועה איננו ככון רק הוא כמשמעו: (ח) והיה. זה אות לעתיד וכעבור זה הוא כמשמעו: (ח) והיה. זה אות לעתיד וכעבור זה

או ויצאת' ונלחם כנוים התם: (מ) והיה. מים חיים. הוא שאבור בנכואת יואל ומפין כית ה' יצא ונר והוא שנא' בנבואת יחוקאל מצורת ציוו

לכיות פפך כפרכך ללחום מול נוג: (ו) לא יהיח אור יכרות תפאון, לא יכים לור ככיר ולא יכים כקפה ומכ כדמות המקך לל יבילו יכיו לא נכוכים כדפתם ולא יכיר לם כים ככי לתבופה לא לכיון: (ו) היה יש אחר. וכיספיר יום לחד וטדפ כאל לכי מפי יכים כיום הום לשל לל יכיר לא יום ולא ללכ כי לא ידמו פספ

תמלך תחירת וכת' וינועי שמוה המפים מקל הקירא. האלו נחתים פתם לדבריהם ופותרים כתרניםו וימתתים חילי פוריא יעדיין לא הכריות אלו את אלו האין לבדר את הנטנה זולה: אלתינו: (ו) לא יחית אחי יקידת וקפאון, לא יחית אור מתועב דקף, לפי שדוא סיום תמלה ומפרידו מתבת שלאחריו. וכן פי לא יחיה אוד מכלל שלא יחיה אחד אלא יוא מסון ונלוי פי לא יחיה אוד מכלל שלא יחיה אחד אלא יוא מסון ונלוי בעיל מוח וקפוי הוא בעלם הנא, כף פי גלוי (ו) לא יום לא לילה. שלא יהיח נאולה מכיל וכל ולא יהיה שבעוד גליות מכל וכל אלא הנאולה תהיה צומרת הדלכת: הזיה לכת ער יחיח בריות שלא הנאולה תהיה צומרת הדלכת: הזיה לכת ער יחיח בריות שלא במצולה תהיה צומרת הדלכת: הזיה לכת ער יחיח בריות של בריות של בריות בריות של בריות אום בריות אוד בריות אוד בריות אוד בריות של בריות של בריות אוד בריות אוד בריות של בריות בריות של בריות של בריות של בריות בריות בריות

פרד"ק שבנקיעתו נקשה שנים: (ו) היוה ביום התוא. ביום שוכר שיהית בו האות יהיה זה הענון שלא יהיה אור יקרות וקפארן ופי' ער'ם שלא יהיה אור היום ההוא בהיר והוא אור יקרות בכו וירתיקר הילך ולא אור קפאון והוא קפוא ועכה שדוא בכו חשך ופי שלא היה היום ההוא כלו לא כלואר ולא כחשך כלוםר לא ברחה ולא בצרח כי שתיהם יהיו בו וכן אסר אתריו לא יום ברחה ולא לילה ו"ת ליה אלהרון ערי ונליר: (ו) והיות יום אחר, אחר היום יהיות היום ביותר לה" שיותר בו בנבורתיו ובנפלאתיו שיעשה באותו היום: לא יום ולא לילה. לא יהיה בולו יום לא בולו ללה כלומר לא איהיה כל דהוא כל רוחה: והיה לעת ערב יהיה אור. לעת הצרה הברילה שיאא בנולה

מצורת ציון הרעש. פנק נדנוד ופנופה: (ו) אור יקרות. פנק נדנוד ופנופה: (ו) אור יקרות. פנק נדנוד ופנופה: וויד הקר הול פנק פנים והול הירה היה היה בכך לדנה הנקם (בשום פ"ו): דכר לדנו הנספן להיח פיב וכן קפלו הסופים (בשום פ"ו): הקרמה: (ה) היים. נוכפים כש פש פ"ם (יקר פ"ד): הקרמה:

סמוכה מב רעה: לכת ערב. ספיך לפרכ יהים מור כ"ל מו יכימו בפוכה החשופה: (ם) יצאו מים חיים מירושלים. כום פסר

8. And it shall come to pass on that day—when the Mount of Olives will split from east to west.—[Rashi]

spring water shall come forth from Jerusalem—and flow to the east by way of the crevice to ... —[Rashi]

the eastern sea—which is to the

east of the world; and half of it will turn to the west, to the western sea. This is the spring concerning which Joel (4:18) prophesied: "And a spring shall emanate from the house of the Lord." That is the spring concerning which Ezekiel (47:3) prophesied: all holy ones with you. 6. And it shall come to pass on that day that there shall be no light, only disappearing light and thick darkness. 7. And it shall be one day that shall be known to the Lord, neither day nor night; and it shall come to pass that at eventide it shall be light. 8. And it shall come to pass on that day that spring water shall come forth from Jerusalem; half of it to the eastern sea,

all holy ones—Angels.—[Rashi] with you—With Jerusalem.—[Ibn Ezra] Then God will come forth with all His angels to protect you, O Jerusalem. This is similar to (Ps. 91:11), "For He shall order His angels on your behalf, to guard you on all your ways."—[Redak]

6. on that day—on the day the sign will appear.—[Redak]

there shall be no light, only disappearing light and thick darkness—
Jonathan renders: There shall not be light, only light that passes away, and thickness; i.e., there shall not be splendrous light; only יקרוח and יקרוח shall [there] be.—[Rashi]

קרות expression similar to (Ps. 37:20), "like the disappearing light over the plains (קּיִקר)." Like a sort of light that appears in the morning over the mountains and disappears little by little.—[Rashi] יקְפָּאון Congealed and dark and thick, like ice that is congealed and frozen, as in (Job 10:10), "And like cheese You curdled me (יְקַפְּאַנִי)."—[Rashi]*

7. And it shall be one day—And this thing shall be one day of the day of the Holy One, blessed be He. That day shall be known, that it is for the

preparation of the salvation by the Holy One, blessed be He.—[Rashi] That day shall be a special day for the Lord, in which His mighty deeds and His marvels will become known.—[Redak]

neither day—Neither [will it be] a light of splendor, like the light of the world to come, as it is stated (Isa. 30:26): "The light of the sun shall be sevenfold as the light of the seven days."—[Rashi]

nor night—Nor a time of trouble, like the trouble of the preceding subjugation by the kingdoms, shall [these days] be, for they will be the days of the Messiah [of our Messiah (Warsaw, Vilna editions)], and there shall be no subjugation during these days.—[Rashi according to Parshandatha]*

and it shall come to pass that at eventide—Before the thousand years are up there shall be a splendrous light, and all the good promised to Israel [will come]. And so did Jonathan translate: Not like the light of day and not like the darkness of night.—[Rashi] Redak understands this passage as a reference to verse 3, that God will come forth.

סרנחא ופלניהון ליסא סער אאה בקיטא וּבְסִיהָנָא יְדוּון נַפְּקִין: יותקלי פלכותא דיי על כל יתבי שרעא בַּעַרָנָא הַהָּיא יָפַלָּחוּן קרם ני כתף חד אַני. שפיה וציב בעלםא וַכַּית בַר סְנֵיה : י יַקְפָא כל אַרְעָא כְפֵישָּרָא ה"א כ' (פנר . כסחים ני פקרים פ"ב פ"ב" כ" חמד , שבר ברחצים פרופה חמר סנבע לַרַפון דַרום

מהר"י קרא

אור . ולבסוף יהיה כולו אור: (י) סגבע לרפין נגכ ירושלים . כך מפרש בפסיקתא יסוב כל הארץ כערבה כל ההרים יסובו להיות ערבה ועסק. ונכע רסון שהוא נבוה יסוב לדרום ירושלים שכולו חלק ואין בו הר. ושמא האמר לירושלים יהיח עכק לכך נאכר וראטה וישבה החתיה שהרום לכעלה ער מאד

ויעכרני כמים וגו': (מ) יהיה ה' אחד. שכל החומות שהין להם חירה ההתחיח יעובו הכליהם ויודו לו שהוא אהד ווהו חוום שלה שסביבת יתיה חלק וירושלים תהיה גבוה שאין וחין עמו אל נכר: ושמו אחד. שיהח שמו נוכר בפי כולם: (י) יסיב כד הארץ . יהפך להיות כל הארץ כערכה ישפלו ההרים ויהיו כל העולם כולו מישור וירושלים הר כדי בהראה גבוה על הכל: מגבע דרמון נגב ירושלים. שנינו כתוספחא דסוטה נגב ירושלים מישור הוא ונכע רימון טרשין וקרקבין וכן פתרונו מנכע לרימון שהוא מקים הרים מבם יחהילו להיות נהפכין לערכה דר"ק אבן עזרא

והנה כים כפכים ונאמר שם והיו לנחל גדול הכל ככו שכתבתי שם: הקדכוני. הפורחי: האחרון. הפערבי הוא שנאמר בנכואת יחוקאל ובאו היפה אל הים: בקיק ובחורף יהיה. מוצאם שלא ייבשו אלה הנחלים ולא יכובו פיביהם ויית בקייסא וכסיהוא יהון נפקין. וכתב החכם רבי אכרהם איע ו"ל כי וכר קיץ וחורף לפי שתם תקופות יכשות כי יכי הקיק חם תסים ייכשום יוםי התורף קרים ובאלה היכים יחסרו הנהרות: ים) והיה ה' למלך. כשיראי תניים הבאים על ירושלם אלה הנפלאות הנוכרות יכירו כי ה' הוא המולך על כל הארץ ומשנית בתחתתים וכושה בהם כרצונו והמבלים הישך לעשית

רצין יראיו כי הכל כלשה ידיו: ביום התוא יהיה ת' אחד רשפו אחד. שיכירו כי ה' אחר ואין אלוה כבלקדו וכן שסו יהיה אחד שלא יוכרו בשם אלוה אחר בעולם אלא שסו לבדו יוכרו כסו שכתוב למעלה יהיה ביים ההוא נאם ה' צבאות אכרות את שבות התצבים כן הארץ ולא יוברו עוד. והחכם ד' אברהם כן עודא ו"ל פירשו בשם הכפורק. שהיא שם כן ארבע אותיית וכן כתב ושבי אחד הוא השם העכבר הנודע עדי סשה רבינו עליו חשלום ויקרא או בפי הכל ככתיבתו וכן החכם הגדול הר"ר כשה ז"ל פירשו בשם הכפורש בי בל השמות המיוחסים לאל יתכרך הם שכות נגורים אם לפי יחם. הפעלות אליו או לפי ההישרה לשלמותו וכאשר רבו אלה השכות הנגורים חשבו קצת בני ארם שיש לה' יהברך תארים רבים כסספר הפעולות אשר נגורו השפות פהם ולוה יותר בהגיע לבני אדם השנה שתחיר סהם זה הספק ואסר ביום הרוא יהית ה' אחד ושכואחד ר'ל שכמו שהוא אחד כן יקרא אי בשם אחד לכר והיא המורה על העצם לבד לא שרוא נגור וכן ת'י וההגלי מלכותא דה' ונו': ויז יסוב כל הארץ כתרבה. כל תארץ סבוב ורושלים שהיא עתה הרום. ככ"ש ירושלים הרום מביב להתהי' או סיסור כערבה והיא הרום ותנביה על כל הארץ אף על פי שתחה גם כן היא נכוה ככל ארץ ישראל כפני ההרים שחם פביב לה היום לא הראה נכהיתה כל כך אבל באותו הזכן שההיה כל הארץ סכיביהיה ארץ סישור הראה נבהותה על כל הארץ הוא שאפר בנבואת ישעית יהיה הר בית ה' נכון בראש ההרים ונשא מנכעיה ואף על פי שפירושו שם נשא

סצורה ציון

ספוזכר למשלה היולה שההח שההן הניח של ירושלים ומשם חחששם השורחן. הששרני וכן ושד הים ההחרון (דכרים י"ש): בשולם: חצים. הלי השים היולהים ילני דרך בקם ההר אל הים הקדמ ני ונו': בקיץ ובדורף היוה. לי יחישש לחום הקין ולא ינד להקוח בקיר החוקה: (ש) והיה ה' ונו'. דל או כל החושה יקבלום! לאלוה :יאמינו בו: יהיה ה' אחד. ד"ל לא ישבדו ינד להחושה החושה הקלום! לאלוה :יאמינו בו: יהיה ה' אחד. ד"ל לא ישבדו ספיר לפכו"ה לף בהחוף: רשבו אחד. ד"ל לא יונר שם אלוה כ"א שמי לבדו והוא כפל פנין בס"ש: (י) יסוב דנו'. שם כי ירושלים הרים פכיב לה יהפך השרים להיות ארן מישור בערכה וזהו לשען ההראה יריבלי גבוה ורשה של כל הארן לנוי ולפאר: בגבע לרכין . המשר

tively, it is true in the physical sense as well.

but it will be elevated high—Since its entire environs are a plain, it will appear high.—[Rashi]

and remain in its old place—Heb. דַּחָחָתָּ lit. under it, in its place.— [Rashi]

until the corner gate, and from the tower of Hananel—which will also be in its place; and from there shall extend the length of the city.— [Rashi]

כצורת דוד

למערכ אל ים המערכי הוא המעין שניכא יואל (ד') ומעין

מכית ה' ילא הוא הנהל שניבא יהוקאל (ת"ו) וימד אלף

כבקע ההר שמחליו ילהו מים היים דרך הגיא ולא יעכבם

מעתה ההר כי יכקע: (ט) והיה. למלך. ישרת כעכור המלה האחרת וככה הוא כיום ההיא יהיה ה' לתלך אחד :

ושםו אחד. הוא השם הנכבד הנודע על יד משה עכדו

זיקרא בפי כל ככתכו: (י) יסוב . הישוב אל"ף וראמה ניסף ותלאנו אל"ף ניספה באמלע המלה והאזניהו נהרות או היא תהת אות הכפל כמו אשר בואו נהרים:

This corner gate, שער הפנים, is also known as שער הפנה, the gate of the corner in Jeremiah 31:37, where the and half of it to the western sea; in summer and in winter it shall be. 9. And the Lord shall become King over all the earth; on that day shall the Lord be one, and His name one. 10. The whole earth shall be changed to be like a plain, from the hill of Rimmon in the south of

"And he measured a thousand cubits and he made me pass through the water."—[Rashi] This was already mentioned in verse 1.—[Mezudath David]

in summer and in winter it shall be—The source [of the spring] shall be both in summer and in winter. Its water will never fail. *Ibn Ezra* explains that the water will fail neither in the summer, when everything is dry, nor in the winter, when the streams freeze because of the cold. This spring will, nonetheless, not fail.—[Redak]

9. And the Lord shall become the nations that King—When attacked Jerusalem witness the aforementioned wonders, they will acknowledge that God is the ruler over all the earth, [that He] guides the heavenly beings as well as the earthly ones, [that He] does to them as He desires, and that He changes nature in order to do the will of those who fear Him-for all is His handiwork.—[Redak]*

shall the Lord be one—For all the nations shall abandon their vanities and acknowledge Him, that He is one, and [that] no strange deity is with Him.—[Rashi according to Parshandatha] [This is the original reading of Rashi's comment, which was emended in most editions to accommodate censors. The various accommodate

modating versions are irrelevant.]

and His name one—That His name shall be mentioned by everyone.—
[Rashi]*

10. The whole earth shall be changed—The whole earth shall be changed to be like a plain. The mountains will be lowered, and the whole world will be a plain; and Jerusalem will be a mountain, so that it should appear higher than everything [else in the world].—[Rashi]

from the hill of Rimmon—We learned in Tosesta of Sotah (11:14): South of Jerusalem is a plain, and the hill of Rimmon is rocks and clods. Rather, so is [the] interpretation [of this phrase]: From the hill of Rimmon, which is a mountainous place—from there [the mountains of the world] will begin to be changed, to [be] a plain; and they will be like the south of Jerusalem, which is a plain.—[Rashi]

Redak explains that all the land surrounding Jerusalem, which is now mountainous, will then become a plain, thus elevating Jerusalem over the entire land. Although even now Jerusalem is higher than the rest of the land, because it is surrounded by mountains, its height is not apparent. Isaiah (2:2) also prophesied that Jerusalem would "be raised above the hills." Although there the idea is explained figura-

לכהרע אָר אָרָיר צר הרע נרו שלם פלים ער שיחי טלנא: יא וייייברן ž, ומינוהי C'N ichao, e'e ac : והפח יְרוּשְׁלַם לְרוּחַאָן: יכּ וָרָא ְרִוּשְׁלֵם יְהְסְסֵּלְ בְּסְרֵיה יְהוּא בָאֵם צֵלְ הַנְלְוֹהִי בטהפנשין ואהן ζ, קחַהָא רַיִּקְחַיְיִייָּ ה כְּרָ צִקְּחָיִא מבלא הרים הריז קרסאה ורייא וכנדל שור והיהים , הנים , המפיו הארוניה الإستخيارا

ותחת הנגאי נובר גם כן שם : קבי הפלך. פן נירן ויקב הבינל הנגאי נובר גם כן שם : קבי הפילך. פן נירן ויקב הדינים היו אצלם שהיו ורץ לפיר הפילד שלו הידי עד שלא ההיל החולהה; לפצל בכיש בנניאי זרפה לא נתח ואא ילט יישנו בה. שי רשטו בהלפולם: הרים אלי יידי עד - שלא ההל יוחר ולחיבן לפיל בכיש בנניאי זרפה לא נתח ואא מרסם: ניס וואת ההיה הכנות אשר ניף הי. הסק בשהר יה בפל האברים: הרא עיבר כל רביני. שלא יחי מחרן החולי אלא בעוד שהוא עובד על הכלי ימם בשהו ואיבריו: בחירוק: כשהסקנה העינים היה בקוםם חור והדנם יותח שלמם השם עם הניום שהולימו הלי העיר בעולה: הבת, מם המועל מהנגין הכבר נגין כנד כל מלוח הבלוח גלשון הפשיל והכלוח גלשון דבר שבר יקראו בגין הדגים : הפשיל והכלוח גלשון דבר שבר יקראו בגין הדגים : המקבה , מכנין נפעל ושניה מפשלי הכפל והעד יחק פצירת רור

בלי נבסף ובה: וראשה, כלי הבסה: התחיוה. ממקומה: שבר יוחקיל כן הגבעה של כבון הציבון מנין מוכלים; וראשה, בלי נבסף האוה, לי הבסה. התחיוה. ממקומה: שבר יוחקיל כן הגבעה של כבון הציבון מנין הציבון המנים בי מרה בשנים בעיה בי בי בי מוכלים היה בי החיוה. כי יוחלים הבטיה מה ב מבקומה פימים לה מהים בי מוכלים הוא הבי כבון הכן הוא היב לה מנים בי מה לה מוכל כבון הכן הוא חיים בי החיוה. כי יוחלים הבטיה מה ב מבקומה בימים! להים בי מוכן הכן ולי מס: הבקי החבקה. מיין בגיין הל מב ממקומה של בי בקומה בימים! מיבון מיבון מיבון היוחלים היב כבון הלה בי מוכן הכן ולי מס: הבקי החבקה. מיבון היוחלים היבים ומבון מיבון מיבון המבחים בי מכן הכן ולי מיבון מ

בנדילה ובפעלה הכל יהיח וה והד. כנבש, ליפון . פשם יהל הפישה : ננג ירקלים. לרום יודקלים: והשנה . בנותף האלף ורוא בכקום ויל ע"ן השל. באלף וקאם שיון אלא שהילין הריא היא נחד ופייוראבה כב"ש שהרוח רכה ונגוה על כל האיץ : יישבה החוחה . בכקטי הרוח יישל שימוריות יודרת : שני הפנים. יודא שחשבר בנראא יודסת שלו הפני החרת: שני הפנים. יודא שחשבר בנראא יודסת שלו הפני

סצורת ציין

them, etc. away, there will remain only holes. It is to this plague that Isaiah (66:19) alluded when he said, "And I will

a sign upon them, and I will the nations from refugees to place send

Jerusalem; but it [Jerusalem] will be elevated high and remain in its old place: from the gate of Benjamin to the place of the first gate, until the corner gate, and from the tower of Hananel until the king's wine-cellars. 11. And they shall dwell therein, and there shall be no more destruction; but Jerusalem shall dwell in safety. 12. And this shall be the plague wherewith the Lord will smite all the nations who besieged Jerusalem: his flesh will waste away while he still stands on his feet; his eyes will waste away in their sockets,

tower of Hananel is also mentioned. To the verse in Jeremiah, Redak remarks that the name Hananel was known to the people at that time. Jonathan calls it Pikus. Mezudath David explains there that [the distance between the gate of the corner and the tower of Hananel] was the width of the city, from north to south. According to Daath Mikra, the corner gate was situated at the northwestern corner, the tower of Hananel was in the north, and the king's wine-cellars were in the king's garden in the south. (Cf. Comm. Dig. to Jeremiah.)

until the king's wine-cellars— Jonathan renders: the pits (שְשֵּי) of the king, foséç in Old French. [This is] like [a word in] Baba Kamma 50b, "trenches (שְשָּי) and caves." And so, all wine-cellars (שַקְי) in Scripture are expressions of trenches, referring to the pit that is before the wine-press, into which the wine flows. And the Midrash Aggadah (Pesikta d'Rav Kahana p. 143a; Song Rabbah 7:4, cf. Mattenoth Kehunnah, Radal) [identifies] the pits of the king with the ocean: that Jerusalem will reach the end of the whole world, the pits dug out by the supreme King of kings.—[Rashi]

Redak conjectures that these wine-cellars were situated outside the city and were known to the people at that time.

- 11. and there shall be no more destruction—The city shall no longer be in ruins.—[Rashi]
- 12. his flesh will waste away while he still stands—This denotes the falling off of the limbs.—[Rashi, Redak from Ecc. Rabbah 9:13] This will not occur during illness; rather, while he is standing on his feet, his flesh and limbs will waste away.—[Redak]

in their sockets—This follows Mezudath David. Redak renders: in their holes; when the eyes waste

יָהְסָסִי בָּפוּסְהוֹן: יג ויהי בערגא הַהִּיא יהי שנוש קקלא קרם ויתקפון וָיָ סִנִי בְּהוּן **וְבַר בְּיֵר חַבְרֵיה** וְהַהְּלֵשׁ יביה עם ידא דחכביה: יר ואַף רָבֶית יַהוּרָה יַרונון עַסְסָוָא בָּר אַניסין לָאַנְחָא כָּרָבָא בירושלם ויהכנטו נכסי חיל כל עססוא סחור כחור דהבא וַכְסָפָּא וּלְבוּשׁן סָגִי לַחָרָא: פי וכן ההַי כּחַה סוסיא בורניא נכלא נחַמָרָא וְכֶלֹּ בַּעִירָא דיהַי בְּבֶּשְׁרִיְהָא הָאִינוּן בַּמֶחַתָא הָרָא:: מּוּוִיהַיּ כַּלַ דִיִשְׁתָאַר מְכַּלַ צססיא דמהכנשין

מדר"י קרא

תכה כשיחם. רבר זה נורם שלא יוכלו להלחם בירושלים: (יר) וגם יהורה תלחם בירושלים. . כתרגיפו ואף דביה יהורת ייתונון עסטיא כר אניסין לאנחא קרבא בירושלם: ואסף חיל כל רגיים סביב. וכשיראה יהודה שתינו כל רגוים בענעון ובעודון יבתמהון לכב. ביד יקוסין עליהם ויהרנום ויאספו חילם

רד"ק יתפסן בנלנליתון ווה הפכה הוא שנאפר בנכואת ישעית ונתתי בהם אות ושלחתי כהם פלפים וגו": נינו והיה ביום התוא. ועלתה ידו על יד דעהו. תפסק ידו כשיחויק ביד רעהו כפר שאמר חסק בשרו וכן כעלות גרוש בתרו ותקל שבבה הסל וגרוה עליה וכן תרגם יונהן ותתליש ודוה עם ירא ההברוה: כינו וגם יהודה. סיי גם יהודה שבאו עם הגוים ונלחמו עכהם בירושלם כשיראי הכנפה שישלח ה' בהם יאספו חילם זהכ וכסף ובנדים כפו שאפר ואכלו על יפין ועל שפאל ומה שאפר ואסף רוצה לופר יאפוף על ידם תחלה ואחר כך יצאו יושבי ירושים וינו כ הכ יינו הרגם ואף דבית יהירה ונו": פו) וחיה כל הנותר, הנותרים הם שהשיבו אל לכם במלחמה החיא ושבו אל ה' בכל לכם: לפלך ה' צבאות, שהם הכירורו

סצורת ציון

וכקישה: (יג) מהשמת. שנין כלכול הדעת! רבה. גדול": והחויקו. פנין אחיה: (יד) היד. ענין עובר: (עו) השרד. הוא הכל ען

(יג) תהיה מהושת ה' רבה בהם. לערגג הנמתם להפכס לשגעון: והחזיקו איש יד רעהו. יחחו כו להָרנו: ועלהָה ירוַ, כל דַּחָלים נכר: (יד) וגם יהודה, על כרחה תלחם על ירובלים: (פו) בפגפה הזאת. אכן עורא

כשונם כמו וימכו אסוריו: (יצ) והיה . ועלתה . כמשמעו או כמו ונכרתה וככה ילועי עלה הכרת ופסק: (יד) וגם יהודה. הם יתר העם שנשחרו תעשה מלחמה בירובלם פס האויב להכרית זכרו או ימלאו אנשי ירושלם זהב וכסף וכנדים תחוספים וזהו עעם וחספתי את כל הגוים בירושלם: (סו) ובן תהיה בגפת הסום. המק כשרו ועיניו: (סו) והיה כל הנותר. זהו השלישית שהוכיר כעבור

מצורה רוד

כשהוא סומד של כגליו ולא נפל למבככ: בחוריהן. במקום שהן יושכות: בשיהם. כפי כל לחד ולחד: (יג) בהוכח ה'. שהומה

בהשנחה מה' יהיה ככה כהם: והחזיקר . לחשר יחויקו חיש מהם. את יד רעהו לעורו ולסעדו יחסוב זה בעדו שהוא אויבו ומכקש דמתו וחסלה ידו כל יד רעהו להכותו למשן ישובו כי כן יקרה כסבו' מנה יד המנה המנה המנה להים לאוכן (יד) נגם יהורה הלחם ברושלים כל כלהם ללוך על ידושנים וכרושים לאבש ערי יהוד. כלכול הדטח באינו שלהים לאוכן (יד) נגם יהורה הלחם ברושלים כל כל ללו מהם ללו על ידושנים וכרושים לאבש ערי יהוד ל יחשוב והשהוא שבני יהודה אשר שבו להיות להם לאוכים: ואושף חיל וגוי. כי העבו"ם אשר שביב יבלו לשלחתה וכידם חשדם פשרם: (פו) וכן תהוה. וכפו כן חביה מנסח הסום ונו׳ כפו המנסה הוחח החמוכה למעלה המק כשרו ונו׳: (פו) הבאים ונו׳.

And it will come to pass that everyone left-The survivors are those who gave thought during this war and returned to God wholeheartedly.--[Redak] This is the remaining third, mentioned above (13:9).—[Ibn Ezra]

who came up-to wage war.-[Mezudath David]

and his tongue shall waste away in his mouth. 13. And it will come to pass on that day that there will be great consternation, sent by the Lord upon them; each one shall seize the hand of the other, and his hand shall rise up against the hand of the other. 14. Yea, even Judah will fight against Jerusalem! And the wealth of all the nations round about—gold and silver and apparel—will be gathered in very great abundance. 15. And so will be the plague of the horses, the mules, the camels, the donkeys, and all the animals that are in those camps, similar to this plague. 16. And it will come to pass that everyone left of the nations who came up

13. there will be great consternation, sent by the Lord upon them—to confuse their wisdom, to bring them about to madness.—[Rashi]

each one will seize the hand of the other—He will seize him to slay him.—[Rashi]

and his hand shall rise up— Whoever is stronger is victorious.— [Rashi] Redak, following Jonathan, explains that his hand will be torn off by the hand of the other.

Mezudath David renders: And each one shall support the hand of the other, etc. Each one will stretch forth his hand to assist his friend. The friend, however, amidst great consternation, will think that he is being attacked and will, therefore, raise his hand against the outstretched hand of his friend.

14. Yea, even Judah—against their will shall fight against Jerusa-lem.—[Rashi] As explained above, the Judahites will be coerced by the

armies of Gog and Magog to wage war against their brethren besieged Jerusalem.—[Redak] This within cause will the consternation: Because the inhabitants of the Judean cities will be coerced into attacking their brethren in Jerusalem, whenever one stretches forth his hand to assist his neighbor, the neighbor will suspect that he is one of the Judeans who has turned into an enemy.—[Mezudath David]

And the wealth of all the nations, etc., will be gathered—When the Judeans witness the plague that will be inflicted upon the nations, they will gather their possessions. The passive voice is used to denote that first the plunder will be gathered by the Judeans, and later the people of the cities will come out and share it.—[Redak]

15. similar to this plague—which is delineated above, that his flesh shall waste away.—[Rashi]

יארולא עליהם הריו מהר"י קרא いにいられ には気がになるこ Ų ۲۵ אריש"ם לבקניד קנאליריש"ם לבקניד קרם בלד יידי גילום גרם עלירון קתי כקהא די אחיין ות 1. I. I. u io עלטא ג'ל טיהנ בממליא זיי ויהי הלא אָנְאוֹת וֹלָא עַלְּיחוֹן וְהַא מִמְרָא : יח וָאָם כַּלְּכוּת כּצְרִים כָּא הִפָּק היהי לא להין יְרוּשְׁלָם יִםְּקוּן שנא ה הוא υ Γ. רי א איני איני Cook <u>ئ</u> 沒

עליהה ולים משקחה מצרים לא העלה. והן אין לריכין לנסמים הניה הגסם. כך למנתי 'ביוסמת' הביכה'. כגסם בלהם כלימר לא יביך אותם נילים וכן מרנס יונחן לא עליהן יבק נילים: ההיה הבעפה, בלרענ: אשר המשובה למעלה המק כבר: (12) את הג הסיבות.

כמו ששיבה ובנחינו "ל כמסכת עכו"ם. מציה קלה יש

ני וסלה שמה בלחית במעתה להשינה (דף ג'):

(י) הגשם. נשינה מתם להציית פירות הליני וגיה החי

(י) הגשם. נשינה מתם להציית פירות הליני וגיה החי

(י) הגשם. נשינה בציים (לכי שהייח לילי מינית היי שהחג זמן גשמי שנה הוא ואלו המפקשקון בהג הפיכית לא

הנישנים נוצרים במצרים שיש להם נילוס ולא ינואו להפניק בני שים רכים רפי ישנינוס פישקה כל איק מצרים , לכך נאפר נוא כניזם , שפהינו ווא ינילה נילוס להשקות את איק סצרי ולא כניזם , איז זיהרן יסק נילוס : ההוה סנמה אשר נוף הי אה

וכק"י ולא זליהון יסק נילום: יהרוה סנפה אשר ינוף 'מ' את כל הצבים אשר לא יכלו להוג את הניה', בסנפה עצבה ינסונם

ותנ ונסף: נגנרים לרונ מאד ששללו מישראל! (יו) ולא עלידוי קירה העשם. לשישבתה המינות נדעון על הנשים והם לא נמי לאפגיל בנד הבים לירושלים לפיך! לא יהיה עליום הנסם: (יה) יאם נישפחת מצריים לא העלה. ושקא תאםר מה בכך אם

אחרת כי לא יהלא זה הלשון כי אם כלשון ישמשאל ובלשון הקודש ועשם הכשם בסיכות כאשר השתיקו תכתיש להזכר גפירות לשתים ולבקש רחמים עליהם: (יה) ואם. הוכיר משפחת מלרים כעטר שלא ירד שם לש לשל כי היאור ישקה אדמתם ולא יחיש לם לא עליהם יהיה הנשם אף על פישלא יחישו לעלירת הנשם מפני היאור חבא עליהם תנשח כל העמים: ולא עלירהם. יהיה הנשם פורענות תצוא לאשר לא יעלה ומלת עליהם חשרת בעכור אחרת עליהם אבן עורא

ב שאמר למלך כשי"ח מחח הלמ"ד ולה נשתה הלמ"ד נרחה

ב שאמר למלך בשי"ח מחח הלמ"ד ולה נשתה הכמ"ד נרחה

ו נר מי וישת השמיים הביוח של בליה לא נל המשיח בני:

ב יוח ורורה. וי"ו ולא עליהש יויה הנשם לפ"ה רשה ללשו

(יו) ורורה. וי"ו ולא עליהש יוים למיה לא שנייי יוישויב את עבדיי והאכן הואת ואין יכולת באדה לפרם ואת, בלסון

ה לאלחם שליה: ושלו, אל יובלים: ורחונ, לבנים קרכות כתו הסוכות חומו לשי בכתו בשנות חביה התום ההלו לכן כלו י ניכל שני לפיות לגבון: (י) בשחירה הארק - קרל לחומה ל בשנם מסוכי רון השבחת הלב העלים מארן שלים (שנים.): י לא שליהם, לו לא ייהי מליהם הגם? לגיל הניאחם יהיו על ל בתה הסורות הנו בשיטה יועל מל לה ליי יוע מסוב הגם? (י) לא חתלה ולא באר, הול מכל ענין בח"ם: ולא יביהם.

the plague will be-The plague of

This will be the punishment of Egypt with which the Lord will plaguefamine.—[Rashi]

לבלך על כל האיק: אי הני הסביח. לפי שבאותיו פן תריה כל לבלך על כל האיק: אי הני הסביח. לפי שבאותיו פן תריה כל לבלך על כל האיק: אי הני הסביח. לפי שבאותיו פן תריה בלבלום בהיא נשלאי הנוצי היום ביום הנים. על האין מאי יעלו יום ניה אורים לא יידי בייהם הכפר: ייה) ואם מאי יעלו יום ניה אורים לא יידי בייהם הכפר: ייה) ואם מאי יעלו יום ניה אי אים כן פהי יהיום על אייבי הלומם הכבים הכק אישר יעוף הי את כל הגיים ייבוא: על יוינילים כביש הכק , ססום חזן החמיר: (מו) ברי ישנה. לכל זמן בעס וכן מדי עלוחס (בלת לי) : לחדי ת בעכומים (הקינים קר"ס): (י) לא עליבים פידי היל בעקים חונן לבי בחקירי מלנו ונחתי עבויבים (וקקל בידי היל זמקום (וויו: (י) לא עייה. היי' החל מה בקר ב") ורל זולמן נווי: (יכ) לא עייה. היי' החל מה כקר לה" מצודה ציוו מצורו, רור

ר"ל שליהם יורך כנשם כל השנים כי הנילום משקה שדוחיהם חהיה ענשם החנסה

i.e., the Nile will not water them, and Jonathan render: The Nile Their rain shall not be upon them; shall not ascend upon them.—[Rashi] did

against Jerusalem will go up from year to year to prostrate himself to the King, the Lord of Hosts, and to celebrate the festival of Tabernacles. 17. And it shall be that whoever of all the families of the earth does not go up to Jerusalem to prostrate himself to the King, the Lord of Hosts—upon them there shall be no rain. 18. And if the family of Egypt does not go up and does not come, it shall not [rain] upon them. The plague [on Egypt] will be [the same as] that with which

will go up—to Jerusalem.—[Mezudath David]*

and to celebrate—To bring the sacrifices prescribed for the festival.—[Mezudath David]

the festival of Tabernacles—As our Sages explained in tractate Avodah Zarah (3a): I have an easy commandment named Sukkah, as is stated in the first halachic discussion.—
[Rashi]

The Talmud states that God will give the nations a final chance to accept the Torah. He will give them the commandment of Sukkah, to test them. Eagerly, each one will build a sukkah atop his roof, and God will make the sun piercingly hot. Each one will kick his sukkah and leave it. Thereupon, God will laugh at them, as the Psalmist (2:4) states: "He Who dwells in heaven shall laugh; the Lord shall mock them." The Talmud explains that although Jews also leave the sukkah when it causes them discomfort, they do not kick it and abandon it with contempt.

Redak explains that since the war of Gog and Magog will take place in

the season of Sukkoth, when the nations will witness God's wonders, they will make a pilgrimage every Sukkoth to commemorate these wonders.

17. rain—Actual rain to cause the produce of their land to grow. Now, what reason did He have for decreeing upon them the withholding of rain? That the commandments of the festival are based on the rains: the four species of the lulay and the water libation are to appease God for water. Since the festival of Tabernacles is the time of the rains of the year, no rain will fall on those who entertain doubts concerning the festival of Tabernacles. This is learned in the Tosefta of Sukkah (4:7).—[Rashi]

Kara explains that on Sukkoth the world is judged concerning its water supply for the year, and those who do not go up to Jerusalem to pray for rain will not have any rainfall. (Cf. Rosh Hashanah 1:2.)

18. And if the family of Egypt does not go up—and they do not require rain, for the Nile comes up and waters it [i.e., the land of Egypt].—[Rashi]

it shall not [rain] upon them-

עם כן א דַלָּא יכְּקוּן ָּלְ**כִּיחַג** יַת חָנָא דּכְּסְלַיִא: ים דא הְהֵי פּוּרַענוּה סערים ופורענות כל עם ביא דלא יכקון ָּלְמִידַנ וַת הַנָא רְבִּ**בְּלַיִא:** כּבָּעָרָנָא הַהִיא יְהַא עַלֿ כרובת סוסיא קודשא בָּבֶית מַקְרְשָא דַיָּי מַרָבָחָא: כא וִיהַי כָּל דור בירוּשְּׁלֵּס וּבִיהוּדָה קודשא קדם יו צכאות

שלוח הכום , פסחים ((פסחים ל) ב

הם שלא יהיה להם נשם: (כ) בצרות. הוא שתולון לפום על כצחו אפילו כפנו יהיה קרש שעושין כפנו סירות לכשל בהש זבחיתם: והיה הסירוה בבית ה' כפירקים לפני הסובח. ומחבת רוב עם שיבואו שם האוסות בירושלים לא די להם ינוף ה'. זהת יהיה עינש מלרים ושונש כל העכו"ם כמ"ם לא' פליהם יהיה הנשם: (ב) על שצלות הסום. פל הנקישות שתולין לסום לנוי כין שיניו אף אותן יקדישו לששות כלי שרת למזרקים לדם ולפירות לכשל כשר זכחים

לרוב: (בא) והיה כל סיר. שהם היו לדשן (את הדשן) אף הם יהיו של זהב ושל כסף כתורקים אשר לפני התובח: רד'ק אבן עזרא חהיה המנפה המק כשרו: (יש) זאת.חמאת . שינש כמו

בשרים אשר לא יכלי לחוג . בקבו "טלא יכלו בני מצרי לחוג את תנ הסכות יחיה להם זה העונם שתהיה בהם הבנש". ויית ולא עליהן יסק גילים ברם לליהין תחא פחתא ריכתי ה' תנו": נים) זאת תהיה חפאת מצרים רושאת כל הגוים. חפאת מצרים הסנפה וחסאת כל הגוים הכסר שלא ירד עליהם ככו שוכרנו. חמאת פי׳ עונש כלימר עונש ההמאת על זה הדרך כי לא שלם שון האכירי ר"ל עינש העון ות"י פורענר: וכו ביים ההוא יהיה על מצילות הסום קרש לה . מצילות הם שתולים בצוארי הסומי׳ וחם מקשקשים אות. המצילות יהיו קרש לה' שינשו מהם מירות לכשל בהם בב"הם. ואלה הסוסים יש כפרשים שהם חסיסים שימותו במנפה ככ"ש ויש מפרשים סוסים הכולים שנה בשנת

מחטחת סדום: וחשאת כל הגוים. שיהיה להם נהרות בישקו אדמתם לא יכללו מן המנפה גם אכי ראיתי ארלות ככה: (כ) ביום . בצלות . מגורת תלינה לללים חלוים בצוחר הסוסים העילים לחוג יעשו הכהגים תהם סירות לכשל בהם ויהיו רבים כמורקים לפני המובה לזרוק הדם: (כח) והיה . בנעני. סיחר ושעם שלח ימכר חהד מן הבירות והמפרש כנעני ממש חין לו טעם כי זחת המשפחה

לחוג את חג הבכות שיקדישו כצילות פיסיה' לעשות בהססירת לבשל בהס בנה"ם ופי' על סצילות כאלו כתוב וכפיתח עליהם כרש להי כן יהיו נורעים כי הם קרש ולא יקת אדם מהם למצמו אפיי אחת. וברברי רויל מאי על כצילות הסום אמר ריביל ק שתיר הקביה לתוסף על ארץ ישואל כד שה שהחסים יק וכצל פי עד חצי חנים שנישה הסום צל לעבו מההתירובי אליפור אמר מצלות שחלין לפום בין זיניו יהיו קדש לה :והיה המירות בנית הי כפורקים. פי רבים כפורקים ובן ת"י סניאין כפורקיא ככו שיהיו רבים המזרקים בנית ה' לורוק בהם הרבכי היובחים יהיו רבים כי כל המאים לחת יביאי ובחים: נכאו והיה . עד ירבו הסירות לרוב הוובחים כי לא יספיקי להם איהם שיהיו בבית הפקדש אלא כל סיר כירושלים וביהורה יהיו קדש להי סצורת דוד

סצורת ציון

שיקתו ונו": (יש) חשאת. ד'ל נמול חשאת: (כ) מצילות. כן יקרא הונים שבלוארי הסיסים פל כי מקשקשים ועשאשים הול וכוא פלי בללללי ששם (חהלים ק"ב): אסירות, הקדרות בש כשנתש עו כיד הכשר (בשות פ"ו): בשורקים. הם הספוים

אפר לא ישלו וגו׳ ואל יהיו ה"כ נקיים שן השוקש: (ים) זאת תחיה . בשונש הוחת של התקת הכשר ההיה גמול השחת תלרים: וחשאת כיל וומת תהיה העולם הוה של שנישת הנשם תהיה נשיל תשחת כל הנוים של חבר לח ישלי לחונ ונו' ושלה וחק חהיה מבחשם

ככחים: (כ) יהיה על בצלות השים. על הונים החלויים כשום ספקשקשים ושבעישים קול כאלו יכתכ עליהם קידש להי כי יקדישו להי אח הונים ההם עהשובים הפחים כשעשה לכיוח ליכרון: והיח המירות בבית היו. כי מוקכ סונים ימשו שיכות לכשל ויהיו חס כן מוהכ כשו השוכקים שלפני השוכח בהשה מוהכ: (כה) וחיה כל

midday, when he casts a shadow those that are used to remove the Pesachim 50al

directly below him.—[Redak from ashes, they too will be of gold and of silver, like the sprinkling basins that

21. Yea, every pot . . . will be—All are before the altar. —[Rashi]*

the Lord will plague the nations who do not go up to celebrate the festival of Tabernacles. 19. Such will be the punishment of Egypt and the punishment of all the nations who do not go up to celebrate the festival of Tabernacles. 20. On that day there will be upon the bells of the horses, "holy to the Lord"; and the pots in the House of the Lord will be like the sprinkling bowls before the altar. 21. Yea, every pot in Jerusalem and in Judah will be holy to the Lord

and the punishment of all the nations, as He states: "upon them there shall be no rain."—[Rashi]

Redak renders: And if the family of Egypt does not go up [on Sukkoth] and does not come because rain never falls upon them, the same plague will be, that with which the Lord will plague, etc.: Since they do not require rain, they will be punished with the plague with which the Lord will plague the nations that attacked Jerusalem; i.e., their flesh will waste away, as described above.

who do not go up to celebrate the festival of Tabernacles—Because they will not go up to celebrate the festival of Tabernacles, they will be punished with the plague.—[Redak]

19. Such will be the punishment of Egypt—The plague.—[Redak]

and the punishment of all the nations—The withholding of rain, as related above.—[Redak] In this case, the word השאח is rendered as "punishment," rather than "sin."—
[Ibn Ezra, Redak]

20. there will be upon the bells of the horses—On the bells that are

hung on the horse for beauty between its eyes (Pesachim 50a). Those, too, will be consecrated to make service-vessels: sprinkling basins for the blood and pots to cook the flesh of the many sacrifices.—[Rashi]

the bells of the horses—téntinonç in Old French.—[Rashi] Redak explains that the bells were hung on the horses' necks. Some define these horses as the horses that die in the plague, and others define them as the horses that go up to Jerusalem annually to celebrate the festival of Tabernacles. At that time, Israel will consecrate the bells to make pots in which to cook the sacrificial flesh in the Temple.—[Redak]

"holy to the Lord"—It will be as though the words "holy to the Lord" are engraved upon them. Everyone will be aware of their sanctity and refrain from using them.—
[Redak]

Others of our Sages derive the word מְצְלֹּהְ from נְצֶּל, a shadow, explaining that Jerusalem will be expanded to the extent that a horse will run the length of Jerusalem until

וייחון כל דכחין ויסכון כנדון רכשלון בחון וַלָּא יָהַי עַבֶּיד הַגְּרָא עור בכית סקרשא ריי צָבָאוֹה בָּעָדַנָא הַהָּיא:

במורקים שלפני הכזבח אלא ילשו עוד סירות הרבה עם מלילת הסום (סילפינ"ר כלפ"ו): ולא יהיה כנעני . במורקים שש יוטורי הנועי עוד. נבר תגר. ורבותינו לא ילפרכו לכחורה כתו (ישפיה כ"ג) כנפניה נככדי ארץ. ב"ח חין כאן עני :

אבן עזרא היום והנה כל חלה הפרשיות שהם כפוף זה הספר הן לעתיד והחותר כי כבר עבר ירחנו התים החיים היולחים מירושלים כקיץ וכחורף:

פירשו כנקני. אין כאן עני: הכלה ספר זכריה

לבשל בהם זבחי שלכים וכשיבאו הנוים הזובחים יקחו סהם ובשלו בהם : ולא יהיה כנקני קוד. ה"י ולא יהא עביד הגרא קוד כפו כנעניה נכבדי ארק שפי' סיחריה כלוסר לא יצפדך בית ה' עד לפוחר שימכור שם פירות או נהשת לעשות פהם פירות כי רבים יהיו המתנדבים המקרישים. הא"א ז"ל מירש כי על

הנבעונים אמר שהיו הישבים לצים רשואבי מים בבית המקרש לא יהיו שם לור כי מנדולי הזכו"ם יחיו עוברי הכתנים. וכן פירוש וגם כהם אקח לכהנים וללוים: מצורת ציון

מצורת דוד

שתקבלין כהם הדם לוריק': וכח) בנתני, "הם הגבשוני" מבני כנתן: - סיר ונר . של כי ירבו זכתי פלעים מהבחים לכפש"ק לכן כל ססירות פשר בירושלים וכיסודם יסיו קדש: כל הזובחים . זכתר בלפים: ולקהו מהם. יקהו מהסירוה ההם ויכשלו בכם מבלי שאנה אם קדשים הם כי כולם יסיו קדשים ולא יסיר אם כן שהלודך לשלול: ולא יהיה כנפני פוד. לפי שפחו היו הנכפונים מכני כנפן חופכי פלים ושופני מים נכיח כי כי כן נחנם יכושם. לכי פֿמר בכיה כמהיד לפֿ יכיו כם פוד בכית כמקדש חופכי ונו' כי גדולי כאומום יתנדכו לפיום לכם חופכי פלים ושופכי פים ככית כ' ב

תרנום

מלאכי א

מַשַל פּהָנְסָא דַיִּי עַלּ יַשַּׂרָאַלּ בְּיֵר

T'M elder, eule at . מהר"י קרא א (א) משא דבר ה׳ אל ישראל ביר פלאבי: א (א) משא דבר ה. (פורפור"ע כלפ"ו). דכר המסר למלהכי לשחת חותי חל בני ישרחל: כיד מלאכי. ככר היה מסור בידו זה ימים רבים א (א) משא דבר ה׳ אל ישראל ביד פלאבי: מכאן דרשו רכותינו בברייתא דמכילתא שכל הנכיאים עמדו על הר סיני ושם נמסרו להם הנכואות וכן אומר מעת החתה

אכן עורא (d) משא דבר ה' אל ישראל ביר בלאכי. חני זכריה ומלאכי איש אומרים שהוא עורה ולפי דעתי שהוא שמו כאשר הוא משה ברא בבית שני ובהני וברני ונכריה נכתב זמן הוא כתוב והוא סוף הנביאים וכעבור זה הזהיר

זכרו תורת משה עבדי כי במותו נפסקה הנבואה מישראל: (א) **משא**. נבואה והאומר. כי על ישראל התנבא **פדם גלו** סצודת ציון

מצודת ד**וד** א (6) ביד סלאכי. הנשלח כיד מלפכי :

א (6) משא. נכופה ולהוספת כיפור פתר דכר ס' :

Judah the Prince, an "outside" mishnah appearing in Mechilta, the tannaitic commentary on the Book of Exodus. This quotation does not appear in extant editions of Mechilta; however, it does appear in Midrash Tanhuma, Yithro 11, and in Exodus Rabbah 28:6.

All prophecies were transmitted to the souls of the prophets at the time of the giving of the Torah. However, the prophets were not permitted to divulge the prophecies to the people until they were given explicit permission to do so for each prophecy in its time.*

of Hosts, and all who sacrifice will come and take of them and cook in them; and there will no longer be a trafficker in the House of the Lord of Hosts on that day.

and there will no longer be a trafficker—They will not require trafficking, as in (Isa. 23:8): "whose traffickers (בְּנְצֵנְינָה) were the honored of the earth." Another explanation: There is no poor man here.—[Rashi from Pesachim 50a]

The former explanation follows the view that the Temple treasury will be replete with gold and silver from the spoils of the heathens. The treasurer will, therefore, not be required to traffic with Temple property in order to purchase the necessities for the Temple service. Others, who do not explain the verses as being about the spoils of the heathens, define בְּנְעֵנִי as a contraction of אָק בָּאן עָנִי, there is no poor man here.

Redak explains that the treasurer will no longer need to traffic with Temple property because there will be many people donating to the Temple. Rabbi Joseph Kimchi explains that there will no longer be a Canaanite in the House of the Lord of Hosts; i.e., the Gibeonites, who served as wood choppers and waters drawers for the Temple, will no longer be required since the prominent people of all nations will volunteer to serve the priests.—[Redak]

Malachi

1

- 1. The burden of the word of the Lord to Israel in the hand of Malachi.
- 1. The burden of the word of the Lord—Porport in Old French, burden. A word delivered to Malachi to bear to the children of Israel.—
 [Rashi]

in the hand of Malachi—It was already delivered into his hand for many days. From here, our Sages expounded in a baraitha of Mechilta that all the prophets stood on Mount

Sinai and there the prophecies were delivered to them, and so [Isaiah (48:16)] says: "From the time it was, there was I, and now, the Lord God has sent me, [and His spirit]."—[Rashi] [The bracketed words are from Parshandatha and other editions.]

Rashi quotes a tannaitic maxim not found in the mishnah of Rabbi

(כ) ואמרהב, לולסמחלמכי נמנאלה לחתי ממלו עלמני כלי ממל (נ) לתנות. מלמון חנין והול פין 'נהב : (נ) רששני כי מציח עמני הכרי מדיל ויד ממלה להכת הלומר כל ממלח לה ממלח להכת הלומר כל מצלח להבות הלומר בל הציה להול בל הלומר בל האות בל הלומר בל האות הלומר בל האות הלומר בל האות הלומר בל הלומר

סצורת דור סצורה ציין

メコンド

אה ינקב. וחמן לו חין חמדה נמלח לכי לכלות נוים לינמיה ג') חרן שנפיון כל לכלות הנוים כה: (ג) ואה אוה ינקב. לרומי אל הינים לה: (ג) ואה אוה ינקב. בינאור בינאים להנור מנה ימה: מבינאים אה הרוי שםםה. אין מויותין להני יבילה! האפר אורום להנור ביבה. ימען מניס : (ד) כי האפר אורום להנור אותה לחים לחומה להוב האפר אורום מחמלמיני השם היני הלה מה שם אני ועיה ה' אלהים שלהני (ישעיה מ"ח): (ב) ואורוב **.** L'N cae peran acue

(נ) אלבתי אתכם אבר ה', ואם האפרי בפת אהבתני, פרבר וה אובתי אתכם: חלוא את שש לשקב נאם ה', פרבר שפולס אום שש ליב' בנים ביום הנחלא את בנץ ז את אשר יורה לי וא גיהן לכבור פי שנים, אכל אני תנברתי ז אה הבטרה משש שויה בנור ונתהיה ליקב שיפול פי שנים, בנות בשראו נצח"ב: וארב את יקב את יקב אתכה ואת ששי שנאדי! (נ) להנות פוברי, שורוי והנית וקנה: (ר) ורשיבני, ת זוכר לו : מיירי קרא

מממה שהמשרנו מניות ירושלים: ונשוב ונבנה חרבור.

זה כון אפר זי ואם היפרון בפא רחיפהנא הלא אח עשו ליצקב ייקר. סלאכי ריהקרי שמיה אַוְרְאַ סְפְּרָאַ : ﺩ רְחִימֵיה מורוהי לְצְרוּ וְיֵה אַרְטְנְהֵּיִׁר כורברא: ראבי יינירון א רום אי ארמסכונא קצן צהרנא נהוב ונבני בירו אכר " היבורת ושווהיוה ירחימר י ויח אשו ליגדות ששנו ולשול בינירו אָרְעָם אָרְעָם ירנורו ער אָמִר ושלאנו

2. I loved you, said the Lord, and you said, "How have You loved us?" Was not Esau a brother to Jacob? says the Lord. And I loved Jacob. 3. And I hated Esau, and I made his mountains desolate and his heritage into [a habitat for] the jackals of the desert. 4. Should Edom say, "We were poor, but we will return and build the ruins"? So said

2. And you said—And if you say.—[Redak]

And I loved Jacob—And I gave him (Jet. 3:19) "a desirable land, an inheritance of the desire of hosts of nations"; a land that all the hosts of nations desire.—[Rashi]

Redak explains: I chose Jacob and his seed even though they provoke Me, and I gave them the land I promised to Abraham and Isaac.

3. And I hated Esau—to push him off to a land [to the land of Seir (Warsaw and Vilna editions)] because of Jacob, his brother. Now it is customary in the world that, if one has two sons, he selects a beautiful portion for the firstborn.—[Rashi]

and I made his mountains desolate—They do not compare to the mountains of Israel.—[Rashi]

for the jackals of the desert—A den of jackals.—[Rashi]

However, Redak explains:

and I hated Esau—according to his deeds and the deeds of his children after him, and I did not want him to share the land of Canaan with his brother Jacob. I therefore gave him Mt. Seir for a heritage, and

when the descendants of Esau did much harm to Israel and rejoiced at Israel's destruction and exile, I hated them.

and I made his mountains desolate—Since his land is called Mt. Seir, Scripture refers to it as "his mountains." Although your land became desolate, you eventually returned to it and are living there now; but they shall never return to their land, for it will remain a habitat of jackals. Now you see how I loved Jacob's seed and hated Esau's.

for the jackals of the desert—That jackals and ostriches shall dwell there as in the desert.—[Redak]

4. Should Edom say, "We were poor—And if Edom says, "At first we were poor, but from now on we will be rich from the spoils of Jerusalem."—[Rashi]

but we will return and build the ruins—Our ruins, so said the Lord, etc.—[Rashi] And if Edom says, "We have become poor. Although we have become poor, and our land is desolate, we will rebuild the ruins as Israel has done."—[Redak]

L'A ci ect éx , cierri à וייה פקרים פ"ג פנ"ו : しば Ë אטרהם Z יליני עיניטם A. נאלא אַפּנר וְיִקרוֹן לְרוֹי הְחוּסְא רְעֵּסְא רַשִּימָא ្តម្ កៈ מן קרטי אַסר יֵי אָבאות לְבוּן בַּהַנֵּיְא דִּקְבָּּאִריוּ さしました היסדון יסני יקרא ני נאפהיית החום ישראל: מיקרון קדםי ואסקרבון אלא או באפון נשנין לְיֵקְרָא יֵה אַבָּא יְעִבְּרָא לְסְדְחַל סוְ קָרָם וְבוֹנֵיה אם לאם אלא או בארים רא 'ע' ומתכון שוון ואוין רא. ה 'n Ź. Ş KOS. אַנירד č, N

با לכנד אנ וכן ענד אדוניו ואתם קרייין בנים וענדים ועתה אם אנ אני

אתם הכהנים הנוזים את שתי: ואברתם במה בזיבו. כלותר ידעהי בהאמרו שלנו כה אמר ה' ונו': (ה) ינדף ה' שעל לנבוף ישראל.
יראה גדולחו מעל לנבולינו להודיע כי אנהני במו,
ייונקן חרגס ישנה יהף דה' וחפתי יח, החוס הרעה **₹20** 4.6 הרעם

כשמאטרו לכה נהרוששני ינהרלילנו נשוב ונבנה בנונים פוכים. חירבות שהיו חרבות כר ככשיו, וחקב"ה כשיב הפה יבני אני אהרוסיקראו להם נכל רשמה ופ"ל יקראו להם כל ריםראל: (ו) בן. ים עליו לכנד כנידי: אמר ה' צבאות לבם. CLL'Y CLM רשיי

אםר ה' צבאית הבה יבנו יאני אלרוס, אם יבנו אני אברום; ו הקישי להם נדור שבה. כליבר לאיצם יכקרו כל העילים בכל "שבה כי ברסבת יישביה היא חיבה למולם כי ציה רישמה לאני השם שבנרד נאהיהם בני יקב ההא' יחי ציה לישראל לאני השם שבנרד נארויהם בני יקב הא' יחי ציה לישרו כלי לאני חקב אירני בירוך היא יהם היעי להם בכל אפרינל ל שפחי בחיבנס ובנליהם כר"י שבנואת עובריה לשרו ולהי אחם סדי עלם יילוקשו עם הימה שהיכוף ארי יפרון אורמאי אחם סיי הרציה בהרגני. ואהם האברי ינדלה יהי יאהם או מי הראנה ברכני: אהם האברי נולה: מי ואום או האברינהללנכל ישראלנול הי כליםר הנני שבח ונרולה שאתם בנגולכם וישנים הנגולם חרב וגנולכם יקראנגול ישראל ונגילם נגול השתה: 10 כן יבנר אכ ונכרי אדוניו. מי ירוא אה אוניונים"ש איה מראי ונאמרו בן יבנר אם נר ווג סורך השנל הכשומים שרואי לבן לבנד את אנייו יגבר מכנה לירוא את אדניו: לכם הכתנים בנוי שמי. השך נגדר אחר אנייו ימנר להם להאי את הבהנים הליום ולא די שאין אהם מביחים אבן עורא וכראו להם. הקוראים: (ה) ועיניבם. רואות ואת והיה ראיי שמודו השם ומאמרו יגדל ה' ויתכן היות מעל לגכיל יבראל דנהן עם ואחם וכנה הוא אחם השוכנים מעל לגבול אתם תאמרו יגדל השם ואחר שפירש איך אהב השם את ישקב ההל להוכיה הנכנדים צהם שהם מורי החורה והם הכהנים: (ו) בן יבבר אב . נבכל הלב ידוע כי הני הייב לכבד האב והעבד מוכרם מאדניו ותשוב' במה בזינו:

act ann : 112. act case (t) krivia. The factor do observe and act case and case into additionable acts at the form of the case and act case act case act case and case act case ac מצודה ציון פנין מהוו : יובה מנין כמה: (י) ארונים . ורך המקום לפוניר הם חונות כלהון כנים וכן חוני יוהף (בנולהים

מצורה רוך

the Lords of Hosts: They shall build, but I will demolish; and they shall be called the border of wickedness and the people whom the Lord has damned forever. 5. And your eyes shall see, and you shall say, "The Lord is great beyond the border of Israel." 6. A son honors a father, and a slave his master. Now if I am a father, where is My honor? And if I am a master, where is My fear? says the Lord of Hosts to you, the priests, who despise My name.

They shall build, but I will demolish—If they build, I will demolish.—[Redak]

and they shall be called the border of wickedness-Everyone will call their land the border of wickedness: became perpetually desolate because of the wickedness of its inhabitants, for their wickedness was very great before the Lord. They betrayed their brethren, the children of Jacob, while God commanded Israel: "You shall not despise an Edomite, for he is vour brother." Edom inflicted as much harm upon Israel as they could, and rejoiced at the destruction of the Israelites land and their exile, as is stated in Obadiah.—[Redak]

5. And your eyes shall see—their destruction.—[Redak]

"The Lord is great beyond the border of Israel."—He will show His greatness over our border, to make known that we are His people. And

Jonathan rendered: May the glory of the Lord be magnified, and He has widened the border of Israel.— [Rashi]

Redak explains: Over your border, you will announce the greatness of the Lord, Who restored you to your borders while their land is in ruins. Whereas your land is called the border of Israel, theirs is called the border of wickedness.

6. A son—is required to honor his father, and so a slave his master—and you are called sons and slaves. Now, if I am your father, where is My honor?—[Rashi]

You, the priests who despise My Name.—[Rashi] He reproves the priests first because they should teach the people. Not only do they neglect to teach the people to honor Me, but they despise My Name.—[Redak]

על שכו ואס היכוון בָּכָא בַּסְרָנָא עַל שְׁסְרָּ יסקרבין אַתּוּעל סרבת קרבן סרתק ואם הַים רון בְּמֶא סְרָחַק בַרָאַתוּן אָמָרִין פָּתוֹרָא דַייַ בַּסִיר הוּא: חודאַחוּן מָקַרָבִין רַעוִיר לְּרַבְּחָא הַלָא בִּישׁ וּרְאַתוּן מָקרָבִין דַחֲנִיר וְדִמְרִיעַ הַרָּא בִּישׁ קַרַיבוּהִי כַּעוּ לשלפונה בעלה היהרעי לַךְ אוֹ הַוֹּסָב אַפְּרְ אֲמֶר

מהר"י קרא

העולם ויאמרו זאת הרשעה ועם שועם להם הקכיה: (ז) ואמרת׳ בסת נאלנוך. ברכר הַוֹהְ שָאתם אוסרים שלחן ת׳ נבזה הוא. כלומר מה שאני ניפל לחלקי בשתים עשרה חלות נכזה בעיני שאני לוקח ממנו כפול. שבין משמר הנכנס ומשמר היוצא היו תולקין אותם השתי עשרה חלות. זה נומל ה' וזה נומל ז' וחיה כל אחר ואחר נופל חלקו כפול ואעפים היו שבעים מכנו אבל הם היו מבזים אותו שלחן ת' נבזה היא על שאכרי מח לי לעבור כל חשבוע בשכר זת שמגיע לחלקי מלחם הפנים כזית או כפול ברבר טועם כזה איני נכנס בעבורת בית המקר׳ ובענין הוה היו סבוים להקב"ה: (ה) וכי תגישון עור לובוח אין רע , מה שצויתי לכם כל אשר בו כום לא תקריכו ואחם מקריבים

לפני עוד ופסח וחולת ואומרים אין רע שאנו מקריבים אותם לקרבן: הקריבהו נא לפחתך. הקרב נא אותו שה עוד דורוו רר"ק

אלא שאתם סומכים ידי הרעים שמביאים קרבן נבוח: ואמרת׳ בסה ביינו את שסך, וההשיבה באסרם שלהן ת' נבות הוא אלא שהקרים לוכור הניאול שעושים והוא שאוכר מנישים ונו': @ מנישים, לחם מנואל. קרבן כפי את לחם אלהיך לחם אשח כרבני לחמי מנואל כתועב וממונף והוא חפחת וחקור והחולה: ואמרתם כמה נאלנוך. ואיך תאמרו במה נאלנוך אם תנאלו ברם מזבחי חרי אתם מנאלים אותי: שלחן

ה׳. היא המובחוכן אמר ביחוקאל על המוכח וה חשלהן אשר לפני ח׳: נכוה הוא. שמקריבים שם הרם והחלבים שהם רברי׳ גבזים ואינם משימים אל לכם למה. צוה האל יתברך להקריכ רם וחלבים: (ח) וכי תנישון. כשמכיאים לכם שה עור לוברת ולחקריבו אהם צומרים אין זה רעומוב הוא להקריבו כי השלחן נכוה והקרבן אינו. רע שיחיה. נבות ואתם סנישים אותו על פוכחי והיה עליכם לומר למביאים אותו זה רע הוא להקריבו כמ"ש בתורה שרת או שבור וני' לא תקריבו אלח לח' ואתם נישאי פניהמביאי ופקבלים הפחות ותאפרו אין רע: הקריבהו נא לפחתך. איך תוכלו לומר שאיננו רע להקריכו לפני ואם

מצורה ציון ל"ם): (ו) כנישים. מקריכים: לחב. דן יקדת כל הקרב 6ל מה כל הקרב 6ל מחובו ומפונף במזמרובן לה מובג ומפונף מחובו ומפונף במזמרובן לה להלב להלב ומפונף במזמרובן לה להלב הנאלים (מכנים ב'): נאלניך. ר"ל נאלני ותמכני קרבון: שלחן. ר"ל המוכר המסדרין עליו הקרבן (כ" כפין שמסדרין של הקרבן (כ" כפין שמסדרין של הקרבן (כ" כפין מסדרין של השלחן וממ"ם ויידב להי וה השלח ונו' (יחוקאל מ"ה): (ח) מסח. תגר ולולם: לפחתך. פנין שר ושלים כפו פחת יכודם (מגי ס): הישא פניך. זם הל' יספר פל הכבוד וכן זהן וכבוס

מצורת ד**וד פומר** פני ח' לכם פתם הכהנים המכוים חת במי: ואשרתם . וחם ספתרו כדכר מה חנו מכזי' את שפן:(ו) מגישים ונוי.ר"ל אשיכ לכם כדבר זה חתם מכזין שת שמי כמה שחתם מקריכים על מזכחי קרבן פתופכ ופפונף: ואטרתם. וחם חחברו כדכר פה חנו פחעכים ומסנפים קרכין י באםרכה. כ"ל חשיב לכם כמה שחתם חומרים שלחן ה' והום המוכח שמסררים עליו הקרכן לגכום הוח נכוה כי מרה פליו הדם ונהטר פליו החלב שנששו של אדם הלה כהם: (ח) וכי תנישון. וכעבור זה גם כי תנישון פור לובוח חין רם

לי כמה כזינו . הרי הכזיון: (ז) מגישים על מובחי וגו'

ואמרתם. כלומר ואם תאמרון: בםה גאלנוך. גאלנו

לך את לחם מובחך אני משיב לכם כי בואת גאלתם אותי:

באמרכם שלחן ה' נבזה הוא. כווים היו לחלוק חים

כאחיו במנחות ובקדשים ואות' מאחר בהוא אסור לנו

לחלוק תנחה כנגד מנחה וובח כנגד זבח טורח ועתל הוא

לחלוק כל מנחה ומנחה בשביל כזית או כפול המגיע לכל

לחד וחחד: (ח) אין רע. וכי חין דבר זה רע:

(ו) מנישים. שחתם תנישים ולמה תחתרו כתה גהלנוך

והו הגיאול ווה עשיתם בעבור היות מזכחי נכזה בעיניכם והוא השולחן וביחוקאל כתוב על המוכח וה השלחן אשר

לפני ה': (ח) ובי . אין רע. נעיניכס: לפחתך .

כמו פחת יהודה: הירצך. שיחהכך כלכו: או הישא

אכן עורא

בפיניכם הואיל והמוכח הוא מכווה כשיניכם וכאומר הנה כוה לחם מחמכים קרבני ווחו ביוון שמי : הקריבהו. כחון אחה הדבר והקרב מפחח מאלה לדורון לפחחך האם יהיה מרולה לך כוה הדורון להטכיר ממך משמחן אשר שמול לפולו או האם יהיה מרולה לך כוה הדורון להטכיר ממך משמחן אשר שמשו לפולו או האם יהיה מרולה לך כוה הדורון להטכיר ממך משמחן אשר שמשו לפולו או האם יהיה מרולה לך כוה הדורון להטכיר ממך

up, as the Torah (Lev. 22:22) states: "Blind or broken, etc., you shall not offer these up to the Lord." But instead, you favor those who bring

such sacrifices and accept the imperfect animals, saying that there is nothing wrong.—[Redak]*

But you said, "How have we despised Your Name?" 7. You offer on My altar defiled food, yet you say, "How have we defiled You?" By your saying, "God's table is contemptible." 8. When you offer a blind [animal] for a sacrifice, is there nothing wrong? And when you offer a lame or a sick one, is there nothing wrong? Were you to offer it to your governor, would he accept you or would he favor you? says the Lord of Hosts.

But you said, "How have we despised"—I knew that you would say, "How have we despised?" This is the contempt [as follows:]—[Rashi]

7. You offer on My altar, etc., yet you say—And if you say.—[Rashi]

"How have we defiled You?"—
How have we defiled for You the
bread of Your altar? I reply to you
that, in this manner you have defiled
Me.—[Rashi]

By your saying, "God's table is contemptible."—They would look with contempt on sharing equally the meal offerings and the hallowed foods, and they would say, "Since we may not share a meal offering for a meal offering, or a sacrifice for a sacrifice, it is too much bother and toil to divide each meal offering for the olive-sized piece or the beansized piece that is apportioned to each one."—[Rashi] Rashi is alluding to the rule that the priests-of-thewatch share each sacrifice and each meal offering equally. They might not, however, share one meal offering for another, as is delineated in Menachoth 73a. The priests in Malachi's time looked with contempt upon receiving a few crumbs of a meal offering.*

"God's table is contemptible."—By sacrificing contemptible things, such as blood and fat, on the altar, the altar is rendered contemptible. They did not attempt to understand why God commanded them to offer up the blood and fat of animals on the altar. Saying that the altar is contemptible is, in effect, despising God Himself.—[Redak]

8. is there nothing wrong?—Is this thing not bad?-[Rashi] Redak and Ibn Ezra explain this phrase as a declarative sentence: There is nothing wrong; i.e., in your view, there is nothing wrong. Redak explains that when a person brings a blind lamb to sacrifice, you say that there is nothing wrong, and that it is proper to sacrifice such a lamb because the table is contemptible—there is nothing wrong with a sacrifice that defiles it. You therefore offer such a sacrifice on My altar. You should say to those who bring such sacrifices that it is wrong to offer them

יי צבאות: מוכען צלו קצן קרם אלהא ויבבל גנולוא סובכון בוע דא הַיִּתְנְסְבוּון לְכוּוּן אַפּין אַפַר יִי צְּכָאוֹת זּ כן אַף דָבָא בָּכוּן נינוף דשי בית מקרשי ולא הַקַרבון על סדבּחוי קרָבּן כְּרָחַק לָּא רַצִּינָא ַלָּדָסָי בְּכוֹן אַמַר יִיַ צבאות וקורבן לרעוא לא אַקְבֶּל מיַדְ כוּוְוּ א אַרי ספרנה שסשא ממורח מינס נכם בס פפר חב

(ם) ועהה חלו נא פני. ועחה חתם הכהנים העושים הרשה הוחת חיך יעלה כלכככם להיות שלוחי ישרחל לכהש עליהם רחמים הרי מידכם היתה וחת הרעה: הישא מכם פנים. לשמוש תפלה מפיכם ולחון את שולחיכם: (י) מי גם בכם ויסגור דלתים. הלואי ויקוס איש

לפחת שלך: הירצך. ותראה אם ירצך או הישא פניך. כ"ש שבשר ודם כפוך אינו חפק בו גם אני איני חפק בו: (י) מי גם בכם ייסגור רלתים . אתם סכריבים לפני כל אשר בו פום אשר אסרתי אותם מי בכם שיעשה גם זאת שיפטר דלחות בית המקדש: ולא תאירו כזבחי הנם. שלא תאידו אש על מובחי חנם. שאין רצוני בקרבנכם: (יא) כי במורח שמש עד סבואו סוכ ככם שיסגור דלחי מהדשיל כלחי הכיא שם קרבן מחועב הוה: ולא האירו מוכחי חגם . כאישים שאיני מחרלה בהם שהרי אין לי חפץ ככם . ורכותינו דרשו כתורת כהנים אדם אותר לחבירו הגף לי את הדלת הזו אין תוכע עליה

מהר"י כרא

אכן עזרא

פניך. לפשות כקשתך: (ט) ועהה. משפט כהני לדק היה להתפלל בעד ישראל ככחוב בספר יואל יבכן הכהנים ושם כתוב ויהנא ה' לארצו וטעם חלו נא פני ה' על המארה שחנו נחרים כחשר כתוב ויחננו כי בעבורכם בחה זחת הרעה זוהו מידכם היתה זחת לכם: (י) בוי. יתן החרים או אחד מכם. לו יהיה כן שאחרים או אחד מכם יסגור דלתי העורה : ולא תאירו. תכעירו מגורת רחיתי אור והכל מנזרת אור: (יא) כי ממזרח השמש. מהלה תקריבהו לפחתך בשר ודם חירצך באתה הפנחה או חישא פגיך בעבור' אם תבקש מסנו רבר אכל ישנאך בעבור' ויכעם פליך. פחהך כן פחת יחורה וסנול תפ"א תחת פתח גדול והוא חסושל והשלמון כתרגם שלמתך: (ט) ונתה. אם תשובו אליו ותחלו פניו בלב עדיין יחון אתכם וייפיכ לכם ואפר ויחננו כי דעביא יש לו צרח בצרתם ועוד לכלול עצמו בכלל ישראל כמיש פשה רבינו עיה וסלחת לעונינו ולהפאתינו ופחאל יתברך לפד דבר זה שאפר לו עד אנה מאנתם לשפור מצותי ותורותי: פידכם היתה זאת . זאת הפארה שהיא לכם כמיש לפפה ונם ארותיה סידכם היא ואת הסארה שאתם עושים רע בעיני ח' לפיכך הוא שולח בכם סארה: הישא מכם פנים. וכי סבורים

אתם שישא פנים לאחד סכם שלא יוכיחכם על מעשיכם הרצים והוא לא ישא פנים ולא יקת שחדר ורת חיתנסבון לכון אפין וכן אונקלום תרגם אשר לא ישא פנים דלית קדמוהי מיפב אפין לא ראיי ליחם לו נשיאות פנים: ני) פי נם בכם. שאתם רעים םי והן שיהיה בכם איש אחר שיהן אל לבו ירבר הקרבונה תנבוים: ויפגור דלחים. יפגור דלתי תפורה שלא יביא שם אדם קרבן כי פוב היוא שלא יביא קרבן משיביאו גבוה: ולא תאירו מובחי תגם. ולא תבעירו כפו נשים באות באירת אדם קרבן כי פוב היוא שלא יביא קרבן משיביאו גבוה: ולא תאירו מובחי תגם. ולא תבעירו כפו נשים באות באירת אותה פי' ובחגם תבערו אש על המובת כי תקרבן שהקריבו עליו לא לרצון יהיח לכם ולא למביאים אותו ו"ש אין לי חפץ בכם כי מעשיבם רעים ופנחתכם אינה רצויה אפילו היתה פובה כל שכן שהיא רעה ואין לי חפק ורצון לא בפנחתכם ולא בכם: ניםוכי סצורת ציון

מצודת דוד

בפכור פחן רום מם סכים לו פכלי בקדמם סשם: אמד ח'. ריל כן ממר כ': (ם) ועתה חלו נא. פשו בחינם ובפתילו בפדנו מל כ' מם יחנן אותנו כפכור חפלחכם כלום כמחרכ כפשתלחם כמם

סנים (ישפים ני): (מ) חלו. פנין תפלם כמו זיחל פשם (שמום ל"כ): ויחנגו . מלשין הנינה וחמלה: (י) תאירד. תכפירו כפו נשים בחים מחירום חותה (ישמים כ"ו): חפק. פנין כלון: ומנחה .

כן יקראו לל הקרכוח שבלוים למיחה ולדורון וכן ופרכה לבי מנחת כיה לפטורכה וכי מחמתכם ישל לנו פנים הלום חין הקייור משבה ספינור: (י) פי גם בכם בלוים למידי ולא תאורה לל חדפירו שם ספינור: (י) פי גם בכם. כלולי יפול פי גם ככם ויסטור ללחי בים התקדש שלה יבה מיל משהל ליסנור דלחים בים הפקדש: לא ארצח. לם לקבלם מידכם בלון וכלותר ולפה א"כ תבשירו 6ש פל מובפי התקדש והיה א"כ מהראוי לסנור דלחים בים הפקדש: לא ארצח. לם לקבלם מידכם בלון וכלותר ולפה א"כ תבשירו 6ש פל מובפי בחנס: (יח) כי ממורח שמש. חשר ממקום זריחם השמש עד מקום שקיפחו גדול שמי כין הגוים כי כולם מודים כו יחב׳ שהום

Surely, things that are customarily done for compensation you did not do gratis. Therefore, I have no desire in you.—[Rashi]

I have no desire in you-You kindle fire on the altar in vain, for I have no desire in you; i.e., in those

who bring the sacrifices, even if the sacrifices were acceptable. Surely, now that the sacrifices, too, are unacceptable, I have desire neither in you nor in your sacrifices.— [Redak]

9. And now, will you pray before the Lord that He be gracious to us? This has come from your hand. Will He favor any of you? says the Lord of Hosts. 10. O that there were even one among you that would close the doors [of the Temple] and that you would not kindle fire on My altar in vain! I have no desire in you, says the Lord of Hosts. Neither will I accept an offering from your hand.

9. And now, will you pray before the Lord?—And now, you priests, who commit this evil, how does it enter your mind that you can be the messengers of Israel, to supplicate God to have compassion on them? Lo, this evil has come from your hand.—[Rashi]

Will He favor any of you—to hearken to a prayer from your mouth, and to favor those who sent you?—[Rashi]

Redak explains the verse as follows:

And now, pray before the Lord, and He will be gracious to us—If you return to Him and pray to Him wholeheartedly, He will still be gracious to you and do good to you. The prophet employs the first person pronoun here because he feels the pain of the people and wishes to include himself with the people, just as God said to Moses (Exod. 16:28), "How long will you refuse to keep My commandments and My laws?"—thereby including Moses with the people.

This has come from your hand— This curse, mentioned below (2:2), has come because of you, since you do what is evil in the sight of God.

Will He favor any of you—Do you think that He will favor you by refraining from reproving you for your evil deeds? The Torah (Deut. 10:18) states: "Who favors no one and Who takes no bribe." Onkelos renders: To Whom favoritism and bribe-taking are inappropriate.

10. O that there were even one among you that would close the doors—If only a good man would arise among you who would close the doors of My sanctuary so as not to allow this abominable sacrifice there.—[Rashi]

and that you would not kindle fire on My altar in vain—with fire offerings with which I am not placated, for I have no desire in you. And our Sages expounded in Torath Kohanim (7:154): If a person says to his friend, 'Close this door for me," he does not demand compensation for it; [or if he says,] "Light this candle for me," he does not request compensation for it. But you-who is there among you who closed My doors, gratis? Neither did vou kindle fire on My altar gratis.

ועד פעליה רב שסי ביני עססיא ובכל ערן דאַתון עברין רעותי אַנא אַקבּל דְלות כון ושסי רַבָּא סָהַקַרַש על יַדִיכון וצְלוֹתָכוּן כְּקוּרְבָּן רכי קרסי אַרִי רַב שְׁסִי ביני עססיא אַמר צָבָאות: יבוָאהוּוְ מְתַלְּלִין יָתֵיה בּרְאַהוּן ה'א פוקשר פונש, תנחש קי: וניבי אָכְרָין פָּתוּרָא דִייַ בְּכִּיר

סהר"י כרא

גרול שבי בניים. בסוף העולם וער ביפו קוראין כל האומות שכי הגרול שאתה מוצא כששלח בלארן כן כלאדן ספרים ומנחה אל חוקיה וחיח כתוב שלפא לאלחא רבא רבירושלם:

ובכל מקום פוקמר פונש לשםי וכנחה מחורה. ובכל מפום שאפילו ניי נירר קרנן לשםי מנחה מהורה הוא כביא. ובניש ומקמיר אותה לירושלים. זהו לפי שנרול שםי בניים. האומות

קדיק מסורת שמש ועד מכאו. כל היישוב הוא מסורת לכערב

ואינגו כן מצפין לדרום כי איננו מיושב כלו: גרול שסי בנוים . כי אף על פי שעובדים לצבא חשפים פודים כי שאני חפבח הראשונה אלא שעוברים אותם לפי רעתם שיהיו אמצעיים ביני ובינם וארו"ל דקרו לית אלהא דאלתין: ובכל מקים מקמד סונש לשםי. אם הייתי סצוה אותם כמו שצויתי אתכם היו סקמירים וסגישים לשמי ועוד כי מנחת מהורה היו מנישים לא כמי שאתם עושים שאתם כנישי' מנחה מסא' ונכזה,או פירושו אף על פי שהם מקפירים ומגישים לעכי"ם רעתם לשמי:

נינו ואתם מחללים אותו, חסך הגוים שהם מכבדים ומגרלים שםי וכי יש חלול גרול נוזה שתאפרו שלחן ה' מנואל הוא מהום יביאו לפני לשמי כל דבר מוקער ומוגש הראוי לכבודי ומנחה טהורה לא כאשר אתם עושים להגיש לפני

מצורה ציון (נקתן נ'): (יח) מבואו. ענין בקיעה כמו כי כח השמש (בלחשית כ"ח): מוקפד . מלבון הקפרה: סינש . פנין סקרכה:

שכר הדלק לי את הנר הזה אין שואל פליה שכר ואתם תי בכם שפגר דלתי חנם ולא הארתם מזכחי חנם הל וחומר שלא ששיחם חום דברים שדרכן לששותן בשכר לפיכך אין לי חסן ככס: (יא) נדול שמי בנוים. חמרו רכיחינו (מנחוח ק"י) דקרו ליה אלהח דחלהית אפילו מי שיש לו

פ"ח יודע (שים חלוה) שהוח פל כולם וככל מקום מתנדבים לשתי. ורכותינו פי' חלו תלמידי חכמים הפוסקים בהלכות עבידה בכל מקום וכן כל חסלת ישראל שמחפללין בכל מקום הרי הן לי כמנחה שהורה וכן חרגם יונתן וכל שידן דחתין עבדין רעותי חנח מקבל ללוהכון ושתי רבח מחקדש על ידיבון וללוחבין כקרבן דבי קדמי וכן סירוש המקרת ולמה חתם מחללין שמי הלח גדול הוח בנוים וחני חהכתי וחיבתי עליכם שככל מקום שחתם מהפללין לפני זאף בגולה מוקטר ומוגש הוא לשמי : ומגחה טהורה, הוא לי כי על ידיכם שמי נורא בגוים ואתם מהללים אותי אכן עורא

הארץ ועד קנה הארץ כן הוא הישוב וככל מקום לו לויתי היו מקריבים לי דבר נככד מוקטר היה מוגש לפני ומנחה פהורה או מוקפר שם כמו קטורת והיו שומעים בקולי לנדל את שמי הגדול. אח"ר כ"ן אמ"ר ל"י הר"ב החכ"ם של זה הספו"ק פירו"ם נכו"ן מחד והוח דכ"ק ע"ל הפנין כי הנכח על הבזיון ועל הגיחול שהיו מחללין חת השם פלכן הוח חומר כי בכל הישוב ממזרח שמש ועד מבוחו בדול שתי בנוים ונכבד ובכל מקום שבעולם יהשב בעיני **הדבר** הזה שהם מככדים ומגדלים אח שמי כאילו הם ככל

לחם מגואל ועור וססח וחולה ואיננו רע בעיניכם ולמה לא תשימו על לב גדול שתי בגוים ואתם מהללים אוחו: (יכ) ואתם. מנואל הוא וניבו נבוה אבלו. הטעם כפול וניכו הוא לחמו מנזרת תנוכה וככה ניכ שפתים סצורה דוד

ספבם בראשונה המשפשת לכלם אכל יחשבו שהנהגת המולם השפל כם הכל ממערכת השמים: ובכל שקום מוקשר שונש לשמי. כ"ל מה שהחומות מקסירין למסרכות השמים להחרלות לבניהם כוונתם

סיא שבוה יכבדו "ושבדו אם סכתם הראשונה וכוה באמח יכפו כי לא ננה פליהם אור החורה והנכואה: ובנחה מהורח. ומה שמכיאים לקרבן ותשורה סיא שהורה ונקים לפי דפתם הנראה בעיניהם: כי בדול שכי בגוים. ולכן לפי פעותם יקריבו למערכות השתים מנחם סכורה: (יכו ואתם. אכל אחם מהלנים את ה' כמה שאתם אומרים שלתן כ' וכוא המופר מחופב הוא פל כי כורק פליו הדם ונקשר

suggest that the oblations offered up to the pagan deities are indirectly meant for God.

12. But you are profaning it—MyName.—[Rashi according to emendation of Parshandatha In contrast

to the nations that honor and magnify My Name, you profane it. Is there any greater profanation of My Name than to say that the table of the Lord is defiled?—[Redak]

- 11. For, from the rising of the sun until its setting, My Name is great among the nations, and everywhere offerings are burnt and offered up to My Name; yea, a pure oblation, for My Name is great among the nations, says the Lord of Hosts.

 12. But you are profaning it by your saying, "The Lord's table is defiled":
- 11. For, from the rising of the sun—All commentators explain this to mean from east to west, from the place the sun rises until the place where it sets. The entire populated world is described as spanning "from east to west" rather than "from north to south" because some regions in the north and south are uninhabited.—[Ibn Ezra, Redak]

My Name is great among the nations—Our Sages stated (Men. 110a): For they call Him the God of the gods. Even one who has an idol [who worships idols—Shocken ms.] knows that He is the God Who is over all of them [that there is a God Who is over all of them—printed editions] and everywhere they donate in My Name [—even the nations—Parshandatha] [—even the heathens—Vilna, Warsaw editions].

Our Sages, however, explained: These are the Torah scholars who are engaged in the laws of the Temple service everywhere, and likewise, every prayer of Israel that they pray anywhere is to Me as a pure oblation. And so did Jonathan paraphrase: And every time that you do My will, I accept your prayer, and My great Name is sanctified through you, and

your prayer is like a pure offering before Me.

This is the explanation of the verse: Now why do you profane My Name? Is it not great among the nations? As for Me, My love and My affection are upon you wherever you pray before Me, and even in exile, [offerings are] burnt and offered up to My Name.—[Rashi]

yea, a pure oblation—it is to Me, for through you My Name is feared among the nations. [My Name is great among the nations—Parshandatha from several mss. and Abarbanel] Yet you profane Me and My Name.—[Rashi]

Redak explains that although they worship idols, the nations acknowledge that God is the First Cause. They worship the heavenly bodies as intermediaries between themselves and God.

and everywhere offerings are burnt and offered up to My Name—Had I commanded them as I commanded you, they would burn and offer up to My Name. Moreover, they would offer up a pure oblation, not like you, who offer up an impure and contemptible one.—[Ibn Ezra, Redak] Redak and Ibn Ezra also

הוא ובסירו מתנתא " ואמרתם דאַיַתינא סְלַאוּהַנָא ושניקתון נהיה אפר יי צָבָאוֹת וּמֶיהָן אַתּוּן באַנים וַרַחַנִיר וַרַמּרִיע וּמֶוֹתוְ אַתוּוְ זֵּיה בְּקוֹרְבָּנָא הָאַקַבְּלֹּ יַתִיה בַעוא סוָדכון אַקר יִי: יד וַלִּים רָוַעָבֶּיר בְּנָכִיל וָאִית בְּעֶדְרֵיה דְכַר וְהוּא תיא לה הזכה , מוכה ל כין מוב מהר"י קרא 1"237 ת"ל תחת אותי

ואת שמי: (יב) וניבו נבזה אבלו. ניכו של מוכה השנור בשפתותיכם זהו המיד נכזה אכלו אתם אומרים עליו כלומר ככר הולחתם עליו דכה זו וניב זה החוהתם למזכחי : אכלו . מחכלו : (יג) ואמרתם הנה מהלאה. בהמה כחושה ואנו עניים ואין יכולת להשיג למבהר נדרים וכן תרגם יינתן הא דאייתינא מליאותנא : והפחתם אותו. זו החת מי"ח תיכות של תקון כופרים הפחתם

כן כאכלו יהיה נכזה וסבא: (ינ) ואסרתם הנה פהלאה והפחהם. כשחולקין לכם כשלחן נבוה אהם אומרים בחנם נלאינו שבאניסרחוק בשביל לחם גרול כפול שבא לחלקנו וברבר זה אתם כפיחים וכצערים כלפי שכים. והפחתם לשון צער. כבו והפת בהורים. וכבו כפח נפש: (יד) וארור גוכל ויש בעררו זכר ונודר וזובח משחת לה". ואריר נוכל כמו בנכליהם

סכברין איתי ואתם מחללין: (יב') וניבו נבוה אכלי. ואתם

אשרתם מאכל שלחני נבוה הוא. דעו לכם כי מי שאופר בניבי

אותו אותי נכחב אלא שכינה הכחוב וכהבו אותי : והפחתם . והדאבתם לשון מפח נפש (איוב י"א): אותי. את שולחני : (יר) בובף . מהנכל במרמה בדברי שקר לפני לאמר אין לי טובה מוו : ויש בעדרו ובר . איל אכן עזרא

שהיא פרי השפחים כי כל לבר יש לו פרי כפי ענינו: (יג) ואמרתם. מתלאה. חסר ה"חכמו מוה בידר מה ואת התלאה בעבור המארה אין להם לשים בשולחן: והפחתם אותו. שהוח כמו פיה והין כו כדי: והכאתם. הנה השולהן רק ועל המובה מנהה חיננו כחשר רציתי : (יד) וארור נוכל ויש בעררו. הושל מגורת כגלליהם

דריק שפירושו נבזה די וניבו נבוה אכלו. ניבו רברו כמו ניב שפתים ד"ל רברו של הכהן הטקריב כה הוא שאוםר תפיד נבוה אכלו כלומר לחם הסובח ואכלו שהוא חלב ודם מניאל ונבוה הוא ויש מפרשים וניבו מענין תנובה וי"ת בסיר הוא ובסירן כתנתא מניה: ניגו ואמרתם. עתה יוכיח ישראל המביאים הקרבן תאפרו בהביאכם השה לעזרה הנה מתלאה בלומר יאכר כל אחר לחבירו בהביאו הקרבן כמה אני ינע ולואת כזה השת שנשאתי על בתפי ד׳ל שהוא שבן ובעל בשר:

התפחתם אותו . והפילו אותו על הברקע דרך בויון וכן ת"י ושניקתון יתיה כנו וינער ה" שהרגופו ושניק ח". ויש בפרשים אותו כענין מפח נפש שענינו ראבון נפש כלופר הכאיבו ותראיבו נפש בעל השה כי נולהם אותו כמ"ש הבאהם גוול. ואאול פירש והמחהם כענין נופח באש פחם כלוכר הבאומרים כי ינעים הם ונלאים מסורת הקרכן שנשאו על כתפם לומר שהוא שכן ובעל בשר והיא בהפך כי כל כך הוא כהוש ורל בשר שאם הנפחו בו יפול לארץ והרגם יונתן הנה מהלאה הא דאיתינא סליאותנא: ניד) וארור ניכל . חושב מחשבה רעה ונושה בערסה וכן מן הרגוש אשר נכלו לכם ויתנכלו אותו להסיתו וכן תרגום להרגו בערסה למקסלית בנבילו: ויש בעררו זכר. פי׳ זכר תסים וכן בצמר יהיו כצמר לבן דכר הלסד סענינו

מצורת רור (יכ) וניבן , סנין לתיכה כמו כיכה ניה שפחים (ישעיה כיו): עלין החלב דככים שנשש האדם קלה כהם וכעשור זה חקריבו גם בעלי מומין כת"ם לתעלה: וגיבו , כ"ל ניכ אחרי המוכח השנור בסיכם לדבר בו הוא לומר הנה מאכלו ההושם פליו הוא נכוה ומתועב והוח כפל ענין כמ"ם: (יג) ואמרתם חנה מהלאת. כ"ל בחשר חביאו לקרבן כבש כחוש ורו חכחשו לימר הנה נששיחי נלאה ועיף ממשא הככש שנשאתי על כתפי כי הוא שמן וכעל כשר ודכריכם

אכלו. מהכנו: (יג) מהלאה. עלון עיפות ויניעה כיו את כל פתלה (שמוח י"ח): ההחחהב. ענין הזכנון וחוגה כעו עמח נסם (פווב "ח) או הוא מלשון המהה ונשיל החוב וחוגה בעו עמח נסם (פווב "ח"ם) או הוא מלשון המהה ונשילה או הוא הרד. ענין קללה: נוכל. ענין פרמיושות בנו וימנכלו אותו (ככחשית ל"):

פפה למשה נשב למקום כ"ם כי חשיוו לשהר לפניו: והשחתם אותר. הוה חקון שופיים והדלוי ליחו וכלא חקון ילמד שלמד הנה לינו פפל בשה וכדד נמשל כי הוא בחוש הל עששה של מדול ולדלוו בהסמת כוה הסה והוא עוין נוואל: והבאתם. גם אחם מכיהים בתר בשה ובשה של משום בשה של במשל עד בתוכלו לדלדו בהסמת כוה הסה והוא עוץ נוואל: והבאתם. גם אחם מכיהים לפני קרכן גזול וסכה וחולה: והבאתם את החנחה. כ"ל הוחיל ומחחת מחלה תכיחו חיתו הקרכן והתשורם וכי חקבלם כרלון מידכם: (יד) הארור גוכל. ארור המערים נומר שאין כידו יותר מוכחר להקרכה ממה שהביא חלל כאמת יש בעדרו זכר מוכחר ועוב

burnt offering; and he vows and sacrifices a blemished one—Heb. חששה, as in (Lev. 22:25), "their corruption (בְּשְׁחַחַשְׁבָּ) is in them; a blemish is in them."—[Rashi] Rashi interprets זכר as "a ram," as is the meaning of the word in mishnaic Hebrew. Ibn Ezra and Redak render: a male, meaning a perfect male. This intention is apparent from the context.

and its expression is "Its food is contemptible." 13. And you say, "Here is a weary one," and you cause it pain, says the Lord of Hosts. And you brought that which was taken by violence, and the lame and the sick. And you bring an offering—will I accept it from your hand? says the Lord. 14. And cursed is he who deals craftily: Although there is a ram in his flock, he vows and sacrifices

and its expression is "Its food is contemptible."—The expression [Heb. 'i=] of the altar that is fluent on your lips is always, "Its food is contemptible"; that [is all] you say about it. You have already spread this slander, and you have strongly attached this expression to My altar.—[Rashi]

its food—Heb. אָּבְלוֹי, its food.— [Rashi] The priests who officiate at the sacrificial service would constantly say, "The food of the altar, the blood and the fat, are contemptible."—[Redak]*

13. And you say, "Here is a weary one"—An emaciated animal, and we are poor and cannot afford the choicest for [our] vows. So did Jonathan recider: This is what we have brought from our toil.—[Rashi] [It is difficult to reconcile the Targum with Rashi's interpretation. He may mean: We have worked hard to bring this animal, and we cannot afford a better one.]

and you cause it pain—Heb.
This is one of the eighteen words [in all of Scripture known as] the emendations of the scribes.
should have been written: אותי, and you cause Me pain. Scrip-

ture, however, euphemized, writing אוֹחוֹ, it.—[Rashi, see Mechilta of the Song 6]

and you cause pain—Heb. הְהְּהְּחָם, and you cause pain, an expression of despair (שַׁבָּן הַשְּׁבָּן) (Job 11:20).

it-My table.-[Rashi] [According to this comment by Rashi, the written text is to be understood; and you cause pain to the table or to the altar. The original meaning is: and you cause Me pain; the people, so to speak, cause God pain. In order to avoid ascribing pain to the Deity. Scripture euphemized and wrote: you cause it pain. Such euphemistic passages are known as the emendations of the scribes. Just as scribes euphemize in order to avoid writing harsh statements, so does Scripture on occasion. Another explanation is that the Scribes, i.e. the Rabbis, revealed to us that these statements are meant euphemistically, viz. as emendations of the seemingly irreverent wording of Scripture's true intention (Mizrachi, Gen. 18:22).]*

14. he who deals craftily—Plots deceitfully, with guile, before Me, saying, "I have none better than this."—[Rashi]

a ram—Heb. זָכָר, a ram fit for a

חַיָב לִנְדָר וּדָכַח דְסְחַכַּל קרם יי ארי סלך רב. אָנָא אֲמַר יָי צְּלָאות ושָׁסִי חַסִין בַּעַסְסֵיָא: א וּכָצַן כָּכון הַפְּבַקרָהָא הַרָא כָהַנְיָא: בּ אָם לָא תָקַבְּלוּון וָאָם לָא תַּשְׁוּוּן רָחַלָּהִי עַל לָּבָא לְּסָהַן לשמי אמר צָבָאות וָאָשְׁלַח בְּכוּן יַת ַ סְאַרְהָּא וָאַלּום בַּרָכַהָכוּן וְאַף אֲלוּמְנֵיה

מהר"י קרא ותוא שמתנכל ומערים שנודר להקריב זכר תמים חובת אותנ שיש בו מים. ואותו שיש בי כים הוא משחת. כמו משחתם

בתם סום בם : ב (ב) אם לא תשמעו ואם לא תשימו על לב להת כבור לשמי אמר ה׳ צבאית ושלחתי בכם את חמארה וארותי את ברכותיכם. זרו תנאי שאומר אם לא תשכעו ושלחתי בכם את המארה ומקללה אתה למד שאם השמעו וברכתי: וגם ארותית. מפני מה שונה תם ארותיה. אלא כך פתרתו אנכי שמתי את לשמי שאתם ערשים את

רר'ק ורבים ככוהם: ונודר וזובח סשחת. זכר תנודר לפי שיש סדבן שהוא כשר לנדבה ואינו כשר לנדד כמו שרות יקלום לפיכך

אכר ונודר כי אפי׳ לנדר מביאין קרבן משחת. משחת דיל שיש בו סום ענין חשההה כסו כי משחתם בהם אלא שרוא שם חה פעול: כי סלך גדול אני. ואיך תבוו אותי: ושמי נודא בגוים. ואתם שאהבתי אתכם סכל הניים לא תיראו כסני :(6) ועתה. הכהגים. לפי שהם מקבלים חקרבן המשחת מדר

מצורת ציון ב (כ) המארה וארותי. מלפון פכיכה וקללם:

ההגון לעולה והוא נודר וזוכח משחת. בעל מום כמו משחתם בהם (ויקרא כ"ב): ב (א) אליכם וגו'. הבהגים. אני מלוה המלוה הואת שלא תהריבו אלה על מזכחי: (ב) וארותי.

זהללתי חת ברכותיכם מה שלריך לברך לכם הדגן והתירוש והינהר: וגם ארותיה. וכחמת חין לתלות הדכר על קדבר בהנאי אבל לא הייתי צריך שלבסוף אאור מה ברכותיכם לפי שלא תשיםו על לב לתת כבוד אכן עורא

דרך מרמה: זכר. שהוח תמים: משחה. כמו מושלך: ב (ח) ועתה. דברתי חליכם: (ב) אם. וארותי את

הסכיאים אותו והיה להם לפנוע אותם ולהורותם כי אין וח הקרבן ראוי להקריב לפני כפו שפנעה אתו התורה: נ3 בכם. בסקכלים וכסביאים : את ברכותיכם. שברכתי אתכם אחד בנין חבית ככיש אסר אחר שאתם סבוים אותי בקרבנותיכם מצודת דוד

כרפון לעולה: ונודר. והים ממדר וזוכח לה' שה נשחת וכחוש: כי פלך גדול אני. ומכרפוי אם כן לכקריב לפני מן המוכחב: דשפי נורא בגיים. כל הפכו"ם ילאים מלפני ב ((6) ודתה אליבם. אליכם הכהנים אלום הפאום הואת לכל מקכלו קרבן נשחת וכחוש: (כ) לתת כבוד לשפי. לכל לחללו בקרבן באין לאוי לי: ושלחתי בכם. בכהנים ובהפם: וארותי

and I will curse—And I will curse your blessings; how I should bless the grain, the wine, and the oil for you.—[Rashi]

your blessings—with which I blessed you after the building of the Temple, as is related in the prophecies of Haggai (2:19) and Zechariah (8:10). Now that you disgrace Me with your sacrifices, I will convert those blessings to a curse.—[Redak]

Malbim understands this expression as a reference to the blessing that the priests would recite after offering up a sacrifice. Concerning this priestly blessing, the Torah (Num. 6:27) states: "They shall put My Name on the children of Israel, and I will bless them." Now that the priests take God's Name away from the people and profane it, God will convert their blessings to a curse.

a blemished one. For I am a great King, says the Lord of Hosts, and My Name is feared among the nations.

2

1. And now, to you is this commandment, O priests. 2. If you do not heed, and if you do not take it to heart to give honor to My Name, says the Lord of Hosts, I will send the curse upon you, and I will curse your blessings. Indeed

a blemished one-Although most commentators interpret this as an animal having any type of blemish, because of which the Torah would disqualify it for sacrifice, Eliezer of Beaugency interprets the expression differently. He points out that the word מְשְׁחָת is similar to the word in the Torah, used there in the context of an animal whose genitals are mutilated. He explains the verse in that sense: The man vows to bring a sacrifice, and he brings a gelding, even though he has a perfect, ungelded male. The man reasons that the gelding is fatter, and its flesh is softer, and so it is a choice sacrifice for God. The truth of the matter is that the fatter animal that is missing an organ is unfit the altar. The man knows this, but he wishes to keep the perfect male as a stud.

For I am a great King—and it is fit to offer up the best animals before Me.—[Mezudath David] How, then, do you despise Me?—[Redak]

and My Name is feared among the nations—And you, whom I love more than the other nations, do not fear Me.—[Redak]

1. to you, etc., O priests—I charge you with this commandment, that you shall not sacrifice these on My altar.—[Rashi]

This commandment is for the priests, because it is they who accept the blemished sacrifices from the people who bring them. It is they who should refuse them and teach the people that such a sacrifice is not fit for offering upon the altar because the Torah prohibits it.— [Redak] In fact, the priest commits more sins than the owner of the sacrifice. The owner of the sacrifice transgresses a negative commandment by consecrating a blemished animal. However, by slaughtering it, sprinkling its blood and burning its fat on the altar, the priest transgresses three negative commandments. [Cf. Rambam, Yad Hachazakah, Hil. Issurei Mizbeach 1:1, 2, 4.] While Redak mentions the priest only in the role of teacher who should warn the people, the priest is also himself the greater transgressor.

2. to give honor to My Name—not to profane it by bringing unfit sacrifices.—[Mezudath David]*

אַרי גַיהָכון סְשַׁתֵּדְ אָנָא נְזֵיף לְכוֹן בְּעַלְּלָח בר נרעא נאגלי בדחת חוביכון על אפיכו: נאַכסל רבות חגיכון וְיַהְּמָנֶע חוּלְקָבון מְנֵיה: ר וַהַרעוּן <u>אַ</u>רי שְׁלַחִית קותכון ות תפקדתא הָרָא לְּמָהָנֵי קַיָּסִי רְאַם ני אַפר ייַ צְבְאוֹת: ם קימי הוה עפיה ח<u>יי</u>

תיא ווריתי , שכש קנה ג בריחי , פקידה שפר פנ ג תנאי שתליחי באם לא ישמעו כי ידעתי שלא תשמעו לפיכך אני מפתה ארותיה: (ג) חריתי פרש . של כהמות חגיכם כלומר לא תקבלו שכר מאתויכי אם לרעה ולכושת ואגעור לכם את זרע השדה: ונשא אהכם אליו. פרש כהמות קרבנותיכם ישאו אתכם אליו להיות זוללים ונבזים כמוהן: (ד) להיות כריהי את לוי. שאני חפן שתתקיימו (אתי)

אכן עורא

ברכותיכם . כדרך יגיה השכי וגם ארותיה מספלר הכפל והטעם הכרכה : וגם . ככה עשיתי עד עתה כי ארותי את הכַרכה מפני שלא שמתם על לכ: (ג) הגני . אגער כורע שלא ילתח בעכור היות שלחני ריק ומלת חגיכם כמו חסרו חג בענותים והנה פירוש חגיכם קרבנוחיכם אזרה אותם על פניכם וטעם ארחיהכם מעל פני שלא ארחה אחכם: וגשא אתכם. הנושא הוא האויב אליו: (ד) וידעתם. או חדעו אם לא חשמעו אלי עחה ידבר עם ישרחל שהם הייכים לכבד הכהנים משרתי השם ועשו כאשר יורו אתכם ולא תכיאו מנח' בעל מום:(ה) בריתי.

מהר"י קרא **הרע**ת ואף אני אעשת ואת לכם : (נ) הנני נוער לכם את הורע. שלא יצמח: וזריתי פרש על פניכם פרש חניכם . קרכן חניכם שחסריבו לפני אני סורת פרשו על פניכם כזה שטביאין לו דררון שאין לו בו תפק ווורכו אותו על פניו.ונשא אתכם אליו: (ד) לחיות בריתי את לוי. שתשמרו אותו בדית שכרהי עם אחרן ופנחם שחיו משבם לוי: (ה) בריתי היתת' אתו החיים וחשלום ואהנם לו פורא וייראני. וכן הוא אופר הנגי ניתן לו את בריתי שלום ולכך נתתי אוהם לו שיהא סוראי עליו תם הוא

אתפוד לכם הברכה למארה: יגם ארותיה. כליכר עד עתה ארותי הברכח שנתתי לכם מעת שהחלותם לבוותי בהבאת תקרבנות ועתה איסיף עוד בסארה אם לא תשכעו: עם חנגי נוער לכם . ענין השחתח כמו נערת נוים . לכם בעבורם: וזריתי פרש . וזריתי סלעיל והנא כבנין הרנוש ככו מורה ישראל פרש זכל הבהכות ככו ואת פרשה אמר תחייה פרש ואחר כך פירש ואסר פרש חניכם ותוא כסו כבשים ר"ל כי בהמות הקרבנות יקראו חנים וכן אסרו חג בעבותים חנים ינקופו חלב חני ונקרא חקרבן תג לפי שרוב תקרבנות קרבים בחג ור'ל בוח הענין כמר שאתם מכוים אותי כקרבנות כן אבות אתכם בחם כי הדבר תבנות שבכחבות והוא הפרש אורה אותו על פניכם כלוסר אשים אתכם לכשת ולבזיון מפני חרעב שאשחית תזרע שתזרעו ואתם תשארו בחברון לחם ותהיו לכשת בין הנוים אשר סביבותיכם כי ברעב יתיו לבשת כמ"ש

ושבעתם אותו ולא אתן אתכם עוד חרפת דעב בנוים והרי אתם לבשת ולבוים כאלי זריתי פרש כל פניכם: תשא אתכב אליו ב העון ישא אתכם אל הבויון הות כדה כנגד סדה אתם בויתם אותי ותהיו נכוים ויית הא אנא נויף לכון בעללת ארעא ינר: נו) יירשתם . להיות בריתי את לוי . לפיכך אני מצוה אתכם כל כך לפי שארצה שההיה בריתי עם שכם לוי שקייםהי: נס בריתי סצורת רוד סצורת ציון

את ברכותיכם. כ"ל חת הכרכה שכרכתי חתכם פפת כוסד היכל כ׳ כמ"ם כמני אהפך לקללה: וגם ארותיה. כ"ל גם הממרם המשמשת מחה פיננה במקרה כי פני ארוחיה כי פינכם שמים פל לכ לסופר כככודי: (ג) הגני נוער לכם. בעכורכם מגער הח הורער

(ג) נותר. ענין זעקם נזיפה: וזריתי. אפור כמו שורה ישראל (ירמיה ל"ח): פרש. זכל ולוחה כמו והרכו ופרשו (ויקרח ד'): דעיכם . קי יקרמו הקרכנות לפי שרוכם כמים בחג וכן מפרו הג בפכותים

לכל חלמת: ווריהי. לפור וכל פל פניכם וחוזר ומפרש וכל מהכהמות שלחם מקריכים לפר שהוח הדבר הייתר נמחם ככהמה אות הות לפות לפות לחקב כנו כדרך באתם מבינים שמי: ונשא . הפון הדה בנידכי שם לאכם לו כנויון הזה : (ד) וידפתם . זמו לכם לשל שלתיו פליכם כשלות הותת לבינו ההרים ככנודי הוא לשפן תקבלו נפול סוב להיות מתקיים הבריח לשבר ככני סב שבע לוי ריל פם להרן כאש השבם פפו ככתי הבכים להיות הכהוכה לו ולורפי לתכרוו : (ב) בריתי היתה אחו . הבכית שהיחה לי מפו

sacrifices, which God rejects as a master rejects his slave's gift, throwing it in his face.

And you shall know—that I am sending you this commandment to make you careful of My honor, so that you will receive reward: that the tribe of Levi.—[Rashi]

My covenant with Aaron, the head of the tribe of Levi, will be perpetuated.—[Mezudath David]

that My convenant be with Levifor I wish that you will exist with Me with the covenant that I formed for I have [already] cursed it, for you do not take it to heart.

3. Behold! I rebuke the seed because of you, and I will scatter dung upon your face—the dung of your festive sacrifices, and it shall take you to itself. 4. And you shall know that I have sent you this commandment, that My covenant be with Levi, says the Lord of Hosts. 5. My covenant

Indeed I have [already] cursed it—Indeed, it is unnecessary to have the matter depend on the condition upon which I made it depend: if they do not obey. For I know that you will not obey. Therefore, I have already cursed it—from now.—[Rashi]

Redak explains this verse in the opposite way: Until now, I have cursed the blessing I gave you—since you began to despise Me by bringing unfit sacrifices. I will now add a curse if you persist in disobeying Me.

3. Behold! I rebuke the seed because of you—I will rebuke the seed—that it should not grow—because My table is empty.—[Ibn Ezra] Redak renders: I will destroy the seed because of you.

and I will scatter dung—of the animals of your festive sacrifices; that is to say, you will not receive reward from Me, but [you will receive a curse] for harm and shame. And I will rebuke the seed of the field because of you.—[Rashi]*

and it shall take you to itself—The dung of your sacrificial animals will take you to itself to [make you] cheap and despised, as it is.—[Rashi] The enemy will take them to himself.—[Ibn Ezra]

The iniquity will draw you to the disgrace. This is payment in kind: Just as you disgraced Me, so will I disgrace you.—[Redak]

The Talmud (Shabbath 151b) explains this verse as a reference to the punishment in the grave for eating with gluttonous pleasure, without thoughts of sanctity. The Sages tell us that after a glutton is in his grave for three days, his stomach bursts open and the dung is cast on his face. The dung says: "Take what you gave me!" Alschich points out that this punishment applies not only to the meals one eats on weekdays, but even to the festive meals of the holidays, the eating of which is a mitzvah. The punishment applies for such meals because the glutton stuffed himself for his own pleasure without thinking of the sanctity of the festival.

Abarbanel suggests that the verse refers to the meal offerings as well as the animal sacrifices, both of which God rejects:

Behold! I rebuke the seed because of you—This refers to God's rejection of the meal offerings.

and I will scatter dung on your face—the dung of your festive sacrifices—This refers to the animal

ושלפא תהכת ליה אול פן אוביתי שלים ורחיל פו קרפי ופן קרם #קסי דְחַיל הוּא: ו אורַיתָא רְקוּשְּׁמָא הַוָה בפוסיה ושקרא לא אשתכח בספותיה בשלפא וברעותא ובתריצותא בַּנֵיך קַּרְסֵי וַסְנִיאָין אַתִיב מַחובא: י אַבִי שְּׁפָתֵי כָהַן יִשְרוּן ברע ואוראה יבעון

(סנהדרין יח): שפסי פסן ת"א ופפני שפי, ברכוח יב (ברכוח נה) ב חורת חפת מהר"י קרא

ייראני: נחת חוא. נכנע הוא תחתי: (ו) תורת אפת היתת בפיהו. שבאפת היה מורה הוראות לישראל: ורבים תשיב סעון. ברבר ות שהיה מורה להם משפפים ישרים: (ו)כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורת יבקשו מפיהו כי מלאך ת׳ צבאר׳ הרא. ולכך נחתי לכחני מתנות כחתה לפי שיאסרו שפתיתי שיורו דעת וחכמת וישראל יבקשו מתם תוראת וכן הוא אומר וכאת אל חבחנים חלוים האל השופם אשר יהית ביפים תחם.

במורא וכן ששה וייראני: נחת. לשון חחת. נחירא: (ו) בשלום ובבישור הלך אתי. אהרן ואלטור ופינחם וכן נמששה העגל השיכו כל שכשיהם מעון שנאמר ויאספו חליו כל כני לוי (שמות ל"כ) : (ז) כי שפתי כהן. עליהם מועל לשמור דעת. למה שהרי. ותורה יבקשר מפיהו. שככר דבר זה מסור להם יורו משפפיך ליפהב (דברים ל"ג): כי סלאך. שלוחו של הקדוש ברוך הוח

בנרית שכרתי לשכם לוי: (ה) החיים והשלום. שנחתר

לפינחם חת כריתי שלום (בחדבר כ"ה) והוכפח לו ולורשו אחריו הרי שיהא זרעו כחיים: ואַתנם לו. שיקכלם

אכן עודא

מיתת אחר. עם ראש השכם לכתתת והיא אחרך כדדש ה' ופנחם אשר כנא לאלהיו וכפנחם נאמר תנני נותן לו את בריתי שלום תאםר לו עוד והיתה לו ולורעו אחריו ברית כתתת עולם התחיים נתן לו כי כצאנו לו חיים יותר משלש מאות שנה אפיי למי שאמר כי פנחם אינו אליתו שהרי סצאנו אותו שתיח בפלנש בגבעה כם"ש ופנחם בן אלעור בן אהרן חכהן עמר לפניד ביסים תתם והיו לו משנותיו עד הזמן החוא יותר משלש מאת שנה: ואתנם לו פורא . התיים והשלים נתתי לו בעבור פורא שיראני: ומפני שמי נחת הוא, שרשו חתת ופירושו נשבר ונרכה מפני שם ה' וי"ת ויהבית ליה אולפן אוריהא שלים ונו': (ו) תורת אכת היתה בפידע. כפו שחיתה תורת ח' בפיד שהית סירה אותה לרבים כן היתח כלבו זרו תורת אמת שלא היה אחד בפחואחר בלב זרו ועולת לא נכצא בשפתיו: בשלום וכםישור הלך אתי. בשלום שהיה דבק כי לעשות חמצי על דרך יעשה שלום לי ובטישור שהלך בררכי בני ארם בדרך ישרה ובשניהם דוא אתי כי כאלה חזצחי לעשות חסד ומשפם

כרתי ברית עתו כי בעבור שהוא תקריב הרבני יהיה לישראל החיים והשלום ושעם ואחנם על ישראל שהשם נתנם לו שיראו תתנו והוא ירא השם: נדות הוא. תכנין נפעל והשלם ננחת כמו לב נשבר ונדכה מגזרת תראו חתת והפעם כפול ויש אומרים כי ואתנם לו מלות וחוקים והם תורת כהנים: (ו) תורת. אמר יפת זה נאמר על אהרן. ורבי ישועה אמר על פנחם והנכון כי על שניהם אמר ועל בניהם הקדושים כי ככה רחוי להיות כהן נדול: היתה לשחת סנים: בפיהו. חיננו מקכל שוחד: ועולה בשלום. עם ישרחל: ובישור. לעשות מלותי: (ו) בי . דכק כי כהיות הכהן ישר ירכי הישרים והנה שפתי כהן דבה עם אשר למעלה כי מלאך שליח השם הוא בינו

וצדקת בארץ: ורנים השיב כעון. שהית סורה התורה תביד לכל ורכים שבעו לו הזשיבם סעון: 0) כי שפתי הכן ישבים דעת. כי כן יאות לכלכהן שישברו שפתיו דעת הסצות והחקים להורותם בשפתיו. לישראל כס'ש נתורת ולהורות את בני ישראל את כל תחקים אשר רבר ה' אליתם ביר בשה ונאמר יורו משפפיך ליעקב ותורתך לישראל לפיכך יבקשי ישראל סצורה דוד

מצורת ציון

סופיסם לו המיים והשלום: ואתגם לו חורא מיראני ג"ל לח אלם (מסלים קי"מ): (כ) נחת. שנין מחד זמו ויהי מחת אלהים (צלשים נסתים לו בפצור הפורא שהיה דלבו ויירא פפני וכסל הפלוח לקוק ("ה): (ו) ובסישור. מלי ישר: (ו) פלאך. שליח דפו ויאפר

ספנין: גדת דראה. כולל כיים מחפתד ונדעד: (ו) תורת. למד פורם מם הפם ולל נפס מדרך כלמת: דעולה וגוי. ככל כדכד נמ"ם: חלך אחי. כ"ל כפכור מלוחי כיים רודף לפטוח שלום כין פכרות ולהדרינם דרך משול: דרבים. ש" חלקותו משול בני לדם מרוכים לכל יששו הפון לשר חשבו (נ) כי שפחי בהן. כ"ל כנם כל זם כלוי לכל ככן כי שסתי כסן כלוים ששמרו את הדפת לדכר כם ומסרלאי כול של נכץשו חוכם מפיפו

iniquity—By constantly teaching the Torah to the public, many obeyed him and repented of their iniquity.

7. For a priest's lips—It is incumbent upon them to guard knowledge. Why? Because . . .

was with him, life and peace, and I gave them to him [with] fear; and he feared Me, and because of My Name, he was overawed. 6. True teaching was in his mouth, and injustice was not found on his lips. In peace and equity he went with Me, and he brought back many from iniquity. 7. For a priest's lips shall guard knowledge, and teaching should be sought

5. My covenant was with him—With the head of the tribe, who occupied the office of High Priest. That is Aaron, the holy man of God, and Phinehas, who was zealous for his God.—[Redak]

life and peace—As it was said to Phinehas (Num. 25:12): "My covenant of peace"; and it was promised to him and to his seed after him thus indicating that his seed will be alive.—[Rashi]*

and I gave them to him—that he accept them with fear, and so he did, and he feared Me.—[Rashi] Redak explains: I gave him life and peace because of the fear with which he feared Me. Ibn Ezra explains: I gave him commandments and statutes—the Priestly Code.

he was over-awed—Heb. nm, an expression of nmn, fear; he was afraid.—[Rashi] Redak explains that the root nnn literally means breaking. He was broken and crushed before the Name of God.

6. True teaching was in his mouth—Just as God's Torah was in his mouth—i.e., that he instructed the public—so was it in his heart. That is true teaching—with sin-

cerity—and that is the meaning of "and injustice was not found on his lips."—[Redak]

Kara explains that Phinehas rendered true decisions in Torah, instructing the people according to the true intention of God.

In peace and equity he went with Me—Aaron, Eleazar, and Phine-has—and so in the episode of the calf, they brought back all their tribe from iniquity, as it is said (Ex. 32:26), "all the children of Levi gathered to him."—[Rashi]

Redak renders:

with peace—that he would cleave to Me to do My will. This wording is similar to (Isa. 27:5), "they would make peace for Me." In his commentary on Isaiah, Redak explains that there would be no conflict between Israel and God.

and with equity he went—He deported himself fairly and justly with his fellow men.

with Me—In both of these respects he went with Me, for I desire these traits, that one perform loving-kindness, justice, and charity in the land.

and he brought back many from

ספוסיה אַרַי משמש קַרָם יָיָ צַכְאוֹת הוּא: ת ואתון סמיתון סו אורחא אַהַקַלְתוּן סְגִיאִין באורוהא חבלהון קומא רַעָּס לַוִיאָסָר יִיָ צְּכָאוֹת: ם וַאַף אַנָאַ יַהַבִּית נַתַכון בְּסִירִין וְחַלָּשִׁין לָכַל עַסָא כָּסָא דְלַיהַכוּן נָבָרין יַת אורחן דַתַּקְנָן קרמי ולסבין אפין בָאוֹרַיִּהָא: י הַלָּא אָבָּא חַד לָּכְלָּנְא הַלָּא אֲלָהָא תַד בָּרָא וָתָנָא סָא דֵין גכר באַחוהִי תיא שחחם, בכורות כו ב חני מהר"י קרא

הדרשת וחנידו לך את דבר המשפם: כי מלאך היצבאות הוא. כמלחכי הסרת לסרת לפניו ולכנם לפנים כמהילתו: שלית הוא ששלות הקב"ה לישראל להרות אותם משפשים התרות: (ח) שתת כית הליי, שאתם מגלים פנים בחורה שלא כהלכה שהוריתם שהוא רק שהנישהן פור לזבוח וחולת השמת: (ם) וגם אני נתתי אתכם נכוים ושפלים. כנגד שאתם בווי שםי כםו כן תהיו אתם גבוים ושפלים לכל הזפים: (י) איש רד"ק

וכין ישראל: (ח) ואחם. יוכיח את שלא יבתעו אליהם להכיא הגזול: הבשלתם. אתם מורי התורה: (ח) וגם. להכיא הגזול: הבשלתם. אתם מורי התורה: (ח) וגם. אתם בויחם אותי לאתר כי מובחי כווי הוא עתה יוכיח הההכים שהם נושאים סנים לגדולים: (ח הדוא פרשה אחרת להזכיר פון אחר שהיו מגרשים נשותיהם והם בוכוח בעבור נשים נכרות כתחוב בספר שרא והיה להם לשים לב לאמר הלא אב אחד הוא יעקב אם כן שאבינו אחד לב לאמר הלא אב אחד הוא יעקב אם כן שאבינו אחד לב לאמר הלא אב אחד הוא יעקב אם כן שאבינו אחד

תורה מפיחו: כי מלאך ה' צכאות הוא .כי הוא שליה האל תברך לתורות דברי האל לישראל ות"י ארי משמש קרם ה' צכאות תוא: (מ) וואתם פרהם מן הדרך, בחרך הכרעים צכאות תוא: (מ) וואתם פרהם מן הדרך, ברך הכרעים ברית הלוי. ברית שהיתה אתו כמ"ש: (מ) וומ אני . נבוים ברית הלוי. ברית שהיתה אתו כמ"ש: (מ) וומ אני . נבוים ישמלים לכל העמים שאתם מבוים אתו כן נתתי אתכם נבוים שיארבו אתכם אתן אתכם בעיניהם נבוים ושמלים כמי שאיארבו אתכם אתן אתכם בעיניהם נבוים ושמלים כמי שאומרים בני אדם סהרי שקרי אאנורייהו וולי כמי אדר אינכם שוכרים את דרכי סדה מערי אאנורייהו וולי כמי אדר אינכם שוכרים את דרכי סדה בנגד כדה אתם בתים אותר תרכי מדה כנוד כדה אתם בתים אות דרכי מדה להם

שופרים דרכי ונתחי אתכם נבזים ושפלים: ונושאים פנים כחודת. אתם נושאים פנים לגדולים בדבר התורה שאמרת לא תקריבו את אלה לה וכשהם מביאים קרבן בעל מום תיראו מלחוכיתם ולומר להם קרבן זה פסול הוא: וי הלוא אב אחד לכלנו . עהה שב להוכיתם הגביא על עבירה אחרת שנשאו נשים נכרוית כמ'ש בספר עורא ואפי' מי שהיתה לו אשה מישראל היה נושא עליה אשה נכרית וארהבה יותר מן הראשונה ועל זה אםר ה"א אב אחד לכתנו כי כלנו בני יקבר מצודת ציון

ושהוא ילמדם: כי פלאך... כי הוא שלוחו ש"מ להורוחם הדרך השר וכמ"ש וללני אתר וע' יורו משסטיך לישקר (דכרים ("ג): (מ) ואתם סרחם כן הדרך כ"ל מן הדרך הנכר הלוי אל הכרנים: הבשלחם. לא די שלא השכיחה מעון ללא ששרו הכבלום רכים כדיני החורה: שחתם ברית הלוי. מה שכרתי

תני מלאך ה' (מני א'): (מ) סרתם. מלאון הסרה: הכשלתם. מלאון מכאול: (מ) בפי. בשיטור כמו איש בסי אכלו (שמוח "ב): גרשאים פנים. זה כלאון לאה פל בכפרו התמוסה וכן ופני בשנים חשאו (חהלים פ"ב): (י) גבנר. פנין סשם ומרד: באחיו.

ברית מם אהרן ראש שבם הלוי לברת כשמי ולרכדני הנה אחם בתחם אותי כי ביותם אותי: (מ) ונוש שני ר"ל גם אלו אמרית מם את הכרית כי אתן אתכם נכנים ושפלים בשיני הפם וזהו הסיך החיים והשלים כי חיי הכויון לאדם נככד לא יקרא חיים ואין שלום במספום: כשי, כשימור המון אחם את ליבוש הזה יהיה להם כזיון ושפלות: וגישאים שנים בחורה. נוצאים סים לששיר השם להתניסה כששים יהודה ומשים הדין: (י) הלא את אחר לכלנו. מחם הוד להוכיקם עוד דבר אחד שב היא שבה בה של יותלה ה" בקר ננותיהם וכוא הבעידה שנגדו בשחמים הכשיות משבי אתר לכלנו. מחם הוד להוכיקם עוד דבר אחד לבלנו כי כלנו כני יעקר אממנו זיש לנו קוכבה משפח הנוף והלוא אל אחד כראנו ר"ל הלא נששים ישראל לאלות משחו משור מולכה הקדש ויש ארכ היום בי בשל אך

than their Jewish wives. The prophet addresses these men, saying, "Have we not all one father?" Are we not all descended from Jacob, both men and women alike? If so, why should one deal treacherously with another? Moreover, did not one

God create us? Do we not all believe in the same God Who created us, and not in the gods of the pagans?! Why, then, do you marry women of the pagan nations, which profanes the covenant of our forefathers?—
[Redak]

from his mouth, for he is a messenger of the Lord of Hosts.

8. But you have turned aside from the way. You caused many to stumble in the Torah. You corrupted the covenant of the Levites, said the Lord of Hosts. 9. And now I, too, have made you contemptible and low to the entire people according to how you do not keep My ways and [how] you show favoritism in the Torah. 10. Have we not all one father? Has not one God created us? Why should we betray, each one

teaching should be sought from his mouth.—This matter has already (Deut. 33:10) been delivered to them: "They shall teach Your judgments to Jacob."—[Rashi] For so it is proper for every priest that his lips should guard the knowledge of the commandments and the statutes—to teach them to Israel. Therefore Israel should seek instruction from his mouth.—[Redak]

for he is a messenger—Heb. לְּלְאַךְּי the agent of the Holy One, blessed be He; like the ministering angels, to serve Him and to enter into His compartment. [I.e. into the place where God's presence is manifest.]— [Rashi] He is God's messenger to teach His Torah to Israel.—[Redak, Kara]

8. But you have turned aside from the way—of the earlier priests.—[Redak] From the way that is proper for priests.—[Mezudath David]

You caused many to stumble in the Torah—as opposed to "he brought back many from iniquity."—
[Redak]*

9. And now I, too, have made you

contemptible and low to the entire people.—Just as you make Me contemptible and low before the people, so will I make you contemptible and low before the very people whom you favor and refrain from reproving so that they should love you. This is reminiscent of the Rabbinic maxim (Sanh. 29a) "False witnesses are of low esteem to those who hire them." You will, therefore, be punished with measure for measure.—
[Redak]

and [how] you show favoritism in the Torah—You show favoritism to the wealthy in matters of Torah; the Torah forbids sacrificing blemished animals, but when they bring blemished animals, you are afraid to rebuke them and tell them that the animal is unfit for sacrifice.—
[Redak]

10. Have we not all one father?— Now the prophet castigates the people for another sin, for the sin of marrying gentile women, as related in the Book of Ezra. Even those who had Jewish wives would take gentile wives and love them more dearly

לאפסא קימא די עם ברית אבתינו: אַנההנא: יא שׁקַרוּ דבית יהודה ותועכהא אָתְעַבירת בּיִשְׂרָאֵרֶ זבירושלם אַרֵי אַפּיסוּ רבית יהורה גפשהון רַהַוָת קַרִישָׁא קַרָּם יָיָ דְרָתַם וְאָתְרָעִיאוּ לְּסְסָב לָהוֹן נִשִּׁין בְּנַת כּלְחֵי פובבוא: יב ושיצי יו קַנָבר דַיַעְבָּדְנָה בָּר וּבָר בר מַקרְנֵי יַעַקֹב ואם בַּהַין הוּא כָּא יָהַי כַּיה ת׳א מור יחודה, מנלס טו סוכורין פני

מהר"י כרא

באחיו. איש עם אחיו: (יא) כי חלל יהודה קודש ה' אשר אחב. כך מפורש כב"ר כשחורו מנלות בבל נחפחטו כפיחם של נשותיתם מכח השמש והיו כגרשים איתם והושיבו תחתיתם נשים נכריות : ובעל בית אל נכר . אחר הלשון שתופס שקורא לאשה יהודית קרש לה'. על איתו לשון תופם שקורא לארמית כת אל גכר: (יב) יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער רעונה. לאים אשר יעשה עבירה יכרת לו הכב'ה בן ועונה מאחלי יעקב. ער כמו מתערה כאזרה רעגן: ומניש כנחה לה' צבאות. אם יהיה כחן נולד באימיר לא יחיה פגיש מנהה:

דר"ק

כאיש כאשח וכלנו אחים אם כן פרוע נכגד איש באחיו ועוד אמד הלא אל אחר בראנו כלומר באל אחר אנו מאמינים שודוא בראנו לא כאלהי העמים שאתם נושאים נשים כהם לחלל ברית אכותינו כי ברית אבות הוא שלא לכניד באשתו כי אברהם אבינו אע"ם שלא היו לו בנים כשרה לא בגר בה שישא אשה אחרת עליה עד שהיא מדצונה אמרה לו בא נא אל שפחתי אולי אכנה פמנה וכן יצחק אבינו אף ע"ם שחיתה רבקה עקרה לא נשא אחרת פלית'. וכן יעקב אבינו לא נשא מדצוני אשת על נשיו עד שהן נתנו לו רשות מדעתן: ניהו בנדת, יבירושלים. כלופד אתי׳ בירושלים שהוא סקום כית המקדש עשו התועבת הואת: קדש ה' אשר אהב. דבוק האיש והאיש היא קדש לחי

סצורת ציון שנינו אחום וקודבה: לחלל, שנין הביטול וההסכה: (יכ) פר. מלכון החטוררות: ודוגה. מלסון עניה והשורה: מאהלי. כ"ל מאהלי חולה: והגיש. מקריב: בנהה. חשוכה וקרק:

יפקב הם כתי מדרשות בם לא יהים לו ער ולא שונה. ער הוא הלמיד המעורר לשאול לרבו ספקותיו ועונה הוא חכם השונם

(י) לחלל ברית אבותינו. נרית שַנְרת הקדוש ברוך הוח עם אכותינו בסיני: (יא) כי חלל יהודה. את עלמו שהיה הדש לה' רחשית תכוחתו (ירמיה כ'): ובעד בת אל נכר . שנשחו נשים נכריות ככבל ואפילו הכהנים כמו שמסורש בספר עזרה (ע' י') ורכותינו המרו מלחכי זה פורח: (יב) ער ועונה. ער בחלמידים ועונה בחכמים: ער. לשון אדם חניף: ומניש מנהה. ואם כהן הוא

אכן עזרא ובוראינו אחד למה נבנוד אים באחיו או כאחותו כי כעבור זאת הפרשה להלל ברית אכותינו שקיבלו את התורה: (יא) בנדה . קדש השם לישראל כנים יכנות ככתוכ מכעם בניו וכנותיו: ובעל. מגזרת כי יכעל כחור כחולה: כת אל נבר. שוכדת עכו"ם והטעם שחינם מחב חחד ומחל אחד: (יכ) יכרת . ער ועונה . מטעם העניין כן ונכד, ויסת אמר כאשר תלין נפשו יהיה בנו ער ועונה כי לא ככרתה משפחתו ואם העושה זאת התועבה כמו אשר יששנה

דכתוב ורכק באשתו. וצוח לישראל שיהיו קרושים וחקרוש הוא שלא "שלחו עצמם אלכל אשה במו שעושים הנוס. ובמק העדיות אמר קרושים תהיו. ויושראל נמ בן נקראו קדש כמ"ש קדש ישראל לה". ויהנה הם מחללים אותו הקדש שחיא בת ישראל תנשאים נכרות ליותן זהו נעל כת אל נכר כלומר כת שעוברת ענו"ם חפך מה שאמר אל אחד כראנו. וחיל פירשי כי כל הבא על תנויח כאלו נתתתן ללכו"ם רכתיב וכעל בת אל נכר וכי כת יש לו לאל נכר אלא זה הבא על העבו"ם: ניכו יכרת ח'. עד ועונת . כלומר שלא ישאר בביתו חי שלא יהיח בכיתו מי שיענה הקורא שם . וער הזך המת שהיא ישן כם"ש פן אישן הסות ישנתי אז ינוח לי. ויית עד ועונה כר ובר כר. ורו"ל פירשו אם תלפיד חכם תיא לא יהיה לו עד בחכפים . דעתה בתלמידים ואם כדין הוא לא יהיה לו כן סגיש בנחה לה׳ צבאות כי גם םן הכהגים נשאו נשי' נכריות כם"ש בספר עזרא סצודת דור

פגולם שומקן כשמש ונשחרו ונמחסו לעיני בפליהן ונשחו עליהן בשים נכריום והוליהם הנביח על זה וחמר מדוע נבגד בהן לחלל עוד בסבנידה ההיח חת כרית אלהינו כי החורה חברה לההחתן בפפים והדבר הוה קבננו בכרית בכללום כל דברי החורם:

son. Redak renders: one awake and one who answers; i.e., he will not have living offspring. "Awake" means alive, and "one answers" means one in the house who will answer when called.

longer have an ingenious student who asks questions, nor an erudite sage who can answer all questions. If he is a priest, he will not merit a son who will officiate in the Temple. Jonathan renders: a son and a grandhis brother, to profane the convenant of our forefathers?

11. Judah has dealt treacherously, and an abomination has been committed in Israel and in Jerusalem; for Judah has profaned the holy one of the Lord [in] that he loved and married the daughter of a foreign god. 12. From the man who commits it, the Lord shall cut off one of acuity or erudition from the tents of Jacob and one who offers up an offering to the Lord of Hosts.

to profane the covenant of our forefathers—The covenant that the Holy One, blessed be He, formed with our forefathers at Sinai.—[Rashi] It is a covenant of the patriarchs not to deal treacherously with ones's wife by marrying another woman, for Abraham, although he had no children with Sarah, did not take another wife without her consent. He did not take Hagar until Sarah said (Gen. 16:2), "Go now to my maid, perhaps I will be built up through her." Likewise, Isaac did not take another wife although Rebecca was barren. Neither did Jacob take another wife until his wives offered him their maids.-[Redak]

11. and in Jerusalem—Even in Jerusalem, the seat of the Temple, they committed this abomination.—[Redak]

for Judah has profaned—himself, who was the holy one of the Lord, the first of His grain.—[Rashi, quoting Jer. 2:3]

that he loved and married the daughter of a foreign god—He profaned his holiness by loving and marrying a woman from a nation that worships another god.—[Mezudath David after Jonathan]*

and married the daughter of a foreign god—that they married gentile women in Babylon, and even the priests, as is delineated in the Book of Ezra (chap. 9 and 10). Our Sages said that Malachi is Ezra.—[Rashi from Meg. 15a] (See above comment 1:1.)

12. one of acuity or erudition—
Heb. ער וְעְוּנֶה An ingenious one among
the students, and one who can answer
among the sages.—[Rashi] Redak
and extant editions of the Talmud
(Sanh. 82a) read: an ingenious one
among the sages and a student who
knows to answer. ער — An expression
of an ingenious person.—[Rashi]

and one who offers up an offering—And if he is a priest, he will not have a son who offers up an offering.—[Rashi from Sanh. 82a] The Talmud (ad loc.) states that zealots may slay one who cohabits with a gentile woman if they apprehend him during the act. Should no one catch him, if he is a scholar his punishment will be that he will no

מקריב קורבנא בבית כקרשא דיי צבאות: ינ נדא הגינות די אַהוּן עברין חפת רמעתאות סרבחא דיי די בכן ודי סְרַנְקון סְדְלַית עור את פנאה לקורנוא וּלָקבלא יתיה ברעוא סורבון: ירואם היסרון על מה על ביי אסהיד בינה ובין אַתַּתיַנְקוּהָה די אַהַ שׁקַרָהַ בָּהוָהִיא סהר"י קרא

לא יהיה לו כן מניש מנהה : (יג) שנית העשו, הראשונה שהוכחתי הרבה היא קשה שנשא נכריות ואפילו הוא פנוי וואת שנית קשה ממנה שהנשני ישראליות נשא עליהם את הנכרית לפי שנתפחמו הישרחליות ברעב ובגולה ונתגנו

(ינ) וואת שנית תעשו . בב"ר כפרש זאת שנית שניה לשפים: כסות דסעה את סובה ה' בכי ואנקה . בשהיו מנרשין גשותיהן חיו הם באות אצל סובה ה' ובוכות בבכי ואנקה ואומרות אם תרשדין איהנו בעלינו שנפסינו בפתד הרי אנו מזוכנות ליבדק

שליהם והיה מושיכה ככיתו לרורה כאלמנות חיות והנכרית היתה גברת: כסות דשעה את שזבח. שהיו כאות לפני מזכח ה' וכוכות לפניו ואומרות מה חטאנו ומה מלאו אנשינו בנו עול הננו לפני המוכח להכדק כפוטות : **מאין עוד פגות וגו'. עד שאינכם ראוים שאפנה אל מנחתכם ולקחת רצון מידכם: ואגקה, לשון אנחה שאדם** מלפער כלבו (דומנוניש"ח כלע"ו) וחב לכלם החנה דום (יחוהחל כ"ד) וחם חנהה לשון לעהה היבו הדממה וחרגומו אבו עורא

הוח כהן לח יהיה לו כן מנים מנחה: (ינ) וואת. פעם שנית כי החחת הגזול ובעל מום והשני כי מזכחי מכוסה דמעה ככי ואנקה בעבור בנות ישראל הכוכות ולא אפנה עוד אל מוכחותיכם ואין לי רצון כה : (יד) ואמרתם. והתשוכה על כי השם היה עד בינך ובין כל חחד וחחד

נים וואת שנית תעשו . שנית לפה שוכר תחלה בויון הפובח בבעל סום אמר עוד שנית תעשו למונח שאתם נורמים בסות דפעת את כובה ה' שבאות נשיכם הישראליות ובוכות עליו לפני על תחפם שאתם עושים להן שאתם נושאים עליהן נשים נכריות והנכריות אחובות והישראליות שנואות והם באות לפני בכבי ואנקה ומכסות את המוכח דמעה: מאין עוד פנות אל תסנחה . דין הוא שלא אפנה עוד אל מנחותיכם שתקריבו על

חכובה כי במובח עשיתם קרבן בעל כום ונוול. ורפעת הנשים הסעירים עליכם רעותיכם ואינו מן הרין שאפנה אל מנחותיכם: ולקחת רצון סידכם. שיחיה לרצון לכם: נידו ואסרתם. ואם תאמרו . על מת . על רבר נשותינו לא יקכל מנחיתינו התקומה זמן סירנם. שיחיה הדצון לכם: לימז אסרים: ואס השפרו . על כדבר נשהתנו לא לככל סניתרנו ה התקומונה על כי ח. תעיר הוא העיר בינן רנינה שאין אחת אותר באותה ואין לבך קסם הוא של בליך אם אחת בגרת בה! משרים לבל בל מושה אפת בערך סקרם סיפי נעורים. והנכון לפרש כי שני ענינים אפר חיש חכרתך אע'פ שאיננה אשת געוריך כל שכן בשהיא אפת נעריך שיני לך לאהוב אותה יותר ולא למאפה כמיש בישניה ואשה נעורים כי תמאם. האפר אחר כך נושת בריתך כי כרת ברית בינך ובינה כשלקתה לאשה תהיה אשת נעירים או אינה אשת נעורים וא אתר אמת נעורים ואתה נושא עלית אשת אחרת נכרת זו היא בנידת גדולה כי אם היתה ישראלית זרי סנהג העולם לישא אשת על אשה ושיחיו מצודת ציון סצורת דור

הוא כהן יכרת מזרעו מי המקריב קרבנות לפני המקום: (ינ) וואת שנית תעשר. כ"ל מלכד הכויון שעשיתם למוכת לקרחו שלחן

(ת) בפות. מלשון כפוי: ואנקח. שנין לפקח אנחם כפו פנקת ומשיב על במלוח הספיקוח: וכניש בנחח. ר"ל ואם הפושה ואת אסיר (חהלים מ"מ): פנית . מנשין כפנה וסכוב :

מנואל ונכוס שסיה סכה למחם בקרכנוחיכה חוסים! לששוח פוד דכר שניית בניון המוכח כמה שפל ידכם מכסיח הדשטה את מנות ה כ" וסדשטה כה מככי ואנקה ולפי שסשמים יולו דמשה ששמחת השהוק וכדומה לכן אמר שהדמשה כחס היא מבכי ואנקה מם ששבשים שומדות סכיב לשוכח ודוכות של עלכון: משון דור. מבלי אין שוד תלוא לד זכות לאמסה אל המנחם שאחם מקריבים של השדמח ולקחת שידכה דבר מה כרלון: (יד) ואברתם. ואם חאמרו על מה חלה הקלף כי תכחשו לושר בתלחתה כהן עירות דנר: על כי ח", ר"ל שו אשיב לכם שוחו על כי כ" היא לשר ביוך וכין אשקן שכאת ביש נעורף שבר אחם לכדף בנדת כה אכל פים מחתכרת לך והוא אשת כריתך כי מקייעת הכרית שכח עמה להיות לך לאשה כי אוכה של מול מול הולה חדים ואין האמם אחך:

"Why?"-Why should our offerings be unacceptable because of the matter of our wives?—[Redak]

Because the Lord testified—The reply is that the Lord testified between you and her that you do not love her and that your heart is not with her, and He bears witness that you have dealt treacherously with her.—[Redak]

13. And this second thing you do, to cover the altar of the Lord with tears, weeping, and sighing—such that He will no longer turn to the offering, nor will He take anything willingly from your hand. 14. And you will say, "Why?"— Because the Lord testified between you and the wife of your youth, that you dealt treacherously with her, and she is

13. And this second thing you do-The first matter concerning which I reproved you is, indeed, very grave, for one to have married a gentile woman even if he was unmarried; but this second matter is graver, for those [who were] married to Israelite women and married gentile women in addition to them. [The men did this] because the Israelite women became black from hunger and from exile, and became repugnant to them. [Such a man] would, therefore, sit her [his Israelite wife] in his house, bound in living widowhood, and the gentile wife would be the chief wife.—[Rashi] [A similar midrash is quoted above. Rashi's version is not from known midrashic literature.]

to cover the altar of the Lord with tears—For the [Israelite wives] would come before the altar of the Lord and weep before it, saying, "What have we sinned? And what wrong have our husbands found in us? Behold! We are before the altar to be tested as suspected adulteresses."—[Rashi from unknown midrashic source]*

such that he will no longer turn, etc.—So that you are not fit for Me to turn to your offering or take anything willingly from your hand.—
[Rashi] It is fitting that I no longer turn to your offerings that you offer on the altar, for on the altar you sacrifice blemished sacrificial animals. The tears of the women attest to your evils. Therefore, it is unfitting that I turn to your offerings.—
[Redak]

sighing—Heb. תאנקה, expression of sighing, that a person feels pain in his heart, demonisement in Old French, groaning. The source of all of them is (Ezek. 24:17), "Be silent in groaning (הַאָנָק דּוֹם)" [i.e the one verse from which we can prove that אַנְקָה is an expression of groaning is Ezek. 24:17]. But if אַנְקָה is an expression of a cry, where is the silence? The Targum of this word is רמדנקין, and so did Jonathan translate (ibid. 30:43) "And you shall sigh before yourselves—וְתְדֵנְקוּן." [This is] an expression of a person who roars and feels pain within himself.-[Rashi] Here Rashi takes exception to the view of Menahem ben Saruk (Machbereth Menahem, p.28), who defines אנקה as a cry. [Cf. Redak to Ezek. 24:17.]

14. And you will say—Now if you say.—[Redak]

מוצרם זה ועספטרון זרת אַברוֹם וֹנִאַסִינִים בּרוּבֹכִם אָנִמּוּ הַ הִעּנִּנְּהַ זָּרַת אָברוֹם וֹנִאַסִינְּהַ בּרוּבִבְּכִּם אָנֹמּא הִפּשׁ מִבְּנִינִּהְ אָמָּבְרִּ מִינִּהְ הַ מִּנִּשְׁ אַנְפָּנִי אָמָּבְרִּים וְאַאָּר רְוַּבְּלְוּסִׁרְ בְּבְּרִתְּ מִיפַפְּפּנּ וֹאִפּט צִּימָנִּיּ בְּבִּרְתִּבְ וְאָאָר רְוּבִּלְתִבְּיִבְּים בְּרִיתְּבְּיִ מִּוֹנְאָּאִ אָבׁרִים מִיפְפּפּנּ וֹאִפּט צִּימָנִּיּ בְּבָּרְתִּבְּיִבְּיִבְּיִּבְ וְאָאָר בְּרִיתְבָּיִבְיּ

במי המרים ותפאתכם נורם שאין הקב"ה פונה לרצותכם: (מו) ולא אחר עשה. ואם האביו הלוא אברהם שהיה אחר עשה כן שלקח את הנר על פני שרה אשתי והיוליד סמנה בן: ושאר רוח לו. והקכ"ה משיבם רות אחרת היתה לו שלא נתכוון לעבירה שהיא היה מבקש שימן לו הקכ"ה ודע, אבל אתם שהתמונתם לעבירה תשמרו ברוחכם שאיש מאשה נעוריו לא יבנוד. עור פי אחר ולא אחר עשה בתפיה, נכי לא דמדנקין זכן תרגם ונקוטתם בפניכם (שם כ') ותדנקון ל' אדם הנוהם ומצעער בעלמו: (שו) ולא אחר עשה. הקדוש כרון הוא לאדם וחוד תחלה: ושאר רוח. הירותו הנפשות: לו. היו מאדם הראשון יאאו כולם: ובה האחר מבקש. האחד שבונ מכקש למלות עלילות לאשתו שהיא כת זונו שהיא זרע אלהים מה היא תובעה

שתבוה אותה וזהו לשון חרגום של יונתן אלא שי"ת ומה האחד מבקש כי אם ורע אלהים והפי' נכון אם לא שהאחד נקוד בעשם וקף נוחק עשם הוקף את תיבת מבקש מלהתחבר עם ומה האחד וסמכו אלל זרע אלהים ויש שותרים על פי האנדה בנקבלו נושאי הנכריות אל הנכיא אמרו לו ולא אברהם עשה כן שנא הגר על אשרו אמר להם : ושאר רוח לו. בנקבלו נושאי הנכריות אל הכי א אחרת היתה לו. אמרו לו: ושה האחדר בובקש. מה היתה דעתו. אמר להם להיות לו זרע אלהים ותרגום של יונתן הוכשר כעיני שלא מלינו לא במקרא ולא במשנה שאר משמש לשון אחר להקום של יונתן הוכשר כעיני שלא מלינו לא במקרא ולא במשנה שאר משמש אלו מבנה אלא במקום שליו שורים כמו אכלה ומדקה ושארא ברלה ברגלה רפסה (דניאל ז') ובלשון משנה ושאר חייבי מיתות חון מאותן שפירש אכל לשון שאחר משמש אין שאר משמש: ובשמרתם ברוחבם ובאשת אבן עזרא

לו נשים רבות אם ירצה אבל לקחת נכרית זו היא רעה רבה הירתאה לעינית נכרית נברה כסוה או יותר סכנה ורין הוא שתכנה לליכם נשתיכם: עם ולא אחר עשה, אברהם שהיה אחר ואב לכל הבאים אחריו באמינתו לא עשה כם! שאתם עושם כי לא ררף אחר התאה ולא בעל אמי: בשרח אלא כרי להשאיר זרע אלהום. כלוכר שציה אלהום יהברך אלא כרי להשאיר זרע אלהום. כלוכר שציה אלהום יהברך

וכין אשת נעוריו: (עו) ולא אחד. מכם עשה כדת ונשארה רוחו לו ואם תאמרו מה האחד הוא מבקש זרע אלהים במצוח השם וטעם ונשארה רוחו לו שלא להתערב עם בת אל נכר על כן כתוב ונשמרתם ברוחכם ובאשת

להשאיר זרע כם"ש פרו ורבו: ושאר רוח לו, יתדון הריח היה לו, ולפיכך לא דרף אחד התאוה ולא בעל אלא למצות פריח ורביה. ואחיל פי כי מם דברי העם לבכיא והם דברי תוכזה. אסרו לו והלא אנברהם אבינו ע"דה שהיה אחרו ולא עשה כן כם! שאנתו עושים שהנית אשתו ובעל להנו פות האחד מבקש שאנתנו עושים שהנית אשתו ובעל להנו שהו האחד מבקש אשתו בעל הכי להנו את היה לו לו משרה אשהו. ואעפ"כ היא לא בנרבשהה ודע אלהים. כלומר בשבתה אשהו, ואעפ"כ היא לא בנרבשהה אשתו ובעל בעל אלא ביל לבקש ודע לפי שלא היה לו ודע משרה משהת נעריו להנית ולבעל בת אשתו יהר עו כי כם! שיש בשרש יחד ענון השאר וענין כללת ושכח אל נכר. ומי ושאר ענין חשאר וענין יתרון ומעלה כלו יתר שאת ויהר עו כי כם! שיש בשרש יחד ענין השאר וענין כללת ושכה כן יש בשרש שאר ענין חשאר וענין יתרון ומעלה כלוכר יתרון רוח ומעלה היה לו לאברהם: אל נכת בקום אחר, ות"י חלא חר יתות אבדהם יחידי ונו', והנוח תתשובה היתה אלהם כן הנביא כם! לככת בשלום אחר, ות"י חלא חר יתות אבדהם יחידי ונו', והנוח תתשובה היתה אלהם כן הנביא כם!

מצורת ציון לטו) ושאר. שנין יחדון מעלה כי למו שמלח יחר היה משוחסם להשלכה וליחדון מעלה למ"ש אחת הרשבו לדיק (משלי י"כ) כן שלח שלה כת"ש אחת הרשבו לדיק (משלי י"כ) כן שלח שלה עליק לנון למו הנני נוסן כו רוה (ישטיה ל"ו): ברוחכם. ענין לנון למו הנני נוסן כו רוה (ישטיה ל"ו):

(פו) לא אחר עשח. כ"ל ואם תשיכו לומר וני אברהם הקרוי אחד נמ"ש אחד היה אברהם (יחוקאל ל"ג) וני סוא לא ששה כואם הלוא גם הוא כנא הגר הפליח על שכה אשמו: רשאר רוח לו אף כי הים לו יתרון רוח מעשר ויראה הי ומעלה נפלאה: וכה האחר כבקש, כ"ל פ"ז אשיכ לכם ומה היה האחד הוה מבקש האחר כבקש, כ"ל פ"ז אשיכ לכם ומה היה האחד הוה מבקש

בפשות ולת' יכי פשה ואת למלאות תאותו הלוא הכוונה היה להוליד זרע קדוב ירא אלהים משרה אשתו ודמו שאמרה היא אולי אכנם משנה (בראשית פ"ז): וגשפרהם. לכן תהיו נשמרים ברלינכם לככשו בחוקה: וכאשת נעוריך אד יבנוד. כ"ל הפו הדלון לאהכת

7:19), "which devoured, broke in pieces, and stamped the residue (אַשְאָרָא) with his feet." In the language of the Mishnah (Sanh. 8b), "And others (דְשָאָר) liable to death"—outside of those delineated. But in the expression for which אַדְר, is used, אַדְּיִי is not used.—[Rashi]

Kara, in quoting the same Aggadah, concludes: And the Holy One, blessed be He, replies to them: He

had another spirit, for he sought that the Holy One, blessed be He, would give him seed. But you, who intend to commit a sin, beware of your spirit—that no man should deal treacherously with the wife of his youth.

Redak suggests two interpretations, similar to the Aggadah quoted by Rashi:

The one did not do [that]—

your companion and the wife of your covenant. 15. Now did He not make one who had the rest of the spirits? Now what does the one seek of the seed of God? Now you shall beware of your spirit,

and she is your companion—She is your companion since your youth. More likely, the meaning is that you should love her because she is your companion even if she were not the wife of your youth; surely now that she is the wife of your youth, you should love her even more intensely. Isaiah (54:6) also states, "a wife of one's youth who was rejected."—
[Redak]

15. Now did He not make one— The Holy One, blessed be He, made Adam and Eve first.—[Rashi] Accordingly, we render: Now did He not make one couple at first? He created one couple, not a man with two wives.—[Rashi, as explained by Abarbanel]

Parshandatha insists that, according to our reading of Rashi, the meaning is: Now did He not make one? Did not the Holy One, blessed be He, create Adam and Eve originally as one being? Therefore they should not be separated in spirit.

the rest of the spirits—The spirits and the souls.—[Rashi]

had—Lit. to him—were. They all came out from the first man.—
[Rashi]

Now what does the one seek—Now what does the one member of the couple seek to find accusations against his wife, who is his mate, who is the seed of God? What does he

claim of her that he disgraces her? [What is the abomination for which he disgraces her?—Mss.; Warsaw and Vilna editions] This is the wording of Jonathan's translation, except that Jonathan renders: Now what does the one seek except seed of God? The explanation is correct except for the fact that the word קאָק is pointed with "zakef" [cantillation] mark, and the mark of the "zakef" separates the word אַרְקָּשְׁ from joining קּבְּקָשׁ [This supports Rashi's first interpretation and is against Jonathan's.]

Others interpret according to the Aggadah, that those married to gentile woman gathered before the prophet and said to him, "Did not Abraham do so, for he took Hagar in addition to his wife?" The prophet said to them:

He had a different spirit—His intention was not like your intention. He did not cast his eye upon her. He had a different intention. They said to him.

"Now what did the one seek?"—
What was his intention? He said to
them: To have seed of the Lord. Jonathan's translation appeals to me,
because neither in Scripture nor in the
Mishnah do we find ""being used as
an expression of "other"—except
where a person can explain it as an
expression of residue, as in (Dan.

בנפשהכון ובאתת פשרה אַשָּר יַיַ אַלַהָאַ וַלָּא הָכַּםְי חָטָאָה בָּלָבוּשַׁרְ אָטָר יִיַ צַבָּאוֹת וַתֹּסְתַּמָּרוּוֹן בַּנְפַשָּׁתְבוּוֹ, וַכַּא וֹאָם הַּיִּמְרוּן בִּקָּה אַלַּהַינָא קַרַמּוֹהִי בָרָאַתּין אָכְיִרִין כַּלַ רַעבֶיר בּישׁ הַקּין,קרָם בוא בוא בוח, קידובין נח יו ובהון רעוא קרמוהי *****

מהר"י קרא

עשה הקב"ה ויונ האיש והאשה: "ושאר רוח לון וכך התירה - נעוריך אל יכנד. רוהך: (בו) כי שנא שלח. רכותינו חלוקין . כה במסכת גיטין יש מהם אומרים אם שנאת שלח אותה כנט ותנשא לאהר: ובם - חמם על לבושו. אכל זאת כלים הוגנת לעשית שתפרום עליה טליתך להחזיקה

לך כאשתך והחמם פרוס על אותו. עלית שכלכך עליה שנאה ואהה מקניטה ומנערה תמיד: (יו) באפרבס כד עושי רע וגו'. או איה אלהי המשפט. לפי שחתם רוחים דרך רשעים ללחה ולדיקים מעונים ונכשלים. אומרים אחם בלכבכם אחד משני דרכים הללי כל עובה רע טוב בעיניו או אין דין ואין דיין ליפרע . וכן פתרון לשון המקרא כל עובה רע טוב בעיניו לכן הוא מלליה אוחם או אם אין ואת איה אלהי הוובפט באיני נפרע מהם :

אבן עורא

לעוריך אל יכנול רוחכם: (טו) בי שנא. השם ישנא שישלה חיש את אשתו הטהורה ושנא אשר יכסה או השם יראה חמסו בהוא כסתר : (יו) הוגעתם . פרשה אהרת ידענו כי השם הנכבד לא ייגע ואיך יגיעהו מעשיו רק היא כלבון בני חדם שלח יסבול עוד כל פישי רע לולי שהוח טוב בעיניו לא היה מניחו לעביה ואם חאמרו עוד יעבה משפט מתי היה זה ואיה היא למה לא יעשה משפט וואת הנכואה לעהיד ובתהלה יכא אליהו כאשר הוא כתוב בסוף הספר:

מצורת דוד

חבת נעוריך: (טו) כי שנא שלח. חם בנחת חוחה עד שלח תיכל להטות כלוגך אל האהבה שלח אותה וגרשה והנשא לאחר אשר

שהקשותו והוכיח להם שאינם עישים כתוגן: (CD כי שנא שלח. אם שנא אחד מכם אשתו ישלחנה. כתרגיכי ארי אם את שניאת לה פסרה . כלוכר מוב הוא שישלחנה בגם ותלר ותגשא לאיש אחר שיאהבנה אבל שתהזיק כה ותשנאנה בלכבך זו היא בגידה גדולה. ז'ש וכסה חמם על לבושו שהוא פראה שהוא אותב אותה ודבק בה כלכושו שהוא דבק בבשרו ולא יפשומני כן הוא לא ידצה לשלחה ושונאה . זהו החמם שמכמה על לבושו: (מו) הוגעתם ה". על דרך משל מדבר על לשון בני אדם כי הוא ית" לא ייעף ולא יינע: אי איה אלהי המשפט. או אם אינו כן כי לא פוב בעיניו עושה רע איה אלהי הטשפם

לפניו רשאר בני אדם לזוינם יחד: (יו) או איה אלהי המשפם.

שאם תאמר שאינו רוצה בעושה רע איה אלהי המשפם.

שאינו עושה משפם עכנו . אלא וראי הוא חפץ בי:

מצודת ציון (טו) חמם. ענין מחשכה רעה ושנחה: (יו) הוגעתם, מנשין יניעם ועייפות: חפץ , עלין כלון:

ממטל כלומר לא יסמיר החמם מסח לכושו בתהה אבחו יושכם חחמיו ולכו כל עמה אלא יעלה החמם והשואה וינרשנה או חהיו יצמרים בראונכם לככשו בחוקה להסיכה בשלה ולא מבנדו בהן לששות להן שלבון בקחת עליהן נשים נכרות: (יו) הונעים נגרי. אחם מיועטים לפני המקום בדבריכם ודבר הכי בלי בני אדם כי האל יחברך לא ייעף ולא יינש: ואשרתם. ואם חאמרי בדבר מה אנו מייעטים לפניו: באשרכם. כ"ל אשיב לכם במה שאתי אושרים כל טובה הרע הוא שוב בטיני ה' והוא חסן בקס: או איה, אאהי המשפם. כ"ל או אם אינו כן כי אין עוב בעיניו עובה רע היה אלהי המבשע למה אינו עובה בהם מבבע וכאלו יאמרו או אין הרם שנופה כו הו אינו משנים:

Redak sees the garment as figurative of a man's wife, to whom he clings as a garment clings to his skin. and he does not wish to remove it. So is the case of the wife whom he wishes to keep although he hates her. This is the injustice that covers his garment.

17. You have wearied the Lord-This is an anthropomorphism, for God does not weary.—[Redak]

By your saying, "Every evildoer, etc., or Where is the God of judgment?"—Since you see that the way of the wicked prospers, and the righteous are afflicted and stumble, you that it shall not deal treacherously with the wife of your youth.

16. If you hate [her], send [her] away, says the Lord God of Israel. For injustice shall cover his garment, said the Lord of Hosts, but you shall beware of your spirit, and do not deal treacherously. 17. You have wearied the Lord with your words, and you say, "How have we wearied [Him]?"—By your saying, "Every evildoer is good in the Lord's sight, and He desires them,"

Abraham—known as "the one" because he was the one and the father of all his followers in his faith—did not do as you are doing, for he did not pursue his lusts. He was intimate with Sarah only for the purpose of propagation, to leave over seed of God; i.e., seed as God had commanded, "Be fruitful and multiply."

and he had an exalted spirit— Therefore, he did not pursue lust and was not intimate even with Sarah, except to fulfill the commandment of propagation.

Redak also quotes his father, who explained the verse as the people's question to the prophet:

Did not the one do this?—Did not our father Abraham, who was known as one, do what we are doing today? Did he not leave his wife and take her maidservant Hagar although he was of exalted spirit and was a prophet? The prophet replies:

Now what did the one seek? Seed from God—When he married Hagar, he did so only because he longed for children, and he had none from Sarah, his wife. Nonetheless, he did not deal treacherously with Sarah,

but he took Hagar with her consent.

But you, beware of your spirit and let none of you deal treacherously with the wife of his youth—to forsake her and marry the daughter of a foreign god.

and you shall beware of your spirit, that it shall not deal treacherously with the wife of your youth—Your spirit shall not deal treacherously.—[Rashi] Redak explains that it is not unusual for Scripture to switch from second person to third. He renders: And let none of you deal treacherously.

16. If you hate [her], send [her] away—Our Sages differ concerning it in tractate Gittin (90b). Some of them say: If you hate her, send her away with a bill of divorcement, so that she can marry someone else.—[Rashi] It is better that you divorce her than keep her while you hate her in your heart. This is grave treachery.—
[Redak]

For injustice shall cover his garment—But this—is it proper to do, that you spread your cloak over her to keep her for you as your wife, and you provoke her and torment her constantly?—[Rashi]

אוֹ אַכָּא אַלַּהָא רָעָכָיר דינא: אַהָא אָנַאַ שָּׁלַּח מַלָּאָכא וַיפָני אורַחַא קַרָסִי וּבְהַכֵּיף יֵעוּל לָהַיכַלֿיַה רַבּוּנָא דִי אַתון בַען כיה ומלַאַה קַנָּקא דִי אַתּוּן עָבָן בַּיה הָא אָהַי אַכַּר צָבְאוֹת: בּ וּכִּן סִסוּבֶר יַת יוֹם סְיתוֹהָי וּמָן יַקוּם בַּאָתַנְלִּיוּתִיה אַרִי רונניה בּאַשָּׁהָא ממְמֵי וככוריתא דַמְחַוְרִין

ב (א) הגני שולח מלאכי, לכער את הרשעים: ופנה ג (ב) ומי מכלכל את יום בואו. ומי הוא שיכיל כח לעמוד דרך. מן הָרטעים: האדון אשר אתם מבקשים . חלהי המשפע: ומלאך הכרית . ניקם נקם ברית: (ב) ומי מכלכל . ומי יכיל: ומי העומד . שיוכל לעמוד : וכבורית מכבסים . ככורית של מככסים

למה אינו עושה בהם משפם: (מ) הנני . אם תשאלו משפם הרשעים בעוה"ז עוד יבא זמן שתראי ואז יקרב אליכם המשפם לכלות הרשעים שככם. וזהו יהיה אותו היים שאשלח פלאכי ופנה דרך לפני והוא פלאך ה' פן השמים כפו הנה אנכי שולח בלאך לפניך לשפרך בדרך וגוון: ופנה דרך לפני. זה יהית קבוץ נליות שלא יפצאו בדרכם שפן ופנע רען ופתאום יבא אל

ב (א) הנני שולח מראבי. יחכן להיותו משיח כן יוסף: האדון. הוא הככוד הוא מלאך הכרית כי העעם כפול: (כ) ומי מכדכל . כפול כמו יכיל מטלטלך ויטילו: כי הוא כאש מצרף . הנה וחת הנכוחה כנכוחת וכריה

אבן עורא

היכלו. לפי שלא נגלה הקץ ולא נתבאר בספר דגיאל אסר כי פתאום יבא שלא ידע אדם יום באו מרם באי שיבא. כס"ש כי יצרפו רבים: כי הוא כאש מצרף. מים הוא על היום שוכר כלוםר איתו היום יהיה כמי האש שמצרף הסיגים כן הכסף כן יברלו הרשעים מן הפוכים ויליפו הרשעים ויטארו הצרוקים וכן אמר בנבואת זכרית והבאתו את השלישות באשו: וכבורית כצורת דוד מצורת ציון

🕻 (6) הגגני שולח פלאכי. מוסב למפלה להשיב על חלונותם 🏌 (6) ושגה. ענין הסדה ובעור כמו פליח לפניה (חהלים ש') : (כ) מכלכל . יסכול כמו ומי יכילמו (יוהל כ׳) : מצרף . פנין

שחמרו חים חלהי המשפש ויחמד הנה כומן הנחולה העתידה

אשלח אני מנלוך השתים והוא יפנה הדרך לפני. ד'ל הוא יבעד מן בשולם פשושנים ופמוכדים נוסה את הצדך לפני בוא יבשרות בכינתי בלתן: הארון וגר'. זה מלך המשיח אשר עין כל אדם פעלה ומייחל לו ושבקש ביאם: ושלאך הברית, כן יקדא אליהי הנכיא כי הוא קנא של בכינתי הפניאה שמעום מנכיות אחרים מכיר אריל: אשר אתם חשצים. שינא לכשר הצאלה וביחיות המחים כי הוא מעוחד על הבשרה הזאת ועל התחיה כמ"ש בשף הספר סכם אככי שולח לכם את אליהו הנביא וגו': הגה בא. אתר בלשון עכר כי כאשר יכא המשיח יהיה. אליהו כבר כא כי הוא יקדים לכא: (כ) ופי פכלכל. ומי יוכל לפכול אח יום כא האליך המפנה הדרך ואי היוכל להתקיים כיום שיהיה נכאה ונגלה החלאך החוא זכוא כסל ענין כמ"ש: כי הוא. כי המלאך ההוא יהיה כאש המלדף את הכסף ושורף את הסיג וכבורית של המפדשים שמסיד

able to tolerate the day of his coming? For on that day many will be refined.—[Redak]

and who will stand—Will be able to stand.—[Rashi]

for it is like fire that refines—The day will be like fire that refines the dross from the silver. So will the wicked be separated from the righ-

teous; the wicked will meet their end, and the righteous will survive. The same is found in Zechariah's prophecy (13:9): "And I will bring the third in fire."—[Redak, Ibn Ezra] Mezudath David renders: for he is like fire, etc.—referring to the angel.

or, "Where is the God of judgment?"

3

1. Behold I send My angel, and he will clear a way before Me. And suddenly, the Lord Whom you seek will come to His Temple. And behold! The angel of the covenant, whom you desire, is coming, says the Lord of Hosts. 2. Now who can abide the day of his coming, and who will stand when he appears, for it is like fire that refines

say to yourselves, "One of these two ways is true: Either every evildoer is good in His sight, or [else] there is no judgment or judge to requite him. And so is the interpretation of the language of the verse: Every evildoer is good in His sight; therefore, He causes them to prosper. Or, if this is not so, where is the God of judgment, for He does not requite them.— [Rashi]

1. Behold I send My angel—to put the wicked away.—[Rashi] If you ask about the judgment of the wicked in this world: A time will come when justice will be executed upon all the wicked among you, which will be the day I send My angel, and he will clear a way before Me. He is the angel of God from heaven, mentioned in Ex. 23:20: "Behold I send an angel before you to safeguard you on the way, etc."—[Redak]

and he will clear a way—of the wicked.—[Rashi]*

the Lord Whom you seek—The God of justice.—[Rashi]

and the angel of the covenant—who avenges the revenge of the covenant.—[Rashi]

Redak explains that the angel will clear the way of obstacles so that the exiles will be unhindered on their journey to the Holy Land. He identifies the Lord (which should be spelled with a lower case "I" according to his interpretation) as the King Messiah, who will come suddenly, as no one knows when he will come. Redak suggests that the King Messiah is also identified as the messenger of the covenant.

It is also possible that it is the prophet Elijah who is meant here and given the title "the angel of the covenant," referring to the covenant of the circumcision. We find in the Aggadah (*Pirkei deRabbi Eliezer*. chap. 29) that Elijah was zealous about the covenant of circumcision, which had been abolished by the kingdom of Ephraim, as it is stated (I Kings 19:10): "I have been zealous for the Lord, the God of Hosts, for the children of Israel have forsaken Your covenant."*

2. Now who can abide—Heb. דּקר הַרָּי לְּבֵּל הַרָּי This is synonymous with יבְּיל הַרִיל—[Rashi] See Joel 2:2.—[Mezudath Zion] Who will be בה: ג וַיַּהַנְלַי לָּצֶרְפָא וּלָדַכּאַה כּגבר די מַצְרַף וּסְרַבֵּי כַּסְבָּא וִידַבִּי יַת בני לוי ויוקק ותרון פַרַהַבָא וּכְכָסְפָּא וִיהוֹן קרם יי סקרכין קורבן בּוָכוּ : ד תַּתְנְדֵי קָדָם קורבן אנש יהודה וְיָהֶבֶי יִרוֹשְׁלֵם בִּיוֹמֵי וַכְשָׁנִין K D 7 Z רַסְלָּקַרְסִין: הּ וָאַהְנְלֹי עלַיכון לָּסֶעבּר רִינָא וִיהֵי פַיפְרִי בָּבוֹן לְּסָהִיר מוחי בחרשיא ובגיפיא וכרסשָהַבְּעין לְשָׁקרָא וּכְאָנְקֵי אַנְרָא דְאַנִירָא אַרָמָלָא וְיָהֶם וּמַסְמָן דין גיורא ולא דחילו

היא ויבנ פורף, קירובין פה (יבפות ט קירופין טנ): פד פפפר, הגינה ט: מהר"י קרא

שמעכיר את כל הכתם כן יעכיר כל הרשעה: ובכורית. טשב הוא שמעביר את הכתם (כלע"ו אירכ"א שנייר"א). ולשון כורית דכר המלחלה ומסהר כמו לברי לככ (תהלים ע"ג): (ג) וישב מצרף. יפכה מכל עסקיו להיות אבן עורא

והכחתי את השלישית כאש: ובכורית. סמוך של מככסים: (נ) וישב מצרף ומטהר בסף. תבל ססול: ומדר את בני לוי. הם הכהנים ולא יעשו כאשר הם עושים עתה: (ד) וערכה. כימי עולם. כהיאם ככת ראשון: (ב) וקרבתי אליכם, שיהיו כימים ההם: והייתי ער. בהראותו ליפרע מן הרשפים: '(נ) ומהר את בני ליי. כנגר שאבר למעלה שחתם ברית הלוי חור ורפא כאן ומהר את בני ליו. יכנגר שאמר יכרת ה' לאיש אשר ישמות ער ועונה ומניש מנחת לה' חור ורפא כאן וחיו לה' כנישי מנחה בצדקה: (ה) והייתי ער מסהר. שאני מסהר להעיד כרות על רדים

מכנסים. וכמו הבורית של מכנסי הבנרים שמעברים בו הכתם מכנסים. הנבר והרפנים הברחם מכיש נוכח בעור לפני: או יושב. ככו התום הבנר הרפנים בית הבית המול הבית התום המשבה מכנים הוכם המכנים הוכם במנים במנים במנים במנים במנים במנים במנים. במנים ב

וירושלים כי שם בית הסקרש: וג) וקרבתי. באותו היום שוכר: אליכם. הדור שיחית כיום הדוא, והדוריה שעברו אם לא קבלו דינם כעולם הה: לקבלו בעוה"ב: עד. כי אני יודע הנסחרות ואעיד בחם. כמח שקשו: מסהר. לשלם נמולם: מצורת ציון

כתמי הכנדים כי כן הוא ישמיד ויכנה כל הפושפים והמורדים: (ב) יישב מצרף. ממר לבון הנהוג ככן אדם שהאלוף ההוא ישכ כשופים להיו משל היו מולהן ומשהרכין את הכסף מן כשופים להיות מלרף ומשהר כמו שמלרסין ומשהרכין את הכסף מן הסיג והוא ישהר את כני לווי סם הכפנים כני לווי הנשים אל היו אתום ישהר להסיר מהם כווי שם כ' ויואך אותם הוכר וככסף היות קרים אותם מלוטף ישם והם בייו לכי להנים לפניו הכדון ותשופים כלדהר כדת וכלווי או כמו פכשיו שמעישים כל השובל אלום מנואל לחם מנואל ומחושב: (ד) וערבת לח". או ישרב לה" משופר יהודה כיפר

זכוך מהסיג למו להסחין ולא לכסף (ישליה מ"ח): וכבורית. שם במקב מהלה זו והכבורית. שם במקב מיה להימה ב"): מכבסים. מלשון כני (ג) במקב מה מלשון במקב מנו אותף, במקב מנו שותף, משות להימה ב"ל): בנישי מין הקלבה וו מחה. ל"ל משכחים (חהלים י"ב): בנישי מין הקלבה וו מחה. ל"ל משכו לה לה"ל: (חודב בה משות הי"ל ומו מול מ"ח): קרבוניות. מל" מין מיקים וקן ושלה שלה שלין מנול ודפשי. משון הסיים: קודס: (ס) ובעישקי, מנין גול ודפשי. משון הסיים:

פולם הם ימי משה וכשנים הדמוניות הם ימי שלמה שקבל המקום הדכנותיהם לכלנון וירום האש מן השפים ואכלה פל המובח : (ה) וקרבריו וה: אקבר אליכם לנשות משפט לשלט נמול משבה האש"ש: והייחית אד מסחר. כיללא ימתרמה המשפט פד ימקרו את כפדים כי הני בעלמי אהיה עד מתרה לנעות המבשים ווני וכמושקי שבר של שכירות אלמנה ויתום ולא שלמו שלכבי בושם י

the wages of the day laborers, of the widow and fatherless—Those who withhold the wages of the day laborers who are orphans or widows.—[Mezudath David]

and those who pervert the [rights of the] stranger—This is an ellipsis. The intention is: who pervert the legal rights of the stranger.—
[Targum Jonathan, Ibn Ezra, Redak]

and like fullers' soap. 3. And he shall sit refining and purifying silver, and he shall purify the children of Levi. And he shall purge them as gold and as silver, and they shall be offering up an offering to the Lord with righteousness. 4. And then the offerings of Judah and Jerusalem shall be pleasant to the Lord, as in the days of old and former years. 5. And I will approach you for judgment, and I will be a swift witness against the sorcerers and against the adulterers and against those who swear falsely; and also against those who withhold the wages of the day laborers, of the widow and fatherless, and those who pervert [the rights of] the stranger,

and like fullers' soap—Like soap used by the fullers, which removes the entire stain. So will he remove all the wickedness.—[Rashi]

and like soap—Heb. וּרְבּרְיִה. It is an herb which removes stains, erbe savonijere in Old French, probably soapwort. The word בדיח signifies a thing that cleans and purifies, as in (Ps. 73:1), "to the pure of heart (לְבָרֵי)."—[Rashi]

The wicked are compared to the stain, as in Jeremiah 2:22: "Your iniquity is stained before Me."—
[Redak]

3. And he shall sit refining—He will free himself from all his affairs to be like a refiner, who refines and purifies silver.—[Rashi] Redak explains: Just as the judge sits to judge the people and to differentiate between the guilty and the innocent, so will that day differentiate, for it will be as one who refines and purifies silver and removes the dross—the wicked.

and he shall purify the children of Levi—They are the priests, and they will not do as they are doing today; i.e., in the prophet's time.—[Ibn Ezra, Redak] Since he stated above (2:8): "You corrupted the covenant of the Levites," he states here that God will cure them, for He will purify the children of Levi.—[Kara]*

- 4. the offerings of Judah and Jerusalem—the seat of the Temple.— [Redak]*
- 5. And I will approach—on the aforementioned day.—[Redak]
- you—The generation living at that time, and those of the generations that passed. If they have not received their punishment in this world, they will receive it in the World to come.—[Redak]
- a swift witness—I am a witness because I know all the hidden deeds a person commits. I will be swift to requite the perpetrators for their sins.—[Redak]

ח הַיִּרְנוֹ נְכַר ,קָרָם דַיָּנָא אֲרֵי אַהּין כּרְנִין ,קּרָסִי (אָם הַיִּסְרוּן בְּסָא אַרְגוֹנָא ,קּרְסְךְּ מהר"י קרא

המכשפים ועל המנאפים ועל הנשבעים בשםי לשקר: (ו) כי אני הי לא שניהו אותם בני זיקב לא כליתם. בעילם לשתפאו לו האוביה הכיתי אותם בני זיקב לא כליתם. בעילם לשת ולהבות פעם שניה. אבל במה פעפים הכיתי בכם ואעש"ם לא עשיתי בכם כליה. ולפיבך הביתי בכם: (ו) למים אוברים לא מרתם בחוקי, ולא שמרהם שותם אבל עדיין שיבו אלי. וגם אוני מדשב אליבם: ואמרהם כמה נשוב. ואם תאמרו במה תפאנו שנשיב רתיני כשיב לכם: (ה) יוקבע אום אלאים כי אתם שנשיב רתיני כשיב לכם: (ה) יוקבע אום אלאים כי אתם שנשיב רתיני כשיב לכם: (ה) יוקבע אום אלאים כי אתם

כלורף המלרף ומשהר כסף: (ו) בי אני ה' לא שניהי. מע"פ שלני מחריך אפי לא שינהה דעתי עלי מבראשונה להוכ את הרע ולשנוא את הטוכ: ואתם בני יעקב. אף על פי שמחים אתם כרעתכם ולא נביתי מן הרשעים בחייהם: לא כליתם, אינכם כלים מלפני והנחחי לי הנפשית לגבות מהם דיני בניהנם וכן תרגם יונתן ואתון דבית יעקב מדמן דמאן דמית בעלמא הדין דיניה פסיק

לומר אתם סבורים לומר דיני בעל שאין עוד ליפרע ממנו. ורבותינו פירשוהו לא שניתי. לא הכיתי אומה ושניתי לה אבל אתכם העמדתי אחר פורענות הרבה והלי כלים ואתם אייכם כלים: (ח) היקבע ארם. רבותינו פירשו אבן עזרא

ובשי גר. ומסי משפש הגר: (ו) כי אני ה' לא שניתי. כי מת שאבתרי אפי לומן אחיך לא לפי שנת כן יחית כי אני לא שניתי ורכי לא ישנו זכל העתידות שאמרתי לכם ל"ינביאי כן יחיו. דרכיי לא ישנו זכל העתידות שאמרתי לכם ל"ינביאי כן יחיו. שנית ענין שגיו כלומר לא אשנה מדבר לדבר ומחשק להמק? ואהם בני יעבר לא כליתם. כם שכלו שאה האומרו שלא נשאר למום וכר שמים כלו מהיות נוי אבל אה לא כליתם ולא תכלו כי לעולם תהיו מיוחרים כין הנוים להיות נוי אחר בל כקום ורכי שאר כל כקום וכה שהר כל כקום וכה שהר כל כקום וכה שהרעותי לכ בעונותים משחיו וכם שאור כל כל מקום וכה שהרעותי לל א שעות וכה אחרובה לא אשנות וכה שהרעותי לל א שנות וכה שהרעותי ללם בעונותים משבח בל כל מקום וכה שהרעותי ללם בעונותים משלם "

שחנלה לכל מה שש' ומטי השפט גר: (ו) כי. דא שניתי. לח יקרה לי שינוי כמו שינות מכל עם: ואתם בני יעקב לא בדיתם. כי חם מת החב נשחר הכן: (ו) לסימי. הלמ"ד נוסף כמו השלישי לחכשלום כן מעכה: שובר. חומר לדור ההוח שהוח בזמנו ותשובת כמה נשוב: (ח) היקבע. הנה הוח המעשר והתרומה כי תחמרו חיך

גם אתם לא תכלו. ובאהרית הימים השובו לככלתכם ותהיו עליונים על כל נויי הארץ. ויית ארי אנא ה' לא אשניתי קייםי דס; על מי נני: מ) למיםי. הלמ"ד עם המ"ם כפי לפה למרחוק למעולם אמר זמן רב עכר שלא שמרתם חיקי אתם ואבתיכם דס; על מי יה בני הרב למיכך הרעוני להם ולכם אבל מעתה שיבו אלי ואשובה אליכם: ואמרתם כמח נשוב. ואם תאמרו במה נשוב אם יש בנו רבר אתר שלא מת שהוכחתנו עד הבנה רבר הקרבנות ודבר הנשים והתשובה: (מ) היקבע. יש בכם רכר אחר שבעבורו ראף מצורת דור מצורת דיון

מצורת ציון

(ו)שניתי. מל' השתנות ומלוף: כליתם, מל' מכלית וכיף: (ו) למימי.
כלמ"ד נוספת: (מ) היקבע. מנין מושק כמו והבט הת קובטיסס

גר. מטים משפט הגר לחייבו בחנם: ולא יראוני. ר"ל את כל אלה מש: כי אין פחד אדם לנגדם כי חכשוף והנאוף נעשה בלאט זכחת ואין מי רואהו ושכומת השקר אין מי יודע שישבט על שקר

דנסתר ואין שי רואהי זבנוסם השקר אין מי יודע שושבם על שקר במדר מולה של מי רואה משושי כח וחלסה טורחם והכד במדר ואין מחדב מועלת עליו כי הם חשושי כח וחלסה טורחם והכד עם במדר של מי רוא מולה ואין משפט גר הלוא יששוש על בי אין פחדם מועלת עליו כי הם חשושי כח וחלסה טורחם והכד בם מי לו ייהאו מסי כי הוא רואה הכל ואין בו ורוד הכל משפט הנמול: (ו) בי אני חי לא שניחי. לא פשתה דמי שמם שהי שהיה מאו לאהוב המשפט בי בי הישיבי לוחת הנה או קבנו משפט הנמול: (ו) בי אני חי לא שניחי. לא פשתה דמי שמם שהיה מאו לאהוב את בל משפט במול הכל עושם רע שוב בעי יעקב לא כליתם. אבל אתם לא כליחם מפני שהיה מאו לאהוב את בלי משפט במול הכל וכן לשפר הלאך מחדה מחדה הכש בם או כידי ואו מקבלי הנמול הכלוי: (ו) למימי אברתיבם. מן ימי אספרים באוו אשרתים. המי משפט כאוו: ואשרתה והכל משח שלים שלים לאוו ואשרתה והכל משח פינים ותאמרו כם ה שור כ"ל בעפרו מאלים בשה שאלים. להו היקבע, ההגון הדבר שישוק אדם את אלכים אשר משפט באון הדבר שישוק אדם את אלכים אם המול בעם השאטי

8. Will a man rob—Heb. הֵיקְבּע Our Sages explained this as an expression of robbery, and it is an Aramaism.—[Rashi from Rosh Hashanah 26b, Tanhuma Terumah 9] Parshandatha notes that in extant editions of Tanhuma, הַּיִּקְבַּע is said to be Arabic, not Aramaic.

Redak explains: You have committed a sin that warrants that the curse cleave to you: "Will a man rob God? Yet you rob Me."

[and those who] fear Me not, says the Lord of Hosts. 6. For I, the Lord, have not changed; and you, the sons of Jacob, have not reached the end. 7. From the days of your fathers you have departed from My laws and have not kept [them]. "Return to Me, and I will return to you," said the Lord of Hosts, but you said, "With what have we to return?" 8. Will a man rob God?

fear Me not-They commit all these sins because they do not fear God. Sorcery and adultery are committed clandestinely. People swear falsely because no one can detect their lies. They keep back the wages of the widow and the orphan because these people have no one to protect them and demand their due. The same is true of the stranger. All these sinners obviously do not fear God, Who views all their deeds, knows all their thoughts, and rules over the entire world. The prophet wishes to reply to the question. "Where is the God of justice?" At that time, all sinners will be requited for their evil deeds.—[Mezudath David]

6. For I, the Lord, have not changed—Although I keep back My anger for a long time, My mind has not changed from the way it was originally, to love evil and to hate good.—[Rashi] [i.e., My mind has not changed, that I should now love evil and hate good.]*

and you, the sons of Jacob— Although you die in your evil, and I have not requited the wicked in their lifetime—[Rashi]

you have not reached the end—You are not finished from before Me, for I

have left over the souls to be requited in Gehinnom. And so did Jonathan render: And you of the House of Jacob, who think that whoever dies in this world, his verdict has already ended; that is to say, you think that My verdict has been nullified, that he will no longer be punished.

Our Sages (Sotah 9a), however, explained it: לא שַנִיתִי—I did not strike a nation and repeat a blow to it; but as for you, I have kept you up after much punishment, and My arrows are ended, but you are not ended.—[Rashi] Unlike nations that have long disappeared, you have not disappeared, and you never will disappear. Although you have been exiled to all corners of the earth, your name remains wherever you are, and what I have done to you is because of your sins. But in the future you will return to your original status and be higher than all the nations of the world.—[Redak]

7. From the days of your fathers—A long time has passed during which you have not kept My laws; but now return to Me, and I will return to you.—[Redak]

"Return to Me,—to keep My commandments.—[Mezudath David]*

בַּטַעשַרוָא ובְתַרוּמָתָא: ם בלובא אַתון מַתַלָּמִין וּקָרָפֶי אַהוּן פַרְגְוָין עכא בּוּלָהון: י אַסר נבוא איתו ית כל מַעַשָּׁרָנָא לָבֶיה אוצָרָא וִיהֵי בַּרִנוּם לַּדְמְשַׁמְשִׁין בְּבֶית מָקַרְשׁי וְנַסוּ כַּעַן ַקרָמִי בְּהַרָא אַמַר יִי עָכָאוֹת אָם לָא אָפָהַח

מארה, ענוים לו הוראם גב כים כלולה שבם לכ שערם ע ליום כג עקידה בער מי (מכום יד) :

קובעים אותי. בתכיה. דין הוא שינוול אדם כאת הקב"ה את

לשון גולה ולשון ארמי הוא: המעשר והתרומה. שאחם גוולים מן הכהנים ימן הלוים היא גוילהי: (ם) בסארה אהם גארים . על עון זה בחני בולח קללה במעשה ידיכם ואף על פי כן אותי אתם קובעים: (י) ויהי מרף. יהי

אחם נארים. בשביל שאתם גוולים. קובעים את הפעשר שלי. שנד שהייתי כהן שלקהתי בעשר ותרוכה הייתם אתם בעלי שכו שהיהיה כוק שקונה כנטי וונו זכר היינם אחם בערי בתים שלקחתם אתם ם' חלקים, עכשיו שאתם כתנים שלקחת' הבקשר וההרוכה אהיה אני בעל הבית ואקה ם' חלקים : ני) ייהי פרף בביתי. פרף לייון כוון ככו הפריפני לחם חקן: ובהנוני נא בואה. אם לא אפהה לכם ארובות השכים והריקותי רר"ק

שלו שאתם גוולים את הכעשר ואת התרומה שלי : (מ) במארה

אבן עזרא כתן עין יפה מוה המעט ווה לא טוב באתם קובעים אותי מפני המארה וההסרון אשר אתם נארים והסרים כי אם כה העשו: (י) הביאו את כל המעשר.

להדבק בכם המארה אמר היקבע אדם אלהי:: כי אתם קובעים אותי . ואמרהם. ואם האמרו במה קבעניך . התשובה המעשר וחתרופה . היקבע קובעי קבענוך . ענין נולת ולקיהת הרבר בהכרח. וכן ולכע את קיבליתם נפשו. ויות הירגו גבר קדם דיינא ונון : עו במארה אתם נארים. מפני העבירות שוכר

לסללה בכ"ש וגם ארוחיה . ועוד אתם מוסיפים כין על עון ואהם קובלים אותי ככה שתאספו שלא התנו כמנו תרומה וסעשרות ותאמרו הוא נוול אותנו המסר ושולח מאר׳ כתבוא׳ ואנחנו נתן לו התרומה והמעשרות: הגוי בלו. יראה כי העבירות הנוכרות לפעלה לא היו שוים בהם כלם אבל בדבר הפעשר והתרומה היו שוי' כלם לפיכך אפר הנוי כלו : ני) הביאו. ויהי פרף בביתי. ללוים ולכהנים העובדים לפני ומתוך כך תשובו כן העבירות הנוכרות ואם לא אפרע מכם סצודת ציון מצורה דוד

נסש (משלי כ"ד): (ט) במארת. נארים. מלבון הריכה וקללה: מושקים חותי: ואמרתב. והם חחשרו בדכר מה הנו מושקים (י) פרף. מנין מזון והוה מושה משחן המיה הכחה ש"יטליפה: הוחך: הבששר. כ"ל ט"ז השיב שחתם טושקים ממני המסשר והתרומה כי חינכם ניתנים חיתם אל הכהנים והלוים משרתי:

(ט) במארה. הלוא כשבור זה אתם שקוללים בקללה כי אין הארץ נוחות יבולה ועכ"י לא הקה מוסר ואחם עוסקים אוחי העוי כלו כי אין אחד שכם שיתן המשטר והתרומס: (י) הכיאו. לכן הביאו מעוסה את כל המעשה אל ביח האולד העשיו לכך בכהא"ק כמ"ש אלים המיהי י): וירוי שרף שבותי. למטן יהיה המזון שלוי למכיד ניתי הם הכהנים וכלים: והבעני. המיני אותי בהשלה האת אם אני משלי גשול המלוח: אם לא. היא שכין שכועם כמו אם לא כמים רכים ועו' (ישעיה ה') ור"ל הריני נשבע שאשתה לכם בשכר

enactment that all tithes be brought to a chamber in the Temple, even those of fruits of trees and vegetables, from which no tithes are required in the Torah. -[Rivan, Tos. ad loc.]

and test Me now therewith-Test Me with this commandment, as to whether or not I give reward for its performance.—[Mezudath David Although we may not test the Almighty (Deut. 6:16), in this one case God permitted Israel to test Him, to prove that He rewards for the performance of the commandments.—[Yalkut Shimoni Ta'anith 9al

Yet you rob Me, and you say, "With what have we robbed You?"—With tithes and with the terumah-levy. 9. You are cursed with a curse, but you rob Me, the whole nation!

10. Bring the whole of the tithes into the treasury so that there may be nourishment in My House, and test Me now therewith, says the Lord of

With tithes and with the terumahlevy—The tithes and the terumahlevy that you steal from the priests and the Levites is tantamount to robbing Me.—[Rashi]

Jonathan renders: Will a man anger a judge, that you should anger me? And if you say, With what have we angered You? It is with the tithe and with the terumah-levy.

9. You are cursed with a curse—because of this iniquity, for which I send a curse into the work of your hands; but nevertheless, you rob Me.—[Rashi]

Redak explains that the curse was the result of the sins of blemished sacrifices and foreign wives discussed above. However, the people added more sins by refusing to give the priests and Levites their due. They reasoned that God was stealing their rain and sending a curse into the work of their hands; therefore they would not give His servants their due. Accordingly, the verse is to be rendered: You are cursed with a curse for other sins, but you rob Me by not giving tithes.

the whole nation—Not all were guilty of the aforementioned sins, but all were guilty of the sin of withholding the tithes. Hence... 10. Bring the whole of the tithes—into the treasury of the Temple, designated for that purpose, as in Nehemiah 10:39.—[Mezudath David]

so that there may be nourishment in My House—There shall be food accessible for My servants.—[Rashi] Food for the priests and the Levites, who minister before Me. Thereby you will repent for your sins. If you do not do so, I will send other retribution upon you; but if you bring the tithes and the terumah as required, I will rain blessing upon you.—[Redak]

The Rabbis (Makkoth 23b) identify this enactment as one of those innovated by the earthly tribunal of which the heavenly tribunal approved.

Another interpretation identifies this enactment with the penalty levied by Ezra against the Levites because they did not return to the Holy Land. Instead of giving the first tithes to the Levites, all tithes were to be brought to a specially designated chamber in the Temple, where the priests and the Levites would share them.

Yet another interpretation identifies the enactment with Hezekiah's לַנון וַת בָּוִי שְׁבָּיָא וָאָהַית לכון מוכא עַד דָהַיבֶרוּן כָּכָת : יא וַאָּזִיף לבון בסהַבַלָּא ולָא לכון ות אבא צבָאות: צַבֶּבֶיאָ אָרֵי תְהוֹן אָהוּן שבנה ונגבדין כָּה רַעִיתוּ אַבֶּר וְיָ צְּבְאוֹתוּ: ברבי. פּנילמונון אַבּני ווּ וֹאָב Common markets:

לכם ברכה כד כלי די. בואת תבחני איתי שלפי שרבעתם אותי את הכלשה והתרוכה לפוכך אהם נארוב בכאדה והיותי נוער

וכנזם החוכל (כם הת תפיחת הבדה והנפן: (יב) ארץ המשביחה ביו ביו ביו ביו המדר בארבה היה אים ביו ביו ביו ביו ביו ב הרביאה עד ביו וכמון המדר ביו ביו ביו ביו ביו ביו ביו ביו ובמאן אלך הא ישיחת לכם ביו הארבת: ויא השבר רבם היפן בשרח, עיר, בנגר שאבר לבעלה ונתתי אתכם גבום הדר ובא כאן: (יב) ושדו אתכם כל הנוים. יכנור שאבר רבערה אין לי הפץ בכם הזר ואבר כאן כי תחיו לי אתם ארץ הפץ : (יב) הוף קיי דבריכם. שהבחתם הברים רר"ק אבן עורא

בפירקנית אדרת . אכל אם תכיאי התרוכה הוכקשחת כראף אכשיר ק ליכם ואריק לכם ברכה: קד כלי די. פי אאזיל עד אסטיר קיינט ואדוק דנט בינים. אי איירי, שי אאר עד שלא יספוקי לכם כלים ואוצרות: מרק. כתרגומו פרנים, והוז לד בדי די עד דתומיון מסת: ילו) וגערתי, באוכל, בארבה האוכר את התבואה: ולא תשכל לכם את הגפן. העפן לא תשכל פרוח: (יכ) ואשרו , ואברי אשרובם תבורה שאתם הרפה בניים כפני הרגב כל תכארה שאהם נארים: ארק חפץ , שתביאתה מרוכה. זו תו ארו תדון והכון כארג כות שכינתי ועבדון בה רעותיו נינו חוקי. שב לחיכוחם כל כה שהיו אוסרים כי אין דין ואין זיין ו כה נדברני. שב הפכל פעול

מצורה ציון ובהנתי : מלבין : כה כד כביין: נא : פתר: ארובות. משטע כבו ולרוכית קבטים נפתרו (כראבית ז') : ותרקיתי, שנק הזלם יבסיכה כמו על ההרן ירוק (קהלת ידה): בלי. הוא כפו אל ולה: די. פנין הבפיק: (יא) ונדרתי. ענין זעקם מיסה: תשבר. שנין חסרון הפרי וחום מ בחג משמוסר בנים סנקרם בכיל : (יכ) ואשרו . שנין הלול ובלה כפו חברי כחים (ההלים ה') : ארץ . הל כהנן : הפץ . שנין כלון : (יג) חוקר. שנין קיבי :

מין מניי נפחפי : (יא) ונערתי לבם באיבד. כחסיל וכנים ההיכל לכם הת תכיחת הבדה והנפן: (יב) ארץ

יהריקותי לכם ברבה! ילה יכחת שיד. ופי' קובשים כמי משכין מחשכנים ימשכבים אתם את הראוי לי היתבש סנה היא המעבר והתרומה שלה יתני בעין רעה במחרה היה רחיי בתתיסרי ולה תקבעו היתי .. ועתה הביחי אפתה ארובות הבמים והריקותו לכם דרך משל על רוב ברכות : ער בלי די . לה די לכדי רק יותר: (יה) וגערתי קבם באובל. בלא יכוא עליי חין קללה כמו ארכה וללכל: (יכ) ואשרו. כי אני הפן ככם יכארנכם: (יג) חוקו. סצורת דוד

נה הת הרופות הבשים וחבפין הדך שם לכם ברכה והוא ש<mark>גין</mark> גומת והפלנה: עד ברודו, דול כיכו והבי התבוחות שדשוא היו הודנות דו נהם להחווק את הכלון (ית) ונשדתו דכם . בעבורכם הנעד בהחכבה החוכל לחבואה ולא יבחות שיד עו"ו ולא תישבל . כ ל הגפן נה תהסיר נכם הת פרום ג (יכ) ואשרי יגר . החושיה ל כל לפן לה הוסר לכם להוסף הישר החיי אתם ארץ חפץ, כדל הישרה החס לפי מרכזה מכלנהם ל כל יחדיי אתם ארץ חפץ, כדל ה הינכם המים הרוס הממורת דפן יולון וושבים כי לח הרשר כל כדם (יוג) חוקי על הכיל לברוכם הוקים יקשים שעיל יאשרתם . ואם

status as a disgrace among the nations (because of the curse that was visited upon you).—[Redak]

a desirable land—A land that I desire.—[Rashi] A land producing much grain.—[Redak] Your land will be a land that fulfills the will of its inhabitants, for you will lack nothing.—[Mezudath David]*

13. "Still harder did your words strike Me"-Malachi returns to reprove the people for saying that there is neither law nor judge.-[Redak]

Hosts, [to see] if I will not open for you the sluices of heaven and pour down for you blessing until there be no room to suffice for it. 11. And I will rebuke the devourer for your sake, and he will not destroy the fruits of your land; neither shall your vine cast its fruit before its time in the field, says the Lord of Hosts. 12. And then all the nations shall praise you, for you shall be a desirable land, says the Lord of Hosts. 13. "Still harder did your words strike Me."

if I will not open—This is an expression of an oath.—[Mezudath David]

until there be no room to suffice for it—Heb. עַר בְּלִי דָי until your vessels and your granaries will not suffice.—[Redak] The grain will not merely be enough, but more than enough.—[Ibn Ezra] The Sages explain this expression to mean, "until your lips will tire of saying, 'Enough!' "—[Yalkut Shimoni from Ta'anith 9a] Jonathan renders: until you say, "Enough!"

Malbim explains that this blessing will indeed be miraculous; i.e., not governed by the laws of nature, for were it governed by the laws of nature, it would have a limit. When this limit would be reached, the recipients would say, "Enough!" A blessing of God, miraculous however, has no limit, and no one says "Enough!" to it. Malbim explains further that there are two kinds of tests; one is known as נְּפְיוֹן, and one as נסיון בחינה is used for experiments, to determine whether or not a substance possesses a heretofore unknown property, such as whether or not gold is magnetic. However, בְּחִינְה denotes an experiment to determine whether or not a substance possesses its usual properties, such as testing gold for impurities.

Here, too, since the blessing is a direct blessing from God, without the intervention of nature, it would not be unusual if it went on to infinity. Should it be a blessing governed by the laws of nature, however, the test to see if God can give an infinite blessing would indeed be a pippi—and would be forbidden by the Torah. This is the intention of the Talmudic maxim mentioned above.*

- 11. And I will rebuke the devourer for your sake—The finishing locusts and the shearing locusts, which devour the grain of your field and your vines.—[Rashi] This explanation is shared by all other commentators.
- 12. shall praise you—Heb. אַשְּׁתְּה. They will declare how fortunate you are, in contrast to your previous

הַיסְרוּן מה אַסְגִינָא לפניא מרסך: יר אָסְרָהּוּן לָא לַהָּגָאָה סן דפלח קדם יו יסה קבון נההגי לנא אַני נשרנא פסרת פיסרה וַאַרֵי הַלֶּכְנָא כְּמַכִּיכוּת רות כן קרם יו צכאות: ש וכען אַנּתנא סשַּכּחין רשיעין אף אתקייםו עָבְרֵי חָבָאָה אַף גָסיאוּ : קַּרָם יִי וְאָשָׁתַּיוִכוּ: סו כָכַן מְסַלְּלִיןְ דַחַלִּיָא דיי גבר עם חבריה מהר"י כרא ****

חפץ. חרן שהפני כה: (יד) שוא עבוד אלהים. על חנם נעבדט כי לח נקבל שכר: קדורנית. בשפל רוח: (פו) ועתה אנחנו מאשרים וני'. חנהני עכדנוהו ושמרע משמרתו ועתה רוחים חנו הרשפים מגליהים עד כי מחשרה אנו אותם על מעשה רשעה: גם בחנו אלהים. לומר

נראה מה יוכל לששות לנו : וישרשו . מן הרעה ולא נכשלו : (פו) אָז נדברו ונו'. אני משיכ על דכריכם או כעשות הרשפים רשפה והשובים הלכו קדרנית מפני נדברו יראי ה' שלא לדבק במעשיהם הרעים יאני לא נשכחו דבריהם

אכן עורא זחת הנכוחה לפתיד כי פתה דבק כי הנה יום כח: (יד) אשרתם. קדורנית. כמו קידר שחיתי מירחת השם: (שו) אז נרברו יראי ה'. המשכילים ועשם

כלפי פקלה: (יד) אברתם שיא קבוד אלהים. אלו תרשעים שאיפרים לשוא יינע כל ארם שעובר להקב"ה: קדורנית. שהייני חשוכין בגלות פרוב צרה : (פוי) תתה אנתנו פאשרים גרים , יכולים אנתנו לאשר אותם רשעים שלכו כל תאות לבם ואתם"כ בנו וישבו בשלום כל יפיהם: גם בחנו אלהים ויפלפו. את'ם שהיו בירגים להקב'ה ואומרים נעשה רשע זה . ואראה אם יריע לי הקב"ה ואם יישים לי ואעפ"כ נצלנו מכל רשת: (מי) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו . כששומעין יראי זלי

לרוכ החבדת הדבור וכן הנרברים כך: כידו אפרתם. מבחור תוא: ופוס ועתה . ג'ב'פבואר וווא: נפס או גרברו יראי ה'. כי הכאבר ההוא הוא כאפר אנשים שלא יבינו דרכי ה' וכשפפיו וכשישכעו יראי ה' הרברים כהאנשים האלה הכיפרים בהשנחת האל בתחתתים גרברו הם איש אל רתהו ופרבים

בדברים האלה ונושאים וניתנים בהם עד שימצאו בשכלם כי כל דרכיו בשמם אל אמינה ואין עול : ויקשב ח' . סצודת ציון מצורת **דוד**

(יד) שיא. פנין חנס: בצב. פנין פופלם כפו פה כלפ מפפרו מה נדכרנו פליך: (יד) אחרתם. דדל פשיכ לכס זכו מס (כם ל'): קרירניה. פנין שחדות כפו שפש וודם קדרו (יופל די) שפשרתם דכר פוא היה לשכיר את אלהים כי לפי רוכ כוששיםי לם יחשב כפיניו מכודה הפדם פבר כפפר יפודו: ומה בצע. פו פה מישלת כם לני חשר בשרט הדברים שלוה לשמ ר וחשר הלכם קדורנים שהות וכהכנשה ששני ה' וכחנו יחשרו חו שינו משים

וכדל בחוה והכנעה: (מו) מאשרים. משכחים: נבנו. מלשון כנין: בהני. של כחינה וכיין: יימלפו. פנין כללה: (ח) רקשב.

בשפלים הי היני שבלם נשול הפשש": (מי) ותהח. ריל הואיל ומקם כחינו שלין חיפלה לשחר שבדרת הבקים כנס החוי משהחם חם ההנשים הזרים שלא חששו של ששחרת החורה: גם נבני. ריל מוכה כחולה כא לשישי הרשה כי גם המם קיישים כננין וגם כחני את הלהים לרשת שם יוכל מת שובש של שון וכנה נשלפו שן השוש ולא השינם והשה אים בשכה וששרו של החקירה: (שי) או גרברד

fearing men spoke to one another not to adopt their evil deeds; and, as for Me, their words are not forgotten to Me. And although I do not hasten to visit retribution. I have hearkened and heard, and I have commanded that a book of remembrance be written for them. Their words shall be preserved for Me.—[Rashi]

Redak explains: The previous

statement is that of people who do not understand the ways of God and His judgment. When the Godfearing men hear these words from those who deny God's providence in this world, they converse among themselves and discuss the matter until they find the solution, for all His ways are just; He is a God of trust and not of injustice.*

says the Lord, but you say, "What have we spoken against You?" 14. You have said, "It is futile to serve God, and what profit do we get for keeping His charge and for going about in anxious worry because of the Lord of Hosts?" 15. And now we praise the bold transgressors. Yea, those who work wickedness are built up. Yea, they tempt God, and they have, nevertheless, escaped. 16. Then the God-fearing men spoke to one another,

but you say, "What have we spoken against You?"—The word אַקְּבְּרָנִיּ is passive, used because the people had become so accustomed to such speaking that it was akin to a passive act.—[Redak] Abarbanel further suggests that the meaning of the phrase is: What has been spoken of us in your regard? In what way have we been slandered by people saying that we have spoken against You?

14. "It is futile to serve God"—We worship Him for nothing, for we will receive no reward.—[Rashi] This refers to the wicked, who say that whoever serves the Lord, toils in vain.—[Kara]

Since God is so high and exalted, the deeds of man, who originates from earth, are of no value. He therefore pays no heed to them.—
[Mezudath David]

in anxious worry—Heb. קדרנית, lit. blackened, with low spirits.—[Rashi, Mezudath Zion, Mezudath David] We were darkened in the exile because of the intensive troubles we suffered.—[Kara]*

15. And now we praise the bold transgressors, etc.—We worshipped Him and kept His charge, but now we

see that the wicked are prospering to the extent that we praise them for the wicked deeds.—[Rashi] Because we see that there is no use in keeping the charge of the Omnipresent, we praise the bold transgressors who do not heed the charge of the Torah.— [Mezudath David]

Yea, those who work wickedness are built up—Not only do they save their strength by shirking their duty of fulfilling the commandments, but they have been built up and have lost nothing by rebelling against God.—[Malbim]

Yea, they tempt God,—saying, "Let us see what He will be able to do to us."—[Rashi]

and they have, nevertheless, escaped—harm, and they have not stumbled.—[Rashi] Although they tempted the Lord, saying, "Let us do this evil deed, and let us see whether He will harm us or do good to us," they, nevertheless, escaped all harm.—[Kara]

16. Then the God-fearing men spoke, etc.—I retort upon your words then, when the wicked commit evil and the good go about in anxious worry because of Me. The God-

ו שפיע הַרָּם יְיָ וּנְכַיּ קָרָפוהִי וְאָהְכְּהִיב כְּפַר דַכְרַנַיָא קַדְכוּהִי לָבַהַלֵּיָא רֵיָיוּלְרָכְּהַ<u>שְּׁבִיּ</u> לָיַכָרָא שְּבֵיה: יו וִיהוֹן כרכי אבר יו צבאות לָּיוֹכָא דִי אַנָא צָהִיד לָּמֶעבָר הַנְלָּהָא וַאַרוּם עלַיהון כַּכָּא רַאַהים. נכרא על כריה רפלח ָתָרָה: ייזוּהָהובוּן וְהָדֶּוּוֹן י**וד** בין נדיבוא לרשעוא בין רפלהו קרם 🤃 לַּדְלָא פַלָּחוּ לֻקָּרְטוּהִי ים אַזי הָא יוּכָא אָהָא. בָּצִיר בַּתַנורָא וִיהוֹן כָּל

כבין בו ק

ק מהר"י קרא מרברים בדרים בים ואומרים פים קבור אלחום ג ווקשב ה' וושמע ווכתם ספר זכרון לפניו. שומע תכוד אריום זוקשב הי וישבת ויכרם בסדינרין יפוני. שיפק הקבד אריום זוקשב הי וישבת ויכרם בסדינרין יפוני בספר הקב"ה בספר ויכרין: (יו) החו לי אסד ה' צבאית. וילפי שאני טתב הטיי טבוהם כדי שהויהי לי לברון ליום שאפרת פרסב: השרמי של עלותם. במשמתה הרשפים אתמיל כל הצדוקים. שאון ארם אומר וורבריו על זה אם לא שוש אתר ורבריו על זה אם לא שוש אתר ושא חבל ביון אלא אומר ורבריו על זה אם לא שוש אתר שאו חבל ביון אלא אומר ורבריו של היינור של היינ

הרגון (ים) כי הנה היום בא בוער כתנור. בדבר זה הנכל לראות ולבחין אינה עדיק יאינה חשע כשאנו פיציא המה אבן עורא ויכתב כתוב כשמים מכתב לה ימהק: ליראי ה' . הם

אית הימון, איז ניין אים בעל בסמני מיצא הסמ דריף אין הקסים דבריהם ויתן יהם שנום נותן יהבתם ספר זכרון לפניי, הרך משל כל ננו אדם שכתענים הפרגים ספר הזכרינית מיאין שבחר לפנייתברך יוכן ספרקי אשר כזכת כר הזכרצא בחים בספר, והגה ויאי ה' והדפני שכן שאסר כר הזכצא בחים בספר, והגה ויאי ה' והדפני שכן שאסר שמיר ודם כד כיים. יפי הדשבי שמי, שיישבים תמיר בדיכי

הלדיקים: ולחושבי שמו. הם הכתו לכ יודעי פיד בתי הנכבד והנירם: (יו) והיו. מלת בגילה דבקה עם יהיי לי: אשר אני עושה. מנפט: (יה) ושבתם. להכי

מלפני ואף על פי שאיני ממהר להביב גמיל כי הקבבתי

ובמעתי ולייתי לכתיב להם ספר וכרין יהיו לי דבריהם

מקויימים: (יו) ליום אשר אני עושה סנולה. הכר אנרתי והנחתי לשלם בי גמילי ישם אראה אחכם מה בין צדיר לרבע: סגודה , אילר (איישטיי"ו בלע"ו): (יש) כי

לי אטן אני על המעני (יות משפי לי מושבי שבי המעני היות בי יום להמני מי שבי המי שבי, יום בי חרא אני בי בי הרא אני צורא אול כי יוראי ה' חם הצדוקים, ורווצבי שבי הם הכפולם יוצעי מיה חו צבכד והנויאן (יו) החוילי, וראי חדיה הזה שנוי במחיית הניתים ויראי חדיה התוא ג'כן ליום אשר אני עושה, ליום הבשפם שאני עושה דין ברשלום הם וחיי לי מסניה והפערם בי העובר אותי, דאם הוכל לדיכל בנוי בכיש ברכ אכל כל בנים מסניה הישבים בי העובר אותי, דאם הוכל לדיכל בנים בכעות שא אבר יות בר אותי האם ווא אברו עוד ברצישלים בוב בענות ה שא אבר יותר מעובר עוד בר אותי ווא יותר מעובר אותי ביא בעוד היותר מעובר ביותר ביותר ביותר ביותר ביותר מעובר אותי ביותר מעובר בעוד היותר מעובר ביותר ביות אבור אלחום: (ים) כי דנד. יום רששפם דכשול איתו ראש ביערת כם"ש ופעלה כי היא כאש מצוף. כש. כבי קשיבש

סצורת ציון

טצודה דוד יראי הי, כזה ישיב על המרוזם לומר הוה זמי בי הו כששמטי שנין החוכה שבר. מנילהן יהרשבי. זו מרשבה זי מרשבה זי מרשבה יראי ה' דבר הדשמם הדם המציחרים ספיקית וחינית מובדו גם שנין רודר גמייסטילת מלכים וקהוק כ' ורעודה'. טון ההשמין הם חוש אל נשמן במשלים שתחנים בהדרים החלה של שת 100 ביכר. שנין שהפה וקשו, היה ההכן הדקו ירדשו, שנין

בה חום הנקשו נוסדים יותנים להדיפים הרום שו החום (מ) בידר. בנין בישרין קף, היה היות היינו בידר שנין בידר החום ה כי כנ הדפו המנים ול אמום חים שיני ה השה היון בהקשה לשורהם ומשם ייקרם שני סבר נהייה נכדן לבוץ נילרו ה נלותן החוסנים רושביה בשולשיו לשיל וקודה בכרם לשחי ובש"ם הצנית ההים יוצל שמך כל המנות היה בכשר (דנירו דר) ((יו) רחיי ליו המרחם והיו בשרום חלי שני היים חבר היו שום בנין שעלה היא יום כנחיל בעל היים הכיות יול המשה בני חדם לכום לכל איש בשפטונו הדפרותי, או אחשל של רדי הי לאם המשל היום של כני המכך בשבורנו ((חון ושבחם , דול שם כי מתה חוום אתם הוום בשלי ולא כן שדרו רוסים הוה הו המשל היום של כני המכך בשבורתו ((חון ושבחם , דול שם כי מתה חוום אתם הוום בשלי ולא כן שדרו רוסים הוה הו מביפי והראו ההסרש פון לדין לרבשו . בין עיבר וגיי . כפל הדבר כמושו (יש) כי דגה הייש באי. הייש שבה הבר יפשר כחניר

Gehinnom in the future, but the Holy One, blessed be He, will take the sun out of its case; the wicked will be punished thereby and the righteous will be healed thereby. That is the meaning of what is stated (verse 20): "And the sun of mercy shall rise for you who fear My Name, etc."-[Rashi from Nedarim 8b. Gen. Rabbah 26:6, Ecc. Rabbah 1:2, Mid. Ps. 19:13.] Redak explains that the day of judgment is compared to a burning furnace, as described above (verse 2).

and the Lord hearkened and heard it. And a book of remembrance was written before Him for those who feared the Lord and for those who valued His name highly. 17. And they shall be Mine, says the Lord of Hosts, for that day when I make a treasure. And I will have compassion on them as a man has compassion on his son who serves him. 18. And you shall return and discern between the righteous and the wicked, between him who serves God and him who has not served Him.

19. For lo, the sun comes, glowing like a furnace, and all

and the Lord hearkened and heard it—God heard the righteous, and granted them reward for their words.—[Redak] He hears the words of the wicked and the words of the righteous and writes them before Him in a book of remembrance.—[Kara]

a book of remembrance—This book is an anthropomorphism, a metaphor for the annals of the kings. It is obvious that God does not forget and needs no reminder.—[Redak]

and for those who valued His Name highly—Lit. and for those who think of His name; i.e., those who constantly think of God's ways and the knowledge of His Godliness.—[Redak] Ibn Ezra explains that the God-fearing men are the righteous, and those who think of His Name are those to whom the secret of the Holy Name has been revealed.*

17. And they shall be Mine—The God-fearing of this generation, i.e. the generation of the prophet, who

will be resurrected along with the God-fearing of the generation of the resurrection.—[Redak]

for that day when I make a treasure—that I have stored and put away, with which to pay My reward. There I will show you what the difference is between a righteous man and a wicked man.—[Rashi]

- a treasure—Heb. מְלֵלֶה, a treasure; estouj, estui in Old French.— [Rashi]*
- 18. And you shall return, etc.— Then the difference between a righteous man and a wicked man will be discerned, and they will no longer say that those who do evil are good in God's sight, or that it is futile to serve God.—[Redak]
- and I will have compassion on them—that the evil that destroys the wicked shall not reach the righteous.—[Redak]
- 19. For lo, the sun comes—Heb. יוֹם, usually day. This instance of is an expression of sun, for so did the Sages state that there will be no

ריים רייא אמר מַרְבֵּל: כֹּי וְעֵכּוֹרְיֵם רְשִׁעָים כִּי־ ן ארנים ביארנים בשיעיא וְכֵל אַבְּרֵי הְפְאָה הַלְּשִׁין כְּלֵשְׁא וְיַלְחֵיךְ נִהְ הַוֹּלְ יוֹכָא ראָתֵי אָסְר יִי אָבאִית רְלָּא יִשְׁבּוֹק לְהּוֹן בר ובר בר: כּ וְהִדְעָה לְבוֹן בחלי שְׁמִי שִׁמִשְא בוֹנוּ (אַכוּהָא בּ בְּנָפְּהָא ןהפקרן והפלרן בעקלי רקקא: כא וקדושון בשיעין אָבי יְהוֹן קִמְּמָא C.X made and a department of the second and the sec

ה והתלבעות כמו לם לוכנו (הכלים ק"ד): לא ישונה. לא הצימונה בלה מצימור בלה פכבונה ביחי נהדף בקצולהדה לב היום.
(() ומשונה. ערין הכני וכ"ל בכני הכבר יבן כי המינו הכל מכנו חור בנו הבדלה בלה לכני הלל לכני וה בק"ל ל" ביוד.
נסיבה (יכתי ה"): ערבן. כן יכולה דרי בעניים נקט הם יכרון היו מי היוד.
מעור בבסוקונגלים מתין ויכרן (משים): וכלו יכתים. לדך ה"ל הלוקף בענים לכני ככנו מיני במציה אל שנין הכל מיני וביוד.
מינון וכהיבה וכן מעכים במניי (ב"ה מ") יכולה ביון מן תלים הלוקף בעלום הבלים נכנו מיני וברים איב בכנוד.
במת הכנוס ביו הממני בעוב להלון בכנוס המרוצות הכיו בתול מיני על הדרים (יליל ב"): "מציום. כל"א במציח.
במת הכנוס ביו החמנוי בעוב ומחדכו בלבר וצותן בענים המינושה בהדבן והולה בדרים לכני כל" ("ל") ונידידם דיייום.

bam's view that this chapter is about Hagemul, however, Ramban asserts that the Talmud is referring to the day of resurrection, and that on the day of resurrection there will also begin twelve months of torment for the torments of Gehinnom. In Shaar the sinful souls.

This are Ramjudged there for twelve months. months their bodies disintegrate, and their souls are burnt; wind scatters the burnt souls, and they become ash under descend to Gehinnom and description seems to support the feet of the righteous. After these twelve

בנרתיקה והיא בוערה הבנה שבולה בקרא קרא לבק בזיק הא' נוהה העל שים השנת קשוקברה בושבים בצירק. אל השנת באירקי הצל השמים הרבים אלה בקר שלא יינים כל כך שלא יינים להם שנים יונים הלשים הוכה וא בושבה היינים הייני

the audacious sinners and all the perpetrators of wickedness will be stubble. And the sun that comes shall burn them up so that it will leave them neither root nor branch, says the Lord of Hosts. 20. And the sun of mercy shall rise with healing in its wings for you who fear My Name. Then will you go forth and be fat as fatted calves. 21. And you shall crush the wicked, for

stubble—Dry stubble, which disintegrates quickly.—[Redak]

neither root nor branch—Neither son nor grandson.—[Rashi from Jonathan] The son is like the root, and his son is like the branch.—
[Redak]

Abarbanel objects to this interpretation of the root and branch because, he says, the chapter is about the resurrection of the dead. He therefore prefers to explain that the root and the branch are the good deeds performed by the wicked. Since most of their deeds are evil, they will receive the reward for their few good deeds in this world, during their lifetime. In the future, when the dead are resurrected, they will receive no more reward for their good deeds.*

20. And the sun of mercy shall rise, etc. for you who fear My Name—The wicked will be destroyed on that day, but the righteous will enjoy the shining of the sun; i.e., they will be saved from all evil, and they will rejoice whole-heartedly.—[Redak]

in its wings—The sun spreads light over the earth, and its shining resembles wings spread out, as in Joel 2:2.—[Redak, Ibn Ezra]

and be fat—Heb. בּהְשְּׁהָא, an expression of fat, as in (Jer. 50:11), "as you become fat (מְפּרשׁר), like a threshing heifer."—[Rashi] Redak renders: and increase.

as fatted calves—Heb. מֶּרְבֶּק, [the calves] that enter the team (דְּבֶּק, to be fattened; kopla, cople in Old French: animals tied together.—
[Rashi]

and you will go forth—to the light of the heavens.—[Ibn Ezra]

21. And you shall crush—Heb. ממוסים, and you shall press. This is an expression of pressing, similar to (Ezek. 23:8) "they pressed (ששי) their virgin breasts."—[Rashi]

This is an expression of crushing and trampling, similar to opy, wine or nectar extracted from the fruit by pressing it. Whereas nowadays the wicked rule over the righteous, in those days you, the righteous, will trample them under your feet. Although Scripture states that the wicked will be destroyed, they will not be destroyed instantly. They will first be dominated by the righteous, and in a short time they will be destroyed.—[Redak]

The Talmud (Rosh Hashanah 17a) explains that those of Israel and the nations who sinned with their bodies

רמשה עקרי די פּקּבית ישראל לאלפא ויהרון ישראל לאלפא ויהרון χ Ω-יוםא בעתיד לְמִינִי מִן כר ויתיב לב אַבְּהָן עֵלֹ כב אַרְכָּרוּ אוריִהָּא קנקין וְדִינִין: נג הַאֵּ אַנְא שְׁרֶה לְכֵּוֹן יֵה אַליָה נְבֵיְאַ קְרְם מִּיהֵיּ קרם ;; רבא וְרְחִילָא: יי אַנאוני פרקה רגליכון רי אנא עביר ۲. . الارت ינין אפר הדה בפות רגליטם ביום אשראני אשה אטר יהור אבאות: אירו הורתמשרעבר אשראירי אורו ברבע על־בלישראל דקום ומשפטים: יידנה אנני שלה לכם את אליה הנניא לפני בוא יום דור רנדול ודנורא: כר ובשנע לעראַנור

ر" د عا" CN ich : man an eine .

הא, בנז קייו פיונון מו פיומים:

בנהרליקרא

בנהרליקרא

במה נכליבם, והיישו הרשיים בנולבם, לפי שיהיו אשר

בני שליניםה אותם חים השכים: (כנ) זכרו הורת פשיו בני אטר להם כלאכי לישראל, כיכן ואילך לא יהיו לכם

בני שבר בני בלאכי לישראל, כיכן ואילך לא יהיו לכם

נראים שנוכיוים אתכם שניביי מבקת בראי לא יהיו לכם

אנר אירת כשה גביי יישבול כך הקיב הצאלה: (נג) אנה

אנר שלה לכשית איהי הייבי ייל נוביול בנים כל אניהם.

מטים על בס בתנכסה אנינים כיבול, ליו נכל דבר התנסה הרישים פושלים בכם אבר בובין החא הביבי אורם הוחת מסים על בס בתנכסה אנינים ביבול ליו להבריך הלחק בס הנכל אינים הרישים שאני ביבות הבא ילהים אינים הושים לכלין אינים הרישים הבלי היום הרישים הציל החשים לכלין אינים הרישים אינים הרישים הצאי אינים הרישים אינים הרישים הכלים היום הרישים הכלים היום להליבה להיום הרישים היום הרישים היום הרישים אינים הרישים הכלים היום להליבה להיום הרישים היום הרישים הרישים היום הרישים הכלים היום הרישים הכלים היום הרישים הכלים היום להליבה להיום לכל להך היום הרישים הרי אבן עורא
מטים על בם במעבים הענים ברגל אי בכל דבר המעסה ה
כי או הגבר יד הלדייןים על הדבעים: ברוב אישר אני
עישה. זה בחיבר בתב לדקר: (כג) וברו הורה משה ה
קבורי, ובמרום כי הא הלמדכם דרך יו הה בסיוים היו
היום הנוכר או המלטי: (כג) הגם. דנף יה בסיוים היו
היובר: (כד) והשיב. כדרך ייהי לי עליכם לכל הר
היובר זה קו הנגל אב והנה כילם ייהי גל הדה לביה א
הבם לביח ובנים בעורם באיים הגדול ושרה ההחים ביום
הבם לביח ובנים לאיהו הלאנו בהיה ביו א האיהו בני גל
ההלב והלאנו בחוב כי יהורם כן ההלב ייהיבשט באלו לשוקטער ודומה לוובה עבר דדי בחליהן (יחוקל כ"ג): (פר) ורשים לב אבות. להקדם ברוך היא: על בנים. על ידי בנים יאמר לבנים דרך אהבה ורצין לכו ודברו אל אבוחיכה לאחו בדרכי המקום וכן ולכ בנים על אכותם וכאן מפרש מה שאבר לפעלה הנה אנכי שולח מלאכי ופנה

stayed in the Garden of Eden with his body and soul intact. He will return in this state prior to the great day of judgment.—[Abarbanel]

24. that he may turn the heart of the fathers back-to the Holy One, blessed be He.—[Rashi] they will be as ash under the soles of your feet on the day that I will prepare, says the Lord of Hosts. 22. Keep in remembrance the teaching of Moses, My servant—the laws and ordinances which I commanded him in Horeb for all Israel. 23. Lo, I will send you Elijah the prophet before the coming of the great and awesome day of the Lord, 24. that he may turn the heart of the fathers

on the day that I will prepare—On the judgment day, when I sentence them to destruction.—[Redak]

22. Keep in remembrance the teaching of Moses, My servant—Before the day of judgment comes, in all generations, keep in mind the teaching of Moses, My servant, to do according to all that is written therein.—[Redak] Remember the teaching of Moses and keep it, for it will teach you the way to fear God, and when that day of judgment arrives, you will be saved.—[Ibn Ezra]

which I commanded him—I commanded him. He did not fabricate it himself.—[Mezudath David]

Redak renders: as I commanded him. The Torah does not expire. It applies at all times. This verse refutes the contention of those who believe that the Torah was given for a limited time only, as well as the contention of those who explain the Torah in a spiritual manner.—
[Redak]

for all Israel—Not only was it given to Moses for himself, but it was given to him for all Israel to keep.—[Mezudath David]

laws—The Hebrew word חַקְּים denotes laws for which the reasons are unknown to us. Satan seeks to refute these laws; e.g., the dietary laws and the laws of shaatnes.— [Mezudath David]

and ordinances—Heb. מַשְּׁפֶּטִים rules for which the reasons are known to us. Both categories of laws were given to all Israel to observe throughout the generations.—[Mezudath David]

23. Lo, I will send you, etc.— Redak renders: Although I warn you concerning the teaching of Moses in every generation, I will send you the prophet Elijah. He proceeds to explain that God will send down Elijah's soul, which ascended to heaven, and create a body like his original one. Then each element will have returned to its source; his body to the earth, and his soul to heaven. God will send him to Israel prior to the coming of the day of the Lord. He will warn the people to return to God with all their heart before the great and awesome day arrives. However, the Sages state (Derech Eretz Zuta ch. 1) that Elijah's soul did not leave his body. Instead, he

אַל־בְּנִים וְלֵב בְנֵיִם עַלֿ־אַנוֹרָם פָּרְ אָנוֹא וְדְבֵּירָיִיאָרִידְאָרֵיִיץ דֵּוָרִם: אַבְּהַרְּיוֹן רְלְטָא אָרְנְצָּא וֹאַ שְׁבּח כָּלְ אָרְצֵא אָרְהַרָּהָא וֹאָלְהָנָא נמירא : הא אנא תר

הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יי הנרול והנורא:

י'ה'ק'ק' סיסן

מקרו"י קרא הניא ככו והקרבתם (צל הלחם) עם הלהם שכולם האבות כך מממקי מממו של ר' מנחם ורכוחינו דרשוהו נמסכת צנים ישובר בהשנה לפני הקליה אם לא השפור הרום. מקיום כלום כבו שבשים ורגילו הפרים אירוק ורים. לשיכך איק את רוחי בקרב אבות וכנים שתשובר בהשונה שלמח לפני ויצה אבני שילה לכם את אליה תבניא לפני כם

אביו עורא אניתם כסין עב אביות כליסי ראבית יהבנים יחדיו: פואניא אליבע הנכיח וכתוכ שם שבן עורא הריח: לפיבך יוחרי הוא ברי שהיו בפלי תשובה ליום חבא ברי שלא יכה האיק בלה וההיות הים אפר לא יוהדי בהוהריון על לחר הכחוב יולה מים יפוד כילל לחלי כתר לליבע מעל בלי ייסים בסיבר המסים אי ירים הכשפם בארץ ישראל. לה לחר הכחוב יולה מים ושוד כילל לה לחרי להרי מתל והנוהרים יוחידו בנוהד הרקיע ומצריקי הרבים בנובבים לליהו לחרי שלחידו גוו כתוכ וינל ללי מכחב מליבה הנכיל ווה יורה כי לה כתנו הלמי ולליו ולילו היה כ' לפני עלוחו היה כ' יימלל לו ייובל לליו מכחב שהיים מליהו ולין בפק כי בימי הכמיני הקדופים נרלה וה' בהחמי יחים לת נכולתו ייוה לך קרילתו:

GYITA YIIGYITA YII

A CLIB., CT & CLIB. CHITA YII

CHITA CHITA

0

סכום פסוקי ני עשר

נחום איבעים ושבתי; ולל מים סיכן.
חבקוק המשים יששה; ולך הריה אדקה כיםן.
אנינן הכישים יששה; ניא בעלה סיכן.
אנינן הכישים ישלשה; ניא בעלה טיכן.
ולרדוק מאינים ואחר עשר; אשרי כל ירא "" סיכן.

הושע מאה ומשנים ושנעה; והגלך לא בצקה סיי. יואל שנעים ושלשה; שלה מגל ססן. עמום מאח וארנעים וששה; קסו נגיה טיםן. עובךיוה עשרים ואחר: אך מונ נישואל טיםן. יונה ארנעים ושמונה; ישראל מישת הול סיסן. סיכה כאה יחבשה: עלה איהים בתרועה פיסן.

סכים הפבוקים של כל שנים עשר נכיאים אלף וחמשים כי שרית עב אלהים סיפן . לכן כנללכם ציון שרה החרש . ומרריו עשרים ואחר . ולכבור אהיה בהיכה סיפן: Ę

רם ונשלם

ing of the great and awesome day of the Lord wholeheartedly; and lo, I send you Elijah the prophet before the comback through the children, and the heart of the children back through their fathers—lest I come and smite the earth with utter destruction. [Lo, I will send you Elijah the prophet before the coming of the great and awesome day of the Lord.]

through the children—Heb. לְּלְיִם ; lit. on. He will say to the children affectionately and appeasingly, "Go and speak to your fathers to adopt the ways of the Omnipresent." So we explain, "and the heart of the children through their fathers." This I heard in the name of Rabbi Menahem, but our Sages expounded upon it in tractate Eduyoth (8:7), that he will come to make peace in the world.— [Rashi]

Tos. Yom Tov (ad loc.) explains that Elijah will come to make peace for Israel with the nations and to bring them the tidings of the coming of the Messiah. This will take place one day prior to the coming of the Messiah. That is the meaning of "Lo, I will send you Elijah the prophet before the coming of the great and awesome day of the Lord. And he will bring back the heart of the fathers with the children and the heart of the children with their fathers, etc." He will reunite the fathers and the children who will have fled to various locations out of fright from their troubles. He will bring back the hearts of the fathers to their original strength and unite them with their children, and likewise, he will bring back the hearts of the children and reunite the children with their fathers, and they will console each other.

Redak and others also render: And he will bring back the heart of the fathers with the children, etc.

Abar: anel and Mezudath David explain that Elijah will bring back the hearts of the fathers through the children who predeceased them and who will be brought back to life during their fathers' lifetime. They will give an account of the hereafter to their fathers, who will then return to God. The same applies to the second part of the verse, "and the heart of the children through their fathers."

lest I come and smite the earth with utter destruction—Therefore Elijah will urge the people to repent.—
[Redak]

Tos. Yom Tov explains that this phrase refers back to verse 22: "Keep in remembrance the teaching of Moses, My servant, etc., lest I come and smite the earth with utter destruction."

[Lo, I send you, etc.]—In order to avoid concluding with a sad note, we repeat the previous verse. Kara links this verse with verse 24: Therefore I will place My spirit in both fathers and children that they repent

	-	' .	
,			

APPENDIX

MICAH

1:2

Ibn Ezra points out that although Micah the Morashtite uses the same expression as Micaiah son of Imlah, they are not to be considered the same person because there were many generations between them. Indeed, Scripture states that Micah prophesied during the reigns of Jotham, Ahaz, and Hezekiah, not during the reigns of Jehosaphat, Ahab, and their successors through Jotham.

O land and the fullness thereof— The Holy Land and the people therein.—[Redak] Malbim explains that this refers to the entire earth since the evil spread to the entire earth from the Holy Land.

1:4

before fire—The fire of God, which is His wrath. The valleys shall split as water poured down a steep place.—[Ibn Ezra]

1:5

the sins of Israel—meaning the sins of Judah.

Who is the [cause of the] transgression of Jacob?—Who caused the transgression of Jacob, viz. the calves?—[Redak]

Is it not Samaria?—The king of Samaria, for the kings of Israel had Samaria as their capital from the

time of Omri. Had the kings prohibited the people from worshipping the calves, the people would not have worshipped them. The kings are guilty for encouraging calf worship since the people followed the king.—[Redak]

and who is [the cause of] the high places of Judah—Who caused high places to be built in the cities of Judah?—[Redak]

Ibn Ezra quotes Ibn Ganah, who explains the verse elliptically: Who committed the transgression of Jacob? Who was the root of the transgression of Jacob?

Mezudath David explains that Samaria was the cause of the sins of the entire nation, since it was the capital. In Samaria was the root of idolatry, and there resided the false prophets who misled the people. Likewise, Jerusalem, the capital of Judah, was the cause of the illicit building of the high places of Judah, since the other cities emulated the practices of Jerusalem. Kara explains that Samaria and Jerusalem supplied all the nations with the molds for their idols.

1:6

into a place for planting vineyards—Since Samaria is a mountain, and the vineyards on the mountains are superior to those on the lowland, the prophet states that Samaria will no longer be built up; that new occupants will plant vine-yards on the site of the destroyed city.—[Redak] Since Samaria was the cause of the transgression of Jacob, it will be destroyed; and it will be filled with heaps of stones, like a field full of heaps of earth—when there is no one to even out the heaps, the field becomes full of heaps.—[Mezudath David]

1:7

and all its hires—The beautiful raiments that were given to Samaria in honor of the idols. Giving these raiments is compared to the hire of a harlot: Those who would go astray after the graven images, lavishing honor upon them with silver, gold, and raiment are as men giving hire to a harlot after whom they go astray.—[Redak]

and all its idols I will lay waste—All the temples of its idols, which were honored by the people of Samaria, I will lay waste.—[Redak from Jonathan]

Jonathan renders: were gathered, as does Rabbenu Shmuel Hanagid, quoted by Ibn Ezra. Redak and Ibn Ezra. however, prefer to interpret this as active rather than passive, the subject being Samaria. Samaria gathered all these riches from the cities of Israel, whose inhabitants would bring silver, gold, and offerings when they came to worship the idols. Samaria accumulated its money much the same way a harlot

accumulates the money given her for her hire.—[Redak]

1:9

it has reached the gate of My people—The gate of Jerusalem, for the king of Assyria who conquered the land of the Ten Tribes marched on all the Judean cities and captured them, going as far as the gates of Jerusalem. The Jerusalem gate was called "the gate of My people" because out of the entire Holy Land, Jerusalem was designated for the honor of God, Who dwelt there-[Accordingly, in.—[Redak] verse refers to the Assyrian invasion during Hezekiah's reign.] Others interpret this verse as a reference to the conquest of Jerusalem and the exile of the tribes of Judah and Benjamin by the Chaldeans.—[Ibn Ezra, Kara] [According to Redak, God is speaking in this verse. Hence, "My people" means the people of God. 1 Mezudath David, however, explains that since Micah was from the tribe of Judah, he says, "the gate of my people."

1:10

do not weep—Should they see you weeping, they will rejoice at your weeping.—[Redak]

in the dust—Heb. ٦३५, which may also mean "in ashes," as in Numbers 19:17. Wallowing in ashes was the custom of mourners in ancient times. (Cf. Jer. 6:26.) This is Jonathan's interpretation.—[Redak]

1:11

Redak renders: The inhabitant of Zaanan did not go forth to the lamentation of Beth-ezel. Beth-ezel was exiled before Zaanan. When its inhabitants went forth into exile, lamenting their sorry lot, their neighbors, the inhabitants of Zaanan, did not come forth with sympathy for their lamentation because they knew that they themselves would soon be exiled and their own troubles were overwhelming enough.

he shall take his stand from you—
The enemy, who will tarry and stand in his place to lay siege to you, will ultimately take the reward for his tarrying: he will take all your possessions.—[Redak, quoting his father] He will take the inhabitants as slaves and take all their possessions.—[Abarbanel] He will take each one's stand—i.e., he will take each inhabitant away from where he was standing when he refused to go out to join the lamentation of Beth-ezel, and he will lead the inhabitants of Zaanan into captivity.—[Mezudath David]

1:13

Redak disregards Ibn Ezra's argument that exiles do not ride in chariots, but are driven on foot. He explains: Where are your words, you inhabitant of Lachish, that you used to say in the days of your tranquility, "Hitch the chariot to the swift steeds"?

Redak comments in Shorashim that in I Kings 5:8 the word לָּכָשׁ is used with מַנְסָשׁ, horses, denoting

that קָּלֶש does not mean horses. In his commentary to Kings, he quotes authorities who define מנכש as mules.

As explained above, each of the prophecies concerning the cities which will fall to the enemies is told in a play on words. Here, too, Lachish (לֶכִישׁ) and רֶכֶשׁ are similar.—[Redak]

it is the beginning of sin for the daughter of Zion-Lachish was the first Judean city to emulate the idolatrous practices of Israel. As is recorded in I Kings 12:28-33, Jeroboam did not worship Baal; he worshipped golden calves. Ahab introduced Baal worship into Israel, and it spread throughout the Northern Kingdom. In Judah, however, there was no idol worship. The first city of Judah to adopt Baal worship was Lachish. In that way, Lachish was the beginning of sin for the daughter of Zion, for the transgressions of the kingdom of Israel were first found there.—[Redak]

Malbim, too, explains that Lachish was the first city of Judah where idolatry was practiced. He points out that when Amaziah, king of Judah, began to worship the gods of Seir, and his servants rebelled against him, he fled to Lachish and reigned there for twelve years (II Kings 14). (At that time, Uzziah reigned in Jerusalem.)

While the priests of God vented their zeal against Amaziah for his idolatrous practices, the people of Lachish supported him for twelve years, until the inhabitants of Jerusalem overpowered them and assassinated him. II Kings 14:20 states: "And they carried him on the horses, and he was buried in Jerusalem." They carried him on the horses because sun-worshippers like Amaziah designated horses and a chariot to worship the sun. At sunrise, they would go to the east with their chariot and horses, emulating sunrise as they imagined it, with the sun rising on a chariot with horses. This practice is known to historians and is recounted in II Kings 23:11: "And he abolished the horses that the kings of Judah had dedicated to the sun of God overpowered the sun-worshipping Amaziah assassinated him, they carried his body on his sun horses in derision and disgrace.

Malbim further explains that it was the custom of the sun worshippers to construct their chariots from juniper wood, known for retaining the heat of fire for many days, to symbolize the heat of the sun and its continuous fire. This, then, is what the prophet is saying: Overlay the chariot with juniper (cha), but hitch it to the swift steeds-not to the sun horses, but to the swift steedswhich will enable the inhabitants of Lachish to flee before the enemies. This is the beginning of sin for the daughter of Zion, for Lachish was the first of the Judean cities to introduce sun worship into Judah; for in you [Lachish] were found the transgressions of Israel-the sun worship in which the Ten Tribes were steeped.

1:16

for the children of your delight—Cf. (Lam. 4:2) "The precious children of Zion, etc."—[Redak]

2:1

when the morning becomes light— They execute their evil designs early in the morning, for they have the power to oppress the poor.—
[Redak] Malbim explains that since they have the power to execute their designs first thing in the morning, as soon as they think about them, it is spoken of as though they have already executed the evil.

2:2

Abarbanel cites as an example the episode of Ahab and Naboth in I Kings 21.

Ibn Ezra describes the oppression as depriving one of his property through guile and deceit, such as by failing to pay a loan or hire a laborer. See Leviticus 19:13, Deuteronomy 24:14.

2:3

from which you shall not remove your necks—You will not be able to extricate yourselves from the yoke of the evil that I will bring upon you.—[Redak]

for it is a time of evil—Should evil befall an individual during a time of tranquility, there is hope that he will be able to extricate himself from it—not so in a time of evil in the whole world.—[Malbim]

2:5

Therefore—The prophet addresses each member of the evil family that robs the poor of their fields. Since you committed this injustice, you shall not have a son who casts the line by lot.—[Ibn Ezra, Mezudath David Malbim adds: You shall not take a share in the division of the fields, since the fields you occupy are stolen ones. Instead, the poor will repossess them. This is a poetic way of saying that the enemy will destroy the houses, and the poor will remain in the fields as vinedressers and farmers, thus retrieving their stolen property.

The prophet addresses the lamenting one, the false prophet, saying: You, who lament the loss of Israel's heritage, which the enemy is dividing—you caused it! Therefore, when the congregation of the Lord returns from the exile to its heritage, you will not have a son or daughter who will cast the line by lot in that heritage, for no trace will remain of you.—[Redak]

2:9

from her infants—you take away My glory forever—The glory of My heritage that I made them inherit, you take away from their infants, who found shelter in it. Therefore, rise and go, for this is not tranquility.—[Redak] Redak explains that there is grammatical disagreement in this verse, which opens in the plural and lapses into the singular.

He therefore explains the verse to mean: You drive away each one of the wives of My people. Ibn Ezra also explains the verse in this manner: "My people" refers to the poor, whom God claims as His peoplecf. Exodus 22:24: "If you lend money to My people, to the poor man with you." The prophet reproves them, saying: You enter the poor man's house without permission, to accuse him of crimes and to rob him, and when he arrives home and finds one of you with his wife. he suspects her of misconduct and divorces her. Hence, you drive her out of her husband's house, the house of her delights.

from her infants-you take away My glory forever-Now you take away that which was My glory forever, the union of husband and wife to propagate the race—for I formed her from Adam's side and commanded them to be fruitful and to multiply. It is indeed glory, as the Psalmist states (104:31): "May the glory of the Lord be forever; may the Lord rejoice with His works"for when G-d's creatures function in the manner in which they were formed to function, it is glory to God, and people praise Him and glorify Him.—[Redak]

2:10

Others derive this word from a root meaning to destroy, such as in Ecclesiastes 5:5: "And He shall destroy (חָמֵבֶּל) the work of your hands." Thus, they render: And

because it was contaminated, it shall destroy [you], and the destruction shall be powerful. The allusion is to the passage in Leviticus 18:25: "And the land spewed out its inhabitants." So does God warn Israel, that because of their sins the land will spew them out.—[Redak, Mezudath David]

2:13

and their king passed before them—When they return, their king, the Messiah, will pass before them, and the Shechinah will proceed before all of them; i.e., God will restore the Divine presence to Zion.—[Mezudath David, Redak, from unknown Midrashic source]

like the sheep of Bozrah—A large city of Edom, which is cattle country, with much cattle. The prophet states that the children of Israel, in their flight to take refuge in the fortified cities out of fear of the enemy, are like the sheep that are gathered into the cities because of the enemy. I.e., just like the sheep, they will have no strength to defend themselves against the enemies.

shall stir with people—They shall stir within the cities as the sheep stir within their stalls. Since many people will assemble within the cities, there shall be a great stirring.

3:5

They predict peace, telling the people that there will be peace and that they need not fear the prophets of gloom, but, in fact, they are biting them with their teeth; i.e., they are

(fooling and) hurting them with their (false) speech, rather than kissing them as they pretend to be.—
[Ibn Ezra, Redak]

3:6

and it shall be dark for you because of the divination—Their prophecy was the result of divination, or perhaps some would divine and some would dream.—[Redak] Ibn Ezra explains that it will become dark, and they will be unable to divine in the dark.

3:7

and they shall all cover their upper lips—They shall be like mourners, covering their upper lips, as God said to Ezekiel (24:17): "You shall not cover your upper lip."—[Redak] This was a practice of mourning, to cover the head as far down as the upper lip. (Cf. Moed Katan 15a)

Others, in order to preserve the singular, render: Does He build Zion with blood, and Jerusalem with injustice? Do they think that the Holy One, blessed be He, will build Zion while they practice injustice?—[Kara] Do the venal judges believe that God loves bloodshed and injustice and builds Zion and Jerusalem therewith, so they rely on God while judging the people unjustly and taking bribes?—[Mal-bim]

3:11

divine—Their prophecy is false and a mere divination, as explained above.—[Redak]

for money—They predict peace for those who give them money.—
[Mezudath David]

and they rely on the Lord—Since the Divine Presence is among us, no evil shall befall us; God shall not destroy His Temple. This verse is similar in meaning to (Jer. 7:4) "The Temple of the Lord, the Temple of the Lord are they."—[Redak, Ibn Ezra] They commit all these evils, yet they rely on the Lord, thinking that, as long as He dwells in the Temple, He will not bring evil upon them.—[Kara]

3:12

Zion will be plowed like a field—Zion, which you built with blood, shall be plowed like a field—no buildings will remain, and it will be like a plowed field.—[Redak]

Malbim explains that the prophet is referring to three distinct areas in Jerusalem: Jerusalem, the city at large; Zion, the inner city, and the Temple Mount. Each area was to be laid waste to the extent of its sanctity-the more sanctified the area, the more devastating the ruin. Jerusalem was to be heaps of stones from the fallen houses, but it would not be plowed up as a field. The inner city, Zion, would be plowed up as a field, and the Temple Mount, the most holy place, would be like a wilderness, frequented only by jackals and wild beasts.

This concept of בְּלְ מְחְבְרוֹ חְחָבְּ This concept of בְּלִּ מְחָבְרוֹ חְתָבּ the holier the place, the more desolate it is, is found in an epistle by Ramban that he sent his

son from the Holy Land, in which he describes its desolation: "Now what shall I tell you about the land, for the deserted places are many, and the desolation is considerable. In general, the holier the place, the more desolate it is. Jerusalem is the most desolate of all, and the land of Judea is more desolate than Galilee; but in spite of all its desolation, it is very good. . . ."

4:2

let us go up—This expression (of ascending) is used because of the lofty spiritual status of the Temple Mount.—[Ibn Ezra]

and let Him teach us—Let the Almighty teach us through those knowledgeable in Torah.—[Mezudath David] Redak explains that the King Messiah will teach and, likewise, judge (Cf. verse 3.)

for out of Zion—These are the words of Micah, not the words of the nations. The prophet explains that the nations will be inspired to make pilgrimages to Zion, since instruction for all nations will emanate from there.—[Redak]

Abarbanel understands the nations to say this. They will say to each other that they are ready to go up to the mountain of God, to the house of the God of Jacob, to be taught His ways so that they will follow His paths, since they know that the Torah comes forth from Zion and the word of the Lord—i.e., His faith—from Jerusalem. Abarbanel explains that Jerusalem will be the capital of the world after the nations

suffer defeat in the war of Gog and Magog.

4:3

Should there be a controversy between one nation and another, viz. a war or a claim, the two nations in controversy will come to judgment before the King Messiah, who will be the ruler over all the nations. The King Messiah will reprove them and instruct the guilty party to rectify the damage done to his litigant. There will no longer be wars because the King Messiah will make peace between nations, and the nations will no longer require weapons of war.

Ibn Ezra quotes Yeseth, who explains the verse to mean that God will judge. He quotes others who explain that the people of Jerusalem will judge. The subject is Jerusalem, mentioned in the preceding verse. It is as though it were written: And its people shall judge. Abarbanel suggests: And the word of the Lord shall judge, or-And the mountain shall judge; i.e., the tribunals will convene on the mountain. The tribunals will not judge and reprove by force, however, for they will destroy all weapons of war and make them into agricultural implements.

afar off—Who live far away.—
[Mezudath David] Of great extent,
extremely mighty nations.—[Abar-banel]

4:4

Abarbanel explains that Israel will rule supreme over the world, not by

dint of their military prowess, but because all nations will submit to the will of God, and He will desire it.

4:5

but we—But we, the house of Israel, will go in the name of the Lord our God forever and ever. Although the Temple will be destroyed and we will be exiled from our land, we will not exchange our God for any other, but will go in His name all the time, as it is written (Ps. 44:21): "If we had forgotten the name of our God or spread out our hands to a strange god...."— [Redak] Ibn Ezra suggests that even when the nations of the world bring Israel back to the Holy Land, they will still follow their pagan deities until the men of the Temple instruct them. Jonathan renders: But we will trust in the word of the Lord our God forever and ever.

4:6

Jonathan explains the word rivers as an expression of gathering, as in its usual sense. He therefore renders: I will gather in the exiles, represented by the limping sheep.

Rashi (ad loc.) explains that the expression not seem is used to describe the cure of zaraath because the mezora is quarantined. The quarantine and its end, the ingathering, signifying the cure, does not apply to other illnesses. The word not used as healthy is, perhaps, a term borrowed and extended from the curing of zaraath.

and the lost one—who is far from

his place. Perhaps this alludes to the Ten Tribes, who are very far from their land.—[Redak]

4:8

ולח Ezra and Abarbanel identify מגול עדר as the city of Jerusalem, which is the tower of the flock of the people of Israel, who will all possess a share in the Holy City and will all enter it as flocks of sheep in a sheepfold. Redak identifies it as the Tower of David, which will be the tower of the people of Israel who enter Jerusalem on the three festive pilgrimages every year, when they will be in Jerusalem as flocks in a sheepfold.

4:9

Although God hides His face from you, He is still your King and Counsellor. Although He will now exile you from your land, He will redeem you from the Babylonian exile, and a time will yet come when He will redeem all Israel who is scattered to the ends of the earth.—
[Redak]

Kara renders verse 9 similarly to Rashi, but he explains the verse with reference to Judah in exile. Micah exhorts Judah not to befriend the nations of Egypt, Assyria, and the Chaldeans, to worship their deities.

4:10

and you shall come up to Babylon—This was the place of exile of those exiled by Nebuchadnezzar.— [Ibn Ezra, Redak]

Ibn Ezra explains that verses 9

and 10 refer to the exile of the kingdom of Judah to Babylon. In verse 9. Micah asks why the Judeans are crying out about the exile, and why they are feeling pain: Is God, their King, or Moses, their counsellor, no longer with them? They still have God's Torah, which they will learn Babylon and throughout all generations. In verse 10, Micah asks: If you feel pain and are "bringing forth"-if you feel pain because of your going forth from the Holy Land to Babylon-remember that God will save you there and redeem you from the hand of your enemies. Isaiah da Trani explains that Micah is speaking of the time of the Assyrian invasion, led by Sennacherib, when those remaining in Judah feared they would be conquered by Sennacherib's hordes. To allay their fears, the prophet exhorts them not to seek friends and not to cry in mourning, for their king, Hezekiah, and his counsellor, Micah himself, are still with them. They should not fear being exiled from the city or being sent to Babylon (which then belonged to Assyria), for God would save them there-in Jerusalem-and redeem them from the hands of their enemies.

4:14

Kara follows Rashi's interpretation of the verse, but explains it as a reference to Assyria, whom Micah exhorts to gather in troops to lay siege on Israel. Redak interprets this verse as a reference to the war of Gog and Magog. The prophet says to Israel: Now you shall be beset by troops; therefore, you are called "daughter of troops"; i.e., congregation of troops.

he has laid siege to us-Gog and Magog (as one entity) has laid siege to us. Mezudath David interprets מתהדית as related to (Deut. 14:1) "You shall not gash yourselves (תחגורדו)." Gashing was an ancient mourning custom, practiced by the Canaanites and probably by other nations, but prohibited to Israel. The prophet addresses Gog and Magog, saying: Now-i.e., at that time-gash yourself in mourning and grief, you nation of many troops. The prophet is employing a play on words, as the root [1713] has the meanings of both "to gash" and "troops."

Redak, as mentioned above, explains that the prophet is addressing Gog and Magog. He makes reference to Zechariah 14:2: "And half the city shall go forth in exile." At that time, the gentiles will deride the judges of Israel, striking them on the cheek. Mezudath David explains this verse as referring to the derision of the judges of Israel during the exile, when the gentiles would smite even the judges in order to disgrace them, as in Lamentations 3:30. Isaiah da Trani understands the verse as an allusion Sennacherib. who to besieged Jerusalem and sent Rabshakeh to deride Hezekiah.

5:1

a ruler over Israel—Differing from

most other exegetes, who believe this ruler to be the Messiah, *Isaiah* da *Trani* identifies the ruler as Hezekiah, following his interpretation of verses in chapter 4.

Redak proceeds to refute the contention of the Christians, who interpret this verse as an allusion to the Nazarene, who was born in Bethlehem. The Christians explain "and his origin is from of old, from days of yore" to mean that he is God, existing from days of yore. Redak refutes this assertion on two points:

1) God has no origin; He exists forever, without beginning and without end, and 2) the Nazarene never ruled over Israel. On the contrary, Israel ruled over him.

5:3

[This rendering is more correct grammatically. According to Rashi, the word should be vowelized in the word should be vowelized in the verse.] Kara, following Rashi's definition, explains the word as an expression of repentance. Should Israel repent, the Lord's strength will increase—so to speak—to redeem them from the ends of the earth, and they will not have to wait "until a woman in confinement gives birth"—a far-off time.

Kara explains: I [Micah] said, therefore, He shall deliver them until the time a woman in confinement gives birth, which is a long way off. But if they repent now, God's might will increase to redeem them [sooner].

5:4

The Messiah is the highest of the eight princes of men. The other seven will be given a subordinate ruling position. Although there is no indication in the verse as to their identity, the Sages had a tradition for who the eight princes will be.

5:11

soothsayers—Heb. הַּמְעוֹנְהַם. The Rabbis define this term as hypnotists (אוֹחָזֵי עִינְיִם). Rabbi Akiva defines it as those who compute the times and hours (עוֹנִים) and say, "Today is auspicious to embark; tomorrow is auspicious to purchase."—[Redak from Sifre to Deut. 18:10] Ibn Ezra explains that they predict the future by gazing at the clouds (עונִים).

and I will destroy your graven images—of wood and stone.—[Ibn Ezra] Then you will recognize that there is no god besides Me.—[Mezudath David]

5:13

Others render: And I will destroy your cities. Redak also suggests that this verse can be explained as verse 10 above. Ibn Ezra explains that the cities that housed the asherim would be destroyed so that no trace of that cult would remain. Malbim explains that those cities would be judged in a way similar to the אַיִּר הַנְּהָּחָה, the lost city whose populace was guilty of idolatry, which is condemned to destruction in Deuteronomy 13:13-18.

6:4

and redeemed you from the house of slavery—where you were slaves to Pharaoh, who enslaved you very harshly, and I freed you from there.—[Kara] Redak suggests that the Egyptians, being descended from Ham, were cursed to be slaves. Israel was, therefore, enslaved to slaves. Hence the appellation משוברים, the house of slaves. L. and I sent before you—I sent suitable leaders before you—Moses, Aaron, and Miriam.—[Mezudath David]

Ibn Ezra writes: I bestowed great benefit upon you, that I brought you up out of Egypt, and took you out through a man to whom you could speak and inform of all your needs, and who would teach you My ways. They are Moses, who went to Pharaoh: Aaron, who prophesied to Israel before Moses's arrival, and Miriam, who prophesied for the women. Moreover, the Torah was given to Moses and to Aaron, who served as his speaker. Both of them taught the commandments to the men, and Miriam taught them to the women. [As the Torah tells us in Num. 12:8] God spoke to Moses mouth-to-mouth, as one speaks to his friend, and not in a dream; manifestly, and not in dark speeches. This was a great and wonderful benefit, for the words were clear; just as when a father speaks to his son, and a teacher to his disciple.

6:5

to Gilgal-where God took you

across the Jordan on dry land.—
[Redak]

that you may recognize the righteous deeds of the Lord—I.e., how He dealt with you inside the line of justice.—[Mezudath David] Remember all this through tradition and through what you learn in the Torah, so that you recognize the righteous deeds that God performed for your benefit, and you improve your ways.—[Redak]

6:9

[It appears that Rashi means that the word יְתְּדְּשׁיְה refers to the word יְקְרָא above it. Thus we render: "And the wisdom of the Torah shall call the one who sees Your name."]

Redak renders: and a man of wisdom shall see Your name. The prophet announces: When I call out Your name in the city, a man of wisdom among the people will be the only one to see Your honored name in his heart and that one must humble himself before it when the prophet mentions Your name and Your word. The other people, however, will not take heed. It is the man of wisdom who exhorts them: Hearken to the staff...

and the wisdom of the Torah, the one who sees Your name—From here we deduce that whoever recites every day a verse beginning and ending as his name begins and ends, the Torah saves him from Gehinnom. This is a later addendum, not from Rashi. Parshandatha states that this custom originated with the Kabbalists of the seventeenth century.

See Taamei Haminhagim, section 1, 90.

Redak explains הַּשְּׁהַּ, wisdom, as originating from יָּבי, there is, meaning that nothing in the material world has any permanence but wisdom.

[Rashi means that Jonathan renders: And the teachers fear the Name; hearken, O king and rulers and the rest of the people of the land. It is difficult to reconcile the Targum with the simple meaning of the text. For this reason, Rashi rejects it.] Redak explains: Hearken to the staff of retribution and understand how harsh this decree is.

and Who appointed it—Hearken to He Who appointed this decree, for He is able to bring it to fruition.

6:13

The prophet addresses each wealthy individual of the city. If you have committed violence and have caused illness to the heart of the oppressed, so will I cause illness to you when I smite you and cause you desolation.—[Ibn Ezra]

6:14

Redak explains: Your subordination shall be in your midst; i.e., in your land, before you go into exile.

Ibn Ezra and Redak explain: Your wife shall conceive, but shall not bring forth the fetus; it will die in her womb. And if she does bring forth [a child], you shall not rejoice therewith, for the children shall fall by the sword of the enemy. All this is because of the injustice inflicted upon the poor.

6:15

but you shall not anoint yourself with oil—for the enemy will steal it.—[Mezudath David]

and the must—This is elliptical. You shall tread grapes to extract the must, but you shall not drink wine.—[Redak] Mezudath David explains: You shall tread wine grapes, but you shall not drink wine.

7:1

Rashi explains (to Pesachim 6b) that at the end of the harvest of the figs, the figs that never ripen completely remain on the trees. Redak explains: I remain like a small amount that remains after the summer fruit has been picked and gathered.

Mezudath David explains that the prophet views himself as living at a time when all the summer fruit has been gathered and all the last grapes have been gleaned; i.e., when both the righteous and the people of average piety have perished.

7:3

Abarbanel explains that Rashi is employing the interrogative, but objects to his interpretation because God is not mentioned in the verse, and there is no allusion to His name. He quotes Ibn Ezra in the name of Rabbi Merinos (Ibn Ganah)—This punishment will come to you because you do evil with your hands instead of doing good—but this, too, Abarbanel rejects as superfluous, since there is no reason to mention that the people do bad

instead of doing good. Redak explains—They put their minds to the evil in their hands, to strengthen it by taking bribes to pervert justice—but Abarbanel objects to this as well, since the word לְּהִיטִיב is rarely used in the sense of strengthening evil. So Abarbanel renders: When the victims of violence and robbery appeal to have the evil inflicted upon them rectified, the prince asks...

The intention is that the three perpetrators mentioned above weave the sins into a rope and strengthen them. The same idea is found in Succah 32b regarding the three leaves of the myrtle.—[Redak] [We have translated Rashi according to Parshandatha. According to Nach Lublin, this explanation originates from Targum Yerushalmi, which reads: They made it like a web of sins. This reading is unlikely because there is no known Targum Yerushalmi on Prophets.1

7:4

Redak explains: The best among them inflicts pain like a brier, which causes pain to anyone who touches it

7:5

Ibn Ezra explains that the prophet is warning the women not to trust their husbands, known by the expression אַלּוּרְ וְעֵר. ', the prince of my youth. Redak understands the expression as referring to one's older brother.

from her who lies in your bosom— Even from your wife you must guard the openings of your mouth, for if you speak evil concerning your friends in her presence, she will reveal it.—[Redak] Tell her nothing that warrants secrecy, for she will reveal your secrets.—[Mezudath David]

7:12

Those from Assyria and the strong cities, and those from Great Armenia and the fortified cities as far as the Euphrates and the Western Sea and the mountains of the mountain (sic).

According to Redak, Jonathan renders מני as Armenia. (Cf. Jer. 51:27, Commentary Digest) Redak himself interprets this verse much the same way as Rashi does, that the prophet is describing the places that will be destroyed because their peoples oppressed Israel. The prophet begins with Assyria, where Israel was to be exiled first; next, he extends the prophecy to the fortified cities, intimating that their fortifications will not save them; from the fortified cities to the Euphrates, which was the Eastern boundary of the Holy Land; until the sea, which is the western boundary, and Mount Hor, mentioned in the Torah (Num. 34:7) as the northwest boundary of the Holy Land. (Surprisingly, Redak identifies this with the Mount Hor where Aaron died-but that mountain was in the south, on the border of Edom (Num. 20:23).) The enemies will destroy all those lands surrounding Eretz Israel whose inhabitants were bad neighbors to Israel. He mentions that some commentators interpret קצור as a poetic reference to קצרים, Egypt.

Ibn Ezra renders: From sea to sea and from mountain to mountain; i.e., from the eastern sea to the western sea, and from the southern mountain to the northern mountain.

7:14

Redak follows Rashi's second interpretation. He describes karmel as a place of fields, vineyards, and trees. The prophet says that they will dwell securely in the forest, a place frequented by wild beasts, and they will not fear the beasts any more than a person living in a fruitful field fears such beasts.

The Lublin and Warsaw editions of *Targum Jonathan* read: Those who were desolate like a forest shall settle like a fruitful field.

and they shall graze in Bashan and Gilead—which are on the eastern bank of the Jordan, a fertile pastureland. There they shall pasture as in days of yore. - [Redak] This verse refers to the time of Moses, when Israel conquered this piece of land, and it was given to the tribes of Reuben, Gad, and the half-tribe of Manasseh.—[Mezudath David] The prophet prays that Israel be led under God's staff rather than under staff of the the heathens.-[Abarbanel]

7:18

for He desires loving-kindness-

and His loving-kindness will override their sins when the time for the redemption arrives.—[Redak]

7:19

He shall hide our iniquities-Like a person who presses something under his feet so that it is not visible. The same is meant by "and You shall cast into the depths of the sea all their sins."-[Redak] Ibn Ezra explains this phrase to mean that God conquers the sins, not letting them overwhelm the sinner. In the Talmud (Rosh Hashanah 17a), the phrase is explained to mean that God presses down the side of the scale upon which the merits lie, so that the merits outweigh the sins.— [Rashi] Aruch, after Yerushalmi, explains that God takes away one of the sins so that the merits will outweigh the sins. However, the sin God takes away remains, so if the balance of the sins outweighs the merits even after the one sin is removed, that sin is counted. (Cf. Rav Yitzchak Alfasi, Rabbenu Nissim, ad loc.)

and You shall cast, etc.—They shall not be remembered for punishment, as though You had cast them into the depths of the sea.—
[Mezudath David]

7:20

Ibn Ezra explains that Scripture mentions Jacob because he was the father of only Jews, with no other nation intermingled among his seed. Although Abraham was the father of Ishmael, he is mentioned because he was the first to call the name of God (unlike his parents), and God formed a covenant with him. This cannot apply to Isaac, who is omitted because of his son Esau. The meaning of the verse is: Give Your truth to Jacob, and what is that? What You swore to our forefathers from days of yore.

1:1

Abarbanel conjectures that אַלְקוֹשׁי is derived from מלקוש, the latter rain, denoting that Nahum was the latter prophet to prophesy concerning Nineveh. He explains that Jonah's prophecy, "In another forty days Nineveh shall be overturned," possessed a hidden meaning, that Nineveh would be overturned after forty years. Should the populace repent, averting the overturn of Nineveh after the literal forty days, it would be overturned after forty years, sometimes also referred to by the term ימים. Nineveh, the capital of Assyria, destroyed Samaria at that time, for which Nineveh was punished with destruction.

Unlike Jonah, Nahum did not journey to Nineveh to deliver his prophecy; he inscribed it in a missive, which he sent to the city. Hence Nahum's prophecy is called nook or a letter. This apparently follows Redak's interpretation, that this is the book of the vision of Nahum. According to Rashi and Kara, however, the book is a reference to Jonah's prophecy, not to Nahum's.

Addereth Eliyahu renders: The narrative of the vision of Nahum the Elkoshite. He explains that Nahum's prophecy of the downfall of Nineveh differs from others' prophecies in that it was not a prophecy of a future event, but of a contemporary event. Malbim claims that the two phrases of verse

one describe the entire prophecy for Nineveh. "The burden of Nineveh" describes the first destruction of Nineveh, which transpired prior to the prophet's time (or perhaps during his time). This narrative appears in the first two chapters of Nahum's book. "The book of the vision of Nahum the Elkoshite" is the vision of the second destruction of Nineveh, which, according to the Talmud (Megillah 10b), transpired later, during the first year of Nebuchadnezzar's reign.

While the first destruction is not mentioned in Rabbinic literature, it does appear in the annals of ancient history. The destruction came about as follows: Sardanapalus, king of Assyria, was an unscrupulous, gluttonous drunkard, licentious and corrupt. His generals, including Belisas from Babylonia—which was rule-and under Sardanapalus' Arbaces. the Median general. rebelled against him. They mobilized a force of approximately four hundred thousand men to attack Nineveh. The king fought against them and slew many of their soldiers, pursuing them up to the Babylonian border. There the rebels stopped, having discovered that a large army had gone forth from Bakeria to aid the king. They sent emissaries to entice the king's allies to join them in their rebellion.

The king was completely unaware of this betrayal and relied on his mighty allies who were coming to aid him. He and his troops drank themselves drunk, making themselves vulnerable to the rebels-who attacked night, at virtually destroying the king's army. The branch of the king's army led by his general and brother-in-law, Shalman, fell in the battle, and the officers under Shalman rebelled and freed themselves from Sardanapalus' yoke. The king and his remaining soldiers were isolated in Nineveh, which was a fortified city surrounded by the Tigris River.

The rebels besieged the city for three years, but were unable to conquer it. Soothsayers told the king that as long as the Tigris did not become his enemy, the city would not fall. The king relied on this prediction and feared nothing. After three years of siege, the river overflowed its banks and broke the wall of the city, inundating the city for about half a parasang (a Persian "mile," equivalent to 2.9 or 2.3 miles, according to various authorities). When the king saw that the river had become his enemy, he panicked and despaired. He commanded that a bonfire be ignited in his palace. He cast all his riches into the fire, and then he, his queen, and his concubines went into the fire and perished.

The rebels conquered Nineveh, but did not touch the plunder or harm any of the city's inhabitants. They explained that they had come only to destroy the royal household. Nevertheless, the populace fled, abandoning the city to become a

wasteland. The rebels erected a monument with inscriptions disgracing Sardanapalus for all his evil deeds, and they destroyed all the existing monuments that honored the king.

This is the account of Nineveh's destruction given in the ancient annals. When this destruction transpired is not clear. Some theorize Sardanapalus was Essarhaddon, mentioned in Scripture. If so, the destruction took place either at the end of Hezekiah's reign or during Manasseh's reign-which is in concert with the Rabbinic statement that Nahum flourished during Manasseh's reign. However, the ancient history books seem to indicate that this destruction took place long before Hezekiah or Manasseh. At this time, we have no way of deciding which theory is correct. If it took place during his time, the prophet was narrating an incident happening in his time. If it occurred prior to his time, he was relating a historic happening.

1:2

Rashi refers to the three exiles of the Ten Tribes: the exile of the territory of Zebulon and Naphtali in the fourth year of Ahaz; the exile of the Reubenites, the Gadites, and the half-tribe of Manasseh in the twelfth year of Ahaz, and the final exile of Samaria during the sixth year of Hezekiah. (Cf. Isa. 8:23, Commentary Digest.) These exiles were not literally perpetrated by Sennacherib. The first was per-

petrated by Tiglath-pileser; the second, by Pul; and the third, by Shalmaneser. The Rabbi Simon Rashi refers to is believed to be Rabbi Joseph Kara's father, quoted on Hosea 12:9.—[Parshandatha]

Redak, too, quotes Rabbi Simon's interpretation, suggesting also that the repetition may be for emphasis. He asserts that Israel's enemies are referred to as God's enemies, who, although destined by God to oppress Israel, do more than is decreed upon them. Just as God wrought vengeance upon Assyria, He wrought vengeance upon all Israel's enemies, including Egypt and Babylon.

Kara explains that after having repented in the time of Jonah, the Ninevites reverted to their previous idolatrous practices. They are, therefore, referred to as God's enemies.

1:4

Redak also explains the verse literally, as a reference to the splitting of the Red Sea, which God dried up. If God was able to dry up the Red Sea with his rebuke—as a master rebukes his slave—although this is contrary to the laws of nature, surely He can cause one nation to rule over another nation, something which is not contrary to the laws of nature. So can He surely dry up the rivers, which are not as powerful as the sea, as He split the Jordan in the time of Joshua. He can dry up the rivers without overriding the laws of

nature, merely by the cessation of rainfall.

The Rabbis consider this fruit one of the constant miracles of the Temple, which were discontinued when the gentiles entered and destroyed it, but will resume in the future.

Redak explains the verse literally, that the prophet is depicting what God can do—how He can dry up the pasturelands by holding back the rain. There would be no grass, and the blossoms of the Carmel would wither. The grass and the blossoms are symbols for the kings of the nations and the multitudes of the nations.

1:5

The judges and the Patriarchs are symbolized by mountains in many sources. (Cf. Rosh Hashanah 11a, Tanchuma Bechukosai 5, Commentary Digest to Micah 6:2, Jud. 11:37) Redak explains the mountains literally, that even these pillars of the element of earth quaked because of God. If God so wishes, even the mountains will quake and fall in an earthquake.

1:6

Redak renders: His wrath is poured out like something melted by fire. He also suggests: His wrath is poured out like the fire [of lightning], fire that is poured out in a downward direction. This suggested rendering parallels (II Sam. 22:15) "And He sent out arrows, and He

scattered them; lightning, and He discomfited them." Redak proposes yet another rendering: His wrath, which is like fire, was poured out.

and the rocks—This may be understood literally or figurative-ly.—[Redak]

1:11

Apparently, Sennacherib believed that by destroying the Temple on earth (below), he would destroy God's power completely.

Rashi explains that the Temple below is known as "the height" in Jeremiah 17:12, and the Temple above is known as "the lodge," since that is God's permanent dwelling. But Maharsha suggests that the Temple below is "the lodge," as in the words of King Solomon (Song of Songs 1:13), "Between my breasts He will lodge." Solomon is referring to the Shechinah, which lodged between the two staves of the Holy Ark that pressed against the parocheth, the dividing curtain. (Cf. I Kings 8:8.) The Temple above is referred to as "the height."

Ibn Ezra explains this verse as a reference to the blasphemous speech Rabshakeh spoke in the name of his master, Sennacherib. Redak explains that the reference is to Sennacherib, who had vanquished all of the Holy Land and plotted to conquer Jerusalem. He is considered as plotting against God since he plotted against God's people. Also, he spoke blasphemously against God by saying that He had no power to

save Jerusalem, and he was plotting wickedness against God.

1:12

Redak explains the verse as follows:

So said the Lord: If they are at peace—The prophet addresses Jerusalem, saying: If the camp of Assyria, which is attacking you, is at peace as it is now, not fearing any man, since the Assyrians have conquered all the lands.

and likewise many—and likewise, the Assyrians are numerous.

and so shall they be shorn, and it shall pass away—So shall they be shorn, and all their strength shall pass away from them, as Scripture states (II Kings 19:35): "An angel of the Lord went out and slew . . . of the camp of Assyria."

and I afflicted you—And although I afflicted you (Israel) through him (Sennacherib), for he conquered all of the Holy Land, save Jerusalem.

I will no longer afflict you through him, for he and all his host will perish.

1:14

from the house of your god I will cut off a graven image and a molten image—Sennacherib was assassinated in the temple of Nisroch, his god, and, because he was assassinated there, his people abolished the temple, no longer keeping the graven and molten images for worship there. Since Sennacherib was assassinated in that temple by God's

will—He inspired the sons to slay him there—it is as though God cut off the graven and molten images from the temple.—[Redak]

2:2

Abarbanel explains that this verse is a warning to Judah that Judah will be exiled by the shatterer, Nebuchadnezzar, referred to by Jeremiah as a shatterer (51:20). Nahum exhorts the Judahites to stand on their guard, to keep the teachings of the Torah, to watch the way in which they will be exiled, and to strengthen themselves against the trials and tribulations they will suffer.

Malbim explains that the scatterer, the king of Assyria, is besieged by his generals and imprisoned in the city of Nineveh. The prophet exhorts the Judahites to look on the way to watch for heralds bringing good tidings, and to strengthen themselves with the good tidings they hear.

2:6

Redak also suggests that this verse may refer to the king of Babylon, whose mighty men stumble in their haste to attack the wall of Nineveh.

Ibn Ezra and Redak (in his second interpretation) explain this verse as referring to the Babylonian attackers, who stumble while running to the wall of Nineveh in their haste to penetrate it. Both Ibn Ezra and Redak describe the אונס בין אונס בין

attackers take cover when they dig under the wall.

Malbim explains that the king of Assyria remembers his mighty men, the Bactrians, upon whom he relies for aid. Instead, the Bactrians join his enemies, the rebels, and turn against him. This is like stumbling in their walk toward him. The king's army is then closed within the wall, that it had prepared for shelter.

2:9

Malbim explains that the city was inundated by the Tigris, but since days of yore Nineveh had been constantly flooded, so houses had been built on second stories. Nevertheless, this time people will flee out of fear of the evil omen predicted by the soothsayers.

2:10

Kara explains that the people of Nineveh are offering the invaders all their treasures as bribes to prevent their being killed. The invaders reject their offer on the grounds that glory is worth more than all the precious vessels.

2:11

and the heart melts.—The heart of everyone who hears melts.—[Ibn Ezra]

2:13

This is all a metaphor for the kings, princes, and dignitaries of Nineveh, who would bring home the plunder of the nations.—[Redak]

and he filled his caves with prey-

And they filled their treasuries with plunder.—[Rashi from Jonathan]

Malbim explains that Nahum is appalled at the cruelty of Sardanapalus, who brutally burned his wives and murdered his children. He wonders: Where is the lions' den, the palace in which the kings, compared to old lions, dwelt? Where is the pastureland for the young lions, the quarters around the palace where the princes lived; where the lion and the lioness (the king and the queen) always went; where the lions' whelps (the kings' young children) dwelt securely? Now the old lion tears apart his whelps and strangles his lionesses, meaning that he murdered his children and choked his wives with the smoke of the fire in which he burned them. He filled his caves, the quarters of his queens and princes, with prey—the bodies of the queens and princes.

2:14

your prey—That you would prey upon the people of the earth.—
[Redak]

3:1

lies—That they all lie to each other.—[Redak] They deny the existence of God.—[Malbim]

3:2

Redak explains that in this verse Nahum depicts the armies of the invaders who will conquer Nineveh. The verse begins with the "sound of the scourge," the horsemen whipping their steeds to rush into battle. Ibn Ezra interprets "the sound of the scourge" as the cracking of the whip to make a noise that will frighten the people of the city. When the horses run, the wheels of the chariots turn rapidly, making a loud noise: the horses gallop, and the chariots go so swiftly that they bound. It is as though they dance. Abarbanel and Mezudath David explain these verses as a description of the Assyrians attacking the nations of the world. First the prophet describes their tactics in enticing the nations to surrender. Nineveh is described as a city of blood, because its ambassadors would promise the nations aid, but would then renege on that promise, never ceasing to rob and prey on the nations. Verse two depicts how the Assyrians would frighten the nations by whipping their horses and speeding their chariots, so that the terrifying noise would be heard from a distance.

3:3

and the many slain—Those slain by the horsemen.—[Redak] Abarbanel explains this phrase as depicting the cruelty of the Assyrians to the nations they conquered; how they would slay the people of the conquered nations until they were heaps of corpses. It was as though there was no end to the dead bodies; there were so many that the Assyrians would stumble over them.

Rashi's explanation is in concert with Abarbanel's, above. Ibn Ezra and Redak, however, explain the phrase as referring to the slain of

Nineveh when the city would be invaded by the Babylonians.

3:4

All this comes to them because of the many evils they committed. Nahum compares Nineveh to a harlot because a harlot behaves in the following manner: With her enchantments and her beautifying herself before them, she delivers those who consort with her, and she does to them as she wishes. So did Nineveh do to the nations of the lands.—[Redak]

3:5

A harlot would be punished in this way, by lifting up the skirts of her dress over her face, exposing her dirty skirts that drag on the ground in the dust and also exposing her private parts.—[Abarbanel]

3:8

Redak explains that the city was between the rivers, and the rivers flowed beneath it. The residents were, therefore, unafraid of any siege. Also, the sea surrounded it, protecting it as a wall. Nevertheless, Nebuchadnezzar conquered the city when he conquered the land of Egypt.

3:10

This is the most prevalent reading, both in manuscripts and in printed editions. It presents difficulty, however, because the expression "nevertheless" follows the preceding verse, not the clause

before it. Moreover, Rashi's intention in his first clause is obscure, as his wording is identical to the wording of the verse, except that he uses ye instead of D3. Perhaps he means that even No-amon went into exile; although she had many advantages, her greatness did not stand up before Nebuchadnezzar.

Parshandatha, following the Bomberg edition (Venice 1524-25) and the manuscript of Nathan ben Joseph (in the Hebrew Union College, 1501) reads as follows: She, too, although she was great, did not stand up before Nebuchadnezzar. This appears to be the more accurate reading. Its similarity to Kara's explanation favors this reading. Kara states: Although she was so great that all nations gathered to her, she nevertheless eventually went into exile in captivity.

Ibn Ezra explains that the antecedent of "she" is Egypt, which was exiled as No-amon was.

Redak explains: No-amon, Cush, and Egypt, each one went into exile. You, too, Nineveh, shall go into exile as they did, for you are no better than they.

3:15

Malbim defines יֵלֶק as the larva of the locust, and אַרְבֶּה as the adult locust. The prophet says to Nineveh: You wish to gain honor with the merchants who enter your city and stay there like the larva, which crawls on the ground and cannot fly away. Instead you shall have honor with the adult locusts, with the mer-

chants who will flee your city. [For derivation of the names of the various locusts, see Joel 1:4, Commentary Digest.]

3:16

As above, Malbim explains that the larva will take off its cocoon and fly away a fullgrown locust—symbolizing the merchants who will leave Nineveh for other cities and ands.

All other editions read: מְּיִרְיָהְ, her princes (Lam. 4:7). The latter spelling is consistent with Rashi's commentary to Lamentations ad loc. Towever, the Nach Lublin reading, with the quotation from Amos, does not coincide with Rashi's commentary on the phrase cited from Amos. Neither reading is consistent with

Rashi's commentary on the phrase cited from Genesis, which he explains there as "the one separated from his brothers." Rashi's theory that the "mem" is radical is also quite unusual and does not appear to be shared by any other exegete. Redak adds that the "dagesh" in the "nun" is unusual, but is accounted for as a way to enhance the beauty of the pronunciation.

Modern scholars relate the word to the Assyrian dupsarru, or the Akkadian taf-sar-saru, a tablet-writer. Those knowledgeable in cuneiform writing occupied high positions in Assyria and Baby-lonia.—[Daath Mikra here and in Jeremiah, Soncino in Jeremiah] Marcus (Barzilai, p. 216) interprets both מַבְּּמָר and מַבְּמָר as Assyrian titles of authority.

1:4

Redak explains: Since You do not inflict justice upon the wicked, seeing the prosperity of the wicked and the evil that befalls the righteous, many will neglect to observe the Torah, and it will become slackened. Ibn Ezra explains: Torah is silenced, as though it does not exist.

1:5

and wonder with amazement—The redundancy is for the extreme evil Nebuchadnezzar is destined to inflict upon you.—[Redak]

1:6

Malbim explains that the Chaldeans will invade in a manner different from that of other nations. Other nations march upon lands lengthwise, from east to west. They conquer regions of the same latitude as their mother country so that the climates are similar. The Chaldeans, however, will conquer from north to south, through the breadth of the lands. Further, while other nations conquer lands to which they have some claim, the Chaldeans will march to inherit dwellings that are not theirs.

1:11

Redak explains: Their spirit of haughtiness surpasses all bounds. Moreover, they incur guilt by attributing their victories to their pagan deity.

to their god—Heb. לֵאלהו, lit. to his

god. Use of the singular form for a deity is somewhat unusual in Scripture. Some commentators interpret use of this singular form as a means of derision and belittling. *Ibn Ezra* and *Redak*, however, believe that since the singular is sometimes used in Scripture, it doesn't necessarily convey a particular intention.

1:12

Some explain that the scribes mentioned are the Sages of the Talmud. They explain certain Scriptural verses as "emendations"; i.e., Scripture worded the verse euphemistically rather than accurately. This definition is offered by Rabbi Elijah Mizrachi in his supercommentary on Rashi's commentary on the Torah (Gen. 18:22, Num. 11:15). However, Gur Aryeh (Gen. 18:22) explains that vURashi's intention is that the verse is written in the manner followed by scribes, that they euphemize rather than use harsh expressions. It does not mean, however, that the scribes altered the text.

We shall not die—May it be Your will that we not die through him, for You gave him this power, and, if You gave him power to destroy our land and to exile us, You shall not give him the power to put us to death, to destroy us, and to annihilate us from being a nation.—
[Redak]

[Returning to verse 12, Redak comments:]

and, O Mighty God, You have established them for correction—And You, Who are the Rock, or the Mighty God of the entire world, have established the Chaldeans to correct the nations of the lands; and You have strengthened them like a building foundation.

1:13

No Midrashic source is known for this interpretation. Parshandatha conjectures that the word צַּדְיק suggests Zedekiah because of the phonetic similarity of the two words.

The Gemarah (Berachot 7b, Bava Metzia 71a) explains that a wicked man may have the power to swallow up one more righteous than he, but he does not have the power to swallow up one who is completely righteous. This follows Redak's interpretation of the verse, that the prophet is complaining to God that although Israel had sinned, they were still more righteous than Nebuchadnezzar and should not be swallowed up by him.

1:16

The verse may also be explained in the opposite manner, that the fisherman believes that his net is his god, and, so to speak, sacrifices to his net. See *Parshandatha*. Similarly, Nebuchadnezzar attributes his victories and his conquests to his own power, believing that his power is his god.—[Redak, Abarbanel]

1:17

Abarbanel and Mezudath David render: Because of this shall he

empty his net? He shall continually not spare to slay nations. This is to say, when he sees his success, will he regret his deeds and empty his net? On the contrary, he will continue to slay nations without sparing them.

[We have left Rashi's interpretation for last in explaining this verse because it is the most difficult of the interpretations and, in Nach Lublin, is the object of emendations by Shem Ephraim, offered below. Rashi explains:]

Judging from Rashi's references. he is suggesting that the phrase poses a question to which an affirmative reply is expected. prophet asks God, "Does it not appear to You that because of this-because You made man like the fish of the sea-that Nebuchadnezzar arms himself with his net? It may also mean that because Nebuchadnezzar attributes his strength to his god, he succeeds in arming himself with his net. However, Shem Ephraim hesitates to entertain the idea that Habakkuk should be suggesting to God that Nebuchadnezzar is prospering because he attributes his strength to his god. Therefore, Shem Ephraim emends the text to read: It appears to him that he prospers continually, in arming himself with his net because of this-because he attributes his strength to his god. According to him, this phrase is a declarative sentence, meaning: He thinks he is prospering continually in his ability to arm himself with his net because he attributes his strength to his god.

Midrash Psalms (7:17, 77:1) derives its explanation from the clause that follows: וְאֶחָבְּבָה עֵּל־מְצֵוֹר.
explaining the phrase to mean that Habakkuk drew a form (צוּרָה) and stood within it. Redak renders as "my waiting," explaining that the prophet says, "On this perplexity in which I find myself, I wait and look out for what God will answer me concerning the success of the wicked man."

2:2

In the Book of Daniel, God performed deeds to disprove Nebuchadnezzar's false belief that his power came from himself or his god. At first, God sent him a dream, the interpretation of which was not known to any of his wise men or priests. It was known only to Daniel, for God had revealed it to him. Daniel told Nebuchadnezzar both the dream and its interpretation in God's name. Through this experience, Nebuchadnezzar realized that his belief was false, and he came to attribute his strength and power to God. Similarly, after the incident (in the Book of Daniel) of Hananiah, Mishael, and Azariah, Nebuchadnezzar acknowledged God's strength and power.

Even when Nebuchadnezzar suddenly lost his sense (for his excessive pride in his palace) and became like a wild beast, dwelling with beasts for twelve months, no retribution was meted out upon him personally for the harm he had inflicted upon Israel. The kingdom had already been granted to him, to his son, and to his grandson.

Retribution was meted out to his grandson Belshazzar, and all Belshazzar's courtiers, great and small, when Belshazzar demonstrated his haughtiness to the Lord and drank from the holy vessels of the Temple. It is written (Dan. 5:30): "On that night, Belshazzar, king of the Chaldeans, was slain." Many Chaldeans slain. and Babylon was destroyed by Cyrus and Darius, who spared the righteous—the Jews. Thereupon Cyrus proclaimed that the Jews might return to their land.

Here God answers the prophet concerning the [ultimate] success of this wicked Nebuchadnezzar. The intelligent person should ponder over the rest and understand that God's judgments are just, and what God answered him concerning the time of Israel's revenge, which God would wreak upon Nebuchadnezzar, was revealed only by intimation—but the prophet understood from the vision when it would take place. God commanded Habakkuk to write the vision in the book just as it was given to him, only as a hint, not explicitly. There shall be another vision which was not yet revealed concerning the appointed time.-[Redak]

2:3

In any case, we find the time of their sinning four hundred and thirty years, for after this prophecy they tarried there six years. [I.e., the two

of Judah and Benjamin remained in the land for six more years. In four hundred years, there are eight Jubilee Years, and in every Jubilee cycle there are seven Release Years, making a total of fifty-six Release Years and eight years consecrated as Jubilee Years-making all together sixty-four. In thirty-six years there are five Release Years, totalling sixty-nine consecrated years, and this final Jubilee year is also counted in the number, since it was not completed because of their iniquity.

And here, this is what the Holy One, blessed be He, said to Habak-kuk: A vision is already written in the Torah, but it is sealed. You write and explain on the tablets, for a vision of this appointed time will yet be revealed.—[Rashi]

Redak explains: For this vision shall yet be at the appointed time, meaning that the downfall of Babylon shall not take place immediately, but in its appointed time.

and He shall speak of the end— This prophecy shall not speak of the present time but of the end, meaning the seventy years after the destruction of Jerusalem.—[Redak]

though it tarry, wait for it—If this end tarries, wait for it. He says this to those who went into exile and lived in Babylon a long time until they returned from the Babylonian exile.—[Redak]

Abarbanel and Mezudath David, in keeping with the various Talmudic and Midrashic explanations, understand this verse as a reference

to the ultimate redemption. They explain: For there shall be another vision of an appointed time; i.e., in addition to the vision concerning the downfall of Babylon, there is yet another vision concerning the end of the redemption after which there will be no more subjugation, and this vision shall not fail. Even if it tarries for a long time, wait for it and do not despair of it, for it shall surely come in its appointed time: it shall not delay. For this reason, I commanded you to write the prophecy of the downfall of Babylon, so that the people should know that it was performed by God, and thereby believe in the future redemption as well.

2:4

[Here, too, we deviated from the order in Nach Lublin and followed all other editions, in which Rashi explains the derivation of the word אָפָּלָה in its proper place.]

Redak explains that he whose soul is not upright within him, and who has no faith in the Lord, has a haughty spirit in that he does not fear the retribution that will come upon him. So were the souls of Nebuchadnezzar and his grandson Belshazzar, who acted haughtily against God.

2:5

Redak explains this phrase as referring to Nebuchadnezzar. He renders: And surely, the wine drinker who betrays.... God will surely mete out retribution upon

this wicked man, who would drink wine without a limit and, consequently, become hasty in his deeds; slaying without mercy, betraying those who were his allies.

2:6

When Nebuchadnezzar falls, all the nations he had captured will rejoice at his downfall and take up a parable and a figure of a riddle against him.—[Redak] 2:11

Redak explains that the walls were made of stone and the ceilings of wood. Just as the stone built into the wall would cry out that it was stolen, so would the rafter built into the ceiling answer it.

2:14

After the conquest of Babylon, Cyrus announced, "The Lord God of the heavens gave me all these kingdoms" (Ezra 1:2). Thus, all the nations acknowledged the existence of God and His power at that time, recognizing that all the evil that had befallen Babylon had emanated from Him. This is the meaning of the prophecy: For the earth shall be filled with the knowledge of the glory of the Lord, as the water covers the seabed; for they [the nations] will truly know that God supervises the deeds of all humans, to mete out to everyone according to his just deserts.—[Redak]

Redak states further that this interpretation may seem preferable because verse 13 has a parallel in Jeremiah 51:53, which is about the

downfall of Babylon. However. 14. although adequately explained in this context, resembles the Messianic prophecy in Isaiah 11:9 too closely to be interpreted as a reference to the downfall of Babylon and the nations' concomitant recognition of God's providence. Verse 14 is also reminiscent of Jeremiah 31:33, which speaks of the knowledge of the Lord in the Messignic Era. Redak, therefore, prefers to interpret both verses as describing the Messianic Era. Verse 13 is explained: Behold, is it not of the Lord of Hosts?—Although this generation will see the vengeance that God will wreak against Babylon, the nations will see even greater feats that this in the future, when God wreaks vengeance against all the nations that accompany Gog and Magog in their attack upon Jerusalem; when their toil shall become fire, and their weariness vanity, as in the prophecies of Ezekiel and Zechariah.

2:15

Redak explains this verse as referring to Nebuchadnezzar, who would give his captive kings wine to drink in order to intoxicate them and gaze on their nakedness; i.e., on their disgrace. He would deride them and make sport of them in their drunken state. Ibn Ezra explains that God gives the kings the cup of poison, which will intoxicate them with His wrath, as found in Isaiah 63:6. God does this to reveal the kings' disgrace.

Redak identifies לְבָּנִין as Eretz Israel: The violence that you committed against the Holy Land shall cover you and cause you to be lost, so that you will never be seen again.

Redak explains that the land is referred to as the forest of Lebanon; Nebuchadnezzar will be punished for destroying the cities and the houses and the fruit trees. The inhabitants of the land are referred to as cattle.

3:2 revive it—Revive Israel in the midst of these long years of their exile, so that they shall not perish among their enemies.—[Redak]

3:5

Redak explains קשָר as a synonym for בָּדֶר, pestilence. It is a fever which is hot and burns, causing death swiftly.

3:6

the everlasting hills were humbled—The kings and the princes of the early generations, who were compared to mountains and hills (such as Pharaoh, king of Egypt, and the king of Sodom), whom the Holy One, blessed be He, scattered and humbled.—[Kara]

3:7

The prophet now mentions the mighty deeds God performed for us in the wars of Cushan-rishathaim, through Othniel son of Kenaz, and in the war of Gideon against Midian.

3:9

You did all this to fulfill the oaths You swore to the Patriarchs to give the land to the tribes of Israel, making that promise permanent.— [Redak]

3:10

Redak interprets the verse figuratively, alluding to the kings of Canaan, who melted and quaked before Israel. When they heard reports of the miracles performed for Israel in the desert and Israel's victories over the kings of the Amorites, it was as though they had seen the events with their very own eyes.

Mezudath David explains the entire verse as referring to the miracles of the streams of Arnon. The well passed between the mountains and brought out the bodies of the dead Amorites, as described by the words: A stream of water passed. Then the deep gave forth its voice: it reported the miracle. He raised His hand on high: God's power and strength became known through this miracle.

3:12

with wrath You trample nations— This is a repetition of the preceding clause.—[Redak]

3:13

You have crushed the head of the house of the wicked—This is the prophetic past. It is just as though the prophecy was already realized. The reference is to the head of the host of Gog, the wicked.—[Redak]

APPENDIX: ḤABAKKUK

Kara explains:

You went forth to rescue Your people—as Scripture states (Exod. 11:4): "At midnight, I go forth in the midst of Egypt."

to rescue Your anointed-Israel.

You crushed the head of the house of the wicked—(Exod. 11:5) "From the firstborn of Pharaoh, destined to sit on his throne, to the firstborn of the maidservant who is behind the mill."

3:14

they shall storm to scatter reading the scatter me—those who will come with a tempest to scatter me among the nations.

Redak believes that Zephaniah prophesied prior to Josiah's repentance.

Kara. believes that however. Zephaniah prophesied after Josiah's repentance: Although Josiah was perfectly righteous—as stated in II Kings 23:25: "Now, before him there was no king like him, who returned to the Lord with all his heart and with all his soul and with all his possessions, according to the entire Torah of Moses, and after him no one arose"-the decree of the exile was not nullified, only modified, so Judah was not exiled during Josiah's lifetime. This is stated in the two verses that follow (ibid. 23:26-27): "Nevertheless, the Lord did not turn back from His great wrath, for His wrath was kindled against Judah because of all the provocations with which Manasseh had provoked Him. And the Lord said, 'I will also remove Judah from before Me, as I have removed Israel . . .'"

1:4

Kara explains: The remnant of the Baal cult after Josiah's abolition of idolatry. Ibn Ezra renders: The body of Baal.

Abarbanel interprets these as the people who prayed to the pagan deities and their priests.

Redak identifies the מְּלֶרִים as the black-garbed priests, and the כֹּהְנִים as the ancillary priests who per-

formed the sacrificial service. In II Kings 23:5, both Redak and Abarbanel identify the בְּקָרִים as the blackgarbed priests and the cylindrical as the white-garbed priests. Here, Abarbanel and Malbim identify the בְּקָרִים as the idolatrous priests and the vicked and righteous will suffer in the destruction of Jerusalem. Aruch Completum identifies the בְּקָרִים as priests of the fire.

1:5

Rashi is explaining מַלְּכֶּם as their king, the idol they made to be their ruler. Redak, following Jonathan, also understands the phrase this way, explaining that the people of Judah would worship God in conjunction with other deities—a violation of Exodus 20:19.

Abarbanel and Mezudath David interpret this phrase as a reference to people who worship neither God nor the idols, and swear by their king. The word מלף, king, however, appears elsewhere in Scripture as a reference to a deity-cf. Isaiah 8:21 and Amos 5:26. The word מלכם also appears as a byform of Milcom, the Ammonite deity—cf. Jeremiah 49:1, 3. The classical commentators do not suggest this meaning here because the context has no connecwith Ammon. Eliezer of Beaugency renders: by their Molech, the deity to which human sacrifices were made.

Mezudath David explains that the first group was those who once followed God but then ceased to do so, and the second group was those who never sought God. Both groups would perish.

1:8

Others explain that the elite would pretend to be more pious and ascetic than the common people, and to demonstrate their "piety," they would wear garments unlike those of the common people. These elite were, in fact, guilty of practicing evil ways.—[Redak]

Jonathan interprets the phrase figuratively: those who storm to worship idols.

1:9

According to Jonathan, Rashi, and Redak's interpretation, the second half of the verse is not related to the first. Rabbi Joseph Kimchi, however, interprets the two parts together, explaining that when the servants of the princes or the attendants of the king would see a valuable article in a poor man's residence, they would virtually leap over the threshold of the poor man's house to obtain the article and fill their masters' homes with all these coveted prizes. They would fill their masters' homes with wealth obtained through violence and deceit. Ibn Ezra explains that the princes or attendants enter the homes of their masters so swiftly and eagerly with their coveted prizes that it is as though they leap over the thresholds to fill the homes with violence and deceit—to ingratiate themselves with their masters.

1:10

Ibn Ezra and Redak follow this interpretation. The latter points out that this gate is mentioned in Ezra (Neh. 12:39): "And near the fish gate and the tower of Hananel, etc." [Note: Ezra and Nehemiah are considered one book. (Bava Bathra 14b, Sanh. 93b)] Abarbanel conjectures that the fishmongers would sell their fish at that gate. This gate was rebuilt after the return to Zion, (Neh. 3:3). Scholars believe that the fish gate was also called the Gate of Ephraim. (Cf. Daath Mikra and Har-El, This is Jerusalem p. 203.)

According to Redak, Jonathan renders: from the Ophel, the fortress of Zion. The Ophel is believed to have been in the vicinity of the Huldah Gate, south of the Temple Mount (Har-El, ibid., p. 92). Parshandatha quotes a manuscript that reads: from the Dung Gate.

Har-El locates this "second" gate at the southern end of the Lower City. That location makes it "הְּשְׁנָה," not because it was second to the fish gate, but because it was between two walls. (Cf. Har-El, ibid., pp. 201f.) Even before modern archaeology, Mezudath Zion had defined the הַשְשָׁה as the space between the two walls.

Redak identifies the σψφ as the study hall, as in II Kings 22:14, where Scripture tells us that Huldah the prophetess was sitting in Jerusa-

lem in the מְשְׁנֶה, translated by Jonathan as the study hall.

1:17

Rashi alludes to the Rabbinic maxim (Yevamoth 61a) based on Ezekiel 34:31: "You are called man. but the heathens are not called man." The rationale for this maxim is found in Oleloth Ephraim. He explains that there are several names for man in Hebrew: אדם, גבר, איש, אנוש. Each of them appears in Scripture in the plural form as well as in the singular, with the exception of אדם אדם. אדם is therefore taken to refer only to a group that is completely united, with one persuasion. This unity is found only in Israel, God's people, who cling to Him and His Torah (Anaf Yosef to Ein Yaakov, Yevamoth ibid.).

The intention of the phrase is that the men will be within the besieged cities, where they will live on bread and water.—[Redak] 2:3

We also find, in the words of the Psalmist (79:2): "They gave the bodies of Your servants as food for the birds of the heaven; the flesh of Your pious ones to the beasts of the earth." Although they were righteous, they fell by the sword with the wicked.— [Redak]

Seek righteousness—Seek righteousness with the others; strive with all your might to bring them back to the good way.—[Redak]

on the day of the Lord's wrath— Although the Lord's wrath will be upon you, let your hostile neighbors not rejoice at your downfall.—
[Redak]

2:4

Redak offers an explanation of the verse that is similar to Rashi's first explanation, adding that this last phrase is a sort of play on words: The enemy will drive out the community of Ashdod at noontime as the destruction that wastes at noon. Rashi and Redak both allude to Psalms 91:6, where Rashi explains that Dog is a demon that wreaks destruction at noon. Ibn Ezra identifies the Dog as a pestilence.

and Ekron shall be uprooted—Heb. וְעֶקְרוֹן חֵעֶקֵר. This, too, is a play on words. The prophet does not mention Gath, the fifth capital city of the Philistines, since it belonged to the kings of Judah at that time.—[Redak]

2:5

Canaan the land of the Philistines—As in Joshua (13:3): "From the Shihor, which is before Egypt, to the borders of Ekron, northward; which is counted to the Canaanites, the five lords of the Philistines..."—[Redak]

2:6

Other exegetes explain בְּהַתְּה as an expression of digging (פְּרָיָה). Redak renders: dugout dwellings of shepherds, where they would keep their flocks. Eliezer of Beaugency renders: places where the shepherds would dig wells to water their flocks.

That is, this गृह shall be their portion upon their return from the Babylonian exile.—[Ibn Ezra, Redak]

Redak points out that the word הָּבֶּל in verses 5f. is rendered by Jonathan as סְפַר, border, but in this verse, Jonathan renders הָבֶּל , lot.

2:10

Abarbanel quotes Pesikta d'Rav Kahana (pp. 137b, 138a): You find that when the sins were instrumental [in bringing about the destruction]. and the gentiles entered Jerusalem, Ammonites and Moabites accompanied them and entered the Holy of Holies. They took the cherubim, put them into a basket, carried them all over the streets of Jerusalem, and said, "Didn't the Jews say that they do not worship idols? Look what they do!" This is the meaning of the verse: Since Moab and Seir said (Ezek. 25:8), "Behold! The house of Judah is like all the nations, etc." What were they saying? "Woe! Woe! They are all the same." At that time, the Holy One, blessed be He, said: "I heard the taunts of Moab, etc."

2:11

Ibn Ezra explains: Then the fear of the Lord and His might will appear over them.

2:12

they are—Although the prophet commences in the second person, he switches to the third person, as is often found in Scriptures. Others render: slain by the sword like them; i.e., like the aforementioned Moabites and Ammonites. Although you are far from Eretz Israel, you harmed Israel, and shall therefore be slain by My sword.—[Ibn Ezra, Redak]

3:2

She did not accept reproof—from the fate of the Ten Tribes, who were punished for their sins.—[Mezudath David]

She did not trust in the Lord—but sought aid from the kings of other lands.—[Mezudath David]

She did not draw near—to seek aid from Him.—[Mezudath David] Jonathan paraphrases: And to the service of God she did not draw near.

3:3

roaring lions—Lions that roar over the prey they have seized. So do the princes seize and rob.—[Kara]

3:18

Redak explains נוגי as an expression of sadness (נְגוֹין), comparing this context to Lamentations 1:4, בַּחְּלֹחָיָה, her virgins are saddened. He renders this verse: Those saddened by the appointed time I have gathered, for they were of you. He explains: Those who were sad because of the appointed time of the redemption, which took so long, I will gather in to you; for they were of you, and they went out into the exile. Now I have gathered them in

to you. The intention [of the verse] may be that the descendants of those driven into exile will be gathered in at the time of the Messiah. It may also be an allusion to the resurrection of the dead at that time.—
[Redak]

Ibn Ezra expounds: Those who were sad because of the gathering of Israel on festivals (i.e., because of the cessation of the gatherings on festivals)—Behold, I have gathered them to you, for they were from you (i.e., their forefathers were from you).

The Rabbis of the Talmud (Berachoth 28a) explain מנגי as an expression of delay, according to the reading of Yalkut Machiri. Since they delay the appointed times of prayers, they will be destroyed. Rashi explains או as an expression of sadness or of destruction, based on our reading in the Talmud: Those who delay the times of the prayers and the festivals will be grieved, gathered in, and destroyed.

The first missing item was the Ark, with its cover and cherubim, all counted as one (Rashi). According to some of the Sages, the Ark was hidden in its place. According to others, it was carried off to Babylon.

The second missing item was the Urim and Tummim, which, according to Rashi, were pieces of parchment upon which certain of God's names were inscribed. These were placed in the folds of the choshen, the breastplate of the High Priest, serving as an oracle. They illuminated the letters on the twelve stones of the choshen and inspired the Kohen with the ability to combine the letters in their intended order, enabling him to read the Divine message. (For the various views concerning the procedure for, and the method of, the Urim and Tummim replying to inquirers, cf. Shaffer, Bigdei Kehunnah, pp. 100-104.)

The third item was the fire that descended from heaven, a coal that fell from heaven in the time of King Solomon and remained on the altar until King Manasseh removed it. As long as the coal lay on the altar, crouched like a lion, it miraculously burned the sacrifices. (There was, nevertheless, a mitzvah to bring other fire that had been ignited by a human.) In the time of the Second Temple, the fire did lie on the altar, but it was crouched like a dog, and it did not burn.

The fourth item was the Shechi-

nah, which did not rest in the Second Temple. The fifth was the Holy Spirit, the spirit of prophecy, which ceased after the fourth year of the rule of Darius II (Yoma 21b; Rashi ad loc.).

1:12

Alshich explains that Scripture is referring to the two prophecies that came to Haggai; the first, in which God merely told him of His complaint against the people, that they had failed to attempt to rebuild the Temple, and the second prophecy, in which He actually commanded the people to commence the construction.

2:6

Redak explains:

Yet one: it is little—I will do one more favor for you. It is little and easy in My eyes to do it, and it will be more beneficial than the building of the Temple now, because now you have enemies. Then all the nations will honor the Temple with offerings, and with silver and gold, which they will bring. Some say that this promise refers to the time of the Hasmoneans, and some say that it refers to the time of Herod. It actually took place in both times, as recorded in the book of Joseph ben Gurion (chap. 55). We find there, too, that there was a great earthquake in Herod's time. Even according to that account, the verse is parabolic, for the heavens do not shake.

After the Hasmoneans vanquished the Greeks, Judea was not molested by any of the nations, unlike during the period of the First Temple, when there had been no peace from the reign of Rehoboam on.

2:9

They explain the verses as follows:

[6] For so said the Lord of Hosts—Do not fear, for so said the Lord of Hosts:

Yet one—In addition to the Temple that was destroyed, there will be another one, the Second Temple.

which is but a little while—It will last but a little while.

and I will shake up the heaven and the earth—I will bring destruction upon this Temple. It will be as though the stars in their orbits are warring against Israel, and the kings of the nations of the earth will assemble to wage war upon Israel.

and the sea and the dry land— Many armies will come upon Israel, some by land and some by sea, and they will destroy the Temple.

[7] And I will shake up all the nations—But after this, at the time of the redemption, I will shake up all the nations to come upon Jerusalem to wage war. This will be the war of Gog and Magog.

and they shall come [with] the precious things of all the nations—They will bring all their wealth with them.

and I will fill this House with glory—Then I will fill this House with glory, for the heathens will

perish there. Israel will plunder their riches and bring the glory of the riches to the House of God, which will stand in the very place that the Second Temple will stand. Therefore, God calls it "this House."

- [8] The silver is Mine, etc.—and it is in My power to bring them here.
- [9] this last House—The House that will stand in this place in the future.

than the first one—that Solomon built

and in this place—In Jerusalem I will then grant peace, and no more violence will be heard.—[Abarbanel, Mezudath David]

2:12

Shmuel suggests that the carcass touched the garment, the garment touched the bread, the bread touched the pottage, the pottage touched the wine, and the wine touched the oil (or other food), making the oil (or the food) a fifth degree contamination, which is, indeed, not contaminated; ritual contamination does not extend to a fifth degree even with hallowed foods.—[Rashi to Pes. 17a]

Similarly, Rabbenu Tam explains that according to Rav, the carcass touched the garment, the garment touched the bread or the pottage, one of these touched the wine or the oil, and one of these touched any other food. Hence, there is a sequence of carcass, garment, food, liquid, food—making the final food a fourth degree contamination. Accordingly, the priests erred in say-

ing there was no contamination. According to Shmuel, states Rabbenu Tam, the carcass touched the garment, which touched something else, which, in turn, touched the bread or the pottage, making the final food a fifth degree contamination, which does not become contaminated even in the case of hallowed food—so the priests did not err.

2:13

According to Rav, the priests erred in answering the original question posed by Haggai, not knowing that there is a fourth degree of contamination in the case of hallowed things. In this second case, however, they did not err, because they were familiar with the laws of the contamination of a dead body, and they knew that the third degree of contamination is indeed contaminated. The dead body is an avi avot hatumah; the bread, an av hatumah; the pottage, a first degree; the wine, a second degree; and the oil or food a third degree. According to Rabbenu Tam, as mentioned above, the dead body touched the garment, making the garment an av hatumah, and raising the status of each contaminated article one step. Hence, according to Ray, the final contaminated food is a third degree, and, according to Shmuel, it is a fourth degree. (Mezudath David and Redak concur.)

2:14

This apparently follows Rav, according to whom the priests replied to the first question incorrectly. The prophet, therefore, reprimanded them for their ignorance in the laws of ritual contamination. According to Shmuel, however, they answered both questions correctly. The Gemara explains that the prophet warned them that they would deteriorate spiritually and commit other sins in the future, by dint of which their sacrifices would be deemed contaminated. Redak explains that their sacrifices were deemed contaminated because they neglected the construction of the Temple. He explains "this people" as a reference to the priests.

and so is this nation—Israel; all of them are guilty of neglecting to rebuild the Temple. The priests should have inspired the people to perform their sacred task of rebuilding the Temple. Because they did not do so, but continued to sacrifice on an altar without the Temple, showing that they did not care to honor Me, their sacrifices are regarded as unclean.—[Redak]

2:23

for I have chosen you—I have chosen your descendant to be the King Messiah.—[Abarbanel, Mezudath David]

saying—Heb.אלאל, lit. to say. Redak explains: this means to say to Israel, since we find the prophecy directed to Israel in the following verses. Ibn Ezra prefers: saying to the prophet. In the following verses, the prophet represents the people of Israel.

1:8

Zechariah's visions are enigmatic, as are those of Daniel. This is not true of the visions of earlier prophets, and is because prophecy had been weakening since the exile. Zechariah and Daniel did not explain their words, and they did not understand the visions presented to them. הְאֵיהֵי הֵלִילָה should be understood: I saw in the visions of the night this vision that I saw.— [Redak]

This was a status symbol of rulership, that the horses were not all of one color, but one was red, one was white, and one black; and he was the prince over all of them.—[Kara] This is no clearer than the Hebrew. Aruch reads קחחין, which is explained in Aruch Completum, based on the Arabic cognate, as night-black. Redak also points out that סוּסִים is a substitute for the black horses in the second chariot mentioned in 6:2 (below). (The fourth chariot was not shown in this vision since it was far off, as will be explained later.) Malbim defines the color as a hue of a mixture of red and white. Perhaps this is the origin

of the English translation "sorrel."

There are number of variant readings of this final passage; cf. Maharsha to Sanh. ad loc.

Rashi explains that the vision has the image of Nebuchadnezzar, to which all the Jews prostrated themselves, except Hananiah, Mishael, and Azariah. Only they risked their lives to sanctify God's Name. Redak quotes his father, who explains the prophecy as figurative of the four kingdoms mentioned in Daniel's vision (chapter 7). The red horse signifies Nebuchadnezzar. appeared in his own dream (Dan. 2:38) as the "head of gold." The gold has a red tinge, here represented by the red horse. The three horses of various colors represent the other three kingdoms. The man riding on the horse represents the angels who rule over the world, and through whom God's mission is accomplished. This particular angel was sent to uproot the kingdom of Babylon. Although Babylon had not existed for two years already, it was presented to the prophet in his vision to give him a complete picture of the four kingdoms. As the superscription indicates, this vision came to him in the second year of Persian rule under Darius.

and he was standing among the myrtles—This refers to the people Israel, who resemble myrtle trees, which give off a fragrant scent. So were the Jews in Babylon endowed with the fragrant scent of the commandments they observed. The

angel was standing among them to redeem them from the "pool," representing Babylon, a swampy and marshy terrain.

and after him were red, black, and white horses—These horses, apparently, had no riders, and the man riding on the red horse was an angel who ruled over other angels. Perhaps the [other] red horses were Nebuchadnezzar's son and grandson. If so, the fourth chariot (of chapter 6) is not mentioned. That is because it was a long way off.—
[Redak]

2:1

The Lublin edition omits mention of the kingdom of Edom probably to satisfy censors since Edom represents Rome, which was succeeded by the European countries of our times. Proof of this conjecture lies in the Warsaw edition, in which Media is not mentioned. Thus, in the Warsaw edition, Redak mentions only three separate kingdoms, but counts them as four. The Lublin edition added Media to give the illusion that Persia and Media are to be counted as two kingdoms, making the total four. Kara's commentary has been disturbed even more, to read: Chaldeans, Persia, Babylon, and Media.

2:8

Jerusalem shall be inhabited like unwalled towns—Let him not think—as you do—that this will be the measure of the city in the future, for it is not so. The measure is merely to show that it is small now, com-

pared to its size in the future, when it will be inhabited like an unwalled town, as if it would have neither limit nor measure. There will be so many people and cattle within the city that a wall will not contain them.—[Mezudath David]

2:13

And you shall know—When this prophecy is fulfilled, you shall know that God sent me. This will be in Messianic times.—[Redak]

3:2

Redak explains that the angel of God said, "The Lord shall rebuke you, O hinderer, and the Lord shall rebuke you Who chooses Jerusalem," and not permit you to hinder the rebuilding thereof. "Is not Joshua like a brand plucked from fire so that it will burn no longer?" Joshua was saved from the fire of the exile to return to Jerusalem—to build the Temple and officiate there as High Priest.

Genesis Rabbah (ad loc.) explains that Hananiah, Mishael, and Azariah entered the furnace only on the condition that a miracle would be performed for them. They entered the furnace either so that they would be saved by a miracle, thus hallowing God's Name by demonstrating His power, or to sacrifice their lives for the hallowing of His Name. This is not to say that they entered the furnace with the intention that they would be saved by a miracle, for, in that case, a miracle would not have been performed for them.-[Mattenoth Kehunnah]

Ibn Ezra and Redak explain that the priests were worthy of a miracle.

Jonathan identifies the Shoot as the Messiah; i.e., although I will bring you this salvation now, I will later bring you a greater salvation: the coming of the Messiah.—
[Redak] Ibn Ezra and Redak point out that the Sages (Sanh. 98b) say that the Messiah will be named Menahem, and the word און, the Shoot, has the same numerical value as ממום

מ	=	40	Z	=	90
3	=	50	מ	=	40
п	=	8	п	=	8
	=	40			
138			138		

3:9

Redak also quotes his father, who explains the number literally as referring to these seven: Joshua, Ezra, Zerubbabel, Nehemiah, and the three prophets, Haggai, Zechariah, and Malachi. (This interpretation does not follow the Rabbinic maxims that Zerubbabel is identified with Nehemiah and Malachi with Ezra.)

It was as though the stone had been tied up during all the years that the construction had been suspended. Now God would untie the stone and place it in the building. This phrase may also be rendered: I will engrave its engraving; i.e., I will complete the building. Since it is customary to decorate the stones with engravings of flowers and

knobs when the building is completed, the prophet uses this expression to refer to the completion of the Temple.—[Redak] God Himself will engrave the stones; i.e., He will give the people the power to complete the Temple.—[Mezudath David]

6:10

Abarbanel explains that the Jews who had returned from the exile were reluctant to accept the donations of those who remained in Babylon and did not migrate to Eretz Israel to participate in the building of the Temple. God, therefore, specifically instructed the prophet to accept the silver and gold that the future immigrants named in this verse were to bring.

6:11

Redak conjectures that the second crown was to be placed on the head of Zerubbabel, who was heretofore known as the governor of Judah, but would now be known as king. Abarbanel objects strongly to Redak's theory, saying that Zerubbabel never ruled in Jerusalem, but rather, returned to Babylon. The second crown was reserved for the future, when it will be placed on the head of the King Messiah. (Cf. below.)

6:12

Rashi's allusion is to Jonathan, who paraphrases: Behold, a man whose name is Messiah is destined to be revealed, and he will become great and build the Temple of the Lord. (This concept is also in Lam.

Rabbah 1:16 and Pirke d'Rabbi Eliezer, ch. 48.)

As mentioned above, Abarbanel also explains the verse as applying to the Messiah. He cites this verse as the reason the second crown was not given to Zerubbabel. He explains that the prophet is to tell Joshua that although the crown of the kingdom belongs to Zerubbabel and his descendants, he is not to receive the crown, because he is only a shoot; he has not grown. The one who will wear the crown, however, will spring up from Zerubbabel's place; this will Messiah. Zerubbabel. however, will build the Temple of the Lord—the second Temple that is now being built.

Mezudath David explains that Zerubbabel is called the Shoot because the Messiah will spring from his descendants; Zerubbabel will build the Temple of the Lord as a sign that the Messiah will do the same.

7:9

As a reward, God will execute justice against your enemies and will perform loving-kindness and mercy for you.—[Malbim]

7:13

Redak renders: Just as he called to them in My name and they did not hearken, so will they call and I will not hearken. According to Redak, the verse either refers to one of the early prophets, or it is meant collectively, referring to all of them, as Jonathan renders: And it shall come to pass (sic), as the prophets prophesied to them and they did not listen, so shall they pray to Me and I will not listen.

8:2

This chapter is a consolation for the future, for the Messianic era, preceded by the war of Gog and Magog, when the nations will attack Jerusalem. Then I will be jealous for her, and I will pour out great fury upon all the nations attacking her.—[Redak]

8:4

Abarbanel and Malbim explain that this verse is an assurance that there will be peace, and that the Jews will not be exiled from the land during the reign of Darius. It will be so peaceful that even the weakest of the population, the young children and the old men and women, will sit in the streets of the city without fear.

8:8

Mezudath David explains that not all the people would live in Jerusalem, because that is impossible; rather, the phrase means that all Israel would have a share in Jerusalem, as is delineated at the end of the prophecy of Ezekiel.

8:12

Malbim explains that peace is the seed that helps produce the fruit of the trees and of the earth, to such an extent that the earth responds with grain, wine, and oil; the heavens respond to the earth with their dew,

and God responds to the heavens with peace.

8:13

Fear not—Therefore, fear not the messengers of the gentiles who belittle this Temple, and strengthen your hands to complete the building.—[Mezudath David]

9:1

Redak quotes the remainder of the Sifre, which reads:

R' Judah said to R' Yose: How then do I explain (Ezek. 41:7) "And it became broader as one circled higher?" [Answered Yose:] That Eretz Israel is destined to become wider on all sides, like a fig that is narrow at the bottom and wider at the top. And the gates of Jerusalem are destined to reach to Damascus. And so Scripture says: (Song 7:6) "Your face is like the tower of Lebanon, overlooking the face of Damascus." And the exiles will come and encamp there, as it is said: And Damascus is his resting place.— [Redak]

Kara quotes Pesikta, which varies from the above reading in stating that Eretz Israel will reach Hadrach, and the Temple, where the Shechinah rests, will extend as far as Damascus. [This reading does not appear in extant editions of Pesikta d' Ray Kahana.]

Redak explains the verse to mean either that this prophecy concerns the land of Hadrach and Damascus, where God's resting place will be, or that Scripture is telling us that the prophecy of God will at one time be in Hadrach and Damascus, just as it will be in Eretz Israel.

9:6

Redak remarks that some of our Sages maintain that Elijah will purify the מקנוים. He therefore explains that the Philistines themselves will dwell in their cities as strangers and foreigners because the cities will be under the rule of Israel. It is in this way that their pride will be cut off.

9:7

Esau will abandon the practice of devouring the blood of the slain and return to God's worship.—[Ibn Ezra] I will destroy the wicked among them, and those remaining will worship God.—[Redak]

Others render: And he shall be like a prince in Judah, meaning that the Philistines shall be as the most prominent Judahites in their worship of God.—[Ibn Ezra, Redak]

Redak equates this verse with Isaiah 56:7: "I will bring them to My holy mount, and I will cause them to rejoice in My house of prayer. Their burnt offerings and their sacrifices shall be acceptable upon My altar, for My house shall be called a house of prayer for all peoples."

Others explain that Ekron shall pay tribute to Israel, much as the Jebusites, the inhabitants of ancient Jerusalem, once did.—[Ibn Ezra, Redak]

9:8

I will be as a camp to the house of

Israel, which is My house since My name is upon Israel. It is as if a great camp is with them, so that they need not fear any army that seeks to encamp against them, nor do they need to fear anyone passing. The intention is that no one will come to harm Jerusalem, for all those around it will be those who worship God and serve Israel.—[Ibn Ezra]

9:14

Redak explains that God will wage war for the Jews, thereby revealing that the Shechinah is with them.—[Mezudath David] That the Shechinah is with Judah and Ephraim.—[Ibn Ezra]

and His arrows shall go forth like lightning—Swiftly and brightly, like lightning.—[Mezudath David] In keeping with the metaphor of the bow, Scripture likens God's victory to arrows.—[Ibn Ezra]

Ibn Ezra and Redak also follow Targum Jonathan and render: with the whirlwinds of the south. The prophet mentions the south because it is the source of the whirlwinds, as in Job 9:9 (Cf. Rashi ad loc.)

9:15

Not only will God protect them so that their enemies will not vanquish them, but they will devour their enemies and seize the remaining ones for slaves. The prophet calls the Greeks sling-stones in contrast to the Israelites, who are called crown stones, the precious stones placed in a king's crown.—[Redak]

and they shall drink—They shall [figuratively] drink the blood of their enemies.—[Redak]

Others define these as the corners of the altar upon which the blood of the sacrifices was sprinkled.—[Kara, Redak]

10:6

for I am the Lord their God—in Whose power it is to lavish goodness upon them.—[Mezudath David]

and I will answer them—And so will I answer them whenever they call to Me.—[Mezudath David]

10:7

as if [with] wine—Like a person who drinks wine, which cheers him up, so will Israel rejoice.—[Targum Jonathan, Kara, Redak] Alternatively, as with wine. The "beth," meaning "with" is missing.—[Ibn Ezra]

And their children shall see and rejoice—The small children and the youths, who are not accustomed to waging war, shall witness their fathers' victory over the enemies and rejoice.—[Redak]

their heart shall be joyful with the Lord—With the salvation of the Lord.—[Mezudath David]

10:9

Jonathan renders: And they will achieve longevity with their children, and they shall return.

10:10

And to the land of Gilead—That is on the eastern bank of the Jordan.—[Redak]

and I will not save [them] from their hand[s]—because they sinned against Me.—[Redak]

11:7

Mezudath David explains that the prophet is stating: And I tended the flock of slaughter as God had commanded me. I had pity on them since they were the humblest of the flocks, and I took for myself two staffs to lead them: one called Pleasantness, a staff whose strokes did not cause pain; and one called Destroyers, whose strokes hurt and destroyed them.

11:8

Abarbanel and Mezudath David offer another interpretation, that the three shepherds are the three sons of Mattathias, the son of Johanan the High Priest. Mattathias's three sons. Jonathan, and Simon, Judah, reigned for a total of thirty years, and were then cut off from the world [they died]. Judah reigned six years; Jonathan, six; and Simon, eighteen. Since years are sometimes referred to is days in the Bible, thirty years may mean a month. Although Mattathias himself reigned for one year, his reign is not counted because it was so brief, and because at his advanced age he was assisted in his reign by his sons. His other sons are not mentioned because they did not serve as monarchs; they assisted their brothers Judah, Jonathan, and Simon in their reign.

Malbim offers yet another

interpretation, that the three shepherds are the kings of Persia that were kind to the Jews: Cyrus, Artahshasta, and Darius. Darius, in fact. gave them permission to rebuild the Temple and the wall of Jerusalem, as described by Ezra and Nehemiah. After the death of Darius II, all the good that the three Persian kings had done for them was terminated. Alexander of Macedon conquered Persia, and after his death, the kings of Greece no longer dealt favorably with Israel, but caused them much distress. The kingdom of Persia was divided into three provinces: Babylon, Media, and Persia (Cf. Dan. 6). This is why Daniel envisioned Persia as a bear with three ribs in its mouth between its teeth.

The Talmud (Taanith 9a) interprets the shepherds as the three leaders of Israel during Israel's travels in the desert: Moses, Aaron, and Miriam. Israel was granted manna on the merit of Moses, the clouds of glory on the merit of Aaron, and the well on the merit of Miriam. As Moses, Aaron, and Miriam each died, these gifts were maintained on the merit of the leaders who followed them. When Moses died, the grief was as if all of them had died within one month.

11:12

As explained in Hosea, a יְּמֶּה is thirty הְּמֶּה, and a הְמֶּה, fifteen; hence the derivation of the thirty righteous men in Eretz Israel and the fifteen in Babylon.

Kara explains that the few men

mentioned by Jonathan who did God's will were the exiles of Jeconiah and his colleagues, who were righteous. Redak understands the Targum to mean that a few people repented, but he, himself, interprets the verse literally: In addition to Daniel, Hananiah, Mishael, Azariah, Jeremiah, Ezekiel, and Zephaniah, there were surely other righteous men not mentioned in Scripture. This is indicated by the Psalmist (79:2): "They have given the corpses of Your servants as food for the birds of the heavens; the flesh of Your pious ones to the beasts of the earth."

11:15

This is a staff with which a foolish shepherd leads the flock; one who does not care for the sheep, but strikes them cruelly and destroys them.— [Mezudath David] This is a sign to Israel that the gentiles, who are wicked shepherds, will rule over them.—[Kara] Others interpret this as an allusion to Herod, the cruel ruler who succeeded the Hasmonean dynasty.—[Redak]

11:16

Redak defines THE as the lambs. The gentiles will not look out for the young as the shepherd looks out for the lambs, to be sure they have not strayed away from the flock.—[Kara] The young sometimes remain behind the flock. This shepherd will not seek out the young to find where they strayed.—[Mezudath David]

This quotation from Menahem

appears only in the Lublin and Warsaw editions, not in any manuscripts.—[Parshandatha]

Redak and Kara explain that the sheep can only stand in place and that it requires help to move.

As a shepherd chooses a fat sheep and devours it, so will the nations devour the property of the wealthy ones of Israel.—[Kara]

This prophecy refers to Edom. In mss., the reading is: And similar to this, Daniel said concerning Edom, etc. This is based on Jonathan, who renders: And he shall finish their residue. [The figure is of the shepherd who devours the sheep completely, even breaking the hoofs and devouring the last morsel.] Others interpret this shepherd as one who beats the flocks, breaking their hoofs so that they are not able to walk.—[Redak]

11:17

Redak renders: A sword shall come upon his arm and upon his right eye. Redak explains that his interpretation is not to be taken absolutely literally; the shepherd's arm will wither, and his right eye will dim.

12:2

Redak explains: The poison cup shall be on Judah, too, in the siege upon Jerusalem. In the beginning, the cup of poison shall be on the children of Judah when they come against their will to participate in the siege upon Jerusalem. When the armies of Gog and Magog march on

Jerusalem after the redemption, they will come through the land of Judah, for their aim will be to conquer Jerusalem. They will not bother to conquer the rest of the Holy Land since it will fall by itself after the downfall of Jerusalem. Instead, they will go through Judah on their way to Jerusalem and take the Judeans along with them to aid them in their attack on Jerusalem. This will be a serious distress to the Judeans, called a cup of poison.

12:6

Abarbanel (as mentioned in Micah, 3:11) believes that after Jerusalem was destroyed by Titus, it was rebuilt by Hadrian on a different site. In concert with this verse, Joseph Schwartz (Tevuoth Haaretz, chap. 7) takes exception to Abarbanel's theory, maintaining that the Old City of Jerusalem was indeed rebuilt on the original site of the Holy City. He notes that Abarbanel's proof is that the tomb of the Nazarene is in the present-day city of Jerusalem, although the dead were never buried within the cities, and surely not within the Holy City of Jerusalem. Schwartz's refutation is the tradition that the site marked as the tomb is the wrong site. This is proven from Josippon and other sources.

12:10

In Elijah Rabbah (ch. 18), we read that the child whom Elijah revived was the messiah son of Joseph. Elijah requests that the widow make a small cake for him first, and then make cake for her and her son. This is to show that in the ultimate redemption, he, Elijah, will come first, to gather the exiles, and the messiah will follow him.

The account of the death of the messiah son of Joseph is found in various versions in Ma'aseh Daniel (Ozar Midrashim, p. 102), Sefer Zerubbabel (ibid., pp. 159, 160), and Midrash Psalms 60:3. In this last midrash, we are told that God will redeem Israel through the messiah son of Joseph, and the messiah son of David. As in the previous midrashim, the former is known as Nehemiah the son of Hushiel. In the war of Constantinople, he will be found dead outside Jerusalem: thereupon Israel will cry: "Give us aid from an adversary, and the salvation of man is vanity. Through God we will gather strength, and He will trample our enemies."

Redak explains that Israel will feel so exalted that if one person is stabbed, the nation will feel as if this stabbing is its downfall. They will mourn for him as one mourns for his only son. This reaction is reminiscent of that of Joshua and the people when they lost thirty-six men in the battle of Ai. Redak questions the interpretation of the verse as an allusion to the messiah son of Joseph, since no explicit mention is made of him.

12:11

Ibn Ezra and Redak take this verse as an allusion to an incident occur-

ring in the prophet's time that is still unknown to us.

13:6

Ibn Ezra explains: If, indeed, you are not a prophet, what are these wounds between your hands, for the wounds indicate that you prophesied, and your parents castigated you. To this he will reply that he was playing with his friends, and they wounded him in sport.

Redak says he will reply that he was wild and did not occupy himself with his farming, therefore his friends castigated him for his slothfulness and bound his hands and feet so that he should not run away.

When the person in these verses denies being a false prophet and claims to be a farmer, the inquirer will ask further, "What are these wounds between your hands? Are they not indication that you were a prophet and were punished by your parents for false prophecy?" Thereupon, the person will reply, "I was smitten in the house of my friends," meaning they smote me to guide me on the straight path. I was never a salse prophet. But Malbim explains that the false prophets would beat and gash themselves and their colleagues so that the spirit of prophecy would rest upon them; we find this behavior on the part of the prophets of Baal on Mt. Carmel at the time of Elijah.

Redak explains the entire episode as referring to the future, as the prophet Joel (3:1) prophesied: "And it shall come to pass afterwards, that I will pour out My spirit upon all flesh, and your sons and daughters shall prophesy, etc." In the future, those who do not achieve the gift of prophecy will envy those who do, and they will pretend that they, too, are prophets. Their parents, who will recognize that their prophecy is false, will rebuke them and say to them, "You shall not live, for you have spoken falsely in the name of the Lord."

Rabbi Joseph Kimchi explains this episode as referring to those rising up from the dead, as described in Daniel 12:2: "And many of those who sleep in the dust of the earth shall awaken; some for everlasting life, and some for shame and evercontempt." Those who denied the existence of God, as well as those who did not deny it but prophesied falsely in His name-while not guilty of idolatry, they will rise with boils and lesions on their skin. This will be their punishment for the sins they committed during their lisetime. Everyone will recognize that they prophesied falsely and that they should thereby suffer disgrace, as the prophet states: "And it shall come to pass on that day that the prophets shall be ashamed, each one because of his of his vision prophecy"—his false prophecies in days gone by.

The false prophets will not wear the hairy mantles they wore during their lifetime, when they pretended to be pious men to convince the people to believe their prophecies and visions. In the future, when people recognize them for what they were, they will deny that they ever pretended to be prophets. They will claim that they were farmers because people of the land had engaged them to watch their cattle. When asked about lesions on their skin, they will answer that these are the wounds they received for neglecting their studies.

14:5

According to Redak, the valley of the mountains is the crevice formed between the two halves of the Mount of Olives, which will close up, much as the earth closed over the band following Korah in his rebellion against Moses. When this crevice is stopped up, it will reach the tops of the two mountains; i.e., it will be completely stopped up, not half of it or two thirds of it.

Redak explains the passage according to the Nach Lublin reading:

And you shall flee to the valley of the mountains—When the mountain splits, the sound of the rumbling will cause [the nations] to flee into the valley formed by the crevice in the mountain.—[Redak]

14:6

Redak defines אָקְרוֹה as clear light and אָפָאוֹן as thick fog. On that day, there will be neither clear light nor thick fog. This metaphor means there will not be full relief, nor will there be only troubles; Scripture states further that it will be neither day or night.

14:7

According to Nach Lublin, Rashi reads: For they will be before the days of our Messiah, and there is no subjugation in those days. Redak explains: The day shall neither be entirely a relief from all troubles, nor shall it be entirely beset with troubles.

14:9

In his commentary on Proverbs (27:27), Rabbi Elijah of Vilna explains that the word מֵלֶך denotes a king whose sovereignty is accepted willingly by his subjects, as opposed to a מושל a ruler who compels his subjects to accept his sovereignty without their willing acceptance. Currently, only the Jewish people accept God's sovereignty; the nations of the world are compelled to comply with His will. In the future, however, God will be the מֵלֶךּ over all the earth, as everyone will accept His sovereignty and worship Him wholeheartedly.

Ibn Ezra explains: On that day, the Lord shall be the one King.

Ibn Ezra explains this passage as an allusion to the Tetragrammaton. In those days, everyone will pronounce God's name as it is written. This interpretation is found in Pesachim 50a. Rambam (Guide, vol. 1, chap. 61) explains that because God has many names derived from His many deeds, some are inclined to believe that He has as many descriptions, derived from these names. Therefore, in the future He will be called only by the Tetra-

grammaton, which is His proper name, not derived from any deed.—[Redak]

14:12

in his mouth—Lit. in their mouth, in the mouth of each one of them.—
[Mezudath David]

14:16

from year to year—After each lapse of a year.—[MezudathDavid] to the King, the Lord of Hosts—Whom they recognized as the King of the entire earth.—[Redak]

14:21

Redak explains that the number of pots required for sacrificial purposes will increase dramatically to accommodate the vast increase of people bringing sacrifices. Consequently, the number of pots in the Temple will not suffice. It will therefore be necessary to consecrate all the pots in Jerusalem and in Judah to have enough for all the sacrifices.

all who sacrifice—peace offerings.—[Mezudath David]

in the hand of Malachi-He was one of the last prophets, a contemporary of Haggai and Zechariah's, who prophesied during the period of the Second Temple. While the time of Haggai and Zechariah's prophecy is stated explicitly in Scripture, the time of Malachi's prophecy is not. It appears from Malachi's Book, in which the building of the Temple is not mentioned, that he was the very last prophet, prophesying after the rebuilding of the Temple. He was also not mentioned in Ezra 5:1 and 6:14 as a prophet who prophesied before the rebuilding of the Temple with Zechariah and Haggai.-[Redak]

Ibn Ezra also considers Malachi the last prophet, based on the conclusion of his prophecy, in which he exhorts Israel to remember the law of Moses, implying that there will be no more prophets to warn them about this in the future. However, the Talmud (Megillah 15a) places Malachi with Haggai and Zechariah, in the second year of Darius.

There is a controversy in the Talmud (ibid.) concerning the identity of Malachi: whether he is identified as Ezra, as is the view of Rabbi Joshua ben Korchah, or whether Malachi was simply his name, as is the view of the Sages. Rabbi Joshua ben Korchah claims that Malachi is not the proper name of the prophet, but an appellation meaning "My messenger." Rav Nachman supports

the view of Rabbi Joshua, citing that we find that both Ezra and Malachi reproved the people concerning the foreign wives they had taken. Abarbanel objects, arguing that many prophets or sages could have reproved the people concerning that same sin. He argues further, as does Redak, that Ezra is known nowhere as a prophet, but rather as a scribe. Also, as mentioned above, Ezra clearly lived at the beginning of the building of the Temple, but Malachi appears to have lived after its building.

Malachi's mission was to reprove Israel concerning their evil deeds, such as marrying foreign wives, profaning the Sabbath, and desecrating the altar with unfit sacrifices.—
[Redak]

1:7

Kara explains this passage as a reference to the show-bread, which was shared by the watch that was leaving and the watch that was coming in to officiate. The one leaving would take five loaves, and the one coming in would take seven [according to Rabbi Judah in Sukkah 56b. According to the Sages, each watch would reseive six].

In good times, each priest would receive a small piece, about the size of a bean, but would be satiated by eating it. In Malachi's time, the priests would look at this share with contempt, saying, "Why should I work all week for a few crumbs?"

They despised the Holy One, blessed be He, in this way.

Redak explains that these priests committed two sins: offering defiled food on the altar, as in verse 8, and speaking with contempt about the altar. The latter was the more serious offense, but the former is stated first to make it clear to us that they indeed physically defiled the altar.—[Redak]

1:8

Were you to offer it to your governor—How can you say that there is nothing wrong with offering it up to Me? Were you to offer it to your governor, who is flesh and blood, would he accept you with that offering? Or, if you requested anything from him, would he favor you because of it? On the contrary, he would hate you and vent his wrath upon you for bringing him such an offering.—[Redak]

1:12

Kara renders: and his expression—his food shall be contemptible. The one who speaks like that, saying that the table of the Lord is defiled—his food shall be contemptible and contaminated.

Others interpret יבו as an expression of produce. The people would say that even the meal offerings, which do not consist of blood and fat, are also despicable, because they become contaminated from the animal sacrifices. Accordingly, we render: and its produce, since its

food is contemptible.—[Eliezer of Beaugency]

1:13

Redak renders: Behold! This is wearisome, and you cast it down. Each one says to his friend, "Behold! It is wearisome to carry this lamb so far on my shoulder," because it is fat and heavy. Therefore, you cast it down to the earth with disdain.

Rabbi Joseph Kimchi renders: "Behold! It is wearisome ...," and you can blow it down. You complain that it is wearisome because it is so fat and heavy, whereas, in fact, you can blow it to the ground, it is so light and thin!

And you bring an offering—Because you bring one of these as an offering, will I accept them willingly from your hand?—[Mezudath David]

2:2

upon you—Both upon the ones who accept the sacrifices and those who bring them.—[Redak]

2:3

Redak explains that sacrificial animals such as lambs are called animals such as lambs are called animals, because most sacrifices were brought on festivals. God warns Israel that they will be put to shame when the seeds fail to grow and they are stricken with famine.

Rashi explains that the dung of the animals is symbolic of shame and disgrace. Ibn Ezra explains that the dung scattered on the faces of the people symbolizes God's distancing Himself from them and not looking at them.

2:5

We also find that Phinehas himself lived more than three hundred years, even according to those who do not identify him with Elijah [who is alive today! See Midrash Tanhuma. Phinehas 1.] Phinehas is mentioned in the Book of Judges (20:28) in the episode of the concubine in Gibeah, where it is stated: "Phinehas the son of Eleazar the son of Aaron stood before it in those days." At that time, he was more than three hundred years old. He merited such longevity because of his zeal for God, which was rewarded with blessings of peace and life.—[Redak (to this verse and to Judges)]

2:8

You corrupted the covenant of the Levites—As opposed to "My covenant was with him."—[Redak] Kara explains that the priests corrupted the covenant of the Levites by accepting blemished animals for sacrifices and misrepresenting the laws of the Torah.

Ibn Ezra understands that the prophet is addressing three groups. First, he rebukes the people, who do not obey the Torah and bring stolen and blemished sacrifices. Second, he rebukes the teachers, who cause many to stumble in the Torah

instead of teaching them the true intention of the Torah. Finally, he rebukes the priests, who corrupted the covenant of the Levites. The Talmud (Bechoroth 26b) explains that if a priest assists a farmer in threshing and winnowing his grain so that the farmer will give him the terumah (the priest's due from the produce), he has corruped the covenant of the Levites—because he is receiving the terumah as payment for his work rather than as his due prescribed by the Torah.

2:11

Redak and Kara divide the verse differently, in keeping with the cantillation marks, as follows: Judah profaned the holy one of the Lord whom he loved, and married the daughter of a foreign god.

Redak explains that Israel is sanctified by abstinence from the sexual promiscuity that is practiced by other nations. The union of man and wife is, therefore, holy to God. Rashi points out that Israel is called "holy to the Lord." Judah profaned the one holy to the Lord—his Jewish wife whom he loved—by marrying an idolatrous foreign woman, in opposition to what is stated above: "One God created us."

Kara also explains that the Jewish wife is referred to as "holy to the Lord," the opposite of the gentile wife, who is referred to as "the daughter of a foreign god." He quotes a midrash (Gen. Rabbah 18:5), that when the Jews returned

from the Babylonian exile, the women's hands (faces—extant editions and Aruch) became black from the sun [from their trek through the desert]. The men divorced them and took foreign women in their stead.

2:13

Kara explains: When the men divorced their wives, the wives would come beside the altar of the Lord, weeping and sighing. The wives would say, "If our husbands suspect us of becoming contaminated by committing adultery in secret, we are prepared to be tested with the bitter water! Your sin causes that the Holy One, blessed be he, should not turn to accept you."

3:1

Ibn Ezra conjectures that this is the Messiah, the son of Joseph. [Perhaps he renders: I send My messenger.] Malbim also understands this verse to mean that God will send a prophet who will come in God's Name and clear the way of all obstacles; i.e., he will rectify the world by bringing everyone to repentance.

God said to Elijah, "You were zealous in Shittim [concerning immorality], and here you are zealous concerning circumcision. By your life! Israel will not perform the covenant of the circumcision until you witness it with your very eyes!" For this reason, the Sages instituted that [at every brith milah] a seat of honor be prepared for Elijah the prophet, who is called the angel of

the covenant, as it is stated: "And behold! The angel of the covenant, whom you desire, is coming, says the Lord of Hosts."—[Redak]

behold ... is coming—he will come in his time.—[Redak]

3:3

and they shall be offering up an offering with righteousness—unlike the priests of this generation, who offer up blemished animals.—
[Redak]

Because he cursed those who took foreign wives, that they would have no sons who would offer up an offering to the Lord (2:12), he states here that, in the future, they will be cured, and their children will indeed offer up offerings to God.—[Kara]

3:4

as in the days of old—In the time of the First Temple.—[Ibn Ezra] In Sifra (Lev. 9:24), the Rabbis explain that "days of old" refers to the days of Moses, when the Tabernacle was dedicated and fire descended from heaven, at which moment the people prostrated themselves and praised God. "Former years" refers to the days of Solomon, when, again, fire descended from heaven upon the dedication of the Temple. In both of these cases, God accepted the sacriwillingly. We know this because of the fire that descended from heaven.

Rabbi [Yehudah Hanasi] explains that "days of old" refers to the days of Noah, when "the Lord smelled the pleasant odor" of Noah's sacrifices, meaning that He accepted them willingly. "Former years" refers to the time of Abel, before there was any idolatry in the world.—[Yalkut Shimoni]

3:6

Redak explains that all prophecies will be fulfilled, even those that are a long way off, for God does not change from one will to another.

3:7

and I will return to you"—to benefit you, as in days of yore.—[Mezudath David]

but you said, "With what have we to return?"—If you say, "With what shall we return? Do we have any sins besides the ones for which you have rebuked us—the sin of the sacrifices and the sin of the gentile wives?"—
[Redak]

3:10

The Talmud (Ta'anith 9a) also relates that one of the rabbis, named Resh Lakish, heard a child reciting, "Tithe so that you will become wealthy," a homiletic rendering of Deuteronomy 14:22. He said to the child, "Is it permissible to test?" The child replied, "In such a case it is permissible, for it is written: 'and test Me now therewith." The child's intention was that this would not be considered a נסיון, which is forbidden, but merely a בחינה, which is permissible. [The Talmudic passage is presented as stated by Malbim. Compare original for variations.]

3:12

Jonathan renders: For you shall dwell in the land that is the seat of My Shechinah and do My will therein. This is in contrast with (1:10), "I have no desire in you."—[Redak]

3:14

Malbim explains that the people argue that there is no use in worshipping God because neither He nor those who worship Him gain by that worship. They begin by arguing: It is futile to worship God. God Himself surely gains nothing from our worship. Moreover, we gain nothing from worshipping Him. They illustrate this with the words: And what profit do we get that we have kept His charge, and that we have gone about in anxious worry because of the Lord of Hosts? We have gained nothing out of all the toil we have put into the worship of God and the fulfillment of His commandments.

3:16

Malbim explains that the truly God-fearing men, who serve God without the expectation of receiving reward, discussed these matters with their companions and concluded that this world is not the world of reward, but the world of trial. They also concluded that since the righteous have trouble in this world, their service is of a higher degree; i.e., their not serving Him for reward or out of fear of punishment, but rather with awe of His exaltation. They do not expect reward in

this world, and that is cherished by God, Who knows a person's hidden thoughts.

In keeping with his interpretation of the beginning of the verse, Malbim explains that these are people who kept their faith despite trials and tribulations. This proves that they fear God, not because they fear punishment, but because they live in awe of His exaltation; and they keep the commandments not for reward but to sanctify His Name. They are then inscribed in this book as a memorial to their righteousness. The Talmud (Ber. 6a) explains אשבי -שמו to mean that if one thinks about or plans to perform a mitzvah, and is prevented from doing so because of unavoidable circumstances, he is rewarded as if he performed the mitzvah.

3:17

Redak explains: For the day on which I will execute justice upon the wicked, the righteous will be My treasure.

Mezudath David explains: And they shall be Mine. Their words shall be preserved with me until the day I make all the deeds of the people a treasure, to recompense each one according to his deeds.

3:19

Kara points out that the purpose of the sun coming will be to demonstrate that the death of the wicked is not a coincidence, but directly intended by God. Should He bring about their death in any other manner, people might say it was a coincidence. Because they will die by the same sun that shines on both the righteous and the wicked, it will be obvious that God intends the wicked to die and the righteous to live.

Rambam understands this passage as a reference to the punishment and reward meted out to the soul after death. The sun's coming is a metaphor for the destruction of the souls of those liable to excision for their sins, as well as the pleasant light that the souls of the righteous will enjoy in the hereafter. The following verse is symbolic of the infinite pleasure and enjoyment the righteous will experience in the world of the souls.—[Abarbanel]

BIBLIOGRAPHY

I. BACKGROUND MATERIAL

- 1. Bible with commentaries ("Mikraoth Gedoloth"), commonly known as "Nach Lublin," including Rashi, Rabbi Joseph Kara (contemporary of Rashi), Redak (R. David Kimchi) and Minchath Shai.
- 2. Talmud Bavli or Babylonian Talmud. Corpus of Jewish law and ethics compiled by Ravina and Rav Ashi, 500 C.E. All Talmudic quotations, unless otherwise specified, are from the Babylonian Talmud.
- 3. Talmud Yerushalmi or Palestinian Talmud. Earlier and smaller compilation of Jewish law and ethics, compiled by R. Johanan, first generation *Amora* in the second century C.E.
- 4. Midrash Rabbah. Homiletic explanation of Pentateuch and Five Scrolls. Compiled by Rabbi Oshia Rabbah (the great), late Tannaite, or by Rabbah bar Nahmani, third generation *Amora*. Exodus Rabbah, Numbers Rabbah, and Esther Rabbah are believed to have been composed at a later date.
- 5. Midrash Tanhuma. A Midrash on Pentateuch, based on the teachings of R. Tanhuma bar Abba, Palestinian *Amora* of the fifth century C.E. An earlier Midrash Tanhuma was discovered by Solomon Buber. It is evident that this is the Tanhuma usually quoted by medieval scholars, e.g. Rashi, Yalkut Shimoni, and Abarbanel.
- 6. Pirke d'Rabbi Eliezer. Eighth century aggadic compilation, attributed to Rabbi Eliezer ben Hyrcanus, early Tannaite of the first generation after destruction of the Second Temple. Also called Baraitha d'Rabbi Eliezer, or Haggadah d'Rabbi Eliezer. Commentaries—Radal (R. David Luria) 1798—1855. Om Publishing Co., New York, 1946; Bayith Hagadol, Abraham Aaron Broda.
- 7. Yalkut Shimoni. Talmudic and Midrashic anthology on Bible, composed by R. Simon Ashkenazi, thirteenth century preacher of Frankfort on the Main. Earliest known edition is dated 1308, in Bodlian Library. Sources traced by Arthur B. Hyman, M.D., in "The Sources of the Yalkut Shimeoni," Mossad Harav Kook, Jerusalem, 1965.
- 8. Pesikta d'Rav Kahana. Homiletic dissertations of special Torah readings and haftorah. Composed by Rav Kahana, early Amora, at time of

compilation of Talmud Yerushalmi. Solomon Buber, latest edition Jerusalem, 5723.

- 9. Pesikta Rabbathi. Later compilation similar to that of Rav Kahana. Composed 4605. Warsaw, 5673, Jerusalem—Bnei Brak, 5729.
- 10. Midrash Tehillim, Or Shoher Tov. Homiletic explanation of Book of Psalms. Authorship not definitely established. New York, 1947.
- 11. Mechilta. Tannaitic work on Book of Exodus. Some ascribe its authorship to Rabbi Ishmael, some to Rabbi Akiva, and others to Rav, first generation *Amora*. Printed with Malbim below text of Exodus.
- 12. Sifrei. Tannaitic work on Numbers and Deuteronomy. Some attribute its authorship to Rav, first generation *Amora*. Printed with Malbim below text of Numbers and Deuteronomy.
- 13. Seder Olam. Early Tannaitic work, recording chronolgy of entire Biblical era. Composed by Rabbi Jose son of Halafta. Jerusalem 5715.
- 14. Yalkut Machiri on The Twelve Prophets and Proverbs. Talmudic and Midrashic anthology on The Twelve Prophets, by Rabbi Machir ben Abba Mari—Jerusalem, 1967–8.
- 15. Midrash Jonah. A Midrash on the Book of Jonah, appearing in various versions in several collections. Otzar Midrashim. See below IV. 4.
- 16. Zohar. Kabbalist exposition on the Pentateuch. Composed by Tannaite R. Shimon ben Yochai and his disciples. Third generation after the destruction of the Second Temple. New York, 1954.

11. MEDIEVAL COMMENTARIES AND SOURCE MATERIAL

- 1. Don Isaac Abarbanel or Abravanel. Commentary on The Twelve Prophets, by renowned scholar, one-time finance minister of Spain. 1437–1509.
- 2. Adne Kesef, by Rabbi Joseph Ibn Kaspi, medieval exegete, London, 1911.
- 3. Rambam, Rabbenu Mosheh ben Maimon, also known as Maimonides, 1134–1204. Leading medieval authority on halachah, philosophy, and medicine. After having fled Spain, his native land, he became court physician to the sultan of Egypt. His works include a commentary on the Mishnah, Sefer Hamitzvoth (a concise presentation of the 613 commandments, of the Torah, together with comments of Ramban), Mishneh Torah or Yad Hachazakah—Rambam's "opus magnum," containing a decision on all problems of Jewish law, whether discussed in the Talmud, Midrash, or later Gaonic writings—and a philosophic treatise, entitled, "Guide to the Per-

- plexed." Relevant quotations appear in "Torath HaRambam, Neviim Uchtuvim," by Meir David ben Shem, Jerusalem, 1978.
- 4. Eliezer of Beaugency, Commentary on The Twelve Prophets and Ezekiel. Twelfth Century French scholar. Jerusalem, 1968.
- 5. Rabbi Isaiah da Trani. Commentary on Ezekiel, The Twelve Prophets, and Psalms; Wertheimer, Jerusalem, 1965.
- 6. Sforno, Rabbi Obadiah. Commentary vol. 2, on Jonah. Works of Rabbi Obadiah Sforno; Mosad Harav Kook, Jerusalem, 1983.
- 7. The Commentary of Rabbi David Kimchi on Hosea, edited with critical notes showing his sources, on the basis of manuscrupts and early editions, by Harry Cohen, New York, 1966.

III. MODERN COMMENTARIES

- 1. R. Meir Leibush Malbim. Commentary on Biblical literature, which combines ancient tradition with keen insight into nuances of meanings in the Hebrew language, by a leading nineteenth century scholar. 1809–1879.
- 2. R. Moshe Alschich, Mar'oth Hazov'oth. Biblical exegesis by renowned scholar in Safed. Brooklyn, 1977.
- 3. Mezudath David and Mezudath Zion, by Rabbi Yechiel Hillel Altschuller. Simple and concise 18th century Bible commentary.
- 4. Daath Mikra, contemporary scholarly and traditional commentary on Hosea, Joel, Amos, Obadiah, Jonah. Mosad Harav Kook, 1973.
- 5. Daath Soferim, by Rabbi Chaim Rabinowitz. Biblical exegesis on Hosea-Zephaniah, by contemporary historian, exegete and educator; Jerusalem, 1972.

IV. OTHER SOURCES

- 1. Machbereth Menachem. Lexicon by Menachem ben Saruk, early grammarian; Spain, 920-980.
- 2. Teshuvoth Dunash. Dunash ben Labrat, opponent of Menachem ben Saruk, 920-980.
- 3. Sefer Hashorashim, Redak. Lexicon of Biblical roots. Berlin, 5607; New York, 5708.
- 4. Sefer Hashorashim, R. Jona ibn Ganah, earlier lexicon of Biblical roots; Berlin (5656), 1896; Jerusalem, 5726.